coll. compl. f.
4°. [XII], 712, (4) pp.
engr. title (incl.)
(old underlinings).

VIRIDARIVM CHRISTIANARVM VIRTVTVM,

Ex sacrosanctæ SCRIPTVRÆ *Sanctorumq́ PATRVM sententijs, quasi lectißimis Stirpibus, constructum.*

IN GRATIAM CONCIONATORVM et Religiosæ Vitæ Cultorum editum.

A

IOANNE BISÆO SOCIETATIS IESV THEOLOGO.

MOGVNTIÆ.

APVD IOANNEM ALBINVM

M.D.C.XII.

Cum gratia et priuilegio Cæs. M.tis

RBR
B992VI

SERENISSIMO, ET REVERENDISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, Dn. LEOPOLDO EPISCOPO ARGENTINENSI ET PASSAVIENSI, ARCHIDVCI AVSTRIÆ, DVCI BVRGVNDIÆ, STIRIÆ, CARINthiæ, Carniolæ, & VVirtembergæ, Landgrauio Alsatiæ, Comiti Habspurgensi, Goritiæ, Tirolis, &c. Domino suo clementissimo,

IOANNES BVSÆVS SOCIETATIS IESV.

QVONIAM huic Lucubrationi meæ, Serenissime, ac Reuerendissime Princeps, Viridarii, vel Horti Christianarum Virtutum nomenclaturam attribui, necesse est, vt Hortulanum me profitear, si non corporalem, saltem spiritualem: vtinam solertem & nauum, Solerti siquidem hortorum cultori gemina incumbit functio. Altera, noxias hortensi solo stirpes eximendi: altera probas invicem atq; salutares inserendi. *Sicut in rudibus agris*, ait Cœl. Lactantius Firmianus in diuinarum institutionum Epitoma, *prius quam serere incipias, euulsis sentibus, & omnium stirpium radicibus amputatis arua purganda: sic de nostris animis prius vitia detrahenda sunt, de quibus seminata per Verbum Dei fruges immortalitatis oriantur.* Cui monito conuenienter Apostolus

ita ſcribit ad Epheſios. *Deponite ſecundũ priſtinam cõuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris. Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundùm Deũ creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis.* Et ad Coloſſenſes. *Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem ſecundùm imaginem eius, qui creauit illum.*

Prioris certè functionis, que in exſtirpandis vitiis occupata eſt, proximo ſuperiore anno ſpecimen aliquod dare conatus ſum in Panario, hoc eſt, Arca Medica, quam antidotis variis aduerſus animi morbos, ex diuinis Scripturis, priſcorumq; Patrum libris inſtructam diuulgaui & Reuerendiſs. Sereniſſimoq; Principi Ferdinando, Colonienſi Coadiutori dedicaui. Reſtabat ergo, vt Poſterioris quoque functionis hoc anno debitum exoluerem, & profligationi vitiorũ Virtutum decora atq; ornamenta, ex ijſdem deriuata fontibus, hoc ſpiritali Viridario concluſa, ſubiungerem, eaq; cuſtodienda non peruigili Draconi, vt olim in Heſperidũ hortis mala Aurea, ſed S. Eccleſiæ Angelo, id eſt, Illuſtriſs. Sereniſs. T. commendarem, cui & cum omni reuerentiæ ſignificatione commendo, dico & conſecro. Non quod exiſtimem Opus dignũ eſſe Excellentiſs. Nomine tuo, quo tum in Sereniſs. Archiducum Auſtriacorum auito Stemmate, tum inter Eccleſiæ Catholicæ Reuerẽdiſſimos Antiſtites duplici throno, Argentoratenſi & Paſſauienſi cũ ſumma virtutis, & rarę Doctrinę laude præfulges: ſed quod officii noſtri

ſtri partes exigerent, inſignis beneficẽtiæ tuæ in ſocietatem noſtram, tum in Auſtriacæ Prouinciæ, tum noſtræ Rhenanæ Collegiis demonſtratæ, non obliuiſci. *Ingratus eſt*, inquit L. Annæus Seneca tertio de beneficiis, *qui beneficium accepiſſe ſe negat, quod accepit. Ingratus eſt, qui diſſimulat. Ingratus qui non reddit. Ingratiſſimus omnium qui oblitus eſt.* Vix ſummam nobiliſſimæ Argentinenſis Sedis Præfecturam adieras: vix pedem in Diœceſin Tuam intuleras, cum ad collegium Societatis IESV, quod erat MOLSHEMII, aduolaſti; omnibus Sociis, beneuolentiæ ergo, manus humaniter porrexiſti, menſæq; eorundem frugali accumbere voluiſti: tutelam omnem & patrociniũ Nominis noſtri in te recepiſti, ac deniq; exemplo deceſſoris tui Caroli Cardinalis Lotaringiæ Ducis, qui ſtudioſæ Iuuentuti laxiſſima auditoria pridem erexerat, eiuſdẽ Doctoribus ampliſſimum domicilium, veteri diſturbato, impẽſa maxima, opere admodum viſendo, ex templo ad faſtigium eduxiſti. Pro qua inſigni munificentia, quia par nihil rependere poſſumus, hunc duntaxat Virtutum Chriſtianarum Paradiſum, grati animi noſtri velut hypothecam & pignus Seren. T. relinquere voluimus: cuius inſpectionem confidimus in tantis curis, laboribus, ſudoribusq;, quos non tuo nutu, ſed ſacrę Cęſareæ Maieſtatis arbitratu, poſthabitis etiam propriis ditionum tuarum commodis, hactenus exantlaſti, aliquod ſolatium, alleuamentumue, quaſi è diuerticulo, S. T. allaturum. Facile enim pro ſua eximia ſapientia animaduertet, quicquid in ampliſſimis diuini Verbi,

ſanctorumq; Patrum codicibus, de Virtutum natura, proprietate, dignitate, fructu, mediisq; ad eas parãdas opportunis exſtat, id in hoc Viridarium, velut Breuiarium quoddam eſſe contractum, & quidẽ ordine Alphabetico: nempe vt in optimi Lectoris oculos è veſtigio incurreret, quod de quaq; virtute, eiuſue conditionibus diſcere collibuiſſet. Quod ſi hoc inſtitutum Votumq; noſtrum pergratum extitiſſe cognouerimus Illuſtriſs. Seren. Veſtræ, immenſas diuinæ Maieſtati gratias agemus, eiuſq; æterno Numini, proſarta tecta pręſtanda eius incolumitate, contra infeſtos Eccleſiæ hoſtes, ſupplicare non deſiſtemus. MOGVNTIÆ ad XVIII. Kalend. Octob. qui S. Cruci exaltatæ dicatus eſt, ANNO M. DC. X.

ODE

ODE PARÆNETICA

Syncero CHRISTIANARVM VIRTVTVM cultori.

VIdes, vt Orbem nubilet horrido
Dis inferorum chaſmate, turbines
Formidoloſos euaporans
Sulphureo Babylonis antro.
Ah! in gemendas hæreſis hæreſis
Trahit ruinas; ſanguine decolor
Malè obſtinata Chriſtiano
Impietas, fera bella frendet.
Exploſa priſcis finibus exſulat
Auita Virtus, vndiq́ pellitur
Iniurioſa hoſtilitate,
Ambroſios lacerata vultus.
Ergo ad receſſus ſydereos, fugâ,
Exſpes ſalutis, nititur arduâ;
Cœloq́ nata, exoſa terras,
Cœlo ierat fugitiua terris:
In Chriſtianæ ni VIRIDARIVM
Virtutis, aſtrorum æmula lumina
Vibraſſet, exſultans honoro
Diua iterum radioſa fœtu;
Qualis Syenes per iuga torrida,
Putris ſenectæ cum vitium exuit,
Gaudetq́ odoratas reſumens
Exuuias, Nabathæus ales.
Hinc, quæ euirato viſcera pharmaco
Intoxicauit belua ſepticeps,

Deſi-

Deſideratæ ſoſpitati
Subſidio dabit efficace,
Surget q; primis aucta nitoribus
Clarum tenebris expediens caput:
Diſpendiorum mille luctus.
Lætitiæ oppoſitu faceſſent.
Tantum citatis paſsibus aduolent,
Non indecoro quos rapit impete
Magiſtra laudum, Auguſta Virtus.
Paonios peragrare campos.
Non ſic recenti dædala iugere
Florum renidet pompa, fugacium
Propter ſuſurros riuulorum
Suaueolens fauitore Phœbo:
Sacratiorum vt flumina codicum,
Venuſta Patrum dicta, per ordines
Diſcriminata litteratos
Aurifluo hîc reſonant meatu.
Hîc Facta Auorum heroa, perennibus
Dictata faſtis, tramite prævio
Nos antecedunt, poſterorum
Degeneri rediuiua ſæclo.
Quæ funeratis per mala plurima
Vitam ac ſalutem mentibus inuehent,
Et ſucciplenum tabefactis
Reſtituent animis vigorem.
Nam carpta tali germina paſcuo,
Et Chriſtiano conſita pectore,
Perennitate inde prehenſa,

Cor-

Corpora poſt cinefacta viuent.
Viuent, virebunt, verſicoloribus
Baccata gemmis, donec ea in ſuam
Semper beatæ opimitatis
Areolam Deus adrogabit.

ALIVD.

IVcundo vtile fœderare amico
Nexu difficile eſt. Venuſta quiſquis
Concinnat, fere futilem laborem
Rectis conſiliis, lucriſq; nauat.
Totis diſsidioſa caſtra ſignis
Ductant hæc duo, COMMODVM, atq; HONESTVM.
Tamen funera poſt tot, & tot arma,
Blando, neſcio, quo prehenſa philtro
Ridenti ſoclauit in VIRETO
OSOR ſanguineæ BVSÆVS iræ.
Non eſt quod mare iam leui laceſſas
Alno, & carbaſa verberanda vtroq;
Exponas latere Æoli procellis,
Quo Lydum reuehas lutum, Indicaſue
Conchas, Cœcuba vel Latini Iacchi:
Nunc Phæacius obſoleſcat hortus,
Atque aurum nemorale Atlantiarum,
Tibur Telegoni, cruenta regis
Iugera Antiphatæ, & domus Lucrinæ,
Irritamina fœtidæ voluptæ.
Vnum hoc delicias parit VIRETVM,
Iunctas DELICIAS DECORO HONESTI.
Iunctum, DELICIIS DECORVM HONESTIS
Malis auriferis comatur arbos,
Herbescit viror vndiq; à pyropis.
Lux argentea bracteis coruſcat.
Fas aurum hinc fodicare CARITATIS,
Fas captare hinc ſtra CASTITATIS.
VIVE hoc, ô HOMO, ſi SAPIS, VIRETO:
VIVENS fruſtra ſine hoc SAPIS VIRETO.

CATALOGVS
VIRTVTVM IN HOC VIRIDARIO EXPLICATARVM.

ABNEGATIO SVI.
Affabilitas.
Amicitia.

B.

Beneuolentia.

C.

Castitas.
Catechesis Christiana.
Charitas Dei & proximi.
Cogitatio præsentiæ Dei.
Cognitio sui
Cognitio DEI.
Confessio peccatorum.
Conscientia bona.
Conscientiæ examen.
Contemplatio.
Correctio proximi.

D.

Deuotio.
Diffidentia sui.

E.

Eleemosyna.
Eucharistiæ communio.

F.

Fama bona.
Familiaritas cum Deo.
Fides Catholica.
Fortitudo.

G.

Gaudium spirituale.
Gratiarum actio Deo debita.

H.

Honestum.
Hospitalitas.
Humilitas.

I.

Ieiunium.
Intentio Recta.
Iustitia.

L.

Laudatio Dei.
Liberalitas.

M.

Mansuetudo.
Martyrium.

O.

Obedientia.
Oblatio sui Deo facta.
Opera bona.
Oratio.

P.

Pax.
Perfectio Christiana.
Pietas in parentes.
Pœnitentia.
Profectus spiritualis.
Prudentia.

R.

Religio Christiana.

S.

Sapientia.
Satisfactio.
Sepultura.
Simplicitas.
Spes, vel Fiducia.

T.

Timor Dei.
Temperantia.

V.

Verecundia.
Veritas.
Virtus.

Z.

Zelus.

FACVL-

Vm Sacræ Cæsareæ Maiestatis decreto omnibus & singulis Typographis & Bibliopolis, ac aliis quamcunque librariam negotiationẽ exercentibus seriò firmiterq; inhibeatur, ne quisquam vllos libros à nostris Patribus hactenus editos, vel in posterum edendos, intra Sacri Romani Imperii regnorum & Dominiorum suæ Cæsareæ Maiestatis hæreditariorum fines, simili vel alio characteris genere, aut forma, situe in toto, siue in parte recudere, vel alio recudendos mittere, aut alibi etiam impressos adducere, vendere & distrahere, clam seu palam citra iudicium, ac testimonium supradictorum Patrum audeat vel præsumat: Concedo ego HENRICVS SCHERENVS Societatis Iesu per RHENI Prouinciam Prouincialis IOANNI ALBINO Moguntinensi Typographo Facultatem excudendi VIRIDARIVM Christianarum Virtutum, ex variis diuinæ Scripturæ, sanctorumq; PATRVM sententiis velut stirpibus constructum, & à P. IOANNI BVSÆO Societatis nostræ Theologo conscriptum, atq; à deputatis ad id Patribus approbatum. IN QVORVM fidem hoc ei testimonium manu nostra subscriptum & sigillo munitum dare voluimus. MOGVNTIÆ in pernigilio Deiparæ in cœlum assumptæ. ANNO reparatæ salutis M.DC. X.

HENRICVS SCHERENVS P.

VIRIDARIVM CHRISTIANARVM VIRTVTVM,

ORDINE ALPHABETICO CONSTRVCTVM.

A

ABNEGATIO SVI.

CAPVT I.

Quid nomine Abnegationis sui in diuinis literis intelligatur.

ABNEGATIONIS nomen sumptum est ex illo CHRISTI Saluatoris apud B. Matthæum dicto. *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me.* Matth. 16. 24. Quid autem Christus Dominus voce abnegationis intellexerit, S. PATRES diligenter explanarunt.

Nam S. BASILIVS in Regulis fusius disputatis instituens perfectioris vitæ cupidos. *Oportet*, inquit, *vt nos ipsos primum abnegemus & crucem sustollamus, ac tum demum Christum sequamur. Nihil est autem aliud sui ipsius abnegatio, nisi summa rerum omnium vitæ superioris obliuio, atq; à suis ipsius voluntatibus recessio, quam in vita communi assequi longe est difficillimum, ne dicam ab omni prorsus vt fieri possit facultate remotissimum.* Basil. q. 6. Et iterum, *Cum Dominus noster IESVS* Ibid. q. 8.

Matt. 16. 24. Luc. 14. 33. *Christus post multa documenta ad omnes loquatur, ac dicat. Si quis venit ad me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. & item. Sic igitur, quicunq; ex vobis, qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Nos præceptum hoc ad plura arbitramur pertinere, quorum necessaria alienatio sit. Nam & diabolo renunciamus imprimis, itemque affectionibus carnis, qui abdicauimus occulta dedecoris, consanguinitatibusq; ac familiaritatibus, quæ cum hominibus nobis sint, similiterq; consuetudini etiam vitæ, quæ perfectioni Euangelii satis aduersatur. Et quod his omnibus magis necessarium est, quilibet sibimetipsi renunciat, qui exuit veterem hominem cum actibus suis, qui corrumpitur secundum*

Col. 3. 9. *desideria erroris.* Et S. HIERONYMVS in Matth. exponens verba

H. lib. 3. c. 16. Christi, *Qui deponit*, inquit, *veterem hominem cum operibus suis, dene-*

Col. 3. 9. *gat semetipsum, dicens. Viuo autem non ego, viuit vero in me Christus, tol-*

Gal. 2. 20. *lita crucem suam, & mundo crucifigitur.* Cui expositioni in epistola ad

Id. q. 3. ex. 151. Algasiam addit aliam. *Cuius*, inquiens, *exhortationis*, (si quis vult post me venire) *hic sensus est. Non est delicata in Deum & secura confessio; Qui in me credit, debet suum sanguinem fundere. Qui enim perdiderit animam suam in præsenti, lucrifaciet eam in futuro. Quotidiè, credens in Christum tollit crucem suam, & negat seipsum. Qui impudicus fuit versus ad castitatem, temperantia luxuriam negat. Qui formidolosus & timidus assumpto robore fortitudinis priorem se esse nescit. Iniquus si sequatur iustitiam, negat iniquitatem. Quod scientes, non solum persecutionis tempore, & necessitate martyrij, sed in omni conuersatione, opere, cogitatione, sermone negemus nosmetipsos, quod ante fuimus, & confiteamur eos, qui in*

Chry. hom. 56. *Christo renati sumus.* S Ioan. Chrysost. scribens in Matthæum. *Si intelligis*, ait, *quid sit alium abnegare, tunc recte percipies, quid sit abnegare teipsum. Qui alium abnegauit, fratrem puta, aut seruum, aut quemuis alium. si cæditeum virgis videat si arceri vinculis, quicquid aliud mali pati eum conspexerit, non occurrit, non auxiliatur, non flectitur, nec prorsus vllo modo mouetur, ceu ille qui penitus ab illo alienatus est. Sic igitur nullo nos pacto corpori nostro parcere vult, vt neq; si cæditur, neq; si pellitur, neq; si vritur, nec si quid aliud huiusmodi patitur, ei parcamus. Quid dixit, non parcamus, cum id profecto sit verè parcere. Nam etiam tunc Patres maxime filiis parcunt cũ magistris tradentes, maximè rogant, ne parcant. Sic igitur Christus non dixit, tamen non parcas, sed significantius ac expressius, denega teipsum, pericula subi, certaminibus te offer, & quasi alius hæc patiatur. sic afficiare. Nec dixit, neget, sed, abneget, vt hac adiunctiuncula plurimum addat,*

G. Hom. 32. *quum abnegare multo plus, quam negare profecto sit.* S. Gregorius in Euangelia. *Tunc nos ipsos relinquimus, tunc nosipsos abnegamus, cum vita-*

mus

mus, quod per vetuſtatem fuimus, & ad hoc nitimur, quod per nouitatem Gal. 2. 20.
vocamur Penſemus, quomodo Paulus ſe abnegauerat, qui dicebat. Viuo autem iam non ego. Extinctus quippe fuerat ſeuus ille perſecutor, & viuere cœperat pius prædicator. Si enim ipſe eſſet, pius profecto non eſſet. Sed qui ſe viuere denegat, dicat vnde eſt, quod ſancta verba per doctrinam veritatis clamat? Protinus ſubdit. viuit verò in me Chriſtus, ac ſi aperte dicat. Ego quidem à memetipſo extinctus ſum, quia carnaliter non viuo. ſed tamen eſſentialiter mortuus non ſum, quia in Chriſto ſpiritualiter viuo. S. Bernardus de S. Andrea Apoſtolo. *Cum S. Andrea vt ſimul crucifigamur & nos, attentius auribus cordis audiamus vocem dicentis. Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, ac ſi dicat. Qui me deſiderat, ſe deſpiciat: qui vult facere voluntatem meam, diſcat frangere ſuam.* B. ſum. 1.

CAPVT II.

De dignitate huius virtutis.

DIGNITAS virtutis Abnegationis ſui, duobus ex capitibus intelligi poteſt. Alterum eſt, quod ſit fundamentum perfectionis Chriſtianæ. Id duplici parabola apud B. Lucam Dominus declarauit: nam cum affirmaſſet in numero diſcipulorum ſuorum cenſeri poſſe neminem, qui non modo parentes alioſque ſibi coniunctiſſimos, verum etiam animam, hoc eſt, vitam ſuam odiſſet, & abnegaſſet, mox ſubiunxit. *Quis enim volens ex vobis turrim ædificare, non prius ſedens cõputat ſumptus, qui neceſſarij ſunt, ſi habeat ad perficiẽdum, ne poſteaquam poſuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui vidẽt, incipiant illudere ei, dicentes. Quia hic homo cœpit ædificare & non potuit cõſummare? Aut quis rex iturus committere bellum aduerſus alium regem, non ſedens prius cogitat, ſi poſſit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad ſe? alioquin adhuc illo longè agente legationem mittens rogat ea, quæ pacis ſunt. Sic ergo omnis ex vobis, qui nõ renuntiat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Luc. 14. 26.
Quaſi dicat. Nemo verus perfectuſque Chriſtianus eſſe poteſt, qui non ſit paratus pro Chriſto, eiuſq; fide non ſolum facultates ſuas, verum etiam vitam ſuam profundere. ALTERVM caput eſt, quod in quo tam perfectæ abnegationis fundamentum iactum eſt, neceſſe ſit erectum quoque eſſe ædificium caritatis, de qua Chriſtus apud Ioannem. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Ioan. 15. 13.
Etſi enim HIERONYMVS & GREGORIVS non male exponant verba Chriſti. *Si quis vult poſt me venire, abneget, &c.* de abnegatione veteris hominis, morumque prauorum, tamen κατὰ λέξιν

verius expoſuit Chryſoſtomus, de abnegatione vitæ, & ſanguinis profuſione pro Chriſto, vt enim indicaret Chriſtus de tali abdicatione ſe loqui, cũ dixit. Matth.16.24. *Si quis vult venire, &c.* mox ſubiecit. *Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam. Qui autem perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.* Quæſt. 8. Quocirca & S. Baſilius accuratius ponderans conſequentiam verborum Chriſti, tandem loco ſupra allegato ſcripſit. *In ſumma denig.*, inquiens, *cui propter Chriſtum mundus totus crucifixus eſt & ipſe Chriſto, qui poſſit amplius particeps eſſe eorum, quæ in mundo ſunt? cum Dominus noſter IESVS Chriſtus rem ipſe ad ſummum prorſus FASTIGIVM perducat, nempe odium animæ, & ſuimet ipſius abnegationem, quando dicit, ſi quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum & tollat crucem ſuam, tumq; ſubiunxit, & ſequatur me. Et rurſus. Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, inſuper & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Perfecta igitur renunciatio (abnegatio) in eo conſiſtit, ſi quis id aſſecutus fuerit, vt ne de vita quidem ſua quidquam affectus ſit omnino, eſto habeat mortis reſponſum ita vt nihil ſibi confidat.*

CAPVT III.

De neceſsitate & difficultate eiuſdem.

NECESSITAS virtutis huius inde liquet, quod Chriſtus Dominus cum apud Apoſtolos ſuos ſermonem inſtituiſſet de paſſione ſua, in hunc modũ locutus ſit. *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam & ſequatur me. Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.* Matth.16. 24. Eodem pertinet, quod apud Lucam dixit. *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Luc. 14.26. Et quod Paulus Apoſtolus ad Coloſſenſes. *Si conſurrexiſtis*, inquiens, *cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Mortui enim eſtis & vita veſtra eſt abſcondita cum CHRISTO in DEO. Mortificate ergo membra membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, &c. expoliantes vos veterẽ hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem ſecundum imaginem eius, qui creauit illum:* Col.3.1. Et ad Epheſios. *In ipſo edocti eſtis, ſicut eſt veritas in Ieſu, deponere vos ſecundum priſtinam conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris. Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate* Epheſ.4.22.

ctitate veritatis. IDÆAM huius abnegationis expressit in seipso idem Apostolus, dum ita scribit ad Galatas. *Christo confixus sum cruci. Viuo autem, iam non ego, viuit verò in me Christus.* Et. *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Gal.2.19. Ib.6 14.

QVOD ad difficultatem huius Abnegationis attinet, eam Dominus non obscurè indicauit, cum apud Matthæum & Lucam abnegationi crucem adiunxit, dicens. *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.* Si enim tanta difficultas est in deserendis pecuniis, si tanta in aspernandis mundi honoribus, in respuendis carnis voluptatibus, quanta erit in nobis ipsis abnegandis & deserendis? eo videlicet maior, quo perpetuo nobis inhærens *Amor sui, vehementius*, vt loquitur S. Gregorius in Ezechielem, *claudit oculum cordis*; & quo nihil est morte formidabilius. Quid enim aliud est, abnegare seipsum quàm sibi quodammodo mori? quam imitari Apostolum dicentem. *Viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Christus.* Et. *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo?* Quare hanc difficultatem perspiciens S. Basilius, loco supra allegato non dubitauit scribere, abnegationis virtutem *in vita communi assequi longe esse difficillimum, imò ab omni prorsus vt fieri possit, facultate remotissimum.* NEQVE est, quod idcirco à perfectione eius consequenda deterreare: nam vt vulgare dictum habet, Δύσκωλα τὰ καλά. Virtus omnis per se ardua est, & inaccessa; difficultates reposcit Christiana professio. *Arcta* siquidem *via est*, docente Christo, *quæ ducit ad vitam.* Et. *Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Hoc augustiora parata tibi erũt præmia in cœlis, quo plures difficultates in cultu pietatis deuoraueris in terris. *Id enim quod in præsenti momentaneum est & leue tribulationis nostræ*, spondet è cœlo vocatus Apostolus, *supra modum, in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Gal.2. & 6. Matt.7.14. Matt.11.12. 2.Cor.4.17.

CAPVT IV.

De vtilitate.

PRIMA est, quod vt Amor sui est fons & seminarium omnium vitiorum & malorum, vt fusè tradit S. Augustinus in libris de ciuitate Dei, sic abnegatio, odium vel contemptus sui, ei è diametro opposita, sunt radix & patens omnium virtutum atq; bonorum, testeeodem. *Fecerunt*, inquit, *ciuitates tuas amores duo; terrenam scili-* A.lib.22.c.22. Id. l.14.c.28.

cet amor sui vsq; ad contemptum Dei: cœlestem verò amor Dei vsq; ad contemptum sui: illa in seipsa, hæc in Domino gloriatur. Et rursus. *Si perit homo amando se, profecto inuenitur negando se.* Id. serm. 47, de diuers.

II. Vtilitas est, quod abnegationis beneficio gradus proximus fiat ad consequendam nobilissimam virtutem amoris vel caritatis Dei: Sicut enim in catena putei, quo vna situla magis deprimitur, hoc altera altius sursum attollitur; sic quo quis se demiserit & abnegauerit amplius, hoc procliuius in amore Dei exardescit, conuenienter dicto Christi: *Qui se humiliat, exaltabitur.* Luc 14. 11. G. hom. 32. Cuius causam reddit S. Gregorius in Euangelia. *Quia, ait, nisi quis à semetipso deficiat, ad eum qui super ipsum est non appropinquat, nec valet apprehendere, quod vltra ipsum est, si nescierit mactare quod est. Sic olerum plantæ transponuntur, vt proficiant, atque vt ita dixerim, eradicantur, vt crescant. Sic semina rerum in terræ admixtione deficiunt, vt in reparatione sui generis vberius assurgant. Vnde enim videntur perdidisse quod erant, inde accipiunt apparere quod non erant.* III. est, quod nihil æquè valeat ad expugnandas Satanæ fraudes & tentationes quam humilis sui abnegatio. Raim. in vita. Id S. Catharinam Senensem, vt est in vitæ eius historia apud Surium, docuit Christus Saluator dicens. *Ego sum, qui sum, tu es qua non est. Hoc si scis, omnes laqueos inimici frangis.* Quid enim aliud est, fateri se non esse, quam se abnegare. Quod autem sine mendacii nota ita loqui potuerit, inde liquet, quod & Apostolus Paulus sic de se alicubi locutus est. 2. Cor. 12. 11. *Nihil,* inquiens, *minus fui ab ijs, qui sunt supra modum Apostoli, tametsi nihil sum.* Imò in epistola ad Galatas seductorem sui appellat, qui existimet se aliquid esse. Gal. 6. 3. *Qui, ait, existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.* Huc spectat, quod in S. Antonii eremitæ gestis apud S. Athanasium legitur, cum enim per visum mundum vidisset refertum laqueis, & percontatus esset, quo antidoto tot laquei euadi possint, respondit Dominus, posse solo antidoto humilitatis. IV. est, quod sit efficacissimum, præsentissimumque remedium ad sanandos permultos animi morbos, vt ambitionis, amoris sui, curiositatis, gloriæ vanæ, immortificationis passionum, inobedientiæ, iudicii & voluntatis propriæ, superbiæ & præsumptionis, aliorumque, de quibus suis locis copiosè egimus in nostro Panario.

CAPVT

CAPVT V.

MEDIA *ad eam comparandam.*

PRIMVM sit Notitia sui; quomodo enim abnegare, odisse, contemnere se potest, qui sui vtilitatem non agnoscit? *Homo cum in honore esset*, inquit psaltes regius, *non intellexit, ideo comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis.* hoc est, idcirco omni sapientiæ & virtutis amore, instar bestiæ, destitutus est, quia nullam sui ipsius notitiam habuit. Si enim vel solius corporis humani statum perspectũ haberet, nulla magnificè de se sentiendi causa ei suppeteret. meminisset siquidem se ex puluere, luto & argilla confictum. DEVS enim primo homini ADÆ dixit, *Puluis es & in puluerem reuerteris.* Et sapiens hac nomenclatura superbiam retundit dicens. *Quid superbis terra & cinis?* Hac consideratione in conspectu Dei se abiicit credentium pater. *Loquar*, inquiens, *ad Deum, cum sim puluis & cinis.* Hac rex Dauid placandum sibi Deum putauit, dum ait. *Memento, quia puluis sumus, homo sicut fœnum dies eius.* Et ante eum Iob. *Memento quæso, quod sicut lutum feceris me, & in puluerem deduces me.* Vnde S. Basilius in hexæmeron exponens verba ad Adamum dicta. *Quo ergo*, inquit, *tempore tui obliuisci poteris? tui tum obliuiscere, cum te è terra submoueris. Quod si ne momento quidem à terra te subducis, conflictus enim es ex terra super terram ambulas, in terra te oblectas, litigas pro terra, quicquid demum magnum vel paruum facis, in terra facis, nimirum è vicino habes, quod te moneat humilitatis. Iniuria affectus es? vocatus ignobilis? ira efferbuisti? Demitte oculos, & conquieuit indignatio. Inspecta humo fac tecum reputes, me qui è terra factus sum, dixit ignobilem: minus obiecit, quam ipse sum, nec enim exprobrauit terram, ex qua sumptus sum, sed hominem, qui me genuit. In eam mihi antiquam matrem, nempe terram, intendo oculos: quo fit, vt non iam contumeliæ loco habere debeam, quod è seruo sim prognatus.* ALTERVM Medium est, Totum se offerre Deo, quod opus est Deo gratissimum, & homini saluberrimum. Vnde S. HIERONYMVS ad Lucinium, *Aurum deponere, incipientium est, non perfectorum. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antisthenes. Seipsum offerre DEO proprie Christianorum est & Apostolorum, & merentur audire. Sedebitis super duodecim solia, iudicantes duodecim tribus Israhel.* S. AVGVSTINVS, in Soliloquiis. *Constanter Deo crede, eiq; te totum committe, quantum potes. Noli esse velle quasi proprius & in tua potestate, sed eius clementissimi & vtilissimi Domini te seruum esse profitere: ita enim te*

Psal. 48. 13.
Gen. 3. 19.
Eccl. 9. 10.
Gen. 18. 28.
Psal. 102. 14.
Iob. 10. 9.
Basil. hom. 12.
H. ep. 28.
Matt. 19. 28.
A. lib. 1. c. 15.

d.c. 28. *ad se subleuare non desinet, nihilq; tibi euenire permittet, nisi quod tibi prosit, etiamsi nescias.* Et libro de quantitate animæ. *Velim, vt nihil aliud agerem, quam reddere me, cui me maxime debeo, atq; ita Deo fieri, quod ait* d.serm.2. fac. 7. *Horatius, amicum mancipium Domino.* TERTIVM Medium est, totum se offerre non solum DEO, sed etiam homini tanquam DEI Vicario in approbata Religione. Hoc enim opus & præstantius est, & Deo gratius, (vt quo holocaustum Deo offertur in odorem suauitatis) & perfectiorem requirit sui abnegationem. Etenim qui ita se offert, non modo se omni iure priuat quoad corpus & animam, sed etiam quo ad vsum omnium vtriusq; actionum, sic vt deinceps non sua voluntate vel iudicio, sed solius superioris sui voluntate & iu- Reg.c. 20. & 23. dicio, tanquam regula in omni vitæ instituto vti velit. Quare S. Basilius in constitutionibus monasticis tradit monachos nõ secus obedire debere, quam oues pastoribus, & instrumenta artificibus, quę ad quem cunq; vsum tractanda se præbent. *Monachus*, inquit, *ne ad punctum temporis quidem potestatem sui habere debet, vt faciat priuata negotia: nam & instrumentum sine artifice, & manus resecta à corpore sua sponte non mouetur.*

PLVRA *vide V. Cognitio sui Humilitas Et in Panario V. Immortificatio passionum & Voluntas propria.*

AFFABILITAS.

CAPVT I.

De natura Affabilitatis.

S.Th.22.q.113. AFFABILITAS non est aliud, quam comitas, & suauitas quædam morum atque sermonum externa in hominum cõsuetudine cum hominibus vsurpata. Macrobius M.lib.1. refert eam ad iustitiæ virtutẽ, non alio sensu, quam quod Eccl.13.19. homo, quâ animal sociale est, homini videatur quodammodo debere hanc exteram facilitatem, humanitatemque, siue notus sit, siue A.4.Eth.c.6. ignotus, vt habet in Ethicis Aristoteles, siue domesticus, siue Eccl.4.7. peregrinus, siue locuples, siue pauper. Vnde Ecclesiasticus. *Congregationi*, inquit, *pauperum affabilem te facito.*

QVALIS autem, hæc affabilitas esse debeat, vt sit Christiano homine digna, nomenq; veræ virtutis sibi vindicet, describit altero de officiis

officiis libro S. Ambrosius. *Hanc*, inquiens, *affabilitatem volumus esse synceram ac sobriam sine vlla adulatione, ne simplicitatem ac puritatẽ alloquii dedeceat sermonis adulatio. Forma enim esse debemus ceteris, non solum in opere, sed etiam in sermone, in castitate, ac fide, Quales haberi volumus, tales simus: & qualem affectum habemus, talem aperiamus. Neque dicamus, in corde nostro verbum iniquum, quod abscondi putemus silentio ab eo, qui audit in occulto dicta, qui occulta facit & cognoscit secreta viscerum.* Talis 1. Thes. 2. 3.
erat Apostolus Paulus, & ideo non dubitat ad Thessalonicenses in hęc verba scribere. *Ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra. Neq; enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione auaritiæ. Deus testis est.*

CAPVT II.

De effectis Affabilitatis.

EFFECTVS affabilitatis primarius est, conciliare sibi hominum be- Eccli. 6. 5.
neuolentiã, iuxta illud sapientis. *Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos, & lingua eucharis* (gratiosa) *in bono homine abundat.* Quibus verbis significat orationis suauitatem non modo valere ad conciliandam hominum beneuolentiam, sed etiam ad alliciendam eorum comitatẽ, vt vicissim ipsi se erga nos humaniter gerant. nam cum apud Terentium quidam dicat, *si male dixeris, peius audies:* hic contra accidit, vt sermonis gratia & comitas, aliorum summa in nos voluntate, verborumq; affabilitate compensetur. Eundẽ affabilitatis fructum agnouit M. Tullius secundo officiorum, dum ait. *Difficile dictu est, quantopere conciliet animos hominum comitas, affabilitasq; sermonis.* & mox addit. *Extant epistolæ Philippi ad Alexandrum, & Antipatri ad Cassandrum, & Antigoni ad Philippũ, trium prudentissimorũ, quibus præcipiunt, vt oratione benigna multitudinis animos ad beneuolentiam alliciant militesque blando appellando sermone deliniant.* Latius eundem Cicero lib. 2.
depinxit libro ante citato S. AMBROSIVS. *Popularis*, inquiens, A. l. 2. off. c. 7.
& grata est omnibus bonitas, nihilq; quod tam facile illabatur humanis sensibus. Ea si mansuetudine morum ac facilitate animi, moderatione præcepti, & affabilitate sermonis, verborumq; honore, patienti quoq; sermonum vice, modestiaq; adiuuetur gratia, incredibile, quantũ procedit ad cumulum dilectionis. Legimus enim non solum in priuatis, sed etiam in ipsis regibus, quantum facilitas blanda affabilitatis profuerit, aut superbia, verborumque obfuerit tumor, vt regna ipsa labefactaret, & potestatem solueret. Sub-

Exempla duo. iicit deinde bina illustria exempla. Primũ est de Moyse. *Quantas* inquit, *Moyses à populo Dei illatas absorbebat contumelias, & cum Dominus in insolentes vindicare vellet, se tamen pro populo offerebat frequenter, vt indignationi diuinæ plebem subduceret. Quam miti sermone post iniurias appellabat populum? solabatur in laboribus, delinibat oraculis, fouebat operibus, & cum Deo constanter loqueretur, homines tamen humili & grata appellatione affari solebat.* ALTERVM est de rege Dauide. *Quid eius imitator*, ait, *sanctus Dauid, electus ex omnibus ad plebem regendam, quam mitis & blandus, humilis spiritu, sedulus corde, facilis affatu? Ante regnum se pro omnibus offerebat, rex cum omnibus æquabat suam militiam, & patiebatur laborem: fortis in prælio, mansuetus in imperio, patiens in conuitio, ferre magis promptus, quam referre iniurias. Ideo tam charus erat omnibus, vt iuuenis ad regnum etiam inuitus peteretur, resistens cogeretur, senex ne prælio interesset á suis rogaretur, quod mallent omnes pro ipso periclitari, quam illum pro omnibus. Ita sibi gratis officiis plebem obligauerat, &c.*

ADDO ego tertium exemplum, non minus illustre, S. Pauli Apostoli. Quid enim res ab eo gestæ, & in Apostolorum historia à B. Luca descriptæ, aliud spirant, quam admirandam mansuetudinem & comitatem? Quid totæ eius Epistolæ declarant nisi incredibilem sermonum morumque affabilitatẽ & suauitatem? Id liquido appareat, vt capita pauca attingam, ex salutationibus officii plenis ad calcem epistolarum adscriptis, vt in epistola ad Romanos. *Salutate Epenætum dilectum mihi, qui est primitiuus Asiæ in Christo. Salutate Mariam, quæ multum laborauit in vobis. Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino. Salutate Persidem carissimam, quæ multum laborauit in Domino. Salutate Rufum electum in Domino, & matrem eius & meam, &c.* Tùm ex rogandi, hortandiq; formulis? vt est illa ad Philippenses. *Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qui viscera miserationis, implete gaudium meum, vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes, nihil per contentionẽ.* Et ad Philæmonem. *Multam fiduciam habens in Christo Iesu imperandi tibi propter charitatem magis obsecro. Obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis Onesimo, qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi & tibi vtilis. Tu autem illum vt mea viscera suscipe. Forsitan enim ideo discessit ad horam á te, vt æternum illũ reciperes, iam non vt seruum, sed pro seruo charissimum fratrem maximè mihi, quanto autem magis tibi, & in carne, & in Domino. Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me. Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi imputa, &c.* Denique apparet ex generali descriptione morum suorum in priore epistola ad Corinthios, dum

Rom. 16.

Phil. 2.

ait,

ait. *Cum liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucri-* 1.Cor.9.19.
facerem, Et factus sum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer: iis qui sine lege erant (gentilibus) *tanquam sine lege essem, vt lucrifacerem eos, qui sine lege erant Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.*

VIDE *V. Beneuolentia. Charitas in Deum & proximum. Mansuetudo.*

AMICITIA.

CAPVT I.

De nomine & definitione amicitiæ.

QVOD ad nomen attinet, *ab amare*, inquit S. HIERONYMVS in Mich. 2. c. 7. Micheam, *amicus dicitur.* Quod ad rem, B. Augustinus contra Academicos, & ad Martianum è gentili factum catechumenum ita scribit. *Nosti vt definierit amicitiam Romani, vt ait quidam, maximus auctor Tullius eloquij. Dixit enim & sanctissimè ac verissimè dixit. Amicitia est rerum humanarum & diuinarũ cum beneuolentia & caritate consensio.* Quoniã autem inter ipsum & Martianũ amicitia olim inita erat, cum ambo essent à vera religione alieni, mox subiicit. *Tu autem mi charissime aliquãdo mihi consentiebas in rebus humanis porrò in diuinis quarũ mihi illo tempore nulla luxerat veritas, vtiq; in maiore illius definitionis parte nostra amicitia claudicabat. Erat enim rerum tantummodo humanarum, non etiam diuinarum, quamuis cum beneuolentia & charitate consensio, &c. Nunc verò quantum de te gaudeo, quibus explicẽ verbis, quando eum, quem quoquo modo habui diu amicum, habeo iam verũ amicum: accessit enim etiam rerum consensio diuinarum, quoniam qui mecũ temporalẽ vitam quondam iucundissima benignitate duxisti, nunc spe vitæ æternæ mecum esse cœpisti. Ita fit, vt inter quos amicos nõ est rerum consensio diuinarum, nec humanarum plena esse possit ac vera. Necesse est enim, vt aliter quàm oportet humana æstimet, qui diuina contemnit, nec hominẽ rectè diligere nouerit, quisquis eum non diligit, qui hominem fecit. Proinde non dico nunc mihi plenius amicus es, qui eras ex parte, sed quantum ratio indicat, nec ex parte eras, quando nec in rebus humanis mecum amicitiam veram tenebas. Rerum quippe diuinarum, ex quibus rectè humana pensantur, socius mihi nondum eras, siue quando nec ipse in eis eram, siue postea quam ego eas vtcunque sapere cœpi, à quibus tu longe abhorrebas. Nolo autem succenseas, nec tibi videatur absurdum, quod illo tempore, cum* A.l 3.c.6.& ep. 155. Lucanus. Cic. de amicit.

in vana huius mundi æstuarem, quamuis me multum amare videreris, nondum eras amicus meus, quando nec ipse mihi amicus erã, sed potius inimicus: diligebam quippe iniquitatem; & reuera, quia diuina sentẽtia est, qua scriptum est in sanctis libris. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Cum ergo odissem animam meam, verum amicum quomodo habere poterã, ea mihi optantem, in quibus ipse meipsum patiebar inimicum? Gratias itaq; Deo, quod te mihi amicum facere tandẽ aliquando dignatur: nunc enim nobis est rerum humanarum & diuinarum cum beneuolentia & charitate consensio in Christo Iesu Domino nostro verissima pace nostra. Hucusq; Augustinus.

Psal. 10. 5.

CAPVT II.

De varijs Amicitiæ Generibus.

Cass. col. 16. c. 2.

PATRES veteres varia descripserunt amicitiæ genera. Ioan. Cassianus ex collatione Abbatis Ioseph. *Amicitiarum*, inquit, *ac sodalitatis multa sunt genera, quæ diuersis modis humanũ genus dilectionis societate connectunt. Quosdam enim præcedens cõmendatio primum notitiæ, post etiam amicitiæ fecit inire commercia. In quibusdam vero cõtractus quidam, seu dati acceptiue depactio, charitatis fœdera copulauit. Quosdã negotiationis, seu militiæ, vel artis ac studij similitudo atq; communio amicitiarũ vinculis nexuerunt, &c. Est etiã dilectionis aliud genus, quod instinctu naturæ ipsius, & consanguinitatis lege connectitur, quo vel contribules, vel cõiuges, vel parentes, seu fratres, ac filij naturaliter ceteris præferuntur, quod non solum humano generi, verumetiã omnibus alitibus atq; animãtibus ineſſe deprehenditur.* Et paulo post. *In his cunctis vnum genus est insolubile caritatis, quod cõiungit sola similitudo virtutum, Dominus enim inhabitare facit vnius moris in domo.* S. Augustinus in Homiliis L. in hunc modum ea describit. *De amicitia videte quid dicam. Sunt amici ex certa amicitia, quæ nec amicitia dicenda est, quam facit mala conscientia. Sunt enim homines, qui pariter mala cõmittunt, & ideo videntur sibi coniuncti. Excepta illa, est quædam amicitia carnalis per consuetudinem cohabitandi, colloquẽdi, simul cõuersandi, vt contristetur homo, quãdo deseritur ab amico. Est ista amicitia consuetudinis, non rationis. Habent illam & pecora. Est & alia superior amicitia non consuetudinis, sed rationis, qua diligimus hominem propter fidẽ & mutuam beneuolentiam in ista vita mortali.* Clarius S. Chrysostomus in epistolam Pauli ad Colossenses *Multæ*, ait, *sunt causæ, ex quibus nascitur amicitia: & turpes quidem prateribimus, quia malæ sunt, naturales & temporales in mediũ adducemus, vtpote beneficio quis affectus est, ab ipsis maioribus suis acquisiuit amicum, aut ex mensa, aut peregrinationis cõmunione,*

Cap 3.

Psal. 67. 7.

Aug. hom. 38.

Chrys. hom. 1.

aut

aut est vicinus, bonæ sunt & ipsæ. Aut eiusdem factus est artificij. Ista quidem non est sincera, æmulationem enim quandam habet & inuidentiam. Naturales vero sunt, vt patris erga filium, filij erga patrem, fratris erga fratrem, nepotis erga auum, matris erga liberos, vxoris erga virum. Nam omnes coniugales amicitiæ temporales sunt & terrenæ. Igitur istæ quidem illis vehemẽtiores esse videntur: videtur, inquam, quia sæpenumero illis inferiores sunt. Nam alicubi visi sunt amici germanius affecti quam fratres, etiam quam filij erga parentes, & natus quidem nihil opis attulit, alienus verò adfuit & adiuuit. Spiritalis verò dilectio omnes reliquas excellit tanquã regina quædam suorum dominium habens & splendido conspicua est habitu. Nihil enim terrenum hic est, vnde ista nascatur, sicut temporalis illa non ex consuetudine nascitur, non ex beneficentia, non ex natura, non ex tempore, sed è supernis descendit, ex ipso cælo. Figulus fig. odit.

CAPVT III.

De Amicitiæ veræ legibus.

PRIMA amicitiæ lex est, vt non ineatur, nisi à virtute præditis & ob virtutẽ. *Ea enim amicitia probabilis*, inquit Ambrosius, *quæ honestatem tuetur, præferenda sanc opibus, honoribus, potestatibus.* Et iterum. *Non potest homini amicus esse, qui Deo fuerit infidus. Pietatis custos amicitia est, & æqualitatis magistra.* Hier. ad Paulinũ. *Vera illa necessitudo est, & Christi glutino copulata, quam non vtilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum, non subdola & palpans adulatio, sed Dei timor & diuinarũ Scripturarum studia conciliant.* Basilius in psalmum 44. *Nemo improborum aut stultorum amicus est; nam amicitiæ probitas in prauum nequaquã cadit affectũ, quoniam nihil turpe aut inconcinnũ in amicitiæ concordiam venire potest.* Augustinus ad Macedonium. *Nemo potest veraciter amicus esse hominis, nisi fuerit ipsius primitus veritatis.* IDEM gentiles Philosophi agnouerunt, licet illi veram colere amicitiam non potuerint, quia nõ erant amici veritatis, id est, veræ religionis. Plato in Lysia, inquit Clemens Alexandrinus, docuit in iniustitia & improbitate nunquã potuisse seruari amicitiam. Aristoteles in octauo Ethicorum tradit eam veri nominis & perfectam esse amicitiam, quæ nõ commodi, aut voluptatis sed virtutis causa tantum conciliatur. Lælius apud Ciceronem ita loquitur. *Hoc primum sentio, nisi in bonis amicitiam esse non posse.* Bonos autem vocat *qui ita se gerunt, ita viuunt, vt eorum probetur fides, integritas, æquitas, liberalitas, nec in eis sit vlla cupiditas, vel libido vel audacia* Et paulo post. *Sine virtute amicitia nullo pacto esse potest.* Seneca in libris

A.l.3.offi.c.15. & 16.

H.ep.103.

Aug.ep.52.

Clem.5.strom.

Ar.c.3.

Cic. de amicit.

Sen.l.6.c.12.

in libris de beneficijs vult amicitiam tantum esse inter Sapientes, quod Cicero loco citato inficiatur.

II. Lex Amicitiæ est, *idem velle & nolle*, quam legem præstabant primi Christiani, quorum, vt est in historia Apostolica, *erat cor vnum & anima vna*, & post eos S. BASILIVS, & GREG. Nazianzenus. Sic enim scribit Nazianz. *Vna vtrisq; anima videbatur duo corpora ferens. Vnum hoc ab vtroq; nostrum agebatur, vt virtutem coleremus, atq; ad futuras spes vitæ nostræ actiones accommodaremus. Vterq; alteri norma atq; amussis eramus, qua rectum à prauo discernitur.* HIERON. epist. ad Demetriadem. *Eadem velle*, inquit, *& eadem nolle ea demum firma amicitia est.* Et in apologia aduersus Ruffinum. *Si vnum credimus, si idem & volumus & noluimus, ex quo firmas nasci amicitias etiam Catilina testatur.* Et ad Castitutium. *In amicis non res quæritur, sed voluntas, quia alterum ab inimicis sæpe præbetur, alterum sola caritas tribuit.* AVGVSTINVS in sermonibus de tempore. *Amicos coniunctio animorum facit, Idem velle & nolle sapiens huius mundi ait, ea demum firma amicitia est.*

Act. 4. 32.
Nazianz. in laudem Bas.
Hieron. epist. 8. de virg. seru.
Epheſ. 33.
Aſcet. 46.

III. Lex est, amicum esse alterum ipsum. *Pythagorica*, scribit Hieronymus in Ruffinum, *& illa præcepta sunt; Amicorum omnia sunt communia, & amicum seipsum esse alterum.* Et commentario in Michæam Prophetam. *Interrogatus quidam, quid esset amicus? respondit. Alter ego. Vnde Pytagoræi duo vades se inuicem tyranno dederunt.* Meminit huius legis & M. Tullius. *Ipse se quisque*, ait, *diligit, non vt aliquam à se ipso mercedem exigat charitatis suæ, sed quod per se sibi quisq; carus est. Quod nisi, idē in amicitiam trā feratur, verus amicus nunquā reperietur: Est enim is amicus quidem, qui est tanquam alter idem, alterum enim acquirit, cuius animum ita cum suo commisceat, vt efficiat pæne vnum ex duobus.*

H. in Apol.
Mich. 7.
Cic. de amic.

IV. Lex, vt amicorum omnia sint communia, quæ, vt iam dictum, ex eadem Pythagoræ Schola profecta est, sed perfectissimè in Schola Christi & Apostolorum primum obseruata, cum fideles pecuniam omnē ex diuenditis agris, domibusue conflatam ante Apostolorum pedes deponerent, *nec quisquam eorum aliquid suum esse*, inquit B. Lucas, *dicerent, erant enim illis omnia communia*: quam viuendi formulā, deinceps monachi, religiosæq; vitę cultores omnes in hunc vsq; diem retinuerunt. Nam Possidius in vita S. Augustini ita scribit. *Augustinus factus presbyter monasterium intra Ecclesiam mox instituit, & cum seruis Dei viuere cæpit secūdum modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam, maxime vt nemo quidquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia.* Perfectio autem huius communionis in eo vertitur, quod illis communia sint, non externa modo præsidia, & habitationis, victus & conuictus, conuersationisq; quotidianæ

Act. 4. 32.
Possid. 5 5.
Vide Panar. de Proprier. relig.

næ & colloquūtorum, verum etiam interna, vt consiliorum optimorū & consolationū, in quibus etiam Aristoteles animaduertit præcipuā veræ amicitiæ munus esse locatum. Accedit communio precum, bonorū operum, ac quod suūum est, voluntatum & iudiciorū conformatio cum voluntate & iudicio superiorum & moderatorū, quibus tanquam Christo in omnibus obsequūtur, quo nullum antidotū ad pacem veramq; consensionem animorum, atq; amicitiam sartam tectam retinendam efficacius est. Legem hanc non ignorauit Cicero sic scribens primo Officiorum. *In græcorum proverbio est, amicorū omnia esse communia: communia autem videntur ea, quæ sunt generis eiusdem, quod ab Ennio positum in vna re transferri per multas potest.*

Vt homo, qui erranti comiter monstrat viam;
Quasi lumen de suo lumine accendat, facit,
Ve nihilo minus ipsi luceat, cum illi accenderit.

Vna enim ex re satis percipitur, vt, quicquid sine detrimento possit commodari, id tribuatur cuiq; velignoto: ex quo sunt illa cōmunia non prohibere aquam profluentem: pati ab igne ignem capere, si quis velit. Et de Amicitia. *Inter amicos omnium rerum, consiliorum, & voluntatum sine vlla exceptione sit communitas,* Et Seneca ad Lucilium. *Consortium rerum omnium facit amicitia. Et amico crede quantum tibi. Tam audacter cum illo loquere, quam tecum. cū amico omnes curas, omnes cogitationes tuas misce.* Et libro de beneficiis sexto. *Non mihi sic cum amico communia omnia sunt, quomodo cum socio, vt pars mea sit, pars illius, sed quo modo patri matriq; communes liberi sunt.*

A.8.Et.cap.3. & l.9.c.12.

Sen. ep. 48. & 3.

Id. c. 12.

V. Lex, vt amor idem sit syncerus & fidus, ab omni fraude & fuco alienus: qua de re multa sunt monita Spiritus sancti in diuino Verbo, vt apud Ieremiam. *Vnusquisq; se á proximo suo custodiat, quia omnis frater supplātans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet,* Et in Prouerbiis Salomonis *Homo qui blandis fictisq; sermonib⁹ loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius.* Et in Ecclesiastico. *Amicus fidelis, protectio fortis, qui autem inuenit illū, inuenit thesaurum. Et noli amare mendacium aduersus fratrem tuum, neq; in amicū similiter facias.* Et Dilige proximū, & coniungere fide cum illo. Vnde Gregorius Nazian. in orat. ad Gregor. Nyssenum. *Amico fideli nullū est in rebus humanis par pretiū, nec bonitas illius pondere vllo æstimari potest. Amicus fidelis, protectio fortis, & munitū palatiū. Amicus fidelis viuus thesaurus. Amicus fidelis super aurum & lapidem pretiosum multum. Amicus fidelis hortus clausus, fons obsignatus, quæ opportune aperiuntur, & communicantur.* Ambrosius tertio officiorum. *Aperi pectus tuum amico, ut fidelis sit tibi, & capias ex eo vitæ*

Ierem. 9. 4.

Prou. 29. 5.

Eccle. 6. 14.

Eccl. 7. 13. ib. 25. 18.

Amb. c. 19.

tuæ

Eccl.6.16. *tuæ iucunditatem. Fidelis enim amicus medicamentum est vitæ, & immortalitatis gratia.* Hiero. epist. ad Ruffinum. *Vera amicitia, quod sentit, dissimulare non debet.* Augustinus ad Hieronymum. *Cum hominem Christiana charitate flagrantẽ, eaq; mihi fidelẽ amicum factum esse sentio, quicquid ei consiliorum meorum cogitationumq; cõmitto, non homini committo, sed illi in quo manet, vt talis sit. Deus enim charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet.* Chrysost. in priorem ad Thessalonicenses. *Reuera vitæ pharmacũ est fidus amicus, reuera protectio fortis est fidus amicus. Quid enim non efficeret germanus amicus? quantam voluptatem non generaret, quantam vtilitatem, quantam securitatem? Et si mille thesauros dixeris, nihil tamen germano correspondebunt amico.* His patribus consentiunt & Ethnici. M. Tullius in Lælio. *Cum omnium rerum, ait, simulatio est vitiosa (tollit enim iudicium veri, idq; adulterat) tum amicitiæ nomen valere non potest.* & Seneca de beneficiis. *In pectore amicus, non in atrio quaritur; illo recipiendus, illic retinendus, & in sensibus recondendus.*

Chrys. hom. 2.

Cic.

Sen. lib. 6. c. 34.

Prou. 17. 17. VI. Est, vt amicitia sit constans æquè in aduersis ac prosperis. nam Salomon. *Omni tempore diligit, qui amicus est, & frater in angustiis comprobatur.* Et Ecclesiasticus. *Si possides amicum, in tentatione posside eum, & ne facile credas ei.* Et: *Est amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die necessitatis.* Ambrosius ita loquitur de hac lege. *Si amici secundæ res amicos adiuuant, cur non & in aduersis amici rebus amicorũ adiumentum suppetat? Iuuemus cõsilio, conferamus studia, compatiamur affectu, si necesse est, toleremus propter amicũ etiam aspera. Quam pulcrè in aduersis positus Iob dicit. Miseremini mei amici mei, miseremini. nõ quasi abiecta vox ista est, sed quasi censoria.* Nazianzenus ad Philagrium. *Quæ tibi molesta sunt, vtiq; & nobis. Amicorũ enim communia omnia censemus, tàm prospera, quam aduersa, eaq; amicitiæ lex est.* August. scribens de verbis Apostoli. Alter alterius onera portate, sic adimplebitis legem Christi. *Nihil, ait, sic probat amicum, quemadmodum oneris amici portatio.*

Eccl. 6. 7. lb. 8. 10. A. l. 3. offi. c. 19.

Iob 19. 21. Naz ep. 64.

A. serm. 21. Gal. 6. 2.

VII. Lex est, vt cum opus est, amicus amicum corripere non negligat. ait siquidem sapiens. *Corripe amicum, ne forte non intellexerit & dicat. Non feci. aut si fecerit, ne iterum addat facere.* Et Clemens Alexandrinus in Pædagogo. *Beneuolentiæ, inquit, non odii signum est reprehendere. Ambo enim probrum obiiciunt, & amicus & inimicus: sed inimicus quidem irridens, amicus autem bene volens.* Ambrosius loco sæpe citato. *Amicus neq; noxio gratificari debet, neq; innocẽti insidiari, sed si quid in amico vitii cognouerit, corripere occultè: si nõ audierit, corripere palam. Sunt enim bonæ correptiones, & plerunq; meliores, quàm tacita amicitia. Et si lædi se putat amicus, tu tamẽ corripe. Et si amaritudo correptionis animũ eius vulnerct,*

Eccl. 19. 13. Clem. c. 8.

A. 3. offi. ca. 16.

ret, tu tamen corripere ne verearis. tolerabiliora sunt enim amici vulnera, quam adulantium oscula. Chrysost. de laudibus Apostoli Pauli. *Gratiam habeo his, qui me arguunt. amici enim siue iustè, siue iniustè arguunt, non opprobrare volunt, sed emendare. Inimici autem etsi iure reprehendant, hoc tamen agunt, non vt corrigant, sed vt exsibilent. Verum quomodocunq; reprehensio contingat, bonũ magnũ est, si ferantur reprehensiones, & non detur vel sic locus ex asperationi. Qui enim odit redargui, ait, insipiens est. Non dixit, sic redargui. Nam si quidem iustè arguit amicus, agit vt peccatum corrigat; sin immeritò, iam laudanda est voluntas eius & mentis intentio bona; non enim reprehenderet, nisi multum diligeret. Quod si omnes ita affecti essemus, vt & argueremus peccantes, & lapsi libenter ferremus reprehensiones, quanta hinc vitæ nostræ accederent commoda? In peccatis enim hoc operatur reprehensiones, quod in vulneribus remedia.* LÆLIVS quoque apud Ciceronem in eandem sententiam philosophatur. *Monendi amici sæpe sunt & obiurgandi, & hac accipienda amicè, cum beneuolè fiunt, sed nescio quomodo verũ est, quod in Andria familiaris meus Terentius dixit. Obsequium amicos, veritas odium parit.* Et paulo post. *Cuius aures clausæ veritati sunt, vt ab amico vera audire nequeant, huius salus desperanda est: scitum est enim illud Catonis, multo melius de quibusdam acerbos inimicos mereri, quam eos amicos qui dulces videantur: illos verum sæpe dicere, hos nunquam. Vt igitur & monere & moneri proprium est veræ amicitiæ, & alterum liberè facere, nõ aspere: alterum patienter accipere, non repugnanter. sic habendum est nullam in amicitiis pestem esse maiorem, quam adulationem, blanditias, assentationem.*

Prou. 27. 6.
Chrys. hom. 9.
Eccli. 21. 7.
Cic. de amic.

IIX. est, vt amicus arcana sua amico patefaciat, quam indicauit Christus Dominus cum discipulis dixit. *Iam non dico vos seruos, quia seruus nescit, quid faciat Dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunq; audiui à Patre meo, nota feci vobis.* Vnde Ambrosius. *Ipse nos Deus amicos ex seruulis facit sicut ipse ait. Iam vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis. Dedit formam amicitiæ, quam sequamur, vt faciamus amici voluntatem, vt aperiamus secreta nostra amico quæcunq; in pectore habemus, & nos illius arcana nõ ignoremus. Ostendamus illi nos pectus nostrum, & ille nobis aperiat suum. Ideo, inquit, vos dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis. Nihil ergo occultat amicus, si verus est, effundit animum suum, sicut effundebat mysteria Patris dominus Iesus.*

Ioan. 15. 15.
A. 3. offic. ca. vlt.
Prou. 11. 13.

Huc pertinet alia cognata lex, sed contraria, vt arcana amici non patefiant extraneis, de qua multa in Scripturis. nam Salomon ait. *Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis est animi, amici cælat commissum.* Et: *Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo ne reueles.* Et. *Ei qui reuelat mysteria, & ambulat fraudulenter, & dilatat labia sua, ne commiscearis.* Et: *Qui denudat arcana, amici fidem perdet,*

Ib. 25. 9.
Eccli. 20. 19.
Eccli. 27. 17. 24.

H. li. 2. in Prou. c. 20. *det, est animæ infelicis.* Ita & S. Hieron. exponens illud Salomonis. Ei qui reuelat mysteria. *Si quis*, inquit, *voluerit tuis misceri amicitiis, & hunc videris prioris amici pandentem secreta hunc veluti perfidium caue.* A. cap 3. Et in AVGVST. auctor libri de Amicitia. *Secretorũ reuelatione interamicos nihil turpius, nil execrabilius, nihil amoris vel gratiæ relinquens inter* Eccli. 27. 17. *amicos, sed omnia replens amaritudine indignationis & odii.* Vnde Salomon. *Qui denudat arcana amici, perdit fidem.*

IX. Vt nihil turpe, nihil mali, quo Deus offendi possit, alter ab altero postulet. *Quid enim est amicus*, ait AMBROSIVS, *nisi consors amoris,* A. 3 off. c. vlt. *cui te tanquã tibi alteri cõmittas, à quo nihil timeas nisi ipse cõmodi tui causa inhonestum petas? Non enim vectigalis amicitia est, sed plena decoris, plena gratiæ. Virtus est enim amicitia, non quæstus.* Et Cicero præclare in Cic. in Lælio. libro de amicitia. *Hæc prima lex in amicitia sanciatur, vt neq; rogemus res turpes, nec faciamus rogati: turpis enim excusatio est, & minime accipienda, cum in ceteris peccatis, tum si quis contra Rempubl. se amici causa feciße videatur.* Et multo post. *In talibus stabilitas amicitiæ cõfirmari potest, cũ homines beneuolentia coniuncti. primũ cupiditatibus ijs, quibus ceteri seruiunt, imperabunt: deinde æquitate, iustitiaque gaudebunt, omniaq; alter pro altero suscipiet, neq; quidquam vnquam nisi honestum & rectum alter ab altero postulabit. itaque in iis pernicioßus est error, qui existimant libidinũ, peccatorumq; omnium patere in amicitia licentiam: virtutum enim amicitia adiutrix à natura data est, non vitiorum comes.*

X. Lex, vt externa comitatis & humanitatis officia imprimis sibi mutuo declarent. Ac primò in conformandis moribus. *Deus enim*, inquit Pfal. 67. 7. regius Psaltes. *Inhabitare facit vnius moris in domo. Amicitia, æqualitatis*, auctore Ambrosio, *magistra est, vt superior inferiori se exhibeat æqualem, inferior superiori. Inter dispares enim mores non potest esse amicitia.* Et Amb. l. cit. C. coll. 16. c. 3. Cassianus. *Amicitia sola virtutum parilitate fœderatur, Dominus enim* Cic. in Lælio. *facit habitare vnius moris in domo.* Et M. Tullius. *Vt ij qui sunt in amicitia superiores, ex æquare se cum inferioribus debent: sic inferiores dolere non debent, se á suis amicis, aut ingenio, aut fortuna, aut dignitate superari: dispa-* Eccl. 22. 31. *res enim mores disparia studia sequuntur, quorum dissimilitudo dissociat ami-* Prou. 18. 24. Cic in Lælio. *citias.* 2. in affabilitate exhibenda, vnde Syracides. *Amicum salutare non confundar, à facie illius non me abscondam.* Et Salomon. *Vir amabilis ad* Cic. in pæd. c. 8. *societatẽ magis amicus erit, quam frater.* Et Tullius. *Accedat suauitas quædã oportet. sermonũ atq; morũ haud quaquã mediocre condimentũ amicitiæ, tristitia. a. & in omni re seueritas absit.* Clemens Alexandrinꝰ notauit suo æuo Christianos sobriis haustib. amicitiæ ergo consuesse bibere. Iob. 6. 14 3. beneficẽtia & hospitalitate. *Qui tollit ab amico suo misericordiã*, inquit Prou. 3. 28. Iob, *timorem Domini derelinquit.* Et Sapiens. *Ne dicas amico tuo vade*

& re-

& reuertere, cras dabo tibi, cum statim possis dare. Et Clemens Alex. 2. stromatæo. *Adhæret charitati & hospitalitas, quæ est artificiū amicitiæ circa vsum hospitum. Hospites autem sunt, qui etiam dicuntur ἐπξένοι, id est, amici.* Ch. hom. 7. Tum Chrysost. *Qui amat, beneficium magis impendere, quam accipere* 1. Thess. 2. *cupit, non ita gaudet sibi benefieri, vt alijs benefacere.*

XI. Lex est, vt amicus paratus sit pro amico vitam profundere. *Maiorem hac dilectionem,* inquit Dominus apud S. Ioannem, *nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Et ipse Ioannes in epistola prima. *In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus animas pro fratribus ponere.* S. Augustinus tractatu 84. in Ioannem cum hæc duo testimonia citasset. *Hoc,* addit, *beati martyres ardenti dilectione fecerunt, quorum memorias celebramus.* Hoc optauit facere & Apostolus Paulus, cum in epistola priore ad Thessalonicenses scribit in hæc verba. *Ita desiderantes vos cupidè volebamus tradere vobis non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis.* Vbi Chrysostom. *Ita enim oportet amantem amare, vt etsi anima ab eo postuletur, & possibile sit non prohibeat. Non dico postuletur, sed vt & ipse vltro tali dono accurrat, Nihil enim nihil tali dilectione dulcius esse poterit, nihil illic triste accidet, &c. Et de germanis amicis loquor, qui eiusdem sunt animi, qui & mortē inuicem alius pro alio subire cupiunt, qui feruenter amant.* Et infra. *Talis erat Paulus, qui animam suam libenter, etiam non rogatus dedisset, & in gehennam quoque cupidè descendisset.* nempe cum scripsit Romanis. *Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.* Idem fecere pro salute S. Pauli Prisca & Aquila, Epaphronditus, Galatæ & alii, de quibus idem Chrysostomus homilia in verba illa. *Salutate Priscam & Aquilam.* Tales amici erant Gregorius Nazianzen. & Basilius, de quibus ipse Nazianzen. *Nec nobiscum,* inquit, *gentiles, Orestes suos & Pylades vllo modo conferendos putabant, nec Molionidas illos Homerico versu celebratos, quos calamitatis societas atque ars egregie aurigandi nobilitauit, eodem tempore frena & verbera inter se patientes.* Verum nec Ethnicorum Philosophi huius legis ignari fuere. Seneca enim stoicus sic scribit ad suum Lucilium *In quid amicum paro vt habeam pro quo moriposim: vt habeam, quem in exilium sequar. Detrahit amicitiæ maiestatem suam, qui illam parat ad casus.* Et Lælius apud Ciceronem. *Si quando aliquod officium existit amici in periculis aut adeundis aut communicandis, quis est, qui id non maximis efferat laudibus? qui clamores tota cauea nuper hospitis & amici mei M. Pacuuii in noua fabula? cum, ignorante Rege, vter eorum esset Orestes, Pylades Orestem se*

Ioan. 15. 13. 1. Ioan. 3. 16.

A in c. 15. Ioan.

Chr. ho. 2. & lib. 2 de Sacerdotio de Basilio.

Rom. 9. 3.

N. orat. in Basi.

Sen. ep 9.

esse diceret, vt pro illo necaretur: Orestes autem, ita vt erat, Orestem se esse perseueraret? stantes autem plaudebant in re ficta: quid arbitramur in vera fuisse facturos? facile indicabat ipsa natura vim suam, cum homines, quod facere ipsi non possent, id rectè fieri altero iudicarent. Si verum exemplum apud Ethnicos quæritur, id commemorat LACTANTIVS libro quinto de iustitia, vt probet posse innocentem cum laude mori pro Deo. *Quid*, inquit, *illi Pythagorei familiares laudantur à vobis, quorum alter se tyranno vadem mortis pro altero dedit, alter ad præstitutum tempus, cum iam sponsor eius duceretur, præsentiam sui fecit, eumque interuentu suo liberauit? quorum virtus in tanta gloria non haberetur, quod alter pro amico, alter etiam pro fide mori voluit, si stulti putarentur. Denique ob hanc ipsam virtutem tyrannus his gratiam retulit, vtrumq; seruando, & hominis crudelissimi natura mutata est. Quinetiã deprecatus esse dicitur, vt se tertium in amicitiam reciperent non vtiq; tanquam stultos, sed tanquã bonos & sapientes viros.*

Lact. c. 17. Amb. l. 2. de virgin. vocat Damonem & Pythiam.

XII. & postrema, vt amicitia sit indissolubilis & æterna. Vnde sapiens ridet amicum temporarium. *Est*, inquit, *amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die tribulationis.* S. Hieronym. dictum est. *Amicitia, quæ desinere potest, vera nunquam fuit.* Et AMBROSIVS. *Constans debet esse amicitia, perseuerare in affectu, non puerili modo amicos mutare vaga quadam debemus sententia. Quam boni amici Hebræi pueri, quos à sui amore nec fornacis ardentis flamma diuisit?* Et Chrysostom. *Qui caducis instabilibusq; de causis amicitiam ineunt, eorum coniunctio perpetua esse non potest, sed vel contemptus, vel pecuniarum iactura vel liuor, vel gloriæ cupiditas, vel aliud huiusmodi amicitia dissoluta dissidium induxit. Vbi si spiritalis esset radix, nulla res secularis eam euelleret. Ea certe charitas, quæ Christi causa fundatur firma, stabilis atque inuicta est, nec vlla obtrectatione, non periculis, non morte, non alia re temporali conquassatur. Idcirco Paulus quoque dicebat. Charitas nunquam excidet. Omnia enim quæ seculares amicitias tollunt, spiritalem amorem magis confirmant.* Lege de hoc argumento homiliam primam eiusdem in epistolam ad Colossenses. Chrysostomo subscribit discipulus eius CASSIANVS. *Hæc amicitia sola similitudine virtutum iuncta est, quæ in nullis vnquam casibus scinditur, quam non solum dissociare, vel delere locorum vel temporum interualla non præualent, sed ne mors quidem ipsa diuellit. Hæc est vera & indirupta dilectio, quæ gemina amicorum perfectione ac virtute concrescit. Cuius semel initum fœdus, nec desideriorum varietas, nec contentiosa dirumpet contrarietas voluntatũ.* Hanc quoq; legẽ vti rationi consentaneam agnouerunt gentiles philosophi, vt Aristot. in octauo Ethico. & Cicero in Lælio, dum ait. *Erit amicitia*

Eccl 6. 8. H. ep. ad Ruf. 41. A. 3. off. c. 16. Ch. hom. 62 in Matt. 1. Cor. 13. 8. Cass. 16. col. c. 3. Ar. p. 5.

citiæ ortus à natura, quam ab imbecillitate grauior & verior: sed quia natura mutari non potest, iccirco veræ amicitiæ sempiternæ sunt. Seneca item in epistolis fugillat amicitias temporarias. Sen. Epist. 9.

CAPVT IV.

Quam nobilis, necessaria, salutaris, & iucunda sit Amicitiæ Virtus.

PRIMVM nobilitas & præstantia virtutis Amicitiæ hactenus suis notis descriptæ inde liquet, quod nihil discrepare videatur ab ipsa Charitate proximi, quam Apostolus Paulus omnibus virtutibus donisque cælestibus prætulit. Gregorius Theologus in Apologetico, *nihil*, inquit, *amicitia venerabilius.* *Quid amicitia*, ait Ambrosius, *pretiosius est, quæ angelis communis & hominibus est?* Et Hieron. in Michæam. *Scripsit Theophrastus tria de amicitia volumina omni eā præferens charitati, & tamen rarā in rebus humanis esse contestatus est.* Chrysost. quoq; in Apostolum. *Amici excellunt Patres & filios amici iuxta Christum. Nec mihi dicas hoc bonū nunc cum alijs plerisq; in Ecclesia cessasse, sed cogita quomodo apud Apostolos non coryphæos dico sed ipsos credentes omniū fuerit anima vna & cor vnum, & nemo quicquam suorum bonorum suum esse dixerit, non erat inter eos Meum ac tuum. Magnum quid est amicitia, & quam magnū nemo potest cognoscere, neq; sermone consequi præter ipsam experiētiam. Hoc hæreses fecit, hoc Græcos fecit esse græcos, &c. Sicut si de plantula quapiam in India crescente dicerem, cuius nemo haberet experientiam, nullo sermone illam exprimere possem, ita & nunc quicquid dixero, frustra dixero, nemo intelligere valebit. In cælo plantata est hæc planta ramos habens non margaritis, sed vita recta ac solida, illis multo nobiliore, onustos.* Consentit & hic S. Patribus eloquentiæ Princeps. *Ego hortari tantum possum, vt amicitiam omnibus rebus humanis anteponatis. nihil est enim tam naturæ aptum, tam conueniens ad res vel secundas, vel aduersas.* Et infra. *Haud scio, an, excepta sapientia, quidquam melius homini sit à dijs immortalibus datum.*

1. Cor. 13. 1. G. post rediturus ex fuga. A. 3. off. c. 16. H. l. 2. c. 7. C. hom. 2. in 1. Thes. 2. Act. 4. 32. Cic. in Lælio.

2. NECESSITAS huius virtutis inde probatur, quod cum hæc amicitia à germana proximi dilectione proximi diuelli non possit, æquè eam videri necessariam atq; dilectionem. *Qui enim non diligit fratrem*, ait B. Iohannes, *manet in morte.* Et B. Paulus. *Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatē autem non habuero, nihil mihi prodest.* Vnde Augustinus ad Martianum veterem amicum. *Gratias Deo, quod te mihi amicum facere tandem aliquando dignatur. Nunc enim nobis est rerum humanarū & diuinarum cum benevolentia & charitate consensio in Christo*

1 Iohan. 3, 14. 1. Cor. 13. 13. Aug. epist. 155.

IESV Domino nostro verissima pace nostra. Qui duobus præceptis cuncta
Matt. 22. 17. præconia diuina conclusit dicens. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tanquam teipsum. In ijs duobus præceptis totalex pendet & prophetæ. In illo primo, rerum diuinarum, in hoc secundo rerum humanarum est cum beneuolentia & charitate consensio. Hæc duo si mecum firmissimé teneas, amicitia nostra vera ac sempiterna erit, & nos non solum inuicem, sed etiam ipsi Domino sociabit. Eandem necessitatem, licet temporalem professus est Lælius hic verbis apud sæpe dictum M. Tullium.
Cic. de amic. Solem é mundo tollere videntur, qui amicitiam è vita tollunt, qua nihil à Dijs immortalibus melius habemus, nihil iucundius. Et multo post. De amicitia omnes ad vnum idem sentiunt, & ij qui ad Remp. se contulerunt, & ij qui rerum cognitione, doctrinaq; delectantur, & ij qui suum negotium gerunt otiosi: postremò ij, qui se totos tradiderunt voluptatibus, sine amicitia vitam esse nullam, si modo velint aliqua ex parte liberaliter viuere. Immò Peripateticorum princeps ab hoc necessitatis Loco disputationem de amicitia duobus libris comprehensam inchoauit. Necessitati affinis est Vtilitas.
A lib. 8. & 9. Ethi.

3. VTILITATEM diuinæ litteræ nobis prædicare non prætermisere. Beatus, inquit Sapiens, qui inuenit amicum verum. Et. Amicus fidelis medicamentum vitæ, & immortalitatis, & qui metuunt Dominum, inuenient illum. Et Ecclesiastes. Melius est duos esse simul, quam vnum, habent enim emolumentum societatis suæ: si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. In quæ verba sic HIERONYMVS. Hic dicitur quid boni habeat amicorum contubernium, & commune solatium, quia & alterius ruina, alterius auxilio subleuetur, & curas domesticas, ipsius quoq; noctis requiem melius exigat ille, qui fidum habet amicum, quam qui solis opibus incubat acquisitis. Et si robustior inimicus quis contra vnum surrexerit, imbecillitatem alterius amici solatio sustentari. Et S. CHRYSOSTOMVS. Reuera, inquit, vita pharmacum est fidus amicus, reuera protectio fortis est fidus amicus, Quid enim non efficeret germanus amicus? Quantam vtilitatem, quantam securitate ingenerat? si mille thesauros dixeris, nihil tamen germano correspondebunt amico. Et infra. Cum amico & paupertas tolerabilis est: Sine illo & sanitas & diuitiæ intolerabiles sunt. Alium pro se ipso habet qui amicum habet. Præstringor, & veluti præcludor faucibus, non valens exemplo aliquo rem istam exprimere. Noui ego quendam, qui cum sanctos viros amici sui causa obsecraret, primum pro illo, & tum demum pro se orare obsecrabat. Apud Deum verò tanta est amicitiæ merces, quanta dici nequit. Multa de hoc capite noster TVLLIVS. Res splendidiores, ait, facit amicitia, & aduersas partiens communicansq; leuiores, cumq; plurimas
Eccl. 25. 12. Ib 6. 16. Eccl. 4. 9.
H. in Eccl.
Chrhom. 2. in 1. Thess.
De amicit.

& maximas commoditates amicitia contineat, tum illa nimirum præstat omnibus, quod bona spe præluceat in posterum, nec debilitari animos, aut cadere patitur. Verum etenim amicum qui intuetur tanquam exemplar aliquod intuetur sui, quocirca & absentes adsunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, & quod difficilius dictu est, mortui viuunt, &c. Superest Iucunditas.

4. Iucunditatem huius virtutis indicauit Salomon, dum in Prouerbiis ait. *Vnguento & varijs odoribus delectatur cor, & bonis amici consilijs anima dulcoratur.* Et regius Vates longe prospiciens vitæ religiosæ suauitatem exclamat. *Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum. Sicut vnguentum in capite quod descendit in barbam Aaron.* Vbi enim est perfectior sociorum amicitia, constantiorq; quam in sodalitate religiosorum, vbi omnium est cor vnum & anima vna, vbi vt in primo Apostolicæ Ecclesiæ cætu, omnia sunt communia? *Ita sonus huius psalmi,* inquit AVGVSTINVS in commentario illius, *dulcis est, vt & qui psalterium nesciunt, ipsum versum cantent. Tam dulcis est, quam dulcis charitas, quæ facit fratres habitare in vnũ. Iste dulcis sonus, ista suauis melodia tã in cantico, quam in intellectu monasteria peperit. Ex voce huius psalmi, appellati sunt & monachi.* Voluptatem autem germanę amicitiæ, sed Spiritualis graphice depingit AVREVMOS in comentariis Paulinis. *Est,* inquiens, *reuera amicus ipsa luce iucundior; germanum dico, & ne mireris. Est enim nobis solem hunc extinguii iucundius, quam amicorum consuetudine priuari, iucundius in tenebris agere, quam sine amicis esse. Et quomodo? dicam. Quia multi solem istum videntes in tenebris sunt: qui vero amicorũ copiã adepti sunt, nec in afflictionibus quidem tristitiam habent. De Spiritalibus amicis dico, qui nihil amicitiæ præponunt.* Et infra. *Quam mihi voluptatem oppones, siue turpem, siue honestam? Omnes excellit ea, quæ amicitiæ est; etiã si eam dixeris, quæ mellis est. Fit enim fastidiosum mel, amicus verô nunquã, quin magis crescit illius desiderium, ita vt illius voluptas nunquam fastidiũ patiatur.* Hæc Chrysostomus. Concludo cum Lælio Ciceronis.

Prou. 27. 9.

Psal. 132. 1.

Act. 4. 3.

Ch. hom. 2 in 1. Tess.

Cic.

Quis potest esse vita vitalis, vt ait Ennius, qui non in amici mutua beneuolentia conquiescat? quid dulcius, quam habere quo cum omnia audeas sic loqui vt tecum? qui esset tantus fructus in prosperis rebus, nisi haberes, qui illis æquê, ac tu ipse, gauderes?

CAPVT

CAPVT V.

Quibus mediis amicitia ineatur, conseruetur & augeatur.

H. in c. 7. Mich & epist. 4

ETsi hactenus satis multa de amicitia dicta, media tamen non videntur omittenda. Vt enim S. Hieronymus se legisse in cuiusdam controuersia testatur, *Amicus diu quaritur, vix inuenitur, difficile seruatur.* Principio ergo ad amicitiam cum viris bonis contrahendam hæc cautio præeat, vt explores vitam moresq; futuri amici, iuxta

1. Ioan. 4. 1. & epist. 3.

consilium S. Ioannis Apostoli. *Probate Spiritus si ex Deo sint*: Et Senecæ ad Lucilium. *Omnia cum amico delibera, sed de ipso prius. Si amore dignus fuerit.* Medium primum sit Amor. nam cum amicitia nomen suum, teste Tullio, ab amore mutuata sit, merito eiusdem beneficio rem nomini subiectam venabitur. 2. Beneuolentia. *Amicitia* siquidem, auctore S. Ambrosio libro primo officiorum, *ex beneuolentia*

C. de amic.

fonte procedit. 3. Affabilitas, de qua supra dictum. 4. Liberalitas. vnde

A. c 33.

Romani, teste S. Augustino in libris de ciuitate DEI, magis dandis,

A. lib. 3. c. 10.

quam accipiendis beneficiis amicitias parabant. 5. Virtus, nec enim nisi ob virtutem initur. Hoc medium tradit Chrysost. homilia 40. in Acta Apostolorum. *Quid*, inquit, *facit amatorem corporum! Corporis luculentia & formositas itaq; & animas faciamus pulcras & luculentas & erimus inter nos mutuo amatores. Non enim solum oportet amare, sed etiam*

Cic. de. amic.

amari. Primum hoc curemus vt amemur, eritq; secundum factu facillimum. Simus pulcri ac boni, & ita semper habebimus amatores. Haud secus Lælius. *Nihil*, ait, *est amabilius virtute, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum, quippe cum propter virtutem & probitatem eos etiam, quos nunquam vidimus, quodammodo diligamus.* 6. Medium est, facilitas in ad-

A. serm. 23.

mittendo alio ad amicitiam. Quod tradit S. Augustinus de verbis Apostoli. *Nullius*, inquiens, *repudianda est amicitia sese ingerentis ad amicitiam copulandam, non vt statim recipiatur. sed vt recipiendus optetur, atq; ita tractetur, vt recipi possit. Illum enim receptum in amicitiam possumus dicere, cui omnia consilia nostra refundere audeamus Et si sit quisquam, qui se non audet ingerere ad amicitiam faciendam cum aliquo nostro temporali honore aut dignitate reuocatur, descendendum est ad eum, & offerendum illi quadam comitate & submissior⁹ animæ, quod petere per semetipsum non audet.*

I. Conseruari & augeri eadem amicitia potest, primo mediis iam numeratis. 2. pleriſq; amicitiæ legibus. 3. tolerantia leuiorum

A. serm. 23

defectuum amici. nam vt loco iam citato idem Augustinus subiūxit.

Admo-

Admonet Dominus noſter IESVS Chriſtus, qui nos vult effici imitatores ſuos, vt eius infirma toleremus, vt ad quædam ſana, in quorum delectatione acquieſcamus, per charitatis tolerantiam perducamur. ait enim. Non eſt opus ſanis medicus ſed ægrotantibus. Dixi, *leuiorum*, nam ſi grauiores ſint defectus & incorrigibiles, diſſuenda magis, auctore Catone, quam diſcindenda eſt amicitia, *niſi quædam admodū intolerabilis iniuria exarſerit, vt neq; reſtum, neq; honeſtum ſit, neq; fieri poſſit, vt non ſtatim alienatio, diſiunctioq; facienda ſit. Cauendū tamen erit, ne non ſolum amicitiæ depoſitæ*, ait Lælius *ſed inimicitiæ etiam ſuſceptæ videantur: nihil enim turpius, quam cum eo bellum gerere, qui cum familiariter vixeris.* Ioan. Caſſianus collatione 16. monachis ſuis pro ſarta tecta præſtanda amicitia ac ſocietate aliquot media ſingillatim præſcribit. 1. vt firmum fundamentum iaciant in contemptu ſubſtantiæ mundialis & omnium rerum etiam viliſſimarum, quas habent, deſpectione. 2. vt ita ſuas vnuſquisq; reſecet voluntates, ne ſuis malit, quam proximi definitionibus obedire. 3. vt ſciat omnia etiam quæ neceſſaria & vtilia æſtimat poſtponenda bono caritatis & pacis. 4. vt caueat iracundiam, quæ mater eſt diſcordiæ. 5. vt iracundiam fratris aduerſus ſe etiam ſine ratione conceptam curare, æquè ac ſuam, deſideret. 6 vt ſe de hoc mundo credat quoditie migraturū, quod generale vitiorum omnium peremptorium eſt. 7. vt etiam in opinionibus ad intellectum pertinentibus fugiat contentiones. 8. vt nunquam ſuo pluſquàm fratris iudicio fidat, ne decipiatur à diabolo, & ſeruet illud Apoſtoli. *Honore inuicem præuenientes.* Nam Paulus ipſe, licet de cælo vocatus non fidens prædicationi ſui Euangelij, Hieroſolymā abijt, vt cum coapoſtolis Secreta examinatione illam conferret, vt eſt in epiſtola ad Galatas. Hæc de Amicitia cum hominibus, nam de Amicitia cum Deo, agemus titulo, de Familiaritate cum Deo.

Matt 9. Luc 5.

Caſſ. c. 6.

Cap. 8. 9. 10. 11. & 12.

Rom. 12. 10.

Gal. 2. 2.

VIDE. V. Beneuolentia. Charitas in Deum & Proximum. Familiaritas cum Deo.

B

BENEFICENTIA. Vide V. Liberalitas.

BENEVOLENTIA.

De nomine beneuolentiæ, origine, dignitate, neceſsitate, effectis & mediis, quibus augeatur.

Clem. c. 11.

QVod ad nomen attinet, *Beneuolentia*, auctore CLEMENTE Alexandrino libro primo Pædagogi, *nihil aliud eſt, quam voluntas boni proximi ſui propter illum.* S. Thomas Aquinas vult non eſſe ſpecialem virtutem, ſed actum charitatis internum, quo volumus benefacere proximo, ſicut beneficentia eſt actus externus eiusdem, quo reipſa benefacimus. Cætera ſumemus ex libro primo Officiorum D. Ambroſij.

Tho. 22. q 31. a. 4.

Amb. c. 30. 32. 33. 34.

ORIGINEM his verbis deſcribit, *Beneuolentia à domeſticis primum profecta perſonis, id eſt, à filijs, parentibus, fratribus per coniunctionum gradus in ciuitatum peruenit ambitum, & de paradiſo egreſſa mundum repleuit. Deniq; cum in viro & femina beneuolentem Deus poſuiſſet affectum, dixit. Erunt ambo in vna carne & in vno Spiritu. Vnde ſe Eua ſerpenti credidit: quoniam qua beneuolentiam acceperat, eſſe maleuolentiam non opinabatur.*

Gen. 2. 24.

c. 30. 32.

DIGNITAS inde liquet, quod quicquid præſtantiæ eſt in beneficentia vel liberalitate, ea à beneuolentiæ laude ſumitur. *Beneuolentia*, inquit idem, *eſt fons beneficentiæ vel liberalitatis: nec enim ſatis eſt benefacere, niſi id ex bono fonte, hoc eſt, ex bona voluntate proficiſcatur. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam ſi inuitus facias, quæ tibi merces eſt? Si volens hoc ago*, ait Paulus. *mercedem habeo. Affectus diuitem collationem, aut pauperem facit, & pretia rebus imponit. In reddendo quoq; beneficio plus animus, quam cenſus operatur, magisq; præponderat beneuolentia, quam poſſibilitas referendi muneris. Magna igitur beneuolentia, quæ etiamſi nihil conferat, plus exhibet, idq; facit ſine vllo ſui diſpendio & lucro omnium. Et ideo beneuolentia præſtat ſupra ipſam liberalitatem: ditior hæc moribus, quam illa muneribus. vbi deeſt liberalitas, beneuolentia manet.*

2. Cor. 9. 7.

1. Cor. 9. 17.

Sen. c. 5.

Haud ſecus philoſophatus eſt, L. Annæus Seneca libro primo de beneficiis. *Non poteſt*, inquiens, *beneficium manu tangi, animo cernitur. Multum intereſt inter materiam beneficii & beneficium. Itaq; nec aurum,*

rum, nec argentum, nec quicquam eorum, quæ à proximis accipiuntur, beneficium est, sed ipsa tribuentis voluntas. Et paulo post. *Quid est ergo beneficium? Beneuola actio, tribuens gaudium, capiensq; tribuendo, in id quod facit prona, & sponte sua parata. Itaq; non quid fiat, aut quid detur, refert, sed qua mente & animo. Animus est, qui parua extollit, sordida illustrat, Sicut nec in victimis quidem, licet opimæ sint, auroq; præfulgeant, Deorum est honos, sed pia ac recta voluntate venerantium.* Hæc ille. Sequitur necessitas. Cap. 6.

NECESSITATEM Ambrosius probat ex quotidianis hominum officiis, ad instituendam vitam necessariis. *Tolle*, inquit, *ex vita hominum beneuolentiam, tanquam solem è mundo tuleris, tua erit: quia sine ea vsus hominum esse non potest, vt peregrinanti monstrare viam, reuocare errantem, deferre hospitium, aquam de aqua profluenti dare, lumen de lumine accendere. Est etiam illa beneuolentiæ liberalitas, vt si quod habes debitoris chirographum scindens restituas, nihil á debitore consecutus debiti. Non igitur mediocris virtus, de qua sibi plaudebat Iob dicens. Foris autem, non habitabat hospes, ianua mea omni venienti patebat. Exemplo quoq; sui, (in debitoris chirographo) restituendo facere nos debere Iob sanctus admonet. Nam qui habet, non mutuatur: qui non habet, non liberat Syngraphum. Quid igitur etiamsi ipse non exigas, auaris hæredibus reseruas, quam potes cum beneuolentiæ laude sine damno pecuniæ repræsentare?* Cap. 32. Iob. 31. 32.

EFFECTVS beneuolentiæ sunt hi, eodem auctore. Beneuolentia, vt *communis quædam parens omnium*, ait, *amicitiam connectit & copulat, in consilijs fidelis, in prosperis læta, in tristibus mœsta vt vnusquisq; beneuolentis se magis quam sapientis credat consilio: vt Dauid cum esset prudentior, Ionathæ tamen iunioris consilijs acquiescebat. 2. Habet in se beneuolentia etiam fortitudinem. nam cum amicitia ex benevolentiæ fonte procedat, non dubitat pro amico grauia vitæ sustinere pericula. Etsi mala mihi, inquit, euenerint per illum sustineo. 3. Beneuolentia etiam gladium iracundiæ extorquere consueuit. 4. facit, vt amici vulnera vtilia magis, quam voluntaria inimici oscula sint. 5. facit, vt vnus fiat ex pluribus: quoniam etsi plures amici sint, vnum fiunt, in quibus vnus Spiritus & vna sententia est. 6. Simul aduertimus etiam correptiones in amicitia gratas esse, quæ aculeos habent, dolorem non habent. Compungimur enim censorijs sermonibus, sed beneuolentiæ delectamur sedulitate. 7. Ad summam, non omnibus eadem semper officia debentur, nec personarum semper sed plerunq; caussarum & temporum prælationes sunt, vt vicinum quis interdum magis, quàm fratrem adiuuerit.* Ib. Arist. 9. eth. c. 5. Eccli 22. Cap. 34. Prou. 17. 18.

Prou.27.10. *Quoniam & Salomon dicit. Melior est vicinus in proximo, quàm frater longe habitans. Et ideo plerumq; amici se beneuolentiæ quisq; committit, quàm fratris necessitudini. Tantum valet beneuolentia, vt plerumq; ignora vincat naturæ.* Restant Media.

1. MEDIA ad augendam, conseruandamq; beneuolentiam idem Sanctus non tacuit. *Augetur*, ait, *beneuolentia cœtu Ecclesiæ, fidei consortio, initiandi societate, percipiendæ gratiæ necessitudine, mysteriorum communione. Hæc enim etiam appellationes necessitudinum, reuerentiam filiorum, auctoritatem & pietatem Patrum, germanitatem fratrum sibi vindicant. Multum igitur ad cumulandam spectat beneuolentiam necessitudo gratiæ. 2. Adiuuant etiam parium studia virtutum: Siquidem beneuolentia*
1. Reg.19.1. Psal.17.26. *etiam morum facit similitudinem. Deniq; Ionathas filius regis imitabatur Sancti Dauid mansuetudinem, propter quod diligebat eum: Vnde & illud. Cum Sancto sanctus eris, non solum ad conuersationem sed etiam ad beneuolentiam deriuandum videtur. Nam vtiq; & filii Noe simul habitabant, & non erat in his morum concordia. Habitabant etiam in domo patria Esau & Iacob. Sed discrepabant. Non enim erat beneuolentia inter eos, quæ sibi praferret alterum: Sed magis contentio, quæ præriperet benedictionem. Nam cum alter prædurus, alter mansuetus esset, inter dispares mores & studia compugnantia beneuolentia esse non poterat. Adde quia sanctus Iacob paterna degenerem domus virtuti præferre non poterat. 3. Nihil autem tam consociabile, quàm cum æquitate iustitia, que velut compar & socia beneuolentiæ facit, vt eos, quos pares nobis credimus, diligamus.* Deniq;, quæ media ad amicitiam colligendam, valent, eadem valere poterunt ad beneuolentiam.

VIDE V. Affabilitas, Amicitia, Charitas. Hospitalitas Liberalitas,

---

C

CASTITAS.

CAPVT I.

Quid castitatis, vel quod idem est, pudicitiæ, aut continentiæ nomine intelligamus.

CASTITATIS nomine generatim intelligimus virtutem quandam temperantiæ omnibus Christianis ad salutẽ necessariam, nempe eam quæ repugnat vitio libidinis vel luxuriæ, quam Apostolus vocat sanctificationem, vel sanctimoniam. 1. Thes 4.3. *Hæc est voluntas DEI,* inquit in priore ad Thessaloni-

cen-

censes, *sanctificatio vestra, vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisq; vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij.* Et ad Hebræos. *Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam sine qua nemo videbit Deum.* Vnde Tertullianus. *Aspice epistolas* Pauli, *omnes propudicitia, pro castitate & sanctitate prætendunt, omnes in luxuriæ, & lasciuiæ, & libidinis negotia iaculantur. Quid deniq; & Thessalonicensibus scribit? Aduocatio enim nostra nõ ex seductione, nec ex immunditia. Et hæc est voluntas Dei, sanctimonia nostra, abstinere vos à fornicatione, &c.* Et Ioan. Cassian. in libris institut. monast. *Ne forte* Apostolus *dubium nobis relinqueret, vel obscurum, quidnam sanctificationem voluerit appellare, vtrum iustitiã, an caritatem, an humilitatem, an patientiam? in omnibus enim istis virtutibus creditur acquiri sanctificatio, infert & manifestè designat, quid propriè sanctificationem voluerit appellare. Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra, vt abstineatis vos, inquit, á fornicatione & honore, &c. Vide quibus eam laudibus prosequatur, honorem vasis, id est, corporis nostri, & sanctificationem eam appellans. Igitur econtrario, qui in passione desiderij est in ignominia & immunditia cõsistit, & alienus á sanctificatione versatur. Tertio quoque post pauca infert, rursus sanctimoniam eam pronuncians. Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.* Et paulo post. *Aliud adhuc simile huic prætermissum eiusdem Apostoli testimonium ponam. Ad Hebræos namq; scribens: Pacem, inquit, sectamini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Hic quoque euidenter sine sanctimonia, quam solet integritatem mentis, vel puritatem corporis appellare, pronunciauit Deum penitus videri non posse. Siquidem & hic similiter infert, eundem sensum explanans, Ne quis fornicator, aut profanus, vt Esau.* Eadem verba ante eum exponens S. Chrysostom. ita scribit. *Vide quomodo Paulus nusquam de alia quapiam re adeò vehementer, obscurè, ac latenter loquitur, atq; de ista. Quemadmodum & alibi scribens dicit, Pacem sectemini cum omnibus, & sanctificationem, sine qua nemo Deum videbit. Et quid miraris, quod vbiq; discipulis de hac re scribit, quãdo & Timotheo scribens dixerit: in multa tolerantia, in ieiuniis, in castitate & puritate. Et in multis locis hoc inuenire licet, & in ea, quæ ad Romanos est & passim in omnibus vbique epistolis. Reuera namque quos suis hoc malum corrumpit ac perdit. Et quemadmodum porcus in cœno volutatus, quocunque ingressus fuerit, omnia fœtore replet, ac sensus graueolenti stercore imbuit, ita & scortatio malum est, quod difficile abluatur.*

Heb.12.14. T.de exhor.castitatis.

Cas.lib.6.c.19.

Heb.12.14.

Chrysos. in 1. Thess. hom.5. Heb.12.

1. Tim.2.2.

CAPVT II.

De Conditionibus castitatis, quatenus vera & salutaris virtus est.

Arist.7. Ethic.

PHILOSOPHI gentiles virtutẽ castitatis non agnouerũt, ne Aristoteles quidem, qui nimis angustis terminis eam circumscribẽs tantum agnoscit viam esse ad virtutem. Prima causa est, quia fide caruerunt, sine qua impossibile est, teste Apostolo, placere Deo. vnde Tert. de cultu feminarum. *A feminis nationum abest conscientia veræ pudicitiæ, quia nihil verum in his, quæ Deum nesciunt præsidem & magistrum veritatis. Nam & si qua in gentilibus pudicitia credi potest, vsq; adeo eam imperfectam & inconditam constat, vt licet animo aliquatenus tenax sui agat, in habitus tamen licentia sese dissoluat.* Et Augustin. lib. 1. de nuptiis c. 4. *Cum virtus sit pudicitia, cui vtiũ contrarium est impudicitia, omnesque virtutes etiam, quæ per corpus operatur, in animo habitent, quomodo vera ratione pudicum corpus asseritur, quando à vero Deo ipse animus fornicatur? Quam fornicationem sanctus ille psalmus accusat, vbi dicit. Ecce enim, qui longè sefaciunt à te, perdidisti omnẽ, qui fornicatur abs te. Vera igitur pudicitia, siue coniugalis, siue vidualis, siue virginalis dicenda nõ est, nisi qua veræ fidei mancipatur. Cum enim recto iudicio præferatur nuptiis sacrata Virginitas, quis non sobria mente Christianus etiam non vni viro Christianas Catholicas nuptas, non solum Vestalibus, sed etiam hæreticis virginibus anteponat? Tantum valet fides, de qua dicit Apostolus, omne quod non est ex fide, peccatum est.* Et *de qua item scriptum est ad Hebræos; Sine fide impossibile est placere Deo.*

Rom.14.23.

Psalm.72.27.

ALTERA, quia caruerunt caritate, sine qua nihil omnia alia opera bona eodem Apostolo teste, prosunt. *Quantalibet*, inquit S. Bernardus ad Senonensem Archiepiscopum Henricum, *veritate sui castitas eminere appareat, sine charitate tamen nec precium habet nec meritum. Nec mirum. Quod enim absque illa bonum suscipitur? fides? sed, nec si montes transferat. Scientia? sed ne illa quidem, quæ lingua loquitur angelorum. Martyriũ? nec si tradidero, inquit, corpus meum ita vt ardeã? Nec absq; illa quodlibet bonũ suscipitur nec cum illa quælibet exiguum respuitur. Castitas sine charitate lampas est sine oleo. Subtrahe oleum, lampas non lucet. Tolle charitatem, castitas non placet.*

1. Cor 13.3.

Bern.ep.42.

TERTIA causa est, quia vmbram tantum & speciem quandam externam castitatis, non internam virtutem habuerunt, vt bene Chaeremon apud Cassianum: hi sophistarum dicens. *Primum philosophos ne-*

Cass.coll.13.c.5. *quaquam credẽdum est talem animæ puritatem, qualis à nobis exigitur, assecutos, quibus iniungitur, vt non solum fornicationis, sed ne immunditia quidem nomi-*

nominetur in nobis. Habuerunt autem illi quandam μέριδα, *id est, portiunculā castitatis, id est, abstinentiam carnis, vt tantum à coitu libidinem coercerēt:* Eph. 5. 2.
hanc autem internam mentis perfectam, ac perpetuam corporis puritatem, nō dicam opere assequi, sed nec cogitare potuerunt. Deniq; famosissimus ille ipsorū Socrates hoc, vt ipsi concelebrant de se non erubuit profiteri. Nam cū intuens eum quidam Physiognomon dixisset ὄμματα παιδεράστου: *oculi corruptoris puerorum, & irruentes in eum discipuli eius vlcisci illatū magistro vellent conuitium indignationem eorum hac dicitur compressisse sententia.* παύσασθε ἑταῖροι εἰμι γὰρ ἀλλ' ἀπέχω, *id est quiescite, sodales: etenim sum, sed contineo me. Apertissime igitur non solum assertione nostra, sed etiam ipsorū professione mōnstratur, consummationē tantum impudicitiæ, id est, commixtionis turpitudinem violenta ab illis necessitate compressam, non tamen desiderium de cordibus eorum, & oblectationem illius passionis exclusam.* Quod autē castitas vel pudicitia potius sit animi virtus quam corporis, cum aliis Patribus clarè non semel docet S. August. vt in libris de ciuitate Dei, cum agit de iis quorū castitas vi à lasciuis violata est. *Quis tandē*, inquiens, *sana mente putauerit se perdere pudicitiā, si forte in apprehensa & oppressa carne sua exerceatur & expleatur libido non sua? Si enim hoc modo pudicitia perit, profecto pudicitia virtus animi nō erit, nec pertinebit ad ea bona, quibus bene viuitur, sed in bonis corporis numerabitur: qualia sunt vires, pulcritudo, sana integraq; valetudo, ac si quid huiuscemodi est. quæ bona etiamsi diminuantur, bonam iustamq; vitam omnino non minuunt. Qui etiam sanctæ continentiæ bonum est, cum immunditiæ carnalium concupiscentiarum non cedit, & ipsum corpus sanctificatur: & ideo cū eis non cedere inconcussa intentione persistit: nec de ipso corpore perit castitas, quia eo sanctè vtendi perseuerat voluntas, & quantum in ipso est, etiam facultas.* A. lib. 1. c. 18.

QVARTA causa est, quia intentio eorum pura & sincera non est: omnia n. faciunt, vt videātur ab hominibus, & nō vt placeant Deo. Vnde S. August lib. 4. in Iulianum. *Non erat in Ethnicis vera iustitia*, ait, *quia non actibus sed finibus pensantur officia.* Et inf. a exponens verba Christi. *Si oculus tuus nequam est, totum tuum corpus tenebrosum erit. Hunc oculū*, inquit, *agnosce intentionem, qua facit quisq; quod facit. & per hoc disce eū, qui non facit opera bona intentione fidei bonæ, hoc est eius quæ per dilectionem operatur totum quasi corpus quod illis velut membris operibus constat tenebrosū esse, hoc est plenum nigredine peccatorum.* Cum hac doctrina conuenit, quod Clemens Alexandrinus, cum quædam Ethicorum exempa recitasset, qui a Venere abstinuissent, in hæc verba concludit. *Quare nec castitas est bonum & ex virtute, nisi fiat propter dilectionem in Deum* Et quod S. BERNHADVS in Cantica scripsit. *Continentia non habet meritum apud DEVM? quæ gloriam requirit humanam:* Aug. c. 3. Matth. 6. 2. 3. Clem lib. 3. strom. B. serm. 8.

ideoq;

ideoq; maximè opus est etiam puritate intentionis, qua soli mens vestra Deo & placere appetat, & valeat inhærere.

CAPVT III.

De triplici genere Castitatis.

Cypria. S. PATRES tria fere faciunt genera castitatis; primam vocant Virginalem, secundam vidualem, tertiam coniugalem. S. Cyprianus de Bono pudicitiæ. *Pudicitia*, inquit, *primum locum in virginibus tenet, secundum in continentibus, tertium in matrimonijs. Verum in omnibus glorioſa est cum gradibus suis. Nam & matrimoniorum fidem tenere laus est inter tot corporis bella: & matrimonio de continentia modum statuisse, maioris virtutis est, dum etiam licita reiiciuntur.* S. Ambrosius, de Virginibus. *Est Ecclesiæ ager diuersis fœcũdus copijs. Hic cernas germina virginitatis flore vernantia: illic tanquam in campis syluæ viduitatem grauitate pollentem, alibi tanquam vberi fruge coniugij Ecclesiæ segetem replentẽ mundi horrea ac veluti maritatæ vineæ, fœtibus torcularia Iesu Domini redundantia, in quibus fidelis coniugii fructus exuberat. Nec improbum igitur, nec nouum integritatis est studium.* Et libro de Viduis. *Docemur triplicem castitatis esse virtutem. Vnam coniugalem, aliam viduitatis, tertiam Virginitatis. Non enim aliam sic prædicamus & excludamus alias: Suis quibusque professionibus ista conducunt. In hoc Ecclesiæ opulens disciplina, quod quos præferat habet, quos reijciat non habet. atque vtinam habere nunquam possit. Ita igitur virginitatẽ prædicamus, vt viduas non reijciamus: ita viduas honoramus, vt suus honos coniugio reseruetur.* S. Hieronymus exponens parabolam Christi de fructu seminis, cuius aliud quidem centesimum, aliud sexagesimum, aliud vero tricesimum protulit. *Centesimum*, inquit, *fructum virginibus, sexagesimum viduis & continentibus, tricesimum casto matrimonio deputamus.* Et in Iouinianum. *Centesimus, & sexagesimus & tricesimus fructus, quanquam de vna terra & de vna semente nascatur, tamen multũ differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli se complexans osculo, & fœderans maritum pingit & coniugem. Sexaginta verò ad viduas, & quod in angustia & tribulatione sunt positæ. Vnde & superiori digito deprimuntur: quanto q; maior est difficultas experta quondam voluptatis illecebris abstinere, tanto maius est præmium. Porrò centesimus numerus, diligenter quæso lector attende, de sinistra transfertur ad dextram, & eisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in læua nuptæ significantur, & vidua, circulum faciens exprimit virginitatis coronam.* Addo S. Augustinum de S. Virgintate ita scribentẽ, de eodem

Amb. lib. 3.

Hier. in c. 13. Matth.

Lib. 1.

Vide Marian. in Schol.

Aug. c. 45.

eodem fructu. *Quicquid significet fœcunditatis illa diuersitas, viderint, qui melius hæc, quàm nos, intelligunt: siue virginalis vita in centeno fructu sit, in sexageno vidualis, in triceno autem coniugalis. siue centena fertilitas martyrio potius imputetur, sexagena continenti, & tricena connubio: siue virginitas accedente martyrio centenum fructum impleat, sola verò in sexageno sit, coniugati autem tricenum ferentes ad sexagenum perueniant, si martyres fuerint: siue quod probabilius mihi videtur, quoniam diuinæ gratiæ multa sunt* 1. Cor. 12. 31.
munera, & est aliud alio maius ac melius. vnde dicit Apostolus: Æmulamini autem dona meliora, intelligendum est plura esse, quam vt in tres differentias distribui possint, &c. Sed Dominum tres arbitror voluisse fructificationis Matth. 13. 25.
commemorare differentias, cæteras intelligentibus reliquisse. Hæc ille. Quæ expositio Augustini verissima est, nam præter castitatem virginum, viduarum & Coniugum, certũ est dandam esse castitatem Clericorũ, & Monachorum, quæ ad virginalem & vidualem referri non queunt. quia S. Patres vtramq; tantum fere attribuunt fœminis Deo dicatis. Deinde perfectior est castitas clericorum religiosorum, quàm non religiosorum clericorum, vt sunt qui cœnobiticam vitam non elegerunt, & voto castitatis non adiunxerunt votum paupertatis & obedientiæ. Nam Augustinus loco citato Virginalem castitatem sancti monialium præferens castitati virginum sacrarum in securo manentium ita loquitur. *Deinde vbi ponimus, quod multi ac multæ ita custodiunt continentiam virginalem, vt tamen non faciant, quæ Dominus ait. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurum* Matt. 19. 25.
in cœlis, & veni sequere me. Nec audeant eorum cohabitationi sociari, in quibus nemo dicit aliquid proprium, sed sunt eis omnia communia. Nihilné putamus fructificationis accedere virginibus Dei cum hoc faciunt? Multa ergo sunt Act. 4. 32.
dona, & alijs alia clariora ac superiora singulis singula.

CAPVT IV.

De dignitate & præstantia Virtutis Castitatis.

DIGNITATEM virtutis Castitatis ob oculos ponit Spiritus sanctus in diuinis Scripturis. Primo, dum ait apud Ecclesiasticum. *Omnis* Eccli. 26. 20.
ponderatio non est digna continentis animæ. Secundo, dum castitatem numerat inter dona Dei. *De continentia*, ait Ambr. vel potius B. Prosper P. lib. 1. c. 9.
de Vocatione gentium, *quod ex Dei habeatur munere, eadem scriptura sic loquitur. Vt sciui, quia aliter non possum esse continens, nisi Deus det: & hoc* Sap. 8. 21.
ipsum erat sapientiæ scire, cuius esset hoc donum. Cui sententiæ Pauli Apostoli doctrina concordat in prima ad Corinthios hæc scribentis. Volo autem omnes 1. Cor. 7. 7.
homines esse sicut meipsum, sed vnusquisq; proprium habet donum ex Deo, alius

sic, alius verò sic. Dominus verò in Euangelio secundum Matthæum hæc de continentiæ dono insinuasse narratur. Dicentibus námque discipulis suis, si ita est causa viri cum vxore, non expedit nubere. Dicit illis Iesus. Non omnes capiunt verbum istud sed quibus datum est á Patre nostro. Hæc ille. Ad hæc Paulus in epist. ad Galatas continentiam & castitatem numerat inter fructus spiritus. Quem locum exponens S. Hieron. libro 1. in Iouinianum. *Omnes virtutes*, ait, *Spiritus, quasi solidissimum fundamentum & sublime culmen continentiæ sustentat & protegit.*

Matt. 19. 11.
Gal. 5. 23.

Eandem fusè amplificant S. PATRES. *Pudicitia*, inquit Cyprianus, *est honor corporum, ornamentum morum, sanctitas sexuum, vinculum pudoris, fons castitatis, pax domus, concordiæ caput. Pudicitia solicita non est cui placeat nisi sibi. Pudicitia semper verecunda, dum innocentiæ mater est. Pudicitia semper ornatur solo pudore, bene sibi tunc conscia de pulchritudine, si improbis displicet. Pudicitia nihil ornamentorum quærit, decus suum ipsa est. Hæc nos commendat Domino, connectit Christo, beata ipsa & beatos efficiens apud quoscunq; habitare dignatur: quam nunquam accusare possunt, nec qui eam nō habent: venerabilis etiam hostibus suis, dum illam multo magis mirantur, qui eam expugnare non possunt.* S. Ephræm sermone de Castitate. *O castitas mater dilectionis, & angelicæ vitæ ratio. O castitas, quæ mundo ès corde, ac dulci gutture, hilarique aspectu. O castitas, quæ homines angelis similes reddis. O castitas, quæ Dei amicum ita exaltasti in patria externa, vt & eos qui ecciderant ipsum redimeret. O castitas, donum Dei, benignitatis, disciplinæ, cognitionisq; plena. O castitas portus tranquillus in summa pace ac securitate constitutus, &c.* Greg. Nazian. de pauperum amore. *Præclara res est castimonia & virginitas, fidem arroga Paulo de his rebus leges instituenti, ac matrimonii & virginitatis causam iustè incorrupteq; disceptanti ipsiq; etiam Iesu ex virgine nascenti, vt & procreationem honore afficiat & virginitatem honore præferat. Præclara res est continentia. moueat te Dauidis auctoritas, qui vt aquè Bethleemitici putei copia ipsi facta est bibere noluit, sed eam tantū libauit, nec sitim suam per aliorum cruorē explere sustinuit.* Et in laudem Basilii. *Eximia res est virginitas & cœlibatus, atq; in angelorū natura singularis ordine debet censeri: vereor enim dicere, Christi, qui cum propter nos procreatus procreandus esset, ex virgine procreatur, virginitatem lege præscribens, vt hinc abducentem, ac mundum contrahentem, vel potius mundum ad mundum transmittentem, præsentem nimirum ad futurum.* Lactant. de vero cultu, agēns de castitate virginali, *Quod continentiæ genus*, inquit, *quasi fastigium est, omniumq; consummatio virtutum. Ad quā si quis enitti, atq; eluctari potuerit, hunc seruum Dominus hunc discipulum magister agnoscet, hic terram triumphabit, hic erit consimilis Deo, qui virtutem Dei cœpit. Hæc quidem difficilia videntur, sed de eo omnibus terrenis iter in cœlum paratur.* Ioan. Cassian. lib. 6. institut.

Cyp. de bono Pudic
Tert. l de pudi.
Ephr. tom. 1.
Gen. 39. 45.
Nazianz.
1. Cor. 7.
2. Reg. 23. 17.
Lactl. 6. c. 23.

stitut. monast. *Nulla virtute tàm propriè carnales homines spiritalibus angelis imitatione conuersationis æquantur, quam merito & gratia castitatis, per quam adhuc in terra degentes habent secundum Apostolum municipatum in cælis, quod depositâ corruptelâ carnali habituros sanctos promittitur in futurum, hic iam in carne fragili possidentes.* S. August. in libris de ciuitate Dei. *Tanta vis est probitatis & castitatis, vt omnis, vel panè omnis eius laude moueatur humana natura: nec vsq; adeo sit turpitudine vitiosa, vt totum amittat sensum honestatis.* S. Bern. epist. 42. *Quid castitate decorius? quæ mundum de immundo cõceptum semine, de hoste domesticum, angelum deniq; de homine facit. Differunt quidem inter se homo pudicus & angelus, sed felicitate, non virtute. Sed etsi illius castitas felicior, huius tamen fortior esse cognoscitur. Sola est castitas, quæ in hoc mortalitatis & loco & tempore statum quendam immortalis gloriæ repræsentat.* CAVSAS huius dignitatis & præstantiæ accuratè exponit Baldesanus in Stimulo virtutum lib. 2. c. 1. 2. 3. 7. 8. & 9.

Phil. 3. 20.

A. lib. 2. c. 26.

CAPVT V.

De vtilitate virtutis Castitatis generatim.

S. CYPRIANVS libro de singularitate Clericorum, agens de castitate Clericorum videtur in vnũ quasi fascem comportasse omnes castitatis vtilitates, siue in malis auertendis, siue in bonis conciliandis. *Castitas*, inquit, *numen inuictũ est sanctimoniæ, & expugnatio fortis infamiæ, fortitudinis firmitas, & lasciuiæ petulantis infirmitas, probitatis præsidium, & improbitatis excidiũ, animæ victoria & corporis præda, vbertas gloriarum, & sterilitas criminum, pronuba sanctitatis & repudium turpitudinis, sinceritatis indicium, & abolitio scandalorum, exercitium continentiæ, & euacuatio totæ luxuriæ, pax secura virtutum, & debellatio inquieta bellorum, puritatis culmen, & libidinis carcer: honestatis portus, & ignominiæ naufragalis locus: virginitatis mater, & hostis immunditiæ, lorica pudoris, & spolium probrositatis, & corruptionis exitium, murus rigoris, & destructio vulgaritatis, seueritatis gladius, triumphator & dissolutionis occisor, armatura viriũ & exarmatura fluxorum, integritatis dignitas, & fornicationis addictio, claritatis fastigiũ, dedecoris præcipitium: voluntas bonorum operum, & afflictio vitiorum, refrigorium pudicitiæ, pœna petulantiæ: acquisitio triumphorum, & facinorum detrimentum: requies salutis & perditionis exilium; vita spiritus & carnis interitus, status qualitatis angelicæ, funus humanæ substantiæ. Huius retinaculis omnis obscœnitas frenatur, & compedibus eius calces furentis libidinis statuuntur.* S. Ephræm sermone de Castitate. *O castitas oculorum frænum quæ è tenebris ad lucem totum corpus transfers. O castitas, quæ carnẽ castigas, & in seruitutem redigis, ac cœlestia velocissimè penetras. O castitas, quæ cor possidentis te lætificas, & animæ ad cœlestia alas adtan-*

Ephr. tom. 1.

gis. O castitas, quæ spiritale gaudium paris & mœrorem aufers. O castitas, quæ passiones minuis, & animum à perturbationibus liberas. O castitas, quæ iustos illuminas, & diabolo tenebras offundis. O castitas, quæ pigritiam depellis, & patientiam affers. O castitas currus spiritalis possessorem suum in sublime euehens. O castitas, quæ rosa instar in medio amimæ & corporis flores, vniuersam q̃ domum odoris fragrantia reples. O castitas præcursor atq; cohabitator Spiritus

1.Cor.3.

H.lib.1.in fine. *sancti.* S. Hieronymus aduersus Iouinianum. *Doctissimi viri vox est. pudicitiam imprimis esse retinendam, qua amissa omnis virtus ruit. In hac muliebrium virtutum principatus est. Hæc pauperem commendat, diuitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram. bene meretur de maioribus, quorum sanguinem furtiua sobole non vitiat: bene de liberis, quibus nec de matre erubescendum, nec de Patre dubitandum est. Bene imprimis de se, quam à con-*

A.serm.249. *tumelia externi corporis vindicat. Captiuitatis nulla maior calamitas est, quàm ad alienam libidinem trahi.* S. Augustinus in sermonibus de tempore. *Glorioſum & insignem inter cæteras virtutes castitas & munditia locum tenet, quia ipsa sola est, quæ mundas mentes hominum præstat videre Deum. Vnde ipsa veritas ait.*

Matt.5.8. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt ac si è contrario diceret. Illi verò miseri sunt, quorum corda sunt carnali concupiscentia polluta, quia æternas merguntur in pœnas. Castitas enim angelica est vita, castitas cum humilitate Spiritus sancti meretur habitationem,*

Sap 3.5. *quam expellit immunditia libidinum, dicente scriptura. Corpus peccatis subditum Spiritus sanctus effugiet. Assuescat iuuenis ad castitatem, vt sit dignus sapientia Dei.* Et paulo post. *Similiter & B. Apostolus admonet nos. Bonum*

1.Cor.7.1. *est, inquiens, mulierem non tangere, quasi statim in tactu periculum esset. Pulchra est enim casta iuuenum pudicitia, & Deo amabilis, & ad omne bonum vtilis.* S. Bernardus de assumptione B.V. Mariæ. *Qui zoprotegente*

B.serm 5. *patientia continenter viuunt, ipsi bene cum Apostolo protestantur & dicunt,*

Rom.8 35. *Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Vides, quàm solidus sit continentium murus? quos neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; potestates, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; altitudo, neq; fortitudo, neq; profundum, neq; creatura aliqua potest separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu.*

CAPVT VI.

De vtilitate castitatis speciatim eorum, qui abstinent á coniugio.

VTILITATEM castitatis eorum, qui â coniugio abstinent, vt sunt clerici & monachi, satis indicat Apostolus in epistola priore ad Corin-

Corinthios, dum ait. *Bonum est homini mulierem non tangere*, id est, vt S. Patres exponunt, vtile & salutare est homini vxorem non ducere, vel si duxerit, ab eius contactu abstinere. Eandem sententiam habent verba illa. *Dico autem non nuptis & viduis: bonum est illis, si sic permaneant sicut & ego.* Paulus enim vxorem non habebat. Et illa, de vidua. *Beatior autem erit, si sic permanserit secundum meum consilium*, id est, dignior in futuro seculo, vt exponit Ambrosius. 1. Cor. 7. 1. Ib. 8. Ib. 40.

CAVSAS autem huius vtilitatis Apostolus eodem loco fere perstringit senas, quibus, vti Corinthios, se quoq; in exemplum proposito inflammat ad sectandum cælibatum, ita non obscurè à coniugio deterret, vt notauit B. Chrysostomus & Augustinus in libris de virginitate editis. Prima causa est, quia per coniugium vir redigitur in summam seruitutem mulieris, & contra. *Mulier*, inquit, *sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Quam seruitutem exponens Chrysostomus. *Paulus*, inquit, *proprij etiam corporis iure adempto omnem ipsius principatum dat vxori, cuius imperio subiectum virum magis esse vult, quam puerum emptum pecunia. Seruo enim, si quando comparata pecunia pretium, quanti emptus est Domino persoluere potuerit, plerunq; libertatem omnino recuperare licet: at vir, quamuis omnium difficillimam nactus sit vxorem, seruitutem tamen perferre necesse habet, quippe qui nullam inire potest viam, qua solutus eiusmodi dominatu liberetur.* Et infra alludens ad illa verba Apostoli, Alligatus es vxori, noli quærere solutionem. *Quemadmodum*, ait, *serui fugitiui singuli separatim vincti à suis dominis, rursum q; tenui quadam catena inter se constricti vniuersi, quod compedibus catena vtring; affixis, alius alium sequi cogitur, liberam non habent abeundi facultatem: sic coniugum animæ, cum propriam sui curam sustinent, tum altera etiam premuntur necessitate à communibus coniugij vinculis imposita: quæ & grauius vrget omnibus vinculis, & hoc ipso ab vtroq; libertatem aufert, quod alteri ne semel quidem principatum defert, sed vtriq; distribuit.* Chr. c. 28. Aug. c. 16. Chr. l. cit. Ib. c. 41. 1. C. 7. 17.

II. Causa est, quia qui à coniugio liberi sunt, crebrius & facilius ieiunio & orationi, aliisq; exercitationibus spiritalibus vacare possunt, coniuges verò non item, cum citra mutuum consensum non possint. *Nolite fraudare inuicem*, ait ad coniuges, *nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in id ipsum.* Et infra causam reddens, cur Corinthios hortetur ad cælibatum. *Propter vtilitatem*, inquit, *vestram dico, quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.* Eodem pertinet, quod ibidem sic loquitur. *Mulier innupta & virgo cogit quæ Domini sunt, vt sit sancta corpore & Spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.* 1. Cor. 7. 5.

Cur enim innupta potius cogitat, quæ Domini sunt, nisi quia, vt notat Oecumenius, per crebras preces maiorem apud Deum obtinuit familiaritatem, atq; ideo Deo magis placere possit, quam nupta; maiorē quoq; corporis & Spiritus consequi sanctitatem: nam vt benè notauit S. Augustinus libro de viduitate, & coniugati, si salui esse velint, & orare debent, & cogitare quæ Domini sunt, & placere Deo, & sancti esse corpore & Spiritu, licet inferiore gradu, quàm cælibes.

Aug.c.6.

III. Causa est, quia coniuges magis obnoxii sunt tentationi Satanæ, quam cælibes. *Iterum*, inquit, *reuertimini in idipsum*, nempe ad officia coniugalia, *ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* Nam etsi Apostolus antidoti loco incontinentibus indulgeat coniugium, ad coercendā quadantenus libidinem animo inhærentem, non ignorauit tamen id omnibus non sufficere. *Est enim voluptatū appetitio*, vt habet Aristoteles in tertio Ethico, *insatiabilis*, vsuq; & exercitio magis augescit. Io. Cassianus comparat flammæ ad tempus inclusæ, quæ obiecta materie facile foras erumpat. *In lege*, inquiens, *in qua coniugiorum iura seruantur, quamuis cohibita luxuriæ euagatio vni tantum, feminæ tamen, mancipatur, tamen nequaquam possunt carnalis concupiscentiæ aculei non vigere, & difficile est, vt ignis, cui etiam studiosè pabula suggeruntur, sita præfixis terminis includatur, vt non etiam extrauagatus amburat, quicquid attigerit.* Vnde S. Chrysost. in libris contra monasticæ vitæ vituperatores scriptis, posita quæstione, sitne apud coniuges pronior lapsus ad incontinentiam, quàm apud cælibes, his verbis respondet. *Pudicitiam quidem is qui vxorem habet, facile seruare posse videtur, quippe solatio non minimo suffultus, ceterum in reliquis nulla comparatio est: verum sic quoq; plures longe videas lapsos ex coniugatorum, quam Monachorum ordine. Neq; enim tàm multi ex monasterijs ad matrimonia accedunt, quam ex iugali thoro se ad scorta recipiunt.*

Aristot.c.ult.

C.coll.21.c.33.

Chr.lib.3.

IV. Causa est, quia non licet viro post initas semel nuptias ab vxore discedere. *Iis autem*, inquit, *qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, Et vir vxorem non dimittat.* Hoc præceptum Domini exstat apud Matthæum, vbi cum discipuli à Domino rogassent, liceretne homini dimittere vxorem suam quacunq; ex causa, diserte respondet, non licere nisi ob fornicationē, alioquin mæchari. Quo responso audito dixerunt discipuli. *Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere.* Intelligebant nimirum, quantæ sæpe difficultates & contentiones in coniugijs vxorum vitio interueniant. *Melius est*, inquit Sapientissimus mortalium, *habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa & iracunda.*

1.Cor.7.10.

Matt.19.9.

Prou.21.19.

V. Causa est, quia coniuges etiam voluptates carnales quas quærunt,

runt, rarò inueniunt. *Si acceperis*, ait, *vxorem, non peccasti, Et si nupserit virgo, non peccauit: tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi.* In quæ verba HIERON. aduersus Iouinianum. *Nos ignari rerum, putabamus nuptias saltem carnis habere lætitiam. Si autem nubentibus etiam in carne tribulatio est, in qua sola videbantur habere delicias, quid erit reliquum propter quod nubant? cum & in Spiritu, & in anima, & in ipsa carne tribulatio sit.* 1.Cor.7.28. H.lib.1.

VI. et postrema causa, quia coniuges nimiis impliciti sunt curis huius mundi, vt rarò possint vacare Deo, cælibes non item. Vnde Apostolus suadens cælibatum. *Volo*, inquit, *vos sine sollicitudine esse. Qui cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est.* Idem intelligit B. Chrysostomus per verba antegressa. *Existimo hoc bonum esse*, id est, virginitatis consilium, *propter instantem necessitatem. Sed quænam*, inquit, *est ista necessitas? humanarum rerum, negotiorumq; conuersio. Is enim est concursus curarum, & solicitudinum oppressio, ea varietas casuum, vt qui connubio iunctus, vel invitus multum sæpe peccare, & errare necesse habeat.* Et paulo post. *verum etiamsi sit vxor moribus facilibus, tamen moles curarum, quæ nobis circumfunduntur propter ipsam vxorem, ac liberos eius, ne minimum quidem calum suspicere patiuntur, vndiq; animum quasi quadam vertigine contorquentes; & obruentes: quod si vir priuatorum hominum tutam atq; tranquillam vitam viuere voluerit, nullo modo id assequi queat: cum videat enim circum se stare liberos, & vxorem, cui multa in sumptum eroganda sint; vel inuitus demittit ipse se in fluctum ciuilium negotiorum; quo vbi inciderit, non dici possit, quanta illi deinceps peccandi necessitas imposita sit, in iracundia, in iureiurando, in conuitio, in simulatione, multa gratia multa simultatis causa faciendo, &c.* Quam parum autem coniugati possint vacare ob quotidianas curas precibus ac Deo, egregiè depingit S. Hieronymus. *Inde*, inquit, *infantes garriunt, familia perstrepit, libert ab osculis & ore dependent, computantur sumptus, impendia præparantur. Hinc cocorum accincta manus carnes terit: hinc textricum turba commurmurat: nunciatur interim vir venire cum socijs. Illa ad hinnadinis modum lustrat vniuersa penetralia, si torus rigeat, si pauimenta verrerint, si ornata sint pocula, si prandium præparatum. Respondeq; quæso, inter ista vbi sit Dei cogitatio? Et hæ felices domus. Ceterum, vbi tympana sonant, tibia clamitat, lyra garrit, cymbalum concrepat, quis ibi Dei timor? Hic infelix vxor aut lætatur & perit, aut offenditur, & maritus in iurgia concitatur, hinc discordia, seminarium repudij. Aut si aliqua inuenitur domus, in qua ista non fiant, quæ rara auis est, tamen ipsa dispensatio domus, liberorum educatio, necessitates mariti, correctio seruulorum, quam à Dei cogitatione non auocent?* Ch.de Virgin.2. H contra Heluid.

CAPVT

CAPVT VII.

De Mediis, vel adiumentis, quibus parari vel conseruari possit castitas.

HOc studiosius homo Christianus, laborare debet pro mediis vel adiumentis ad parandam seruandamue castitatem necessariis, quo infestiorem hæc virtus habet hostem, nempe libidinem vel luxuriam, hostem nempe domesticum. *Nulla maior est victoria,* inquit
Cyp.de bono pudic. B. Cyprianus, *quam ea quæ de cupiditatibus refertur. Qui hostem vicit, fortior fuit, sed altero: qui libidinem repressit, seipso fortior fuit. qui inimicum prostrauit, externum hostem percussit: qui cupiditatem depressit, hostem domesticum superauit. Malum omne facilius vincitur, quam voluptas, quia illud quicquid est, horridum est: hoc blandum est.*

Sap.8.21. I. MEDIVM est Oratio. Hoc Spiritus sanctus ipse per sapientem præscripsit. *Sciui,* inquiens, *quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det: & idcirco adij Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordijs meis. Deus patrum meorum, &c.* Nec dubium est Chri-
Matt.6. stum Dominum cum iussit nos orare. *Et ne nos inducas in tentationem,*
2.Cor.12.8. *Sed libera nos à malo,* maximè respexisse ad tentationem domesticam incontinentiæ. Paulus quoq; Apostolus cum tentatione carnis agitaretur, refugium habuit ad preces. *Datus est,* inquiens, *mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ, qui me colaphiset. Propter quod ter Dominum rogaui, vt discederet à me.* Quibus & gratiam ei resistendi impetrauit. Nam à Domino responsum est. *Sufficit tibi gratia mea.* Vocem stimuli carnis ita intellexere Primasius, Haymo, & S. Anselmus. IDEM medium velut præcipuum tradidere prisci Patres. Nam Cyprianus loco supra citato, cum aliquot media pro castitate tradidisset, tan-
C.lib.6.c.6. dem concludit. *Sed inter hæc, immò & ante hæc contra turbas & vitia omnia de diuinis castris auxilium petendum est.* Et Cassianus in institut. monasticis. *Reuera,* inquit, *cum in omnibus virtutum profectibus, & cunctorum expugnatione vitiorum Dominisit gratia atq; victoria, in hoc præcipue peculiare beneficium Dei ac speciale donum & Patrum sententia, & experimento purgationis ipsius manifestissimé declaratur his, qui eam meruerint possidere. Quodammodo enim exire de carne est in corpore commorantem & vltra naturam est fragili carne circumdatum carnis aculeos non sentire. Et idcirco impossibile est hominem suis, vt ita dixerim, pennis ad tam præcelsum cæleste præmium subuolare, nisi eum gratia Domini de terræ cæno munere euexerit castitatis.* Certe S. Augustinus summum & extremum ad orati-
Aug.c.29. onem perfugium habuit pro consequendo dono castitatis, & ideo in

10. Confessionum libro sic orat. *Tota spes mea non nisi in magna valde misericordia tua. O amor, qui semper ardes & nunquam extingueris, Charitas Deus meus accende me. Continentiam iubes. Da quod iubes, & iube quod vis.* S. THOMAS quoq; Aquinas, vt est in eius vita, non modo scortum in cubiculum immissum beneficio orationis ad Christum & B. Virginem fusæ fugauit, verum etiam perpetuæ castitatis donum, postquam angeli duo eius lumbos constrinxissent fascia, (quæ adhuc extat Vercellis apud Dominicanos) impetrauis. Sur. tom. 2.

11. MEDIVM est Humilitas. *Nec enim*, inquit Cassianus libro 6. institutionum monast. *sufficit solum corporale ieiunium ad conquirendam vel possidendam perfectæ castimoniæ puritatem, & c. nisi ante omnia fundata fuerit humilitas vera, sine qua nullius penitus vitij potuerit vnquam triumphus acquiri* Et infra. *Etenim hanc* (castitatem) *seniores aiunt apprehendi non posse, nisi prius humilitatis in corde fundamenta fuerint collocata.* Et S. GREGORIVS libro 21. moralium. *Si*, inquit, *vel castitatem humilitas deserat, vel humilitatẽ castitas relinquat apud authorem humilitatis & munditiæ prodesse quid præualet vel superba castitas, vel humilitas inquinata? Sanctus igitur vir, Iob, vt ab auctore suo in bonis reliquis possideri mereatur cordis munditiem custodiens dicit. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet Deus in me desuper, & hæreditatem omnipotens in excelsis? Acsi apertè fateatur dicens. Habere me possessionem suam cælorum conditor renuit, si mens mea ante conspectum illius in infimis desiderijs tabescit.* Et libro vndecimo in verba. *Baltheum regum dissoluit. Qui*, ait, *membrorum suorum motus bene regere sciunt, non immerito reges vocantur. Sed cum de ipsa continentia elatione mens tangitur, plerunq; omnipotens Deus eius superbiam deserens hanc in immunditiam operis cadere permittit. Regum itaq; baltheum dissoluit, quando in his qui bene regere membra sua videbãtur propter elationis culpã, castitatis in eis cingulũ destruit.* Cass. c. 1. Id. c. 18. Greg. c. 3. Iob. 31. 1. Id. c. 9. Iob. 12. 18.

Et S. AVGVSTINVS Libro de S. virginitate, cum multa de humilitate disseruisset: *maxime*, inquit, *huius virtutis sectatores & conseruatores eos esse cõuenit, qui magno aliquo bono ceteris eminent, vt magnopere curent illud, quod primitus posui. Quanto magnus es, tanto humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Proinde quia perpetua continentia, maximeq; Viginitas magnum bonum est in Sanctis Dei, vigilantissimè cauendum est, ne superbia corrumpatur.* Et paulo post: *Da mihi profitentem perpetuam continentiam, atq; carentem omnibus & vitiis & maculis morum, huic superbiam timeo, huic tam magno bono ex elationis tumore formido; quo magis ineſt, vnde sibi placeat, eo magis vereor, ne sibi placendo illi displiceat, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Certe præcipuum magisterium, & virginalis integritatis exemplum in ipso Christo contuendum est. Quid ergo amplius* A. c. 50. Eccli. 3. 20. Id. c. 55. c. 56.

Matt.11.29. *tentinentibus de humilitate præcipiam, quam quod ille, qui omnibus dicit, Discite à me, quoniam mitis sum & humilis corde? cum magnitudinem suam supra commemorasset.* Si præcipuum magisterium continentiæ in Christo Augustino contuendum est, certe proximum contuendum est in Deipara virgine, de qua ita S. AMBROSIVS in Lucam. *Didicistis virgines pudorem Mariæ, discite humilitatem. Venit propinqua ad proximam, iunior ad seniorem* (Elizabeth): *nec solum venit, sed etiam prior salutauit. Decet enim, vt quanto castior virgo, tanto humilior sit. Nouerit deferre senioribus. Sit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis: est & causa pietatis, est etiam norma doctrinæ. Contuendum est enim, quia superior venit ad inferiorem, vt inferior adiuuetur, Maria ad Elizabeth, Christus ad Ioannem.*

Aug lib.2.51.

III. Medium est. Castigatio tum externa corporis per ieiunia, vigilias, chameunias, flagellationes, tum interna per contritionem spiritus, & mortificationum, perturbationum & cupiditatum animi. IV. Fuga occasionum delinquendi contra castitatem, vt otii, commorationis vel colloquiorum cum feminis, conuiuiorum, spectaculorum. V. custodia sensuum, maximè visus, gustus & tactus. VI. Confessio & communio frequens. VII. meditatio nouissimorum. VIII. recursus ad Patrem spiritualem, quem maximè vrget Greg. Nyssen. lib. de Virginitate cap. 24. De quibus multa habes in Panario nostro. V. *Gula; Luxuria. Mulierum commoratio cum clericis vel monachis. Peccatum. Immortificatio passionum. Tentatio. Voluptas carnis, &c.* IX. & postremum Medium sunt exempla. *Plus enim proficitur*, inquit S. Cyprianus libro de bono Pudicitiæ, *cum in rem præsentem venitur, nec de virtute dubitatur, quando quod præcipitur, etiam exemplis signatur.*

Exempla illustria Castitatis.

PRIMVM exemplum sit Patriarchæ Ioseph, ab omnibus fere Patribus descriptum. *Exemplum pudicitiæ*, ait loco allegato Cyprianus, *à Ioseph cœpit. Adolescens Hebræus generosus de patre, generosior de innocentia, ob inuidiam reuelationum distractus à fratribus Ismahelitis in domum deuenerat hominis Ægyptij, obsequio & innocentia, & tota seruitutis fide facilem & beneuolum in se animum sui prouocauerat Domini, cuius facie tam sermo liberalis, quàm ætas omnibus commendauerat. Sed ista generositas ab vxore Domini aliter quam decebat, accepta est, in domus parte secreta, & sine arbitris alta & facinoribus accõmoda putauit se pudicitiam adolescentis incontinens mulieris impudicitia, nunc promissis, nunc minis posse superare. Et cum retentus est vestibus, eo quod moliretur fugam, propter tanti facinoris audaciam ipsas vestes relinquens, & corporis nudi sinceritatem habiturus innocentiæ testem ad crimen impudicitiæ suæ, impudens mulier adiicere non dubitauit calumniam, &*

Basil. orat. in Gordianum. marty. Amb. de parad. cap. 2. Aug. ser. 84. de temp. Chry. ep. ad Olympiam. Gre. 27. mor. c. 7. Gen 33. 39. 40. 41.

am, & ceteris, & marito: squalida & feruens, spreto desiderio suo conqueſta eſt dolore simulato, quod Hebræus adoleſcens vim ſibi molitus fuiſſet inferre, quam ipſa conata fuerat irrogare. Maritalis ardor rerum inſcius, vt vxoris accuſatione grauiter inflammatus incenditur. Pudicus verò iuuenis, quia delicto conſcientiam non miſcuit, in imum carceris truditur. Sed ſola non eſt in carcere pudicitia: nam eſt cum Ioſeph Deus, & nocentes dantur in manu eius, quia innocens fuerat. Somniorum præterea obſcura diſſoluit, quia ſpiritus intentatione vigilabat, & per Dominū liberatur à vinculis. Qui in domo minor cum periculo fuerat, regia domus ſine periculo Dominus effectus eſt: generoſitati ſuæ redditus fructum pudicitiæ & innocentiæ, Deo iudice, à quo meruerat, accepit. Cyp. de pudicit bono

ALTERVM eſt de Suſanna, ab eodem ibidem deſcriptum. *Fuit*, inquit, *vt legimus, Suſanna filia Helciæ, vxor Ioachim pulcherrima, pulchrior moribus. Hanc nullum ad dedecorem commendabat ſpecies, ſimplex enim erat. Excoluerat pudicitia, vt cum pudicitia, ſola natura. Hanc ex ſenioribus duo cœperant deperire, nihil memores nec diuini timoris, ſed nec ſuæ annis iam marceſcentis ætatis: ita illos in flagrantia tranſacta iuuentutis incendia rediuiua libidinis flamma reuocabat. Pudicitiæ latrones amorem profitentur, ſed oderant. Reſiſtenti minatur calumnias, adulterii ſe dicunt accuſatores, voto adulteri. Inter duos libidinis ſcopulos auxilium de Domino petebat, quia viribus corporis repugnare non valebat. Et exaudiuit de cælo clamantem ad ſe pudicitiam Dominus, & cum iniquitate oppreſſa duceretur ad pœnam, vidit inimicorum liberata vindictam. Bis victrix, & in periculo ſuo tam funeſtè totiens conſepta & libidinem euaſit & mortem. His duobus exemplis contentus ſum*, addit, *cum omnibus ſit viribus per iſtos pudicitia defenſata.* Aug. ſerm. 118. de temp. Dan. 13.

TERTIVM ſit Chriſti Domini, quod S. Ambroſius libro primo de Virginibus deſcribit, poſita quæſtione, vbi ſit patria caſtitatis? *Si ibi eſt patria*, ait, *vbi genitale domicilium, in cælo profecto eſt patria caſtitatis. Itaq; hic aduena, ibi incola eſt. Quid autem eſt caſtitas virginalis, niſi expers contagionis integritas? Atq; eius auctorem quem poſſumus exiſtimare, niſi immaculatum Dei filium, cuius caro non vidit corruptionem, diuinitas non eſt experta cõtagionem? Videte igitur, quanta virginitatis merita ſint, Chriſtus ante virginem, Chriſtus ex virgine, à Patre quidem natus ante ſecula, ſed ex virgine natus ob ſecula. Illud naturæ ſuæ, hoc noſtræ vtilitatis eſt. Illuderat, ſemper hoc eſſe voluit. Spectate aliud virginitatis meritum. Chriſtus virgo virginis ſponſus, & ſi dici poteſt, Chriſtus virgineæ caſtitatis. Virginitas enim Chriſti, non virginitatis eſt Chriſtus. Virgo eſt ergo, quæ nupſit, virgo quæ nos ſuo vtero portauit, virgo quæ genuit, virgo quæ propriolacte nutriuit.*

QVARTVM B. Virginis Mariæ Dei matris, quam idem Ambroſius omnibus Amb. lib. 2. de virgin.

omnibus castis in exemplum proponit his verbis. *Sit vobis tanquam in imagine descripta virginitas, vitaq; Mariæ, de qua velut in speculo refulget species castitatis & forma virtutis. Hinc sumatis licet exempla viuendi, vbi tanquam in exemplari magisteria expressa probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeatis, ostendunt. Primus discendi ardor nobilitas est magistri. Quid nobilius Dei matre? quid splendidius ea quam splendor elegit? quid castius ea, quæ corpus sine corporis contagione generauit? Nam de ceteris eius virtutibus quid loquar? Virgo erat, non solum corpore, sed etiam mente, quæ nullo doli ambitu sinceram adulteraret affectum. Corde humilis, verbis grauis, animi prudens, loquendi parcior, legendi studiosior, non in incerto diuitiarum, sed in prece pauperis spem reponens, intenta operi, verecunda sermone, arbitrũ mentis solita, nõ hominem, sed Deum quærere, nullum ladere, bene velle omnibus, assurgere maioribus natu æqualibus non inuidere, fugere iactantiam, rationem sequi, amare virtutem. Quando ista vel vultu læsit parentes? quando dissensit à propinquis? quando fastidiuit humilem? quando derisit debilem? quando vitauit inopem? eos solos solita catus virorum inuisere, quos misericordia non erubesceret, neq; prateriret verecundia. Nihil toruum in oculis, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum: non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior, vt ipsa corporis species simulachrum fuerit mentis, figura probitatis.*

Casti mores V. B.

QVINTVM exemplum sit B. Pauli Apostoli, qui & ipse castus fuit, & suo exemplo omnes in priore ad Corinthios hortatur ad castitatem, dicens. *Volo autem homines esse sicut meipsum.* Imò omnium Apostolorum, qui conuenienter consilio Christi dato Matth. 19. cap. cum Petro exclamarunt. *Ecce nos reliquimus omnia*, inter quæ omnia etiam numerantur ibidem vxores.

1. Cor. 7. 7.

Matth. 19. 27.

SEXTVM sit primorum Christianorum, qui mox post Apostolos vixerunt, quorum plurimi iuxta consilium Christi ab vxoribus se continuerunt, vti nominatim testatur PHILO in libro de vita contemplatiua de Marci Euangelistæ discipulis.

SEPTIMVM sit sanctarum virginum Martyrum, vt Theclæ, Agnetis, Ceciliæ, Catharinæ, Luciæ & aliarum, quæ pro tuenda castitate sanguinem suum profuderunt.

VIII. Eorum Sanctorum qui in ipso coniugio ex mutuo consensu perpetuam continentiam seruarunt, inter quos fuit S. Henricus I. Imperator cum vxore Kunigunde. Edouardus Rex Angliæ, Elzearius comes Ariani, Boleslaus rex Poloniæ, Alphonsus II. rex Castiliæ & complures alii.

IX. Omnium Episcoporum, Sacerdotũ & Diaconorũ, qui à primis Ecclesiæ incunabulis vsq; in hunc diẽ congruẽter doctrinæ Paulinæ in epistо-

epistolis ad Timotheum & Titum, Traditioni Apostolicæ summorumq; Pontificum & Synodorum sanctionibus in cælibatu vixerunt.

X. Omnium Religiosorum, qui inde à Pauli eremitæ S. Antonii, Basilii, & Augustini temporibus vel in solitudine, vel monasteriis aut cænobiis continentissimè vixerunt.

QVANTA autem vis sit huiusmodi exemplorum, vt homo tandem emergat ex cæno libidinis, ostendit suo exemplo S. Augustinus octauo Confessionum libro, dum ait. *Aperiebatur ab ea parte, qua intenderam faciem, & quo transire trepidabam, casta dignitas continentia serena, & non dissolutè hilaris, honestè blandiens, vt venirem, neq; dubitarem, & extendens ad me suscipiendum, & amplectendum pias manus, plenas gregibus bonorum exẽplorum ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuentus multa & omnis ætas, & graues viduæ & virgines anus, & in omnibus ipsa continẽtia nequaquã sterilis, & irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret, tu nõ poteris, quod isti & istæ? an verò isti & istæ in semetipsis possunt, ac nõ in Domino Deo suo? Dominus Deus eorum me dedit eis. quid in te stas & non stas? proiice in te eum, noli metuere, non se subtrahet, vt cadas, proiice te securus, excipiet te, & saluabit te.* Aug.c.19.

VIDE in PANARIO, *V. Luxuria, Mulierum commoratio cum clericis, Voluptas carnalis.*

CATECHESIS.

CAPVT I.

Quid nomine Catechesis intelligatur.

CATECHESIS græcè, latine est institutio, vel instructio; nos hoc loco Doctrinæ Christianæ institutionem intelligimus cum Apostolo ita scribente ad Galatas. *Communicet autem qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat in omnibus bonis.* Gal.6.6. Hinc & vox *Catechumenorũ* hoc est, Christianæ religionis Candidatorum, qui ante baptismi sacramentum in fide Christiana instituebantur. Tertullianus & Cyprianus vocant *audientes* vel *auditores*, quia illis instructor vel Doctor olim præficiebatur, vt habet idem Cyprianus libro tertio epistolarum, epist. 22. T.lib. de Præs. C.lib.3 ep.17.

DVPLEX autem potest, vt idem Apostolus non semel indicauit, esse catechesis; altera rudis & simplex, quam comparat lacti, in qua præcipua tantũ capita, eaq; maximè cognitu necessaria, ex vniuersa Theologia Christiana explicantur. Altera accuratior & vberior, ad capaciores, & doctiores de sublimioribus mysteriis, quam comparat solido cibo. Ita enim scribit ad Corinthios. *Tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis: sed nec nunc quidem poteris:* 1.Cor.3.1.

stis: adhuc enim carnales estis. Et ad Hebræos. *Etenim cum deberetis magi-*
Heb.5.12. *stri esse propter tempus: rursum indigetis, vt vos doceamini, quæ sint elementa exordii sermonum Dei, & facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo. Omnis enim qui lacte est particeps, expers est sermonis iustitiæ, Paruulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus, eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali. Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur.*

De hac bipartita catechesi vaticinatus fuisse videtur longe ante or-
Isa.60.16. tum Christi Isaias propheta. Nã de lactea ita loquitur. *Pro eo quod fuisti derelicta & odio habita, ponã te in superbiam seculorũ, gaudium in generatione in generationem, & suges lac gentium, & mamillæ Regum lactaberis, & scies, quia ego Dominus saluans te.* Et paulo ante. *Leua in circuitu oculos tuos &*
H.li 17. comm. *vide, omnes isti congregati venerunt tibi, filij tui de longè venient, & filiæ tuæ lac sugent.* In quæ verba S. Hieronymus: *Filiæ tuæ lac sugent*, inquit, *illud significat, quod animæ in Christo lactentes & in baptismate paruulorum, de*
1. Pet.2.2. *quibus & Petrus Apostolus loquitur. Quasi modo nati paruuli, rationale, & absque dolo lac desiderate, sugant lac Apostolorum. Quibus paruulis atq; lac-*
Gal.4.19. *tentibus loquebatur & Paulus. Filioli mei, quos iterum parturio, donec Chri-*
1.Thes.2.7. *stus formetur in vobis.* Et in alio loco *Quasi nutrix fouens filios suos, sic desiderantes vos cupimus impertire non solum Euangeliũ Christi, sed & animas*
Isa.28.9. *nostras.* De altera vero solidi cibi ita idem Isaias scripsit. *Quem docebit*
H.lib.9. comm. *scientiam: & quem intelligere faciet auditum? ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus.* nam ita idem Hieronymus verba illa exponit. *Quis*
Matt.13.9. *dignus est doctrina Domini, quis verbis Saluatoris dicentis. Qui habet aures audiendi audiat, vt quod auribus hauserit, corde intelligat? Quinam illi sint, sequens versus ostendit. Ablactati à lacte, appulsi ab vbere, qui nequaquam lacte nutriuntur infantiæ, sed solido vescuntur cibo, qui appulsi sunt ab*
Gen.21.8. *vbere cum Isaac, propter quam lætitiam fecit Abraham grande conuiuium. Hi*
C.lib.3.Comm. *merentur Domini audire mysteria.* Eodem modo interpretatur B. Cyrillus in Isaiam. Vtraque ratio tradendæ Catechesis Christianæ, quoniam hoc æuo vsitata est, (prior quidem in institutione puerorum & adolescentulorum passim iam in Germania, multoq; magis in Italia, Gallia, Hispania, Polonia & Indiis vigente; posterior vero pro concione ad populum) de vtraque hoc loco agemus.

CAPVT

CAPVT II.

De nobilitate doctrinæ Christianæ.

NOBILITAS Catecheſis Chriſtianæ, ex nobilitate doctrinæ Chriſtianæ ſumitur. Conſtat autem doctrinam Chriſtianam excellentiorem eſſe omnibus doctrinis inde à condito orbe traditis, ſiue auctorem eius ſpectemus, qui eſt Chriſtus Dominus, filius Dei homo factus, in quo omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ, vt loquitur Apoſtolus, fuere reconditi, ſiue ſpectemus materiam, quæ in ea pertractatur: non enim agitur in ea de verbis, vt in arte grammatices & Rhetorices, nec de rebus naturalibus, vt in vniuerſa Philoſophia Ariſtotelea, ſed ſupernaturalibus & diuinis, quæ omnem humanæ intelligentię captum excedunt, vt de ſanctiſſima Trinitate, de Chriſto incarnato, de ſacroſancta Euchariſtia, de ſanctiſſimis ſacramentis, de prædeſtinatione noſtra ad vitã æternam ante conditum mundum peracta, de reſurrectione mortuorum, felicitate perpetua noſtra & angelorum, de omnibus Dei legibus, donis & virtutibus, ac demum de omnibus, quæ in veteri æque ac nouo teſtamento explicantur. Hęc enim omnia in catecheſi velut in compendio vel breuiario quodam, continentur. Col. 2. & 3.

ITAQVE quicquid generatim in laudem doctrinę ſalutaris in ſacris Bibliis dicitur, id ad præconium Catecheſios pertinet: vt quod Salomon de ea dixit in Prouerbiis: *Accipite diſciplinam meam & non pecuniam: doctrinam magis, quam aurum eligite. Melior eſt enim ſapientia cunctis opibus pretioſiſſimis, & omne deſiderabile ei non poteſt comparari.* Et Eccleſiaſtes, *Ecce*, inquit, *magnus effectus ſum & præceſſi omnes ſapientia: dedique cor meum, vt ſcirem prudentiã atq; doctrinam.* Et Eccleſiaſticus. *Ornamentum aureum prudenti doctrina, & quaſi brachiale in brachio dextro.* Et S. Matthæus nominatim de doctrina Chriſti. *Admirabantur*, ait, *turbæ ſuper doctrina eius.* & S. Marcus. *Et ſtupebant ſuper doctrina eius; erat enim docens eos* (ludæos in Synagoga) *quaſi potẽſtatem habens, & non ſicut Scribæ.* Et S. Paulus de Euangelica doctrina. *Non enim erubeſco Euangelium. Virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti, Iudæo primum & Græco. Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem.* ex fide veteris teſtamenti in fidem noui. Prou. 8. 10. Eccl. 1. 16. Eccl. 21. 24. Matt. 7. 28. Matt. 22. 6. 33. Marc. 1. 22. Luc. 4 31. Rom. 1. 16. E. Pſal. 32. 11. Pſ. 16 2. Pſ. 118 89.

2 Quicquid in encomium Verbi Dei, vel Scripturæ ſacræ in Bibliis dicitur, vteſt illud toties in vtreq; teſtamento repetitum. *Verbũ Dei manet in æternum.* Et illud Salomonis Prouer. 30. *Omnis ſermo Dei ignitus, clypeus eſt ſperantibus in ſe, & ne addas quicquam verbis illius, & arguaris inueniariſque mendax.* Et Pſaltis regii. *Eloquia Domini, eloquia caſta, argentum* Iſa. 40. 8. Iſa. 51. 6. Matt. 5. 18. Matt. 24. 35. Mat. 1. 31. i. Petr. 1. 25. Prou. 30. 5.

Psalm.11.7. *gentum igne examinatũ, probatum terræ, purgatum septuplum.* Et rursus. *Ignitum eloquium tuum vehementer.* Et Christi Domini de Patre cæleſti. *Sermo tuus veritas eſt.* Et D. Petri: *Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis attẽdentes quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies eluceſcat.* Et S. Ioannis in Apocalypſi. *Conteſtor omni audienti verba prophetiæ libri huius. Si quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto.*

Pſ.118.140. Ioan.17.17. 2.Pet.1.19. Apoc.22.18.

3. Quicquid in commendationem Legis dicitur. Chriſtus enim non venit in mundum aboliturus legem, ſed perfecturus. *Nolite putare,* inquit apud Matthæum, *quoniam veni ſoluere legem aut prophetas: non veni ſoluere, ſed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cælum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.* Et D. Paulus ad Romanos. *Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit, ſed legem ſtatuimus.* Maxima autem Legis encomia & elogia habemus in pſalmis Dauidis regis, vt in decimo octauo. *Lex Domini,* inquit, *immaculata, conuertens animas, teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans paruulis. Iudicia Domini vera, iuſtificata in ſemetipſa, deſiderabilia ſuper aurum & lapidem pretioſum multum, & dulciora ſuper mel & fauum. Etenim ſeruus tuus cuſtodit ea, in cuſtodiendis illis retributio multa.* Deinde Salomon in Prouerbiis. *Mandatum,* ait, *lucerna eſt, & lex lux.* Et S. Paulus Apoſtolus. *Quid ergo dicemus, lex peccatum eſt? abſit. Sed peccatum non cognoui niſi per legem, nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret. Non concupiſces.* Et paulò poſt. *Itaq; lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonũ.* Hinc verò liquet eundem ſcopum eſſe Legis & catecheſis noſtræ, vt enim olim legis beneficio homines cognoſcebant, quando peccarent, vel delinquerent, ſic nunc beneficio catechiſmi rudiores diſcũt, quando peccent.

Matt.5.17. Rom.3.31. Pſ.18.8. Prou.6.23. Rom.7.7.

4. Quicquid in laudem ſingularum virtutum, vt ſapientiæ, fidei, ſpei, caritatis, humilitatis, caſtitatis, patientiæ, & ceterarum in hocipſo opere, ad oſtendẽdam earum dignitatem & præſtantiam dictum eſt, hoc etiam cedit in laudem Catecheſis Chriſtianæ, quæ eas commendat & imitandas proponit.

Ioan.10. Heb.5. Tit.1. 1.Theſſ.3. 1. Cor.4. 1.Cor.3. Eph.4. 1.Tim.1.

Denique non parum dignitatem huius inſtitutionis amplificat & illuſtrat, quod in Scripturis paſſim, qui eam tradunt, appellentur paſtores, ſacerdotes, presbyteri, miniſtri Dei, diſpenſatores myſteriorum Dei, cooperatores Dei, Doctores, Prophetæ, Euangeliſtæ, Epiſcopi, Pontifices, Apoſtoli, angeli, Dii. Deus ſi quidem Moyſen conſtituit in Exodo Deum Pharaonis. Et in Pſalmis dicit, *Ego dixi, Dii eſtis.*

Exo.7. Pſal.81.

(:)

Caput

CAPVT III.

De proprietatibus Doctorum Catecheſis.

IN Catecheſi Chriſtiana, quia alii ſũt Doctores, alii auditores, vtriuſque proprietates ſunt indagandæ. Quod ad priores attinet, docendi prouincia maximè propria eſt Epiſcoporum & ſacerdotum. Nam ad Aaron eiuſque filios iam olim in Leuitico ita locutus eſt Dominus. *Habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & profanum, inter pollutum & mundum, doceatiſq; filios Iſrahel omnia legitima mea.* Et apud Ezechielem ad Sacerdotes & Leuitas. *Populum meum docebunt, quid ſit inter ſanctum & pollutum, & inter mundum & immundum oſtendent eis.* Et apud Malachiam. *Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum eſt.* S. PAVLVS ad Epiſcopum Timotheum. *Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, prudentem, doctorem. Exemplum eſto fidelium in verbo, in conuerſatione. attende lectioni, exhortationi & doctrinæ: attende tibi & doctrinæ, inſta in illis. Hoc enim faciens, & teipſum ſaluum facies, & eos qui te audiunt.* Et rurſum. *Quæ audiſti á me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Prædica verbum, inſta opportunè, importunè argue, obſecra, increpa in omni patiẽtia & doctrina, opus fac Euangeliſtæ, miniſterium tuum imple.* Et ad Titum Epiſcopum. *Oportet*, inquit, *Epiſcopum ſine crimine eſſe, amplectentem eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt, arguere.* Vnde S. Hieronymus ad Fabiolam, de veſte ſacerdotali. *Tanta debet eſſe ſcientia & eruditio Pontificis Dei, vt & egreſſus eius & motus, & vniuerſa vocalia ſint. Veritatem mente concipiat, & toto eam habitu reſonet, & ornatu, vt quicquid agit, quicquid loquitur, ſit doctrina populorum. Abſque tintinnabulis enim, & diuerſis coloribus & gemmis floribuſque virtutum nec ſancta ingredi poteſt, nec nomen antiſtitis poſſidere.* Et S. Auguſtinus de baptiſmo contra Donatiſtas. *Iam verò cum dicit* (Cyprianus) *Epiſcopum docibilem eſſe debere, & adiungit: docibilis autem ille eſt, qui eſt ad diſcendi patientiam lenis & mitis: oportet enim Epiſcopos non tantum docere ſed & diſcere, quia & ille melius docet, qui quotidie creſcit, & proficit diſcendo meliora: His vtique verbis indicat vir ſanctus, &c.* Et S. Ambroſius initio primi libri de Officiis, agens de ſe ad Epiſcopatum compulſo: *Iam effugere non poſſumus officium docendi, quod nobis refugientibus impoſuit ſacerdotii neceſſitudo.* Et S. Cyprianus de bono Pudicitiæ. *Quid aliud*, inquit, *in Eccleſia Domini vtilius geri, quid accommodatius officio Epi-*

Leu. 10. 10
Ezech. 44. 23.
Mal. 2. 7.
1. Tim. 3. 2.
1. Tim. 4. 12.
Ib. v. 16.
2. Tim. 2. 2.
2. Tim. 4. 2.
Tit. 1. 7.
H. ep. 128.
A. lib. 5. c. 26.
A lib. 1. c. 1.

scopi potest inueniri quam vt doctrina diuinorum per ipsum insinuata collataque verborum possint credentes ad repromissum regnum peruenire cælorum?

Rom.2 19. II. Proprietas Doctoris est, vt se primum doceat, quæ alios docere conatur, ne in illum congruat, quod catechistis Iudęorum exprobrat Apostolus. *Si confidis teipsum esse ducem cæcorum lumen eorum, qui in tenebris sunt eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege. Qui ergo alium doces, teipsum non doces. Qui prædicas non furandum furaris.* Vnde S. Lucas de Christo domino initio Actuum Apostolicorum scripsit. *Primum quidem sermonem feci dē*

Act.1.1. Matth.5 19. *omnibus, quæ cœpit Iesus facere & docere.* Et Christus apud Matthæum. *Qui fecerit & docuerit vnum de mandatis istis minimis, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Et Apostolus supra Timotheo dixit, *Attende tibi*

1.Tim.4.16. Clem.c.1. *& doctrinæ.* Et Clemens Alexandrinus agens de Christiani hominis pædagogo. *Nobis igitur*, inquit, initio secundi libri Pædagogi, à *nobis ipsis incipiendum est, & quomodo nos componere ac moderari oporteat.* Et primo Stromatum. *Necesse est vtrosq;* (doctorem & auditorem) *probare seipsos, illum quidem an dignus sit, qui doceat & monita relinquat, hunc vero an iure possit audire. Firmum autem eius fundamentum est recta vita, cum ea*

A. serm. 1. *quæ conuenit doctrina.* Et S. Ambrosius in psalmum 118. inirio. *Ante vita, quam doctrina quærenda est. Vita enim bona & sine doctrina habet gratiam, doctrina sine vita integritatem non habet: in maleuolam enim a-*

Chrin psal. 49. *nimam non cadit sapientia* S. Chrysostomus exponens illud Psalmistæ. *Peccatori autem dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas. Vidisti*, inquit, *lyram perfectam, citharam bene compositam, diuersis modis vnum edere concentum. Nam Apostoli, Prophetæ, & Paulus ipse docet, nihil prodesse alios docere, nisi quis seipsum prius doceat.* Rom.2 19. *Acrius enim Romanos insectans dicit. Qui ergo alium doces, teipsum non doces?* Et infra. *Quocirca Christus illum laudat doctorem, qui verbis & factis perfectam doctrinam ostenderit.*

Matth.5. 19. *Qui enim fecerit, inquit, & docuerit, hic vocabitur magnus in regno cælorum. Habeat ergo vita tua claram vocem eadem quæ dicis docentem.* Hue

B.serm.18. pertinet, quod S. BERNARDVS monet in Cantica, eum qui alios docere vult, similem esse debere conchæ, non canali. *Quamobrem*, inquit, *si sapis, conchā te exhibebis, & non canalem. Hic siquidem penè simul & recipit & refundit. Illa verò, donec impleatur, exspectat, & sic quod superabundat sine suo damno communicat, sciens maledictum qui suam partem facit deteriorem. Verum canales multos hodie habemus in Ecclesia, conchas vero perpaucas: multi enim loqui quam audire paratiores, & prompti docere, quod non didicerunt.*

III. Proprietas, vt accommodet se ad auditorum captum exem-

plo

plo Apostoli, qui paruulis in Christo, vt est in epistola ad Corin- 1 Cor.3.2.
thios, lac doctrinæ Christianæ, hoc est, rudiorem expositionem myste- Heb.5.13.
riorum fidei, viris vero & prouectis solidum cibum sublimiorum 1.Cor.9.20.
mysteriorum apponebat, factus Iudæis tanquam Iudæus, gentilibus
verò & iis qui sine lege erant, tanquam sine lege esset, infirmis infir-
mus, omnibus denique omnia factus, vt omnes faceret saluos. *Non*
enim vna, inquit S. GREGORIVS libro Moralium 30. *eademque cun-* G.c.6.
ctis exhortatio conuenit, quia nec cunctos par morum qualitas astringit. Sæ-
pe enim alijs officiunt, quæ aliis prosunt. Nam & plexunque herba, quæ hæc
animalia reficiunt, alia occidunt: & lenis sibilus equos mitigat, catulos in-
stigat: & medicamentum, quod hunc morbum imminuit, alteri vires iun-
git: & pauis, qui vitam fortium roborat, paruulorum necat. Pro quali-
tate igitur audientium formari debet sermo doctorum, vt & ad sua
singulis congruat, & tamen à communis ædificationis arte nunquam re-
cedat.

Et B. ISIDORVS libr. 3. de summo bono. *Prima prudentiæ virtus est* Ifid.c.45.
eam quam docere oporteat æstimare personam. Rudibus populis, seu carnalibus
plana atque communia, non summa atq; ardua prædicanda sunt, ne immensi-
tate doctrinæ opprimantur potius, quam erudiantur. Vnde & Apostolus ait. 1.Cor.3.1.
non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Carnalibus
quippe animis nec alta nimis de cœlestibus, nec terrena conuenit prædicare,
sed mediocriter, vt vita eorum moresque desiderant edoceri.

Et S. AVGVSTINVS de catechizandis rudibus. *Quia*, inquit, *de ru-* A.c.15.
dibus imbuendis nunc agimus, de meipso tibi testis sum aliter atque aliter me
moueri, cum ante me video catechizandum eruditum, inertem ciuem peregri-
num, diuitem, pauperem, priuatum, honoratum, in potestate aliqua constitu-
tum, illius aut illius gentis hominem, illius aut illius ætatis aut sexus, ex illa aut
illa secta, ex illo aut illo vulgari errore venientem, ac pro diuersitate motus mei
sermo ipse & procedit, & progreditur, & finitur. Et quia cum eadem omni-
bus debeatur charitas, non eadem est omnibus adhibenda medicina: ipsa i-
tem charitas alios parturit, cum alijs infirmatur, alios curat ædificare, alios
contremiscit offendere, ad alios se inclinat, ad alios se erigit, aliis blanda, alijs
seuera nulli inimica, omnibus mater.

IV. Proprietas est, vt non plus æquo sectetur elegantiam & fu- 1.Cor.2.4.
cos sermonis. *Sermo meus*, inquit Apostolus, *& prædicatio mea non in*
persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & vir-
tutis. Et rursus. *Non enim est in sermone regnum DEI, sed in virtu-* 1.Cor.4.20.
te. Vnde S. PROSPER libro 1. de vita contemplatiua. *Pontifex non in* P.c.23.
verborum splendore, sed in operum virtute totam prædicandi fiduciam ponat,

non vocibus delectatur populi acclamantis sibi, sed fletibus, nec plausum à populo studeat expectare, sed gemitum. Tam simplex & apertus, etiamsi minus latinus, disciplinatus, tamen & grauis sermo debet esse Pontificis, vt ab intelligẽtia sui nullos, quamuis imperitos excludat, sed in omnium audientium pectus
A.c.11. *cum quadam delectatione descendat.* Et S. Augustinus libro 4. de doctrina Christiana. *Prorsus hæc est in docendo eloquentia, qua fit dicendo, non vt libeat, quod horrebat, aut vt fiat, quod pigebat, sed vt appareat quod latebat. Quod tamen si fiat insuauiter, ad paucos quidem studiosissimos suus peruenit fructus, qui ea quæ discenda sunt, quamuis abiecte inculteq; dicantur, scire desiderant. Quod cum adepti fuerint, ipsa delectabiliter veritate pascuntur: bonorumq; ingeniorum insignis est indoles, in verbis virum amare, non verba. Quid enim prodest clauis aurea si aperire, quod volumus, non potest? Aut quid obest lignea, si hoc potest? quando nihil quærimus nisi patere, quod clausum est.*
2.Cor.2. Et Ambrosius in primam epistolam ad Corinth. *Prædicatio Christiana non indiget pompa & cultu sermonis, ideoq; piscatores homines imperiti electi sunt, qui Euangelizarent, vt doctrinæ veritas ipsa se commendarent teste virtute, ne hominum versutia & calliditate humanæ sapientiæ acceptabilis videretur, non veritate.*

V. Vt cum omni hilaritate & lenitate animi doctrinam suam o-
2.Cor.9.7. mnibus impertiat. *Hilarem enim datorem,* tam spiritalis, quam corporalis eleemosynæ, *diligit Deus,* inquit Apostolus ad Corinthios; & ad
Gal.6.1. Galatas. *Vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Et ad
Tit.1.8. Titum. *Oportet Episcopum hospitalem esse, benignum, sobrium.* Vnde S. Au-
A.c.2. gustinus de catechizandis rudibus, vt probet hilariter esse tradendam doctrinam excluso omni tædio, etiam rudibus & pueris, ita loquitur.
2.Cor.9.7. *Et re quidem vera multo gratius audimur, cum & nos eodem opere delectamur: afficitur enim filum locutionis nostræ ipso nostro gaudio, & exit facilius atq; acceptius. Et præceptum quidem huius rei in promptu est. Si enim in pecunia corporali, quanto magis in spiritali, hilarem datorem diligit DEVS. Sed hæc hilaritas ad horam vt adsit, eius est misericordiæ, quii-*
Id.c.10. *sta præcepit.* Et infra subiicit antidotum pro iis, quibus nonnunquam tædium obrepit, cum puer vel alii auditores non capiunt, quæ volumus. *Si causa,* inquit, *illa contristat, quod intellectum nostrum auditor non ca-*
1.Pet.2.21. *pit, cogitemus, quid nobis prærogatum sit ab illo, qui demonstrauit nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius, qui cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, &c. vsque ad mortem crucis. Quam ob causam,*
Phil.2.7. 1.Cor.9.20. *nisi quia factus est infirmis infirmus, vt infirmos lucrifaceret? Audi eius imitatorem alibi etiam dicentem:*
2.Cor.5.13. *Siue enim mente excessimus, Deo, siue temperantes simus, vobis. Charitas enim Christi compellit nos, iudicantes*

hoc

hoc, quia vnus pro omnibus mortuus est. Quomodo enim paratus esset impendi pro animabus eorum, si eum pigeret inclinari ad aures eorum? Hinc ergo factus est paruulus in medio nostrum tanquam nutrix fouens filios suos. Num enim delectat, nisi amor inuitet decurtata & mutilata verba immurmurare? Et tamen optant homines habere infantes, quibus id exhibeant. Et suauius est matri minuta manſa inſpuere paruulo filio, quam ipſam mandere ac deuorare grandiora. Non ergo recedat de pectore etiam cogitatio gallinæ illius, quæ languidulis plumis teneros fœtus operit, & ſuſurrantes pullos confracta voce aduocat, cuius blandas alas refugientes ſuperbi præda fiunt altilibus. 2. Cor. 12. 1. Theſſ. 2. 7. Matt. 23. 47.

VI. Vt non lucrum ſuum quærat, ſed animarum, iuxta conſilium Chriſti. *Gratis accepiſtis, gratis date.* & exemplo Pauli, qui cum poteſtatem haberet de Euangelio viuendi, ea tamen non eſt vſus, vt plures animas lucrifaceret. *Quæ eſt ergo,* inquit, *merces mea? Vt Euangelium prædicans, ſine ſumptu ponam Euangelium, vt non abutar poteſtate mea in Euangelio. Nam cum liber eſſem, ex omnibus omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerem.* Vnde CLEMENS Alexandrinus primo ſtromatum. *Qui per litterarum monimenta loquitur apud Deum ſacramenti religione obſtringitur, hæc in ſcriptis vociferans, nec lucri gratia, nec inanis gloriæ cauſa non vinci ab affectione, non quæſtui ſeruire, ſpe expectans eam quæ omnino reddenda eſt retributionem ab eo qui operariis pollicitus eſt ſe redditurum mercedem pro meritis. Oportet autem Dominum, quoad eius fieri poteſt, imitari. Is autem fuerit, qui Dei voluntati inſeruit: qui cum gratis acceperit, dat gratis, ſatis magnam recipiens mercedem ipſam vitæ inſtitutionem.* Et S. Auguſtinus libro 2. de Sermone Domini in monte. *Quid interſit inter bonum quod appetendum eſt, & neceſſarium quod ſumendum eſt, hac ſententia Chriſtus declarauit, cum ait. Quærite primum regnum Dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia apponentur vobis. Regnum ergo & iuſtitia Dei bonum noſtrum eſt, & hoc appetendum, & ibi finis conſtituendus, propter quod omnia facimus, quæcunq; facimus. Sed quia in hac vita militamus, vt ad illud regnum peruenire poſſimus, quæ vita ſine his neceſſariis agi non potest. Apponentur vobis hæc, inquit, ſed vos regnum Dei & iuſtitiam eius primum quærite. Cum enim dicit, illud, primum, ſignificauit quod hoc poſterius quærendum eſt, non tempore, ſed dignitate. Illud tanquam bonum noſtrum, hoc tanquam neceſſarium noſtrum, neceſſarium autem propter illud bonum. Neq; enim verbi gratia ideo debemus Euangelizare, vt manducemus: ſed ideo manducare vt Euangelizemus: nam ſi propterea euangelizamus, vt manducemus, vilius habemus Euangelium, quam cibum, & erit iam bonum noſtrum in manducando, neceſſarium autem in Euangelizando. Quod etiam Apoſtolus prohibet, cum dicit, licere ſibi quidem, & permiſſum eſſe à Domino, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant, id eſt, de Euangelio habeant ea,* Matt. 10 1. Cor. 9. 18. A. c. 24. Matt. 6. 33. 1. Cor. 9. 14.

quæ huic vitæ sunt necessaria, si tamen se non esse abusum hac potestate. Similia habet B. Gregorius lib. 19. Moralium cap. 11.

Gal. 5. 24. VII. Est, vt mortificet & crucifigat carnem suam cum vitiis & concupiscentiis, exemplo Apostoli, qui cum multa de functione alios docendi & Euangelizandi dixisset, tandem subiecit. 1. Cor. 9. 26. *Ego sic curro non quasi in incertum, sed castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne forte cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* Luc. 13. 23. G. hom. 13. Hanc proprietatem & Christus suis discipulis commendauit, cum apud Lucam ad illos dixit. *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.* Quæ verba tractans B. Gregorius in Euangelia. *Duo*, inquit, *sunt, quæ iubentur, & lumbos restringere & lucernam tenere, vt & munditia sit castitatis in corpore, & lumen veritatis in operatione. Redemptori enim nostro vnum sine* Iob. 3. *altero placere nequaquam potest, si aut is qui bona agit adhuc luxuriæ inquinamenta non deserit, aut is qui castitate præeminet, nec dum se per bona opera exercet.* Et explanans verba illa Iob. *Gallus succinctus lumbos, & aries. Gallus*, ait *succinctus lumbos, id est, prædicatores sancti inter huius noctis tenebras verum mane nunciantes: qui succincti lumbis sunt, quia à* Luc. 9. 41. *membris suis Luxuriæ fluxa restringunt, in lumbis quippe luxuria est. vnde & ijsdem à Domino dicitur. Sint lumbi vestri præcincti.*

VIII. Vt sit firmus & constans in fide Catholica. Si enim discipulus debet esse firmus & constans in fide, cui dicitur à Christo. Heb. 3. 14. *Nemo mittens manum ad aratrum & respiciens retro, aptus est regno DEI:* Et ab Apostolo, *Participes enim Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ eius* (fidem) *vsque ad finem firmum retineamus:* quanto magis Luc. 14. 30. Magister & Doctor fidei, in quem si constans non sit, detorqueri potest illa apud Lucam illusio. *Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit* Matt. 16. 18. *consummare.* Hanc proprietatem doctoris vt insinuaret Christus, Ecclesiam suam ædificare non voluit, nisi super Apostolorum coriphæi Petri fide immota & constanti. Christus enim ipse de ea dixit. Luc. 22. 32. Gal. 1. 8. *Ego Petre pro te rogaui, vt non deficeret fides tua.* Doctor vero gentium Paulus quam firmam fidem habuerit, ostendit primum in epistola ad Galatas, dum ait ad nutantes in fide. *Sed licet nos aut angelus de cœlo euange-* 2. Tim. 4. 6. *lizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* Et in 2. Tim. 3. 14. altera epistola ad Timotheum dum exitu vitæ iam impendente de se ita contestatur. *Tempus resolutionis meæ instat: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui.* Vbi & Timotheum ad eandem constantiam adhortatur dicens. *Tu verò permane in ijs, quæ didicisti, & credita sunt tibi sciens à quo didiceris, & quia ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem per fidem, quæ est in Christo IESV.*

IX. Vt

IX. Vt ſi gret zelo animarum, exemplo primo Chriſti, qui vnicus eſt verus Magiſter & Doctor cœleſtis doctrinæ. Hic enim ardens zelo vindicandi honoris diuini in profanatione Hieroſolymitani templi ementes & vendentes templo exturbauit: Deinde Petri Apoſtolorum Principis, qui poſt acceptum Spiritum ſanctum zelo maximo doctrinæ Chriſti diuulgandæ accenſus, vno die tria millia, altero quina millia hominum oratione ſua CHRISTO adiunxit, ac alia multa zeli ſui teſtimonia, vt liquet ex Euangelio & Actis Apoſtolicis reliquit. Adhæc Apoſtoli Pauli, cuius hiſtoria in iiſdem Actis deſcripta, cuiuſque epiſtolæ nihil aliud ſpirant quam zelum ardentiſſimum animarum, ſic vt ad Romanos non dubitauerit in hæc verba ſcribere. *Veritatem dico in CHRISTO, non mentior. Optabam ego ipſe anathema eſſe à CHRISTO pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem.* Et ad Corinthios. *Ego autem libentiſſimè impendam & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris.* Alibi vero ad eundem zelum imitandum inuitat & alios Doctores, vt Timotheum Epiſcopum. *Teſtificor*, inquiens, *coram DEO & IESV CHRISTO, qui iudicaturus eſt viuos & mortuos, & per aduentum ipſius & regnum eius prædica verbum, inſta opportunè, importune argue, obſecra, increpa in omni patientia & doctrina. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Euangeliſtæ, miniſterium tuum imple.* Hoc zelo quia deſtitutus erat Epiſcopus Laodicenus, Spiritus Sanctus eum ſugillat velut tepidum, miſerum & miſerabilem, dignumque qui ex ore Dei euomatur, ſuadetq; vt à ſe emat *aurum ignitum*, hoc eſt, zelum ardentem animarum.

Ioan. 2. 15. Act. 2. 41. Act. 4. 4. Act. 9. Rom. 9. 1. 2. Cor. 12. 15. 2. Tim. 4. 1. Apoc. 3. 16.

X. Vt à prædicatione, & inſtitutione doctrinę Chriſtianæ non ceſſet, quamuis fructus exiguus ſequatur. Sic enim loquitur Dominus ad Ezechielem prophetam. *Si annuntiante te ad impium vt conuertatur à viis ſuis, non fuerit conuerſus à via ſua, ipſe in iniquitate ſua morietur: porro tu animam tuam liberaſti.*

Ezech. 33. 9.

Quæ verba expendens B. PROSPER libro primo de vita contemplatiua. *Hic certe*, inquit, *ſatis euidenter oſtenditur, quod ſiue proficiant, ſiue non proficiant auditores, tacere eis non debeant Sacerdotes, nec ideo rei ſint, ſi forte eorum verba populi non audiant, vel audita contemnunt: ſed ſi ab eis corrigendis abſiſtunt, quia ſi nec exemplo vitæ præpoſitorum ſuorum, nec verbo doctrinæ populi contumaces emendati proficiunt, ipſi ſibi cauſſa ſuæ perditionis exiſtunt, & doctores ſuos, quorum exempla ſimul & verba deſpiciunt, inuoluere criminibus ſuis omnino non poterunt.* CHRISTVS Dominus mittens diſcipulos ſuos ad prædicandum.

P. c. 22.

Intran-

Matth.10.12. *Intrantes*, inquit, *in domum, salutate eam, dicentes. Pax huic domui. Et si quidem domus illa fuerit digna, veniet pax vestra super eam, si autem non fuerit digna, pax vestra reuertetur ad vos.* Quem locum tractans S. Au-

A. c. 5. gustinus libro primo contra Cresconium Grammaticum. *Sicut*, ait, *malignus suasor peccati, etiamsi non persuaserit, merito pœnam deceptoris incurrit: ita fidelis iustitiæ prædicator, etiamsi ab hominibus respuatur, absit, vt apud Deum sui officij mercede fraudetur. Res enim certa sit ad incertum. Incertum autem dico non præmium facientis, sed animum audientis. Incertum est enim nobis, vtrum assensurus sit, cui veritas prædicatur, sed certum est etiam talibus veritatem prædicari oportere, & certum est fideliter eam*

Matt.10. *prædicantes retributionem manere, siue suscipiantur, siue spernantur, siue etiam propterea quælibet temporaliter aduersa patiantur. Dominus dicit in Euangelio. Cum ingressi fueritis, dicite. Pax huic domui: Si digni fuerint, qui ibi sunt, requiescet super eos pax vestra: Si quo minus, ad vos reuertetur. Nunquid eos certos fecit, quod essent eorum pacem suscepturi, quibus eam prædicarent? certos tamen fecit, vt eam sine cunctatione prædicarent.* Demum

A. c. 8. Christus exemplo suo ostendit non esse cessandum à prædicatione propter obstinationẽ auditorum. *Quid*, inquit idem Augustinus ibidem, *toties aduersus Iudæos, Pharisæos Sadducæos, non solum minimè credituros, verum etiam maximè contradicturos & persecuturos in eos eorum quã multa locutus est? Nonne ab eis vltro, cum voluit, quod voluit, inquisiuit, vt eorum illos responsione conuinceret? Nonne illis dolose tentando quærentibus, cum redarguti obmutescerent, sine vlla ambiguitate respondit? Quod cum faceret, nullus ex his legitur ad cum sequendum fuisse conuersus*, &c. plura.

XI. Vt paratus sit animam pro auditoribus, si opus sit, ponere.

Ioan.10. *Bonus enim pastor*, inquit Christus, *animam dat pro ouibus suis*, imo quiuis bonus Christianus deberet animam ponere pro proximo. Nam S. Ioannes in epistola prima. *In hoc*, ait, *cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.*

1.Ioan.3.16. Vnde S. CHRYSOST. homilia 6. de laudibus S. Pauli. *Neq; saltem attingere quisquam debet præclari huius muneris functionem* (prædicationis) *nisi paratus sit millies animam suam tradere in mortem atq; discrimina. Dicit enim ipse Dominus IESVS Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Et paulo post. *Non solum autem eum, qui prædicationi accingitur, sic oportet parari, sed quemcunq; vel simpliciter Christianum, nam crucem tollere & sequi Christum, omnibus imperatur. Si autem cunctis, multo magis doctoribus populi atq; pastoribus.*

XII. Vt non dedignetur se ad puerilem institutionem, licet in speciem abiectam, demittere. Primo, quia & sapiens pueros ad se audi-

audiendum inuitat in Prouerbiis Salomonis. *Si quis est paruulus*, inquit, *veniat ad me.* Et; *Qui est paruulus, declinet ad me.* Et Ioel clamat, *Vocate cœtum, congregate populum, sanctificate Ecclesiam, coadunate senes, congregate paruulos & sugentes vbera.* Ieremias vero queritur eis subtrahi panem doctrinæ spiritualis. *Paruuli*, inquiens, *petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis.* 2. Christus Dominus, testibus tribus Euangelistis grauatim tulit à suis discipulis submoueri paruulos, qui à parentibus ei offerebantur. S. Marcus ita narrat. *Offerebant illi paruulos, vt tangeret illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus. Quos cum videret Iesus, indigné tulit, & ait illis: Sinite paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos, talium enim est regnum Dei. Amen dico vobis, quisquis non receperit regnum Dei velut paruulus, non intrabit in illud Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos.* 3. Apostolus Paulus non semel testatur, se factum cum paruulis paruum. *Cum possemus vobis oneri esse*, inquit ad Thessalonicenses, *vt Christi Apostoli, sed facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos, quoniam charissimi nobis facti estis.* Et ad Corinthios. *Omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.* Et ad Galatas. *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* S. Petrus denique omnes optat repuerascere. *Deponentes*, ait, *omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, sicut modo geniti infantes rationabiles sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem.* Quod ad Patres veteres attinet, habemus apud Eusebium libro Ecclesiasticæ historiæ sexto, quemadmodum catechumenis instruendis præfuerint in Alexandrina Ecclesia Pantænus, Clemens, Origenes, Heraclas, S. Hieronymus iam senex cum multa præcepta in epistola ad Lætam pro recta institutione filiæ dedisset, tandem his verbis eam claudit. *Ipse si Paulam miseris, & magistrum me & nutritium spondeo. gestabo humeris, balbutientia senex verba formabo, multo glorioſior mundi Philosopho, qui non regem Macedonum Babylonio periturum veneno, sed ancillam & sponsam Christi erudiam regnis cœlestibus offerendam.* De S. Vincentio Ferrerio Ordinis S. Dominici ita scribit Petrus Ranzanus. *Neq; duntaxat ætate proiectos sublimium rerum capaces erudiebat, sed etiam pueros certis ad se horis euocatos instituebat, docens eos, quemadmodum cruce se signarent, orationem Dominicam & angelicam salutationem atq; fidei Symbolum enuntiarent, Deum colerent, amarent, parentibus & proximis quibus q; honorem haberent, & debita officia persoluerent.* Eodem æuo Magnus ille Academiæ Parisiensis Cancellarius Ioannes Gerson non dubitauit se ad puerilem catecheseos institutionem demittere, omnibusq; ob singularem vtilitatem, quæ inde in Christianam Remp. dimanaret eàm commendare. Quæ ingens vtilitas & nostræ Societatis parentem & fundatorem

Pro. 9. 4. & 16. Ioel. 2. 16.

Thren. 4. 4.

Matth. 19. 13. Marc. 10. 13. Luc. 18. 18.

1. Thess. 2. 7.

1. Cor. 9. 22.

Galat. 4. 19.

1. Pet. 2. 2.

Euseb. c. 3. 8. 12.

Hier. c. 7.

Apud Sur. 5. April.

B. Ignatium permouet, vt eandem institutionem in primis à sui Ordinis hominibus frequentari voluerit: qua de re multa noster Petrus Ribadineira in eius vita.

Ribad. lib. 3. c. 24.

CAPVT IV.

De proprietatibus Auditorum Catechesis.

Psal 110. 10. Prouer. 1. 7. Eccli. 32. 18. Eccl. 2. 18. August. c. 5.

PRIMA proprietas est timor Domini. *Initium enim sapientiæ timor Domini*, vt Dauid & Salomon testantur. *Qui timet Dominum*, ait Ecclesiasticus, *excipiet doctrinam eius*. Et alibi. *Qui timent Dominum, non erunt incredibiles verbo illius. Qui timẽt Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei.* Vnde S. August. libro de catechizandis rudibus suadet vt catechumeni, ne fictè accedant, initio terrore aliquo Dei percellantur. *De ipsa*, inquiens, *seueritate Dei, qua corda mortalium saluberrimo terrore quatiuntur, charitas ædificãda est, vt ab eo quem timet, amari se gaudens, eum redamare audeat, eiusq; in se dilectioni, etiamsi impunè posset, tamen displicere vereatur. Rarissimè quippe accidit, imò verò nunquam, vt quisquam veniat volens fieri Christianus, qui nõsit aliquo timore Dei perculsus. Si enim aliquod commodum spectãdo ab hominibus, quibus se aliter placiturum non putat, aut aliquod ab hominibus incommodum deuitando, quorum offensionem, aut inimicitias reformidat, vult fieri Christianus, non fieri vult potius, quam fingere: fides enim non est res saluandi corporis, sed credentis animi.*

Prouer. 11. 2.

II. Proprietas est humilitas. *Vbi enim est humilitas*, inquit Sapiens, *ibi & Sapientia*. Vnde S. Augustinus in prologo librorum de doctrina Christiana grauiter inuehitur in eos, qui iactabant, se humano Doctore non indigere, & posse à Spiritu S. intelligentiam scripturarum assequi, sicut Apostoli & S. Antonius eremita eam consecuti sunt. Redarguit autem illos, primo exemplo Apostoli Pauli, qui licet diuina & cœlesti voce prostratus & instructus, tamen ab Anania doctus est. 2. Cornelii Centurionis, qui, licet angelus ei nunciasset orationes exauditas & eleemosynas respectas Petro traditus est imbuendus 3. Eunuchi regis Syriæ Isaiam non intelligentis, cui non angelus, sed Philippus missus est, cuius opera dictum Prophetam intelligeret. 4. Moysis, qui licet doctus à Deo, tamen soceri sui, licet alienigenę consilium de regendo tam magno populo minimè superbus accepit.

Actor. 9. 11. Actor. 10 5. Actor. 8. 31. Exod. 18. 24.

Deuter. 5. 1.

III. Proprietas est audita præstare & exequi. Nam in Deuteronomio Deus agens de præceptis suis. *Discite*, inquit, *ea & opere complete*. Et iterum. *Audientes discant, & custodiant*. Et Christus Dominus: *Omnis qui audit verba mea, & facit ea assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram. Et Beati, qui audiunt verbum Dei & custodiunt illud*. Deinde S. Paulus. *Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustifi-*

Deuter. 32. 46. Matth. 7. 25. Luc. 11. 28. Rom. 2. 13.

stificabuntur. Et B. Iacobus. *Estote factores verbi, & non auditores tantum.* Iacob.1.22.
Vnde S. Augustin. in serm. 3. de verbis Domini agens, de officio communi magistris & discipulis. *Quamuis*, inquit, *dissimile sit doctoris discentisq; efficium, tamen veriusq; debet sanctarum legum obsequium, vt iungantur factis, qui separantur officiis, copulentur opere, qui diuersi sunt nomine, & quos vocabula ab inuicem separant, eos obseruantia præceptorum deuotè ac fideliter coniungat. Neq; enim perfectio in legum est notitia constituta, cum sit scriptum. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, &c. Neq; enim, inquam, is religiosus & sanctus est, qui nouit legem cessātibus factis, cum expediat facere magis quam docere, quia molestum est docere & non facere. Vos amici mei estis*, inquit, *si feceritis ea, quæ mando vobis.* Aug. in Matth. Rom 2.13. Ioan. 15.14.

IV. Proprietas, erigere aures ad doctorem, mentem verò ad Deum, iuxta illud Salomonis: *Ingrediatur ad doctrinam cor tuum, & aures tua ad verba scientiæ.* Et iterum. *Fili mi inclina aurem tuam, & audi verba sapientium: appone autem cor ad doctrinam meam.* Vnde S. Augustin. de verbis Domini. *Erigite itaq; fratres, erigite ad me aures, ad Dominum erigite mētes.* Cuius dicti causam reddit tractat. 3. in epist. 1. Ioan. exponens verba illa. *Quia vnctio ipsius docet vos de omnibus. Videte*, inquit, *magnum sacramentū fratres, sonus verborū nostrorum aures percutit, magister intus est. Nolite putare quenquam hominē aliquid discere ab homine. Admonere possumus per strepitum vocis nostræ, si non sit intus qui doceat, inanis fit strepitus noster; propterea ait & ipse in Euangelio. Nolite vobis dicere magistrū in terra: vnus est magister vester Christus. Ipse vobis ergo intus loquitur, quādo nemo hominum illic est.* Et S. Greg. 29. moral. *Quia quilibet prædicator verba dare auribus potest, corda verò aperire nō potest, & nisi per internam gratiam solus omnipotens Deus prædicātium verbis ad corda audientium inuisibiliter aditum præstet, incassū prædicatio aure audientis percipitur, se Dominus viam sonantis tonitrui dare asserit, qui cū prædicationis verba tribuit, per terrorem in corda cōpungit.* Vnde Paul *Neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementū dat Deus.* Prouer. 23.12. Prouer. 22.17. Augustin. ser. 11. 1. Ioan. 2.27. Matt. 23.8. Greg. c. 16. 1. Cor. 3.6.

V. Proprietas est communicare Doctori suo necessaria ad victum & amictum, vt docet Apostolus in epist. ad Galat. *Communicet autem is*, inquit, *qui catechizatur verbo ei qui se catechizat in omnibus bonis.* Quorū verborum, auctore S. Hieron. lib. 3. Commentariorum, hic sensus est. *Quia superius spiritualibus præceperat, vt eos qui præoccupati fuerāt in aliquo delicto instruerent in Spiritu lenitatis, & alter alterius onera portarent, nunc econtrario his qui adhuc imbecilliores, & discipuli & carnales erāt præcipit, vt quomodo ipsi à magistris spiritualia metunt, sic magistris carnalia præbeant. Bona autem in præsenti loco iuxta vulgi cōsuetudinem moremq; communem victum & vestitum, & cætera, quæ homines inter bona numerāt, appellauit. Habentes enim victum & vestitum his contenti sumus.* Et paulo post subiungit. Galat. 6.6. Hier. in epist. ad Galat. 1. Tim. 6.8.

Prauidens autem spiritu Apostolus, *eos qui docẽtur, & debent magistris sumptus & vitæ necessaria ministrare, posse obtendere paupertatem & dicere. Ager meus hoc anno aruit siccitate, vineam grando contriuit, non habeo, vnde tribuam, adiecit. Nolite errare, Deus non irridetur: Scit, inquit, corda vestra, non ignorat facultates Excusatio verisimilis, hominem potest vtcunq; placere, Deum non potest fallere.* Eodem pertinent quæ Apostolus prolixius disputat in capite nono priori ad Corinthios de stipendio debito Ecclesiasticis ministris, atque imprimis verbi diuini prædicatoribus.

Matth 18.2. Marc 9 35. Luc 9.46. 1. Pet 12.

VI. Proprietas est, puerorum mores quàm proximè imitari, vt innocentiam, simplicitatem, humilitatem: idcircò enim Christus Dominus in medio discipulorum paruulum constituit, dixitq; *: Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum.* Vnde Petrus. *Deponentes omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, sicut modo geniti infantes rationabiles, sine dolo lac concupiscite.* Et S. Ambrosius sermone de innouatione fidelium. *Ad Apostolos*, ait, *iam seniores & maiores natu dicit Dominus. Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut puer iste, non introibitis in regnum cœlorum? Reuocat igitur eos ad originis suæ fontem, & retrorsum ad infantiam redire compellit, scilicet vt qui corpore fragili senuerant, innocentiæ moribus renascantur.* Et rursus: *Habet & Christiana simplicitas infantiam suam: sicut enim infans nescit irasci, fraudare non nouit, referire non audet ita vt Christianitatis infantia ladentibus non irascitur, spoliantibus non resistit, cædentibus non repugnat. Denique, sicut Dominus iussit, etiam orat pro inimicis, auferenti tunicam relinquit & pallium*, &c. Similiter S. Hieronymus in verba Christi. Quicunque ergo humiliauerit se, sicut paruulus *iste*, hic est maior in regno cœlorum. *Sicut iste paruulus*, inquit, *non perseuerat in iracundia, non meminit læsus, non videns pulchram mulierem delectatur: non aliud cogitat, & aliud loquitur: sic & vos nisi talem habueritis innocentiam, & animi puritatem, non poteritis regna cœlorum intrare.*

Ambros. ser. 53.

Matth. 25. 44.

Matth. 18. 2.

CAPVT V.

De necessitate & vtilitate Catechesios.

NECESSITATEM Catechesios Christianæ probant & confirmant omnia, quæ in ea traduntur, vt sunt inprimis fidei dogmata, quorum notitia eo magis hoc æuo necessaria est, quo plures ab hæreticis peruertuntur, & in Tartarum præcipitantur. *Sine fide enim*, inquit Apostolus ad Hebræos, *impossibile est placere Deo. At quomodo*, ait ad Romanos, *credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur.* Fidei ergo capita cognosci

Heb 11. 6. Rom. 10. 14.

gnosci nequeunt, nisi à Doctore aliquo legitimè missо (vti sunt illi soli qui in Catholica Ecclesia docent) exponantur.

DEINDE diuina Scriptura hortatur nos ad hanc doctrinam, velut ad salutem necessariam. Salomon enim in Prouerbiis sic loquitur in sapientiæ persona. *Doctrinam magis quam aurum eligite. Melior enim est* Prou. 8. 11. 33. *sapientia cunctis opibus pretiosissimus. Nunc ergo filij audite me, Beati, qui custodiunt vias meas. Qui me inuenerit, inueniet vitam.* Et rursus. *Non cesses* Prou. 19. 27. *audire fili, doctrinam, nec ignores sermones scientiæ.* Et. *Appone cor ad doctri-* Prou. 22. 18. *nam meam, quæ pulchra erit tibi, cum eam seruaueris in ventre tuo, & redundabit in labijs tuis, vt sit in Domino fiducia tua.* Et Ecclesiasticus. *In mul-* Eccl. 6. 35. *titudine presbyterorum prudentium sta, & sapientiæ illorum ex corde coniungere, vt omnem narrationem Dei possis audire.* Et iterum. *Non te prætereat* Eccl. 8. 11. *narratio seniorum: ipsi enim didicerunt à Patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.* Et. *Fili à iuuentute tua* Eccl. 6. *excipe doctrinam, & vsque ad canos inuenies sapientiam. Quasi is qui arat, & qui seminat, accede ad eam, & bonos fructus ab ea expecta.*

EADEM Scriptura grauiter incusat eos, qui doctrinam omnem notitiamque pietatis repudiant. De impiis enim agens B. Iob, eorumq; Iob. 21. 11. liberis. *Egrediuntur*, inquit, *quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus Qui dixerunt Deo; Recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus.* Et Salomon in Prouerbiis. *Qui altam facit domum suam,* Prou. 17. 16. *quærit ruinam, & qui eunt at discere incidet in mala.* Et Sapiens. *Vani autem* Sap. 13. 1. *sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei.* Isaias prophetiam Isa. 1. 3. suam ab hac reprehensione inchoauit. *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israhel autem me non cognouit, & populus meus non intellexit. Væ genti peccatrici &c.* & Ieremias. *Stultus populus meus me non* Ier. 4. 22. *cognouit, filij insipientes sunt & vecordes: sapientes sunt vt faciant mala, bene autem facere nescierunt* Et Apostolus ad Corinthios. *Si quis videtur pro-* 1. Cor. 14. 37. *pheta esse, aut spiritualis, cognoscat, quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata. Si quis autem ignorat, ignorabitur.*

DENIQVE si nulla ars, nulla scientia est, vel vnquam fuit, quæ non necessario requirat doctorem, hæc sola doctrinæ Christianæ scientia, omnium præstantissima, & ad salutem necessaria Doctorem & Magistrum non postulabit? S. Hieronymus in epistola ad Paulinum agens Ep. 103. de S. Scriptura, ex qua doctrina Christiana, qua de loquimur, sumpta est? *Taceo*, ait, *de grammaticis, rhetoricis, philosophis, geometris, dialecticis, musicis, astronomis, astrologis, medicis, quorum scientia mortalibus vel vtilissima est, in tres partes scinditur* τὸ δόγμα, τὴν μέθοδον, τὴν ἐμπειρίαν. *Ad minores artes veniam, & quæ non tam lingua, quàm manu administrantur: agricolæ, cementarij, fabri metallorum lignorumue cæsores, lanarij quoq; & fullo-*

nes, & ceteri, qui variam supellectilem & vilia opuscula fabricantur, absque doctore non possunt esse quod cupiunt. Quod medicorum est, promittunt medici, tractant fabrilia fabri. Sola Scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vindicent. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc vniuersi præsumunt, lacerant, docent antequam discant.

Quod ad VTILITATEM Catechesios, etsi satis illa colligatur ex necessitate & dignitate iam explicatis, atq; adeo ex quotidiana experientia, tamen pauculas aliquas breuiter hic subiiciam. Prima sit; quod Christianum populum vindicet ab innumeris erroribus, & hæresibus hoc tempore grassantibus. 2. quod adiutum in vtroque sexu, maximè autem fœmineo præcludat veneficiis aliisque curiosis superstitionibus. Nec enim alia certior causa est cur in quibusdam prouinciis omnia plena sint sagarum, & magorum, quam quia homines ab ineunte ætate in doctrina Christiana, ritibusque sacris Ecclesiæ non recte sint instituti. 3. quod ea institutio efficiat, vt homines vitam ducant Christiano homine dignam, præceptisque Dei & Ecclesiæ consentaneam.

Vnde S. CHRYSOSTOM, contra Anomœos. *Coniungamus*, inquit, *rectitudini dogmatum diligentiam vitæ & operum, vt ne dimidiatim quæ ad salutem nostram spectant, curentur. Vitæ autem diligentiam & puritatem nihil sic efficit, vt continua in templis conuersatio, & alacre ad audiendum verbum Dei studium. Quod enim corpori est cibus, hoc animæ diuinorum eloquiorum doctrina. Non enim in solo pane vivit homo, sed & in omni verbo, quod procedit per os Dei.* 4. quod in iis qui libenter eam, & conciones omnes sacras audiunt, & auditas præstant, sit admodum probabile signũ æternæ prædestinationis, vti S. BERNARDVS probat ex Christi dicto apud B. Ioannem. *Qui ex Deo est, verba Dei audit. Magna*, inquiens; *mihi consolatio est fratres mei in verbo illo Domini: propterea enim vos libenter auditis, quia ex Deo estis. Vnde & inuenies ab eodem Ioanne in epistola sua scriptum. Omnis qui natus est ex Deo non peccat, sed generatio cœlestis conseruat illum. Non peccat, inquit, id est, non permanet in peccato, quia conseruat illum, vtique vt perire non possit ea quæ falli non potest generatio cœlestis. Sed generationem istam quis enarrabit? Quis potest dicere. Ego de electis sum, ego de prædestinatis ad vitam, ego de numero filiorum? Quis hæc dicere potest, reclamante nimirum Scriptura. Nescit homo si sit dignus amore an odio. Certitudinem vtique non habemus, sed spei fiducia consolatur nos, ne dubitationis huius anxietate penitus crucietur. Propter hoc data sunt signa quædam & indicia manifesta salutis, vt indubitabile sit eum esse de numero electorum, in quo ea signa permanserint. Porro inter ea quæ fiduciam*

præ-

Bern. serm. 1. de septuag. Ioan. 8. 47. 1. Ioan. 5. 18.

Eccl. 9. 1.

præstant, & materiam spei, vnum illud maximum est, de qua nunc cœpimus Ioan. 8. 4. *loqui. Qui de Deo est, verba Dei audit.* 5. & Postrema vtilitas, quod omnes Doctores, institutor esque aliorum excellens maneat remuneratio in cœlis. Diuini siquidem oraculi apud Danielem prophetam vox est, *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiã erudiunt multos quasi stellæ in perpetuas aternitates.* Christi quoque Domini verba sunt. *Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis, & sic homines docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum. Non enim sibi-ipsi tantum,* ait Chrysostom. in hunc locum, *vnusquisq; vtilis esse debet, sed etiam ceteris. Neque æqua merces est eius, qui solummodo seipsum regit, & illius, qui etiam alios acquirit.* Dan. 12. 3. Matt. 5. 19. Ch. hom. 16. in Matt.

CHARITAS.

CAPVT I.

De Nomine & definitione Charitatis.

Quod ad nomen attinet, diuinæ litteræ promiscuè fere vtuntur vocibus amoris, dilectionis & charitatis velut idem significantibus, vsitatius tamen charitatis, quando de virtute sermo est, teste S. Augustino libr. 14. de ciuitate. Eam verò sic definit idem libro tertio de doctrina Christiana. *Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum & se atq; proximo propter Deum.* Rectius hoc loco definias per habitum, vel virtutem. Charitas est virtus diuinitus infusa, qua homo diligit Deum propter ipsum, & proximum propter Deum: conuenienter sanè Apostoli dicto ad Romanos, dum ait: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctũ qui datus est nobis.* In quæ verba ita scribit Aug. lib. de spiritu & litera. *Charitas Dei dicta est diffundi in cordib nostris, nõ qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos, sicut iustitia Dei, qua iusti eius munere efficimur. & Domini salus, qua nos saluos fecit, & fides Christi, qua nos fideles facit.* Neque de actuali dilectione exponi queunt. Hæc enim non diffunditur à Deo in cor nostrum, sed effunditur potius à corde nostro in Deum iuxta illud. *Finis præcepti charitas de corde puro. Ob duplicem autem causam,* inquit S. Bernardus in tractatu de diligendo Deo, *Deum dixerim propter seipsum diligendum: siue quia nihil iustius, siue quia nihil diligi fructuosius potest. Meretur amari propter seipsum* Aug. c. 7. Id. c. 10. Rom. 5. 5. A. c. 32. 1. Tim. 1. 5. S. Bernard.

Deus

Deus & ab infideli, qui etsi neſciat Chriſtum, ſcit tamen ſeipſum. Clamat nempe intus ei innata & non ignota ratione iuſtitia, quia ex toto ſe illum diligere debeat, cui ſe totum debere non ignorat. Proximum quoque diximus eadem charitate diligendum, ſed propter Deum. Nomine autem proximi intelligendus eſt omnis homo, vti Chriſtus apud Lucam integra parabola expoſuit. Vnde S. Auguſtinus. *Proximus*, inquit, *eſt omnis homo, Omnes proximi ſumus conditione terrenæ natiuitatis, & mortalitatis & etiam ſpe cœleſtis hæreditatis, quia neſcimus quis quid futurus ſit, quoniã aut Iudæus, aut hæreticus, aut paganus, forte enim per miſericordiam Dei conuertetur ad Deum, & inter ſanctos primum locum habere merebitur.*

Luc.10.30.
A.ſerm.59. de temp.

CAPVT II.

De gemina Charitate, Dei & proximi.

Deut.6.5. Leu.19.18. Matt 22.37.

DVo Charitatis genera numerari ſolent ſecundum duo charitatis præcepta in Lege veteri à Deo tradita, & in noua à Chriſto Domino repetita. *Diliges Dominum Deum tuum ex corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt maximum & primum mandatum Secundum autem ſimile eſt huic. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet & prophetæ.* Quæ extrema Chriſti ſententia eſt eadem cum illa Apoſtoli. *Plenitudo legis eſt dilectio.* Et; *Finis præcepti eſt charitas.* Senſus vero eſt. Omnia mandata huc tendere & collimare, vt *Deum diligamus ex toto corde*, id eſt, quantum poſſumus, quod Lucas dicit, *ex omnibus viribus, & proximum ſicut noſipſos*, omnia bona, quæ nobis optamus, optando & illis, idque propter Deum. Varia quidem in hunc locum exſtant commentaria Patrum, at breuitatis cauſa vnico tantum D. Auguſtini ero contentus. Is libro primo de doctrina ita ſcribit. *Hæc regula dilectionis diuinitus conſtituta eſt. Diliges, inquit, proximum tuum ſicut teipſum: Deum verò ex toto corde, & ex tota anima & ex tota mente, vt omnes cogitationes tuas & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ea ipſa quæ conferas. Cum autem ait, toto corde, tota anima, tota mente, nullam vitæ noſtræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quaſi locum dare, quaſi aliare velit frui, ſed quicquid aliud dilegendũ venerit in animũ, illuc rapiatur, quo totius dilectionis impetus currit. Quisquis ergo recte proximum diligit, hoc cum eo debet agere, vt etiam ipſe toto corde, tota anima, tota mente, diligat Deum. Sic enim eum diligens tanquam ſeipſum, totam dilectionem ſui & illius refert in illam dilectionem Dei, quæ nullum à ſe riuulum duci extra patitur, cuius deriuatione minuatur.*

Rom.13.10. 1.Tim.1.5. Luc.10 27.

Aug.c.22.

Quoni-

Quoniam verò fortassis aliquis mirari potest, quare Deus non constituerit tertium præceptum charitatis de diligendo seipso, cum tamen præceperit proximum diligi, sicut seipsum. Respondet paulo inferius idem Augustinus, non opus fuisse præcipere, quia *quin se diligat & prodesse sibi velit, dubitare dementis est, cum certa sit sententia Apostoli, vbi ait, nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam sicut Christus Ecclesiam. Ergo*, subdit *quoniam præcepto non est opus, vt se quisque & corpus suum diligat, id est, quoniam id quod sumus, & id quod infra nos est (corpus) ad nos tamen pertinet, inconcussa naturæ lege diligimus, quæ in bestias etiam promulgata est: nam & bestiæ se atque corpora sua diligunt, restabat vt & de illo quod supra nos est, & de illo quod iuxta nos est præcepta sumeremus. Diliges, inquit, Dominum Deum tuum, &c. In his duobus præceptis vniuersa lex pendet & prophetæ. Finis itaq; præcepti est dilectio & ea gemina, id est, Dei & proximi. Quod si te totum intelligis, id est, animam tuam & corpus tuum, & proximum totum, id est, animam & corpus eius (homo enim ex anima constat & corpore) nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermissum est. Cum enim præcurrat dilectio Dei, eiusq; dilectionis modus præscriptus appareat, ita vt cætera in illum confluant, de dilectione tua nihil dictum videtur. Sed cum dictum est. Diliges proximum tuum tanquam teipsum, simul & tui abs te dilectio non prætermissa est.* Hucusq; Augustinus. Quod ad ordinem autem horum præceptorum attinet non omittenda est illa eiusdem commonefactio in caput quintum B. Ioannis Euang. *Semper*, inquit, *omnino cogitate diligendum esse Deum & proximum: Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente, & proximum tanquam teipsum. Hæc semper cogitanda, hæc meditanda, hæc retinenda, hæc agenda, hæc implenda sunt, Dei dilectio prior est ordine præcipiendi, proximi autem dilectio prior est ordine faciendi. Neq; enim qui tibi præciperet dilectionem, istam in duobus præceptis, prius tibi commendaret proximum, & postea Deum, sed prius Deum, postea proximum. Tu autem quia Deum non vides, diligendo proximum promereris quem videas: diligendo proximum purgas oculum ad videndum Deum, euidenter Ioanne dicente. Si fratrem, quem vides, non diligis, Deum quem non vides, quomodo diligere poteris?*

Ib. c. 25.

Eph. 5. 29.
Ib. c. 26.

Ioan. 5.
Aug. tract. 17.

1. Ioan. 4. 20.

CAPVT III.

De dignitate & excellentia Charitatis.

DIGNITATEM virtutis charitatis declarant imprimis sacræ literæ. Nam Christus Dominus in Euangelio mãdatum charitatis vocat primum & maximum, quo aliud maius non sit. cui Scriba apud Marcum addidit. *Et diligere proximum tanquam teipsum, maius est omnibus*

Matt. 22. 37.
Marc. 12. 33.

holocautomatibus & sacrificijs. Deinde Apostolus eam refert inter dona Spiritus sancti. *Charitas*, inquit ad Romanos, *Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Et ad Galatas, *Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, &c.* Tum anteponit omnibus donis & virtutibus, vt in epistola ad Corinth. *AEmulamini*, inquit, *charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam* (caritatis) *vobis demonstro.* Et iterum. *Nunc autem manent, fides, spes, charitas: maior autem horum est charitas.* Et ad Colos. post enumeratas præcipuas virtutes. *Super omnia autem hæc*, ait, *caritatem habete, quod est vinculum perfectionis.* Adhæc S. Ioan. in priore epist. *Deus*, inquit, *charitas est, & qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo.* Deniq; Scriptura tribuit caritati ea quæ sunt gratiæ. Gratia enim facit nos *diuinæ consortes naturæ*, vt loquitur B. Petrus *filios Dei, hæredes Dei & cohæredes Christi*, vt loquitur Paulus. At S. Ioannes in epistola prima ait. *Omnis qui diligit, ex Deo natus est.* 2. facit nos Deo dilectos. at Salomon ait. *Ego diligentes me diligo*, Et Ioannes. *Si quis diligit me, diligetur à Patre meo.* 3. dicitur vita animæ. at in prima Ioannis dicitur. *Qui non diligit, manet in morte: & nos scimus, quia translati sumus de morte ad vitam, quia diligimus fratres.* 4. facit hominem è peccatore iustum. At Lucæ 7. dicitur. *Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.* 5. coniungit hominem Deo. at apud Ioannem dicitur. *Qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo* Vnde Theologorum schola fere docet charitatem re ipsa non distingui à gratia gratum faciente, congruenter illi dicto S. Augustini libro de natura & gratia. *Charitas est verissima, plenissima, perfectissimaq; iustitia.*

Rom. 5. 5. Gal. 5. 22. 1. Cor. 12. 31. 1. Cor. 13. 13. Col. 3. 14. 1. Ioan. 4. 16. 2. Pet. 14. Rom. 8. 16. 1. Ioan. 4. 7. Prou. 8. 17. Ioan. 14. 1. 1. Ioan. 3. 14. Luc. 7. 48. 1. Ioan. 4. 16. A. c. 42.

Prisci PATRES oraculis Spiritus sancti subscribunt. Tertullianus vocat *summum fidei sacramentum, Christiani nominis thesaurum, quam Apostolus totis viribus Spiritus S. cõmendat.* Clem. Alex. *præcipuũ hominis Christiani munus.* Cypr. *fundamentum pacis, tenacitatẽ, ac firmitatẽ vnitatis, quæ & opera & martyria præcedit.* Bas. *radicem mandatorũ.* Naz. *doctrinæ nostræ caput.* Hiero. *cunctarum virtutum matrem.* Ephr. *omnium virtutum columnã.* Chrys. *antecellere omnib. Dei donis.* Aug. *arcem omnium virtutum.* B. Prosp. *affectionum omniũ potentissimam, in omnibus semper inuictam, actionum bonarũ summam, salutem morum, finem cœlestium præceptorum, mortem criminum, vitam virtutum, &c.* Cyril. Alex. *omni virtute constantẽ.* Greg. Magnus, *matrem & custodem omnium bonorum.* Bern. *hominum matrẽ & angelorum, non solum quæ in terris, sed etiam quæ in cœlo sunt pacificantem.*

T. de Patient. Cl. in paræn. Cyp. de patient. Bas. orat. de 3. diis. N. ep. 20. ad Eus. H. ad Theoph. in Ioan. Hiero. Ephr. doctr. de humil. Chry. l. 2. de Sacerd. A. ser. 53. de tem. P. l. 3 v. cõt c. 13. Cy in 13. Ioan. G. 6. l. 6. ep. 60. Bern. ep. 2.

CAPVT IV.

De fructu spirituali virtutis Charitatis.

Gal. 5. 28. Cum Charitas inter spiritus sancti fructus apud Apostolum principem locum obtinuerit, non potest non optimos spirituales fructus

progi-

progignere. Inter quos primus sit, quod amet omnium virtutum societatem vt clarè indicat in priore ad Corinth. B. PAVLVS, dum ait. *Charitas patiens est, benigna est, charitas non æmulatur, non agit perperam,* 1. Cor. 13. 4. *non inflatur, non ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* S. CYPRIANVS libro de patientia exponit, quomodo *patiens sit.* CLEM. Alexandr. quomodo *omnia suffert.* Amb. ad Horontianum, & Augustinus de spiritu & littera, quomodo *omnia credat.* Cassianus collatione I. quomodo *non æmuletur*, &c. Greg. Magnus, omnia. III. fructus est, quod cæteræ virtutes, immò & dona supernaturalia caritate destituta non possint nobis prodesse ad salutem. Sic enim idem Paulus ibidem diserte scripsit. *Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem; ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* S. CYPRIANVS in libro de vnitate Ecclesiæ, & AVGVSTINVS, libro primo de baptismo contra Donatist. cap. 8. & 9. exemplum afferunt de hæreticis & schismaticis, quibus etiam perpessum pro fide martyrium non prodest, eo quod charitatis iacturam fecerint, separando se ab Ecclesia. *Exhibere se non potest martyrem,* ait Cyprianus, *qui fraternam non tenuit caritatem.* Et Augustinus. *Si dispertiant ipsi etiam substantiam suam pauperibus sicut multi non solum in Catholica, sed etiam diuersis hæresibus faciunt: si aliqua ingruente persecutione tradant ad flammas nobiscum corpus suum pro fide, quam pariter confitentur: tamen quia separati hæc agunt, non sufferentes inuicem in dilectione, neque studentes seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis, charitatem vtique non habendo etiam cum illis omnibus, quæ nihil eis prosunt, ad æternam salutem peruenire non possunt.* Idem habet de Monachis fidelibus Ioan. Cassianus collatione 3. cap. 7. si post distributas facultates suas in pauperes charitatem monasticam læserint. III. FRVCTVS est, quod valeat ad expianda peccata & imperfectiones. nam B. Petrus in priore epistola sic loquitur. *Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.* Quam sententiam mutuatus videtur à Salomone in Prouerbiis dicente; *Odium suscitat rixas, & vniuersa delicta operit charitas.* Eandem vsurpauit B. Iacobus Apostolus, qui agens de præ-

Cypr. de Pat. Clem. 4 strom. Amb l 9 ep 74. Aug c 32. Cass c. 6. G. 10. mor. c. 8.

1. Cor. 13. 1.

1. Pet. 4. 8.

Prou. 10. 12. Iac. 5. 20.

cipuo charitatis opere. *Qui conuerti*, inquit, *fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum*, Exemplum huius fructus præbuit apud B. Lucam mulier peccatrix, de qua Christus dixit. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Charitate autem operiuntur, vel teguntur peccata, sicut emplastro vulnera, non vt maneant, sed vt tollantur, quemadmodũ exponit S. Augustinus verba illa psalmi 31. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* IV. FRVCTVS est, quod charitate præditis ni hil mali, aduersiue euenire possit. *Scimus*, inquit Apostolus, *quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Quid est omnia*, ait Aug. lib. de gratia & libero arbitrio, *nisi & ipsas terribiles, sæuasq; passiones? Sarcina quippe illa, quæ infirmitati grauis est, leuis efficitur charitati. Talibus enim Dominus dixit esse suam sarcinam leuem, qualis Petro fuit, quando passus est pro Christo; non qualis fuit, quando negauit Christum.* Causa huius fructus videtur, quod diligentibus Deum non solum vita æterna, sed protectio diuina peculiariter permissa sit. *Oculus non vidit*, ait ex Isaia Paulus, *quæ præparauit Deus ijs qui diligunt eum.* & B. Iacobus. *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.* Et Salomon vel sapientia diuina. *Ego diligentes me diligo.* Et Christus, *Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Et Dauid. *Custodit Dominus omnes diligentes se.*

Luc. 7. 47. Vide Ambr. in apol. Daui. c. 9.

A. conc. 2.

Rom. 8. 28.

A. c. 17.

2. Cor. 2. 9. Iac. 1. 12.

Prou. 8. 17. Ioan. 14. 21. Psal. 144. 20.

V. FRVCTVS est, quod excludat omnem timorem, si perfecta sit, vt disertè testatur B. Ioannes; *Timor*, inquiens, *non est in charitate sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet.* In quæ verba S. Ambrosius scribens in Psalmum 118. *Generaliter quidem*, ait, *charitas excludit timorem vt miles, qui imperatorem diligit, bella pro imperatore susceptа non metuit: vt seruus amans Dominum, quamuis per dubia & prærupta mittatur, tamen omnia pericula Domini amore contemnit, ac si quis Dominum petat, seipsum offerre non trepidat: vt qui trans mare positos filios videre desiderat, non metuit naufragia liberorum, charitate ingreditur maris fluctus, subit incerta nauigij, sed metum discriminis leuant desideria filiorum. Quam pulchrè etiam de martyribus dicitur, qui verè militant Christo, qui persecutiones, vngulas, gladios, incendia non timentes, infestis se regibus obtulerunt.* Hunc fructum percepérat, qui dixit. *Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum? an persecutio, an gladius? Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neque*

1. Ioan. 4. 18. Amb. serm. 9.

Rom. 8. 53.

creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Eodem pertinere putat S. Auguſtinus dictum ſponſi in Canticis. *Fortis eſt vt mors dilectio. Magnum*, inquit, *verbum fratres. Valida eſt ſicut mors dilectio. Magnificentius exprimi non potuit fortitudo charitatis. Quis enim reſiſtit morti? Reſiſtitur ignibus, vndis, ferro, reſiſtitur poteſtatibus, reſiſtitur regibus. Venit vna mors, quis ei reſiſtit? nihil eſt illa fortius. Propterea viribus eius charitas comparata eſt. Quia enim ipſa charitas occidit, quod fuimus, vt ſimus quod non eramus, facit in nobis quandam mortem dilectio. Ipſa morte mortuus erat, qui dicebat. Mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo. Ipſa morte mortui erant, quibus dicebat. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.* Et S. Gregorius in Euangelia. *Rectè per Salomonem dicitur: Fortis eſt vt mors dilectio, quia videlicet ſicut mors corpus interimit, ſic ab amore rerum corporalium æternæ vitæ charitas occidit. Nam quem perfectè abſorbuerit ad terrena foris deſideria velut inſenſibilem reddit. Nec enim ſancta hæc* (Agnes) *cuius hodie natalitia celebramus, mori pro Domino potuiſſet in corpore, ſi prius à terrenis deſideriis mortua non fuiſſet in mente. Erectus namq; in virtutis culmine animus tormenta deſpexit, præmia calcauit: ante armatos reges & præſides inuicta ſtetit, feriente robuſtior, iudicante ſublimior.*

Cant. 8. 6.
Aug. in Pſal. 12.
Gal. 6. 14.
Col. 3. 3.
Greg. hom. 11.

CAPVT V.

De modo diligendi Deum.

MODVM vnum diligendi Deum præſcripſit per Moyſen ipſe Deus. *Diliges*, inquiens, *Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua*, quem in Euangelio iterauit Chriſtus Dominus, Eccleſiaſticus autem breuiter expreſſit, dicens. *In omni virtute tua dilige eum, qui te fecit.* Hunc modum ſic exponit in Cantica melliſluus S. Bernardus. *Mihi videtur (ſi alius competentior ſenſus in hac trina diſtinctione non occurrit) amor quidem cordis ad zelum quendam pertinere affectionis: animæ verò amor ad induſtriam, ſeu iudicium rationis. virtutis autem dilectio ad animi poſſe referri conſtantiam vel vigorem. Dilige ergo Dominum Deum tuum toto & pleno cordis affectu: dilige tota rationis vigilantia & circumſpectione; dilige & tota virtute, vt nec mori pro eius amore pertimeſcas, ſicut ſcriptum eſt in conſequentibus, quoniam fortis eſt vt mors, dilectio, dura ſicut infernus æmulatio. Sit ſuauis & dulcis affectui tuo Dominus Ieſus cõtra malè vtiq; dulces vitæ carnalis illecebras, & vincat dulcedo dulcedinem, quemadmodum clauum clauus expellit. Sed ſit nihilominus intellectui præuia lux, & ductrix rationi, non ſolum ob cauendas hæreticæ fraudis decipulas, & fidei puritatem ab eorum verſutiis cuſtodiendam: verum vt cautus quoq; ſis*

Deu. 6. 5.
Matth. 22. 37.
Marc. 12. 29.
Luc. 10. 27.
Eccli. 7. 32.
Bern. ſerm. 21.

nimiam & indiscretam vehementiam in tua conuersatione vitare. Sit etiam fortis & constans amor tuus, nec cedens terroribus, nec succumbens laboribus. Ergò amemus affectuosè, circumspectè & validè, scientes amorem cordis, quem affectuosum dicimus, absq; eo qui dicitur animæ, dulcem quidem, sed seductibilem: istum verò absq; illo qui virtutis est, rationabilem sed fragilem. Et multo inferius. *Ergo non abduci blanditiis, nec seduci fallaciis, nec iniuriis frangi, toto corde, tota anima, tota virtute diligere est.* Hæc Bernardus. S. Basilius in regulis breuioribus, posita quæstione, Quis sit modus caritatis in DEVM, breuiter respondet. *Assidua vsque vltra vires animi ad exequendam DEI voluntatem contentio cum proposito ac desiderio gloriæ ipsius.* AVCTOR operis imperfecti in Matthæum. *Quid est,* inquit, *diligere DEVM ex toto corde? id est, vt cor tuum non sit inclinatum, ad vllius rei dilectionem amplius, quàm ad DEI, nec delecteris in aliqua specie mundi amplius, quàm in DEO, non in honoribus, non in auro, vel in argento, &c. sed hæc omnia existimes tibi esse in DEO, vt præ his omnibus DEVM ames. Sic ergo & omnis anima Christiana, quæ sponsa est CHRISTI, ita diligere debet DEVM, vt nihil sit in mundo, quod amplius amet quam DEVM, aut in tantum. Pro quanta autem parte plus amauerit, tanta parte minus amat DEVM. Quid est in tota anima diligere DEVM? Id est, certissimum animum habere in veritate, & firmum esse in fide. Puta si didiceris vnum DEVM, ex quo omnia, & vnum* DEVM, *per quem omnia: si iterum intellectus tuus per alicuius doctrinæ seductionem percussus cœperit dubitare de substantia* DEI, *in tota anima non diligis* DEVM. *Item, qui putat incantationes aliquid posse, aut auguria & diuinationes. Quid est in tota mente diligere* DEVM? *Id est, vt omnes sensus tui, qui pertinent ad te* DEO *vacent, cuius intellectus* DEO *ministrat, cuius sapientia circa* DEVM *est, cuius cogitatio ea, quæ sunt DEI, tractat, cuius memoria, quæ sunt bona, recordatur, tota mente diligit* DEVM, *sicut ait Apostolus, Psallam spiritu, psallam & mente.* S. Ambrosius de dignitate humanæ conditionis. *Licet vnius naturæ anima sit, tres tamen in se dignitates habet, id est, intellectum, voluntatem & memoriam. Quod idem, licet aliis verbis, in Euangelio designatur, cum dicitur.* Diliges Dominum DEVM *tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, id est, ex toto intellectu, & ex tota voluntate, & ex tota memoria. Nam sicut ex patre generatur filius, & ex patre filioq; procedit Spiritus sanctus: ita ex intellectu generatur voluntas & ex his item ambobus procedit memoria, sicut facilè à sapiente quolibet intelligi potest.* S. Augustinus verò in libro de Spiritu & littera existimat hunc modum diligendi Deum ex toto corde, anima & mente, vel viribus in hac vita obseruari non posse; tum quia non esset alius perfectior modus in altera vita, quod absurdum est, ibi enim *plus,* inquit, *non esse poterit, quam ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente:*

Basil. quæst. 211.

Chrysost. hom. 42.

1. Cor. 14. 15.

Ambr. cap. 1.

Augustin. c. 36.

neq;

neq; enim restat in nobis aliquid, quod addi possit ad totum, quia si restabit aliquid, illud non erit totum. 2. Quia ad hanc supereminentissimam perfectionem charitatis Dei requiritur, vt homo *omnes motus terrenæ libidinis absorbuerit atq; consumpserit, nec opus habeat dicere.* Dimitte nobis debita nostra. Si quæras, cur ergo præceptum sit nobis in hac vita eo modo diligere? Respondet, *vt admoneremur, quid fide exposcere, quo spem præmittere, & obliuiscendo quæ retro sunt, in quæ anteriora nos extendere debeamus.* Si iterum quæras, an peccet, qui præceptum hoc in hac vita non præstat, respondet, non peccare: *neq; enim*, ait, *si nondum esse potest tanta dilectio* Dei, *quanta illi cognitioni plenæ perfectæq; debetur, iam culpæ deputandum est. aliud enim est totam nondum assequi charitatem, aliud nullam sequi cupiditatem. Quamobrem debet homo, quamuis lōgè minus amet* Deum, *quàm eum potest amare conspectum, nihil tamen appetere illicitum: sicut etiam in his, quæ adiacent sensibus corporis, potest oculus nullis tenebris delectari, quamuis non possit in fulgentissima luce defigi.* S. Bernardus in Cantica scribens, quamuis non improbet hanc expositionem Augustini, si sermo sit de charitate affectuali, magis tamen probat, vt de charitate actuali intelligatur iuxta expositionem supra commemoratam, ne dicamus Deum aliquid impossibile nobis mandasse. Phil. 3. 14. Bern. ser. 50.

CAPVT VI.

De indiciis charitatis in Deum.

SPIRITVS sanctus in sacris litteris docet indicio obseruationis diuinorum mandatorum, bonorumq; operum prodi charitatem in Deum animo inhærentem. Nam Ecclesiasticus ait. *Qui diligunt illum, conseruabunt viam illius.* Et. *Qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius.* Et Christus ipse apud Ioannem. *Si diligitis me, mandata mea seruate. Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui non diligit me, sermones meos non seruat.* Et B. Ioannes in epist. prima. *Hæc est charitas* Dei, *vt mandata eius custodiamus.* Et. *Qui dicit se nosse* Deum, *& mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas* Dei *perfecta est.* Vnde S. Augustinus tractatu 82. in Ioannem. Eccli. 2. 19. 25. Ioan. 14. 15. 1. Ioan. 5. 3. 1. Ioan. 2. 4. August. in c. 1. Ioan.

Dilectio facit præcepta seruare, an præcepta seruata faciunt dilectionem? Sed quis ambigit, quod dilectio præcedit? Vnde enim præcepta seruet, non habet, qui non diligit. Quod ergo ait, Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, ostendit, non vnde dilectio generetur, sed vnde monstretur, tanquam diceret. Nolite vos putare manere in dilectione mea, si non seruaueritis præcepta mea: si enim seruaueritis, manebitis, hoc est, hic apparebit, quod in dilectione mea manebitis, si præcepta mea seruaueritis. Et B. Gregorius in Euangelia. *Sed ecce, si vnusquisq; vestrum requiratur, an diligat* Greg. hom. 3.

Deum,

Deum: tota fiducia & secura mente respondet, diligo. In ipso autem lectionis exordio audistis, quid veritas dicit. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, probatio ergo dilectionis exhibitio est operis. Verè enim diligimus, si ad mandata eius à nostris nos voluptatibus coarctamus. Nam qui adhuc per illicita desideria diffluit, profecto Deum non amat, quia ei in sua voluntate contradicit. Et paulò post. *Ad vosmetipsos ergo fratres charissimi introrsus redite, si Deum verè amatis, exquirite. Nec tamen sibi aliquis credat, quicquid sibi animus sine operis attestatione responderit. De dilectione conditoris lingua, mens & vita requirantur. Nunquam est Dei amor otiosus. Operatur etenim magna, si est: si verò operari renuit, amor non est.*

II. Indicium est dilectio proximi. *Si quis enim dixerit,* ait S. Ioannes, *Quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est, qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* Quibus extremis verbis non obscure B. Ioannes indicat causam, cur dilectio proximi sit nota & symbolum dilectionis Dei, nempe, quia is, qui mandauit diligi Deum, mandauit & diligi proximum. Vnde S. Augustinus in eundem locum ita scripsit. *Ipse Christus dixit. Dedi vobis præceptum vt diligatis inuicem: quomodo diligis eum, cuius odisti præceptum? Quis est, qui dicat: Diligo Imperatorem, sed odi leges eius? in hoc intelligit Imperator, si diligis eum, si obseruentur leges eius per prouincias. Lex Imperatoris quæ est? Mandatum nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis. Dicis ergo te diligere Christum? serua mandatum eius, & fratrem dilige. Si autem fratrē non diligis, quomodo cum diligis, cuius mandatum contemnis?* Addo aliam causam, quia dilectio proximi nunquam potest diuelli à dilectione Dei: vbi ergo constat esse dilectionem proximi (quod facile cōstare potest, quia sensui visus subiecta est) constabit esse & dilectionem Dei. Quod autem diuelli non possit, inde probat S. Augustinus libro octauo de S. Trinitate, quod dilectio proximi contineat in se dilectionem Dei tanquam causam, quia nemo vera dilectione diligit proximum, nisi qui ipsum in Deo & propter Deum diligit.

Ioan. 1. epist. 4. 10.

Augustin. tract. 9. in epist. Ioan.

Augustin. c. 8.

CAPVT VII.

De modo diligendi proximum.

MODVM diligendi proximum & ipse Deus in formula præcepti indicauit, dicens. *Dilige proximum tuum SICVT te ipsum.* Quod cōuenit cum illo alio generali Christi dicto, naturæ consentaneo. *Omnia quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex & Pro-*

Leuit. 19. 18. Matth. 22. 39. Matth. 7. 12. Luc. 6. 31.

& propheta. Et alio S. Tobiæ. *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.* Tob. 4. 16.
Quem modum accuratè expendens B. Gregorius, ita libro moralium decimo scribit. *Proximi dilectio ad duo præcepta deriuatur, cum & per quendam iustum dicitur. Quod ab alio tibi odis fieri, vide ne tu alteri facias. Et per semetipsam veritas dicit. Quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Quibus duobus scilicet vtriusq; testamenti mandatis per vnum malitia compescitur, per aliud benignitas prærogatur, vt malum quod pati non vult quisque non faciens, cesset à nocendi opere, & rursum bonum quod sibi fieri appetit impendens erga vtilitatem se proximi exerceat ex benignitate.* G. c. 6. Tob. 4. 16.
Quoniam verò non exigua difficultas est in rectè exequendo vtroque mandato, propterea quod sicut seipsum diligere non licet nisi in rebus licitis & salutaribus, ita nec proximum, subiungit. *Sed hæc nimirum duo dum solicita intentione cogitantur, cor ad innumera virtutum ministeria tenditur, ne vel ad inferenda quæ non debet desiderijs inquieta mens ferueat, vel erga exhibenda quæ debet otio resoluta torpescat. Nam cum cauet alteri facere, quod nequaquam vult ab altero ipse tolerare, solicita se intentione circumspicit, ne superbia eleuet, & vsque ad despectum proximi animum dejciens exaltet, ne ambitio cogitationem dilaniet: cumq; hanc ad appetenda aliena dilatat, angustet: ne cor luxuria polluat, & subiectum desiderijs per illicita corrumpat: ne ira exasperet, & vsque ad proferendam contumeliam inflammet; ne inuidia mordeat, & alienis felicitatibus æmula sua se face consumat. Rursus cum cogitat, vt ea alteri faciat, quæ ipsa sibi ab altero fieri expectat, pensat nimirum vt malis bona, & bonis meliora respondeat, vt erga procaces mansuetudine longanimitatis exhibeat, vt malitiæ peste languentibus gratiam benignitatis impendat, vt discordes pace vniat, & concordes ad concupiscentiam veræ pacis accingat, vt indigentibus necessaria tribuat, vt errantibus viam rectitudinis ostendat, vt afflictos verbo & compassione mulceat, vt accensos in huius mundi desiderijs increpatione restringat, vt minas potentum ratiocinatione mitiget: vt oppressorum angustias, quanta prævalet ope leuet: vt foris resistentibus opponat patientiam, vt intus superbientibus exhibeat cum patientia disciplinam: vt erga errata subditorum sic mansuetudo zelum temperet, quatenus à iustitiæ studio non eneruet: sic ad vltionem zelus ferueat, ne tamen pietatis limite ferendo transcendat: vt ingratos beneficijs ad amorem prouocet: vt gratos quosque ministerijs in amore seruet: vt proximorum mala cum corrigere non valet, taceat: vtq; cum corrigi loquendo possunt silentium consensum esse pertimescat: vt sic ea quæ tacet tolerat, ne tamen in animo virus doloris occultet: vt sic malcuolis manus benignitatis exhibeat, ne tamen per gratiam à iure rectitudinis excedat, vt cuncta proximis quæ præualet, impendat, sed hæc impendendo non tumeat, vt sic in bonis quæ exhibet tumoris præcipitiũ paueat, ne tamen à boni exercitio torpescat: vt sic quæ possidet*

tribuat, quatenus quanta sit largitas remunerantis attendat, ne cum terrena largitur, suam plusquam necesse est inopiam pertimescat, & in oblatione muneris hilaritatis lumen tristitia obscuret.

G. hom. 38. in Euang.

A D eundem modum pertinet, vt sicut nosipsos diligere debemus propter Deum, ita & proximum propter Deum diligamus. Vnde alibi idem Greg. ita scribit. *Sed nemo cum quempiam diligit, habere se protinus charitatem putet, nisi prius ipsam vim suæ dilectionis examinet. Nam si quis quemlibet amat, sed propter Deum non amat, charitatem non habet, sed habere se putat. Charitas autem vera est, cum & in Deo diligitur amicus, & propter Deum diligitur inimicus. Ille enim propter Deum diligit eos quos diligit, qui iam & eos diligere, à quibus non diligitur, scit. Probari enim charitas per solam odij aduersitatem solet. Vnde & per semetipsum Dominus dicit. Diligite*

Matt. 5. 44.

inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Ille ergò securus amat, qui propter Deum illum amat, à quo se intelligit non amari. Et S. Bernardus in tractatu de diligendo Deo. *Vt perfecta iustitia sit diligere proximum, Deum in causa habere necesse est: alioquin proximũ purè diligere quomodo potest, qui in Deo non diligit? Porro in Deo diligere non potest, qui Deum non diligit. Oportet ergò Deum diligi prius, vt in Deo diligi possit & proximus.*

Hinc verò clarè intelligimus, cur & Christus Dominus apud Matthæum loco citato, & D. Paulus in epistola ad Romanos & Galatas indicent vna dilectione proximi totam legem perfici. *Qui*, inquit, *diligit proximum, legem impleuit.* Et. *Plenitudo legis est dilectio.* Et. *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.* Causa nempe illa est, quia dilectio proximi cum sit propter Deum, includit etiam dilectionem Dei, & quidem tanquam potiorem. Si enim proximum propter Deũ diligis, Deum magis diligis. *Propter quod enim vnumquodq; tale, illud magis tale est*, iuxta Aristotelicum axioma.

Matt. 7. 12. Rom. 13. 8. 10. Gal. 6. 2.

Arist. 1. post. analyt. c. 2.

CAPVT VIII.

De diligendis inimicis.

A D præceptum diuinum de diligendo proximo, pertinere præceptum de diligendo inimico, inde primum liquet, quod supra docuerimus nomine proximi, quemlibet hominem intelligi siue Iudæũ, siue gentilem, siue Christianum, siue hæreticum, siue piũ siue impium, siue amicum, siue inimicum. Secundo, quia disertè ita mandauit Chri-

Matt. 5. 44.

stus Dominus. *Ego autem*, inquit apud Matthæum, *dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cœlis est: qui solem suũ oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis*

eos

eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis, nonne & publicani hoc faciũt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis, nonne & Ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est. Eodem collimant illa quæ in eodem sermone Christus dixit de offerente munus ad altare, vt non ante illud offerat, quam reconciliatus fuerit fratri offenso. Et de remittendis mutuo offensis. *Si enim dimiseritis*, inquit, *hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater vester cœlestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Deinde quod Apostolus ex Salomonis Prouerbiis allegauit. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius.* Cuius Salomonis hæc quoque dicta sunt. *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum.* Et. *Noli de inimico tuo mortuo gaudere.* Et. *Memento nouissimorum & desine inimicari.* Adhæc Moyses in Exodo. *Si occurreris*, inquit, *boui inimici tui, aut asino erranti, reduc eum. Si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis cum eo.*

Matt. 5. 24. lib. 6. 14. Rom. 12. 20. Prou. 25. 21. Prou. 24. 17. Eccl. 8. 8. Ib. 28. 6. Exod. 23. 4.

Obiicies videri impossibile, aut certe æquo grauius obseruatu hoc præceptum. Verum vna voce S. Patres omnes id inficiantur, si modo intelligamus, quod vnus ex antiquissimis Theologis monuit Clemens Alexandrinus, non iuberi, vt inimicos, qua inimici sunt, sed qua proximi sunt, id est, homines diligamus, inimicitiam siquidem vt alia omnia vitia tenemur odisse. *Diligere*, inquit, *inimicos, non dicit malum amare, neque impietatem vel adulterium, vel furtum, sed furem & impium & adulterium, non quatenus peccat, & aliqua actione inquinat hominis appellationem, sed quatenus est homo, & opus Dei. Peccare certe inter actiones ponitur, non inter substantias: quamobrem nec Dei est opus. Dei autem inimici dicti sunt peccatores, qui sunt inimici mandatorum quibus non obediunt: sicut amici qui audiunt.* Augustin. ergo pro possibilitate ita differit in serm. quodam de tempore. *Multi præcepta Dei sua imbecillitate, non sanctorum viribus æstimantes putãt esse impossibilia quæ præcepta sunt, & dicunt sufficere virtutibus, nõ odisse inimicos, caterũ diligere plus præcepit, quam humana natura patiatur. Sciendũ est ergo Christũ non impossibilia præcipere sed perfecta, q̃ Dauid fecit in Saul & Absalon. Stephanus quoq; martyr pro inimicis se lapidantib. deprecatus est, & Paulus anathema esse cupit p̃ persecutorib. suis. Hæc aũt Iesus & docuit & fecit dicẽs. Pater ignosce illis. In reliquis operib. bonis interdũ põt aliqs qualẽcunq; excusationem prætendere, in habẽda verò dilectione nullus se poterit excusare. Potest mihi aliquis dicere non possũ ieiunare: nunquã põt dicere, non possum amare. Põt dicere, propter infirmitatẽ corporis mei nõ possum à vino & carnibus abstinere, nunquid potest dicere, non possum diligere?*

A. serm. 58. 1. Reg. 24. 2. R. 18. Act. 7. 60. Rom. 9. 3. Luc. 23. 34.

Potest aliquis dicere, virginitatem non possum seruare potest dicere, non possum res totas vendere, & pauperibus erogare: nunquid potest dicere, non possum diligere inimicos? Non enim ibi aut pedes laborant currendo aut aures audiendo, aut manus operando lassantur. Non nobis dicitur. Ite ad Orientem, & quærite charitatem: nauigate ad Occidentē & inuenietis dilectionem. Intus in corde nostro est, vbi redire iubemur, dicente Propheta. Redite prævaricatores ad cor. *Non enim in longinquis regionibus inuenitur quod à nobis petit. Et orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Quid aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc, quod ait Apostolus. Vt det illis Deus pœnitentiam, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur.* Et sermone quinto de S. Stephano. *Grandis*, ait, *labor est inimicos diligere, pro persecutoribus supplicare? nec nos negamus fratres: non paruus quidem labor est in hoc seculo, sed grande erit præmium in futuro. Per amorem enim hominis inimici efficeris amicus Dei, immo non solum amicus, sed etiam filius, sicut ipse Dominus dixit; Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cœlis est. Si te aliquis homo diues in hoc seculo vellet adoptiuum filium facere, quomodo seruires, quas ei dignitates impenderes, & seruorum eiusque seruitia durissima, & aliquoties etiam turpissima sustineres conuitia, vt ad caducam & fragilem eius hæreditatem peruenires? Quod ergo ille sustinet propter substantiam terrenam, tu sustine propter vitam æternam. Conuincimur enim certissima ratione, quia propter Deum possumus quidem, sed nolumus iniuria sustinere. Denique si nobis aliqua potens persona iniuriam facit, si nos etiam in faciem maledicit, nec respondere aliquid asperum, nō dicam vicem reddere ausi sumus. Quare hoc? ne ab illa persona potente adhuc maiora, quam pertulimus, patiamur. Quod à nobis extorquet hominis timor, deberet à nobis exigere Christi amor.* S. BASILIVS verò in regulis breuioribus ita respondet. *Sine dubio DEVS non præcepisset diligi inimicum, nisi facultatem largitus fuisset id faciendi. quam quidem etiam in natura insitam videri voluit. Bene enim meritos etiam bestiæ naturaliter diligunt. At maius nobis non potest contingere beneficium, quam quod ab inimicis nobis datur, nempe vt beatitudinem assequamur. Beati, inquit Dominus, estis, cum maledixerint vobis, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes, propter me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.* Idem respondet CHRYSOSTOMVS in homiliis ad populum Antiochenum. Plura de hac re habes in PANARIO V. Odium. & V. Vindicatio iniuriæ.

Isai. 46. 12.

Mat. 5. 45.

2. Tim. 2. 26.

In serm. de sanctis.

B. q. 176.

Chry. hom. 73.

CAPVT

CAPVT IX.

De mediis acquirendi vel conseruandi virtutem Charitatis.

PRIMVM medium acquirendi Charitatem Dei est consideratio diuinorum beneficiorum, quod tradit S. Basilius in regulis breuioribus his verbis. *Charitas erga Deum conficitur datis ab eo beneficiis recto iudicio, æquitateq; æstimandis, ijsque grato animo prosequendis. Quod quidem etiam naturaliter inesse in brutis animalibus videmus; si quidē animaduertimus etiam canes cos diligere, qui sibi panem modo subministrant. Intelligimus autem hoc etiam ex ijs quæ criminatoriè dicta sunt ab Isaia propheta, hoc modo. Filios genui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui. Israhel autem me non cognouit, & populus meus me non intellexit. Quemadmodum enim boui & asino ex beneficio eius, vnde aluntur, naturaliter sua sponte aduersus ipsum amor excitatur: sic nos quoque si recto iudicio, gratoque animo Dei in nos beneficia tot tantaq; susceperimus, fieri non poterit, quin ipsum eorum auctorem diligamus, quod secundum naturam, vt ita dicam, & sine vlla doctrina per se huiusmodi affectio sanis animis ingeneretur.* S. Bernardus in sermonibus in Cantica tradit nullo beneficio Christum æquè nos ad amorem sui allicere ac beneficio redemptionis, dum ait. *Sed est quod me plus mouet, plus vrget, plus accendit. Super omnia, inquam, reddit amabilem te mihi Iesu bone calix, quem bibisti, opus nostræ redemptionis. Hoc omnino amorem nostrum facile vendicat totum sibi. Hoc, inquam, est, quod nostram deuotionem & blandius allicit, & iustius exigit & arctius stringit & afficit vehementius. Multum quippe laborauit in eo saluator, nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis auctor assumpsit, &c.* Basil. q. 231. Isai. 1. 1. B. Serm. 20.

II. MEDIVM ex parte proximi est, consideratio, quod quicquid boni præstamus proximo, id Christus sibi fieri declarauerit. Est eiusdem S. Basilii in regulis fusius disputatis. *Christus dicit: In hoc cognoscent omnes quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Et sic vbiq; p̄cepta hæc duo (charitatis) semper copulat, vt quod proximo quisq; benefecerit, id habeat perinde, ac si ipsi factum fuisset. Esuriui enim, inquit, & dedistis mihi manducare, &c. tum addit. Quatenus autem fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Ex quo sane intelligi potest, qui primum seruet, eum secundum quoq; per illud ipsum posse seruare, vicissimque per secundi obseruationem reditum aperiri ad primum: vt videlicet & qui Deum diligat, consequens sit eum proximum etiam diligere. Qui enim diligit me ig-* Basil. q. 3. Ioan. 13. 35. Matt. 25. 40.

quit Dominus, mandata mea seruabit. Idem autem. Hoc mandatum meum est, inquit, vt diligatis inuicem, sicut ego dilexi vos. Similiterq; vicissim in quo charitas aduersus proximum sit, eum quoq; charitati satisfacere, quæ est aduersus Deum, quippe cum ipse beneficium illud perinde accipiat, ac si in se propriè fuisset collatum.

Aug. serm. 10. de verbis dom.

III. est Humilitas. *Cogitas magnam*, ait quidam, *fabricam construere celsitudinis?* (charitatis in Deum) *de fundamento prius cogita humilitatis. Charitas enim non inflatur, non est ambitiosa, teste Apostolo.* Hoc medium tradit S. Ambrosius, epistola ad Demetriadem, quæ ab aliis B. Prospero tribuitur. *Vt*, inquit, *à charitate possit esse alienus, qui in alimoniam pauperum suas distribuerit facultates, incredibile videretur, nisi beatus Paulus hoc diceret, qui tamen cum doceret qualis esset hæc virtus. Charitas, inquit, patiens est, non inflatur, non est ambitiosa. Inflatio ergo & ambitio possunt destruere eleemosynas, possunt euacuare martyria. Huic autem ruinæ nihil subuenit, quia aut difficile peccatum suum superbus agnoscit, aut etiamsi intellexerit, non currit ad medicum. Hunc autem pestilentiæ flatum spiritus veræ humilitatis & veræ charitatis excludit. In nullo enim hæ virtutes ab inuicem diuiduntur, & ambarum tam indiscreta connexio est, vt qui in vna earum constituitur, simul vtraq; potiatur. Sicut enim pars charitatis est humilitas, ita pars humilitatis est charitas. Et si illa recolamus quæ sine bono charitatis infructuosa esse Apostolus definiuit, inueniemus eadem similem habere caritatem si eis humilitas vera defuerit. Quem enim fructum habebit, aut cum inflatione scientia, aut cum humana gloria fides, aut cum iactantia largitas, aut cum elatione martyrium?*

1. Cor. 13. 5.

Aug. ep. 84. l. 10

IV. MEDIVM est mortificatio prauarum cupiditatum, vel amoris sui. Charitati enim in Deum è diametro repugnat cupiditas; & amor Dei, amori sui. Vnde Augustinus ita scribit libro 14. de ciuitate Dei. *Fecerunt ciuitates duas amores duo: terrenam scil. amor sui vsq; ad contemptum Dei, cœlestem vero, amor Dei vsque ad contemptum sui. Denique illa in seipsa, hæc in Domino gloriatur. illa enim quærit ab hominibus gloriam, huic autem Deus conscientiæ testis maxima est gloria. Illa in gloria sua exaltat caput suum, hæc dicit Deo suo. Gloria mea, & exaltans caput meum. Illi in principibus eius, vel in eis, quas subiugat nationibus dominandi libido dominatur: in hac seruiunt inuicem in charitate, & præpositi consulendo & subditi obtemperando.* Hæc ille. Quo ergo plus compresseris amorem tui, qui omnium prauarum cupiditatum fons est, vt alibi ostendimus, hoc maiores progressus feceris in amore Dei iuxta illud eiusdem Augustini libro 83. quæstionum, q. 36 *Nutrimentum caritatis est imminutio cupiditatis: perfectio nulla cupiditas. Quisquis igitur eam nutrire vult, instet minuendis cupiditatibus.*

A. c. 18.

In Pan. V. Amor sui.

V. ME-

V. MEDIVM est, obseruare gradus virtutum, quos Christus in prolixo illo sermone in monte ad discipulos habito indicauit, donec ad fastigium charitatis, nempe dilectionem inimicorum, perueniatur, & Chrysostomus caput V. Matthæi exponens in hac verba collegit. *Vidisti*, inquit, *quantis Dominus Iesus in sermone gradibus ad perfectionem ascenderit, & quemadmodum nos ad ipsum virtutis cacumen eduxerit. A superioribus igitur ad inferiora descende numerando. Primus gradus est, ne prior iniuriam ordiare. Secundus, vbi est iniuria cœpta, ne tu illam eodem pacto propellas. Tertius, ne par pari referas, sed quiescas. Quartus, vt etiam præbeas te promptum ad iniuriam sustinendam. Quintus, vt etiam ad maiora paratum te præbeas, quam vult ille qui fecit. Sextus, non odisse à quo ista perpetitur. Septimus, etiam diligere ladentem. Octauus, beneficiis quoq; eum libenter afficere. Nonus, etiam Deum pro aduersario deprecari. Perspexisti celsitudinem philosophiæ, & idcirco tam claro est digna præmio, quia tam magno est subiecta præcepto, quodque ingentem semper animam, & studium omninò multum requirat. Nam & præmium illi tale proponit, quale priorum omnino nulli. Neque enim terræ hic meminit, sicut in mitibus: nec consolationis ac miserationis, sicut in lugentibus atque miserentibus: neque regnum cœlorum memorat sicut in pauperibus spiritu. persecutionem q; patientibus, sed quod hic erat longe sublimius, vt scilicet fierent similes* DEI, *prout tamen id hominibus esset possibile. Vt sitis, inquit, similes Patris vestri, qui in cœlis est.* Chrys. hom. 18. Matt. 5. 45.

VI. Medium ad conseruandam Charitatem est Patientia, & ideo forte Apostolus primam & extremam ei comitem attribuit patientiam dicens: *Charitas patiens est.* Et. *omnia sperat, omnia sustinet.* Vnde S. Cyprianus. *Tolle charitati patientiam, & desolata non durat. Tolle sustinendi tolerandiq; substantiam, & nullis radicibus ac viribus perseuerat. Apostolus denique cum de charitate loqueretur, tolerantiam illi & patientiam iunxit. Ostendit inde illam perseuerare tenaciter posse, quod norit omnia sustinere. Et alio in loco. Sustinentes, inquit, inuicem in dilectione, satis agentes, seruare vnitatem Spiritus in coniunctione pacis, probauit nec vnitatem seruari posse, nec pacem, nisi se inuicem fratres mutua tolerantia foueant, & concordiæ vinculũ patientia intercedente custodiant. Quid deinde vt non iures, neq; maledicas, vt tua ablata non repetas, vt accepta alapa & alteram maxillam verberãti præbeas, vt fratri in te peccanti non tantum septuagies septies, sed & omnia omnino peccata dimittas, vt diligas inimicos tuos, vt pro aduersarijs & persecutoribus precem facias, poterisne ista perficere, nisi patientiæ & tolerantiæ firmitate?* Cyp. de bono patient. 1. Cor. 13. 4. Eph. 4. 2.

VII. MEDIVM est Consideratio exemplorum veteris & noui testamenti,

menti, hoc est, eorum qui in virtute charitatis, maxime autem in dilectione inimicorum excelluerunt, de quibus multa in PANARIO. V. *Vindicatio iniuriæ.*

VIDE *V. Amicitia, Beneuolentia. Correctio proximi, Gratia Dei, Hospitalitas. Martyrium, Oblatio sui, Perfectio Christiana, Et in* PANARIO *V. Amor sui. Odium. Vindicatio iniuriæ.*

COGITATIO PRÆSENTIÆ DEI.

CAPVT I.

Quemadmodum Spiritus sanctus in verbo diuino, sanctiq; Patres nos cohortentur ad cogitationem præsentiæ Dei.

AD cogitationem diuinæ præsentiæ, & quidem iugem atq; continuam imprimis nos hortatur vir secundum cor Dei rex Dauid, dum ait in psalmis suis. *Quærite Dominum, & confirmamini: quærite faciem eius semper. Quæ est facies Domini?* inquit in eundem locum S. Augustinus, *nisi præsentia Dei? Sicut facies venti, & facies ignis. Dictum est enim. Sicut stipulam ante faciem venti, & sicut fluit cera à facie ignis. Et multa talia ponit Scriptura, nihil aliud quàm earum rerum præsentiã volens intelligi, quarum nominat faciem.* Deinde Salomon in Prouerbiis. *In omnibus viis tuis cogita illum,* (Deum) *& ipse diriget gressus tuos.* Et Tobias ad filium suum. *Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum.* Michæas quoque propheta. *Indicabo tibi,* inquit, *ò homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te. Vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo.* Idem iam olim & Abrahæ commendarat Deus dicens. *Ego Dominus omnipotens, ambula coram me, & esto perfectus.* Eodem respexit Christus Dominus, cum ait apud Lucam. *Oportet semper orare & non deficere.* & Apostolus ad Thessalonicenses. *Sine intermissione orate.* quid enim est orare, nisi cum Deo colloqui? Sic exposuit Bas. orat. in martyrẽ Iulittam. & Aug. ep. 121. ad Probam. CVM Spiritus sancti doctrina merito conspirant & sancti ab eo afflati Patres, vt Gregorius Nazianzenus in oratione de Theologia. *Neque verò,* inquit, *hæc quisquam ita accipiat, quasi Deum perpetua memoria colendũ esse negem. Nec enim tam sæpe Spiritum ducere, quàm Dei meminisse debemus: imo si dici*

Psal. 104. 4.
Prou. 3. 6.
Tob. 4. 6.
Mich. 6. 8.
Gen. 17. 1.
Luc. 18. 1.
1. Thes. 5. 16.
Naz. orat. 1.

hoc

hoc potest aliud nihil, quam hoc faciendum. Nam & ego inter eos nomen meum profiteor, qui eam legem probant, quæ die ac nocte iubet meditari: vespere & mane & meridie narrare, ac benedicere Dominum in omni tempore, (siue vt verbis Moysis vtar, dormias, siue à somno exurgas, siue iter facias, siue aliud quid agas) memoriaq; ipsa ad puritatem informari. Itaq; Deum quidem semper in animo habere per me sane licet cuiq. Et alibi in orat. de cura pauperibus præstanda. *Non tam sæpe respirare oportet, quam Dei meminisse. Deus enim perpetuo & continenter nobis bene facit, in esse conseruare; & necessaria ministrans. Nam si vel minimo momento oculos à nobis remoueret, in nihilum redigeremur, sicut imago nostri in speculo apparens in nihilum redigitur, quam primum nos loco mouemus: & sicut calor ab aqua recedit, quoties ab igne vel Sole remouetur. Vt corpus animæ, rami arboris trunco, solares radii soli vniti, vt ab illis virtutem suam trahant, esse debent: ita mente semper Deo vniti esse deberemus. Accedite ad eum, ait Propheta, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur.* S Bernardus in epistola ad Fratres de monte Dei exponens verba illa Apostoli ad Timotheum. *Exerce teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio, ad medicum vtilis est: pietas autem ad omnia vtilis est. Pietas*, inquit, *hæc est iugis Dei memoria, continua intentionis actio ad intelligentiam eius, indefessa affectio in amorem eius, vt nulla vnquam inueniat seruum Dei, non dicam dies sed hora, nisi vel in exercitii labore & proficiendi studio, vel in experientiæ dulcedine, vel fruendi gaudio.*

Deut. 6. 6.

Psal. 33. 6.

1. Tim. 4. 7.

CAPVT II.

Quam nobile & præstans sit hoc Exercitium cogitationis præsentiæ Dei.

NOBILITAS, præstantiaq; huius Exercitii inde elucet, quod hominem multis modis angelis similem reddat. 1. Quia angelorum proprium est, vt apud S. Matthæum indicauit Christus, continenter contemplari faciem Patris, qui in cœlis est. Vnde B. Nilus Chrysostomi auditor in Hecatontade de Oratione, *Angelis*, inquit, *efficitur similis, qui per veram orationem cupit videre faciem Patris, qui in cœlis est.* 2. Quia cum teste S. Gregorio angelorum alii sint assistentes Deo, alii ministrantes, iuxta illud Danielis. *Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei*, homo assistentium, qui sunt summi & interni Dei aulici, potius munere fungitur, quam ministrantium. Vnde Elias & Elisæus Prophetæ hac loquendi formula, vt est in Regum historia, vti consuerunt, *Viuit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto, vel, ante cuius vultum sto.* Et Deus ipse apud Ieremiam, *Si conuerteris, conuer-*

Matth. 18. 10.

Nil. c. 107.

Greg 17. mor. 7. Et hom. 34. in Euang.

Dan. 7. 10.

3. Reg. 17. 1. & 18. 15.

4. Reg. 3. 14.

Ierem. 15. 19.

tam te, et ante faciem meam stabis. 3. quia vt angelorum domicilium est cœlum, sic homo qui assiduè in animo contemplatur præsentem Deum, vel mentem suam facit cœlum, teste B. Ephræm in sermone parænetico de secundo aduentu Domini ita monentis. *Semper Dei memineris, & cœlum mens tua euadet*: vel locum in quo degit, exemplo Patriarchæ Iacob, qui cum per quietem Dominum vidisset innixum scalæ,

Gen. 28. 12. in qua Angeli ascendebant & descendebant, euigilans dixit: *Verè Dominus est in loco isto, non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cœli.* Quod con-

Bern. ad frat. de monte Dei. siderans S. Bernardus loco nuper citato in hæc verba solitarios Carthusianos consolatur. *Secundum formam propositi vestri, habitantes in cœlis potius, quam in cellis, excluso à vobis toto sæculo totos vos includistis cum Deo. Cellæ siquidem & cœli habitatio cognatæ sunt, quia sicut cœlum & cella ad inuicem videntur aliquam habere cognationem nominis, sic & pietatis. A cœlando enim cœlũ & cella habere videntur, vt quod cœlatur in cœlis, hoc & in cellis. Quod geritur in cœlis, hoc & in cellis. Quidnam est hoc? vacare Deo, frui Deo. Quod cum secundum ordinem piè & fideliter celebratur in cellis, audeo dicere, Sancti Angeli Dei cellas habere pro cœlis, & æquè delectantur in cellis, ac in cœlis. Nam cum in cella iugiter cœlestia actitantur, cœlum cellæ, & sacramenti similitudine, & pietatis affectu, & similis operis effectu proximum efficitur: nec iam spiritui oranti, vel etiam à corpore exeunti à cella in cœlum longa vel difficilis via inuenitur. A cella enim in cœlum sæpè ascẽditur, vix autem vnquam à cella ad infernũ descenditur.* 4. Quia sicut Angeli, quãdo nobis conspicui

Matth. 28. 3. redduntur, eximia luce sunt circumfusi? vnde B. Matthæus de angelo loquens, qui lapidem reuoluerat à monumento Christi Domini, *Erat autem*, inquit, *aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix.* Sic animus humanus quodam fulgore spirituali, dum præsentem Deum assiduè contuetur, illustratur, haud secus quàm corporalis vultus Moy-

Exod. 34. 29. sis ex *consortio* diuturnioris *sermonis Dei*, vt Scriptura in Exodo commemorat, tam admiranda luce perfusus est, vt populus Israeliticus aciem oculorum in eius obtutum coniicere non valeret; nec ad populum ei quicquam loquendi copia fieret, nisi facie prius obuelata.

CAPVT III.

De multiplici huius exercitii fructu.

PRIMVS fructus est, quod qui Deum menti impressum gerit, non facile lapsurus sit in peccatum. Quis enim seruus conscius se à Domino spectari delinquat? Vnde Dauid. *Oculi mei semper ad Dominum,*

Psal. 24. 15. Psal. 9. 27. *quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos.* Et rursum, cũ de impio dixisset. *Non est Deus in cõspectu eius*, subiecit illicò, *inquinatæ sunt viæ illius in omni*

tempo-

tempore. S. Ignatius ad Heronem Diaconum. *Memento Dei, & non peccabis.* Clemens Alexandrinus libro tertio pædagogi. *Hac solum ratione fit, vt quis nunquam labatur, si Deum sibiipsi semper adesse existimat.* Hieronymus in Ezechielem, *Memoria Dei excludit omnia flagitia.* S. Ephræm libr. de virtute. *Nihil peius grauiusq; est, quam ipsius Dei oblivionem capere. Continua enim Dei recordatione turpes animæ passiones recedunt, instar maleficorum Prætore accedente, vnde & mundū Spiritus S. habitaculum efficitur. Vbi vero memeria Dei abest, ibi tenebræ cum fœtore dominātur, omnisq; res improbae exercetur.* Refert Simeon Metaphrastes ipsum S. Ephræm hoc antidoto scortum quoddam publicum ex sordibus superioris vitæ ad virtutis studium reuocasse. Nam cum impudenter eum ad secum dormiendum solicitasset, illeq; respondisset, se contentum, modo id fieret in medio ciuitatis; atq; illa contra obtendisset id sine summo pudore coram hominibus fieri non posse, Ephræm respondit, Quanto minus fieri debet coram Deo, qui omnia etiam occultissima intuetur. Quo responso meretrix perculsa, veniam supplex petiit facti, & consilio Ephræm monasticæ vitæ in perpetuum se addixit. Vnde Ambrosius in psalmum 118. scribens, copiosè & sapienter inuehitur in eum, qui existimabat impunè se posse fornicari, si nullus adsit. *Putas,* inquiens, *te solum esse cum fornicaris, & non recordaris, quia oculi Domini vident orbem terrarum? Adest pater, adest & filius, adsunt angeli ministri, adsunt Cherubin & Seraphin, qui dicūt Sanctus, Sanctus, Sanctus. Plena est terra maiestatis tuæ. Plenus est orbis terrarum remediis, quia plenus est laqueis. Putas, quod in lupanari Christus te non videat, quem videt lupanar ingredientem? Putas, quod in adulterio te non deprehendet, quem videt adulterium cogitātem?* Addam hic Senecam, Philosophum licet Ethnicū, qui tale præceptum dedit Lucilio. *Accipe vtilem & salutarem clausulam, quam te affigere animo volo. Aliquis vir bonus nobis eligendus est, ac semper ante oculos habendus, vt sic tanquā illo spectante viuamus, & omnia tanquam illo vidente faciamus. Hoc mi Lucili Epicurus præcepit, custodem nobis & pædagogum dedit; nec immeritò. Magna pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis assistat. Aliquem habeat animus quem vereatur, cuius auctoritate etiam secretum suum sanctius faciat. O felicem illum, qui non aspectus tantum sed etiam cogitatus emendat, & c. Opus est aliquo, ad quem mores nostri ipsi se corrigant, Nisi ad regulam prauа non corriges.* Hæc ille. Quod si tam vtile est ad non delinquendum cogitare hominem grauem nobis præsentem, quanto magis cogitare præsentem DEVM, qui vt ipse Seneca alibi fatetur, *prope est à te, tecum est, intus est.* Et quandam epistolam his concludit verbis. *Sic viue cum hominibus tanquam DEVS videat: sic loquere cum DEO tanquam homines videant.*

Ignat. epist. 9.
Clem. cap. 5.
Hier. l. 7. c. 22.
Eph. tom. 2. c. 10
Met. in eius vita.
Amb. serm. 1.
Senec. ep. 11.
Idem epist. 41.
Epist. 10.

ALTER fructus huius exercitii est, quod hominis pii pectus muniat egregiè aduersus omnia impendentia pericula, tentationesque dæmonis, carnis & mundi. Vnde Sanctus ille Iob metu omni posito ad Dominum clamabat. *Libera me, & pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me.* Et Dauid. *Etsi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Hac consideratione corroborata quondam B. Susanna grauissimam tentationem lapsus carnis vicit. Nam cũ sceleſti duo seneseam solam in pomerio deprehendissent, dicerentq; *Ecce ostia pomerii clausa sunt, & nemo nos videt, ingemuit Susanna & ait: Melius est mihi absq; opere incidere in manus vestras, quàm peccare in conspectu Domini.* Eadem cogitatione armatus glorioſus populi Iudaici dux IVDAS Machabæus, omni fiducia in Deum proiecta clarissimam ex potentissimo hoste Nicanore victoriam retulit. Ita enim loquitur Scriptura. *Iudas, & qui cum eo erant, inuocato Deo per orationes congressi sunt, manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes prostrauerunt non minus triginta quinq; millia præsentia Dei magnificè delectati.* S. Antonio, teste Athanasio in eius vita, in quodam spirituali conflictu, quo & ipse vapulando, & dæmones eum diriſſimè penè vsq; ad necem verberando pariter defatigati fuerunt, hoc vnum dolori erat, quod Deum sibi in certamine præsentem non fuisse existimaret. Nam mox vt Dominus se visendum præbuit, & duelli se spectatorem fuisse professus est, omnis mœror recessit, viresq; animi cumulatiores redierunt. Idemq; fratribus suis affirmare solebat in auertendis omnibus Satanæ telis firmissimum esse in Deo præ oculis habendo præsidium.

Iob 17.3. Psal.22.4. Dan.15.20. 1.Mach.15.16.

III. Fructus est, quod exercitatione hac maximè hominis animus inflammetur ad amorem Dei, diuinorumq; mandatorum obseruationem, vt præclarè docet S. Basilius in regulis fusius disputatis. *Omni*, inquiens, *custodia custodiendum est cor nostrum, neq; patiendum, vt assidua de Deo cogitatio ex animis nostris clabatur, neuè eorum quæ mirabiliter ab eo facta sunt memoria contaminetur per futiles cogitationes: contraque illud agendum assiduè, vt ex perpetua ac purissima recordatione impressam in animis nostris piam de Deo cogitationem, velut indelebile aliquod signum circumferamus. Siquidem hæc est oratio, per quam erga Deum acquiri caritas cõsueuit, quæ simul cum ad obseruanda ipsa Dei mandata nos excitet, tum vicissim quoq; ab iisdem ipsa ad perpetuitatem stabilis conseruetur. Quod ita esse docet Dominus ipse, qui quidem modo dicit, Si diligitis me, mandata mea seruate, modo verò, Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea: & quod efficacius etiam posset commouere. Sicut ego mandata patris mei seruaui, & maneo in eius dilectione.* Et paulo post. *Vt enim faber ferrarius, verbi gratia, quandocunque dolabram aliquam, siue asciam cudit, si assiduè illius memor sit,*

Basil.quæst.5. Ioan.14.15. Ioan.15.10.

sit, vnde instrumentum illud faciendum ex pacto acceperit, & præscriptam sibi ab illo formam & magnitudinem animo versat, & ad eius voluntatem qui condixit opus dirigit, quod facit: sic Christianus quoque, si actiones suas omnes, siue maiores, siue minores ad Dei voluntatem direxerit, is sine controuersia, & egregiè opus illud perficit, & simul assiduam illius in animo sibi memoriam conseruat, à quo id iussus est facere, vereq; illud dicere poterit. Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear; item Pauli præcepto illi satisfaciet. Siue manducatis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia ad gloriam Dei facite. Psal. 15. 8. 1. Cor. 10. 31.

IV. Fructus est, quod eximiam quandam lætitiam spiritualem conciliet homini pietatis studioso. Vnde pius Dauid cum dixisset. *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper*, subiunxit, *Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea*, quasi diceret. Quoniam ob oculos perpetuo habui Dominum meum tanquam ducem, directorem & defensorem meum, spem desperantium, vindicem oppressorum, tanto perfusus sum gaudio, vt lingua erumperet in hymnos, aliasque diuinas laudes: Rex Iosias, quoniam populum Dei multis affecerat beneficiis, cultumque diuinum maximo studio promouerat, iucundissimam nominis sui apud posteros reliquit memoriam, sic vt Ecclesiasticus hoc q. Epitaphium ei scripserit. *Memoria Iosiæ in compositione odoris facta opus pigmentarij In omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria, & vt musica in conuiuio vini.* S. Bernardus, vt primum religiosam vitam est complexus, quemadmodum ipse fatetur, solo sodalium religiosorum conspectu, vel etiam recordatione eorundem cum longius abessent, vel vita defuncti essent, tantopere exultabat, vt mente omni suauitate delibuta oculi à lacrymis se continere non possent. Si igitur memoria hominis iusti, aspectusue, tanto gaudio hominem perfundit, quod videatur sibi cernere eximias virtutes donaque cœlestia, quibus ille à Deo fuit ornatus, quid non efficiet spiritualis intuitus, recordatioq; Dei, qua anima contemplatur in eo immensam sapientiam, omnipotentiam, bonitatem, pulchritudinem, aliasque innumeras perfectiones? At, proh dolor, vitio nostro sæpenumero fit, vt plus voluptatis ex conspectu hominum ad imaginem Dei conditorum, quam Dei ipsius capiamus. *Pudet nimirum*, inquit B. Bernardus ibidem, *magis ad hominis, quam ad Dei moueri memoriam: & tunc cum gemitu clamo. Quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Existimo*, addit, *& aliquos vestrum idem esse expertos, & experiri interdum adhuc. Qua in re quid sentiendum, nisi quod nostra aut superbia conuincitur, aut humilitas custoditur, aut fraterna caritas nutritur, aut desiderium excitatur?* Ecclí. 49. 1. B. serm. 14. in Cant. Psalm. 41. 3.

V. Fructus est, quod hoc Exercitium sit medium efficax ad con-

sequendam breui tempore Christianæ vel Religiosæ vitæ perfectionem. Quæcũq; enim suppetunt media vel exercitia spiritualia ad perfectas virtutes assequendas, in hoc vno, quasi in compendio quadantenus continentur. Huius opera omnia vitæ spiritualis antidota obtineri queunt. Hoc vnum seruum Dei incitat, excitat & inflammat, vt cætera omnia media reipsa exerceat, vt salutaria, vel necessaria ad veras solidasq; virtutes comparandas subsidia requirat, vt lumen ad illustrandam mentem & robur ad impellendam voluntatem à diuina maiestate, quam præsentem continenter cernit, impetret. Quemadmodum enim cœlestia sydera à præsente Sole, in quem obuersa sunt, omnem mutuantur splendorem quo & in se fulgent, & aliis fulgorem subministrant ad certos effectus producendos in terris: sic homines iusti & pii, qui instar stellarum in Ecclesia Dei collucent, ex perpetuo Dei O. M. quem præsentem oculis mentis contemplantur, conspectu lumine quodam diuino illustrantur indiesque in virtutum studio progressus faciunt, omniumq; virtutum verarum solidarumq; splendorẽ aliis communicant, de quibus merito dixit sapiens. *Beatus vir, qui in sapientia morabitur, & in sensu cogitabit circumspectionem Dei.* Eccli. 14. 22. Enoch & Elias Thesbites cur perfectionis suæ spiritualis remunerationem etiam in hac vita per translationem miraculosam in paradisum sunt consecuti, nisi quia ille in Genesi legitur ambulasse cum Deo, hic vero in historia Regum dicitur in Dei conspectu stetisse? Et Abraham iam nonagenario, quem omnium fidelium Patrem & Principem Deus destinarat, dictum est. *Ambula coram me, & esto perfectus*, nemo sane ambulat coram alio, vel cum alio, nisi cui fuerit præsens. Voluit ergo Deus Abrahamum sui in reliqua vita perpetuo esse memorem, sibi familiarem & obsequentem, quo citius peruenire posset ad virtutum perfectionem. Nam & Christus Dominus apud Matthęum cum discipulos hortatus esset ad imitandum Deum in summo dilectionis gradu, hoc est, diligendis inimicis, si vellent in numero filiorum eius censeri, mox subiecit. *Estote ergo & vos perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est.* Matt. 5. 48. REFERT S Dorotheus Abbas se carissimo discipulo suo, cum vitam monasticam arripuisset, hoc præceptum dedisse aureis literis describendum. *Nunquam Cordi tuo Deus excidat: cogita semper Deum tibi præsentem, & te coram illo stare.* In vita Dosithei. Fecit hoc Dositheus sedulò, adeo vt nec in ægritudine quidem licet grauissima & extrema cogitationem tàm salutarem dimiserit. Atq; hac exercitatione consecutus est, vt quinquenni spatio, ex milite nobili, adolescentulo, dissoluto, vitiis antecooperto & luxu seculi perdito, sanctissimus iuuenis, & monachus perfectus euaserit

serit, & post obitum quibusdam sanctitate claris per visum inter beatos anachoretas tum in cœlo regnantes conspectus fuerit.

VI. Fructus est, quod valeat ad amoliendas omnes animi distractiones, tum in oratione mentali vel vocali, vt docet alicubi S. Basilius. B. in reg. breu. q. 21. 201. 206. tum in aliis occupationibus externis, vti suo exemplo probauit S. Catharina Senensis, quæ teste Raimundo, cor suum loco cubiculi vsurpabat, in quo assiduè Deum inter domesticos labores cerneret. Valet ad conseruandam animi corporisque castitatem & virginitatem, teste Basilio in libro de vera Virginitate. Valet ad refrenandos iræ motus, teste eodem. Valet ad supplendas & compensandas omnes preces, quas vel grauitate morbi, vel occupationum quotidianarum impediti persoluere non possumus. Raim. in vita. B. reg breu. q. 127.

CAPVT IV.

Quibus mediis huius exercitij consuetudo parari possit.

PRIMVM Medium sit, sedulo expendere, cum quanto salutis discrimine hoc exercitium temerè negligatur. siquidem in Psalmo quodam cum rex Dauid de impio dixisset: *Non est Deus in conspectu eius*, Psalm. 9. 27. mox adiunxit, *inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore*, Angelorum princeps Lucifer quamdiu oculos à Deo suo non deflexit, saluus & securus constitit: vt primum verò eos in se conuertit, ilico ad inferos detracta est superbia eius, ignibus addicta sempiternis. Adam & Eua primi parentes nostri quamdiu assidui fuere cum Deo, felices fuere. quamprimum vero Eua in serpentem se obuertit, & Adam in mulierem, ambo verò in pomum vetitum, se posteros; suos in has ærumnas deturbarunt. Palladius in historia sua Lausiaca commemorat se cum aliquādo Pal. c. 98. adiuncto comite monachum quendam religiosissimum inuisere nomine Dioclem, inter alia hoc documentum ab eo accepisse, hominem pium quamprimum à diuinæ præsentiæ contemplatione cessarit, continuo fieri vel dæmonem vel bestiam: bestiam quidem, si cum Adam & Eua succumbat tentationibus carnalium illecebrarum; dæmonem verò, si arrogantiæ, iracundiæ, inuidiæ & similium.

II. MEDIVM est Oratio. Quemadmodū. n. à Christo saluatore nostro omnia alia subsidia spiritualia ad salutem opportuna & necessaria postulamus, ita merito & hoc donū longè nobilissimū per eius infinitam misericordiā, passionisq; merita efflagitandū est, propter eximios fructus quos hæc iugis Dei memoria, vt iā vidimus, parit, deinde ob difficultatem, quā homo in hoc exercitio experitur. ¶ III. MEDIVM est, vti aliquo

aliquo signo externo ad refricandam Dei memoriam. Hoc medium Deus ipse prescripsit Iudæis ad recolendam mandatorum memoriam.

Num. 15. 38. Deut. 22. 12. Nam in Numeris ita loquitur ad Moysen. *Loquere filiis Israhel, & dices ad eos, vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorum ponentes in eis vittas hyacinthinas, quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas, & oculos per res varias fornicantes.* Quidam in hanc rem inscribere solent cubiculi parietibus sententiam illam vulgatam. NOLI PECCARE, DEVS VIDET. Alii illam Tobiæ. *Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum.* Alii illam Salomonis. *In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos.* Alii certis imaginibus Christi sanctorumue, se commonefaciunt. B. Edmundus Cantuariensis Archiepiscopus, vt est in vita eius apud Surium, eburneam B. Virginis sicunculam, in cuius ambitu descripta erant vitæ & passionis Christi mysteria semper è collo suspensam gestabat, ne Dei Deiparæ obliuio inter literarias occupationes aliquando obreperet. Laudandi sunt & illi qui ad sonum auditæ horæ memoriam renouant nudatione capitis, consignatione crucis in pectore, & aliquando adiecta breui precatiuncula.

Tob. 4. 6. Prou. 15. 3.

Suc. in Nouēb. c. 12.

IV. Medium est Examen conscientiæ, quo semel atque iterum maximè sub vesperam transacti diei rationem à nobis exigamus, ac sigillatim ad calculos reuocemus, quoties præsentię diuinæ memores fuerimus: si sæpe, gratias Deo agamus: sin secus, doleamus, & emendatione proposita, pœna aliqua voluntaria noxam expiemus. Quod examen quanti fiat à S. Patribus videre licet in titulo de *Conscientiæ examine.*

V. Medium est moderata quædam cura & solicitudo huius Exercitii continuandi. Videmus enim si exempli causa, cuipiam insit solicitudo domum ædificandi, vel opes augendi, ab illa eius quotidie memoriam quasi excitari, vt rem exequatur, nullam quietem relinqui ne in somnis quidem, adimi etiam sumendi cibi copiam. Vt vero eundem ad hanc curam impellit amor ingens commodæ habitationis, vel diuitiarum, sic nos ad curam huius exercitii vehementer impellere potest verus & flagrans in Deum amor. Hic enim vbi in serui Dei corde rádices egit, continenter vrget & exstimulat, vt cogitationes suas, piaque desideria in Deum conijciat, & amato toto pectore adhærescat. Amanti enim nihil difficile. Et amoris ea natura est, vt si ardens sit, magna vi amantem transferat in rem amatam, ac vnum quid cum ea efficiat, secundum illud Apostoli. *Qui adhæret Domino, vnus spiritus est.* Quoniam verò anima suis est instructa facultatibus intelligendi, volendi & memorandi, hinc fit vt semper quoque rei ama-

1. Cor. 6. 18.

complectatur. Qua de causa dixit Christus. *Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.* Matt. 6.21.

VI. Medium sunt iaculatoriæ orationes eæque breues olim apud Ægyptios monachos frequentatæ, & à S. Augustino in epistola ad Probam laudatæ, quibus tanquam faculis amor in Deum accenditur & si sæpius iterentur, continuatur. cuiusmodi sunt illæ prophetæ regii. *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuuandum me festina.* Ps 69.1. Ps 41.2. *Sicut cernus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.* Ps.50.12. *Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis,* Psal. 12 2.1. *Sicut oculi ancillæ in manibus Dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum.* Et illæ D. AVGVSTINI. *Nouerim me, nouerim te. Da quod iubes, & iube quod vis. Quia fecisti nos ad te, inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* A.l.2 soliloq c.1. Et 10.confes. cap.29. Et 1. conf.c.1.

VII. Medium est consideratio exemplorum, hoc est, eorum sanctorum qui in hoc exercitio excelluerunt. Exempla enim sæpe plus mouent quam verba, vt dicit S. Gregorius. De prophetis, Enoch, Elia, Elisæo, Abraham, Dauide satis diximus. De S. Abel scribit Iosephus libro primo Antiquitatum, eum idcirco Dei, gratissimum exstitisse, quod in omnibus actionibus suis Deum præsentem reputarit. NOE vir iustus & perfectus in Genesi dicitur, quia cum Deo ambulauit. Moyses *maiores diuitias æstimauit thesauro Ægyptiorum improperium Christi, fideq; reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis, inuisibilem enim,* inquit Apostolus in epist. ad Hebræos, *tanquam visibilem sustinuit.* Nec dubium, quin idcirco meruerit à facie ad faciem cum Deo loqui, *Sicut amicus cum amico,* vt est in Exodo, *loquitur.* Rex Ezechias morti vicinus, cum in hæc verba Dominum orasset. *Obsecro Domine memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis, fecerim.* promeruit miraculosam vitæ suæ prorogationem in quindecim annos, & à seruitute regis Assyriorum liberationem. Ioannem Baptistam, vt est apud S. Lucam, angelus Domini stans à dextris altaris incensi, magnum fore coram Domino, prædixit, Christique præcursorem in spiritu & virtute Eliæ. Zachariasquoque repletus Spiritu sancto, cum dixisset nos Christo seruituros, *in sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris,* mox addidit. *Et tu puer propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias eius.* Qui magnus erat coram Domino, qui similis erat Eliæ semper stanti in conspectu Domini, qui ante faciem Domini parabat vias eius, nonne debebat assiduum præsentem Dominum contueri? Habemus & angelicum testimonium pro glorioßissima Dei matre virgine Maria. Angelus enim Gabriel à Deo missus, vt refert idem G.in præmio dial. Ios.c.4. Gen.6.9. Heb.11.26. Exo.33.37. Isa.38.3. Luc.1 15. Luc.1 75.

Lucas, simulatq; ad eã ingressus est dixit, *Aue gratia plena Dominus tecũ.*
Luc.1.28. Si.n. Dominus cũ eo erat, proculdubio & ipsa vicissim cũ Domino erat. Et quomodo poterat quæso à dulcissima contemplatione Dei diuelli quam virtus altissimi obumbrabat, in quam Spiritus sanctus superuenerat, quæ Christum Deum in vtero conceperat, & nouem mensibus gestarat, quæ cum & coram Christo triginta còq; amplius annis continenter vixerat, & viderat in cœlum ascendentem? De Paulo Apostolo cuius pectus amore Christi crucifixi perpetuo bulliebat, haud dubitandum est, quin diuinum numen semper præ oculis gestarit, vti
2. Cor.2.17. non obscurè sententiis quibusdam indicauit, vt illa ad Corinth. *Non sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei, sed ex synceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.* Et iterum. *Coram Deo, in Christo loqui-*
2. Cor.12.19. *mur. omnia autem carissimi propter ædificationem vestram.* Et illa ad Phi-
Phil.3.20. lippenses. *Nostra autem conuersatio in cœlis est, vnde etiam salvatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum.* Et ad Hebræos. *Non enim habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus.* Addam ex Ec-
Heb.13.14. clesiastica sanctorum historia vnum exemplum S. Gregorii Agrigentini antistitis Gregorio Magno æqualis. Is cum teste Simeone Me-
Sur.23.Nou. taphraste, adolescens Hierosolymam sanctorum locorum venerandorum causa profectus esset, tempore Quadragesimæ in quoddam monasterium Palestinæ diuertit, vbi vt conspexit monachos eximia in Deum religione præditos, ac alios quidem in cœlestium rerum commentatione à terra sursum attolli, alios lachrymarum quasi fontibus inter precandum perfundi, alios non aliam quam angelicam traducere vitam, vehementi cœpit pudore suffundi, & de salutis suæ statu conturbari. Quod cum Præfectus monasterii animaduertisset, suspicatusq; esset id euenisse, quod longius à patria, amicisq; abesset, in hęc verba eum allocutus est. Fili, ne animum nimio mœrore obruas, confide in Deo, breui patebit tibi reditus in natale solum. Verum respondit Gregorius. Non ea causa mei mœroris est, quod longe à meorum conspectu absim, sola enim præsentis vbique Dei contemplatio ad illum repellendum mihi satis est: dum enim cogito me continenter in eius versari conspectu & tutela, affatim solatii accipio; id verò vnum me angit, quod tam longe absim à vitæ verè religiosæ perfectione. Hoc responso audito Pater digressus est, intelligens non indigere suo solatio eum qui ad perfectionis culmen iam peruenisset, & alios solari posset.

VIII. Et postremum medium est, Dedere se per omnem vitam cœlibi statui, siue Ecclesiastico, siue religioso, in quo liberior sit animus

mus à curis & occupationibus huius mundi: tunc enim opportuna occasio se offeret, non modo Deũ semper præsentem contemplandi, verum etiam totum tempus rerum diuinarum commentationibus impendendi, quemadmodum B. Paulus planissime in priore ad Corinthios Epistola docuit. *Volo*, inquiens, *vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est*, id est, interprete Hieronymo, in multas solicitudinum partes, miseriarumque distractus. *Et mulier innupta & virgo cogitat, quæ Domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.* Quibus verbis vtique Apostolus non voluit significare coniugatos, aut nunquam cogitare quæ sunt Domini, quomodo placeant Deo, aut non esse debere vel posse sanctos corpore & Spiritu, nam vt bene annotauit S. Augustinus in libro de bono Viduitatis, etiam coniugatis in eadem epistola capite proximè antegresso dictum est. *Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi?* Et. *An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo*. Omnibus item dictum in eadem. *Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam DEI facite. Quod igitur*, inquit Augustinus, *de innupta loquens ait, vt sit sancta corpore & Spiritu, ampliorẽ innuptarum & in corpore & Spiritu sanctificationem intelligi voluit. non corpus nuptarũ omninò sanctificatione priuauit.* Voluit cœlibes impensius incumbere iis quæ domini sunt, voluit diligentius in omnibus actionibus suis Deum præsentem sistere, quod ratione officii & professionis suæ faciunt, dum totos dies & sæpe noctes consumunt in templis, vacantque concinendis psalmis, hymnis & canticis spiritualibus, conuenienter præcepto CHRISTI de orando sine intermissione. Idcirco siquidem horæ canonicæ, in septem horas diurnas & nocturnas, matutinas, primam, tertiam, sextam, nonam & vesperas ab Ecclesia sancta iam olim distributæ sunt, vt sine intermissione diuinæ laudes perinde ab hominibus in terris, atque ab Angelis in cœlis quadantenus continuarentur. Atque ita sanè præceptum Domini de oratione sine intermissione faciendа compleri, multi Patres diserte docuerunt. vt S. Augustinus libro de hæresibus cap. 57. Ioannes Cassianus lib. 2. institut. cænobit. c. 1. Beda in cap. 18. Lucæ, S. Anselmus & Haymo in cap. vltimum epistol. prioris ad Thessalonic.

1.Cor.7.32. H.lib.1.in Ioui. A.c.6. 1.Cor.6.19. 1.Cor.10.31. Luc.18.1.

S. BASILIVS certe in libro de vera Virginitate vberius disputans, qua ratione Virgo secundum mentem Apostoli cogitare debeat, quæ Domini sunt, sanctaque permanere corpore

& Spiritu ita scribit. *Serenum esse oportet Virginis animum, ac diuinis cogitationibus veluti ex quodam purissimo fonte stagnantem, tranquillum, pacificumq; durare, vt neque inuectis per aures verbis intrinsecus agiteur, neq; irruentibus per oculos formis à statu suæ quietis fluctuans deuiet; ita veluti in lucidissimo speculo & suam speciem & sponsi pulchritudinem intuens, illius amore carius ac germanius exatiabitur. Quare eodem semper modo diuino placidissimè perfusa gaudio, tranquillam se ab omnibus passionum, iræ, tristitiæ & similium fluctibus seruet, nulliusque in se nisi sponsi solius præferat speciem, vt solus ille in ea propriam cernat imaginem, solamque animæ ipsius formam in speculo suo habeat lucentem, eiusque pulchritudine ornari iugiter appetat.*

VIDE V. *Cognitio Dei. Contemplatio. Deuotio. Familiaritas cum Deo. Gratiarum actio. Intentio. Laudatio Dei. ORATIO. Profectus spiritualis.*

COGNITIO SVI.

CAPVT I.

Quid S. Scriptura, S. Patres, & Philosophi de Cognitione sui tradant?

Deut. 4. 9. D. 6. 12. D. 8. 11. D. 15. 9. Bas. hom. 3. Eph. tom. 2. Isa. ora. 27.

QVOD ad Scripturam attinet, in Deuteronomio sæpe Deus repetit celebratum illud monitum, ATTENDE tibiipsi. LXX. enim interpretes legerunt προσεχε σεαυτῷ, & in hunc sensum S. Basilius, Ephræm, & Isaias Abbas integros sermones de hoc dicto habuere: ac Clemens Alexandrinus quidem secundo Stromateo censet scriptores Ethnicos hinc mutuatos suum γνῶθι σεαυτὸν. 2. Verba Regii Prophetæ sunt. *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Quibus non obscurè indicauit hominem ignarum suæ dignitatis, quod ad imaginem & similitudinem Dei conditus sit, nihil distare à bruto animante. Quo sensu & in Canticis Canticorum sponsa se ignorans amandatur ad bestiarum greges, dum ait Sponsus. *Si ignoras te ô pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi post vestigia gregum, & pasce hœdos tuos iuxta tabernacula pastorum.*

Psal 48. 13.

Cant. 1. 7.

SCRIPTVRÆ accedunt veterum Patrum testimonia. S. Greg. Nazianzen. de moderatione in disputationibus. *Sapientiæ*, inquit, *genus est seipsum nosse, ac non immodicè efferri, eodemque modo quo voces affici, quæ si vehementius contendantur, propter immoderationem penitus deficiunt.*

S. Ambro-

S. Ambrosius in Psalmum 118. *Quid est se noscere, nisi vt sciat vnusquisque hominem ad imaginem & similitudinem Dei factum, rationis capacem, qui terram suam excolere tanquam bonus agricola debeat aratro quodam & falce sapientiæ, vt vel dura findantur, vel luxuriantia recidantur, qui inferiorem sui portionem animi imperio debeat gubernare? Vnde etiam in lege scriptum est, attende tibi ne fiat verbum absconditum in corde tuo. Tibi, inquit, attende, non vtiq; dicit, pecuniæ tuæ, non possessionibus tuis, non viribus corporis, sed animo tuo ac menti tuæ: vnde omnia consilia, facta, cogitationesq; manant. Tibi ergo attende ibi, vbi potiorem esse te nosti. Nosce teipsum.* Amb. serm. 2. Deut. 15. 9. iuxta 70.

Et paulo post. *Vnde & Salomon oraculum diuinum secutus scripsit in Canticis Canticorum. Nisi scias te decoram inter mulieres, hoc est, nisi cognoscas te mortalem, rationalem, & cito tua peccata fatearis, cito dicas iniquitates tuas, vt iustificeris, nisi conuertaris, & prior accuses delicta tua, veniet dies mortis, & iam nullum conuersionis remedium est, praeuenieris dum non cogitas.* Cant. 1. 7.

S. Hieronymus, vel potius Origenes tractans eundem locum. *Nisi cognoueris temetipsum o pulcra inter mulieres, & agnoueris pulcritudinis tuæ causas inde descendere, quod ad imaginem Dei facta es, per quod inest tibi plurimum naturalis decoris, iubeo te exire, & in vltimis gregum vestigiis collocari, & iam non oues neq; agnos sed hædos pascere, illos scilicet, qui pro prauitate & lasciuia à sinistris staturi sunt regis in iudicio præsidentis. Si enim nescieris temetipsam, & ignorantia tui vixeris, nec scientiæ studium gesseris, sine dubio nec tabernaculum proprium habebis, sed per pastorum tabernacula discurres, & pasces hædos inquietum animal, ac vagum & peccatis deputatum. Hæc autem patieris, donec rebus ipsis, & experimentis intelligas, quantum mali animam nescire seipsam, neq; pulcritudinem suam.* Hier. hom. 2. in Cantica.

S. Chrysostomus in Acta Apostol. *Vnde est superbia? ex eo, quod non spectamus, quæ nostra sunt, sed de natura quidem terræ, quamuis non simus agricolæ, curiosè inquirimus: & de natura auri, quamuis non simus negotiatores, de nobis autem & nostra natura nunquam sustinemus hoc fieri. Et quis ignorat, inquit, se suamq; naturam? Multi & fortassis omnes, paucissimis exceptis.* Et infra. *Quemadmodum si quis inuenta pretiosa materia, quum non sit artifex, contempta illa magnum damnum accipiat, vtpote margarita vel conchiliis. Sic & nos, si ignorauerimus nostram naturam, ipsam valde contemnemus: Si autem sciuerimus, multum adhibebimus studium, & maxima lucra faciemus.* Chry. hom. 33.

S. Augustinus libro quarto de Trinitate. *Scientiam terrestrium cœlestiumq; rerum magni æstimare solet genus humanum, in quo profecto meliores sunt, qui huiusce scientiæ præponunt nosse semetipsos: laudabiliorq; est animus, cui nota est vel infirmitas sua quàm qui ea non respecta vias syderum scrutatur etiam cogniturus. aut quidquam cognitas tenet, ignorans ipse, qua via ingrediatur ad salutem ac firmitatem suam.* Et libro de Spiritu & anima. *Quisquis cor suum in huiusmodi studio, (inquirendi* August. cap. 1. Idem cap. 51.

rendi in se) *exercet, audiat quid quidam sapiens dicat. Scito teipsum. Scito vnde veniſti, aut quo vadis: quomodo viuis, quantum proficis vel deficis: quàm longè es à Deo, vel propè, non interuallis locorum, ſed ſimilitudine vel diſſimilitudine morum. Scito, quomodo homo es, cuius conceptio culpa, naſci miſeria, viuere pœna, mori neceſſe. Certum eſt, quia morieris, ſed incertum, quomodo, vel quando, vel vbi; quoniam mors vbiq; te expectat, & tu ſi ſapiens fueris, vbiq; eam expectabis.* S. Bernardus in Meditationibus. *Stude cognoſcere te, quia multo melior & laudabilior es, ſi te cognoſcis, quàm ſi te neglecto cognoſceres curſum ſyderum, vires herbarum, complexiones hominum, naturas animalium, & haberes omnium cœleſtium & terreſtrium ſcientiam. Redde ergo te tibi, & ſi non ſemper, vel ſæpè, ſaltem interdum.*

Bern. Med. 5.

Iam Videamus quid Ethnici Scriptores de notitia ſui ſenſerint, conſtat enim apud eos celebratam fuiſſe gnomen illam, γνῶθι σεαυτὸν, cuius multi primum autorem faciunt è ſeptem ſapientibus vnum. Auſonius in conuiuio 7. ſapientum facit Solonem. Origenes Chilonem, alii alium. Clearchus reuocat in cœlum; ſcribit enim vni ſapientum quærenti, quid hominibus foret optimum, reſpondiſſe Pythiam, *Seipſum noſſe.* Conſentit Iuuenalis, canens:

Iuuen. ſat. 11.

è cœlo deſcendit γνῶθι σεαυτὸν,
Figendum, & memori tractandum pectore rebus
In ſummis minimiſque.

Ariſtoteles quoque cenſuit diu ante ſeptem ſapientum ætatem templo Delphico verſum illum inſcriptum. Sed omnes refellit S. Ambroſius ita ſcribens. *Noſce teipſum Apollini Pythio aſſignant gentiles viri, quaſi ipſe auctor fuerit huius ſententiæ, cum de noſtro vſurpatum ad ſua transferat, & longe anterior Moyſes fuerit, qui ſcripſit librum Deuteronomii, quam Philoſophi, qui iſta finxerunt. Vnde & Salomon oraculum diuinum ſecutus ſcripſit in Canticis Canticorum. Niſi ſcias te decoram inter mulieres, &c* Et ante eum Origenes, *Vnius,* inquit, *Chilonis ſcilicet ex ſeptem, quos apud Græcos ſingulares fuiſſe in ſapientia fama concelebrat, hæc inter cætera mirabilis fertur eſſe ſententia, qua ait. Scito teipſum, vel cognoſce teipſum. Quod tamen Salomon, quem præceſſiſſe omnes hoc tempore & ſapientia ac rerum ſcientia docuimus ad animam quaſi ad mulierem ſub communione quadam loquens dicit: Niſi cognoueris te ipſam ô pulchra inter mulieres.*

Amb. in Pſ. 118.

Orig. hom. 2. in Cant.

Cant. 1. 7.

CAPVT. II.

De difficultate cognitionis ſui.

HAVD dubium eſt, magnam eſſe difficultatem in cognitione ſui. *Quomodo anima,* inquit Origenes loco allegato, *cognoſcat ſemetipſam,*

Orig. hom. 2. in Cant.

ipsam, nec facile puto, nec breuiter explicari posse. Et S. Basilius instruens Monachum, vt iudicium suum in obediendo prorsus submittat iudicio superioris, causam hanc reddit. *Illud enim firmissimum tenendum, rem omnium esse difficillimam seipsum cognoscere & curare, propterea quod naturaliter seipsum quisq; amat, & quilibet propterea quod in seipsos propensi sunt in veritatis iudicio fallantur. Porro ab alio cognosci curariq; facile est: cum iis, qui cæteros iudicant, nequaquam obstet amor sui ipsorum.* Et in Oratione de humilitate. *Verissimum*, inquit, *illud est, nihil esse difficilius, quam nosse seipsum. Non enim oculus tantum suo in semetipsum munere non fungitur, dum ea quæ extra sunt cernit & perlustrat, sed & ipsa mens nostra cum accuratè acriterq; peccata perueſtigat aliena; tardior verò in vitiis nostris considerandis esse deprehenditur.* Et S. Augustinus in Psalmos. *Multi nec seipsos nouerũt quia & seipsum, quemadmodum homo sibi debet innotescere, non omnium hominum est. Quomodo ergo diligit proximum tanquam seipsum, qui ne scit & seipsum. Non enim frustra ille filius iunior, qui profectus est in regionem longinquam, & dissipauit substantiam suam, prius reuersus est in semetipsum, nisi quia tam longè peregrinatus est, vt relinqueret etiam semetipsum.* Ausonius in ludo septem Sapientum. *Quanquam difficile est se noscere. Quam properè legimus, tam citò negligimus.* Thales interrogatus τί ἐστι δύσκολον, respondit, τὸ αὐτὸν γνῶναι, difficile est seipsum nosse. Aristoteles libro secundo magnorum moralium. *Difficillimum*, inquit, *est seipsum cognoscere, sed simul suauissimum, quilibet amore sui impeditur, ne rectè de se iudicet.* Et Chilo Spartanus dicere solitus est. *Facit philautia, vti in nostrimet vultus speculo nos ipsos satis clarè & rectè nequeamus cognoscere.*

Bas. Const. M. cap. 23.

Aug. in Ps. 118.

Luc. 15. 17.

Maximus mon. serm. 56.

CAPVT III.

De dignitate cognitionis sui.

DIGNITATEM huius notitiæ sui Clemens Alexandrinus in Pædagogo his verbis indicat. *Est vt videtur disciplinarum omnium pulcherrima, ac maxima, seipsum nosse. Si quis enim seipsum norit, Deum cognoscit.* Eandem S. Basilius in hom. de legendis libris gentilium describit, dum agit contra superuacuum corporis ornatum. *Omne studium adhibere, vt quod extra fuerit, benè pulchréque exornetur, sese non cognoscentis est, nec sapiens illud præceptum intelligentis, nos admonens, quemadmodum, non id quod aspicitur est homo. Excellenti enim quadam opus est sapientia, per quam nostrum quilibet quicunque sit, sese cognoscat; quæ profecto mente minimè purgatis non magis euenire potest, quam lippienti Solem aspicere. Hanc verò animæ purgationem, vt semel, & quod vobis satis sit dicam, voluptates per sensus eripiunt.* Et D. Aug. de spiritu

Clem. lib. 3.

Bas. hom. 24.

Aug. cap. 50.

&ani-

& anima, *Scientiam cœlestium & terrestrium rerum laudare atq; amare solent homines sed multo meliores sunt, qui huic scientiæ præponũt noscere semetipsos. Laudabilior siquidem animus est, cui nota est miseria sua, quàm qui ea non a-*
cap. 51. *specta vias syderum & naturas rerum scrutatur.* Et paulo post. *Cum nulla scientia melior sit illa, qua cognoscit homo seipsum, discutiamus cogitationes, locutiones atq; opera nostra. Quid enim prodest nobis si rerum omnium naturas subtiliter inuestigemus, efficaciter comprehendamus, & nosmetipsos non in-*
Idem cap. 1. *telligamus.* Vnde libro secundo soliloquiorum ait breuissimè ac perfectissimè sic orari Deum. *Deus semper idem, Nouerim me, Nouerim te.*

CAPVT IV.

De Vtilitate eiusdem.

DIci vix potest, quàm eximii fructus ex ea in hominem redundent. Quorum quosdam attigit S. Basilius, scribens in dictum. At-
Basil. hom. 3. tende tibiipsi. *Quin attende potius,* inquit, *tibiipsi, hoc est, animæ tuæ, hanc adornato, huius attentam gerito curam, adeo vt omnes sordes, quas ex nequitia contraxit, sedulo ab ea submoueas, nec minore studio notam omnem dedecoris illi inustam fac obliteres, atq; ita omni virtutis elegantia eam exornes. In examen teipsum aduoca quis ipse sis: Tuam ipsius naturam fac vt noueris: nam corpus quidem mortale, anima verò immortalis est. Scito duplicem nobis propositam esse vitam. Carnis quidem vita citato admodum cursu pratercurrit, quæ autem anima est nullam admittit circumscriptionem. Attende igitur tibiipsi, vt ne his quæ moritura sunt, quasi sempiternis bonis fixius adhærescas, neu aspernere sempiterna tanquam aliquando sint desitura. Carnem despicito, decidua enim est, & labilis; curæ sit tibi anima, quia res immortalis.* Et infra. *Luxu profusiore diuitiarum insolescis? tibi vni mirè places ob auitæ gentis claritudinem? immodico gaudio subsilis ob patriæ celebritatem? deniq; ob honores ab omni gradu tibi exhibitos. Attende tibiipsi, mortalis enim tu: quippe terra es & in terram abibis.* Et rursus. *Exacta & diligens tuiipsius consideratio viam tibi præstruet ad cognitionem Dei. In teipso enim tanquam mundo quodam distinctè adornato, licet exiguo contemplari licebit eximiam conditoris tui, & incomparabilem sapientiam, vt ex anima incorporea Deum esse incorporeum, nullo circumscriptam loco, inuisibilem, &c.* Denique cum animæ humanæ vim, & corporis structuram fusè exposuisset, subdit. *Per hæc vtiq; omnia cognoscere licet imperuestigabilem eius, qui te condidit sapientiam, adeo vt cum*
Psal. 138. 6. *Propheta ipse tu possis dicere. Mirabilis facta est scientia tua ex me. Attendeque tibi, vt attendas Deo.* S. Bernardus in Cantica alios fructus persequi-
Bern. serm. 36. tur; *Volo,* inquiens, *animam primò omnium scire seipsam, quod id postulet ra-*

tio &

tio & vtilitatis & ordinis. Et ordinis quidem, quoniam quod nos sumus primum est nobis: vtilitatis verò, quia talis scientia non inflat, sed humiliat. Et paulo post. *Nam quomodo non verè humiliabitur in hac vera cognitione sui, cum se perceperit oneratam peccatis, mole huius mortalis corporis aggrauatam, terrenis intricatam curis, carnalium desiderierum fœce infectã, curuam, infirmam, implicitam multis erroribus, expositam mille periculis, mille timoribus trepidam, mille difficultatibus anxiam, mille suspicionibus obnoxiam, mille necessitatibus arumnosam, procliuem ad vitia, tnualidam ad virtutes. Vnde huic iam extollentia oculorũ? vnde leuare caput? nõne magis cõuertetur in arumna sua, dũ configitur spina? Conuertetur, inquã, ad lacrymas, cõuertetur plãctus & gemitus, cõuertetur ad Dominũ, & in humilitate clamabit, sana animã meam, quia peccaui tibi. Porrò conuersa ad Dominum, recipiet consolationẽ, quia pater* Psal. 40. 5. *est misericordiarũ, & Deus totius consolationis. & c. Taliitaq; experimento, & tali ordine salubriter innotescit Deus, cum prius se homo nouerit in necessitate positum, & clamabit ad Dominum, & exaudiet eum, & dicet. Eruam te, &* Psalm. 49. 15. *honorificabis me. Atque hoc modo erit gradus ad notitiam Dei, cognitio sui:* NEQVE gentilium philosophorum doctissimi hos fructus notitiæ sui siluerunt. Nam PLATO *in Philebo* ignorantiam sui vocat genus improbitatis vniuersę: *in Amatoribus* verò dicit nosse seipsum esse absolutè sapere, ab eo omnem vitæ sapientiam iustitiamq; pendere. Et in *Alcibiade priore* addit, nec prudentem, nec bonum, nec fœlicem esse posse, qui seipsum non propè norit. Demum in *Charmide* affirmat sine sui notitia neminem posse esse temperantem. XENOPHON quoque Xen. lib. 4. in libro de factis & dictis Socratis, scribit propter cognitionem sui homines multorum sibi ac aliis bonorum auctores esse posse, contra verò multorum malorum, ob sui ignorationem; quique se ignorant, neque ad regimen sui, neque ad familiæ aut Reipubl. gubernationem idoneos esse. M. Tullius item Tusculana quarta, & August. XIII. de ciuitate. cap. 8. narrant Alcibiadem summo loco natum, cum ex sermone Socratis seipsum agnouisset nihilq; inter se & quemuis baiulum interesse, illacrymasse, petiisseq; sibi virtutem tradi.

CAPVT V.

De Mediis idoneis ad parandam sui notitiam.

INTER Media, quibus parari queat tam salutaris notitia sui, Augustvel quisquis auctor est libri de Spiritu & anima, tale præscribit. Aug. c. 51. *Necesse est, vt per singulos dies vitam nostram ad iudicium vocemus, & quid egimus per noctem & diem, examinemus. & quanto ad bona facienda so-*

lito alacriores, & quanto ad malu vincenda, solito constantiores: siue aliquo opere nostro insidijs inimici supplantari nos sinamus qualiter demum per iudicium transactæ deceptionis futuram illius fraudem caucre valeamus. Quisquis, sic cor suum in huiusmodi studio exercet audiat quid quidam sapiens dicat Scito teipsum. Ex quibus verbis intelligimus optimũ antidotum ad nosipsos agnoscendos esse frequentatum examen conscientiæ. Aliud salutare medium suggerit S. Bernard. vt quoniam nemo in hac vita ad perfectam sui notitiam peruenire possit, vt videlicet sciat, qualis sit verè in oculis Dei (nemo enim nouit, iuxta sapientem, dignusne sit amore, an odio) conetur in omnibus, quod consulit Christus, nouissimũ locum tenere. *Non enim est, inquit, periculum quantumcunq; te humilies, quantumcunq; reputes minorem, quàm sis hoc est quam te veritas habeat. Est autem grande malum, horrendumq; periculum si vel modicè plus vero te extollas, si vel vni videlicet in tua cogitatione te præferas, quem forte parem tibi veritas iudicat, aut etiam superiorem. Quemadmodum enim si per ostium transeas cuius superliminare nimium bassum sit, non nocet quantumcunq; te inclinaueris, nocet autem, si vel transuersi digiti spatio plus quam ostij patitur mensura erexeris, ita vt impingas, & capite quassato collidaris: sic in anima non est planè timenda quantalibet humiliatio, horrenda autem nimiumq; pauenda vel minima temerè præsumpta erectio. Quamobrẽ noli te homo comparare maioribus, noli minoribus, noli æqualibus, noli vni. Quid scis n. ô homo si vnus ille, quem forte omnium vilissimum atque miserrimum reputas, cuius vitam sceleratissimam, ac singulariter fœdissimam horres, & propterea illum putas spernendum, non modo præ te, qui forte iam sobriè & iustè & piè viuere te confidis, sed etiam præ cæteris omnibus sceleratis tãquam omnium sceleratissimum: quid scis, inquam, si melior & te, & illis mutatione dextera excelsi in se quidem futurus sit, in Deo verò iam sit.*

Eodem pertinet illud S. Chrysost. homilia 26. in Matthæum. *Nec sane minima pars philosophiæ est meritum suum posse dignoscere. Ille est maxime seipsum sciens, qui se esse nihil existimat. Ideo quippe & Dauid & Abraham postquam iam ad summũ virtutis fastigium euaserãt, tunc istud quod dico præcipue videntur implesse. Nam vnus quidem dixit se esse cinerem, alter verò se vermem vocabat, & cuncti omnino sancti horum se more deiiciũt: è regione verò, qui arrogans esse mault, ipse est, qui se cunctis deterius ignorat. Propterea more communi solemus dicere de superbis. Nescit seipsum, séq; prorsus ignorat. Qui verò se nescit, quemnam poterit agnoscere? Nam sicut ille qui seipsum agnoscit, profecto nouit & reliquos: ita etiam qui se nescit, consequenter ignorabit & cæteros.*

B. ser. 7. in Can.

E. cl. 92. Luc. 14. 10.

CAPVT VI.

Modus noscendi seipsum.

MODVM, quo anima sui notitiam capere debeat, præscribit Origenes homilia supra citata. *Intelligat*, inquit, *anima cuiusq; si boni affectus sit aut non boni, aut recti proposiți aut non recti. Et quidem si recti sit, si erga omnes virtutes eundē tenorē habeat, tam in intellgendo, quam in agendo, an erga necessaria tantum & quæ in promptu sunt. Et vtrum in eo sit, vt recipiat profectus, vt augeatur in intellectu rerum, augmentoque virtutum: an isto stet & resideat, in quod potuit peruenire: & vtrum erga seipsam tantum vacet excolendam, an aliis prodesse & conferre aliquid vtilitatis studeat, vel in verbo doctrinæ, vel in exemplis gestorum. Si verò cognoscat semetipsam non esse boni affectus, neque recti proposiți, in hoc ipso vt intelligat, vtrum ei satis desit, & procul à via virtutum sit: an in ipso iam posita sit itinere, & incedere iam conetur, cupiens quæ in ante sunt apprehendere, & quæ retro sunt obliuisci, sed nondum appropinquauerit: aut proxima quidem sit, nondum tamen ad perfectionem venerit. Sed & in eo opus videtur esse animæ cognoscentis semetipsam, scire hæc ipsa quæ operatur mala, an ex affectu & studio operetur, an fragilitate quadam & vt ille ait, quod quasi non vult agens, & quæ odit faciens: & rursus ea quæ bona sunt affectibus, & recto proposito gerere videatur. Verbi gratia si iracundiam apud aliquos quidem cohibet, apud aliquos autem effert: an semper eam cohibet, & apud nullum omnino profert. Similiter & tristitiam, si in aliquibus quidem negotijs vincit, in aliquibus autem recipit: an in omnibus omnino non recipit. Ita & timorem, aliaque similiter quæ virtutibus videntur esse contraria.* Orig. hō. 2. in Cant.

Eundem modum tradit Augustinus libro de Spiritu & anima. *Scito*, inquiens, *teipsum. Scito vnde veniſti, aut quo vadis, quomodo viuis, quantum proficis, vel deficis, quàm longè es à DEO, vel quam prope, non internallis locorum, sed similitudine vel dissimilitudine morum. Scito quomodo homo es, cuius conceptio culpa, vasci miseria, viuere pœna, mori necesse. Attende ergò solicite quid agas, vel quid agere debeas. Si quod faciendum est facias. Si bono operi malum aliquid non admisceas. Si bonum quod agis, quanta oportet deuotione adimpleas. Si alterius vt tuum diligas. Si tuum vt alterius malum reprehendas. Si sic declinas à malo vt facias bonum.* A.c. 52.

Quoniam verò supra tradit Clemens Alexandrinus ex cognitione sui, proximum gradum esse ad cognitionem Dei, quod etiam tradidit S. ANTONIVS epistola sexta, subiiciemus hic titulum Cl. l. 3. pædag. c. 1.

de Cognitione Dei. Plura de cognitione sui habes apud nostrum Martinum Delrio in sex lectionibus sacris de ea ad sodales Parthenios habitis.

VIDE V. *Conscientiæ examen. Diffidentia sui. Humilitas. Profectus spiritualis. Timor Dei. Et in* PANARIO, *Immortificatio passionum.*

COGNITIO DEI.

CAPVT I.

De Triplici cognitione Dei.

SPIRITVS sanctus in diuinis Scripturis triplicem Dei cognitionem patefecit, imperfectam, perfectam, & perfectissimam. Imperfecta est huius vitæ, de qua intelligitur illud Apostoli in priore epistola ad Corinthios. *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. cum essem parvulus, loquebar vt parvulus, sapiebam vt parvulus, cogitabam vt parvulus.* Et ad Philippenses. *Non quod iam acceperim*, inquit, *aut iam perfectus sim* (in cognitione Dei) *sequor autem, si quo modo comprehendam, in quo & comprehensus sum à Christo Iesu. Fratres ego me non arbitror comprehendisse.*

1.Cor. 15.4.11. Phil.3.12.

PERFECTA est alterius vitæ, quam ibidem descripsit Apostolus, dum mox subiecit. *Quando autem factus sum vir, euacuaui quæ erant parvuli; Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.* Eandem nomine visionis Dei intellexit B. Ioannes, dum ait. *Charissimi, nũc filii Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.*

1.Cor.13.12. 1.Ioan.3.2.

PERFECTISSIMA deniq; est, qua Dei essentia, omniaq; eius attributa & perfectiones exactissimè cognoscuntur, cuiusmodi notitia neque in hac, neque in altera vita vnquam homini continget. Vnde Iob. *Forsitan*, inquit, *vestigia Dei comprehendes, & vsque ad perfectum omnipotentem reperies? Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces?* Et rursum. *Quis poterit scrutari vias eius, aut quis potest ei dicere, operatus es iniquitatem? Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram, numerus annorum eius inæstimabilis.* Et Psaltes regius. *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam.* Et Ieremias. *Fortissime, magne, potens Dominus exercituum nomen tibi, magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu.* Et Apostolus ad Romanos. *O altitudo diuitiarum*

Iob.11.7. c.36.23. Psal 138.6. Ierem.32.18.

rum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini, Aut quis consiliarius eius fuit? Atq; ad Timotheum. *Rex regũ*, inquit, *& dominus dominãtium, qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilẽ, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest.* Idem docent S. Patres, & quidem B. Chrysostomus quinque homiliis demonstrauit Dei naturam esse non hominibus modo, sed etiam Angelis incomprehensibilẽ, idque aduersus Anomæos, qui iactabant se non minus Deum cognoscere, quam Deus ipse se cognosceret. VERVM nos hic tantum agimus de cognitione imperfecta huius vitæ. Rom. 11. 13. 1. Tim. 6. 16.

CAPVT II.

Quod à natura homini insita sit aliqua Dei notitia in hac vita.

A NATVRA insitam esse homini aliquam Dei notitiam primum liquet ex illo dicto Ps. *Signatum est super nos lumẽ vultus tui Domine. Non dixit, resplenduit,* ait Chrysostomus, *non dixit, apparuit, sed signatum est significans, quod quemadmodum quod in fronte signatum est, est omnibus manifestum, nec fieri potest vt id aliquem lateat: nec visum luce plenum & radios potest quis ignorare, ita inquit, nec tuam Domine prouidentiam. Vt enim lux signata, hoc est, impressa & insculpta est manifesta omnibus, ita etiam prouidentia tuæ benignitatis.* Deinde ex clarissimis verbis Apostoli docentis Ethnicos Philosophos habuisse veri Dei notitiam, *quod notum est Dei*, inquiens, *manifestum est in illis. Deus enim illis manifestauit. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas.* Idem docuerunt prisci Patres. Clemens Alexandrinus in quinto Stromatum. *Nullum*, ait, *vnquam genus, neque agricolarum, neque pastorum, neque eorum qui versantur in ciuitatibus potest viuere, nisi eius quod est præstantius ac melius fide præoccupatũ præuentumq; fuerit. Quamobrem vniuersa quidem gens Orientalium & quæ pertinet ad Occidentem, Septentrionem & Austrum vnam habet & eandem anticipatam notionem de principatu eius qui constituit; siquidẽ quæ sunt vniuersæ & maximè generales eius operationes omnes ex æquo peruaserunt. Longè autem magis, qui apud Græcos curiosi fuere Philosophi à barbara moti philosophia ci qui non cadit sub aspectum, & est solus, & potentissimus, & artifex maximus & eorum quæ sunt pulcherrima auctor præcipuus, dedere prouidentiam.* Gregorius Nazianzenus de Theologia. *Quod Deus sit ac princeps quædam causa omnium rerum procreatrix & conseruatrix, tum oculi ipsi, tum* Pſal. 4. 7. G. orat. 2.

lex naturalis docet: illi, dum rebus in aspectum cadentibus aciem, affigunt, easque & egregia stabilitate praditas esse, & progredi, atque immotè, vt ita dicam, moueri voluique perspiciunt: hæc autem, dum per res oculis subiectas, præclareq; constitutas auctorem earum coniectura quadam colligit, atque assequitur. Quemadmodum enim quispiam citharam pulcherrimè elaboratam conspiciens, eiusque concinnitatem audiens, nihil aliud quam ipsum citharæ conditorem atque citharœdum mente reputat, licet de facie ipsi ignotum: eodem quoque modo nobis is, qui res vniuersas procreauit, easque mouet & conseruat, sese declarat etiamsi animis nostris ingeniisque comprehendi nequeat. Ac nimis profecto absurdus & præposterus est, quisquis non hucusq; sponte sua progreditur, nec argumentis naturalibus cedit, verum hoc quoque inficiatur Deum esse. S. HIERON. in epist. ad Galatas. *In Euangelio dicitur. Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum. Ex quo perspicuum fit natura omnibus Deu ineſſe notitiam, nec quenquam sine Christo nasci, & non habere semina in se sapientiæ & iustitiæ, reliquarumq; virtutum. Vnde multi absque fide & Euangelio Christi vel sapienter faciunt aliqua, vel sancte vt parentibus obsequatur, vt inopi manum porrigant.* S. CYRILLVS Alexandrinus scribens contra Iulianum apostatam, cum ex ter maximo Hermes notasset Deo nihil esse fulgidius eumque idcirco fecisse omnia, vt per omnia videretur, addit & Iulianum affirmasse *cognitionem Dei rem esse quæ doceri nequeat, sed per se dicatur ab hominibus. Quod autem doceri nequeat*, inquit, *coniectura nobis sit primum commune studium erga Deitatem, quod est omnibus hominibus priuatim & publice, vbicunque viri sunt & gentes. Omnes enim absq; doctore Deitatem quandã credimus.* Haud secus Lactantius Firmianus diuinarum institutionum libro primo probat & Poetas, & Philosophos & Sybillas apud Ethnicos vnum Deum agnouisse. Deniq; S. Ioannis Damasceni in lib. de orthodoxa fide verba sunt. *Omnibus cognitio existendi Deum naturaliter est insita.*

H. in cap. 1. Ioan. 1.

Cyr. lib. 2.

Lact. c. 5. & 6.

D. lib. 1. c. 2.

CAPVT III.

Quousq; se porrigat cognitio Dei in hac vita.

INTER omnes Patres & Theologos conuenit posse in hac vita cognosci Deum esse, vel existere, non posse tamen cognosci perfectè quid sit, id est, eius essentiam & proprietates. Secundo conuenit potius de eo cognosci quid non secundũ substantiã quam quid sit. Sic n. loquitur Clemens Alexandrinus: *Si ablatis omnibus quæ adsunt corporibus, & iis quæ dicuntur incorporea, nos ipsos proiecerimus ad Christi magni-*

Cle. l. 5. strom.

magnitudinem: & deinde in vastitatem, immensitatemq; sanctitate processerimus, ad intelligentiam omnipotentis vtrunque processerimus, non quod est, sed quod non est cognoscentes. Et Gregor. Nazianzenus in Pascha. *Deus vniuersum id quod est complectitur, nec principium habens, nec finem habiturus, quasi pelagus quoddam essentiæ immensum & interminatum, omnem tum temporis, tum naturæ cogitationem superans, mente sola adumbrabilis, & quidem perexiguè, ac perobscurè, non ex his, quæ in ipso sunt, sed quæ circa ipsum: priusquam teneatur effugiens.* Et paulò post. *Immensus ita est Deus, contemplatuque difficilis, idque solum in eo plane comprehendi potest, quod immensus sit.* Quid autem est immensum, nisi quod mensurari non potest? Et S. Augustinus in Psalmos. *Intendat charitas vestra, Deus ineffabilis est. Facilius dicimus, quid non sit, quam quid sit. Terram cogitas? non est hoc Deus. Mare cogitas? non est hoc Deus. Omnia quæ sunt in terra, homines & animalia, non est hoc Deus. Quicquid lucet in cælo, stella, sol & luna, non est hoc Deus. Ipsum cælum non est hoc Deus. Angelos cogita, virtutes, potestates, archangelos, thronos, sedes, dominationes, non est hoc Deus. Et quid est hoc? Solum potui dicere, quid non sit. Quæris quid sit? Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.* Et libro octauo de Trinitate. *In spiritualibus omne mutabile quod occurrerit, non putetur DEVS. Non enim paruæ notitiæ pars est, cum de profundo isto in illam summitatem respiramus, si antequam scire possumus quid sit Deus, possumus iam scire, quid non sit. Non est enim certè nec terra nec cælum, nec tale aliquid quale videmus in cælo, nec tale aliquid, quicquid non videmus & est fortassis in cælo.* Et in verbis Domini in Ioannem. *Dictum est* apud B. Ioannem. *Et Deus erat verbum. De Deo loquimur. Quid mirum si non comprehendis? Si comprehendis, non est Deus. Sit pia confessio ignorantiæ magis, quam temeraria professio scientiæ. Attingere aliquantum te mente Deum, magna beatitudo est, comprehendere autem omnino impossibile.* Denique S. Chrysostom. exponens illa verba Psalmi. *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam,* hunc dicit esse eorum sensum. *Quamuis sciam te omnia præscire, & me ex iis, quæ non erant fecisse, perfectam tamen & manifestam tui non possum habere cognitionem, sed admirabilis facta est, hoc est, superauit captũ meum, validior facta est, quam vt mea possit ratione comprehendi, adeo est admirabilis & magna. Propterea enim subiunxit, non potero ad eam, neque hoc dicit. Ignoro Deum, sed perfectam & vndique absolutam & manifestam eius non habeo notitiam. Quod quidem dicit etiam Paulus. Nam eum quidem esse scimus quid sit [illegible] stantia nescimus. Quod sit benignus, & clemen[illegible] nus, quod bonus quantitatem verò [illegible] Dei non perfecte obtinuisti, quomodo [illegible]*

G. orat. 2.

A. in psal. 85.

Isa. 64. 4.

Aug. c. 2.

Id. serm. 38. Ioan. 1. 1.

Chr. in ps. 138.

ipsum noui eam esse admirabilem, quod meam superat rationem. Nam radium quoq; solarem non possumus apertè cognoscere, & tamen propter hoc ipsum eum maximè admiramur. Ita etiam de Dei cognitione, neq; eam omnino ignoramus, eum enim esse scimus, & quod est benignus, clemens, bonus, & misericors & quod est vbiq;. Quid sit autem substantia, vel quanta sint quæ dicta sunt, vel quomodo sit vbique, ignoramus.

QVÆRES, cur Deus tam imperfectam sui notitiam nobis reliquerit? Gregor. Nazianzenus tres causas reddit in oratione quadam de Theologia. G. orat. 2.

Prima, ne ob adipiscendi facilitatem facilis quoq; rei quæsita iactura sit. Fit enim fere, vt quod non sine labore, atque industria partum est, arctius quoque teneatur: quod autem nullo negotio comparatum est, citissimè vilescat, atque contemnatur, vtpote quod recuperari possit. Atque ita in beneficium cedit non obuia illa & exprompta beneficentia, dum taxat apud prudentes homines atque cordatos. Altera, ne idem nobis, quod Lucifero illi prolapso accidat, qui toto illo fulgore perfusus aduersus Dominum omnipotentem ceruicem obdurauit, atque ob elationem corruit casu omnium miserrimo. Postrema, vt pro industriæ suæ, illustrisque vitæ præmio vberius aliquid habeant, qui hic sese à vitiorum labe perpurgarint, ac rem adamatam & expetitam patientibus animis expectarint. Quartam causam addit oratione in Pascha, cum enim dixisset Dei notitiam, *tantum principem nostri partem eamque purgatam collustrare, quantum oculorum aciem perstringit fulguris celeritas haudquaquam permanentis*, mox subiicit. Id. orat. 2.

meo quidem iudicio, vt quatenus cognosci potest, nos ad se trahat (quod enim nullo modo percipi potest, id nec sperat quisquam, nec adnititur) quatenus autem capi nequit, admirationem sui excitet, atque ex ipsa admiratione vehementius desideretur, desideratus purget, purgans autem Deiformes efficiat, cumque id consecuti fuerimus iam velut cum familiaribus colloquatur. Atque hanc causam, quod mirum est, mutuatus videtur Nazianz. à S. Cypriano, qui in præfatione libri de cardinalibus operibus Christi ita scribit. *Cordi*, inquit, *nostro se offert Deus, & aliquid luminis sui infundit, inuitans & prouocans. Nisi enim aliquo modo sentiretur, nec appetendi nec inquirendi spes esset aliqua vel facultas. Sed quia ex parte sentitur, admirationi est odor ille & sapor nullam cum carnalibus dulcedinibus habens similitudinem, & per omnia suauitate differens, eoque desideratur copiosius, quo cætera delectamenta excedit. Desiderium autem inquirentes purificat, & purificatio exclusis enormitatibus ad formam Dei proficit ascendentes, atque ita in opere suo imago & similitudo Dei multis laboriosisque progressionibus & incrementis propriam sibi demum indicat dignitatem.* Non absimilem causam reddit S. Augustin. loco supra citato in Ioannem breuiter sic scribens. A serm. 38.

Dicimus, quam incomprehensibile sit, quod lectum est. (In principio erat

erat Verbum, &c.) *& tamen lectum est, non vt comprehenderetur ab homine, sed vt doleret homo, quia non comprehendit, & inueniret, vnde impeditur à comprehensione, & remoueret ea, & inhiaret perceptioni incommutabilis verbi, ipse ex deteriore in melius commutatus.*

CAPVT IV.

De excellentia cognitionis Dei.

EXCELLENTIAM diuinæ cognitionis declarauit Christus Dominus, cum subleuatis in cœlum oculis de discipulis suis dixit. Ioan 17.3. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* In quæ verba Cyrillus Alexandr. *Cognitio est vita, spiritalem nobis benedictionem adducens, per quam spiritus in cordibus nostris habitat, in adoptionem filiorum Dei, & veram pietatem per Euangelicã vitam, & incorruptibilitatem reformãs. Quum igitur origo & quasi pronuba dictorum omnium cognitio Dei veri esse inueniatur rectè à Domino nostro Iesu Christo vita æterna est appellata, quasi mater & radix virtute, naturaq; sua vitam æternam pariens. Sed considera diligenter, quomodo solius Dei veri cognitio efficiatur. Non enim absq; cognitione filij, quare nec absque cognitione Spiritus sancti: hæc enim Dei vnitas in Trinitate intelligitur, atq; creditur secundum Scripturas.* Cyr. lib. 11. in Ioan. c. 17. Et Nazianzen. in oratione de statu Episcoporum. *Regnum*, inquit, *cælorum nihil aliud esse existimo, quam eius quod purissimum & perfectissimum est, adaptionem, perfectissima autem rerum omnium est Dei cognitio.* Clemens verò Alexandrinus mirificè prædicat cognitionem Dei. Nam libro sexto stromatum ait esse perfectissimum bonum, & per se expetendum; in septimo verò esse rem maximã, quæ sola hominem pium & religiosum efficiat, atque ita conseruet in eo virtutem vt amitti nequeat: Eum qui Deum vere & magnifice cognorit, non posse seruire voluptatibus, aliisque animi perturbationibus, sancta semper facere & cogitare, precari cum angelis, & licet oret solus habere assistentem angelorum chorum. Cl. 6. & 7. strom. Augustinus in sermonibus de tempore. *Cognitione Dei nihil melius est, quia nihil beatius est, & ipsa vera beatitudo est. Vnde & Saluator ad Patrem ait: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te vnum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Et libro Soliloquiorum secundo. Breuissimè ac perfectissimè sic oratur Deus. *Deus semper idem. Nouerim me, nouerim te.* Hieronymus libro 6. commentariorum in Ieremiam. *Notitia vnus Dei*, inquit, *omnium virtutum possessio est.* Et libro 7. in Ezechielem. *Memoria Dei excludit omnia flagitia.* Lactantius libro primo diuinarum institutionum. *Dei vim maie-*

A. serm. 112. Io. 17. 3. A. c. 1. H. in c. 31. In c. 22. L. c. 8.

maiestatemq; tantam esse dicit in Timæo Plato, vt eam neq; mente concipere,
L. c. 4. *neq; verbis enarrare quisquam possit ob nimiam & inæstimabilem potestatem.*

CAPVT V.

De necessitate & vtilitate cognitionis Dei.

NECESSITAS cognitionis Dei inde liquet, quod sicut *sine fide impossibile est*,
Hcb. 11. 6. teste Apostolo, *placere Deo*, ita & sine cognitione Dei. *Fides enim*, inquit S. Cyrillus loco proximè citato, *quid aliud est, quam vera de Deo cognitio? Per fidem enim cognitio fit. Testatur id Isaias, dicens,*
Isa. 7. 9. Heb. 11. 3. *Si enim non credideritis, non intelligetis.* Vnde & Paulus. *Fide*, inquit, *intelligimus aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent.*
Ib. 6. Et infra. *Credere oportet accedentem ad DEVM quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* At nos supra probauimus ad notitiam DEI imperfectam id maximè pertinere, vt cognoscatur, quod sit & existat Deus. Vnde B. Bernardus in Cantica, agens de cognitione sui
B. serm. 37. & Dei. *Quidsi*, inquit, *ignoras Deum, poterit nè spes esse salutis cum Dei ignorantia? Ne hoc quidem. Nec enim potes, aut amare quem nescias, aut habere quem non amaueris. Noueris proinde te, vt Deum timeas, noueris ipsum, vt æquè ipsum diligas. In altero initiaris ad sapientiam, in altero & consummaris: quia initium sapientiæ timor Domini est & plenitudo legis est charitas. Tam ergo vtraque ignorantia cauenda est tibi, quam sine timore & amore Dei salus esse non potest.* S. Ambrosius libro primo Officiorum
Gen. 15. 6. Rom 4. 3. Psal. 52. 1. tradit hominem non modo non saluum, sed neque sapientem vel prudentem esse posse sine notitia veri Dei. *Credidit*, inquiens, *Abraham Deo & reputatum est illi ad iustitiam. Nemo enim prudens, qui Deum nescit. Denique insipiens dixit. Quia non est Deus. nam sapiens non diceret. Quomodo enim sapiens, qui non requirit auctorem suum? qui dicit lapidi, Pater meus es tu, qui dicit diabolo, vt Manichæus, author meus es tu. Quomodo*
Eccl. 1. 16. H. ep. 3. *sapiens, qui Deum suum non timet? Initium enim sapientiæ timor Domini.* Immò S. Hieronymus epist. ad Heliodorum non dubitat affirmare hominem Dei ignarum nihil distare à bellua. *Absque notitia*, inquit, *sui creatoris omnis homo pecus est.*

S. Ant. ep. 6. Cl. pæd. l. 3. c. 1. QVOD ad vtilitatem huius diuinæ cognitionis attinet, ea primaria est, quod sicut ex cognitione sui, secundum S. Antonium Magnum & Clementem Alexandrinum proximus gradus fit ad cognitionem Dei, sic ex cognitione Dei viciſſim ad cognitionem sui, quoque plus profeceris in illa, hoc in hac te maiores progressus facturum. Exemplum habes in puteis; quo enim altera sitularum altius attollitur, hoc altera

pro-

profũdius deprimitur. & in ædificiis, quo muri turresq; sublimius eductæ sunt, hoc profundius necesse est iacta esse fundamẽta. *Nemo*, inquit S. Basilius, *ita demens, aut tanta mentis cæcitate est, vt ad summam Dei comprehensionem sese peruenisse existimet: sed quanto magis ad ipsius notitiam accedere videbitur, tanto maiorem sentiet infirmitatem. Talis erat Abraham, talis Moses. Quando enim Deum videre, quantum fas erat homini potuerunt, tunc maximè vterq; se humilem tenuemq; putauit. Abraham se pulueremac cinerem nominans. Moses verò se linguabalbum, ac sermone tardum appellans. Videbat enim se rerum cognitarum magnitudini nequaquam linguæ debilitate posse respondere.* Duo alia illustria huius rei exempla proferunt in suis super Isaiam commentariis Hieronymus & Chrysostomus, nempe prophetæ Isaiæ & Apostoli Pauli. Nam Isaias cum vidisset Dominum in excelso solio sedentem, continuò oculos in se reflectens confessus est se virum labiis pollutum; & Paulus post raptum in tertium cœlum vocauit se nunc abortiuum, nunc peccatorum primum, nunc minimum Apostolorum, nunc nomine Apostolico indignum.

B. hom. 15. de fide.

Gen. 18. 27.

Exo. 4. 10.

In c. 6. Isa.

Isa. 6. 5.

1. Cor. 15. 8.

CAPVT. VI.

De mediis perueniendi ad cognitionem DEI.

PRIMVM medium est consideratio visibilium creaturarum. Vnde Isaias. *Leuate*, inquit, *in excelsum oculos vestros, & videte quis creauit hæc? qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine vocat, præ multitudine fortitudinis & roboris, virtutisque eius, neq; vnum reliquum fuit.* Considera vel vnam aliquam magnam creaturam, vt cœlum. *Cæli enim enarrant*, inquit rex Dauid, *gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Vel vnum solem. *In sole enim posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo exultauit vt gigas ad currendam viam.*

Isa. 40. 26.

Psal. 18. 1.

Psal. 18. 6.

Vnde Chrysost. in Gen. *Quid dicis homo? Cum videris cœlum, admiraris eius formositatem, astrorum varietatem, claritatis eminentiam: ne ibi subsistas sed ad opificẽ ipsum extende mentẽ. Obstupescere te facit solis lux, & admiraris eius multiplicẽ vsum & quia vides radios illustrãtes tuos oculos, admiraris elemẽti pulcritudinem sed neq; hic subsistas. Quia si factura tã admirabilis est, & supra omnium opinionem & intellectum quantus est, qui ipsum solo*

Cb. hom. 6.

A.ep.3. *verbo & præcepto produxit?* Imò consídera vel minimam aliquam, vilíssimamq; creaturam, vt culicem, & habebis, vnde mireris eius opificẽ. *Creatorem enim*, inquit Hieronymus in epistola quadam, *non in cœlo tantum miramur, & terra, sole & oceano, elephantis, camelis, equis, bobus, pardis, vrsis, leonibus, sed & in minutis quoq; animalibus formica, culice, muscis, vermiculis, & istiusmodi genere, quorum magis scimus corpora, quam nomina eandemq; in cunctis veneramur solertiam.*

B. hom. 5. de fide, Alterum medium est, Consideratio crebra inuisibilium creaturarum, atque adeo ipsius Dei. *Tu*, inquit S. Basilius, *si aliquid de Deo dicere aut audire cupis, mitte corpus vna cum sensibus corporeis, relinque terrã, mare, & aerem sub tuis ponito pedibus. Supra athera mentis oculos attolle. Deinde & supra cœlum ascende, & animo ibi pulcherrima contemplator, cœlestes exercitus, angelorum choros, præsulatus archãgelorum, gloriam dominationũ, sedes thronorum, virtutes, principatus potestates, singula percurrendo creata mentem amore diuino incensus altius illis attolle, ac omnium conditricem naturam diuinam intuere stabilem, immobilem, nihil in se alienum retinentem, simplicem, impassibilem, indiuisibilem, incompositam, lucem habitantem inaccessam, potentiam ineffabilem, magnitudinem incircumscriptam, gloriam supermicantem, bonitatem desiderabilem, pulchritudinem inenarrabilem, qua anima vehementer consternata contingi quidem sermone autem nequaquam explicari potest. Ibi enim pater, filius & Spiritus sanctus. Pater omnium principium, omnium causa existentium, animantium radix, &c.*

III. Medium est, Studium purgandi animum à peccatis, prauisq; cupiditatibus ad opes, honores, voluptates, & similia. *Omnis enim qui*
1.Ioan 3. 6. *peccat*, ait S. Ioannes, *non vidit Deum nec cognouit eum.* Et. *qui dicit se nosse*
1.Ioa 2. 4. *Deum, & mandata eius non custodit, mendax est & in hoc veritas non est.* Clemens Alexandrinus. *Mens*, inquit, *quæ est munda, & ab omni vitio libera,*
Clem.3.strom. *est quodammodo apta ad potestatem Dei suscipiendam, cum diuina in eo assurgat imago. Vt ij autem accipiant Dei cognitionem, qui adhuc ducuntur à vitijs, minimè potest fieri. Ergo nec vt finem assequantur, qui nullam habent Dei cognitionem. Omnino fieri non potest, vt quis simul sit & cognitione præditus, & blandiri corpori non erubescat.* Basilius in verba Psalmographi. *Vacate &*
B.in psal 45. *videte quia ego sum Deus. Quatenus enim*, ait, *ijs rebus vacamus, quæ aliena sunt à Deo, Dei notitiam recipere nequaquam valemus. Nonne vides, quod in*
Mat.13.22. *spinas delapsum verbum à spinis suffocatur? Spinæ namque carnis voluptates, & diuitiæ, & curæ sunt huius seculi. Extra hæc omnia constitutum esse opus sit eum qui cognitionem Dei desiderat, debetq; ab omnibus perturbationibus, atq; affectibus vitiosis vacare, sic demum Dei scientiam apprehendere. Quomodo*
A lib.1.c. 10. *animam tot adeo, quæ ipsam præoccuparint distractionibus cogitationum oppressam Dei cognitio, cogitatioq; penetrabit?* Et Augustinus de doctrina Christia-

Christiana. *Cum illa veritate perfruendum sit, quæ incommutabiliter viuit, & in ea Trinitas Deus auctor & conditor vniuersitatis rebus quas condidit consulat, purgandus est animus, vt perspicere lucem illam valeat, & inhærere perfecte. Quam purgationem quasi ambulationem quandam, & quasi nauigationem ad patriam esse arbitremur: non enim ad eum qui vbique præsens est, locis meuemur, sed bono studio, bonisque moribus.*

IV. Medium est ORATIO, vel auxilii imploratio. *Neq; enim*, inquit Greg. Theologus oratione in Pascha, *aliter terreni corporis, mentisque vinculis astrictæ crassities Deum concipere potest, nisi diuinitus adiuuetur.* Hoc medium Augustinus, atque etiam orandi formulam pro cognitione Dei obtinenda præscripsit libro primo Soliloquiorum. Naz. Orat. 1. Aug c. 1.

Oratio S. Augustini.

Pro cognitione Dei impetranda.

DEVS vniuersitatis conditor, à quo manant vsque ad nos omnia bona, à quo coercentur vsq; à nobis omnia mala. Deus supra quẽ nihil, extra quem nihil, sine quo nihil est. Deus sub quo totum est, in quo totum est, cum quo totum est. Qui fecisti hominem ad imaginem & similitudinem tuam, quod qui seipsum nouit, agnoscit. Exaudi, exaudi, exaudi me Deus meus, Domine meus, rex meus, pater meus, causa mea, spes mea, res mea, honor meus, domus mea, patria mea, salus mea, lux mea, vita mea. Exaudi, exaudi, exaudi me more illo tuo paucis notissimo. Iam te solum amore solum sequor, te solum quæro, tibi soli seruire paratus sum, quia tu solus iustè dominaris, tui iuris esse cupio. Iube quæso atq; impera, quicquid vis, sed sana & aperi aures meas, quibus voces tuas audiam; sana & aperi oculos meos, quibus nutus tuos videam. Expelle à me insaniam, vt recognoscam te. Dic mihi, qua attendam, vt aspiciam te & omnia me spero, quæ iusseris esse facturum. Recipe oro fugitiuum Domine, clementissime Pater. Iam iam satis pœnas dederim, satis inimicis tuis, quos sub pedibus habes, seruierim, satis fuerim fallaciarum ludibrium. Accipe me ab istis fugientem famulum tuum, quia & isti me, quando à te fugiebam, acceperunt alienum. Ad te mihi redeundum esse sentio. Pateat mihi pulsanti ianua tua. Quomodo ad te perueniatur doce me. Nihil aliud habeo, quam voluntatem. Nihil aliud scio, nisi fluxa & caduca spernenda esse, certa & æterna requirenda. Hoc facio Pater, quia hoc solum noui, sed vnde ad te perueniatur ignoro. Tu mihi suggere, tu ostende, tu viaticum præbe. Si fide te inueniant, qui ad te re-

fugiunt, fidem da. Si virtute virtutem, si scientia, scientiam. Auge in me fidem, auge in me spem, auge charitatem. O admiranda & singularis bonitas tua. Ad te ambio, & quibus rebus ad te ambiatur, à te rursum peto: Tu enim si deseris, peritur hic. Sed non deseris, quia tu es summum bonum, quod nemo rectè quæsiuit, & minimè inuenit. Omnis autem rectè quæsiuit, quem tu rectè quærere fecisti. Tandem oro excellent. clementiam tuam, vt me penitus ad te conuertas, nihilq; mihi repugnare facias tendenti ad te, iubeasque me, dum hoc ipsum corpus ago atque porto, purum, magnanimum, iustum, prudentemque esse, perfectumque amatorem, perceptoremque sapientiæ tuæ, & dignum habitatione atque habitatorem beatissimi regni tui. AMEN.

A. 15. de Trin. c. 2. V. MEDIVM, est industria nostra in Deo quærendo, auxilio diuino coniuncta. *Deus quippe ipse,* inquit alibi Augustinus, *quem quærimus, adiuuabit, vt spero, ne sit infructuosus labor noster, vt intelligamus, quemadmodum dictū sit in psalmo sacro. Lætetur cor quærentium Dominum. Quærite Dominum, & confirmamini, quærite faciem eius semper. Videtur enim, quod semper quæritur, nunquā inueniri: & quomodo iā lætabitur, & non potius cōtristabitur cor quærentium, si nō potuerint inuenire quod quæritur? Non enim ait, Lætetur cor inuenientium, sed quærentium Dominū, & tamen Dominum*

Psal. 104. 3.

Isa. 55. 6. *Deum inueniri posse, dum quæritur, testatur Isaias propheta, dum dicit. Quærite Dominum, & mox vt inueneritis, inuocate eum. Et cum appropinquauerit vobis derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas. Si ergo quæritur inueniri potest, cur dictum est. Quærite faciem eius semper? An & inuentus forte quærendus est? Sic enim sunt incomprehensibilia requirenda, ne se existimet nihil inuenisse, qui quam sit incomprehensibile quod quærebat, potuerit inuenire. Cur ergo sic quærit, si incomprehensibile comprehendit esse quod quærit, nisi quia cessandum non est, quamdiu in ipsa rerum comprehensibilium inquisitione proficitur, & melior meliorque fit quærens tam magnum bonum, quod & inueniendum quæritur, & quærendum inuenitur? Secundum*

Eccli. 24. 29. *hoc accipi potest, quod dictum est in libro Ecclesiastico dicere sapiētiam. Qui me manducant, adhuc esurient, & qui bibunt me adhuc sitient. manducant enim & bibunt, quia inueniunt, & quia esuriunt ac sitiunt, adhuc quærunt. Fides quærit, intellectus inuenit, propter quod ait propheta. Nisi credideritis, non in-*

Esa. 7. 9. *telligetis.* Eodem pertinet quod S. Ambrosius præscribit exemplo Abrahæ & Moysis in omnibus sequendum esse Deum, eiusque iussis & consiliis parendum, si in Dei notitia & familiaritate magnos progressus facere velimus. *In hoc scimus,* inquit S. Ioannes, *quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruemus.* Ambrosii verba lib. 2. de Abraham patriarcha. *Exÿt Abraham, quemadmodum locutus est ei Dominus.*

1. Ioan. 2. 3. A. c. 2.

Hinc

Hinc ferunt gentiles septem sapientum sententiam, sequere Deum, quasi inuentum suum: cum longè anterior non dico Abraham, sed Moyses fuerit, per quem lex data est dicens. Post Dominum tuum ambulabis. Exiuit ergo Abraham, in quo non tam profectio eius, quàm animæ eius deuotio, & mentis libertas: exiuit de corporis vinculis, de illecebris delectationis. Denique sic habes. Exiuit Abraham, quemadmodum locutus est illi Deus. Gen. 12. 4. *Supra habes. exi, dixisse Deum, in quo apertum imperium iubentis expressum, hic habes quemadmodum locutus est illi Deus. Quasi quidam confabulationis affectus comprehenditur: omnia enim fecit quæ statuta sunt. Ante factum igitur Deus dicit, quasi obnoxio, post factum loquitur quasi amico. Amicus est enim Deo, qui facit quæ imperata sunt. Vnde & in Euangelio suo dicit Dominus Iesus. Vos amici mei* Ioan. 15. 14. *estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.*

VIDE V. *Cogitatio diuinæ præsentiæ. Cognitio sui. Contemplatio. Familiaritas cum Deo. Fides in Deum. Religio. Sapientia. Veritas.*

CONFESSIO PECCATORVM.

CAPVT I.

De nomine & definitione Confessionis.

CONFESSIONIS nomen, teste B. Hieronymo & Augustino, in diuinis literis, maximè autem in psalmis geminam habet significationem. Hie. in c. 11. Matth.

Confessio, inquit Augustinus, *vel laudis* DEI *est, vel peccatorum nostrorum. Et illa quidem confessio quæ peccata nostra* DEO *confitemur, omnibus nota est, ita vt hanc solam dici confessionem in Scripturis sanctis minus erudita existimet multitudo. Nam vbi hoc verbum lectoris ore sonuerit continuo strepitus pius pectora tundentium consequitur. Sed debet aduertere, quomodo dictum sit in alio psalmo. Quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum* DEI *in voce exultationis & confessionis soni festiuitatem celebrantis. Hinc enim certe manifestum est, vocem confessionis & sonum non ad mœrorem pœnitentiæ, sed ad lætitiam festiuitatis celeberrimæ pertinere. Deinde sic loquitur* CHRISTVS. *Confiteor tibi pater Domine cœli & terræ, qui abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic placi-* A. in psal. 117. Psal. 41. 5. Matth. 11. 25.

placitum fuit coram te. Quis enim non eum intelligat in laude patris hæc dicere? Quis non videat istam confessionem non ad dolorem cordis, sed ad gaudium pertinere? cum etiam præcesserit Euangelista dicens. In ipsa hora exultauit in Spiritu sancto & dixit. Confiteor tibi pater. Conuenienter autem eidem nomenclaturæ, & hæc significatio subiecta est auctore eodem Augustino. *Nunquid enim*, ait in verba psalmi 94. Præueniamus faciem eius in confessione, *& hoc non pertinet ad laudem Dei, quando confiteris peccata tua? imò verò maximè pertinet ad laudem DEI. Quare, maxime pertinet ad laudem DEI, quando confiteris peccata tua? quia tanto amplius laudatur medicus, quanto plus desperabatur ægrotus. Confitere itaque peccata tua, quo magis desperabas de te propter iniquitates tuas. Tanto enim maior laus est ignoscentis, quanto maior exaggeratio est peccata confitentis.* Et alibi. *Cum sua quisque confitetur peccata, cum Dei laude confiteri debet, nec aliter pia est confessio peccatorum, nisi non desperans, & poscens misericordiam Dei.*

Luc. 10. 21.

Id. in ps. 105.

Græci Patres confessionem peccatorum appellant ἐξομολογήσεως, quam vocem è Latinis vsurpant quoque nonnulli, vt Ireneus, Tertul. Cyprianus & Pacianus, quanquam Tertullianus eam quoque ad cæteras pœnitentiæ partes extendat. Hæc eius sunt verba. *Is actus* (secundæ pœnitentiæ) *qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur, non quidem vt ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est conuersationem iniungens misericordiæ illicem. De ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deijcere, &c.* Hæc de nomine.

Iren. l. 1. c. 9. Cyp. de lapsis. T. l. de pœnit.

Qvod ad definitionem attinet, ea nobis peccatorum Confessio definienda est, quæ tum Deo & Sanctis, tum hominibus sacerdotibus fit ab Ecclesia ad hanc functionem admissis, diciturque Sacramentalis, quia pars est Sacramenti Pœnitentiæ. S. Chrysostomus in Genesin ita definit. *Confessio peccatorum, abolitio est delictorum.* S. Avgvstinvs aliter. *Confessio est, per quam morbus latens spe veniæ aperitur.* S. Gregorivs in octauo moralium. *Confessio est, qua pronunciando occultum vulnus detegitur.* Clarius Catechismus ex decreto Conc. Triden. editus. *Confessio est peccatorum accusatio, quæ ad sacramenti genus pertinet, eo susceptæ vt veniam virtute clauium impetremus.* Recte autem, inquit, accusatio dicitur, quod peccata non ita commemoranda sunt, quasi scelera nostra ostentemus, vt ii faciunt, qui lætantur cum malefecerint, aut omnino enarranda, vt si rem aliquam gestam otiosis audi-

Chr. hom. 20.

Gr. c. 15.

auditoribus delectandi causa exponamus, verum accusatorio animo ita enumeranda sunt, vt ea etiam in nobis vindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandæ causa confitemur, quoniam hoc iudicium longe dissimile est à forensi. *In humanis enim iudicijs*, inquit loco citato Chrysostomus, *si quis hoc faceret, & ante accusationem facinora confiteretur, quamuis apud humanum iudicem is sententiam capitalem omnino in suum caput accerseret, at misericordis & animarum nostrarum medici tanta est, tamq; ineffabilis bonitas & clementia, vt omnem etiam rationem transcendat, nam si aduersarium nostrum diabolum præuerterimus, nostri ipsorum facti accusatores ita tantam misericordiam prouocabimus Dominum, vt non solum nobis donet liberari à peccatis, sed & in iustorum catalogo numerari.* Chrys. hom. 28.

CAPVT II.

Quid diuinæ litteræ tradant generatim de confessione peccatorum.

SPIRITVS sanctus in diuinis litteris primo ad confessionem peccatorum, velut ad rem salutarem hortatur, à quo impulsus Dauid in psalmis dicebat. *Præoccupemus faciem eius in confessione.* Et Salomon alios hortabatur. *Reuela Domino opera tua. & dirigentur cogitationes tuæ.* Et Ecclesiasticus. *Non confundaris confiteri peccata tua, & ne subijcias te omni homini pro peccato Et de negligentia tua purgate cum paucis.* Tradit exempla eorum qui confessi sunt illa, vt Achan post cõmissum furtum. In libro enim Iosue hæc sunt verba: *Et ait Iosue ad Achan. Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas. Respondit q; Achan Iosue et dixit ei. Verè ego peccaui Domino Deo Israel, & sic & sic feci.* Alterum est Dauidis, qui, vt est in historia regum, confessus peccatum suum, quod in mentem illi reuocarat propheta Nathan, condonationem illius mox obtinuit. Idem in psalmis loquitur. *Delictum meum cognitum tibi feci, & iustitiam meam non abscondi. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatẽ peccati mei.* Et rursus. *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco & peccatum meum contra me est semper.* Tertium sit prophetæ Danielis, qui suo, aliorumque nomine ita loquitur. *Peccauimus, iniquitatem fecimus, impiè egimus & recessimus, & declinauimus à mãdatis tuis ac iudiciis. Non obediuimus seruis tuis prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris.* 3. Spiritus sanctus tradit vtilem & salutarem esse actionem lapsus suos patefaciendi. Nam Salomon docet iustorum proprium esse accusare seipsos, dum ait. *Iustus prior est accusator sui.* Qui verò non se accusant, esse infe-

Psal. 94. 2. Prou. 16. 3. Eccli. 4. 31. Id. 7. 34. Ios. 7. 19. 2. Reg. 12. 13. Psal. 31. 5. Psal. 50. 5. Dan. 9. 5. Prou. 18. 7.

P lices.

lices. *Qui*, inquit, *abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.* Et Syracides. *Ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil perit confessio. Confiteberis viuens, viuus & sanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus illius.*

Prou. 28.13. Eccl. 17.7.

Naz. ad Vital.

S. Patres consentiunt scripturis. Greg. Nazianzenus. *Hac*, inquit, *Christi mei lex est, qui cõtemptis superbis hominibus, benignè clementerq; cum humilibus omnibus agere solet. Peccati quippe vel sola confessio hominibus sæpe saluti fuit; acerbissimúsq; lachrimis graues noxas abluit, animamq; vitio tetrã obscænamq; purgauit. Septuagies septies Deum peccatoribus noxã remittere oracula ipsius testantur, ac Spiritus sanctus docuit.* Et iterum. *Ne expectemus, dum alij nos coarguant, ipsimet in nos inquiramus. Magni vitij medicina est confessio, & peccati fuga.*

Matt. 18.22. Id in plagam grand.

Amb. ep. 18 lib. 5.

Ambrosius epistola ad Horontianum. *Quod Micheas ait. Transferens iniquitates* Deus, *ad misericordiam pertinet, eo quod confitẽtibus nobis lapsus nostros, & obumbrantibus eos bona operationis fructu referantur in auctorem culpæ & peccati incentorem.* Et libro 2. de Pœnitentia. *Si vis iustificari fatere delictum tuum. Soluit enim criminum nexus verecunda confessio peccatorum.* Et in psalmum 118. *Qui sua delicta non tacuit, videtur in se doluisse quod fecit, in diabolo prodidisse quod suasit: ideoq; ait scriptura. Iustus in exordio sermonis accusator est sui. Qui se accusat, etsi peccator est iustus esse incipit, quia nec sibi parcit, & Deo iustitias confitetur, quem putat latere nihil posse.*

Mich. 7. Id. cap. 6. Idem serm. 4. Prou. 8.17.

Cyr. lib. 3.

Cyrillus in Leuiticum. *Si quid in occulto gerimus, si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri. Proferri autem à nobis, aut ab illo, qui & accusator peccati est & incentor: Ipse enim nunc vt peccemus instigat, ipse etiam cum peccauerimus accusat. Si ergo præueniamus eum in hac vita, & ipsi nostri accusatores essimus, nequitiam Diaboli inimici nostri præueniemus, & accusatores efficimur: Sic enim & alibi Propheta dicit. Dic tu iniquitates tuas prior, vt iustificeris: nonne euidenter mysterium, de quo tractamus, ostendit, cum dicit, Dic tu prior? vt ostendat tibi, quia præuenire illum debeas, quia paratus est ad accusandum, &c. Sed & Dauid eodem spiritu loquitur in psalmo, & dicit. Iniquitatem meam notam feci, & peccatum meum non cooperui. dixi. Pronunciabo aduersum me iniustitiam meam, & tu remisisti iniquitatem cordis mei. Vides ergo quia pronunciare peccatum remissionem peccati meretur.* Pacianus in parænesi ad pœnitentiam. *Gehennam recordemini, quam vobis exomologesis extinguit.*

Isa. 43.26. Psal. 31.5.

Chrys. orat. 2.

Chrysostomus, in Iudæos. *Vna sola q; purgatio peccatoribus reliqua est post peccata videlicet vt sua cõmissa confiteantur. Tu vero mihi considera & iusti (Danielis) virtutem, & Iudæorum improbitatem. Nam ille quidem nullius sibi mali conscius seipsum multa cum austeritate damnat dicens. Peccauimus, iniquè fecimus, iniustitiã perpetrauimus. Hi verò malis innumeris pleni contra fecerunt, dicentes: Seruauimus præcepta tua.* Et in psalmos.

Dan. 9.5.

d. in psal. 106.

Rupe-

Rape tu, quisquis es peccator, remedia, qui peccando diuina contempsisti præcepta. Confessio afferat salutem, cui contemptus attulerat mortem. Viue remediis, qui moriturus fueras aliquando peccatis. Hortamenta diuina prouide ac libenter admitte: peccatorum indulgentiam confessione instanti mereare. Quid horres fateri, quod libenter ac properè commisisti? S. Hieronymus epistolaad Rusticum, agens de remissione peccati à Dauide vno verbo, *peccaui*, impetrata. *Tantum*, inquit, *profecit, vt dudum peccator & pœnitens transierit in magistrum, & dicat: Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Confessio enim & pulchritudo coram eo, vt qui sua confessus fuerit peccata, & dixerit. Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ fœditatem vulnerum insanitatis decorem commutet. Qui enim abscondit iniquitatem suam, non prosperabitur.* Hier. epist. 4.

Gregorius Magnus libro 22 Moralium exponens verba illa Iob. Si abscondi quasi homo peccatum meum. *Hæc sunt*, ait, *veræ humilitatis testimonia, & iniquitatem suam quemque cognoscere, & cognitam voce confessionis aperire. At contra vsitatum humani generis vitium est, & latendo peccatum committere, & commissum negando abscondere, & conuictum defendendo malignitate.* Et infra. *Beatus itaq; Iob quantæ fuerit humilitatis ostendit, qui se & inter aduersarios nouerat viuere, & tamen non verebatur culpas voce confessionis aperire. Vnde certissime apparet quantæ munditiæ in omnipotentis Dei oculis fuerit, qui & vitauit mala ne committeret, & tamen quæ eum committere contigit, hominibus non abscondit: quatenus ei & iustitiæ sit gloria declinasse peccatum, & iustitiæ custodia, quod non potuit declinare, prodidisse. Videatur vir iste cuilibet magnus in virtutibus suis, mihi certè sublimis apparet etiam in peccatis suis. Mirentur in eo, qui volunt castitatis continentiam, mirentur integritatem iustitiæ, mirentur viscera pietatis: ego in eo non minus admiror confessionem humillimam peccatorum, quam tot sublimia gesta virtutum.* Greg. cap. 13. Iob. 31, 33. cap. 14.

CAPVT III.

Quid tradant eadem sacræ litteræ de Confessione peccatorum sacramentali, quæ fit Sacerdotibus.

PRimum tradunt sacræ litteræ in N. Testamẽto, Apostolis eorumq; successoribus Episcopis & Sacerdotibus à Christo Domino primũ promissam, deinde etiam datam potestatem & auctoritatẽ remittendi atq; retinendi peccata; quomodo autẽ vel remittentur, vel retinebũtur, nisi per cõfessionem patefacta? Ac promissa quidem est primo Apostolorũ Principi Petro his verbis. *Tibi dabo claues regni cœlorũ, Et quodcũq; ligaueris* Matth. 16. 3.

Matth.18.18. *ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* Deinde omnibus Apostolis. *Amen*, inquit, Ioan.20.22. *dico vobis, quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo.* Postea verò, & data illis verbis post insufflationem. *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.* Ita intel- Hilar.cant.18. lexerunt hæc verba S. Patres. S. Hilarius in Matthæum ita loquitur. *Ad terrorem metus maximi, quo in præsens omnes continerentur immobile seueritatis Apostolicæ iudicium præmisit, vt quos in terris ligauerint, id est peccatorũ nodis innexos reliquerint, & quos soluerint, confessione videlicet veniæ receperint in salutem, hi Apostolicæ conditione sententiæ in cœlis quoq; aut soluti* Chrysost. lib.3. *sint, aut ligati.* S. Chrysost. de sacerdotio. *Etenim qui terram incolunt, atq; in ea versantur iis cõmissum est, vt ea quæ in cœlis sunt dispensent, iis datum est, vt potestatem habeant, quam Deus neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit: neque enim ad illos dictum est. Quæcunque alligaueritis in terra.* Et rursus. *Pater omnifariam filio potestatem dedit, cæterum video ipsam eandem* Amb.c.2.& seq. *omnifariam potestatem à filio illis traditam.* S. Ambrosius quoque libro primo de pœnitentia probat ex citatis testimoniis contra Nouatianos à Christo solis sacerdotibus eandem potestatem remittendi pec- Hieron.epist.2. cata datam, quam ipse habet. Hieronymus ad Heliodorum. *Absit*, inquit, *vt de his quicquam siniſtrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt: per quos & nos Christiani sumus, qui claues regni cælorum habentes, quodammodo ante diem iudicii iudicant.* S. Augustin. Augustin.cap.10. de vera & falsa pœnitentia. *Qui confiteri vult peccata, vt inueniat gratiam, quærat sacerdotem scientem ligare & soluere, necum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet.*

Ex iisdem Scripturæ testimoniis sic expositis euincitur necessariò non solum Deo, sed etiam Sacerdoti per confessionem patefacienda peccata lethalia post baptismum commissa, si velimus ea in cœlis nobis remitti. ac primo quidem id efficitur ex metaphora clauium. Si enim sacerdotibus solis commissæ sunt claues, quibus impœnitentium lapsis regnum cœlorum aperiatur vel recludatur, nemini sane citra absolutionis beneficium ab iis præstitum aditus patere ad illud poterit, at quomodo præstabitur nisi prius per confessionem iis peccata eo- Aug.hom.49. rumque grauitas patefiat? Vnde S. Augustinus in homiliis 50. *Nemo*, ait, *sibi dicat, occultè ago, apud Deum ago. ergo sine causa dictum est. Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cœlo; ergo sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ* Aug. epist 180. *Dei, frustramus Euangelium, frustramur verba Christi.* Vnde & epistola ad Honoratum, putat aliquos fideles in crimen lapsos eo nomine tantum perire in æternum, quod ante moriantur, quàm à Sacerdote absolui

solui potuerint. Deinde id euinci potest ex metaphora ligandi, & soluendi, remittendi & retinendi. Si enim Deus ipse potestatem illam summam quorumcunque hominum lapsorum noxas vel expiandi vel non expiandi si ratio postulet, ita contulit, vt quicquid illi fecerint id ratum sit quoque in cœlis, nempe apud Deum, nulla certa causa est cur noxarum suarum veniam ita homo expostulet à Deo, vt negligat sacerdotem loco Dei in hac functione constitutum. *Qui enim vos spernit*, inquit Christus apud Lucam, *me spernit*. Quare & S. Patres liquido hanc necessitatem confessi sunt, vt S. Ambrosius libro priore de Pœnitentia. *Sed aiunt*, nempe Nouatiani, inquit, *se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reseruent. Imò nulli maiorem iniuriam faciunt, quàm qui eius volũt mandata rescindere, commissum munus refundere. Nam cum ipse in Euangelio suo dixerit Dominus Iesus. Accipite Spiritum sanctum; Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum detinueritis, detenta erunt. Quis est ergo qui magis honorat, vtrum qui mandatis obtemperat, an qui resistit?* S. Basilius in regulis breuioribus. *Necessariò iis peccata aperiri debent, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei.* Hieronymus in Ecclesiasten. *Si quem serpens diabolus occultè momorderit, si tacuerit qui percussus est, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri, magister qui habet linguam ad curandum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat agrotus vulnus medico confiteri, quod ignoret, medicina non curat.*

Luc. 10. 16. A. c. 2. Ioan. 20. 22. B. reg. 228. H. in c. 10.

SECVNDÒ eædem Sacræ litteræ disertè mentionem faciunt Confessionis homini faciendæ & factę. Nam S. Iacob. in epist. sua his verbis ad eam nos cohortatur. *Confitemini alterutrum peccata vestra.* Voce enim ALTERVTRVM, vel inuicem, id intelligendum est quod exigit consequentia verborum, hoc est, vt homo homini confiteatur, & illi homini à quo absolui possit, nempe Sacerdoti. Simili phrasi vsus est S. Petrus in priore epistola dicens. *Hospitales inuicem sine murmuratione vnusquisq; sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes sicut qui loquitur, quasi sermones Dei, &c.* quibus non significat omnes promiscue debere hospitio recipi, doceri, vel curari, sed pauperes à diuitibus hospitio recipiendos, rudes à doctis docendos, & ægros curandos à Medicis. Atque ita intellexerunt illa verba veteres Patres vt Origenes in Leuiticum. Chrysostomus de Sacerdotio. Augustinus in homiliis 50. Bernardus in libris Meditat. Beda in c. S. Iacobi, & alii. Deinde S. Ioannes in epistola prima non obscurè videtur loqui de confessione Deo & homini facta, cum ait. *Si confiteamur peccata nostra fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra & emundet nos ab omni iniquitate.* Vnde enim Deus hoc loco fidelis dicitur & iustus, dum no-

Iac. 5. 16. 1. Pet. 4. 9. Or. hom. 2. Ch lib. 3. A. h. 32. B. c. 9. 1. Ioan. 1. 9.

Ioan. 20. 22. stra peccata remittit, nisi quia promissioni à se factæ satisfacit? at promissio clarissima exstat facta sacerdotibus apud eundem Ioannem, quibus dictum. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis:* Act. 19. 18. non autem exstat similis de confitentibus ea soli Deo. Exemplum denique confessionis eiusmodi à fidelibus aliquando factæ exstat in historia Apostolica Lucę. *Multi*, inquit, *credentium veniebant confitentes & annunciantes actus suos: multi autem ex eis, qui erant curiosa sectati contulerunt libros & combusserunt coram omnibus.* Per actus autem intelligi peccata vel offensas liquet ex Syriaca editione: Paulo verò fuisse confessos patet ex contextu, qui & satisfactionem illam, post impertitam absolutionem iniunxerit, superstitiosos libros exurendi, quod nunc quoque more receptum de Magicis & hæreticis libris apud Catholicos videmus.

Leu. 14. 2. Mart. 8. 4. TERTIO denique sacra litteræ in vtroque testamento figuris quibusdam præsignificarunt hanc confessionem peccatorum sacerdotibus faciendam. Prima figura est de leprosis qui in Leuitico cogebantur se sistere sacerdotibus, qua de causa & Christus apud Matthæum leproso à se curato mandauit vt ostenderet se sacerdoti. Vnde S. Hieronymus in commentario Matthæi collegit sacerdotum esse cognoscere peccatorum varietates. Chrysostomus verò libro 3. de sacerdotio nouæ legis sacerdotes esse excellentiores, illis veteris legis, eo quod lepram peccati non tantum ostendant, sed verè etiam curent. *Nostris*, inquit, *sacerdotibus non corporis lepram, verum animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est.* II. Figura est de Num. 5. 6. aliis lapsis, quos Deus præcepit in v. lege & confiteri peccata in specie, & satisfactionis loco adiungere oblationem sacrificii. Nam in Numeris sic legimus. *Vir siue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum* Gal. lib. 10. c. 3. *Domini atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum.* Et PETRVS Galatinus multis testimoniis Rabinorum probat oportuisse in confessione detegere peccata in specie, & cum suis circumstantiis apud Iudæos. III. Figura est, eorum qui S. Ioannem Baptistam adierunt, vt Matt. 3. 6. Marc. 1. 3. habet Matthæus & Marcus, *confitentes peccata sua.* Conueniebat enim vt sicut baptismus Ioannis erat figura baptismi Christi, ita confessio quæ Ioanni fiebat figura esset Confessionis ministris Christi futuræ. Anast. q. 6. Ex hac figura Anastasius Nicænus in quæstionibus suis in Scripturam probat non omnibus, sed certis quibusdam ad hoc delectis, vt sacerdotibus, confitenda esse peccata. *Quomodo*, inquit, *morbi corporis non aperiuntur omnibus hominibus, neque quibuslibet sed ijs qui eorum curandorum sunt periti, ita etiam peccatorum confessio debet fieri apud eos qui*

possunt

possunt curare, sicut scriptum est. Vos qui potestis, portate, hoc est, tollite per curationem. Necesse est ergo confiteri peccata ijs, quibus credita fuit dispositio. Scriptum est enim in Euangelio quidem, quod qui baptizabantur baptismo Ioannis, confitebantur peccata sua. In Actibus autem Apostolorum, quod qui abeis baptizabantur, confitebantur actus suos. Act. 19. 18.

IV. Figura est Lazari apud S. Ioannem à mortuis excitati. De qua S. Irenæus ita scribit. *Hoc symbolum eius hominis, qui inligatus fuerat in peccatis, & propter hoc ait Dominus Soluite illum & dimitte eum abire.* Ioan. 11. 14. Iren. l. 5. c. 13. AMBROSIVS libro 2. de Pœnitentia. IESVS *compatitur dilectæ suæ, & dicit defuncto* Lazaro. *Veni foras, hoc est, quid iaces in tenebris conscientiæ, & delictorum tuorum sordibus, quodam reorum carcere? Exi foras, delictum proprium prode vt iustificeris. Ore confessio fit ad Salutem. Si confessus fuerit à Christo vocatus, claustra rumpentur, & omnia soluentur vincula.* A. c. 7.

Augustinus de verbis Domini. *Ipsum Lazarum attende. cum vinculis prodit iam viuebat confitendo, sed nondum liber ambulabat vinculis irretitus. Quid ergo facit Ecclesia, cui dictum est. Quæ solueritis soluta erunt: nisi quod ait Dominus continuo ad discipulos. Soluite illum & sinite abire?* Hac ergo figura declaratur peccato lethali mortuum, vt reuiuiscat, debere confiteri sacerdoti potestatem soluendi habenti. A. serm. 8. Greg. hom. 26. in Euang. Ioan. 11. 45.

CAPVT IV.

De conditionibus in Confessione peragenda necessariis.

PRIMA conditio est, vt sit Humilis, hoc est, in animo se verè peccatorem agnoscat & fateatur. Vnde sapiens. *Iustus prior est accusator sui.* Et S. Gregorius 22. moralium libro. *Hæc sunt veræ humilitatis testimonia, & iniquitatem suam quemque cognoscere, & cognitam voce confessionis aperire.* Et paulò post subiicit iudicium, ex quo diiudicare quis possit suam confessionem esse verè humilem. *Qua*, inquit, *in re iudicia veræ confessionis sunt, si cum quisque se peccatorem dicit, id de se dicenti etiam alteri non contradicat. Non enim scriptum est. Iustus in principio accusator est sui: non [illegible] iustus videri appetit cum peccatorem se quisque [illegible] tur, sed confessionis veritatem probat, cum alter [illegible]* Prou. 18. 17. Gr. c. 13. & 11.

increpat. S. Bernardus quoque scribens in Cantica, similem censuram huic conditioni apposuit contra eos, qui humiliter confitentur, vt humiles habeantur. *Verus*, inquiens, *humilis vilis vult reputari, non humilis prædicari. Gaudet contemptu sui, hoc solo sanè superbus quod laudes contemnat. Quid peruersius, quidué indignius, quam vt humilitatis custos confessio superbiæ militet, & inde velis videri melior, vnde videris deterior? Mirabile iactantiæ genus, vt non possis putari sanctus, si non appareas sceleratus. At talis confessio speciem habens humilitatis, non virtutem, non solum veniam non meretur, sed & prouocat iram. Nunquid profuit Saul quod se ad increpationem Samuelis peccasse confessus est? Culpabilis proculdubio fuit illa confessio, quæ culpam non diluit. Quomodo enim humilem contemneret cõfessionem humilitatis magister, & cui humilibus dare gratiam certê ingenitum est. Omnino non poterat non placari, si quæ in ore sonuit, in corde radiasset humilitas.* 8. serm. 16.

1. Reg. 15. 24.

HVMILITATI verò animi iungi quoque debet corporis humilitas, vt nempe confitens se ad pedes sacerdotis humiliter abiiciat, aperto capite & poplitibus flexis. Vnde Tertullianus. *Exhomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, presbyteris aduoluit, & aris Dei adgeniculari, vt temporali afflictione æterna supplicia expungat Cum igitur prouoluit hominem magis releuat, cum accusat excusat, cum cõdemnat, absoluit. In quantum non peperceris tibi, in tantum tibi Deus, crede, parcet.* T. lib. de pœnit.

Cyprianus de Ablutione pedum, scribit typum huius submissionis externæ in confessione vsurpandæ fuisse lapsum Christi ad pedes Apostolorum abluendos, & Mariæ Magdalenæ ad pedes Christi. Gregor. verò Nazianzenus ad Vitalianum, filii prodigi ad pedes sui parentis. De publicano qui ex humilitate non audebat oculos in cœlum tollere, ita S. Paulinus ad Augustinum. *Denique & in ipsa Euangelij parabola, qua Pharisæi & Publicani persona confertur, euidenter ostendit ipse Dominus quid in homine suscipiat, quid repellat, sicut scriptum est. Quia Deus superbis resistit humilibus autem dat gratiam.*

Ioan. 13. 5. Luc. 15. 21.

In Aug ep. 58. Luc. 18. 13. Iac. 4. 6.

II. CONDITIO est, vt sit simplex, quam tractat B. Bernardus loco citato. *Oportet*, inquit, *& esse simplicem: non intentionem forte quia latet homines excusare delectet, si sit rea, nec leuigare culpam, quæ grauis est, nec alieno adumbrare suasu cum inuitum nemo coegerit. Primum illud non confessio est sed defensio, nec placat, sed prouocat. Sequens monstrat ingratitudinem ex quo minor reputatur culpa, eo minuitur & gloria indultoris. Sed enim minus libenter beneficium datur, quod minus gratè, minusué necessariè prouenire sentitur. Veniam proinde sibi abiudicat, qui munus largitoris attenuat, quod quidem omnis qui reatum suum verbis alleuiare conatur facit. Iam à postremo primi hóminis dehortetur exemplum, nec culpam siquidem diffitentis, nec tamen consequentis veniam, non dubium quin ob reatus mulieris admissionem.*

B. ser. 16. Can.

nem. Genus excusationis est, cum argueris tu, alium incusare. Verba malitiæ excusationis in peccatis appellat Dauid, ne in ea declinet cor suum rogans & supplicans: meritò quidem. In animam etenim suam peccat, qui se excusat, repellens proinde à se indulgentiæ medicinam, & sic vitam sibi proprio ore intercludens. Haud secus philosophatur S. CHRYSOST. in psalmum 140. scribens. *Hæc*, inquiens, *est via præcipua interitus, quando vel ipsa, quæ peccauit anima excusso timore excogitat excusationes & prætextus quosdam ad ignauiam, vel etiam, quando cum quis adulterauit, volens alius eius compunctionem excutere, dicit. Nunquid tu causa es? causa est cupiditas. Malum est quidem peccare: hoc autem facit grauius, negare postquam peccaveris. Hæc sunt arma diaboli potissima. Hoc etiam in primis nostris parentibus vsuenit. Cum enim oportet Adam peccata confiteri, ille in Evam confert culpam, & illa rursus in diabolum. Cum oporteret dicere, Peccauimus, illi non solum non confitentur, sed etiam defensionem comparant. Cum enim sciret diabolus peccati confessionem esse peccati solutionem, persuadet animæ, vt sit egregiè impudens.* Et infra. *Vide Dauid nullam excusationem afferentem, quando peccavit, sed dicentem. Peccavi Domino. At Saul non ita, sed cum de ventriloqua, seu pythonissa reprehenderetur, dicebat. Coarctor, & alienigenæ pugnant contra me. Ideo autem grauè dedit supplicium.*

Psal. 140. 4.

1. Reg. 28. 15.

Sic S. Augustinus agens contra eos, qui in stellas vel Satanam peccata sua deriuãt. *Dicit homini*, inquit, *serpẽs ille per Mathematicos ne cõfiteatur homo peccatũ. Stellæ sic positæ sunt, necesse est vt faciat homo peccatum. Sic blasphemias cõuertit in Deũ: creator. n. stellarũ Deus est: & dum nõ vult homo se accusare in eo quod fecit, Deũ accusat, à quo factus est homo. Item multi sic confessionem peccati fugiunt, vt ipsum Satanam accusent, se autem nihil mali fecisse dicant, quasi reuera traxerit eos diabolus, aut violentiam fecerit. Suadere enim & solicitare potest, cogere omnino non potest. Est enim à dextris quodammodo præcipiens Deus, à sinistris seducens satanas, homo in medio constitutus. Cor quod inclinatur ad diabolum, quare non potius erigitur ad Deum?*

A. hom. 12. ex. 50.

III. CONDITIO est, vt sit integra, qua omnia & singula peccata lethalia pandantur? vt enim æger sanari non potest, qui non omnia & singula lethalia vulnera corpori inflicta patefecerit chirurgo, sic nec peccator, qui non omnia lethalia vulnera animæ inflicta aperuerit sacerdoti. Vnde Origenes in Leuiticum. *Etenim omni genere peccata pronuncianda sunt, & in publicum proferenda cuncta quæ egerimus, si quid in occulto gessimus si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationem secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri, proferri autem ab illo qui & accusator peccati est, & inventor.*

Orig. hom. 5. Lev.

Et CHRYSOSTOMVS in Matthæum. *Tu ipse in hac vita tibi iudex sis in-*

Chr. 48. 1. Cor. 11. 31.

1.Cor.11.31. *sis iudex, referas tibi ipsi rationes viuendi. Audi Paulũ dicentẽ, Quoniam si nosmetipsos iudicauerimus, non utiq; iudicabimur. Et quonam modo inquies, mihi ipsi rationes viuendi referam. Largos lachrymarum effunde fluuios, humilimus sis, peccata tua per singulas species recole.* Isa.43.26. *Non paruus est hic cruciatus animæ. Quare iustitiam Deus huic pœnitentiæ proposuit dicens. Dic tu prius peccata vt iustificeris, non est profecto, non est insufficiens ad emendandum via, si cum omnia secundum speciem in vnum peccata collegeris, assiduè omnino deinde ipsa verses. Nam qui hoc faciet, hic adeo compungetur, ut neq; hac vita seipsum dignum existimet.* Quod si examen conscientiæ de singulis peccatis ante confessionem faciendum est: quanto magis ipsa confessio.

Id.hom.33. Vnde alibi etiam occulta crimina vult esse confitenda, vt in Ioannem. *In peccatis*, inquit, *quæ commisimus confitendis neminem vereamur. Deum duntaxat, ut decet, formidemus, qui & nunc opera nostra videt, & tunc quos in præsentia non pœnitet, damnabit.* Et infrà. *Commisisti aliquod scelus aut animo agitasti, homines cœlas non Deum, & nihil curas, oculos hominũ formidas.*

H.in c.16. S. Hieronymus in Matthæum. *Quomodo in veteri lege sacerdos leprosum mundum vel immundum facit, sic & hîc alligat vel soluit Episcopus & presbyter, non eos qui insontes sunt, vel noxij, sed pro officio suo cum peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit quiue soluendus.* Certè si ex officio debet audire varietates, certe omnia peccata manifestanda sunt, ut iudicare queat, an soluendus uel ligandus sit pœnitens. S.

A.in psal.66. Augustinus in psalmos. *Tu agnosce medici manum, confitere excat in confessione, & defluat omnis sanies, iam exulta, iam lætare, quod reliquum est facile sanabitur.*

B.serm.16. S. Bernardus in Cantica. *Omne quod remordet conscientiam confitêre humiliter, purè fideliter.*

Luc.18.13. IV. CONDITIO est, ut instituatur cum dolore & mœrore animi, exemplo Publicani, qui ob dolorem animi percutiebat pectus suum.

Tert. Vnde Tertullianus de Pœnitentia. *Exomologesis*, inquit, *mandat animum mœroribus deijcere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesq; ad Dominum Deum tuum.* S. Cy-

Cyp.de lapsis. prianus. *Confiteantur singuli quæso vos fratres dilectissimi delictum suum dum adhuc qui deliquit in sæculo est, dum admitti confessio eius potest. Conuertamur ad Dominum mente tota, & pœnitentiam criminis veris doloribus exprimentes Dei misericordiam deprecemur.*

A.ep.3.lib.1. S. Ambrosius ad Simplicianum.

Matth.27.4. *Iudas ad remedium peruenire non potuit, cum diceret, Peccaui, quod tradiderim sanguinem iustum. Indignus enim remedio fuit, quia non intimo mentis conuersus ingemuit, nec sedulo gessit pœnitentiam. Tanta enim pietatis est Dominus Iesus, ut & ipsi donaret veniam, si Christi expectasset misericordiam.*

G.c.15. S. Gregorius octauo moralium. *Sciendum est, quia sæpe & reprobi peccata confitentur*

confitentur, sed deflere contemnunt. Electi autem culpas suas, quas vocibus confessionis aperiunt districta animaduersionis fletibus insequuntur.

V. CONDITIO est, ut sit fidelis, idq; trifariam. 1. ut sit aliena ab omni mendacio, & certa vt certa, & dubia ut dubia enunciet. Vnde Eccli 4. 24. Ecclesiasticus. *Pro anima tua ne confundaris dicere verum.* 2. vt sit aliena Aep. 4. ab omni dolo. Vnde S. Ambrosius loco cit. *Hanc culpam*, nempe si confessio fiat sine dolore, *sacerdotes non auferunt, neq; peccatum eius qui in dolo se offert, & adhuc in studio delinquendi est: non est enim acceptum, nisi quod fuerit in diuitijs sinceritatis & veritatis probatum.* 3. ut non diffidat de indulgentia. Vnde S. Bernardus in Cant. *Sit fidelis confessio, vt confitearis in spe, de indulgentia penitus non diffidens, ne tuo te ore non tam iustifices, quam condemnes. Iudas certè proditor Domini, & Cain fratricida confessi sunt & diffisi sunt. Alter, peccaui, inquit, tradens sanguinem iustum.* Matt. 27. 4. *Alter, maior est iniquitas mea, quàm ut veniam merear, & verax licet, nil profuit eis infidelis confessio.* Gen. 4. 13.

VI. Est, ut sit verecunda. *Proprium enim est hominum*, ait Basil. *prudentium ob ea quæ peccando admiserint præsumpta quapiam cogitatione aut surreptione inimici non se efferre, sed pudore aspergi potius & erubescere, & veluti stimulis conscientiam pertundere, seq; gerere submissius.* Et Ambrosius epistola allegata. *Pigra & verecunda est pœnitentia, quia premitur & reuocatur præsentium pudore. Solis enim intendit futuris, quorum spes tota, tardior fructus. & ideò petitio ipsa tardior.* Et libro altero de Cain & Abel. *Erubescere debemus & condemnare peccatum, non defendere: quoniam pudore culpa minuitur, defensione cumulatur. Et silendo corrigimur, contentione prolabimur. Sit saltem verecundia, ubi non est absolutio. Inde ab ipso Domino dictum legimus. Dic iniquitates tuas, ut iustificeris. Quanta pudoris gratia, ut iustitiam teneat verecundia, quam culpa reatus abstulerit:* Augustin. de vera & falsa pœnitentia. *Qui per vos peccastis*, ait, *per vos erubescatis. Erubescentia enim ipsa partem habet remissionis: ex misericordia enim hoc præcepit Dominus vt neminem pœniteret in occulto. In hoc enim quod per ipsum dicit sacerdoti, & erubescentiam vincit, timore offensi fit venia criminis.*

B. in psal. 37. Id. c. 7. Isa 43. 26. A. c. 10.

Verum, quia teste Sapiente, duplex est, verecundia, vel confusio. *Est enim confusio*, inquit, *adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gratiam*, necesse est hoc loco aliquid annotare de priore verecundia uel confusione adducente peccatum, hoc est, ob quam quidam à confessione peccatorum suorum deterrentur, quam cum Sapiente omnes S. patres detestantur. Eccli. 4. 24. Vide Panar. V. pudor noxius.

Verecundiam vel pudorem confitendi peccata esse noxium.

Sapiens in Ecclesiastico diserte ait. *Non confundaris confiteri peccata* Eccli. 4. 31.

tua. Tertullian. *Plerosq; hoc opus, vt publicationẽ sui, aut suffugere, aut de die*
Ter. de pœni. *in diem differre præsumo, pudoris magis memores quam salutis: velut illi, qui in*
partibus verecundioribus corporis contracta vexatione conscientiam medentium vitant, & ita cum erubescentia sua pereunt. Intolerandum scilicet pudori
Domino offenso satisfacere, salutiprodactæ reformari. Na tu verecũdia bonus
B. orat. *ad delinquendum expandens frontem, ad deprecandum verò subducens. Ego*
rubori locũ non facio, cum plus de detrimento eius acquiro. Nazianzenus in
S. baptisma. *Ne peccatum confiteri graueris, sciens quo pacto Ioannes baptiza-*
uerit, vt per huius vitæ pudorem futuri sæculi pudorem. ignominiamq; fugias:
nam hoc quoq; sempiterni illius supplicij pars est, ac perspicuũ facias te serio atq;
Pacian. *ex animo peccatum odisse, dum illud tanquam contumelia dignum traducis ac*
velut ludibrio exponis de eoq; triumphum agis. Pacianus de paræneſi ad
pœnitentiam. *Meminimus quosdam, verecunda etiam membrorum non erubescentes in ferro & cauterio & grauissima illa pulueris mordacitate durasse,*
& quantũ est illud, quod homines præstiterunt? peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præsenti pudore mercari? & offerenti manus Domino
Ambro. cap. 4. *vulnera malè tectà subducet? & habet aliquid, quod in illo erubescat, qui Dominum læsit?* Ambrosius in apologia Dauid. *Peccauit Dauid quod solent*
Reges, sed pœnitentiam gessit, fleuit, ingemuit, quod non solent reges. Confessus
est culpam, obsecrauit indulgentiam. Quod erubescunt facere priuati, rex non
Hier. in cap. 10. *erubuit confiteri.* Hieronymus in Ecclesiasten. *Si erubescat ægrotus vulnus*
Aug. lib. 2. cap. 5. *medico confiteri, quod ignorat medicina non curat.* Augustinus de visitatione infirmorum. *Heu cur erubescis confiteri, quod facere nequaquam erubuisti? Melius est coram vno aliquãtulum ruboris tolerare, quam in die iudicij coram tot millibus hominum graui repulsa denotatum tabescere.* Et in sermoni-
Aug ser. 66. bus de Tempore. *Qui peccata sua occultat & erubescit salubriter confiteri*
Deum quem iudicem habebit, habebit & vltorem. Quomodo potest medicus sa-
Bern. in senten. *nare vulnus, quod ægrotus ostendere erubescit.* S. Bernard. *Dicatur illi, quem*
pudor afficit. Cur te pudet peccatum tuum dicere, quem non pudet facere? aut
cur erubescis Deo confiteri, cuius oculis non potes abscondi? Quod si forte pudor
est tibi vni homini & peccatori peccatum tuum exponere, quid facturus es
in die iudicij, vbi omnibus exposita tua conscientia patebit? Hæc itaq; tria pro-
ponenda sunt contra pudorem, si consideratio rationis, reuerentia intuentis Dei,
comparatio maioris confusionis. S. Ioannes Climacus gradu 4. exemplo
insigni cuiusdam latronis conuersi declarat, quemadmodum confusione temporali confessionis hic factę tollatur æterna. *Cum enim illc di-*
uinitus motus postulasset admitti in monasteriũ, Pater vel pastor eiusdem pri-
mo ab eo exegit, vt lapsus suos confiteretur sibi priuatim. Fecit libenter. Deinde
vt & publicè coram fratribus omnibus numero triginta supra ducentos tẽpore

sacri-

sacri Missæ. Assensit, & cuncta quæ gesserat singulatim & per species licet valde horrenda, vt veneficia & homicidia, & alia quæ scripturæ tradere fas non est, patefecit. Quo facto tonsus & in monachorũ numerum aggregatus est. Egõ verò cum Patrem rogassem, cur tam peregrinam iudicij formã exhibuisset, ille respondit, duarum rerum gratia. Primum quidem, vt confitentem per præsentem temporalem que confusionem, æterna confusione liberarem, quod & factum est. Neque enim ex pauimento surrexit, ô Ioannes, quin peccatorum omnium remissione potitus est. Nam vnus ex fratribus, mihi procerum quendam ac terribilem se vidisse asseuerauit conscriptam chartam & calamum tenentem, & cum frater ille humi prostratus peccatum confitens pronunciaret, hoc ille calamo delebat. Secundo, quia habeo nonnullos qui peccata quidem necdum confessi sunt, quos ad confessionem hoc exemplo prouoco, qua sine nullus remissione potietur. Hæc ille, cuius exempli occasione plura huc eiusdem generis, quæ pro confessione sacramentali eiusque conditionibus faciant, subiiciemus.

CAPVT VI.

De exemplis eorum, qui aut ob neglectam aut perperam institutam confessionem in salutis discrimen venere.

BEDA libro quinto historiæ Ecclesiasticæ Anglicanæ. Fuit, inquit, temporibus Coenredi Regis vir in laico habitu atque officio militari positus, sed quantum pro industria exteriori regi placens, tantum pro interna suimet negligentia displicens. Admonebat ergo illum sedulo, vt confiteretur & emendaret scelera sua priusquam subito mortis interuentu tempus omne pœnitendi perderet. Verum ille spernebat verba salutis, seseque tempore sequenti pœnitentiam acturum esse promittebat. Inter hæc tactus infirmitate decidit in lectum, atque acri cœperit dolore torqueri. Ad quem ingressus Rex (diligebat enim eum) multum hortabatur, vt vel tunc antequam moreretur, pœnitentiam ageret commissorum. At ille respondebat se confiteri velle, cum ab omni infirmitate resurgeret, ne forte exprobrarent sibi sodales, quod timore mortis faceret ea, quæ sospes facere noluerat. Cumque morbo ingraueſcente denuo ad eum visitandum rex intraret, clamauit statim miserabili voce. Quid vis modo? quid huc venisti? Non enim mihi aliquid vtilitatis potes vltra conferre. At ille. Noli, inquit, ita loqui, vide vt sanum sapias. Non, inquit, insanio, sed pessimam mihi conscientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, Beda. cap. 14.

hoc est? Paulo ante intrauerunt domum hanc duo pulcherrimi iuuenes, & resederunt circa me, vnus ad caput, & vnus ad pedes; protulitque vnus libellum perpulchrum, sed valde modicum, ac mihi legendum dedit, in quo omnia quę vnquam bona feceram scripta reperi, & hæc erant nimium pauca, receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebãt. Tunc subito superuenit exercitus malignorum & horrendorũ vultu spirituum, domumq; hanc exterius obsedit, & intus ex maxima parte residens impleuit. Tunc ille, qui & obscuritate tenebrosæ faciei & primatu sedis maior esse videbatur eorum, proferens codicem horrendæ visionis & magnitudinis enormis, & ponderis pœne importabilis iussit vni ex satellitibus suis mihi ad legendum deferri. Quem cum legissem, inueni omnia scelera, non solum quæ opere vel verbo, sed etiam quæ tenuissima cogitatione peccaui manifestissimè in eo tetris esse descripta literis. Dicebatque ad illos, qui mihi assederant viros albatos, & prędaros. Quid hic sedetis scientes certissimè, quia noster est iste? Responderunt. Verum dicis, accipite & in cumulum damnationis vestræ ducite. Quo dicto statim disparuerunt. Surgentesque duo nequissimi spiritus, habentes in manibus furcas percusserunt me, vnus in capite, & alius in pede. Qui modo cum magno tormento irrepũt mea viscera in interiora corporis mei, moxq; vt ad inuicem perueniẽt, moriar, & paratis ad rapiendum me dæmonibus in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur miser desperans, & non multo post defunctus pœnitentiam quam ad breue tempus cum fructu veniæ facere superscdit in æternum sine fructu pœnis subditus facit. Hanc historiam à venerabili antistite Pechtelmo didici. Simile exemplum habet S. ANTONINVS 2. parte summæ Theol. tit. 9. c. 13. §. 5.

Idil. 2. ep. 25. B. PETRVS Damiani Cardinalis in epist. ad Desiderium Abbatem. HVGO, inquit, *Abbas Cluniacensis, cũ ad suum me monasterium perduxisset, frater quidã senex in infirmorum domo, ingrauescente totius corporis tumore, languebat. Hic porrò cum Abbatis comperüsset adesse præsentiam, latus effectus, diuinam cœpit implorare clementiam. Domine, inquit, quem nullũ latet occultũ, quæso si quid reatus in me est, quod non sim hucusq; confessus, tu mihi misericorditer in memoriam reuoca quatenus Abbati meo dum præsens est purè confitear, atq; ab eo, quia hoc in me præ cæteris habet, iudicatus absoluar. Hoc dicto huiusmodi vox auribus eius insonuit. Certe est, certe aliquid in te est, quod confessus adhuc non es. Cumq; ille vocem solam audiret, sed à quo procederet non videret orando subiunxit. Exprime Domine manifestè quid hoc sit, vt confessu corrigam, quod erraui. Porrò vox eadem peccatũ quoddam, sicut quærebat signãter expressit: quod ille à se commissum illico recognouit, & Abbati festinãter ascito facta cõfessione purgauit, paucisq; post diebus in sancta pace defunctus est.*

Petrus

Petrus Cluniacensis Abbas, dictus Venerabilis lib. 2. de Miraculis ita scribit de monacho Cluniacensi Rodalensis cœnobij ex febri decumbente, quem inuiserat. Monui ægrum pro officio, vt quamdiu compos sui erat, *conscientiã scrutaretur, peccata confiteretur. Acquieuit monitis libens, & semotis alijs me tantum coram eo residente confiteri deuotè aggressus est. Eundẽ Christiano more absolui, & die sequenti ad ipsum rediturus recessi. Facto mane, vt proposuerã redij, & ille totus mente ad me conuersus. Peccaui, ait, Domine, & valde peccaui, quod hesterna confessione de industria quadã subtraxi. ea de causa ad iudicium hac nocte vocatus, mira & tremenda videre coactus sum. Astabat quodã in loco multitudo hominum tetri coloris, horrendæ formæ, quorũ deformitatem vix visus humanus tolerare poterat. Allatæ sunt ab eis lances geminæ, in quarũ vna animam meã, in alia opera mea cernebã. Accusabãt me vndiq; & quãdoq; vera, quandoq; falsa plurima more suo proferebãt. Æstuabã cõstitutus in arcto, nec tot, vt videbatur, millibus hominũ innumera obijcientib. præ timore respondere poterã. Occurrit tandẽ formosus vir in medio astans, quid, inquiens, quaritis? Nõ est iste planè, nõ est iste de vestris. Eripuit eũ quam hesterno die Abbati suo fecit confessio Non sic est, non sic est, inquiunt dæmones. Tacuit pro certo quadã, quorũ sibi ipse conscius est. Cum igitur ille defensor meus veritatẽ negare nõ posset, nec tamẽ me deserere vellet, cõsumpsit in immẽsa formidine totã hanc noctẽ. Qua transacta ad me redij: nũc quia video hac visione multã mihi à Deo impẽsam misericordiã, vt fateri me velit, quod tacere decreueram, detegã Deo cuncta ex integro, tibiq; Pater. Expleta ergo ab eo veraci & deuota confessione absolui pro officio fratrem, sacroq; oleo inunctum, & sacro Christi corpore refectũ fratrum precibus commendaui, qui & paucis interiectis diebus in Domino obdormiuit. Plura habes lib. 1. c. 3. 4. 5. & 6.* Auctor vitæ S. Bernard. eiusdem æqualis, li. 1. tale exemplũ narrat. Cũ Bernardus, aliquantos iã in Claraualle expleisset annos, cõtigit virum nobilem, & ipsius quoq; secundum carnẽ propinquum, Iosbertũ de Firmitate, q̃ est oppidũ proximũ monasterio grauiter infirmari, qui subito præoccupatus amisit intellectũ, pariter & loquelã, vnde & filius eius Iosbert. iunior, & oẽs simul amici eò magis affligebãtur dolore, q̃ sine cõfessione & viatico vir magnificus & magnificè honoratus obiret. Cucurrit nuncius ad Abbatẽ: neq; enim tunc in monasterio erat. Venit & inuenit eũ iam triduo sic iacentẽ. Cõpassus aũt homini, sed & motus lacrymis filii eius, simul & lugentiũ cæterorũ, cõfisus est de misericordia Dei & sermonẽ magnificum protulit dicens eis. Notũ vobis est, q̃ in plurib. homo iste grauauit Ecclesias, oppressit pauperes, offendit Deũ; si mihi creditis, vt Ecclesiis restituãtur ablata, & vsurpatæ in grauamen pauperũ cõsuetudines dimittãtur, loquetur adhuc, & suorũ cõfessionẽ faciet delictorũ, diuina quoq; suscipiet sacramenta deuotus. Mirãtur oẽs, lætatur filius, familia omnis exultat;

Pet. c. 3. 2.

A. c. 9. in Surio.

exultat: quicquid præcipit homo Dei, firmiter ei promittitur & impletur. Cæterum frater eius Gerhardus & Galdricus auunculus, non parum territi & turbati secretius eum super tali promissione conueniunt, durius arguunt, acrius inuehitur: quibus breuiter, simpliciterque respondens. Facile, inquit, facere potest Deus, quod difficile credere vos potestis. Itaque post secretam orationem ad oblationem sacrificii immortalis accedit: quo offerente nunciùs superuenit, qui indicaret præfatum Iosbertum liberè iam loquentem rogare obnixius, vt vir Dei festinaret ad eum. Cui etiam post oblatum sacrificium venienti cum lacrymis & gemitu peccata confessus diuina sacramenta suscepit. Hæc ille. ex quo miraculo & confessionis necessitatem & vim diuini sacrificii simul intelligimus.

S. Bonauentura in vita S. Francisci post caput 15. de miraculis. In castro, inquit, montes Marani prope Beneuentum mulier quædam S. Francisco peculiari deuotione cohærens viam vniuersæ carnis intrauit. Conuenientibus autem clericis nocte ad exequias & vigilias cum psalteriis decantandas subito cunctis cernentibus erexit se mulier super lectum suum & vnum de astantibus sacerdotem, patrinum videlicet suum aduocauit dicens. Volo cõfiteri Pater. Ego enim mortua duro eram carceri mancipanda, quoniam peccatum, quod tibi pandã necdum confessa fueram. Sed orante, inquit, pro me sancto Francisco, cui dum viuerem deuota mente seruiui, redire nunc ad corpus indultum est mihi vt illo reuelato peccato sempiternam promerear vitam. Et ecce vobis videntibus, postquam illud detexero ad promissam requiem properabo. Trementer ergo sacerdoti trementi confessa post absolutionem receptam, quiete se in lecto collegit, & in Domino feliciter obdormiuit. Ibidem habes aliud de fonte ad preces S. Francisci exorto. Similia reperies in Thoma Cantipratensi eiusdem æui scriptore in libro 2. de Apibus cap. 19. & Cęsario 7. dialog. cap. 59. & Antonio Bonfinio libro 3. rerum Hungaricarum decade 3. qui huius sæculi scriptor refert anno Domini 1415. post pugnam à nostris contra Turcas & Valachos in Hungaria commissam, in campo vbi magnus restabat cæsorum corporum cumulus forte à viatoribus auditas voces IESV & MARIÆ, cumq; propius se admouissent cumulo caput loquax ita locutum. Quid hic astatis stupentes? Christianus sum, & Dei matri addictus: sine cõfessione facta occubui ante bienniũ. MARIA Dei mater, cui in vita deuotus extitit, linguam hactenus mihi seruauit, quo confiteri possem; Quare rogo, vocate sacerdotem. Vocarunt, confessus est, & absolutione percepta ilico conticuit. Plura pro confessione sacra-

sacramentali exempla habes in epistolis Indicis & Iaponicis, quæ breuitatis causa prætermitto.

VIDE. V. Pœnitentia. Satisfactio. Et in PANARIO, V. Peccatum. & Recidiua Peccatorum.

CONSCIENTIA BONA.

CAPVT I.

Quid sit conscientia.

CONSCIENTIÆ nomine Theologi in Scholis ferè intelligunt iudicium vel dictamẽ rationis practicum, quo perspicuè homo discernit, quid rectè vel perperam in quaque re fiat, quidue amplectendum sit vel fugiendum. Quod iudicium Deus omnibus hominibus ita cum natura humana indidit, vt quamdiu ratio in illis viget, nec in hac vita, nec in altera eo destituantur. Vnde S. HIERONYMVS libro 18. commentar. in Isaiam exponens verba illa. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Vermis, inquit, ille & ignis à plerisque conscientia accipitur peccatorum, quæ torqueat in supplicijs constitutos.* Et B. AMBROSIVS libro 7. in Lucam. *Vermis est, eo quod irrationabilia animæ peccata mentem rei sensumque compungant, & quædam exedant viscera conscientiæ: quæ tanquam vermes ex vnoquoque nascuntur, tanquam ex corpore peccatoris.* DEINDE idem DEVS hoc iudicium in illis non simplex & vulgare, sed integrum, perfectum, & incorruptum esse voluit, vt nullus excusationi relinqueretur locus, vti præclare docet IOAN. CHRYSOST. in epistolam posteriorem D. Pauli ad Timotheum. *Quamlibet*, inquiens, *quis ad ipsa vitiorum profunda corruerit, animi iudicium nunquam corrumpitur, atque inuiolabile perstat: nullusq; est, qui dum malum operatur, bonum id esse putet, sed occasiones fingit, & omnia facit: cæterum ille, etsi verbis crimen fortassis diluat, conscientiam tamen ipse suam effugere nequaquam poterit. Nam hîc quidem & oratio arguta & callida, & inconstantia Principum, & assentatorum greges ius forte obnubere queant: intra conscientiam verò nihil horum admitti potest. Non adulatores adsunt, non pecuniæ, quæ iudicia corrumpunt, insitum quippe est nobis à Deo naturale iudicium. Id verò, cum à Deo collatum sit, nihil eiusmodi patitur, sed ipsi quoq; somni inquieti & tetra rerum imagines, & iugiter animum cædens mali memoria quietem intercipit nostram.* Hinc verò liquido apparet hominem ad imaginem & similitudinem Dei vere conditum esse. Certè

Isa. 66. 24.

A. c. 14.

Chr. hom. 5.

Theop.lib.1. B. Theophilus Antiochenus contra Christianæ religionis calumniato es scribens affirmat Philosophos quosdam conscientiam in numero Deorum habuisse.

CAPVT II.

Quibus de causis perfectum & integrum Iudicium à conscientia perficiatur.

QVOD autem perfectum & integrum iudicium à Conscientia instituatur, cognosci potest ex collatione facta cum perfectis huius mundi iudiciis. Nam in Rebuspublicis bene institutis hoc perfectiora fiunt iudicia, quo plures idoneæ personæ ad iustitiam administrandam necessariæ in ea inueniuntur, vt Iureconsulti & Doctores, Morumcensores, Scribæ & notarii, accusatores, testes, aduocati & defensores, Iudices, tortores, & carnifices. Quarum omnium vicem supplet vna conscientia in quouis homine tanquam in μικρωκόσμῳ vel parua quà-
C.hom. 54. dam ciuitate. Primo enim Doctor, magister, censor, pœdagogus noster est Conscientia iuxta illud S. Ioan. Chrysost. in Genes. *Nullus prætexat, quod ignorans virtutem negligat, vel quod non habeat aliquem via ducem & demonstratorem. Sufficientem enim magistrum habemus conscientiam. Et fieri non potest, vt quis illo adiumento priuetur. Nam simul cum formatione*
Ant. Melis. lib. 2. serm. 82. *hominis implantata est scientia faciendorum & non faciendorum.* Et illud Epicteti Philosophi dictum apud Melissam. *Pædagogo pueros nos tradiderunt parentes, qui vbiq; observarent, non quid læderemur: Deus autem iam viros insitæ conscientiæ custodiendos tradit. Quæ quidem custodia & consecratio nequaquam contemnenda est: quoniam & Deo displiceret, & conscientiæ ipsi nostræ hostes essemus.*

II. Est Scriba, immò & Codex, in quo omnia bene perpetramur acta scribuntur in die iudicii patefacienda. Vnde Psaltes regius. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Quod enim est illud lumen
Psal. 4.7. Rom. 2. 15. Chry. hom. 2. nisi conscientiæ, quo discernimus bona à malis? Et Apostolus ad Romanos. *Gentes ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Habeto codicem,* inquit Chrysostomus in psalm. 50. *conscientiam tuam & scribe quotidiana peccata, quando accubueris super stratum, & neminem infestum pateris.*

III. Accusatoris quoque personam sustinet. *Si cor nostrum,* ait B. Ioannes in priore epistola, *non reprehenderit nos, habemus fiduciam apud*
1. Ioan 3. 21. Gal 5. 17. Ephe. 10. 2. *Deum.* Et Paulus ad Galatas. *Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: hæc enim sibi inuicem aduersantur.* S. Ephrem in serm. parænetico, Attende tibi ipsi. *Si concupiscentia vincat te in aliqua re. Sem-*

per co

per cōarguet conſcientia. Auguſtinus contra ſecundinum Manichæum, *Senti de Auguſtino quod libet, ſola me conſcientia in oculis Dei non accuſet.* Aug c.1.

IV. Fungitur & vice aduocati, & teſtis, vt diſerte Apoſtolus tradit in epiſtola ad Romanos, cum ait in die iudicii gentes teſtimonio conſcientiæ, vel defendendos vel condemnandos, quod legem diuinam cordibus eorum inſcriptam non ſeruarint. *teſtimonium*, inquiens, *reddente conſcientia ipſorum & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium aut etiam defendentium in die cum iudicabit Deus occulta hominum.* Vnde S. Ambroſius in pſalmum 118. ſcribit, *ſuum cuiq; conſcientiæ teſtimonium etiam verendum in tenebris.* Et in apologia Dauid. *Sapiens omnia aduerſa habet, qui ipſe ſibi diſplicet ipſe ſui accuſator, ipſe ſui teſtis eſt, nec inuenit, quo fugiat, quippe ſe perurget & ſtimulat. Sed hoc bonæ mentis eſt, vulnus ſentire peccati.* Et Seneca ad Lucilium. *Quid opus eſt ſe recondere. Bona conſcientia turbam aduocat, mala etiam in ſolitudine anxia eſt. O te miſerum, ſi contemnis hunc teſtem.* Adde in huius mundi iudiciis, duos vel plures teſtes eſſe neceſſarios ad iuſtam criminis probationem, at hic teſtis tantæ auctoritatis eſt, vt ſolum eius teſtimonium ſit pro mille, iuxta vulgatum prouerbium. *Conſcientia mille teſtes.* Rom.1.15. Amb.ſerm.7. Et apol.c.9. S. ep. 43. Quintil. lib.5. inſtit. orat. Greg poſt princ.

V. Apud illam ſummum iudicium eſt, ſummum tribunal. Greg. Nazianzenus in plagam grandinis. *Conſcientia domeſticum*, inquit, *& verum tribunal eſt.* Et Ambroſius primo de Officiis. *Non ſecundum forenſem abundantiam æſtimanda eſt beatitudo ſingulorum, ſed ſecundum interiorem conſcientiam, quæ innocentium & flagitioſorum merita diſcernit, vera atq; incorrupta pœnarum præmiorumq; arbitra.* Et in ſermone de Ioanne baptiſta. *Quamuis malum factum ſi in verba producatur, excuſationem fortaſſe recipit, niſi conſcientia reuocetur, non poteſt excuſari. Conſcientia enim reatum ſuum ſemper tacita ſine contradictione conuincit & iudicat.* S. Greg. libro 27. moral. *Humana*, inquit, *iudicia poteſt ſubterfugere malè agens ſed non iudicium conſcientiæ.* In eandem ſententiam Seneca libro 6. de beneficiis. *Male agit qui famæ, non conſcientiæ gratus eſt. Duos iſtius rei iudices habes te, quem non potes fallere: & illum quem potes.* Amb.c.12. Id.ſerm.65. c.17. Sen. c.42.

Denique conſcientia poſt peccatum admiſſum eſt ſui vindex, tortor & carnifex, vt ſequenti capite oſtendetur.

CAPVT III.

Conſcientiæ prauæ grauiſſimam eſſe crucem & carnificinam.

QVAM grauiter autē poſt commiſſum lapſum Conſcientia ſeipſam torqueat & excruciet, & docet quotidiana experientia, & diui-

næ Scripturæ, Sanctique Patres explicarunt. Quod ad Scripturas
Iob. 15. 21. attinet, apud B. Iob Eliphaz Themanites ita de impio loquitur. *Sonitus terroris semper in auribus illius: & cum pax sit, ille semper insidias suspicatur. Non credit, quod reuerti possit de tenebris ad lucem, circumspectans vndique gladium.* Et Salomon. *Fugit impius nemine persequente: iustus autem*
Prou. 28. 1. Sap. 17. 10. *quasi leo confidens, absque terrore erit.* Et Sapiens. *Cum sit timida nequitia, dat testimonium condemnationis: semper enim præsumit sæua perturbata*
Cyr. c. 32. *conscientia.* Ex S. Patribus ita scribit Cyrillvs Alexandrinus libro in commentar. in Ioannem. *Magna quædam res conscientiæ certè stimulus est, qui quando perperam aliquid agimus etiam nullo præsente ingenti nos me-*
A. l. 1. offic. c. 12. *tu exagitat.* Et Ambrosivs. *Peccator, quamuis foris abundet, & delitiis diffluat, odoribus fragret, in amaritudine animæ vitam exigit. Vita facinorosi vt somnium. Aperuit oculos, transiuit requies eius, euanuit delectatio: licet ipsa quæ videtur etiam dum viuunt impiorum requies in inferno sit. Viuentes enim in inferna descendunt. Vides conuiuium peccatoris? interroga conscientiam eius: nonne grauius fœtet omnibus sepulcris? Intueris lætitiam eius, opum abundantiam, introspice vlcera & vibices animæ eius cordisque mœsti-*
Id. l. 2. de pœnit. c. 11. *tudinem.* Idem alibi. *Nihil est, quod tam summo dolori sit, quam si vnusquisque positus sub captiuitate peccati recordetur, vnde lapsus sit. Ita grauis culpa est conscientiæ, vt sine iudice ipsa se puniat, & velare se cupiat, & tamen apud Deum nuda sit.*

Chryf. Chrysostomvs concione prima de Lazaro. *Explica mihi istius* (diuitis impii) *conscientiam, & videbis intus grauem peccatorum tumultum, iugem metum, tempestatem, turbationem: videbis velut in curia mentem ad thronum conscientiæ conscendisse regalem, & tanquam iudicem quempiam sedentem, & cogitationes loco carnificum adhibentem, in eculeo suspendentem, lateraque conscientiæ radentem vngulis pro commissis, vehementer inclamantem, cum nemo sciat, nisi quod solus Deus hæc videre nouerit. Etenim qui committit adulterium, etiamsi millies fuerit diues, etiamsi nullum habeat accusatorem, non desinit tamen intus seipsum accusare, & voluptas quidem temporaria est, dolor verò perpetuus, timor vndique ac tremor, suspicio & anxietas, angulos metuit, vmbras ipsas formidat, suos ipsius famulos, conscios, inscios, illam ipsam quã corrupit, & virũ, quem affecit contumelia, obambulat, amarum accusatorem circumferens conscientiam, cum sit suo ipsius iudicio damnatus, nec vel ad breue tempus possit respirare. Idem patiuntur, & qui rapinam exercent, & qui fraude lucrum faciunt: hoc & ebriosi, in summa quot-quot in peccatis viuunt.* Eadem habet in concione 4. & addit etiamsi peccator post admissum semel peccatum hanc crucem, nisi pœnitentiam egerit, in conscientia sentiat, non tamen continenter sentire, quia esset plane intolerabilis. *Vide autem*, inquit, *Dei sapientiam. Non*

fecit

fecit perpetuam conſcientiæ accuſationem, neque enim hoc onus perferre poteramus ſi iugiter accuſaſſet, neque rurſus adeò leuem & imbecillē, vt poſt vnam aut alteram admonitionem deſperet. Etenim ſi ſingulis diebus fuiſſet nos ſtimulatura, an non deſſōdentes animum enecaremur? Rurſus ſi poſt vnam atq; alteram increpationem deſiſteret, haud multum fructus nobis adferret: eoq; fecit obiurgationem frequentem, at non perpetuam: frequentem quidem, ne in ſocordiam incideremus. ſed vt ſubinde relaxationis ſolatiiq; copia acceptæ reſpiraremus: non perpetuam verò, propterea quod eſt admodum ſeuera & quouis ſtimulo acrius pungere conſueuit peccatorem. Non enim tunc ſolum, cum ipſi peccamus, verumetiam cum alii committunt eadem vehementer inſurgit, magnaq; contentione nobis occlamat. Nam ſcortator, adulter, fur, non modo cum accuſatur ipſe, verum etiam cum audit alios eadem auſos accuſari, ipſe ſibi videtur flagris cædi. S. AVGVSTINVS in pſalmum 45. *Inter omnes*, inquit, *tribulationes humanæ animæ, nulla eſt maior tribulatio, quam conſcientia delictorum. Namq; ſi tibi vulnus non ſit, ſanumq; ſit intus hominis, quod conſcientia vocatur, vbicunq; alibi paſſus fuerit tribulationes, illuc confugiet, & ibi inueniet Deum. Si autem ibi requies non eſt propter abundantiam iniquitatis, quoniam & ibi Deus non eſt, quid facturus eſt homo? Quo confugiet, cum cœperit pati tribulationes? Fugiet ab agro ad ciuitatem, à publico ad domum, à domo in cubiculum, & ſequitur tribulatio. A cubiculo iam quo fugiat non habet, niſi interius ad cubile ſuum. Porrò ſi ibi tumultus eſt, ſi fumus iniquitatis, ſi flāma ſceleris, non illuc poteſt confugere. Pellitur enim inde, & cum inde pellitur, à ſeipſo pellitur. Et ecce hoſtem ſuum inuenit, quo confugerat. ſeipſum quo fugiturus eſt? Quocunq; fugerit ſe, talem trahit poſt ſe, & quocunq; talem traxerit ſe, cruciat ſe. Sed à ſeipſo ſunt tribulationes, quæ inueniunt hominem nimis: acerbiores enim non ſunt: tanto ſunt acerbiores, quanto ſunt interiores.* Aug. Ethnici denique SENECÆ ſententiæ hæ ſunt ad Lucilium, *Bona conſcientia prodire vult & conſpici. Ipſas nequitia tenebras timet. Prima & maxima peccantium eſt pœna peccaſſe. Nec vllum ſcelus impunitum eſt, quoniam ſceleris in ſcelere ſupplicium eſt. Proprium eſt nocentium trepidare.* Sequuntur Exempla. Sen. ep. 97.

EXEMPLA.

S. AMBROSIVS in Apologia Dauid tria refert exempla huius crucis conſcientiæ his verbis. *Magna vis obnoxiæ conſcientiæ. Magna ſupplicia timebant Adam & Eua: & cum Domini vocem ambulantis in paradiſo audirent, cupiebant ſe abſcondere, quos nemo quærebat Cain quoq; metuebat, ne omnis eum, quicunque inueniret, occideret. Ita in ſe ipſe ferebat ſententiam, quod dignus eſſet, cui nullus ignoſceret. Vnde bene ait Dauid, Et delictū meum* Amb. c. 9. Gen. 3. 8. Gen. 4. 14. Pſal. 50. 5.

contra me est semper. hoc est, sine interuallo aliquo recordatio & species ipsa mei me erroris impugnant. Considera, quomodo nos confundat, cum aliquid deliquimus, quomodo incurset oculos, quomodo in memoriam semper incurrat.

Isa 57.

S. CHRYSOSTOM. in psalmum 7. profert exemplum regis Achab.

3. Reg 21.

Quid Achab, ait, sceleratius? sed tamen cum ille vineam concupiisset, considera quantum dolorem senserit. Nam cum rex esset, & omnia dominatu teneret, nec vllus esset, qui ei contradiceret, quoniam conscientiæ non ferebat sententiam, ingressus est tristis, humi procumbens, confusus vel ipso aspectu præ se ferens conscientiæ condemnationem, prædicans in vultu probationem, nec valens tegere, quam animo conceperat tristitiam. Ita ergo fuit vel ab vxore deprehensus. Proditor quidem certe, qui in tantum scelus impegerat, cum non posset ferre iudicij conscientiæ dolorem adaptato sibi laqueo vitam finiit. S. AVGVSTINVS psalmum 36. enarrans aliud profert sui æui exemplum.

A.con.2.p.2.

Quisquis, inquit, *malus est, male secum est, torqueatur necesse est, sibi ipsi tormentum est. ipse enim est pœna sua, quem torquet conscientia sua. Fugit ab inimico quo potuerit à se quo fugiet? Ita quidam ex parte Donati venerat ad nos, accusatus & excõmunicatus à suis, hic quærens, quod ibi perdiderat. Quærebat autem vanam elationem, & falsum honorem, & quia non inuenit quod ibi perdidit, & ipse periit. Gemebat saucius, & non consolabatur: erant enim in conscientia eius aculei horribiles taciti. Tentauimus eum consolari de verbo Dei, sed ille non erat de sapientibus formicis, quæ sibi æstate collegerunt, vnde hieme viuerent, &c. Agitabatur mens eius violenter, & tam diu occultè, donec ēt erumperet in quosdā gemitus, ita vt inter fratres & sonaret se audiri nesciret. Videbamus & dolebamus vehementer, Deus scit, tantam pœnam animæ, tantas gehennas, tanta tormenta. Qui pluribus apparuit impatiens loci huius, si aspareret humilis, posset ei locus esse salubris: talis apparuit, vt etiã proiiceretur. Neque hinc desperare debemus fratres de aliis. Vsque adeo enim de cæteris desperandum non est, vt nec de isto desperem, quamdiu viuit. De nullo enim viuente desperandum est.* ADDAM bina Ethnicorum. ALEXANDER Macedo cum Clytum cariſſimum ſibi ac fideliſſimum, teſte SENECA & aliis inter epulas temulentus rransfodiſſet, intellecto facinore conſcientia ſceleris furens ſibi mortem inferre voluit, niſi à circumſtantibus prohibitus fuiſſet. NERO Cæſar, auctore Dione, matre trucidata, aiebat ſe ſpecie materna exagitari, verberibus furiarum, teliſq; ardentibus, nulloq; loco tutum poſſe conſiſtere.

gen.ep.83.

Dio in Ner.

CAPVT

CAPVT IV.

Nihil esse iucundius bona & innoxia conscientia.

QVOD bona innoxiaq; conscientia nihil sit iucundius & beatius in hac vita, luculenter testatur Spiritus sanctus in diuinis literis. Salomonis enim prouerbium est. *Secura mens quasi iuge conuiuium.* Vt enim qui in conuiuio sunt, tum varietate bonitateq; ciborum, tum præsentia amicorum admodum exhilarantur: sic iusti testimonio bonæ conscientiæ, & diuinæ præsentiæ odore, à qua tam nobile salutis pignus in anima acceperunt, vehementer delectantur. Hoc verò discrepat vtrumq; gaudium quod illud sit terrenum & fluxum, hoc verò cœleste & perpetuum. illud incipit cum fame, & desinit cum fastidio, sæpe etiam cum mœrore & morbis, hoc verò incipit cum gaudio, & cum gaudio, eoq; sempiterno, terminatur. Prou. 15. 15.

Ecclesiastici quoq; hæc dicta sunt. *Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia.* Et. *Non est oblectamẽtum super cordis gaudium.* Et Apostoli. *Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis & synceritate Dei conuersati sumus in hoc mundo.* Idem testantur S. PATRES. S. Martialis, epis. ad Tolosates. *Nihil illis metuendum quibus bona est conscientia.* Hieron. de vitãdo suspecto contubernio. *Bona conscientia,* inquit, *nullius oculos fugit.* Ioan. Chrysost. in Matth. *Nihil aliud iucundum est, quàm conscientia proba, & spes futurorum certior. Quod si vultis infirmiter credere, iam morituram hominem & senio confectum cũ in memoriam ei primum reduxerimus magnificæ mensæ, insignis gloriæ, præcipuæ laudis & rerum gestarum, quas ex officio virtutis operatus est, tunc demum interrogemus, quib. maximè gaudet, & videbimus non mediocri pudore ipsum propter illa commoueri: propter hæc autem quæ rectè fecit tanta lætitia gestientem, vt salire & volare videatur. Sic & Ezechias cum ægrotaret non mensæ deliciarum plenæ recordabatur, non eximiæ gloriæ, non regnorum, sed iustitiæ ac rectæ conscientiæ. Memento enim, inquit, qualiter ambulauerim in conspectu tuo in via recta. Paulum quoq; vide propter hæc exultantem atq; dicentem Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui.* Augustinus in verba regis Dauidis. Ecce enim Deus adiuuat me. *Omnes,* inquit, *sancti adiuuantur à Deo, sed intus, vbi nemo videt. Quomodo enim magna est pœna impiorum conscientia sic magnũ gaudium piorum ipsa conscientia. Nam gloria nostra hæc est dixit Apostolus, testimonium conscientiæ nostræ. Hodie in corde meo gaudium inuenio, quia sine causa dicunt quidam. Quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, dedisti iucunditatem in cor meum. Non in vineam meam, non in gregem meum, non in cuppam meam, non in mensam meam, sed in cor meum.* Et ad fratres in eremo. *O fœlix conscientiæ puritas*

Eccli 13. 30. Eccli. 30. 17. 2. Cor. 1. 12. H. ep. 47. Chr. bom. 54. 4 Reg 10. 3. 1. Tim. 4. Aug. in psal. 53. 2. Cor. 1. 12. Psal. 4. 7. A. serm. 10.

puritas, ô felix sanctæ conscientiæ iucunditas, quæ vermem interiorem excludis, quæ à carcere doloris liberas ratione, quæ ab omni immunditia purgas mentem. O mens sancta, ô paradisus deliciarum, variis bonorum operum virgultis consita variisq; virtutum floribus purpurata, & suauiter cœlesti gratia irrigata. Hæc est, fratres mei, paradisus, in qua plantatur lignũ vitæ, & cœlestis sapientiæ; hæc est thalamus Dei, palatium Christi, habitaculum sancti Spiritus. Hæc est thronus Salomonis, lectus sponsi cœlestis, in quo ipsa conscientia bona optimè delectatur & requiescit cum sponso suo. BERNARDVS in libris de Cõsideratione. *Quid ditius, quid in corde dulcius: quid in terra quietius est & securius bona conscientia? damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatus, quæ & ipsa morte magis erigitur, quam deprimitur.* ETHNICI quoque Scriptores cum Patribus conspirant. Nam M. TVLLIVS libro Tusculanarum quęstionum secundo. *Nullum*, ait, *theatrum virtuti conscientia maius.* Et in Catone. *Conscientia bene actæ vitæ, multorumq; benefactorum iucundissima est.* Et oratione pro Cluentio. *Si optimorum consiliorum atq; factorum testis in omni vita nobis conscientia fuerit, sine vllo metu summa cum honestate viuemus.* Et epist. ad A. Torquatum. *Conscientia rectæ voluntatis maxima consolatio est rerum incommodarum.* HORATIVS in epistolis:

Cic lib 6 famil.

Hor. 1. ep.

Hic murus aheneus esto,
Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

Et in Odis.

Integer vitæ, scelerisq; purus
Non eget Mauri iaculis, nec arcu,
Nec venenatis grauidâ sagittis.
Fusce pharetra.
Siue per Syrtes iter æstuosas,
Siue facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.

CAPVT V.

De bona conscientiæ indiciis, & mediis eam consequendi.

INDICIVM primum bonæ conscientiæ est, erubescere cum peccata nostra publicantur. Id tradit S. AMBROSIVS in enarratione psal-

psalmi 38. dum exponit verba illa. *Concaluit cor meum intra me & in meditatione mea exardescit ignis. Grauiora vulnera*, inquit, *sicut nouimus, cautstico medicamento, vel admoto igne curantur. Ergo vir sapiens ipse medicus est sibi: & si medicus est, vulnus suum curat: ideoq; si non plenè consummatus est, ad offensæ habitudinem sanitatis, vaporatur eius cor, habet febrem, igne sit ad obiecta conuitia. Et si tacet, vel intra se teritur. Lapis si ad lapidem teratur, igne excutit: ita etiam bona conscientia pudore succenditur. Si renouetur ei suorum recordatio delictorum & in ipsa meditatione exardescit ignis. Non malus ignis qui adurat sed non exurat. Talis ignis quem Moses in rubo vidit, quando rubus vrebatur sed non exurebatur. Est ergo ignis, qui peccatum minuit, & suo culpam ardore depascit.* Exo.3.2. ALTERVM indicium est, non subterfugere lucem, nō latitare. *Bona conscientia enim*, vt supra dixit SENECA, *prodire vult & conspici, turbam aduocat.* Sen. ep. 87. Est eiusdem AMBROSII, dum commemorat, quemadmodum Abraham patriarcha, iussus sit à Deo egredi ex Haran in terram Chanaan. *Hoc est*, inquit, *exire de Charra, tanquam de cauernis quibusdam & cuniculis latibulisq; egredi. Latere enim criminosæ conscientiæ est. Et nos igitur sequentes Abraham exeamus de latibulis. Si enim filii Abrahæ sumus, opera Abrahæ faciamus, vt luceant opera nostra bona coram Deo, & coram hominibus. Iustus dicit opera sua regi, peccator seipsum occultat, sicut Adam se occultare cupiebat, sed latere non poterat.* A. lib. 1. c. 2. Gen. 12. 1. Ioan. 8. 39. Matt. 5. 15. Gen. 3. 8. TERTIVM indicium est spes & fiducia consequendæ veniæ, si sis peccator & vitæ æternæ, si iustus. Hanc quia Cain & Iudas post admissum peccatum homicidii & proditionis non habuerunt, bonam conscientiam perdiderunt. Gen. 4. 14. Matt. 27. 4. Vnde B. AVGVSTINVS in enarratione psalmi 31. *Ipsa charitas bene operantis*, ait, *dat ei spem bonæ conscientiæ: spem enim gerit bona conscientia. Quomodo mala conscientia in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe. Et erunt tria hæc, de quibus dixit Apostolus, Fides, spes, charitas. Et alio loco ipsa tria, sed pro spe bonam conscientiam posuit. Finis enim præcepti est, dixit. Quid est finis præcepti charitas de corde puro, & conscientia bona & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit. ille enim sperat qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe & non sibi sperat nisi damnationem. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam.* 1. Cor. 11. 12. 1. Tim. 1. 5. QVARTVM indicium est, si cum recta ratione congruat, vel si semper sit bene ordinata, hoc est, vt mens semper subiecta sit diuinæ legi, atq; item inferior hominis portio subiecta sit menti. Vnde rectissimè scriptum est à B. HILARIO in libris de S. Trinitate. *inordinata est omnis voluntatum susceptarum pertinacia, vbi non rationi voluntas subiicitur.* Hil. lib. 10. Quēadmodum enim in hominum corporibus morbi ex humorū intemperie, sic perturbatio in conscientia ex huius ordinis neglectu confestim nascitur. Ordo iste in primis parentibus integer mansit, quamdiu iustitiam originalem

ginalem retinuerunt; ea verò per peccatum amissa, ordinis integritas simul deperiit, non in ipsis modo, sed & posteris omnibus, ad quos noxam originalem hæreditario transmiserunt. Restituitur quidem ille ordo per antidotum baptismi, & sacramenti pœnitentię, sed, proh dolor, dum in pristina peccata relabimur, quotidie peruertitur.

CAPVT VI.

De mediis ad consequendam bonam conscientiam idoneis.

Eccli. 21. 2. PRIMVM medium, idq; efficacissimũ est, Fuga peccati lethalis. Vnde Sapiens. *Sicut à facie colubri fuge peccatum. Dentes leonis dentes eius, interficientes animas hominum.* Ratio est manifesta, quia nihil conscientiam malam facit, nisi peccatum, nihil eam excruciat, nisi recordatio peccati commissi. Quantam autem tyrannidem peccatum in conscientiam exerceat, fuse exponit Chryso. ora. 4. de Lazaro. SECVNDVM medium est, Confessio peccati, si forte iam admissum est, quod tradit ibidem Chrysost. *Quapropter*, inquit, *adhortor primum, quod est optimum, ne vnquam omnino concipiamus in animo prauam aliquam cupiditatẽ. Quod si quando conceperimus, tamen fœtum intus præfocemus. Rursus si huc vsq; fuerimus negligentes iniquitatem in opus progressam mox occidamus per confessionem, per propriorum commissorum accusationem. Nihil enim tam exitiale peccato, quam peccati accusatio condemnatioq; cum pœnitudine lacrymisq; cõiuncta. Condemnasti tuum peccatum? deposuisti sarcinam. Quis hæc dicit. Ipse Iudex Deus. Dic tu peccata tua prior, vt iustificeris.* Et infra. *Quia Deus in extremo iudicio exacturus est à nobis rationem delictorum, instituit in nobis hunc iudicem incorruptibilẽ, (conscientiam) vt is hic de commissis nobis iudiciũ reddens, emendatioresq; faciens ex illo eripiat iudicio; quod & Paulus ait. Nam si nosmetipsos iudicaremus, non vtiq; iudicaremur à Domino. Vt igitur neq; puniamur, neq; pœnas demus, in suam quisq; conscientiam ingrediatur, cunctisq; cõmissis diligenter excussis condemnet animam, quæ hæc patrauit, supplicium à seipso exigat pro peccatis, per diligenter actam pœnitentiam, per lacrymas, per confessionem, per ieiunium, per eleemosynam, per continentiam ac charitatem.*

Isa. 43. 26.

1. Cor. 11. 31.

2. Tim. 1. 19. TERTIVM medium est Fides vera & Catholica, coniuncta operibus bonis; Legimus enim in priore epistola ad Timotheum Hymenæum & Alexandrum, quia bonam conscientiam, hoc est, bonam vitam, vt exponunt Chrysost. Theodor. & Theophyl. repulerunt circa fidem naufragauisse. Hoc medium præscripsit S. Aug. loco supra allegato *Ille*, inquiens, *bene sperat, qui bonam habet conscientiam. Vt ergo speret regnũ, habeat bonam conscientiam, & vt habeat bonam cõscientiam, credat & operetur: quia*

A. in psalm. 13.

quia quod credit fidei est: quod operatur caritatis est. Illo ergo loco (in 1. ad Corinthios) á fide cœpit Apostolus, Fides spes, charitas. Alio loco (in prima ad Timotheum) ab ipsa charitate cœpit Finis præcepti caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Modo nos à medio cœpimus ab ipsa conscientia & spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam. Vt autem habeat bonam conscientiam, credat & operetur. Quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. Vnde rex Ezechias proximus morti, vt prorogationem vitæ impetraret, ad bonitatem conscientiæ piis operibus vitæ anteactæ testatam perfugium habuit, dicens. *Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonũ est in oculis tuis fecerim.* In quæ verba S. Hieron. ita scribit. *Felix conscientia quæ afflictionis tempore, bonorum operum recordatur. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et B. Bernard. in Cantic. *In horto virginitas, in campo martyrium, bonum opus in thalamo. Bene in thalamo actio bona, quæ conscientiam & quietam facit & tutam. Post bonum deniq; opus securius in contemplatione dormitur, & tanto quis fiducialius, sublimia intueri, & inuestigare aggreditur, quanto sibi concius est minimè se propriæ amore quietis charitatis operibus defuisse.* Deniq; B. Paulus omnem gloriam arcessit à testimonio conscientiæ sumpto ex operibus bonis, dum ait. *Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali sed in gratia Dei conuersati sumus in hoc mundo.* QVARTVM & postremum medium est, quotidianum examen conscientiæ, quo cubiculum conscientiæ quasi ab omnibus sordibus purum & mundum seruatur, de cuius eximia vtilitate sequenti capite sigillatim disseremus.

1.Cor. 13.13. 1. Tom. 1.5. Isa. 38.3. H. lib. 11. com. B. serm. 47. 2.Cor. 1.12.

DE CONSCIENTIÆ EXAMINE, EIVSQVE VTILITATIBVS.

CAPVT I.

Conscientiæ examen diuinis litteris esse consentaneum.

NON paucæ sunt Spiritus sancti in diuinis litteris sententiæ, quibus pius examinandæ conscientiæ vsus comprobari videtur. PRIMA sit ex psalmo 4. *Irascimini & nolite peccare: quæ dicitis in cordibus vestris & in cubilibus vestris compungimini.* Quam in exhortatione ad Virgines sic exponit S. AMBROSIVS. *Si quis prolapsus esset corde, quoniam ira nescit tenere moderamen, suadet vt compungatur in cubilibus suis, & suũ vnusquisq; condemnet errorem. Voluit omnes homines suorum delictorum esse censo-* Ps. 4.5.

res, vt & qui publico testimonio non tenetur, seipsum iudicem, qui in occulto lapsus est, erubescat, & aculeo quodam coerceat amaritudinis & pudoris. Et S. CHRYSOST. in huius psalmi commentario. *Quid est quod dictum est. Quæ dicitis in cordibus vestris, &c. Videtur enim esse obscurum. Post cœnam, inquit, quando itis dormitum, & nullo præsente multa quies & silentium, excita iudicium tuæ conscientiæ, ab ipso rationem exige, & quæ interdiu mala cœpisti consilia, vel dolos construens, vel propinquum circumueniens, vel praua desideria suscipiens, ea cum illius quietis tempore in medium adduxeris, & improbis illis cogitationibus conscientiam iudicem dederis eas fodica, & dilania, & de eis pœnam sume, occide cogitationem, quæ peccauit; id enim sibi vult illud. Compungite, pro eo, quod est, pungite, stimulate, quæ in cordibus vestris dixistis interdiu: hoc est, mala quæ cogitastis consilia ea in cordibus vestris in tempore illius quietis punite, in ea animaduertite, quando nec amicus interturbat, nec famulus irritat, nec turba negotiorum vrget. Et cur non dixit, verborum & factorum, sed malarum cogitationum? hoc dicens ex abundantia. Si enim mala sunt castiganda consilia, vt non in opus exeant, multo magis pro factis & dictis oportet angi animo. Hoc fiat singulis diebus, nec prius dormieris ô homo, quam mente versaueris, quæ à te interdiu perperam acta sunt.* Eandem sententiam pro examine citat in sermone de pœnitentia & confessione. Et hom. 2. in psal. 50. & 43. in Matth.

Chrysostom. Altera sententia est in psalmo 50. *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* In eam enim sic commentatur loco iam citato aureum os. *Vidisti regem exomologesin facientem, & dicentem. Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & peccatum meum contra me est semper? O ingenuitas animæ, ô mentis integritas. Non est oblitus peccati sui, quamuis indultum sibi fuerit, ille tamen in conscientia sua tanquam in imagine adulterium & homicidium depictum habebat: & per singulos dies videbat putredinem, & ideò dicebat. Et peccatum meum cõtra me est semper. Ego illud video, tu ne id cõsideres. Ego illud scribo, tu quasi Dominus dele. Vide. n. quid sit. Si tu memor sis, Deus non erit memor: si tu oblitus eius fueris, Deus eius memorabitur.* Et infra. *Ecce habes codicem, vbi scribas, quotidianum expensum. Habeto codicem conscientiam tuã, & scribe quotidiana peccata. Quando accubueris super stratũ tuum, & neminẽ infestum pateris, antequã veniat tibi somnus, profer in medium codicẽ conscientiam tuã, & reminiscere peccata tua, siqd in verbo seu in facto, vel in cogitatione peccasti. Hoc. n. dicit propheta. Irascimini & nolite peccare, quæ dicitis in cordib. vestris & in cubilib. vestris compũgimini.* Psal. 4. 5. *Per diẽ non habuisti tempus, sed seruiisti iudici tuo, & iniũctũ negotium, & cõfabulatio amicorũ, & domestica necessitas, & filiorũ cura, & vxoris sollicitudo & militiæ timor & ceterarũ mille te rerũ circũdederunt causæ. Quando in lectulũ tuum veneris, & sopori membra concedas ad tranquillum portum,*

nemo

nemo tibi molestus est, nemo pulsat, dicito in corde tuo Expendimus diem, ô anima, quid boni fecimus, aut quid mali operati sumus? Et si quid boni feciſti, gratias age Deo, si quid mali de cetero ne facias. Et reminiscens peccatorum tuorum effunde lacrymas, & poteris in lectulo tuo positus ea delere. Quid graue, aut quid molestum est positum in lecto quotidiana deflere peccata? Cum reputare tibi cœperis, tanquam in eculeo suspende cogitationes tuas, & vngula timoris Dei radito eas. Propone tibi mortem gehennæ, superducito ei sectura ictum non habentem dolorem. Iudicium facito tibimetipsi terribile, &c.

III. Sententia est in psalmo 76. *Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Et meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam Spiritum meum.* In quæ verba S. Augustinus, *Iam iste*, inquit, *qui velut vapulauerat foris tulit se intro, in secretario suæ mentis agit. Intus est, apud se cogitat dies antiquos. Ita sit ei bene secum, adiuuet Deus, cogitet dies antiquos, & dicat nobis in ipso interiore cubiculo suo, quid egerit, quo peruenerit, quid transilierit, vbi manserit. Et annorum æternorum memor fui. Qui sunt anni æterni? Magna cogitatio. Videte quid sibi vult ista cogitatio, nisi magnum silentium ab omni foris insecus strepitu, ab omni rerum humanarum tumultu? Intus requiescat qui cogitare vult istos annos æternos. Et scrutabar spiritum meum. Si scrutaretur iste terram, vt venas auri inueniret, nemo eum desipere diceret, immò sapientem multi dicerent, qui vellet ad aurum peruenire. Quanta homo habet intus & non fodit? Scrutabatur iste Spiritum suum, & cum Spiritu suo loquebatur. Seipsum enim interrogabat seipsum examinabat, in se iudex erat.* Imitabatur regem Dauidem in hac scopatione vel scrutinio spiritus alter beatus rex Ezechias, qui memor annorum æternorum, in delitiis vel suppliciis æternis transigendorum, *recogitabat omnes* vitæ suæ *annos*, vt ipse in Cantico suo apud Isaiam loquitur *in amaritudine animæ suæ.* Psal. 76. 6. Isa. 38. 15.

IV. Sententia est Apostoli in priore epistola ad Corinthios, *Quod si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.* Qua S. Antonius discipulis suis probabat quotidie conscientiam esse excutiendam, vt in eius vita notauit S. Athanasius. *Illius*, inquiens, *quoque admoncbat præcepti Apostolici, diiudicate vosmetipsos, & probate, vt rationem diei noctisque facientes, si in se delictum deprehendissent, peccare desisterent: sin autem nullus error decepisset perseuerantes instarent potius incæpto, quàm arrogantia tumidi aut alios contemnerent, aut sibi iustitiam vendicarent iuxta supradicti Doctoris eloquium dicentis. Nolite iudicare ante tempus. Sæpe nostra non posse nos intelligere peccata sæpe falli in ratione gestorum.* Ad idem examen quotidianum eadem Apostoli refert verba S. Chrysost. in commentario 4. psalmi nuper citato. & S. Basilius, in psalmum. 7. scribens ad verba *Dominus iudicat populos*, annotat in hoc Apostoli loco, diiudicandi verbum 1. Cor. 11. 31. 1. Cor. 4. 5. Hō. 60. in Gen. & 42. in Matth. & 43.

Greg. 25. mor. cap. 6. Bern. serm 54. & 55. in Cant.

bum accipi pro perscrutandi, vt sit sensus. Si nos ipsos perscrutaremur, non vtique condemnationi subiiceremur. Eodem refert S. Gregorius & Bernardus.

CAPVT II.

Examen conscientiæ quotidianum commendari à S. Patribus.

CLARIVS, & expressius exercitium quotidiani conscientię examinis nobis secundum Scripturas commendant prisci Patres. S. Cypriani in sermone de passione Christi verba sunt dicto Apostolico iam allato congruentia. *Filius hominis deputatus est inter impios, quorum alter assumptus, alter reprobatus est, vt daretur exemplum & forma indissolubilis manens in posteros, quia nec in vltimis Dei clementia pœnitẽtes excludit, nec eos, qui vitæ sine quocunq; articulo temporis veri sunt iudices iterum iudicari, quia cum iudicis & tortoris vices non parcens peccator assumit semetipsum persequendum confessione confusione honorat holocausti huius incensio in conspectu Dei veniam impetrat. Neque enim bis in idipsum iudicat Deus, sed impœnitentes ipse iudicat & damnat, pœnitentes verò absoluit.* S. Basilius in sermone commonitorio ad monachos. *Quæ quotidie feceris opera, vesperi tecum commemora, & cum iis quæ feceris pridie conferto.* Et in sermone de ascesi. *Monachus debet quotidianas cogitationes & actiones examinare.* Et in sermone de institutionibus monachorum. *Præclarè faciet, qui completo die conscientiam suam examinauerit, & admissum delictum occultum non tenuerit, sed in medium cunctis audientibus enuntiarit, vt communi oratione tanto citius morbus sanari possit.* B. Ephræm sermone ascetico de vita religiosa. *Negotiator secularis quotidie damna & lucra computat. Diebus singulis vesperi & mane considera, quo pacto se habeat negotiatio tua. Et vespere quidem ingressus cubiculum, examina teipsum quid egeris. Si quid male, ingemisce & lacryma Facto diluculo examina quid nocte.* S. Ioan. Chrysost. in Matthæum. *Sedeat mens atque cogitatio tua iudex in animam atq; conscientiam tuam, adducas omnia delicta tua in medium, scrutare quæ animo commisisti, & pone dignas singulorum pœnas. dicas tecum assiduè: quare hoc atque illud ausus es? quare illud & illud perpetrasti? Quod si ab his quidem tua conscientia refugit, aliena verò curiosè rimatur, dic ad ipsam. Non ego iudex in alios, nec tu alios defensura iudicium subiisti. Sic assiduè ipsam ad hunc terrorem reuoca. Deinde sic causam suam dicere non possit, sed balbutiat atq; stupescat, quasi superbam ancillam, & de fornicatione corruptam, cæde, verberi-*

B. de abdic. rerum.

Chr. hom 43.

Disciplina.

verberibus ac flagellis dilauia. Hoc iudicium quotidie tibi diligenter constituatur, &c. non enim morietur percussa, sed mortem effugiet. Et paulò post *Itaque lectum atq; quietem petiturus hoc iudicium incas: idoneum enim ad hanc rem hoc tempus est, & consentaneus locus, camera & lectulus, quod propheta quoque denotauit, dicens. Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris* Psal. 4.5. *compungimini. Nec res parvas contemne, sed magnas etiam earum rationes repete. Hoc modo magna facilius euitabis delicta. Id si quotidie diligenter facies terribili futuri iudicis tribunali latus assistes. Hoc modo Paulus seipsum mundauit, ac ideo dicebat. Si nos ipsos iudicauerimus, non vtique iudicaremur.* 1. Cor. 11.31. *Sic & Iob liberos suos mundauit: nam qui pro incertis hostias offerebat assiduè,* Iob. 1.5. *multò magis certorum illum atque manifestorum rationes repetisse credendum est.* S. Gregorius in Ezechielem *Quisquis vitæ suæ custodiam negligit discutere, quæ agit, quæ loquitur, quæ cogitat, aut despicit, aut nescit, sibimetipsi præsens non est, quia semetipsum quotidie exquirere atque cognoscere solicitus non est. Ille autem veraciter sibi in præsenti est, qui se in suis actibus tanquam alium attendit. Nam sunt multa peccata, quæ committimus, sed idcirco grauia nobis non videntur, quia priuato nos amore diligentes clausis nobis oculis in nostra deceptione blandimur.* Et 35. moralium in Iob. *Scriptum est, iudicare coram Domino, & expecta eum. Coram Domino scilicet iudicatur, qui corde Dominum conspicit, & actus suos sub eius præsentia solicita inquisitione discernit. Quem tanto quis securius expectat, quanto quotidiè vitam suam suspectus examinat. Qui enim ad extremum eius venit, non iam coram illo, sed ab illo iudicatur.* Et rursus. *Debet enim vniuscuiusque mens & causas suas apud Dominum, & causas Domini contra se solicita inquisitione discutere, debet caute pensare, vel quæ ab eo bona perceperit, vel quæ mala bonis illius peruerse viuendo responderit. Quod electi quidem quotidie facere omnino non cessant. Vnde bene Salomon ait. Cogitationes iustorum iudicia. Accedunt enim ad secretarium iudicis intra sinum cordis: considerant quàm districtè quandoque feriat, qui diu patienter expectat, metuunt in his quæ se egisse meminerant, & puniunt flendo, quod perpetrasse se intelligunt.* Et infra. *Nam conscientia accusat, ratio iudicat, timor ligat, dolor excruciat. Quod iudicium eo certius punit, quo interius sæuit, &c. Reproborum namque esse proprium solet semper praua agere, & nunquam quæ egerint retractare. Omne enim quod faciunt, cæca mente pertranseunt factumque suum, nisi cum puniti fuerint, non agnoscunt. At contra electorum est actus suos quotidie ab ipso cogitationis fonte discutere, & omne quod turbidum præsulit ab intimis exsiccare.* S. Ioan. Clim. gradu. 4. Climacvs. *Optimus*, inquit, *ille trapezita est, qui quotidie vesperi lucrum ac detrimentum omnino computat. Quod scire manifestius non potest, nisi horis singulis in tabulis omnia denotet. nam cum calculi singulis*

G. hom. 4.

G. c. 6. & 7. Iob. 35.14.

Prou. 12.5.

Dor. doctrinam. *gulis horis ponuntur totius diei ratio postmodum clarius agnoscitur.* B. Dorotheus de vita rectè & piè instituenda. *Docuerunt sæpe nos maiores nostri, quo pacto purgemus nos ipsos per singulos dies, vt scilicet ad vesperā perscrutemur nobiscum, quomodo transactam diem exegerimus, & rursum mane, quomodo noctem, & sic pœnitentiam agamus apud Deum, vt par est, in quo peccasse nos deprehenderimus. Sane cum admodum delinquamus, obliuiscamurq; facile delicta nostra, opus esset nobis in horas diligenti examinatione, quo pacto scilicet ambulassemus id momēti & temporis, & in quo deliquissemus: deberetq; vnusquisq; nostrum à seipso tanquam iudex rationem cuiuslibet facti extorquere, & dicere. Vt quid loecutus sum infelix, quæ fratrem meum morderent? vt quid*

Bern. ad Carthus. *fratrem aliquid facientem iudicaui? vt quid Deum contempsi?* S. Bernardus ad fratres de monte Dei. *Quæris, quid agas, vel in quo te occupes? Primum extra quotidianum orationum sacrificium vel lectionis studium quotidianæ conscientiæ discussioni, emendationi, morum compositioni, pars sua diei negandanon est.* Et infra. *Disce in cella secundum communis instituti leges tu tibi præesse, & vitam ordinare, & mores componere, & temetipsum iudicare, teipsum apud te accusare, sæpe etiam commendare, nec impunitum dimittere. Manepræteritæ noctis fac à temetipso exactionem & venturæ diei tu tibi indicito cautionem. Vespere dieipræteritæ rationem exige, & superuenientis noctis fac indictionem. Sic districto nequaquam tibi aliquando lasciuire vacabit.*

AVSONIVS Poëta Christianus, Gratiani Imp. Præceptor Eidyllio 8. in hunc modum canit.

VIR bonus & sapiens, qualem vix repperit vnum
Millibus è multis hominum consultus Apollo.
Iudex ipse sui, totum se explorat ad vnguem,
Cogitat, & iusto trutinæ se examine pensat.
Non prius in dulcem declinat lumina somnum,
Omnia quam longi reputauerit acta diei,
Quid prætergressus, quid gestum in tempore, quid non,
Cur isti facto decus abfuit? aut ratio illi?
Quid mihi præteritum? cur hæc sententia sedit?
Quam melius mutare fuit. miseratus egentem
Cur aliquem fracta persensi mente dolorem?
Quid volui, quod nolle bonum foret? vtile honesto
Cur malus antetuli? num dicto, aut denique vultu
Perstrictus quisquam? cur me natura magis, quàm
Disciplina trahit? sic dicta & facta per omnia
Ingrediens, ortoq; è vespere cuncta reuoluens
Offensus prauis, dat palmam & præmia rectis.

VIDE-

VIDETVR & S. BENEDICTVS ad hoc conscientiæ examen digitum intendisse, cum in capite 4. Regulæ suæ inter instrumenta perfectionis spiritualis consequendæ ponit. *Actus vitæ suæ omni hora custodire.* Nam Ioan. Trithemius primo libro commentariorum in hanc Regulam edito ad hæc verba monet vnumquemq; fratrum omni sero debere tenere Capitulum culparum inter Deum & seipsum, in quo sit conscientia accusans, Deus iudicans, omnis sanctus Dei orans, homo contritus veniam deprecans, & nunquam recumbat, nisi per mentalem vel vocalem confessionem purgatus, si fieri possit. Et *homilia 14. de Pœnitentia* docet quotidie minimum semel examinandam conscientiam, vt videat quisq; quantum profecerit, & si in aliquo deliquerit, statim pœnitentiam agat. Deinde *in præfatione Tractatus de triplici regione claustralium*, ait causam ruinæ monasticæ in suo Benedictino Ordine esse, quod defecerint spiritualia exercitia, & ideo Congregationis Bursfeldensis Patres constituisse verbo & exemplo, vt quotidie examen conscientiæ instituatur & feruoris propositum renouetur. In libro vero 2. *de Tentationibus cap.* 3. monet, vt post Completorium instituatur, maximè autem cum ad lectum ventum est. Ad hæc libro *de spirituali exercitio monachorum, consideratione* 9. habet, quomodo practicè institui debeat, nempe ante lectum complosis manibus iacendo, idq; non debere omitti. Et *sermone 2. de ordinatione bona vitæ monasticæ* asserit à Congregatione Bursfeldensi statutũ, vt quotidie post Completorium in cella fiat examen de peccatis: ac occulta quidem sequenti crastino aperiãtur sacerdoti in confessione sacramentali, publica vero in Capitulo quotidie. Deniq; in *libro de institutione vitæ sacerdotalis* cap. 3. idem consulit cuiq; sacerdoti, vt vesperi oret antequam cubitum concedat, & conscientiam examinet. Eiusdem examinis frequentationem consulit S. Bonauentura in opusculo *de Puritate conscientiæ* cap. 12. Et *in speculo disciplinæ, particula 2. cap.* 1. & Thomas à Kempis *libro primo de imitatione Christi cap. 19.* & libro 2. *de disciplina claustralium*, c. 9. *Et de disciplina monastica* cap. 11.

Instrum. 48.

Opera Trith. spiritalia edita sunt Moguntiæ in folio.

CAPVT III.

Examen conscientiæ commendatur ab Ethnicis.

ETHNICORVM quoq; Sapientissimis notum probatumq; fuisse conscientiæ examen certum est. nam de antiquissimis Philosophis Pytagoræis libro 3. contra Ruffinum ita scribit S. Hieronymus. *Dicebant Pythagoræi, duorum temporum quàm maximam habendam curam,*

mane & vesperi, id est, eorum quæ acturi sumus, & eorum quæ gesserimus.

Apud Stobæum Serm. 3.

Vnde in Pythagoræ carminibus, quæ Aurea dicuntur, hæc exstant. μηδ' ὕπνον, &c. *Neq; somnum teneris in oculis accipe.*

Priusquam diurnorum factorum ter vnumquodq; commemoraris,
Qua sum transgressus, quid feci, quid mihi quod oportuit non factum (est?
Orsus autem à primo recole, & postea
Mala quidem si feceris dole: bona verò, gaude.

In quæ verba Hierocles item Ethnicus sic commentatur. *Hic volo*, inquiens, *vt omnia præcepta quæ prius Pythagoras præscripsit, quasi in vnum fascem comportes, vt in ea, tanquam in diuinas leges intuens in mentis tuæ interno, velut tribunali, eorum quæ bene vel malè gesta sunt, examen facias. Vnde enim malis admissis mordere nos queat commemoratio: vel laudare patratis bonis, nisi meditatio, quæ præcessit, leges quasdam admittat, ex quarum instituto vitam deceat componere, & ad eas conscientiæ abdita, tanquam ad scopum aliquem toto vitæ nostræ spacio dirigere? At quoties examen illud fieri postulat? Singulis diebus, vt assidua recordatione iudicij id quod rectum honestumq; est, seruetur incolume. Et quando? Somni appetente tempore. Qua de causa? vt ex eo, quod actionum diurnarum terminus est, efficiamus conscientiæ tribunal, Deoq; ipsi affectionum examen quasi canticum, lectum, somnumq; antegredi solitum offeramus. Quis iudex? Iudicem adhibuit æquissimum simul ac commodissimum, conscientiam nimirum rectamq; rationem, atq; etiam seipsum, cuius omnium maximè pudere superius quemq; voluit. Quis enim ita alium alius, atq; se, quisquam commonefacere valeat? Quod enim sui iuris est, si naturæ libertate vtatur aliorum consilia facere respuit, cum illis parere non statuit. At non potest non audire se necessario, quæ intus est ratiocinandi vis. Istam Deus esse voluit, quæ nostri curam gereret: istam ducem atq; magistram, Istam etiam tunc iudicem diurnorum operum ratio efficit, & factum ab ipsa iudicium amplectitur: vt suum ipsa calculum adjiciat, quidnam in se, vel laude, vel reprehensione dignum iudicet.* Subijcit deinde regulas, quas iudex huius examinis sequi debeat, & qua ratione secundum eas examen instituatur. Sen. ep. 28.

Audiamus nunc L. Annæum Senecam præclarè de hoc examine præcipientem, primo in Epistola ad Lucilium. *Initium*, ait, *est salutis notitia peccati. Egregiè mihi hoc dixisse videtur Epicurus. Nam qui peccare se nescit, corrigi non vult. Deprehendas te oportet, antequam emendes. Ideò quantum potes, teipsum coargue: inquire in te: accusatoris primum partibus fungere, deinde iudicis, nouissimè deprecatoris, aliquando te offende.* Et libro tertio de ira. *Animus quotidie ad rationem reddendam vocandus est. Faciebat hoc Sextius, vt consummato die cum se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum. Quod hodie malum* Cap. 36.

lum tuum ſanaſti? cui vitio obſtitiſti? qua parte melior es. Deſinet ira, & erit moderatior, quæ ſciet quotidie ad iudicem eſſe veniendum. Quid ergo pulchrius hac conſuetudine excutiendi totum diem? Qualis ille ſomnus poſt recognitionem ſui ſequitur: quam tranquillus, altus ac liber, cum aut laudatus eſt animus, aut admonitus, & ſpeculator ſui, cenſorq; ſecretus cognoſcit de moribus ſuis? Vtor hac poteſtate, & quotidie apud me cauſam dico. Cum ſublatum è conſpectu lumen eſt, & conticuit vxor, moris iam mei conſcia, totum diem mecum ſcrutor, facta ac dicta mea remetior. Nihil mihi ipſe abſcondo, nihil tranſeo. Quare enim quicquam ex erroribus meis timeam, cum poſſim dicere. Vide, ne iſtud amplius facias, nunc tibi ignoſco. In illa diſputatione pugnacius locutus es? noli poſtea congredi cum imperitis. Eodem pertinere videtur, quod Cato maior apud M. Tullium in hæc verba ſcribit. *Pythagoræorum more exercendæ memoriæ gratia quid quoq; die dixerim, audiuerim, egerim, commemoro veſperi.* Cic. de Senect.

CAPVT IV.

Vtilitates examinis quotidiani ſimilitudinibus aliquot ob oculos ponuntur.

PRIMA ſimilitudo ſit, Quemadmodum in vrbe vel prouincia, in qua nullus eſt magiſtratus, nullus ſenatus, Iudex nullus, nulla iuſtitia adminiſtratur, nunquam eſt pax vel ſecuritas, nec quidquam boni: ſic in anima hominis, nullum inſtituentis rerum à ſe geſtarum examen, nullum iudicium exercentis, diu pax & tranquillitas eſſe nequit, ſed nec vlla ſolida virtus. Vnde B. Gregorius non dubitat affirmare etiam pios homines, ſi examen illud negligant, paulatim in ſtudio virtutis deficere. *Sicut enim*, inquit, *non ſentimus, quomodo creſcunt membra, proficit corpus, mutatur ſpecies, nigredo capillorum albeſcit in canis, hac enim omnia nobis neſcientibus aguntur in nobis, ita mens noſtra per momenta viuendi ipſo curarum vſu à ſemetipſa permutatur, & non agnoſcimus, niſi vigilanti cuſtodia ad interiora noſtra reſidentes, profectus noſtros quotidie, defectuſq; penſemus. Hoc ipſum enim in hac vita mortali conſiſtere, quaſi ad vetuſtatem ire eſt, & cum indiſcuſſa mens relinquitur, in quodam ſenio torporis ſopitur: quia ſui negligens, & propoſitum robur inſenſibiliter perdens, à forma prioris fortitudinis, dum neſcit, ſeneſcit. Vnde & per prophetam ſub Ephraim ſpecie dicitur. Comederunt alieni robur eius, & neſciuit: ſed & cani effuſi ſunt in eo, & ipſe ignorauit: Cum verò ſemetipſam quærit & ſubtiliter pœnitendo ſe diſcutit, ab ipſa hac venuſtate ſua lota lachrymis & mœrore incenſa renouatur, & quæ iam pœnè* G. lib. 25. mor. cap. 7. Oſe. 7. 9.

inueterata frixerat, per subministrata interni amoris studia nouum calet. Fn-
Eph. 4. 23. *de Paulus Apostolus usu mortalis vitæ veteraſcentes discipulos admonet dicens: Renouamini ſpiritu mentis noſtræ.*

II. Similitudo, qua declaratur nihil æquè ad profligandos dæmones, & contra, ad conciliandos nobis bonos angelos valere, atq; hoc quotidianum examen. Vt enim in iis domibus, in quibus creber ſcoparum eſt vſus, ad euerrendas pauimẽti angulorumq; ſordes, & parietum laquearium q; telas, nullæ apparent aranеæ, ſic vbi frequentatus eſt examinis conſcientiæ vſus, longe abſunt omnes laquei inſidiæq; diaboli, accurrunt verò angeli boni. Quid enim agimus in examine conſcientiæ, niſi quod de lapſibus commiſſis doleamus, de bonis autem operibus gratias Deo agamus? *Gaudent* autem *angeli ſuper*
Luc. 15. 10. *vno peccatore*, vt apud S. Lucam dicitur, *pœnitentiam agente*. Si gaudent boni, certe mœrent & fugiunt mali.

III. Sicut quotidie manus, faciem, veſtes, calceos, ſcutellas, domum expurgamus, quia quotidie ea ſordibus inquinamus, ſic conuenit, vt quotidie conſcientiam examinemus, vt ſordes ſiue magnas ſiue
1. Ioa. 1. 8. prou. 24. 16. paruas in ea contractas eluamus. *Si enim dixerimus*, inquit B. Ioannes,
Gal 5. 17. *quoniam peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus. Iuſtus in die*, ait Sapiens, *ſepties cadit.* Quotidie *caro pugnat contra ſpiritum.*
Rom. 7. 15. Quotidie cum B. Paulo poſſumus dicere. *Non enim quod volo bonum hoc ago ſed quod nolo malum illud facio.* Quotidie ergo & Spiritus debet pugnare contra carnem, & aculeo examinis eam crucifigere cum concupiſcentiis. Quotidie in eo orare. *Et ne nos inducas in tentationem. Dimitte nobis debita noſtra. Libera nos à malo.*

IV. Sicut pauimentum, quo ſæpius verritur, hoc purius redditur, & clarius videtur, ſic qui ſæpe inquirunt in conſcientiam ſuam puriorem eam ab omni peccatorum puluere reddunt, & citius in notitiam ſui, virtutem tantopere, non modo à S. Patribus, ſed etiam Ethnicis Philoſophis laudatam, perueniunt. Hinc enim eſt illud γνῶθι σεαυτὸν etiam Apollinis oracvlo celebratum. Vide titulum de Cognitione ſui.

V. Quemadmodum hortus ſalutares herbas & floſculos producere nequit, niſi continenter hortulani ſarculo noxiæ radices, lolium & lapides eruantur, haud ſecus in animæ noſtræ horto, nunquam rectè excreſcent herbæ virtutum, & flores donorum Spiritus ſancti, lilium caſtitatis, roſa charitatis, viola humilitatis & pœnitentiæ, niſi ſarculo examinis prauæ cupiditatum & inclinationum radices quo-
1 Tim. 1. 5. tidie exſtirpentur. *Finis præcepti*, inquit ad Timotheum Apoſtolus, *eſt charitas de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta.* Quomodo autem

tem poterit in anima nostra esse caritas, nisi minuatur cupiditas? *Augmentum enim caritatis*, teste S. AVGVSTINO, *est diminutio cupiditatis, perfectio vero nulla cupiditas.* Quo verò cultro nisi huius examinis rescindes cupiditatem? Quomodo cor, quod in horas tam variis obruitur cogitationibus purum seruabitur, nisi possis verè dicere cum psalmographo. *Meditatus sum nocte cum corde meo & scopebam spiritum meum?* Quomodo conscientia permanebit bona, nisi amoliantur, quæ eam faciunt malam? A. lib. 83. q. q 36. Psalm 76. 6.

VI. S. Hieronymus in epistola ad Minerium & Alexandrum. *Saluatoris*, inquit, *verba sunt, Estote probati nummularij, vt si quis nummus adulter est, & figuram Cæsaris non habet, nec signatus est moneta publica, reprobetur: qui autem Christi faciem claro præfert lumine in cordis nostri marsupio recondatur.* Et Ioannes Cassianus collatione prima. *Efficiamur secundum præceptum Domini probabiles trapezitæ. Quorum*, ait, *summa peritia est ac disciplina probare: quodnam sit aurum purissimum, & vt vulgo dicitur obrizum, quodué sit minus purgatione ignis excoctum, æreo quoq; vilig; denario, si pretiosum numisma sub colore auri fulgentis imitetur prudentissima discretione non falli: & non solum numismata tyrannorum vultus exprimentia, sapienter agnoscere, sed etiam illa, quæ sunt veri quidem regis imagine, sed non legitimè figurata peritia sagaciore discernere: deinde, ne quid illis à legitimo ponderc diminutum sit censura trutinæ diligenter inquirere. Quæ omnia nos quoque debere spiritaliter obseruare euangelicus sermo sub huius nominis demonstrat exemplo.* Summa ergo similitudinis hæc est. Vt si velimus esse, quod iubet Dominus, spirituales & probati trapezitæ, vel nummularii, sicut numularii quotidie tractant nummos, & ideo probos ab adulterinis facile discernunt, ita quotidie in examine nostros lapsus cogitando, loquendo, vel agendo commissos expendamus, hoc enim studio assequemur, vt donum discretionis spirituum assequamur, & actiones bonas à malis, consideratis earum causis, circumstantiis, intentione & fine, facile discernamus. H. ep. 152. Cass. c. 20.

VII. Similitudo est. B. Ioan. Chrysostom. in sermone de Pœnitentia & confessione. *Vbiq;*, inquit, *idem facere oportet in peccatis, quod in pecuniarum sumptibus. Statim cum surreximus à lecto, priusquam nos conferamus in forum, vel priusquam aggrediamur opus aliquod, vel priuatum vel publicum, vocato ministro rationē sumptuū petimus, vt sciamus, quidnám malè, vel quid bene expēderit, & si viderimus parum quiddam desiderari, omnibus modis recogitamus accessionum occasionem, ne inuiti perdamus. Faciamus igitur hoc & in operibus nostris vocata conscientia nostra. Faciamus similiter rationem verborum, operum, cogitationum, & scrutemur quid vtiliter insumptum sit, & quid in perniciem nostram quis sermo malè expensus in conuicia, in sales, in tur-*

piloquia, quæ cõcupiſcentia oculum in intemperantiam prouocarit, quæ cogitatio cum damno noſtro in opus prodierit, vel per manus, vel per linguam, vel per cogitationes ipſas. Operam demus, vt ab intempeſtiuo ſumptu abſiſtamus, pro ſemel malè inſumptis aliud reponamus lucrum: pro verbis temerè prolatis ſanctas preces: pro viſu intemperatè facto eleemoſynas & ieiunia. Igitur ſeruorũ mane rationem facere conſueuimus, operum autem poſt cœnam & veſperam ipſam in lecto iacentes, nullo interturbante omnium eorum quæ per diem facta & dicta rationes à nobis exigamus: & ſi viderimus quid peccatum eſſe, puniamus nos ipſos, increpemus mentem & conſcientiam tanto impetu, vt non audeat vltra exurgere, memores veſpertinæ plagæ. Eadem vtitur in pſalmi quarti commentario, dicens. *Hoc examen fiat ſingulis diebus: nec prius dormieris ô homo, quàm mente verſaueris, quæ à te interdiu perperam acta ſunt, & die ſequenti eris omnino tardior ad ea ipſa rurſus aggredienda, Et quod facis in pecunia, nec ſinis vt duo dies prætercant, quin cum famulo rationem ineas, ne cõfuſionem inducat obliuio, hoc etiam fac in actionibus. Singulis diebus veſperi ab anima rationem exige, & cogitationem, quæ peccauit condemna eam, & velut in ligno ſuſpende ac torque, & iube ne ea amplius aggrediatur.*

VIII. Quemadmodum in Academiis vel ſcholis, in quibus crebræ ſunt diſputationes, frequentes prælectionum repetitiones, quotidianaque earum examina, ſcriptionum item & commentationum domeſticarum ſtata exactio, cenſura abſentiarum, ac notæ linguæ latinæ & morum, magnopere in literarum virtutumque Chriſtianarum ſtudio proficitur: ſic in ſchola Religioſæ vitæ, vbi non ſemel in dies ſingulos cogitationum, ſermonum, actionumque rationes per examen ad calculos reuocantur, maximus fit in pietatis curſu progreſſus. Si enim Chryſoſt. loco proxime allegato aſſeuerare audet nos, ſi vel vno ſolo menſe conſcientiam ſemel ad veſperam excutiamus ſedulo, poſſe ad perfectum virtutis habitum peruenire, quanto magis, ſi in ea conſuetudine perſtiterimus per multos annos?

Chry. in pſal. 4.

IX. Vtilitas, Breuiter Examen quotidianum CORNVCOPIÆ commodorum chariſmatumq; ſpiritalium in animã hominis infert. Nam qui conſcientiam diſcutit, multas ſimul exercet virtutes: vt religionis, quia ab oratione examen inchoatur, & pro beneficiis gratiæ Deo aguntur: deinde humilitatis & pœnitentię, quia in eo homo ſe agnoſcit peccatorum & de peccatis dolet, lacrymas fundit, pœna ſæpe voluntaria eadem expiat. Ad hæc ſpei & caritatis, confidit enim ſe veniam peccatorem à Deo obtẽturum, quem vti ſuum creatorem & benefactorem diligit ſuper omnia. Tum timoris Dei, quia ideo iudex ſui hic efficitur, vt iudicium Dei præueniat, ſecundum illud Apoſtoli, *Si noſipſos diiudicaremus, &c.* Nec enim bis Deus iudicat in id ipſum. Munit quoque

1. Cor. 11. 32.

quoque se contra tentationes futuras, vitia extirpat, prauas inclinationes tollit, consuetudines malas euellit, virtutes inserit, conscientiam serenam & tranquillam reddit, ac demum efficit, vt homo semper ad confessionem sacramentalem faciendam & S. Eucharistiam sumendam (ad quam etiam S. Paulus requirit probationem suiipsius per hoc examen) sit comparatus. 1. Cor. 11. 28.

CAPVT V.

De Examine conscientiæ particulari.

EXAMEN particulare Conscientiæ hoc discrepat à Generali, quod in generali fiat inquisitio in omnia peccata toto de commissa à mane vsque in vesperam. Particulare verò de vno aliquo speciali vitio, cui à natura vel praua consuetudine obnoxios nos esse cognouerimus. De quo examine intelligi possunt illa verba S. Chrysost. in Ioannem circa finem. *Discamus igitur & vitia nostra recensentes, ea tempore corrigamus, & hoc mense vnum, alio aliud, & ita subsequenter meliores efficiamur. Sic enim tanquam per gradus quosdam ascendentes, per scalam Iacob ad cœlum peruenimus. Et enim scalæ illæ mihi per illam visionem paulatim per virtutes ascensum significare videntur, per quam à terra in cœlum ascendere nobis licet, non gradibus sensibilibus, sed morum incremento & correctione.* Et in homilia 73. ad populum. *Quemq; vestrum rogo, etsi non antèa, deinceps saltem, quem se plus aliis vexare defectum nouerit, hunc ex anima præcidere studeat, & pia quadã cogitatione quasi spirituali vtens gladio, seipsum à vitio liberet: idoneũ n. Deus nobis contulit sensum, & si parum velimus respicere valentem, & quoq; nascens in nobis vitium superare. Propterea sanctorum quoque omnium nobis vitam & conuersationem per diuinas contextam scripturas Spiritus gratia reliquit, vt discentes, qualiter eandem nobiscum sortiti naturã omnia virtutis obierunt officia, circa eius executionem minimè torpeamus.* Et rursus homilia vndecima in Genesin. *Ne ita*, inquit, *simpliciter ieiuniorum hebdomade prætereãt, scrutemur suam, quique conscientiam & rationem examinemus, & consideremus, quidnam in hac hebdomada probè actum sit, quid in alia, & quale augmentum fecerimus ad sequentem, quas in nobis affectiones correxerimus.* Qui enim se in hoc examine particulari exercent, debent non solum diem cum die, sed etiam hebdomadam cum hebdomada, sæpe etiam mensem cum mense, & annum cum anno conferre, & circumspicere quantum in hoc vel illo vitio, hac vel illa propensione praua extirpanda profecerint. Vnde S. Basilius in sermone commonitorio ad monachos. *Quæ quotidie*, ait, *feceris opera vesperi tecum commemora, & cum ijs quæ feceris pridie conferto.* Chry. hom. 82. Gen. 28. 12.

Clarius

Clarius & fusius examen particulare describit Ioan. Cassianus col-
Cass c. 14. latione 5. *Ita*, inquiens, *nobis aduersus vitia arripienda sunt prælia, vt vnusquisque quo maximè infestatur explorans, aduersus illud arripiat principale certamen, omnem curam mentis, ac solicitudinem erga illius impugnationem, obseruationemque defigens, aduersus illud quotidiana ieiuniorum dirigens spicula, contra illud cunctis momentis cordis suspiria, crebraq; gemituum tela contorquens, aduersus illud vigiliarum labores, ac meditationes sui cordis impendens, indesinentes quoque orationum ad Deum fletus fundens, & impugnationis suæ extinctionem ab illo specialiter ac iugiter poscens. Impossibile namq; est de qual. bet passione triumphum quempiam promereri priusquam intellexit industria vel proprio labore victoriam certaminis semet obtinere non posse, cũ tamen, vt valeat emundari, necesse sit eum die noctuq; in omni cura & solicitudine permanere. Cumque se ab ea senserit absolutum, rursum latebras sui cordis simili intentione perlustret & exploret, quam sibi inter reliquas perspexerit diriorem, atque aduersus eam specialius omnia spiritus arma commoueat, & ita semper validioribus superatis celerem de residuis habebit, facilemq; victoriam: quia & mens triumphorum processu reddetur fortior, & infirmorum pugna succedens promptiorem ei prouentum faciet præliorum, vt fieri solet ab his, qui coram regibus mundi huius omnigenis congredi bestijs præmiorum contemplatione consueuerunt. Hi, inquam, feras, quascunque fortiores robore, vel feritatis rabie conspexerint diriores, aduersus eas primæ congressionis certamen arripiunt: quibus extinctis, reliquas, quæ minus terribiles, minusque vehementes sunt, exitu faciliore prosternunt. Ita & vitijs semper robustioribus superatis, atque infirmioribus succedentibus, parabitur nobis absque vllo discrimine perfecta victoria.*

VERVM nec Philosophos Ethnicos latuit vtilitas huius inquisitionis, animaduersionisque in singularia vitia. Nam vnus ex optimis morum magistris PLVTARCHVS libro de cohibenda ira ita philosophatur. *Super omnia illud Empedoclis magnum quiddam ac diuinum existimabam, abstinere ab improbitate. Laudabam interim & illas non inuenustas, nec abhorrentes à sapientiæ studio actas in precibus consuetudines, annum à re Venerea, vinoque puros viuere, colentes interim Deum temperantia: aut rursus à mentiendo certum tempus abstinere, nosipsos interim obseruantes, vt vera loquamur tum in ludicris, tum in seryjs rebus omnibus. Deinde hisce rebus instruebam animum meum, vt qui non minus amet pietatem, quàm philosophiam, vt primum paucos dies sacros sine irascendo transigerem, velut absque temulentia vinoque, non aliter quam si celebrassem Nephalia, aut Melissonda, in quibus vinum attingere, aut luxui indulgere fas non est, deinde faciebam idem mensem vnum aut duos, paulatim mei ipsius periculum faciens. Sic tempore proficiebam ad vlteriorem malorum tolerantiam, diligenter attendens & con-*

& conseruans meipsum cum verbis bene ominantibus, placidum, iraq; vacuum, purum & à dictis improbis, & à factis absurdis, & à cupiditate, quæ ob voluptatem exiguam & inuenustam tum turbas ingentes, tum pœnitentiam turpissimam adduceret.

Si quæras, sitnè aliquando horum examinum finis, maxime cum in Examine particulari post magnum in spiritu profectum tandem videatur defutura materia. S. BERNARDVS dum verba illa Cantici Canticorum, *Tempus putationis aduenit*, exponit, respondet non esse. B.serm. 58. *Quis.n.* inquit, *ita ad vnguem omnia à se superflua resecauit, vt nil se habere putet putatione dignum. Credite mihi, & putata repullulant, & effugata redeunt, & reaccenduntur extincta, & sopita denuo excitantur. Parum ecce ergo semel putasse, sæpe putandum est: immò si fieri posset, semper, quia semper, quod putari oporteat, si non dissimulas, inuenis. Quantumlibet in hoc corpore manens profeceris, erras si vitia putas emortua, & non magis suppressa. Velis nolis intra fines tuos habitat Iebusæus, subiugari potest, sed non exterminari. Scio, inquit, quia non habitat in me bonum. Parum est, nisi & malum inesse* Iud.1. Rom.7.18. *fateatur. Ait. Non quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio. Si autem quod odi illud facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Aut te ergo, si audes, præfer Apostolo (nempe ipsius ista vox est) aut fatere cum illo te quoque vitiis non carere. Medium denique vitiorum virtus tenet, ac proinde sedula eget non solum putatione, sed & circumcisione. Alioquin verendum, ne circumquaq; à lambentibus, vel potius à rodentibus vitijs illa dum nescis paulatim elangueat, aut si supercreuerint, suffocetur. Vnum in tanto discrimine consilium est, obseruare diligenter, & mox vt renascentium capita apparebunt, prompta seueritate succidere. Non potest virtus cum vitijs pariter crescere. Ergo vt illa vigeat, ista crescere non sinantur. Tolle superflua, & salubria surgant. Vtilitati accedit, quicquid cupiditati demis. Demus operam putationi, &c. Scrutemur iuxta prophetam vias nostras &* Thren.3.40. *studia nostra, & in eo se quisque iudicet profeciisse, non cum non inuenerit, quod reprehendat, sed cum quod inuenerit reprehendet. Tunc te non frustra scrutatus es si rursum opus esse scrutinio aduertisti. Et toties te non fefellit inquisitio tua, quoties iterandam putaueris. Si autem semper hoc cum opus est facis, semper facis.*

VIDE *in Panario V. Conscientia scrupulosa. Illusiones spirituales.*

CONTEMPLATIO.

CAPVT I.

Contemplatio quid sit, & quomodo à meditatione & cogitatione distinguatur.

A.c.32.

S. AVGVSTINVS in libro de Spiritu & anima in hæc verba de ea scribit. *Anima nostra cum vult intelligere vel diuina, vel Deum, vel seipsam, suasq; considerare virtutes, abstrahit se ab omnibus corporis sensibus, quibus nō adiuuatur, nisi ad corporeas formas colores q; sentiendos, & Spiritu ac ratione se conspicit, meditatione atq; contemplatione ad Deum ascendit, Deus verò reuelatione atq; diuina inspiratione ad eam descendit. MEDITATIO siquidem est occultæ veritatis studiosa inuestigatio. CONTEMPLATIO perspicuæ veritatis iucunda admiratio. Illam namq; diuina illuminat reuelatio, vt veritatē cognoscat: istam verò diuina inspiratio inflammat, vt eam diligat. Corpus autem*

R.p.1.c.4. *sensu & imaginatione ad spiritum ascendit.* Clarius & plenius eam describit Richardus Victorinus S. Bernardi æqualis, lib. 1. de Contemplatione. *Contemplatio*, inquit, *est perspicax & liber animi contuitus in res perspiciēdas vsquequaq; diffusus. Meditatio verò est studiosa mētis intentio circa aliquid inuestigandū diligenter insistens. Cogitatio aūt est improuidus animi respectus ad euagationem pronus.* Et paulo ante. *Multum à se inuicem hæc tria in modo differunt quamuis quandoq; in materia conueniant. Cogitatio per deuia quæq; lento pede sine respectu peruētionis passim huc illucq; vagatur. Meditatio per arduа sæpe & aspera ad directionis finem cum magna animi industria nititur. Cōtemplatio libero volatu, quocunq; eam fert impetus, mira agilitate circumfertur. Cogitatio serpit, meditatio incedit, & vt multum, currit. Contemplatio aūt omnia circumuolat, & cum voluerit se in summis librat. Cogitatio est sine labore cum fructu. In cogitatione euagatio, in meditatione inuestigatio in contēplatione admiratio. Ex imaginatione cogitatio, ex ratione meditatio, ex intelligentia contemplatio. Intelligentia obtinet supremum locum, imaginatio infimum, ratio medium.*

Ex hac descriptione elucet diuinas quidem res & cæleſtes præcipuè, humanas tamen quoq; & naturales esse contemplationi subiectas,

Rom. 1. 20. quarenus ex earum notitia gradum facimus ad diuinas. *Inuisibilia enim Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt*, inquit Apostolus, *intellecta conspiciuntur.* Vnde magnus ille contemplator dicebat. *Meditatus sum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar.* Et alius nēpe

Psal. 142. 5.

Auguſt.

Auguſt. in libris Confeſſionum. *Tu Domine feciſti ea, qui pulcher es, pulchra ſunt enim: qui bonus es, bona ſunt enim: qui es, ſunt enim. Nec ita pulchra ſunt, nec ita bona ſunt, nec ita ſunt, ſicut tu conditor eorum, cui comparata, nec pulchra ſunt, nec bona ſunt, nec ſunt. Scimus hæc, gratias tibi, & ſcientia noſtra ſcientiæ tuæ comparata ignorantia eſt.* Haud ſecus notitia ſui ſubiecta eſt contemplationi, quia ex ea tanquam è præcipua creatura ad imaginem & ſimilitudinem Dei condita gradum facimus ad contemplationem. Vnde B. Dauid. *Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me*, id eſt, conſideratione mei. *confortata eſt, & non potero ad eam.* A. lib. 11. c. 4. Pſalm. 138. 6.

Et Clemens ALEXANDRINVS in Pœdagogo. *Eſt vt videtur diſciplinam omnium pulcherrimâ ac maximâ ſeipſum noſſe. Si quis enim ſeipſum norit, Deum cognoſcit.* Et S. Baſil. in dictum Moyſis, Attende tibi ipſi. *Exacta & diligens tui ipſius conſideratio viam tibi præſtruet ad cognitionem Dei. In teipſo enim tanquam mundo quodam diſtinctè adornato licet exiguo contemplari licebit eximiam conditoris tui & incomparabilem ſapientiam, vt ex anima incorporea Deum eſſe incorporeum, nullo circumſcriptum loco, inuiſibilem, &c.* Expoſita deinde fuſius animæ vi, corporiſque ſtructura. *Per hæc vtique*, ſubdit, *omnia licet imperueſtigabilem eius qui te condit ſapientiam cognoſcere, adeò vt cum propheta ipſe tu poſſis dicere. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me. Attende itaque tibi, vt attendas DEO.* Cl. lib. 3. c. 1. B. hom. 3.

Deinde S. BERNARDVS in ſermone quodam. *Quæramus per ea ſaltem quæ facta ſunt intellectum inuiſibilium Dei, quæ ſi in ceteris creaturis intellecta conſpicit anima, neceſſe eſt vt longè amplius conſpiciat, & intelligat multo ſubtilius in ea creatura quæ facta eſt ad imaginem creatoris, hoc eſt, in ſeipſa. Nullus Deo vicinior gradus inter omnes quæ ſub ſole habitant creaturas, quam anima humana, vt merito propheta dicat ad ipſum. Beatus vir cuius eſt auxilium abs te, aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit. Et poſt pauca. Ibunt, inquit, de virtute in virtutem videbitur Deus Deorum in Sion.* De ceteris rebus, nempe diuinis & cœleſtibus non attinet dicere, quia eas contemplationi propriè eſſe ſubiectas dubium non eſt. In pſal. 84.

CAPVT II.

De Contemplationis præstantia & dignitate.

CONTEMPLATIONIS præstantiam & dignitatem satis insinuauit Christus Dominus, cum Mariæ Magdalenæ studium in audiendis & expendendis diuinis sermonibus antepoſuit ministerio Marthę sororis licet ex charitate profecto, dicens. *MARIA optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Ex quo loco probant S. Patres contemplationẽ actione, & vitam contemplatiuam actiua esse excellentiorem, vt Basilius in monasticis constitut. Augustin. de verbis Domini. Hieron. in Ieremiam. Cassianus in collationibus. Gregorius in Moralibus, & alii. Certe D. Basilius in Apologia ad Cæsarianos vult contemplationem, quod Christus apud Lucam ait, esse intra nos. *Nihil autem fratres*, inquit, *regnum cœlorum putabitis, quam veram eorum quæ sunt cognitionem, quam & felicitatem vocant diuinæ scripturæ. Regnum enim cœlorum intra vos est. Circa verò internum hominem nihil aliud quàm contemplatio consistit. relinquitur ergo contemplationem esse regnum cœlorum. Quorum enim hic vmbras tanquam in speculo quodam videmus, tandem à corpore isto terrestri liberati, incorruptum q; & immortale induti, illorũ & archetypa speculabimur.* S. Gregorius Nazianzen. in oratione de pauperum amore. *Præclara est contemplatio, præclara item actio: illa hinc assurgens, atq; in sancta sanctorum contendens, mentem q; nostram ad id quod ipsi cognitum est reuehens. hæc verò Christum hospitio excipiens, officioseq; colens, ac vita ipsa & moribus vim sui erga eum amoris testificans. Horum vnum quodq; vna quædam salutis via est, atque ad aliquam omnino beatarum illarum, & æternarum mansionum ducens.*

Luc. 10. 42.

B. c. 2. A. ser. 27. H. in c. 3. C. col. 1. c. 8. G. 6 c. 28. Bas. ep. 112. Luc 17. 21.

Nazianzen.

S. AMBROSIVS in psalmum primum. *Præstare mystica moralibus etiam ipse Dominus docet in Euangelio suo dicens de Maria, quæ sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius, cum Martha circa ministerium festinaret, & quæreretur, quod soror eam propria circa mensæ ministerium non iuuaret. Martha, Martha, Maria optimam partem sibi elegit, quæ non auferetur illi. Si quæ Christo ministrabat ad mensam, non conferebatur ei quæ verbum cupiebat audire, quem operantem studioso cognitionis æternæ conferre poterimus? Ita tamen vt nec illius operationi fides, nec huius cognitioni sicut Mariæ, desit operatio.*

Ambr.

Luc. 10. 42.

S. Hieron. lib. 2. Hierem. *Vna est, & sola Theorica, i. contemplatio Dei, cui merito omnia iustificationũ merita, vniuersa virtutum studia postponũtur. Actiua. n. vita cum corpore deficit: contemplatiua autem vita hic incipitur, vt in*

Hier. c. 1.

vt in cœlesti patria perficiatur, quia amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipsum quem amat, viderit in amore eius amplius igneſcet. S. Augustinus in sermonibus de tempore. A. serm. 43.

Vna & sola est contemplatio Dei, cui merito omnia iustificationum merita, vniuersa virtutum studia postponuntur, & illa quidem omnia quæ in Apostolo Paulo fuisse prædiximus, nõ solum bona & vtilia, verum etiam magna atq; præclara. Sed sicut verbi gratia stanni metallum, quod alicuius vtilitatis & gratiæ putabatur fit argenti contemplatione vilissimum, & rursum auri comparatione meritum euaneſcit argenti, aurum quoque ipsum gemmarum collatione contemnitur, & ipsarum nihilominus quamuis insignium multitudo gemmarum vnius margaritæ candore superatur: ita illa omnia merita quamuis non solum in præsenti bona & vtilia sint, verum etiam donum æternitatis acquirant, tamen si diuinæ contemplationis meritis conferantur, vilia, atq; vt ita dixerim, vendibilia censebuntur. S. Gregorius libro 5. moralium, exponens verba Exodi. Quia Moyses ascendit, & Dominus in montem descendit. G. c. 26. Exo. 24. 22.

Mons, inquit, *est ipsa nostra contemplatio in quam nos ascendimus, vt ad ea quæ vltra infirmitatem nostram sunt videnda subleuemur. Sed in hanc Dominus descendit quia nobis multum proficientibus parum de se aliquid sensibus nostris aperit: si tamen dici in illo vel parum vel aliquid potest, qui vnus semper & idem permanens intelligi pariliter non potest, & tamen à suis fidelibus participari dicitur, cum in eius substantia pars nullatenus admittatur.*

CAPVT III.

De Contemplationis proprietatibus.

PRIMA proprietas est, quod sit actio intellectus homini imprimis à natura congruens. Vnde S. Basilius epistola 142. *Absurdum esse iudico, quod cum sensus corporum nostrorum congruenter propriis reficiamus materiis, mens sola à propria summoueatur operatione. Vt enim sensus rerum sensibilium, ita & mens intelligibilium notionem & conceptum habet. Simul autem & hoc dicendum quod naturalem illam iudicandi vim nobis inseuit, ac fecit nihil indigam doctrinæ, qui nos condidit Deus.* Et S. Gregor. octauo moralium *Ad contemplandum creatorem homo conditus fuit, vt eius semper speciem quæreret, atq; in soliditate illius amoris habitaret, sed extra se per inobedientiam missus mentis suæ locum perdidit, quia tenebrosis itineribus sparsus, ab inhabitatione veri luminis elongauit.* Apolog. G. c. 14.

II. Proprietas est, quod sit gratuitum donum Dei. DEVS siquidem teste propheta Dauid, *illuminat tenebras nostras*, & vt loquitur Apostolus, *illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis* Psal. 17. 29. 2. Cor. 4. 6.

A. c. 52. *Dei.* vndè S. Augustinus libro de spiritu & anima supra dixit. *Spiritus meditatione atque contemplatione ad Deum ascendit, Deus verò reuelatione*
B. c. 52. *atque diuina inspiratione ad eum descendit.* Quo sensu & S. Bernardus in paruis sermonibus scripsit, *ex condescensione verbi Dei ad humanam naturam per gratiam, & exaltationem humanæ naturæ ad ipsum verbum per diuinum amorem,* fieri contemplationem.

III. Est, quod hoc donum nulli hominum statui negatum sit, vt
G. hom. 18. docet S. Gregor. in Ezechielem, *Videmus,* inquit, *alios in summis locis Ecclesiæ sanctæ constitutos alta de cœlestibus loqui miro studio, in quantum illustrata mens sufficit supernæ patriæ secreta rimari. Alij verò in sanctæ Ecclesiæ sinu continentur, & despecti humanis oculis videntur, sed apud se sapientiæ studijs vacant, ad cœlestia anhelant, atque inquantum prævalent, quæ sint gaudia æterna considerant.* Exempla in vitis Sanctorum extant plurima, vt S. Antonii, S. Francisci, & sociorum eius vt Egidii, Bernardi, qui licet litterarum rudes dono contemplandi excelluerunt. Etsi verò hoc donum nulli statui hominum negatum sit, nulli tamen neque statui, neque homini est ad salutem necessarium, vt idem
G. hom. 3. ibidem annotauit. *Quamdiu,* ait, *inter proximos vidimus, quamuis vtraque* (contemplatio & actio sancta) *ex dono sit gratiæ, vna nobis in necessitate est, altera in voluntate. Quis enim cognoscens Deum ad eius regnum ingreditur, nisi prius bene operetur? Sine contemplatiua ergo vita intrare possunt ad cœlestem patriam, qui bona quæ possunt operari non negligunt. Sine actiua autem intrare non possunt, si negligunt bona operari quæ possunt.*

IV. Est, vt qui dono contemplationis valent, suo tempore se
G. l. 19. c. 22. ad externas actiones dimittere non negligant. *Cum proximorum,* inquit idem B. Greg. in moralibus, *causis exterioribus qui aptè deseruiant desunt, debent hi quoque, qui spiritalibus donis pleni sunt, eorum infirmitatibus condescendere, terreniſque illorum necessitatibus, inquantum decenter valeant charitatis condescensione seruire. Nec tædere animum debet, si sensus eius contemplationi spiritalium semper intentus aliquando dispensandis rebus minimis quasi minoratus inflectitur, quando illud verbum, per quod constat omnis creatura, vt prodesset hominibus assumpta humanitate voluit paulo minus ab angelis minorari. Nec tamen minoratur sensus cum sic attrahitur, quia tanto subtilius superiora penetrat, quanto humilius*
Id. hom. 14. *pro amore conditoris nec inferiora contemnit.* Et in Ezechielem. *Sicut,* inquit, *bonus ordo viuendi est, vt ab actiua in contemplatiuam tendatur: ita plerumque vtiliter à contemplatiua animus ad actiuam reflectitur, vt per hoc quod contemplatiua mentem accenderit, perfectius actiua teneatur.*
B. serm. 57. Et S. Bernar. in Cantica. *Hoc vera & casta contemplatio habet, vt*

mentem,

mentem, quam diuino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo, & desiderio acquirendi Deo, qui eum similiter diligant, vt otium contemplationis pro studio prædicationis libentissimè intermittat: & rursum potita votis aliquatenus in hac parte tanto ardentius redeat in idipsum, quanto se fructuosius intermisisse meminerit. Hoc S. Bernardus suo exemplo, vt liquet ex eius vita & epistolis egregie declarauit, & ante eum S. Antonius, multique alii anachoretæ qui, licet toti contemplatione absorpti, solitudinibus desertis ad vrbes confugerunt, vt Ecclesiam fluctantem erigerent, de quibus multa in Ecclesiastica historia. S. Augustinus tractatu 7. in Ioannem eodem refert visionem Iacobi Patriarchæ de ascensu, descensuque angelorum in scala, & dictum Christi ad Nathanaëlem de iisdem ascendentibus & descendentibus super filium hominis. Gen. 28. 12. Ioan. 1. 51.

V. Est, Contemplationem etiam rerum inuisibilium & cœlestium vt vitæ æternæ, angelicorum spirituum, & Dei Opt. Max. cum mysterio S. Trinitatis inchoari in hac vita, *Propter quod*, inquit Apostolus, *non deficimus*, nempe in perferendis tribulationibus, *non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna sunt.* Et Christus ad Patrem. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* loquebatur autem de cognitione ab Apostolis in hac vita inchoata. Ita docuit S. Hieronymus loco supra citato, & B. Prosper libro primo de vita contemplatiua cap. 5. & 6. 11 eandem in hac vita, vt salutaris sit, debere esse coniunctam cum affectu voluntatis, quem iungebat illi qui dicebat. *Nostra autem conuersatio in cœlis est*, nempe affectu. Et. *Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus.* Vnde S. Bernardvs in Cantica. *Cum duo sint beatæ contemplationis excessus, in intellectu vnus, & alter in affectu: vnus in lumine, & alter in feruore: vnus in cogitatione, & alter in deuotione: pius sanè affectus & pectus amore calens, & sanctæ deuotionis infusio, etiam & vehementis spiritus repletus zelo non plane aliunde, quam è cella vinaria reportantur.* 3. eandem contemplationem siue intellectum siue affectum spectes non esse certis limitibus circumscriptam, sed in aliis atque aliis esse perfectiorem, vt idem S. Bernardus ostendit in eadem Cantica. Richardus libro quinto de contemplatione assignat & triplicem modum quo in contemplatione, aliquis perficiatur, nempe mentis vel dilatione, vel subleuatione vel alienatione. *Mentis dilatatio est*, inquit, *quando animi acies latius expanditur, & vehementius acuitur, modum tamen humanæ industriæ nullatenus supergreditur. Mentis subleuatio est, quando intelligentia* 2. Cor. 4. 16. Ioan. 17. 3. H. in c. 3. Ierem. Phil 3. 20. Hebr. 13. 14. B. ser. 49. Id. serm. 62. R p. 1. c. 2.

ligentiæ viuacitas diuinitus irradiata humanæ industriæ metas transcendit, nec tamen in mentis alienationem transit, ita vt & supra se sit quod videat, & tamen ab assuetis penitus non recedat. Mentis alienatio est, quando præsentium memoria menti excidit, & in peregrinum quendam, & humanæ industriæ imum animi statum diuinæ operationis transfiguratione transit. Hos tres contemplationis modos experiuntur, qui ad summam eiusmodi gratiæ arcem subleuari merentur. 4. denique quantacunque contemplationis perfectio homini in hac vita contingat, tamen esse imperfectam, si conferatur cum contemplatione futura in altera vita. Id clarè testatur Apostolus, qui licet ad fastigium contemplationis peruenisset, in ipsumq; tertium cœlum raptus fuisset, tamen ita scripsit in priore epistola ad Corinthios. *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. cum autem venerit quod perfectum est, euacuabitur, quod ex parte est. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosce ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.* Et ad Philippenses. *Fratres, ego me non arbitror comprehendisse.* & deinde subiungit. *Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus.* In quæ dicta ita scribit B. Prosper loco cit. *Si consideramus Apostoli Pauli sermonem, quo inter eam scientiam, quæ hîc est & eam, quæ ibi futura est discriminans, Ex parte scimus, & ex parte prophetamus; contemplationem diuinam, quæ in hac vita est illi futuræ conferre nec possumus, nec debemus, quando idem Apostolus adiungat, & dicat. Cum autem venerit, quod perfectum est, in illa vita significans, tunc euacuabitur, quod ex parte est: ac sic, quod modo ex parte sentimus, tunc ad illam plenitudinem contemplationis diuinæ perducti iam perfectè videbimus.*

1. Cor. 12. 2.
1. Cor. 13. 9.
Phil. 3. 13. 15.
Pr. l. 1. c. 6.

CAPVT IV.

De contemplationis effectis, vel fructibus.

PRIMVS fructus Contemplationis est, quod eximia voluptate spirituali animum perfundat, quietumque & tranquillum efficiat. Vnde contemplator quidam dicebat. *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo*, nempe per contemplationem, *& requiescam.* Quiete verò potitus exclamabat. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ quã abscondisti timentibus te.* Et Apostolus Petrus cum in monte Thabor contemplatione transfigurati Christi fruitus esset, ranta voluptate exiliit, vt diceret ad Iesum. *Domine bonum est nos hic esse. Contemplatiua vita,* inquit S. Gregor. in Ezechielem, *amabilis valde dulcedo est, quæ super semetipsam animam rapit, cælestia aperit, terrena autem debere esse contemptui ostendit*

Pſal. 54. 7.
Pſal. 30. 20.
Matt. 17. 4.
G. hom. 14.

ostendit: spiritalia mentis oculis patefacit, corporalia abscondit. Quæ de causa suauissimo somno comparatur, in diuinis scripturis, vt idem Greg. in moralibus annotauit: *Sciendū est*, ait, *quia in Scriptura sacra figuraliter positus, tribus modis accipitur. Aliquando enim somno mors carnis, aliquando torpor negligentiæ, aliquando verò exprimitur calcatis terrenis desiderijs quies vitæ, sicut Sponsæ voce in Canticis canticorum dicitur. Ego dormio, & cor meum vigilat, quia videlicet sancta mens, quo se à strepitu temporalis concupiscentiæ comprimit, eo verius interna cognoscit, & tanto alacrius ad intima vigilat, quanto se ab exteriori inquietudine occultat. Quod bene per Iacob in itinere dormientem figuratur, qui ad caput lapidem posuit, & obdormiuit, à terra scalam cælo inhærentem, innixum scalæ Deum, ascendentes quoq; & descendentes angelos vidit. In itinere quippe dormire, est in hoc præsentis vitæ transitu à rerum temporalium amore quiescere. Angelos verò ascendentes & descendentes cernere est ciues supernæ patriæ contemplari.*

Id. lib. 5. c. 21.

Cant. 5. 2.

Gen. 28. 11.

II. Fructus, est quod rerum terrenarum amorem conuertat in amorem cœlestium. Vnde idem Sanctus exponens verba illa Iob. Super hoc expauit cor meum. & motum est de loco suo, ita scribit. *Locus quippe humani cordis est delectatio vitæ præsentis, sed cum diuina aspiratione tangitur locus nostri cordis fit amor æternitatis. Consideratione igitur æternæ patriæ de loco suo animus mouetur, quia derelictis infimis in supernis cogitationibus ponitur. Prius enim quæ essent æterna nesciebat, in præsentium delectatione torpuerat, simulque ipse transiens amore transeuntia tenebat. Sed postquam, quæ essent æterna, cognouit, postquam supernæ lucis radios raptim contemplando contigit, admiratione summorum sese ab infimis suscitatus eleuauit, vt nulla iam ei, nisi quæ æterna sunt libeant, & despectis transeuntibus sola quæ permanent requirat.*

G. 26. m. c. 12. Iob 37. 1.

III. Est, quod beneficio contemplationis breuissima nobis paretur via ad vitæ spiritualis perfectionem, quod tot Sanctorum exemplis, maximè anachoretarum ostenditur, quotquot in contemplatione excelluerunt, de quibus ita loquitur summus contemplator noster Gregorius. *Qui sunt in Sancta Ecclesia thalami, nisi eorum corda, in quibus animæ per amorem sponso inuisibili iunguntur, vt eius desiderio mens ardeat, nulla iam quæ in mundo sunt concupiscat, præsentis vitæ longitudinem pœnam deputet, exire festinet, & amoris amplexu in cælestis sponsi visione requiescere. Mens itaq; quæ iam talis est, nullam præsentis seculi consolationem recipit sed ad illam, quam deligit, medullitus suspirat, feruet, anhelat, anxiatur. Vilis fit ipsa salus sui corporis, quia transfixa est vulnere amoris. Vnde & in Canticis dicitur. Vulnerata charitate ego sum.*

Gl. 2. in Ezech. hom. 15.

Cant. 5.

IV. Est, quod mirificè iuuet ad mortificandas omnes animi & corporis perturbationes, totumq; veterem hominem renouandum, vt bene aduertit alius è summis contemplatoribus S. Bernardus in sua Cantica. *Excedente anima*, ait, *etsi non vita, certe vitæ sensu, necesse est etiam, vt nec vitæ tentatio sentiatur. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Vtinam hac morte ego frequenter cadam, vt euadam laqueos mortis, vt non sentiam vitæ luxuriantis mortifera blandimenta, vt non obstupescam ad sensum libidinis, ad æstum auaritiæ, ad iracundiæ & impatientiæ stimulos, ad angores solicitudinum, & molestias curarum. Moriatur anima mea morte iustorum, vt nulla illam illaqueet fraus, nulla oblectet iniquitas. Bona mors, quæ vitam non aufert, sed transfert in melius.*

B. serm. 58.

Id. serm. 57.

V. Fructus sit zelus animarum quem, idem S. Pater alibi obseruauit. *Hoc vera*, inquit, *& casta contemplatio habet, vt mentem, quam diuino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo & desiderio acquirendi Deo, qui eum similiter diligant, vt etiam contemplationis pro studio prædicationis libentissimè intermittat.*

CAPVT V.

De Impedimentis Contemplationis.

S. BERNARDVS sermone 5. de assumptione B. V. Mariæ tria impedimenta enumerat his verbis. *TRIA sunt, quæ oculum intelligentiæ confundant, atque à contemplatione veri luminis excludunt: tenebræ, scilicet peccatorum, recordatio eorundem peccatorum, cura terrenorum actuum. Primo illo morbo turbatum se plangebat propheta, cum diceret. Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Cum enim luce iustitiæ destituimur, nil aliud quam peccatorum nostrorum tenebras inuenimus. Item secundo se grauari sentiebat, cum dicebat. Conuersus sum in ærumna mea dum configitur spina, peccatorum scilicet recordatio. Tertio occupari se conqueritur, cum dicit. Quia cinerem tanquam panem manducabam, cinerem scilicet actionis pro pane contemplationis. Quicunque ergo mentis oculum diuinæ contemplationi vult intendere, profecto necesse est, vt eum prius ab hoc triplici impedimento studeat purgare. Quod si quis facere contendat, noverit contra triplicem morbum, triplex quoque fore remedium. Nam primus quidem per confessionem, secundus per orationem, tertius curatur per quietem.*

Psalm. 37. 11.

Psalm. 31. 4.
Psalm. 101. 10.

IV. & V. B. ser. 23. in Cãt.

IDEM alibi duo alia commemorat impedimenta, nempe corporis inualetudinem, & irruentium phantasmatum copiam. *In hoc arcanum*, ait,

ait, *& in hoc sanctuarium Dei*, contemplationis scilicet, *si quem forte vestrum aliqua hora sic rapi, & sic abscondi contigerit, vt minimè auocet, aut perturbet, vel sensus egens* (vt in ægro) *vel cura pungens, vel culpa mordens, vel ea certe, quæ difficilius amouentur irruentium imaginum corporearum phantasmata poterit quidem hic, cum ad nos redierit, gloriari, & dicere. Introduxit me rex in cubiculum suum.* Vnde Ioannes Cassianus collatione decim non semel monet, vt *quales orantes volumus inueniri, tales simus ante tempus orandi, necesse enim esse mentem in tempore supplicationis suæ de statu præsenti formari. Cum enim se mens ad studium orationis erexerit*, ait S. Gregorius 10. moralium, *earum rerum imagines reuerberata patitur, quibus libenter prius otiosa premebatur.* C.c.9.13. G.c.17.

SEXTVM impedimentum profert S. Thomas in altera summæ Theologicæ parte, vehementiam passionum. *Duo sunt*, inquit, *quæ impediunt actum contemplationis. Vehementia passionum, per quam abstrahitur intentio animæ ab intelligibilibus ad sensibilia, & tumultus exteriores occupationum.* T. 22.q.180.a.2.

CAPVT VI.

De Medijs quibus ad perfectionem Contemplationis veniatur.

PRIMVM medium assignat Ioan. Cassianus his verbis. *Quisque ad Theoreticen voluerit peruenire, necesse est, vt omni studio atque virtute actualem primum scientiam consequatur, &c. Hæc autem actualis perfectio duplici ratione subsistit. Nam primus eius modus est, vt omnium naturæ vitiorum, & curationis ratio cognoscatur. Secundus, vt ita discernatur ordo virtutum, earumq; perfectione mens nostra formetur, vt illis non iam velut coacta, & quasi violento imperio subiecta famuletur, sed tanquam naturali bono delectetur atq; pascatur, & arduam illam atq; angustam viam cum oblectatione conscendat.* C.col. 14.c.2. & 3.

II. MEDIVM tradit CLEMENS Alexandrinus puritatem cordis, immò CHRISTVS ipse, dum ait. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Consentit B. BERNARDVS libro quinto, de Consideratione. *Prima*, inquit, *& maxima contemplatio est admiratio Maiestatis. hæc requirit cor purgatum, vt à vitijs liberum atque exoneratum peccatis facile ad superna leuet, interdum quoque vel per aliquas morulas stupore & ecstasi suspensum teneat admirantem.* Et in Cl.7 Strom. Mat. 5. Bern. in fine.

Id.serm.62. Cantica. *Placeat necesse est facies, quæ in Dei claritatem intendere potest. Neq; enim id posset, nisi clara ipsa quoq; esset & pura, vtiq; transformata in eandem, quam conspicit claritatis imaginem, alioquin ipsa dissimilitudine resiliret insolito reuerberata fulgore. Ergo cum pura puram intueri potuerit veritatem, tunc faciem ipsius sponsus videre cupit.*

P. de vita cont. cap.8. III. Medium proponit S. Prosper, idq; multiplex. *Vitæ*, inquit, *contemplatiuæ sectator ad conditorem suum corde illuminandus accedat, ipsi contemplando atq; insatiabiliter perfruendo vigilanter inseruiat, ipsum iugiter concupiscat, præ amore eius omnia quibus inde potest auerti refugiat, omnes cogitationes suas ac totam spem ex illius delectatione suspendat, litterarum diuinarum sacris meditationibus vacet, in his se diuinitus illuminatus oblectet, ibi se totum velut in speculo quodam refulgente consideret, quod in se prauum deprehenderit corrigat, quod rectum est teneat, quod deforme componat, quod pulchrum excolat, quod sanum seruet, quod infirmum, assidua lectione corroboret, &c. Et cum hæc & his similia contemplatiuæ vitæ desiderio affectus impleuerit, non se hîc iam ex parte omni perfectum, sed perficiendum in illa beata vita, quæ futura est, immobiliter credat, atq; ad eandem se, vbi Dei substantiam reuelata facie videre possit, extendat.*

G.hom.18. IV. Medium est S. Gregorii in Ezechielem, nempe consideratio vitæ Sanctorum. *Non solum*, inquiens, *alta Sanctæ Ecclesiæ membra quæ prominent, habent contemplationis gratiã, sed plerumq; hoc donum etiam illa membra percipiunt, quæ etsi per desiderium ad summa emicant, tamen adhuc per officium in imis iacent.* Et paulo post. *Sic in contemplationem nostram multa cogitationibus circumeundo proficimus, sicut exempla bonorum sæpe quærimus, vt in moribus proficiamus. Nam cum iam cogitat animus ad meliora transire, quicquid melius de alijs audire posset exquirit, nunc huius,* Psal.26.6. *nunc alterius sancti vitam ventilat. Vnde & electus quidam, qui in expanso riuo Sanctæ Ecclesiæ per vniuersum mundum mentis oculos miserat, bonorum vitam ad imitationem requirens docebat. Circuibo, & immolabo in tabernaculo Dei hostiam iubilationis. Ecce, vt immolaret iubilationis hostiam circuibat: quia nisi animam huc illucq; ad bonorum vitam exquirendam mitteret, ipse vtq; ad iubilationis sacrificium non peruenire. Cum verò sancti viri intra Ecclesiam ad loca summa perducuntur, eorum vita quasi in speculo ponitur, vt cuncti videant bona quæ debeant imitari.* Exemplum huius medii habemus in S. ANTONIO, qui vt ad perfectionem vitæ contemplatiuæ & anachoreticæ breui peruenire, adhuc adolescens omnium eremitarum, quos laude aliqua virtutis præstare audierat, cellas obibat, & instar apiculæ prudentissimæ variarum virSur.tom.1. tutum roscida mella colligebat, vt commemorat S. Athanasius sub initium vitæ illius.

V. Me-

V. Medium suggerit S. Basilius in Constitutionibus monasticis, idque monachis congruens in hæc verba. *Quod si mauis Mariam Magdalenam imitari, quæ spreto corporis obsequio altius ad rerum diuinarum cõtemplationem ascendit, legitimè, & vt par est, verè negotium tractato, corporis curam abiicito, agricolationem deserito, apparatus etiam epularum & obsoniorum aspernator, & ad Domini pedes assideto, & quæ ille dicat auscultato, vt arcanorum diuinitatis particeps efficiare. Siquidem officiis ijs, quæ corpori impenduntur, potior est dogmatum Christi contemplatio.* Et iterum. *Proinde si tibi quoque in animo fuerit Christi arcanis imbui & ad pedes illius assederis, totam ibi rem deseres familiarem tuam & vacuus ab omni solicitudine degens: corporis proprij etiam obliuiscêre, atque hoc modo in contemplationibus versans, familiarius cum eo colloqui poteris, vt Mariam ita imitêre, & supremæ gloriæ fructum consequare.* B. cap. 2.

VI. Medium, contemplationi semper iungendum, tradit S. Bernardvs in Cantica, nempe Orationem. *Si quis nostrum*, ait, *integrè & perfectè iuxta verbum sapientis cor suum tradat ad vigilandũ diluculo ad Dominum, qui fecit illum, & in conspectu altissimi deprecetur, simulq; votis omnibus studeat secundum Isaiam prophetam parare vias Domini, rectas facere semitas Dei sui, cui cũ propheta sit dicere. Oculi mei semper ad Dominũ. Et. Quia prouidebam Dominum in conspectu meo semper, nonne hic accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo? Visitabitur profectò frequenter, nec vnquam ignorabit tempus visitationis suæ, quantumlibet is qui in spiritu visitat, clandestinus veniat & furtiuus, vtpote verecundus amator.* B. s. 57.

Idem tradit Richardus in Beniamin minore. *Sine triplici studio ad huius*, inquit, *cognitionis celsitudinem non perducimur. Per studium operis, per studium meditationis, per studium orationis. Multa enim experimur operando, multa inuenimus inuestigando, multa extorquemus orando. Innumera siquidem, quæ nec per experientiam operis, nec per inuestigationem rationis inuenire valemus, per importunitatem orationis edoceri meremur.* R.p.1.c.79.

VIDE *V. Cognitio Dei. Oratio. Et in* PANARIO *V. Illusiones spirituales.*

CORRECTIO.

CAPVT I.

Quid nomine Correctionis intelligatur, & cuius virtutis Actio sit.

CORRECTIONIS nomine generatim intelligimus, quamuis ex charitate profectam admonitionem de cauendo errato, vel lapsu

commissio; siue leniorem, quæ propriè dicitur admonitio & correctio: siue seueriorem, quæ dicitur correptio, reprehensio, obiurgatio, increpatio. Tale discrimen notauit S. Augustinus de verbis Domini in verbis corripiendi & corrigendi. *Debemus*, inquit, *amando corripere, non nocendi auiditate, sed studio corrigendi*, intelligens correctionem quam sequitur emendatio. Et S. Gregorius in vocibus arguendi & corripiendi, exponens verba illa psalmi, *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Sicut maior*, inquit, *est furor quam ira, ita arguere maius est, quam corripere. Teste B. Augustino, hi omnes qui non posuerunt sibi fundamentum Christum in furore arguuntur, quia æterno igne cruciantur. Qui autem eidem fundamento superposuerunt lignum, fœnum, stipulam, in ira corripiuntur, quia igne purgati ad beatitudinis requiem deducuntur.*

A. serm. 16.

G. in psal. pœni. Psal. 37. 1. Aug. in ps. 37.

Hæc Correctio, auctore S. Thoma Aquinate in summa Theologica, est actio charitatis, quod indicauit Dominus apud Matthæum dicens. *Si peccauerit in te frater tuus, corripe illum.* Nam voce fratris insinuat esse corripiendum ex caritate fraterna. Sic Apostolus agens de homine inobediente. *Nolite*, ait, *quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem.* Vnde S. Ambrosius in lib. 3. de officiis arbitratur inter amicos quoque, qui maximè inter se charitate deuincti sunt, laudabilem esse correptionem *Sunt enim*, inquit, *bonæ correptiones, & plerunque meliores quam tacita amicitia. Et si lædi se putat amicus, tu tamen corripe, &c.* Ac de Deo ipso legimus in Prouerbiis Salomonis. *Quem diligit Dominus corripit, & quasi Pater in filio complacet sibi.* Deinde quid est aliud correctio fraterna, quam eleemosyna spiritualis, quam proximi in peccatum lapsi subleuamus miseriam? at eleemosynam esse actionem charitatis, satis declarauit S. Ioannes his verbis. *Qui habuerit substantiam huius mundi & viderit fratrem suum necessitatem patientem, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo.* Qua de causa haud secus quã eleemosyna, potest esse etiam actio virtutis misericordiæ, iuxta illud psalmi, *Corripiet me iustus in misericordia & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* In quæ verba ita S. Chrysost. *Quod Psalmista dicit esse huiusmodi. Eorum qui ad gratiam loquuntur propter damnum cœtus nunquam fuerim particeps, eos autem elegerim, qui sunt acres & vehementes & corrigunt, qui peccatum aperiunt, qui reprehendunt: hoc enim maxime misericordiæ & clementiæ mederi vulneribus. Et ideo dixit quispiam. Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis.*

Th. 22. q. 33. a. 1. Matth. 18. 15. 2. Thess. 3. 15.

A. c. 16.

Prou. 3. 11.

1. Ioan. 3. 17.

Psalm. 140. 5.

Prou. 27. 6.

CAPVT

CAPVT II.

Lege diuina correctionem esse necessariam.

CORRECTIONEM diuina lege esse mandatam patefecit Spiritus sanctus primum in literis sacris, vt in Leuitico. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum.* Et in Salomonis Prouerbiis. *Argue sapientem, & diliget te.* Et apud Ecclesiasticum. *Corripe amicum, ne forte non intellexerit, & dicat. Non feci: aut si fecerit, ne iterum addat facere. Corripe proximum, ne forte non dixerit: & si dixerit, ne forte iteret. Corripe animam, sæpe enim fit commissio. Corripe proximum antequam commineris.* Et Christus Dominus apud Matthæum. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.* Et Apostolus ad Thessalonicenses. *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes.* Et ad Timotheum. *Peccantes coram omnibus argue.* Et iterum. *Prædica verbum, insta opportunè, importunè argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Et ad Titum. *Increpa illos* (Cretenses) *durè, vt sani sint in fide.*

Leu. 19. 17. Prou. 9. 8. Eccli. 19. 13. Matth. 18. 15. 1. Thess 5 14. 1. Tim. 5. 20. 2. Tim. 4. 2. Tit. 1. 13.

SECVNDO patefecit in veterum Patrum libris. ORIGENES in Leuiticum ait. *Vis scire, quia consentiant hæc Euangelicis præceptis? Dominus inquit. Si videris fratrem tuum peccare, argue eum inter te & ipsum solum.*

S. Basilius in Moralibus summa 72 cap. 2. inter alia diuina præcepta ponit etiam, quod non oportet silere, dum peccantes vides, idque confirmat ex B. Luca, vbi Dominus ait. *Si peccauerit in te frater tuus, increpa ipsum.* Et ex Apostolo ad Ephesios. *Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, imò etiam redarguite.* S. Hieronymus in verba psalmi. Corripiet me iustus in misericordia, &c. non corrigentem confert medico, *qui si videas in corpore carnes putridas, & dicat quid ad me pertinet? scias*, inquit, *quia crudelis es.* S. Chrysost. hom. 60. in Matthæum. *Si nobis non est satis ad salutem quod virtuose viuamus, sed oportet aliorum salutem re ipsa desiderare: cum neq; nos recte viuamus, neque alios hortemur, quid respondebimus? quæ nobis spes salutis reliqua erit?* Et lib. 3. contra vituperatores vitę monasticæ. *Iudex pari & fere eadem diligentia nostram & proximorum nostrorũ salutem requirit à nobis: idcirco Paulus quoq; semper & vbiq; monet singulos non quæ sua sunt quærere, sed q̃ proximorũ: ideo in Corinthios inuehitur vehemẽter, quod nullã curã habuerint eius, qui in grauissimũ crimẽ fornicõis inciderat, sed magis eius vulnus tumidũ, obduratũq; contempserint*

Luc. 17. 3. Eph. 5. 11. Psal. 140. 5. Hier. in Psalm. Chrysostom.

Galatis

Gal. 6. 1. *Galatis quoq; eadem scribens aiebat. Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis eiusmodi corrigite. Thessalonicensibus item eadem monita edebat, dicens. Itaq; exhortamini inuicem, sicut & facitis. Itemq;. Corripite indisciplinatos, consolamini pusillanimes, sustinete infirmos. Ne quis enim diceret: quid mea interest etiam aliorum curare salutem? qui perit, pereat, & qui seruatur, seruetur, nihil horum pertinet ad me, mei tantum ipsius curam habere mihi imperatum est. Ne quis, inquam, ista diceret, immanem hanc & prorsus inhumanam cogitationem iugulans, legibus istis illam sepsit, quibus plurima iuberet nostrorum commodorum negligere, vt proximorũ*
A. ser. 11. 16. *saluti consuleremus, &c.* multa S. Augustinus de verbis Domini. *Si peccauerit in te frater tuus, corripe illum inter te & ipsum solum. Si neglexeris, peior es. Ille iniuriam fecit, & iniuriam faciẽdo graui seipsum vulnere percussit. Tu vulnus fratris tui contemnis? Tu enim vides perire & negligis? Peior es ta-*
G. lib. 10. ep. 31. *cendo, quàm ille conuiciando.* S. Gregorius ad Felicem Episcopum Siciliæ. *Saluator inter cetera de peccante in se fratre præcipiendo ait. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum.* Innocentius III. in Capitulum, Cum ex iniuncto. Extra de hæreticis. *Aliud est,* inquit, *fratrem in se peccantem occultè corripere quod quisque tenetur efficere secundum regulam Euangelicam, &c. aliud fratrem suum delinquentem manifestè reprehendere.*

T. de Pœnit. Ratio naturalis quoque, quæ, teste Tertulliano, est *quædam res Dei*, dictat, vt proximo, siue in salute corporis, siue animi, quæ nobilior est, procuranda, commodemus. *Omne enim animal*, inquit Sapiens, *diligit*
Eccli. 13. 19. Ib. 17. 12. *simile sibi, sic & omnis homo proximum sibi.* Et iterum *Mandauit* (Deus) *vnicuiq; de proximo suo*, non modo lege diuina, sed etiam naturali. qualis
Matt. 7. 12. Tob. 4. 16. est & illa Christi *Omnia quæcunq; vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* Atqui corrigendo sæpenumero prodesse possumus proximo, ergo tenemur eum corrigere. Quare nec Gentiles rationem secuti hanc doctrinam ignorarunt. Plauti verba sunt in Trinummo.

Sed tu ex amicis certis mihi certissimus,
Si quid me scis fecisse insciè, aut improbè,
Si id non accusas, tu ipse obiurgandus es.

Senecæ quoque Philosophi in Prouerbiis hæ feruntur sententiæ. *Amici vitia si feras, facis tua. Cum his conuersare, qui te corrigant. Secretò admone amicos, palam lauda. Vitia transmittit ad posteros, qui præsentibus culpis ignoscit. Bonis nocet, qui malis parcit.*

Caput

CAPVT III.

De multiplici fructu correctionis.

NEQVE reticuit Spiritus sanctus multiplicem fructum fraternæ correctionis. PRIMVS est, quod sæpe hominem è luto peccatorum extrahat & ad meliorem frugem reducat. Id non obscurè indicant verba Christi. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe illum, &c. si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.* Cum quibus conueniunt & illa Apostoli Iacobi. *Si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum, scire debet, quoniam qui cõuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.* Vnde S. AVGVSTINVS de verbis Domini. *Si te ille,* inquit, *in quem peccasti, corripuerit inter te & ipsum solum, & audieris illum, lucratus est te. Quid est, lucratus est te, nisi quia perieras. si non lucraretur te: nam si non perieras, quomodo te lucratus est? Nemo ergo contemnat, quando peccat in fratrem. Ait enim quodam loco Apostolus. Sic peccantes in fratres & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis, ideo, quia membra Christi omnes facti sumus.* Matt. 18. 15. Iac. 5. 19. A. serm. 16. 1. Cor. 8. 12.

ALTER fructus est, quod correctionis beneficio peccator in agnitionem peccati veniat, & inde ad pœnitentiam adducatur. quem obseruauit sapiens, dum ait. *Corripe amicum, ne forte non intellexerit, & dicat non feci: aut si fecerit, ne iterum addat facere.* Vnde S. AVGVSTINVS libro de correptione & gratia. *Quicunque,* ait, *corripi non vis, etiam propterea corripiendus es, quia corripi non vis. Non vis enim tibi tua vitia demonstrari: non vis vt feriantur, fiatque tibi vtilis dolor, quo medicum quæras: non vis tibi tu ipse ostendi, vt cum deformem te vides, reformatorẽ desideres, eique supplices, ne in illa remaneas fœditate. Tuum quippe vitium est, quod malus es & maius vitium, corripi nolle, quia malus es, quasi laudanda, vel indifferenter habenda sint vitia, vt neque laudentur, neque vituperentur: aut verò nihil agat timor correpti hominis, vel pudor vel dolor.* Et paulò post. *Hæc est correptionis vtilitas, quæ nunc maior, nunc minor pro peccatorum diuersitate salubriter adhibetur, & tunc est salubris, quando supernus medicus respicit. Non enim aliquid proficit, nisi cum facit, vt peccati sui quemque pœniteat.* Eccl. 19. 13. A. cap. 5.

III. Fructus est, quod plurium beneficiorum tam spiritalium, quam temporalium capaces se reddant ipsi correctores, iuxta illud Salomonis. *Qui dicunt impio, iustus es, maledicent eis populi,* Prou. 24. 24.

& deteſtabuntur eos tribus. Qui arguunt eum laudabuntur, & ſuper ipſos veniet benedictio.

IV. eſt, quod correctio ipſum correctum ſæpe reddat chariorem correctori, iuxta illud ſapientis. *Argue ſapientem, & diliget te.* Et. *Qui corripit hominem, gratiam poſtea inueniet apud eum magis, quam ille qui per linguæ blandimenta decipit.*

Prou. 9. 8.
Ib. 28. 23.

V. eſt, quod vtilitas, ſi non in correctum, ſaltem in alios redundet, ſecundum illud Apoſtoli. *Peccantes coram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant.* In quæ verba Chryſoſtomus. *Quid ergo! nonne maius ſcandalum facit coram omnibus arguere: minimè id quidem, magis enim ſcandalizantur, ſi peccata non ignorantes nullum inferri videant cruciatum. Sicut enim ſi impunè peccetur, plurimi deliquunt, ita ſi peccata puniantur, complures virtuti ſtudent. Ita & Deus feciſſe deprehenditur.*

1. Tim. 5. 20.
Chr. hom. 15.

VI. eſt Auguſtini, quod correctio ex caritate profecta non ſit aliud, quam ſpiritualis quædam eleemoſyna, quam dubium non eſt prodeſſe. *Ad omnia*, inquit in Enchiridio ad Laurentium, *quæ vtili miſericordia fiunt, valet quod Dominus ait. Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Non ſolum autem qui dat eſurienti cibum, ſitienti potum, nudo veſtimentum, &c. verum etiam & qui dat veniam peccanti, eleemoſynam dat, & qui emendat verbere, in quem poteſtas datur, vel coercet aliqua diſciplina, & tamen peccatum eius, quo ab illo læſus eſt, aut offenſus dimittit ex corde, vel orat, vt ei dimittatur, non ſolum quod dimittit atq; orat, verum etiam in eo quod corripit, atq; aliqua emendatoria pœna plectit, eleemoſynam dat, quia miſericordiam præſtat. Multa enim bona præſtantur inuitis, quando eorum conſulitur vtilitati, non voluntati.*

Act. 7.
Luc. 11. 41.

CAPVT IV.

Quod non Prælatis ſolis, vel Senioribus, ſed omnibus prorſus hominibus incumbat neceſſitas corrigendi alios, ſi debitæ circumſtantiæ adſint.

PRIMO illud certum & indubitatum eſt, omnibus Prælatis, & Magiſtratibus æquè politicis atque Eccleſiaſticis, & quotquot aliquod imperium in alios habent, (vt parentes in filios, ludimagiſtri & pœdagogi in diſcipulos) non ſolum lege diuina generali, de qua actum eſt capite ſecundo, ſed etiam ratione officii, quod gerunt, incumbere neceſſitatem alios corrigendi. Nam in ſacris litteris acriter eis hæc negligentia exprobratur, vt apud Ezechielem prophetam. *Hæc*, inquit,

dicit

dicit Dominus Deus. Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum, non sanastis, quod confractum est, non alligastis, & quod abiectum est, non reduxistis, & quod perierat nō quæsistis. Quæ verba exponens S. Gregorius 2. parte pastoralis. *Abiectum,* ait, *reducitur, cum quisque in culpa lapsus ad statum iustitiæ ex pastoralis solicitudinis vigore revocatur. Fracturam verò ligamen astringit, cum culpam disciplina deprimit, ne plaga vsq; ad interitum defluat, si hanc districtionis severitas non coarctat. Sed sæpe deterius frangitur, cum fractura incautè colligatur, ita vt grauius scissuram sentiat si hanc immoderatius ligamenta constringant. Vnde necesse est, vt cum peccati vulnus in subditis corrigendo restringitur, magna se solicitudine etiam districtor ipse moderetur.* Ezech. 34. 2. G.c.6.

Et S. Augustinus libro primo de ciuitate respiciens ad aliam sententiam Ezechielis ita scribit de correctione Prælatorum. *Qua in re non vtique parem, sed longe grauiorem habent causam, quibus per prophetam dicitur. Ille quidem in peccato suo morietur: sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Ad hoc enim speculatores, hoc est, populorum Præpositi constituti sunt in Ecclesiis, vt non parcant obiurgando peccata.* Ezech. 33. 6. Aug. c. 9.

S. Bernardus etiam iam existens Abbas vel Præpositus sui monasterii vtramque obligationem corrigendi agnoscit dicens. *Vtinam magis neminem obiurgare necesse sit: hoc enim melius. Sed quoniam in multis offendimus omnes, mihi tacere non licet, cui ex officio incumbit peccantes arguere, magis autem vrget caritas.* Ex hac verò peculiari obligatione corrigendi prælatorum, illud quoque onus nascitur, vt teneantur inquirere in subditos delinquentes, vt pastor in oues aberrantes, vel scabiosas, quod & Deus apud dictum prophetam insinuauit, cum ait. *Quod perierat, non quæsistis.* Vnde B. Gregorius loco citato. *Nonnulla,* inquit, *subtiliter & occultè sunt perscrutanda, vt quibusdam signis erumpentibus rector in subditorum mente omne quod clausum latet inueniat, & interueniente correptionis articulo ex minimis maiora cognoscat. Vnde rectè ad Ezechielem dicitur. Fili hominis fode tibi parietem. Vbi mox idem propheta. Et cum fodissem parietem, apparuit ostium vnum & dixit ad me. Ingredere & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic. Et ingressus vidi, &c. Notandum itaque est, quia prius foramen in pariete, ac deinde ostium cernitur, & tunc demum occulta abominatio demonstratur; quia nimirum vniuscuiusque peccati prius signa forinsecus, deinde ianua apertæ iniquitatis ostenditur, & tunc demum omne malum, quod intus latet, aperitur.* Bern. serm 42. in Cant. G.c 16. Ezech. 8. 8.

SECVNDO certum est, omnibus omnino hominibus, tum qua homines, tum qua Christiani sunt, etiamsi aliis non præsint, incum-

bere necessitatem corrigendi delinquentes. Sententiæ siquidem è sacris literis suprà allatæ generales sunt, ad nullum hominum genus astrictæ. Deinde S. Patres disertè id fatentur, inter quos est antiquissimus Pontifex S. ANACLETVS, cuius apud Gratianum hæc sunt verba. *Tam sacerdotes, quam reliqui fideles omnes summam curam habere debent de ijs, qui pereunt, quatenus eorum redargutione corrigantur à peccato, aut si incorrigibiles apparuerint ab Ecclesia separentur.* Et S. CHRYSOSTOMVS ad populum Antiochenum. *Quisq; proximum corrigat: ædificate enim alter alterum, inquit. Nisi enim hoc faciamus, à quocunq; commissa prævaricatio commune quoddam & intolerabile damnum ciuitati afferet. Nec in excusationem nobis dicere sufficit. Non aderam, non conscius eram; commissis non communicaui,* quando statuæ Imperatoris deiectæ sunt. *Quoniam & is qui talentum defodit, non pro reatibus suis tunc accusabatur: integrum enim depositum reddidit, sed quoniam ipsam non multiplicauit, quoniam non castigauit ceteros, quoniam argentum ad numularios non detulit, non increpuit, non correxit proximos peccatores inordinatos.*

24. q. 3. c. tam sacerd.

Chr. hom. 2. 1. Thess 5. 11.

Et homilia 30. in epist. ad Hebræos. *Si Dominus pecunias habenti, & non largienti supplicium comminatur, ei qui valet proximum commonere vel quolibet modo & mimimè facit, quomodo non maioribus suppliciis punietur? Illic enim corpus nutritur, hic autem anima: illic à nocte seruas temporali, hic verò ab æterna. Sed non habeo, inquis, sermonem. Sed non opus est eloquentia. Si videris amicum fornicantem, dic ad eum, rem malam agis, non erubescis? non confunderis? malum hoc est. Quid autem, inquis, ipse malum esse illud opus non ignorat. Ita est, sed cupiditate pertrahitur. Nam & qui ager est, scit verè, quia frigida aqua malum est, si potetur: veruntamen opus habet, qui eum prohibeat. nam dum quis passione detinetur, non facile solus ipse sibi sufficiet. Et si verbis tuis non obediat, interim custodi, intuere quo pergat, & contine à maligno negotio, fortasse enim reuerebitur, &c.* Similia habet homilia 44. in epistolam priorem ad Corinthios allato exemplo de monendo eo, qui commoraretur cum femina solus extra coniugium.

Matt. 25.

Et S. AVGVSTINVS libro primo de ciuitate Dei. *Nec tamen ab huiusmodi culpa non corripiendi alienus est, qui licet Præpositus non sit, in eis tamen, quibus vitæ huius necessitate corrigitur multa monenda vel arguenda nouit & negligit.* RATIO quoque huic doctrinæ manifestè patrocinatur, siue consideremus homines omnes qua homines sunt, ad imaginem Dei, & ad vnam felicitatem æternam conditi, quia omne animal naturaliter diligit simile sibi; siue qua Christiani sunt, sic enim inuicem membra sumus & omnes vnum corpus CHRISTI effici-

A. c. 9.

efficimus iuxta illud Apostoli, in priore epistola ad Corinthios. *Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.* At, *si quid patitur,* vt ibidem dicitur, *vnum membrum compatiuntur omnia membra, & idipsum pro inuicem solicita sunt membra.* 1. Cor. 12. 17

CAPVT V.

De circumstantiis, quibus necessitate corrigendi, tum superiores, tum alii eximuntur.

PRIMA Circumstantia est, si non sit exploratus lapsus proximi corrigendi, quod indicat Christus, cum ait. *Si peccauerit in te,* id est, te conscio *frater tuus, corripe,* illum vt exponit S. Augustinus de verbis Domini. *Peccauit,* inquit, *in te frater tuus, si tu solus nosti, tunc verè in te solum peccauit. Nam si multis audientibus tibi fecit iniuriam, & in illos peccauit, quos testes suæ iniquitatis fecit.* Matth. 18. 15. A. serm. 16.

II. Circumstantia est, si lapsus sit noxæ leuioris. Quod enim Christus ibidem de lapsu grauiore corrigendo sit locutus, S. Augustinus loco citato ex Christi verbis euincit dicens. *si te ille in quem peccasti corrupuerit inter te & ipsum solum, & audieris illum, lucratus est te. Quid est, lucratus est te, nisi quia perieras, si non lucraretur te? Nam si non perieras* (noxa graui sc. & lethali) *quomodo lucratus est te?* Et rursus. *Peccasti in fratrem, fac satis, & sanatus es. Cito feciste mortiferam rem sed remedium cito inueniste.* Deinde ex eo euinci potest, quod dicit habendum pro *Ethnico & publicano,* si Eccl'esiam corrigentem non audierit, quæ pœna æquo grauior est, quam vt infligatur pro contumacia in lapsu veniali. Neq; Origenes nos hîc remorari debet in Matthæum scribens, Christum locutum de correctione noxæ leuioris, eo quod corrigendum appellet fratrem: peccantem autem mortaliter non posse dici fratrem: nam nomine fratris intelligitur hic homo Christianus, quem opponit Ethnico & publicano, & ideò dicit, *Si non audierit dic Ecclesiæ.* Ad Ecclesiam enim non deferuntur nisi Christiani, & quidem post grauiorem tantum lapsum. O. tract. 6.

III. Est, si correctionem suam arbitrentur potius nocituram proximo, quàm profuturam. Vnde Sapiens ait. *Noli arguere derisorem, ne oderit te.* Et S. Augustinus libro primo de ciuitate Dei, monuit ad charitatis virtutem pertinere, vt quis *corripiendis malè agentibus parcat, quia ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur.* Vnde Laertius de vitis Philosophorum refert Zenonem cuidam sciscitanti, cur se vnum Lege Greg. Naz. apolog. 1. Prou. 9. 8. A. c. 9. L. lib. 7. e. 1.

omnium non corrigeret, respondisse, quia tibi non credo, subindicans sibi non esse spem, illum, si corriperetur, fore meliorem. Eodem pertinet, si quis confidat proximum, vel correptione alterius, vel sua sponte se ad meliorem frugem reuocaturum.

IV. Est, si quis correctionem differat in aliud tempus, quo fructuosiorem fore arbitretur. Ita enim docet AVGVSTINVS loco sæ-
A.l.de ciu. c. 9. pe citato. *Si propterea*, inquiens, *quisque obiurgandis & corripiendis malè agentibus parcit, quia opportunius tempus inquirit, vel eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam & piam erudiendos impediant infirmos alios & premant atq; auertant à fide, non videtur cupiditatis occasio, sed consilium caritatis.*

V. Est, quando constat proximum iam ad meliorem frugem, siue sua sponte, siue aliorum correctione, reuocatum. Excipe superio-
2. Tim. 5. 20. res aliorum, qui subditos palam delinquentes, etiam cum resipuerint, tenentur palam arguere, iuxta illud Apostoli. *Peccantes coram omnibus argue*, idq; propter aliorum exemplum. vnde Apostolus subiunxit, *vt & ceteri timorem habeant. Manifesta peccata*, inquit B. GRE-
G. in Registro. GORIVS, *non sunt occulta correctione purganda, sed palam sunt arguendi, qui palam nocent, vt dum aperta obiurgatione sanantur hi, qui eos imitando deliquerant, corrigantur, dum enim vnus corripitur, plurimi emendantur.*
Sen. de morib. Et SENECÆ Ethnici sententia est. *Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur. Res enim optima est, non sceleratos extirpare, sed scelera.*

VI. Circumstantiam addunt alij, vt qui corrigit, sit vitæ inculpatæ, aut saltem immunis à vitio, quod reprehendit. Primò, quia ita
psal. 140. 5. Psal. 49. 16. videntur tradere diuinæ litteræ. Nam regius psaltes ait. *Corripiet me iustus in misericordia & increpabit me.* Et Deus apud eundem. *Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? tu verò odisti disciplinam.* Et
Sap. 1. 3. Matt. 7. 5. sapiens. *Probata virtus corripit insipientes.* Et Christus apud Matthæum. *Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui.* 2. quia idem videntur docere veteres Patres, vt S. AMBROS. in psalmum 37. *Confiteris peccatum, ait, & medicum te profiteris in alienum. Etsi veritatis est, quod retorques, temporis non est. Peccatori enim dixit Deus.* Quare tu enarras iu-
Cass. c. 5. *stitias, &c.* Io. CASSIANI libro 8 institutionum monasticarum verba sunt. *Oportet illum qui alterius vulneri mederi cupit, omni languoris morbo*
Luc. 4. 23. Matt. 7. 5. *alienum, sanumq; subsistere, ne illud Euangelicum dicatur ei. Medice prius cura teipsum: ac videns festucam in oculo fratris sui, trabem in oculo suo si non videat, quomodo videbit eijcere festucam de oculo fratris sui, qui trabem furoris gestat in oculo suo?* S. AVGVSTINVS libro 2. de sermone Domini in
A. c. 30. monte. *Piè*, inquit, *cautèq; vigilandum est, vt cum aliquem reprehendere,*

vel

vel obiurgare nos necessitas coegerit, primum cogitemus, vtrum tale sit vitiũ, quod nunquam habuimus, vel quo iam caruimus. Et si nunquam habuimus, cogitemus & nos homines esse, & habere potuisse. Si verò habuimus, & non habemus, tangat memoriam communis fragilitas, vt illam reprehensionem, aut obiurgationem, non odium, sed misericordia præcedat, vt siue ad correctionem eius, propter quem id facimus, siue ad peruersionem valuerit, nam incertus est exitus, nos tamen de simplicitate oculi nostri securissimus. Si autem cogitantes nosmetipsos inuenerimus in eo esse vitio, in quo est ille, quem reprehendere parabamus, non reprehendamus, neq; obiurgemus, sed tamen congemiscamus, & non illum ad obtemperandum nobis, sed ad pariter cauendum inuitemus. Et S. GREGORIVS libro 26. moralium. *Omnis per quem necesse est aliena vitia corrigi, semetipsum prius debet solerter intueri, ne dum aliorum culpas vlciscitur, ipse vlciscendi furore superetur.* Et B ISIDORVS libro tertio de summo bono. *Non debet vitia aliena corripere, qui adhuc vitiorum contagionibus seruit. Improbum est enim arguere quemquam in alio, quod adhuc deprehendit in semetipso.* Idem Ethnici scriptores monuerunt, vt HORATIVS libro primo sermonum,

G.c.36.

Isid c.32.

H Sat.3.

Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitijs tàm cernis acutum?

Et M. TVLLIVS *Carere debet omni vitio, qui in alterum paratus est dicere.* VERVM hæc testimonia non efficiunt peccatorem esse immunem omninò ab obseruatione præcepti corrigendi proximum (quia vt bene dicunt Theologi scholæ, peccatum neminem liberat ab obligatione præceptorum diuinorum) sed tantum indicant eum parum idoneum & efficacem esse correctorem, nisi se primum corrigat, & non increpando, sed monendo leniter & congemiscendo, proximum secum ad emendationem vitæ inuitet, vt dixit S. AVGVSTINVS.

Recr. in Salust.

CAPVT VI.

De Modo in correctione proximi seruando.

PRIMVS modus est, vt correctio fiat cum lenitate, modestia & humanitate. Sic enim tradit primum diuina scriptura. Nam rex Dauid inquit. *Corripiet me iustus in misericordia.* Et Apostolus ad Galatas. *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris.* Et ad Timotheum. *Seruum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilẽ, patientẽ, cũ modestia corripientẽ eos, qui resistunt veritati.*

Psal. 140.5.

Gal.6.1.

2.Tim.2.24.

Deinde

Deinde S. Patres. B. Grego. Nazianzenus agens de moderatione in disputationibus seruanda ita scribit. *Hanc rationem tene, vt partim fratrem corrigas idq; leniter & humanè, non vt hostis, nec vt durus & rigidus medicus, nec vt sectionibus tantum & cauterijs aduersus morbum sciens grassari, partim teipsum accuses, infirmitatisq; tuæ tibi conscius sis.* Et paulo post. *Habes medicinæ regulam. Christi discipulus es, mitis & humani, infirmitatesq; nostras portantis. Si primum obluctetur, leniter expecta, si secundo, ne animum despondeas: nondum enim curationis tempus effluxit: si tertiò, benignum illum & humanitate præditum agricolam imitare Dominum adhuc precare, ne infructuosam ficum excidat, verum conuertat & curet.* S. Ambrosius libro 8. in Lucam. *Plus proficit amica correptio, quam accusatio turbulenta: illa pudorem incutit, hæc indignationem mouet: seruetur potius, quod prodi metuat qui monetur. Bonum quippe est, vt amicum magis te, qui corripitur credat, quam inimicum. Facilius enim consilijs acquiescitur, quam iniuriæ succumbitur.* S. Chrysostomus ad populum Antiochenum. *Vis fratrem corrigere? lachryma, ora Deum, ex corde apprehensum admone, consule, exhortare. Sic Paulus faciebat, ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos. Demonstra charitatem erga peccatorem: persuade ipsi, quod consulens & curans, non peruulgare volens peccati ipsum commonefacis, comprehende pedes, osculare, ne erubescas, si modo mederi vis. Hæc & medici faciunt sæpe difficiles ægrotos habentes, deosculantes, rogantes persuadent salutarem sumere medicinam.* Idem alibi fusè declarat exemplo Domini Dei, qui mansuetissime Adamum primum parentem post lapsum corripuit. Idem docet Chrysostomi discipulus IOAN. CASSIANVS, in institutionibus monasticis; & in collationibus exemplum commemorat de monacho, qui acriori increpatione Patris spiritualis in desperationem adactus est.

A.c.17.
C.hom.3.
2.Cor.13.21.
Id. hom. 7.
C.8 inst.c 5 & Cass.2.c.13.

II. Modus est, vt cum lenior correctio non prodest, aut parum profutura creditur, vsurpetur durior, sed ex caritate quod sapiens consulit omnibus parentibus in filios. *Curua ceruicem eius,* inquit, *in iuuentute & tunde latera eius, dum infans est, ne forte induret; & non credat tibi & erit tibi dolor animæ.* Et rursus. *Qui diligit filium, assiduat illi flagella.* Exemplum habes in historia regum de Heli, qui ob omissam duriorem in filios animaduersionem grauiter à Deo castigatus est. Deinde Apostolus hunc modum præscribit Timotheo, & Tito. *Prædica,* inquit, *verbum, insta opportunè, importunè argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Et. *Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos durè, vt sani sint in fide.* Et. *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est.* Idem tradunt S. Patres. Augustinus in psal-

Eccli. 30 12.
Ib. 1.
1.Reg 3.
2.Tim.4.2.
Tit.1 3.
Ib 3.10.

in psalmum 102. *Quid ergo inquis? dormiet disciplina, auferetur omnis correptio? non auferetur. Quid enim de luxurioso filio facturus? non castigabis, non verberabis? Seruum & ipsum tuum si malè viuentem videris, non pœna aliqua, non verberibus refrenabis? Fiat hoc, fiat, admittit Deus, imò reprehendit si non fiat, sed animo dilectionis fac, non animo vltionis.* Et paulo post. *Qui forte pertinent ad gubernationem tuam, vindica, coerce cum dilectione, cum charitate, attendens salutem aternam, ne cum pareis carni, anima pereat.* C.c.24.

Et Gregorius libro 24. Moralium. *Iusti cum seuerè corrigunt, interna dulcedinis gratiam non amittunt. Nam sæpe pro inquietudine refrenanda prauorum duritiam districti rigoris assumunt, sed intus charitatis igne liquefiunt, atq; eorum amore ardent, in quos aspera correptione sæuiunt, seq; etiam eis intrinsecus in secreto cordis humiliant. Sæpe etiam quodam decenti moderamine suas culpas coram discipulis indicant, vt illi audientes discant, quomodo semetipsos de suis actionibus subtiliter reprehendant. Paulus disciplinam tenuit, cum Corinthijs diceret. Cum enim sit inter vos Zelus & contentio, nonne carnales estis & secundum hominem ambulatis? Sed humilitatem in disciplina nõ perdidit, quia deprecando præmisit dicens. Obsecro vos fratres per misericordiam Dei, vt idipsum dicatis omnes & non sint in vobis schismata.* Lege eundem Gregorium in tertia parte Pastoralis, vbi 36. capita de modo admonẽdi proponit & declarat. *Vt enim*, inquit, *longe ante nos reuerendæ memoriæ Gregorius Nazianzenus edocuit, non vna eademq; cunctis exhortatio congruit, quia non cunctos par morum qualitas astringit. Sæpe namq; alijs officiunt, quæ alijs prosunt. Quia medicamentum quod hunc morbum imminuit, alteri vires iungit: & panis qui vitam fortium roborat, paruulorum necat.* Et S. Hieronymus libro 1. in Ieremiam. *Quomodo nux, siue amygdalum amarissimam habet corticem, & testa durissima cingitur, vt detractis austerioribus & duris fructus dulcissimus reperiatur: sic omnis correptio & labor continentiæ amara quidem videtur ad præsens, sed fructus parit dulcissimos.* S. Bernardus de eodẽ modo in Cantica ita scribit. *Quia vulnera illius qui incidit in latrones, & iumento corporis pij Samaritani Ecclesiæ est deportatus in stabulũ, non in solo oleo sed in vino simul & oleo sanitatem recipiunt, necessarium habet spiritualis medicus etiam vinum feruidi zeli cum oleo mansuetudinis: cui sane conuenit, non modò consolari pusillanimes, sed & corripere inquietos. Si enim viderit illum qui vulneratus est, id est, qui peccauit blandis aut lenibus hortamentis, quæ in eum prærogata sunt, minimè emendari, magis autem forte etiam abutentem sua mansuetudine & patientia negligentiorem fieri, & in peccato suo etiam securius obdormire, frustrato tam suauium oleo monitorum, oportebit sane vti mordacioribus medicamentis, & vinum compunctionis infundere, duris videlicet cum eo increpationibus atq; inuectionibus agere, & si causa requirit & duritia tanta est, etiam censuræ Ecclesiasticæ baculo percellere contem-*

I.Cor.13. I.Cor.1.19. H.in c.1. B.serm.44. Luc.10.30.

ptorem. Hæc ille. Vbi notandum est hunc modum corrigendi durius, vix vnquam seruandum à subditis in Superiores, & seniores, iuxta illud monitum Apostoli. *Seniorem ne increpaueris, sed obsecra vt Patrem.* Vnde S. Gregor. in Pastorali. *Aliter admonendi sunt iuuenes, atq; aliter senes, quia illos plerunq; seueritas admonitionis ad profectum dirigit, istos verò ad meliora opera deprecatio blanda componit. Scriptum quippe est Seniorem ne increpaueris sed obsecra vt Patrem.* Et infra. *Facta Prapositorum oris gladio ferienda non sunt, etiam cum rectè reprehendenda iudicantur.* ÆQVALES verò possunt aliquando, cum ratio postulat, durius arguere superiores vel seniores, cuius rei exemplum habemus in Paulo Apostolo, qui in faciem restitit Petro, cum esset reprehensibilis, vt est in epistola ad Galatas. de quo ita S. Augustinus ad Hieronymum. *Ipse Petrus*, inquit, *quod à Paulo fiebat vtiliter libertate charitatis, sancta ac benigna pietate humilitatis accepit: atq; ita rarius ac sanctius exemplum posteris præbuit (quo non dedignarentur, si cubi forte recti tramitem reliquissent, etiam à posterioribus corrigi) quàm Paulus, quo confidenter auderent etiam minores maioribus pro defendenda Euangelica veritate salua fraterna charitate resistere. Nam cum satius multò sit in tenendo itinere in nullo, quam in aliquo declinare, multò est tamen mirabilius & laudabilius libenter accipere corrigentem, quam audacter corrigere deuiantem.*

1. Tim. 5. 2.
S. p. 3. c. 2.
Admon. 5.
Gal. 2. 11.
4. ep. 19.

III. MODVS est, vt qui priuatim deliquit, hoc est, coram vno vel altero priuatim corripiatur, secundum illud Christi dictum. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eũ inter te & ipsum solũ*: si verò publicè, & corã multis, publicè iuxta illud Apostoli. *Peccantes coram omnibus argue*, nisi aliud circumstantiæ capite quinto commemoratę depoposcerint. De priuata correctione attestatur S. Augustinus de verbis Domini. *Corripe*, inquiens, *inter te & ipsum solum, intendens correctioni, parcens pudori. Forte enim præverecundia incipit descendere peccatum suum, & quemvis correctiorem facis peiorem.* Et infra. *Quid est, in te peccauit? Tu scis quia peccauit. Quia enim secretum fuit, quando in te peccauit secretum quare, cum corrigis quod in te peccauit. Nam si solus nosti quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es corrector, sed proditor. Ergo ipsa corripienda sunt coram omnibus. Ipsa corrigenda sunt secretius, quæ peccantur secretius. Distribuite tempora, & concordat scriptura.* Et S. Hieron lib. 3. commentariorũ in Matth. exponens eadem Christi verba, inquit. *Corripiendus est autem frater seorsum, ne si semel pudorem ac verecundiam amiserit, remaneat in peccato. Et si quidem audierit, lucrifacimus animam eius, & per alterius salutem nobis quoq; acquiritur salus.* Et S. Ambr. in psal. 118. *Si agere aliquid velim*, inquit, *ante cogitem, vtrum agendum sit illud quod desidero, aut quo agendum modo. Similiter si alloquendum, vtrum alloqui debeam? deinde publicè an secreto loqui,*

Matth. 5.
2. Tim. 5. 20.
A. serm. 16.
Hic 18.

loqui præsentibus aliquibus aut nullis. Sicut illud est, vt si velis fratrẽ corripere, primo solus corripias, secundo præsentibus duobus aut tribus testibus, tertio si non audierit coram Ecclesia Atq; si prætermisso ordine velis coram Ecclesia fratrem increpare, quem ante monere debueras, erratum ipse agnoscis. Ex quibus Patrum testimoniis perspicue liquet etiam rationi naturali, & morali prudentiæ consentaneum esse, quod Christus præscripsit, atq; ex præcepto seruandum nisi circũstantiæ aliud postularẽt: vt si modus ille priuatim corrigendi nihil ad emendationem proximi proderet, vt supra dictum est. 2. si obesset notabiliter toti Reipub. delictũ proximi, nisi statim patefiat superiori, vt si quis machinaretur vel proditionem Vrbis, vel necem alicuius. 3. vt si quis ei Religioni vel Sodalitati nomẽ dedisset, in qua ad maiorem submissionem declarandam, vberioremq; profectum spiritualem, atq; etiam ampliorẽ à recidiua securitatẽ, exigeretur, vt quilibet lapsus etiam occultus extra Confessionem sacramentalem perspectus superiori religionis aperiretur. Qua de re lege accurate disputantem nostrum Gregorium de Valentia in S. Thom. 22. disputatione 3. qu. 10. punct. 5. vti & de Testib. in correptione adhibendis ac delatione ad Ecclesiam.

CAPVT VII.

Quod correctio, vel reprehensio sit patienter ferenda.

DE Correctione & reprehensione, non solum animo, æquo verum ẽt libenti toleranda plurima exstant Spiritus S. monita in sacris litteris. Vt in Prouerb. Salom. *Via vitæ*, inquit, *custodienti disciplinã; qui autẽ increpationes relinquit, errat.* Et. *Qui diligit disciplinam, diligit scientiam: qui autem odit increpationes insipiens est.* Et. *Qui custodit increpationes, astutior fiet.* Et. *Qui increpationes odit morietur.* Et. *Nõ amat pestilens eũ qui se corripit, nec ad sapientes graditur.* Et. *Auris quæ audit increpationes vitæ, in medio sapientium cõmorabitur.* Et. *Qui acquiescit increpationi b. possessor est cordis.* Et *Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus, & eum sanitas non sequetur.* Deinde in Ecclesiastico. *Vir prudens,* ait, *& disciplinatus non murmurabit correptus.* Et. *Qui odit correptionem, minuetur vita.* Et. *Quam bonum est correptum manifestare pœnitentiam? sic, enim effugies voluntarium peccatum.* Et. *Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris.* Prou. 10. 17. Prou. 12. 1. Prou. 15. 5. Ib. 10. 12. Ib. 31. 32. Prou. 29. 1. Eccli. 10. 28. Eccli. 19. 5. Eccli. 20. 4. Eccli. 21. 7.

SCRIPTVRIS consentiunt S. Patres. S. Basilius in regulis fusius disputatis. *Vt diximus vacuum affectibus antistitem ad curationes agris* B. quæst. 51.

adhibendas accedere oportere, ita quoq; eorum vicissim, quib. medicina sit partes existimari debent, antistitis in se animaduersiones non ad odium accipere, neq; impotentem dominationem existimare curationem eam, quam misericordia quis adductus consulendi causa animæ ipsorum saluti ipsis adhibeat. Esset enim à decoro abhorrens si cum qui ægri sunt tantam medicis suis fidem habeant, vt esto ipsos secent, esto vrant, esto amarissimis dandit medicamentis medeantur, nihilominus tamen inter bene meritos de se illos numerent: nos non itidem quoq; aduersus animarum nostrarum medicos, quandocunq; duriore imponenda nobis re aliqua salutem nobis efficiunt, fuerimus animati? cum 2. Cor. 2. 2. 2. Cor. 7. 11. *Apostolus dicat. Et quis est, qui me latificat, nisi qui contristatur ex me? Et item. Ecce enim hoc ipsum, quod contristati estis, quam magnam in vobis solicitudinem operatum est? Proinde rei spectari exitus debet, & is bene de nobis meritus iudicari, qui nobis tristitiam afferat, quæ sit secundum Deum.* S. Chrysost. in cap. 16. prioris ad Corinthios. *Qui arguit, ne irascatur: non enim est hoc* Chry. hom. 44. *correctionis, sed passionis: neq; qui arguitur ægrè ferat: medicina enim, non in inimicitia res est. Si enim medicos, cum vrunt nemo in ius vocat, licet sæpe aberrent: quin vsti, sectiq; in tantis etiam doloribus benefícos illos esse in se putant, qui tantam perturbationem suscitarunt, quanto magis a quo animo per-* A. ep. 87. Prou. 9. 8. *ferre castigationem castiganti sic velut medico intentum esse decet.* S. Avgvstinvs ad Felicitatem & Rusticum. *Quis enim facilè inuenitur, qui velit reprehendi, & vbi est ille sapiens, de quo dictum est, Corripe sapientem, & amabit te? nunquid tamen ideò non debemus reprehendere & corripere fratrem, ne securus tendat in mortem? Solet enim fieri, & frequenter accidit, vt ad horam contristetur, cum reprehenditur, & resistat, & contendat, & tamen postea cõsideret, in silentio, vbi nemo est nisi Deus & ipse, & timet displicere hominibus quia corripitur, sed timet displicere Deo, quia non corrigitur, & deinceps non faciat illud, in quo iustè reprehensus est, & quantum odit peccatũ* Id. ep. 19. *suum, tantum diligat fratrem, quem sensit hostem peccati sui.* Et ad B. Hieronymum. *Identidem rogo, vt me fidenter corrigas, vbi mihi hoc opus esse perspexeris. Quanquam n. secundum honorum vocabula, quæ iam Ecclesia vsus* C. c. 3. *obtinuit, Episcopatus presbyterio maior sit, tamen multis in rebus Augustinus Hieronymo minor est: licet etiam à minore quolibet non sit refugienda vel dedignanda correctio.* S. Gregorius libro 10. moralium. *Sicut recti de quibusdam, quæ ab eis non rectè gesta sunt correptionis vocem ministeriũ charitatis æstimant, sic peruersi contumeliam derisionis putant. Illi se protinus ad obedientiam sternunt, isti ad insaniam suæ defensionis erigũtur. Illi correptionis adiutorium vitæ suæ patrocinium deputant: per quod, dum præsentis vitij culpa corripitur, venturi iudicis ira temperatur. Isti cum se impeti redargutione conspiciunt, gladium percussionis credunt: quia dum per correptionis vocẽ culpa detegitur, præsentis gloriæ opinio fadatur. Hinc quippe in laudem iusti per Salo-*

monem

monem dicit Veritas. Doce iustum, & festinabit accipere. B. Petrus Damiani epistola ad Desiderium Abbatem. *Fraternæ correctionis zelum noli molestè ferre, sed gratulabundus amplectere, ac velut certæ curationis antidotum in animæ languentis interiora diffunde. Memento itaque, quod per Salomonem dicitur. Melior est manifesta correctio, quàm amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis.* Et ad Ariprandum monachum. *Inter cetera sanctæ conuersationis insignia vnum præ ceteris caue, ne correptiones aliquando grauiter feras, ne qualibet occasione redarguì à tuis quoque iunioribus erubescas. Quod videlicet huius loci tam familiare est atque natiuum, vt qui corripi fugit, nobiscum habitare non possit. Ad hoc enim homo de seculo magisterio regularis disciplinæ submittitur, vt rubiginem quam de mundo lenocinante contraxerat, aspera correptionis lima detergat. Vnde est quod sapientia loquitur in Prouerbiis. Conuertimini ad correptionem meam, en proferam vobis spiritum meum. Non enim dixit, ad blanditias meas, sed conuertimini, inquit, ad correptionem meam.* Infra verò ostendit, viri feruentis esse correptionem etiam sine culpa ad aliorum profectum amplecti. Ex Ethnicis Philosophis Plutarchus libro de profectu morum. *Omnes*, inquit, *æquo ferentes animo reprehensionem, potissimum si ipsos etiam morbi animorum gratia accedant reprehensores; bonam spem exhibent melioris cuiusdam habitudinis. Qui enim sese ingenuè offert corripientibus, peccatum profert, malum fatetur, non passus latere, aut ignorari, proditq; corrigenti adiunctis etiam precibus, is demum specimen præstiterit non contemnendi in philosophia progressus. Nam quisquis ad bonam frugem ex corruptis moribus peruenire desiderat, opus habet, auctore Diogene, diligenti amico, feruidoque hoste, vt peccatum fugiat, aut correptus, aut certè humaniter ac blandè curatus.*

Prou 9.9. P.ep. 11 lib. 2. Prou. 27.5. Id. ep. 18. lib. 6. Prou. 1. 29.

VIDE *V. Charitas in proximum. & Zelus.*

D.

DEVOTIO.

CAPVT I.

De nomine & definitione Deuotionis.

DEVOTIO, si vocem spectes, à vouendo originem trahit. Vouemus cum sanctè promittimus: deuouemus cum solemni ritu promittimus. *Deuoti apud Gentiles olim dicebantur*, inquit S. Thomas, *qui se idolis deuouebant in mortem pro* Th. 22. q. 82. a. 1.

L. dec. 3 lib. 8. *Suis exercitus salute de duobus Deciis Titus Liuius narrat*, Ita nunc religiosi, qui abdicato seculo, totos se in religione approbata per tria vota se consecrant Deo, deuoti appellari queunt. Sed de eo significatu alibi agendum. Vulgus deuotionem arbitratur esse gaudium vel dulcedinem animi spiritualem, quam homo pius haurit ex rerum cœlestium contemplatione, aliisque spiritualibus pietatis exercitiis, vti S. Augustinus initio conuersionis suæ ex cantu Ecclesiastico; dum nono Confessionum libro ita scribit. *Quantum fleui in hymnis & canticis tuis suaue sonantis Ecclesia tua vocibus commotus acriter. Voces influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum & ex ea æstuabat inde affectus pietatis, & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum eis.*

V. Oblatio.

A. cap. 6.

Th. ibid. At nos cum eodem S. Thoma & S. Patribus, si res spectetur, nomine deuotionis intelligimus, actum virtutis Religionis, quo voluntas promptam paratamque se demonstrat ad quoduis diuini cultus exercitium, siue internum, siue externum Deo exhibendum. Quo sensu in Exodo dicitur: *multitudo filiorum Israbel obtulisse mente promptissima atque deuota primitias Domino ad faciendum opus tabernaculi testimonij.* Et in altero Paralipomenon tempore regis Ezechiæ, eandem *obtulisse hostias & laudes, & holocausta mente deuota.* S. Ambrosius libro primo de Cain & Abel promptitudinem illam deuotionis declarat exemplo Abraham Patriarchæ. *Prima igitur*, inquit, *voti gratia est celeritas solutionis. Denique Abraham filium suum ad holocaustum iussus offerre, non post dies vt Cain obtulit, sed exurgens mane strauit asinam suam, & adhibuit secum duos pueros, & Isaac filium suum, & concidens ligna ad holocaustum surgens abijt, & venit ad locum, quem dixerat ei Deus die tertia. Primo aduerte immolantis studium maturum atq; festinum, vt mora expectationis non esset, nisi donec audiretur oraculum. Deinde vt sterneret asinam suam, obsequium omne ipse susciperet, & sacrificio necessaria prapararet, duabus quoq; fide, & spe virtutibus comitantibus hostiam suam duceret, de potestate Dei certus, & de bonitate securus. Quod autem ait Die tertia, vel quod continua esse debeat & perpetua deuotio.* Et infra. *Adhuc cognosce celeris studia deuotionis. Cucurrit, inquit, & accepit vitulum vnum tenerum & bonum, & dedit puero, & festinauit facere eum. Vbique impigra deuotio, & ideò fuit munus eius acceptum.* Deinde mox subiicit exemplum deuoti Zachæi. *Habes*, inquiens, *in Euangelio dicentem Dominum Iesum, Zachæe festinans descende. Et ille, quia impetrauerat, quod volebat, vt Christum videret, & amplius impetrauerat, vt videretur & vocaretur à Christo, festinans descendit, & accepit illum gaudens. Et ideò probauit Dominus eius affectum, & cum celeri remuneratione donauit dicens. Quia hodie salus domui huic facta est, Festinauit enim & Dominus ad beneficium, & ideò non expectauit, vt promitteret & impleret omnia, sed ante fecit,*

Exod 35.20.

2. Par. 29.31.

A. c. 8.

Gen. 22.3.

Luc. 13.5.

postea

postea declarauit. Dixit enim. Facta est salus, quod vtique præuenienti seruit, non promittenti. Iustus ergo votum suum celeritate commendat. S. Bernardus verò declarat hanc deuotionem exemplo Apostolorum. *Sed videte,* inquit in Cantica Salomonis, *quinam de eius copia* (vnguenti deuotionis) *non immerito glorientur. Ibant gaudentes Apostoli à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Multum sibi profecto instillauerant de pinguedine spiritus, eorum lenitas non dico verbis, sed nec verberibus cessit. Erant enim diuites in charitate, quæ nullis exhauritur expensis, & de ipsa facile holocausta medullata offerre sufficiebant. Fundebant passim sudantia pectora liquorem sanctum, quo imbuta plenius erant, quando loquebantur variis linguis magnalia Dei, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.* B. serm. 20. Act. 5. 41. Act. 2. 12.

CAPVT II.

De excellentia & vtilitate virtutis deuotionis.

DIGNITAS & excellentia virtutis deuotionis inde elucet, quod sit actus Virtutis Religionis, quam Theologi scholæ cum S. Patribus faciunt omnium moralium virtutum præstantissimam. Religio enim proximè attingit infinitum & nobilissimum bonum quod est Deus, deferendo illi diuinum cultum. Quæ perfectio longe excellit quascunque aliarum virtutum moralium perfectiones. Qua de causa & in Exodo præcepta ad religionem spectantia primum obtinent locum. Et Lactantius in diuinarum Institutionum libris scribit, *Summum bonum hominis in sola religione esse; hoc vinculo pietatis nos Deo esse religatos, vnde & ipsa religio nomen acceperit. Nihil esse in rebus humanis religione præstantius, eamque summa vi oportere defendi: hunc verum & cœlestem esse cultum, in quo mens colentis seipsam Deo immaculatam victimam sistit.* S. Augustinus quoque initio libri de vera religione, ait: *omnis vitæ bonæ ac beatæ viam in vera religione constitutam, qua vnus Deus colitur & purgatissima pietate cognoscitur, principium naturarum omnium, à quo omnis vniuersitas & inchoatur & perficitur, & continetur.* S. Th. 22. q. 81. a. 6. Exod. 20. L. li 3. c. 10. & l. 4. c. 28. & l. 5. c. 19. & l. 6. c. 2. A. cap. 1.

Nominatim autem de Deuotionis præstantia ita loquitur S. Ambros. lib. de Abraham primo. *Magnus plane vir, & multarum virtutum clarus insignibus, quem votis suis philosophia non poterit æquare. Itaque cuiusmodi fuerit in eo viro deuotio consideremus. Ea enim virtus ordine prima est, quæ est fundamentum ceterarum, meritoque hanc ab eo primam exegit DEVS, dicens. Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo* A. c. 2. Gen. 12. 2.

patris

patris tui. Satis fuerat dixisse, de terra tua. Ibi enim erat, exire de cognatione, exire de paterna domo. Sed ideo addidit singula, vt eius affectum probaret, &c. Hoc est, quod pro magno inter septem Sapientum dicta celebratur τὸ ἕπου θεῷ *id est sequere Deum. Facto pranuenit Abraham dicta Sapientum, & secutus Deum exiuit de terra sua.* Subiicit deinde pater geminum fructum deuotionis, vel promptæ voluntatis obsequendi Deo in omnibus. Primus est, quod hominem efficiat contemptorem rerum terrenarum, & amatorem cœlestium: *Consideremus*, inquit, *ne forte hoc sit exire de terra sua, de huius terra, hoc est, de corporis nostri quadam commoratione egredi, de qua exiuit Paulus, qui dixit. Nostra autem conuersatio in cœlis est: & de illecebris & delectationibus corporalibus, quas velut cognatas animæ nostræ dixit, quam compati necesse est corpori, donec eius colligata vinculo adhæret. Ergo exire de conuersatione terrena, & à secularibus oblectamentis, & superioris vitæ moribus atque actibus debemus, vt non solum loca, sed etiam nosmetipsos mutemus. Si cupimus adhærere Christo, deseramus corruptibilia. Sunt autem corruptibilia in nobis, caro, delectatio, vox obnoxia passionibus corruptibilibus.* Phil. 3. 20.

ALTER fructus est, quod in omnibus periculis hominem reddat, Deo prouidente, securum; nam quia Abraham cum coniuge licet speciosa Ægyptii regis euasit insidias, ita subdit idem Ambrosius. *Pulcherrimus & hic locus ad incitandæ studium deuotionis, quod is qui Deum sequitur, tutus semper est. Et ideo Deum debemus præferre omnibus, nec patriæ contuitu, nec parentum filiorumq; gratia, nec vxoris contemplatione reuocari debemus ab executione præceptorum cœlestium, quia Deus nobis omnia illa largitur, & potens est seruare quæ donat. Itaque magnum exemplum deuotionis Abrahæ, quod cum vxore speciosa descendit in Ægyptum. Erat quidem iusto viro curæ coniugalis pudicitiæ, sed maius erat studium maturandæ deuotionis, ne prætulisse custodiam thori mandatis videretur cœlestibus. Itaque quoniam propter Deum contempsit omnia, recepit à Deo multiplicata omnia*: sed primam *Deus pudicitiæ tribuit remunerationem, quam gratam sciebat coniugi. Nam quia studio obeundi cœlestis oraculi vxorem quoque in periculum deduxit pudoris, etiam castimoniam coniugij defendit. Primas igitur partes sibi iusto ordine vindicauit deuotio.* ALIVM fructum deuotionis persequitur S. Bernard. in declamatione, de verbis Apostoli Petri. *Ecce nos reliquimus omnia*, vbi contendit centuplum in hac vita Apostolis apud B Marcum promissum, esse gratiam deuotionis, & incredibile quoddam gaudium spiritus. *An non*, ait, *centuplum habet omnium, qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore? Nisi quod longè plus quam centuplum est visitatio paracleti spiritus, & præsentia Christi. Quam magna, inquit, multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te, perfeciisti eis qui sperant in te. Vides quomodo memoriam abundantiæ suauitatis huius eructet anima* Marc. 10. 30.

sancta,

sancta, quomodo exprimere gestiens verba multiplicet? Quam magna, in- Psal.30.20
quit, multitudo. Hoc ergo centuplum adoptio filiorum est libertate &
primitiæ spiritus, deliciæ charitatis gloria conscientiæ, regnum Dei quod in-
tra nos est, non vtique esca vel potus, sed iustitia & pax & gaudium in spi-
ritu sancto, &c. Hæc gratia deuotionis, & vnctio docens de omnibus, quam Rom 14.17.
expertus nouit, inexpertus ignorat, quoniam nemo scit, nisi qui accipit.

CAPVT III.

De Impedimentis veræ Deuotionis.

PRIMVM impedimentum deuotionis est, procliuitas ad consola-
tiones terrenas huius seculi. *Quæ enim societas luci ad tenebras,* 2.Cor.6.14.
inquit Apostolus, *iustitiæ cum iniquitate*, mundo cum Deo, carni cum Gal.5.17.
spiritu? *hæc enim sibi inuicem aduersantur.* Vnde deuotus rex Dauid. Psal.76.4.
Renuit, ait, *consolari anima mea*, consolatione, scilicet terrena: *memor*
fui Dei, & delectatus sum, nempe consolatione cælesti *& exercitatus*
sum, & deficit spiritus meus, hoc est tanta voluptate spiritus perfusus
sum, vt non potuerim diutius tollerare. Hoc impedimentum an- B.serm.4.
notauit S. BERNARDVS in sermonibus de ascensione Domini.
Omnes, ait, *quod bonum est nostis, & viam, per quam incedere, & quomodo*
incedere in ea debeatis, sed voluntas non vna est. Quidam enim ad omnia
viæ & vitæ huius exercitia non solum ambulant, sed & currunt, imò potius
volant, vt eis & vigiliæ breues, & cibi dulces & panni suaues, labores non
solum tollerabiles, sed & appetibiles videantur. Atque hi habent promptitudinem deuotionis. *Alii autem non sic, sed corde arido & affectione*
recalcitrante vix trahuntur ad hæc, vix gehennali timore compelluntur.
Causamque huius paulo post subiicit his verbis. *Inde autem tam per-*
nicioſa tepiditas emanat, quia affectus, id est, voluntas eorum nondum pur-
gata est, nec bonum sic volunt, sicut nouerunt, à propria concupiscentia ab-
stracti grauiter & illecti. Amant enim in carne sua terrenas consolatiun-
culas, siue in verbo, siue in signo, siue in facto, siue in aliquo alio, & si hac in-
terrumpunt aliquando, non tamen penitus rumpunt. Inde est, quod rarò
affectiones suas dirigunt in Deum, & eorum compunctio non continua, sed
horaria est. Impleri autem visitationibus Domini anima non potest, quæ his
distractionibus subiacet, & quanto magis illis euacuabitur, tanto magis istis
implebitur: si multum, multum: si parum, parum. Vel certe si magis pro- Matth.9.7.
bas, nunquam istæ illis misceri poterunt in æternum, quia vbi vasa vacua non
inuenit, oleum stare necesse est: nec mittunt vinum nouum, nisi in vtres no-

Matt.9.15. *uos, vt ambo conseruentur. Neq; enim spiritus & caro, ignis & tepiditas in vno domicilio commorantur, præsertim cum tepiditas ipsi Domino soleat vomitum prouocare.*

II. Impedimentum est immoderata solicitudo rerum temporalium, quod indicauit Christus, cum agens de cura rerum ad victū quotidianum necessariarū ait. *Nolite soliciti esse in crastinum.* & cum alibi dixit *sollicitudine seculi* haud secus *suffocari verbum Dei, & sine fructu effici*, quam semen in spinas coniectum. Qua de causa & Apostolus Paulus in priore epistola ad Corinthios hortatus est Virgines, quo diligētius sanctitatem corporis & spiritus tuerentur, & cogitarent tantum ea quæ Dei sunt, & non quæ mundi, hoc est, perfectæ vacarent deuotioni, vt curam omnem seculi huius deponerent, dicens. *Volo autem vos sine solicitudine esse.* Et. *Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.* Quod autem impedimentum præbeat ad obsecrandum Dominum & deuotionem in oratione exercendam dicta solicitudo, optimè intelligi potest ex similitudine spinarum suffocantium semen, quibus sollicitudinem seculi Christus comparauit. illæ enim suffocant semen in ipsas iactum propter tria. Primò, quia humorem omnem terræ exugunt, vt nihil relinquant semini: sic & solicitudo rerum temporalium omnem diuini amoris, vnde deuotio nascitur, pinguedinem exhaurit. *Si quis enim diligit mundum*, ait B. Ioannes, *non est charitas Patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo, est concupiscentia carnis &c.* Secundo, Solis radios & imbres impediunt, quo minus in solum penetrent. sic solicitudo mundi facit, vt nec concio, nec lectio spiritualis, nec oratio vel meditatio ad animum penetret. *Mundus* enim, ait Christus, *quod suum est diligit. Nam vt vociferantium clamor*, scribit Grego. Nazianz. in libris de Theologia, *obuij flatus impetu frangitur, sic interna mentis cogitatio externorum solicitudine interpellatur.* Tertio, spinæ impediunt, quo minus culmus è semine ortus in sublime se attollere possit, sic solicitudo rerum terrenarum, quo minus mens se attollere possit ad considerandā cœlestia. *Vbi enim thesaurus tuus*, inquit Christus, *ibi est & cor tuum.* Et Gregor. Romanus in 10. moralium. *Sæpe curis mundi libenter occupamur: cumq; post hæc studio orationis intendimus, nequaquam se mens ad cœlestia erigit, quia pondus hanc terrenæ solicitudinis in profundum mersit, & in prece facies munda non ostenditur, quia cogitationis infirmæ luto maculatur.*

1.Ioa.2.15

Ioan.15.19.

Matt.6.21.

III. Impedimentum est nimia Curiositas, eaque triplex. Prima est in inquirendis & notandis alienis potius vitiis, quam propriis: nam,

Matt.6.34.
Matt.13.22.
Chr.hom.23.in Matt.
2.Cor.7.34.
G.lib.2.
G.c.17.

nam, vt paulo post ostendemus, præcipuum medium acquirendæ deuotionis est propriorum defectuum consideratio.

Vnde B. Gregorius in Euangelia. *Graue*, inquit, *curiositatis est vitium, qua dum cuius libet mentem ad inuestigandam vitam proximi exterius ducat, semper ei sua intima abscondit, vt aliena sciens se nesciat, & curiosi animus, quanto peritus fuerit alieni meriti, tanto fiat ignarus sui.* G. hom. 36. ALTERA est in indagandis plus æquo rerum tam naturalium, quàm supernaturalium arcanis. A.c. 2

Vnde Augustinus initio quarti libri de Trinitate. *Laudabilior*, ait, *est animus, cui nota est vel infirmitas sua, quam qui ea non respecta rerum terrestrium cœlestiumque tenet scientiam, aut qui iam cognitas tenet, ignorans ipse, qua via ingrediatur ad salutem ac firmitatem suam.* TERTIA est in perueſtigandis artibus propriè curiosis, nempe Magicis & superstitiosis, quæ omnem prorsus deuotionem tollunt; Deuotio enim reddit nos familiares Deo, Magicæ vero vtuntur societate dæmonum. *Qua autem conuentio*, inquit Apostolus, *Christi ad Belial?* Ita tradit idem B. Augustinus. *Omnes*, inquiens, *artes huiusmodi vel nugatorias, vel noxias superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum quasi pacta infidelis & dolosa amicitia constituta penitus sunt repudiãda & fugienda Christiano.* Sed plura de hac re in nostro Panario. 2. Cor. 6. 15. A l. 2 doct. Christ. c. 23. V. Curiositas.

IV. Impedimentum est Occupatio immodica in laboribus externis, qualis est in agricolis, opificibus mechanicis, mercatoribus, œconomis, cocis. Vnde in Exodo cum Moyses & Aaron apud Pharaonem regem Ægypti obtenderent sibi mandatum à Deo, vt cum populo Israhelitico reciperent se in solicitudinem, ibique diuino cultui ac deuotioni suæ vacarent, rex Pharao, qui typum diaboli gessit, pluribus eos oppressit laboribus dicens. *Vacatis otio, & idcirco dicitis, Eamus & sacrificemus Domino.* Exo. 5. 17.

Et apud Lucam, quotquot inuitati erant ad cænam magnam spiritualis, suauissimæq; deuotionis, omnes per labores immodicos se excusarunt. *Primus enim dixit. Villam emi, & necesse habeo exire & videre illam, rogo te, habe me excusatum. & alter dixit. Iuga boum emi & eo probare illa. Et alius dixit. Vxorem duxi, & ideo non possum venire.* Hoc impedimento, quia à consuetis deuotionis exercitiis EVGENIVS III. ex monacho Cistertiensi factus summus Pontifex videbatur arceri, solicitus de eius salute S. BERNARDVS quinque doctissimos libros de Consideratione exarauit, ac primum quidem his verbis inchoauit. *Vnde iam ergò incipiam? Libet ab occupationibus tuis, quia in his maximè condoleo tibi. condoleo dixerim, si tamen doles & tu,* Luc. 14. 18.

Alioquin doleo magis dixisse debueram, quia non est condolere, vbi nemo qui doleat. Itaque si doles, condoleo. Si non, doleo tamen & maximè sciens longius à salute abstitere membrum, quod obstupuit, & agrum sese non sentientem periculosius laborare. Inuitus ni fallor, auelleris à tuæ Rachaelis amplexibus, & quoties id pati contigerit, toties dolor tuus renouetur necesse est. Et infra. *Vereor, ne in mediis occupationibus, quoniam multæ sunt, dum diffidis finem, frontem dures, & ita sensim teipsum quodammodo sensu priues iusti vtilisq; doloris. Multò prudentius te illis subtrahas vel ad tempus, quàm patiare trahi ab ipsis, & duci certe paulatim quo tu non vis. Quæris quo? ad cor durum. Nec pergas quærere quid illud sit: si non expauisti, tuum hoc est. Solum est cor durum, quod semetipsum non exhorret, quia nec sentit. En quo trahere te habent occupationes maledictæ, si tamen pergis, vt cœpisti, ita dare te totum illis, nil tui tibi relinquens. Perdis tempus, & silicet nunc alterum me tibi exhibere Iethro, tu quoque in his stulto labore consumeris, quæ non sunt nisi afflictio spiritus, euisceratio mentis, euacuatio gratiæ, vix relinquitur necessitati naturæ, quod corpusculi pausationi sufficiat, & rursum ad iurgia surgitur. Dies diei eructat lites, & nox nocti indicat malitiam. Vsque adeo non est respirare in bonis; non est alternam capessere requiem.*

V. Impedimentum est immoderata affectio ad studia litterarum etiam Theologiæ sacræ, quæ solet, etiam in religiosis hominibus, nisi temperetur, omnem deuotionis succum ebibere, efficereq; vt sæpe stata orandi, sacrum missæ, diuinaq; officia audiendi, libros spirituales legendi, & alia eiusmodi tempora negligantur. Hoc enim differunt occupationes corporis & mentis, quod corporis non omnino excludunt exercitationes mentis. Videmus enim anachoretas olim inter labores manuum corporales psalmis & hymnis concinnendis vacasse. Mentis verò occupationes, maxime in rebus theoricis, totum hominem distinent. Cui vitio nullo alio
Eccl. 38. 25. antidoto rectius mederi potest homo, quam vt temperet studiorum affectum, & certis finibus atq; cancellis circumscribat. *Sapientia enim scribæ*, inquit Ecclesiasticus, *in tempore vacuitatis: & qui minoratur actu sapientiam percipiet.* Ipsiq; Philosophi gentiles docuerunt animam reddi sapientem interno quodam otio & quiete. Quemadmodum enim aqua tranquilla aptior est, quàm turbida ad repræsentandas rerum imagines, ita animus tranquillus ad contemplandas rerum naturas. Hoc antidotum religiosæ vitæ cultoribus deesse non potest, cum iuxta leges ab obedientia positas stata habeant tempora orandi, commentandi, pios libellos lectitandi, conscientiam examinandi, diuinum officium audiendi vel cantandi

quæ

quæ si sedulo obseruent, spiritum deuotionis non facile extinguent. Plura impedimenta habet L. GRANATA libro 2. de oratione & Meditatione.

CAPVT IV.

De Medijs ad Deuotionem consequendam opportunis.

PRIMVM medium est consideratio diuinorum beneficiorum, & propriorum defectuum. Hoc indicat Augustinus libro de Spiritu & anima, cum ita scribit. *Meditatio parit scientiam, scientia compunctionem, compunctio deuotionem, deuotio perficit orationem. Compunctio est, quãdo ex consideratione malorum suorum cor interno dolore tangitur. Deuotio est pius & humilis affectus in Deum, humilis ex conscientia infirmitatis propriæ, pius ex consideratione diuinæ clementiæ.* Et S. Bernardus in Cantica agens de vnguento deuotionis. *Secundi*, inquit, *huius aromata, terra nostra nequaquam profert, sed procul, & de vltimis finibus ea nobis conquirimus. Nempe omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à Patre luminum. Fit enim vnguentum istud de diuinis collatis humano generi beneficiis. Felix, qui ipsa sibi colligere, studiosè, & ante mentis suæ oculos digna cum gratiarum actione reducere curat. Profecto cum fuerint in vasculo pectoris pistillo crebræ meditationis contusa atq; contrita, deindeq; igne sancti desiderij simul decocta omnia, & demum impinguata oleo lætitiæ, erit vnctio longè pretiosior, excellentiorq; priore (contritionis) sufficit ad probandum eius testimonium, qui ait. Sacrificium laudis honorificabit me. Nec dubium quin excitet ad laudandum beneficiorum recordatio.* Clarius S. Thomas Aquinas in summa Theologica hoc medium proponit. *Necesse est*, inquiens, *quod meditatio sit deuotionis causa, in quantum scilicet homo per meditationẽ concipit, quod se tradat diuino obsequio. Ad quod quidem inducit duplex consideratio, Vna quidem, quæ est ex parte diuinæ bonitatis & beneficiorum ipsius secundum illud Psalmi 72. Mihi adhærere Deo bonum est, & ponere in Domino Deo spem meam. Et hæc consideratio excitat dilectionẽ, quæ est proxima deuotionis causa. Alia vero est ex parte hominis considerantis suos defectus, ex quibus indiget, vt Deo innitatur, secundum illud Ps. 120 Leuaui oculos meos in mõtes, vnde veniet auxiliũ mihi. Auxilium meũ à Domino, qui fecit cœlũ & terram. Et hæc consideratio excludit præsumptionem, per quam aliquis impeditur, ne Deo se subijciat, dum suæ virtuti innititur.*

A. c. 50.

B. serm. 10.

Isai. 7.

Ps. 49. 23.

S. Th. 22. q. 82. a. 3.

II. MEDIVM est Consideratio præcipui beneficii, nempe Passio-

nis Dominicæ, de qua ita S. Augustinus in libro Meditationum, *Magna & multa, imò certe innumerabilia, quæ mihi Domine Deus contulisti beneficia, pro quibus mihi diligendus, & semper es laudandus. Quicquid enim boni habeo, vel habui, vel habiturus sum à te summo bono est, à quo omne quod bonum dicitur & est procedit. Vnum autem est, quod me plus his omnibus accendit, vrget, mouet & promouet ad te diligendum, super omnia, inquam amabilem te reddit mihi ô bone Iesu ignominiosissima & amara mors, quam sustinuisti, opus nostræ redemptionis. Hoc solum, vel hoc omnino totam vitam nostram, totum laborem nostrum, totum obsequium nostrum, amorem denique nostrum facile sibi vendicat; totum hoc, inquam, est, quod deuotionem nostram, & excitat melius, & quærit suauius, & auget amplius.*

B. serm. 20. Et S. Bernardus in Cantica Augustinum imitatus, *Sed est, quod me plus mouet, plus vrget, plus accendit. Super omnia, inquam, reddit amabilem te mihi Iesu bone calix quem bibisti, opus nostræ redemptionis. Hoc omnino amorem nostrum facile vendicat totum sibi. Hoc inquam est quod nostram deuotionem & blandius allicit, & iustius exigit, & arctius stringit, & afficit vehementius. Multum quippe laborauit in eo Saluator, nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis auctor assumpsit. Illa denique dixit, & facta sunt, mandauit & creata sunt. At verò hos & in dictis sustinuit contradictores & in factis obseruatores, & in morte exprobratores.*

III. Medium est Oratio, quod tradit idem Bernardus sermone 6. de Ascensione Domini. *Apostoli decem dies in hac expectatione* (Spiritus sancti) *sederunt perseuerantes vnanimiter in oratione cũ mulieribus & Maria matre Iesu. Et tu igitur orare disce, disce quærere, disce petere, pulsare, donec inuenias, donec accipias, donec aperiatur tibi. Nouit Dominus figmentum tuum fidelis est, non te patietur tentari supra id quod possis. Confide in ipso, quod si fideliter expectaueris, nec diem decimum expectabit. Præueniet certe in benedictionibus dulcedinis desolatam animam & orantem vt feliciter, & non ad insipientiam tibi consolari renuens in ipsius memoria delecteris inebriatus ab vbertate domus, & voluptatis eius torrente potatus.* 4. Reg. 2. *Sic nimirum & Eliseus quondam orasse legitur, cum dulcissimum illud solatium Eliæ præsentiam sibi* B. serm. 9. *plangeret subtrahendam.* Et in Cantica Canticorum ita scribit. *Sponsa loquente de sponso* (anima deuota de Christo) *repente adest ille, annuit voto,* Psal. 20. 3. *dat osculum, impletq; in ea sermonem, qui scriptus est. Desiderium cordis tribuisti ei, & voluntate labiorum eius non fraudasti eum. Tanta nempe efficacia osculum sanctum est, vt ex ipso mox cum acceperit illud sponsa concipiat, tumescentibus nimirum vberibus, & lacte quasi pinguescentibus in testimonium. Quibus studium est orare frequenter, experti sunt quod dico. Sape*

cord,

corde trepido & arido, accedimus ad altare, orationi incumbimus, persistentibus autem repente infunditur gratia, pingueſcit pectus, replet viscera inundatio pietatis, & si sit, qui premat, lac conceptæ dulcedinis vbertim fundere non tardabunt.

Quoniam verò deuotionis promptitudini aliquando adrepit tædium, alibi hoc præbet consilium. *Cum te torpore, acedia vel tædio affici sentis, noli propterea diffidere aut desistere à studio spirituali, sed iuuantis require manum, trahite obsecrans sponsæ exemplo, donec denuo suscitante gratia factus promptior, alacriorque curras, & dicas. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Sic autem quamdiu adest gratia, delectare in ea, vt non te existimes donum Dei iure hæreditario possidere, ita videlicet securus de eo, quasi nunquam perdere possis: ne subito cum forte retraxerit manum, & subtraxerit donum, tu animo concidas, & tristior quam oportet fias. Ergo in die virtutis tuæ noli esse securus, sed clama ad Deum cũ propheta. Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* Id.serm.22. Ps.118.32. Psal.70.9.

IV. Medium est, assidua diuinæ præsentiæ cogitatio, quod idem mellifluus Doctor non prætermisit, dum ita commonefacit. *Arguit nos pro certo negligentia & incuria ipsa inopia nostra. Nam si quis nostrum integrè & perfectè iuxta verbum Sapientis cor suum tradat ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum, & in conspectu altissimi deprecetur, simulque votis omnibus studeat secundum Isaiam prophetam parare vias Domini, rectas facere semitas Dei sui, cui cum propheta sit dicere. Oculi mei semper ad Dominum, & quia prouidebam Dominum in conspectu meo semper, nonne hic accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo? visitabitur profecto frequenter, nec vnquam ignorabit tempus visitationis suæ, quantumlibet is, qui in spiritu visitat, clandestinus veniat, & verecundus, vtpote furtiuus amator.* Et rursum alibi. *Petijt quondam Elisæus à magistro, cum discessum eius imminere præsensit, nec obtinuit nisi ea quidem conditione, si videret, quando tolleretur à se. In figura contigit hoc illis: scriptum autem est propter nos. Vigiles esse & soliciti circa opus nostræ salutis prophetico docemur & monemur exemplo. Nunquam sane sine nostra conscientia, magistra vnctio, qua docet de omnibus, tollatur à nobis. si duplicato volumus munere non fraudari. Nunquam cum venerit, inueniat imparatos, sed semper vultus suspensos, expansosque habentes sinus ad largam Domini benedictionem. Tales denique quærit, similes hominibus expectantibus Dominum suum, quando reuertatur à nuptijs: qui vtique ab illis supernæ mensæ copiosis delicijs vacua nunquam reuertitur manu. Vigilandum proinde, & vigilandum omni hora, quia nescimus qua hora spiritus venturus sit, seu iterum abiturus.* B.ser 57.in Cæt. Eccli.39.6. Isa.40.3. Ps.24.15. Ps.15.8. Id.serm.28.in Cant. 4.Reg.2.

V. Medi-

V. Medium est. Vsus creber breuium & iaculatoriarum oratio-
num ad Deum, quibus quasi scintillis cor nostrum accenditur, & cor
Dei quasi ignitis iaculis configitur, vt nostri misereri velit. De eo vsu
ita scribit S. Augustad Probam. *Dicuntur fratres, in Aegypto crebras qui-*
Epist. 21. *dem habere orationes, sed eas tamen breuissimas, & raptim quodāmodo iacula-*
tas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum necessaria est per productio-
res moras euanescat atq; hebetetur intentio. Ac per hoc etiam ipsi satis osten-
dunt, hanc intentionem, sicut non est obtendenda, si perdurare non potest: ita si
perduraverit non cito esse rumpendam. In hunc vsum conuenit memoria
comprehendisse versus aliquot psalmorum, quibus affectus & prom-
ptitudo seruiendi Deo exprimitur. vti sunt. *Paratum cor meum Deus, pa-*
Psalm. 56. 1. 8. *ratum cor meum. Miserere mei Deus, miserere mei. Diligam te Domine fortitu-*
Psal. 17. 2. *do mea, Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus,*
Psal. 41. 2. *Deus meus adiutor meus & sperabo in eum. Quemadmodum desiderat ceruus*
Ps. 50. 12. *ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Cor mundum crea in*
Ps. 62. 6. *me Deus, & spiritum rectū innoua in visceribus meis. Sicut adipe & pinguedi*
ne repleatur anima mea, & labijs exultationis laudabit os meum.

Quo autem frequētius huiusmodi breues sententiæ iterabuntur,
hoc efficacius valent ad consiliandam deuotionis gratiam. Qua de
causa in psal. 118. qui ab Ecclesia quotidie ad minores horas decanta-
turidē, sed immutatis tantum phrasibus, vt notauit B. Theodoret. &
alii, petitur. & in Psal. 135. hæc verba, *quoniam in æternum misericordia e-*
ius, vicies septies ad extollendam Dei clementiam iterantur. Eandem
ob causam S. August. verba quædam repetiit in precibus suis, vt cum
S. c. 15. in decimo Confessionum, ita orat. *Sero te amaui pulchritudo tam antiqua*
& noua, sero te amaui. Et cognoscam te cognitor meus, cognoscam te. Vnde S.
S. c. vlt. Bonau. in mystica Theologia sua ita scribit. *Si quis per viam purgatiuam*
bene præparatus sæpissimè hoc dictum, corde frequētaret, O DOMINE, QVAN-
DO TE DILIGAM? quando te constringam? citius se sciret experimentaliter in-
flammari, quam si de secretissimis cœlestibus, & æterna generatione vel proces-
sione millies cogitaret. PLVRA media vide in GRANATA loco cita-
to. De Indiciis verò Deuotionis lege nostrum Bernar-
dinum Rosignolium lib. 2. de actionibus
Virtutis cap. 7.

VIDE *V. Contemplatio, Familiaritas cum Deo, Gaudium spirituale.*
Gratiarum actio Deo debita, Laudatio Dei, Oblatio sui Deo facta.
Oratio. Pax. Pietas in Deum. Religio Christiana. Et in PANA-
RIO, *V. Desolatio spiritualis. Distractio in oratione. Et illusiones*
spirituales.

DIFFI-

DIFFIDENTIA SVI.

CAPVT I.

Quid S. Scriptura, cum S. Patribus tradat de diffidentia sui.

NOMINE Diffidentiæ sui, intelligimus actionem virtutis humilitatis, qua quis solo Deo nixus, diffidit suis viribus in exercitiis Christianæ pietatis præstandis. Ad quam respexit Salomon cum in Prouerbiis dixit. *Qui bonus est, hauriet gratiam à Domino: qui autem confidit in cogitationibus suis, impiè agit.* Prou.12.2. In quæ verba Hieron. *Horum,* inquit, *versiculorum connexio talis est. Qui bonus est, non confidit cogitationibus suis, sed Domini gratiam quærit, ac per illam accipit, vt piè viuere possit. Qui autem cogitationibus suis confidit, bonus esse nequit. Nam quia gratiam superni adiutoris petere non curat, merito in impia actione perdurat.* H. in Prou. to. 7 Huic similis est & illa sententia, *Sapiens timet & declinat à malo, stultus transilit & confidit.* Prou.14.16. Et illa, *Qui confidit in corde suo, stultus est.* Prou.28.26. Deinde Ecclesiasticus. *Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus, ne forte elidatur virtus tua per stultitiam & folia tua comedat, & fructus tuos perdat, & relinquaris velut lignum aridum in eremo.* Eccl 6.2. Vnde totus populus fidelis in historia Iudith sic orat. *Ostende Domine, quoniam non derelinquis præsumentes de te, & de sua virtute gloriantes humiliat.* Iud 6.15. Ad eandem diffidentiæ sui virtutem respexit Apostolus cum ad Galatas ait. *Si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.* Gal.6.3 Vnde D. Cyprianus de singularitate Clericorum. *Vtilius est infirmum se homo cognoscat, vt fortis existat, quam fortis videri velit, & infirmus emergat. De quare præsumptores obiurgat Apostolus dicens, Si quis putat se aliquid esse, cum nihil sit, seipsum implanat. Pro certo implanator proprius suam animam decipit, qui non cauendo contraria noxiis rebus semetipse commiserit.* CAVSAM vero cur fidere nostris viribus non debeamus, Scriptura haud reticuit. Clarè enim monuit Christus. *Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis.* Io.15.4. Et; *Sine me nihil potestis facere.* Et B. Paulus in posteriore epist. ad Corint. *Non sufficientes sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* 2 Cor.3.5. Quæ verba expendens B. August. contra 2. epistolas Pelagianorum, ait: *Cum ergo minus sit cogitare, quam cupere, potest enim homo cogitare bonum, quod nor dum* A.lib.2.c.8.

cupit, & proficiendo postea cupere, quod antea non cupiendo cogitauit, quomodo ad id quod minus id est, ad cogitandum aliquid boni non sumus idonei tanquã ex nobismetipsis, sed sufficiẽtia nostra ex Deo est, & ad id quod est amplius, id est ad cupiendum aliquod boni sine diuino adiutorio, (vt contendunt Pelagiani) sumus ex libero arbitrio. Neque enim & hic Apostolus ait. Non quia idonei simus cogitare, quod perfectum est, tanquam ex nobismetipsis, sed cogitare, ait, aliquid, cui contrarium est nihil. Vnde est illud Domini. Sine me nihil
Ioan.15.4. *potestis facere.* Et paulo post inde concludit. *Quapropter multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo: nulla verò facit homo, quæ non facit Deus, vt faciat homo.*

A.l.2,c.13. Eundem Pauli locum tractans in libris de bono Perseuerantiæ. *Hoc nobis,* inquit, *expedit & credere & dicere, hoc est pium, hoc verum, vt sit humilis & submissa confessio, & detur totum Deo. Cogitantes credimus, cogitãtes loquimur, cogitantes agimus quicquid agimus. Quod autem attinet ad pietatis viam & verum Dei cultum non sumus idonei cogitare aliquid tanquam ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Non enim est in potestate nostra cor nostrum, & nostræ cogitationes. Vnde idem, qui hoc agit, idem dicit* AMBROSIVS.
A. de fuga seculi. c.1.

CAPVT II.

De Præstantia & Vtilitate huius Virtutis.

Psal 30.5. PRÆSTANTIA, vtilitasque huius virtutis inde liquet & lucet. Primo, quod in scripturis sacris dicantur beati, qui fidunt in Deo, & sibi diffidunt. nam regius Vates ait. *Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius.* & Christus Dominus apud Matth. *Beati pauperes spiritu.* quæ verba expendens Ioan. Cassian. collatione 10. cap. 11. *Reuera,* inquit, *quæ maior aut sanctior potest esse paupertas quàm illius, qui nihil præsidij, nihil virium habere cognoscens de aliena largitate quotidianum poscit auxilium, & vitam suam atque substantiam singulis quibusque momentis diuina ope intelligens sustentari, verum se mendicum Domini non immerito profitetur, suppliciter ad eum quotidie clamans. Ego autem mendicus & pauper sum, Deus adiuua me.* Psal. 39. 18. Deinde, quod diffidentia sui sit primarius actus virtutis humilitatis, quam constat post charitatem esse præstantissimam, vtilissimamq; homini Christiano. nam S. Basilius in admonitione ad filium spiritualem. *Vir,* inquit, *humilis Deo est similis, superbus autem Diabolo similis est. Humilis licet habitu videatur vilis, gloriosus tamen est virtutibus,*
Hier.ep.14. *&c.* Hieron. ad Celantiam. *Nihil habeas humilitate præstantius, nihil amabilius*

bilius. Hæc est enim præcipua conseruatrix & quasi custos quædam virtutum omnium: nihilque est quod nos ita & hominibus gratos & Deo faciat, quam si vitæ merito magni, humilitate infimi simus. Propter quod Dominus loquitur per prophetam; Super quem alium requiescam, nisi super humilem & quietum & trementem verba mea? S. Leo de Epiphania. *Totà dilectissimi Christianæ sapientiæ disciplina, non in abundantia verbi, non in astutia disputandi, neque in appetitu laudis & gloriæ, sed in vera & voluntaria humilitate consistit, quam Dominus Iesus ab vtero matris vsq; ad supplicium crucis pro omni fortitudine & elegit & docuit.* Et S. Bernardus in epistola ad Ogerium, *Humilitas, ad quam vtiq; ducit humilitatio, totius est spiritualis fabricæ fundamentum.*

Isai. 66. 2.

L. serm. 7.

B. ep. 87.

II. VTILITAS est quod valeat ad expugnandas omnes diaboli, mundi & carnis tentationes. S. Augustinus libro 50. Homiliarum declarat illud exemplo adolescentis Dauid, qui, prouocante superbo Goliath populum Israheliticum ad monomachiam, roborió; suo præsidente, *ausus*, inquit, *est non præsumens de viribus suis, sed in nomine Dei sui procedere aduersus eum. Nec rex Saul abnuit. Intellexit cum videret audentem puerum, aliquid in eo diuinitatis esse, nec illum tenera ætate sine diuino instinctu talia posse præsumere. Libenter accepit, processit aduersus Goliam. In omnibus ergo, qui erant in ea parte, vnde procedebat Dauid, non erat præsumptio nisi de Deo: in illis autem tota spes in vnius hominis viribus. Sed quid est homo, nisi quod in isto psalmo cecinit. Homo vanitati assimilatus est, dies eius velut vmbra pretereunt.* Plura huius rei exempla inuenias in Scripturis vt in libro 1. Paralipomenon de filiis Israhel è tribu, Ruben, Gad & Manasse cum dimicarent contra Agareos, eorumq; fœderatos numero & viribus potentes, victoriamq; obtinuerunt, quod viribus suis diffisi, diuinum auxilium imploraſſent dum prœliarentur, *& exaudiuit eos Deus*, inquit textus, *eo quod credidissent in eum.* Deinde in libro secundo Machabæorum, de iisdem filiis Israhel duce Iuda Machabæo bello cum impio Nicanore Demetrii regis duce congressis, de quo ita loquitur Scriptura. *Iudas, & qui cum eo erant inuocato Deo per orationes congressi sunt manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes prostrauerunt non minus triginta quinq; millia præsentia Dei magnificè delectati. Suspendit autem Nicanoris caput in summa arce, vt euidens esset, & manifestum signum auxilii Dei.*

A. hom. 31.

Psal. 143. 4.

1. Par. c. 5.

2. Mach. 15.

VNDE S. Patres docent etiam in tentationibus spiritalibus ad præsidium diffidentiæ sui, & confidētiæ in solo Deo esse cōfugiendū. *Qui seruiunt Deo*, inquit S. Basil. alicubi, *à dæmone frequentibus & varijs tentationibus agitantur, tristitia & diffidentia de Deo, vt bona inchoata deserant,*

B. in instit. de vita perfecta.

vt non perseuerent, vt existiment se Deo charos non esse, vt locum, societatem, rationemque viuendi cum alia seueriore commutent, in qua dæmon nouit plura forte pericula. His aliisq; id genus tentationibus boni speciem præ se ferentibus Dæmon seruos Dei aggreditur. Quos vero vincit? Eos vincit qui plus æquo sibi confidunt. Vnde vidimus multos magna virtute præditos, & testimonio aliorum probatos, quos malignus spiritus per nimiam sui confidentiam præcipites egit. Hucusque Basilius. SERAPION quoque apud Cassianum collatione quinta, cum dixisset tentationum & impugnationum extinctionem à Deo *specialiter ac iugiter poscendam,* subiicit, *impossibile namque est de qualibet passione triumphum quempiam promereri, priusquam intellexerit industria vel labore proprio victoriam certaminis semet obtinere non posse.* Richardus item Victorinus in Cantica Canticorum *Impossibile est,* inquit, *quempiam de se ipso triumphare posse, donec experimento didicerit propria virtute se non posse obtinere triumphum. Quantum autem,* addit, *fideles de se diffidunt, tantum in diuinæ spei adiutorio confidunt; & quantum de se infirmantur, tantum fortes sunt, & potentes in Deo.*

C.c.14

R.c.21.

III. VTILITAS est, quod eo longius aberis à maledictione, quam Deus comminatur iis qui confidunt suis viribus apud Ieremiam. *Hæc dicit Dominus. Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor eius. Erit enim quasi myrica in deserto, & non videbit, cum venerit bonum, sed habitabit in siccitate, in deserto, in terra salsuginis & inhabitabili. Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius.* In quę verba Hieronym. *Maledictus qui ponit carnem brachium suum, id est, fortitudinem suam, & quicquid egerit non Domini clementiæ, sed suæ putauerit esse virtutis. Qui enim hoc agit, à Domino recedit cor eius, asserens se posse quod non potest. Et erit quasi myricæ siue vt interpretatus est Symmachus, lignum infructuosum in solitudine, & terra salsuginis, id est, inhabitabili, quæ hospitem non habet Deum, nec angelorum præsidia, nec Spiritus sancti gratiam, nec scientiam magistrorum* Et August. ad Macedon. *Maledictus omnis sicut alibi eadem litera docent, qui spem suam ponit in homine. Ergo nec in seipso quisquam debet, quia & ipse homo est. Proinde vt transiret omnium vanitatum & insaniarum mendacium limites, atq; ibi beatam vitam poneret, vbi verè est. Beatus, inquit, populus cuius Dominus Deus ipsius.* Et in Enchiridio. *De ijs omnibus quæ fideliter sunt credenda ea tantum ad spem pertinent, quæ in oratione Dominica continentur. Maledictus est enim omnis, sicut diuina testantur eloquia, qui spem ponit in homine, ac per hoc in semetipso qui spem ponit, huius maledicti vinculo innectitur Ideo non nisi à Domino Deo petere debemus, quicquid speramus nos, vel bene operaturos, vel pro bonis operibus adepturos.*

Ier.17.5.

H.l.3.in Ier.

A.ep.52.
Ier.17.5.

Ps.143.15.
Id.c.114.

IV. VTILITAS, quod beneficio eiusdem virtutis eximes te pluribus grauium

grauium lapsuum periculis. Et primo à præsumptione, nam secundum S. Bernard. primus gradus præsumptionis est suis viribus præsidere. Ita enim loquitur scribens in psalmum, *Qui habitat. Nolo ignorare vos fratres quonam modo descendatur, imò cadatur in illas* (voragines.) *Primus enim gradus descensionis huius dissimulatio propriæ infirmitatis, iniquitatis, inutilitatis, dum sibi parcens, sibi blandiens, sibi persuadens homo se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.* Et infra, docet hanc viam fuisse Luciferi cadentis de cœlo, quod non agnoscens imbecillitatem virium suarum in tantam præsumptionem lapsus sit, vt se similem fecerit altissimo. 2. eximes te periculo perdendi piorum desideriorum & operum fructum. Habes exemplum in Apostolo Petro qui nocte extremæ cœnæ firmissimè proposuerat se nulla ratione admissurum in animum vel scandalum vel cogitationem de negando Christo, immò toto pectore dixerat. *Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo,* & tamen paulo post propositi immemor capto Christo aufugit, & ter eum negauit. Cuius lapsus nō alia sane causa fuit, quam q; nimium suis viribus fuerit confisus, vt liquet ex verbis quibus se omnibus Apostolis prætulit, *Etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.* Et cum Christus ei disertè prædiceret. *Amen dico tibi, quia in hac nocte, antequā gallus cantet, ter me negabis,* posito omni imbecillitatis metu audacter respondit, se potius moriturum quàm negaturum. Quod accidit Petro ante acceptum Spiritum sanctum, hoc quotidie accidit nobis, vt cum non omnem fiduciam in Deo collocamus, sed plus æquo industriæ nostræ præfidimus, auxilium efficax subtrahatur, quo muniti pia proposita perficere poteramus, vt bene obseruauit Chrysostom. in Matthæum. 3. eximes te periculo labēdi in hæresin. inde enim omnes hæretici fiunt, quod nimium sibi suo ingenio proprias opiniones sequantur; Vnde Hieronymus exponens verba Apostoli ex epistola ad Titū. *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita sciens, quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Hæresis græcè,* inquit, *ab electione dicitur, quod scilicet vnusquisq; id sibi eligat, quod melius esse videatur. Propterea verò à semetipso dicitur esse damnatus, quia fornicator, adulter, homicida, & cetera vitia per sacerdotes Ecclesia propelluntur. Hæretici autem in semetipsos sentētiam ferunt suo arbitrio de Ecclesia recedentes, quæ recessio propriæ conscientiæ videtur esse damnatio.* Et S. Augustinus ad Macedonium, qui eum sapientem vocarat, respōdet. *Ex ista sapientia, quæ vna & vera est, si quid habeo, à Deo sumpsi, non à me præsumpsi: non enim meo vel ingenio, vel merito, sed eius dono sum si quid laudabiliter sum. Nam quædam acutissima & excellentissima ingenia tanto in maiores errores ierunt, quanto præsidentius tanquam suis viribus cucurrerūt,*

B serm. 11.

Matth. 26. 35.

Ib. 23.

C. hom. 3.

Tit. 3. 10.

Epist. 52. Augu.

nec supplicitèr ac veraciter Deum, vt viam sibi ostenderet petiuerunt. Vide PANARIVM. V. Hæresis. R. 5.

CAPVT III.

De Medijs quibus hæc virtus parari possit.

PRIMVM medium est, considerare diligenter Deum omnium bonorum tàm naturalium, quàm supernaturalium, siue essentiam, siue vires, siue actiones nostras spectes esse auctorem, secundum illud psaltis regii. *Beatus, cuius Deus Iacob adiutor eius, spes eius in Domino Deo ipsius, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt.* Et Isaiæ prophetæ. *Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es nobis.* Et Christi Domini. *Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere.* quod dictum verum est de Christo, sine qua Deus, sine quâ homo est. Qua Deus quidem, quia homo nullam actionem etiam naturalem & liberam potest sine cooperatione Dei exercere: Qua homo vero, quia homo nihil Deo gratum, vel vitæ æternæ meritorium facere potest sine gratia & merito Christi. Sicut enim viti intimè coniuncti sunt palmites, ita fideles iusti per fidem & charitatem adhærent Christo. Vnde cum quidam à Christo percontarentur, quemadmodum facere possent opera Dei? respondit. *Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille.* Et non multo post subiungit. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.* Idem docuere Apostoli, vt S. Paulus ad Philippenses. *Deus est, qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate.* Et B. Iacobus. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à Patre luminum.* Immò si Deus vel minimo momento non nobis modo, sed toti adeo mundo præsentiam suam subtraheret, vel actionem eũ conseruandi suspẽderet, repente omnia in nihilum reciderent. *In ipso enim*, inquit Apostolus ad Athenienses, *viuimus, & mouemur, & sumus, sicut & quidam vestrorum poetarum dixerunt.*

Psalm. 145. 5.
Isai. 26. 12.
Ioan. 15. 5.
Ioan. 6. 29.
Phil. 2. 13.
Iac. 1. 17.
Act. 17. 28.

Vnde S. Augustinus libro 4. de Genesi ad litteram. *Neque enim sicut structuram ædium cum fabricauerit quis abscedit, atq; illo cessante atq; abscedente stat opus eius, ita mundus vel ictu oculi stare poterit, si ei Deus regimen suum subtraxerit. Proinde & quod Dominus ait. Pater meus vsq; nunc operatur, continuationem quandam operis eius, qua vniuersam creaturam continet atq; administrat, ostendit.*

A. c. 12.
Ioan. 5. 17.

II. Me-

II. Medium est, soli diuino numini confidere, & in actionibus omnibus eius opem implorare. Si enim sine eius præsidio nihil facere possumus, vt iam ostensum est, cur viribus nostris fidere pergamus? Id probè animaduertens Sapiens ita loquitur. *Vt sciui, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ scire, cuius esset hoc donum: adij Dominum, & deprecatus sum illum.* Nomine continentiæ autem S. Basilius in regulis fusius disputatis intelligit abstinentiam ab omni vitiosa affectione. Sap. 8.21. B.q.16. & 17. Cæl.c.9.

Hinc S. CÆLESTINVS Papa in epistola ad Episcopos Gallię. *Quod ergo tempus,* inquit, *interuenit, quo eius non egeamus auxilio? In omnibus actibus, causis, cogitationibus, motibus adiutor & protector orandus est. Superbum est enim, vt quicquam sibi humana natura præsumat clamante Apostolo. Non est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinem, &c.* Quod si quis obtēdat omnia opera hominis esse quidē Dei dona, tamen liberi arbitrii cooperatione effici, scire debet & ipsum liberum arbitrium, & ipsam quoq; cooperationem nostrā esse à Deo, *Deus enim operatur in nobis velle & perficere*, vt supra ex Apostolo dictū est, ac vt sit aliquid propriè nostrum, tamen id totum ab homine debetur Deo, tum quia eius creatura est, tum quia compensandis eius beneficiis par non est. Vnde Augustinus alicubi cum Deo ita colloquitur. *Aperuisti mihi oculos lux, & excitasti, & illuminasti me, & vidi quod gloriari non valeat ante te omnis caro, nec iustificetur omnis viuens, quoniam si quid boni est, parui vel magni, donum tuum est, & nostrum non nisi malum est. Vnde igitur gloriabitur omnis caro, nunquid de malo? Hac non est gloria, sed miseria. Sed nunquid gloriabitur de bono (cooperatione sua bona,) nunquid de alieno? Tuum, Domine est bonum, tua est gloria.* Eph. 6.12. Phil.2.13. A. in Soliloq. c.15.

III. Medium est agnitio suæ imbecillitatis. Hoc medio Deus populum Israheliticum ad saniorem mentem reduxit. nam cum eum ex Ægypto eduxisset, multisq; ac magnis cumulasset beneficiis, ne successentibus prosperis insolescerent, suisq; confisi viribus obliuiscerentur DEI, magnis afflictionibus eos probauit, vt inopia aquarum in solitudine, serpentum morsu, vicinorum hostium incursione, repentina internecione, vt hac rerum aduersarum secundarumque vicissitudine reipsa cognoscerent omne bonum sibi diuinitus contingere, atque ita industriæ suæ diffisi se humiliarent, & omnem fiduciam in Deo defigerent. Vnde Moyses in Deuteronomio hanc ipsam huius vicissitudinis causam reddit. *Postquam afflixit*, inquiens, *ac probauit, ad extremum misertus est tui, ne diceres in corde tuo: Fortitudo mea & robur manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt.* Deut. 8.17.

Sed

Sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse vires tibi præbuerit vt impleret pactũ suum, super quo iurauit Patribus tuis, sicut præsens indicat dies. Sic & Au-
A.c.15. gustinus fatetur in Soliloquiis se diffidentiam sui didicisse. *Fortissime*, ait, *magnipotens Deus credebam me fore aliquid cum nihil essem. Cogitabam me esse prudentem & deceptus sum: dixi quod diues essem, & nullius egerem, & nesciebam, quoniam pauper eram, cæcus, nudus, miser & miserabilis. Sed nunc video, quoniam si quid boni est, parui vel magni, donum tuum est, & nostrum non nisi malum est, & nisi tu custodieris ciuitatem, in vanum laborant, qui custodiunt eam. Credebam me sufficere per me, nec percipiebam, quoniam tu regebas me, donec aliquantulum te elongasti à me, & cecidistatim in me, & quod surrexi fuit ex te.* Plura de dignitate & vtilitate huius medii, ex S. Patribus, & Ethnicis Scriptoribus vide V. *Cognitio sui.*

CAPVT IV.

De Indicijs, quibus homo sibi diffidens agnoscatur.

PRIMVM Indicium est, in cuiusuis operis, maximè si alicuius momenti sit, initio diuinum auxilium inuocare, sæpe etiam interce ssionem Sanctorum iam in regno cœlorum cum Christo regnantium atque imprimis beatissim. Virginis MARIÆ. EXEMPLO sit exercitatissimus orator DAVID rex, qui imbecillitatem virium suarum aguoscẽs in hunc mundum orabat. *Diligam te Domine fortitudo mea, Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. Deus meus adiutor*
Psal. 17. 8. A. ep. 52. *meus. Protector meus & cornu salutis meæ & susceptor meus.* Vnde S. Augustinus in epistola ad Macedonium. *Si nos virtus vera delectat, ei dicamus, quod in eius sacris litteris legimus, Diligam te Domine virtus mea. Et si verè beati esse volumus, quod nolle non possumus, id quod in eisdem litteris didici-*
Psalm. 35. 5. *mus fidò corde teneamus. Beatus vir cuius est nomen Domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias mendaces. Quanta est autem vanitas, quanta insania, quãtumq; mendacium, hominẽ mortalem, ærumnosam vitam mutabili & spiritu & carne ducentem, tot peccatis oneratum, tot tentationibus subditum, tot corruptionibus obnoxium, pœnisq; iustissimis destinatum in seipso fidere, vt beatus sit: quando ne illud quidem quod habet in naturæ suæ dignitate præcipuum, id est, mentem atq; rationem potest vendicare ab erroribus, nisi Deus adsit lux mentium.*

Cass. 10. Hoc exemplum Dauidicum olim secuti sunt eremitæ, qui teste Cassiano collatione decima, ad quasuis actiones, vel tentationes iterabant

rabant illum versiculum Dauidis. *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina.* Et iam sequitur Ecclesia in diuini officii recitatione, cum singulas horas canonicas ab eodem auspicatur. Cuius consuetudinis, inter ceteras, & hanc causam instituto nostro congruentem reddit Cassianus. *Iste,* inquiens, *versus in acedia & anxietate animi collocatos, seu tristitia vel cogitationibus quibuscunq; depressos salutis remedia desperare non patitur, ostendens illum quem inuocat inspicere iugiter nostra certamina, atq; à suis supplicibus non abesse. Iste nos in spiritalibus successibus, lætitiaq; constitutos admonet extolli penitus non debere, nec inflari de prospero statu, quem sine protectore Deo retineri non posse testatur, dum non solum eum semper, sed etiam vt velociter sibi auxilietur implorat. Nam qui se semper & in omnibus desiderat adiuuari, manifestat quod non tantum in rebus duris ac tristibus sed etiam in secundis ac latis pari modo Deo egeat adiutore, in neutro sciens humanam fragilitatem sine illius opitulatione subsistere.*

Quantum autem obsit rem aliquam aggredi, non consulto prius in oratione Deo, docet exemplum Iosue cum Gabaonitis; nam cum horum legati ad Iosue venissent, & insigni fraude cõmenti fuissent se è lõginquis regionibus profectos, eique rei argumento esse, vestium calceamentorumque vetustatem, & panum, quos recentes accepissent, duritiem; Iosue cum suis nimium suæ prudentiæ confisus pacis fœdera interposito iuramento cum eis iniit. Cuius erroris diuina Scriptura causam illam commemorat, quod os Domini non interrogauerint, hoc est, in precibus consilium Domini non explorarint. Ios.9.3.

II. Indicium est, si quis *cum metu & tremore,* vt loquitur Apostolus, *salutem suam operetur. Beatus enim homo,* teste Sapiente, *qui semper est pauidus.* 2. si pericula, omnesque occasiones peccati caueat. *Qui enim amat periculum,* inquit Ecclesiasticus, *peribit in illo.* cuiusmodi periculum est in colloquio & cohabitatione cum mulieribus. *Quid tibi necesse est,* inquit Hieronymus, *in ea versari domo, in qua necesse habes quotidie, aut perire aut vincere? Quis vnquã iuxta viperam securos somnos capit? qua etsi non percutiat, certe solicitat. Securius est perire non posse, quàm iuxta periculum non periisse.* 3. si suorum operum bonorum laudem Deo potius, quã sibi tribuerit. exemplo D. Pauli in hunc modum loquentis. *Abundantius illis omnibus* (Apostolis) *laboraui, non ego autem, sed gratia Dei mecum.* Et. *Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum.* Et. *Deo autem gratias, qui semper nos triumphat in Christo Iesu.* Et. *Omnia possum in eo, qui me confortat.* 4. si de suis rebus licet præclarè gestis submisse loquatur, secundum doctrinam Christi. *Cum feceritis,* ait ad Apostolos, *omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus.* Vnde S. Chrysostomus in Genesin. *Oportet in virtute & recte factis* Phil.2.12. Prou.28.14. Eccli.3.28. H.ep.47. 1.Cor.15.10. Ib.v.57. 2.Cor.2.14. Phil.4.13. Luc.17.10. Ch.hom.21.

spem salutis habere, imò neq; in illis multum de se sentire, sed tunc magis humilem & modestum esse, cum magnas virtutum diuitias congerere possumus. Sic enim & ipsi collectas diuitias custodiemus, & gratiam Dei nobis conciliabimus. Hoc indicium potest etiam seruire pro Medio consequendi virtutem diffidentiæ sui. nam cum submisse de rebus suis sentire & loqui sit actus humilitatis, vtique prodesse potuit ad parandam diffidentiam, quæ est quædam humilitas. *Siquidem humiliatio*, vt habet S. Bernardus, *via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugias humiliationis.*

B. ep. 87.

VIDE *plura. V. Abnegatio sui. Cognitio sui. Conscientiæ examen. Humilitas. Profectus spiritualis.* SPES. *Et in* PANARIO *V. Præsumptio. Superbia.*

E.

ELEEMOSYNA.

CAPVT I.

Quid sit eleemosyna.

ELEEMOSYNH græcè, latine est Misericordia. dicitur enim à verbo ἐλεέω, quod est misereor. *Misericordia* autem propriè, teste S. Basilio, *est affectio animi erga eos, qui aliqua arumna corporis vel animi affligantur. Miseramur enim*, inquit, *eos, qui ex magnis opibus in extremam incidere paupertatem, vel ex optima corporis habitudine in extremam debilitatem.*

B. in psal. 114.

Quanquam S. Gregorius scribens in psalmum 50. discrimen notauit inter misericordiam & miserationem. *Per misericordiam*, ait, *misserentis affectum intelligimus, per miserationem verò ipsam misericordiæ exhibitionẽ signamus, iuxta quod scriptum est; Misericors & miserator Dominus. Superfluum enim esset vtrumq; ponere, nisi esset varietas in significatione.* Sic Eleemosynæ nomen, vt in coloniam latinorum translatum est, vsu scripturæ & latinorum scriptorum potius actum vel opus misericordiæ, quam affectũ designat, vt apud Dan. *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.* Et apud Matthæum. *Cum facis eleemosynã noli tuba canere ante te.* Vnde S. Augustinus in Enchiridio. *Est enim eleemosyna opus misericordiæ.* Et Spartianus scriptor Ethnicus de Cæsare Caracalla. *Non lentus in eleemosynam.*

G. in 7. pſ. pœni.

Psal. 110. 4.

Dan. 4. 24.
Matt. 6. 2.
A c. 76.

Est autem Actvs misericordiæ Virtutis, idq; vt Theologi loquũtur, elicitus. nam, vt est imperatus, est charitatis. Vnde B. Ioannes in prima epistola. *Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Nec enim audiendi sunt Stoici, qui teste Lactantio & S. Augustino eam inter morbos animi numerant. Senecæ Stoici hæc verba sunt lib. 2. de clementia. *Misericordia est vitium pusilli animi, ad speciem alienorum malorum succidentis, Hinc est,* inquit Lactantius, *illa Plauti detestanda sententia:*

Male meretur, qui mendico dat, quod edat.
Nam & illud quod dat, perit,
Et illi producit vitam ad miseriam.

1. Ioan. 3. 17.
L. l. 6. c. 14.
A. 9. de ciuit. c. 5.
Sen c. 5.
L. l. 6. c. 11.

Et mox addit, *Quid* M. Tvllivs *in suis Officialibus libris, nonne hoc idem suadet, non esse omnino largiendum?* Augustinus tamen inficiatur Ciceronem à Stoicis stetisse. *Longe,* inquiens libro nono de ciuitate Dei, *melius & humanius & piorum sensibus accomodatius,* Cicero *in Cæsaris laudibus locutus est, vbi ait. Nulla de virtutibus tuis nec admirabilior, nec gratior misericordia est. Quid est autem misericordia, nisi aliena miseria quadam in nostro corde compassio, qua vtiq; si possimus subuenire compellimur? Hanc Cicero loquutor egregius non dubitauit appellare virtutem, quam Stoicos inter vitia numerare non pudet.*

T. l. 2 offic. A. c. 5.
Cic. pro Q. Ligario.

Signanter autem B. Augustinus expressit, misericordiam esse compassionem, qua, *si possimus,* subuenire compellimur egeno, quia misericordia integrum virtutis nomen retinet, si adsit voluntas benefaciendi, licet desit facultas, vt si nihil tibi sit nummorum quod eroges. Vnde Clemens Alexandrin. *Misericordia,* inquit, *non est vt quidam existimarunt Philosophi, molestia propter alienas calamitates sed est potius quid diuinum, vt dicunt prophetæ. Misericordiam, inquit volo, & non sacrificiũ. Misericordes autem esse vult, non solum qui faciunt misericordiam, sed etiam qui misereri volunt, etsi non possint, quibus adest, vt sponte & libera voluntate operentur. Nonnunquam enim volumus vel dando pecuniam, vel corpoream dando operam facere misericordiam, vtpote egenti opem ferre, vel ægrotanti inservire, vel ei adesse, qui est in aliqua calamitate, nec possumus vel propter paupertatem, vel morbum, vel senectutem (nam ea quoque morbus est naturalis) exequi institutum. Eundem autem honorem consequentur ij, qui voluerunt cum ijs qui potuerunt, quorum est voluntas æqualis, etsi superent facultatibus.*

Cl. 4. strom.
Osee 6. 6.

CAPVT II.

Quot sint Eleemosynæ genera.

Aug in. Enchir. c.72.ho.6 ex 50 Gr.22.mor.c.12. Isid.lib.3.c.64. S. PATRES duo faciunt Eleemosynæ genera; aliæ enim sunt corporales, aliæ spirituales Eleemosynæ. CORPORALES numerantur septem. Esurientes pascere, potum dare sitientibus, operire nudos, captiuos redimere, ægrotos inuisere, hospitio peregrinos suscipere. Matt.25.37. mortuos sepelire. Vnde versus. *Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.* E quibus sex apud Matthæum nominantur ab ipso Christo, omissa sola septima de mortuis sepeliendis, à qua laudantur viri Iabes Galaad in libris Regum, cum sepelissent regem Saul. Et ab angelo laudatur Tobias. Et à Christo Maria Magdalena, dum ait: *Opus bonum operata est in me, mittens enim vnguentum hoc, ad sepeliendum me fecit.* Cur autem sepulturæ non meminerit Christus 21. Matthæi, causam vnam reddit S. Augustinus libro de cura pro mortuis, quod esset omnium minima & obscurissima eleemosyna. Alteram tradit S. Chrysostom. in Ioannem, eo quod sponte sua homines non solum hanc eleemosynam faciant, sed etiam facile in ea per abusum excedant, vt dum pretiosis vestibus induuntur cadauera diuitum, quæ vtilius darentur pauperibus. Omnium horum corporalium Eleemosynarum ex vetustissimis meminit Lactantius in epitome diuinarum institutionum his verbis: *Si quis victu indiget, impertiamur, si quis nudus occurrerit, vestiamus. Si quis à potentiori iniuriam sustinet, eruamus. Pateat domicilium nostrũ vel peregrinis, vel indigentibus tecto. Pupillis defensio, viduis tutela nostra non desit. Redimere ab hoste captiuos magnum misericordiæ opus est: item ægros, pauperes visitare atque fouere: inopes aut pauperes si obierint, non patiamur insepultos iacere. Hæc sunt opera, hæc officia misericordiæ, quæ si quis perfecerit, verum & acceptum sacrificium Deo immolabit.*

2. Reg.2. Tob. 12.12. Matt.26.10. A.c.3. C.hom.84. L.c.5.

SPIRITVALES eleemosynæ item enumerantur à Theologis septem, è diuinis Scripturis excerptæ. Peccantes corrigere, ignorantes docere, dubitantibus rectè consulere, pro salute proximi Deum orare, consolari mæstos, ferre patienter iniurias, offensam remittere. Vnde versus. *Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.* PRIMA habetur Matthæi 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum.* Et 1. ad Timotheum 5. *Peccantes coram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant.* II. habetur Ecclesiastici 18. *Qui misericordiam habet, docet & erudit quasi pastor gregem suum.* & angelus apud Danielem. *Qui docti fuerint, fulgebunt*

Matt. 18.15. Eccli. 18.13. Dan.12.3.

bunt, quasi splendor firmamenti & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. III. habetur Prouerbiorum 27. *Bonis amici consiliis anima dulcoratur.* Et Ecclesiastici 5. *Si est tibi intellectus, responde proximo, sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato & confundaris.* IV. Matthæi 5. *Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos.* Et Iacobi 5. *Orate pro inuicem vt saluemini.* V. Ecclesiastici 7. *Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula, ex his enim in dilectione firmaberis.* Et prima ad Thessalonicenses quinto. *Rogamus autem vos fratres corripite inquietos, consolamini pusillanimes.* VI. Ibidem. *Suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat.* VII. habetur Matthæi quinto. *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* Et capite 6. *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra.* Et Ecclesiastici 28. *Homo homini reseruat iram, & à Deo quærit medelam. In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur?*

Pro. 27. 9.
Matt. 5. 44. Eccli 7. 38.
Matt. 5. 23.
Eccli. 28. 3.

NEQVE idcirco hæ vel corporales, vel spirituales eleemosynæ septenario numero includuntur, quod plures non sint, sed quod ad has omnes aliæ referri possint, quarum nonnullas refert S. Augustinus in Enchiridio. *Non solum autem,* inquit, *qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, fugienti latibulum, ægro vel incluso visitationem, captiuo redemptionem, debili subuectionem, cæco deductionem, tristi consolationem, non sano medicinam, erranti viam, deliberanti consilium, & quod cuiq; necessarium est indigenti, verumetiam & qui dat veniã peccanti, eleemosynã dat, & qui emẽdat verbere, in quem potestas datur, & coercet aliqua disciplina, & tamen peccatũ eius, quo ab illo læsus est, aut offensus, dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur, non solum in eo quod dimittit atque orat, verum etiam in eo, quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosinam dat, quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati, non voluntati. Multa igitur genera sunt eleemosinarum, quæ cum facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata, sed ea nihil est maius, qua ex corde dimittimus, quod in nos quisq; peccauit.*

A. c. 71.

CAPVT III.

De Dignitate & præstantia Eleemosynæ.

PRIMO dignitatem vel præstantiam Eleemosynæ, aut Misericordiç Spiritus sanctus in sacris litteris eo nomine imprimis declarauit, quod eam non semel prætulerit sacrificio. vt in Prouerbiis. *Facere misericordiam & iudicium magis placet Domino, quam victima.* Et apud Matthæum, dicente Christo. *Euntes autem discite quid est. Misericordiam volo & non sacrificium?* quod dictum ex propheta Osee sumptum est. Apostolus quoq; bis eam comparauit hostiis, vt ad Philippenses dum ait. *Repletus sum acceptis ab Epaphrodito quæ misistis, odorē suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.* Et ad Hebræos. *Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.* Deinde declarauit præstantiã, quod dicat eã nos fieri quasi similes Deo. Nam aliquot operibus misericordiæ, tam corporalibus quã spiritalibus enumeratis, causam cur ea exercere debeamus reddit, *vt sitis filij patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos.* Et alibi tradit ea posse nos fieri perfectos, vt cum omnia erogantur in pauperes.

Prou. 21.3.
Matt. 9.13.
Osc.6.6.
Phil.4.18.
Heb.13.16.
Matt.5.45.
Matt.19.21.

PATRES quoq; veteres dignitatem eius mirificè prædicarunt. S. Cyprianus libro de opere & eleemosynis non dubitat conferre cum sacro Baptismo, *quia*, inquit, *sicut lauacro aquæ salutari gehennæ ignis extinguitur, ita eleemosynis atque operibus iustis delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissio peccatorum datur, assidua & iugis operatio, baptismi instar imitata Dei rursus indulgentiam largitur.* Lactantius libro sexto. *In homine præclarum & excellens est bonum misericordia, idq; diuinis testimonijs & bonorum malorumq; consensu optimum iudicatur.* Et rursus. *Primum officium iustitiæ est, coniungi cum Deo, secundum cum homine: sed illud primum religio dicitur, hoc secundum misericordia vel humanitas nominatur. Quæ virtus propria est iustorum & cultorum Dei, quod ea sola vitæ communis in se continet rationem.* Et infra. *Captiuorum redemptio magnum atq; præclarum iustitiæ opus est pupillos & viduas destitutos & auxilio indigētes tueri atque defendere.* S. Basilius in Hexæmeron. *Salomon sanè quam sapiens, qui è solida Spiritus sancti doctrina suam hausit sapientiam, magnifico planè hominem exornans elogio voce exerta hæc depromebat. Magna res est homo, & res pretiosa vir misericors.*

Cyp. initio.
L.c.14.
Id. c.16.
ap.12.
Bhom.pr.

Gregor. Nyssenus libro de Beatitudinibus. *Si misericordiæ appellatio Deum decet, ad quid aliud te sermo Christi hortatur, nisi vt Deus fias, tanquam insignitus propria nota Deitatis?* S. Greg. Nazian. in oratione de pauperũ amore.

amore. *Nihil tam diuinum homo habet, quam de alijs bene mereri, tametsi ille maiora, hic minora beneficia conferat, vterque nimirum pro suis viribus. Fac calamitosos sis Deus, Dei misericordiam imitando.* Et infra. *Dominus misericordiam mauult, quam sacrificium, ac pinguium agnorum myriades, cõmiseratio superat.* Et sub initium. *Si ex Pauli, atq; ipsius etiam Christi sentẽtia & auctoritate charitatem, vt legis & prophetarum caput, praeceptorum omnium primum maximumque censendum est, huius potissimam partem in eo sitam esse cõperio, vt pauperes amore & beneuolentia complectamur. Neq; enim vlla omnino res est, quae Dei beneuolentiam perinde conciliet, ac misericordia.* S. Ambrosius libro primo Officiorum. *Bona etiam misericordia, quae & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum Patrem. Nihil tam commendat Christianam animam, quam misericordia.* S. Chrysost. ad populum Antiochenum. *Non dixit Christus, si ieiunetis eritis similes Patri vestro, neq; dixit si virginitatem illaesam seruaueritis, eritis similes Patri vestro, &c. nihil enim horum est circa Deum: sed quid. Estote misericordes, sicut & pater vester, qui in cœlis est. Hoc Dei est opus, hoc si nõ habeas, quid habes? Misericordiam volo inquit, non sacrificium. Fecit cœlum Deus, fecit terram, mare: magna haec, & ipsius digna sapientia. Sed illorum nullo tantum humanam attraxit naturam, quantum misericordia & clementia.* Et alibi ad eundem. *Melius est hanc artem, dandi eleemosynam, scire quam esse regem, & diademate coronari. Non enim est haec sola eius praecellentia, quod aliarum non indiget, verum & diuersarum rerum est expeditoria. Domos enim aedificat in cœlis semper mansuras, & qui se consecuti fuerint, docet, quemadmodum immortalem fugiant mortem, &c. Et quid opus est omnia particulatim dicere artis huius merita? haec namq; te docet, quomodo possis Deo similis fieri, quod est omniũ summa bonorũ. Haec est quae Sophistis & oratorib. te potentiorem efficit.* Et alibi. *Ait* scriptura; *Magna res homo & pretiosa vir misericors. Haec maior est gratia, quam mortuos resuscitare. Multo namq; maius est quam in nomine Iesu mortuos suscitare, esurientẽ pascere Christum. nam hic quidem tu de Christo bene mereris, illic autem ipse de te. Ac merces est in bene gerendo, non in bene patiendo. Hic insignis ipse Deo debes, in eleemosyna verò Deum habes debitorem.* Et de pœnitentia. *Eleemosyna regina illa virtutum homines in ipsorum cœlorum arces celerrimè adducet aduocati optimi loco fungens. Magna res est eleemosyna, praecidit aerem, transit lunam, solis radios cædit, ad ipsum venit cœlorum culmen, ipsos pertransiens cœlos, & angelorum populos decurrens, archangelorumq; choros, & omnes superiores potestates, ipsi assistit regali throno.* S. Hieronymus ad Hedibiam. *Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis? fac, quod fecerunt Apostoli: vende omnia quae habes, & da pauperibus, & sequere Saluatorem. Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradũ virtutis? dimitte omnia quaecũq; habes, da filijs*

A. cap. 7.
C. hom. 36.
Luc. 6.
Osee. 6. 6.
Matt. 9. 13.
Hom. 23.
Hom. 36. ad p.
Hom. 9.
H. ep. 130. q. 3.

A.hom.29. *da filiis, da propinquis.* S. Augustinus libro 50. homiliarum. *Sacrificium Christiani est eleemosina in pauperem. Hinc enim fit Deus peccatis propitius.*
Hom.39. Eccli.3.33. *Nisi autem peccatis propitius fiat Deus, quis remanebit nisi Deus?* Et iterum. *Magnum opus est eleemosyna, vt faciat homo, quod fecit Deus, quia hos paucos esurientes in terra dimisit, qui vno vasculo orbem cœli pascit, per quem & nobis liceat erogare. Sed si vbiq; fuisset abundans perierat misericordia, dedit nobis secundum baptismum. Quis enim sine peccato? Nam sicut aqua extinguit ignem sic & eleemosyna extinguit peccatũ. Ante fores gehennæ stat misericordia, & neminem permittit in carcerem mitti.*

L. ser.5. S. Leo in serm. de quadragesima. *Clementes animos largitas dicet. Nihil est enim dignius, quam vt homo sit sui auctoris imitator, & secundum modum propriæ facultatis diuini sit operis executor. nam cum aluntur esurientes, vestiuntur nudi, fouentur infirmi, nonne auxiliũ Dei manus explet ministri, & benignitas serui munus est Domini?*

CAPVT IV.

De necessitate virtutis Misericordiæ.

NECESSITATEM misericordiæ tàm corporalis, quam spiritualis primum exponunt sacræ litteræ, dum satis indicant eam esse à Domino præceptam, idq; dupliciter, generatim & speciatim. Generatim quidem, quia Ecclesiasticus dicit. *vnicuiq; mandauit Deus de proximo suo.* Christus verò apud Matthæum: *Omnia quæcũque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex & prophetæ.* Et. *Secũdum,* mandatum *simile est huic. Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mãdatis vniuersa lex pendet & prophetæ.* Dein B. Paulus ad Romanos. *Si quod est mandatum, in hoc instauratur. Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Et ad Galatas. *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legẽ Christi.* Ac S. Pet. in epist. priore. *Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum.* Et S. Ioannes in epistola prima: *Filioli mei non diligamus verbo, neq; lingua, sed opere & veritate.* Charitas certè opere præstita maximè cernitur in operibus misericordiæ.

Eccli.7.12. Matt.7.12. Luc.6.31. Matt.22.39. Rom.13.9. Gal.6.2. 1.Pet 4.8. 1 Ioan.3.18.

SPECIATIM verò esse præceptam demonstrant hæc testimonia. Nam in Deuteronomio Dominus sic loquitur. *Ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui versatur in terra.* & in Tobia. *Quo modo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: Si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude.* Et in Pro-

Deut. 15.11. Tob.4.8.

in Prouerbiis. *Præcepta mea cor tuum custodiat: Misericordia & veritas te non deserant.* Et in Ecclesiastico. *Fili eleemosynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne transuertas à paupere.* Et. *Pauperi porrige manum tuam, vt perficiatur propitiatio & benedictio tua*, Et. *Propter mandatum assume pauperem & propter inopiam eius ne dimittas eum vacuum.* Et in Isaia. *Frange esurienti panem tuum, egenos vagosq; induc in domum tuam. Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris.* Et apud Zachariam Dominus. *Misericordiam & miserationes facite vnusquisq; cum fratre suo.* Et apud Lucam Christus. *Date & dabitur vobis.* Et. *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis:* Et ad Ephesios Paulus. *Estote inuicem benigni, misericordes donantes inuicē.* Et ad Hebræos. *Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci.* Denique si opera misericordiæ non essent in diuinis litteris præcepta, non damnarentur immisericordes in iudicio extremo; his enim à Iudice supremo dicitur. *Discedite à me maledicti in ignem æternum. Esuriui enim & non dedistis mihi manducare, &c.* Vnde S. Iacobus in epistola sua. *Iudicium enim*, inquit. *sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam.*

Eccli 4.1. Eccli. 7.36. Eccli.29.15. Isa. 58. 7. Zach. 7. 9. Luc. 6. 38. Luc. 11. 41. Ephes 4. 32. Heb. 13 16. Matth. 25. 41. Iac. 2. 13.

SCRIPTVRIS cōsentiunt S. Patres. S. Cypr. *In Euangelio Dominus, doctor vitæ nostræ & magister salutis æternæ inter sua mādata diuina & præcepta cœlestia nihil crebrius mādat & p̄cipit, q̄ vt insistamꝰ eleemosynis dādis. Vendite*, inquit, *res vestras, & date eleemosynā.* S. Greg. Naz. de Pauperum amore. *Quodnā porrò hoc mandatū est de beneficentia? ac videte quæso quàm cōstans sit, minimeq; fucatum. neq; enim hominibus Spiritu sancto afflatis fuit satis semel atq; iterum de pauperibus sermonem habuisse, nec quidam duntaxat verum omnes in vniuersum & sedulo quisq; ad eam rem nos inhortantur, nūc admonentes, nunc comminantes, nunc exprobrantes, nonnunquam etiam eos, qui hanc virtutem assequuntur laudibus efferentes: nimirum vt assidua commonitione nos ad præcepti huius expletionem inflamment.* S. Hier. in Micheæ verba. *Indicabo tibi ò homo quid sit bonum, & quid Dominus quærat à te: vtique facere iudicium, & diligere misericordiam. Quærit, inquit, à nobis Dominus, & necessariam habens nostram salutem poscit accipere, quod danti prosit: vt faciamus iudicium, id est, vt nihil absque ratione & consilio faciamus, vt ante mens iudicet, quod factura sit & postea opere compleat: vt misericordiam diligamus, & non quasi compulsi, aut ex necessitate misericordes simus, quoniam hilarem datorem diligit Deus.* S. Chrysostom. in epistolam ad Ephesios. *Quid igitur, inquis, in ignem minatur Dominus ingressuros eos, qui eleemosynam non dederunt, neq; simpliciter in ignem, sed in eum qui diabolo præparatus sit & angelis eius? Quamobrem hoc est quæso? Nihil ita Deum irritat, sed omnibus illud malis præponit. Si enim inimicos diligere oportet, perpende qua pœna dignus sit, qui amicos etiam perire sinit, hoc ipso gentibus quoq;*

C. de. eleem. Luc. 12. 33. H lib. 2. c. 6. Chr. serm. 4. Matth. 25.

peior. Magnitudo itaq; peccati huius cum diabolo gehennam ingredi facit. Va siquidem eleemosynam non facienti. Nam si in veteri istud testamento fuit, multò magis in nouo. Si enim vbi concessa erat pecuniarum possessio, fruitio, ac cura, tanta prouidentia pauperum habita est ratio, quanto magis hoc fieri debebat, vbi omnia proijcere iubemur. Quid enim non fecerunt hac in re Iudæi? Et
Id. ser. 4. in epistolam ad Philippenses. *Ex natura ad misericordiam vniuersi mouemur homines, atq; nihil ita bonũ est in natura nostra. Vnde merito quis quæsierit, cur potissimum hoc naturæ nostræ seminario sit inditum, quod lachrymis frangimur, quod ad misericordiam paratissimus. Nemo natura strenuus est, nemo natura vanæ gloriæ studio caret, nemo natura zelo atq; æmulatione superior est: misereri verò natura est omnibus inditũ, vt ut crudelis quispiã sit & immitis.* S. Augustin. in sermonibus de Tempore. *Mutat quidem hominem*
A. serm. 50. *in melius pœnitentia peccatorum, sed nec ipsa videtur aliquid profutura si ab operibus misericordiæ sterilis fuerit. Testatur hoc veritas per Ioannem, qui venientibus ad se dicebat. Generatio viperarum, quis vobis ostendit fugere à vẽ-*
Matt. 3. 7. *tura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ. Qui sint autẽ isti fructus, ipse consequenter ostendit. Nam post hæc eius verba interrogabant eum turbæ dicẽtes. Quid ergo faciemus, id est, qui sunt isti fructus, quos vt faciamus hortaris & terres? Respondens autem dicebat illis. Qui habet duas tunicas, det vnam*
Luc. 3. 11. *non habenti, & qui habet escas, similiter faciat. Quid manifestius, fratres mei, quid certius, quid expressius? Quid ergo aliud sonat, quod superius ait. Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur, nisi quod sinistri audituri sunt, Ite in ignem æternum. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, &c.*

CAPVT V.

De multiplici fructu Eleemosynæ.

TAM magni variiq; sunt eleemosynæ vel misericordiæ fructus, atq; vtilitates, vt B. Ioan. Chrysostomus integra homilia ad populum
Chr. hom. 33. Antiochenum habita conatus sit demonstrare Eleemosynam esse artem & quidem omnium quæstuosissimam. Sic enim eam exorsus est. *ELA charissimi hodie ostendamus, qualiter est ars omnium artium quæstuosissima Eleemosyna. Si enim artis est proprium, ad aliquam vtilitatem peruenire: eleemosyna verò nihil est vtilius, clarum est profecto, quod & ars & omnium est artium optima.*

PRIMVS fructus est, quod præ aliis operibus bonis conciliet magnam apud Deum fiduciam. Nam Tobias. *Fiducia*, inquit, *magna erit*

coram

coram ummo Deo eleemosyna, omnibus facientibus eam. Et Osee. *Misericordiam & iudicium custodi, & spera in Deo tuo semper. Misericordiam & veritatem*, ait rex Dauid, *diligit Dominus Deus.* Vnde S. Cyprianus lib. de Eleemosyna. *Præclara & diuina res, fratres carissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei.* & Chrysostom. in Genesin. *Hic erudiamur vt magna in dandis eleemosynis largitate vtamur, quo datis paruis, adipiscamur magna. Quomodo enim paria sunt, die obsecro, dare parum argenti, vel pascere esurientem, & die illa horribili fiduciam assequi, & audire verba nulli regno conferenda: Esuriui & dedistis mihi quod comederem.* Et infra. *Eleemosyna magnam nobis fiduciam conciliat, & præparat, vt ineffabilibus illis bonis frui tunc liceat.*

Tob. 4. 12. Ose. 12. 6. Psal. 83. 12. Ch. hom. 34.

II. Fructvs, quod præparet & disponat hominem ad gratiam iustificationis, si fiat ab eo qui pœnitentiam agere incipit. Nam angelus apud Tobiam ait, Eleemosyna *ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & vitam æternã* Et Ecclesiasticus. *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum.* Et Christus apud Lucam. *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Et in Actis Angelus ad Cornelium dixit. *Corneli, exaudita est oratio tua, & eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei. Mitte ergò in Ioppen, & accersi Simonem.* Vnde probat S. Augustinus in primo libro de prædestinatione Sanctorum Corneliũ per eleemosynas impetrasse à Deo gratiam fidei Christianæ & iustificationis perfectæ. Eodem modo accipiendum est, quod Daniel suasit Nabuchodonozori. *Consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum: forsitan ignoscet Deus delictis tuis.* Ideo enim vsus est Daniel vocula dubitandi Forsitan, vt indicaret eleemosyna non redimi peccatum ex iustitia, sed ex gratia, & ideo hominem tantum disponi ad iustificationem, & de congruo illam mereri, quod indicat in hunc locum S. Hieron.

Tob. 12. 8. Eccli. 3. 33. Luc. 11. 41. Act. 10. 31. A. cap 7. Dan. 4 24. H. in c. 4. Dan.

III. Fructvs est, quod mereatur vitam æternam, si fiat ab homine iusto ex charitate. Vnde Tobias. *Qui faciunt eleemosynam & iustitiam saturabuntur vita.* Et Dauid. *Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem in die mala liberabit eum Dominus.* Et. *Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi.* Et Salomon. *Qui miseretur pauperis beatus erit.* Et. *Qui sequitur iustitiam & misericordiam, inuenies vitam, iustitiam & gloriam.* Et Christvs. *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo.* Et. *Venite benedicti patris mei possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim & dedistis mihi mand. &c.* Et Paulus. *Beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci, talibus enim hostiis promeretur DEVS.* Et.

Tob. 12. 9. Ps 40. 1. Ps. 111. 9. Prou. 14. 11. Prou. 21. 21. Matt. 19. & 25. Heb. 13. 16. 2 Cor. 9 6.

Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. IDEM docuere S. Patres. S. Cyprianus. *Quæ illa erit, fratres carissimi operantium gloria, quam grandis & summa lætitia, cum populum suum Dominus cœperit recensere, & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cœlestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit.* Lactantius sexto diuinarum institutionum. *Ægros quoque quibus defuerit qui assistat, curandos fouendosque suscipere, summæ humanitatis & magnæ operationis est: quod qui fecerit, hic vtuam hostiam Deo acquiret, & quod alteri dederit ad tempus, ipse à Deo accipiet in æternum.* Greg Nyssenus de amandis pauperibus. *Denique pro suis quemque meritis ornatum cerno. Illis qui boni benigniique fuerint summa & perpetua requies tribuitur in regno cœlesti, in humanis autem & improbis supplicium ignis, idque sempiternum.* Chrysost. de Pœnitentia: *Nundinæ nobis profecto mirabiles sunt. harum nulla alia est professio & negotiatori nulla alia intentio, quam parvo quidem emere, magno vendere: nam ea cuiuscunque negotiantis industria. Num negotiationibus alia ratio est, quam quod minori empta maiori pretio vendat, atque duplicatam sibi summam inueniat? Tales igitur nobis Deus nundinas proposuit modico iustitias eme, quo multo vendas in sæculo futuro. Hic modico iustitia emitur, nisi pro panis fragmento; pro calice aquæ frigidæ. Amen dico vobis, inquit spiritualis mercaturæ Doctor, non perdet mercedem suam.* Augustinus libro primo contra aduersarium legis & prophetarum. *Dominus ad sinistram positis gentibus minatur esse dicturum. Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Huius tanti supplicij quæris causam? Esuriui, inquit, & non dedistis mihi manducare. Ecce pro esca temporali non ablata, sed non data æternum & horrendum supplicium comminatur. Et rectè, si consulas veritatem. Perparuum est enim, quod eleemosynis datur, sed cum pie datur, æternum inde meritum comparatur. Et ideo potius, quia paruum est quod datur, magna impietate nõ datur.* Idem libro 50. homiliarum docet Deum nobis fieri debitorem vitæ æternæ, cum pascimus pauperem, quod etiam docuit Chrysost. ad populum Antiochenum. Basilius in diuites auaros. & Cyprianus de eleemosyna. Habes in Pratospirituali exemplum de Philosopho qui chirographum ab Episcopo postulauit, quo testaretur retributionem pro eleemosyna fore in vita æterna.

C. de eleem.

L. c. 12.

G. orat. 1.

C. hom. 5.

Mart. 10. 42. A. c. 16.

Matt. 25 41.

A. hom. 39. Ch. hom. 36. C. hom. 6.

IV. FRVCTVS est, quod satisfaciat pro peccatis, hoc est, pro pœna temporali peccatis debita: Quo sensu accipe illud Tobiæ. *Eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patitur animã ire in tenebras.* Et illud Ecclesiastici. *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum.* Eodemque sensu accipiendum est, cum Cyprianus & Ambrosius eleemosynam comparãt baptismo, Sicut enim baptismus cul-

Tob. 4. 11.

Eccli. 3. 33.

Amb. serm. 31.

pam

pam & pœnã tollit: ita vt si quis mox à baptismo moriatur, nihil sit ei periculi à gehẽna, vel Purgatorio. Sic eleemosynæ post culpam pœnitentia remissam, satisfaciunt pro pœna temporali. imò vt Ambros. ait, in eo superant baptismum, quod hic semel tantum, illæ verò sæpius peccata remittant. Deinde Salomon in Prouerbiis. *Misericordia*, inquit, *& veritate redimitur iniquitas.* Redemptionis enim vox æquiualet satisfactioni, imò plus est esse redemptorẽ, quam satisfactorem. Sic S. Ambrosius de Elia & ieiunio. *Habemus plura subsidia, quibus peccata redimamus nostra. Pecuniam habes? redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es, peccatis tuis venundatus es. redime te operibus tuis. redime te pecunia tua.* Nazianzen. de pauperum amore. *Misericordia & fide peccata purgantur. Ergo miseratione purgemur, animiq; labes egregia illa herba detergamus, & dealbemus, alij vt lana, alij vt nix pro misericordiæ videlicet proportione.* August. in Enchir. *In melius est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus, vt ea semper liceat impunè committere: nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamuis miserando deleat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.* Idem testatur satisfactione per eleemosynã etiam piè defunctos iuuari, nempe sermone 32. de Verbis Apostoli, sicut & Chrysostomus homilia 69. ad populum, & Hieronymus epist. 26. ad Pammachium.

Prou. 16. 6.

A. c. 20.

Naz. orat.

A. c. 70.

V. FRVCTVS, quod impetret subsidium precum ab iis, quibus gratis confertur. vnde Ecclesiasticus. *Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.* Eodem pertinet, quod Christus dixit apud Matthæum. *Qui recipit iustum nomine iusti, mercedem iusti accipiet.* id est, quam iustus impetrabit orando pro illo. Et apud Lucam. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.*

Eccli. 29. 15.

Matt. 10. 41.

Luc. 16. 9.

Exemplum habemus in Actis Apostolicis de Tabitha eleemosynaria. Vt enim S. Petrus illam mortuam corporaliter precibus viduarũ, quæ ab ea eleemosynas acceperant, vitæ restituit, ita Deus sæpe excitat spiritaliter mortuos intuitu eleemosynarum. Hunc fructum notauit S. Ambrosius, cum in sermone quodam ita scripsit. *Mete ergo vberes pecuniæ tuæ fructus, orationes dico pauperum, intercessionemque sanctorum, qui pro te, officiorum tuorum memores apud iustum iudicem Deum dignis operum tuorum allegationibus postulent.* Deinde subiicit exemplum viduarum dictarum, quæ procedentes, & ostendentes vestimenta sua à Tabitha donata rogarunt Petrum pro ea. Chrysostom. quoq; ad populum. *Sunt & hic castra pauperum, & bellum, in quo pro te pauperes pugnant. Cum enim stipendium acceperint, orantes tibi Deum faciunt propitium;*

Act. 9. 40.

A serm. 81.

C. hom. 35.

propitium autem facientes, pro barbaris dæmonum insidias repellunt: neque sinunt vehementer infestum esse malignum, neq; semper irruere, sed ipsius soluunt potentiam. Hos itaque conspiciens milites quotidie pro te cum diabolo precibus & orationibus pugnantes, à temetipso pulchrum istud tributum exige, illorum alimenta.

VI. Fructus est, quod augeat bonorum temporalium prouentum sæpissimè. Quod primum Scriptura disertè affirmat. vt in Proue. biis. *Qui dat pauperibus, nunquam egebit.* Et. *Fœneratur Domino, qui miseretur*
Prou. 28. 27. *pauperis.* Et apud Lucam Christus. *Date & dabitur vobis. Mensuram bo-*
Prou. 19. 17. *nam, & confertam, & coagitatam, & superefflluentem dabunt in sinum ve-*
Luc. 6. 38. *strum.* Et ad Corin. S. Paul. *Qui parcè seminat, parcè & metet: qui seminat*
2. Cor. 9. 6. *in benedictionibus, de benedictionib. & metet. Potens est aut Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnib. semper omnem sufficientiã habentes abundetis in omne opus bonum. Qui autem administrat semen seminanti & panem ad manducãdum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & au-*
1. Tim 4. 8. *gebit incrementa frugum iustitiæ vestræ.* Et ad Timotheum. *Pietas ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.* Nec desunt
2. Reg. 17. exempla in Scripturis eorum, qui crebris eleemosynis locupletiores facti sunt, vt Iob, Tobias & vidua Sareptana prophetæ altrix.

Cypr. de eleem. S. Patres quoq; eundem fructum commemorant, vt S. Cyprianus loco sæpe citato. *Si vereris*, inquit, *& metuis, ne si operari plurimum ceperis, patrimonio tuo larga operatione finito ad penuriam forte redigaris, esto in hac parte intrepidus, esto securus, finiri non potest, vnde in vsus Christi impenditur, vnde opus cœleste celebratur. Nec hoc tibi de meo spondeo sed de sanctarum*
Prou. 28. 27. *scripturarum fide & diuinæ pollicitationis auctoritate promitto. Loquitur per Salomonem Spiritus sanctus, & dicit. Qui dat pauperibus, nunquam egebit: qui autem auertit oculum suum, in magna penuria erit, ostendens misericordes atque operantes egere non posse.*

B hom. 6. S. Basilius homilia in diuites. *Imitare homo vel terram, vt illa fructus proferto, vt ne illa conspiciaris esse deterior. quæ in animis est. Sane illa non in suum vsum aut commodum, sed in tuum ministrare contendit. Tu autem quem debueras ostend. re beneficentiæ fructum, illum tibi ipsi congregas? Nam benefactorum gratia in dantes reuertuntur. Dedisti esurienti? tibi consuluisti. Quod dedisti ad te cum auctario reuertetur. Quemadmodum enim frumentũ in terram cadens lucrum proiicienti parit, sic & panis in esurientem proiectus, multam in posterum tibi reddet vtilitatem.* Comparat deinde opes elegãti similitudine aquis puteorum, quæ quo crebrius hauriuntur, eo puriores & copiosiores fiunt, si vero immotæ maneant, computrescunt, EXEMPLA huius fructus exstant apud Gregorium Turonicum libro 5. historiæ Francorum cap. 19. de Tiberio Cæsare. Leontium Episco-

pum

pum Cypri in vita Ioannis Eleemosynarii, qui distribuens certabat cũ Domino Deo illi data compensante. S. Greg. Magnum lib. 2. dial. cap. 29. de S. Benedicto, cuius precibus oleum cre[illegible] Et Sophronium in Prato spirituali. c. 185. 195. & 201.

VII. Fructus, quod gratiam impetret, si frequentetur, feliciter ex hac vita excedendi. Nam apud Tobiam dicitur. *Eleemosyna à morte liberat, & non patitur animam ire in tenebras.* Et in psalmis Dauid. *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conseruet eum & viuificet eum & beatum faciat eum in terra, & nõ tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius.* Vnde S. Augustinus libro 50. homiliarum. *In tali causa operarius felix viuit, & securus iam moritur, cum quo ambulat patrimoniũ in immortale horreum, in quo debitorem fecit Dominum, dum alterum pascit dãdo. Nullam poterit incurrere pernicitem, qui comparauerit eleemosynis pietatem, cui propheta tale exhibet testimonium. Salua eum, & viuifica eum Domine. O duplex prophetæ beneficium, Saluat pariter, & commendat pariter vt saluetur, quia & ipse saluauit, vt viuificaretur, & ipse vitam poscenti donauit in terra.* Et Chrysostomus ad populum. *Non sinit nos eleemosyna eo decidere, vbi dives ille epulo, nec audire verba tremenda* (Discedite à me maledicti) *sed in Abrahæ sinus deducit. Domos enim ædificat in cœlis semper mansuras, & qui se consecuti fuerint docet, quemadmodum immortalẽ fugiant mortem, & quomodo anima & corpus indiminuta conseruentur ostendit.* Et alibi ad eundem, docet neminem à cœli ianitoribus repelli, qui eleemosynæ symbolum ostenderit. *Tanta*, inquit, *vis est eleemosynæ, cum multa fiducia suos introducit alumnos: est enim cœli nota a ianitoribus sponsalis thalami fores obseruantibus, quin & venerabilis & quos sui cultores agnouerit cum multa introducet libertate & contradicet nemo sed omnes cedent.*

Tob. 4. 11. Psalm. 40. 2. A. hom. 39. Psalm. 40. 3. Ch. hom. 35. Id. h. 36.

CAPVT VI.

Ex quibus bonis fieri debeat eleemosyna.

DIVINÆ literæ primum tradunt non debere fieri ex bonis alienis, nempe furto partis, sed ex propriis. Vnde Tobias ad filiũ. *Ex substantia tua fac eleemosynam.* Et Salomon. *Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum da ei.* & Ecclesiastic. *Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu*

Tob. 4. 7. Prou. 3. 9. Eccli. 34. 24.

patris

patris sui. Et Isaias. *Frange esurienti panem tuum.* Consentiunt S. Patres.

Isa. 58. 7. S. Basilius in admonitione ad filium spiritualem. *Eleemosyna*, inquit, *cum iniquitate acquisita abominatio est coram Christo.*

S. Ambrosius libro primo de officiis. *Non probatur largitas, si quod*

A. a. 30. *alteri largitur, alteri quis extorqueat: si iniustè quærat & iustè dispensandum putet.* S. Hieronymus exponens illud Hieremiæ, *Holocausta vestra non*

H. l. 2. in c. 6. Prou. 13. 8. *sunt accepta. Hoc*, ait, *propriè conuenit his, qui de rapinis se putant redimere posse peccata dicente Scriptura; Redemptio animæ viri propriæ diuitiæ, quæ non de iniquitate, sed de labore & iustitia congregantur.*

S. Augustinus in 50. homiliis. *De iustis laboribus iussit Deus dari, de rapinis verò prohibuit dari.* S. Chrysostom. ad populum Antiochen. *Aliena*

A. hom. 47. Ch. hom. 33. *rapiens profecto non est misericors, licet infinita largiatur. Nam si propriis frui simpliciter est inhumanitatis, multo magis alios expilare.* S. Greg. in regesto.

G. ep. 110. *Eleemosyna redemptoris nostri oculis illa placet; quæ non de illicitis rebus, & iniquitate congeritur, sed quæ de rebus concessis & bene acquisitis impenditur.* Loquitur autem in eodem loco de eleemosyna etiam ex lucro Simoniaco parta.

Secvnd o sacræ litteræ indicant maximè debere eas fieri ex facultatibus superuacaneis, nam S. Ioannes baptista apud Lucam ait ad

Luc. 3. 11. turbas. *Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet escas, similiter faciat.* Et Christus apud eundem. *Veruntamen quod superest, date eleemosynam.*

Luc. 11. 44. Luc. 16. Deinde idem Lucas describit diuitem indutum purpura & byssо, epulantemq; quotidie splendide, nihil autem Lazaro pauperi porrigentem, quem S. Augustinus in 50. homiliis ait non alia de causa damnatum, quam quod superuacaneas suas opes non communes fecerit pauperibus.

A. hom. 7. B. hom. 6. Idem testantur alii S. Patres. S. Basilius. *At tu*, ait ad diuitem auarum, *nonne spoliator es, qui quæ dispensanda accepisti propria reputas? est panis famelici, quem tu tenes, nudi tunica, quam tu in conclaui conseruas, discalceati calceus, qui apud te marcescit, indigentis argentum, quod possides inhumatum.* S. Ambrosius sermone 81. *Sed ais, quid iniustum est si cum aliena non inuadam propria diligentius seruem? ô impudens dictum,*

H. q. 1. *propria dicis? quæ? ex quibus reconditis in hunc mundum detulisti?* S. Hieronymus ad Hedibiam. *Si plus habes, quam tibi ad victum, vestitumq; necessarium est, illud eroga, & in illo debitricem te esse noueris.* S. Chrysostom.

C. hom. 54. ad populum. *Nunquid graue quippiam & onerosum à nobis requirit necessitatē excedentia vult nos facere necessaria, & quæ inutiliter reposita sunt hæc vult bene distribui, vt hinc occasione sumpta nos coronet.* Et infra agens de

A. in psal. 147. Id tract. 50. superfluis. *Non ad hoc accepisti*, inquit, *vt in delicias absumeres, sed vt in eleemosynam erogares.* S. Augustinus in psalmos. *Superflua diuiti necessaria sunt*

B. ep. 42. *pauperi: aliena retinet qui ista tenet.* Et in Ioannem. *Tibi superflua sunt, sed*

Domini

clamant, quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expenditis. Luc. 21. 3.

Tertio consulunt diuinæ literæ, vt etiam necessaria aliquando erogemus in pauperes. Nam apud B. Lucam à Christo laudatur vidua quæ totum victum suum misit in gazophylacium. Et S. Paulus in altera epistola ad Corinthios commendat Macedones, quod etiam supra virtutem eleemosynas dederint. S. Gregor. Nazianzen. in oratione de funere patris sui Gregorii ita scribit. *Quis pauperibus vel animo condolentior vel manu liberalior? Sic enim haud dubiè quasi alienorum bonorum procurator de bonis suis existimabat, pauperum inopiam, quantum poterat subleuabat, nec superflua tantum sed necessaria quoq; in eam rem insumens, id quod hominis amicissimè erga pauperes affecti clarissimum est argumentum.* Eandem laudem paulo post tribuit eius vxori. *quæ*, inquit, *ad bene de omnibus merendum sic erat prompta & alacris, vt nulla huius rei satietate affici posset: quæ denique non opes solum omnes, quas vel primum habuit, vel postea consecuta est cupiditate sua minores existimabat, sed se quoque ipsam si fieri potuisset, & liberos, vt ex ipsa sæpe audiui prompti ac lubenter vendidisset, vt in pauperum vsus insumerentur.* 2. Cor. 8. 3.

S. Amb: of. lib. 2. offic. *Hoc maximum incentiuum misericordiæ, vt compatiamur alienis calamitatibus, necessitate aliorum, quantum possumus iuuemus, & plus interdum quam possumus. Melius est. n. pro misericordia causas præstare, vel inuidiam perpeti, quam prætendere inclementiam.* Hoc autem ille scripsit, cum & omnia sua, & sacra Ecclesiæ vasa conflari & pauperibus dari iussisset. Sulpitius de S. Martino in eius vita scribit, eum pauperi occurrenti, cum nihil præter chlamydem, qua indutus erat, haberet, (pecuniam enim iam omnem in pauperes erogarat) dimidium chlamydis impertiuisse, cum quo Christum ipsum vestitum fuisse nocturno viso cognouit. S. Hieronymus refert Paulam Romanam alioquin locupletissimam eousque omnia erogasse in pauperes, vt ne quidem nummum filiæ dereliquerit. S. Paulinus, teste S. Gregorio libro 3. dialogorum, Nolanus Episcopus, cum omnia sua in captiuorum redemptionem, & pauperum sustentationem impendisset ad extremum se in mancipium vendidit, vt filium viduæ cuiusdam seruitute eximeret. Eodem teste libro 2. dialog. S. Benedictus, cũ prouincia, in qua viuebat, fame laboraret, omnia monasterii sui bona in pauperes erogauit. Et ipse S. Gregorius, auctore Ioanne diacono libro 1. vitæ eius, cum aliquando pecunias & vestes omnes dedisset pauperibus, etiam argenteam scutellam, quæ supererat, erogauit, dicens malle se nihil habere, quam pauperem sine consolatione dimittere. Sanctus Ioannes Eleemosynarius Alexandrinus Patriarcha, teste Leontio in eius vita, A. c. 28. S. c. 2. H. cp. 27. G. c. 1. Id. c. 28. I. c. 10.

omnia prorsus, quæ habere potuit, etiam lectorum stragula distribuit, pauperibus, cumquè pauperes tam profusam liberalitatem mirarentur, respondebat. Fratres nondum sanguinem pro vobis fudi, sicut mandauit mihi Dominus IESVS Christus.

CAPVT VII.

Quinam possint vel debeant facere eleemosynam.

THEOLOGI scholæ plerique omnes docent diuitum proprium esse facere eleemosynam, ac eorum quidem qui proprietatem & dominium suorum bonorum habent. Itaque excipiunt vxores, quæ sunt in potestate virorum, licet hæ cum facultate virorum possint (vt feciſſe vxorem Gregorii Patris Nazianzeni diximus) 2. filios, qui in potestate parentum. 3. seruos, qui sunt in potestate dominorum. 4. religiosos, qui sunt sub potestate Præpositorum, & semel omnia sua erogarunt in pauperes. *Nemo autem melius erogat*, inquit S. Hilarion apud Hieronymum, *quam qui nihil sibi reseruat*.

H. in vita eius.

S. Patres tamen scribunt omnes posse & debere facere eleemosynam, si non corporalem, saltem spiritualem. Greg. Nazianz. de pauperum amore. *Summi muneris loco alacritatem dona: si nihil habes collacryma. Magnum est infortunato remedium miseratio ex animo collata.* Hieron. in Eccleſiasten. *Poterat aliquis respondere. Si omnibus benefacere voluero, non habeo vnde faciam. Propterea nunc ait. Quos non potes opibus, consilio adiua, solatio foue. Plus enim potes in angustia constituto præstare sapientiæ, quam quilibet maximæ potestatis.* Chryſost. in Acta Apost. *Ne dicas, quoniam pecuniæ mihi non sunt. Hoc nihil est dicere. Quemadmodũ si aurum dedisses, ita affectus esto. Potes ministrare? etiã hoc facito. Si medicus es arte, diligẽter cura infirmos, est etiã hoc magnum. Vales consilio, hoc omnibus maius est, quanto & maius habet lucrum. An putas, paruam esse eleemosynã animã consilio destituã, morbo posse liberare?* Et in psal. 127. *At non habes pecuniã? sed potes visitare ægrũ, vel incarceratum, dare poculũ frigidæ, præbere duos obolos sicut vidua, ingemiscere propter eos qui affliguntur: nam hoc quoq; est eleemosyna.* Augu. in psal. 125. *Aliquando & diues inuenitur pauper & à paupere præstatur illi aliquid. Venit nescio quis ad flumen, tãto delicatior, quanto ditior, trãsire non potest. Si nudatis membris transierit, frigescet, ægrotabit, morietur. Accedit pauper exercitatiore corpore, traiicit diuitem, eleemosynam fecit in diuitem. Ergo nolite tantum eos putare pauperes, qui non habent pecuniam: In quo quisque*

Eccl. 7. 19.

Chrhom. 25.

quisque pauper est ibi illum vide, quia forte tu in eo dives es, in quo ille pauper est & habes vnde accommodes. Forte membra tua accommodas, & plus est, quam si pecuniam accommodares. Consilio indiget, tu plenus es consilio. In consilio ille pauper, tu dives es. Ecce nec laboras, nec aliquid perdis, das consilium, & præstitisti eleemosynam: Et in sermonibus de tempore. *Dicit aliquis.* Id ser. 22. *Pauper sum, ideo eleemosynam dare non possum. Vt nullus se pauper excusare posset, Dominus & Saluator pro calice aquæ frigidæ mercedem se redditurum esse promisit. Dicis ergo, Pauper sum. Si nihil amplius habes in substantia tua, quam tibi in victu aut vestitu rationabili, aut mediocri sufficiat, sola tibi potest bona voluntas sufficere.*

CAPVT VIII.

Quibus impertienda sit eleemosyna.

PRIMVM ex diuina Scriptura constat peccatoribus, nempe, quâ peccatores sunt, non impertiendam. *Da bono,* inquit Syracides, *& ne receperis peccatorem: prohibe panes illi dari.* quia si improbo daretur eleemosyna, qua improbus, hoc nihil aliud esset, quàm diligere iniquitatem, inquit August. in psal. 102 II. constat & illis, aliisque omnibus, qua homines sunt, dum egent, esse dandam. Nam Salomon ait. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum,* quod dictũ citauit Apostolus in epist. ad Rom. Et Christus apud Matth. *Benefacite his, qui vos oderunt.* Et apud Luc. *Omni petenti te tribue.* III. vnusquisque eam inchoare debet à seipso iuxta illud Eccli. *Miserere anima tua placens Deo.* Vnde Augustinus in Enchir. *Qui vult eleemosynam ordinatè dare, à seipso debet incipere, & eam sibi primum dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ, verissimeque dictum est. Miserere anima tua placens Deo. Propter hoc renascimur vt Deo placeamus. Propter quem dilectionis ordinem dictum est. Diliges proximum tuum sicut teipsum.* IV. præ aliis impertire eam debet domesticis, & cognatis, si egeant. *Si quis enim suorum,* ait Apostolus, *& maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.* In quæ verba Chrysostomus. *Idem,* inquit *fermè Isaias quoque Prophetarum eximius admonet dicens. Domesticos seminis tui ne despexeris. Nam si quis propinquos genere ac affinitate coniunctos aspernetur, quomodo erit in alienos clemens? Nonne vanitati iudicio hominum, erit obnoxius, si alienos beneficiis fouens propinquos summa immanitate despiciat? Quid ité si illos de fide instruat, hos in errore iacere permittat, quib. benefacere ture suo facilius & cõmodius possit, quãtæ istud [illegible] Et est, inquit, infideli deterior, cur id qui ille est, si alienos despicit*

Eccli. 12. 6.
Prou. 25. 21. Rom. 12. 20.
Matth. 5. 44. Luc. 6. 30. Eccli 30. 24. Aug. cap 76.
Matth. 22. 33. 1 Tim. 5. 8. Chr. hom. 14. Is 58. 7. iuxta 70

A.h 39. *propinquos tamen nequaquam aſpernatur. Diuinas plane leges violat & iura naturæ, qui negligit ſuos.* Et Auguſt. in homiliis 50. *Date omnibus, dilectiſſimi fratres, date præcipuè ad domeſticos fidei-date omnibus, ne cui non dederitis ipſe ſit Chriſtus.* 5. poſt domeſticos maximè commendantur viduæ & pupilli in Scripturis. Sic vt pſalmo nono rex Dauid dicat ad Dominũ. *Tibi derelictus eſt pauper, orphano tu eris adiutor.* Et S. Iacobus ſcribat. *Religio munda apud Deum & Patrem hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum.* 6. inter probos & improbos anteponendi ſunt probi, tum quia ſunt digniores, tum quia id vtilius eſſe poteſt eleemoſynarũ largitoribus, vt docet Greg. Nazianz. oratione de pauperum amore. Hieronymus aduerſus Vigilantium, & Chryſoſtomus oratione de pauperibus non curioſè ſcrutandis.

Pſ 9. 14. Iac. 1. 27.

CAPVT IV.

De modo quo facienda ſit Eleemoſyna.

AD Modum pertinent conditiones variæ, quæ Eleemoſynam reddunt magis laudabilem & ſalutarem. Prima eſt, ſi fiat ab homine iuſto, id eſt, vera fide & caritate prædito, *Sine fide* enim, teſte Apoſtolo, *impoſſibile eſt placere Deo.* Ac ſimiliter ſine charitate. *Nam ſi diſtribuero,* inquit idem, *in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Vnde S. Auguſtinus in Enchiridio. *Sane qui ſceleratiſſimè viuunt, nec curant talem vitam moreſque corrigere, & inter ipſa facinora & flagitia ſua eleemoſynas frequentare non ceſſant, fruſtra ſibi ideò blandiuntur, quoniam Dominus ait. Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Hoc enim quàm latè pateat, non intelligunt.* Vnde capite ſequenti docet quemque debere primum dare eleemoſynam ſibi, iuxta illud ſapientis. *Miſerere animæ tuæ placens Deo.* Et S. Gregorius lib. 22. Moralium. *Ab omnipotente Deo munus ex manu non accipitur, quod corde obligato in malitia profertur. Mundari etenim debet prius animus qui eleemoſynam præbet, quia omne quod datur Deo ex dantis mente penſatur.* Et lib. 19. *Multi proximis quaſi operam miſericordiæ impẽdunt, ſed iniuſtitiæ facta non deſerunt. Qui ſi proximis veraciter miſericordiam facere ſtudent, ſibiipſis prius debuerant iuſtè viuendo miſereri. Vnde ſcriptum eſt. Miſerere animæ tuæ placens Deo. Qui ergo miſereri vult proximo à ſe trahat neceſſe eſt originem miſerendi. Scriptum namque eſt. Diliges proximum tuum ſicut teipſum.*

H.b. 11. 6. 1. Cor. 13. 3. A. c. 75. Luc 11. 41. Eccli. 30. 24. G. c. 12. Id. c. 20. Eccli. 30. Matt. 22. 39.

II. Conditio eſt, ſi fiat bono fine vel intentione; nam Chriſtus redarguit eos apud Matthæum, qui largitione eleemoſynæ aucupabantur vanam gloriam. *Cum ergo,* inquiẽs, *facis eleemoſynam, noli tuba canere*

Matt. 6. 2.

ant.

ante te sicut hypocritæ faciunt. Vnde S. Ambrosius libro altero de Pœnitentia. *Sunt qui ad iactantiam solam decorem largitatis affectent, vt eo se probatos vulgo velint, quod sibi nihil reliquerint. Sed dum præsentis sæculi mercedem requirunt, non recondunt in futurum, & quia hîc perceperunt mercedem suam, illic sperare non possunt.*

III. est, si fiat animo non solum æquo, sed etiam lubenti. vnde Tobias ad filium. *Si exiguum tibi fuerit, libenter impartiri stude.* Vnde Augustin. in psalmum 125. *Ipse Dominus dicit. Verum date eleemosynas, & ecce omnia munda sunt vobis. Vnde autem procedit eleemosyna? de corde. Si enim manum porrigas, nec in corde miserearis, nihil feceris. Si autem in corde misereris, etiamsi non habeas quod porrigas, manu accepta Deus eleemosynam tuam.* Exemplum habes in Tobia, qui quotidie quærebat pauperes, vt eleemosynam impertiret. Tob. 4. 9. Tob. 1. 3.

IV. est, si non differatur de die in diem, sed detur statim, iuxta illud Sapientis. *Cor inopis ne afflixeris, & non differas, quod erogaturus sis in egenum.* Vnde S. Basilius in ditescentes. *Iam quando suppetit, quid prohibet, quo minus liberaliter impartiare? nonne inops adest? non sunt plena horrea? non merces à Domino parata? non mandatum manifestum? Esuriens fame absumitur, nudus frigore rigescit, & tu eleemosynam in crastinum differs? Audi Salomonem. Ne dicas, regressus reuertere, & cras dabo: ignoras enim, quid sequens pariet dies.* Idem Gregorius 3. parte pastoralis. *Ne quæ præbenda sunt citius, sero præbeantur: audiant quod scriptum est. Ne dixeris amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Eccli. 4. 3. B. hom 6. Prou. 3. 28. G. admon. 25. Prou. 3. 28.

V. si fiat hilariter, iuxta illud Ecclesiastici. *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* Et. *Declina pauperi sine tristitia aurem tuam.* Et Apostoli. *Non ex tristitia aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus.* Ambrosius primo de officiis. *Nec satis est bene facere nisi id ex bono fonte, hoc est, ex bona voluntate proficiscatur, Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam si inuitus facias, quæ tibi merces est? Vnde Apostolus generaliter inquit, Si volens hoc ago, mercedem habeo: si inuitus, dispensatio mihi credita est.* Et Augustinus in psalmum 42. *Si fregeris ex animo esurienti panem, quia plerunq; fit à tristibus & à murmurantibus, vt careant tædio interpellantis, non vt reficiant viscera indigentis. Hilarẽ autem datorẽ diligit Deus; at si panem dederis tristis, & panem & meritum perdidisti. Ergo ex animo fac, vt ille qui intus videt, adhuc loquente te dicat. Ecce adsum.* Eccli. 35. 11. Ib. 4. 8. 2. Cor. 9. 7. A. c. 30. 1. Cor 17. 1. Cor. 9. 7.

VI. Si fiat humiliter, hoc est, putet se potius beneficium accipere quam dare, Nam apud Lucam Christus dixit. *Et ego vobis dico. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Vnde Gregorius 21. moralium. *Multum ad eo mandam dantis superbiam valet, si cum terrena tribuit verba sollicitè magistri cæ-* Luc. 16. 9. G. c. 14.

lestis pensęt, qui ait, Facite vobis amicos, &c. Si enim eorum amicitijs aeternæ tabernacula acquirimus, dantes procul dubio pensare debemus, quia patronis potius munera offerimus, quam egenis dona largimur. Idem sapius probat Chrysost. in sermonibus de Eleemosyna.

Tob. 4. 9. VII. Si fiat liberaliter, iuxta cuiusq; facultatẽ. Ita præscripserit Tobias filio suo. *Quomodo potueris, ita esto misericors si multum tibi fuerit, abundanter tribue. Si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude.* Et S. Paulus in epistola 2. ad Corinthios vult eleemosynam dari tãquam benedictionem. *Qui parcè*, inquit, *seminat parcè & metet. Qui seminat de benedictionibus, de benedictionibus & metet.* Vnde Chrysosto. ad populum. *Non dare sed cum copia dare eleemosyna est.* Et addit idcirco eos qui dicunt. *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam*, debere etiam misereri pauperum secundum magnam eleemosynam suã. Si quæras, in quo præcipue consistat magnitudo eleemosynæ apud Deum. Respondeo magis consistere in affectu dantis, quam quantitate dati. Ideo enim Dominus apud Lucam viduæ minuta duo anteposuit donariis diuitum; Vnde Ambrosius libro de viduis. *Liberalitas*, inquit, *non cumulo patrimonii, sed largitatis definitur affectu.* & Chrysost. ad populum. *Eleemosynæ magnitudo nõ in pecuniarum multitudine iudicatur, sed in dantium promptitudine.* S. quoq; Leo sermone de Quadragesim. *Ex affectibus*, ait, *piorum benignitatis mensura taxatur.*

2. Cor. 9. 6. Chr hom 37.

Luc. 21. 1.

Chr hom. 24 & 32. ad Hebræos. L. serm 4.

VIII. Si fiat prudenter, vel cũ discretione. ac primo vt potius multis aliquid, quam paucis multum detur; Vnde de Tobia legitur. *Quotidie pergebat per omnem cognationẽ suam, diuidebatq; singulis prout poterat ex facultatibus suis. Non enim sunt profundendæ opes*, inquit Ambrosius libro primo officiorum, *sed dispensandæ. Solent pleraq;*, ait Hieronymus in vita Paulæ Romanæ, *matronarum in paucos largitate profusa, manum à ceteris retrahere, quo Paula omnino carebat vitio. Ita enim singulis suam pecuniam diuidebat, vt singulis necessarium erat, non ad luxuriam, sed ad necessitatem.* 2. vt cuiq; id detur, quod ratio postulat, vt admonet S. Grego. in Pastorali, *ne quædam*, inquit, *quibus nulla, ne nulla quibus quædam, ne multa quibus pauca, ne pauca quibus multa impendere debuerunt: ne præcipitatione hoc quod tribuũt inutiliter spargant, ne tarditate petentes nociue crucient, ne in bene oblato munere animus plus quam decet hilarescat, ne impensæ gratiæ vicissitudinem requirant, &c.*

Tob. 1. 2.

Amb. c. 30.

Hier. ep. 27.

Gr. 3. p. admo 21

IX. Si non curiosè scrutentur pauperes, examinentq; vel de otio, segnitie, vel simulatione accusent, antequã eis conferant eleemosynã secundũ illud Sapientis. *Non exasperes pauperem in inopia sua.* Et. *In omni dato non des tristitiam verbi mali.* Contra hos scrutatores agunt Gregor. Naz. in oratione de pauperum amore, & persæpe Chrysostom. vt hom.

Eccli. 4. 1. Eccli. 18. 15.

hom. 36. in Matthæum. serm. 14. in epist. ad Romanos homil. 11. in 1. ad Corinth. hom. 41. in Genes. ser. de eleemosyna.

X. Conditio est, si fiat constanter vsq; ad finem vitæ. Vnde Chryso. in præfatione epistolæ Pauli ad Philippenses. *Neq; putemus*, inquit, *omnia nos præstitisse, si quando semel atque iterum quid quam dederimus: per omnem quippe vitã id facere oportet: non. n. semel tãtum, sed indesinenter Deo placere debemo Quod si à bonis operib. exorsi nouissimè defecerimus, totũ perdidimo, totũ corrupimo. Audi monitionẽ putilem, quæ dicit. Eleemosynæ ac fides ne deserãt te. Nõ dicit, Semel facias, neq; secũdo, neq; tertio, nec decies, nec centies, sed perpetuo. Nõ deserãt te, inquit. Et nõ dicit, ne deseras illas, sed ipsæ ne deserãt te, ostendẽs nos illarũ, nõ illas nostro adiumẽto opus habere, docẽsq; eò satagendum nobis esse, vt illas apud nos contineamus. Adapta eas, inquit, cõllo. Quemadmodum diuitum liberi circa collum ornatum habent aureum, illumq; nunquam deponunt, vtpote quem tanquam nobilitatis suæ insigne gestant, ita & nos eleemosynam semper amiciendi sumus.* Et S. GREGORIVS epistola ad Sauinellam in pauperes misericordem. *Quisquis, ait, copiosum in cælis fructum desiderat, seminare dum tempus est non omittat, vt manipulos in die messis cum lætitia colligat. Nam qui seminat in lachrymis, in exultatione ac gaudio metent. Ibi desideria figite, vbi quicquid retribuitur finem non suscipit; Bonum ergo facientes non deficiatis, vt illic vobis thesauros thesaurizare possitis, vbi nec ærugo, nec tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur.* Prouerb. 3.

CAPVT X.

De Mediis idoneis ad parandam virtutem misericordiæ.

PRIMVM Medium est, considerare te in impertienda pauperi Eleemosyna Dei O. M. vices tenere; & esse quasi Deum; vt ex S. Patribus græcis duo Gregorii Nyssenus & Nazianzenus loquuntur. Huius verba sunt in oratione de Pauperum amore: *O serue Christi & Dei, atq; hominum amore prædite, ne fratrẽ despicias, ne prætereas, ne vt scelus, vt piaculum, vt aliud quiddam fugiendum & interdictum auerseris. Membrum tuum est licet calamitate frangatur. Tibi licet animo admodum forti prætereas; pauper relictus est, vt Deo: his enim verbis pudore te fortasse promouebo.* Nyss. vero in lib. de beatitudinib. hæc sunt. *Scio in multis locis diuinæ Scripturæ nomine misericordis sanctos viros diuinam potentiam appellare.* Sic Dauid in psal. T. 85. 102 110 111. Ion. 4. Exod 34. Deut. 4.

Ps 58.102.110. 111. Ion. 4. Exod. 34. Deut. 4. *in Psalmis, sic Ionas in sua Prophetia, item magnus Moyses in multis locis sua sanctionis nominat nomen diuinum. Si ergo misericordis appellatio Deum decet; ad quid aliud te sermo hortatur, nisi vt Deus fias tanquam formatus, & insignitus propria nota Deitatis.* Eodem pertinent illa B. Leonis in sermone de Quadragesima. *Nihil est dignius, quam vt homo sit sui auctoris imitator, & secundum modum propriæ facultatis diuini sit operis executor. Nam cũ aluntur esurientes, vestiuntur nudi, fouentur infirmi, nonne auxilium Dei manus explet ministri, & benignitas serui munus est Domini?*

II. Medium est considerare, te quod impertis pauperi impertire Christo vel Deo; fallere enim nequeunt verba Christi apud Matthæum, cum sermo esset de operibus misericordiæ dicentis. Amen dico vobis. *Quamdiu feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.* Vnde Chrysostom. in Matthæum. *Certe si ipsum Christum nunc videretis, non dubitaret vnusquisque vestrum vniuersam substantiam in eum errogare. verũ nunc nec teruncium erogas. Non audis dicentem. Quod vni ex minimis meis facis, mihi facis. Nihil nempe interest, siue huic pauperi, siue ipsi Christo dederis. Nihil enim minus habes his mulieribus* (Magdalena & cæteris) *qui tunc Christum alebant, imò* (*sed nemo his verbis turbetur*) *multo etiam maius. Non enim est æquale, ipsum Dominum præsentem alere, cuius præsentia vel lapideum ad se animum attraheret, & propter eius verba duntaxat pauperes, mendicos, ægrotos alere atq; curare. Accedit, quod maioris erga Christum reuerentiæ signum est, quandoquidem ideo conseruum tuum in omnibus diligenter pascis atque curas.*

Matt. 25. 40. Ch. hom. 89.

Idem habet homilia nona de pœnitentia. Qua de causa Christus ipse, vt liquet ex diuersis sanctorum historiis, persæpe declarauit se eleemosynam sub specie pauperis accepisse, vt liquet in vita S. Martini Turonum antistitis apud Seuerum Sulpitium, & in vita B. Gregorii Pontificis Romani apud Ioan. Diaconum lib. 2. cap. 22. Et de monacho Martyrio, qui Christum in forma leprosi in humeros sustulit apud B. Gregor. homilia 39. in Euangelia. Immò in extremo die iudicii, vt liquet ex Matthæo Christus ipse non in pauperis persona, sed sua dicet. *Esuriui & dedistis vel non dedistis mihi manducare.*

Matt. 25. 35.

III. Medium est, considerare tẽ omnia beneficia corporalia & spiritalia, quæ habes, vel habiturus es, à Deo accepisse, quare & merito te ad ea in pauperibus compensanda teneri. Vnde Nazianz. loco sæpe citato. *Nihil tàm Dei proprium homo habet, quàm de alijs bene mereri. tametsi ille maiora, hic minora beneficia conferat, vterq; nimirum pro suis viribus. Ille hominem condidit, ac solutum rursus collegit; tu lapsum ne despicias. Ille eum maximis in rebus commiseratus est, cum ei præter cetera, legem prophetas, ac prius etiam naturalem legem non scriptam rerum, quas gerimus iu-*

N. de paup. amor.

dicem

dicem dedit, cum arguit, admonuit, castigauit, postremo se pro Mundi vita in redemptionis pretium tradidit; atq; insuper Apostolos, Euangelistas, magistros, pastores, morborum depulsiones, miracula, reditum ad vitam, mortis oppressionem, trophæum aduersus eum qui vicerat, fœdus in vmbra, fœdus in veritate, diuisas Spiritus sancti gratias, nouaq; salutis mysterium largitus est. Tu vero, siquidem maiora quoque beneficia conferre potes, & quibus anima iuuatur (nam his etiam rebus diuitem te, si volueris, Deus fecit) ne his quoq; te abstine, quo minus egenti benignè facias. Similia beneficia Christi inculcat copiosè in Matthæum Chrysostom. & tandem concludit. *Quæ iugiter animo* Chr. hom. 47.
versantes, ac recolentes, quæ accepimus, qua accepturi sumus, quæ à nobis repetuntur, omni studio rebus spiritalibus incumbamus, humiles atq; misericordes simus, ne intolerabiles nobis cruciatus attrahamus. Cur enim non putes sufficere ad condemnandos nos, quod magna consecuti, parua non reddamus, ibiq; ea repetantur, quæ inuiti relinquimus: quorum singula ad condemnationem meã certe sufficiunt.

IV. Medium est; considerare, vt omnium rerum vicissitudo est, tè in eandem inopiæ calamitatem posse delabi, aliorumq; implorare beneficentiam. Quod medium præscripsit Lactantius in epitome suarũ L. cap. 5.
institutionum his verbis. *Ergo animal commune atque consors esse debemus vt nos inuicem præstandis, recipiendisq; auxilijs muniamus. In multis enim casibus & incommodis fragilitas nostra subiecta est. Speres tibi accidere posse, quod alteri accidit. ita demum excitaberis ad opem ferendam, si sumpseris eius animum qui opem tuam tunc in malis constitutus implorat. Si quis victu indiget, impertiamur: si quis nudus occurrerit, vestiamus.* Et in sexto libro de ve- Id. c. 12.
ro cultu disputans contra eos, qui parciores sunt in pauperes, eo quod vereantur sibi tandem defutura in victum necessaria, ita respondet. *Quid tu tam pusillo animo paupertatem times? quam etiam vestri Philosophi laudant: nihil hac tutius, nihilq; tranquillius esse testantur. Hoc, quod times, solicitudinum portus est. An ignoras quot periculis, quot casibus cum his malis opibus subiaceas? Quæ tecum bene agent, si sine tuo cruore transierint. Quid ergo dubitas bene collocare id, quod tibi forsitan eripiet aut vnum latrocinium aut existens repente proscriptio, aut hostilis aliqua direptio? Quid verere fluxum & fragile bonum facere sempiternum aut thesauros tuos custodi Deo credere, vbi non furem, prædonemque timeas, non rubiginem, non tyrannũ? Qui apud Deum diues est, pauper esse nunquam potest.*

V. Medium est, quotidie aliquid, licet modicum sit in vsum pauperum seponere. Quod ex Apostolo Paulo sumptum est. Scribit e- 1. Cor. 16. 2.
nim priore epistola ad Corinthios in hunc modum. *Per vnam Sabbathi vnusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit, vt* Ch. hom. 43. in 1. ad Cor.
non cum venero tunc collectæ fiant. Quæ verba expendens S. Chrysost.

Pareamus beato Paulo cõstituentes nostris in ædibus arculã pauperibus, quæ eo in loco, vbi quisq; cõsistere & orare solitus est, reponatur: ita vt eleemosynã primum, quoties acceſſeris oraturus imponas, & deinde orationem proferas. Vt verò ad orationem illotis manibus venire nolles, ſic neq; ſine Eleemoſyna accedas. Et profecto non minus eſt iuxta lectũ eleemoſynam reponere, quãſi iſthic Euangelium ſuſpendas, ſiquidem Euangelium iſthic ſuſpenſum nihil agit, nec tantillæ quidem virtutis eſt. In hac verò arcula aduerſus diabolum armaturã habes repoſitam, hac orationẽ tuam penetrantem efficis, domum ſanctam reddis, in hac concluſas habes regias dapes. Ea propter ad lectum deponetur illa, & ſic abſque phantaſiis trãquillè noctem tranſiges. Iam & commoditates, quibus liceat admodum facile colligere vultis vt recenſeam? Fiet. Sic igitur adiectionem ſuam artifex aliquis, vel ſutor, vel coriarius, vel faber ararius, vel quicunq; tandem is fuèrit, leuem reddet. Si aliquid vendiderit ille ſui artificij primitias eius pretij offerat Deo, & huc paululum quid conijciat exiguamque Domino partem diuidat. Multum enim vt huc conferat non poſtulo, ſed tantum, quantum vel infantes pueruli, vel miſeri & egeni homines peterent, tantum nos, qui cœlum ſperamus, demus. Neq; de vendentibus tantũ hæc, verum & ementibus & alijs operantibus dicta ſint. Eam regulam & agricolæ in prouentu rerum eam ſemel omnes, quotquot legitimos colligunt cenſus, obſeruent. Facilis autẽ illa nobis ex conſuetudine res fiet, paulatimq; à paruis ad magna aſcẽdemus, & ſtudebimus opes contemnere, ipſamq; radicem malorum euellere.

VI. eſt Conſideratio Exemplorum ex diuinis litteris, & hiſtoria Eccleſiaſtica deſumptorum, & quidem eorum, qui virtute miſericordiæ in pauperes excelluere, nam ſingulorum miſericordiæ operum exempla hic deſcribere, eſſet infinitum.

VIDE *V. Hoſpitalitas. Liberalitas. Sepultura. Et in* PANARIO *V. Auaritia.*

S. EVCHARISTIÆ COMMVNIO.

CAPVT I.

De nomine & ſignificatione Euchariſtiæ & Communionis.

EVCHARISTIA græcè, latinè ſignificat vel bonam gratiam, vel gratiarum actionem. Bona gratia dicitur, tum quia vitam æternam, de qua

de qua Apostolus. *Gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro*, præsignificat; tum quia Christum Dominum gratiæ atq; adeo omnium charismatum fontem in se continet. Vnde B. Cyprianus de lapsis eam appellat latina voce gratiam, cum nonnulla miracula de Eucharistia retulisset. *Documento*, inquiens, *vnius ostensum est Dominum recedere cum negatur: nec immerentibus ad salutem prodesse, quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente mutetur.* Et S. Ambrosius libro 5. de Sacramentis. *Venisti ad altare, accepisti gratiam Christi.* GRATIARVM actio verò appellatur, tum quia cum ea hoc mysterium institutũ est. Vt. n. tres Euangelistæ cũ Apostolo narrãt, Christus accipiens panem, fregit, ac gratias egit: tũ quia cum Eucharistia quotidie in sacrificio Missæ conficitur, Deoq; immolatur, immensæ Deo gratiæ pro vniuersis in nos beneficiis aguntur. Vnde Orige. contra Celsum. *Nos qui rerum omnium conditori placere studemus, cum precibus & gratiarum actione pro beneficijs acceptis oblatos panes edimus, corpus iã per precationem factos sanctum quoddam & sanctificans, viẽtes eo cũ sano proposito, &c. Hoc cauemus, ne ingrati erga Deum habeamur. Habemus enim eius gratiarum actionis Symbolum panem, qui Eucharistia vocatur.* Et Chrysost. exponens verba Pauli. *Calix benedictionis cui benedicimus. Quid dicis*, inquit, *beate Paule cum vis auditorem confundere, & horrendorum mysteriorũ meminisse calicem benedictiõis appellas calicem illum formidolosum & horroris plenum? Sane quidem. Non. n. paruum est, quod dicitur. Si quidem cum benedictionẽ dico, Eucharistiam dico, & dicẽdo Eucharistiam omnẽ benignitatis Dei thesaurũ aperio: etenim cum calice inenarrabilia Dei beneficia, & quacũq; consecuti sumus, addimus: ita ad eum accedimus cum eo cõmunicamus gratias agentes, quod humanum genus errore liberauit.*

Rom. 6. 23. Cypr. A. c. 3. Matt. 26. 27. Mar. 14. 23. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24. Orig. lib. 8. Chr. hom. 24. in 1. ad Cor. 1. Cor. 10. 16.

COMMVNIO latinè, græcè dicitur κοινωνία, quæ vox ex eodem B. Paulo sumpta est, cum ait. *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis quẽ frangimus, nõne participatio corporis Domini est?* Nãm vt S. Damasc. ea verba explanat lib. de orthodoxa fide quarto, *communicamus per ipsam Eucharistiam Christo, & participamus eius carne & diuinitate, & quia communicamus & vnimur inuicem per illam. Nam quia ex vno pane paticipamus omnes vnum corpus Christi, & vnus sanguis, & inuicem membra efficimur incorporati Christo existentes.* Ad eadem verba Pauli respiciens S. Cyrill. Alexandrinus in Ioan. *Considerandum est*, inquit, *non habitudine solum, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verumetiam & participatione naturali. Nam quemadmodum si igne liquefactam ceram, alia cera similiter liquefacta ita miscuerit, vt vnum quid ex vtriusq; factum videatur, sic communicatione corporis & sanguinis Christi ipse in nobis est, & nos in ipso.*

1. Cor. 10. 16. Dam. c. 14. Cyr. lib 10. 13

Quod verò ad significatum vocis Eucharistiæ attinet, S. Eucharistia aliud non est, quam corpus & sanguis Christi sub speciebus panis & vini cum anima & diuinitate realiter & substantialiter existens: firmissima enim fide cum SS. Patribus, totaque Ecclesia Catholica credimus post cõsecrationem à legitimo sacerdote in sacrificio Missæ peractam totum Christum Deum & hominem sub illis contineri, eo quod verba Christi, HOC EST CORPVS MEVM. Et. HIC EST SANGVIS MEVS, sole sint clariora. Vnde S. Hilarius in libris de Trinitate. *De veritate*, ait, *carnis & sanguinis non relictus est ambigendi locus.* S. Cyrillus Hierosolymitanus in catechesi mystagogica. *Cum Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane, Hoc est corpus meum, quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque confirmante & dicente, Hic est sanguis meus, quis inquam dubitet, & dicat non esse illius sanguinem?* S. Chrysostomus in Matthæum. *Verbis Christi defraudari non possumus, sensus vero noster deceptu facillimus est: illa falsa esse non possunt, hic sæpius atque sæpius fallitur. Quoniam ergo ille dixit, Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus* S. Leo I. serm. de ieiunio septimi mensis. *Dicente Domino, Nisi manducaueritis carnem filii hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, sic sacræ mensæ communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur.*

H. lib. 8. C. c. 4.

Ch. hom. 83.

L. serm. 6. Ioan. 6. 53.

Communio deniq; Eucharistiæ, de qua hic agimus, non est aliud quam sumptio eiusdem Eucharistiæ vel sub vtraque, vel sub altera tãtum specie, à Christo Domino præcepta apud B. Ioannem, cum air. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Et apud Matthæum. *Cœnantibus eis accepit Iesus panem & benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis & ait. Accipite & commedite, hoc est corpus meum.* Et apud S. Paulum. *Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit & dixit. Accipite & manducate. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem post quam cœnauit dicens. Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Quotiescunq; enim manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat.*

Ioan. 6. 54.

Matth. 26. 26.

1. Cor. 11. 26.

CAPVT

CAPVT II.

De dignitate & excellentia communionis S. Eucharistiæ.

DIGNITAS & excellentia communionis S. Eucharistiæ, ab Eucharistia ipsa sumitur, cuius non minor, vt ex dictis liquet, est, quam ipsiusmet Christi Dei & hominis, qui in illa sumitur, conditoris cœli & terræ, & totius humani generis vindicis maiestas, qua sane nec esse, nec excogitari sublimior pōt, vtpote immensa & infinita. Quare diuina Scriptura in veteri testamento eā nobilissimis quibusq; figuris adumbrauit & præsignificauit. ac I. quidem typo panis & vini à Melchisedec rege Salē, Dei summi sacerdote, Abrahā patriarchæ oblati. Gen. 14.18. Deinde panum propositionis, qui solum à pueris & sanctificatis comedi poterant. Item panis primitiarum in Leuitico. Demum panis angelici, quo Elias propheta roboratus 40. diebus ambulauit vsq; ad montem Dei Oreb. II. figura fuit AGNVS Paschalis in Exodo, à quo Christus in nouo testamento dicitur agnus, qui tollit peccata mundi, & ideo post agnum Paschalem manducatum Christus in cœna hoc sacramentum Eucharistiæ instituit, vt notauit B. LEO in sermone de passione Domini. III. Figura fuit SANGVIS testamenti, quo Moyses aspergebat populum, vt est in Exodo, dicens. *Hic est sanguis testamenti, quem misit ad vos Deus.* Vnde Christus iisdem fere verbis vsus est apud Matthæum in institutione Eucharistiæ, dicens. *Hic est sanguis meus noui testamenti.* IV. est MANNA, de qua Christo apud Ioannem. *Patres vestri*, inquit *manducauerunt manna in deserto & mortui sunt: qui mānducat hunc panem, viuet in æternum.* Et. *Non Moyses dedit vobis panem de cælo, sed pater meus dat vobis panem de cœlo verum.* Quibus verbis Christus præfert Eucharistiam mannæ, licet factus esset manu angelorum; dicitur enim in psalmis panis angelorum.

Exod. 40. 23. 1. Reg. 21. 6. Leu 23.17. 3. Reg. 19.8. Exod 12.3. Ioan. 1. 29. L. serm. 7. Exod. 24. 8. Heb. 9. 20. Matt 26 27. Exod 16 4.13. Ioan. 6. 48. Ib v. 32. Psal. 77. 24.

QVOD ad nouum testamentum attinet, in eo apud B. Ioannem iam citatum Christus ex 4. nobilissimis eius effectibus non obscure indicat Eucharistiæ dignitatem.

Primus est, quod sit panis verus & viuus de cœlo descendens. *Hic est panis*, ait, *de cœlo descendens.* Et. *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi.* 2. est, *quod præbeat vitam æternam. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternū: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Et. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* 3. est, quod vim habeat excitandi à

Ioan. 6. 50. v. 50. v. 92.

v.54. v.57. mortuis. *Qui manducat meam carnem, inquit, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* 4. est, quod beneficio illius CHRISTVS sit in nobis, & nos in illo. *Qui manducat,* ait, *meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* APOSTOLVS verò Paulus in priore epistola ad Corinthios ex alio capite insinuat eius dignitatem, nempe ex grauitate pœnæ, quæ incumbit indignè communicantibus. *Quicunq;*, inquiens, *manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini*, id est, ac si denuo Christum prodidisset & crucifixisset, vt exponunt Patres. Et rursus. *Qui manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi & imbecilles & dormiunt multi.* Deinde ex probatione ad sumptionem Eucharistiæ requisita. *Probet*, ait. *seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat.* Quæ probatio nulla re fructuosius quam diligenti examine conscientiæ, & exomologesi peccatorum cum dolore sacerdoti facta perficitur.

1. Cor. 11. 27.

v. 29.

Chrys. orat. de non spern. mysteriis.

S. PATRES eandem dignitatem variis dictis, quorum nonnulla hic subiiciam, demonstrarunt. Primus sit S. Pauli discipulus DIONYSIVS Areopagita, qui libro de Ecclesiastica hierarchia Eucharistiam vocat *omnium sacramentorum consummationem, diuinissimum & sanctissimum sacramentum sacrosancta & augustissima mysteria.* S. IGNATIVS epistola ad Ephesios. *Frangite panem vnum, quod pharmacum immortalitatis est, mortis antidotum, vitamque in Deo concilians per Iesum Christum, medicamentum purgans vitia, & omnia pellens mala.* S. Martialis epistola ad Burdigalenses, Eucharistiam appellat *communionem Dei viui, mensam diuinam, & escam in fide perfecta totam cœlestem.* S. IRENÆVS libro quarto aduersus hæreses *noui testamenti nouam oblationem.* S. CYPRIANVS libro de Cœna Domini *cibum inconsumptibilem.* OPTATVS Mileuitamus vocat *pignus salutis æternæ, tutelam fidei, & spem resurrectionis.* S. EPHRÆM in libro de natura Dei minimè scrutanda ita scribit. *Quid scrutaris inscrutabilia? si ista curiosè rimaris, non iam fidelis vocaberis, sed curiosus. Esto fidelis atque innocens, participa immaculato corpori Domini tui, fide plenissima, certus quod agnum ipsum integrum comedis. Ignis immortalis sunt mysteria Christi, noli temere ea perscrutari, ne in ipsorum perscrutatione comburaris.* Et rursus. *Hoc sanè excedit omnem admirationem, omnem mentem, omnemque sermonem quod fecit nobis vnigenitus filius Christus Saluator noster. Ignem & spiritum manducandum ac bibendum præstitit nobis, corpus scilicet, & sanguinem suum.*

D. c. 3.

M. c. 3. & 4.

Ir. c. 32.

Ep. c. 5.

Chrysostomus libro sexto de Sacerdotio. *Per id tempus & Angeli*

Chrys.

sacerdoti

sacerdoti assident, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur angelorum choris plenus est, id quod credere abundè licet vel ex tanto illo sacrificio, quod tunc peragitur. Ego verò & commemorantem quendam audiui, cum diceret senem quendam, virum admirabilem, ac cui reuelationum mysteria multa diuinitus fuissent detecta sibi narrasse se tali olim visione dignum habitum à Deo fuisse ac per illud quidem tempus de repente Angelorum multitudinem conspexisse, (quatenus aspectus humanus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circumdantium, denique sic capite inclinatorum vt si quis milites præsente Rege stantes videat. Et homilia de Eucharistia in Encœniis. *Agnus Dei immolatur, Seraphin astant sex alis faciem tegentia, &c.* Et hom. 24. in 1. ad Corinthios. *Dum in hac vita sumus, vt terra nobis cœlum sit, facit hoc mysterium. Ascende igitur ad cœli portas, & diligenter attende, immò non cœli, sed cœli cœlorum, & tum quod dicimus, intueberis. Etenim quod summo honore dignum est, id tibi in terra ostendam: nam quemadmodum in regiis non parietes, non tectum aureum, sed regium corpus in throno sedens omnium præstantissimum est, ita quoque in cœlis regium corpus, quod nunc in terra tibi videndum proponitur: neque enim Angelos, Archangelos, non cœlos, non cœlos cœlorum, sed ipsum horum omnium Dominum tibi ostendo.*

Gregorius Nazianzenus, Ambrosius & Augustinus docent corpus Christi in altari colendum & adorandum. *Christus, quia in ipsa carne hic ambulauit*, inquit Augustinus, *& ipsam carnem manducandam nobis ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit, inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini* (de quo in psalmo, Adorate scabellum pedum eius.) *vt non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.* Naz. de obitu Gorgoniæ. A. 3. de SS. c. 12. Aug in ps. 98.

Addam, omissis aliis, vnum locum ex S. Gregorio Magno libro 4. dialogorum. *Quis*, inquit, *fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi, vnum quid ex visibilibus atque inuisibilibus fieri?* Concludam cum Chrysostomo libro tertio de Sacerdotio. *Hoc ergo mysterium omnium maximè horrendum, verendumque, quis tandem, qui insanus idem minimè sit, quique è potestate non exierit, fastidire ac despicere poterit?* C. 68.

CAPVT

CAPVT III.

De fructu sacræ Communionis.

IMMENSAS & admirabiles sacræ communionis vtilitates, & fructus esse inde manifeste liquet, quod eius beneficio non de riuulo, sed fonte omnium charismatum & donorum cœlestium participemus: PRIMA vtilitas sit, quod per illam intimè coniungamur Christo anima & corpore, vt indicat Christus ipse Ioannis capite sexto. Vnde
Ioan 6. v. 57. S. Cyprianus de natiuitate Christi. *Sacramentorum communicatio per quam illius corporis sinceritati vnimur, nos in tantum corroborat, vt de mundo & de diabolo & de nobis ipsis victoria potiamur, & sacramentali gustu viuificis mysterijs inhærentes vna caro, & vnus spiritus simus, dicente Apostolo.*
1. Cor. 6. 18. *Qui adhæret Domino, vnus spiritus est Sic hi, ad quos sermo fit, dicuntur Dij, & filij excelsi nominis, & hæreditatis & æternitatis participes.*

Ch. hom 45. Et Chrysostom. in Ioannem. *Vt non solum per dilectionem, sed reipsa in illam carnem conuertamur per cibum id efficitur, quem nobis largitus est. Cum enim suum in nos amorem indicare vellet, per corpus suum se nobiscum commiscuit & in vnum nobiscum redegit, vt corpus cum capite vniretur; hoc enim*
Iob. 31. 31. *amantium maximè est. Hoc Iob significabat de seruis, à quibus maximè amabatur, qui suum amorem exprimentes dicebant. Quis dabit nobis vt eius carnibus saturemur?* Ex quibus verbis primum id efficitur hoc sacramen-
A. 7. cõfes. c. 10. tum non, vt panis & vinum in substantiam nostram mutari, sed nos quodammodo in eius naturam conuerti, vt recte illud B. Augustini ad nos eloqui possit Christus. *Cibus sum grandium, cresce & manducabis me: nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me.* Et
L. serm. 14. S. Leo de passione Domini. *Non aliud agit participatio corporis & sanguinis Christi, quam vt in id, quod sumimus, transeamus.* Deinde efficitur nos recte post sacram. communionem peractam posse dici Christophoros, vt docet S. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi mystagogi-
Cyr. cat. 4. ca. *Sic Christophori, inquit, erimus, hoc est, CHRISTVM ferentes, cum eius corpus & sanguinem in membra nostra receperimus, atq; ita, vt B. Petrus dicit,*
2. Petr. 1. 4. *diuinæ naturæ consortes efficimur.*

II. VTILITAS est, quod eius vi quotidianas animi sordes facile eluamus, vulneribusque inflictis medeamur. Vnde Cyprianus de Cœna Domini. *Panis iste super substantialis & calix benedictione solenni sacratus ad totius hominis vitam, salutemque proficit, simul medicamentum & holocaustum ad sanandas infirmitates & purgandas iniquitates existens.* Am-
A. c. 4 brosius libro de sacramentis. *Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est*

nus est, quia sub peccato sumus. Medicina est cœleste & venerabile sacramentum. Et in psalmum 118. *Venias ad cibum Christi, ad epulas sacramenti, ad illud poculum, quo fidelium inebriatur affectus, vt lætitiam induat de remissione peccati, curas seculi huius, metu mortis, solicitudine sq. deponat.* Chrysost. in Ioannem. *Si quis æstuat, ad hunc fontem* S. Eucharistiæ *se conferat & recreabitur. Mundat squalorem & sordes, æstus mitigat, non solares, sed quos ignitæ sagittæ imprimunt. Etenim ortum suum supernè habet, inde radicem vnde irrigatur.* Id. serm. 15. C. hom. 46.

III. Vtilitas. Valet ad coercendos prauos animi motus & perturbationes. Vnde S. Ambrosius sic orat in prima precatione ad Missam. *Rex virtutum, castitatis & integritatis amator Deus cœlesti rore benedictionis tuæ extingue in corpore meo totum fomitem ardentem libidinis, vt maneat in me tenor totius castitatis animæ & corporis. Mortifica in me carnis stimulos, & omnes libidinis commotiones, & da mihi veram & perpetuam castitatem cum ceteris donis tuis, vt sacrificium laudis casto corpore, & mundo corpore valeam tibi offerre.* B. Cyrill. libro 4. in Ioannem. *Pias quæso cogitationes suscipias, studiosè, sanctèq. viuas, & benedictione participes, quæ, mihi crede, non mortem solum, verumetiam morbos omnes depellit. Sedat enim quum in nobis maneat Christus, sæuientem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit, nec in quibus sumus peccatis considerat, sed ægrotos curat, collisos redintegrat, & sicut pastor bonus, qui animã suam pro ouibus posuit, ab omni nos erigit casu.* Vnde Ioan. Cassian. collatione 22. docet Dominici corporis virtutem valere magnoperè ad cauendas corporis pollutiones, aliasque dæmonum illusiones. C. cap. 17. C. c. 6.

IV. Vtilitas. Præseruat à lapsu in grauiora peccata. Hanc tradit S. Bernardus in sermone de baptismo in cœna Domini habito. *Duo illud,* inquit, *sacramentum operatur in nobis, vt videlicet & sensum minuat in minimis, & in grauioribus peccatis tollat omnino consensum. Si quis vestrũ non tam sæpe modo, non tam acerbos sentit iracundiæ motus, inuidiæ, luxuriæ, aut ceterorum huiusmodi, gratias agat corpori & sanguini Domini, quoniam virtus sacramenti operatur in eo, & gaudeat quod pessimum hulcus accedat ad sanitatem.* Quo fit vt qui diutius à communione abstinent, facile in lethalia crimina labantur, vt bene obseruauit B. Cyrillus Alexandrinus libro in Ioannem tertio. *Sciant,* ait, *baptizati homines, & diuinæ gratiæ participes facti, si rarius in Ecclesiam proficiscantur, & longo temporum spatio propter simulatam religionem mystice communicare Christo recusent ab æterna se vita procul depellere. Sed variæ sunt diaboli multiplicesq. ad decipiendum insidiæ. Nam primum ad viuendum turpiter inducit, deinde cum malis onerati fuerint, tunc abhorrere à Christi gloria persuadet quæ possent à turpitudine voluptatis, quasi ab ebrietate reuocari.* Et Chrysost. in prio- Bern. Cyr. c. 37. Ch. hom 24.

ad Corinth. *Vt frigida ad Eucharistiam accessio periculosa est, ita nulla mystica illius cœnæ participatio pestis est & interitus. Ipsa namque mensa, animæ nostræ vis est, nerui mentis, fiducia vinculum, spes, salus, lux & vita nostra.*

C.hom.45. V. Vtilitas. Valet ad expugnandas omnes tentationes Dæmonis, mundi & carnis. Vnde Chrysost. in Ioannem. *Hic mysticus sanguis dæmones procul pellit, angelos & angelorum Dominum ad nos allicit: Dæmones enim cum Dominicum sanguinem in nobis vident, in fugam vertuntur, angeli autem concurrunt. Hic sanguis effusus vniuersum abluit orbem terrarum.* Et in psalmi 22. verba. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. *Ista mensa,* inquit, *agnoscitur altaris Domini consecratio. Qui sunt isti, qui nos tribulant? suggestiones inimici, exagitationes, cupiditates, voluptates, seculi honores. Isti tribulant, quia qui ita viuunt tribulationes carnis habent, sed veniunt ad mensam potentis considerantes ea, quæ apponuntur eis, accipere cum timore & tremore, & tribulationes efficiuntur consolationes. Auferuntur ea quæ sunt carnis, infunduntur ea quæ sunt spiritus, & ex mensa præparata proficiunt contra eos qui tribulant eos.*

Ioan.6.53. VI. Vtilitas. Maiorem apud Deum gratiam conciliat. *Si enim* teste Christo, *qui manducat eius carnem, & bibit eius sanguinem, habet vitam æternam,* multo magis habet gratiam. *Gratia* enim Dei, vt loquitur

Rom.6.23. Apostolus, *vita æterna est in Christo.* Vnde B. Cyprianus de cœna Domini. *Panis hic azymus, cibus verus & syncerus per speciem & sacramentum nos tactu sanctificat, fide illuminat, veritate Christo conformat. Et sicut panis communis, quem quotidie edimus, vita est corporis: ita panis iste super substantialis vita est animæ, & sanitas mentis.* Deinde subiicit externos huius gratiæ fructus. *Esurientes,* inquiens, *& sitientes iustitiam cum saturati fuerint, vide quid agant, intellige quæ loquantur, quam sancti odoris sit, quicquid illa eructat plenitudo: verbum bonum, mores compositos, affectus pudicos, sensus pacificos illa interior sinceritas vbique diffundit, ita vt post odoramenta ista gratiæ huius comparticipes discurrant, mutuis ad inuicem affectionibus complectantur, & quibus vnus est panis, vnum est corpus, & omnium vnum cor & anima vna vni Christo adhærens, cætera omnia quasi fermentata respuens in vnius azymi sinceritate lætatur.* Nec mirum est tam gratiosos esse communionis Eucharistiæ effectus, cum à gratia nomenclaturam acceperit.

VII. Vtilitas. Vehementer accendit in amorem Dei, & ad arduæ quæq; pro Christo perferenda. Qua de causa cum olim à Tyrannis fideles ad tormenta & cædem propter Christiani nominis confessionem vulgò raperentur: ne illi fortè dolorum acerbitate victi in salu-

tari

tari certamine succumberent, vetus in Ecclesia Catholica mos fuit, vt iis ab Episcopis Dominici corporis & sanguinis sacramenta præberentur. Vnde S. Cyprianus epistola 54. *At verò nunc fortibus & viuentibus communicatio à nobis danda est, vt quos excitamus & hortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus, & cum ad hoc fiat Eucharistia, vt possit accipientibus esse tutela, quos tutos contra aduersarium volumus, munimento Dominicæ saturitatis armemus. Nam quo modo docemus, aut prouocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus?* Et Chrysost. ad populum Antiochenum. *Propterea Dominus*, inquit, *corpus suum in nos contemperauit, vt vnum quid efficiamur tanquam corpus capiti coaptatum: ardenter enim amantium hoc est. Tanquam leones igitur ignem spirantes ab illa mensa recedamus, facti diabolo terribiles, & caput nostrum mente reuoluentes, & charitatem, quam nobis exhibuit. Nã parentes quidem aliis sæpe filios tradunt alendos: ego autem, inquit, non ita sed carnibus meis alo & meipsum vobis appono, vos omnes generosos esse volens, & bonas vobis prætendens de futuris expectationes.* C. 1. ep. 12 Chr. hom. 61.

IIX. Vtilitas. Magnam affert voluptatem & consolationem spiritus piè communicantibus. Vnde Ecclesia sic canit. *O quam suauis est Domine spiritus tuus, qui vt dulcedinem tuam in filios demonstrares panem suauissimo de cœlo præstito esurientes reples bonis, fastidiosos diuites dimittens inanes.* Et. *Pinguis est panis Christi, & præbebit delitias regibus.*

Vnde Cyprianus. *Panis iste angelorum omne delectamentum habens virtute mirifica omnibus qui dignè & deuotè sumunt secundum suum desiderium sapit, & amplius quam manna illud eremi implet & satiat edentium appetitus, & omnium carnalium saporum irritamenta, & omnium exuperat dulcedinum voluptates. Vide quo modo his qui Christi commemorant passionem intra sacra officia, quasi per quosdam canales de interioribus fontibus egrediantur torrentes, & super omnes delicias lachrymis nectareis anima delectetur, quantam suauitatem animæ inquirenti, vbi sit Deus suus, suspiria contemplationis eliciant. Non illos imbres procellosæ tempestatis deponunt, ros matutinus est de cælestibus stillans, & quasi vnctio spiritus mentem deliniens. Gemitus illos pietas excitat.* Et infra. *Hanc Dei gratiam recolens, qui de sacro calice bibit, amplius sitit, & ad Deum viuum erigens desiderium, ita singulari fame illo vno appetitu tenetur, vt deinceps fellea peccatorum horreat pocula, & omnis sapor delectamentorum carnalium sit ei quasi rancidum, radensque palatum acutæ mordacitatis acetum.* C loco cit.

IX. Vtilitas, Antidotum est præsentissimum ad perfectionem vitæ

Christianæ & religiosæ consequendam, quæ consistit in perfecta abnegatione sui, mortificatione passionum, & vero contemptu mundi, quam consecutus erat, qui dicere potuit. *Christo confixus sum cruci. Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Christus.* Et. *Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.*

Gal. 2.26. Gal.6.14.

Loc.cit.

Hunc fructum præclarè sane idem Cyprianus annotauit. *Quam præclarus est, ait, calix iste, quàm religiosa est huius potus ebrietas, per quam excedimus Deo, & quæ retro sunt obliti ad anteriora extendimur, non habentes sensum huius mundi, sed diuitis purpurati delicias contemnentes cruci hæremus. sanguinem fugimus, & intra ipsa redemptoris nostri vulnera figimus linguam, quo interius exteriusq; rubricati à sapientibus huius seculi iudicamur amentes, qui religionis huius abhorrentes mandatum vsq; hodie retro abeunt, & à secretis diuinis omnium intra se mysteriorum continentibus summam diffugiunt, & recedunt. Qui manducat ex hoc pane, vltra non esurit; qui bibit, vltra non sitit, quoniam mysterij huius sic sufficit gratia, sic reficit intelligentia, vt cuiuscunque tantæ rei innotuerit plenitudo, omnis consummationis fine inuento Christi baiulus ipsum ferat in pectore, ipsum gerat in mente, & omni tempore habitatori suo dicta & facta iubilatione consona laudes resonent, & gratiarum actiones decantent. Hæc ebrietas non accendit, sed extinguit peccatum: in hoc vino non est luxuria, nec mouetur ad ludum post hunc potum lasciuia. Cum sopiuit obliuio cuncta carnis ludibria, mira sunt, quæ sentit, magna quæ videt, inaudita quæ loquitur. Quem agnus iste Paschalis inhabitat, cuius animam meri huius fortitudo hilaritate inexplicabili lætificat & delectat.* Huc vsque ille.

X. Vtilitas est, quod sit Viaticum nostræ peregrinationis, cuius rei duplex in veteri testamento typus præcessit. Primus Agni Paschalis, qui vt est in Exodo, manducabatur à Iudæis habitum peregrinorũ præ se ferentibus, cum baculis, calceis, &c. Quid autem est aliud Eucharistia, nisi viaticum peregrinantium ad veram ac cœlestem patriam? Alter fuit Eliæ prophetæ, qui sub cinericei panis fortitudine, vt est in tertio Regum, ambulauit vsque ad montem Dei Horeb, & fideles idcirco pascuntur sacra Eucharistia in Ecclesia, vt virtute illius roborati aliquando ad montem cœlestem ascendant. Quare in Concilio Nicæno aliisque iam olim mandatum est, vt nemini morti proximo hoc viaticum negetur. PAVLINVS certè in vita S. Ambrosii, scribit eum iam moriturum ab Honorato Vercellensi Episcopo diuinitus monito Eucharistiam tanquam viaticum accepisse. Chrysostomus verò in libris de Sacerdotio ita de hoc viatico scribit. *Quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui & id vidisset ipse*

Exod.12.11.

3.Reg.19.6.

Nic.1.mu.12.

Chlib.6.

ipse & audiisset, quod qui de hac vita migraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura conscientia fuerint participes, spiritum efflaturi ab angelis, illorum corpora satellitum more stipantibus propter assumptum illud sacramentum hinc recta in cœlum abducuntur.

CAPVT IV.

De frequentatione sacræ Communionis.

QVAMVIS cuiuis tam multas eximiasque vtilitates expendenti proclive sit cogitare, consultissimam esse eiusdem communionis frequentationem: Quis enim rem ad æternam animæ salutem tàm salutarem non velit creberrimè vsurpare? operæ pretium tamen facturi videmur, si ostendamus hoc de iteranda sæpius communione consilium, etiam diuinæ Scripturæ, S. Patribus, & vetustissimæ Ecclesiæ Catholicæ consuetudini esse consentaneum. Locus Scripturæ est in Actorum Apostolicorum historia. Nam S. Lucas de primorum Christianorum à S. Petro Apostolo conuersorum more ita scribit. *Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis & orationibus.* Syrus interpres habet. In fractione Eucharistiæ. Et paulo post subiicit. *Quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo & frangentes circa domos panem, sumebãt cibum cum exultatione, & simplicitate cordis collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem.* Syrus pro, *frangentes panem*, vertit *frangentes munus benedictum.* Ac doctissimi quique de Eucharistia & hunc locum acceperunt. Piæ huic consuetudini fidelium quotidie communicandi, deinde accessit præceptum summi Pontificis Anacleti in hæc verba, quæ apud Gratianum exstant. *Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere luminibus. Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia.* Qua de causa diu in Ecclesia mos viguit, vt sacerdos peracto sacrificio, cum Eucharistiam sumpsisset, vt liquet ex Dionysio Areopagita, ad populum præsentem conuersus his verbis ad sacram mensam fideles inuitaret. *Venite fratres ad communionem.* Verum cum pietatis studium labentibus annis paulatim adeò refrixisset, vt raro ad communionem fideles accederent, sancitum est à S. Fabiano Pontifice & martyre, vt habes in eius epistola tertia ad Hilarium Episcopum, vt ter quotannis, Natali Domini, & Resurrectione, & Pentecoste omnes Eucharistiam sumerent, id quod postea à multis Conciliis, præsertim vero ab Agathensi primo confirmatum est. Ad extre-

Act. 2. 42.

C. Baronius Gagnæus.

C. de conf. d. 2. c. peracta.

Can 9. Apost.

D. de Eccl. h. c. 3. q. 2.

De conf. d. 2. c. etsi non.

mum autem re eo adducta, vt non modo salutaris illa præceptio seruaretur, sed in plures etiam annos S. Eucharistiæ communio differretur, decretum est in Lateranensi Synodo sub Innocentio III. celebrata, vt semel ad minus singulis annis in Pascha fideles omnes sacrum Dominicorpus acciperent: qui verò id facere neglexissent, Ecclesiæ aditu prohiberentur. Quod decretum renouatum est in extrema Synodo Tridentina.

C. Lat. c. 21.

C. Trid. sess. 13. can. 9. & sess. 21. c. 4. & can. 4.

QVOD verò admodum salutare & fructuosum sit sæpius per annum iterare dictam sacram Synaxin, omnes S. Patres & Theologi ad hoc vsque æuum constanter docuerunt. S. Ignatius martyr Apostolorum discipulus in epistola ad Ephesios. *Date*, inquit, *operam vt crebrius congregemini ad Eucharistiam, & gloriam Dei. Quando enim sæpius in idem loci conuenitis, labefactantur vires Satanæ, & iguita illius ad peccatum iacula irrita resiliunt.* S. Iustinus Apologia 2. ad Antoninum Imperatorem *Die qui solis dicitur omnes qui in oppidis, vel agris morantur vnum in locum conueniunt, & c. conclusisq; precibus panis vinumq; & aqua offeruntur, sumque is qui primum locum tenet eodem modo preces, gratiarumq; actionem pro virili mittit, & iis quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, vnusquisque participat.* S. Cyprianus de oratione Dominica, dum exponit verba illa. *Panem quotidianum da nobis hodie. Hunc*, ait, *panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accepimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicantes à cœlesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur.* Vnde apparet vsum quotidianæ communionis in Africa vsque ad tempora Cypriani perdurasse. Certe & eius magister Tertullianus in libro de oratione, nomine panis quotidiani, intelligit Eucharistiam, vel Christū, *cuius*, inquit, *corpus in pane censetur.* S. Hilarius apud Gratianum. *Si non sunt tanta peccata, vt excommunicetur quis, non se debet à medicina corporis & sanguinis Domini separare. Vnde timendum est, ne diu abstractus à corpore Christi alienus remaneat à salute: qui peccare quieuerit, communicare non desinat.* S. Basilius ad Cæsariam patritiam. *Communicare per singulos dies, & participare de sacro corpore & sanguine Christi pulchrum est, & valde vtile, ipso manifeste dicente. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Quis enim ambigit, quin frequens vitæ participatio nihil aliud sit, quam pluribus modis viuere? Nos idcirco quater singulis hebdomadis communicamus; in die Dominico, in quarto die hebdomadæ, in paraskeue, & in Sabbatho, ac in aliis diebus, si qua memoria fuerit sancti alicuius.*

Cyp. serm. 6.

De cons. d. 2.

A. c. 4. Eodem ser. 28.

S. Ambrosius libro 5. de Sacramentis. *Quare in oratione Dominica ait, Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, super-*

substan-

substantialem. Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ aeternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò græcè ἐπιούσιον *dicitur. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit, quem græci dicunt aduenientem* τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν *aduenientem diem. Ergo quod Latinus dixit, & quod Græcus, vtrumque vtile videtur. Græcus vtrunque vno sermone significauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum græci in Oriente facere consueuerunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit. Sic viue, vt quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere: quomodo Iob sanctus pro filiis suis offerebat quotidie sacrificium, ne forte aliquid, vel in corde, vel in sermone peccassent.* De verbis dñi Augustin. Iob. 1. 5.

S Hieronym. ad Lucinium. *De Sabbatho quod quaris, vtrum ieiunandum sit, & de Eucharistia, an accipienda quotidie, quod Romanæ Ecclesiæ & Hispanicæ obseruare perhibentur, scripsit quidem & Hippolytus vir disertissimus, & carptim diuersi scriptores è variis auctoribus edidere. Sed ego illud te breuiter admonendum puto, traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiant, ita obseruandas, vt à maioribus tradita sunt, nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subuerti. Nec tamen Manicheæ hæresios accusandi sunt, cum carnalis cibus præferri non debuerit spirituali: Eucharistiam quoq; absq; condemnatione nostri & pungente conscientia, semper accipere, & psalmistam audire dicentem. Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus & cum eo canere. Eructauit cor meum verbum bonum.* Et in Apologia ad Pammachium pro libris in Iouinianum scriptis. *Scio Romæ hanc esse consuetudinem, vt fideles semper Christi corpus accipiant: quod nec reprehendo, nec probo. vnusquisq; enim in suo sensu abundet, sed ipsorum conscientiã conuenio, qui eodẽ die post coitum communicant, &c. Probet se vnusquisq;, & sic ad corpus Christi accedat: non quod dilatæ communionis vnus dies, aut biduum sanctiorem efficiat Christianum, vt quod hodie non merui; cras vel perendie merear: sed quod dum doleo me non communicasse corpori Christi, abstineam me paulisper ab vxoris amplexu, vt amori coniugis amorem Christi præferam.* Hier. ep. 28. Psal. 33. 9. Psal. 44. 1.

S. Chrysostom. in epistolam ad Ephesios. *In aliis quidem temporibus sæpenumero, neq; cum mundi estis, accedebatis, in Pascha verò, etiamsi quid temerarium vobis sit cõmissum, nihilominus accedebatis. O consuetudinem, ô præsumptionem. Frustra habetur quotidiana oblatio, frustra stamus ad altare. Nemo est qui simul participet. Ista non ideo dico, vt simpliciter quomodocunq; cõmunicetis, sed vt dignos vosipsos constituatis.* Et paulo post. *Sed vestibus estis mundis? recumbe itaq; & cõmunica. Quotidie venit, vt discumbentes videat; omnibus loquitur, & nunc etiã in conscientiis dicit. Amici, quomodo statis hic vestem nuptiarum non habentes?* Et in epistol. ad Hebræos. *Plurimi ex hoc* Ch. hom. 3. Id. hom. 17.

sacrificio-

sacrificio semel accipiunt in toto anno, alij bis, alij sæpius. Ad omnes ergo nobis sermo est, non ad eos tantum qui hic sunt, sed etiam ad eos, qui in eremo sedent. Illi enim semel in anno participantur: fortassis & post duos annos. Quid ergo est? quos magis acceptabimus? eosne q semel, an eos q sæpius, an illos q raro accipiũt? Neq; illos qui semel, neq; qui sæpius, neq; qui raro, sed eos qui cũ mũda cõscientia, qui cũ mundo corde, cũ vita irreprehensibili, isti semper accedãt. Qui verò tales non sunt, neq; semel. Quid ita? quia iudicium sibi accipiunt, & damnationem & supplicium. Et paulo post. *Hæc dicens, non ab vna in anno perceptione vos veto, sed volo semper vos accedere, sanctis hæc concessa sunt. Hoc etiam diaconus insonat in illa hora sanctos vocans, & per hanc vocem veluti maculas inspiciens. Sicut enim in grege, vbi multæ quidem saluæ sunt pecudes, multæ autem scabie plenæ sunt, necesse est vt hæ prohibeantur à sanis, sic etiam in Ecclesia.* Et rursum. *Quando enim diaconus dicit, Sancta sanctis hoc dicit. Si quis non est sanctus, non accedat. Sanctum autem non mundatio peccati tantum facit, sed etiam præsentia spiritus, & bonorum operum opulentia.* Ioann. Cassianus Chrysostomi discipulus, collatione 23. cum retulisset quosdam in monasteriis semel tantum communicare ex reuerentia. *Multo,* inquit, *iustius est, vt cum hac cordis humilitate, qua credimus & fatemur illa sacrosancta mysteria nunquam pro merito nos posse contingere, singulis ea Dominicis diebus ob remedium nostrarum ægritudinum præsumamus, quam vt vana persuasione cordis elati, vel post annum dignos eorum participio nos esse credamus.* S. Augustinus ad Ianuarium. *Dixerit aliquis non quotidie accipiendam Eucharistiam quæsieris quare? Quoniam, inquit, eligendi sunt dies, quibus purius homo continentiusq; viuit, quo ad tantum sacramentum dignius accedat. Qui enim manducauerit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Alius contra. immò, inquit, si tanta est plaga peccati atq; impetus morbi, vt medicamenta talia differenda sint auctoritate Antistitis debet quisque ab altario remoueri ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari. Hoc est enim indignè accipere, si eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam, non vt arbitrio suo cum libet, vel auferat se communioni vel reddat. Cæterum, si peccata tanta non sunt, vt excommunicandus quisquam homo iudicetur, non se debet à quotidiana medicina Dominici corporis separare. Rectius inter eos fortasse quisquam dirimit litem, qui monet, vt præcipuè in Christi pace permaneant. Faciat autem vnusquisque quod secundum fidem suam piè credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus & sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contendunt. Neque enim litigauerunt inter se, aut quisquam eorum se alteri præposuit. Zacheus, & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domum suam susceperit Dominum: alter dicit. Non sum dignus, vt intres sub tectum meum, ambo saluatorem honorificantes diuerso, & quasi contrario modo, ambo peccatis miseri, ambo misericordiam*

Gall. c. 21.

Epist. 118.

Luc. 19.
Matt. 8. 8.

diam consecuti. Valet etiam ad hanc similitudinem, quod in primo populo vnicuiq; manna secundum propriam voluntatem in ore sapiebat, sic in ore cuiusq; Christiani sacramentum illud quomodo sumatur æstimandum. Nam & ille honorando non audet quotidie sumere, & ille honorando non audet vllo die prætermittere. Contemptum solum nõ vult cibus ille, sicut manna fastidium. Inde enim & Apostolus indignè dicit acceptum abeis, qui hoc non discernebant à ceteris cibis veneratione singulariter debet. Continuo quippe cum dixisset, iudicium sibi manducat & bibit, addidit vt diceret; non diiudicans corpus Domini. 1. Cor. 11. 26. Id. c. 12.

IDEM libro 2. de sermone Domini in monte. *Panis quotidianus, aut pro iis omnibus,* (à Christo apud Lucam) *dictus est, quæ huius vitæ necessitatem sustentant, aut pro sacramẽto corporis Christi, quod quotidie accipimus: aut pro spirituali cibo, de quo idem Dominus dicit. Operamini escam, quæ non corrumpitur.* Et rursus. *De sacramento autem corporis Domini, vt illi non moueant quæstionẽ, qui plurimi in Orientalibus partibus non quotidiæ cœnæ Dominicæ communicant, &c. vnde probatur non hunc in illis partibus intelligi quotidianum panem.* Et homil. 42. ex 50. *Intelligitur hoc etiam valde bene. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, Eucharistiam tuam, quotidianũ cibum. Norunt enim fideles quid accipiant, & bonum est eis accipere panem quotidianum huic tempori necessarium. Pro se rogant, vt bona faciant, vt in bonitate, & fide & bona vita perseuerent. Hoc optant, hoc orant, quia qui non perseuerant in bona vita, separabuntur ab illo pane.* Luc. 11. 3. Matth. 6. 11. Ioan. 6. 27. Tom. 10.

AVCTOR libri de Ecclesiasticis dogmatibus in tomo 3. Augustini, quẽ multi volunt esse GENNADIVM, ita scribit. *Quotidie Eucharistiæ communionem percipere, nec laudo, nec reprehendo. Omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo & hortor, si tamen mens sine affectu peccandi sit.* c. 53.

Addam angelicum Doctorem, qui pro omnibus Scholæ Theologis, quotquot à 300. annis ad hoc vsque seculum vixere, sententiam pro pane angelorum, dixit quoties sumi queat. Ita enim scribit in tertia suæ summæ Theologicæ parte. *Circa vsum Sacramenti Eucharistiæ duo possunt considerari. Vnum quidem ex parte huius sacramenti, cuius virtus est hominibus salutaris: & ideo vtile est quotidie ipsum sumere, vt homo quotidie eius fructum percipiat. Vnde AMBROSIVS dixit in libro de sacramentis. Si quoties cunque effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, debeo semper accipere: quia semper pecco, debeo semper capere medicinam. Alio modo potest considerari ex parte sumentis, in quo requiritur, vt cum magna deuotione & reuerentia ad hoc sacramentũ accedat. Et ideò si aliquis se quotidie ad hoc paratum inueniat, laudabile est, quod quotidie sumat. Vnde AVGVSTINVS cum dixisset. Accipe quotidie, vt quotidie tibi prosit: subiungit. Sic viue, vt quotidie merearis accipere. Sed quia multoties in pluribus hominum multa impedimenta huius deuotionis occurrunt propter corporis indispositio-* S. Thom. 3. p. q. 68. art. 10. Al. l. 4. c. 6. A. serm. 28. de verb. dom.

nem vel animæ, non est vtile omnibus hominibus quotidie ad hoc sacramentum accedere, sed quotiescunque se ad illud homo inuenerit præparatum. Vnde in libro de Ecclesiasticis dogmatibus dicitur. Quotidie Eucharistiæ communionem accipere, nec laudo, nec vitupero.

cap. 58.

Ex his omnibus liquet, primum S. Thomæ declarationem nihil discrepare ab veterum Patrum sententiis, deinde nullam certam legē de frequentatione huius sacramenti posse præscribi, sed pro discrimine Statuum, vt si quis religiosus sit, vel clericus, vel laicus, vel pro diuersitate morum id esse prudenti arbitrio definiendum. Secundum prudens autem iudicium, videtur sanè rarò alicui esse consulendum, vt ordinaria consuetudine frequentius, (excipio sacerdotes) quis communicet quam octauo quoque die, & festis maioribus, atque ita Doctores scholæ plerique omnes nunc sentiunt, & Ecclesiæ vsus confirmat. Nam hoc modo & prospectum est abundè fructui animarum, & ratio etiam habetur reuerentiæ tanto Sacramento debitæ. Tot siquidem sunt humanæ vitæ negotia & impedimenta, quæ animum distrahant, vt non possint homines quotidie cum præparatione congruenti accedere. Scripsit de hoc argumento ex nostris Patribus P. Christoph. Madridius libellum integrum, qui exstat.

Fran. Suar in 3. p. disp 69 q 80. art. 9. sect. 4.

CAPVT V.

De Præparatione ad sacram communionem.

SEucharistiæ mysterium, vt ceteris sacramentis longissime præstat, ita meritò maiorem postulat præparationem, siue animi, siue corporis. Quod ad animum attinet, quoniam omnem intelligentiam humanam superat, postulat firmissimam FIDEM à communicante, qua *diiudicet*, vt Apostolus loquitur in priore epist. ad Corinth. *corpus Domini*, hoc est, panem cœlestem, à profano, substantiam corporis & sanguinis Christi sub speciebus panis & vini comprehensam à substantia corporea panis discernat, quod facit, si certissime credat sub accidentibus panis & vini, verè & realiter totum Christum Deum & hominem sumi. Vnde Chrysost. in epist. ad Ephes. *Quotquot corpore Christi communicamus, quotquot sanguinem illius degustamus, cogitemus quod illius corpus & sanguinē gustamus, qui in cœlestibus sedet, qui ab angelis adoratur, qui proximè assistit immortali Dei potentiæ.* Et ante eum S. Basil. declarat, quid Fidē eam gignere in nobis debeat. Nam in regulis breuioribus, quæstione posita. *Quanto cum timore, qualive cum animi persuasione corpus & sangui-*

1. Cor. 11. 29.

Ch. hom. 3.

B. quæst. 172.

nem

nem Christi communicemus. respondet. *De timore quidem habemus Apostolum, qui dicit. Qui manducat & bibit, indignè iudicium sibi manducat & bibit. Fidem autem faciunt verba Domini qui dixit. Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem.* Idem Damasc. lib. 4. orthodoxæ fidei c. 14. 1. Cor. 11. 29. Luc. 22. 19.

II. Postulat Probationem. *Probet.a.* inquit S. Paulus, *seipsum homo, & sic de pane illo edat.* Probet, id est, accuratè discutiat conscientiam, num obnoxia sit alicui peccato lethali, quo indignus reddatur communione, & si deprehendat obnoxium, pœnitentiã agat. Quo sensu & illud accipiendum, quod proximè subiicitur. *Quod si nosmetipsos diiudicaremus*, hoc est, per examen conscientiæ reos ageremus, *non vtiq; iudicaremur*, hoc est, damnaremur à Domino. In quem locum scribens Theophylact. *Non alium, inquit Apostolus, tibi iudicem attribuo, verum teipsum commendo. Iudica igitur & explora conscientiam tuam, & sic accede, non quãdo fuerint feriæ, sed quando purum teipsum ac dignum inueneris.* Et B. Ansel. ibidẽ. Nemo præsumat accedere indignus, sed homo, i.e. rationabiliter agens, probet, i.e. discutiat & examinet, i.e. vitam suam consideret, an dignè possit accedere vel non. Indigne enim manducat & bibit, qui vel aliquod graue peccatum, vel multa lenia commisit, & non confitetur ea priusquam ad communionem accedat. Quod autem Paulus ibidem etiam verbo *diiudicandi* examen conscientiæ intellexerit, fusè probamus ex SS. Patribus titulo *Conscientiæ examen.* cap. 1. 1. Cor. 11. 28.

III. Postulat Pœnitentiam, hoc est, contritionem & confessionẽ de peccatis coã sacerdote factam; id enim nomine probationis apud Apostolum significari œcumenica Synodus Tridentina recenter declarauit his verbis. *Communicare volenti reuocandum est in memoriam Apostoli præceptum. Probet seipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumuis sibi contritus videatur, absq; præmissa sacramentali confessione ad S. Eucharistiam accedere debeat, quod à Christianis omnibus, etiam ab iis sacerdotibus quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuo seruandum esse decreuit, modo non desit illis copia Confessoris.* Quæ declaratio consentanea est & S. Patrum dictis. Ita enim scribit S. Greg in lib. Reg. *Probet se ipsum homo, &c. Quid enim est hoc loco se probare, nisi euacuata peccatorum nequitia se probatum ad Dominicam mensam & purum exhibere? Quiergo quotidie delinquimus, quotidie ad pœnitentiæ lamenta curramus, quia ipsa sola virtus est, quæ euacuat, quod in ventre animæ culpa coadunat.* Trid. sess. 13. c. 7. G lib. 2. c. 28.

Et Hesychius Hierosol. in Leu. Probet.a. se homo, &c. *Qualẽ probationẽ dicit? i. e. vt in corde mũdo atq; conscientiæ, & pœnitentiã eorum quæ deliquit intendenti participetur sanctus ad ablutionem peccatorum suorũ.* Et August. H in c. 26. A. c. 53.

libro Eccleſiaſticis dogmat. *Quem mortalia crimina poſt baptiſmum commiſſa premunt; hortor prius publica pœnitentia ſatisfacere, & ita ſacerdotis iudicio reconciliatum communioni ſociari, ſi vult non ad iudicium & condemnationem ſui Euchariſtiam percipere.*

Ch. hom. 30. Hebdomas ſancta. Et Chryſoſt. in Geneſin. *Quia in magnam hanc hebdomadam peruenimus Dei gratia, nunc maximè, & ieiunij curſus intendendus, & magis continuandæ ſunt preces, faciendaq; diligens & pura peccatorum confeſſio, & in bonis operibus ſedulitas, eleemoſyna larga, æquitas, manſuetudo, aliæq; virtutes, vt talibus ornati virtutibus, vbi in diem Domini venerimus, Domini liberalitate fruamur.* Denique exomologeſin ante communionem non ſemel poſtulat B. Cyprianus in epiſtolis, vt epiſtola 10. 11. 12. & 75. editionis Pamelianæ, & libro de lapſis, vbi ait grauius delinquere ſine exomologeſi communicantes, quam qui Chriſtum Dominum negarunt.

T. lib. 2. Qvod ad Corpus attinet, poſtulat ſacra communio præuium ieiunium. Vnde antiquiſſimus Tertullian. ad vxorem, ſui æui morem indicans. *Non ſciet*, inquit, *maritus, quid ſecretò ante omnem cibum guſtes; & ſi ſciuerit panem non illum credit eſſe, qui dicitur.* Et Chryſoſtomus in epiſtolam I. ad Corinthios. *Æquum eſt ante & poſt communionem ieiunare: oportet enim vtroq; tempore continentem eſſe, ſed maximè poſt acceptum ſpiritum:* ante, vt dignus *ſias accipiendi, poſt vt non indignus videaris, qui acceperis. Quid igitur? ieiunare oportet poſt eius acceptionem? non dico hoc, neq; cogo, licet bonum ſit: tamen non compello, ſed admoneo, ne in delitiis viuas ad ſaturitatem.* Vnde in epiſtolam ad Hebræos ſcribens grauiter inuehitur in eos, qui poſt communionem Paſchatis in priſtinam vitæ intemperantiam recidunt. S. Auguſtinus ad Ianuarium ita ſcribit de hoc ieiunio. *Liquidò apparet, quando primum acceperunt diſcipuli corpus & ſanguinem Domini, non eos accepiſſe ieiunos. nunquid tamen calumniandum eſt propterea vniuerſæ Eccleſiæ, quod à ieiunis ſemper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui ſancto, vt in honorem tanti ſacramenti in os Chriſtiani prius Dominicum corpus intraret, quam exteri cibi. Nam ideo per vniuerſum orbem mos iſte ſeruatur.*

Ch. hom. 17.

A. ep. 118.

2. Poſtulat, vt qui matrimonio iuncti ſunt, aliquot dies concubitu vxorum abſtineant, Dauidis regis exemplo moniti, qui cum panes propoſitionis, vt eſt in ſacra Regum hiſtoria, à ſacerdote acceptu-

1. Reg. 21. 5. rus eſſet purum ſe, & pueros ſuos ab vxorum conſuetudine tres ipſos

1. Cor. 7. 5. dies eſſe profeſſus eſt. Vnde Hieronymus in Apologia pro libris aduerſus Iouinianum. *Paulus Apoſtolus dicit, quando coimus cum vxoribus, nos orare non poſſe.* (Nolite, inquit, fraudare inuicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi.) *Siquer coitum, quod minus eſt, impe-*

ditur,

ditur, id est, orare, quanto plus quod maius est, id est, corpus Christi prohibetur accipere? Alia testimonia vide apud Gratianum 33. q 4. & Magistrum sententiarum lib. 4. distinct. 32.

QVOD denique ad vtrumque, & animam & corpus attinet, sunt & aliæ virtutes ad dignam communionem valde salutares. 1. est HVMILITAS, quam in abluendis Apostolorum pedibus, atq; adeo etiam ipsius Iudæ, ante porrectam communionem Christus declarauit, & verò etiam imitandam proposuit dicens. *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Deinde cum se totum Deum & hominem in ipsa institutione sacramenti ore corporis & animi sumendum dedit atq; etiam impiis licet indigne sumendũ permisit, quid est nisi ineffabilis humilitas? Vnde S. Augustinus in psalmum 32. *Notus, inquit, est Dominus noster Iesus Christus, In corpore & sanguine suo voluit esse salutem nostrã. Vnde, a, commendauit corpus & sanguinem suum? De humilitate sua. Nisi. n. esset humilis, nec manducaretur, nec biberetur. Respice altitudinem ipsius. In principio erat verbum, &c. Ecce cibus sempiternus, sed manducant angeli, manducant superna virtutes, manducant cœlestes spiritus, & mãducant, & saginantur, & integrũ manet, quod eos satiat & letificat. Quis, a, homo posset ad illum cibum? Quomodo ergo de ipsa pauit nos sapientia Dei? quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Videte ergo humilitatem, quia panẽ angelorum manducauit homo, vt scriptum est. Panem cœli dedit eis.* Ioan. 13. 15. A. cons. 1. Psal. 77. 24.

2. VICTVS est, Timor & REVERENTIA. Quis enim non timeat audiens ex Apostolo indigne communicantem esse REVM corporis & sanguinis Domini, æquè ac Iudam proditorem? vt exponit B. Theodoretus. Reuerentiæ exemplum præbuit Centurio Euangelicus. de quo ita Origenes in diuersos Euangelii locos. *Quando sanctum cibum illum, illudq; incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians teipsum imitare hunc Centurionem & dicito. Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum.* Quod certe dictum nunc in communione S. Eucharistiæ vniuersa vsurpat Ecclesia, & quidem verè, cum enim nullus sit qui possit se dicere ab omni peccato immunem, non erit quoque vllus perfectè dignus hac communione, vt bene docet Cassianus. Th. in c. 11. 1. ad Corinth. Matth. 8. O. hom. 5. Cass. col. 23. c. 22.

3. DESIDERIVM ingens sumendi cibum illum cælestem, & ardens deuotio cum gaudio spirituali coniuncta, cuius exemplum præbuit Zachæus in Christo recipiendo apud Lucam, vt indicauit supra S. AVGVSTINVS. Vnde S. CHRYSOSTOMVS in Matthæum. *Nemo igitur nauseans accedat, nemo remissus, sed excituti, incensi, ac feruentes omnes accedant. Nam si Iudaistantes, calceati, & baculos in manibus habentes cum festinatione* A. ep. 118. Luc. 19. 1. Chr. hom. 83.

natione comedebant, quanto magis nobis vigilandum est? Et infra. *Non videtis, quanta infantes animi alacritate mammillas arripiunt? qua pressione pupillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoq; ad hanc mensam, & ad huius calicis spiritalem accedamus papillam: imò verò maiore desiderio, quasi lactentes pueri gratiam Christi sugamus, vnus sit nobis dolor, vna mœstitia si*
D.c.14. *hoc alimento spirituali priuamur.* Et S. Ioan. Damascenus libro 4. orthodoxæ fidei. *Accedamus desiderio ardenti manus in crucis modum formantes crucifixi corpus suscipiamus, & apponentes oculos & labia & frontem diuinum*
Ma.6.d *carbonem concipiamus, vt ignis in nobis desiderij eo ex carbone ignitionem cõburat peccata nostra, & illuminet corda nostra, & participatione diuini ignis igniamur & deificemur. Carbonem vidit Isaias, carbo autem simplex non est, sed vnitus igni, sic panis communionis non panis simplex est, sed vnitus diuinitati.* Atqve hæc sufficiant de Præparatione, quæ seruire quoque poterunt pro Mediis ad comparandam virtutem frequenter communicandi.

EXEMPLA.

Miraculosa de indignè communicantibus.

1 Exempl. S. Cyprianvs libro de lapsis refert 4. exempla. Primum de infante: solebant enim infantes olim communicare. Parentes forte fugientes (sæuiente persecutione) dum trepidi minus sibi consulunt sub nutricis alimento paruulam filiam reliquerunt, relictam nutrix detulit ad magistratum. Illi ei apud idolum, quo populus confluebat, quod carnem necdum posset edere per ætatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipsum de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Sed facinus puella commissum tàm loqui & indicare non potuit, quam nec intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoratione igitur obreptum est, vt sacrificantibus nobis eam secum mater inferret. Sed enim puella mixta cum sanctis, precis nostræ & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu cœpit fluctuabunda iactari. Vbi verò solemnibus adimpletis calicem diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus ceteris locus eius aduenit, faciem [illegible] paruula instinctu diuinæ maiestatis auertere, os labiis obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen diaconus, & reluctanti licet de sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus & vomitus. In corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit. Sanctificatus in Domini sanguine potus de pollutis visceribus erupit: tanta est potestas Domini, tanta maiestas. Hoc circa infantem.

At verò

AT verò ea quæ ætate prouecta, & in annis adultioribus constituta sacrificantibus nobis latenter obrepsit: non cibum, sed gladium sibi sumens, & velut quædam venena letalia inter fauces & pectus sanguinem admittens, angi, & anima exæstuante concludi postmodum cœpit. Et pressuram non iam persecutionis, sed delicti sui passa, palpitans & tremens concidit. Impunitum diu non fuit, nec occultum dissimulatæ conscientiæ crimen: quæ fefellerat hominem, Deum sensit vltorem. 1. Exemp.

ET cum quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. 3. Exemp.

Et alius, qui & ipse maculatus, sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum ceteris ausus est latenter accipere, sanctum Domini edere & contrectare non potuit: cinerem ferre se apertis manibus inuenit. Documento vnius ostensum est, Dominum recedere, cum negatur, nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem sanctitate fugiente mutetur. Quam multi quotidie pœnitentiam non agentes nec delicti sui conscientiam confitentes immundis spiritibus adimplentur: quam multi vsque ad insaniam mentis excordes dementiæ furore quatiuntur? Hucusque B. Cyprianus. 4. Exemp.

GVILIELMVS Abbas in vita S. Bernardi. Agebatur, inquit, solemnitas quædam præcipua, & frater aliquis, quem pro secreta culpa ab altaris sacri communione suspenderat, notari timens, & ruborem non sustinens, ad manum eius cum ceteris nimium præsumptuosus accessit. Intuitus autem eum, quoniam causa latens erat, repellere hominem noluit, sed intimo corde orabat Deum, vt de tanta præsumptione melius aliquid ordinaret. Itaque sumens homo Eucharistiam, non poterat ad interiora traiicere, & diu multumque conatus, cum nullo modo præualeret, anxius & tremebundus clausam ore seruabat. Expleta denique hora orationis patrem sanctum traxit in partem, cuius pedibus aduolutus cum multis ei lacrymis quod patiebatur aperuit, & aperto ore ipsam quoq; Eucharistiam ostendebat. Increpans autem eum confitentem absoluit, & sine difficultate recepit Dominica sacramenta. Guil. lib. 1. c. 13.

F.

FAMA BONA.

CAPVT I.

Quid nomine Famæ bonæ intelligatur.

FAMÆ vocabulo Latini Scriptores intelligunt, quicquid de aliquo sermone hominum diuulgatur, siue in bonam, siue malam partem. In bonam, vt cum Poeta ait. *Fama super ethera notus.* In malam, vt cum idem. *Fama malum, quo non aliud velocius vllum,* Vnde cum fama tempore Tertulliani falso vulgatum esset Christianos carne humana vesci, sic ipse respondet *aduersus gentes. Natura famæ omnibus nota est vestrum. Est fama malum, quo non aliud velocius vllum. Cur ea malum? quia velox? quia index? an quia plurimũ mendax? quæ ne tunc quidem, quum aliquid veri affert, sine mendacii vitio est, detrahens, adiiciens, demutans de veritate. Quid, quod ea illi conditio est, vt non nisi, cum mentitur, perseueret, & tamdiu viuit, quamdiu non probat. Siquidem vbi probauit cessat esse, & quasi officio nunciandi functa rem tradit, exinde res tenetur, res nominatur. Nec quisquam dicit, verbi gratia, fama est hoc Romæ factum, aut fama est illum prouinciam sortitum: sed sortitus est ille prouinciam, & hoc factum Romæ.* Et S. Hieronymus Ruffino de iudicio Salomonis. *Multum in vtramq; partem crebro fama mentitur, & tàm de bonis mala, quàm de malis bona falso rumore concelebrat.*

Virg. 1. Aeneid. Id. 4. Aen.

Hier. ep. 131.

B. serm. 71.

Nos de bona tantum fama loquimur, quæ etsi virtus per se non sit, ex virtute tamen originem habere debet, teste S. Bernardo in Cantica. *Quod,* inquit, *de corde puro, & conscientia egreditur bona, candidum est, & est virtus. Si autem bona fama secuta fuerit, & lilium est, quippe cui nec candor lilij desit, nec odor. Quod si in conscientia næuus fuerit, nec quod ex ea prodierit, carebit næuo. Nam si radix in vitio, & ramus. Nec enim fama valebit vendicare virtutis quod esse vitium conuicerit conscientia.* Et Augustinus contra Cresconium Grammaticum, qui dicebat bonam famam ministri mali baptismi, ad sanctificationem sufficere. *Si,* inquit, *maledictus est qui spem suam ponit in homine, quanto magis, qui spem suam ponit in falsitate opinionis humanæ, & in illud aliud incidat, quod scriptum est, qui fidit in falsis, hic pascit ventos, id est, sit esca spiritibus malis.* Deinde bonitas

A. lib 3. c. 9.

Ier. 17. 6.

Prou. 10. 4.

nitas famæ fidorum hominum, licet paucorum, teſtimonio eſſe roborata, vt docet S. Hieronymus in verba illa Salomonis. *Melius eſt nomen bonum, quam diuitiæ multæ. Nomen*, ait, *bonum dicit, non quod à turbis vulgi imperiti, ſed quod à fidelium quamuis paucorum teſtimonio laudatur. Neq; enim bonus habere nomen bonum refugit, ſed bonis ſolum quærebat laudari, qui ait. Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Nomen ergo bonum eſt nomen religionis, quod diuitiis mundialibus iure præfertur.* Prou. 22. 1. Gal. 1. 10.

CAPVT II.

De præſtantia & fructibus bonæ famæ.

ETSI ex B. Hieronymi expoſitione iam allata ſatis appareat bonæ famæ præſtantia, eam tamē adauget, quod idem Sapiens mox ſubiungit. *Super aurum & argentum gratia bona. Illam enim ſignificat*, ait Hieronymus, *gratiam cum quis pro bono opere laudatur à bonis, imò pro collatis ei donis meritorum glorificatur pater qui in cælis eſt.* Eandem ſententiam habet illud Eccleſiaſtæ. *Melius eſt nomen bonum, quam vnguenta pretioſa.* Chaldæus Paraphraſtes addit, *quibus vngebantur capita Regum & ſacerdotum.* Prou. 22. 1. Eccl. 7. 2.

S. Baſilius oratione in S. Gordium. *Quemadmodum*, inquit, *ſuauia aromatum odoramenta proprium quiddam per aerem continentem ſpirant, quibus præſentes recreantur: ita vir bonus toti ſibi commorantium contuberniо ſalutaris & iucundus eſt.* Et Eccleſiaſticus ait. *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille theſauri pretioſi & magni. Bonæ vitæ numerus dierum, bonum autem nomen permanebit in æuum.* Quibus extremis verbis indicat Sapiens. Bonam vitam ex virtute actam licet breuis ſit temporis, immortale & perpetuum nomen parere. At diuitiæ & theſauri corruptibiles ſunt, multiſque pereunt modis, (& morientem minimè ſequuntur. Vnde bene CATO monuit. *Omnia ſi perdas famam ſeruare memento.* & Plautus in Moſtellaria. *Ego ſi bonam famam ſeruaſſo, ſat ero diues.* Accedit, quod ſi in Republica aliqua nomen & famam obtinuiſſe apud homines præclarius eſt & melius quā multas conſecutū eſſe opes, multo magis diuitiis anteferendū ſit, ſi quis apud Deum & Sanctos bonum nomen obtinuerit. Addam vnum locum ex S. Hieronymo, vnde bonæ famæ præſtantiam intelligas. Nam ad Principiam S. Marcellæ viduæ Epitaphium ſcribens. *Difficile eſt*, inquit, *in maledica ciuitate, & in vrbe, in qua orbis quondam populus fuit, palmaq; vitiorum. ſi honeſtis detraherent, & pura ac munda macularent, non aliquam ſi-* Eccl. 41. 15. Hier. ep. 16.

nistri rumoris fabulam contrahere. Vnde quasi rem difficillimam, & penè impossibilem optat propheta, potius quam præsumit, dicens: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Immaculatos in via huius seculi appellat, quos nulla obscœni rumoris aura macularit, qui opprobrium non acceperint aduersus proximos suos, de quibus Saluator in Euangelio. Esto, inquit, beneuolus, siue bene sentiens de aduersario tuo, dum es in via cum illo.

Psal. 118. 2.

Matt. 5. 25.

Prou. 15. 30.

INTER fructus primus sit, quem Salomon famæ bonæ tribuit in suis Prouerbiis. *Lux oculorum*, inquit, *lætificat animam, fama bona impinguat ossa*, hoc est, magis magisque excitat ad solidum virtutis studium iuxta illud Poetæ:

Ouid. 4. de Ponto eleg. 2.

Excitat auditor studium, laudataque virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.

2. Fructus, quod nihil æquè hominem prouehat ad honores & dignitates, atque existimatio bona ex virtutum studio conciliata; contra verò nihil æquè etiam optimos viros de excelso gradu præcipites agit, quam nota infamiæ, quantumuis à maleuolis iniquè aspersa, vt obseruauit S. Gregorius Nazianzenus. *Artis*, inquit de fratre suo Cæsario Imperatoris Medico, *beneficium proceribus gratuitum proposuit, non ignarus nihil esse, quod hominem ad aliores honorum gradus prouehat, quàm virtus & fama honestis rationibus collecta.* Et in epistola ad Vitalianum filiorum eius nomine scriptam: *Atque vt nulla omnino culpa ipsius* (patris) *sit, graue tamen est sinistra fama laborare, qua bonos etiam viros sæpè perculit, humique prostrauit. Tametsi enim pleriſque rei veritas nota sit, plerique tamen opinionem hominum spectant. Id quod etiam atque etiam vt consideres moneo.*

Greg. or. in Cæsar.

3. Fructus est, quod virtutes, ex quibus orta est, reddat illustriores, vt docet Sanctus Bernardus in Cantica. *Virtus*, inquit, *etsi non propterea maior*, hoc est, propter bonam famam, *pulchrior tamen illustriorque efficitur.*

B. serm. 71.

4. Est, quod latissimè instar lucis spargatur. Vnde S. Gregorius Romanus ad Gaudiosum. *Sicut lucerna lumen per collimitantia quæque quo lucet loca diffunditur, ita cuiuslibet personæ bonorum actuum probitas, non solum quo degit, sed per diuersas prouincias fama loquente cognoscitur, vt quoniam præsentia nulla potest esse notitia, hoc discursus opinionis efficiat, quod rei veritas per præsentiam poterat exhibere.* Et S. Paulus in altera ad Corinthios typo boni odoris vitæ Christianorum hunc fructum ob oculos ponit his verbis. *Deo autem gratias, qui semper triumphat*

S. ep. 74.

2 Cor. 2. 14.

phat nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo in iis, qui salui fiunt.

Quæ tractans Hieronymus ad Hedibiam quæst. vndecima. *Est* H. ep. 150.
sensus, ait, *Nominis Christi in omni loco bonus odor sumus Deo, & prædicationis nostræ longè lateq; spirat fragrantia. Agit autem gratias Deo in Christo Iesu, quem gentibus prædicabat, quod dignum se elegerit, in quo ageret triumphũ filij sui. Triumphus Dei est passio Martyrum, & pro Christi nomine cruoris effusio, & inter tormenta lætitia. Cum enim quis viderit tanta perseuerantia stare martyres atq; torqueri, & in suis cruciatibus gloriari, odor notitiæ Dei disseminatur in gentes, & subit tacita cogitatio, quod nisi verum esset, Euangelium nunquam sanguine defenderetur.*

Dices, ibidem à Paulo bono odori vel famæ tribui contrarium effectum, nempe quod mortem, hoc est, damnationem aliis conficiuerit, nam ait. *Christi bonus odor sumus Deo in iis, qui saluifiunt, & in iis qui pereunt: aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam.* Respondet Hieron: *quia homines suo arbitrio derelicti sunt, neque enim bonum necessitate faciunt, sed voluntate, vt credentes coronam accipiant, increduli supplicijs mancipentur, ideo odor noster qui per se bonus est virtute eorum & vitio, qui suscipiunt, siue non suscipiunt, in vitam transit aut mortem: vt qui crediderint, saluifiant: qui vero non crediderint, pereant. Nec hoc mirandum de Apostolo, cum etiam de Domino legerimus. Ecce hic positus est in ruinã & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum, cui contradicitur: Solisque radios tam munda loca excipiant, quam immunda, & sic in floribus, quomodo in stercore luceant, nec tamen solis radij polluuntur. Sic & Christi bonus odor, qui nunquam mutari potest, nec suam naturam amittere, credentibus vita est, incredulis mors. Mors autem non ista communis, qua cum bestijs morimur & iumentis sed illa, de qua scriptum est. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.* Eodem modo S. August. respondet in psalmum 44. *Saluum*, ait. *fieri hominem bono odore non est improbabile, nec incredibile: perire autem hominem bono odore, quæ ratio est? Vt noueritis, quia difficile capitur, statim subiecit. Et ad hæc quis idoneus? Quis intelligat homines mori bono odore? Tamen aliquid dicam fratres. Ecce ipse Paulus prædicabat Euangelium: multi illum amabant prædicatorem Euangelij, multi illi inuidebant. Qui illum amabant, bono odore saluabantur, qui illi inuidebant, bono odore peribant, ideo & pereuntibus non malus odor, sed bonus odor.*

Luc. 2.

Ezech. 18.

CAPVT III.

Quod homo teneatur habere rationem bonæ famæ.

DVPLICI ex capite tenetur homo rationem habere suæ bonæ famæ. Semel, quia tenetur dare operam virtuti, ex qua sola, vt diximus, oritur bonitas famæ nostræ. Iterum, quia tenetur non dare scandalum proximo, sed bonum exemplum, vt alibi ex Scripturis & S. Patribus probauimus. Deinde supra præcepit Syracides, vt *curam haberemus de bono nomine.* Nec non prisci Patres diserte ita docent, & ex sacris literis probant. Hieronym. ad Ageruchiam, de monogam a. *Fuge personas, in quibus potest malæ conuersationis esse suspicio: nec paratum habeas illud è triuio, Sufficit mihi conscientia mea non curo, quid de me loquantur homines. Et certe Apostolus prouidebat bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus, ne per illum nomen Dei blasphemaretur in gentibus. Habebat vtiq; potestatem Sororem mulierem circumducendi, sed nolebat se iudicari ab infideli conscientia, &c. Si scandalizat, inquit, esca fratrem, in æternum carnem non manducabo.* Et ad Celantiam, de ratione piè viuendi. *Apostolici verò præcepti & exempli est, vt habeamus rationem non conscientiæ tantum, sed etiam famæ. Non superfluum & à fructu vacuum gentium magister hoc docet. Vult enim etiam extraneos ad fidem homines, per fidelium ora proficere, vt religionem ipsam religionis disciplina commendet. Et ideò sicut luminaria in mundo lucere nos iubet in medio nationis praua & peruersæ, vt incredulæ mentes errantium ex nostrorum actuum lumine ignorantiæ suæ tenebras deprehendant. Vnde ipse ad Romanos ait. Prouidentes bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Et alibi. Sine offensione estote Iudæis & gentibus, & Ecclesiæ Dei sicut ego per omnia omnibus placeo non quærens, quod mihi vtile est, sed quod multis. Beatus est, qui tam sanctè, tamque grauiter disposuit vitam, vt de eo siniistri aliquid ne fingi quidem possit, dum aduersus obtrectatorum libidinem pugnat meriti magnitudo, nec fingere quisquam ausus est, quod à nullo putat esse credendum.* Quia verò fieri potest, hominem quantumuis pie viuentem obrui detractorum calumniis, subiicit Hieronym. *Si autem nobis diligenter atque solicite omnia ad honestatem prouidentibus, cunctis q; actibus nostris timorẽ Dei præferentibus illi nihilominus insanunt, consoletur nos conscientia nostra; quæ tunc maxime tuta est, tũc optimè secura est, cum ne occasionem quidem malè de se sentiendi dedit. Illis enim væ dicitur per prophetam, qui dicunt quod bonum est malum, qui lucem appellant tenebras, & quod dulce est, amarum vocant.* Haud secus docet S. Augu-

Panar. v. Exemplum.
Eccl. 41. 15.
Hep. 11.
Rom. 12. 17.
1. Cor. 8. 11.
Hep. 14.
Phil. 2, 15.
Rom. 12. 17.
1. Cor. 10. 32.

Augustinus lib. de bono Viduitatis. *In omnibus sane*, inquit, *spiritalibus deliciis, quibus fruuntur innuptæ, sancta earum conuersatio cauta etiam debet esse, ne forte cum mala vita non sit per lasciuiam, mala sit fama per negligentiam. Nec audiendi sunt, siue viri sancti, siue feminæ, quando reprehensa in aliquo negligentia sua, per quam fit vt in malam veniant suspicionem, vnde iuã etiam longe abesse sciunt, dicunt sibi coram Deo sufficere conscientiam, existimationem hominum non imprudenter solum, sed etiã crudeliter contemnentes cum occidunt animas aliorum siue blasphemantium viam Dei, quibus secundum suam suspicionem quasi turpis, quæ casta est, displicet vita sanctorum: siue etiam cum excusatione imitantium, nõ quod vident, sed quod putant. Proinde quisquis à criminibus flagitiorum atq; facinorum vitam suam custodit sibi bene facit: quisquis autem etiam famam, & in alios misericors est. Nobis .n. necessaria est vita nostra, aliis fama nostra; & vtiq; etiam quod aliis ministramus misericorditer ad salutem, ad nostram quoque redundat vtilitatem. Vnde* Isa. 5. 20. Act. 22. Rom. 12. 17.

non frustra Apostolus. Prouidemus, inquit, bona non solum coram Deo, verum etiam coram hominibus. Item dicit. Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo, non quærens, quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiant. In quadam etiam exhortatione dicit. Decetero fratres, quæcunque 1. Cor. 10. 33. Phil. 4. 8.

sancta, quæcunq; iusta, quæcunq; iusta, quæcunq; casta, quæcunq; charissima, quæcunq; bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & vidistis in me. Cernis, quemadmodum inter multa quæ exhortando commouit, non neglexit ponere, quæcunq; bonæ famæ, duobusq; verbis cuncta concluserit, vbi ait: Si qua virtus, si qua laus. Ad virtutem nam q; pertinent, quæ antea memorauit bona: fama verò ad laudem. Deinde subdit. SED quoniam quantalibet humana cautela suspiciones maleuolentissimas non potest omnino ex parte vitare, vbi pro existimatione nostra, quicquid rectè possumus fecerimus, si aliqui de nobis vel malè fingendo, vel malè credendo famam nostram decolorare conantur, assit conscientiæ solatium, planeq; etiam gaudium, quod merces nostra magna est in cœlis, etiam cum dicunt homines multa mala de nobis pietamen iusteq; viuentibus: illa enim merces tanquam stipendium est militantium per arma iustitiæ non solum dextra, verum etiam sinistra, per gloriam scilicet & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam. 2. Cor. 6. 8.

Huc vsque Augustin. Non ignari huius doctrinæ fuerunt Scriptores Ethnici. Nam Plato libro 12. de Legibus cauet, *ne quis vnquam parui faciat, prolusue alius videatur, an improbus.* Et M. Tullius lib. 1. de offic. *Negligere*, ait, *quid de se quisq; sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti.* Et tertio de Finibus. *Est hominis ingenui, & liberaliter educati, velle bene audire à parentibus, à propinquis, à bonis etiam viris, & futuræ post mortem famæ, etiam detracto vsu, consulendum est.* Cicero.

CAPVT IV.

De Mediis quibus bona fama colligi, & conseruari queat.

PRIMVM Medium, & quidem efficaciſſimum ſunt bona opera, & vita piè ſancteq; acta, quo medio ſanctus ſanctorum, Deipara Virgo, Apoſtoli, Martyres ſanctique omnes famam & exiſtimationem ſanctitatis in tota Eccleſia obtinuerunt. Virtutem enim, non ſecus atque vmbra corpus ſequitur bona fama, honor & gloria. Vnde Chriſtus Dominus, cum dixiſſet Apoſtolis. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona,* adiunxit, *vt glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.* Et B. Paulus. *Gloria & honor & pax omni operanti bonum.* Et. *Sitis ſine querela, & ſimplices filij Dei, ſine reprehenſione in medio nationis praue & peruerſæ, inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo,* id eſt, celebres eſtis propter bona opera. Et iterum. *Oportet autem illum* (Epiſcopum) *& teſtimonium habere bonum ab iis, qui foris ſunt.* Deinde S. Petrus. *Conuerſationem veſtram inter gentes habentes bonam, vt in eo quod detractant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos conſiderantes glorificent. Deum in die viſitationis.* Et S. Iacobus. *Quis Sapiens & diſciplinatus inter vos? oſtendat ex bona conuerſatione operationem ſuam in manſuetudine ſapientiæ.*

Matt. 5. 16.

Rom. 2. 10. Phil. 1. 15.

1. Tim. 3. 7. 1. Pet. 2. 12.

Iac. 3. 13.

IDEM docuere S. Patres. Sic enim ſcribit S. Gregorius libro 14. Moralium. *Sicut bonus odor ex virtute eſt, Paulo atteſtante, qui ait, odorem notitiæ ſuæ manifeſtat per nos in omni loco, quia Chriſti bonus odor ſumus Deo, ita è contrario fœtor ex vitio.*

G. c. 28. 2. Cor. 2. 14.

Et S. Auguſtinus libro tertio de doctrina Chriſtiana. *Odor bonus fama bona eſt, quam quiſquis bonæ vitæ operibus habuerit, dum veſtigia Chriſti ſequitur, quaſi pedes eius pretioſiſſimo odore perfundit.* Alludit ad Mariam Magdalenam, quæ opere eximio famam ſibi peperit immortalem: nam, vt refert B. Matthæus; cum alabaſtrum vnguenti pretioſi in caput Chriſti effudiſſet, eaque de cauſa Iudas cum ſociis obmurmuraſſet, Chriſtus dixit. *Quid moleſti eſtis huic mulieri? opus enim bonum operata eſt in me.* & mox, vt oſtenderet, quam glorioſam famam eo opere meruiſſet, ſubiunxit. *Amen dico vobis, vbicunq; prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam eius.* Sic exponit hoc factum Origenes homilia prima in Cantica, & Auguſtinus in pſalmum 21.

A. c. 12.

Matth. 26. 7.

Ioan. 11. 3.

A. præfat. 2. expoſit.

Hoc

Hoc medium, quia naturæ & rationi consentaneum est, non potuit esse ignotum Ethnicorum Sapientibus. Nam, auctore Plutarcho, Agesilaus rex rogatus, qua ratione potissimum quis assequi posset, vt apud homines honestam haberet famam. Si loquatur, inquit, quæ sunt optima, & faciat quæ sunt honestissima. Quid dici poterat breuius? Et Socrates, teste Valerio Maximo, humanæ sapientiæ quasi quoddam terrestre oracullum, expedita & compendiaria via eos ad gloriam peruenire dicebat, qui id agerent, vt quales videri vellent, tales etiam essent. Qua quidem prædicatione apertè monebat, vt homines ipsam potius virtutem, quàm vmbram eius consectarentur. EPICTETVS quoque, vt refert Stobæus, interrogatus quo pacto quis honestam famam assequi posset: Respondit, si vis bene audire, discito bene loqui, & cum bene loqui didiceris, recte facere conator, & hoc modo bonam famam acquires. Denique Ouidius 2. Fastorum:

A. præfat. 2. exposit.
P. in Lacon. apophr.
V. lib. 7. cap. 1.
St serm. 1. de Temp.

Fama manet facti posito velamine currunt:
Et memorem famam, qui bene gessit, habet.

II. Medium ad famam bonam obtinendam, retinendamve necessarium est, cauere omnes occasiones scandalorum, vel prauarum suspicionum, iuxta illud Christi. *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proiice abs te.* Et Apostoli. *Nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum.* Exempli causa est clericus, is si famam obtinere, vel retinere bonam velit, non commoretur cum femina, etiamsi nullum putet esse periculum lapsus. Ita enim scribit S. Bernardus in Cantica. *Cum femina semper esse & non cognoscere feminam, nonne plus est, quam mortuum suscitare? Quod minus est, non potes, & quod maius est vis credam tibi? Quotidie latus tuum ad latus iuuenculæ est in mensa, lectus tuus ad lectum eius in camera, oculi tui ad illius oculos in colloquio, manus tuæ ad manus ipsius in opere, & continens vis putari? Esto vt sis, sed ego suspicione non careo. Scandalo mihi es, tolle scandali causam, &c.* Plura de hac re in Panario. *V. Exemplum prauum, & Mulierum commoratio cum clericis.*

Matt. 5. 29. 2. Cor. 6. 3.
B. serm. 64.

III. Est Testimonium fide dignorũ hominũ de virtute, vel vita inculpatè acta datũ. Vnde Apostolus Paulus, ne forte aliquis infamiæ nota aspersus in Episcopatũ irrueret, voluit Episcopũ esse irreprehensibilem, ac etiam testimoniũ inculpatæ vitæ habere ab iis qui foris sunt, id est, gentilibus. Et S. Ioan. epistola tertia ad Gaium. *Gauisus sum*, inquit, *valde venientibus fratribus, & testimonium prabentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas.* Et infra. *Demetrio testimonium redditur ab omnibus, & ab ipsa veritate, sed & nos testimonium perhibemus, & nosti quoniam testimo-*

1. Tim. 3. 7.

testimonium nostrum verum est. Sic de fama sanctitatis Ioan. Baptistæ non dubitamus, quia Christus palam testatus est inter natos mulierum eo non surrexisse maiorem. Sic de Sampsonis, Iephte, Raab meretricis sanctitate non dubitamus, quia eos S. Paulus in catalogum Sanctorum retulit. Sic nec de aliorum Sanctorum vita sancta ambigimus, quorum vita vel à Scriptoribus sanctitate & doctrina claris conscripta est, vt S. Antonii ab Athanasio, Pauli eremitæ ab Hieronymo, vel ab Ecclesia publicè colitur & commendatur. Nec aliam fere nunc homines eluendæ notæ infamiæ, si quæ contracta est, aut contrahenda formidatur rationem meliorem habent, quam vt fide dignorum hominum, quibuscum vixerunt, testimoniis, innocentiam suam tueantur.

Matt. 11. 11

Heb. 11. 31. 32.

FAMILIARITAS CVM DEO.

CAPVT I.

De duplici familiaritate vel amicitia cum Deo.

FAMILIARITAS, vel quod idem est, Amicitia cum Deo duplex in diuinis Scripturis reperitur. Altera, omnibus iustis in gratia DEI constitutis communis. de qua intelligitur illud Sapientis. *Infinitus thesaurus est hominibus: quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitia Dei, propter disciplinæ dona commendati.* Et illud Apostoli Pauli. *Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem filii eius Iesu Christi Domini nostri.* ac B. Ioannis Apostoli. *Quod vidimus & audiuimus, annunciamus vobis, vt & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre, & cum Filio eius Iesu Christo.*

Sap. 7. 14.

1 Cor. 1. 9.

1. Ioan. 1. 3.

ALTERA peculiaris, ad quam admissi sunt magni quidam sancti, peculiariter à Deo dilecti, quorum primus sit ABRAHAM, qui crebrius in Scripturis, *amicus Dei*, vt in Isaia. Iudith, & epistola Iacobi appellatur. 2. MOYSES, de quo dicitur in Exodo. *Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum.* 3. Rex Dauid *vir secundum cor Dei* in libris Regum, psalmis & Actis Apostolicis nominatus, qui fecerit *omnes Dei voluntates*, & *dilexerit Deum*, vt loquitur

Isa. 41. 8. Iud 8. 21. Iac. 11. 23. Exod 33. 11. 1. Reg 33. 24. Psal 88. 21. Act 13 22.

quitur Ecclesiasticus, *qui fecit illum*. 4. MARIA DEI mater, quæ in Canticis Salomonis octies nouiesve amica sponsi dicitur, & ab archangelo *gratia plena*, & Domino coniunctissima. 5. S. Ioan. Baptista quo, teste Christo, inter natos mulierum non surrexit maior. De quo S. Ioannes Euangelista ait. *Amicus sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi.* Amicus sponsi Christi, erat ipse Baptista, qui gaudebat quod Christum Ecclesiæ sponsum videre audireque meruisset. 6. CHRISTVS Dominus ipse, secundum humanitatem familiarissimus Dei patris amicus, quem & in Canticis sponsa, siue Ecclesia, siue Maria Virgo, vocat amicum, & dilectum suum. 6. Discipuli Christi Apostoli, de quibus ipse Magister. *Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis.* 7. sit LAZARVS, nam eo mortuo Christus ad discipulos apud Ioannem dixit. *Lazarus amicus noster dormit.* Deinde cum peruenisset ad sepulchrum lacrymatus est, vnde ipsi Iudæi coniecerunt Lazarum Christo imprimis charum fuisse, dicentes. *Ecce quomodo amabat eum.*

Eccl. 47. 12. Cant. 1. 2. 4. 5. 6. Luc. 1. 28. Matt. 11. 11. Ioan 3. 29. Can. 6. 16. Ioan. 15. 15. Ioan 11. 39.

CAPVT II.

Cur nomenclatura amici DEI oraculo diuino nominatim Abrahæ Patriarchæ tributa?

CAVSÆ variæ dari possunt, cur Patriarchæ Abrahæ in primis nomen amici Dei obtigerit. S. Iudith videtur tribuere eius constantiæ in ærumnis & afflictionibus. nam ait. *Memores esse debent* (presbyteri populi Dei) *quomodo Pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus Dei amicus effectus est.* S. Iacobus Apostolus, cum B. Basilio contra Eunomium, fidei eius excellenti operibus demonstratæ. *Credidit*, inquiens, *Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est.* Clemens Alexandrin. in Pœdagogo refert in contemptum fortunatum. *Apertissimè*, inquit, *docet Dominus per Abraham, & patriam & cognatos, & possessiones, & omnes diuitias contemnere eum qui Deum sequitur, cum eum fecit aduenam. Et ideo eum appellauit amicum, vt qui suas facultates habuisset contemptui: erat enim honesto loco natus & valde diues.* Et infra referre videtur in studium & industriam eius, verum Deum, veramque religionem quærentis, his verbis. *Alij verò sua sponte virtutem vel amplexi sunt, vel quæsierunt.*

Iud. 8. 22. Iac 2. 23. Basil. lib. 5. Cl. lib. 3. c. 2. Ib. c. 8.

Hesiodus. Optimus ille quidem est, qui percipit omnia per se.
Ipse est Abraham, qui DEVM quæsiuit.
Is bonus est rursus, qui paret recta monenti.

T.cont.Iudæos. *Hi sunt discipuli, qui verbo crediderunt, & ideò ille quidem appellatus est amicus: illi autem Apostoli.* Eodem collimant ista verba prisci Tertul. *Vnde Noë iustus inuentus, si non illum naturalis legis iustitia præcedebat? Vnde Abraham amicus Dei deputatus, si non de æquitate & iustitia legis naturalis?* Certe CHRISTVS ipse nomen amici spopondit Apostolis, si leges suas præstarent. *Vos amici mei estis si feceritis, quæ ego præcipio vobis.*

Ioan. 15. 14. Cyr. l. 10. in Io. c. 23. S. CYRILLVS vero Alexandrinus causam huius appellationis reuocat ad eximiam Abrahæ obedientiam in deferendo patrio solo declaratam, atque in promptam immolationem filii. *Quomodo autem*, ait, *amicus Dei credens appellatus est? Dictum ei fuit. Exeas de terra cognatione tua, & veni in terram, quam ego monstrabo tibi. Cum q. filium suum in figurã immolare Christi iuberetur, tunc intentionem Dei abditam docebatur. Obedientiam ergo & immolatione amicitiam Dei consecutus est, & consilium eius in nouissimis temporibus futurum cognouit.* DENIQVE S. Augustinus reuocat ad singularem coniunctionem animi cum Deo his verbis, *Merito huius viri fidem commemorans Iacobus Apostolus, ait. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Amicos, vt nouimus, coniunctio animorum facit. Vnde quidam sapiens huius mundi ait: idẽ velle atq. nolle ea demum firma amicitia est. Ergo amicos, vt nouimus, coniunctio animorum facit. Quemadmodum iste sanctus animum coniunxerit Deo, vt eius amicus appellaretur, vultis nosse? Sicut enim Deus Pater vnico filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, ita & iste vnico filio non pepercit, sed iubente eo vt immolaretur ei qui dederat eum, deuoto corde obtulit eum.* Hæc Augustinus. Quod si omnes has Patrum causas coniunxeris, plenissimam huius nuncupationis causam reddideris.

A. serm. 46. de temp. Iac. 2. 23.

CAPVT III.

Quod fere omnes humanæ amicitiæ leges in hanc amicitiam cum Deo conueniant.

Vide V. Amicitia. AMICITIÆ humanæ leges in amicitiam hanc cum Deo conuenire, imò perfectius conuenire, facile ostendi potest. Hæc enim amicitia, vel familiaritas cum Deo, primo non nititur, nisi virtute, vnde Rex Dauid. *Quoniam non Deus volens iniquitatẽ tu es. Neq. habitabit iuxta te malignus, neq. permanebunt iniusti ante oculos tuos. Odisti omnes, qui operan-*

Psal. 5. 5.

perantur iniquitatem. Et S. Paul. *Quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ conuentio Chriſti ad Belial?* Et B. Iacob. *Quicunq; voluerit eſſe amicus ſeculi huius,* cupiditatibus prauis obſequentis, *inimicus Dei conſtituitur.* Theologorum quoq; pronunciatum eſt, quiſquis vel vni lethali noxæ ſe obſtrinxerit, eum gratia amicitiaq; Dei excidere. II. eſt idem velle & nolle in amicitia Dei. Exemplũ habes in ſummo Dei amico Chriſto Domino, qui etiam qua homo dixit. *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me.* Habes in propheta regio Dauide, qui id circo vir ſecundũ cor Dei dictus eſt, vt indicauit S. Steph. in concione ad Iudæos, dum teſtimonium Dei producit in pſalmis dicentis. *Inueni Dauid filium Ieſſe, virũ ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.* Habes exemplũ domeſticum in teipſo quotidie in Dominica oratione dicente. *Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra.* III. hac amicitia amico amicus eſt alter ipſe. *Qui enim adhæret Domino,* ait Apoſtolus, *vnus ſpiritus eſt.* Sic orabat Chriſtus pro Apoſtolis, *vt omnes vnũ ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnũ ſint.* Talis amicus erat Paulus quũ dixit. *Viuo iã non ego, viuit vero in me Chriſtus.* Et. *Mortui eſtis, & vita veſtra eſt abſcondita cũ Chriſto in Deo* Talis ipſe Chriſtus, in quo verè Deus erat homo & homo, Deus poſtquã. *Verbum caro factum eſt.* Et licet Deus eſſet & homo, non duo tamẽ, vt loquitur in Symboló ſuo Athanaſius, ſed vnus erat Chriſtus. IV. in eadẽ amicorum omnia ſunt cõia, vt teſtatur Clemens Alexand. ita ſcribens in fine protreptici ad gentes. *Si communia ſunt ea quæ ſunt amicorum; eſt autem homo religioſus & Dei amicus verbo intercedente: fiunt itaq; omnia hominis, quia ſunt Dei omnia, & ſunt omnia amborum amicorum communia, Dei & hominis.* Quod Deus omnia bona ſua nobis communia fecerit, his verbis probat B. Paulus. *Si Deus pro nobis, quis cõtra nos. Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illũ: quomodo non etiã cum illo omnia nobis donauit?* Tantũ reſtat, vt noſtra quoq; bona cõia cum Deo faciamus. Faciemus autem, ſi nos quanti, quanti ſumus Deo offeramus. *Nil melius,* inquit S. Auguſt. *poſſumus dicere Deo, quàm poſſide nos. Totũ Deo dedit,* ſcribit ad Paulinũ Hieron. *qui ſe obtulit.* V. cõis eſt cõuerſatio, cohabitatio, colloq;, q. Ariſt. maximè in amicitia requirit. Nã Chriſtus apud Io. ait. *Si quis diligit me, ſermonẽ meum ſeruabit, & Pater meus diliget eũ, & ad eum veniemus, & manſionẽ apud eum faciemus.* & S. Paulus in altera ad Corinth. *Vos eſtis templũ Dei viui, ſicut dicit Deus. Quoniã inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorũ Deus, & ipſi erũt mihi populus.* Et ad Philip. *Noſtra a. conuerſatio in cœlis eſt: vnde etiã Saluatorẽ expectamus Dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ.* Cõicatio quoq; autore Ariſtot. inter amicos eſt intimorum conſiliorum, & arcanarũ cogitationũ. Et hæc fuit inter Chriſtũ & Apoſtolos cũ dixit, *Vos a. dixi*

2. Cor. 6. 15.
Iac. 4. 4.
Ioan 4. 34.
Act. 13. 22. Pſal. 88. 21.
Matth. 6. 10.
1 Cor. 6. 17. Ioan. 18. 21. Gal 2. 20. Coloſ. 3. 3.
Ioan. 1. 14.
Clem.
Rom. 8. 32.
A. in pſal. 131.
A. lib 8. Eth. c. 5.
Ioan. 14. 23.
2 Cor. 6. 16. Leu. 26. 12.
Philip. 3. 20.

amicos, quia omnia quæcunq; audiui à Patre meo, nota feci vobis. Tu quoque
Heb. 4. 12. nihil arcanorum tuorũ cæla vel Deum, *omnia enim nuda & aperta sunt*
Prou. 28. 13. *oculis eius*, teste Apostolo, vel Dei locum tenentes, vti sunt peccata. *Qui enim abscondit scelera sua*, ait Sapiens, *non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.* VI. hac amicitia amicus pro amico paratus est vitam profundere, Deus pro homine, homo pro Deo. Deus quidem pro homine, quia Christus Dominus ad
Ioan. 3. 16. Nicodemum apud B. Ioannem dixit, *Sic Deus dilexit mundum vt Filium suum vnigenitum daret: vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aternam.* Filius autem ille non modò pro amicis, sed etiam inimicis nobis dignatus est mori, vt ad Romanos præclare tradit Apostolus.
Rom. 5. 8. *Commendat*, inquiens, *charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, &c.* Homo verò pro Deo, quia id omnes amici Dei ab orbe condito, cum
Gen. 22. ita tulit casus fortiter præstiterunt, ac imprimis ille excellens Dei amicus Abraham, qui non dubitauit, etiam propriũ filium suum, ita à Deo iussus, immolare. Sic Abel, Isaias, Babylonii pueri, Machabæi, innocentes sub natiuitatem Christi, Ioannes Baptista, Apostoli, aliiq; innumerabiles martyres & quotquot in hunc vsque diem pro Deo, diuinisq; legibus, vel pro Christi fide & religione occubuerunt. Idem ab omnibus Christianis in sua lege exposcit Christus. *Si quis*, inquiens, *vult post*
Matt. 16. 24. *me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui n. voluerit animam suam saluam facere, perdet eam, qui autem perdiderit animam suam*, id est, vitam, *propter me, inueniet eam.* Et iterum. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, &c. adhuc autem & animã suam non potest meus esse discipulus.* Deinde subiecta duplici parabola, altera de inchoante ædificium, quod non potuit consummare, altera de mouente bellum, quod non potuit perficere, concludit: *Qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*, debemus enim quoad animi præparationem, vti exponunt Sancti, potius permittere nos facultatibus ipsaq; vita exui, quam peccato lethali Deum offendere.
VII. & postrema denique Lex sit, vt familiaritas vel amicitia cũ Deo,
V. Amicitia. sit insolubilis & sempiterna. si enim amicitia cum homine inita indissolubilis esse debet, vt supra ostendimus, quanto magis hæc cum Deo. amicitia siquidem humana veri nominis amicitia non est, nisi fundata sit in amicitia Dei, sicut dilectio proximi vera dilectio non est nisi sit
A. serm. 256. de tamp. propter Deum. Vnde August. *Ille veraciter amat amicum, qui Deum amat in amico, aut quia est in illo, aut vt sit in illo.* Deinde multæ causæ esse possunt

sunt, cur humana amicitia dissoluatur, omnis enim homo mēdax, nullus ἀναμάρτητος, at nulla cuiquam causa iusta esse potest, cur familiaritatem cum Deo inita vel dilluat vel discindat. Quis enim audeat ab eius amicitia se subducere, à quo innumeris beneficiis affectus est, & indies afficitur nisi ingratissimus improbissimusque? Deus ab omni æternitate, & ante mundi constitutionem *benedixit nos in omni benedictione spirituali in Christo, & gratificauit nos in dilecto filio suo*, vt loquitur Apostolus in epistola ad Ephesios, proculdubio vt illa benedictione in æternum perfrueremur. *Iesus enim Christus*, inquit idem ad Hebræos, *heri & hodie: ipse & in secula.* DEVS nemini, teste Sapiente, *dedit spacium peccandi, neminem vult perire*, vt loquitur B. Petrus, *sed omnes ad pœnitentiam reuerti: omnes*, vt habet Paulus, *vult saluos fieri*, ergo & amicos. Tātum restat, vt ex parte nostra hanc amicitiā semel initam non disrumpamus, sed clamemus cum Apostolo & fidelibus Romanis, post expensa sedulo immortalia Christi in nos beneficia. *Quis ergo nos separabit à charitate Christi, tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Certus sum, quia neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.* Vnde B. Augustinus alicubi cōferens amicitiam humanam cum hac diuina. *In homine*, inquit, *sunt quæ offendant, per amicitiam tamen cogis te, vt etiam illa, quæ offendunt in homine toleres propter amicitiam. Si ergò non debes propter quædam toleranda dissoluere hominis amicitiam, Dei amicitia quibus rebus debet cogi vt dissoluatur à te? Nihil inuenis delectabilius Deo. Deus non est quite offendat, si tu eum nō offendas, nihil illo pulcrius, nihil illo dulcius.* S. Bernard. verò, describens, quam difficile sit homini spirituali qui semel gustauit suauitatem familiaritatis cum Deo eam relinquere, in hunc modum loquitur. *Quæ anima semel à Domino didicit & accepit intrare ad seipsam, & in intimis suis Dei præsentiam suspirare, & quærere faciem eius semper: (Spiritus enim est Deus, & qui quærunt eum, oportet eos in spiritu ambulare & non in carne, vt secundum carnem viuant) talis, inquam, anima nescio, an vel ipsam gehennā ad tempus experiri horribilius; pœnaliusve ducat, quam post spiritualis studij huius gustatam semel suauitatem, exire denuo ad illecebras, vel potius ad molestias carnis, sensuumq; inexplebilem repetere curiositatem, dicente Ecclesiaste: Oculus non implebitur visu, nec auris auditu: Audi enim hominem expertum quæ loquimur. Bonus es, inquit, Domine sperantibus in te, animæ quærenti te. Ab hoc bono si quis auertere sanctam illam animam conaretur: puto haud secus accepisset, quam si se de paradiso, & ab ipso introitu gloriæ conspiceret deturbari.*

Eph. 1. 3. Heb. 13. 8. Eccl. 15. 21. 2. Pet. 3. 9. 1. Tim. 2. 4. Rom. 8. 35. A. ho. 38. ex 50. B. ser. 25. in Cāt. Thom. 3.

CAPVT IV.

De fructibus diuinæ familiaritatis.

FRVCTVS diuinæ amicitiæ vel familiaritatis sunt varii. Primus est, quod reddat nos *diuinæ consortes naturæ*, vt Petrus loquitur, imò *Deos*, vt ex psalmis probat Christus. Deinde *filios Dei*, vt S. Ioan. *& ex Deo natos; fratres & coheredes Christi, heredes Dei vt ciues sanctorum, & domesticos Dei*, Apostolus Paulus. 2. quod omnia siue prospera siue aduersa nobis cooperentur in bonum. *Diligentibus enim Deum*, teste Apostolo, *omnia cooperantur in bonum*. 3. quod multa sapientia mentes nostræ illustrentur, iuxta illud eiusdem. *In quo*, nempe Christo, *habemus redemptionem per sanguinem eius, secundum diuitias gratiæ eius, quæ superabundauit in nobis in omni sapientia & prudentia*. 4. quod omni gaudio spirituali, cõsolatione que repleantur, vnde idem sic loquitur ad Romanos iam Dei amicos. *Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo, vt abundetis in spe & virtute Spiritus sancti*. 5. quod in omni necessitate nobis subueniatur: *Iunior fui*, inquit rex Dauid, *& senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem*. 6. quod in omni tentatione in Deo inueniamus perfugium & remedium. *Fidelis Deus est*, ait Paulus, *qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione prouentum vt possitis sustinere*. 7. quod magna virtute & potentia malignorum spirituum conatus expugnemus, & pedibus conculcemus. Vnde Apostolus Romanis. *Deus pacis*, inquit, *conterat Satanam sub pedibus vestris*. Tertullianus in Apologetico ad gentes ita scribit, *subiecta est Christianis diuinitas vestra, & à quolibet iussus Christiano dæmon se dæmonem profitetur*. Exemplum illustre habes in historia Greg. Thaumaturgi Neocæsariensis Episcopi à Gregorio Nysseno descripta. Nam cum Gregorius adolescens Christianus ex itinere forte in delubrum idolorum sub noctem ad effugiendam pluuiam diuertisset, & inuocato nomine Christi, crucisque signatione dæmonem oracula fundentẽ abegisset, postera luce ab idolorum sacrificо rogatus est, qua potestate id fecisset? respondit Christi Domini; & arrepta schedula scripsit. *Gregorius Satanæ imperat vt redeat in delubrum*, eaque à sacrificо aræ imposita ilico teuertit. Quæ causa fuit, vt sacrificus deinde deserto dæmonis cultu Christo nomen dederit. 8. & vltimus fructus sit, beneficio huius familiaritatis cum Deo imprimis ad veram humilitatem, & perfectam cognitionem sui, omnium virtutum basin & fundamentũ peruenire, vt multi S. Patres annotauerunt, vt Chrysostomus tractans locũ Gene-

2 Pet. 1. 4. Ioan. 10. 34. Ps. 81. 6. Ioan. 1. 12. 13. Heb 2. 12. Rom. 8. 17. Eph. 2. 19. Rom. 8. 28. Eph. 1. 8. Rom. 15. 13. Psal. 36. 25. 1. Cor. 10. 13. Rom. 16. 20. Tert. c. 23. Ch. hom. 39. in Genes.

Geneseos, vbi Abraham, post habitam Dei visionem, auditamq; promissione nde filio nascituro, dicitur cecidisse in faciem. *Gratus*, inquit, *& religiosus Dei famulus Abraham, videns tantam Dei erga se misericordiã, obsequium atq; curam, obstupefactus animoque versans & naturam suam & bonitatem immensam Dei: Cecidit, ait, in faciem suam: qua figura suam indicauit gratitudinem. Non solum enim tunc non fuit factus arrogantior, neque superbiebat propter fauorem Dei, quem experiebatur, sed & multo magis humiliabatur. Gratæ siquidem animæ, quanto maiori fruuntur fiducia, tanto maiorem Deo reuerentiam exhibent, vnde & iustus iste seipsum naturaq; sua imbecillitatem videns, neq; oculis nutare ausus fuit, sed deorsum conspexit.*

Et ante eum S. Gregorius Nazianzenus in Apologetico ad Patrem suum Gregorium coram Basilio dicto tractans verba Isaiæ. *Super me rursus vnctio & spiritus, & rursus ego lugens & tristis incedo. Nec vero*, inquit, *id vobis mirum videri debet, nam Isaias priusquam Domini gloriam conspexisset, nihil huiusmodi loquitur, nec animo languet, sed postquam vidit, ac vocem illam sanctam & arcanam audiuit, tum vero sui magis conscius. Me miserum, inquit, quia compunctus sum. Occurrunt etiam hic antiquus ille iudex Manue, & Petrus Ecclesiæ columen, quorum alter cum præstantiorẽ quàm natura eius ferret, visionem sensisset: actum est, ait, de nobis vxor Deum vidimus: alter verò Seruatoris præsentiam in naui non ferens, ipsum à naui summouere voluit, causam afferens, quod diuina præsentia esset indignus. Nam quemadmodum Sol oculorum hebetudinem, imbecillitatemque prodit, ita morbum animæ Deus aduenies coarguit, atque aliis quidem lux, aliis ignis est, vnicuique videlicet secundum subiectam materiam & qualitatem.*

Isa. 6.
Isa. 6. 5. Iud. 13. 22.
Luc. 5. 8.

CAPVT V.

Quibus mediis ad perfectam cum Deo familiaritatem perueniatur.

PRIMVM medium sit magna humilitas. *Vbi enim humilitas*, ait Salomon, *ibi & Sapientia, Ad quem autem respiciam*, loquitur Deus ipse apud Isai. *nisi ad humilem, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Abraham Patriarcha singularis amicus Dei cum familiari colloquio Dei fruereturin Genesi, *Quia semel cœpi*, inquit, *loquar ad Dominum, cum sim puluis & cinis.*

Prou. 11. 2. Isa. 66. 2.
Gen. 18. 27.

Dauid rex & propheta, tantus Dei amicus, licet vir secundum cor Dei appellaretur, tamen in hæc verba canit. *Domine non est exaltatũ cor meum, neque elati sunt oculi mei. Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me.* S. MARIA DEI mater, ad tantam dignitatem euecta

Psal. 130.

vt an-

vt angelico non solum colloquio frueretur, sed etiam cœli & terræ
Luc.1.48. conditorem in vtero suo gestare & gignere mereretur humilitati suæ ductu Spiritus sancti asscripsit. *Quia respexit*, inquiens, *humilitatem ancillæ suæ, ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* CLEMENS Alexandrinus in protreprico hortatur, vt huius tam præclaræ amicitiæ consequendæ causa etiam ad animi submissionem nos demittamus, eo quod
Matt.18.3. CHRISTVS dicat. *Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum.*

II. MEDIVM est, Eximia animi puritas. *Beati enim mundo corde*, ait
Matt.5.8. Christus, *quia ipsi Deum videbunt.* Deus enim vti est purissimus, ita neminem ad colloquium & familiaritatem suam admittit, nisi ab omnibus
Exod.3.5. Ios.5.15. sordibus peccatorum immunem. Vnde cum aliquando Moyses, & successor eius Iosue in conspectum Dei se dedissent, iussit Deus v-
Exod.3.5. Ios.5.15. trunque calceamenta de pedibus suis soluere, hoc est, exuere impuras animi affectiones, per calceamenta designatas. Hoc medium annotauit S. Augustinus contra Manichæos. *Si voluntatem*, inquiens, *Dei nosse*
A lib.1.de Gen.c.1. *quisquam desiderat, fiat amicus Deo, Quia si voluntatem hominis nosse vellet, cuius amicus non esset, omnes eius impudentiam ac stultitiam derideren. Non autem quisquam efficitur amicus Dei, nisi purgatissimis moribus, & illo*
1.Tim.1.5. *fine præcepti, de quo Apostolus dicit. Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona & fide non ficta.*

III. MEDIVM, Contemptus huius mundi & omnium terrenarum facultatum. Hoc enim medio, teste Clem. Alexandrino supra allegato, Abraham ad amicitiam Dei intimam perductus est, & omnes quotquot Deum sequuntur, perduci debent. Quod verissimum est in Apostolis, qui quod Christum secuti essent, omnibus opibus, hono-
Matt.19.27. ribusque huius seculi contemptis ad tantam Christi familiaritatem euecti sunt, vt etiam potestatem iudicandi omnes tribus Israhel in extremo iudicii die vna cum Christo consecuti sint.

Vnde B. CYRILLVS in Ioannem conferens factum Abrahæ cum
Cyr.lib.10.c.23. Apostolis. *Quomodo*, inquit, *Abraham amicus Dei credens appellatus est? Dictum ei fuit. Exeas de terra cognatione tua. Sed considera quæso, quomodo*
Gen.12.1. *similia fiunt in iis, qui ad amicitiam Christi conscendunt Apostolis. Audierũt & ipsi, Exeatis de terra vestra. Quod quam libenter fecerint, Paulum audi. Non enim habemus hic ciuitatem stabilem, sed futuram inquirimus, cuius ar-*
Heb.13.14. *tifex & conditor est Deus.*

IV. MEDIVM est, Oblatio cordis sui Deo facta. Quod mediũ excogitauit S. Augustinus occasione immolationis filii ab Abraham animo iam destinatæ, qua nihil gratius Deo fuisse, luculenter declarant illa

angeli

angeli verba flagrantis affectus plenissima. *Per memetipsum iuraui, dicit* Gen.22.16.
Dominus, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, &c. Ergo
Augustinus sic philosophatur in sermonibus de Tempore. *Si qua es a-* A.serm.47.
nima, quæ cupis sequi vestigia fidei patris nostri Abraham, exi de terra tua & cognatione tua, id est, fideliter renuncia diabolo, pompis & angelis eius, & sequere viam rectam, quæ te perducat ad terram, in qua dites cas. Sed si virtus charitatis quæ omnia credit, est in te, expectet à te sacrificium dilecti tui. Dicet tibi sapientia. Da mihi fili cor tuum. Ipse est dilectus vnicus. Offer sacrificium contritionem cordis Domino Deo tuo, & dic ei cum propheta. Holocaustis non Psal. 50. 18.
delectaberis. Sacrificium Deo Spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Nihil metuas tali sacrificio oblato, & tibi acceptum erit, & quod obtuleris integrum permanebit.

V. Medivm est erogatio omnium bonorum in pauperes, quam Matt. 19. 21.
Christus consuluit adolescenti diuiti, si vellet esse perfectus. Hoc sug- Chr.hom.1.
gerit Chrysost. in epist. ad Colossi. in hæc verba. *Pauperum mensæ amicitiam generant, non erga homines, sed erga Deum, eamq; cumulatam & auctã, quoniam & ipsæ cumulatæ sunt. Nam qui partim in pauperes, partim verò in diuites insumit, etiamsi multa dederit, nihil tamen magni fecit. Qui verò in pauperes omnia impenderit, etiamsi modica dederit, totum tamen perfecit. Non enim quæritur, num multa quisquam dederit vel modica, sed an non minus dederit, quam potuerit. Consideremus eum qui quinq; & qui duo talenta* Luc.21.2.
lucratus est. Consideremus eam quæ duos obolos in gazophylatium misit. Consideremus viduam illam, quæ pauit Eliam. Non dicebat illa, quæ duos obolos misit. Quid nocuerit, si vnum quidem obolum mihi retinuero, alterum verò dedero? sed totum suum victum dabat. Ne negligamus itaq; nostram salutem, sed summo studio eam per eleemosynam procuremus. 3.Reg.17.

VI. Medium & nouissimum est Obseruatio diuinorum mandatorum, quod Saluator ipse discipulis patefecit dicens apud S. Ioan. Ioan.15.14.
Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis. Neque hinc rectè conficiunt hæretici, amicos Christi non fore, qui fecerint, quæ præcepta non sunt; nam cum eadem die lauisset discipulorum pedes, dixit. *Exemplum* Ioan.13.15.
dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis, quod tamen non præcepit.

VIDE *V. Amicitia. Charitas in Deum. Cogitatio diuinæ præsentiæ. Cognitio Dei. Contemplatio. Deuotio. Eucharistiæ frequentatio. Gratiarum actio Deo debita. Laudatio Dei. Oblatio sui. Perfectio Christiana. Sapientia.*

FIDES.

CAPVT I.

De nomine & Definitione fidei.

FIDES, si nomen spectes, *in latino sermone* teste S. Augustino in epist. ad Hieronymum, *ab eo dicitur appellata, quia fit quod dicitur*: quam notationem habet M. Tullius in officiorum libris. Huic autem nomini vt in profanis, sic & in sacris literis, varia significata subiecta sunt, præcipue quatuor. Nam primo significat fidelitatem, hoc est, constantiam in seruanda promissione, vel voto, vt in epist. Pauli ad Romanos. *Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit.* & ad Timoth. *Primam fidem irritam fecerunt*, 2. significat conscientiam, vt ad Romanos. *Quod non est ex fide, peccatum est.* 3. fiduciam vt apud B. Iacob. *Postulet in fide, nihil hæsitans.* 4. virtutem Theologicam, qua firmissimè credimus omnia à Deo reuelata, & ab Ecclesia Catholica proposita, de qua B. Paulus dixit. *Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis.* Et. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Et de hoc quarto significato tantum hic agimus.

H. ep. 19. Cic. lib. 1.

Rom. 3. 3. 1. Tim. 5. 12. Rom. 14. 23. Iac. 1. 6.

Rom. 3. 28. Heb. 11. 6.

DEFINITVR autem secundum hanc significationem Fides ab Apostolo in epist. ad Hebr. *Fides est sperandarum substantia rerũ, argumentum non apparentium.* Primo dicitur substantia, ὑπόστασις græcè, id est, solidum fundamentum. *Audis substantiam?* ait S. Bernar. contra Abailardum hæreticum, *non tibi licet in fide putare, vel disputare pro libitu, non hac illacq; vagari per inania opinionum, per deuia errorum: substantiæ nomine aliquid tibi certum fixumq; præfigitur, certis clauderis finibus, certis limitibus coarctaris.* Et Chrysostomus in verba Apostoli. *Habentes eundem spiritũ fidei. Sicut* ait, *planta absque radice fructum non profert ita absque fidei fundamento non prouenit sermo doctrinæ. Sicut enim membra tremula & languida se baculo tuto deducente labi non permittuntur, sic etiam animam nostrã incertis ratiocinationibus circumactam fides quouis baculo tutius sustentans, suaq; vireficiens summopere firmat, nec sinit subuerti infirmas cogitationes suæ virtutis præstantia corrigens.* 2. dicitur. *Sperandarum subst. rerum.* rerum cœlestium & supernaturalium, vt resurrectionis mortuorũ, vitæ æternæ & similium, quæ licet reuera non sint, cum sint futuræ, fides tamen ita nobis eas repræsentat, quasi iam subsisterent. ita Chrys. & alii Græci

Heb 11. 1.

B. epist. 190.

Chrys. 2. Cor. 4. 13.

hunc

hunc locum exponentes. Neq; inde efficitur solas res speratas, aut res futuras tantum obiecto fidei contineri: nam exempla quæ subiicit Apostolus, declarant fidē non esse tantum sperandarum, sed etiam timēdarum rerum (vt enim speramus vitam æternā, sic ignem æternum timemus) nec tantum futurarum, sed etiam præsentium & præteritarū. 3. dicitur, *argumentum non apparentium*, græcè ἔλεγχος, id est, demonstratio, seu conuictio, vt August. legit eorum, quæ non videntur. Fides enim facit, quod faciunt argumēta & maximè demonstrationes, nempe vt intellectum conuincat, & ad assensum pertrahat non euidentia rei, sed auctoritate dicentis Dei, qua, vt loquitur in epist. ad Corint. idē Apostolus, *in captiuitatem redigit omnem intellectum in obsequium Christi*. 2. Cor. 10. 5. Est autem *non apparentium, quæ etenim apparent*, ait S. Gregorius, *iam fidem non habent, sed agnitionem*. Vnde sæpe Augustin. *Quid est fides, nisi credere, quod non vides?* Hinc verò liquet discrimen fidei ab aliis habitibus intellectualibus. ac primo quidem à scientia & intellectu, quia nō auctoritate, sed euidentia rei nituntur. 2. à fide humana vel ciuili, tum quia fallax est, & substantiæ nomen non meretur, tum quia non est rerum cœlestium & diuinarum. 3. ab opinione, dubitatione & suspicione, quia non conuincunt intellectum, sicut fides diuina.

G. hom. 26. in Euang. A. tract. 4. in Io. & hom. 32. ex 50.

Caput II.

De præcipuis Fidei proprietatibus.

PRIMA proprietas est, quod sit simplex, id est, non nitatur ratione vel demonstratione, sed auctoritate tantum. Primò, quia Apostolus dicit ea, *in captiuitatem redigi omnem intellectum*. 2. quia S. Patres ita docent. Clemens Alexandr. in Pœdagogo ait, *eam absq; literis discI*. S. Hilarius in libris de Trinit. *Habet*, inquit, *non tam veniam, quàm præmium ignorare quod credas*. S. August. contra epist. Fundamenti. *Turbam non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit*. Et de vtilitate credendi. *Quod intelligimus aliquid rationi debemus: quod autem credimus, auctoritati*. S. Gregorius in Euangelia. *Sciendum nobis est, quod diuina operatio, si ratione comprehenditur, non est admirabilis. Nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum*. Causa huius proprietatis est manifesta, quia cum sine fide nemo saluari possit, multi rustici & alii homines stupidi, qui nihil de S. Trinitatis, Incarnationis aliisq; mysteriis capere queunt, salute excluderentur. Vnde S. Greg. Nazianz. in hæc verba scribere ausus est in lib. de moderanda disputatione. *Nihil fide nostra fratres iniquius fingi posset si in eruditis tantum dicendiq; facultate, ac logicis demonstrationibus excellentes caderet*.

2. Cor. 10. 5. C lib. 3 c. 11. H lib. 8. A c. 4. Id. c. 11.

G. hom. 26.

II. Proprietas est, quod certissima sit, omnemque prorsus dubi-
2 Pet. 1. 19. tationem remoueat. nec mirum, quia Dei autoritate nititur, qua nihil certius. Vnde S. PETRVS in altera epistola. *Et habemus*, inquit, *firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes quasi lucerna lucenti in caliginoso loco*. S. Basilius sermone de vera ac pia fide. *Est igitur fides, eorum quæ dicta sunt assentiens approbatio sine vlla hæsitatione.* S. Ambros. in 1. Hexæmer. c. 6. *Fidei simplicitas omnibus argumentis antecellit*. S. Chrysost. sermone de fide, spe & charitate. *Fides est innocens ac pura credulitas. Hæc excludit dubia, tenet certa, promissa consignat. Hanc qui tenet, felix est, qui de-*
L. serm. 4. B. ep. 190. *seruerit, miser*. S. Leo serm. de Natiuitate. *Huic vnitati fidei in concussis mentibus inhærete*. S. Bernard. epist. ad Innocentium Papam. *Absit vt putemus in fide vel spe nostra aliquid dubia æstimatione pendulum, & non magis totum, quod in ea est certa ac solida veritate subnixum, oraculis & miraculis diuinitus persuasum. Testimonia ista credibilia facta sunt nimis.*

Psal. 92. 5. III. Quod vna sit omnium temporum, iuxta illud Apostoli. *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma*. Et. *Habentes autem eundem spiritum fidei* (nempe cum Patribus veteribus testamenti) *secundum scriptum est. Credidi propter quod locutus sum & nos credimus.* In quæ verba scribens
Eph. 4. 4. 2. Cor. 4. 13. Psal. 115. 1. Chrysostomus, *Cur*, ait, *dixit, eundem? magnam cognationem noui testamenti & veteris vult ostendere, ideo prophetæ etiam verba subiungit. Sicut scriptum est. Credidi propter quod locutus sum. Hoc autem iam dudum, & ante multas ætates Dauid dixerat, quod nunc Paulus adduxit, indicans quod eadem spiritus gratia & tunc in illo, & nunc in nobis fidei vim radicauit. Idem, inquit, est fi-*
Chr. hom. 2. A. c. 47. *dei spiritus, qui in illo locutus est, & in nobis operatus*. Et Augustin. lib. 18. de Ciuitate Dei. *Vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus in carne venturus sic antiquis sanctis prænunciabatur, quemadmodum nobis venisse nunciatus est, vt vna eademq; fides per ipsum omnes in Dei ciuitatem prædestinatos perducat ad Deum*. Et Leo Magnus de natali Domini. *Magnum*
L. ser. 4. *præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest; quia nisi vna est fides non est, dicente Apostolo; Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes*. Et S.
Eph. 4. 4. G. hom. 17. Greg. in Ezech. *Quia omnes electi, siue qui in Iudæa esse potuerunt, siue qui nunc in Ecclesiæ existunt in mediatorem Dei & hominum crediderunt, & credunt, qui præeunt*, (Christo intrante Hierosolymam cum asello,) *& qui sequuntur. Osanna clamant. Osanna autem latina lingua, salua nos, dicitur. Ab ipso enim salutem & priores quæsierunt, & præsentes quærunt, & benedictum*
Matt. 21. Marc. 11. Luc. 19. *qui venit in nomine Domini confitentur, quoniam vna spes, vna fides est præcedentium atq; sequentium populorum.*

Mal. 3. 6. T. initio. IV. Quod sit immutabilis & incorrupta, nec mirũ, quia nititur tantum verbo Dei, qui est immutabilis. *Ego Deus & non mutor*. Vnde Tert.

lib. de

lib. de Velandis Virginibus. *Regula quidem fidei vna omnino est, sola immobilis, & irreformabilis, credendi scilicet in vnicum Deum omnipotentẽ mundi conditorem, & filium eius Iesum Christum, &c. Hac lege fidei manente cetera iam disciplinæ & conuersationis admittunt nouitatem correctionis.* S. Hieronym. ad Damasum agens de fide Ecclesiæ Romanæ. *Profligato*, inquit, *à sobole mala patrimonio apud vos solos incorrupta Patrum seruatur hæreditas. Ibi cespite terra fœcundo Domini seminis puritatem centeno fructu refert.* Quo sensu ante illum & S. Cypr. epist. ad Cornelium Papam, scripsit, *eos esse Romanos, quorum fides Apostolo prædicante laudata, ad quos perfidia habere non possit accessũ.* Aug. epist. ad Casulan. *Sit ergo*, inquit cum Tert. *vna fides vniuersæ quæ vbiq; dilatatur Ecclesiæ, tanq; intus in membris, etiam ipsa fidei vnitas quibusdam diuersis obseruationibus celebratur, quibus nullo modo quod in fide verum est impeditur. Omnis enim pulcritudo filiæ regis intrinsecus: illæ autem obseruationes, quæ variæ celebrantur, in eius veste intelliguntur. vnde ibi dicitur. In fimbriis aureis circumamicta varietate.* Agatho. Papa cum Romana Synodo in actione sextæ Synodi generalis sic loquitur. *Execratur vera confessio pietatis iuxta diuersitates temporum variari fidem, sicut nec ipse varietatem variari admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit. Ego sum, & non sum mutatus.*

H. ep. 57. C. lib. 1. ep. 3. A. ep. 86. Psal. 44. 14. A. Act. 4. Mal 3. 6.

V. Fides, caritate aliisq; virtutibus destituta, qualis est in Catholicis peccatoribus, potest esse vera, & dicitur à Theologis informis. Nã S. Ioannes c. 12. sui Euangelii docet in Principibus quibusdam Iudæorum fuisse fidem sine charitate. *Multi*, inquit, *ex Principibus crediderunt in eum, sed non confitebantur: dilexerunt enim magis gloriam hominum, quã gloriam Dei.* Ita enim intellexit S. Augustin. tract. 45. in Ioan. Et Apostolus in priore ad Corinth. ait, *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Deinde S. Iacobus sic loquitur. *Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? nunquid poterit fides saluare illum?* Ita Hieronymus exposuit in epistolam ad Galat. & Chrysost. hom. 2. in Genesin. cuius quoque clarissima est sententia in psal. 13. dum exponit verba illa. *Non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum. Ab vltimo paupere vsq; ad eum qui rerum potitur, vniuersus mundus ægrotat. Sed illi quidẽ nec fidem, nec rectam habent vitã: illi verò veram habent fidem, sed vitam rectam non habent. Deum confitentur scire, factis a. negant. De Deo splendide loquuntur, & velut i tuba canunt, in bene autẽ faciendo dormitant.* Et S. Augustin. lib. 15. de Trinitate. *Fides*, inquit, *sine charitate potest quidẽ esse, sed non & prodesse.* Et S. Gregorius in Euangelia. *Quid*, inquit, *fratres charissimi, exprimi per nuptialem vestem putamus? Si enim vestem nuptialem baptisma vel fidem dicimus, quis sine baptismate & fide has nuptias intrauit? Eo enim ipso foris est, quo necdum credidit.*

Ioan. 12. 42. 2. Cor. 13. 2. Iac. 2. 14. H in c. 5. A. c. 18. G. hom. 38. Matt. 22. 12.

dit. Quid ergo debemus intelligere nuptialem vestem, nisi charitatem. Intrat enim ad nuptias, sed cum nuptiali veste non intrat, qui in sancta Ecclesia assistens fidem habet, sed charitatem non habet.

CAPVT III.

De dignitate & præstantia fidei Catholicæ.

AD dignitatem fidei Catholicæ pertinet, quod à Spiritu sancto sæpissimè inter dona Dei numeretur, quod S. Augustinus contra Pelagianos libro de prædestinatione sanctorum primo fere toto, & libro secundo de bono perseuerantiæ per multa capita ex scripturis probat. B. Prosper item contra Collatorem cap. 36. & 37. & libro primo de vocatione gentium cap. 23. & 24. Testimonia scripturæ clarissima
Eph. 2. 8. Phil. 1. 29. sunt. *Gratia estis saluati per fidem*, ait Apostolus ad Ephesios, *& hoc non ex vobis, donum enim Dei est.* Et ad Philippenses. *Vobis donatum est, non solum vt in illum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini.* Et ad Corinthios. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis. Si non sumus*
2. Cor. 3. 5. *idonei cogitare*, inquit Augustinus libro de prædestinatione citato, *profecto non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobis, sed sufficientia nostra qua credere incipimus, ex Deo est.* Neque dici potest, quod Pelagiani contendebant saltem initium aliquod fidei esse ex nobis, nostroque arbitrio, quia tunc initium vitæ vel salutis esset ex nobis, quod est contra
1. Cor. 7. 3. Apostolum dicentem *Quid habes, quod non accepisti?* imo contra Christum aientem. *Sine me nihil potestis facere.* Quare Concilii Arausicani
Ioan. 15. 5. Patres iam olim hunc canonem condiderunt. *Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei non per gratiæ donum nobis inesse dicit, Apostolicis dogmatibus aduersarius approbatur.*

Conc. 5. 5. DEINDE beneficio fidei patriarcha Abraham ad tantam dignitatem à Deo prouectus est, vt *in eius semine omnes gentes benedicerentur*,
Gen 15. 6. Rom. 4. 18. Galat. 3. 9. vt est in Genesi, & in epistola S. Pauli ad Romanos; cuius & nos sumus facti participes teste eodem ad Galatas. *Igitur*, inquiens, *qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.*

AD hæc per donum fidei omnes ex Deo nascimur, efficimurque filii Dei. *Dedit eis potestatem*, inquit B. Ioannes, *filios Dei fieri his, qui credũt*
Ioan. 1. 12. 1. Ioan. 5. 1. Ioan. 5. 14. *in nomine eius.* Et. *Omnis qui credit, quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est.* Reddimur per eandem hæredes vitæ æternæ, vt idem testatur Ioannes non semel, *Amen, amen dico vobis*, inquit Christus, *quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam.* Et. *Hæc est volun-*

voluntas Patris mei, qui misit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, Ioan. 6. 40.
habeat vitam æternam. Et. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verũ* Ioan. 17. 3.
Deum, & quem misisti Iesum Christum. Denique fidei licet exiguæ tribuitur vis efficiendi miracula. Matt. 21. Marc. 11. Luc. 17. Hebr. 11.

S. Patrum quoque magna pro fide exstant encomia. Clem. Alexandr. in Pœdagogo appellat. *Doctrina perfectionem, cui nihil desit.* Basilius *sacrorum quæ de Deo sunt eloquiorum Ducem.* Ambrosius de Virginibus. *O thesauris omnibus,* inquit, *opulentior fides. O virtutibus corporis omnibus fides fortior. O medicis omnibus salutarior.* Et in psalmum 40. *Fides virtutum omnium stabile fundamentum est.* Et serm. des Nazario & Celso. *Mater Martyrij fides catholica est, in qua iste illustris athleta sanguine fuso mortem pro ipsa calcauit, mater, inquam, martyrij fides est.* Chrysost. in sermone de fide, spe & charitate. *Fides est origo iustitiæ sanctitatis caput, deuotionis principium, religionis fundamentum. Nullus vnquam sine hac Dominum promeruit, nullus sine illa fastigium sublimitatis ascendit.* Eusebius Emisenus de Symbolo. *Fides religionis catholicæ lumen est animæ, ostium vitæ fundamentum salutis æternæ. Hanc nobis velut magnam lampadem Christus aduenies errantibus viam monstraturus exhibuit, per quam possit Deus ignotus requiri, quæsitus creditus inuèniri.* Hieron. in Iouinianum, ait fidē esse, *propriam Christianorum.* Et lib. 6. in Hieremiam sub finem, *populi Christiani religionem esse fidem.* Augustinus de verbis Apostoli.

C. l. c. 6.
B. in psal. 115. A. lib. 3.
A. serm. 92.
E. hom. 2.
H. lib. 2.
A. serm. 38. & 1. Cor. 4. 7.

Non enim fides nihil est, sed magnum aliquid, quam si habes, profecto accepisti. Quid enim habes, quod non accepisti? Videte charissimi, vnde Domino Deo gratias agatis, ne in aliquo dono eius ingrati maneatis. Laus fidei à me explicari nullatenus potest. sed à fidelibus cogitari potest. Porrò si ex aliqua parte, vt dignum est, cogitetur, quam multis donis Dei ipsius præferatur? Et alibi. *Nullæ sunt maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi huius maior substantia quam est fides catholica, quæ peccatores homines saluat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles iustificat, pœnitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat &c.* S. Bernardus sermone 76. in Cantica. *Fides attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit nouissima, ipsam denique ætatem suo illo vastissimo sinu quodammodo circumcludit. Fidenter dixerim; æternam beatamq; Trinitatem, quam non intelligo, credo, & fide teneo, quod sana capio mente.*

Id. serm. 2.

CAPVT

CAPVT VI.

De necessitate fidei Christianæ.

NECESSITATEM fidei Christianæ probat imprimis dictum Christi apud B. Marcum. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui verò non crediderit, condemnabitur.* Et dictum Apostoli in epistola ad Hebræos. *Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Quare & subiicit ibidem, quotquot ex veteri testamento Patres vel prophetæ Deo placuerunt, aut saluati sunt, beneficio fidei placuisse. Nec alius est scopus eiusdem Apostoli in epistola ad Romanos, Galatas & Ephesios, quam probare fidem imprimis omnibus hominibus necessariam esse ad iustificationem & salutem. Nec aliud docuerunt S. PATRES: Nam CLEMENS Alexandrinus id probat ex propheta Abacuc & Isaia. *An non*, inquit, *Heraclitus quoq; tibi videtur eos, qui non credunt vituperare? Iustus autem mens ex fide viuet, dixit propheta. Dicit autem alius quoq; propheta. Nisi crediderit is, non intelliget is. Quomodo enim admirabilem, & supernaturalem eorum contemplationem capere potuerit anima, si intus in eis discendi depugnet incredulitas?* Et infra. *Fides æquè est necessaria, ac ei qui in hoc mundo viuit ad viuendum respiratio.* Lactant. in epit. diuinarum institutionum. *Fides quoq; magna iustitiæ pars, quæ maximè à nobis, qui nomẽ fidei gerimus conseruanda est, præcipuè in religionem, quia Deus prior est & potentior quam homo. Itaq; cum inciderit huiusmodi necessitas, vt discedere à Deo, atq; ad ritus gentium transire cogamur, nullus nos metus, nullus nos terror inflectat, quo minus traditam nobis fidem custodiamus.*

Marc. 16. 16.
Hebr. 11. 6.
Cl. 2. strom.
Abac. 2. 4.
Isa. 7. 9.

S. Basilius de Spiritu sancto. *Fides ac baptisma, duo sunt modi parandæ salutis inter se cognati & inseparabiles: nam fides perficitur per baptismũ, baptismus verò fundamento fidei nititur, & vtraq; res per has voces impletur. Sicut enim credimus in patrem, & filium & Spiritum sanctum, sic & baptizamus in nomine patris & filij & Spiritus sancti.*

Basil.

Ruffinus in expositione Symboli Apostolorum. *Primo in loco fons & origo omnium bonorum ponitur, cum dicitur. CREDO in Deum patrem omnipotentem, sicut & Paulus Apostolus ad Hebræos scribens dicit. Credere .n. primo omnium accedentem oportet ad Dominum, quia est, & credentibus in se remunerator sit, sed & propheta dicit. Nisi crediderit is, non intelligetis.*

Hebr. 11. 6.
Isa. 7. 9.

S. Augustinus in sermonibus de Tempore. *Fides est humanæ salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei consortium potest peruenire, quia sine ipsa*

Aug. serm 38.

ipsa nec in hoc seculo quisquam iustificationis consequitur gratiam, neq; in futuro vitam possidebit æternam. S. Leo de natiuitate Christi. *Sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum, nihil viuum.* L. ser. 4.

Cvr autem medio fidei, & non alterius cognitionis vel demonstrationis voluerit nos Deus pertrahere ad felicitatem æternam, inde probat Chrysostomus in commentario epistolæ ad Colossenses, quod multa de Deo & creaturis non solum supernaturalia in diuinis Scripturis patefacta, sed etiam naturalia nequeant in hac vita ratione comprehendi. Ch. hom. 5. Et in epistolam primam ad Timotheum addit, & Gentiles sine ratione credidisse Deorum nepotes. Id. hom. 2. Seductorem quoque & Magum Pythagoram templis inscribi iussisse silentium. Denique nullas artes sine fide esse posse & discere cupientem credere debere, non quæstiones ponere. Eodem collimant quæ Ruffinus loco citato annotauit. *Vt*, inquit, *intelligentia tibi aditus pateſcat rectè primo omnium te credere profiteris (in Symbolo) quia nec nauem quis ingreditur, & liquido ac profundo vitam committit elemento, nisi prius se credat posse saluari. Nec agricola semina sulcis obruit, & pro frugibus spargit in terram, nisi crediderit venturos imbres affuturum quoq; solis teporem, quibus terra confota segetem multiplicata fruge ac ventis spirantibus nutriat. Nihil deniq; est, quod in vita geri possit, si non credulitas ante præcesserit. Deniq; ideò & matrimonia contrahũtur, quia creditur succeſſura posteritas, & pueri discendis artibus traduntur, quia magistrorum in discipulos transfundenda creditur disciplina. Imperij quoq; insignia vnus suscipit, dum credit sibi vrbes & populos, armatum etiam exercitum parituros. Quod si hæc singula nisi prius crediderit futura nullus aggreditur, quo modo non multo magis ad agnitionem Dei credendo veniatur?*

CAPVT V.

De Fidei Christianæ effectis.

PRIMVS effectus Fidei est iustificatio vel iustitia, & si quidem sit fides viua & perfecta per charitatem, erit perfecta iustitia: sin minus, erit saltem imperfecta inchoataque iustitia. Clare enim Apostolus vbique ostendit fidem esse causam iustificationis. *Arbitramur*, inquit ad Romanos, *hominem iustificari per fidem.* Rom. 3. 28. Et ad Ephesios. *Salui facti estis per fidem.* Ephes. 2. 8. Et ad Hebræos. *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones.* Hebr. 11. 6. 33. Vnde S. Patres. S. Ignatius epistola ad Philippenses. *Principium*, inquit, *vitæ est fides, finis verò eius dilectio. Ambæ autem simul iunctæ hominem Dei perficiunt.* Clemens Alexandrinus libro 2. Stromatum, citans Pastorem. *Præcedit*, ait, *fides, timor autem ædificat,*

perficit autem dilectio. S. AMBROSIVS in psalmum 118. tractans illud, *Principium sermonum tuorum veritas. Fides*, inquit, *principium Christiani est, plenitudo autem Christiani iustitia.* & S. Augustin. de verbis Apostoli. *A fide incipit homo, sed quia & dæmones credunt, necesse est addere spem & charitatem. Et iterum. Domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur.*

I. ser. 20.

Au. serm. 16.

Id. serm. 22.

II. EFFECTVS est, impetratio remissionis peccatorum. Nam apud B. Lucam Dominus mulieri cui dixerat: *remittuntur tibi peccata tua*, dixit quoq; *Fides tua te saluam fecit*, nempe à peccatis. Et Apostolus in epistola ad Hebræos per multa exempla docet homines per fidē placuisse Deo, non potuerunt autem placere nisi remissis peccatis. S. Petrus quoque in Actis Apost. *Fide*, inquit, *purificans corda eorū.* Deinde S. Augustinus constanter docet fidem non solum impetrare, sed etiam mereri (intellige saltem de congruo) remissionem peccatorum & iustificationem. Nam in epistola ad Sixtum. *Nec ipsa*, inquit, *remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neq; enim nullum est meritum fidei qua fide ille dicebat, Deus propitius esto mihi peccatori, & descendit iustificatus merito fidei humiliatus, quoniam qui se humiliat exaltabitur.* Et libro de spiritu & littera. *Quod factorum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat.* Et libro de prædestinatione Sanctorum. *Ex fide ideò dicit Apostolus iustificari hominem, non ex operibus, quia ipsa datur ex qua impetrentur cetera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iustè viuimus.* Quod autem non solum fides, vt hæretici nugantur, sit causa horum duorum effectuum, nempe remissionis peccatorum & iustificationis, sed etiam opera bona docebimus in titulo de Operibus bonis.

Luc. 7. 47.

Heb 11. 4. ex sc. Act. 15 9.

A. ep 105.

Luc. 18. 14.

Id. c. 13.

Id. c. 7.

III. Effectus, sunt virtutes omnes bonaq; opera, vt liquet ex exemplis ab Apostolo in epistola ad Hebræos commemoratis. Ait enim fide Abel hostiam Deo obtulisse, Noe arcam aptasse, Abraham obediuisse, & vnigenitum filiū Isaac immolare voluisse, Moysen magis elegisse affligi cum populo Dei quā temporalis peccati habere iucunditatē. Fide Rahab meretricē exploratores excepisse, Gedeonem Barac, Samsonem, Iephte, Samuelem & prophetas, per fidem vicisse regna, operatos iustitiam &c. Quæ omnia sunt opera magnarum virtutum. Vnde S. Augustl. libro de spiritu & littera. *Vnde est dilectio, id est, charitas per quam fides operatur, nisi vnde illam fides ipsa impetrauit?* Et præfatione in psalmum 31. *Magnum opus, sed ex fide. Laudo super ædificationem operis, sed video fundamentum fidei, laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radicem.* Et epistola 106. ad Paulinum. *Si quis dixerit, quod gratiam bene operandi fides mercatur, negare non possumus, imò gratissime confitemur.* Et libro primo contra aduersarium legis & prophetarum. *In nouo testa-*

Heb. 11. & seq.

Act. 32.

Id. c. 17.

mento

mento fides impetrat charitatem. Denique lib. de gratia & libero arbitrio. *Fides & non petita conceditur, vt ei petenti alia concedantur.*

IV. Effectus est recta intelligentia, & cognitio doctrinæ veræ, iuxta illud Isaiæ. *Nisi credideritis, non intelligetis.* Vnde Clemens Alexandrin. *Qui ex fide conuiuari instituerit, is ad diuinorum verborum susceptionem firmus est ac stabilis, vt qui iudicium, quod bona nititur ratione nempe fidem habeat. Eum autem hinc ex redundanti copia sequitur persuasio. Hoc itaq; erit illud propheticum, Nisi credideritis, non intelligetis.* Et Tertullianus libro 4. contra Marcionem agens de hæmorrhoissa per fidem à fluxu sanguinis apud Matthæum seruata: *Hæc*, inquit, *erat fides, quæ contulerat etiam intellectum. Nisi credideritis, inquit, non intelligetis.* Cyrillus Hierosolymitanus catech. 5. *Oculus omnem illuminans conscientiam est fides, & intelligentiam efficiens: dicit enim propheta. Nisi credideritis, non intelligetis.* Augustinus in sententiis à B. Prospero excerptis. *Intellectui fides viam aperit, infidelitas* claudit. Vnde S. Ioan. Chrysostom. ad finem homiliæ. 23. in Acta Apostolorum, docet opera vnius fidei plurimas difficillimasque in Scripturis solui quæstiones. *Abyssus quæstionum*, inquit, *Scriptura est. Quas si soluerimus non omninò soluimus, sed iuxta humanam rationem. Propria earum solutio fides est, scire quod omnia iustè & misericorditer Deus ac vtiliter facit, quia possibile non est vt ratio illa capiat. Vna hæc solutio est, & hac non est alia melior. Et si hoc tibi ipsi persuaseris, quod prouidentia Dei omnia dispensentur, alia quidē permittente ob causam sibi cognitā, alia verò operante, liberaberis à quæstionibus, & solutionis lucrum acceperis.* Isa. 7. 9. iuxta 70. Cl. 2. strom. Matt. 9. 22. Sen. 128.

Et S. Ambros. sermone 12. de mirabilibus, docet vbi fides sana est, ibi etiam veram tradi doctrinam. *Vbi*, inquiens, *fides integra est, ibi Saluator docet, vigilat & exultat: ibi requies, ibi tranquillitas, ibi cunctorum est medicina.* Contra verò Tertullian. in libro de Trinitate, & Augustinus de agone Christiano tradunt eos, qui vel negligentes sunt in fide Catholica, vel legitimam fidem deseruerunt, facile prolabi in periculosos errores. A. c. 28.

V. Effectus est, incredibilis fortitudo & constantia in atrocissimis etiam supplicijs pro ea tolerandis, quem declarauit Apostolus, cum ita scripsit ad Rom. *Certus sum, quia neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundū, neq; creatura alia poterit nos separare à caritate Dei quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Vnde n. certus erat nisi ex fidei firmitate?* inquit S. Hier. in caput primum epistolæ ad Galat. Innumera huius rei exempla proferri ex historia Ecclesiastica possent. Tertull. ad Scapulam. *Arrius*, inquit, *Antoninus, cum persequeretur instāter in Asia fideles, omnes illius ciuitatis Christiani ante tribunalia se manu facta obtulerūt.* Et Nicep. in Eccles. Rom. 8. 38. N. lib. 7. c. 6.

historia. *Diocletiani tempore cum natalis dies Christi festus adesset, viginti millia Christianorum in templo à tyranno concluſa, igni conflagrare maluerunt, quam tantillum à Chriſtiana fidei ſtabilitate deflectere.* Hac fortitudine animi Philoſophi eloquentiſsimique Oratores, potius quam rationibus conuicti, manus Chriſto dederunt.

L.lib.5. c.13. Vnde Lactantius in hæc verba ſcribit. *Cum ab ortu Solis vſque ad occaſum lex diuina ſuſcepta ſit, & omnis ſexus, omnis atas, & gens, & regio vnitis ac paribus animis Deo ſeruiant, eadem ſit vbiq; patientia, idem contemptus mortis, intelligere debuerant aliquid in ea eſſe rationis, quod non ſine cauſa vſq; ad mortem defendebatur: aliquid fundamenti ac ſoliditatis, quod eam religionem non tantum iniuriis ac vexatione non ſoluat, ſed augeat ſemper & faciat firmiorem.*

VI. Effectus eſt, immunitas à vitio Curioſitatis. Cum enim omnium rerum fide comprehenſarum auctor ſit ipſe Deus, hoc eſt, ipſa veritas, non eſt quod aliam rationem vel demonſtrationem rei credendæ indagemus. Priſcæ Philoſophiæ gentilitiæ auditoribus ſufficiebat Magiſtri auctoritas, nempe Pythagoræ, rationiſque vicem ſubibat illud αὐτὸ ἔφα, quanto magis diuini numinis, de quo hanc ſententiam tulit Apoſtolus. *Quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus, & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.* Qua de cauſa ita ſcripſit in libro de

1.Cor.1.25. Præſcriptionibus Tertullianus. *Nobis curioſitate opus non eſt poſt Chriſtum Ieſum, nec inquiſitione poſt Euangelium. Cum credimus, nihil deſideramus vltra credere: hoc enim prius credimus, non eſſe quod vltra credere debeamus.* Et paulo poſt. *Cedat curioſitas fidei, cedat gloria (humanæ ſcilicet ſapientiæ ac rationis) ſaluti.*

Et S. Basilius in pſalmum 115. *In vniuerſum, ſi fides ſubſtantia eſt earum, quæ ſperantur, rerum, & eorum quæ non videntur argumentum, ne mihi tu curioſius anxiuſq; contendas videre, quæ longiore ſepoſita ſunt interuallo, neu quæ ſperas te olim conſecuturum in ambiguam reuoces dubiamve partem, quod ad ea nondum potueris certa notione pertingere.*

CAPVT

CAPVT IV.

De Mediis ad veram Catholicamq; fidem conseruandam, roborandamq; idoneis.

PRIMVM medium est, Post diuinas Scripturas firmiter adhærescere Traditioni, successionique summorum Pontificum Romanæ Ecclesiæ inde à D. Petro, & definitioni Catholicæ Ecclesiæ. Hoc enim tradunt omnes veteres S. Patres, vt B. Vincentius Lirinensis in libello aureo contra profanas nouitates. *Sæpe*, inquit, *magno studio & summa attentione perquirens à plurimis sanctitate & doctrina præstantibus viris quonam modo possim certa quadam, & quasi generali ac regulari via Catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ prauitatis falsitate discernere, huiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli; quod siue ego, siue quis alius vellet exurgentium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueosq; vitare, & in fide sana sanus atq; integer permanere duplici modo munire fidem suam Domino adiuuante deberet. Primo scilicet diuina legis auctoritate, tum deinde Ecclesiæ Catholicæ traditione. Hic forsitan requirat aliquis, cum sit perfectus Scripturarum canō, sibiq; ad omnia satis superq; sufficiat, quid opus est, vt ei Ecclesiastica intelligentia iungatur auctoritas? Quia videlicet Scripturam sacram pro sua altitudine non vno eodemq; sensu vniuersi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter atq; aliter, alius atq; alius interpretatur, vt pænè quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse videantur.* Irenæus libro 4. aduersus hæreses. Paulus ait. *Posuit Deus primò in Ecclesia Apostolos, secundo prophetas, tertio Doctores. Vbi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quæ est ab Apostolis, Ecclesiæq; successio, & id quod est sanum & irreprobabile sermonis constat.* Et iterum. *Agnitio vera est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status in vniuerso mundo & character corporis Christi secundum successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoq; loco est Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsq; ad nos sine fictione, Scripturarum tractatione plenissima, &c.* Hieronymus contra Luciferianos. *Etiamsi Scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus obtineret. Nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesiis obseruantur auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt.* AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi. *Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret auctoritas.*

Ir. c. 43.

Eph. 4. 11.

Id. c. 63.

A. c. 5.

II. Medium est Constantia in vita sancta, bonorumq; operum exercitatio

ercitatione. Nam Apostolus disertè docet se, si etiam perfectissimam efficacissimamque fidem habeat, si caritate destituta sit, nihil fore. *Si habuero*, inquiens, *omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autẽ non habuero, nihil sum.* Et S. Iacobus. *Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.* Vnde Augustinus libro 15. de Trinitate *Fides sine caritate potest quidem esse, sed non & prodesse.* Imo scriptura ita loquitur, ac si cum prauis moribus etiam perdatur fides. *Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non seruat, hic mendax est*, ait B. Ioannes. Et S. Gregorius in Euangelia. *Vera fides est, quæ in hoc quod verbis dicit, moribus non contradicit. Hinc est enim quod de quibusdam falsis fidelibus Paulus dicit. Qui confitentur se nosse Deum factis autem negant. Hinc Ioannes ait. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Quod cum ita sit fidei nostræ veritatem in vita nostræ consideratione debemus agnoscere. Tunc enim veraciter fideles sumus, si quod verbis promittimus, operibus complemus.* Quamuis enim per praua opera non amittatur fides vera, vt supra ex ipso S. Gregorio probauimus, tamen valde obscuratur cum facto contrarium videamur declarare. Vnde cum Scriptura S. Patres declarant ex peruersa vita proximum lapsum esse in errores & hæreses, quibus prorsus perit vera fides. Apostolus enim dum hortatur Timotheum suum ad seruandam fidem, bonamque conscientiam, addit, *quam*, nempe conscientiam, *quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt, inter quos est Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ.* In quæ verba ita Chrysostomus. *Et merito sane naufragarunt. Nam vbi vita reprehensibilis fuerit, dogma item huiusmodi sic necessarium est: ac videas plurimos in profundum malorum corruisse, atque ad gentilem ritum fuisse conuersos.* Eodem modo per bonam conscientiam Theodoretus & Ambrosius hoc loco exponunt *vitam laudabilem, cum temperantia & iustitia coniunctam.*

1. Cor. 13. 2.

Iac. c. 18.

1. Ioan. 2. 4. Gr. hom. 29.

Tit. 1. 16.

2. Tim. 1. 19.

Ch. hom. 5.

III. MEDIVM Crebra exercitatio in actionibus fidei tam externis quam internis. Innumeræ enim occasiones in dies se offerunt eam exercendi. Si enim mane tibi surgendum est, cõsignas te sacro signo crucis, quod est Christianæ fidei Symbolum. Si orandum, per fidem Deum, quem credis tibi propitium fore & clementem supplex imploras. Si obediendum Superiori, in eo Deum contemplaris secundum illud dictum. *Qui vos audit, me audit.* Si eleemosyna danda sit pauperi, das libenter illi tanquam Christo, quia credis verbis illis Christi. *Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* Et illis. *Hospes eram, & collegiſtis me.*

Luc. 10. 16. Matt. 25. 40.

Vnde S. Patres libere sic loquuntur. Ad mensas vestras Christum inuitate. Peregrino Christo hospitium præbete. nec mirum, quia Christus, teste Seuero Sulpitio, S. Martino per visum noctu oblatus dixit.

dixit. *Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit.* Si baptismi vel Pœnitentiæ sacramenta vsurpare velis, sine fidei beneficio, qua confidis Deum tibi omnia scelera condonaturum, non exequeris. Crebro quoque occasio se offert fidei profitendæ ex formula Concilii Tridentini, vt cum vel beneficia Ecclesiastica vel Ordines, vel Gradus Academici sunt suscipiendi, quod eo libentius quisque, interno quoque actu fidei adiuncto facere debet, quo certius nouit se præstantissimum, Deoque gratissimum religionis actum exercere. Sulp. in vita.

Hortatur S. AMBROSIVS alicubi, vt quotidie Symbolum Apostolicum, quod certe est Symbolum fidei & quidem primarium, antelucanis horis recitemus. Augustinus vero libro primo de Symbolo ad Catechumenos monet, vt eodem etiam ante somnum nos muniamus. *Quando enim*, inquit Ambrosius, *sine militiæ sacramento miles in tentorio, bellator est in prælio?* Quotidianæ certè nos pulsant tentationes mundi, carnis & Satanæ, ac aliquando audent arcem fidei inuadere, quomodo autem illæ repellentur nisi ignito fidei iaculo, nisi vehementi aliquo fidei in Deum ac Christum Dominum actu: Beatus enim, inquit insignis Christi miles Dauid, *qui tenuerit ac allisserit paruulos suos ad petram.* Plura de hoc medio reperies apud nostrum P. Rosignolium de Actionibus virtutum lib. 1. c. 15. A. lib. 3 de Virg. A. c. 1. Psal. 136. 9.

IV. MEDIVM est Timor Domini. *Principium enim sapientiæ*, ait Salomon, *timor Domini.* Et Ecclesiasticus. *Qui timetis Dominum, credite illi.* Et. *Qui timent Dominū, non erunt incredibiles verbo illius.* Et. *Si nō in timore Domini tenueris te instanter, cito subuertetur domus tua.* Hoc medium præscripsit Christus Apostolis, ne sæuiente persecutione deserererent fidem. *Nolite*, inquiens, *timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius timete eum, qui potest animam & corpus perdere in gehennam.* Prou. 1. 7. Eccl. 2. & 18. Ib. 17. 4. Matt. 10. 28.

Et S. Gregorius in moralibus. *Terræ*, ait. *fundamentum fides est. Huius terræ fundamentum iacitur, quando in occultis cordis prima soliditatis causa diuinus timor inspiratur. Iste necdum credit æterna quæ audit. huic cum fides datur, ad ædificium subsequentis operis iam fundamentum ponitur. Ille æterna iam credit, nec tamen metuit: venturi iudicij terrorem despicit, peccatis se carnis & spiritus audenter inuoluit. Huic repente cum futurorum timor infunditur, vt bona vitæ surgat ædificium, iam fundamenta construuntur. Posito itaque prosperæ formidinis fundamento, cum virtutum fabrica in altum ducitur, necesse est vt vnusquisq; proficiens vires suas cautè metiatur, vt cum diuina constructione magnus esse iam cœperit semetipsum respiciat sine cessatione quod fuit, quatenus attendens humiliter quod per meritum iuuentus est, ne-* G. lib. 28. c. 10.

est, nequaquam sibi arroget, quod per gratiam factus est. Et Tertullianus de præscriptionibus aduersus hæreticos. *Doctrina*, inquit, *index disciplinæ. Negant Deum timendum. Itaq; libera sunt illis omnia & soluta. Vbi autem Deus non timetur, nisi vbi non est? Vbi Deus non est, nec veritas vlla est. Vbi veritas nulla est, merito & talis disciplina est. At vbi Deus, ibi metus in Deum, quies initium Sapientiæ. Vbi metus in Deum, ibi grauitas honesta, & diligentia attonita, & cura solicita, & adlectio explorata, & communicatio deliberata, & promotio emerita, & subiectio religiosa, & apparitio deuota, & processio moderata, & Ecclesia vnita, & Dei omnia.*

CAPVT VII.

De signis & indiciis veræ fidei.

INTER veræ fidei indicia primum merito locum obtinet, vita pia hominis fidelis, Deique & Christianæ fidei legibus consentanea. Hoc enim tradidit apud Matthæum Christus, cum discipulos docuit, quo indicio cognoscere debeant falsos prophetas, id est, doctores qui a-
Matt. 7. 15. dulterinam fidem tradunt. *Attendite*, inquit, *à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, à fructibus eorum cognoscetis eos. Non potest arbor bona malos fructus facere, neque*
Tertul. lib. 1. *arbor mala bonos fructus facere.* Quem locum rectè interpretatur de fide Tertullianus contra Marcionem, cum agatur de falsis prophetis. Itaq; arborem bonam vel malam appellat Christus hominem bonam aut malam fidem habentem. Si dicas aliquando bona fide præditos malos fructus facere, id est, malè viuere: respondeo, non dicere Christum, quid aliquando, sed quid plærumque: neque quid hominum peruersitate, sed quid natura fidei soleat accidere. Fides autem natura sua neque bonos gignit fructus, si mala sit, neque malos, si bona sit. Neque enim, vt bene in commentario suo animaduertit noster
Mal. in c. 7. Matth. Maldonatus, fuit Christi institutum, hoc loco certum, sed admodum probabile indicium suggerere docereque non posse pseudoprophetas vel hæreticos, qui simulatione sanctitatis falsam doctrinam probant, diu se ita ouina pelle regere, quin tandem, qui sub ea lateat lupus, appareat. vti apparuit in hæreticis nostri sæculi, qui quos sua fide noua vel Euangelio præclaros scilicet, fructus ediderint, prolixè prosequitur, Apologia prior Friderici Saphyli. Lindani Episcopi Dubitantius, Thomas Stapletonus libro de principiis fidei, & breuissimè in Promptuario morali Dominicæ 7. post pentecosten puncto 2. Hoc indi-

indicium iam olim exegit Apostolus Iacobus à fidelibus fidei suæ veritatem obtendentibus. *Quid proderit*, inquit, *fratres mei si fidem quis dicat se habere opera autem non habeat? nunquid poterit fides saluare eum? si a. frater & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis. Ite in pace, calefacimini & saturamini, non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit? Sed dicet quis. Tu fidem habes, & ego opera habeo: ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.* Hoc indicium contra Manichæos pro defensione fidei Catholicæ dedit suo æuo S. Augustinus libro de vtilitate credendi his verbis. *Parumnè consultum rebus humanis arbitraris, quod nihil terrenum, nihil igneum, nihil deniq; quod corporis sensus attingit pro Deo colendum esse, ad quem solo intellectu ambiendum est, non paucis doctissimi disputant, sed imperitum etiam vulgus marium feminarumq; in tam multis diuersisq; gentibus, & credit & prædicat? Quod continentia vsq; ad tenuissimum victum panis & aquæ, & non quotidiana sed etiam per contextos plures dies perpetuata ieiunia quod castitas vsq; ad coniugij prolisq; contemptum: quod patientia vsq; ad cruces flammasq; neglectas: quod liberalitas vsq; ad patrimonia distributa pauperibus, quod deniq; totius huius mundi aspernatio vsq; ad desiderium mortis intenditur? Pauci hoc faciunt, pauciores bene prudenterq; faciunt, sed populi probant, populi audiunt, populi fauent, diligunt postremo populi. Populi suam imbecillitatem, quod ista non possunt, nec sine prouectu mentis in Deum, nec sine quibusdam scintillis virtutis accusant. Hoc factum est diuina prouidentia per prophetarum vaticinia, per humanitatem doctrinamq; Christi, per Apostolorum itinera, per martyrum contumelias, cruces, sanguinem, mortes. per sanctorum prædicabilem vitam, atque in his vniuersis digna rebus tantis atque virtutibus pro temporum opportunitate, miracula. Cum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumque videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustra hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis culmen auctoritatis obtinuit?* Hucusque Augustinus. Iac. 2. 14. A. c. 17.

II. Indicium est zelus tuendi, propagandiq; fidem Catholicã Romanã. *Vis scire*, inquit S. Hieronymus epistola ad Pammachiũ, *quantus sit ardor bene credentiũ? Audi Apostolũ. Et si nos, aut angelus de cœlo aliter euangelizauerit nobis, anathema sit.* Vnde prisci Patres sub tempora Constantini Magni, exortis iam Arianis, non passi sunt vel syllabam in articulo fidei, vel verbulo Catholicis vsitato, vt erat homousion vel Consubstantiale, immutari. Fides siquidem, auctore Tertulliano in libro de Præscriptionibus, virgo est integerrima, talisq; nobis a Christo tra- H. ep. 61. Gal. 1. 8.

dita, quam vt stuprare conantur hæretici, sic Catholicos eam omninò incorruptam caste tueri necesse est. Talem zelum habebat S. Clemens Romanus, qui cum S. Petrum de fide in Christum dissérentem audisset. *Deo gratias ago*, inquit, *qui, vt optaui, institutus sum, ac certo scias, Petre, fieri non posse, vt dubitem de his quæ ex te audiui de Christo propheta, etiamsi tu ipse aliter doceres & me in aliam fidem transferre conareris. Hoc enim mihi certum est, eum qui doctrinam hanc de vero propheta acceperit, non posse de hac veritate vltra dubitare. Ad hæc Petrus. Gratias ago Deo & pro salute tua, & pro quiete mea: valde enim delector, quia intellexisse te video, quanta sit Christianæ virtutis magnitudo, & in eo, quod ais, me si ego ipse cupiã, quod absit, possim te transuertere in aliam fidem.* Talis erat zelus pro fide S. Elzearii Comitis in Galliis, quem vitæ auctor apud Surium ita loquentem ad vxorem suam, cum qua perpetuam coluerat castitatem, inducit. *Ecce Dalphina, si magister Franciscus Mayronis, qui in præcipuis Christiani orbis Theologis numeratur, estq; in fide benè instructus & firmus, itemq; frater Ioannes Iuliani Confessarius noster, illuminata fide, & vitæ sanctitate clarus, venirent ad me, dicerentq; vno animo fidem nostram falsam esse, nosq; hactenus in magno errore vixisse, & deceptos esse, Pontificemq; & Cardinales velle fidem mutare, idq; etiam pariter totus clamaret orbis, equidem non deficerem vlla in parte ab illa fide, quam mihi Deus ostendit, etiamsi ea causa mille mihi mortes oppetendæ forent.* Eodem zelo excelluerunt martyres omnes, qui nullis neque blanditiis neque suppliciis adduci potuerunt, vt vel fidem veram negarent, vel etiam simularent se aliquid in ea negasse.

Cl lib. 1. recog. cit.

17. Sept. c. 29.

Fr. Mayronis professor Theolog Parisius.

III. Indicium superiori affine est, abhorrere vehementer ab omni nota hæreseos, hæreticorum colloquiis & conuersatione, librorum quoque hæreticorum lectione & tractatione. Quo horrore tenebatur Apostolus cum scripsit. *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita sciens, quia subuersus est qui eiusmodi est.* Et cũ Hymenæum & Alexandrum à fide naufragos tradidit Satanæ, vt ipse testatur in epistola ad Timotheum, quo *discerent non blasphemare.* Tenebatur & B. Ioannes Euangelista cum scripsit. *Si quis hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis.* Et cum reperto Cerintho hæretico in balneis teste B. Irenæo, repente exiliit non lotus, timens scilicet balneas corruituras, *cum esset intus inimicus veritatis.* Eodem tenebatur quõdam S. Polycarpus auctore eodem, *qui Marcioni* hæretico *aliquando occurrenti, & dicenti sibi, Cognosce nos, respondit. Cognosco te primogenitum Satanæ.* Tenebatur & Magnus S. Antonius, de quo sic Athanasius. *Manichæis aut aliis hæreticis nunquam saltem amicabilia verba largitus est, denuncians talium amicitiam atq; sermones perditionem esse animæ. Sic etiam Arianos detestabatur, vt omnibus diceret, ne iuxta quidem eos esse*

Tit. 3. 10.

2. Tim. 1. 20. 2. Ioan. 10.

Iren. l. 3. c. 3.

Ibid.

esse accedendum. Et ipse iam moriturus. Hæreticorum, inquit, & Schismaticorum venena vitate meum̃q; circa eos odium sectamini. Scitis ipsi, quod nullus mihi nec pacificus quidem sermo cum eis vnquam fuerit. Hier. lib. 2 Tenebatur S. Hieronymus omnium hæreticorum sui ævi hostis acerrimus. Vnde ita scribit aduersus Pelagianos. *Fateor me nunquam hæreticis peperciſſe, & omni egisse studio, vt hostes Ecclesiæ mei quoq; hostes fierent.* Et ad Vigilantiũ. Id. ep. 75 *Vnde satis miror te voluisse Origenis mihi obiicere dogmata. Egone hæreticus? & cur me, quæso, hæretici non amãt?* Et ad Pammachium. Id. ep. 61. *Nolo in suspicione hæreseos quenquam esse patientem, ne apud eos, qui ignorant innocentiam eius, dissimulatio conscientiæ iudicetur, si taceat.* Vnde ad Marcum Celedensem ita philosophatur. ep. 77. *Hæreticus vocor, homousion prædicans Trinitatem. Sabellianæ impietatis arguor, tres subsistentes, veras, integras, perfectasq; personas indefessa voce pronuncians. Si ab Arianis, merito: si ab orthodoxis, qui huiusmodi arguunt fidem, orthodoxi esse desierunt, aut si cis placet, hæreticum me cum Occidente, hæreticum cum Ægypto, hoc est, cum Damaso Petroq; condemnent.* Denique in Apologia aduersus Ruffinum ostendens quantopere horreret consuetudinem hæreticorum. *Nobis*, inquit, *in monasterio hospitalitas cordi est, omnesque ad nos venientes læta humanitatis fronte suscipimus. Veremur enim ne Maria cum Ioseph locum non inueniat in diuersorio, ne nobis Iesus dicat excluſus. Hospes eram, & non suscepistis me. Solos hæreticos non recipimus.*

IV. Indicium est Simplicitas in credendo ea quæ etiam humanam intelligentiam excedunt. Cuius virtutis egregium exemplũ præbuit omnium credentium pater Abraham Patriarcha. primo, cũ Deo promittenti credidit se centenarium ex vxore nonagenaria Sara patiturum filium, idque simpliciter. Nam sic loquitur Apostolus de eius fide. *Et non infirmatus est fide, nec considerauit corpus suum emortuum, cum iam fere centum esset annorum, & emortuam vuluam Saræ. In repromissione etiam Dei non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissimè sciens, quia quæcunq; promisit potens est & facere.* Gen. 17. 4. Gen. 15. 5. Rom. 4. 19. Secundo, cum iussus est à Deo offerre filium Isaac in holocaustum, credebat enim potius ab eo filium resuscitandum, quàm promissionem de seminis benedictione prius facta irritam futuram. Vnde idem Apostolus. *Fide obtulit Abraham* Isaac, *cum tentaretur, & vnigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones ad quem dictum est. Quia in Isaac vocabitur tibi semen, arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est Deus.* Heb. 11. 17. Vnde Ioan. Chrysostomvs agens de hac simplicitate Abrahæ in credendo, *Videamus*, inquit, *iusti obedientiam, & quomodo fecit, quod à Domino imperatum est, non quærens causam, sicut multi insipientes faciunt, & de his quæ à Deo fiunt curiosè quærunt, & dicunt. Quare hoc, & quare illud? & quæ hinc, &* Ch. hom. 40. in Gen.

quæ illinc vtilitas enascitur, sed sicut famulus diligens Dominum, quæcunque præceperit, implere studens nihil vlterius percontans. Postquam enim Dominus promissionem ei fecit, & compleuit sermonem suum, statim iustus quæ imperata fuerunt, perfecit.

Psal. 115. 1. 2. Cor. 4. 13. 2. Exemplum præbuit regius propheta Dauid cum ait. *Credidi propter quod locutus sum*, quæ verba repetens apostolus in altera ad Corinthios. *Habentes autem*, ait, *eundem spiritum fidei, sicut scriptum est. Credidi propter quod locutus: & nos credimus propter quod & loquimur*, nempe de re captum ingenii superante, hoc est, de resurrectione Christi & nostra. Ea verò idem Chrysost. exponens. *Necesse est ergo*, inquit, *primum dicere, quomodo eo vsus est Apostolus, & de quonam sermo esset ab eo institutus. Ita enim cognoscemus sibi velit propheta. Quanquam alioqui hæc est optima docendi ratio, non orationis contextum circumcidere, nec parte accepta, in ea immorari, sed ab alio incipere exordium narrationis. De quonam ergo differēs Paulus meminit huius vocis propheticæ? De resurrectione, & futurorum bonorum perceptione, quæ omnem rationem, cogitationemq; superant. Quoniam ergo fide ad ea suscipienda opus est, ne conturbaretur Iudæus, & vana se spe fuisse deceptum existimaret, prophetico* dicto *corrigit eius imprudentiam, propemodum dicens. Non rem aliquam nouam requiro, fidem, sed vetus bonum. Atque sic quidem Paulus, Propheta autem, cum ipse quoque esset prædicturus bona quædam euentura Iudæis, quæ superabant humanam consequentiam, ne quis possit eis fidem derogare, ita psalmum incepit dicens. Credidi, propter quod & locutus sum.*

Chr. in psal. 115.

Matth. 2. 12. Ch. hom. 8. in Matth. 3. Exemplum præbuere Magi apud Matthæum, cum responso accepto in somnis post adoratum Christum ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. De quibus in hæc verba scribit idem Chrysost. *Considera etiam hoc loco admirabilem Magorum fidē, qui in nullum hinc scandalum commouentur, sed ad cuncta obedientes permanent atq; flexibiles, nihilq; omnino turbantur, neq; ipsi secum disputant, dicentes. Si magnum quiddam esset hic puer, & potentia aliquid obtineret, nobis adoratoribus eius quid opus esset fuga occultuq; discessu. Cur. n. nos qui palam ac liberè venimus, nec tanti populi fragorem, nec tyranni furorem pauentes quasi reos quosdam atq; fugitiuos angelus ciuitate propellit? Verum nihil omnino tale, vel ore proferunt, vel mente consipiunt. Hoc est enim fidei insigne, vt absq; controuersia vlla imperanti obediant, nec tamē mercedem reposcant obsequij.*

Matth. 14. 28. 4. Exemplum simplicitatis fidei præbuit S. Petrus, qui apud Matthæum in tempestate maris conspecto Christo dixit. *Domine si tu es, iube me ad te venire super aquas. At ipse ait, Veni, & descendens inquit, Petrus de naui cula ambulabat super aquas.* In quæ verba ita Hieronym. in commentariis. *In omnibus locis*, ait, *ardentissima fidei inuenitur Petrus. Interro-*

Hilb. 1. c. 14.

gatis.

gatis discipulis, quem homines dicerent Iesum, Dei filium confitetur. Volentem ad passionem pergere prohibet, & licet erret in sensu, tamen non errat in affectu, nolens eum mori quem filium Dei paulo ante fuerat confessus. Post passionem, cum essent in lacu Genezareth & piscarentur, & Dominus staret in littore, aliis paulatim nauigantibus ille non patitur moras, sed accinctus ephendyte suo statim precipitatur in fluctus. Eodem igitur fidei ardore, quo semper nunc quoque ceteris tacentibus credit se posse facere per voluntatem magistri, quod ille poterat per naturam. Iube me venire ad te super aquas. Tu precipe, & illico solidabuntur vndæ, leue fiet corpus, quod per se graue est. Et paulo post. *Si Apostolo Petro, qui confidenter rogauerat Saluatorem. Domine, si tues, iube me venire ad te super aquas, quia paululum timuit, dicitur. Modicæ fidei, quare dubitasti? quid nobis dicendum est, qui huius modicæ fidei me minimam quidem habemus portiunculam?*

VIDE *V. Cognitio Dei. Opera bona. Pietas in Deum. Religio Christiana. Spes. Veritas. Et in* PANARIO. *V. Hæresis.*

FORTITVDO.

CAPVT I.

De fortitudinis definitione.

FORTITVDINIS nomine S. Patres aliquando firmitudinem animi in quauis virtute exercenda necessariam intelligunt, eo quod in omni virtute difficultas aliqua superanda occurrat. nam *tendit*, vt poeta quidam ait, *in ardua virtus*. Et alius, *via virtutis dextrum petit ardua callem difficilemque aditum primum spectantibus offert.* Quo sensu S. Ambrosius libro primo de officiis. *Iure*, inquit, *ea fortitudo vocatur, quando vnusquisq; seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atq; inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione.* Ouid. 2. de Pōto. Virg. lit. Pytha. A. c. 36.

Et S. Prosper lib. 3. de vita contemplatiua. *Animi fortitudo ea debet intelligi, quæ non solum diuersis pulsata molestiis inconcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatum illecebris resoluta succumbat.* P. c. 20. Alias vero iidē Patres voce fortitudinis peculiarem quandam virtutem, quæ vna sit ex quatuor virtutibus, quas vocant, Cardinalibus accipiunt, qua animus rectè se habet in rebus acerbis & terribilibus perferendis & expugnandis. S. Augustinus lib. 83. quæstionem sic definit, *Fortitudo est considerata periculorū susceptio & laborū perpessio.* A. 31. Et libro 1. de libero arbitrio, *Est animæ* Id. c. 13.

affectio, quæ omnia incommoda & damna rerum non in nostra potestate constitutarum contemnimus. Et S. Ambrosius de virginibus. *Fortitudo vim quandam ferocientis virtutis habet, mortisq; contemptū.* Et lib. 2. de officiis. *Vulgi vsu diuiditur vna quædam forma virtutum, vt temperantia sit in despiciendis voluptatibus, fortitudo spectetur in laboribus & periculis.* Eodē modo eam definiuerunt Ethnicorum Philosophi. Aristoteles in tertio Ethico. *Fortitudo*, air, *est mediocritas circa metum & audaciā*, hoc est, virtus, quæ in metu & audacia moderandis posita est. M. Tullius in quarta Tusculana *Fortitudo est scientia perferendarum rerum, vel affectio animi in patiendo & perferendo summæ legi parens sine timore.* Et in Secunda. *Viri propria maximè est fortitudo, cuius munera duo maxima sunt, mortis doloriſq; contemptio.* L. Annæus Seneca lib. altero de beneficiis. *Est virtus pericula iusta contemnens, aut scientia periculorum repellendorum, excipiendorum, prouocandorum.* Et ad Lucilium. *Fortitudo contemptrix timendorum est: terribilia & sub iugum libertatem nostram mittentia despicit, prouocat, frangit.*

Ambr. l. 3. Id. c. 9.
Ar. c. 6.
Cicero.
S. c. 34.
Id ep. 88.

CAPVT II.

De eius præstantia & vtilitate.

PRÆSTANTIA & vtilitas virtutis huius inde liquet, quod Spiritus sanctus in verbo diuino creberrimè suos ad eam cohortetur, cum adiuncta promissione commodi inde secuturi. Ita Dauid spiritu Dei plenus. *Expecta*, inquit, *Dominum, viriliter age & confortetur cor tuum & sustine Dominum.* Et iterum. *Viriliter agite & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.* Sic Azarias *facto in se spiritu Dei*, dixit ad regem Asam, & omnem Iudam. *Vos ergo confortamini, & non dissoluantur manus vestræ, erit enim merces operi vestro.* Et Isaias. *Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. Dicite pusillanimis. Confortamini, & nolite timere, ecce Deus vester vltionē adducet retributionis, Deus ipse veniet & saluabit vos.* Et S. Paulus ad Corinthios. *Fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles abundantes in omni opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino.* Et rursus. *Vigilate, state in fide, viriliter agite & confortamini.* Et ad Ephes. *De cetero fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli.* Eodem collimant illa monita B. Petri. *Timorem eorum ne timueritis. Quis est, qui vobis noceat si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiam, beati.* Imò & Christi Domini. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.*

Psal. 26. 14.
Psal. 30. 25.
2. Par. 15.
Isa. 35. 4.
1. Cor. 15. 58.
1. Cor. 16. 13.
Eph. 6. 10.
1. Pet. 3. 14.
Matt. 10. 28.

S. PATRES quoque præstantiam fortitudinis variis modis ob oculos po-

los ponunt. Clemens Alexandrinus libro Stromatum quinto commemorat, quibus Symbolis Ægyptii eam repræsentarint. *Roboris & fortitudinis symbolum*, ait, *est eis Leo, magniq; animi & virtutis & libertatis Equus; roboris autem rursus cum ingenij solertia Sphinx, quæ totum quidem corpus habet leonis, faciem autem hominis.* Et libro septimo agens de homine perfecto quibus virtutibus vtatur. *Magni autem*, inquit, *animi virtute non solum in ferendis casibus, sed etiam in eo, quod resistat voluptati & cupiditati, doloriq; & iræ, & in summa cuiuis rei, quæ nos vel vi, vel fraude aliqua illicit.* S. Ambrosius eam locat inter virtutes Cardinales quatuor, id est, principales, eo quod sicut ostium in cardine, sic omnis vitæ honestæ ratio in illis versetur, boniq́ue operis structura vniuersa iis nitatur. *Et quidem scimus, ait*, in Lucam, *virtutes esse quatuor Cardinales, temperantiam, iustitiam, prudentiam, fortitudinem.* A. in c. 6. Id. l. 1. c. 35. Et de officiis. *Fortitudo velut excelsior ceteris diuiditur in res bellicas & domesticas. Sed bellicarum rerum studium à nostro officio iam alienum videtur, quia animi magis, quã corporis officio intendimus, nec ad arma iam spectat vsus noster, sed ad pacis negotia. Maiores autem nostri, vt Iesus Naue, Hierobaal, Samson, Dauid summam quoq; rebus bellicis retulere gloriam: Est itaq; fortitudo velut excelsior ceteris, sed nunquam incomitata virtus.* Et infra. *Non est igitur mediocris, nec discreta à ceteris animi fortitudo, quæ bellum cum virtutibus gerat, sed quæ sola defendat ornamenta virtutum omnium, & iudicia custodiat, & quæ inexpiabili prælio aduersus omnia vitia decernat, inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, dura aduersus illecebras, quibus aurem deferre nesciat, nec vt dicitur, aue dicat, pecuniam negligat, auaritiam fugiat. nihil enim tàm contrarium fortitudini, quàm lucro vinci.* Id. c. 39. S. Hieronymus in caput 6. ad Ephesios. H. lib. 3. comm. *Hæc apud nos est consuetudo Scripturarum, vt indifferenter ἰσχὺν & ἀρετὴν virtutem nominent, maximè quia fortitudo corporis virtus animi existimatur. Quanquam & apud Philosophos inter quatuor virtutes fortitudo sit posita quam vtiq; animi & non corporis esse manifestum est. Quod igitur ait Paulus, confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius totum sentitur in Christo.* Eph. 6. 10. S. Augustinus libro 2. de doctrina Christiana, & libro primo de sermone Domini in monte c. 9. fortitudini attribuit quartũ locum inter octo beatitudines. A. c. 7. Matt. 5. *Fortitudo*, inquiens, *congruit esurientibus & sitientibus: laborant enim desiderantes gaudium de veris bonis, & amorem à terrenis & corporalibus auertere cupientes.* Et ad fratres in eremo. *Est & alia fortitudo, qua boni quotidie certant vsq; ad mortem. Tales sunt fundati in Deo, & ideo nec verba, nec impiorum verbera timent. Hæc est illa mirabilis fortitudo, qua Moyses asperitatem viæ deserti vicit. Hic est panis cœlestis, qui Eliam in deserto pauit. Hæc est fortitudo quæ mortẽ spernit, hæc est clauis, qua domus Dei patescit & aperitur. Hæc est quæ habenas voluptatis sub frano rationis* Id. serm. 13.

iacere

iacere cogit. Hæc est qua Ioannes in deserto decoratur. Hæc est, qua Paulus eremitarum forma beatificatur. Hæc Antonii aliorumq; sanctorum Patrum lorica est & Zona, qua præcincti & armati in excelsis indefessa voce quotidie clamare non cessant. B. Prosper de vita contemplatiua. *Principales quatuor esse virtutes non solum Philosophi sentiunt, sed etiam nostri consentiunt. Quaternarium numerum perfectioni sacratum pene nullus ignorat: siquidem totus orbis Oriente & Occidente, Aquilone & Meridie quatuor determinari partibus siue angulis inuenitur, &c. & ideo virtutes istæ, quæ tantum continent perfectionis in numero solicitè considerare debemus, quantam sanctitatem cõferant animo Christiano, & quam nihil perfectionis vsquam sit, quod in istis virtutibus non sit. Verumtamen hoc in primis nosse & tenere debemus, quod istæ 4. virtutes, vel omnes quæ ex illis existunt, dona sint Dei, & quod nullus eas habet habuit, aut habebit, nisi cui Deus, qui est omnium virtutum proprietas & origo contulerit: quoniam quicunq; quocunq; tempore, in quæcunq; gente in Deum credentes ex fide vixerunt illius dono temperantes ac prudentes, iusti ac fortes fieri vtiq; potuerunt.* Haud secus philosophatur S. Gregorius in secundo Moralium. *In quatuor angulis domus ista consistit, quia nimirum solidæ mentis nostræ ædificium, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia sustinet In quatuor ergo angulis domus ista subsistit, quia in his quatuor virtutibus tota boni operis structura consurgit. Vnde & quatuor paradisi flumina terram irrigant, quia dum his quatuor virtutibus cor infunditur ab omni desideriorum carnalium æstu temperatur.* Ethnici quoque scriptores magnificè hanc virtutem prædicant. Cicero in secundo de Oratore. *Magna,* inquit, *laus & admirabilis videri solet tulisse casus sapienter aduersos non fractum esse fortuna, retinuisse in rebus asperis dignitatem.* Et Seneca epist. 114. *Fortitudo est munimentum humanæ imbecillitati inexpugnabile: quod qui circumdedit sibi, securus in hac vitæ obsidione perdurat.*

P.c.18.

G.c.36.

Cicer.

Sen.

CAPVT II.

De Proprietatibus veræ fortitudinis.

PRIMA Proprietas est, vt sit rectæ rationi consentanea. *Fortis,* enim inquit Aristoteles *pro dignitate, & vt ipsa ratio iubet, tàm patitur, quã etiam agit.* Vnde Clemens Alexandrinus. *Nullus citra rationem fortis, est cognitione præditus: nam pueros quoque sic dixerit aliquis fortes, qui quæ sunt formidabilia sustinent, propter eorum, quæ sunt grauia, ignorationem: & feras, quæ in hastas incurrunt, cum sint fortes citra rationem, vocauerit ratione præditas.* Deinde subiicit Martyres pro fide Christiana verè esse fortes, *se primum*

Eth. c. 7.

strom.

se primum ex recta ratione componentes, deinde cum Deus vocauerit prompto & alacri animo se tradentes, nullumq; alium scopum sibi proponentes, nisi vt G.hom.19.
Deo placeat. Et GREGORIVS in Ezechielem. *Sæpe fortitudo si improuida fuerit, & minus circa vitia circumspecta, ipsa sui præsumptione in casum ruit. Ascendat ergò ad Consilium. Sed esse consilium non potest, si intellectus deest.* Et in Iob. *Cetera virtutes, nisi ea quæ appetunt, prudenter agant, virtutes esse* Id.l.2.mor.c.25.
nequaquam possunt. Aduersus hanc proprietatem delinquunt, qui velut fortes, rem aggrediuntur, quam nequeunt prosequi, de quibus S. Ambrosius de Officiis. *In omnibus non solum, quid honestum, sed etiam* A.lib.1.c.37.
quid possibile sit quæramus, ne forte aggrediamur aliquid quod non possimus exequi. Vnde nos tempore persecutionis de ciuitate in ciuitatem concedere, Matt.10.23.
imo vt ipsius verbo vtar fugere vult Dominus, ne temere aliquis dum martyrij desiderat gloriam, offerat se periculis, quæ fortasse caro infirmior, aut remissior animus ferre ac tolerare non queat. Deinde & ii delinquunt, qui vt robur animi sui declarent, temere Magistratus Ethnicos lacessunt, vel lib.1.c.42.
hæreticos ad mouendã persecutionem. Vnde idem Doctor, ait ibidẽ. *Cauendum etiam reor, ne dum aliqui nimia gloriæ ducuntur cupiditate, insolentius abutantur potestatibus, & plerumq; auersos à nobis animos, Gentilium in studia persecutionis excitent, atq; inflammẽt ad iracundiam. Itaq; vt illi perseuerare possint, & supplicia vincere quantos perire faciunt.* Et Seneca ad Lu- S. ep. 67.
cilium. *Si bonum est, inquit. fortiter torqueri, & magno animo vri, & patienter ægrotare, sequitur vt ista optabilia sint. Distingue ista & intelliges esse in his aliquid optandum. Tormenta à me abesse velim: sed si sustinẽda fuerint, vt me in illis fortiter, honestè animoseq; geram optabo: velim non incidere in bellum, sed si incido & vulnera & famem, & omnia, quæ bellorum necessitas affert, vt generosè feram, optabo, Ita non incommoda optabilia sunt, sed virtus, qua perferuntur incommoda, Pati tormenta non optabile est. sed fortiter pati.*

II. Proprietas est, *vt nunquam*, sit, vt Ambrosius loquitur, *incomitata*, nempe, fide, iustitia, ceterisq; virtutibus. *Non enim seipsam*, inquit, A.l.1.off.c.35.
committit sibi: alioquin fortitudo sine iustitia iniquitatis materia est. Quo n. validior est, eo promptior est vt inferiorem opprimat, cum in ipsis rebus belli cis iusta bella an iniusta sint, spectandũ putetur. Et Lactantius de falsa religio- L.lib.1.c.9.
ne. *Ille solus vir fortis debet iudicari qui temperans est, moderatus & iustus.* Idem sentire Ethnici. M. Tullius primo de officiis ita scribit. *Probe de-* Cic.lib.1.
finitur à Stoicis fortitudo: cum eam virtutẽ esse dicunt propugnantẽ pro æquitate, quocirca nemo, qui fortitudinis gloriam consecutus est, insidiis & malitia laudem adeptus: nihil enim honestum esse potest, quod iustitia vacat. Præclarũ igitur Platonis illud. Non solum, inquit, scientia, quæ est remota à iustitia calliditas potius quam sapientia est appellanda: verum etiam animus paratus ad periculum, si sua cupiditate, non vtilitate, communi impellitur audacia potius

P. in apoph. Lacon. *nomen habeat, quam fortitudinis.* Nobile huius rei exemplum prodit Plutarchus. *Agesilaus*, inquiēs, *Rex sciscitatus, vtra virtus esset præstantior, fortitudo an iustitia? grauiter respondit. Fortitudinis nullum esse vsum, nisi adsit iustitia. Quod si omnes essent iusti, nihil opus foret fortitudine. En animum summo dignum duce, qui nihil præter æquum iudicarit faciendum*: inquit ille.

A. lib. 1. c. 36. III. Proprietas est, vt aduersus omnia vitia dimicet: *inuicta*, inquit Ambrosius loco citato de Officiis, *ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, dura aduersus illecebras, quibus aurem deferre nesciat.* Et paulo post, *Quia virtus sibi constat fortiter omnia persequatur vitia, tanquam virtutis venena. Gloriæ quoque caueat appetentiam, quæ frequēter nocuit immoderatius appetita, semper autem vsurpata. Quid horum sancto Iob, vt in virtute defuit, vel in vitio obrepsit? Quomodo laborem ægritudinis, frigoris, famis pertulit? Quomodo despexit salutis periculum? Nunquid auaritia, census, aut voluptatis studia, cupiditatesque excitauit? Nunquid trium regum iniuriosa contentio, vel seruorum contumelia in iram excussit? Nunquid gloria sicut leuem extulit, qui imprecabatur grauia sibi, si vnquam vel non voluntariam celauisset culpam, vel reueritus esset multitudinem plebis, quo minus eam annunciaret, in conspectu omnium? Neque enim consentaneæ sunt vitiis virtutes, sed sibi constant.* Et B. Prosper de vita contemplatiua, *Animi fortitudo*, ait, *si inter inimicitias ac damna præsentia atq; multimodas persecutiones infatigata persistat, & tamen de ipsa se aduersariorum sustinentia iactet, ne de dono Dei quo illustratur exultet, sed carnaliter se de vulgi fauore, quo prædicatur, oblectet, plusque gaudeat ex eo quod laudatur, quam ex eo quod habet vnde laudetur, & per hoc humanam laudem diuinis muneribus anteponat, quis dubitet hanc animi intentionem virtutem dici non posse? Quæ si virtus esset, fortiter etiam talibus blandimentis repugnaret, nec acquiesceret mollibus quæ adiuuante Domino, dura quæque vel aspera superasset.*

P. c. 20.

L. lib. 1. de inst. cap. 9. IV. Proprietas est, vt obstruat omnium vitiorum fontes, hoc est, coerceat omnes animi perturbationes ac cupiditates, ac imprimis voluntatem propriam & iudicium. Lactantius enim loco citato ita scribit, contra Herculem fortitudinis nomine apud Ethnicos clarum. *Quid enim tàm magnificum, si leonem aprumque superauit? si aues sagittis deiecit, si regium stabulum egessit, si viraginem vicit, cingulumq; detraxit? si equos feroces cum Domino interemit? Opera sunt ista fortis viri, hominis tamen. Illa enim quæ vicit, fragilia & mortalia fuerunt.* Cic. orat. pro Marc. *Nulla est enim, vt ait Orator, tanta vis, quæ non ferro ac viribus debilitari, frangiq; possit. At animum vincere, iracundiam cohibere fortissimi est: quæ ille nec fecit vnquam, nec potuit. Hæc qui faciat, non modo ego eum cum summis viris com-*

paro,

paro, sed similimum Deo iudico. Vellem adiecisset de libidine, luxuria, cupiditate, insolentia, vt virtutem eius impleret, quem similem Deo iudicabat. Non enim fortior iudicandus est, qui leonem, quàm qui violentiam in seipso inclusam feram superat iracundiam: aut qui rapacissimas volucres deiicit, quam qui cupiditates auidissimas coercet: aut qui Amazonem bellatricem, quam qui libidinem vincit, pudoris ac famæ debellatricem: aut qui simum de stabulo, quam qui vitia de corde suo egerit, quæ magis sunt perniciosa, quia domestica & propria mala sunt, quam illa, quæ vt vitari poterant & caueri. Ambro- A.c.36.
sius libro allegato. *Reuera iure ea fortitudo vocatur, quando vnusquisq; seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione. Quid autem excelsius & magnificentius, quam exercere mentem, afficere carnem & in seruitutem redigere, vt obediat imperio, consiliis obtemperet?* Et Gregorius Magnus in psalmos Pœni- G in psal.2.
tentiales. *Quid fortius, quam omnes animi sui motus rationi subigere, omnia carnis desideria spiritus virtute frenare, proprias voluntates abiicere, contemptis visibilibus ea quæ non videntur amare? Vnde & Salomon ait. Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore vrbium.* Ab Prou.16.32.
his non dissentit Cicero in paradoxis. *Laudetur*, inquiens, *verò his Im-* C.par.5.
perator, aut etiam appelletur, aut hoc nomine dignus putetur: quo modo? aut cui tandem hic libero imperabit, qui non potest suis cupiditatibus imperare? refrænet prius libidines, spernat voluptates, iracundiam teneat, coerceat auaritiam, ceteras animi labes repellat: tum incipiat aliis imperare, cum ipse improbissimis dominis, dedecori ac turpitudini parere desierit. Vnde Seneca S.ep.113.
scribens de maximo imperatore. *Alexander quidem*, inquit, *Persas & Hyrcanos & Indos, & quicquid gentium vsque in Oceanum extendit, Oriens vastabat fugabatq;. Sed ipse victor tot Regum atq; populorum iræ tristitiæque succubuit. Id enim egerat, vt omnia potius haberet in potestate, quam affectus. O quam magnis homines erroribus tenentur, qui ius dominandi trans maria cupiunt mittere, felicissimosque se iudicant si multas per milites prouincias obtinent, & nouas veteribus adiungant, ignari, quod sit illud ingens paratumque regnum. Imperare sibi maximum imperium est.*

V. Proprietas est, vt nullos labores, nulla discrimina, nulla aduersa reformidet, dicatque cum Paulo ad Romanos. *Quis nos separabit à caritate Christi? tribulatio, an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? &c.* Et ad Philippenses. *Scio & satiari & esurire, & abundare & penuriam pati. Omnia possum in eo, qui me confortat.* Deinde cum fortissimis Machabæis ita alloquentibus Antio- Rom.8.35. Phil.4.12.

G. orat. de Machab. chum tyrannum apud Greg. Nazianzenum. *Eleazari discipuli sumus, cuius tu fortitudinem perspectam & exploratam habes. Pater prior decertauit, decertabunt postea filij. Abscessit sacerdos, sequentur victimæ. Multarum tu quidem rerum terrorem nobis iniicere tentas, verum ad plura parati sumus. Quid autem nobis vir superbe atq; insolens minis istis tuis facies? quos cruciatus inferes? nihil his hominibus fortius, qui ad quiduis perferendum prompto & alacri sunt animo. Quid cunctamini carnifices? quid moras nectitis? vbi gladij? vbi vincula? Festinationem requiro. Ignis maior accendatur, acriores bestiæ, magisq; actuosæ producantur, exquisitiora tormenta proferantur. sint omnia regia & magnifica.* Hanc proprietatem agnouerunt & Ethnici, vt

Cic. 3. offic. M. Tullius. *Harum virtutum,* nempe magnitudinis & fortitudinis, inquit, *proprium est, nil extimescere, omnia humana despicere, nihil quod homini accidere possit, intolerandum putare,* idemque confirmat illustri M. Atti-

S. ep. 67. lii Reguli fortissimi viri exemplo, qui acerbissimos cruciatus pro Reipubl. salute contempsit. Agnouit & Seneca, ad Lucilium ita scribens. *Nonne fortitudo optabilis est, atqui pericula contemnit & prouocat. Pulcherrima pars eius, maximeq; mirabilis illa est, non cedere ignibus, obuiam ire vulneribus. Interdum tela ne vitare quidem, sed pectore excipere. Si fortitudo optabilis est, & tormenta patienter ferre optabile est? Non pati tormenta optabile est, sed pati fortiter. Illud opto fortiter, quod est virtus.*

VI. Proprietas est, vt potius in tolerando, quam in aggrediendo vel vincendo consistat, vt docet S. Ambrosius in primo de officiis,

Amb. c. 45. Ar. c. 9. Th. 22. q. 123. art. 6. atque etiam Aristoteles in tertio Ethico, cuius rei tres reddit causas Sanctus Thomas Aquinas. 1. quia toleramus valentiores, inuadimus verò, quos putamus imbecilliores. 2. quia tolerando mala præsentia experimur, aggrediendo futura operimur. 3. quia puncto temporis aggredi possumus, sustinemus autem aliquo temporis interuallo. Accedit, quod ex beatitudinibus Christi doctrina celebratis

Matt 5. 11. est, *pati persecutionem propter iustitiam.* Denique minor in tolerando, quam inuadendo est proprii amoris suspicio, aut vanæ gloriæ occasio. Exempla huius proprietatis complura recitat S. Ambrosius loco allegato, De Machabæis, S. Agnete. S. Stephano, S. Laurentio, & Sixto Pontifice.

VII. Proprietas, quod sibi partes aliquas, vel species vendicet.

Cl. 7. strom. Vnde Clemens Alexandrinus. *Magni,* inquit, *animi & excelsi virtutis species sunt Tolerantia ingens spiritus, magnitudo animi, liberalitas, magnificentia: Propter quam causam, nec reprehensionem, nec vulgi malam famam apprehendit is qui est cognitione præditus.*

A. q. 32. S. Augustinus libro 83. quæstionum. *Fortitudinis partes sunt, magnificentia, fidentia, patientia, perseuerantia. Magnificentia est rerum magnarū*

& ex-

& excelsarum cum animi ampla quadam & splendida propositione cogitatio, atq; administratio. Fidentia est, per quam magnis & honestis in rebus multum ipse animus in se fiducia cum certa spe collocauit. Patientia est honestatis aut vtilitatis causa rerum arduarum ac difficilium voluntaria ac diuturna perpessio. Perseuerantia est in ratione bene considerata stabilis, & perpetua permansio. Eodem collimant verba Senecæ ad Lucilium. *Cum aliquis tormenta fortiter patitur, omnibus virtutibus vtitur fortasse, cum vna in promptu sit & appareat patientia. Ceterum illic est fortitudo, cuius patientia, & perpessio, & maximè tolerantia rami sunt. Illic est prudentia, sine qua nullum initur consilium quæ suadet, quod effugere non possis, quàm fortissimè ferre. Illic est constantia, quæ deiici loco non potest & propositum nulla vi extorquente dimittit. Illic est indiuiduus ille comitatus virtutum.* S.ep.67.

CAPVT IV.

De Mediis idoneis ad obtinendam fortitudinem.

PRIMVM medium est imploratio diuini nominis cum magna fiducia coniuncta. Hoc medium diuina Scriptura tradit in rebus asperis vsurpandum, & sancti semper vsurparunt. *Inuocame*, ait in psalmis DEVS, *in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.* Et. *Clamabit ad me, & exaudiam eum; cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum.* Fortium & in Deo solo præsidentium voces sunt. *In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro. Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Fortitudinem meam ad te custodiam, quia susceptor meus es.* Et. *Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.* Psal. 49. 15. Psal 90. 15 Psal 55. 5. Psal. 26. 1. Psal. 58. 10. Isa. 12. 2.

Vnde S. Ambrosius. *Dauid*, inquit, *nunquam nisi consulto Domino bellum adorsus est. Ideo in omnibus victor præliis vsque ad summam senectam manu promptus, bello aduersum Titanas suscepto ferocibus bellator miscebatur agminibus, gloriæ cupidus, incuriosus salutis.* A.1.offic.c.35.

S. Augustinus in psalmum 32. *Spes tua Deus sit, fortitudo tua Deus sit, firmitas tua Deus sit, exoratio tua ipse sit, laus tua ipse sit, finis in quo requiescas ipse sit, adiutorium cum laboras ipse sit. Audi veritatem. Non saluus fiet Rex per multitudinem virtutis suæ.* Et in verba psalmi 117. Fortitudo & laus mea Dominus. *Quapropter*, ait, *cuius laudatio & fortitudo est Dominus, tàm non cadit, quam non cadit Dominus, & ideò eis factus est in salutem,* A.conc.2.

P. lib. 3. c. 20. *lutem.* Et B. Prosper de vita contemplatiua. *Hec animi fortitudo ab illo est nobis, cui cum propheta cantamus. Fortitudo mea, & laus mea Dominus,* Isa. 12. *& factus est mihi in salutem. Fortitudo nostra est, quia ita nos contra omnia vitia inuicta protectione corroborat, vt animum nostrum, nec blanda dissoluant, nec aduersa deiiciant, & tunc laus nostra Dominus sit, si non nos de muneribus Dei, sed diuina in nobis cupiamus munera prædicari, &c. Sit illi Deus laus tota, perfecta gloria, delectatio pura, spes certa, securitas firma, possibilitas sana, sanitas incorrupta, vt ei quicquid carnalibus placet, in hoc mundo displiceat, &c.*

G. 4. mor. c. 13. Iob. 4. II. Medium, Timor Dei. Hoc tradit S. Gregorius in illa verba Iob. *Vbi est timor tuus, fortitudo tua, & patientia tua, & perfectio viarum tuarum,* ita scribens. *Quatuor gradibus vitam B. Iob virtutes enumerando distinxit, dum & timori fortitudinem, & fortitudini patientiam, & patientiæ perfectionem iunxit. In via etenim Dei à timore incipitur, vt ad fortitudinem veniatur. Nam sicut in via seculi audacia fortitudinem, ita in via Dei audacia debilitatem parit: & sicut in via seculi timor debilitatem, ita in via Dei* Prou. 14. 26. *timor fortitudinem gignit, Salomone attestante, qui ait. In timore Domini, fiducia fortitudinis. Timori quippe Domini inesse fiducia fortitudinis dicitur, quia nimirum mens nostra tanto valentius terrores rerum temporalium despicit, quanto se auctori earundem veracius per formidinem subdit. Quæ in timore Domini constituta non inuenit extra quod metuat, quia dum recto metu conditori omnium iungitur, potestate quadam supra omnia subleuatur.*

A. c. 21. III. Medium est, Amor Dei, quod tradit S. Augustinus in libro primo de moribus Ecclesiæ Catholicæ. *Amat,* inquit, *homo corpus suum vi consuetudinis non intelligens, si eo bene atque scienter vtatur resurrectionem, reformationemq; eius ope ac lege diuina sine vlla molestia iuri suo subditam fore, sed cum se hoc amore tota in Deum conuerterit, his cognitis mortem non modo contemnet, verum etiam desiderabit. Sed restat cum dolore magna conflictatio. nihil est tamen tam durum atque ferreum, quod non amoris igne vincatur. Quo cum se anima rapit in Deum, super omnem carnificinam libera & admiranda volitabit pennis pulcherrimis & integerrimis, quibus ad Dei complexum amor castus innititur. Nisi verò amatores auri, amatores laudis, amatores feminarum, amatoribus suis Deus sinat esse fortiores, cum ille non amor, sed congruentius cupiditas vel libido nominetur. In qua tamen appareret, quantus sit impetus animi ad ea quæ diliguntur indefesso cursu per immania quæq; tendentis, argumentoq; nobis est, quam sint omnia perferenda ne deseramus Deum si tanta illi, vt deserant, perferunt.* Subiiciens deinde exem-

2. Mach. 7. plum ex libris Machabæorum de 7. filiorum matre. *Quid,* inquit, *ad tantam patientiam quæso addi potest? Quid tamen mirum, si omnibus medullis conceptus Dei amor, & tyranno, & carnifici, & dolori, & corpori, & sexui,*

& affectui

& affectui resistebat? An non audierat. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius? Non audierat, melior vir patiens fortissimo? Non audierat. Omne quod tibi applicitum fuerit accipe, & in dolore sustine, & in humilitate tua habe patientiam, quoniam in igne probatur aurum & argentum. Non audierat. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis?

IV. Medium est prouidentia futurorum, de quo neglecto queritur Moyses in Deuteronomio dicens. *Vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent.* Deut. 32. 29. Præscribit autem dum agit de fortitudine S. Ambrosius, his verbis. *Hoc igitur diligentiæ est, vt quis ita se comparet: illud ingenij, si quis potest vigore mentis præuidere quæ futura sunt, & tanquã ante oculos locare, quid possit accidere: & quid agere debeat, si ita acciderit definire: interdum duo & tria simul voluere animo, quæ coniiciat, aut singula, aut coniuncta accidere posse, & aut singulis, aut coniunctis disponere actus quos intelligat profuturos. Fortis ergo est viri, non dissimulare cum aliquid imminеat, sed prætendere, & tanquam explorare de specula quadam mentis & obuiare cogitatione prouida rebus futuris, ne forte dicat postea. Ideo ista incidi, quia non arbitrabar posse euenire. Denique, nisi explorentur aduersa, cito occupant. Vt in bello improuisus hostis vix sustinetur, & si imparatos inueniat facilè opprimit, ita animum mala inexplorata plus frangunt.* A.lib.1.off.c.38. Huius medii apud Ethnicos memor Theseus apud Euripidem, teste M. Tullio, ait: Tul.5.Tusculana.

Nam qui hæc audita à docto meminissem viro
Futuras mecum commentabar miserias,
Aut mortem acerbam, aut exilii mœstam fugam,
Aut semper aliquam molem meditabar mali,
Vt si quã iniecta diritas casu foret,
Ne me imparatum cura laceraret repens.

Senecæ quoque in libro de tranquillitate animi dictum est. *Nisi quicquid fieri potest pro futuro habeas, das in te vires rebus aduersis, quas infregit, quisquis prior vidit.* S.cap.11.

V. Medium, Exercitatio in frangendis prauis animi motibus. Est Clementis Alexandrini in septimo Stromateo ita loquentis. *Ei, qui est cognitione præditus, vna cum cognitione augetur perfectio fortitudinis ex vitæ exercitatione, quæ semper est meditata vincere motus animi. Metu ergo & formidine vacuum, & in Domino confidentẽ reddit suum athletam inungens & exercens charitas, quomodo ei tribuit iustitia, vt per totam vitam verum dicat.* Et S. Ambrosii. *Est etiam,* inquit, *quæ dicitur vacuitas animi ab angoribus, vt neq; in doloribus molliores simus, neq; in prosperis elatiores. Quod si hi qui ad capessendam Rempublicam adhortantur aliquos, hæc præcepta dant,* A.1.off.c.37.

quanto

quanto magis nos qui ad officium Ecclesiæ vocamur talia debemus agere, quæ placeant Deo: vt & prætendat in nobis virtus Christi, & ita simus nostro probati Imperatori, vt membra nostra arma iustitiæ sint arma, non carnalia in quibus peccatum regnet, sed arma fortia Deo, quibus peccatum destruatur. Moriatur caro nostra, vt in ea omnis culpa moriatur, & quasi ex mortuis viuentes nouis resurgamus operibus ac moribus. Et paulo post. *Qua gratia præparandus est animus, exercenda mens, stabilienda ad constantiam, vt nullis perturbari animus possit terroribus, nullis frangi molestiis, nullis suppliciis cedere. Quæ difficile quidem sustinentur: sed quia omnia supplicia grauiorum supplicium vincuntur formidine ideò si consilio firmes animum tuum, nec à ratione discedendum putes, & proponas diuini iudicij metum, perpetui supplicij tormenta, potes animi subire tolerantiam.*

Id. cap. 38.

Cic. 2. Tusc.

VI. MEDIVM est Cogitare quam honestum sit, pro iustitia, salute, Christo fortiter perferre aduersa. Hoc tradit M. TVLLIVS disputatione secunda Tusculana. *Adferendū*, inquit, *dolorem placidè & sedatè plurimum proficit toto pectore, vt dicitur cogitare, quam id honestum sit sumus enim natura, vt ante dixi, (dicendum est enim sæpius) studiosissimi, appetentissimiq; honestatis, cuius si quasi lumen aliquod aspexerimus, nihil est, quod vt eo potiamur, non parati simus & ferre & perpeti. Ex hoc cursu atq; impetu animorum ad veram laudem atque honestatem illa pericula adeuntur in præliis. Non sentiunt viri fortes in acie vulnera, vel sentiunt, sed meri malunt, quam tantillum modo de dignitatis gradu dimoueri.*

A 1. off. c. 36.

NEC hoc medium reticuit S. AMBROSIVS. *In duobus generibus*, inquiens, *fortitudo spectatur animi Primo, vt externa corporis pro minimis habeat, & quasi superflua despicienda magis, quam expetenda ducat. Secundo, vt ea quæ summa sunt, omnesq; res, in quibus honestas, & illud πρέπον cernitur, præclara animi intentione vsque ad effectum persequatur. Quid enim tam præclarum, quam vt ita animum tuum informes, vt neque diuitias, neq; voluptates, neq; honores in maximis constituas, neq; in his studium omne conteras? Quod cum ita affectus animo fueris, necesse est vt illud honestum ac decorum præponendum putes, illiq; mentem ita intendas tuam, vt quicquid acciderit, quo frangi animi solent, aut patrimonij amissio, aut honoris imminutio, aut obtrectatio infidelium quasi superior, non sentias.*

VII. Medium est considerare exempla eorum, qui vera fortitudine animi excelluerunt, quæ penè sunt innumera, maximè apud Christianos. S. Ambrosius primo libro de Officiis exorditur à bellica virtute claris. *Quam fortis*, inquit, *Iesus Naue, vt vno prælio quinque reges captos sterneret cum populis suis? Deinde cum aduersus Gabaonitas surgeret prælium, & vereretur ne nox impediret victoriam, magnitudine mentis & fidei*

A. c. 11. Ios. 10.

fidei clamauit. Stet Sol, & stetit, dum victoria consummaretur. Gedeon in tre- Iud. 7.
centis viris de ingenti populo & acerbo hoste reuexit triumphum. Ionathas a- 1.Reg. 14.
dolescens virtutem fecit in magno prelio, &c. Virtutem ducis Iudæ Machabæi 1.Mach.6.
de vno eius milite considerate. Namque Eleazarus cum supereminentem ceteris elephantem lorica vestitum regia aduerteret, arbitratus quod in eo esset rex cursu concito in medium legionis se proripuit, & abiecto clypeo vtraq; manu interficiebat bestiam, atq; intrauit sub eam, & subiecto gladio interemit eam. Itaq; cadens bestia oppressit Eleazarum, atq; ita mortuus est. Quanta igitur virtus animi? primo, vt mortem non timeret, deinde vt circumfusus legionibus immicorum in confertos raperetur hostes, medium penetraret agmen, & contempta morte ferocior, abiecto clypeo, vtraq; manu vulneratæ molem bestiæ subiret ac sustineret, post infra ipsam succederet, quo pleniori feriret ictu, cuius ruina inclusus magis, quam oppressus, suo est sepultus triumpho. Nec fefellit opinio virum, quamuis regius fefellerit habitus. Tanto enim virtutis spectaculo defixi hostes sic trepidauerunt, vt impares se omnes vnius virtuti arbitrarentur. Hæc de bellica virtute Ambrosius. subiicit deinde de quibusdam virtute patiendi claris in hæc verba.

QVID *autem de martyrum dicam passionibus? Non minorem de superbo rege Antiocho Machabæi pueri reuexerunt triumphum, quam parentes proprij. Siquidem illi armati, isti sine armis vicerunt. Stetit inuicta septem puerorum cohors regiis cincta legionibus: defecerunt supplicia, cesserunt tortores, non defecerunt martyres. Alius corium capitis exutus, speciem mutauerat, virtutem auxerat. Alius linguam iussus amputandam promere, respondit. Non solos Dominus audit loquentes, qui audiebat Moysen tacentē. Quid de matre loquar, quæ spectabat læta filiorum, quot funera, tot trophæa, & morientum vocibus tanquam psallentium cantibus delectabatur, pulcherrimam ventris sui citharam in filiis cernens, & pietatis harmoniam omni lyra numero dulciorem.* Subiicit de noui testamenti sanctis.

Quid loquar de S. Agnete, quæ in duarum maximarum rerum posita periculo, castitatis & salutis, castitatem protexit, salutem cum immortalitate commutauit? Non prætereamus etiam S. Laurentium, qui cum videret Sixtū Episcopum suum ad martyrium duci flere cæpit non passionem illius, sed suam remansionem. Et infra. *Laurentium sanctum ad hoc nullus vrgebat nisi amor deuotionis, & ipse post triduum, cum illuso tyranno impositus super craticulam exureretur. Assum est, inquit, versa & manduca. Ita animi virtute vincebat ignis naturam.*

S. HIERONYMVS libro tertio commentariorum in epistolam ad Ephesios exemplum Ioseph & Iob proponit. *Ioseph*, inquit, *vnum habebat propositum placere Deo. Hoc nulla varietate temporis immu-* Eph.5.

tarum est: nec fratrum inuidia, nec conditione seruitutis, nec ætatis illecebris nec domina reprom issis, nec squalore carceris, nec postea tumore Ægyptiæ potestatis, sed semper vnus fuit, & varietatem, vt diximus, temporum sibi redimens, malos dies vertit in bonos. Hoc idem & de Iob sentiendum est, quod per varia tentamenta vexatus, nec diuitiis, nec damnis, nec orbitate, nec vulnere, nec exprobratione amicorum, nec solitudine, nec postea bonorum omnium restitutione mutatus est.

Daniel. 3. 16. S. Chrysostomus in homilia, Quod nemo læditur nisi à seipso, prædicat fortitudinem trium puerorum Babyloniorum. *Pueri*, inquiens, *nostri primo omnium glorioſum istud obtinuere certamen, ne cibis immundis contaminarentur. Deinde proponitur iis multo dirior conditio. Fornax igne succenditur, barbaricæ in eos turmæ ipso tyranno Nabuchodonozore sæuiente consurgunt, commouetur omnis fera Persica, & ad decipiendos pueros natio implacabilis consurgit, musica diuersa præparantur instrumenta, nouoq; crudelitatis genere inuento musicis ignis & flamma coniungitur. Sed maiorem eis gloriam tyrannica crudelitas acquisiuit. In medio enim fornacis positi clarissimam de hoste sumpsere victoriam. Et tres pueri captiui totam gentem cum Rege pariter mirabili magnificentia duxere captiuos. Sed dicis, Deus eos de incendio liberauit. Liberauit, sed ex illis sine dubio verbis, quibus cum omni fiducia & libertate responderunt regi dicentes. Non opus habemus nos de hoc verbo respondere tibi. Est enim Deus noster in cælis, cui nos seruimus, qui potest nos liberare de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô rex, liberabit nos. Quod etsi non voluerit, notum tibi sit rex, quia Diis tuis non seruiemus, & imaginem auream, quam statuisti, non adorabimus. In hac confessione victoriæ suæ palmam acceperunt. In hoc fuit cursus eorum, quem in confessionis martyrio consummauerunt.*

Chr. hom. 6. 2. Par. 26. Idem commendat in homilia de verbis Isaiæ. *Vidi Dominum.* fortitudinem Azariæ sacerdotis obiurgantis regem Oziam. Et fortitudinem S. Pauli Apostoli, in homilia quarta de eius laudibus. Item S. Babylæ martyris fortissimi in libro contra gentiles. Et Eliæ prophetæ aliorumque homilia octaua ad populum Antiochenum. Sed infinitum esset omnia exempla persequi, quibus abundat historia Ecclesiastica, & Vitæ Sanctorum à Surio descriptæ. Lege Thomam Stapletonum in Promptuario morali ad Dominicam 2. aduentus, numero 8.

G. lib. 2. c. 11. Concludo hoc Medium vnico illustri Ethnicorum Scriptorum exemplo ex A. Gellio in Noctibus Atticis desumpto. *Lucium Sicinium Dentatum, qui Tribunus plebis fuit Sp. Tarquinio & A. Themio Consulibus. Scriptum est in libris Annalium, plus, quam credi debeat strenuum bellatorem fuisse, nomenq; ei factum ob ingentem fortitudinem, appellatumq; Achillem Romanum. Is pugnasse in hostem dicitur centum & viginti præliis, cicatrices*

acuer-

uersam nullam aduersas quinque & quadraginta tuliſſe. Coronis eſſe donatum aureis octo, obſidionali una, muralibus tribus, ciuicis quatuordecim, torquibus tribus & octoginta armillis plus centum ſexaginta, haſtis duodeuiginti. Phaleris quoque donatus eſt quinquies, vicieſque. Populi militaria dona habuit multiiuga in his prouocatoria pleraque. Triumphauit cum Imperatoribus ſuis triumphos nouem.

CAPVT V.

De Indiciis veræ Fortitudinis.

PRIMVM indicium veræ fortitudinis eſt, ſi repentinos & graues caſus fortiter toleres. Ita cenſuit Ariſtoteles in tertio Ethicorum. *Is* Ar. c. 6.
inquit, *homo fortis propriè dicitur, qui circa honeſtam mortem, & ea omnia, quæ repente eueniunt, atque afferunt ipſam, interritus eſt.* Et iterum. *Magis* Id. c. 8.
fortis eſſe videtur, ſubitis potius in terroribus interritum eſſe, ac ſine turbatione quam in praueiſis: eſt enim ex habitu magis, aut minus ex apparatu: nam antea viſa, cogitatione & ratione quiſpiam eliget. at ea quæ repente eueniunt, habitu. perſpicuum enim eſt in eius animo magis roboratam eſſe fortitudinis virtutem, qui malis inexpectatis & ſubitis non turbatur. *Fortis ſiquidem animi*, vt ſcribit M. Tullius libro primo de officiis, *& conſtantis eſt, non perturbari in rebus aſperis, nec tumultuantem de gradu deiici, vt dicitur, ſed præſentis animi vti conſilio, nec à ratione diſcedere: quanquam hoc animi, illud etiam ingenii magni eſt præcipere cogitatione futura, & aliquando ante conſtituere quid accidere poſſit in vtramque partem, & quid agendum ſit, tum quid euenerit, nec committere aliquid, vt aliquando dicendum ſit, nõ putaram.* Hoc indicium fortitudinis ſuæ egregiè præbuit fortiſſimus Iob, qui multis licet malis repente à Satana obrutus, permanſit tamen infractus. Vnde Ambroſius. *Si quid acciderit aduerſi, idque graue & acer-* A. 1. off. c. 38.
bum putetur, ita feras, vt nihil præter naturam accidiſſe putes, cum legeris. Nudus ſum natus, nudus exibo, quæ Dominus dedit, Dominus abſtulit, & vtiq; Iob. 1. 21.
& filios amiſerat & facultates: ſeruaſti in omnibus perſonam ſapientis & iuſti, ſicut ille ſeruauit, qui ait. Sicut Domino placuit, ita factum eſt. Sit nomen Domini benedictum.

II. Indicium eſt animus caritate in Deum & proximum flagrans. *Fortis enim eſt vt mors dilectio*, quemadmodum dicitur in Canticis. Cu- Cant. 8. 6.
ius animi indicium dabat Apoſtolus exclamans. *Quis ergo nos ſeparabit* Rom. 8. 35.
à caritate Chriſti, tribulatio an anguſtia? an fames, an nuditas? an periculũ? an

persecutio? Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos Et paulo post. *Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem.* Vnde S. Augustinus de vera religione. *Ille,* inquit, *verissimè atq; certissimè inuictus homo est, qui cohæret Deo, non vt ab eo aliquid boni extra mereatur, sed cui nihil aliud quam ipsum hærere Deo bonum est. Hic vir quamdiu est in hac vita, vtitur amico ad rependendam gratiam: vtitur inimico ad patientiam: vtitur quibus potest ad beneficentiam, vtitur omnibus ad beneuolentiam.* Et paulo post. *In omnibus autem officiosis laboribus futuræ quietis certa expectatione non frangitur. Quid enim ei nocebit, qui bene vti etiam inimico potest? Eius enim præsidio atq; munimento inimicitias non pertimescit, cuius præcepto & dono diligit inimicos. Huic viro in tribulationibus parum est non contristari, nisi etiam gaudeat, sciens quod tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit. Quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Quis hanc subiugabit?*

Rom. 9. 3. A. c. 47.

Matt. 5. 44.

Rom. 5. 3.

III. Indicium est desiderium Martyrii, quo tantopere ardebat quondam S. Ignatius, vt teste S. Hieronymo, in epistola ad Romanos in hæc verba scripserit. *Vtinam fruar bestiis, quæ mihi sunt præparatæ, quas & oro mihi veloces esse ad interitum, & ad supplicia, & allici ad comedendum me, ne sicut & aliorum martyrum non audeant corpus attingere. Quod si venire noluerint, ego vim faciam, ego me vrgebo vt deuorer. Ignoscite mihi filioli, quid mihi prosit, ego scio. Nunc incipio Christi esse discipulus, nihil de his quæ videntur desiderans vt Iesum Christum inueniam. Ignis, crux, bestiæ, confractio ossium, membrorum diuisio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me veniant, tantum Christo fruar.*

H. de scriptor. Eccles.

IV. Indicium est, susceptio ingentium laborum pro salute proximi procuranda, idque cum magno discrimine vitæ. Talis est fortitudo eorum, qui tempore pestis omnia officia deferunt peste correptis. vti fuerunt tempore Valeriani Imperatoris, multi clerici & laici, qui teste Eusebio Cæsariensi in historiæ Ecclesiasticæ libro sexto, cum Alexandriæ sæuissima pestis grassaretur, cum maxima laude pestiferis seruierunt. *Virtutis ergo*, inquit ibidem Dionysius Episcopus Alexandrinus, *multum laudati erant, qui in eo ministerio obierant, adeò vt hoc mortis genus, quod propter incredibilem pietatem & robustam fidem susciperetur, nihil à martyrij splendore abesse videretur.* Huic muneri voto addixit se nostro seculo Romæ noua Clericorum religio, infirmis ministrantiū. Illustre quoq; exemplum in hoc officio fortitudinis & caritatis præbuit anno 1576. sanctissimus Cardinalis Carolus Borromæus Archiepiscopus Mediolanensis, qui grassante pestilentia Mediolani ædes ciuium

Euſc. 16. & 17.

uium peſte infectas inuiſit, confeſſiones ægrorum audiit, & Euchariſtiam adminiſtrauit, vt liquet ex eius vita ſæpius in lucem edita. Simile habes in vita S. Bernardini. Talis quoque fortitudo eorum eſt, qui cum perſpicuo periculo vitæ remotas regiones adeunt, vt infideles conuertant, vt ſunt Patres de noſtra Societate, qui hactenus profecti ſunt in vtramque Indiam, Iaponiam & Chinas; vel vt hæreticos ad matrem Eccleſiam reducant, vt ſunt Angli, qui de noſtris & aliis non reformidant in ipſam Angliam proficiſci. Quam prouinciam non ante ſuſcipiunt, aut ſuſcipere à Superioribus ſuis permittuntur, quam vires ſuas gratia Dei nixas egregiè ad calculos reuocarint, & iuxta parabolam Euangelicam ſubduxerint ſumptus ad perficiendam rem tantam neceſſarios: ne ſi poſt iactum fundamentum oneri ſuccumbant, omnes qui vident, incipiant illudere eis dicentes: Quia hi homines cœperunt ædificare, ſed non potuerunt conſummare. Sur. 20. Maii. Luc. 14. 28.

V. Indicium eſt, Mortificatio omnium paſſionum, quod tradit S. Gregorius ſeptimo Moralium. *Sciendum*, inquit, *quod alia iuſtorum, atq; alia eſt fortitudo reproborum. Iuſtorum quippe fortitudo, eſt carnem vincere, propriis voluntatibus contraire, delectationem vitæ præſentis extinguere, huius mundi aſpera pro æternis præmiis amare, proſperitatis blandimenta contemnere, aduerſitatis metum in corde ſuperare. Reproborum verò fortitudo eſt tranſitoria ſine ceſſatione diligere, contra flagella conditoris inſenſibiliter perdurare, ab amore rerum temporalium nec aduerſitate quieſcere, bonorum vitam non ſolum verbis ac moribus, ſed etiam gladiis impugnare, &c.* G. c. 9.

VIDE, *V. Martyrium. & in* PANARIO. *V. Immortificatio paſſionum. Impatientia in aduerſis. Mortis metus immodicus. Præſumptio. Puſillanimitas. Timor humanus.*

G.

GAVDIVM SPIRITVALE.

Caput I.

De nomine & definitione Gaudii ſpiritualis.

DE Nomine Gaudii, ita ſcribit in Tuſculanis diſputationibus Latini ſermonis Princeps. *Cum ratione animus mouetur placide, atq; conſtanter tum illud Gaudium dicitur: cum autem & inaniter, & effuſe animus exultat tum illa lætitia geſtiens, vel nimia dici poteſt: quam ita definiunt, ſine ratione animi elationem.* Ad quæ verba reſpexiſſe videtur S. Hieronymus libro tertio commentariorum in epiſtolam ad Galatas, cum ait. *In ſecundo ſpiritualium fructuum loco gaudium* (ab Apoſtolo) *poſitum eſt: quod Stoici quoque qui diſtinguunt inter verba ſubtilius aliud quid eſſe æſtimant quam lætitiam. Gaudium quippe eſſe aiunt elationem animi ſuper his quæ digna ſunt exultantis. Lætitiam verò effrenatam animi elationem, quæ modum neſciat, & in his quoq; quæ vitio ſint mixta lætetur.* Verum quia Hieronymus ambigit de veritate diſcriminis, Lactantius verò libro ſexto de vero cultu irridet, nos pro ſynonymis cum Scriptura & Patribus vſurpabimus, non quatenus ſignificant animi paſſionem vel perturbationem, quam græci teſte Hieronymo aduerſus Pelagianos, χαρὰν, vel ἡδονὴν vocant, ſed actum, vel affectum internum charitatis, & ideo forte Apoſtolus in epiſtola dicta ad Galatas enumerans fructus ſpiritus mox charitati gaudium ſubiecit. *Fructus autem Spiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, &c. Simul autem*, inquit, *& illud notandum, quod poſt dilectionem gaudium ſequitur. Qui enim diligit quempiam, ſemper in eius felicitate lætatur, & ſi eum viderit aliquo errore deceptum, & peccatorum lubrico concidiſſe, dolebit quidem, & eruere feſtinabit, ſed non poterit gaudium mutare triſtitia ſciens nullam rationabilium creaturarum apud Deum perire perpetuo.* Itaque nomine gaudii vel lætitiæ ſpiritualis intelligimus actum caritatis vel amoris, quo quis ita fertur in bonum diuinum, quod eſt Deus, vt in illo conquieſcat, tanquam in eo, quod iam aliquo modo, nempe per gratiam & ſpem poſſideat. Quo gaudio perfuſus erat Rex Dauid

Cic. lib. 4.

N. cap. 5.

Gal. 5. 22.

L. cap. 15.

H. lib. 2.

Gal. 5. 22.

Dauid cum caneret. *Renuit consolari anima mea: memor fui Dei, & delectatus sum.* Et. *Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Ad quod Philippenses cohortabatur Paulus dicens. *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete.* Et Thessalonicenses. *Semper gaudete.* Psal. 76. 4. Psal. 83. 3. Phil. 4. 4. 1. Thess. 5. 16.

CAPVT II.

De discrimine gaudii spiritualis & mundani.

ESse aliquod discrimen inter gaudium mundi & Spiritus, impiorum & piorum indicat Christus apud S. Ioan. dicens. *Amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.* Quibus autem in rebus gaudium mundi consistat, idem B. Ioannes docet in prima sua epistola, cũ ait. *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Ad idem gaudium pertinent illa dicta S. Iob. *Hoc scio à principio, quod laus impiorum breuis sit, & gaudium hypocritæ ad instar puncti.* Et. *Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendũt.* Ac illa Ecclesiastæ. *Risum reputaui errorem, & gaudio dixi, quid frustra deciperis?* Et. *Lætare iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & scito quod pro omnibus his adducet te Deus in iudicium.* Illud quoq; apud Lucam. *Væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.* Contra ad gaudium spiritus spectant illa psalmographi. *Lætabimur in salutari tuo, & in nomine Dei nostri magnificabimur.* Et. *Lætamini in Domino, & exultate iusti.* Et. *Iusti epulentur, & exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia.* Et illud Isaiæ. *Tu exultabis in Domino, in sancto Israel lætaberis.* Et B. Pauli. *Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus.* Ioan. 16. 20. 1. Ioan. 2. 16. Iob. 20. 5. Ioh. 21. 12. Eccl. 2. 2. Eccl. 11. 9. Luc. 6. 25. Psal. 19. 6. Psal. 31. 11. Psal. 67. 4. Rom. 12. 12.

Sanctorum vero Patrum de hoc discrimine hæ sunt sententiæ. S. Basilius in Regulis breuioribus quæstione posita, *cuiusmodi gaudium sit, quod est in Domino, & quid sit, quod facientes gaudere debeamus,* respondet. *In his quæ secundum mandatum Domini fiunt gaudere, est in Domino gaudere. Quocirca quandocunque mandata Dei exequimur, aut propter nomen Domini aliquid patimur, gaudere & gratulari inter nos debemus.* Sanctus Ambrosius de Virginibus. *Vt corpus ægrotum, nunc calidioribus fouetur, nunc frigidioribus temperatur, remediorumq; mutatio si iuxta præceptum fiat medici, salutaris est; si contra mandatum usurpetur, languoris augmentum est: ita medico nostro quicquid penditur Christo, remedium* B. q. 193. A. lib. 3.

est:

est: quicquid vsurpatur, incommodum. Debet igitur bene conscia mentis esse
lætitia, non inconditis comessationibus, non nuptialibus excitata symphoniis.
Ibi enim intuta verecundia, illecebra suspecta est, vbi comes delitiarum extre-
A.serm.37. *ma est saltatio.* S. Augustinus de verbis Domini. *Sicut non potest homo duo-*
bus dominis seruire, sic & nemo potest in hoc seculo gaudere, & in Domino.
Multum inter se hæc duo gaudia differunt, suntq; omnino contraria. Quan-
do gaudetur in seculo, non gaudetur in Domino. Vincat gaudium in domino,
donec finiatur gaudium in seculo. Gaudium in Domino semper augeatur, gau-
dium in seculo semper minuatur, donec finiatur. Non ideo ista dicuntur, quia
in hoc seculo, cum sumus, gaudere non debemus, sed etiam in hoc seculo consti-
Psal 96.12. *tuti iam in Domino gaudeamus.* Et in verba psalmi 96. *Lætamini iusti in*
Domino. Iam forte fideles audientes, iucundamini, conuuia meditantur, cali-
ces præparant, rosarum tempus expectant. Vide quid sequitur. In Domino. Ex-
pectas tempus veris vt iucunderis: si Dominum habes iucunditatem, Dominus
tecum semper est, non habet tempus. Esto rectus corde, & semper est tibi de illo
iucunditas. Non enim iucunditas quæ est secundum seculum vera iucunditas
Isa 57. 21. *est. Audi prophetam Isaiam. Non est gaudere impiis dicit Dominus. Gaudere,*
quod vocant impii, non est gaudere, &c. Vtiq; videbat Isaias homines in pota-
tione, in luxuria, in theatris, & in spectaculis, totum mundum luxuriari va-
riis nugis, & tamen clamabat. Non est gaudere impiis, dicit Dominus. Si hoc
non est gaudere, quale gaudium videbat, in cuius comparatione hoc non erat
P.c.13. *gaudium?* B. Prosper de vita contemplatiua libro 2. *Gaudere quidem bo-*
num est. sed qui gaudet, si non inde gaudeat vnde debet, non potest bonum esse
quod gaudet. Siquidem gaudet & raptor, quum desiderata rapuerit: gaudet
& ebriosus cum exoptatæ occasionem potationis inuenerit: gaudet & adulter,
cum ad delectationem fruendi corporis concupiti peruenerit. Sed cum sit gau-
dere bonum, de his atq; huiusmodi gaudere, grande est malum. Hæc & his simi-
lia sunt, vnde gaudere nos vult mundus cum suis amatoribus periturus. Hæc
sunt, quæ repudiare debemus, vt de bona conscientia, de sanctitate morum, de
acquisitione virtutum, de dono Dei, & permissione futuri regni ineffabiliter
E.epist.114. *gaudeamus.* S. Bernardus ad Sanctimonialem quandam. *Magnum est*
mihi gaudium, quod te ad verum & perfectum gaudium velle tendere comperi:
quod non est de terra, sed de cælo, id est, non de hac conualle plorationis, sed de
illa quam fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Et reuera illud verum &
solum est gaudium, quod non de creatura, sed de creatore concipitur, & quod
cum possederis, nemo tollet à te. Cui comparata omnis aliunde iucunditas ma-
ror est, omnis suauitas dolor est, omne dulce amarum, omne dece-
rum fœdum, omne postremo quodcunq; aliud de-
lectare possit, molestum.

CAPVT

CAPVT III.

De præstantia & vtilitate gaudii spiritualis.

GAVDII spiritualis præstantia inde liquet primo, quod sit donum Spiritus sancti. Nam Christus cum apud Lucam dixisset discipulis. *Gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in cælis*, mox subiecit. *In ipsa hora exultauit Spiritu sancto, & dixit. Confiteor tibi pater.* Et Apostolus ad Romanos. *Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia & pax & gaudium in Spiritu sancto.* Et ad Thessalonicenses. *Excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti.* Et ad Galatas. *Fructus autem Spiritus est, charitas, gaudium, pax patientia.* 2. quia Scriptura iubet nos *lætari in Domino*, vt supra dictum est, at quid Domino vel Deo nobilius? Lætamur autem in eo, quia in eo solo tanquam parte & hæreditate nostra per amorem conquiescimus. *Deus enim cordis mei*, inquiebat ille vir secundum cor Dei, *& pars mea Deus in æternum.* Vnde Augustinus de salutaribus documentis. *Si aliquid in hoc seculo possidere delectamur, Deum qui possidet omnia, qui creauit omnia, expedit vt mente possideamus, & in eo habeamus, quacunq; feliciter & sanctè desideramus. Sed quoniam nemo possidet Deum, nisi qui possidetur ab eo, simus nosipsi facti Dei possessio, & efficietur nobis possessio Deus. Et quid potest esse in mundo felicius, quam cui efficitur suus Imperator & redemptor census & hæreditas dignatur esse ipsa diuinitas? Quid vltra quærit, cui omne gaudium, & omnia suus redemptor esse debet?* Accedit, quod gaudium spirituale iustorum in hac vita est semen & pignus, gaudii futuri in cælo, in quo æterna consistet fælicitas. De quo post Isaiam B. Paulus. *Quod oculus*, inquit, *non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus iis, qui diligunt illum, nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum.* At quid hoc æterno gaudio nobilius?

Luc. 10. 21. Rom. 14. 17. 1 Thes. 1. & Gal. 5. 22. Psal. 72. 26. Aug. c. 10. Isa. 64. 4. 1. Cor. 2. 9.

VTILITATEM quoque huius gaudii non reticuit Spiritus sanctus in diuinis litteris. Primo enim valet ad conciliandam corporis incolumitatem, vt indicauit Salomon in Prouerbiis dicens. *Cor gaudens exhilarat faciem: in mœrore animi deiicitur Spiritus.* Et. *Animus gaudens ætatem floridam facit, spiritus tristis exsiccat ossa.* Nam per lætitiam cordis vel animi exhilaratur facies, totumque corpus perfunditur, eo quod affectiones mentis redundent in corpus, & in facie, vbi omnes vigent sensus, maxime operentur & agnoscantur. Contra per mœrorem animi ipsemet spiritus deiicitur, frangitur & langueſcit, sic prorsus, vt

Prou. 15. 13. Prou. 17. 22.

sus, vt ad officia sua præstanda parum sit idoneus, nec vacare bene possit, studiis, contemplationi, cæterisque mentis functionibus. Deinde valet ad impetranda facilius Dei beneficia, quæ in oratione postulamus. Vnde psaltes regius dicebat, *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.* In quæ verba S. Augustinus, *Signanter*, inquit, *accipe petitionem cordis tui, discerne eam à petitionibus carnis, discerne quantum potes. Nec frustra dictum est in quodam psalmo, Deus cordis mei. Ibi enim sequitur & dicit. Et pars mea Deus meus in sæcula. Verbi gratia Cæcus est corpore, rogat vt illuminetur. Esto, roget, quia & ista Deus facit, sed rogant hæc etiam mali. Petitio hæc carnis. Infirmatur, rogat se saluam fieri, saluus sit moriturus. Et ista petitio carnis est. Sicut petitio carnis est, velle sibi præparari oculos. vtique ad videndam istam lucem, quæ talibus oculis videri potest: ita petitio cordis ad illam lucem pertinet. Beati enim mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Denique gaudium spirituale in hoc differt à mundano, quod mundanum non possit perfectè mederi tristitiæ. Nam videmus homines quantumuis sanos, diuites, honoratos, vno aliquo infortunio, vt morte vxoris, vel filii ita conturbari, ac si prorsus miseri essent. Exemplo sit Aman in historia Esther qui cum inter Principes regni Assueri esset primus, tamen totus mærore conficiebatur, quod ab vno homine Iudæo Mardochæo non honoraretur. At gaudium in Domino reddit pectus hominis adamantinum contra omnia aduersa. Vnde Chrysostomus ad populum. *Deum, sicut oportet, timens, & in ipso confidens voluptatis radicem lucratus est, & omnem habet lætitiæ fontem. Et sicut exiguæ scintillæ in mare immensum delapsæ facile extinguitur, sic quantacunque aduersa Deum timenti illidantur, velut iri vastum lætitiæ pelagus incidentia, extinguuntur & pereunt.*

Psal. 36. 4.

Psal. 72. 26.

Esth. 5. 3.

Ch. hom. 18.

CAPVT IV.

De Proprietatibus Gaudii Spiritualis.

PRIMA Proprietas est, quod omnium actionum humanarum finis & scopus sit aliquod gaudium. Hanc tradit S. Chrysost. ad populum. *Voluptatem*, inquit, *quærunt, & gaudere cupiunt omnes, & propter hoc omnia faciunt, & dicunt, & negotiantur. Nam mercator ideo nauigat, vt pecunias congreget, congregat autem vt iis gaudeat: & exercitus dux ideo tractat arma, & agricola colit terram, & quisq; artem suam tractat, vt honore & lucro gaudeat.* Et S. Augustinus decimo Confessionum. *Vnum est*, ait, *quo peruenire omnes nituntur, vt gaudeant. Quæ quoniam res est, quam se expertum non esse nemo potest dicere, propterea reperta in memoria recognoscitur, quando*

Ch. hom. 18.

A. cap. 21. & 22.

quando beata vita nomen auditur. Absit Domine, absit à corde serui tui qui confitetur tibi absit vt quocunque gaudio gaudeam, beatum me putem. Est enim gaudium, quod non datur impiis, sed eis, qui te gratis colunt, quorum gaudium tu ipse es. Et ipsa est beata vita, gaudere ad te, de te, propter te, ipsa est, & non altera. Qui autem aliam putant esse, aliud sectantur gaudium, neq; ipsum verum. Ab aliqua tamen imagine gaudij voluntas eorum non auertitur. Et S. Bernardus scribens in verba Apostoli. Non est regnum Dei esca & potus. *Nemo*, inquit, *est, qui gaudere non velit.* Et Seneca ad Lucilium. *Omnes tendunt ad gaudium sed vnde stabile, magnumq; consequantur ignorãt. Ille ex conuiuiis & luxuria, ille ex ambitione & circumfusa clientum turba: ille ex amica, alius ex studiorum liberalium vana ostentatione, & nihil sanantibus litteris. Omnes istos oblectamenta & breuia decipiunt, sicut ebrietas, quæ vnius horæ hilarem insaniam longi temporis tædio pensat.* B. serm. 2. S. ep. 59.

II. Proprietas est, in hac vita nullum esse purum & solidum gaudium, sed mixtum aliqua afflictione, quod indicant illa dicta Apostoli. *Tempus breue est, reliquum est, vt qui flent, sint tanquam non flentes, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur.* Et. *quasi tristes, semper autem gaudentes; tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.* Quæ expendens S. Augustinus. *Tristitia*, inquit, *nostra habet quasi gaudium nostrum non habet quasi, quia in spe certa est. Quare tristitia nostra quasi habet? Quia sicut somnus transit, & dominabuntur recti mane. Nouit enim charitas vestra, quia qui somnium indicat, addit quasi. Quasi dicebam, quasi loquebar, quasi prandebam, quasi equitabam, quasi disputabam. Totum quasi, quia cum vigilauerit, non inuenit, quod videbat. Quasi thesaurum inueneram, dicit mendicus. Si quasi non esset, mendicus non esset, sed quia quasi erat, mendicus est. Itaq; modo, qui ad lætitias seculares oculos aperiunt, & cor claudunt, transit quasi eorum, & venit verum ipsorum. Verum ipsorum pœna est.* Et S. Gregorius in Euangelia. *Flet, tanquam non fleat, qui sic temporalibus damnis affligitur, vt tamen de æternis lucris semper animum consoletur. Gaudet verò, sed tanquam non gaudent, qui sic de temporalibus hilarescit, vt tamen semper tormenta perpetua. consideret, & in hoc quod mentem gaudio subleuat, hanc continuo pondere prouidi timoris premat.* Bifariam autem intelligi potest, cum quantocunque gaudio spirituali, quod est in Domino, stare aliquam tristitiam. Semel, quia bonum diuinum, de quo propter spem gaudemus, necdum perfectè possidemus. Vnde regius psaltes dicebat. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. & D. Paulus. *Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino.* Iterum, quia possumus tristari de malis, vel nostris vel proximi, quibus retardamur à summi boni

1. Cor. 7. 30. 2. Cor. 6. 10. A. in psal. 48. G. hom. 36. S. Tho. 22. q. 28. art. 2. Psal. 119. 5. 2. Cor. 5. 7.

Isa.59.2. boni possessione, vt sunt imprimis peccata; nam apud Isaiam Deus ipse dicit. *Iniquitates vestræ diuiserunt inter me & vos.*

III. Proprietas est, Gaudium spiritale in homine Christiano potius augeri tribulationibus, quam extingui. Vnde Christus ad Apostolos. *Cum persecuti vos fuerint*, inquit, *& dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.* Quod & fecerunt, teste B. Luca in Actis. *Ibant*, (Apostoli) *à conspectu Concilij gaudentes, quod digni habiti essent pro nomine Iesu contumeliam pati.* Et B. Paulus de seait. *Nunc gaudeo in passionibus meis. Et. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo.* Nec gaudet solum in illis, verum etiam quod maius est, in illis gloriatur. *Mihi autem*, inquit ad Galatas, *absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.* Et ad Corinthios. *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis.* Deinde ad Hebræos ita scribit. *Nam & vinctis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam.* Sed & B. Iacobus apostolus ab hac sententia epistolam suam inchoauit. *Omne gaudium existimate fratres mei, cum in varias tentationes incideritis.* S. Petrus verò ita loquitur. *Charissimi nolite peregrinari in feruore, qui ad tentationem vobit fit, quasi noui aliquid vobis contingat, sed communicantes Christi passionibus gaudete, vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis.* Ex hac proprietate colligunt S. Patres, speciatim autem Basilius in homilia de gratiarum actione, & Chrysost. in homiliis ad populum, posse aliquem semper in hac vita spirituali gaudio frui iuxta monitum vel præceptum Apostolicũ. *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete.* Et, *semper gaudete.* Verba Basilii sunt. *Anima quæ semel se modis omnibus desiderio sui astrinxit conditoris, prorsus non sinet vehemens illud gaudium animi sui per multiplicem carnalium affectionum mutationem intercipi. Quin potius, quæ aliis mærorem asserunt in cumulum lætitiæ sibi conuertet.*

Matt.5.12. Act.5.41. Col.1.24. 2.Cor.12.10. Gal.6.14. 2.Cor.12.9. Heb.10.34. Iac.1.2. 1.Pet.4.12. B.h.4. Chr.h.18.&25. Phil.4.4. 1.Thes.5.15. B.hom.4. de grat. actione.

IV. Proprietas gaudii spiritalis est, alienis malis vel tribulationibus potius condolere, quàm exultare, iuxta illud Pauli ad Romanos. *gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus.* Sic fecit propheta Isaias, dum ait. *Propter destructionem Babylonis repleti sunt lumbi mei dolore, sicut angustiæ parturientis.* Sic Apostolus, cum doleret ob fratrum interitum. *Tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.* Et rursus. *Quis infirmatur, & ego non infirmor, quis scandalizatur, & ego non vror?* Certe S. Augustinus non dubitat ruinis aliorum exultantes comparare dæmonibus in libro de vera religione. His (angelis exterminatoribus) inquit, *similes sunt homines, qui gaudent miseriis alienis, & risus sibi & ludicra spectacula*

Rom.12.15. Isa.21.3. Rom.9.2. 2.Cor.11.19. Aug.40.

tacula exhibent vel exhiberi volunt euersionibus & erroribus aliorum. Quanquam alibi non diffitetur posse aliquando pios, de impiis vindicta diuina sublatis ob bonum finem lætari. nam inter B. Prosperi sententias ex Augustino decerptas vna hæc est. *De beneuolentia est non de malitia, cum lætatur iustus in impios processisse vindictam, quia non peccatoris exitium placet, quem voluit corrigi, sed iustitia Dei, qua scit multos posse conuerti.* Ad eandem proprietatem pertinet plus *de magno bono alieno gaudere*, quam de exiguo proprio, vt annotauit S. Bernardus in Cantica, eo quod ordo charitatis postulet, maius bonum, in quocunque sit, maiore affectu prosequi. P. 246. B. serm. 49.

V. Proprietas est, quod gaudium spiritus natura sua sit perpetuum, sicut contra mundi gaudium est temporale & momentaneum. Vnde Apostolus monuit vt *semper gaudeamus*; deinde docuit *caritatem nunquam excidere*, cuius actus vel effectus inseparabilis est gaudium spiritus. Phil. 4. 4. 1. Cor. 13. 8.

De eo in Constitutionibus monasticis ita scribit S. Basilius. B. cap. 3. *Quem praua affectio prorsus nulla obturbat, contraq; cui virtus est omnis, omnisq; dignitas comes adiuncta, hunc sine dubio ritè, & vt par est, lætari existimandum est, eiusq; lætitiam immutabilem esse atq; sempiternam, quando lætitia virtutis ac bonitatis est assectatrix, vt est apud prophetam. Lætabitur Dominus in operibus suis.* Et S. Chrysostomus ad populum. *Sit aliquis nihil in se damnandum habens sed bona fretus conscientia, & ad futura anhelans, & expectans illam beatam spem, quid hunc quaso in tristitiam poterit inducere? Nam omnibus rebus mors intolerabilior esse videtur, sed huius expectatio non tantum ipsum non contristat, verum & potius delectet. nouit enim, quod mortis præsentia laborum est liberatio, & cursus ad coronas & brauia pro virtute pugnantibus reposita. Sed filiorum acerba mors. Verum & hoc generose fert, & dicit Iob verba Dominus dedit, dominus abstulit. Sicut domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum in secula.* Et infra. *Quid igitur sancti non dolebant? non audis Paulum dicentem. Tristitia mihi magna est, & indesinens dolor cordi meo. Hoc ipsum nempe admirabile est, quod tristitia lucrum & voluptatem ex lucro ferebat. Sicut enim flagella (Apostolis in Actis) inflicta non dolores, sed lætitiam, sic & tristitia magnas illas præbebat coronas. Et hoc est admirabile, quod non mundi tristitia tantum, verum & lætitia damnum habet extremum. In spirituali verò contrarium totum, non lætitia tantum, verum & tristitia multum habet bonorum thesaurum.* Pſ. 103. 31. Ch. hom. 18. Iob 1. 21. Rom. 9. 2. Act. 5. 41.

CAPVT V.

De Mediis idoneis ad gaudium spirituale obtinendum.

PRIMVM Medium est Bona conscientia ex bonis operibus collecta. vnde Ecclesiastes dixit. *Cognoui, quod non esset melius nisi lætari, & facere bene in vita sua.* Et rursus. *Et deprehendi nihil esse melius, quam lætari hominem in opere suo.* Et. *Vade ergo & comede in lætitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum, quia Deo placent opera tua.* Ecclesiasticus verò. *Non est*, ait, *oblectamentum super cordis gaudium.* Vnde S. Chrysost. ad populum Antiochenum ita loquitur. *Nihil aliud est triste, nisi Deum offendere. Quod cum aberit, non tribulationes, non insidiæ, non quicquam aliud sapientem animam poterit contristare, sed quemadmodum si exiguã scintillam in lacum deieceris profundum, statim extinxeris, itidem & omnis tristitiæ superabundantia in bonam missa conscientiam extinguitur. Propterea quidem & Paulus semper gaudebat, quoniam interius secundum Deum confidebat, neq; tot malorum capiebat sensum; sed dolebat quidem vt homo, non tamen cadebat. Sic & Abraham Patriarcha erat in delectatione, multa passus tristia. Verum nihil horum eum prostrauit.* B. Cæsarius Arelatensis hom. 12. *Verum gaudium non possidetur, nisi pax & iustitia teneatur. Prima est enim & quasi radix iustitia. Secunda pax, tertia gaudium. De iustitia nascitur pax, de pace gaudium generatur. Iustitia & pax quasi bona opera esse videntur gaudium verò fructus esse bonorum operum intelligitur.* Et S. Bernardus in libris de Consideratione. *Quid ditius, quid in corde dulcius, quid in terra quietius est, & securius bona conscientia? damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatus, quæ & ipsa morte magis erigitur, quam deprimitur.* Consentiunt nostris scriptores Ethnici. Cicero ad Torquatum epistola familiari. *Conscientia rectæ voluntatis maxima consolatio est rerum incommodarum.* Et Seneca ad Lucilium. *Nolo tibi vnquam deesse lætitiam. Volo illam tibi domi nasci. Nascitur, si modò intra te ipsum sit. Cæterę hilaritates non implent pectus sed frontem remittunt, leues sunt: nisi forte tu iudicas illum gaudere, qui ridet. Mihi crede, res seuera est verum gaudium.* Et paulo post. *Veri boni auiditas tuta est. Quid sit istud interrogas, aut vnde subeat? dicam. Ex bona conscientia, ex honestis consiliis, ex rectis actionibus, ex contemptu fortuitorum, ex placido vitæ & continuo tenore vnam prementis viam.*

Eccl. 3. 12. lb. 22.

Eccl. 9. 7. Eccl. 30. 16. Ch. hom. 25.

Cic. lib. 6. S. ep. 24.

II. Medium, Timor Domini. nam Ecclesiasticus ait. *Timor Domini gloria & gloriatio, & lætitia & corona exultationis. Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam, & gaudium, & longitudinem dierum.* Et Malachias

Eccl. 1. 11.

lachias. *Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius: & egrediemini, & salietis sicut vituli de armento.* Vnde Chrysost. homilia citata ad populum. *Non multis opus est sermonibus, sed si solum dictum Apostoli cogitemus vitam inueniemus. nec enim simpliciter dixit. Gaudete semper, sed addidit continuæ voluptatis causam, cum dixerit. Gaudete in Domino semper. In Domino semper. In Domino gaudens ex accidente nullo voluptate hac excidere potest. Alia nempe cuncta in quibus gaudemus mutabilia sunt, & transitu facilia, nec solum habent molestum, sed etiam quod manentia non tantam nobis afferant voluptatem, vt ex aliis nascentem tristitiam repellant, Dei vero timor habet hæc vtraq;. Stabilis est immotusq; & tantam subministrat lætitiam, vt nullus nos aliorum malorum sensus capiat. Deum enim sicut oportet timens & in ipso confidens voluptatis radicem lucratus est & omnem habet lætitiæ fontem.* Mal. 4. 2. C. hom. 18. Phil. 4. 4.

III. est Memoria Dei, & beneficiorum eius. Vnde Psaltes regius. *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear. propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea.* Et. *memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum, & defecit Spiritus meus.* S. Basilius certe in homilia de gratiarum actione existimat hoc vnum medium sufficere, vt quod postulat Apostolus à Philippensibus & Thessalonicensibus, semper & continenter gaudeamus. *Apostolicæ,* inquit, *sententiæ rudes, eo imprudentiæ & temeritatis prosiliunt, vt incusare ausint Paulum, quasi is nobis præscribat factu impossibilia. Atque erudiantur & discant tot adeo nobis proponi causas parandi istius gaudij prorsus rationi consentaneas, idque sola Dei munifica liberalitate. Quum non essemus, ipse fecit, sumus proinde ad nostri conditoris facti imaginem. Mente pariter & ratione insignimur, quo vtroque humanæ conditio naturæ perficitur, & vtriusque suffragio subnixi Deum cognouimus. Boni à malo discernendi facultate præditi sumus. Per peccatum alieni à Deo effecti in gratiam rursus per vnigeniti sanguine sumus reuocati, & seruituti ignominiosæ exempti. Spes insuper resurrectionis, fruitio multiplex angelicorum bonorum, regnum cæleste repromissa bona; mentis rationisq; vim omnem exuperantia. Quinam non conueniat hæc censere causas suggerere nobis gaudii nunquam desituri, ac perpetis lætitiæ abundè sufficientes atq; idoneas.* Psal. 15. 8. Psal. 76. 4. B. hom. 4.

IV. Medium. Spes firmissima gaudii & felicitatis æternæ in cœlo. Vnde Rex Dauid. *lætentur omnes, qui sperant in te Domine.* Et Ecclesiasticus. *Qui timetis Dominum, sperate in illum, & in oblectationem veniet vobis misericordia.* Et Christus Dominus. *Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.* Et. *Gaudete quod nomina vestra scripta sint in cælis.* Et Apostolus ad Romanos. Spe gaudentes. Vnde Psal. 5. 12. Eccl. 2. 9. Matt. 5. 12. Luc. 10. 20. Rom. 12. 12.

S. Basi-

Bas. hom. 4. S. Basilius loco citato. *Sicut qui minus acri sunt oculorum acie, eos auocant à contuitu rerum nimis splendidarum, & refocillandos defigunt in flores, aliaque viridantia. Sic anima non debet se dare contemplandis rebus præsentibus, quæ plenæ sunt mœroris, sed iis quæ verè bona sunt. Ita enim æsequeris vt semper gaudeas, nempe si vitæ tuæ institutum ratioq; omnis Deum collineet ac spectet, & spes retributionis, quæ in hac vita tristia sunt, leuiora efficiat. Affecit te aliquis ignominia? Quin tu ad eam suspice gloriam, quæ reposita in cælis est tibi parandam merito patientiæ Iacturam rerum tuarum adiisti? oculos imprime fixius cælestibus diuitiis, & thesauro incomparabili, quem tibi bonorum operum pretio sepositi. Patrione solo exclusus es? At patriam habes cælestem illam Hierusalem. Ad eum modum, si iis, quæ molestiam tibi nunc pariunt opposueris, quæ sperantur bona animam tuam ab omni anxietate seruabis. ad*

Rom. 12. 12. B. serm. 2. *quod nos inuitat sanctio legis Apostolicæ.* semper gaudete. S. Bernardus in verba Apostoli. Non est regnum Dei esca & potus, scribens. *Loquar, ait, quod expertus nouit, inexpertus ignorat: animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Nunquid non plerunque orantibus nobis omnia viscerum succutiuntur occulta ad memoriam gaudii illius, quod est in Hierusalem, quæ sursum est, quæ est mater nostra, & lacrymarum vnda vultus meditantium perfundit? si duraret. Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuioni detur dextera mea, adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui, si non proposuero Hierusalem in principio lætitiæ meæ. Vere in principio lætitiæ, quia finis illic repositus est. Principium gaudij illius, quod hic quandoq; sentimus stilla est, guttula est, de flumine illo descendens, cuius impetus lætificat ciuitatem Dei.*

VIDE *V. Contemplatio, Deuotio, Familiaritas cum Deo, Laudatio Dei. Et in* PANARIO. *Desolatio spiritualis. Tristitia.*

GRA-

GRATIARVM ACTIO

Deo debita.

CAPVT I.

De nomine Gratiarum actionis.

GRATIARVM actionis nomen hic accipimus pro grati animi affectione, vel gratitudine erga benefactorem. Quod à voce gratiæ deriuatur, quatenus significat beneficii accepti memoriam vel remunerationem. Ita enim definit ex M. Tullio Gratiam S. Augustinus in libro quæstionum 83. Cic. l. 2. de inuē. A. 4. 31. *Gratia est, in qua amicitiarum & officiorum alterius memoria & remunerandi voluntas continetur.* Et Ouidius hoc significatu vsurpauit:

Gratia pro rebus merito debetur inemptis.

Nec non Aristoteles in quarto Ethicorum, cum ait. *Gratia ei qui dat exhibetur.* Hanc gratiæ virtutem S. Thomas in summa Theologica numerat inter virtutes Iustitiæ annexas. Ar. c. 1. Th. 22. q. 106. art. 1.

VERVM quia non vna est ratio benefactorum, quibus grati animi officium debemus, (possumus enim beneficio affici non modo à Deo, sed etiam ab hominibus) idcirco non ad eandem iustitiæ speciem quæuis gratiarum actio necessario pertinet. Nam quæ debetur Deo est virtutis *Religionis*. Quæ verò parentibus, patriæ & Magistris ac institutoribus, pertineat ad *Pietatem*. Quæ autem personis in dignitate Politica vel Ecclesiastica constitutis ad *Obseruantiam* ac denique quæ quibuslibet particularibus benefactoribus, ad virtutem *gratitudinis* nomine communi appellatæ. Nos hic agimus de primo genere gratiarum actionis, quam debemus Deo tanquam primario omnium rerum auctori & principio, & omnes alias in se eminenter vel materialiter comprehendit; siquidem nullum beneficium ab homine vllo præstari potest, quod non sit à Deo profectum. *Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum, inquit* B. Iacobus, *desursum est, descendens à Patre luminum.* Iac. 1. 17.

CAPVT II.

De dignitate & præstantia gratiarum actionis.

DIGNITATEM nobilitatemque virtutis huius bifariam deprehendere licet. semel, quod ad Religionem moralium omnium præstantissimam pertineat. iterum, quod circa nobilissimum obiectum, Deum eiusq; beneficia, quorum nullum est exiguum, vt loquitur S. Chrysostomus, versetur. Qua de causa in diuinis Scripturis passim gratiarũ actio inter honorifica officia Deo delata numeratur. Vt apud Esdram. *In dedicatione muri Hierusalem, requisierunt Leuitas de omnibus locis suis, vt facerent dedicationem & lætitiam in actione gratiarũ, & cantico, & in cymbalis.* Et apud Isaiam. *Consolabitur Dominus Sion, & ponet solitudinem eius quasi hortum Domini. Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio & vox laudis.* Et in Apocalypsi S. Ioannis. *Omnes angeli stabant in circuitu throni, & seniorum & quatuor animalium, & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum, dicentes, Amen. Benedictio & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor & virtus, & fortitudo Deo nostro in secula seculorum. Amen.* 2. in iisdem appellatur sacrificiũ laudis, & omnibus veteris legis sacrificiis antefertur, vt docet S. Augustinus contra aduersarium legis & prophetarũ: nam cum citasset illa verba Psalmi; *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo. Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua.* Et. *Sacrificium laudis honorificabit me, & ibi via, qua ostẽdam illi salutare Dei. Quod est autem,* subdit, *sacratius laudis sacrificium, quàm in actione gratiarum? Et vnde maiores agendæ sunt Deo gratiæ, quàm pro ipsius gratia per Iesum Christum Dominum nostrum? Quod totum fideles in Ecclesiæ sacrificio sciunt, cuius vmbræ fuerunt omnia priorum genera sacrificiorum.* 3. quia nobilissimum Ecclesiæ Christianæ sacramentũ & sacrificium, quod cum gratiarum actione à Christo ipso institutum est, nomenclaturam suam à gratiarum actione accepit, nihil enim aliud est εὐχαριστία nisi gratiarum actio. Vnde Chrysostomus homilia 26. in Matthæum. *Apostolus dixit. Gratiæ stote. Optima quippe beneficiorum custos est memoria beneficiorum, & perpetua gratiarum confessio. Propterea & reuerenda ac salutaria illa mysteria, quæ in omni certe Ecclesiæ congregatione celebramus, Eucharistia, id est, gratiarum actio nuncupatur: Sunt enim beneficiorum recordatio plurimorũ, caputq; ipsum diuinæ erga nos charitatis ostendunt, nosq; faciunt debitas Deo gratias semper exoluere.* 4. quia Apostolo-

C. hom. 16. in Acta.

2. Esd. 12. 27.

Isa. 51. 3.

Apoc. 7. 12.

A. lib. 1. c. 8.

Psal. 49. 13.

Matt. 26. 17. Luc 22, 17. 1. Cor. 11. 24. Col. 3.

Apostolus Paulus, in priore epistola ad Timotheum postremum locum inter orationum formas, hoc est dignissimum, gratiarum actioni tribuit. *Obsecro igitur*, inquiens, *primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, &c.* Quæ verba tractans Ioan. Cassianus collatione nona. *Quarto*, inquit. *loco gratiarum actiones ponuntur, quas mens vel cum præterita Dei recolit beneficia, vel cum præsentia contemplatur, seu cum in futurũ, quæ & quanta præparauerit Deus his, qui diligunt eum prospicit per ineffabiles excessus Deo refert. Qua etiam intentione nonnunquam preces vberiores emitti solent, dum illa quæ reposita sunt in futuro Sanctorum præmia purissimis oculis intuendo ineffabiles Deo gratias cũ immenso gaudio spiritus noster instigatur effundere.* Deinde subiicit, obsecrationes ad incipientes, orationes ad proficientes, postulationes autem & maximè gratiarum actiones pertinere ad perfectos. Simile discrimen notat S. Bernardus sermone de 4. modis orandi & per gratiarum actionem intelligit orationem viri perfecti, qui se certo confidit exauditum. 1. Tim. 2. C. c. 14. & 15.

S. Chrysostomus quoque præstantiam huius virtutis ad populum Antiochenum his verbis declarat. *Magnus thesaurus gratiarum actio, magnæ diuitiæ, inconsumptum bonum, armatura fortis: sicut blasphemia ingruentem iacturam intendit iis, qui peierare solent, plura insuper perire facit. Perdidisti pecunias? Si gratias quidem egeris, animam lucratus es, & maiores nactus es diuitias, quia Dei beneuolentiam hausisti amplius: si verò blasphemaueris, insuper & salutem tuam amisisti, & quam habuisti animam occidisti.* Et in verba illa psalmi. *Confitebor tibi Domine in toto corde meo. Confessionem*, ait, *hic mihi videtur dicere gratiarum actionem. Laudabo, inquit, agam gratias. Totam enim vitam in hoc consumpsit, ab hoc exorditur, & in hoc desinit. Perpetuo enim fuit hoc eius munus, pro iis, quæ & ipse & alii acceperunt beneficiis gratias agere. Deus enim nihil æquè atque hoc postulat. Hoc est sacrificium, hoc oblatio, hoc est, pij & grati animi signum. Hoc vlnus infert diabolo. Ex hoc coronabatur B. Iob & prædicabatur, quod cum tentationes illatæ essent innumerabiles, & vxor quoque eum supplantare vellet, non auersus est, sed Deo de omnibus egit perpetuo gratias, non solum quando fuit dives, sed etiam quando erat pauper: non quando erat sanus, sed etiam quando caro scatebat vlceribus. Hoc enim est grati in primis animi in rebus aduersis Deo perpetuo habere & agere gratias.* S. Ambrosius primo libro de Officiis ita scribit. *Conferre gratiam bonum est, at qui referre nescit, durissimus. Humanitatis exemplum ipsa terra suggerit: Spontaneos fructus ministrat quos non seueris, multiplicatum quoque reddit, quod acceperit. Negare tibi pecuniam numeratam non licet, quomodo licet acceptam non referre gratiam? in Prouerbiis* Ch. hom. 1. Psal. 110. 1. Iob. 1. 9. 10. 11. A. c. 31.

quoque habes, quod ita plurimum redhibitio ista gratiæ apud Deum consueuit valere, vt etiam in die ruinæ inueniat gratiam, quando possunt præponderare peccata. Et quid aliis vtar exemplis, cum Dominus ipse remunerationem vberiorem sanctorum meritis in Euangelio polliceatur. S. Augustinus ad Marcellinum. *Quid melius & animo geramus, & ore promamus, & calamo explanemus, quam Deo gratias? hoc nil dici breuius, nec audiri latius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius potest.* Senecæ quoque libro quarto de Beneficiis generalia illa dicta sunt. *Quid tam laudabile, quid tam æqualiter in omnium animos receptum, quam referre bene meritis gratiam?* Et. *Quid est autem honestius, quam gratum esse?* Et. *Omnes abire è rebus humanis quam gratissimi volumus.*

A.ep.5.

S,c.16.19.22.

CAPVT III.

De Gratiarum actionis necessitate & vtilitate.

NON modo præstantiam, verum etiam necessitatem vtilitatemque virtutis huius diuina oracula nobis commendant. Nam, vt liquet ex Leuitico, peculiare sacrificium pro gratiarum actione cum suis ritibus decretum est? Et in historia Esther Rex magnus Artaxerxes in Epistola pro Iudæis data, grauiter queritur de quibusdam ingratis in hæc verba. *Nec contenti sunt gratias non agere beneficiis & humanitatis in se iura violare, sed Dei quoq; cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam.* Deus quoque ipse apud Isaiam de Iudæis dicens. *Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me.* Et Christus Dominus de nouem leprosis à se mundatis. *Decem*, inquiens, *mundati sunt, & nouem vbi sunt? non est inuentus, qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.* Apostolus verò crebrius ad eam hortatur, vt ad Ephesios. *Fornicatio*, ait, *& omnis immunditia nec nominetur in vobis, &c. sed magis gratiarum actio.* Et rursus. *Implemini Spiritu sanctos loquentes vobismet ipsis in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino, gratias agentes semper pro omnibus.* Et ad Philippenses. *In omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum.* Et ad Colossenses. *Grati estote.* Et. *Orationi insistate, vigilantes in ea in gratiarum actione.* Et in priore ad Thessalonicenses. *In omnibus gratias agite: hæc enim est voluntas Dei in Christo Iesu, in omnibus vobis.* Et in posteriore. *Gratias agere debemus semper Deo pro vobis.* Et ad Timotheum. *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus pro regibus & omni-*

Leuit.7.
Esth. c.16.

Isa.1.2.

Luc.17.17.

Eph.5.4.

Ib.20.

Phil.4.6.

Col.3.15.
Ib.4.2.
1.Thes.5.17.

2.Thes.1.3.
1.Tim.2.1.

omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est, & acceptum coram Saluatore nostro Deo. Matth 15.26. Denique suo exemplo Apostolus in gratiis agendis Deo est creberrimus per omnes epistolas, immò & Christus Dominus vt liquet ex Euangeliis. Marci. 8.14. Luc.17.18.28. Ioan.6.11.

Ex S. Patribus ita scribit S. Basilius homilia in Martyrem Iulittam. *Si quando lætius arridet vita institutum, illam depromamus Dauidis vocem. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi. Ex nihilo effecit vt essemus, ac produxit, dono rationis ornauit, inuentum artium ad vitam tuendam gratuitò contulit. è terræ visceribus alimenta eduxit, &c. Rectè dicis, retribuit. Quam enim rependis pro accepta gratia gratiarum actionem in numerum refert, & habet beneficij loco, qui licet aliud nil accipiat quàm quod suum est, solidam tamen retribuit gratiam, ac si propria dedisses.* S. Ambrosius sermone 42. *Dic mihi, num si aliquid de tuo cuicunq; largiris, expectas vt tibi gratias agat: vt benedicat domum, de qua ei humanitas sit tributa? Qui si forte gratias non agit, quemadmodum à te denotatur ingratus? Ita ergo & à nobis expectat, qui nos pascit Deus, vt pro præstitis ab eo escis illi gratias referamus & saturi donis ipsius laudes ei dicamus. Cæterum, si accipientes diuina munera taciti & immemores fuerimus, tanquam ingrati & indigni eorum subministratione fraudabimur.* S. Chrysost. in Matthæum. *Neq; Deus,* inquit, *alicuius nostri eget, sed nos omnium, quæ illius sunt indigemus. Siquidem gratiarum actio illi quidem nihil omnino addit, nos autem magis illi familiares facit. Nos enim hominum beneficia recordantes, vehementius eorum amore succendimur, multo magis beneficiorum in nos Dei memores studiosiores erimus ad ipsius mandata seruanda, idcirco Apostolus dixit. Et grati estote. Optima quippe beneficiorum custos, est ipsa memoria beneficiorum, & perpetua gratiarum confessio.* Et in epistolam ad Colossenses. *Et grati sitis,* inquit *Apostolus, hoc enim potissimum vbiq; requirit, vtpote summam bonorum. Gratias itaque agamus in omnibus, quicquid fiat: hoc enim est, gratum esse. Rebus enim prosperis hoc facere, nihil magni fuerit: nam ipsa rerum natura eò impellit. Quando verò in extremis existentes gratias agimus, tunc præclarum est. Quando enim ceteri maledicunt & fastidiunt, nos gratias agimus. Vide quanta sit philosophia. Primum Deum latificas, alterum, diabolum pudefacit: tertium, & quod malè factum est, nihil esse facis. Nam & tu simul gratias agis, & Deus dolorem amputat, & diabolus abscedit.* S. Augustin. de Spiritu & littera cap. 11. *Cultus Dei in hoc maxime constitutus est, vt anima ei non sit ingrata: vnde in ipso verissimo & singulari sacrificio Domino Deo nostro gratias agere admonemur. Deus enim bonorum nostrorum non indiget.* B. Bernardus in Cantica. *Quod si copiæ aquarum,* ait, *secretis sub-*

B.hom. 5. Psal.115.12.

C.hom.26.

Col. 3. 15.

C.hom.8.

B.serm. 15.

terraneisque recursibus incessanter æquora repetunt, vt inde rursus ad visus, vsusque nostros iugi & infatigabili erumpant obsequio, cur non etiam spirituales riui, vt arua mentium rigare non desinant proprio fonti sine fraude & sine intermissione reddantur. Ad locum, vnde exeunt, reuertantur flumina gratiarum, vt iterum fluant. Qualiter inquis? qualiter dicit Apostolus. In omnibus gratias agentes. *Quicquid sapientiæ, quicquid te virtutis habere confidis, Dei virtuti, & Dei sapientiæ deputa Christo.* Denique necessitas huius virtutis inde elucet, quod contrarium ei vitium, nempe ingratitudo, apud gentiles etiam in summa semper vituperatione fuerit. Seneca enim librum tertium de beneficiis ab hac sententia inchoauit. *Non referre beneficiis gratiam, & est turpe & apud omnes habetur.* Et paulo post. *Ingratus est, qui beneficium accepisse se negat, quod accepit. Ingratus est, qui dissimulat. Ingratus qui non reddit, ingratissimus omnium, qui oblitus est.*

Sen. cap. 1.

CAPVT IV.

De quibusdam proprietatibus gratiarum actionis.

PRima proprietas gratiarum actionis Deo debitæ est, quod nulla sufficiens Deoque digna à nobis rependi queat. *Quis enim prior,* inquit Apostolus, *dedit illi & retribuetur ei? quoniam ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Vnde Clemens Alexandrinus. *Non possunt omnino referri gratiæ pro dignitate salutis, si conferantur cum vtilitate, quæ à Domino proficiscitur.* Et Gregorius Nazianzenus in Pascha. *Nam dignum munus offerre Deo vix ipsi quoque angeli possunt, illi inquam primi, intellectuales & puri, supernaq; gloriæ spectatores, ac testes:* Et Chrysost. in Matthæum, post enumerata aliquot Dei beneficia. *Putasnè*, inquit, *si quotidie pro eo qui nos tam mirificè amat, moriamur condignas posse referre gratias, immo verò minimum quid debiti reddere? nequaquam.* S. Augustinus septimo de ciuitate Dei. *Quanquam enim quod sumus, quod viuimus, quod cælum terramq; conspicimus, quod habemus mentem atque rationem, qua eum ipsum, qui hæc omnia condidit, inquiramus, nequaquam valeamus actioni sufficere gratiarum, tamen quod nos oneratos, obrutosque peccatis, non omnino deseruit, misitq; nobis verbum suum, qui est vnicus eius filius, qui pro nobis in assumpta carne nato atque passo, quanti Deus hominem ponderet, nosceremus, &c. Quæ corda, quot linguæ ad agendas ei gratias satis esse consenderint?*

Rom. 11. 35. Cl. 7. strom.

G. orat. 2.

Ch. hom. 62.

A. c. 32.

II. Proprietas est, quod non rebus ipsis, sed verbis tantum gratias Deo agamus. Sic enim scribit idem Augustinus in enarratione 88. psalmi.

psalmi. *Quid dicam aliud*, inquit, *quam gratias gratiæ ipsius?* (Dei) *Nos enim gratias agimus, non damus, nec reddimus, nec referimus, nec rependimus gratiam, sed tantum verbis agimus, retribuimus. Ipse nos gratis saluos fecit, ipse impietates nostras attendit, ipse nos non eum quærentes quæsiuit, inuenit, redemit, liberauit à dominatu diaboli.* Et S. Chrysost. in Genesin. *Si voluerimus offerre aliquid Deo, quid amplius offerre possumus, quam quantum verbis gratias referimus? Ea sanè quæ ipse exhibet opere præstat. Quam autem imparia sunt verba & opera? Et Dominus nullarum rerum indigus est, nullaq; rerum nostrarum eget, quàm verbis, atque hanc ipsam in sermonibus gratiarum exigit, non quod ea ipse opus habeat, sed vt nos doceat gratos esse, & agnoscere tantorum bonorum auctorem. Et illam ob causam Paulus quoque scribens dicebat. Grati estote. Nihil sic requirit à nobis Dominus, vt istuc ipsum.* Et infra. *Sicut cum gratis sumus hominibus qui nobis bene fecerunt clariores reddimur, ita si in Deum fuerimus grati, nosipsos illustriores facimus; quoniam non vt nostra celebratione opus habeas hoc fieri vult, sed vt quicquid id lucri est iterum ad nos redeat, & dignos nos faciamus maioribus subsidiis.* Ch. hom. 26. Col. 3. 19.

III. Proprietas est, quod gratias agendo Deo, potius accipiamus aliquid ab illo, quam quod aliquid ei demus. *Ei quiomnia*, inquit Nazianzenus in oratione de pauperum amore, *elargitus est, vniuersas opes dato: nunquam Dei liberalitatem & munificentiam vinces, quamuis omnium tuarum facultatum iacturam feceris, quamuis te etiam facultatibus adiunxeris. Nam hoc quoque ipsum accipere est, Deo aliquid donare.* Et Chrysost. exponens verba illa Dauidis. Confitebor Domino secundum iustitiam eius. *Gratias agam*, inquit, *non aliorum gaudens cædibus, sed Dei sententiam suscipiens; nec dixit confiteor, sed confitebor, significans, quod nec postquam est assecutus bonorum obliuiscitur, nec fit negligentior, sed vigilet: non quod Deus tis indigeat, sed quod hoc nobis sit vtile & commodum, quemadmodum accipiebat sacrificia, non egens sacrificiis. Si enim esuriero, ait, non dicam tibi: sed homines deducens ad eius honorem: ita etiam hymnos laudesq; suscipit, nostra laudatione non egens sed nostram salutem desiderans. Deo enim magnæ curæ est, vt in virtute crescamus, nihil autem æquè facit in virtute crescere, atque cum Deo assiduè versari & colloqui, eique perpetuo gratias agere & psallere.* Psal. 7. 18. Psal. 49. 12.

IV. Est, gratiarum actionem, aliud è munus, quantumcunq; partum Deo oblatũ, Deo esse gratissimum. Id probat dictus Nazianzenus exemplo viduæ duo minuta offerentis in gazophylacio. *Vnusquisq;*, inquit, *Deo p poterit offerat, quouis tempore, quouis genere vitæ & fortunæ pro præsentis facultatis modulo p gratia sibi cõcessa, vt per omnes virtutis modulos omnes regni cælestis mansiones impleamus.* Et paulo post. *Nihil earum rerum* G. orat. in Iuliã. Luc. 21. 2.

quæ

quæ Deo offeruntur, tam paruum est, quamuis etiam minimi momenti sit, quamuis longè illius dignitate inferius, quod non omnino accipiat, atq; comprobet, tametsi iusto iudicio misericordiam æstimare & expendere norit. Accipit ille & Pauli plantationem vt Pauli, & Apollinis irrigationem, & viduæ duo minuta, & Publicani humilitatem, & Manassis confessionem. Et rursus. *Atque illud pulcherrimum, humanissimumq; censendum est, quod Deus munificentiam non oblatæ rei pretio & dignitate, sed offerentis affectu & facultate metitur.*

V. Est, vt gratiæ agantur Deo non in prosperis modo, sed etiam in aduersis, eo quod Deus etiam aduersa immittendo aut permittendo beneficium nobis præstet. Vnde S. Basilius in psalmum 33. *Nihil minus*, inquit, *Christianum decet, quàm vt rebus suis prosperè cadentibus benedicat Deo: contra tristiore quadam calamitate afflictus laudes reticeat Dei: quando tunc quoq; gratiæ vbertiores agendæ veniunt, vt qui planè noverit, quia quem diligit, erudit & castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit.* Et Chrysost. in epistolam ad Romanos: *Gratias agere oportet non solum diuites, sed & pauperes: non tantum bene valentes, sed & ægrotos: non tantum quibus ex voto, sed & quibus præter animi sententiam sinistrè cadunt omnia. Rebus enim prosperè habentibus gratias agere, nihil in se habet præcipui, cum verò multum obuenit fluctuum, vt iam euersa naue periclitandum sit, tum primum conspicua redditur animi multa cum patientia, tum benevolentia. Vnde & Iob coronatus impudens os Satanæ obstruxit palamq; ostendit, quod non propter diuitias, quum bene haberet, sed propter plurimam, quam erga Deum habebat dilectionem gratias egerit.* Et ad Colossenses. *Nihil hac lingua sanctius est, quæ in aduersis Deo gratias agit. Certe non inferior est lingua martyrum, vtraq; pariter coronatur.* Et ad Hebræos. *Vnum tantum à nobis quæritur, vt in omnibus gratias agamus Deo & omnia habebimus abundanter, vt puta. Perdidisti auri libras decem millia, age gratias confestim Deo, & centum millia acquisisti per vocem illam & gratiarum actionem. Dic enim mihi, quando beatum iudicasti Iob? quando habuit illos multos camelos, & pecudum greges, & armenta boum, an quando illam vocem emisit, Dominus dedit, dominus abstulit? Et enim propterea diabolus nobis damna facit, non solũ vt pecunias nobis auferat; scit enim, quia nihil est, sed vt per hoc nos cogat dicere aliquid blasphemum. Sic in causa Iob non hoc egit vt tantum pauperẽ eum faceret, sed vt blasphemiam aliquam proferret.* Deniq; S. Hieronymus in epistolam ad Ephesios. *Christianorum propria virtus est etiam in his, quæ aduersa putantur, gratias referre creatori. Qui sibi sanctiores videntur, solent Deo referre gratias, quod de periculis vel miseriis liberati sunt. Sed iuxta Apostolum hæc virtus est maxima, vt in ipsis periculis atq; miseriis Deo gratiæ refe-*

Heb. 12. 6. Ch. hom. 1.

Id hom. 8.

Id. hom. 10.

Eph. c. 5.

referantur, & semper dicamus. Benedictus Deus, minora me scio sustinere, quã mereor: hæc ad mea peccata parua sunt, nihil mihi dignum redditur. Hic animus Christiani est hic crucem suam tollens sequitur saluatorem; quem nec orbitas nec damna debilitant. Quem, vt Flaccus in Lyrico carmine ait, si fractus illabatur orbis impauidum fecerint ruinæ.

VI. est, vt gratiæ agantur pro cibo & potu quotidiano, maxime ante & post mensam. Ad quod propositum S. Patres primum allegant illud Moysis. *Quum manducaueris atq; biberis, & impleueris te, memento Domini Dei tui.* Deinde exemplum Christi Domini, qui vti commemorant Euangelistæ, cum quinque eoque amplius, millia hominũ pascenda in re deserto haberet prius quinque panes, & duos pisces cõiectis in cælum oculis, gratiisq; Deo Patri actis benedixit & fregit. Adhæc illud Apostoli. *Qui manducat, Domino manducat, gratias enim agit.* Et. *Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quod gratias ago? Siue ergo manducatis siue bibitis siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Et ad Thimotheum vbi arguit hæreticos iubentes abstinere à cibis, *quos*, inquit, *Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognouerunt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* Ita Sanctus Basilius in moralibus Regulis, & Chrysostomus in Matthæum: *Quando*, inquiens, *Christus panes multiplicauit, tunc in cælum respexit, partim vt ea quæ diximus firma haberentur, partim docens non esse ad mensam accedendum, quousque gratias ei agamus, qui cibum nobis præbuit.* Alibi verè idem recitat formulam gratiarum actionis, quam vsurpent post cœnam monachi in eremo, nempe hanc *Benedictus Deus, qui me pascis à iuuentute mea, qui omni carni cibum præbes, reple lætitia & gaudio corda nostra, vt semper satis habentes ad omne bonum opus abundemus in Christo Iesu Domino nostro, cum quo tibi gloria honor & imperium cum Sancto Spiritu in secula. Amen. Gloria tibi Domine, gloria tibi sancte, gloria tibi Rex, quoniam dedisti nobis escas, gaudio & lætitia reple nos in Spiritu sancto, inueniamur in conspectu tuo acceptabiles sine verecundia, quando vnicuique reddes secundum opera sua.* Sanctus Ephræm quoque adhortationem primam ita scribit. *Canonem, seu regulam cum omni reuerentia & timore Dei sequere: licetque his in die ad comedendum tradatur, semper cibum cum gratiarum actione sumito.* Et Beatus Hilarius illa verba Marci exponens. Manducantibus illis accepit Iesus panem & benedicens fregit, &c. Et accepto calice gratias agens dedit eis & biberunt, &c. *Sicut*, inquit, Apostoli *gratias egerunt antequam biberent, ita etiam gratias agunt, postquam biberunt. Vnde dicitur. Et*

Deut. 18.
Matth. 14. 19. Marc. 6. 37. Luc. 9. 13. Ioan. 6. 9.
Rom. 14. 6.
1. Cor. 10. 30.
1. Thim. 4. 3.
Bas. reg. fus. c. 1. Chry. hom. 50.
Id hom. 56.
Tom. 2.
Marc. 14. 23.

hymno dicto exierunt in montem oliueti, vt scilicet addiscas, & ante cibum, & post cibum gratiarum actiones reddere Deo.

VII. Proprietas est, vt gratiæ agantur cum debita humilitate, Eph. 5.20. simplicitate & synceritate, secundum illud Apostoli, *cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino, gratias agentes semper pro omnibus.* Hanc proprietatem descripsit S. Bernardus in Cantica. *Non omnis,* inquiens, B. serm. 33. *gratiarum actio accepta est Deo, nisi quæ de cordis pudica & mera simplicitate procedit. Pudica sanè dixerim propter eos, qui & de malis actibus suis gloriantes Deo gratias agere solent, quasi Deus more ipsorũ lætetur, cum malè fecerint, & exultent in rebus pessimis. Mera simplicitate verò adiunxi propter hypocritas qui Deum quidem de bonis suis, sed verbotenus glorificantes corde retinent, quod ore præbuerant, & quoniam dolosè agunt in conspectu eius, inuenitur iniquitas eorum ad odium.* Et rursus. *Nemo planè adeo vt & Pharisæus gratias agat, cuius tamen iustitiæ non est laus à Deo. Nec enim illa gratiarum actio, si bene recolis Euangelium, gratiorem eum fecit. Quare? quia quicquid deuotum in ore sonuerit, cordis non sufficit excusare tumorem* Luc. 18.11. *apud eum, qui alta à longè cognoscit. Cernitisne Pharisæum agentem gratias, labiis quidem honorare Deum, cordis autem sententia se? Non enim iudicaret publicanum contemnendum præ se, si non præ illo se honorandum censeret.*

CAPVT V.

De Mediis idoneis ad hanc Virtutem.

PRIMVM Medium, quo incitari possumus ad gratias semper Deo agendas est, consideratio magnitudinis multitudinisque beneficiorum eius. Quæ expendens propheta Dauid canebat. Psal. 142.5. *Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus, in factis manuum tuarum meditabar. Expandi manus meas ad te: anima mea sicut terra sine aqua tibi.* Vnde S. Chrysostomus in Genesin. Chr. hom. 27. *Demus,* inquit, *& nos operam, vt gratiarum actiones pro virili Domino offeramus pro donis, quæ ab eo pridem nobis præstita vt & maiora inde consequamur & non obliuiscamur Dei beneficia in nos collocata, sed semper ea in mente nostra versemus, vt ad continuam gratiarum actionem mentẽ nostram compellant, tametsi tot sint vt mens nostra nõ sufficiat ad comprehendendum & exumerandum magnã, quæ nobis contigit, illorum vbertatem. Quomodo enim quis cogitare sufficeret ea quæ in nos iam sunt collata, quæ item promissa, quæ & quotidie conferuntur?*

runtur? Deinde postenumerata aliquot beneficia hactenus collata, subiungit. *Et licet tanta ac talia sint, multo maiora & ineffabiliora sunt beneficia, quæ in futuro seculo per virtutum viam incedentibus, & hinc migrantibus daturum se promisit. Quorum magnitudinem vt paucis verbis nobis cõmendaret B. Paulus, inquit. Quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, præparauit Deus iis qui diligunt se. Vidisti dona excellentia? Vidisti beneficia illius omnem cogitationem transcendentia? In cor hominis non ascenderunt. Si igitur volumus supputare, & pro viribus nostris gratias agere, poterimus multo maiorem illius gratiam nobis conciliare & ad virtutem magis idonei fieri. Memoria enim beneficiorum Dei sufficiens est, quæ ad virtutum labores nos adhortetur & præparet, vt præsentia omnia despiciamus, & vt ei, qui tanta in nos beneficia contulit adhæreamus, amorem in illum singulis diebus augeri declarantes.* Idem homilia 26. in Matthæum contendit nullum beneficium Dei esse paruum. 1. Cor. 2.

II. MEDIVM est, consideratio sola beneficii redemptionis nostræ per Christum. Quam longe prospiciens idem propheta regius, postquam dixit. *Memor fui operum Domini, quia memor ero ab initio mirabilium tuorum. Et meditabor in omnibus operibus tuis, & in adinuentionibus tuis exercebor*, mox subiicit. *Deus in sancto via, quis Deus magnus sicut Deus noster? tu es Deus qui facis mirabilia. Notam fecisti in populis virtutem tuam, redemisti in brachio populum tuũ, filios Iacob & Ioseph.* In quæ verba S. Augustinus. *Quæ via tua in sancto? Ego sum, inquit, via veritas & vita. Ad ipsum ergo attendamus Christum, attendamus ibi viam eius. Tu es Deus qui facis mirabilia solus. Tu verè magnus Deus, faciens mirabilia in corpore in anima solus faciens. Audierunt surdi, viderunt cæci, conualuerunt languidi, surrexerunt mortui, constricti sunt paralytici. Sed miracula ista tunc in corporibus. Videamus in anima. Sobrij sunt, paulo ante ebrioſi, fideles sunt, paulo ante adoratores simulacrorum. Res suas donant pauperibus, qui alienas antea rapiebant.* Ad hoc beneficium respiciens S. Ioannes admirabundus scripsit. *Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Vnde CHRYSOST. loco citato. *Hoc obstupescens tonitrui filius, considerans q̃ charitatis diuinæ excellentiam, quam erga genus nostrum declarauit, clamabat & dicebat. Sic enim dilexit DEVS mundum. Vide quãto miraculo plena hæc dictio magnitudinem expendens, quam dicturus erat exorsus est, sic dilexit. Dic igitur nobis beate Ioannes quomodo, Sic? dic mensuram, dic magnitudinem, doce nos excellentiam. Vidisti causam aduentus filij* Psal. 76. 12. A. in psal. 76. Ioan. 14. 6. Ioan. 3. 16. Hom. 27. in Genes.

hanc esse, vt per fidem in illum, qui perituri erant salutis occasionem inuenirent. Idem homilia 26. in Matthæum.

III. Medium est, vt beneficia Dei, quæ omnibus hominibus sunt communia, reputes tibi soli præstita, quod suggerit idem Aureum Os, in libro secundo de compunctione cordis his verbis. *Hic affectus est serui fidelis, vt beneficia Domini sui, quæ communiter data sunt omnibus, quasi sibi soli præstita reputet, & quasi ipse sit omnium debitor, & pro omnibus ipse solus habeatur obnoxius. Hoc fecit & Paulus, qui mortem Domini & Saluatoris nostri, quæ pro vniuerso expensa est mundo sibi soli præstitam dicit. Quasi enim de se solo loquens ita scribit. Quod enim nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, qui tradidit semetipsum pro me. Hæc autem dicebat, non coangustare volens amplissima, & per orbem terræ diffusa Christi munera, sed quasi qui, vt diximus, pro omnibus se solum iudicaret obnoxium. Et reuera, quid interest, si & alij præstitit, cum quæ tibi præstita sunt, ita integra sint, & ita perfecta, quasi nulli alii ex his aliquid fuerit præstitum. Ideo denique & in illa boni pastoris parabola non dicitur, quia venit oues multas quærere, sed vnam. Vna namque est, quia sic omnibus quasi vni diuina beneficia conferuntur.* Chryst. Gal. 2. 20.

IV. Medium est, expendere, quo plura beneficia à Deo acceperis, hoc amplius te ad gratias agendas obligatum. Nam apud Lucam Christus ait. *Omni autem cui multum datum est, multum quæretur ab eo, & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo.* Vnde S. AVGVSTINVS in Meditationibus suis in hæc verba precatur. *Oportet ergo me Domine tanto magis tibi gratiosum, & deuotum, ad seruiendumque promptiorem existere, quanto me de tantis beneficiis obligatiorem conspicio in reddenda ratione, ne dilata vindicta tanto acrius adueniendo mala mea puniat, quanto diutius tolerauit, quod puniri potuit.* Luc. 12. 48.

V. Medium est, considerare bruta animantia, quæ etiam pro minimis beneficiis quodammodo gratias agunt, vnde consequens est homines ingratos etiam naturæ reluctari. Exemplum affert S. Ambrosius libro sexto hexæmeri de cane domestico. *Quid, inquit, de canibus loquar, quibus insitum est natura quadam referre gratiam, & solicitis excubias pro Dominorum salute prætendere. Vnde ad immemores beneficii & desides atque ignauos clamat Scriptura. Canes muti nescientes latrare. Sunt enim canes, qui nouerint latrare pro Dominis, nouerint sua tecta defendere. Vnde & tu disce vocem tuam exercere pro Christo, quando ouile Ecclesiæ incursant lupi graues. Talis canis vrator & comes angelicus est quem Raphael in libro prophetico non otiosè sibi & Tobiæ filio adiungendum putauit,* Isa. 56. 10. Tob. 6. 1.

tauit, quando perrexit vt Asmodæum fugaret, firmaret copulam coniugalem. Memoris enim affectus gratia pellitur dæmonium, stabilitur coniugium. Mutata itaque specie bestiæ, sanctus Raphaël angelus Tobiæ iuuenis quem tuendum receperat, ad relationem gratiæ erudiebat affectum. Quis enim non erubescat gratiam bene de se merentibus non referre, cum videat etiam bestias refugere crimen ingrati?

Et infra. *Quis tam tenax potest esse beneficij, & memor gratiæ? quandoquidem pro Domino etiam in latrones insilire nouerunt, & extraneorum accessu prohibere nocturnos, & mori pro Dominis, & commori cum Dominis sint parati? Sæpe etiam necis illatæ euidentia canes ad redarguendos reos indicia prodiderunt, vt muto eorum testimonio plaruṁq; sit creditum. Antiochiæ ferunt in remotiori parte urbis crepusculo necatum virum, qui canem sibi adiunctum haberet. Miles quidam prædandi studio minister cædis extiterat, tectus idem tenebroso adhuc diei exordio in alias partes concesserat, iacebat inhumatum cadauer frequens spectantiũ vulgus astabat, canis quæstu lachrymabili Domini deflebat ærumnam. Forte is, qui necem intulerat (vt se habet versutia humani ingenii) quo conuersandi in medio auctoritate præsumpta fidem asciscere innocentiæ, ad illam circumstantis populi accessit coronam, & velut miserans appropinquauit ad funus. Tum canis sequestrato paulisper questu doloris arma vltionis assumpsit, atq; apprehensum tenuit, & velut epilogo quodam miserabile carmen immurmurans vniuersos conuertit in lacrymas. Sed hæc probationi detulit, quod solum tenuit ex plurimis, nec dimisit. Denique perturbatus ille, quod tam manifestum rei iudicem, neq; odii, neq; inimicitiarum, neq; inuidiæ, aut iniuriæ alicuius poterat obiectione euasuare; crimen diutius nequiuit refellere. Itaq; quod erat difficilius vltionem persecutus est, quia defensionem præstare non potuit. Quid nos dignum nostro referimus creatori, cuius cibo vescimur, & dissimulamus iniurias, & sæpe inimicis Dei eas, quas à Deo accepimus epulas exhibemus?* Hæc Ambrosius.

B. Petrus Damiani Cardinalis aliud exemplum commemorat de bestia syluestri libro 6. epistolarum. *Sicut fraterna, inquit, mihi constat relatione vulgatum, Veneti quidam institores marina discrimina remigii labore sulcabant: cumq; applicuissent formidolosum, stupendumq; conspiciunt non procul ab ipsa litoreæ crepidinis arena portentum Leonem scilicet, vt videbatur, draconis spiris obeuntibus inuolutum: cumq; illinc draco captum ad speluncã suam violenter attraheret, hinc miserabilis Leo, quibus valebat nisibus reluctaret, tandem quo Leo caperet desperata a reluctatione deficere, tanto magis draco inextricabilibus cum nodis innectens, animabatur, victoriam iam obtinere.* Dam. ep.

Sed Pandoces, qui repente huic spectaculo superuenerant, miserantes infelicem leonis vicem, audenter arma corripiunt, draconem perimunt, leonem de faucibus mortis ereptum abire permittunt. Sed leo, vt ita dicam, nobilissimus bestiarum gratus vitæ suæ auctoribus extitit: & per aliquos dies, quibus illic remorati sunt, vnam illic quotidie pellem capti à se animalis aduexit. Quid ergo mirum si sancti homines & diuinis legibus eruditi percepto charitatis officio grata, vice respondeant, cum idipsum & brutum animal videatur implesse?

P. lib. 9.

Addam tertium ex Hieroglyphicis Ioan. Pierii. *Crates*, ait, *Pergamenus, quod & Stesichorus poeta poemate prosecutus est, historiam ab huiusmodi beneficentia non absimilem recitat. Nam cum decem & sex messores quendam è sociis aquatum misissent, reperit sic apud fontem serpentem, qui complexus aquilam arctissimis eam spiris implicitam suffocabat. Ille vt falce messoria armatus erat audacter progressus ferro serpentem dissecuit, aquilam liberam abire permisit, cumq; hausta in vrnam aqua redisset sociis singulis poculum ministrauit: mox cum & ipse quoque bibere vellet, præsto adfuit aquila, quæ poculum ab ore dispulit eiectum procul: dumque messor factum miratur, & aquilam, quam probè nouerat, increpat, eamque apud socios ingrati animi ream agere meditatur, videt eos & hic & illic concidentes vitam exhalare: vnde simul & aquam, quam illi biberant, veneno infectam, & se periculo subductam intellexit, beneficiumque in volucrem optimè collocatum manifestissimè cognouit.* Plura habes in PANARIO, V. Ingratitudo.

VII. Et postremum Medium sit certa aliqua tempora deligere pro agendis Deo gratiis, maximè matutinum & vespertinum, cum somnus vel inchoatur vel soluitur. Ecclesia in publico officio diuino septem vel octo tempora ritu antiquissimo sibi descripsit, à quibus Horæ canonicæ suam habent appellationem. Regii oratoris verba sunt in Psalmis. *Mane exaudies vocem meam, mane astabo tibi & videbo.* Et. *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* De Daniele propheta scriptum est. *Tribus temporibus in die flectebat genua & adorabat, confitebaturq; coram Domino?* S. Cyprianus de oratione Dominica. *Nam & mane*, inquit, *orandum est, vt Resurrectio Domini matutina oratione celebretur. Recedente item sole, ac die cessante necessario rursus orandum est.* Clemens Alex. in Pœdagogo. *Quemadmodum antequam sumamus alimentũ laudare nos conuenit factorem vniuersorum, ita etiam in potu nos ei decet psallere, cum eius creaturarum efficimur participes. Postremo autem antequã nos somnus inuadat, pium & sanctum est Deo gratias agere, vt qui eius beni-*

Psal. 5. 5.
Psal. 140. 2.
Dan. 6. 10.
Cyp. serm. 6.
Cl. c. 4.

benignitatem & gratiam fuerimus consecuti, ita vt cum diuino afflatu nos ad somnum conferamus. S. Basilius in martyrem Iulittam. *Accumbens mensæ ora, edens panem largitori gratiam rependе. Tunicam indueris? gratias age benigno donatori, qui commodum tibi æstate, hiemeque tribuit vestimentum. Diem peregisti? refertò gratiam illi qui solem immeritis in ministerium indulsit. Si in cælũ & eximiam syderum pulchritudinem aciem oculorũ defixeris, supplica Domino qui cuncta hæc in sapientia condidit.* S. Ambrosius in sermone quodam. *Quis est vtilis Christianus semper debet Domino suo laudes dicere, & in eius gloriam omnia procurare, sicut ait Apostolus. Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei. Ergo cum diluculo surgimus, debemus priusquam procedamus è cubiculo gratias agere saluatori, & ante omnes actus seculi actus habere pietatis, qui nos quiescentes & dormientes in lectulis custodiuit. Vt enim ego securus dormiam, ille peruigilat. Sed & cum vespera diem claudit, ipsi debemus per psalterium laudem dicere, & gloriam eius modulata suauitate concinere.* S. Chrysostomus exponens verba Pauli, *Oratione instate, vigilantes in ea gratiarum actione*, ita scribit. *Nouerat Paulus quomodo multi precantes torpeant, ideo dicit, orationi instate. Tanquam de re quapiam laboriosa locutus addit, vigilantes in ea cum gratiarum actione. Hoc inquit opus vestrum sit in precationibus, vt gratias agatis Deo, & pro manifestis & pro occultis beneficiis, siue quibus voluntarios, siue quibus inuitos affecit, & pro regno, & pro gehenna, pro afflictione quoque & tranquillitate. Ita quippe precari solent sancti, & pro communibus quoque beneficiis gratias agere. Noui ego sanctum quendam virum, qui ita orabat, nihil dicebat ante hunc sermonem.*

B.hom. 5.

A.serm. 45.

1. Cor. 10. 31.

Ch hom. 10. Colos. 4. 1.

Oratio.

GRATIAS agimus tibi pro omnibus beneficiis tuis à primo die vsque in hunc præsentem indignis nobis impensis, siue nota nobis sint, siue incognita, tam pro occultis, quàm pro manifestis, quæ vel opere nobis, vel sermone facta sunt, & quæ voluntariis, & quæ inuitis sunt præstita, pro omnibus, quæ immeritis nobis exhibita sunt, pro afflictionibus, pro quiete, pro gehenna, pro supplicio, pro regno cælorum. Obsecramus, vt animas nostras sanctas custodias, mundam habentes conscientiam, finem benignitate tua dignum, Qui nos dilexisti, vt vnigenitum tuum pro nobis dederis, dignare nos hac dilectione dignos reddere. Da sapientiam in Verbo tuo, & in timore tuo vnigenite Christe. Inspira nobis fortitudinem tuam, qui vnigenitum pro nobis dedisti, & Spiritum sanctum tuum emittas in remissionem peccatorum, & siue sponte quid, siue inuiti deliquerimus, condona, nec reputes. Recordare omnium, qui nomen tuum inuocant in veritate. Recordare omnium, qui nobis bene vel malè volunt: omnes enim homines sumus.

His

Oratio Dominica.

His dictis addebat orationem fidelium atq; ita cessabat, tanquam coronide quadam & colligatione post orationem pro omnibus factam imposita. Multis enim nos Deus etiam inuitos beneficiis afficit, multis etiam & pluribus quoq; ignaros. Quando enim contraria precamur, ipse verò diuersa facit, manifestum est, quod & insciis bene faciat. Hucusque Chrysostomus.

VIDE V. *Deuotio. Laudatio Dei. Oratio.*

H.

HONESTVM.

CAPVT I.

De natura & definitione honesti.

HONESTVM, quod græci πρέπον vocant, idem est, quod decorum, decens, & bonæ disciplinæ consentaneum. Ad quod non semel nos cohortatur Apostolus, vt in epistola priore ad Corinthios, vbi cum de aliquot moribus vel ritibus Ecclesiæ locutus esset, v. c. vt mulieres caput velarent in publico cætu, atque tacerent. *Turpe enim est*, inquit, *mulieri loqui in Ecclesia*, tandem generatim concludit. *Omnia autem honestè & secundum ordinem fiant.* Et in epistola ad Philippenses. *De cetero fratres*, ait, *quæcunq; sunt vera, quæcunq; pudica, quæcunq; iusta, quæcunq; sancta, quæcunq; amabilia, quæcunq; bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ hæc cogitate.* S. Ambrosius primo de Officiis libro ita de eo differit. *Non mediocre est rebus singulis modum seruare atq; impartiri ordinem, in quo verè præluceat illud, quod decorum dicitur, quod ita cum honesto iungitur, vt separari non queat. Siquidem & quod decet honestum est: & quod honestum est decet, vt magis in sermone distinctio sit, quàm in virtute discretio: Differre enim ea inter se intelligi potest, explicari non potest. Et vt conemur aliquid eruere distinctionis, honestas velut bona valetudo est, & quædam salubritas corporis: decus autem tanquam venustas & pulchritudo sit. Sicut ergo pulchritudo super salubritatem ac valetudinem videtur excellere, & tamen sine his esse non potest, neq; vllo separari modo, quoniam nisi bona valetudo sit, pulchritudo esse ac venustas non*

1. Cor. 11. 5.
1. Cor. 14. 34.
Phil. 4. 8.
c. 45.

stas non potest: sic honestas decorum illud in se continet, vt ab ea profectum videatur, & sine ea esse non possit. Velut salubritas igitur totius operis actusq; nostri honestas est; & sicut species est decorum, quod cum honestate confusum opinione distinguitur. Et ideò dixit propheta. Dominus regnauit, decorem induit. Psal. 92. 1. Psal. 64. 1. *Deinde alibi dicit. Te decet hymnus Deus in Sion. Hoc est dicere. Honestum est, vt te timeamus, te diligamus, te precemur, te honorificemus. Scriptum est enim. Omnia vestra honestè fiant.* 1. Cor. 14. 34. M. Tullius de Ethnicis scriptoribus vnus indagans naturam honesti his verbis illud depingit. *Nec verò illa parua vis naturæ est, rationisq;, quod vnum hoc animal sentit, quid sit ordo, quid sit quod deceat in factis dictisq;, qui modus. Itaq; eorum ipsorum, quæ aspectu sentiuntur nullum aliud animal pulchritudinem, venustatem conuenientiam partium sentit, quam similitudinem natura, ratioq; ab oculis ad animum transferens multò etiam magis pulchritudinem, constantiam, ordinem in consiliis factisq; conseruandum putat: cauetq; ne quid indecorè, effæminateue faciat, tum in omnibus opinionibus & factis, ne quid libidinosè aut faciat, aut cogitet: quibus ex rebus conflatur & efficitur, id quod quærimus, honestū: quod etiamsi nobilitatum non sit, tamen honestum sit: quodq; verè dicimus, etiamsi à nullo laudetur, laudabile esse natura.* Cic. 1. offic. Et rursus. *Honestum igitur id intelligimus, quod tale est, vt detracta omni vtilitate, sine vllis præmiis, fructibusq; per seipsum possit iure laudari; quod quale sit, non tam definitione, qua sum vsus, intelligi potest, quanquam aliquantum potest, quam communi omnium iudicio, & optimi cuiusq; studiis atq; factis: qui per multa ob eam vnam causam faciunt, quia decet, quia rectum, quia honestum est, etsi nullum consecuturum emolumentum vident.* Id. li. 2. de Finib.

CAPVT III.

De duplici honesto, vel decoro ex Ambrosio.

HONESTI vel decori rationem duplicem facit S. AMBROSIVS libro citato. *Decori,* inquit, *diuisio gemina est. Nam est decorum, quasi generale, quod per vniuersitatem funditur honestatis, & quasi toto spectatur corpore. Est etiam speciale, quod in parte aliqua enitet. Illud generale ita est, ac si aquabilem formam atq; vniuersitatem honestatis in omni actu suo habet concinentem, cum omnis sibi eius vita consentit, nec in vlla aliquare discrepat. Hoc speciale, cum aliquem actū in suis habet virtutibus præeminentem. Habes hunc decorem generalem, quia fecit Deus mundi istius pulchritudinem. Habes & per partes, quia cum faceret Deus lucem, & diem noctemq;* A. c. 40

distingueret, cum conderet cælum, cum terras & maria separaret, cum Solem & Lunam & stellas constitueret lucere super terram præbauit singula. Ergo decorum hoc, quod in singulis mundi partibus elucebat, in vniuersitate resplenduit. sicut probat Sapientia dicens. Ego eram, cui applaudebat, cum lætabatur
Prou. 8. 30. *orbe perfecto. Similiter ergo & in fabrica humani corporis grata est vniuscuiusq; membri portio. Sed plus in commune compositio membrorum apta delectat, quod ita sibi quadrare & conuenire videantur.* Deinde subiungit. *Si quis igitur æquabilitatem vniuersæ vitæ, & singularum actionum modos seruet, ordinem quoq; & constantiam dictorum atq; operum moderationem q; custodiat, in eius vita decorum illud excellit, & quasi in quodam speculo elucet. Accedat tamen suauis sermo, vt conciliet sibi affectum audientium gratum q; se vel familiaribus, vel ciuibus, vel si fieri potest, omnibus præbeat, neq; adulantem se, neque adulandum cuiquam exhibeat. alterum enim calliditatis est, vanitatis alterum. Caueat etiam motus animi sui. Ipse enim sibi & obseruandus & circumspiciendus est, & vt aduersum se cauendus, ita etiam deseuendus.*

Cic. 1. offic. HAVD secus de duplici decoro ante Ambrosium philosophatus est Cicero, de Officiis ita scribens. *Decori descriptio duplex est. Nam & generale quoddam decorum intelligimus, quod in omni honestate versatur, & aliud huic subiectum quod pertinet ad singulas partes honestatis: atq; illud superius sic fere definiri solet. Decorum id esse, quod consentaneum sit hominis excellentiæ in eo, in quo natura eius à reliquis animantibus differat. Quæ autem pars subiecta generi est, eam sic definiunt, vt id decorum esse velint, quod ita natura consentaneum sit, vt in eo moderatio & temperantia appareat cum specie quadam liberali. Hæc ita intelligi à Philosophis possumus existimare ex eo decoro, quod Poëtæ sequuntur. sed tum seruare illud Poëtas dicimus, quod deceat cum id quod quaq; persona dignum est, & fit, & dicitur, vt si aut Æacus, aut Minos diceret:*

Oderint dum metuant aut
Natis sepulchrum ipse est parens:

indecorum videretur, quod eos fuisse iustos accepimus. at Atreo dicente, plausus excitantur: est enim digna persona oratio.

CAPVT

CAPVT III.

De præcipuis Honesti Proprietatibus.

PRIMA Honesti Proprietas sit, quod naturæ, naturalique rationi sit omnino consentaneum. Hanc non obscurè indicauit Apostolus cum in prima epistola ad Corinthios disputans, num deceat mulierē aperto, an velato orare in Ecclesia capite, respondet non decere, eo quod turpe sit, & naturæ repugnans eam tonderi. *Nec ipsa natura*, inquiens, *docet vos quod vir quidem si comam nutriat ignominia est illi: mulier verò, si comam nutriat, gloria est illi, quoniā capilli pro velamine ei dati sunt.* 1.Cor.11.14.

Vnde S. Ambrosius. *Simul illud aduerte, quod & decorum est secundum naturam viuere secundum naturam degere, & turpe est, quod sit contra naturam. Ait enim Apostolus quasi interrogans. Decet mulierem non velatam orare Deum? Nec ipsa natura nos docet, quod vir quidem si comam habeat, ignominia est illi quoniam contra naturam est. Et iterum dicit. Mulier verò si capillos habeat gloria est illi. Est enim secundum naturam, quoniam quidem capilli pro velamine sunt. Hoc enim est naturale velamini. Personam igitur nobis & speciem natura ipsa dispensat, quam seruare debemus: vtinamq; & innocentiam eius custodire possimus, nec acceptam nostra malitia mutaret,* Et 1.off.c.46.

rursus alibi. *Naturam*, inquit, *imitemur. Eius effigies formula disciplinæ, forma honestatis est.* Et supra dixit M. Tullius. *Nec verò illa parua vis naturæ est rationisq; quod vnum hoc animal sentit, quid sit ordo, quid sit quod deceat in factis dictisq;, qui modus.* Et alibi. *Quod si nihil est tàm contra naturam quam turpitudo, (rectæ enim, & conuenientia & constantia natura desiderat, aspernaturq; contraria) itemq; si ad honestatem nati sumus, necesse est, quod honestum sit, id esse aut solum, aut summum bonum.* A.lib.c.19. Cic. 1.off. Id.3.off.

II. Proprietas est, quod sit virtus, aut certe virtuti simillimum, S. Ambrosius lib. 1 primo de Officiis refert ad Temperantiæ virtutem, *in qua* inquit *maximè tranquillitas animi, studium mansuetudinis, moderationis gratia, honesti cura, decoris consideratio spectatur & quæritur.* Eodem retulit Macrobius libro primo in Somnium Scipionis. M. Tullius verò vult illud ex virtutum Cardinalium quasi fontibus oriri. *Omne quod honestum est*, inquiens, *id quatuor partium oritur ex aliqua: aut enim in perspicientia veri, solertiaq; versatur, aut in hominum societate tuenda, tribuendoq; suum cuiq;, & rerum contractarum fide, aut in animi excelsi, atq; inuicti magnitudine ac robore. aut in omniū quæ fiunt, quæque dicuntur ordine &* A.c.43. C.1.off.

modo, in quo inest modestia & temperantia. Quæ quatuor quanquam inter se colligata atque implicita sunt: tamen ex singulis certa officiorum genera nascuntur.

III. Proprietas est, quod difficile sit ad laudem honesti peruenire. Hanc tradit Clemens Alexandrinus libro 4. stromatum. *Est reuera*, ait, *vt videtur difficile pulchrum & honestum quod latet inuenire, quoniam sudor ante virtutem est positus:*

Hesiodus. Via longa est atque accliuis ad ipsam.
Ardua namque prius, sed cum ad fastigia ventum,
Fit facilis, quæ difficilis valde ante luceret.

Matt. 7. 14. Matt. 11. 12. *Est enim reuera arcta & angusta via Domini, & regnum Dei est violentorum.*

IV. Proprietas est, quod tanta sit honesti pulchritudo & splendor, vt *si oculus cerneretur*, auctore Cicerone libro primo de officiis *mirabiles amores, (vt ait Plato) excitaret sapientiæ.* Et libro quinto de Finibus, *Si*, inquit, *ipsam honestatem undiq; perfectam & absolutam, rem vnam præclarissimam omnium, maximeq; laudandam penitus videremus, quo nam gaudio compleremur, quum tantæ rei eius adumbrata opinione lætemur?* Et in altera Tusculana. *Sumus natura studiosissimi appetentissimiq; honestatis: cuius si quasi lumen aliquod aspeximus, nihil est, quod vt eo potiamur non paratissimum & ferre & perpeti.* Idem sentit Seneca libro quarto de beneficiis. *Est*, ait, *videlicet magna in ipso opere merces rei, & ad alliciendas hominũ mentes ingens honesti potentia: cuius pulchritudo animos circumfundit & delinitos admiratione luminis ac fulgoris sui rapit.*

Sen. cap. 22.

V. Est, quod apud Christianos alia regula æstimandum sit honestum & vtile, quam olim apud Philosophos Ethnicos: de quo ita scribit S. AMBROSIVS. *Primum in tres partes officium diuiditur, honestum & vtile, & quid præstantius. Deinde hæc tria in quinque genera diuiserunt: in duo honesta, & duo vtilia, & eligendi iudicium. Prima igitur pertinere dicunt ad decus honestatemque vitæ, secunda ad vitæ commoda, copias, opes, facultates. De iis eligendi subesse iudicium. Hæc illi. Nos autem nihil omnino nisi quod deceat & honestum sit, futurorum magis quam præsentium metimur formula: nihilque vtile, nisi quod ad vitæ illius æternæ prosit gratiam definimus, non quod ad delectationem præsentis. Neque aliqua commoda in facultatibus & copiis opum constituimus, sed incommoda hæc putamus, si non reiiciantur, ea que oneri magis cum sint æstimari, quàm dispendio cum erogantur.* Et rursus alibi. *Nos autem monemus, ne hæc inter se velut compugnantia inducere videamur, quæ iam supra vnum esse ostendimus; nec honestum esse posse, nisi quod vtile: nec vtile nisi quod honestum, quia non sequimur sapien-*

Am. off. c. 9.

Am. off. c. 2.

sapientiam carnis, apud quam vtilitas pecuniariæ istius commoditatis pluris habetur, sed sapientiam quæ ex Deo est, apud quam ea quæ in hoc seculo magna æstimantur pro detrimento habentur. Hoc enim κατόρθωμα, *quod perfectum & absolutum officium est, à vero virtutis fonte proficiscitur.* Et infra. *Aliud enim est communiter sapere, aliud sapere perfectè. Qui perfectè sapit nescit sua spectare commoda, sed ad illud quod æternum est, quod decorum atque honestum toto affectu intendit, quærens non quod sibi vtile est, sed quod omnibus. Itaq; hæc sit formula, vt inter duo illa, honestum atq; vtile errare nequeamus, eo quod iustus nihil alteri detrahendum putet, nec alterius incommodo suum commodum augeri velit. Hanc formam ibi præscribit Apostolus dicens. Omnia licent, sed non omnia expediunt. Omnia licent, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius. Vnde & alibi dicit. Alter alterum existimantes superiorem sibi, non quæ sua sunt singuli cogitantes, sed quæ aliorum.*

1.Cor.10.23.

Phil.2.4.

CAPVT IV.

Quibus mediis Honestum & decorum seruari queat.

PRIMVM Medium sit Conscientiæ puritas, quod tradit S. BERNARDVS in Cantica. *In quo*, inquit, *ergo anima decor? an forte in eo quod honestum dicitur? Hoc interim sentiamus, si melius non occurrit. De honesto autem exterior interrogetur conuersatio, non quod ex ea honestum prodeat, sed per eam. Nam in conscientia & habitatio eius & origo: siquidem claritas eius testimonium conscientiæ. Nihil hac luce clarius, nihil hoc glorioſius testimonio, cum veritas in mente fulget, & mens in veritate se videt. Sed qualem? pudicam, verecundam, pauidam, circumspectam, nihil penitus admittentem, quod euacuet gloriam conscientiæ attestantis. Hoc planè, hoc illud decorum est quod super omnia bona animæ diuinos oblectat aspectus, & nos nominamus ac definimus honestum. Cum autem decoris huius claritas abundantius intima cordis repleuerit, prodeat foras necesse est tanquam lucerna latens sub modio, imò lux in tenebris lucens latere nescia. Porrò effulgentem & veluti quibusdam suis radiis erumpentem mentis simulacrum corpus excipit & diffundit per membra & sensus, quatenus omnis inde reluceat actio, sermo, aspectus, incessus, risus: sit tamen risus mistus grauitate & plenus honesti.* Cætera media ex vno S. Ambrosio ferè sumemus.

B.serm.8.

II. Medium est, Motus animi subiicere rationi. Caueat etiam inquit

A.1.off.c.47.

& 1. offic. inquit ille libro primo iam sæpe citato, *motus animi sui. Ipse enim sibi & obseruandus & circumspiciendus est: & vt aduersum se cauendus, ita etiam de se tuendus. Sunt enim motus, in quibus appetitus ille, qui quasi quodam prorumpit impetu. Vnde græcè ὁρμὴ dicitur, quod vi quadam se repente proripiat. Non mediocris in his vis quædam animi atque naturæ est. Quæ tamen vis gemina est. Vna in appetitu, altera in ratione posita, quæ appetitum refrenet, & sibi obedientem præstet & ducat, quo velit, & tanquam sedulo magisterio edoceat, quid fieri, quid euitari oporteat, vt bonæ dominatrici obtemperet. Solliciti enim debemus esse, ne quid temerè, aut incuriosè geramus, aut quicquam omnino, cuius probabilem non possimus rationem reddere. Actus enim nostri causa, etsi non omnibus redditur, tamen ab omnibus examinatur.* Illustrat hoc medium alibi duobus maximè exemplis. Primum Abrahæ, qui

lib c. 24. Gen. 12. 1. cum à Deo iussus esset exire de terra sua. *Nonne*, inquit, *considerabat vxorem imbecillem ad labores, teneram ad iniurias, decoram ad incentiua insolentium, sine summo non posse duci periculo? Et tamen subire omnia, quam excusare consultius iudicauit. Considerauit enim. Dei fauore vbique tutus esse posset: offenso autem Domino, etiam domi non posset illæsus manere. Vicit igitur appetitum ratio, & obedientem sibi præstitit.* Deinde exemplo Iacobi patriarchæ. *Sanctum quoque eius nepotem Iacob*, ait, *delectabat domi se-*

Gen. 27. 43. *curum degere, sed mater voluit eum peregrinari, vt daret fraternæ iracundiæ locum, Vicit appetitum, consilij salubritas.*

Cic. 1. de offic. Non dissimilia de hoc medio præcipit Tullius in hæc verba. *Duplex est vis animorum atque naturæ. Vna pars in appetitu posita est, quæ est ὁρμὴ græcè quæ hominem huc & illuc rapit: altera in ratione, quæ docet & explanat, quid faciendum, fugiendumq; sit, ita fit, vt ratio præsit, appetitus verò obtemperet. Omnis autem actio vacare debet temeritate & negligentia: nec verò agere quicquam, cuius non possis causam probabilem reddere. Hæc est enim fere descriptio Officij. Efficiendum autem est, vt appetitus rationi obediant, eamq; neque præcurrant, nec propter pigritiam aut ignauiam deserant, sintq; tranquilli, atq; omni perturbatione animi careant, ex quo elucebit omnis constantia omnisq; moderatio.*

Ambr. 1. offic. c. 19. III. Medium est. Fuga hominum leuium, maleque moratorum. *Habet sane suos scopulos*, inquit idem Ambrosius, *verecundia* (vel honestas) *non quos ipsa inuehit, sed quos sæpe incurrit, si intemperantium incidamus consortia, qui sub specie iucunditatis venenum infundunt bonis. Hi si assidui sint & maximè in conuiuio, ludo ac ioco, eneruant grauitatem illam virilem. Caueamus itaq;, ne dum relaxare animum volumus, soluamus omnem harmoniam, quasi concentum quendam bonorum operum. Visus enim cito infiectit naturam.* Et alibi agens de adolescentibus. *Sequatur*, ait, *conuer-*

sationis

sationis electio, vt iungamur probatissimis quibusque senioribus. Namq; vt Ib. c. 49.
æqualium vsus dulcior, ita senum tuttor est, qui magisterio quodam & ductu vitæ colorat mores adolescentium, & velut murice probitatis inficit. Namq; si hi qui sunt ignari locorum, cum solertibus viarum iter adoriri gestiunt: quanto magis adolescentes cum senibus debent nouum sibi iter vitæ aggredi, quo minus errare possint, & à vero tramite virtutis deflectere? Nihil enim pulchrius, quam eosdem & magistros vitæ & testes habere.

IV. Medium est diligens consideratio circumstantiarum in o- Ibid.
mni actione & sermone. *Quærendum est etiam*, inquit idem *in omni actu quid personis, temporibus conueniat atq; ætatibus, quid etiam singulorum ingenius sit accommodum. Sæpe enim quod alterum decet, alterum non decet.* 1. Reg. 6.
Aliud iuueni aptum, aliud seni: aliud in periculis, aliud in rebus secundis. Sal- 1. Reg. 19.
tauit ante arcam Domini Dauid, non saltauit Samuel. Nec ideo ille reprehensus, sed magis iste laudatus. Vnusquisq; ingenium suum nouerit, & ad id se applicet, quod sibi aptum elegerit. Non solum nouerit bona sua, sed etiam vitia cognoscat, æqualemq; se iudicem sui præbeat, vt bonis intendat, vitia declinet. Quo enim quemque suum ducit ingenium, aut quod officium decet, id maiore implet gratia.

V. Est, Præmeditatio nouissimorum, maximè iudicii extremi. Ib. c. 28.
Nihil est enim, inquit idem, *quod magis proficiat ad vitam honestam, quam vt credamus eum iudicem futurum, quem & occulta non fallant, & indecora offendant, & honesta delectent.*

VIDE V. *Prudentia. Religio Christiana. Sapientia. Veritas. Virtus.*

HOSPI-

HOSPITALITAS.

CAPVT I.

Quid diuinæ litteræ tradant de Hospitalitate.

DIVINÆ literæ primum cohortantur nos ad Hospitalitatem, quæ inter septem Misericordiæ corporalis opera numerari solet, vt apud Isaiam. *Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuam.* Et apud B. Paulum. *Necessitatibus sanctorum communicantes. Hospitalitatem sectantes.* Et rursus, *Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hospitalitatem nolite obliuisci.* Et apud B. Petrum. *Ante omnia autem mutuã in vobismetipsis charitatem continuam habentes. Hospitales inuicem sine murmuratione. Vnusquisq; sicut accepit gratiam, in alterutrũ illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.* Huc referri potest, quod apud Lucam monet Christus. *Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neq; fratres tuos, neq; cognatos, neq; vicinos diuites, ne forte te & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio; sed cum facis conuiuium voca pauperes, debiles, claudos & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.* 2. declarant hoc officium charitatis necessarium esse ad vitam æternam. nam apud Matthæum Christus iudex iis, qui à dextris erant, dicit. *Hospes eram & collegistis me, nudus & cooperuistis me.* Qui verò à sinistris. *Hospes eram & non collegistis me. Et ibunt hi*, subdidit Euangelista, *in supplicium æternum, iusti autem in vitã æternam.* 3. B. Paulus sigillatim à sacerdotibus & Episcopis exigit virtutem hospitalitatis. *Oportet*, inquit, *Episcopum irreprehensibilem esse, pudicũ, hospitalem.* Et iterum. *Oportet Episcopum sine crimine esse, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem, benignum, sobrium.* Atque etiam à Viduis. *Vidua*, ait, *eligatur in operibus bonis testimonium habens, si filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus subministrauit.* Denique S. IOANNES Apostolus epistola tertia Gaium ab hac virtute laudat dicens. *Chariſſime fideliter facis, quicquid operaris in frã-*

Isa. 58. 7.

Rom. 12. 13.

Hebr. 13. 1.

1. Pet. 4. 8.

Luc. 14. 12.

Matt. 25. 25.

1. Tim. 3. 2.

Tit. 1. 8.

1. Tim. 5. 9.

Ioan. ep. 3.

in fratres, & hoc in peregrinos, qui testimonium reddiderunt charitati tuæ in conspectu Ecclesiæ, quos benefaciens, deduces dignè Deo. Contra verò Diotrephen insimulat inhospitalitatis. *Is*, inquiens, *qui amat primatum gerere in eis Diotrephes, non recipit nos.*

CAPVT II.

S. Patrum sententia de hospitalitate.

SANCTVS CYPRIANVS epistola 36. ad presbyteros & diaconos, *Viduarum*, inquit, *& infirmorum, & omnium pauperum curam peto diligenter habeatis: sed & peregrinis, si qui indigentes fuerint, sumptus suggeratis de quantitate mea propria quam apud Rogatianum compresbyterum nostrũ dimisi.* C. 13. ep. 24.

Clemens Alexandrinus 2. Stromatum. *Adhæret charitati & hospitalitas, quæ est* φιλοτεχνία, *id est, artificium amicitiæ circa vsum hospitum. Hospites autem sunt, quorum sunt externa quæ sunt mundana. Hospites sunt, qui etiam dicuntur* ἐπίξενοι. ἐπίξενοι *autem sunt amici. amici autem sunt fratres. frater amice, inquit Homerus.* Lactantius libro sexto diuinarum institutionum. *Præcipua igitur virtus est hospitalitas: quod Philosophi quoque aiunt, sed eam detorquent à vera iustitia, & ad commodum rapiunt. Rectè, inquit Cicero, à Theophrasto est laudata. hospitalitas est enim, vt mihi quidem videtur, valde decorum patere domos hominum illustrium hospitibus illustribus. Eodem modo rursus errauit quo tum, cum idoneis esse diceret largiendum.* L. c. 12.

Sanctus GREGORIVS Nazianzenus in nouam Dominicam. *Peregrinum ne contemnas, pro quo Christus, cuius nos omnes hospites sumus & aduenæ, peregre egit, ne paradiso, vt prius, exturberis. Egenti tectum, cibum, vestem suppedita, qui his ad luxum & vltra necessarium vsum oblectaris.* G. oratio.

S. EPHREM in Doctrina varia. *de hospitalitate non opus habetis vt quid scribatur vobis: nostis enim hanc multis virtutibus esse maiorem. Etenim hac patriarcha Abraham angelos hospitio suscipit. Loth iustus per eam in subuersione Sodomæ non periit. Per hospitalitatem similiter Rahab meretrix non interiit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. Ait enim Dominus, Hospes eram & collegistis me. Et. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* E. Tom. 2. 1. Pet. 4. 9. Gen. 18. 19. Ios. 2. & 6. Matt. 25. 36. Matt. 5. 7.

Et in doctrina de perfectione monachi. *De hospitũ*, ait, *ac peregrinorum saturitate cum Abrahamo diligens studium adhibeamus. De ratione indulgendi & compatiendi fratribus sedulo indagemus.* S. Basilius

cornicum exemplum in Hexæmero suo profert pro hospitalitate. *Cornices*, inquit, *nostrates, velut satellites comitantur atq; deducunt ciconias hinc à nobis auolantes. Quin, vt mihi videtur, & socias se offerunt, auxiliareſq; aduersus aues ipsis aduersarias atque hostes. Cuius rei argumento sunt illa. Primum, quod nostris in prouinciis illo tempore nulla prorsus cornix conspicitur. Deinde cum vulneribus redeuntes apertæ præstitæ tutelæ & suppetiarum indicia nobis afferunt. Quis apud ipsas hospitalitatis, quæso iura præscripsit?* A.c.16. 1.off. c.11. *Quis ipsis deserti exercitus pœnam minatus est, vt nulla prorsus deducendis se subtrahat copiis? Audiant hæc homines ij, qui hospitio neminem exceptant, ianuasque suas occludunt.* Sanctus Ambrosius idem exemplum de ciconia & cornice libro quinto Hexæmeri exaggerat. Et libro primo de Officiis. *Nihil*, inquit, *tam commendat Christianam animam, quam misericordia. Si peregrinum sub tectum inducas tuum, si suscipias egentem: ille sibi acquiret sanctorum amicitias & cætera tabernacula. Non mediocris ista gratia, corporalia seminas & recipis spiritualia.* Id.serm.32. Et sermone de hospitalitate. *Magna hospitalitatis est gratia, nec facile violanda, omnibus aperta est, omnibus parata est, & sanctos libenter suscipit, peccatores tolerat patienter.* H.cap.1. S. Hieronymus in epistolam ad Titum. *Ante omnia hospitalitas futuro Episcopo denunciatur. Si enim omnes illud de Euangelio audire desiderant. Hospes fui, & suscepistis me. quanto magis Episcopus, cuius domus omnium commune esse debet hospitium. Laicus enim vnum aut duos aut paucos recipiens, implebit hospitalitatis officium, Episcopus nisi omnes receperit, inhumanus* Ch. hom.41. *est.* S. CHRYSOSTOMVS in Genesin. *Hunc Abraham imitemur omnes, & magnam geramus hospitalitatis curam, non vt momentaneam & corruptibilem retributionem solum accipiamus, sed vt reponamus nobis etiam immortalium bonorum fruitionem. Nam si hoc facimus, suscipiemus & nos hic Christum, & suscipiet etiam ipse nos in mansionibus illis quæ ab æterno præparatæ sunt diligentibus se.* A.serm.32. S. Augustinus de verbis Domini in Lucam. *Agnoscite hospitalitatem per quam peruentum est ad Dominum. Suscipite hospitem, cuius & tues comes in via, quia omnes peregrini sumus. Ipse est Christianus, qui & in domo sua, & in patria sua peregrinum se esse cognoscit, Patria nostra sursum est ibi hospites non erimus. Nam vnusquisq; hic & in domo suæ* G.hom.23. *hospes est. Si non est hospes, non inde transeat.* S. Gregorius in Euangelia. *Hospitalitatem fratres carissimi diligite, charitatis opera amate. Hinc enim per Paulum dicitur. Charitas fraternitatis maneat in vobis & hospitalitatem nolite obliuisci. Per hanc enim placuerunt quidam angelis hospitio receptis.* Hebr.13.2. 1 Pet.4.9. Matt.25.36. *Hinc Petrus ait, Hospitales inuicem sine murmuratione. Hinc ipsa veritas dicit. Hospes fui, & suscepistis me.* S.c.38. Vnum addo SENECAM libro quarto de beneficiis ita scribentem. *Ostende quam sacrares sit mensa hospitalis.*

lis. Præbe in facie tua legendum istud decretum, quo cauetur, ne miseros tecto iuuare capitale sit. Magis ista constitutio sic erit rata, quam si illam in æs incidissem.

CAPVT III.

De Conditionibus laudatæ Hospitalitatis.

HOSPITIS nomen quoniam ambiguum est, & nunc accipitur pro hospitio suscepto, nunc pro suscipiente, vtriusque conditiones indagabimus. In hospitio suscepto vel suscipiendo, inquit Ambrosius, conditionem vnam requirit Christus apud Matthæum his verbis. *In quamcunque ciuitatem introieritis interrogate, quis in ea dignus est, & ibi manete donec exeatis. Sancta plane*, inquiens, *& diuina sententia, quæ & discipulis eligendi optionem primitus detulit, & facilitatem penitus amputauit. Prouidit enim modum statuendo, ne vir sanctus aut citus esset in iudicando, aut leuis in hospite commutando. Sicut enim nobis permisit arbitrium, ita & voluit nos tenere constantiam.* A. serm. 30. Matt. 10. 11.

2. *Conditio est*, vt potius probus sit, quam improbus. Vnde S. Ephræm in paræneſi. *Si quis dicat, rem bonam esse hospitalitatem, consentio & ego. At hospitalis vir imitari debet eum, qui aurum in fornace probat, purumq; sibi accipit, improbatum verò despicit.* Et S. Ambrosius libro altero de Officiis. *In officiis hospitalibus omnibus quidem humanitas impartienda est: iustis autem vberior deferenda honorificentia. Quicunq; enim iustum receperit in nomine iusti, mercedem iusti accipiet, vt Dominus pronunciauit.* Et alibi. *Hospitalitatis gratia omnibus parata est, & sanctos libenter suscipit, & peccatores tolerat patienter.* Ep. par. 42. A. c. 21. Matt. 10. 41. A. serm 32.

3. Conditio est, vt potius pauper sit, quàm diues. Lactantius id inde probat, quod *Deus præceperit, vt si quando cænam parauerimus eos in conuictum adhibeamus, qui reuocare non possint, & vicem reddere, vt omnis actus vitæ nostræ non careat misericordiæ munere.* Quare ibidem reprehendit Ciceronem scribentem decorum esse patere *domos hominum illustrium hospitibus illustribus. Non enim iusti*, inquit, *& sapientis viri domus illustribus debet patere, sed humilibus & abiectis. Nam illustres illi ac potentes nullare possunt indigere, quos opulentia sua & munit & honorat.* L. lib. 6. c. 12.

Quod verò ad Hospitem suscipientẽ aduenas & peregrinos attinet. Eius prima Conditio sit, vt non auxiè scrutetur eorum statum & merita. Vnde S. Hier. apologia aduersus Ruffinũ, cum dixisset se omnes in mona- Hieron.

monasterio suo hospitio recipere, addit. *Solos hæreticos non recipimus, quos vos solos recipitis. Propositum quippe nobis est pedes lauare venientium, non merita discutere.* Et Chrysost. in Genesin de Abraham. Ante tabernaculum in meridie *sedens eos qui præteribant venabatur, non curiosè explorans eos, qui præteribant, neq; requirens, an noti vel ignoti essent. Neq; enim hospitalitatis fuerit diligenter singula perscrutari. sed omnibus simpliciter suam communicare benignitatem. Audiamus dilecti, & hospitio excepturi nunquam quæramus quis, & vnde. Nam si Patriarcha in rogando fuisset curiosus, forte peccasset.* II. Conditio est, ne declinet hospitalitatis officium propter inopiam, aut domicilii angustias. Vnde S. Hieronymus in Matthæum scribens in verba Christi. *Quicunque potum dederit vni ex minimis illis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Rursus poterit alius,* inquit, *causari, & dicere Paupertate prohibeor, tenuitas me retinet, vt hospitalis esse non possim: & hanc excusationem leuissimo præcepto diluit, vt calicem aquæ frigidæ toto animo porrigamus. Frigidæ, inquit, aquæ, non calidæ, ne & in calida paupertatis ex penuria lignorum occasio quæreretur. Tale quid & Apostolus ad Galatas præcipit. Communicet autem is qui catechizatur verbo ei, qui se catechizat in omnibus bonis. Et discipulos ad magistrorum refrigeria hortatur. Quia poterat quilibet obtendere paupertatem, & præceptum eludere, priusquam ille proponat, imminentem soluit quæstionem dicens. Nolite errare, Deus non irridetur.* Et Chrysost. in Acta. *Quomodo enim non absurdum, si milites venerint inueniri apud vos ordinata domicilia, & omnia suppeditari eis, quoniam iuuant vos in sensibili bello, hospites autem non habere vbi maneant? Habe domum, in quam veniat (Christus) Dic, hæc cellula Christi est, cubiculum hoc ei segregatum est. Licet humi situm sit ac vile, non despiciet. Sit etiam inter ministros fidelioris hoc officium, vt cæcos, pauperes, & tecti egenos introducat. Hæc dico ad confusionem: nam oportebat quidem sursum in domo illos recipi. Si autem non vis, licet infra, etiam vbi muli, vbi ministri, accipe Christum. Abraham vbi ipse manebat, ibi & hospites suscipiebat, & vxor vt ancilla stabat, illi autem vt Domini erant. Nesciebat quod Christum suscipiebat, nesciebat quod angelos, quod si quidem sciuisset, erogasset omnia.* III. *Conditio,* vt præueniat hospitem suscipiendum, cum potest; exemplo Abrahæ, de quo Scriptura dicit. *Cumque eleuasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum, quos cum vidisset cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi.* Quæ verba expendens S. Ambrosius libro primo de patriarcha Abraham. *Non otiosus,* inquit, *sedet, qui longè aspicit, nec aspexisse contentus cucurrit obuiam. Festinauit occurrere, quia non satis est rectè facere, nisi etiam matures, quod facias. Vberiores enim fructus habet celerata deuotio. Disce ergo, quod impi-*

Ch. hom. 1.

H. lib. 2. c. 10.

Gal. 6. 6.

Chr. hom. 45.

Gen. 18. 2.

Amb. 5.

impiger esse debeas, vt possis præuenire hospitem, ne quis præueniat, & te boni muneris defraudet copia. Et S. Chrysost. in eadem verba. *Currit*, ait, *& volat senex. Vidit enim prædam quam venabatur, & nulla infirmitatis suæ ratione habita ad venationem cucurrit, & non vocauit famulos, neq; imperauit puero, nihilq; rusticitatis, neq; desidiæ præse tulit, quasi diceret. Magnus thesaurus est, magna negotiatio per meipsum hanc mercem inferre debeo, ne cui labatur tantum lucrum. Discamus & nos, ac imitemur iusti virtutem.* IV. Conditio, vt roget hospitem, quo velit ad se diuertere, & si renuat, etiam cogat, vti fecerunt duo discipuli in Emmaus profecti, cum Christo Domino. *Non sola facilitas susceptionis*, inquit loco citato Ambrosius, *sed etiam sedulitas suscipientis, & affectus* (in hospitalitate) *quæritur. Vtrũque te Abraham docet, cucurrit obuiam, rogauit prior dicens. Domine, si inueni gratiam ante te, ne præterieris seruum tuum.* Et Chrysostomus loco item allegato. *Neque enim sic admirabile erat, si suscipiendo hospites* (Abraham) *curiosius explorasset, qui essent, sicut nunc ignorans, qui nam aduenerint, tanta alacritate & honore accedit, verbis suis, quasi seruus Domino, eis vincula iniicit, & supplicat ei, vt ne renuant.* De Christo verò ad hospitium coacto ita scribit S. Gregorius. *Ex quo nimirum exemplo colligitur, quia peregrini ad hospitium non solum inuitandi sunt, sed etiam trahendi.* V. *Conditio*, vt omni humanitate, studio, alacritate & submissione animi exceptum tractet. Vnde rursus Chrysost. ita loquitur scribens in Acta Apostolorum. *Vide liberalitatem Abrahæ, vitulum mactauit, fermentauit & farinam. Audi & alacritatem, per seipsum & vxorem hoc facit. Considera etiam quam alienus est à fastu, adorat & obsecrat. Omnia illa habere oportet hospitio excipientem alacritatem, festiuitatem, liberalitatem. Hospitis anima erubescit, & confunditur, si non cum excellentia declaretur gaudiũ abalienatur, & mox deterius fuerit, quam non esse susceptam, sic esse susceptã. Idcirco adorat, idcirco sermone comi & sedili excipit. Quis idem facere dubitarit, sciens, quod ille hospitalitati operam dederit?* Auget virtutem Abrahæ, quod non per famulos, sed per se omnia humanitatis & humilitatis officia hospitibus detulerit. Vnde S. Hieronymus ad Pammachium super obitu Paulinæ vxoris. *Non seruis & ancillulis imperabat, vt ministrarent hospitibus, nec bonum quod exercebat per alios minuit, sed quasi repertam prædam cum Sara sua humanitati solus incubuit. Ipse pedes lauit, ipse pinguem vitulum portauit humeris de armento. Stetit vt seruus peregrinis prandentibus & Saræ manibus coctos cibos ieiunaturus apposuit.* Et Chrysost. in epistolam priorẽ ad Timotheum. *Prætereuntes homines viatores vt putabat, Abraham suscepit hospitio, neq; tamen permittebat seruis omnia, sed vxori miscenti farinam imperabat, & quidem cum trecentos haberet decem & octo ver-*

Luc. 24. 29.

Gen. 18.

G. hom. 19.

Chr. hom. 45.

H. ep. 28.

Ch. hom. 14.

naculos: quorum vxores itidem habuisse famulas dubium non est, sed ipse cum vxore mercedem sibi comparare festinat, non impensæ tantum, verum ministerij quoq;. Ad hanc regulam hospitalitatis iuræ seruanda sunt. VI. Conditio est. vt norit satis esse non laute & exquisite, sed frugali & obuio cibo hospitem recreare. *Non opes*, inquit Ambrosius, à te *hospes requirit, sed gratiam, non ornatum conuiuium. sed cibum obuium. Melior est, inquit, hospitalitas cum holeribus ad amicitiam & gratiam, quàm si vitulos occidas ad præsepia cum inimicitiis. Hæc est gratia omnibus & accepta Deo. Vnde Dominus Iesus in Euangelio eum quicunq; dederit hospiti potum aquæ frigidæ, cælestium asserit præmiorum non exortem futurum.* S. Basilius certe in regulis fusius disputatis posita quæstione, quæ ratio Monachis tenenda sit in accipiendis hospitibus. Respondet primo, monachos non decere, vt apponant exquisitas epulas hospitibus, & rem esse praui exempli, siue illi monachi sint, siue seculares, illis enim sufficit domestica mensa, hi vero discunt formam vitæ frugalioris, & si tractatio non placeat, non facile redibunt. 2. Martha à Domino reprehensa est, quod sollicita esset circa plurima, nempe fercula paranda. Christus quinque hominum millibus parcissimam mensam posuit. Salomon in prouerbiis postulat tantum sibi tribui victui necessaria. 5. ait. *in communi hoc statuendum est, vt cibaria, quæ promiscuè omnibus apponantur eiusmodi sint, quæ cum vili pretio, tum paruo etiam negotio comparentur, omniumq; necessitati satisfiat, seruata simul omni munditia mensæ & elegantia.* Sic B. Ephræm in Doctrina varia. *Monache, si accesserit ad te monachus, siue secularis quispiam, noli supra vires offerre tei, ne post fratris discessum doleas de bonis insumptis apud fratres tuos, sed appone, quod tibi Dominus largitur. Melius est enim apponere olera cum charitate, quam victimas cum tristitia. Hilarem enim datorem diligit Deus.* Quod autem monachus in aduentu hospitum de seueritate consueti sui ieiunii relaxare aliquid possit ad recreandum hospitem non semel docet Ioan. Cassianus, vt collatione 21. cap. 14. & 24. cap. 20. & 21. Et B. Prosper libro 2. de vita contemplatiua capite extremo.

A. l. cit.

Prou. 15. 1.

Matt. 10. 24.

B. quæst. 20.

Prou. 30. 8.

1. Cor. 9. 7.

CAPVT

CAPVT IV.

De incitamentis ad officium Hospital.

PRIMO ad officia hospitalitatis præstanda maiorem in modum excitare nos potest, quod Scriptura diuina non semel declararit illa non tam hominibus, quam Deo, angelis, ipsi Christo præstari. Verba Pauli sunt ad Hebræos. *Hospitalitatem nolite obliuisci, per hanc enim latuerunt quidam, Angelis hospitio receptis,* nempe Abraham & Loth. Et Christus ipse apud Matthæum omnibus saluandis dicit. *Hospes eram, & collegistis me.* Et ipsi saluandi id fatentur, *Quando te vidimus hospitem, & collegimus te.* Ibidem, & subdit Christus. *Amen dico vobis, quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Deinde iam ante dixerit. *Qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eum qui me misit.* Vnde S. Hieronymus ad Pammachium. *Dives erat Abraham auro, argento, pecore, possessione, vestibus, tantam habebat familiam, vt ad subitos nuncios iuuenibus electis armare posset exercitum: & tamen post tam crebra hospitalitatis officia, dum non refutat homines suscipere meruit Deum.* Et ad Nepotianum. *Mensulam tuam pauperes & peregrini, & cum illis Christus nouerit.* S. Ambrosius de Officiis. *Vides quia Abraham Deum recipit hospitio, dum hospites quarit. Vides, quia Loth angelos suscepit? Qui scis an & tu cum suscipis hospitem suscipias Christum? Licet in hospite sit Christus, quia Christus in paupere est, sicut ipse ait. In carcere eram & venistis ad me: nudus eram & operuistis me.* Et libro primo de Abraham. *Vide primo fidei mysterium. Deus illi apparuit, & tres aspexit. Cui Deus refulget, Trinitatem videt, nec sine filio patrem suscipit, nec sine Spiritu sancto filium confitetur.* Et S. Augustinus in sermonibus de Tempore. *Diligenter,* inquit, *hæc audite fratres, qui hospitalitatem exercere non vultis, qui hospitem velut hostem excipitis. Ecce beatus Abraham, dum homines feruenter exciperet, ipsum Deum suscipere hospitalitatis contemplatione promeruit. Hoc etiam in Euangelio Christus confirmauit dicens. Hospes fui, & suscepistis me. Nolite ergo negligere peregrinos, ne forte, quem non excepistis, sit ipse Christus.*

Heb. 13. 8.
Gen. 18. c. 19.
Matt. 25. 35.
Matt. 10. 40.
Hier. ep. 29.
Ep. 2.
Ambr. lib. 2. c. 21.
Matt. 25. 37.
Id. c. 5.
Aug. ser. 65.

EXEMPLA huius rei in scriptis S. Patrum, & Vitis Sanctorum exstant complura. S. Gregorius in Euangelia narrat vnum in hæc verba. *Opinata res est valde, & seniorum nostrorum nobis relatione tradita. Quidam paterfamilias cum tota domo sua magno hospitalitatis studio seruiebat. Cumq; quotidie ad mensam suã peregrinos susciperet, quodã die peregrinus qdã inter alios aduenit, ad mensam ductus: dumq; paterfamilias ex humilitatis cõ-*

Greg. hom. 23.

suetu-

ſuetudine aquam vellet in eius manibus fundere, conuerſus vrceum accepit: ſed repente eum, in cuius manibus aquam fundere voluerat, non inueni. Cumque hoc factum ſecum ipſe miraretur, eadem ei nocte Dominus per viſionem dixit. Cæteris diebus me in membris meis, heſterno autem die me in memetipſo

Matt. 25. 40. *ſuſcepiſti. Ecce in iudicium veniens dicet. Quod vni ex mixtimis meis feciſtis, mihi feciſtis.*

Ioan. lib. 2 c. 22. Similia de ipſo S. Gregorio commemorat in eius vita Ioannes Diaconus. *Tantæ*, inquit, *hoſpitalitatis Gregorius in ipſo etiam patriarchio permanſit, vt exceptis his, quos tam per diuerſas regiones, quàm Romæ quoque Longobardorum perfidiæ gladio fugientes eccleſiaſtica ſtipe miſericorditer nutriebat, ad menſam ſuam quotidie peregrinos quoslibet inuitaret. Inter quos die quadam vnus acceſſit, in cuius manibus dum ipſe ex humilitatis miniſterio aquam fundere vellet, conuerſus vrceum accepit, ſed repente eum, in cuius manibus aquam fundere voluerat, inuenire non potuit. cumq; hoc factum ſecum ipſe miraretur, eadem nocte Dominus ei per viſionem dixit. Cæteris diebus me*

Id. c. 23. *in membris meis, heſterno autem die me in memetipſo ſuſcepiſti.* Ex hac narratione apparet illum patremfamilias, de quo Gregorius in priori exemplo agit ipſum S. Gregorium fuiſſe. Eodem libro Ioan. Diaconus aliud ſubiicit exemplum de S. Gregorio, qui cum inuitaſſet duodecim peregrinos, in menſa repente acceſsiſſe alium decimumtertium verè in ſpecie peregrini angelum.

II. Incitamentum ad colendam hoſpitalitatem eſſe poteſt, ſi conſideres ceteros fructus ex hoc caritatis officio profectos, & à Spiritu ſancto in Scriptura ſacra notatos. Eos breuiter percurrit Ambroſius. *Abraham*, inquit, *pro hoſpitalitatis mercede fructum poſteritatis recepit. Loth quoq; nepos eius non ſolum genere, ſed etiam virtute proximus propter hoſpitalitatis affectum Sodomitana à ſe ſuiſq; ſupplicia detorſit.* Et ruſus. *Deniq; Iacob oues adaquauit Rachel, & gratiã reperit, & vxorẽ acquiſiuit. Vnius horæ hoſpitio vidua illa, quæ ſuſcepit Eliam, & exiguo cibo, perpetuũ toto tempore famis inuenit alimentum, & mercedem accepit mirabilem, vt nunquam de hydria farina deficeret. Eliſæus quoq; defuncti pignoris reſuſcitatione donata reſoluit hoſpitii penſionẽ. Et Dominus Ieſus in Euangelio eum quicunq; dederit hoſpiti potum aquæ frigidæ cæleſtium aſſerit præmiorum non exortem futurum.* Iſaias quoque propheta cum hortatus eſſet ad hoſpitalitatem præſtandam egenis & vagis, mox ſubiungit. *Tunc erumpet quaſi mane lumen tuum, & ſanitas tua citius orietur, & antecibit faciem tuam iuſtitia tua, & gloria Domini colliget te. Tunc inuocabis & Dominus exaudiet: clamabis, &*

A. 1. off. c. 21.

Id. lib. 1. de Abrah. cap. 5.

Gen. 29 9.

3 Reg. 7.

4. Reg. 4.

Matt. 10. 42.

Iſa. 58. 8.

c. 5. 58. *dicet, ecce adſum.* Quæ verba expendens S. Cyrillus Alexandrinus libro quinto commentariorum in Iſaiam. *Maximam*, inquit, *emphaſin habet*

habet hæc oratio. Non enim dixit simpliciter: dabitur tibi à Deo lumen, sed erumpet potius instar fulguris cuiusdam, cum impetu & cursu demissum à Deo. Ex quo perspicuè patet suppeditantis promptitudo & alacre studium. Cum matutinum dicit ante tempus aduenturum docet. Nouit enim, nouit nostrarum rerum custos Deus spiritualium bonorum largitor opportunitatem munificentiæ suæ singulis accommodam, &c. Certe lumen hoc erupit duobus discipulis Emaunticis, simulatque Christum in hospitium traxerunt. Vnde S. Augustinus quæstionum Euangelicarum libro secundo. *Quia hospitalitatem*, ait, *fectati sunt, cum quem in expositione Scripturarum non cognouerunt, in panis fractione cognoscunt. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.* Idem S. Gregorius in Euangelia hom 23. *Mensam*, inquit, duo discipuli, *ponunt, panes eibosque offerunt, & Deum quem in sacræ Scripturæ expositione non cognouerant, in panis fractione cognoscunt. Audiendo ergò præcepta Dei illuminati non sunt, faciendo illuminati sunt. Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Quisquis ergo vult audita intelligere festinet ea, quæ iam audire potuit opere implere. Ecce Dominus non est cognitus dum loqueretur, & dignatus est cognosci, dum pascitur.* Luc. 24. 29. A. c. vlt. Rom. 2. G hom. 23. Rom. 2. 13.

III. Incitamentum est, considerare hospitalitatem plus prodesse hospites suscipienti, quam susceptis. Nec mirum, quia Saluator apud Matthæum porrigenti calicem aquæ frigidæ inquit Ambrosius promittit cælestia præmia: & apud Lucam. *Facite*, ait, *vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in tabernacula sua*, quanto magis, qui potum cibum, lectum tectum & viaticum præbent hospitibus merebuntur regnum cælorum? *Bona est hospitalitas*, inquit idem, *habet mercedem suam primum humanæ gratiæ, deinde quod maius est, remunerationis diuinæ.* Idem Medium acutè exsculpsit S. Chrysost. ex verbis Abrahæ, quibus inuitat hospites, tum adhuc ignotos, dum ait. *Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum. Dicere enim Domine*, inquit, *est captantium beneuolentiam: dicere autem, si inueni gratiam in oculis tuis, hoc est admirabile. Beneficium, inquit, das, non accipis. Vere enim eiusmodi res hospitalitas est, qua magis accipit, quàm dat, qui illam promptè & alacriter exercet. Deinde variis vtitur modis vt precibus eos vincat, nempe gestibus, verbis & operibus, primo enim eos adorauit, tum Dominos vocat, deinde extenuat res suas. Aquam enim tepidam, inquit, habeo ad lauandos pedes, & panem & tectum ab arbore. Scio quantus sit caloris æstus, ideo paululum vos refrigerare volo. Qualem pater filiis tenerè deiectis exhibet benignitatem. Et quia magna alacritate venationem prosecutus est, prædam quoque inter retia concluſit. Nam responderunt. Sic fac vt dixisti. Seni excitatus est iuuenilis* Matt. 10. 42. Luc. 16. 9. A. li. 1. de Abraham c. 5. C. hom. 41. in Gen.

vigor. In manibus, ait, habeo thesaurum, diuitias hinc sumam, senectutis obliuiscar. Et vide eum exultantem in opere, & quasi præ gaudio saltantem, perinde atque multa bona manibus afferret, ita se oblectantem.

IV. est, Consideratio pia, quod omnes hic aduenæ, peregrini & hospites simus supra terram. Vnde magnus ille rex libro primo paralipomenon ad Deum orabat. *Peregrini enim sumus coram te & aduenæ, sicut omnes Patres nostri.* Et in psalterio. *Ne sileas, quoniam aduena ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei.* Et S. Petrus in priore epistola. *Charissimi obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desideriis. Omnes in hoc incolatu,* inquit Ambrosius loco sæpe citato, *hospites sumus. Ad tempus enim habitandi habemus hospitium. Emigremus propere, caueamus, ne si nos duri aut negligentes fuerimus in recipiendis hospitibus, etiam nobis post vitæ huius cursum sanctorum hospitia denegentur.* Et S. Augustinus de verbis Domini. *Agnoscite hospitalitatem, per quam peruentum est ad Dominum. Suscipite hospitem, cuius & tu es comes in via, quia omnes peregrini sumus. Ipse est Christianus, qui & in domo sua & in patria sua peregrinum se esse cognoscit. Patria nostra sursum est, ibi hospites non erimus. Nam vnusquisque hic & in domo sua hospes est. Si non est hospes, non inde transeat. Si transiturus est, hospes est, non se fallat, hospes est. velit nolit, hospes est, sed dimittit illam domum filiis suis, hospes hospitibus. Quare? Et in stabulo si esses, non alio veniente discederes? Hoc facis & in domo tua. Cessit tibi locum pater tuus, cessurus es locum filiis tuis.*

1. Par. c. 29. 15.
Psal. 38. 13.
1. Pet. 2. 11.
A. l. 1. c. 5.
A. serm. 32.

V. & postremum incitamentum est, considerare exempla sanctorum, qui hospitalitatis virtutem coluerunt. Inter quos primus sit S. Syluerster, qui teste Metaphraste apud Surium, *omnes peregrinos Romam venientes lubenter excipiebat, mensam hilariter apponens, aqua pedes abluens, & ad quiescendum in stragulis eos collocans.* 2. S. Spiridon *qui* est de eodem, *ad labores iter facientium recreandos, cum iam esset Archiepiscopus Cypri, erat adeò dexter & officiosus, vt ipse sine famulis mensam eis apponeret, pedes ablueret, aliaq; officia humanitatis exhiberet.* 3. S. Greg. Nazianzenus & S. Basilius qui teste Greg. presbytero in vita Nazianzeni pro peregrinis & hospitibus excipiendis hospitalem domum à fundamentis erexerunt. 4. S. Hieron. qui in proemio septimi libri commentariorum in Ezechielem ita scribit. *Fateor me explanationes in Ezechiel multo ante tempore promisisse, & occupatione de toto huc orbe venientium implere non posse, dum nulla hora, nullumque momentum est, in quo non fratrum occurramus turbis & monasterij solitudinem hospitium frequentia commutamus, in tantum*

Sur. 30. Decemb.
Sur. 12. Dec.

tantum, vt aut claudendum sit nobis ostium, aut Scripturarum per quas aperiendæ sunt fores studia relinquenda. Et in Apologia in Ruffinum. *Nobis in monasterio hospitalitas cordi est, omnesq; ad nos venientes lætæ humanitatis fronte suscipimus. veremur enim ne Maria cum Ioseph locum non inueniat in diuersorio.* 5. S. Goar presbyter, qui auctore Vandelberto Prumiensi monacho, paterno Aquitaniæ prouinciæ solo deserto, ad ripam Rheni Ecclesiam cum monasterio exstruxit, diu noctuque vacans orationibus, & hospitibus præcipuè excipiendis, quo caritatis officio tantam apud Deum promeruit gratiam, vt multis in vita & morte claruerit miraculis. Sur. 6. Iulii. 6. S. Sampson, hospitum exceptor dictus, qui, teste Metaphraste, licet genere clarus ex vrbe Romana, postquam Theologiæ & medicinæ operam dedisset, Constantinopolim se contulit, ædesque ibi exstruxit pauperibus & peregrinis hospitio recipiendis idoneas, quos postea sacerdos factus spiritaliter & corporaliter iuuit. Sur. 27. Iun. 7. Sit S. Iuo, qui ex iudice Ecclesiastico moderator Ecclesiæ in minore Britannia factus, semper pauperes vel peregrinos mensæ adhibuit, totosque nouem annos domi suæ virum quendam cum vxore & quatuor liberis egenis aluit. Sur. 19. Mai. Sunt & alii complures in Vitis Sanctorum huius virtutis laude præstantes, vt S. ANSELMVS, S. BERNARDVS. S. FRIDERICVS Traiectensis Episcopus & Martyr. S. ELISABETH. regis Hungariæ filia, & alii de quibus vide tomos Vitarum Laurentii Surii.

VIDE *plura. V. Charitas proximi. Eleemosyna. Liberalitas. opera bona.*

HVMILITAS.

CAPVT I.

Quid nomine Humilitatis Christianæ intelligatur.

Basil. quæst. 198. Philip. 2.3.

SANCTVS BASILIVS in secundum prophetæ Isaiæ caput scribens. *Humilitas*, inquit, *est depositio vani sensus, qui ab elatione vanæ de se existimationis proficiscitur.* Et in Regulis breuioribus. *Humilitas est, cum quis ceteros omnes seipso superiores existimat ex præscripto Apostoli*, qui his verbis alloquitur Philippenses. *Implete gaudium meum, vt idem sapiatis, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes.* D. Augustinus in psalmum 33. sic describit humilem. *Quid est esse humilem? nolle in se laudari. Qui in se vult laudari, superbus est. Qui superbus non est, humilis est*, nempe ille, qui dicit. *In domino laudabitur anima mea, audiant mansueti & lætentur.* Alibi verò duplicem facit humilitatem. Vnam, qua quisque se humiliat confitendo peccata, nec sibi arrogando iustitiam. De qua intelligitur illud Christi. *Qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur*, & illud B. Iacobi. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Alteram, qua quis humiliatur aliqua tribulatione, vel deiectione, quam meruit eius superbia, aut exercetur, probaturque eius patientia. Vnde paulo post dicit hic psalmus. *Priusquam humiliarer, ego deliqui*; & Sapiens. *In humilitate tua patientiam habe, quoniam in igne probatur aurum & argentum; homines verò acceptabiles in camino humiliationis.* S. verò Bernardus in epistola ad Henricum Senonensem Archiepiscopum hoc modo definit. *Humilitas est contemptus propriæ excellentiæ.* In tractatu autem de gradibus Humilitatis. *Humilitas est virtus, qua homo verissima sui agnitione sibi ipsi vilescit.* Alibi quoque geminam facit humilitatem, cum expendit Christi dictum. *Discite à me quia mitis sum & humilis corde. Considera*, ait, *sane in his verbis quoniam humilitas duplex est: altera cognitionis, altera affectionis, quæ hic dicitur cordis. Priore cognoscimus, quod nihil simus, & hanc discimus à nobis ipsis & ab infirmitate propria: posteriore*

A. conc. 2.

Id. in psal. 118. conc. 15.

Luc. 14. 11. Iac. 4. 6.

Psal. 118. 66. Eccles. 2. 5.

B. ep. 48.

Id. ad init.

B. serm. 4. de aduentu. & ser. 48. in Cant.

calcamus gloriam mundi, & hanc ab illo discimus, qui exinaniuit semetipsum formam serui accipiens, qui etiam quæsitus in regnum fugit quæsitus ad tanta probra, & ignominiosum supplicium crucis sponte obtulit semetipsum. Priorem autem cognitionis non discimus à Christo. *Non enim quomodo ego vel tu,* ait idem, *inuenimus nos in veritate dignos de decore & contemptu, dignos omni extremitate, & inferioritate, dignos etiam suppliciis, dignos plagis: non inquam ita & ille: quæ tamen omnia expertus est, quia voluit tanquam humilis corde. Humilis videlicet illa humilitate, quam cordis suasit affectio, non quam extorsit discussio veritatis.*

Hanc Humilitatis virtutem ita descriptam prorsus, ignorarunt veteres Ethnicorum Philosophi, vt bene notauit S. Augustinus in psalmi 31. commentario. *Hæc aqua,* inquiens, *confessionis peccatorum, hæc aqua humiliationis cordis, hæc aqua vitæ salutaris abiicientis se, nihil de se præsumentis, nihil suæ potentiæ superbè tribuentis. hæc aqua in nullis alienigenarum libris est, non in Epicureis, non in Stoicis, non in Manicheis, non in Platonicis. Vbicunque etiam inueniuntur optima præcepta morum & disciplinæ, humilitas tamen ista non inuenitur. Via humilitatis huius aliunde non manat, à Christo venit. Hæc via ab illo est, qui cum esset altus, humilis venit. Quid. n. aliud docuit, humiliando se factus obediens vsq; ad mortem,* Phil. 2. 8. *mortem autem crucis? Quid aliud docuit soluendo, quod non debebat, vt nos* Matt. 17. 25. *à debito liberaret? Quid aliud docuit baptizatus, qui peccatum non fecit,* Matt. 3. 16. *crucifixus qui reatum non habebat? Quid aliud docuit, nisi hanc humilitatem? Non immerito ait. Ego sum via & veritas & vita.* Ioan. 14. 6.

CAPVT II.

De præstantia virtutis Humilitatis.

PRÆSTANTIAM & dignitatem Virtutis huius inde cognoscimus, quod Christus Dominus cælestem suam doctrinam in monte discipulis traditam ab ea exorsus sit dicens. *Beati pauperes spiritu, quoniam* Matt. 5. 3. *ipsorum est regnum cælorum, quos,* inquit Augustinus de sancta Virginitate *sine vlla controuersia humiles intelligimus.* Deinde, quod illius solius & mansuetudinis professus sit se esse Doctorem, cum ait. *Discite à* A. c. 32. *me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris.* Matt. 11. 29. Vnde ibidem Augustinus admirabundus exclamat. *Huccine redacti sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi in te, vt hoc pro magno* Id. c. 33. *discamus à te, quoniã mitis es & humilis corde? Itane magnum est esse paruũ, vt nisi à te, qui tam magnus es fieret, disci omnino non posset? Ita plane. non*

enim aliter inuenitur requies animæ, nisi inquieto tumore digesto, quo magna sibi erat, quando tibi sana non erat.

Tertul. HINC veteres Patres humilitatem faciunt propriam & primam Christianorum virtutem. Tertullianus de cultu fæminarum. *Quomodo*, inquit, *humilitatem, quam Christiani profitemur, implere poterimus, non repastinantes diuitiarum vestrarum, vel elegantiarum vsum, quæ ad gloriam faciunt?* Et de Virginibus Velandis. *Si de natura dubitatur, disciplina quid*

Cypr. *magis Deo ratum sit ostendit. Nihil est illi carius humilitate, nihil acceptius modestia, nihil perosius gloria & studio hominibus placendi.* S. Cyprianus de Natiuitate Christi. *Hic est primus religionis introitus, sicut in mundum primus Christi ingressus: vt quicũq; piè vult viuere, humiliter de se sentiat neq; supra se in mirabilibus ambulare præsumat. Fundamentũ sanctitatis semper fuit humilitas, nec in cælo stare potuit superba sublimitas. Hanc primam gratiam ingrediens mundum noster paruulus attulit, & à cunabulis nos sibi conformes fi-*

B. cap. 17. *eri volens teneri voluit in vita, quod exhibuit in persona.* S. Basilius in Constitutionibus monasticis. *Humilitas tutissimus est virtutum omnium thesaurus.* Et homilia de humilitate. *Hæc est hominis sublimitas hæc gloria & magnificentia, verè cognoscere hoc quod magnum est, & illi conglutinari ac gloriam à Domino gloriæ quærere. Nam ea demum perfecta & omnimoda gloriatio est in Deo, quando neque propter suam ipsius iustitiam qui extollitur, sed*

Ep. c. 1. *agnoscit se vera iustitia destitui sine Christo.* S. Ephræm de vita spiritali. *Quam pulchra atq; eximia possessio sit humilitas facile norunt omnes, qui eius perferre iugum inuerecundè detrectant. Diligentes enim eam protegit, tuetur-*

A. ep. 84. lib. 10. *que Dominus.* S. Ambrosius ad Demetriadem. *Huic malo* (superbiæ) *firmissimum bonum humilitatis occurrit: quam ideo diximus veram, quia omni-*

Id. serm. 20. *um virtutum inexpugnabilis fortitudo, & quædam suorum est vita membro-*

Id. serm. 10. *rum.* Et in psalmum 118. *Humilitas virtutum omnium caput est, quæ totum velut quoddam nostrorum actuum fouet corpus.* Et iterum. *An quicquam*

H. ep. 27. *tam pretiosum, quam humilitas, vt naturam corporis animæq; perspiciens, altero te subiicias, altero te cognoscas?* S. Hieronymus ad Eustochium de

Ep. 14. Paula matre. *Quæ prima Christianorum virtus est, tanta se humilitate deiecit, vt qui eam non vidisset, ipsam esse non crederet sed ancillarum vltimam.* Et ad Celantiam. *Nihil habeas humilitate præstantius, nihil amabilius. Hæc est enim præcipua conseruatrix, & quasi custos quædam virtutum omnium: nihilq; est, quod nos ita & hominibus gratos Deo faciat, quam si vitæ merito*

Ch. hom. 35. *magni, humilitate infimi simus.* S. Chrysost. in Genesin. *Vbiq; modum seruemus, & bonis operibus nostris humilitatem quasi fundamentum substruamus, vt securè virtutes superexstruere valeamus. Virtus enim non est, nisi coniunctam habeat humilitatem. Qui hoc fundamentum rectè iecerit, poterit in*

quantam

quantam voluerit altitudinem structuram excitare. Hæc est inexpugnabilis turris, hæc omne continet ædificium, non sinens ipsum vel à ventorum violentia, vel ab imbrium impetu, vel à spirituum vi deiici, sed omnibus insidiis inaccessum facit & inuictum, quasi ex adamante constructum esset, magnasq; nobis diuinæ largitatis retributiones affert. Et in Acta Apostolica. *Nihil humilitate potentius, fortior est petra, solidior adamante, & in maiorem securitatem nos collocat, quam queant vel turres, vel vrbes, vel muri, omnibusq; diaboli machinamentis sublimior facta contingere volentibus insuperabiles facit.* S. Augustin. ad Dioscorum. *Sicut Rhetor ille nobilissimus cum interrogatus esset, quid ei primum videretur in eloquentiæ præceptis obseruari oportere, Pronuntiationem dicitur respondisse: cum quæreretur, quid secundo, eandem pronuntiationem: quid tertio, nihil aliud quàm pronuntiationem dixisse, si interrogares, & quoties interrogares de præceptis Christianæ religionis nihil me aliud respondere nisi Humilitatem liberet, etsi forte alia dicere necessitas cogeret.* Et lib. 1. de ciuitate Dei. *Scio, quibus viribus opus sit vt persuadeatur superbis, quãta sit virtus humilitatis, quæ sit vt terrena omnia cacumina temporali mobilitate nutantia, non humana vsurpata fastu sed diuina gratia donata celsitudo transcendat.* Cassianus collatione 15. *Humilitas est omnium magistra virtutum, ipsa est cælestis ædificii firmissimum fundamentum, ipsa est donum proprium, atq; magnificum Saluatoris. Ista etenim vniuersa miracula, quæ Christus operatus est, sine periculo elationis exercet.* S. Gregorius lib. 23. Moralium. *Vera doctrina humilitatem, quæ magistra est omnium, materque virtutum, & loquendo dicere, & viuendo conatur ostendere vt eam apud discipulos veritatis plus moribus quàm sermonibus eloquatur.* Et ad Ioannem episcopum Constantinopolitanum. *Quanta humilitatis virtus est, propter quam solam veraciter edocendam, is qui sine æstimatione magnus est, vsque ad passionem mortis factus est paruus?* S. Bernardus de Consideratione ad Eugenium Papam. *Pretiosissimus fundus virtus est, bonus fundus humilitas, in qua omne ædificium spirituale constructum crescit in templum sanctum in Domino. Per hanc nonnulli possedere etiam portas inimicorum. Quæ enim virtutum æquè potest dæmonum debellare superbiam, tyrannidem hominum? Nulla splendidior gemma in omni præcipuè ornatu summi Pontificis. Quo enim celsior ceteris, eo humilitate apparet illustrior & seipso.* Et in Vigilia Natalis Domini. *Pretiosiores panni Saluatoris omni purpura, & gloriosius præsepe auratis regum solijs, ditior denique Christi paupertas cunctis opibus, cunctisq; thesauris seculi. Quid enim humilitate ditius, quid pretiosius inuenitur; qua nimirum regnum cælorum emitur & diuina gratia acquiritur? sicut scriptum est. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.*

Id hom. 29. & 30.

A.ep. 56.

A.c. 2.

C.c. 5.

G.c. 13.

Id.ep. 38. lib. 4.

B. lib. 2.

Id. serm. 4.

Matt. 5. 2.

CAPVT

CAPVT III.

De necessitate & vtilitate huius virtutis.

NEcessitatem huius virtutis non obscure indicauit Christus Dominus, cum ad quæstionem discipulorum, quis maior esset in regno cœlorum, aduocato paruulo, respondit. *Amen dico vobis, nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Et cum alibi dixit. *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Et. *Cum fueris inuitatus ad prandium, recumbe nouissimo loco.* Quibus dictis consentiunt illa sapientis *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam.* Et. *Humilia valde spiritum tuum, quoniam vindicta carnis impii, ignis & vermis.* Et illa B. Pauli. *Subiecti inuicem in timore Domini.* Et. *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Et Beati Petri. *Omnes inuicem humilitatem insinuate. Et. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis.* Idem significant Patres, qui eam faciunt fundamentum, radicem & originem omnium virtutum. *Quia origo virtutis humilitas est*, ait S. Gregorius libro 27. Moralium, *illa in nobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id est, humilitate perdurat: à qua nimirum si abscinditur, arescit, quia viuificantem se in intimis humorem charitatis perdit.* Et S. Bernardus in Cantica. *Nisi super humilitatis stabile fundamento spirituale ædificium stare minime potest.* Et de ascensione Domini. *Dilectissimi perseuerate in disciplina quam suscepistis, vt per humilitatem ad sublimitatem ascendatis, quia hæc est via, & non alia præter ipsam. Qui aliter vadit, cadit potius, quam ascendit quia sola est, humilitas quæ exaltat, sola quæ ducit ad vitam.*

Matth. 18. 3. Marc. 9. 4. Luc. 9. 46. Matt. 11. Luc. 14. Eccles. 3. 20. Id. 17. 19. Eph. 5. 21. Rom. 12. 1. 1. Pet. 5. 5. 1. Pet. 5. 6.

C. 6. vlt.

B. serm. 36.

Id. serm. 2.

Vtilitas multiplex est. Prima, quod vna hæc præ ceteris Deo grata sit, & ab eo veniam peccatorum atque gratiam impetret. Psaltes regius in hæc verba canit. *Respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum.* Et. *Humilia respicit in cælo & in terra.* Et. *Quia in humilitate nostra memor fuit nostri.* Et. *Cor contritum vt humiliatum Deus non despicies.* Dein Ecclesiasticus. *Oratio*, ait, *humilitantis se penetrabit nubes.* Et propheta Isaias. *Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Et B. MARIA virgo, *quia respexit humilitatem ancillæ suæ, Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.* Et S. Iacobus atque Petrus. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Vnde Augustinus libro 3. de doctrina Christiana c. 23. *Nulla fere pagina est sanctorum librorum in qua non sonet, quod Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

Psal. 101. 18. Psal. 112. 6. Psal. 135. 23. Psal. 50. 19. Eccles. 35. 21. Isa. 66. 2. Luc. 1. 48. Iac. 4. 7. 1. Pet. 5. 5

II. Vtili-

II. Vtilitas est, quod Propriè mereatur vitam æternam. Vnde rex Dauid sic orat. *Tu populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis,* Et Iob, *Qui humiliatus fuerit,* inquit, *erit in gloria, & qui inclinauerit oculos, ipse saluabitur.* Et Dominus. *Beati pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnum cælorum.* Et. *Qui se humiliat, exaltabitur.* Quæ sententia sæpius in Euangelio repetitur. Vnde Apostolus in Epistola ad Philippenses, cum dixisset Christũ Dominum cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuisse, formam serui accepisse, & humiliasse seipsum vsque ad mortem crucis, mox subiecit. *Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen.* Quem locum tractans Chrysost. *Extremam,* ait, *Christus præstitit obedientiã, propterea accepit & supremum honorem.* Et commentarius Ambros. adscriptus. *Quid & quantũ humilitas mereatur hic ostenditur.* Et S. Augustin. in Ioannem ad hæc verba respiciens. *Humilitas,* inquit, *claritatis est meritum, claritas humilitatis est præmium, sed hoc factum est in forma serui.*

Psal. 17. 28. Iob 22. 29. Matt. 5. 2. Luc. 14. 11. Phil. 2. 8. Ch. hom. 7. A. tract. 10. 4.

III. est, quod mens nostra clarius illustretur ad percipiendas res diuinas, iuxta illud sapientis. *Vbi est humilitas, ibi est sapientia.* & Christi apud Matthæum. *Cõfiteor tibi Pater, quia abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis. Lumen enim intelligentiæ,* inquit S. Gregorius 25. moralium, *humilitas aperit, superbia abscondit. Nam secretũ quoddam pietatis est, vt tanto minus ad illud animus perueniat, quanto magis intumescit, quia eo ipso foras repellitur, quo insanius inflatur.* Et B. Cyrillus libro 6. in Ioannem. *Quinimò ipse, inquit, qui vere humilis est exultans in Spiritu S. Confiteor, ait, tibi Domine pater cæli & terræ, quoniã abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Itaq; venit in hunc mundũ, vt paruulos, & qui suæ cæcitatis sunt conscii illuminaret, illis in erroris caligine dimissis, qui sibi videntes videntur.* Et iterũ. *Hæc plane humilis de se existimatio, & propriæ indigentiæ cõfessio diuinæ gratiæ largitatẽ affatim cõsequitur, & cæleste impetrat auxiliũ. Contra verò qui grande aliquid & sublime de se existimant, arrogantq; maiora quã sibi assint, diuino destituti præsidio aridi relinquũtur, bonorumq; omniũ egeni. Id propheta nos edocet, Domine non est exaltatum cor meũ, neq; elati sunt oculi mei, neq; ambulaui in magnis, neq; in mirabilibus super me. Si non humiliter sentiebã sed exaltaui animam meam. Sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea.* Deinde Chrysost. homilia 29. in Matthæum. *Sicut quanto acutius videmus, tanto magis percipimus, quam longè à cæli regione distamus, sic quanto altius per spirituale profectum ad virtutis culmen conscendimus, & mentis oculum purgamus magis, tanto plus docemur, quam sit inter Deum & nos grande discrimen, tanto clarius cernimus, quam adhuc humili & abiecto loco iacemus.*

Prou. 11. 2. Matt. 11. 25. G. c. 17. C. c. 11. Psal. 130. 1.

IV. est, quod valeat ad frangendas & expugnandas omnis dæmonis ten-

nis tentationes & machinationes; nec mirum quia dæmon per superbiam felicitate æterna excidit. Vnde Christus discipulis gloriantibus de eiectione dęmonum, eis in memoriam reuocauit causam lapsus eorum dicens. *Vidi Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem.* S. Antonius eremita teste S. Athanasio dicere solebat dæmonem nil peius odisse quã humilem & Dei amantem. Idemque cum per visum mundum laqueis plenum spectasset, Dominumq; rogasset, quæ ratio euadendi esset, responsum accepit, euadi per humilitatem. S. Chrys. in Acta Apostolorũ scribit humilitatem omnibus dæmonis machinamentis sublimiorem, & adamante fortiorem. Hieron. in cap. 4. Matthæi annotat Christum ad tentationem dæmonis, vt lapides conuerteret in panes ideo respondisse. Scriptum est, *non in solo pane viuit homo, quia propositum erat ei humilitate diabolum vincere, non potentia.*

Luc. 10. 18.

In eius vita.

Chr. hom. 20.

Matt. 4. 4.

V. est, quod sit signum præsentiæ Spiritus sancti, imò & electionis æternæ, iuxta illud Isaiæ. *Super quem requiescet spiritus meus nisi super humilem & quietum?* Ita S. Greg. lib. 1. dialogorum. *Mens quæ diuino spiritu impletur, habet euidentissima signa sua, virtutes scilicet & humilitatem, quæ si vtraque perfectè in vna mente conueniunt, liquet, quod de præsentia Sancti spiritus testimonium ferat.* Et lib. 35. moralium. *Quia redemptor noster corda regit humilium, & Leuiathan iste Rex dicitur superborum, apertè cognoscimus, quod euidentissimum reproborum signum superbia est, at contra humilitas electorum.* S. B. in Cantica docet, si quis & à Deo humilietur, signum esse vicinæ gratiæ.

Isa. vlt. 2.

G. c. 10.

Id. c. vlt.

B. serm. 34.

VII. est, quod sine ea virtutes reliquæ subsistere non queant. Nota enim est eiusdem S. Greg. in 7. psal. pœnitentiales sententia. *Qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventũ puluerẽ portat.* Et homilia in Euangelia. *Si quælibet bona adsint opera, nulla sunt, nisi ex humilitate condiantur. Miranda quippe actio cum elatione non eleuat, sed grauat.* Ea de causa cæteri Patres eam caput, fundamentum, firmamentum custodem & origenem virtutum, vt liquet ex supradictis, vocarunt. Addo constare inter pretiosa Dei dona numerari Virginitatem perpetuam. Nam de ea S. Aug. sic scribit in libro de S. Virginitate. *Quia perpetua continentia, maximeq; virginitas magnum bonum est in sanctis Dei, vigilantissimè cauendum est ne superbia corrumpatur.* Et tamen S. Bern. non dubitat ita loqui. *Laudabilis Virginitas, sed magis necessaria humilitas. illa consulitur, ista præcipitur. Sine humilitate, audeo dicere, nec virginitas Mariæ placuisset.*

G. in 7. psal.

Id. hom. 7.

A. c. 33.

B. hom. 1. super Missus est.

IIX. quod absq; eius beneficio ad virtutum perfectionem nequeat peruenirì. Qua de re differens fuse Ioan. Cas. tandẽ concludit. *Euidenter itaq; monstratur, non posse quenquã perfectionis finẽ ac puritatis attingere, nisi per humilitatẽ veram, quam primitus fratribus reddens Deo quoq; in penetralibus*

C. 12. inst. c. 23.

tralibus cordis exhibeat, credens sine protectione eius, atq; auxilio per singula sibi momenta delato perfectionē quam cupit, & ad quam magnopere currit, se penitus obtinere non posse. Et postea. *Nullo modo poterit in anima nostra virtutum structura consurgere, nisi prius iacta fuerint veræ humilitatis in nostro corde fundamenta: quæ firmissimè collocata perfectionis & charitatis culmen valeant sustinere, ita scilicet, vt, quemadmodum diximus, primum fratribus nostris humilitatem veram intimo cordis exhibeamus affectu, in nullo scilicet acquiescentes eos contristare, vel lædere. Quod nullatenus poterimus implere, nisi abrenuntiatio vera, quæ in expoliatione omnium facultatum ac nuditate consistit in nobis fuerit Christi amore fundata: deinde obedientiæ iugū & subiectio simplici corde, ac sine vlla fuerit simulatione suscepta, ita vt præter Abbatis mandatū nulla penitus voluntas viuat in nobis.* S. Hieronymus quoque in Matthæū agens de verbis Christi ad discipulos. *Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Humilis,* inquit, *magister & mitis, nec cupiditatis immodicæ duos arguit postulantes (filios Zebedæi) nec decē reliquos indignationis increpat & liuoris, sed tale ponit exemplum, quo doceat eum maiorem esse, qui minor fuerit, & illum Dominum esse, qui omnium seruus sit. Frustra igitur aut illi immoderata quæsierant, aut isti dolent super maiorum desiderio, cum ad summitatem virtutum non potentia, sed humilitate veniatur. Deniq; sui proponit exemplum, vt si dicta parui penderent, erubescerent ad opera, & dicit. Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.*

Id. c. 32.

H. in c. 10.

IX. Vtilitas est, quo quis à condito orbe humilitate magis excelluit, hoc à Deo ad maiorem dignitatem euectus est, conuenienter promisso Christi. *Qui se humiliat exaltabitur.* Inter quos eminet primo Abraham Patriarcha, qui ex animi submissione se appellauit puluerem & cinerem. deinde vir secundum cor Dei rex Dauid, qui pulicem & vermem. Tum Ioannes Baptista qui indignum se reputabat vt vel corrigiam calceamenti Christi solueret. Inde Petrus Apostolus, qui cum ex humilitate Domino dixit. *Exi à me Domine, quia homo peccator sum,* factus est teste Chrysost. pastorum Princeps, fundamentum Ecclesiæ. & clauiger regni cælorū. Adhæc quanta fuit humilitas Pauli perhibentis se Apostolorum vltimum, imò nomine Apostoli indignū? & tamen κατ' ἐξοχὴν nomen Apostoli præ aliis obtinuit. Beatissima Virgo Maria ex humilitate professa est se ancillam Domini, & electa est in ipsam Domini matrem. Plura exempla ex Euangelica historia pertexit S. August. de sancta Virginitate. Ioan. Chrysost. agens de S. Pauli humilitate in hæc verba scribit. *Homo cum esset Paulus, humiliauit semetipsum. Quid ergo? an non celebratur? an non laudatur? an non amicus est Christi? an non maiora fecit, quam Christus ipse? an non diabolo sæpenumero tanquam mancipio imperauit? an non vt lictorem circumegit, non illum irrisit?*

Luc. 14. 11.

Luc. 5. 8.

Chrys. hom. 3. in Matth.

A c. 32.

Chry. hom. 7. ad Philip.

irrisit? non caput ipsius contritum sub pedibus suis habuit? non & aliù istud cum multa fiducia imprecatus est.

CAPVT IV.

De Humilitatis proprietatibus.

PRIMA Proprietas sit, quod per eam homo proprie subiiciatur Deo. Vnde Dauid rex aiebat. *Nonne Deo subiecta erit anima mea, ab ipso enim salutare meum.* Et infra. *Verumtamen Deo subiecta esto anima mea, quoniam ab ipso patientia mea.* Et rursus. *Subditus esto Domino, & ora eum.* Et B. Iacobus cum dixisset. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiã,* mox addit. *Subditi ergo estote Deo.* Et S. Petrus eidem sententiæ subiecit hanc. *Humiliamini ergo sub potenti manu Dei.* Vnde S. Ambrosius epistola ad Demetriadem. *In eo proprietatem ipsius (humilitatis) definimus, quod per omnia Deo subditur. Nec potest quicquam de meritis suis perdere, quorum causas, atq; prouectus non in se, sed in auctore suo constituit.* Et S. Bernardus in sermone de subiectione nostræ voluntatis. *Totius humilitatis summa in eo videtur consistere, si voluntas nostra diuina, vt dignum est, subiecta sit, voluntati, sicut ait propheta, nonne Deo subiecta erit anima mea? Scio quidẽ creaturã omnem, velit nolit, subiectam esse creatori. Sed à creatura rationali voluntaria subiectio queritur, vt voluntariè sacrificet Domino, & cõfiteatur nomini eius, non quia terribile & sanctum, non quia omnipotens, sed quia bonum est.* Quod si homo etiam subiectus sit homini, vt parentibus, magistris, Principibus, eis subiectus est propter Deum, cuius vicem gerunt. Vnde S. Petrus. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum.*

Psal. 61. 1.
Ib. 6.
Psal. 36. 7.
Iac. 4. 7.
1. Pet. 5. 6.
A. ep. 84. lib. 10.
Ps. 61. 2.
1. Pet. 2. 13.

II. Proprietas est, vt nulli hominum homo se anteponat. Vnde S. Ambrosi epistola iam citata. *Prima humilitatis ratio in communis vitæ versatur officiis, cum secundum doctrinam Apostolicam inuicem se homines honore præueniunt, & alter alterum superiorem existimantes, amant seruire subiecti, & nesciunt tumere prælati, cum & pauper diuitem non sibi dubitat anteferre, & diues pauperem sibi gaudeat æquare, cum & sublimes non superbiunt de claritate prosapiæ, & pauperes non extolluntur de communione naturæ: cum denique non plus tribuitur magnis opibus, quàm bonis moribus, nec maior ducitur phalerata iniquorum potentia, quàm rectorũ inhonorata iustitia.* Et S. Chrys. in Genes. *Nos non eis tantum, qui ætate nobis sunt maiores, vel etiam æquales, honorem exhibeamus: non est enim humilitas, quod facere debes necessitate, vera autem est quando cedimus iis, qui nobis videntur esse minores, & eos veneramur, qui nobis videntur esse magis indigni quã nos. Quod si rectè sapimus, nullos etiam nobis esse minores arbitrabimur sed nos excelli ab omnibus hominibus dicemus. Et hoc dico non de nobis, qui in numeris immersi sumus peccatis,*

Phil. 2. 3.
Ch. hom. 33.

sed

sed etiam si quis sibi plurimorum bene gestorum conscius sit, nisi apud se sentiat, quod omnium sit postremus, nulla ei futura vtilitas est ex omnibus suis bonis operibus. Et S. Bernardus in Cantica. *Non est periculũ quantumcunq; te humilies, quantumcunq; reputes minorem, quàm sis, hoc est, quam se veritas habeat. Est autem grande malum, horrendumq; periculum, si vel modicè plus vero te extollas, si vel vni videlicet in tua cogitatione te præferas, quem forte par tibi veritas indicat, aut etiam superiorem. Quamobrem noli te homo comparare maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli vni. Quid scis enim ô homo, si vnus ille, quem forte omnium vilissimum, atq; miserrimum reputas, si melior te mutatione dexteræ excelsi in se quidem futurus sit, in Deo verò iam sit? Et propterea Dominus non mediocre, non vel penultimũ, non ipsum saltem inter nouissimos eligere locũ nos voluit, sed, recumbe, inquit, in nouissimo loco.* B. serm. 37. Luc. 14. 10.

III. Proprietas, vt sit syncera & ex corde profecta, omnis doli & fuci expers. Nam vt habet Sapiens, *est qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt dolo.* Vnde S. Ambros. ad Constantium. *Multi habent humilitatis speciem, virtutem non habent, multi eam foris prætendunt, & intus impugnant ad fucum præferunt, ad veritatem abiurant, ad gratiã negant. Est enim qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt doli: & est, qui nimium se submittit, ab humilitate multa. Non est ergo humilitas nisi sine fuco, sine fraude. Ipsa est vera, quæ habet piam mentis synceritatem, magna virtus eius.* Et Hier. ad Celantiam. *Humilitatem sequere, non quæ ostenditur, atq; simulatur gestu corporis, aut fracta voce verborum, sed quæ puro affectu cordis exprimitur. Aliud est enim virtutem habere, aliud virtutis similitudinem: aliud rerum vmbram sequi, aliud veritatem. Multo deformior est illa superbia, quæ sub quibusdam humilitatis signis latet. Nescio enim, quomodo turpiora sunt vitia, quæ virtutum specie celantur.* Eccles. 19. 24. A. ep. 44. lib. 7. H. ep. 14.

III. Proprietas, vt in homine hoc maior animi sit submissio, quo ad maiorem honorem fuerit euectus, iuxta illud Sapientis. *Quanto magnus es, & humiliate in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam.* Et Christi Domini; *Quicunq; voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister.* Et addit. *Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.* Quis autem fuit filius iste hominis, nisi qui erat omnium non solum hominum, sed etiam angelorum maximus: Vnde Chrysost. in verba Isaiæ. Vidi Dominum. *Venerunt duæ naues habentes onus, ambæ in portum tendebant, sed Publicanus appulit in portum. Pharisæus autem naufragium perpessus est, vt disceres quantum mali sit animi tumor. Flores rectè factis? ne probra iacias in proximum. Quanto maior es, tanto magis submitte teipsum. Attende, quod dicitur charissime, magis iustus metuere debet arrogantiam, quam peccator, eo q; peccator habet conscientiam velit nolit nobilem, humilem ac submissam; iustus autẽ ob benefacta extollitur. Vt ergo fit in nauigiis, qui vacuam habent nauem,* Eccles. 3. 20. Matt. 20. 26. Ch. hom. 4.

non metuunt piratarum insultum, sed qui habent onustam. Piratæ enim eo properant, vbi aurum, vbi argentum, vbi lapides pretiosi sunt, sic & diabolus non facile persequitur peccatorem, sed iustum, vbi multæ sunt opes. Quanto maior ergo es, tanto magis submitte teipsum. Cum ascenderis in altum, opus est vt tibi prospicias ne cadas. Vnde & Dominus dixit. Cum omnia feceritis, dicite. Serui

Luc. 17. 10. *inutiles sumus.* Et S. Augustin. de sancta Virginitate. *Cum*, inquit, *Christianis omnibus custodienda sit humilitas, quandoquidem à Christo Christiani*

A. c. 43. *appellantur, cuius Euangelium nemo diligenter intuetur, qui non eum doctorem humilitatis inueniat: tum maximè virtutis huius sectatores & conseruatores eos esse conuenit, qui magno aliquo bono cæteris eminent, vt magnopere curent illud, quod primitus posui. Quanto magnus es, tanto humiliate in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Proinde, quia perpetua continentia, maximeque Virginitas magnum bonum est in sanctis Dei, vigilantissime cauendum est, ne superbia corrumpatur.*

IV. Proprietas est, vt humilitas sit circumspecta, qualis erat in

Phil. 4. 12. Apostolo ad Philippenses scribente. *Scio & humiliari, scio & abundare (vbiq; & in omnibus institutus sum) & satiari & esurire & abundare & penuriam pati, omnia possum in eo qui me confortat.* Quæ verba tractans S. Ambros. libro altero de Officiis. *Non ergo*, ait, *indocta humilitas, sed quæ*

A. c. 17. *habeat sui modestiam & scientiam, laudi datur. Est enim humilitas formidi-*

Psal. 33. 19. *nis, est & imperitiæ atq; ignorantiæ. Ideo & Scriptura ait. Et humiles spiritu saluabit. Præclarè ergo dixit. Scio & humiliari, id est, quo in loco, qua moderatione, quo fine, in quo officio, in quo munere. Nesciuit Pharisæus humiliari, ideo deiectus est: sciuit publicanus, ideo iustificatus est. Sciebat & abundare Paulus, qui animum habebat diuitem, etsi thesaurum diuitis non habebat. Sciebat abundare, quia non quærebat datum in pecunia, sed requirebat fructum in*

Luc. 18. 11. *gratia.* Hæc circumspectio maximè exigitur à Prælatis, qui alios regunt. Vnde B. Gregorius in secunda parte Pastoralis. *Solerter intuendum*

C. c. 6. *est* (Prælatis) *ne dum immoderatius custoditur virtus humilitatis, soluantur iura regiminis, & dum Prælatus quisq; plus se, quam decet, deiicit, subditorũ vitam distringere sub disciplinæ vinculo non possit. Teneant ergo Rectores exterius, quod pro aliorum vtilitate suscipiunt, seruent interius quod de sua æstimatione pertimescunt. Sed tamen quibusdam signis decenter erumpentibus eos apud se esse humiles etiam subiecti deprehendant, quatenus & in auctoritate eorum quod formident videant, & de humilitate, quod imitentur, agnoscant*, &c. multa.

4. Lib. 16. V. Est, vt semper sit sibi similis. Vnde S. Ambrosius Epistola 84. indagans causam perpetuæ concordiæ in corpore Christi, hoc est, Ecclesia Catholica, tandem illam tribuit virtuti humilitatis. *Hæc*, inquiens, *virtus vera humilitas est, quæ inter quoslibet meritorum gradus, nunquam*

quam sui potest esse dissimilis. Nam & in officiorum vicissitudine, & in mansuetudinis lenitate, & in voluntaria paupertatis electione inuenitur multa distantia, & alter altero in propositi sui deuotione, aut maior, aut minor est. In vera autem humilitate nihil diuisum, nihilq; non solidum est, & ideo omnes participes suos vnum facit, quia inæqualitatem ipsa non recipit. Huius igitur boni proprietas in confessione est gratiæ Dei, qua tota repellitur, nisi tota suscipitur. Sicut enim alienus est à numero fidelium, & à sorte sanctorum, qui in aliquo à Catholica veritate dissentit: ita extra gratiam efficitur, qui aliquid de eius plenitudine diffitetur, quasi homo auxilio Dei in quadam actionum suarum parte egeat, in quadam autem parte non egeat. Sitque vllum tempus vllumue momentum, quo pernicioſum illi esse non possit, si ab eo Spiritus sanctus defuerit.

CAPVT V.

De Gradibus Humilitatis.

SANCTVS AVGVSTINVS in libro de S. Virginitate ad agnoscendos gradus humilitatis generatim hanc regulam præscribit. *Mensura humilitatis cuiq; ex mensura ipsius magnitudinis data est, cui est periculosa superbia, qua amplius amplioribus insidiatur.* A.c 38.

S. Benedictus verò in regula sua duodecim numerat humilitatis gradus pro Monachis, quos breuiter hic describam. B.c.7.

I. Si timorem Dei sibi ante oculos semper ponens, sempet sit memor Dei, & præceptorum eius.

II. Si vocem Domini factis imitetur dicentis. Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me. Ioan.5.30.

III. Vt quis pro Dei amore omni obedientia se subdat maiori, imitans Dominum, de quo Apostolus. Factus est obediens vsq; ad mortẽ. Phil.2.8.

IV. Si in ipsa obedientia duris & contrariis rebus, vel etiam quibuslibet irrogatis iniuriis patientiam amplectatur.

V. Si cogitationes malas, vel mala à se absconsè commissa per humilem confessionem Abbati non celauerit suo.

VI. Si omni vilitate & extremitate contentus sit monachus, & ad omnia quæ sibi iniungũtur, velut operariũ malũ se iudicet & indignũ.

VII. Si omnibus se inferiorem & viliorem, non solum lingua pronunciet, sed etiam intimo cordis credat affectu.

VIII. Si nihil agat monachus, nisi quod communis monasterii regula, vel maiorum cohortantur exempla.

IX. Si seruet silentium, monstrante scriptura, quia in multiloquio non effugietur peccatum. Prou.10.19.

X. Si

X. Si non sit facilis in risu.

XI. Si humiliter cum grauitate pauca & rationabilia verba loquatur, & non sit clamosus in voce.

XII. Si non solum corde, sed etiam corpore humilitatem vbique indicet inclinato semper capite, & defixis in terram aspectibus, reum se omni hora de peccatis suis existimans.

HORVM graduum defensionem suscepit S. Thomas in secunda parte summæ Theologicæ, quæ dicitur 22. quæst. 161. art. 6. Eosdem commentariis, vt & totam Benedicti Regulam illustrarũt Smaragdus Abbas, Ioan. de Turrecremata Cardinalis, & nuper Ioannes Trithemius, Abbas quondam Spanhemensis, editis Moguntiæ.

A. 2 c. 10. & 18. S. Anselmus libro de similitudinibus numerat septem Humilitatis gradus, quorum primus sit, Contemptibilem se esse cognoscere. 2. de hoc docere. 3. hoc confiteri. 4. persuadere, vt s. hoc velit credi. 5. vt patienter sustineat hoc dici. 6. vt patiatur contemptibiliter se tractari. 7. vt hoc amet.

S. Bernardus in Tractatu de gradibus humilitatis, prolixè exponit 12. gradus superbiæ, ad rectius intelligendos 12. gradus humilitatis S. Benedicti, iuxta illud Philosophi. *Oppositа iuxta sepositа magis eluescunt.* In sententiis verò suis ita scribit. *Septem gradus descensionis habet humilitas. Abdicationem rerum exemplo Apostolorum. Abdicationem vestium, sicut Elias & Ioannes. Corporis exercitium, vt Paulus. Directionem in prosperis instar Dauid pauperis & Regis. Patientiam in aduersis, sicut Iob & Tobias.* Et paulo post. *Humilitatis virtus habet hæc tria. Superiori subdi, vt ad eius æqualitatem nulla ambitione, vel inuidia rapiatur. AEquali non præferri, ne illicito appetitu Superior velle fieri videatur. Minori subdi potius, quàm præponi, vt ex hoc humilitatis veritas comprobetur.*

In c. 3. Matth. Auctor Glossæ Ordinariæ in Matthæum. *Perfecta,* ait, *humilitas tres habet gradus. Primus est, subdere se maiori, & non præferre se æquali, qui est sufficiens. Secundus est, subdere se æquali, nec præferre se minori, & hoc dicitur abundans. Tertius gradus est subesse minori, in quo est omnis iustitia.*

CAPVT

CAPVT VI.

De Mediis idoneis ad Humilitatem.

PRIMVM medium est S. Basilii in Regulis breuioribus. Nam quæstione posita, quomodo assequamur eam? Respondet his verbis. B.4.198. Matt.11.29. *Comparatur hæc virtus, si quis meminerit mandati Domini, Discite à me, quia mitis sum & humilis corde quod quidem ipse variè multis in locis & ostendit, & docuit. Et si fidem ei adhibuerit, qui asseueranter affirmauit. Qui seipsum humiliauerit, cum exaltatum iri. Præterea, si æqualiter semper atq; vno tenore* Luc.14.18. *omni in re humilitatem consectatus sit, in eaq; mente se & reipsa exercuerit. Vix enim per assiduam meditationem ad habitum humilitatis poterit peruenire, vt in artibus fieri solet.* Eodem collimat illud dictum S. BERNARDI B.ep.87. ad Ogerium canonicum regularem. *Humilitas, ad quam vtique ducit humiliatio, totius est spiritualis fabricæ fundamentum: siquidem humiliati via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugias humiliationis. Nam si non poteris humiliari, non poteris ad humilitatem prouehi.*

II. Medium est eiusdem in homilia de Humilitate. *Quonam pacto,* inquit, *ad salutarem hanc animi humilitatem pernicioſa superbiæ elatione relicta descendemus? Si perpetuo studium modestiæ exerceamus, &c. Vide ne in sermone arrogantiam vsurpes sophisticam, neq; dictionem ostentes superbam, sed in omnibus splendoriac magnificentiæ detrahas, comis erga amicum, mansuetus erga domesticum, patiens erga temerarios, humanus erga humiles, patronus afflictis, inuisens in dolore constitutos, in summa, neminem contemnens: suauis in appellatione, alacer in responsione dexter & expositus vniuersis, neq; tua ipsius celebrans encomia neque alios, qui hoc faciunt, subornans, neq; inhonestam de proximo famam admittens, & virtutes tuas, ac prærogatiuas, quantum fieri potest obtegens: peccatorum verò gratia teipsum accusans, nec expectās, vt ab aliis reprehendare: vt idem facias, quod iustus, qui in principio sermonis seipsum accusat: & sis, qualis erat Iob, quem non puduit verbis tumultuationem propriam contra se depradicare ruinam. Nesis increpando molestus ac seuerus neq; statim, aut cum animi commotione quenquam reprehendas. (resipit enim hoc contumaciam quandam) Neq; propter modica delicta condemnes aliquem, quasi rigidus iuris exactor, sed eos qui deliquerunt complectare, & spiritualiter instruas, quemadmodum admonet Apostolus.* Hom.22. Gal.6.1.

Matt.6.2. *considerans teipsum ne & tu tenteris. Et tantum studij impendas, ne apud homines gloriosus habeare, quantum impendunt alij, vt glorificentur, siquidem*
1.Pet.5.3. *Christi memor fueris. At prælatus es aliis, & homines te glorificant. Par esto*
subiectis, non tanquam dominans in cleris, vt Apostolus inquit, neque secula-
Matt.20.27. *ribus principibus te conformes. Qui namq; primus esse accepit, omnium hominum seruum esse iubet Christus.*

III. Medium est S. Ioan. Chrysost. ad populum, vt non solum, sermone actioneque externa nos deprimamus, sed reuera in animo humiliter de nobis nostrisque meritis sentire discamus, iuxta illud Chri-
Ch.hom.8. sti. *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis: dicite quia serui inutiles sumus.*
Luc.17.10. *Nolimus*, inquit, *extolli, sed nos dicamus inutiles, vt vtiles efficiamur. Nam si te quidem dixeris probabilem, licet probabilis existas inutilis factus es, si verò te nominaueris inutilem factus es vtilis, licet sis improbandus; propterea meritorum oblinisci necessarium est.* Et infra. *Nam & nos seruos habentes, maximè tunc eos acceptos habemus, cum postquam omnia beneuole ministrarint, nihil magnum fecisse se censent. Itaque si tu quoque magna vis reddere*
Matt.8.8. *merita tua, ea ne magna esse putes, & magna tunc erunt. Sic & Centurio dice-*
1.Cor.15.9. *bat. Non sum dignus, vt intres sub tectum meum: & propterea dignus factus est, & admirationi super omnes Iudæos habitus. Sic & Paulus dicens. Non sum*
Matt.3.11. *dignus vocari Apostolus, & propter hoc omnium primus factus. Itidem & Ioannes. Non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius, & ideo amicus quoque fuit sponsi. Et manum quam dixit esse calceamento indignam, hanc super caput suum Christus attraxit. Sic & Petrus dicebat. Exi à me quia peccator*
Luc 5.8. *homo sum Domine, & idcirco factus est Ecclesiæ fundamentum. Nihil enim Deo tam gratum, quam cum extremis peccatoribus semetipsum connumerare. Hoc est totius sapientiæ principium.*

Matt.17.9. IV. Medium est, occultare suas virtutes, exemplo Christi Domi-
Ch.hom.3. ni, qui miracula à se facta voluit nonnunquam silentio supprimi, vt transfigurationem in monte. Hoc tradit S. Chrysost. in Matthæum *Sicut vestem pretiosam*, inquit, *cum in publico ponimus plurimos ad insidias prouocamus, si verò domi recõdamus, in tuto cuncta seruabimus: sic si opes virtutũ palam quasi venales assidue portemus in mente, inimicum irritamus ad furtum, sin verò nemo alter id scierit, nisi quem nulla occulta latent, tutissimo in*
B.serm.4. *loco consistent.* Et S. Bernardus de aduentu Domini. *Carissimi vtile est abscondere magis, quam ostentare, si quid habemus boni, sicut & mendici cum eleemosynam petunt nõ pretiosas vestes ostendunt, sed seminuda membra aut hulcera si habuerint, vt citius ad misericordiam videntis animus inclinetur. Quã*
Luc.18.12. *regulam publicanus ille seruauit multo melius pharisæo, & ideo descendit iustificatus ab illo, id est, præ illo.* Plura media habes in Panario nostro V. gloria vana & Superbia.

CAPVT

CAPVT VII.

Quibus indiciis humiles agnoscantur.

PRIMVM indicium ponit S. Basilius, in modestia habitus. *Animum humilem, ait, consequitur visus subtristis & in terram demissus habitus neglectus, capillus passus, vestis sordida, ita tamen vt hæc videantur fortuito fieri, quæ lugentes de industria faciunt. Vestis cingulo corpori sit aptè accincta: cinctura autem neq; lumbis sit superior, (muliebre enim hoc) neq; adeò remissa, vt vestis diffluat, noxium namq; istud. Incessus verò neq; lentus, vt qui animi dissoluti sit signum, neq; rursus celer & concitatus, vt qui ipsius impetus perturbatos ac temerarios esse demonstret. Noli autem quærere, neq; in colore iucunditatem vestis, neq; in structura tenuitatem ac mollitiem. Vestis autem crassities talis esse debet, vt caloris gratia opus non habeat altera. Calceus vilis quidem pretii, sed tamen satis commodè necessitatem expleat.* Sumpta sunt hæc ex epistola prima Basilii ad Gregorium Theologum, cum describit mores eremitæ. B.orat.17.de humil.

II. Indicium humilitatis tradit S. Ambrosius in psalmum 118. nempe patientiam in aduersis. *In Euangelio*, inquit, *Dominus Iesus docens virtutem atq; insigne patientiæ ait. Qui te percusserit in maxillam, præbe ei & alteram. Vult enim discipulos suos & iniuriarum esse patientes, nec referire facile, ne dum referire potens iniuriam faceret, indicium humilitatis non exhiberet. Patientia enim humilitatis indiciũ est.* Id verò declarar paulo post exemplo regis Dauidis his verbis. *Quippe cum conuitiaretur. Semei filius Gera sancto Dauid, virum sanguinarium appellans, & malediceret ei quando fugiebat filium suum Absalon, parricidalia ad tempus bella declinans, tacebat rex, & summum patientiæ insigne præstabat. Etenim cum tentationis suæ tempus intelligeret, vt ei parricidale prælium moueretur, magis humilem se volebat videri, quo Domini mitigaret offensam, quam exasperandum eius arbitrabatur in sua tentatione iudicium, si forte suas iniurias vltum iret. Inde & populi duci Abisai vindicare cupienti ait. Quid mihi & tibi est fili Saruiæ? ideo maledicit mihi, quoniam Dominus dixit illi vt maledicat. Ecce filius meus, qui exiuit de ventre meo, quærit animam meam. Si autem modo extraneus maledicit mihi, dimitte illum, vt maledicat, quoniam Dominus dixit illi, vt videat humilitatem meam, & retribuet mihi Dominus bona pro maledicto hoc. Quod & prophetico dixit spiritu, & probauit euentu. Cum enim repleta fuerit humilitas, peccatum soluitur.* Vnde A.serm.10. Matt.5.39. 2.Reg.16.

T. li. de Patien. Tertullianus. *Quos felices Dominus nisi patientes nuncupauit? Beati pauperes spiritu, illorum enim est regnum cælorum. Nullus profecto spiritu pauper nisi humilis. Quis enim humilis, nisi patiens, quia nemo subiicere se potest sine prima patientia subiectionis ipsius.* Et S. Bernar. in sermone Signum Magnum. *Collectaneæ sunt humilitas & mansuetudo, in eo confœderatæ germanius, qui dicebat. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.*

Matt. 5. 2.

B. de B. Virg.

Matt. 11. 29.

C. c. 39. III. Indicium, & quidem multiplex tradit Ioan. Cassianvs libro quarto institutionum. *Humilitas*, inquiens, *his indiciis comprobatur. Primo, si homo mortificatas in se habeat omnes voluntates. 2. si non solum actuum suorum, verum etiam cogitationum nihil suum velauerit Superiorem. 3. si nihil suæ discretioni sed iudicio eius vniuersa committat, ac monita eius sitiens libenter auscultet. 4. si in omnibus seruet obedientiam, mansuetudinem, & patientiæ constantiam. 5. si non solum iniuriam inferat nulli, sed ne ab alio quidem sibimet irrogatam doleat atq; tristetur. 6. si nihil agat, nihil præsumat, quod non vel communis regula, vel maiorum cohortentur exempla. 7. si omni vilitate contentus sit, & ad omnia se, quæ sibi præbentur, velut operarium malum iudicarit indignum. 8. si semetipsum cunctis inferiorem, non superficie pronunciet labiorum, sed intimo cordis credat affectu. 9. si linguam cohibeat, vel non sit clamosus in voce. 10. si non sit facilis ac promptus in risu.* Ex his indiciis S. Benedictus eo posterior videtur confeciſſe suos Humilitatis gradus.

C. c. 14. Et in 3. psal. pœnit. IV. Indicium tradit S. Gregorius libro 22. moralium, nempe, peccata sua & vltro accusare, & aliis accusantibus non negare. *Summopere*, inquit, *curandum est, vt mala quæ fecimus & sponte fateamur, & hæc aliis arguentibus non negemus: Superbiæ quippe vitium est, vt quod de se fateri quisq; quasi sua sponte dignatur, hoc sibi dici ab aliis dedignetur.* Ex hoc indicio deinde valde commendat humilitatem S. Iob. *Vnde*, inquiens, *certissimè apparet, quantæ munditiæ in omnipotentis Dei oculis fuerit, qui & vitauit mala ne committeret, & tamen quæ eum committere contigit, hominibus non abscondit, quatenus ei & iustitiæ sit gloria declinasse peccatum, & iustitiæ custodia, quod non potuit declinare prodidisse. Mirentur in eo qui volunt castitatis continentiam, mirentur integritatem iustitiæ, mirentur viscera pietatis: ego in eo non minus admiror confessionem humilitatem peccatorum, quam tot sublimia gesta virtutum.* Pro huius indicii commendatione facit quod scribit Lactantivs in diuinarum institutionum Epitome. *Nos, etiamsi nullum sit peccatum confiteri debemus. Humilitas enim tam cara & amabilis Deo est, quicum magis suscipiat peccatorem confitentem, quam*

L. c. 6.

iustum.

iustum superbum, quanto magis iustum suscipiet confitentem eumque in regnis cælestibus faciet pro humilitate sublimari?

V. Indicium est, Humilia officia exercere, quale Christus Dominus, impendente morte, exercuit, cum à cæna surrexit, linteo se præcinxit, aquam in peluem misit, pedes discipulorum, & inter eos Iudæ proditoris abluit: quod eo pluris faciendum est, quod hoc vnũ fere exempli loco imitandum illis commiserit dicens. *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.* Ioan. 13. 15. Vnde S. Augustinus in caput XIII. Ioannis. *Tanta est quippe humanæ humilitatis vtilitas, vt eam suo commendaret exemplo etiam diuina sublimitas: quia homo superbus in æternum periret, nisi illum Deus humilis inueniret. Venit enim filius hominis quærere & saluum facere, quod perierat.* A. tract. 55. Qualem exercuit humilis rex Dauid, cum non dubitaret nudus, ridente licet vxore Michol, ante arcam Dei religionis ergo saltare, vt est in sacra historia regum. De quo facto ita scribit S. Gregorius libro 27. moralium. *Ecce, quem Dominus cunctis singulariter prætulit, seseſub Domino, & exæquando minimis, & abiecta exhibendo contemnit. Non potestas regni ad memoriam reducitur, non subiectorum oculis saltando vilescere metuit, non se honore prælatum ceteris, ante eius arcam, qui honorem dederat, recognoscit. Coram Deo egit vilia, vel extrema, vt illa ex humilitate solidaret, quæ coram hominibus egerat fortia. Quid de eius factis ab aliis sentiatur ignoro, ego Dauid plus saltantem stupeo, quam pugnantem: pugnando quippe hostes subdidit, saltando autem coram Domino semetipsum vicit.* 2. Reg. 6.

VIDE V. *Abnegatio. Cognitio sui. Diffidentia sui. Simplicitas. Timor Dei. Et in* PANARIO V. *Amor sui. Immodestia. Inobedientia. Iudicium proprium. Præsumptio. Superbia. Voluntas propria.*

I.

IEIVNIVM.

CAPVT I.

Quid sit Ieiunium & quotuplex.

IEIVNII nomine hoc loco non tantum parsimonia victus, quæ per omnem vitam diuina lege omnibus seruanda est Christianis, sed etiam seuerior quædam à cibis abstinentia intelligitur, non qualem aut inopia rei familiaris in pauperibus, aut opum congerendarum cupiditas in auaris, aut ostentandæ gloria sanctitatis ostendit in hypocritis, sed qualem ipsi nobis, aut studio Ecclesiasticis legibus obsequendi, aut retinendi instituta & consuetudines salutares maiorum, aut sponte ad coercendam
B. quæst. 16. carnis lasciuiam, aut ad promerendum Deum, imperamus. Quo sensu S. Basilius in regulis fusius disputatis scripsit. *Abstinentiam appellamus, non si quis se à cibo penitus abstineat, quando hoc violenta quædam vitæ dissolutio est, sed eam, quam tollendæ contumaciæ corporis causa pietatis ergo de industria sequimur. Quarum enim rerum voluptates ab iis qui ex libidine vitam degunt expeti solent, ab his nobis, qui ad veram pietatis culturam contendimus, est temperandum.*

THEOLOGI maioris lucis causa distinguunt triplex ieiunium magnum & generale, Philosophicum & Ecclesiasticum. Magnum &
Isa. 58. 6. generale est abstinentia à vitiis, iuxta illud Isaiæ. *Nonne hoc est magis ieiunium, quod elegi, dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes?* Vnde S. Augustinus tractatu in Ioannem.
A. tract. 17. *Ieiunium magnum & generale est abstinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum ieiunium, vt abnegantes impietatem & seculares cupiditates temperanter & iustè & piè viuamus in hoc seculo.* Et Quæstionum Euangelicarum libro secundo.
Id. c. 18. *Scriptura docet generale ieiunium, non à concupiscentia ciborum tantum, sed ab omni lætitia temporalium delectationum.* Alterum ieiunium dicitur Philosophicum, vel morale, & non est aliud quam cibi & potus parsimonia, qua temperate etiam ab Ethnicis secundum rectam rationem vita instituitur, de quo agemus in titulo de Temperantia. Tertium est Ecclesiasticum, quo iuxta certum & præscriptum

scriptum Ecclesiæ morem certis diebus,& carnium esu abstinemus,& vnica duntaxat refectione plena, vel prandii, vel cœnæ, contenti sumus. Atque hoc propriè dicitur ieiunium,de quo nunc agitur;& diuiditur in varia ieiunia,vt Quadragesimæ,Quatuor temporum, Vigiliarum,Feriæ sextæ & Sabbathi. Eodem pertinent ieiunia,tam temporalia,quam perpetua ex professione monastica,vel priuato animi proposito assumpta.

CAPVT II.

De dignitate & præstantia Ieiunii.

MIRIS laudibus plærique omnes S. Patres abstinentiæ vel ieiunii consuetudinem exornarunt. Et primo ab antiquitate,quod in ipsa adeo paradiso à Deo ipso sit institutum & mandatum. Vnde Hieronymus libro secundo aduersus Iouinianum. *Nunc*, inquit, *ad exordiũ generis humani transiens docebo primum Adam in paradiso accepisse præceptũ, vt cætera poma comedens ab vna arbore ieiunaret. Beatitudo paradisi absque abstinentia cibi non potuit dedicari. Quamdiu ieiunauit, in paradiso fuit,comedit & eiectus est.* Et S.Basil.homilia de ieiunio. *Ades huc, ac per historiã decurrens vestiga ieiunii antiquitatem. Neq; enim recens inuentum est, sed pretiosus thesaurus à maioribus repositus ac traditus. Quicquid vetustate præcellit,idem venerabile est. Reuerere igitur ieiunii canitiem. Tam vetus est,vt simul cum homine condito ceperit, in paradiso præscriptum est. Primum illud præceptum accepit Adam,ne de ligno scientiæ boni ac mali ederet. Hoc autem verbum. Non edetis, ieiunij & abstinentiæ lex est.* Idem mox subiungit ieiunii beneficio patere nobis reditum ad paradisum. *Quoniam non ieiunauimus*, inquiens, *exulamus è paradiso: ieiunemus igitur, vt ad illum post liminio reuertamur. An non vides, quomodo Lazarus per ieiunium ingressus est paradisum?* Eodem modo loquitur S. Athanasius libro de Virginitate. *Magnum*,ait,*munimentum est ieiunium. Vt enim ob escam & inobedientiam proturbatus est Adam ex paradiso,ita rursum per ieiunium & obedientiam in paradisum, qui volet,redibit.* Idem S. Hieron. loco citato. *Nec secunda*, inquit,*conscriptio tabularum absque ieiunio potuit impetrari; quod ebrietas perdiderat,inedia reperit. Ex quo ostenditur posse nos per ieiunium redire in paradisum,vnde per saturitatem fueramus eiecti.*

Hieron.

B.hom.1.

Gen.3.3.

Deinde laudarunt ieiunium ex eo,quod cibus sit angelorũ, atque ideo ieiunantes imitentur vitam angelicã. *Ieiunium*, inquit S. Athanas. lib.sup.alleg. *angelorum cibus est, & qui eo vtitur ordinis angelici censendus est.* Et S.Chrys.ser. de ieiunio. *Ieiunium angelorum imitatio est pro nostra virili*

A.de Virgin.

Ch.serm.1.

T. ad Epiſc. AEgypti. *virili, contemptus præſentium, ſchola precum, alimonia animæ. Et Theophilus Alexandrinus libro 3. Paſchali. Ergo qui ieiunia, id eſt, conuerſationem Euã-*
Rom. 14. 17. *gelicam imitantur in terris, meminerunt illius dicti: Regnum Dei non eſt cibus*
B h. 1. de ieiun. *& potus, ſed iuſtitia, & gaudium, & pax, & lætitia.* S. Baſilius homilia iam dicta. *Homo angelorum ritu viuens, dum pauciſſimis contentus eſt, ſimilitudinem cum illis aſſequitur.* Et infra. *Quod ſi angelorum cibus eſt vllus, panis*
Pſ. 77. 25. *eſt, quemadmodum ait propheta. Panem angelorum comedit homo: non carnes, nõ vinum, non alia quæ ingenti ſtudio apparantur.* Et homilia ſecunda. *Angeli ſunt, qui in ſingulis Eccleſiis deſcribunt ac recenſent ieiunantiũ capita.*

Tertio, laudarunt S. Patres ieiunium, eo quod beneficio ieiunii & quidem diuturni tres ſanctiſsimi prophetæ, vt Moyſes & Elias, qui in quadrageſimum vſque diem illud extraxerunt, & S. Ioannes Baptiſta, qui in omnem vitam, typum Chriſti ſaluatoris imprimis geſſerint,
H. lib. 2. & miranda quædam egerint. De Moyſe in Iouinianum ita ſcribit Hieronymus. *Moyſes quadraginta diebus & noctibus ieiunus in monte Sina etiam tunc probans non in ſolo pane viuere hominem ſed in omni verbo Dei, cum Domino loquitur, populus autem ſatur idola fabricatur. Ille vacuo ventre legem accipit ſcriptam digito Dei: iſte manducans, & bibens, conſurgens q; ludere aurum conflat in vitulum.* Et infra de Elia. *Elias quadraginta dierum ieiunio præparatus Deum vidit in monte Oreb & audit ab eo. Quid tu hic Elia? Multo familiarior iſta vox quam illa in Geneſi Adam vbi es? Elias igneo curru raptus ante immortalis eſſe cæpit, quam mortuus. Ob ieiunio-*
B. hom. 1. cir. *rum conſortia Dominus noſter Moyſen & Eliam transfiguratus in monte ſecum oſtendit in gloria.* De Baptiſta Ioanne verò in hæc verba S. Baſilius. *Ioannis Baptiſtæ vita, quid aliud erat, quam vnicum ac perpetuum ieiunium? qui non habebat lectum, non arua, non aratorem, vt ait Heſiodus, bouem, non triticum, non piſtorem, deniq; non aliud quidquam eorum, quæ ad victum pertinent. Ideoq; inter natos mulierum non extitit quiſquam maior Ioanne Baptiſta.*

Quarto, quia Chriſtus ipſe Dominus ieiunio quadragenario prædicationem ſuam inchoare & conſecrare voluit. Vnde Ambroſius ſermone 34. *Hanc Quadrageſimam nobis Dominus ſuo ieiunio conſecrauit. Quod dixi, ieiunio, non ieiuniis Vnum enim Domini ieiunium fuit, quia continuatis 40. diebus & noctibus cibum omnino non ſumpſit. Quiſquis ergo Chriſtianus conſecratam ieiunando non impleuerit Quadrageſimam præuaricationis & contumaciæ reus tenebitur, quod legem diuinitus pro ſalute ſua datam prandendo ipſe reſcindit.* Et S. Ignatius ad Philippenſes. *Quadrageſimam nolite pro nihilo habere, imitationem enim continet Dei conuer-*
Orig hom. 10. *ſationis.* Et Origenes in Leuiticũ. *Habemus Quadrageſimæ dies ieiuniis cõſecra-*

secratos. Et Apostoli ipsi apud Clementem Romanum *Post Epiphaniã*, inquiunt, *seruandum est vobis ieiunium Quadragesimæ continens memoriam conuersationis & legislationis Domini.* Cl. 5. const. c. 13.

CAPVT V.

De multiplici Ieiunii fructu.

INTER varios ieiunij fructus ille occurrit primus, quod valeat ad coercendam carnis lasciuiam, idcirco enim Apostolus dixit, *Castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* vti S. Patres illa verba intellexerunt, inter quos est Chrysost, in commentarijs Paulinis & S. Ambros. in epistola ad Ecclesiam Vercellensem. Vnde Ecclesia in præfatione Missæ canit. *Qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & præmia.* Et S. Cyprianus de ieiunio & tentationibus. *Ieiunijs*, inquit, *vitiorum sentina siccatur, petulantia marcet, concupiscentiæ languent, fugitiuæ abeunt voluptates. Ieiunium si discretione regatur omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ spoliat & exarmat. Ieiunium extraordinarios motus in cippo claudit & artat, & appetitus vagos distringit & ligat.* Et S. Basil. de ieiunio. *Scis quod caro cõcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Itaq; cum hæc sibi inuicem aduersentur, subtrahamus carni voluptatem, augeamus animæ robur, vt per ieiunium collectis viribus ad superandas concupiscentias coronis abstinentiæ repositis cingamus.* 1. Cor. 9. 27. A. ep. 88. B. hom. 2.

2. Parat animum ad rerum diuinarum contemplationem, & instituendas denote preces ad Deum. Exemplum habemus in Moyse, qui vt est in Exodo, quadraginta dierum ieiunio promeruit colloquium cum Deo. Et in Elia, qui totidem dies, vt est in Regum historia, ieiunio vacauit, vt Deum in monte Horeb quadantenus contueri posset. Sed & Danielem legimus trium hebdomadarum inedia se comparasse ad excipiendas diuinas reuelationes. Quo exemplo impendentibus solemnioribus festis Ecclesia Catholica consueuit se præuio ieiunio & vigilia ad officia diuina celebranda præparare, & S. Bernard. annotauit sermone in vigilia S. Andreæ. Vnde S. Chrys. in Genesin. *Ieiunium animæ nostræ alimentum est, leues ei pennas producit, vt in sublime feratur, & summa contemplari queat, voluptatibusq;, & omnibus, quæ in hoc mundo habentur suauia, ipsa sit Superior. Et quemadmodum leuiores naues maria velocius transeunt, contra multo onere grauatæ submerguntur: ita ieiunium quidem leuiorem reddens mentem efficit, vt facilius huius vitæ pelagus trãsmit-* Exo. 34. 3. Reg. 19. Dan 10. Ch. hom. 1.

tat, & in cœlum, ac ea quæ in cœlis sunt, respiciat, & nihil faciat præsentia.

3. Valet in peccatoribus pœnitentiam agentibus ad impetrandam peccatorum veniam, & placandam diuinam indignationem. A ep. 82. Tob. 4. 12. Id. serm. 15. Au. serm. 60. de temp. 3. Reg. 21. H. l. 2. in Iouin. Ionæ. 3. *Quæ nobis salus esse potest*, scribit S. Ambrosius, *nisi ieiunio eluerimus peccata nostra, cum scriptura dicat, Ieiunium & eleemosyna à peccato liberat?* Et de natali Domini. *Nullum tam graue delictum est, quod non purgetur abstinentia, eleemosynis extinguatur.* Et S. Aug. concionem his verbis alloquitur. *Pro peccatorum indulgentia, & pro misericordia diuina ieiunemus* Achab impius, & Niniuitæ gentiles imminentem iram Domini *ieiuniorum miseratione* ait Hier. *detorserunt, quem & Sodoma placasset*, addit; *si lacrymas pœnitentia patrocinante voluissent conciliare ieiunio.* Cornelius centurio certe, vt Spiritum sanctum acciperet, crebris meruit ieiunijs, S. Ioan. quoq; Euangelista teste Eusebio lib. tertio historiæ Ecclesiasticæ, sæpius se macerauit ieiunijs, vt peccatori cuidã Deũ redderet propitiũ. Ac deniq; D. Iust. in Apologia altera tradit catechumenos doceri solitos, ieiuniis ac precationibus veniam peccatorũ deprecari. Act. 10. L. c. 17.

4. Valet in iustis ad expiandas peccatorum pœnas, quia vt aliis voluntarijs afflictionibus, ita sacris ieiunijs maximè satisfacimus, vt Patres diserte tradiderunt. Tertullianus libro de ieiunio. *Sicut primum*, ait, *vsus cibi perdidit, ita ieiunium Deo satisfaciat, atque salutem æmulo modo reaccendat inedia.* BASILIVS homilia prima de ieiunio. *Per ieiunium satisfacito Deo.* Sanctus Epiphanius in compendiaria doctrina. *Ieiunamus quarta & pro sabbatho vt pro peccatis nostris ieiunia nobis apud Deum supputentur.* Sanctus Bernardus in Cantica. *Ego interdum abstineo sed abstinentia mea est satisfactio pro peccatis, non superstitio pro impietate.* Neque hæc satisfactio, vt hæretici nugantur, imminuit satisfactionis Christi efficaciam, sed auget potius, quia omnem vim suam nostra satisfactio incipit ab illa Christi. Vnde Basilius & Chrysostomus hanc phrasin vsurpant. *Ieiunemus vt passionis Christi participes simus.* B. ser. 66. B. C. hom. 1. de ieiun.

5. Valet ad promerendam vitam æternam. *A diebus enim Ioannis baptistæ ieiunatoris*, ait D. Hier. *regnum cœlorum vim patitur & violenti rapiunt illud.* Christus Dominus certe apud Matthæum excluſa gloria vana in abscondito ieiunanti cælestem promittit mercedem. *Et Pater tuus*, ait, *qui videt in abscondito, reddet tibi.* Atque Apostolus in priore ad Corin. ep. in eo castigantes corpus ieiuniis cõfert cũ pugilib., in agone contẽdentib. q; sicut hi ab omnib. abstinent, vt corruptibilẽ coronam accipiant, ita illi à cibis ieiunant vt coronam consequantur incorruptã. Vnde S. Amb. ad Ecclesiã Vercellensẽ. *Qui sunt hi præceptores noui* H. l. 1. in Iouin. Matth. 6. 18. 1. Cor. 9. 25. A. ep. 82.

(Ioui-

(Iouinianistæ) *qui meritum excludunt ieiunij? nonne gentilium vox ista est dicentium, manducemus & bibamus?* S. Basilius de Ieiunio. *Ieiunium ad venturi seculi mala fugienda, & assequenda bona vtile est.* S. Hieron. in altero contra Iouinianum libro id præcipue contendit, nempe meritorium esse ieiunium. S. Augustinus sermone 62. *Ieiunium remedium est aut præmium; hoc est, aut indulgentiam peccatorum, aut præmium regni cœlestis acquirit.* Et libro de Ecclesiasticis dogmatibus. *Pro amore castigandi corporis abstinentibus à vino, vel carnibus nihil credere meriti accrescere, non hoc Christiani, sed Iouiniani est.* B. hom. 1. A. c. 68.

6. Valet etiam ad impetranda & promerenda bona temporalia, vti exempla complura S. Scripturæ demonstrant. *In Exodo*, inquit D. Hieron. libro notato, *aduersus Amalech oratione Moysi & totius populi vsq; ad vesperam ieiuni dimicatū est. Iesus filius Naue stationem impetrauit Soli & lunæ, & inediam plusquam vnius diei victoris exercitus protelauit. Congregatum Samuel populum in Maspha indicto ieiunio roborauit, & hostibus fecit fortiorem. Assyriorum impetum & potentiam Sennacherib Ezechiæ Regis saccus & ieiunium prostrauit. Anna vxor Helchanæ inanem cibo ventrem ieiunio meruit implere.* Daniel, qui trium hebdomadarum ieiunio Domino miserabilis apparuerat, post ieiunium in lacu fuit horribilis. Iudith atq; Hester ieiunij beneficio patriam tyrannide & excidio liberarunt. Anachoretæ olim seueritate ieiunij longissimè vitam produxerunt. *Excipite maleualentes*, inquit S. Basilius, *sanitatis matrem. Qui bona estis valetudine excipite bona habitudinis custodē. Interroga medicos, ac dicent tibi, nihil est periculosius habitudine corporis extremè bona: eoq; qui peritissimi sunt artis per ieiunium detrahunt redundantia, ne vis naturæ pondere corpulentiæ fracta succumbat.* Exo. 17. Ios. 10. 1. Reg 7. 2. Par. 32. 1. Reg. 1. Dan. 10. Hippocrates. Galenus.

7. Valet ad frangendam dæmonum potestatem. Sara siquidem vt est in libro Tobiæ, à demonio per ieiunium liberata est. Et Christus ipse contra dæmonis tentationes pugnaturus longo se ieiunio, vt loquitur Ambrosius, armauit. Deinde aperte docuit acriora quædam dæmonia non superari nisi ieiunio & oratione. *Vide*, ait Augustinus in sermone quodam, *quanta sit ieiuniorum virtus, vt id facere ieiunia valeant, quod Apostoli nequiuerunt* S. Athanasius libro de Virginitate. *Vides quid faciat ieiunium? morbos sanat, distillationes exsiccat, dæmones fugat, prauas cogitationes expellit, cor mundum efficit.* Et infra. *Quisquis ab immūdo spiritu vexatur, certum habere debet hoc pharmaco, ieiunio inquam statim spiritus malos afflictos abscedere vim ieiunii metuentes.* S. Hieron. in Iouinianum. *Quam pulchra res quæ placat Deum, leones mitigat, dæmones terret?* Tob. 3. A. ep. 82. Matth. 17. 22. Aug. ser. 65. de temp. H lib. 2.

8. Valet denique etiam ad colendum Deum. Legimus enim in veteri testamento Nazaræos voti religione obstricto, fuisse, vt abstinentia Deum colerent. *Vir*, inquit Dominus ad Moysen, *siue mulier cum fecerint votũ vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare, à vino, & omni quod inebriare potest, abstineant*. Vnde & alibi grauiter iratscitur Deus filijs Israhel, qui vinũ illis propinarãt. Deinde in noui testãenti primordiis apud B. Lucam laudatur Anna prophetissa filia Phanuel, quod nocte ac die *annis multis fuerit seruiens Deo in ieiuniis & obsecrationibus*, vbi vox est λατρευέσα, quæ significat religiosum cultum. Adhæc Apostolus ad Romanos. *Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentẽ, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum*. quæ sententia de refrenatione carnalium cupiditatum ab omnibus exponitur. at ea maximè fit per ieiunia. Ea de causa prisci Patres ieiunio etiam appellationem sacrificij, oblationis & cultus tribuerunt. TERTVL. de resurrectione carnis. *Sacrificia*, inquit, *Deo grata dico ieiunia, feras & aridas escas*. Concilium Nicenum 1. canone 5. agens de Quadragesima. *Vt mundum*, ait, *& solenne Deo ieiunium possit offerri*. Et Beatus Leo, sermone 2. de ieiunio decimi mensis. *Pro consummata perceptione omnium fructuum dignissimè largitori eorum Deo continentia libamen offertur*. Cassianus quoque & Gregorius Magnus scribunt nos per ieiunium Quadragesimæ *Deo offerre quasi decimas & primitias vitæ nostræ*. Demum Sancti Augustini sermone 230. de Tempore hæc verba sunt. *Aduersus dæmonum nequitiam, quæ nobis Dominus arma ostendit, debemus vtique retinere. Hoc, ait, genus non ejicitur nisi in oratione & ieiunio. Hæc cum plena fide exercentur pietas est: pietas autem ad omnia vtilis est, professionem habens vitæ præsentis & futuræ*.

Num. 6. 2.

Amos. 2. 12.

Luc. 2. 37.

Rom. 12. 1.

Cassian. collat. 21.

Greg. hom. 16. in Euang.

2 Tim. 4. 8.

CAPVT VI.

De Proprietatibus quibusdam Ieiunij.

PRima Proprietas est, vt cum eo delectus ciborum, vt abstinentia à carnibus seruetur, qui à Tertulliano appellatur *portionale ieiunium*. Pro quo multa suppetunt nobis exempla. Et principio quidem ex veteri testamento exemplum Danielis, qui ita de se loquitur. *In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum*. Ex nouo verò S. Ioan. Baptistæ, *qui locustis & syluestri melle*, inquit Hier. *vescitur, non carni-*

T. lib. de ieiun.

Dan. 10. 3.

Matt. 3. 4.

Hier. contra. Iouin.

carnibus, habitatioque deserti, & incũabula monachorum talibus inchoantur alimentis. Ioannes præcursor Domini, ait Augustinus, *locustis in eremo & agresti melle nutritur, non animalium carnibus, non volucrum suauitatibus pascitur.* S. Petrus Apostolorum princeps, teste Greg. Nazianzeno in oratione de pauperum amore, fere semper ieiunauit, solis lupinis vescens minuto asse comparatis. S. Matthæus Apostolus, auctore Clemente Alexandrino, tantum holeribus vitam tolerauit, perpetuo abstinens à carnibus. Iacobum fratrem Domini carnes non comedisse testatur apud Eusebium libro 2. historiæ Ecclesiasticæ Hegesippus. Idem ex Philone refert primos Christianos Alexandriæ à S. Marco Euangelista institutos à carnibus & vino abstinuisse, quod idem commemorat S. Hieronymus in libro de viris illustribus in Philone. S. Epiphanius in Compendiaria doctrina testatur multos fuisse qui sponte à carnibus abstinerent per totum annum. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi quarta dicit Christianos ieiunantes abstinere à carnibus. Quod per Quadragesimale ieiunium continuerint se à carnibus docent plurimi, vt S. Basilius homilia prima de ieiunio. Theophylus Alexandrinus libro tertio Paschali. Chrysostomus homilia sexta in Genesin, & Augustinus libro 30. contra Faustum capite quinto. S. Hieronymus vero contra Iouinianum libro secundo fusè probat bonam esse abstinẽtiam à carnibus & vino: & in Epistola ad Eustochium de custodia Virginitatis, apud multos anachoretas perpetua fuisse ieiunia, & à carne ac vino abstinentiam. Quod idem docet S. Augustinus libro primo de moribus Ecclesiæ, cap. 31. & 33. & Chrysostomus homilia 59. ad populum. In homilia vero sexta hanc laudem tribuit Antiochenis, quod maluerint quiduis pati, quam tempore Quadragesimæ, vetita, hoc est, carnes, vel originem à carne habentia, (vt oua, caseum, lac,) tangere nutrimenta. Quam laudem Nicephorus libro 17. historiæ suæ c. 32. quoq; tribuit Constantinopolitanis: nam in magna annonę caritate cum Iustinianus Imperator illis potestatem fecisset per Quadragesimam carnes emendi & vendendi, ea vti noluerunt. Plura exempla huius delectus habes in Vitis Sanctorum.

A ser. 65. de temp.

Cl. l. 2. ped. c. 2.

E. c. 22. & c. 17.

Ep. in fine Paschasii.

II. Proprietas, vt cum ieiunio & delectu à cibis semper iungatur abstinentia à vitijs; hoc enim S. Patres vocant verum ieiunium; eo quod ieiunium à cibis, cum sit res per se adiaphora, id est, nec bona, nec mala, inde habeat vt sit salutaris animæ. Ita S. Basilius homilia 2. de ieiunio. *Vt laudem*, inquit, *promereatur ieiunium, non est per se satis temperare à cibis sed ieiunium ieiunemus acceptabile, Deo gratum. Verum ieiunium est à vitijs immunem esse, continentia linguæ, iræ cohibitio, concupiscentiæ amputatio, obtrectationis, mendacij, periurij. Ab his abstinere verum est ieiunium.*

S. Ambrosius sermone 33. *Hæc voluntas est Domini, vt ieiunemus à cibis pariter & à peccatis. Abstinentiam indicamus corpori, vt à vitiis magis animam abstinere possimus. Frænum enim quoddam est luxuriantis animæ corpus exhaustum. Quisquis enim ieiunat & peccat, lucrum escarum fecisse videtur, non salutis, & parcendo copiis replesse cellarium, non mentem saginasse virtutibus.* S. Chrysostomus homilia 47. in Matthæum. *Hæc dixi, non quia ieiunium mihi non placeat, quod magnis soleo efferre laudibus, sed quia doleo, si cæteris neglectis satis ad salutem vobis ieiunium existimetis, quod in choro virtutum vltimum certè sortitur locum. Præcipuæ namq; virtutes sunt, charitas, humilitas, misericordia.* Et homilia 8. in Genesin. *Lasciuias carnis refrænemus, & verum probemus ieiunium: ieiunium autem dico abstinentiam à vitiis. Etenim abstinentia à cibis propterea recepta est, vt rigorem carnis refrænet, & æquum moderanti facile parere faciat. Ieiunantem ante omnia oportet iram refrænare, mansuetudinem addiscere, habere cor contritum, ante oculos cõtinuo proponere oculum æterni iudicis, liberalem esse in danda eleemosyna, nullum malum aduersus proximum in cor admittere. Hoc verum ieiunium est, sicut & Isaias ex persona Dei loquens dicit. Non hoc ieiunium elegi, dicit Dominus, vt torqueas quasi circulum ceruicem tuam, &c.* Et Hieronymus ad Celantiam. *Quid enim prodest tenuari abstinentia corpus, si animus intumescat superbia? quam laudem merebitur de pallore ieiunÿ, si inuidia liuidi simus? Tunc, inquam, præclara est abstinentia, tunc pulchra atque magnifica castigatio corporis, cum est animus ieiunus à vitiis. Imò qui probabiliter ac scienter abstinentiæ virtutem tenent, eo affligunt carnem suam, quo animæ frangant superbiam.*

Isa. 58.5.

Hi. ep. 14.

III. Proprietas est, quod ex omnibus virtutibus duas præcipuè comites sibi asciscat, Orationem & Eleemosynam, vti indicauit Raphael angelus, cum diceret ad Tobiam. *Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna magis, quàm thesauros auri recondere.* Et Christus Dominus apud Matthæum, docens quemadmodum iustitiæ opera recte exerceantur ad obtinendam mercedem æternam, harum virtutum opera tantum attigit. Et rursum docuit dæmones quosdam non expugnari nisi oratione & ieiunio. In Actis verò Apostolorum, narrante Luca ad Cornelium Centurionem angelus dicit. *Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.* Vnde S. Bernardus sermone quarto de ieiunio. *Vide quemadmodum sibi inuicem ieiunium & oratio socientur. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, & ieiunium gratiam promeretur orandi. Ieiunium orationem roborat, oratio sanctificat ieiunium & Domino repræsentat. Sint ieiunio nostro vt facile cælos penetret alæ duæ, orationis scilicet atq; iustitiæ.* Et S. Augustinus sermone 230. de tempore. *Oratio refectio est ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus sancti. Oratio duritiã cordis molli*

Tob. 12.8.

Matt. 6.

Matt. 17. 21.

Act. 10. 4.

mollit austeritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio, sic & ieiunium sine oratione non potest animam perfectè nutrire. A.serm.33. De Eleemosyna verò sic S. Ambrosius. *Illud etiam ad perfectionem ieiunij tacendum non est, vt qui abstinemus & minimè prandemus, hoc tempore prandia nostra pauperibus prærogemus. Hæc .n. est vera iustitia, si te esuriente de cibo tuo alius satietur, & tu prædictis tuis ieiuniis dominum roges, & ille pro te satiatus exoret.* Et S. Leo de ieiunio Pentecostes. *Tunc demum ad animæ curationem proficit medicina ieiunij, cum abstinentia ieiunantis esuriem reficit indigentis. Quia ergo scimus apud misericordem Deum ieiuniis præcellere eleemosynæ largitatem, discente ipso Domino, Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis, si animas nostras à peccatorum sordibus cupimus emundari, eleemosynam pauperibus non negemus.* L.serm.3. Luc.11.

IV. Proprietas ieiunii est, vt sit moderatum. Iubet enim Deus in Scripturis, ne declinemus ad dextram vel ad sinistram, & Apostolus monet, vt *rationabile sit obsequium nostrum.* Vnde S. Basilius in libro de Vera Virginitate. *Sicut in gulæ intemperantiam declinare graue ac periculosum est, ita per nimiam abstinentiam corpus atterere, & inutile reddere omni profecto ratione caret. Neq; enim abstinere à voluptatibus gulæ per se expetendum est, sed quia ad virtutis acquisitionẽ confert. Quod si illud, cuius gratia ciborum abstinentiam eligimus per immoderatã negligamus inediam, contra atq; instituimus agimus. Nam fracto contritoq; instrumento, neq; Deo inhærere per lectionis & orationis studium possumus, neq; ad fratrum beneficentiam humanitatis officium obire. Igitur & corporis cura necessario habenda est, non ipsius gratia, sed vt seruitio illius ad philosophiæ studia vti possumus.* Deut.5.32. Rom.12.1. Basil. S. Hieron. ad Nepotianum, de vita clericorum. *Tantum tibi modum ieiuniorum impone, quantum ferre potes. Sint tibi pura, casta, simplicia, moderata & non superstitiosa ieiunia. Quid prodest oleo non vesci, & molestias quasdam difficultatesq; ciborum quærere, carycas piper, nuces, palmarum fructus, similam, mel, pistacia? Tota hortorum cultura vexatur, vt cibario non vescamur pane, & dum delicias sectamur à regno cœlorum retrahimur. Fortissimum ieiunium est aqua & panis. Sed quia gloriam non habet, & omnes pane & aqua viuimus, quasi publicum & commune, ieiunium non putatur.* H.ep.2. Et ad rusticum monachum, de viuendi forma. *Ieiunia moderata sint, ne nimia debilitent stomachũ, & maiorem refectionem poscentia erumpãt in cruditatem, quæ parens libidinum est. Modicus ac temperatus cibus & carni & animæ vtilis est.* H.ep.4.

CAPVT

CAPVT VII.

De necessitate vel præcepto ieiunij.

Leuit. 16.31. IN veteri imprimis lege certis temporibus indictum fuisse ieiunium ostendit locus in Leuitico, vbi Dominus præcipit, vt septimo mense decima mensis omnis populus ieiunet vsque ad vesperam, & qui non afflixerit animam suam, moriatur & exterminetur de populo suo.

Ioel. 2. 12. Et apud Ioëlem idem clamat. *Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, in fletu, & in planctu.* quæ lex vt est moralis, non magis ad Iudæos, teste B. Leone de ieiunio decimi mensis, pertinet, quam ad Christianos. Et Zacharias. *Hæc dicit Dominus exercituum. Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudium & in solennitates præclaras.* Esther sibi omnibusq; filiis Israhel triduanam abstinentiam imperauit. Rex quoque Niniuitarum prædicatione Ionæ permotus, non hominibus tantum, sed etiam bestiis inediam indixit. De delectu ciborum si agatur, primum Adamo protoplasto lege diuina vetitum fuit, ne vesceretur in paradiso fructibus arboris scientiæ boni & mali. Post diluuium vsque ad legis Mosaicæ tempora, carnem cum sanguine comedere nefas fuit. Sub lege Mosaica quam multiplex in cibis delectus imperatus fuerit, in Leuitico non est difficile probare. Machabæi sane, qui veteris testamenti claudunt historiam, pæne soli in Ecclesia Catholica nominatim ex veteri lege celebrantur anniuersario cultu, quod mori maluerint, quam vel per simulationem carnes lege vetitas comedere.

L. serm. 4. Zach. 8. 19. Esth. 4. 16. Ioan. 3 7. Gen. 3. Hier. l. 2. in Ioüin. 2. Mach. 6 7.

A. ep 86. IN noua autem lege, etiamsi expressum non sit, quo tempore, quoque ciborum discrimine ieiunandum sit, tamen præceptum esse ieiunium dubitare non possumus. *Ego*, inquit S. Augustinus ad Casulanum, *in Euangelicis & Apostolicis litteris, totoque instrumento, quod appellatur testamentum nouum, animo id reuoluens, video præceptum esse ieiunii: quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non inuenio definitum.* Examinandum ergo erit, an de certis diebus ieiunii aliquid ex traditione Apostolica, consuetudine vniuersæ Ecclesiæ, vel lege Ecclesiastica statui queat.

A. c. 24. & ep. 118. Quarum autoritas quanta sit ex his S. Augustini & Hieron. regulis liquere potest. August. regula talis est in libro 4. de baptismo contra Donatistas. *Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè credi*

creditur. Idem repetit S. Leo de ieiunio Pentecostes. Hieronym. vero regula est in epistola ad Lucinium Bæticum. *Ego*, inquit, *illud te breuiter admonendum puto, traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt, ita obseruandas, vt à maioribus traditæ sunt, nec aliorum consuetudinẽ aliorum contrario more subuerti*. Et infra. *Vnaquæque prouincia abundet in suo sensu, & præcepta maiorum leges Apostolicas arbitretur*. Nunc breuiter aliquid dicamus de singulis ieiunijs in Ecclesia hactenus receptis, & primo de Quadragesimali. L. serm. 2. H. ep. 18.

De Ieiunio Quadragesimali.

Ex ieiuniis Apostolica Traditione ad nos manantibus merito primum locum tenet Quadragesimale ante Pascha, quia vniuersa tenet & hactenus tenuit Ecclesia Catholica Romana, illudq; apostolicæ esse traditionis S. Patres aperte agnouerunt, vt Hieronymus ad Marcellam ita scribens. *Nos vnam Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum toto anno tempore nobis congruo, ieiunamus*. Et B. Leo sermone de Quadragesima. *Quod ergo dilectissimi in omni tempore vnumquemque conuenit facere Christianum, id nunc solicitius & deuotius exequendum, vt Apostolica constitutio quadraginta dierum ieiunijs impleatur, non ciborum parcitate tantummodo, sed potione maximè vinorum*. Immo S. Ambrosius non semel notauit Quadragesimale ieiunium ab ipso Saluatore esse præceptum, ac idcirco necessario seruandum. Et S. Augustinus alicubi ait, *Præcipitur nobis & ex lege & prophetis & ex ipso Euangelio quod testimonium habet à lege & prophetis*. H. ep. 54. & in c 9. Matt. L. serm. 6. & 9. A. ser. 34. 36. 38. Aug. in ps. 110.

Vtut sit, siue Apostolica tantum traditione, siue etiam lege diuina sit præceptum, hoc nobis commendatior esse debet eius obseruatio, quod Christus Dominus eam ieiunarit. S. Ignatius siquidem in epistola ad Philippenses monuit ideo Quadragesimam non esse contemnendam, quod *contineat diuinæ conuersationis imitationem*. Sanctus Bernardus agens de eadem. *Tanto*, ait, *deuotius nobis imitandum est Christi ieiunantis exemplum, quanto certius est propter nos eũ ieiunasse, nõ propter seipsum*. Et Sanctus Ambrosius ad Vercellensem Ecclesiam, *quia isti ieiunandum negant, qua causa Christus ieiunauerit astruant, nisi vt nobis exemplo esset eius ieiunium*? Et alibi, *Ille qui peccatum nõ habebat, Quadragesimam ieiunauit, tu non vis Quadragesimã ieiunare qui peccas*? Neq; vt Christum imitemur, opus est ab omni omnino cibo totos 40. dies abstinere (licet quidam id fecerint) vt notauit Gregorius Nazianzenus oratione in S. Baptisma, sed pro modulo nostro, quantum vires ferunt, vti etiam monuit Sanctus Augustinus in sermonibus de B. ser. 3. A. ep 82. Id. serm. 25.

tempore. *Quanto enim*, ait idem, *plures dies sunt ieiunij, tanto maior est causa remedij. Quanto prolixior abstinentiæ cursus, tanto redemptio copiosior est salutis. Quanto austerior cura vulnerum, tanto medicina est salubrior peccatorum.*

A. ser. 157. & serm. 69.

De Ieiunio 4. Temporum.

IEIVNIVM sequitur 4. Temporum Quadragesimali auctoritate & necessitate proximum, quia iuxta regulam Augustini est Apostolicæ traditionis, ac pro tali illud veneratur Beatus Leo in sermonibus suis, vt in secundo de ieiunio Pentecostes, & sermone 8. de ieiunio septimi mensis, & sermone 7. de ieiunio mensis decimi. Ex caussis institutionis huius ieiunij, Vna est, vt sicut annus per quatuor voluitur tẽpora, ita hoc genere pœnitentiæ quasi decimas quadruplices Deo offerremus. *Ideo continentiæ obseruantia*, ait Leo de ieiunio decimi mensis, *quatuor est assignata temporibus, vt in idipsum totius anni redeunte decursu, cognoscere mus nos indesinenter purificationibus indigere, semper esse nitendũ, dum huius vitæ varietate iactamur, vt peccatum quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiunijs atque eleemosynis deleatur.*

L. ser. 9.

Altera est, quod sacræ ordinationes in Ecclesia secundum decreta Gelasii Papæ epistola prima his 4. temporibus perficerentur, vt quæ orationis publicorumq; ieiuniorum præsidio maximè indigerent. Tertia, vt iisdem temporibus, quibus fere fructus terræ vel seruntur, vel crescunt, vel inuehuntur, salubritas aeris à Deo impetraretur, & pro felici rerum temporalium prouentu, quod plenum est iustitiæ & pietatis, vt loquitur Sanctus Leo, gratiæ agerentur. Tres autem dies, qui tribus mensibus respondent commoditatis gratia in vnum mensem coniecti sunt, vt idem Leo docet sermone 9. de ieiunio 7. mensis, & sermone 8. decimi, & alij.

G. c. 15.

L. ser. 1. §. 8. de ieiun. 10. mens.

De ieiunio Vigiliarum.

POSTREMVM locum inter ieiunia toto orbe celebrata obtinet ieiunium Vigiliarum, ita appellatum, quod pridie magnorum Festorũ ieiunio Vigiliæ nocturnæ adiungi solerent, de quo ita Sanctus Bernardus in Vigilia Sancti Andreæ Apostoli. *Sanctorum*, inquit, *festa præcipua sanxit auctoritas votiuis præuenienda ieiunijs, vtiliter plane, & non ad insipientiam nobis, si adfuerit, qui aduertat: multa siquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes, nec tutum est omnino ce-*

lebrandas suscipere festiuitates sacras, maximeque, eas, quæ maximæ sunt; nisi prius abstinentia purificatione præmissa, quo & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum. Quibus autem Vigiliis ieiunandum sit, tum ex decretis Ecclesiasticis, tum ex more regionum & consuetudine populorum æstimandum est. *Nec enim* vt sapienter monuit D. AVGVSTINVS Ianuarium, *disciplina vlla est in his melior graui prudentique Christiano, quam vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcunque forte deuenerit.* Quæ regula etiam seruanda est in delectu ciborum, tum in Quadragesima & quatuor Temporibus ac vigiliis, tum feria sexta & Sabbatho cuiusque hebdomadæ vsurpari solito. A. ep. 118. c. 2.

CAPVT VIII.

Quantum de seueritate ieiuniorum Ecclesiasticorum nunc sit detractum.

QVONIAM sunt quidam, non modo hæretici, sed etiam semicatholici, qui conquerantur Christianam religionem videri plus æquo oneratam ieiuniorum & delectus legibus, operæ pretium facturi videmur, si hic ob oculos ponamus, quantum de seueritate ieiuniorum veterum in Ecclesia quondam vsitatorum hactenus detractum sit, atq; ita promptiores reddamur ad ieiunandum.

I. Detractio. Maiores nostri feria quarta, sexta, & in Occidente etiam Sabbatho non solum carnibus abstinebant, sed etiam ieiunabant: nos sublata feria quarta, cuius vestigia adhuc hærent in monasteriis, & in Polonia, delectum tantum ciborum feria 4. & Sabbatho retinuimus. Nam S. Ignatius ad Philippenses ita scribit. *Quarta & sexta feria ieiunate, reliquias pauperibus porrigentes.* Et Origenes in Leuiticum. *Habemus quartam & sextam septimanæ diem, quibus solenniter ieiunamus.* Et Epiphanius in Panario. *A quo non est assensum in omnibus orbis terrarum regionibus quod quarta & prosabbatho ieiunium est in Ecclesia decretum?* Et Canon est Apostolicus apud Clementem Romanum. *Post hebdomadam ieiunij in omni quarta feria & Paraseeue præcipimus vobis vt ieiunetis.* Or. hom. 16. E. hær. 75. Cl. 5. constit. c. ult.

2. Detractio. Illi ieiunijs sæpissimè coniungebant Vigilias, hoc est, nocturnos ad precandum Deum agebant conuentus, quod primis Christianis apud Eusebium lib. 2. historiæ Ecclesiasticæ attribuit Philo Iudæus. Nos vnam & alteram tantum Vigiliam, Natiuitatis E c. 17.

C.hom 26. Domini ac Paschæ necdum integras retinuimus. Has vigilias valde laudarunt S. Patres, vt S. Chrysost. in Acta Apostolorum. *Ecclesia Dei*, inquit, *nedijs surgit noctibus, surge & tu, & vide astrorum choream profundum silentium, magnam quietem obstupesce Dei tui miram dispensationē. Purior tunc est anima, leuior subtiliorq; tunc est, sublimia videt, ac expedita est.* S. Leo certe aliquot sermones in 4. Temporum ieiunijs habitos concluſit hac loquendi formula. *Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, Sabbatho autem apud beatissimum Petrum Apostolum pariter vigilias celebremus.*

3. Detractio. Illi ad horam nonam, quæ nobis est tertia pomeridiana ieiunia relaxabant: per sacram verò hebdomadam Paschæ totamq; Quadragesimam etiam vsq; ad vesperam ieiunia extrahebant, itaq; cænabant tantum, non prandebant. Nos autem relaxamus hora
T.de ieiunio. vndecima vel duodecima, & prandemus. Sic Tertullianus testatur Psychicos, id est, Catholicos solitos protrahere ieiunia ad horam nonam. Et Athanasius libro de Virginitate. *Post communionem*, inquit, *horæ nonæ comede panem tuum gratias agens Deo super mensam tuam.* Epiphanius in fine Panarii. *Quarta & prosabbatho ieiunium statutum est vsq; ad*
C.c.23. *horam nonam.* Cassianus collatione 21. ait horam capiendi cibi tempo-
P.ep.6. re ieiunij esse horam nonam. De Quadragesima S. Basilius homilia 1. de ieiunio. *Expectas vesperam vt cibum capias.* Paulinus ad Amandum. *Quotidiana ieiunia non refugit & pauperem mensam vespertinus conuiua non horruit.* Et Chrysost. homilia in Genesin quarta agens de Quadragesima. *Non existimemus*, ait, *inediam vsq; ad vesperam ad salutē nobis sufficere.*
B.c.41. S. Benedictus in regula. Quarta & sexta feria ieiunent vsq; ad nonam. Et infra. *Ab initio Quadragesimæ vsq; ad Pascha ad vesperam reficiantur.* Immò & S. Bernardus sermone 3. de Quadragesima. *Hactenus vsq; ad nonam ieiunauimus soli, nunc vsq; ad vesperam ieiunabunt nobiscum vniuersi reges & principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in vnum dives & pauper.*

4. Illi vnam tantum refectionem eamq; pertenuem ieiunantibus indulgebant, nunc pleno prandio vespertina accessit refectiuncula,
C.22.q.147.a.6. vel collatio, quam Ecclesiæ maiores, doctissimiq; Theologi & Iure-
N.c.21.n.14. consulti nec reprehendunt, nec damnant. vt Cardinalis Caietanus in commentarijs ad D. Thomam, Nauarrus in Manuali. Panormitanus & Innocentius in rubrica de obseruatione ieiuniorum. Quæ vti inducta videtur, ne noceat potus, ita debet esse tenuissima, ne si in cænam degeneret, omnis tandē ieiunij seueritas relicto solo delectu, è

medio

medio tollatur. Apud veteres enim nulla prorsus binæ refectionis esurialibus diebus mentio.

5. Illi, quod ad delectum attinet, non abstinebant solum à carnibus, ouis, caseo, sed etiam piscibus, aromatibus, fructibus quibusdam terræ, vino, mulso, omniq; potu, qui inebriare posset, contenti holeribus, leguminibus, pane, sale & aqua. Nunc verò ieiuniorum diebus fere solis carnibus abstinemus. In Quadragesima verò, licet non vbique, etiam ouis, caseo & lacticinijs. De piscibus meminit Chrysost. in homilia ad populum tertia. *Quæ vtilitas*, inquit, *cum auibus quidem & piscibus abstineamus, fratres verò mordeamus & comedamus?* De vino S. Basilius homilia prima de ieiunio. *Carnes non edis?* sed comedis fratrem tuum. *A vino abstines, sed ab iniurijs tibi non temperas.* De abstinentia etiam à potu aquæ. Nam Ambrosius sermone 39. arguit eos, qui obtendebant se tempore ieiunii sitim ferre non posse, eo quod dies æstiui essent longiores & Sol torrentior. C. hom. 3.

6. Illi, si monachi essent, quos S. Augustinus de moribus Ecclesiæ vocat *perfectos Christianos*, per omnem vitam communiter omnes ieiunabant. Quidam etiam in duos, tres, quatuor dies ieiunia protrahebant, solo pane & aqua victitantes. S. Athanasius scribit S. Antonium eremitam aliquando biduo vel triduo ieiunum mansisse, & quarto die tandem refectum. S. Hieronymus ait S. Hilarionem, nec diebus fœûis, licet grauissimè decumbentem, soluisse ieiunium. S. Augustinus verò de quibusdam etiam in vrbe degentibus libro ante citato ita scribit. *Ieiunia etiam prorsus incredibilia multos exercere didici, non quotidie semel sub noctem reficiendo corpus, quod est vsquequaque vsitatissimum, sed continuum triduum, vel amplius sapissime sine cibo ac potu ducere. Neque hoc in viris tantũ, sed & in fœminis, quibus item multis viduis & virginibus simul habitantibus, & lana ac tela victum quæritantibus præsunt singulæ grauissimæ probatissimæq;, non tantum in instituendis componendisq; moribus. sed etiam instruendis mentibus peritæ ac paratæ.* A. lib. 1. c 31. Ath. in vita. cius. H. in vita. A. c. 33.

7. De tractio. Christiani veteres, aut per paucos, aut nullos à ieiunandi lege, maximè in Quadragesima exemisse videntur, nam Sancto BASILIVS, *Omnes*, inquit, *pariter audiunt edictum* (ieiunij Quadrag.) *& summo gaudio excipiunt. Ne quis igitur semet excludat à numero ieiunantium, in quo omne hominum genus, omnis ætas, omnes dignitatum formæ censentur.* Sanctus AMBROSIVS inde probat omnibus ieiunandum, quia & pecudes apud Niniuitas pro hominum salute ieiunarint. Et iterum. *Pudet dicere*, ait, *senes & aniculæ Quadragesimam faciunt; iuuenes & iuuenculæ non faciunt.* B. hom. 2. de icium. A. ser. 40. Id. ser. 34.

Nunc à Theologis & Iureconsultis multi aut imbecillitatis, aut necessitatis titulo hoc vinculo liberantur. Imbecillitatis quidem, primo
H. ep. 7. pueri & adolescentuli vsque ad annum ætatis 21. eo quod, auctore S. Hieron. ad Lætam, ante annos robustæ ætatis periculosa sit grauis abstinẽtia. Deinde senes septuagenarii vel octogenarii, imò & sexage-
Con. c. 9. A. serm. 28. narii, quos Concilium Toletanum octauum singulari constitutione exemit. Et in Augustino auctor sermonum ad fratres in eremo sexagenarios quosdam reprehendit, quod nimia inedia corpus diuexarent.
Can. 68. Tertio ægri & valetudinarii; de quibus exstat canon Apostolicus. Quarto pauperes & mendici, quibus necessitas quotidiana facit ieiunia. Denique omnes qui ieiunare non possunt, vt habet constitutio A-
Cl. c. 19. C. hom. 10. postolorum apud Clementem Romanum libro quinto Constitutionum, & S. Patres docuerunt, vt S. Chrysost. in Genes. *Si ob corporis imbecillitatem*, inquit, *nõ potes ieiunus diem producere, nullus qui sapit propter hoc te arguere poterit. Dominum enim habemus mansuetum & misericordem, & nihil supra vires nostras à nobis exigentem*. & Sanctus Leo de ieiunio 7.
L. serm. 5. mensis. *Nihil à quoquam arduum, nihil asperum quæritur, nec nobis aliquid, quod vires nostras excedat indicitur, siue in abstinentiæ castigatione, siue in eleemosinæ largitione.*

Necessitatis verò titulo multi alii eximuntur lege ieiunii, non tamen delectus, vt fabri ferrarii, murarii & lignarii, aurigæ, agricolæ, viatores iter facientes pedibus, & quotquot grauibus laboribus corpora fatigant. Adhæc qui exercent se operibus misericordiæ, vel corporalibus vel spiritualibus proximo exhibendis, si ieiuni hæc pietatis officia commodè præstare non possint.

Atq; hæc omnia sufficiant loco vnius MEDII, *quo incitemur ad libenter ieiunandum: plura Media offendes titulo Temperantiæ, & in* PANARIO V. *Immortificatio passionum, Gula, & Voluptas carnis.*

INTEN-

INTENTIO RECTA.

CAPVT I.

Quid sit intentio recta, & quibus vocibus in Scriptura diuina appelletur.

INTENTIO, inquit S. Augustinus in altero libro de ser- Aug.c.21.
mone Domini in monte, est, *quæ facimus, quicquid facimus, quæsi munda fuerit & recta, & illud aspiciens, quod aspiciendum est, omnia opera nostra, quæ secundum eam operamur, necesse est bona sint.* Ea in diuinis litteris duabus fere metaphoris describitur, Prior est recti vel mundi cordis. de qua Psaltes regius. *Iustum*, inquit, *adiutorium meum à Domino, qui saluos facit rectos corde.* Et. *Quam bonus Israhel Deus his qui recto sunt corde.* Et Christus Dominus. *Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt.* Et Apostolus ad Thessalonicenses. *Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei & patientia Christi.* Et ad Timotheum. *Finis præcepti est caritas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta.* Vnde B. Gregorius exponens verba illa psalmi quinquagesimi. *Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis.*) *Vide*, ait, *ordinem, primo cor mundum, deinde spiritum rectum propheta à Deo requirit. Prius enim abrenunciandum est tibi omni peccato, & omnis à corde vitiorum fæditas eliminanda, vt omne quod agitur, aut dicitur eo purum in conspectu Dei ac lucidum appareat, quo ex bonæ intentionis origine quasi de puro quodammodo fonte manat. Scriptum est enim. Bonus homo de bono thesauro profert bona, & malus homo de malo thesauro profert mala.* Et S. Augustinus libro citato. *Sæpe*, inquit, *cognitio necessariarum rerum cor duplicat, vt ea quæ videmur cum hominibus recte facere, non eo corde faciamus, quo Dominus præcipit, non quia eos diligimus, sed quia commodum ab eis aliquod propter necessitatem præsentis vitæ adipisci volumus. Debemus ergo benefacere illis propter salutem ipsorum ac exnam, non propter temporale commodum nostrum. Inclinet ergo Deus cor nostrum in testimonia tua, & non in emolumentum. Finis enim præcepti est charitas de corde puro, & conscientia*

Psal.7.11. Psal.72.1. Matt.5.8. 2.Thes.3.5. 1.Tim.1.5. Greg.in 7 psal. pœnit. Matt.12.35. A.c.20. Psal.118.36. 1.Tim.1.5.

bona

bona & fide non ficta. Posterior metaphora est oculi simplicis, qua vsus est Christus apud Matthæum, dum ait. *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Qui locus*, inquit Augustinus, *sic intelligendus est, vt nouerimus omnia opera nostra tunc esse mũda, & placere in conspectu Dei, si fiant simplici corde, id est, intentione superna fine illo charitatis, quia & plenitudo legis charitas. Oculum ergo hic accipere debemus ipsam intentionem, &c. omnia opera verò totum corpus appellauit: quod & Apostolus membra nostra dicit quædam opera, quæ improbat, & mortificanda præcepit dicens. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, auaritiam, & cetera talia. Non ergò quid quisq; faciat, sed quo animo faciat, considerandum est. Hoc est enim lumen in nobis, quia hoc manifestum est nobis bono animo nos facere, quod facimus. Omne enim quod manifestatur, lnmẽ est.* Augustinum sequitur B. Gregorius libro 18. moralium, dum ita scribit. *Quid per oculum exprimitur, nisi opus suum præueniens cordis intentio? quæ priusquam se in actione exerceat, hoc iam quod appetit contemplatur. Et quid appellatione corporis designatur, nisi vnaquæque actio, quæ intentionem suam quasi intuentem oculum sequitur? Lucerna itaq; corporis est oculus, quia per bonæ intentionis radium merita illustrantur actionis. Et si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidnm erit, quia si recte intendimus per simplicitatem cogitationis bonum opus efficitur, etiamsi minus bonum esse videatur. Et si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit, quia cum peruersa intentione quid vel rectum agitur, etsi splendore coram hominibus cernitur, apud examen tamen interni iudicis obscuratur.* Exemplum huius rei illustre habes apud eundem Gregorium libro primo dialogorum cap. 10. de S. Fortunato Episcopo Tudertino.

Matt. 6. 22. Luc. 11. 34.

A. l. cit. c. 21.

Rom. 13. 10.

Col. 3. 5.

Greg. 8 13.

CAP-

CAPVT II.

Quid spectandum sit, vt recta vel simplex dicatur intentio.

CHRISTVS Saluator tribus primarijs bonorum operum exemplis, nempe eleemosynæ, orationis & ieiunii capite sexto Matthæi prolixè declarauit, quãdo nõ teneatur recta intentio in illis, vt si per ea aucupemur humanam laudem vel gloriam. *Attẽdite*, inquit, *ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cœlis est.* In capite verò præcedente exposuit, quando teneatur recta intentio, nimirum si fiant ad gloriam Dei. *Sic luceat*, inquiens, *lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.* Nec non Apostolus ad Corinthios. *Siue manducatis, siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Et ad Colossenses. *Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite.* Vnde Augustinus præclarè tractans hoc argumentum in commentario psalmi CXVIII. *Magni*, ait, *interest, cum aliquid boni facimus, cuius rei contemplatione facimus. Officium quippe nostrum non initio sed fine pensandum est; vt sc. non tantum si bonum est, sed præcipuè si bonum est, propter quod facimus, cogitemus. Hos oculos quibus contemplamur, quare faciamus, quid facimus auerti poscit (Dauid) ne videant vanitatem, id est, ne hanc attendat, propter quam faciat, cum boni aliquid facit. In qua vanitate præcipuum locum obtinet amor laudis humanæ, propter quam multa magna fecerunt, qui magni in hoc seculo nominati sunt, multumque laudati in ciuitatibus gentium, quærentes non apud Deum, sed apud homines gloriam, & propter hanc velut prudentes, fortiter, temperãter, iusteq; viuentes, ad quã peruenientes perceperunt mercedẽ suã, vani vanã. Ah hac vanitate volens Dominus auertere oculos suos.* Attẽdite, *inquit*, ne iustitiam vestrã faciatis corã hominibus, *vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrũ, qui in cœlis est. Deinde cum ipsius iustitiæ quasdã partes exequeretur præcipiẽs de eleemosynis, de orationibus, de ieiunijs, vbique admonuit, ne aliquid eorũ propter gloriã hominũ fiat, & vbiq; dicit eos, qui propterea faciũt percepisse mercedem suam, id est, nõ aternam, quæ sanctis reposita est apud Patrem sed temporalem quam quærunt, qui cõtemplantur in suis operib. vanitatem, non quia ipsa laus humana culpanda sit (nam quid tam optandum est hominib. quam vt eis placeant, quæ debeant imitari?) sed propter ipsam laudem*

Matt. 6.1.

Matt. 5.16.

1. Cor. 20.31.

Col. 3.17.

Aug. conc. 12.

Mat. 6.1.

bene operari, hoc est, vanitatem in suis operibus intueri: quandoquidem & ipsa ab hominib. laus homini iusto quantacunque prouenerit, non ibi esse debet eius finis boni, sed etiã ipsa referenda est ad laudẽ Dei, propter quem bona faciũt verè boni, quoniã nec à seipsis, sed ab illo fiunt boni. Deniq; in eodem sermone Dominus iam dixerat eis. Matt. 5. 16. *Luceat lumen vestrum coram hominibus vt videant vestra opera bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est, vbi finem posuit, hoc est gloriam Dei, &c. Porrò si vanum est propter hominum laudes bona facere, quanto vanius propter adipiscendam pecuniam, vel augendam, siue retinẽdam, & si quid huiusmodi est cõmodi temporalis, quod nobis accedit extrinsecus. Propter ipsam deniq; temporalem salutem non debemus facere bona opera nostra, sed potius propter illã, quam speramus, æternã, vbi bono immutabili fruamur, quod est ipse Deus.* Act. 13. Et in lib. secũdo de morib. Manichæorũ ita scribit. *Quæro à vobis* (manichæis abstinentib. à carne & vino) *quo fine faciatis. Finis n. quo referũtur ea quæ facimus, id est, propter quẽ facimus, quicquid facimus, si non solum inculpabilis, sed etiam laudabilis fuerit, tunc etiam facta nostra laude aliqua digna sunt. Sin ille, meritoq; culpatur, quẽ spectamus & intuemur, cum in aliquo versamur officio, id quoq; officium nemo improbandum vituperandũq; dubitauerit. De Catilina memoria proditum est,* Salust. in prologo Catilina. *quod frigus, sitim, famem ferre poterat. Hæc erant illi spurco sacrilegoq; etiam, cum Apostolis nostris communia. Vnde ergo discernitur parricida iste ab Apostolis nostris, nisi fine illo, quem diuersissimum sequebatur? Namq; ille ista tolerabat, vt immoderatissimas & immanissimas expleret cupiditates; illi e contra vt eas premerent & dominanti rationi seruire cogerent.* Eodem vergunt, G. 28. mor. c. 13. quæ loco supra allegato tradit S. Gre. *Vigilanti*, inquit, *cura per cuncta opera intentio nobis nostra pensanda est, vt nil tẽporale in his, quæ agit, appetat,* Iob. 38. 6. *& totam se in soliditate æternitatis figat: ne si extra fundamentũ actionis nostræ fabrica ponitur, terra dehiscente soluatur. Vnde hic quoque aptè subiungitur. (Super quo bases illius solidatæ sunt Bases quippe vniuscuiusq; sunt animæ, intentiones suæ. Nam sicut fabrica columnis, columnæ autem basibus innituntur, ita vita nostra in virtutibus, virtutes vero in intima intentione subsistũt.* 2. Cor. 3. 11. *Etqa scriptum est. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus, tunc bases in fundamento sunt, cum intentiones nostræ in Christo roborantur. Incassum verò alta super se bases ædificia erigunt, si nõ ipsæ in fundamẽto solidatæ consistunt, qa nimirũ quãlibet summa opera inaniter faciunt, si intentiones cordium extra æternitatis certitudinem deflectuntur, & vitæ veræ præmia non requirunt: tantoque grauiora ruinæ super se damna ædificant, quanto altiora ædificia extra fundamentum portant, qa cũ æternæ vitæ præmiis non intendũt, quo plus se quasi in virtutib. erigunt, eo in gloriæ inanis foueam profundius cadunt. Non ergo pensandum est, bases quid sustinent, sed vbi, sustinentur quia profecto humana corda diuinitus perscru-*

perſcrutantur non ſolum quæ faciunt, ſed quid in operibus quærunt. Vnde cum diſtrictum iudicem Paulus deſcriberet, atq; actionum bona narraret, dicens. Qui reddet vnicuiq; ſecundum opera eius, his quidem ſecundum patientiam boni operis, gloriam & incorruptionem: quia nominata boni operis patientia quaſi totam electæ actionis fabricam dixerat: ſubtiliter ilico, vbi baſes eiuſdem fabricæ conſiſterent, exquiſiuit, dicens. Gloriam & honorem, & incorruptionē quærentibus vitam æternam: ac ſi apertè diceret. Etſi quidam patientiam boni operis oſtendūt, gloriam & incorruptionem non recipiunt, ſi intentiones coràis. id eſt, baſes fabricæ in fundamento non figunt, quia videlicet Deus vel honeſtæ vitæ ædificium non inhabitat. Rom. 2. 6.

CAPVT III.

Non ſufficere intentionem rectam in operibus noſtris, niſi ipſa opera vitii expertia ſint.

QVemadmodum enim ad perfectionem domus requiritur, non modo vt fundamentum, ſed etiam ſtructura eidem impoſita omni vitio careat, ſic ad actionum noſtrarum perfectionem requiritur, non ſolum vt intentio bona ſit, quā Sanctus Gregorius paulo ante vocauit *virtutum baſim*, verum etiam vt ipſæ actiones vitii ſint expertes, nec pugnent cum diuinis mandatis; ne in eorum numero cenſeamur, quos ſugillat Apoſtolus dicentes. *Faciamus mala vt veniant bona*. Furemur vt pauperum inopiam ſubleuemus: *quorum damnatio*, inquit, *iuſta eſt*. Quod animaduertens Sanctus BERNARDVS in verba illa Canticorum. *Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis*, ſic ſcripſit. *Duo quædam in intentione, quam faciem animæ eſſe diximus, neceſſaria requiruntur, res & cauſa, id eſt, quid intendas, & propter quid. Et ex his ſane duobus animæ vel decor, vel deformitas iudicatur; vt, verbi cauſa, anima, quæ iſta ambo recta atq; pudica habuerit, illi meritò, veraciterq; dicatur. Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis. Quæ vero altero horum caruerit, non poterit dici de ea, quod pulchræ ſint genæ eius ſicut turturis propter eam, quæ adhuc ex parte erit deformitatem. Multo autem minus illi hoc poterit conuenire, quæ neutrum horum habere laudabile inuenitur. At id totum fiet planius in exemplis. Si verbi cauſa, intendat quis animum inquirendæ veritati, atque id ſolo veritatis amore, nonne is tibi videtur & rem & cauſam habere honeſtā, meritoq; ſibi vendicare quod dicitur. Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis, quippe cui in neutra genarū neuus reprehenſionis appareat. Quod ſi minimè quidem veritatis deſiderio, ſed aut inanis gloriæ, aut alterius qualiſcunq; commodi temporalis obtētu in veritatem intenderit, iam etſi vnam genarum videatur habere formoſam, non tamen, vt arbitror, dubitabis iudicare vel ex parte deformem, cuius alteram* Rom. 3. 8.

faciem causæ turpitudo fædauerit. Si autẽ videris hominem nullis honestis studijs intendentem, sed carnis illecebris irretitum ventri & Luxuriæ deditum, quales sunt illi, quorum Deus venter est, & gloria in confusione eorum qui terrena sæpiunt, quid istum, nonne ex vtraq; parte fædissimum iudicabis? in cuius vtiq; intentione & res & causa reproba inuenitur. Ergo intendere non in Deum, sed in seculum, secularis animæ est, nec vllam prorsus genarum speciosam habentis. Subiicit deinde S. Bernardus varia genera intentionum, quorum alia alijs sint vitiosiora, alia præstantiora. *Intendere autem,* inquit, *quasi in Deum, sed non propter Deum, hypocritæ planè animæ est, cuius etsi vna facies decora videtur, quod ad Deum qualicunq; intentione respiciat, ipsa tamen simulatio omne decorum in ea exterminat, & magis per totum ingerit fæditatem. Si autem vel solum, vel maximè ob vitæ præsentis necessaria ad Deum conuerterit intentionem, non quidem fece hypocrisis putidam, pusillanimitatis tamen vitio dicimus subobscuram, & minus acceptam. Porrò è contrario intẽdere in aliud, quàm in Deum, tamẽ propter Deũ, non otium Mariæ, sed Marthæ negotium est. Absit autem, vt qui huiusmodi est, quicquam illam dixerim habere deforme, nec tamẽ ad perfectum affirmauerim peruenisse decoris, quippe quæ adhuc solicita est, & turbatur erga plurima, & non potest terrenorum actuum vel tenui puluere non respergi, quem tamen cito facileq; deterget, vel in hora sanctæ dormitionis casta intentio, & bonæ conscientiæ interrogatio in Deum. Ergo solum inquirere Deum propter ipsum solum hoc planè est vtranq; bipertitæ intentionis faciem habere pulcherrimam.*

CAPVT IV.

Quam salutaris sit frequentatio rectæ intentionis in omnibus operibus nostris.

SALVTAREM esse rectæ intentionis frequentationem in omnibus actionibus nostris inde liquet, quod eas, quantumuis aliquando adiaphoras, vt manducandi, bibendi, studendi, reddat non solum Deo gratias, sed etiam vitæ æternæ meritorias, quod Christus Dominus non obscure indicauit apud Matthæum, cum his verbis discipulos suos allocutus est. *Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicunq; potum dederit vni ex minimis istis calicẽ aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, amen dico vobis non perdet mercedem suam.* Quo respiciens S. Augustinus libro 13. Confessionum, dum exponit verba Apostoli, *Non quia quæro datum, sed requiro fructum abundantẽ, Didici,* inquit,

Matt. c. 41.

Aug. c. 26. Philip. 4. 17.

à te:

à te Deus meus inter datum & fructũ discernere. Datum est res ipsa quam dat qui petitur hæc necessaria, veluti est nummus, cibus, potus, vestimentum, tectũ, adiutorium. Fructus autem bona & recta voluntas datoris est. Non enim magister bonus, qui susceperit prophetam tantum, sed addidit, in nomine prophetæ. Neq; ait tantum. Qui susceperit iustum, sed addidit, in nomine iusti. Ita quippe ille mercedem prophetæ, iste mercedem iusti accipiet. Nec solum ait. Qui calicem aquæ frigidæ potum dederit vni ex minimis meis, sed addidit, tantum in nomine discipuli, & sic adiunxit, Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Datum est susscipere prophetã, susscipere iustum, porrigere calicem aquæ frigidæ discipulo. Fructus autẽ, in nomine prophetæ, in nomine iusti, in nomine discipuli hoc facere. Clarius Chrysost. in opere imperfecto in Matthæum. Chrys. hom. 26. *Prophetæ nomine*, air, *voluit ostendere omnes prædicatores Christi, Iusti autem nomine omnem hominem Christianum. Vt ergo habeat bonum opus mercedem duo hæc occurrere debent, vt & Christianum recipiant, & quasi Christianum, siue sacerdotem, siue laicum. Si autem aliquis Christianum quidem recepit, non autem quasi Christianum, mercedẽ Christiani non recipit. Quid vero est. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipit? & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet? Hoc est, qualem mercedem habet, qui peregrinatur (tempore persecutionis propter fidem) talem mercedem habet & ille qui susscipit propter Deum peregrinantem. Et fiunt ambo æquales, & ille qui propter Deum laborat, & iste qui propter Deum laborantem refrigerat. Vt puta susscepisti sacerdotem, sacerdotis habes mercedem. Susscepisti* Greg. hom. 20. *laicum iustum, iusti laici habes mercedem.* Et S. Gregorius in Euangelia. *Quid est enim dicere, mercedem prophetæ accipiet, nisi quia is qui prophetam sua largitate sustentat, quamuis ipse prophetiam non habeat, apud omnipotentem tamen Dominum prophetiæ præmia habebit? Iste enim fortasse iustus est, & quanto in hoc mundo nihil possidet, tanto loquendi pro iustitia fiduciam maiorem habet. Hunc dum ille sustentat, qui in hoc mundo aliquid possidet, & fortasse adhuc pro iustitia loqui liberè non præsumit, iustitiæ illius libertatem sibi participem facit, vt cum eo pariter iustitiæ præmia recipiat, quem sustentando adiuuit, quatenus eandem iustitiam liberè loqui potuisset. Ille enim prophetiæ spiritu plenus est, sed tamen corporeo eget alimento. Et si corpus non reficitur, certum est quod vox ipsa subtrahatur. Qui ergo alimentum prophetæ, propter hoc quod propheta est tribuit, prophetiæ illius vires ad loquendum dedit. Cum propheta ergo mercedem prophetæ recipiet, qui etsi prophetiæ spiritu plenus non fuit, hoc tamen ante Dei oculos exhibuit, quod adiuuit.* At quæres, quænam sit illa tam salutaris intentio, vitæq; æternæ meritoria? Respondeo debere esse vel actualem vel Virtualem, vt Theologi loquuntur, hoc Bellarm. 5. dè iustif. c. 15. est, vt opus bonum vel tunc cum fit, actu imperetur à caritate, atq; in

Deum vt finem supernaturalem & vltimum referatur; vel certe nascatur ab actu imperato à caritate, atq; in Deum ante relato, quod est virtute non actu in Deum referri. Tunc enim dicitur opus aliquod virtute in Deum relatum, cum intentio antegressa verè est causa illius vt fiat. Vt verbi causa, si quis mane in animo proposuerit eo die certã summam pecuniariam in pauperes erogare, & postea data occasione verè eroget, is dicitur virtute opus illud referre in Deum, etiamsi dum actu erogat nihil de Deo cogitet. Quare si quis generali tantum intentione initio anni, mensis, vel diei omnia futura opera ad gloriam Dei offerat, vt quidam laudabiliter faciunt, non ideo dicetur virtuali intẽtione obtulisse, singulisq; bonis operibus, licet in gratia sit constitutus, vitam æternam promeruisse, vt bene notauit S. Bonauentura. Etsi verò quidam graues Theologi arbitrentur habitualem etiam intentionem sufficere, vt singulæ actiones bonæ iusti, & in caritate existentis sit meritoriæ, id tamen non satis videtur conuenire, tum cum locis S. Patrum iam allegatorum, tum cum Scripturis, nam apud Matthæũ Christus disertè ita loquitur. *Si diligitis eos qui vos diligunt: quam mercedẽ habebitis?* quibus verbis satis indicat, illum actum dilectionis etiamsi in iustum cadat, non esse meritorium. Vt vt sit, certum est actualem intẽtionem præstabiliorem esse virtuali, & virtualem habituali, eoq; plus nos mereri apud Deum, quo crebrius actualem intentionem in actionibus quotidianis, maximè cum sunt diuturnæ, renouamus: sic enim propius satisfacimus Apostolico monito, vt siue manducamus, siue bibimus, siue aliud quippiã facimus, in Dei gloriam faciamus, & fraudulentas Satanæ nunquam dormitãtis insidias facilius cauemus. *Sciendum enim est*, inquit S. Gregorius libro primo moralium, *quod bona nostra tribus modis antiquus hostis insequitur. Vt videlicet hoc quod rectum corã hominibus agitur, in interni iudicis conspectu vitietur. Aliquando namq; in bono opere intentionem polluit, vt omne quod in actione sequitur, eo purum mundumq; non exeat, quo hoc ab origine perturbat. Aliquando verò intentionem boni operis vitiare non præualet, sed in ipsa actione se quasi in itinere opponit: vt cum per propositum mentis securior quisq; egreditur subiuncto latenter vitio, quasi ex insidiis perimatur. Aliquando verò nec intentionem vitiat, nec in itinere supplantat, sed opus bonum in fine actionis illaqueat, quantoq; vel à domo cordis, vel ab itinere operis longius recessisse se simulat, tanto ad decipiendum bonæ actionis terminum astutius expectat: & quo incautum quemque quasi recedendo securum reddiderit, eo illum repentino nonnunquam vulnere durius, insanabiliusq; transfigit.*

Bon. 2. sent. dist. 41. a. 1. q. 3.

Matth. 5. 46.

1. Cor. 10.

Greg. c. 37.

VIDE V. *Virtus, Prudentia. & in* PANARIO, *Gloria vana, & Hypocrisis.*

CAP-

CAPVT I.

De nomine Iustitia & partitione.

IVSTITIÆ in diuinis litteris non vna est significatio. Primo enim significat iustitiam internam, qua homo iustus constituitur coram Deo. de qua Apostolus ad Romanos ita loquitur. *Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes, qui credunt in eum.* Dicitur autem *iustitia Dei*, teste S. Augustino libro de Spiritu & littera, *non qua ipse Deus iustus est, sed qua induit hominem, cum iustificat impium.* 2. significat iustitiam externam, vel bona opera, vt apud Ezechielem. *Si iustus egerit pœnitentiam*, &c. *in iustitia sua quam operatus est, viuet.* & S. Ioannes. *Qui facit iustitiam, iustus est.* 3. significat omnes virtutes, vt apud Matthæum Christus. *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam.* Nam Greg. Nyssenus de beatitudinibus scribens. *Omnis*, inquit, *virtus hîc nomine iustitiæ significatur.* 4. significat iustitiam, quæ est vna ex quatuor virtutibus Cardinalibus, de qua loquitur Sapiens, dum ait. *Si iustitiam quis diligit, labores huius magnas habent virtutes: sobrietatem enim & prudentiam docet, & iustitiam & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus.* Vbi nomine *Sobrietatis* temperantiam, *virtutis* fortitudinem intelligit. Nos de iustitia, quæ secundum locum obtinet, inter Cardinales agimus.

Rom. 3. 22. A. c. 9. Ezech. 18. 22. 1. Ioan. 3. 7 Matt. 5. 6. G. orat. 4. Sap. 8. 7.

EAM non semel S. Augustinus in hunc modum definiuit. *Iustitia ea virtus est, quæ sua cuique tribuit.* Non secus S. Ambrosius primo de Officiis. *Iustitia est, quæ suum cuique tribuit, alienum non vendicat, vtilitatem propriam negligit, vt communem æquitatem custodiat.* Et Greg. Nyssenus loco cit. ait, *nonnullos qui huiusmodi res scrutati sunt asserere, iustitiam esse habitum tribuentem vnicuique id quod æquum est, & quo quisque dignus est.* Hæc autem est bipartita etiam secundum Aristotelem libro quinto Ethicorum, & tertio politicorum. Generalis, quæ & legalis dicitur, & Particularis. Generalis est, quæ suum cuique tribuit habito respectu ad bonum commune Principis vel Reipub. Vnde Augustinus libro 83. quæstionum q. 31. *Iustitia est habitus animi, communi vtilitate conseruata suam cuique tribuens dignitatem.* Legalis autem vocatur, quia conforme legibus est agere ea, quæ conducibilia sunt communitati: Leges enim maxime, teste Aristotele, ea præscribunt, quæ cõmunitati congruunt.

A. 19. de ciuit. 21. & in psal. 6. Amb. c. 4. Ar. Eth. c. 1. pol. c. 5. A. 5. Eth. c. 1.

Parti-

Particularis verò est, quæ ius suum alteri reddit in particulari, vt emẽs panem pistori vendenti.

SECVNDO diuiditur eadem Iustitia in distributiuam & Commutatiuam. Distributiua est, quæ in rectè distribuendo versatur secundum proportionem geometricam; vel remunerando bene acta, vt cum honores, magistratus, beneficia, munera, aliaq; id genus pro cuiusq; dignitate distribuit. Vel puniendo perperam gesta, vt cum nocentes suppliciis affici iubet. Commutatiua, qua quisque rectè se habet in commutationibus rerum, sua cuique reddendo secundum proportionem Arithmeticam, ad quam pertinent contractus, emptiones & venditiones, vadimonia, locationes, restitutiones, aliaque eiusmodi.

HANC ita descriptam diuinæ Scripturæ nobis non semel com-
Psal.14.3. mendant. Nam iusti æquique tenacissimus rex Dauid sic nobis virum iustum ob oculos ponit. *Qui nõ egit dolum in lingua, nec fecit proximo suo malum, & opprobriũ non accepit aduersus proximos suos. Qui iurat proximo*
Ex.c.18.7. *suo & non decipit: qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, & munera super innocentem non accepit.* Et propheta Ezechiel. *Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, &c. ad vsuram non commodauerit, & amplius nõ acceperit, ab iniquitate auerterit manum suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum? in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem, hic iustus est, vita viuet, ait Dominus DEVS. Quod si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, & fecerit vnum de istis, &c. ad vsuram dantem, & amplius accipientem, nunquid viuet? non viuet.*

CAPVT II.

De præstantia virtutis Iustitiæ.

ETSI IAMSI Iustitia anteferenda non sit virtutibus intellectualibus, cum hæ etiam in ratione virtutis præstent omnibus moralibus, legalis tamen iustitia, excepta vna prudentia, omnibus moralibus, quæ circa alterum versantur, perfectior esse videtur: tum quia versatur circa bonum commune, quod præstat cuiq; bono particulari, tum quia tanquam domina & imperatrix quasi imperat ceteris moralibus, referendo earum priuata obiecta ad suum obiectum com-
Arist.c.1. mune. Qua de causa Philosophus in quinto Ethico scribit legalem iustitiam tanto loco esse, *vt neq; Hesperus, neq; Lucifer sit aquè admirabilis.*

& M.

& M. Tullius libro de officiis primo. *Latissime patet*, inquit, *ea ratio, qua societas hominum inter ipsos, & quasi vitæ communitas continetur, cuius partes duæ sunt. Iustitia, in qua virtutis splendor est maximus, ex qua boni viri nominantur: & huic coniuncta beneficentia, quam eandem vel benignitatem, vel liberalitatem appellare licet*, Et in Tertio. *Hæc enim virtus omnium est domina, & regina virtutum.* Et Plato in Protagora. *Arbitror te permissurũ, vt pro te illud ipsum respondeam, quod videlicet aut idem sit iustitiæ, quod sanctitas, aut inuicem quam simillima, vt maximè omnium, qualis iustitia, talis sanctitas, & qualis sanctitas, talis iustitia sit.* Et Phauorinus. *Demosthenes eos homines imprimis laude dignos pronũciauit, qui nullam anteponerent iustitiæ vtilitatem. Pecunias enim quisq; possidere potest, at iustitiæ gloria pecuniis non emitur.*

Hanc præstantiam agnouerunt & prisci Ecclesiæ Catholicæ Patres, vt Clemens Alexandrinus, dum ait. *Bonum esse dicitur, non eo quod virtutem habeat, quandoquidem iustitia quoque bonum esse dicitur, non quod habeat virtutem: ipsa enim est virtus: sed quod ipsa ex se & per se bona sit. Dicitur etiam alio modo bonum, id quod est vtile, non eo q; delectet, sed quod prosit. Quæ quidem omnia est iustitia & vt virtus, & vt per se eligenda bonum & quæ non delectet. Non enim iudicat ad gratiam, sed pro vnius cuiusq; meritis distribuit.* C. lib. 1. pædag. Et Sanctus Ambrosius libro primo de Officiis. *Magnus iustitiæ splendor, quæ alijs potius nata, quam sibi, communitatem & societatem nostram adiuuat, excelsitatem tenet, vt suo iudicio omnia subiecta habeat, opem alijs ferat, pecuniam conferat, officia non abnuat, pericula suscipiat aliena. Quis non cuperet hanc virtutis artem tenere, nisi prima auaritia infirmaret atque inflecteret tantæ virtutis vigorem?* A. c. 28. Et libro secundo de Abraham patriarcha conferens eam cum Cardinalibus virtutibus. *Iustitia sola est*, inquit, *quæ virtutes omnes complectitur, & commendat omnes.* Id. c. 10. Et in psalmum 35. *Beata & præclara iustitia, cuius bonum omnibus proficit. Ex vno plerumque proficiscitur, atque ad omnes peruenit.* Et libro de paradiso, vocat *omnium virtutum matrem.* Id. c. 3. Lactantius libro diuinarum institutionum quinto. *Iustitia aut ipsa est summa virtus, aut fons est ipsa virtutis, quam non modo Philosophi quæsierunt, sed Poeta quoque, qui & priores multo fuerunt, & antè natum Philosophiæ nomen pro sapientibus habebantur. Hi plane intellexerunt abesse hanc à rebus humanis, eamq; finxerũt offensa vitiis hominũ cessisse terra, in cælũq; migrasse.* L. c. 5. Et infra. *Iustitia quæuis omnes simul virtutes amplectatur, tamen duæ sunt omnium principales, quæ abilla diuelli, separarique non possunt, pietas & æquitas. His enim duobus fontibus constat tota iustitia.* Id. c. 14. Augustinus in psalmum 118. *Iustitia virtus est animi magna, præcipueque laudabilis, de qua nunc non est copiosius disputandi necessitas.* A. conc. 26. Et in 64. ad verba illa, *Sanctum est templum tuum, mi-*

rabile in iustitia. Non dixit, ait, *templum sanctum tuum mirabile in columnis, mirabile in marmoribus, mirabile in tectis auratis, sed mirabile in iustitia. Habes foris oculos, vnde videas marmora & aurum, intus est oculus, vnde videatur pulchritudo iustitiæ. Si nulla est pulchritudo iustitia, vnde amatur iustus senex? Quid est in corpore, quod oculos delectet? Tamen si iustus est, si alienum non concupiscit, si de suo quod habet, erogat indigentibus, si bene monet & rectum sapit, si integrè credit, si paratus est pro fide veritatis etiam ipsa confracta membra impendere: (multi enim martyres etiam senes) vnde illum amamus, quid in eo bonum videmus oculis carnis? Quædam ergo est pulchritudo iustitiæ, quam videmus oculis cordis, & amamus, & exardescimus?* Sanctus GREGORIVS ad duos Franciæ Reges. *Summum*, inquit, *in Regib. bonũ est, iustitiam colere, ac sua cuiq; iura seruare, & subiectis non sinere, quod potestatis est fieri, sed quod æquum est custodire.* S. BERNARDVS de aduentu Domini. *Beatus, in quo sapientia ædificat sibi domum, excidens colũnas septem; beata anima, quæ sedes est sapientiæ. Quænam illa? anima vtique iusti. Merito planè, quia iustitia & iudicium præparatio sedis eius. Quis in vobis est, fratres, qui desiderat in anima sua sedem parare Christo? Ecce quanam illi serica, quæ tapetia, quod pulvinar oporteat præparari. Iustitia, inquit, & iudicium præparatio sedis tuæ. Iustitia virtus est, quod suum est vnicuiq; tribuens. Tribue ergo tribus quæ sua sunt. Redde superiori, redde inferiori, redde æquali, cuique quod debes, & digne celebras aduentum Christi, parans ei in iustitia sedem suam.*

G.l.7.ep.120.

B. serm.3.

CAPVT III.

De necessitate & vtilitate iustitiæ.

Iſa. 56. 1. IVSTITIÆ necessitatem inde apertè intelligimus, quod Spiritus sanctus in Verbo suo, eam mandet, & contrâ, iniustitiam omnem damnet. Nam apud Isaiam clamat. *Custodite iudicium & facite iustitiam, quia iuxta est salus mea vt veniat, & iustitia mea vt reuelet-*

Eccli. 18. 19. *tur.* Et apud Ecclesiasticum. *Ante iudicium para iustitiam tibi.* Et

Eccli. 10. 8. apud Sapientem. *Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias & diuersos dolos.* Deinde speciatim ponderum æqualia damnat. *Non habebis*, inquit, *in sacculo diuersa pondera, maius & minus, nec erit in domo tua modius maior & minor: pondus habebis iustum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi, vt multo viuas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. abominatur*

Deut. 25. 13.

enim

enim Dominus Deus tuus eum qui facit hæc, & auersatur omnem iniustitiam. Prou. 16. 5.
Et in Prouerbiis. *Pondus, & statera iudicia Domini sunt, & opera eius, omnes lapides, sacculi abominabiles regi, qui agunt impiè, quoniam iustitia firmatur solium.* Et rursus. *Pondus & pondus, mensura & mensura vtrumque* Prou. 20. 10.
abominabile est apud Deum. In nouo verò testamento habemus responsũ Christi ad Herodianos quærentes, num liceret censum dare Cæsari. Matt. 22. 21.
Reddite, ait, *quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Et S. Ioannis Baptistæ ad publicanos scisciantes, *quid faciemus? Nihil amplius*, inquit, *quã* Luc. 3. 13.
quod constitutum est vobis faciatis. Et ad milites. *Neminem concutiatis, neq;* Ib. 14.
calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris. Habemus & Apostoli decreta iustitiæ consentanea in epistola ad Romanos. *Omnis anima* Rom. 13. 1.
potestatibus sublimioribus subdita sit. Necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam: ideo enim tributa præstatis. Reddite ergo õnibus debita, cui tributũ tributũ, cui vectigal vectigal: cui timorẽ, timorẽ: cui honorem, honorem, Et ad Timotheum. *Qui bene præsunt præsbyteri,* 1. ad Tim. 5.
duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina. Deu. 25. 4.
Dicit enim scriptura. Non alligabis os boui triturãti. Et dignus est operarius Matt. 10. 10.
mercede sua. Aduersus presbyterum accusationem noli recipere nisi sub duobus aut tribus testibus. Peccantes corã omnibus argue, vt & ceteri timorẽ habeant. 2. Tim. 5. 20.

Vtilitates quoque varias idem Spiritus sanctus non reticuit. Pro. 14. 15. 16.
Salomonis enim dicta sunt. *Iustitia eleuat gentes.* Et. *iustitia firmatur solium.* Et. *Melius est parum cum iustitia, quam multi fructus cum iniquitate.* Et. *Abominatio est Domino via impij, qui sequitur iustitiam, diligitur ab eo.* Et Ecclesiasticus. *Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.* Et psaltes regius. *Beati qui custodiunt iudicium, & iustitiam faciunt omni tempore.* Et Christus. *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam.*

Prou. 15. 9.
Eccli. 4. 33.
Psal. 105. 5.
Matt. 5. 6.

Vtramque tum necessitatem, tum vtilitatem egregie amplificant et Sancti Patres. S. Ambrosij verba sunt in libro de paradiso. *Quartus est fluuius Euphrates, qui latine fecunditas atque abundantia fructuum nuncupatur, præferens quoddam insigne iustitiæ, qua omnem pascit animam. Nulla enim abundantiores videtur habere fructus virtus, quam æquitas atque iustitia, qua magis alijs, quam sibi prodest, vtilitates suas negligit, communia emolumenta præponens.* Et paulo post. *Quia vbi prudentia, ibi & malitia: vbi fortitudo, ibi iracundia: vbi temperantia, ibi intemperantia plerumque est, aut alia vitia sunt. Vbi autem iustitia, ibi concordia est virtutum ceterarum, ideo non ex locis qua fluit, hoc est, non ex parte cognoscitur. Non enim pars est iustitia, sed quasi* A. c. 5.

Id. lib 3. *mater est omnium.* Et libro de Virginibus. *Iustitia in alto quodam suggestu locata videt, exploratq; omnia, quæ alijs potius nata, quam sibi, non tam suas vtilitates, quàm publica emolumenta rimatur. Meritoq; anima operata iustitiã formã aquilæ accipit, quod terrena defugiens, totaq; cœlesti sublimis & intenta mysterio resurrectionis gloriã pretio æquitatis adipiscitur. Propter quod ad eam dictum est. Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua.* S. Chrysost. in verba Christi apud Matthæum. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. *Non dixit Beati qui iustitiam seruant sed qui esuriunt & sitiunt iustitiã, vt nõ vtiq; mediocriter sed cum omni cupiditate iustitiam teneamus. Quia enim hoc est auaritiæ proprium, neq; sic cibum desideramus & põtum, vt possidere latius, induiq; pretiosius, cõcupiscentiam istam, quæ habendi amore flagrat, iubet in meliora conuerti: deinde rursus sensibile præmium statuens ait. quoniam ipsi saturabuntur. Quia enim plurimos diuites facere putatur auaritia dicit hoc esse contrarium, magisq; id præstare iustitiam. Noli igitur iustitiam exercens formidare paupertatem, neq; famem timere, cum certe illi magis omnibus bonis excidant, qui omnia diripiunt: vt ex aduerso ille, qui iustitiam diligit, tutissimè omnia bona possidet.* Hæc pro vtilitate. Necessitatem vero huius virtutis exaggerat præclarè Augustinus, primo quidem, cum ait regna, sublata iustitia verti in latrocinia. Nam libro 2. de ciuitate Dei sic loquitur. *Remota iustitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia? quia & ipsa latrocinia quid sunt nisi parua regna? Manus etenim ipsa hominum cum imperio Principis regitur, pacto societatis astringitur, placiti lege præda diuiditur. Hoc malum, si in tantum perditorũ hominum accessibus crescit, vt & loca teneat, sedes constituat, ciuitates occupet, populos subiuget, euidentius regni nomen assumit, quod etiam in manifesto confert non adempta cupiditas sed addita impunitas. Eleganter enim & veraciter Alexandro illi Magno quidam cõprehensus pirata respondit. Nam cum idem rex hominem interrogasset, quid ei videretur, vt mare haberet infestum? ille libera contumacia, quid tibi, inquit, vt orbem terrarum? sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor; quia tu magna classe, Imperator.* Secundo necessitatem ostendit ex eo, quod sine ea nulla possit esse Respublica, idq; his verbis libro 19. de ciuitate Dei. *Scipio,* inquit, *apud Ciceronem in libris de Repub. breuiter definit Remp. esse rem populi, quæ definitio si vera est, nunquam fuit Resp. Romana, quia nunquã fuit res populi. Populum enim esse definiuit cœtum multitudinis iuris consensu & vtilitatis communione sociatum. Quid autem dicat iuris consensum disputando explicat: per hoc ostendens geri sine iustitia non posse Remp. Vbi ergo iustitia vera non est, nec ius potest esse. Quod enim iure fit, profecto iustè fit. Quod autem iniustè fit, nec iure fieri potest. Non enim iura dicenda sunt, vel putanda iniqua hominum constituta, cum illud etiam ipsi ius esse dicant, quod de iusti-*

Ps al. 102. 5.

Ch hom. 15.

A. c. 4.

Cic. lib. 3. de repub.

Id. lib. 19. c. 21.

de iustitiæ fonte manauerit: falsum esse, quod à quibusdam non rectè sentientibus dici solet, id esse eius, quod ei qui plus potest, vtile est. Quocirca vbi non est vera iustitia, iuris consensu sociatus cœtus hominum non potest esse, est ideo nec populus, iuxta illam Scipionis & Ciceronis definitionem. Procul dubio ergo colligitur, vbi iustitia non est, non esse Rempub.

CAPVT IV.

De Proprietatibus Iustitiæ.

PRIMA proprietas Iustitiæ est, quod sit à natura insita. Naturale enim iustitiæ præceptum est, quod Tobias sanctus filio dedit. *Quid ab alio cœderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.* Et quod Christus. *Omnia quæcunq; vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* Vnde S. Augustinus libro 83. quæstionum. *Iustititiæ initium est à natura profectũ. Deinde quædam in consuetudinem ex vtilitatis ratione venerũt. Posteà res & à natura profectas, & consuetudine probatas legum metus & religio sanxerunt. Natura ius est, quod non opinio genuit, sed quædam innata vis inseruit, vt religionem pietatem, gratiam, vindicationem, obseruantiam, veritatem.* Et S. Basilius in principium Prouerbiorum. *Est iustitia quædam insita innataq; nobis æquì distributio.* Consentit M. Tullius in primo de Legibus, vbi ius & legem non populorum iussis, nec Principum decretis, nec sententiis Iudicum constituì ait, sed naturæ norma. Et Seneca ad Lucilium. *Hæc diuina lex, quæ non libris inscripta, nec in æs incisa, sed pectoribus nostris à natura est indita, æquum ac bonum à Iureconsultis dicitur.*

Teb 4.16. Matt.7.12. A. q. 31. Cic.l.2.Rhetor. B. hom.32. Sep.16.

II. Est, quod sit cognitu difficilis, quam tradit loco citato S. Basilius, dum ait. *Quoniam iustitiæ habitus, est qui pro dignitate cuiq; suum distribuit, difficilis est hæc inuentu atq; cognitu: partim quod deficiente prudentia non cuiq; pateat, quod sit æquum: partim, quod animo affectibus humanis occupato rectum obscuretur.* Et infra. *Rectum, veramq; nosse iustitiam, magnæ cuiusdam scientiæ perfectiq; animi est.* Et S. Augustinus in psalmum 121. *Superbus, ait, quod peius est, iustum se vult videri, cum non sit. Et quia iustitiam intelligere difficile est, difficile est superbos agnoscere.* Quomodo autem perueniatur ad veram intelligentiam iustitiæ non tacuit Sapiens cum ait. *Qui custodit iustitiam, continebit sensum eius.* Significans per legis obseruationem, peruenii ad veram eius intelligentiam.

B. hom.12. Eccli. 21.12.

III. Quod etiam exercitatione sit difficilis; nam homo beneficio iustitiæ non se solum, sed etiam alios perficere debet. Vnde Aristoteles

Arist.c.1.

teles quinto libro de moribus ita de ea scribit. *Prouerbio dicere consueuimus, Iustitia in se se virtutes continet omnes. Atq; perfecta maximè virtus est, quia perfecta virtutis est vsus, idq; est ex eo, quia non ad se solum, sed etiam ad alium is qui ipsam habet, vti virtute potest. Cõplures .n. in propriis quidẽ vti virtute possunt, sed in ijs, quæ sunt ad alium, nequeunt, & propterea Biantis sententia illa bene se habere videtur. Magistratus virum ostendet: ad alium enim*
A. c. 27. *est, & in societate iam ipse magistratus consistit.* Et Sanctus AMBROSIVS libro primo de Officiis. *Iustitiæ pietas prima est in Deum, secunda in patriam, tertia in parentes, imò in omnes, quæ & ipsa secundum naturæ est ma-*
Id. c. 28. *gisterium. Siquidem ab ineunte ætate, vbi primum sensus infundi cæperit, vitam amamus tanquam Dei munus, patriam, parentesq; diligimus, deinde æquales, quibus sociari cupimus.* Et infra. *Secundum DEI voluntatem. vel naturæ copulam inuicem nobis esse auxilio debemus, certare officiis, ac velut in medio omnes vtilitates ponere, & vt verbo Scripturæ vtar, adiumentum ferre alter alteri, vel studio, vel officio, vel pecunia, vel operibus, vel quolibet modo, vt inter nos societatis augeatur gratia, nec quisquam ab officio vel periculi terrore reuocetur, sed omnia sua ducat vel aduersa, vel prospera.*

IV. Quod eius fundamentum sit fides, *id est,* vt habet CICERO libro primo de Officiis, *dictorum conuentorumque constantia, & veritas*, ita vt hosti etiam seruetur, *vt primo Punico bello*, subdit ibidem, *Regulus captus à Pœnis, cum de captiuis commutandis Romam missus esset, iurasseté; se rediturum: primum vt venit, captiuos reddendos in Senatu non censuit: deinde cum retineretur à propinquis & ab amicis, ad supplicium re-*
A. 1. off. c. 29. *dire maluit, quàm fidem hosti datam fallere.* Et Sanctus AMBROSIVS. *Quanta autem iustitia sit, ex hoc intelligi potest, quod nec locis, nec personis, nec temporibus excipitur, qua etiam hostibus reseruatur, vt si constitutus sit cum hoste, aut locus, aut dies prælio, aduersus iustitiam putetur; aut loco præuenire, aut tempore. Interest enim vtrum aliquis pugna & conflictu graui capiatur, an superiore gratia, vel aliquo euentu. Siquidem vehementioribus hostibus & infidis, & his qui amplius læserint, vehementior refertur vltio, vt*
Num. 31. *Madianitis, qui per mulieres suas plerosq; peccare fecerant ex plebe Iudæorum. Vnde & Dei in populum Patrum iracundia effusa est; & ideo factum est, vt nullum Moyses victor superesse pateretur, Gabaonitas autem, qui fraude magis, quam bello tentauerant plebẽ Patrum, non expugnaret Iesus, sed conditionis impositæ afficeret iniuria.* Et paulo post. *Liquet igitur etiam in bello fidem*
Ios. 9. *& iustitiam seruari oportere, nec vllum decorum esse posse, si violetur fides. Fundamentum ergo iustitiæ est fides: iustorum enim corda meditantur fidem:*

& qui

& qui se iustus accusat, iustitiam supra fidem collocat: nam tunc iustitia eius apparet, si vera fateatur.

V. Proprietas est, vt iustitia non modo in magnis, sed etiam in paruis rebus seruetur. Hanc tradit S. Augustinus libro de doctrina Christiana quarto his verbis, dum agit de negotiis Ecclesiasticis. *Vbi etiam cauendus est aeternus interitus, omnia magna sunt quæ dicimus: vsque adeo, vt nec de ipsis pecuniarijs rebus vel acquirendis, vel amittendis parua videri debeant, quæ Doctor Ecclesiasticus dicit, siue sit illa magna, siue parua pecunia. Neque enim parua est iustitia, quam profecto & in parua pecunia custodire debemus, dicente Domino. Qui in minimo fidelis est, & in magno fidelis est. Quod ergò minimum est, minimum est, sic & in minimo fidelem esse magnum est. Nam sicut ratio rotũditatis est, vt à puncto medio omnes lineæ pares in extrema ducantur, eadem est & in magno disco, qua in nummulo exiguo: ita vbi paruæ iustè gerũtur, nõ minuitur iustitiæ magnitudo. De iudicijs denique secularibus, quibus vtique nisi pecuniarijs, cum loqueretur Apostolus. Audet quisquam vestrum, inquit, aduersus alterũ habens negotium, iudicari ab iniquis, & non apud sanctos? Quid est, quod sic indignatur Apostolus, sic corripit, sic exprobrat, sic increpat, sic minatur? Quid est, quod sui animi affectum tam crebra, & tam aspera vocis mutatione testatur? Quid est postremo, quod de rebus minimis tàm granditer dicit? Tantumne de illo negotia secularia meruerunt? Absit. Sed hoc facit propter iustitiam, charitatem, pietatem, quæ nulla sobria mente dubitante, etiam in rebus quamlibet paruulis magna sunt.* Adscribam exemplum Iustitiæ illustre, quod idem S. August. non dubitauit his commemorare, nempe homilia 9. ex 50. & sermone 21. de verbis Apostoli. *Dicam, inquit, quid fecerit homo quidam pauperrimus eo tempore, quo sanctus Ambros. Mediolani erat Episcopus, vbi tunc præsens erat etiam Augustinus nondum Episcopus. Tam pauper erat ille, de quo loquimur, vt Proscholasticus esset Grammatici, sed planè verus & perfectus Christianus. Sed melior fuit ille, qui ad velum stabat, quam ille qui in Cathedra sedebat. Pauper ergo iste inuenit sacculum ducentorum solidorum, memor tamen diuinæ legis proposuit pittacium publicè. (Qui solidos perdidit, veniat ad illum locum, vt quærat illum hominem) Ille qui plangens circumquaque vagabatur, inuento & lecto pittacio venit ad hominem, Et ne forte alienum quæreret, sed suum, quæsiuit signa: interrogauit sacculi qualitatem, solidorum etiam numerum. Cum omnia fideliter etiam ille respondisset, reddidit, quod inuenerat. Ille repletus gaudio, & quærens vicem rependere, tanquam decimas obtulit illi solidos viginti. Noluit accipere, obtulit decem. Noluit accipere. Saltem rogauit, vt vel*

A.c.18.

Luc.16.10.

1.Cor.6.

vt vel quinq; acciperet, noluit. Ille stomachãs proiecit sacculum. Nihil perdidi, ait, si non vis à me aliquid accipere, nec ego aliquid perdidi. Quale certamen, fratres mei, quale certamen, qualis pugna, qualis conflictus? Theatrum mundus spectator Deus. Victus ille, quod offerebatur, accepit, & continuò totũ pauperibus erogauit. Vnum solidum in domum suã non misit. Considerate fratres tã glorioſum exemplum, & tàm admirabile factum.

VI. Est Christianorum propria, non vindicare iniurias illatas. Contrarium tenuere Ethnici philosophi, ac inter eos M. Tullius libro primo de Officiis. *Iustitiæ*, inquiens *primum munus est, vt ne cui quis noceat, nisi lacessitus iniuria: deinde vt communibus pro communibus vtatur, priuatis autem vt suis.* Quod refellit Ambrosius libro item de Officiis primo. *Primum ipsum*, inquit, *quod putant Philosophi iustitiæ munus, apud nos excluditur. Dicunt enim illi eã primam esse iustitiæ formam, vt nemini quis noceat, nisi lacessitus iniuria. Quod Euangelij authoritate vacuatur. Vult enim Scriptura, vt sit in nobis spiritus filij hominis, qui venit conferre gratiam, non inferre iniuriam. Deinde formam iustitiæ putauerunt, vt quis communia, id est, publica pro publicis habeat, priuata pro suis. Nec hoc quidem secundum naturam. Natura enim omnia omnibus in commune profudit. Sic enim Deus generari iussit omnia, vt pastus omnibus communis esset, & terra foret omniũ quædam communis possessio. Natura igitur ius cõmune genera uit, vsurpatio ius fecit priuatum.*

A.c.18.

Matt 5.44. Rom. 12.17.

VII. Et postrema est, veram iustitiam non esse, nisi in homine vera fide Christiana prædito, ac ideo in nullo gentilium quantumuis sapientissimorum fuisse, vt fusè probat S. Augustinus libro quarto aduersus Iulianum. *Absit*, inquit, *vt sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit iustus. Absit autem vt sit iustus verè, nisi viuat ex fide. Iustus enim ex fide viuit. Quis porrò eorum, qui se Christianos haberi volunt, nisi soli Pelagiani, aut in ipsis etiam forte tu solus, iustum dixerit infidelem, iustum dixerit impium, iustum dixerit diabolo mancipatũ. Sit licet ille Fabritius, sit licet Fabius, sit licet Scipio, sit licet Regulus, quorum me nominibus tanquam in antiqua Romana curia loqueremur, putasti esse terrendum. Nec in istis est vera iustitia, qua iustus ex fide viuit, Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. Quomodo sint verè iusti, quibus vilis est humilitas veri iusti? Quomodo est in eis vera iustitia, in quibus non est vera sapientia?* Et paulo post: *Porrò si veram iustitiam non habent impij, profectò nec alias virtutes comites eius & socias, quia cum non ad suum referuntur auctorem dona Dei, hoc ipso malis his vtentes efficiuntur iniusti; & si quas habent, veras non habent.*

A.c.3.

Rom.1.17.

Rom.10.17.

CAP-

CAPVT V.

De mediis ad Iustitiam consequendam idoneis.

PRIMVM medium est, in animo constanter proponere te nihil facturum, nisi quod veritati & virtuti fuerit consentaneum. Est S. Basilii in principium Prouerbiorum. *Quoniã*, inquit, *ex ipsius Salomonis sententia, cogitationes iustorum iudicia sunt viro sapienti, omninò sat agẽdum erit intra cordis arcana tribunal constituere, rectaq; facere iudicia, mentem quoq; velut in trutina suspendere ad ea quæ conueniunt, & ad quodlibet agendum æqua lance librare. Quando singula Dei mandata contrà aduersantem sibi malitiam coram te iudicium experiuntur, da legi diuinæ contra vitium victoriam. Iniquum & æquum apud te iudicantur? Respondè contra concupiscentiam alienorum bonorum. Da vt vincat virtus, Contumelia & patientia inuicem pugnant? vitupera contumeliam, lauda patientiam. Simulatio & simplicitas, iustitia & iniustitia, iudicantur? tunc denique in tuæ mentis recessu iudiciorum rectitudinem ostende, & velut in tribunali tibiipsi assidere mandatum Dei faciens monstra te vitium abhorrere, ac omnino ab eo esse auersum, virtuti verò fauentem studentemq; si enim in rebus cunctis quas agis apud te potiora & meliora vincere permittas, beatus in die illa fueris, quando Deus occulta hominum iudicabit, vt testatur Euangelium, cogitationibus corda simul hominum accusantibus & defendentibus, nec condemnatus discedes, verum iustitiæ corona ornaberis.* Baſ hom.12. Prou.12.5. Rom.2.15.

II. MEDIVM horrere ea vitia, quibus secundum diuinarum litterarum doctrinam homo ab exercenda iustitia reuocatur, vt est auaritia, acceptio personarum, munerum corruptela, vsura, simonia, de quibus eorumq; remediis multa inuenies in nostro PANARIO suis titulis.

III. MEDIVM est amor pacis & concordiæ, quia pax comes & quasi soror est iustitiæ. Vnde S. Augustinus exponens verba illa Psalm. *Iustitia & pax se osculatæ sunt. Fac*, ait, *iustitiam, & habebis pacem, & osculẽtur se iustitia & pax. Si enim non amaueris iustitiam, pacem non habebis. Amant enim se duo ista iustitia & pax, & osculantur se, vt qui fecerit iustitiã, inueniat pacem osculantem iustitiam. Duæ amicæ sunt, tu forte vnam vis, & alteram non facis. Nemo enim est qui non vult pacem, sed non omnes volunt operari iustitiã. Interroga omnes homines. Vultis pacem? vno ore tibi respondet totum genus humanum, opto, cupio, volo, amo, Ama & iustitiam, quia duæ* Psal.84.11.

amicæ sunt iustitia & pax. Si amicam pacis non amaueris, non te amabit ipsa pax, nec veniet ad te. Quid enim magnum est desiderare pacem? Quiuis malus desiderat pacem. Bona enim res est pax.

IV. Medium est fuga simulationis. Totius iustitiæ, *inquit* Cicero in primo de Officiis, nulla est capitalior pestis, quam eorum, qui tũ cũ maximè fallunt, id agunt, vt viri boni esse videantur. Quod.n. magis expetendum sit esse bonum & malum pũtari, quam contra, toto libri quinti diuinarum institutionum capite 12. demonstrare conatur Lactantius. De quo & carmen exstat Greg. Nazianzeni à Billio latinè ita conuersum.

L.c.11.

Malim cum recto studeam vitiosus haberi,
Quam vitio indulgens iusti clarescere fama,
Mendax que ignaris mortalibus esse sepulchrum:
Quod licet interne fœtentia corpora claudat,
Calce tamen nitet externa: gratoque colore.

Vnde & PLATO ἔσχατον ἔφη ἀδικίας esse censebat, cum qui iniustus est, iustus videri vult.

V. Medium est quotidianum conscientiæ examen, & quidem particulare in iis qui Iudicum, Magistratus, & aliorum superiorum personam gerunt, in quo discutiant, an eo die aliquid contra iustitiam deliquerint. Vide titulum de Conscientiæ examine. Tantum vnam inde exscribam Chrysostomi sententiam. *Hoc examen, inquit, fiat singulis diebus: nec prius dormieris ô homo, quam mente versaueris, quæ à te interdiu perperam acta sunt, & die sequenti eris omnino tardior ad ea ipsa rursus aggredienda. Et quod facis in pecunia, nec sinis, vt duo dies præterean, quin cum famulo rationem ineas, ne confusionem inducat oblivio, hoc etiam fac in actionibus. Singulis diebus vesperi ab anima rationem exige, & cogitationem quæ peccauit condemna eam, & velut in ligno suspende ac torque, & iube, ne ea amplius aggrediatur.*

Chry. in Psal. 4.

VI. Medium est considerare exempla tum Ethnicorum, tum nostrorum, qui iustitiam maximè coluerunt. Ex Ethnicis primũ sit illud Valerii Maximi ex libro quinto. *Timocharis Ambracienſit Fabricio consuli pollicitus est se Pyrrhum veneno per filium suum, qui potionibus eius præerat, necaturum. Ea res cum ad Senatum esset delata, missis legatis Pyrrhum monuit vt aduersus huius generis insidias cautius se gereret: memor Vrbem à filio Martis conditam, & armis bella non venenis gerere debere. Timocharis autem nomẽ suppressit, vtroque modo æquitatem amplexus: quia nec hostẽ malo exẽplo tollere, neq; eũ q bene mereri paratus fuerat, prodere voluit.* Huius dẽ Zaleucus vrbe Locrensiũ à se saluberrimis atq; vtilissimis legib. munita, cũ filius eius adulterij crimine damnatus, secundũ ius ab ipso cõstitutum vtrog;

Val. c. 5. de iustitia. Cic. offic. 3. Gell 3. c 8. Plut in Pyrrho.

Cic. de leg. 2. Ælian. var. hist. 2.

eculo carere deberet ac tota ciuitas in honorem Patris pœnæ necessitatem adolescentulo remitteret, aliquandiu repugnauit. Ad vltimum precibus populi victus, suo prius deinde filij oculo eruto, vsum videndi vtrique reliquit. Ita debitum supplicij modum legi reddidit æquitatis admirabili temperamento se inter misericordem patrem & iustum legislatorem partitus. III. Lamprídii: *Alexander Seuerus Imperator tanta fuit æquitate, vt nullas vnquam sanciret leges, nullam constitutionem sacraret, sine viginti iuris peritissimis & doctissimis ac sapientissimis viris, nec in vlla re iudicium ferret, quin prius iret per sententias singulorum & scriberetur, quid quisq; dixisset. Cum de iure aut negotijs tractabat, solos adhibebat doctos & disertos: si de re militari, milites veteres & senes. Si vnquam furem vidisset iudicem, paratum habebat digitum, vt illi oculum erueret: tanto odio prosequebatur iudices, qui furtorum fama laborassent, vt si eos casu aliquo videret, commotione animi cholerâ stomacho euomeret, toto vultu inardescente.* L. in eius vita.

IV. Nicephori libro tertio Ecclesiasticæ historiæ. *Tã studiosus, ait, fuisse fertur Traianus Imperator iuris & iustitiæ, & tam ab improbitate alienus, vt aliquando ensem strictum præfecto Vrbi in cõspectu omnium dederit, atq; dixerit. Cape ferrum hoc, & siquidem rectè imperium gessero, pro me: sin aliter, contra me hoc vtere.* N.c.29

V. Æneæ Syluii libro 3. commentariorum in res gestas Alphonsi. *Fridericus Imperator, cum Ladislaum Hungariæ ac Bohemiæ regem educaret, non defuerunt, qui perdendum suaderent puerum, cuius vita ingentes molestias Cæsari, mors regna & opes maximas allatura esset. Ad quos ille. Ergo me, inquit, opulentum magis regem, quam pium, quam iustum cupitis. At ego iustitiam, bonumq; nomen diuitiis, cunctisq; rebus antepono.* VI. eiusdem ibidem. *Ad Rodulphum Imperatorem quum quidam venisset, qui Othaccarum Bohemiæ regem atrocem hostẽ in venatione se occisurum promitteret, si facto pramium esset, Rodulphus, etsi noster hostis est Othaccarus, inquit, non tamen id efficiet, vt iustitiæ & moderationis fines transeamus.*

VIDE V. *Honestas. Virtus. Et in Panario.* V. *Munerum corruptela. Personarum acceptio. Vindicatio iniuriæ. Vsura.*

L.

LABOR.

VIDE *in* PANARIO. V. *Pigritia.*

LAVDATIO DEI.

CAPVT I.

Quibus nominibus laudatio Dei in scripturis appelletur.

LAVDATIO vel Laus Dei in diuinis scripturis variis nominibus appellatur. Dicitur enim. 1. benedictio. 2. exaltatio, vt in psalmo, qui inscribitur. *Laudatio ipsi Dauid. Exaltabo*, ait rex Dauid, *te Deus meus rex, & benedicam nomini tuo in seculum & seculum seculi.* 3. magnificatio, vt in Cantico Beatæ Virginis Mariæ. *Magnificat anima mea Dominum.* 4. glorificatio, vt in dicto Christi apud Matthæum. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est.* In quæ verba Sanctus Augustinus de sermone Domini in monte. *Non tantum dixit, vt videant bona opera vestra, sed addidit, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est, vt hoc ipsum quod homo per bona opera placet hominibus, non ibi finem constituat, vt hominibus placeat, sed referat hoc ad laudem Dei, & propterea placeat hominibus, vt in illo glorificetur Deus. Hoc enim laudantibus expedit, vt non hominem sed Deum honorent.* 5. Confessio, vt in citato psalmo. *Confiteãtur tibi Domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi*, quæ verba exponens Sanctus Chrysostomus. *Gratias*, inquit, *tibi agant, laudes emittant, & quibus sermonis decus datum est, & quæ vocem non habent. Etenim vnumquodque eorum, quæ voce carent, ita factum est, vt per suam naturam benedictionem emittant, quamuis muta sint per homines, qui ea vident & ijs fruuntur. Et illa quidem per suam substantiam, homines autem per vitæ suæ institutionem, & per actionẽ.* & Sanctus Augustinus in verba. Præueniamus faciem eius in confessione. *Confessio quidem duobus modis accipitur in scripturis. Est confessio laudantis, & est confessio gementis. Confessio laudantis ad honorem pertinet eius qui laudatur. Confessio gementis ad pœnitentiam pertinet eius qui confitentur. Confitẽtur enim homines cum laudant Deum: confitentur, cum accusant se nihil dignius facit, lingua.* 6. dicitur Hymnus, vt in psalmis. *Te decet hymnus* Deus in Sion. Vnde Chry. proœmio secundo in psalmos. *Laus*, inquit, *seu laudatio est diuinorum miraculorum commendatio. Laus enim nihil est aliud, quam eius quod.*

Psal. 144. 1.

Luc. 1. 46.

Matt. 5. 16.

Act. 1. c. 12.

Psal. 144. 10.

Chry. in psal.

Psal. 94. 2.

Psal. 64. 2.

quod laudatur amplificatio Canticum autem numerosa quæ fit per os cum verbis elocutio. Hymnus verò, quæ pro nobis, quæ nobis adsunt, Deo offertur bonorum verborum conceptio. Et S. Augustinus in psalmos. *Hymni laudes sunt Dei cum cantico. Si sit laus, & non sit Dei, non est hymnus. Si sit laus, & Dei laus, & non cantetur, non est hymnus. Oportet ergo, vt si sit hymnus, habeat hæc tria, & laudem, & Dei, & canticum,* Ceteras appellationes omittimus. A in psal. 90.

CAPVT II.

De excellentia diuinæ Laudationis.

DIVINÆ Laudationis excellentia inde primo liquet, quod sit primarius actus virtutis Religionis, quæ principatum inter omnes morales virtutes obtinet, eo quod propinquius quam aliæ respiciat Deum, qui est vltimus finis, in quem omnia virtutum moralium obiecta tandem referuntur. Laudare enim Deum, non est aliud, vt paulo ante S. Chrysostomus dixit, quam amplissimas Dei virtutes enarrare & deprædicare, vt illius bonitas maiestasq; mortalibus innotescat, atque ab omnibus diuinus cultus Deo deferatur. Qua & de causa quotidie in oratione Dominica dicimus, Sanctificetur nomen tuum. Vnde S. Augustinus sermone Domini in monte. Sanctificari nomen *non sic petitur, qua non sit sanctum nomen Dei, sed vt sanctum habeatur ab omnibus, id est, ita illis innotescat Deus, vt non existiment aliquid sanctius, quod magis offendere timeant.* Deinde Spiritus sanctus hunc laudationis cultum non obscurè prætulit omnibus veteris testamenti sacrificijs vt in psalmis. *Non accipiam de domo tua vitulos, neq; de gregibus tuis hircos. Immola Deo sacrificium laudis. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.* Et rursum. *Tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini inuocabo.* Et. *Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude. Et placebit Deo super vitulum nouellum cornua producentem & vngulas.* In quæ verba idem Augustinus. *Magnæ,* inquit, *diuitiæ, quas gemmas laudis Dei de thesauro interiore protulit? Magnifica eum in laude, hæ sunt diuitiæ meæ. Dominus dedit, dominus abstulit. Ergo miser remansit? absit. Vide diuitias. Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Et placebit, quod eum laudabo super vitulum. Gratius illi erat sacrificium laudis, quam sacrificium vituli. Amplius ergo placebit Deo laus eius exiens de ore meo, quam magna victima adducta ad aram ipsius.* Et alibi. *Immola Deo sacrificium laudis. Ad me redeam, in me inueniam laudis immolationem. Ara tua, conscientia tua. Securi* A l. 2. c. 10. Psal. 49. 9. Psal. 115. 17. Psal. 68. 31. A. in psal. 68. Iob. 1. 21. Id in psal. 49.

sumus, non imus in Arabiam thus quærere, non sarcinas cuari negotiatoris excutimus, sacrificium laudis quærit à nobis Deus. O sacrificium gratuitum gratia datum. Non quidem hoc emi quod offerrem, sed tu donasti, nam nec hoc haberem, Immola Deo sacrificium laudis. Et hæc immolatio hoc sacrificium laudis est gratias agere illi, à quo habes, quicquid boni habes, & cuius misericordia tibi dimittitur, quicquid tuum mali habes. Haud secus S. Chrysost. in eadem verba. *Immola Deo sacrificium laudis. Hoc enim, ait, Deo maxime conuenit, nempe sacrificium gratiarum actionis, & sacrorum hymnorum, & eius quæ fit per rectè facta glorificationis. Quod etiam Christus docuit dicens. Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant bona opera vestrà, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Paulus quoq; requirit idem dicens. Exhibete membra vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem. Ita etiam sacrificauit Iob post plagas illas, quæ naturam superabant gratias agens in hæc verba. Dominus dedit, dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum.* Lactantij libro 6. diuin. institutionum capite extremo verba sunt. *Summus colendi Dei ritus est ex ore iusti hominis ad Deum directa laudatio: quæ tamen ipsa vt Deo sit accepta, humilitate & timore & deuotione maxima opus est.* Deniq; inde colligi potest huius diuinæ laudationis dignitas, quod propria sit angelorum omniumq; beatorum in omnem æternitatem Deum collaudantium. Quos spiritu plenus rex Dauid alicubi hortatur ad laudandum, vt quod agunt, agere pergant. *Laudate,* inquiens, *eum omnes angeli eius; laudate eum omnes virtutes eius.* Quos Isaias, alterum ad alterum, clamantes audiuit. *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum.* Quorum multitudinem, laudantium Deum audiere pastores in ortu Christi Domini, & dicentium. *Gloria in altissimis Deo.* Vnde Sanctus Basilius in psalmum 28. *Angelorum,* inquit, *opus est laudare Deum: omnibus denique cælestibus exercitibus hæc cura, gloriam transcribere creatori.* Et S. Augustinus quidem putat angelis præceptum, vt Deum continenter laudent, eo quod Dauid in psalmo 148. cum dixisset, Laudate eum omnes angeli eius, subdit. *præceptum posuit & non præteribit. Quale,* inquit, *præceptum dedit angelis Deus? quale, nisi vt laudent illum? Beati, quorum hoc est negotium laudare Deum.*

In psal. 49.

Matt. 5. 16.

Rom 12. 1.

Iob. 1. 21.

Psal. 148. 2.

Isa. 6. 3.

Luc. 2. 13.

CAPVT

CAPVT III.

De eiusdem necessitate & vtilitate.

NEcessitatem laudandi & extollendi diuini nominis satis ostendunt crebræ diuinæ Scripturæ, formula præcepti expressæ, maxime in psalmis. *Qui timetis dominum, laudate eum. Date gloriam laudi eius, auditam facite vocem laudis eius. Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini. Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi.* Et Paulus ad Hebræos. *Offeramus hostiam laudis semper Deo.* Et in Apocalypsi. *Vox de throno exiuit, dicens. Laudem dicite Deo nostro omnes serui eius, & qui timetis eum pusilli & magni.* Deinde in eadem Scriptura, tum à psalte regio, tum à Babyloniis pueris apud Danielem, tum ab aliis, etiam rationis & sensus expertes creaturæ prouocantur ad laudandum Deum, multo ergo magis homo ad laudes illas astringitur. *Turpe enim fuerit*, inquit Chrysostomus, *vt homo, qui est compos rationis, & omnibus quæ videntur, præstantior sit creatura in Dei laudibus inferior; non solum autem turpe, verum etiam absurdum. Quomodo autem non absurdum? siquidem ipsa quotidie atq; adeo singulis horis emittit Domino glorificationẽ. Cæli enim, inquit, enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius ãnunciat firmamentum. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Sol & Luna, & varius astrorum chorus, & pulcherrimus ordo ceterorum omnium suum prædicat opificem.* Tertio eadem docet nos ob præterita, præsentia & futura Dei beneficia õnia debere Deo, & ideo laudũ causam in ea læpissimè confert. Nam vbi cũm regius psaltes in psalm. 148. hortatus esset & angelos & homines & cœlos ad laudandum Deum, causam subiicit *quia ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Statuit ea in æternum & in seculum seculi.* Et in Apocalypsi dicitur. *Procidebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno & adorabant viuentẽ in secula seculorum, & mittebant coronas suas ante thronum dicentes. Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem & virtutem, quia tu creasti omnia, & propter voluntatẽ tuam erant & creata sunt.* Alibi alia beneficia recensentur. vt in psalm. 135. omnia vbi beneficia collata veteris testamenti Patribus, in quo primi versus. *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius*, posterius hemistychium vicies sexies repetitur. Vnde Chrysostomus. *Homo, cum factus sit à Deo, vt illi placeat & regnum futurum consequatur, per totam vitam offert Deo laudes.*

Psal. 21. 24. Ps. 65. 2. Ps. 112. 1. Ps. 116. 1. Heb. 13. 15. Apoc. 19. 5. Ps. 148. Dan. 3. 26. C in psal. 144. Psal. 18. 1. Apoc. 4. 10. C. in psal. 144.

Deo

Deo enim multa debemus, quod & cum non essemus fecerit, & quod tales creaueri:, quod factos regit & continet, & quod quotidie tàm priuatim, quã communiter prouidet, nostriq; curam gerit, idq; clam & apertè, nobisq; & scientib. & nescientibus. Quid enim dixerit quispiam, ea quæ sub aspectum cadunt, quæ propter nos fecit, quod ipsa præbent ministerium, corporis compositionem, animæ nobilitatem, quotidianam eius œconomiã & administrationem, per miracula, per leges, per supplicia, variam & quæ comprehendi non potest eius prouidentiam: bonorum omnium summum, quod ne filio quidem suo pepercit propter nos, quæ iam data sunt per baptismũ, per sacramenta, quæ danda sunt bona illa ineffabilia, regnum, resurrectionem, hæreditatem omni beatitudine plenam. Si quis enim singula enumeret, incidet in ineffabile beneficiorum pelagus, videbitq; quot nominibus sit Deo obnoxius. Deniq; necessitatem iuxta atq; vtilitatem laudum diuinarum id imprimis attestatur, quod Deus non exigat à nobis laudes vllas nisi ob commodum nostrum. *Dixi Domino,* ait sanctus Rex, *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges,* Et B. Iob. *Quid prodest Deo, si iustus fueris? aut quid ei confers, si immaculata fuerit via tua?* Vnde HIERONYMVS libro primo commentariorum in epistolam Pauli ad Ephesios. *Spiritus repromissionis, qui est arrabo hæreditatis nostræ, idcirco nunc sanctis datur in laudem gloriæ ipsius: non quod Deus laude alicuius indigeat, sed quo laus Dei laudatoribus prosit, & dum per singula opera maiestatem ipsius, magnitudinemq; cognoscunt, ad laudandum eum miraculo stuporis erumpant.* Et AVGVSTINVS in psalmum 39. *Sacrificium laudis, ait Deus, glorificabit me. Et quid? maior gloria erit Deo, quia glorificas eum, aut addimus gloriam Deo, quando dicimus. Glorifico te Deus meus: aut sanctiorem eum facimus, quando dicimus. Benedico te Deus meus? Ipse quando nos benedicit, facit nos sanctiores, facit nos feliciores: quando nos glorificat, facit nos glorioſiores, facit nos honoratiores. Quando eum glorificamus, nobis prodest, non illi. Quomodo enim eum glorificamus? glorioſum dicendo, non faciendo.* Sic CHRYSOSTOMVS in Genesin. *Deus, quia bonus & misericors est per nos glorificari, non quod ipsi aliquid ad suam gloriam accedat, nullius enim rei indigus est, sed vt occasiones ipsi præbeamus maiorem nobis gratiam impartiendi.*

Psal. 15. 2.

Iob. 22. 2. H. cap. 1.

Psal. 49.

C. hom. 29.

CAP-

CAPVT IV.

De proprietatibus laudationis diuinæ.

PRima est, quod quantacunque ab homine angelove instituatur longè impar & inferior sit excellentia & maiestate DEI. Nam vt eximius ille laudator loquitur, *Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis, terribilis est super omnes Deos.* Et. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis.* Et Syracides. *Glorificantes Dominum quantumcunque potueritis, supervalebit enim adhuc, & admirabilis magnificentia eius. Benedicentes Dominum, exaltate illum, quantum potestis, maior est enim omni laude.* Vnde Sanctus Augustinus *Ideo dixit, magnitudinis eius non est finis, ne forte incipias velle laudare, & putes te laudando posse finiri, cuius magnitudo finem non potest habere. Noli ergo putare te eum cuius magnitudinis finis non est, sufficienter posse laudare.* Psal. 94. 4. Psal. 144. 3. Eccli. 43. 32. A. in ps. 44.

2. Proprietas, vt nihilominus laudatio sit continua, non solum in futuro, verum etiam in præsenti seculo. Vnde Dauid. *Benedicam Dominum in omni tempore, semp laus eius in ore meo. Magnificate Dominũ mecũ, & exaltemus nomẽ eius in idipsum.* Et. *Exaltabo te Deus meus rex, & bẽedicã nomini tuo in sæculum, & in sæculum sæculi. Laudationem Domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomini sancto eius in sæculum sæculi.* In quæ verba ita Basilius. *Videtur rem impossibilem polliceri propheta: quomodo enim semper Dei laus in ore hominis potest esse? quando enim depromit consueta & corporis necessitatem respicientia colloquia, vtique non iam in ore habet Dei laudem: quando item dormit, penitus silet. Bibens quoque aut comedens, quomodo ore cõcinit laudem Dei. Ad hoc dicimus, os esse quoddã spirituale hominis interni nempe mentis, quo nutritur, quisquis particeps diuini fit Verbi, qui panis de cælo descendit. Sane cogitatio, quæ de Deo est semel impressa menti potest laus Dei rectè appellari, semper in anima existens. Potest item iuxta Apostolicam adhortationem vir quiuis pietatis studiosus cuncta facere ad Dei gloriam, ita vt facta dictaque ipsius omnia, omnisque spiritualis operatio vim laudis habeant. Siue enim bibat iustus, siue edat, omnia ad gloriam Dei facit.* Et S. Augustinus exponens verba illa. *Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam, tota die laudem tuam. Suggero remedium, vnde tota die laudes Deum, si vis. Quicquid egeris bene age, & laudasti Deum. Quando cantas hymnum, laudas Deum. Lingua tua quid agit, nisi laudet conscientia tua? Et quoties tu cessasti ab hymno cantando, discedis vt reficiaris: noli ebriari, & laudasti Deum. Discedis, vt dormias, noli surgere ad malè* Ps. 33. 2. Ps. 144. 11. In ps. 33. 1. Cor. 10. 31. Ps. 34. 28.

faciendum, & laudasti Deum. Agrum colis, noli litem mouere, & laudasti Deum.

3. *Proprietas est*, vt laudetur in omnibus, prosperis & aduersis, beneficiis & pœnis. Ita enim exponit iam allatum psalmi dictum, A. in psl. 32 cō. 1. Benedicam Dominum in omni tempore. Idem S. Augustinus. *Quid, inquit, est, benedicam omni tempore? & semper? siue in prosperis, siue in aduersis. Nam si in prosperis, & non in aduersis, quomodo omni tempore? quomodo semper? Et audiuimus multas multorum tales voces, quando illis prouenit aliqua felicitas, exultant, gaudent, cantant Deo, laudant Deum: non sunt improbandi, imò gaudendum est illis quia multi. Sed isti qui iam Deum laudare ex prosperitatis parte caperunt, docendi sunt Patrem agnoscere & flagellantem, nec murmurare aduersus corrigentis manum, ne semper praui remanentes exhæredari mereantur.* Et Sanctus CHRYSOSTOMVS in psalmum 148. *Deus*, ait, *æquè est laudandus cum & punit, & à supplicio eximit. Vtraque enim sunt curationis, vtraque sunt bonitatis. Homines quidem hoc faciunt propter bonitatem, illud verò propter iram & improbitatem. Deus autem vtraque propter clementiam. Oportet ergò eum æquè laudare, & quod posuerit Adam in paradiso, & quod eum expulerit, & agere gratias non solum pro regno, sed etiam pro gehenna: eam enim & fecit, & minatus est, vt à vitio liberaret. Sicut medicum non solum nutrientem, sed etiam fame excruciantem, non solum vngentem, sed etiam vrentem & secantem obseruamus & miramur; etsi enim contraria sint quæ fiunt, vnum tamen finem respiciunt. Sic salutis temporalis, Deus verò æternæ.*

4. Proprietas, vt cum non potest Deus laudari verbis & factis vitaq; sancta, laudetur saltem voluntate & corde. Vnde propheta dicebat. *Voluntariè sacrificabo tibi. Quid est, voluntariè sacrificabo*, ait A. in psal. 114. Psal. 49. AVGVSTINVS, *Voluntariè laudabo te: quia sacrificium laudis, inquit, glorificabit me. Si cogereris offerre Domino tuo sacrificium gratum illi & acceptum, sicut antea vouebantur sacrificia in vmbra futurorum, forte non inuenires in grege tuo placitum taurum, in capris hircum ara Domini dignū, & non inueniens fatageres, quid faceres, & diceres forte Deo: volui & non habui. Ipsum voluisse laudasse est. Non enim verba à te quærit Deus, sed cor. Si enim Deus aures carnales haberet, & sono tui corporis indigeret, idcirco cum remansisse sine lingua sine laude etiam remaneres. Nunc verò quia cor quærit, cor inspicit, intus testis est, iudex approbator, adiutor, corōnator, sufficit vt offeras voluntatem. Cum potes ore confitere ad salutem, cum autem non potes corde crede* Eccli. 16. 9. *ad iustitiam.* Quod autem & factis, cum fieri potest, laudandus sit Deus, docet S. Chrysost. in psalmum 102. *Primum quidem*, inquiens, *hæc laus à iustis requiritur, oportet enim vitam prius rectè instituentem hymnos Deo canere: non est enim pulchra laus in ore peccatoris. Secundo, non verbis solum,*

sed

sed etiam factis laudare oportet, & hanc laudem Deus maximè requirit, hanc gloriam. Luceat, inquit, lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrē vestrum qui in cœlis est: Ita laudant Cherubin. Quo- Matt. 5.16. Isai. 6.3.
circa propheta quoque cum melodiam illam mysticam audiisset, seipsum afflictat, & miserum ducit, dicens. Hei mihi quod homo sum, impura habens labra, & habito in medio populi impura labia habentis.

5. Proprietas est, vt asciscantur socij laudum diuinarum exemplo Dauidis passim in psalmis. Laudate Dominum in excelsis, Laudate omnes angeli, & trium puerorum in hymno suo. *Est hoc sanctis, ait aureũ os, in more positum propter pium & gratum suum animum, vt cum Deo sunt acturi gratias, accersant multos laudationis socios, & hortatur, vt pulchrum munus secum obeant. Hoc etiam fecerunt tres pueri, qui quando erant in fornace omnem creaturam ad laudibus celebrandum, quod acceperant beneficium, & hymnos Deo dicendos conuocarunt. Hoc ipsum facit hic quoque Dauid, vtrumque mundum vocans, supernum & infernum sensilem, & eum qui percipitur sola intelligentia. Hoc etiam facit propheta Isaias, quando dicit, Lætentur cœli & exultet terra, quoniam misertus est Dominus populi sui: Et rursus alicubi Isaias. Nubes pluant iustitiam. Vt qui enim soli non sufficiant ad Deum laudibus celebrandũ, quoquouersus obeunt, vt in dicendis hymnis socios accipiant, Hic autem hoc crebro facit.* Dan. 3.26. Ch. in ps 148. Ps. 148.

Isa. 49.13. Isal. 45.8.

CAPVT V.

Quibus mediis incitemur ad laudandum Deum.

INTER Media præstantissimum est amor Dei, quem AVGVSTINVS non semel facit causam & fontem diuinæ laudationis, vt in epistola ad Honoratum. *Cum Dauid dixisset, in medio Ecclesiæ cantabo te, quomodo cantauit. 1. quia cantauit in nobis, cum proficimus in nomine, quod narrauit fratribus suis, & quia laudem Dei cantauit in nobis continuo manifestauit, dicens. Qui timetis Dominum, laudate eum. Quis autem veraciter laudat, nisi qui sinceriter amat? Tantundem est ergo, ac si diceret. Qui timetis Dominum, amate eum. Dixit enim homini, sicut scriptum est. Ecce pietas est sapientia. Porro pietas cultus Dei est, nec colitur ille nisi amando. Summa igitur & vera sapientia est in præcepto illo primo. Diliges Dominum tuum ex toto corde tuo.* Et in psalmum 85. *Quid ergo agemus fratres? Psalmus nobis indicat. Beati qui habitant in domo tua. Vnde in secula seculorum laudabunt. Hæc erit actio nostra laus Dei. Amas & laudas. Desine laudare, si desinis amare. Non autem desines amare,* Aug. ep. 12. oc. 18. Psal. 21.23. Matt. 22.37. Id in fine.

quia talis est, quem vides, qui nullo te offendat fastidio, & satiat te & non te satiat.

Aug conc. 2.

II. MEDIVM est humilitas. *Esto humilis*, inquit idem in psal. 33. *si vis benedicere Dominum omni tempore, & semper laus eius sit in ore tuo, quia & Iob non tantum benedixit Dominum, quando abundabant illi omnia, quibus eum legimus diuitem fuisse & felicem, & pecore, & seruis & domo, felicem*

Iob. 1. 21

filijs, & omnibus rebus. Ablata sunt omnia vno tempore, & impleuit quod in hoc psalmo scriptum est, dicens. Dominus dedit, dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum. Ecce habes exemplum benedicentis omni tempore, quia humilis est. Quid est esse humilem? nolle in se laudari. Qui in se vult laudari, superbus est. Qui superbus non est, humilis est. Non vis ergo esse superbus, vt possis esse humilis, dic quod dictum est. In Domino laudabitur anima mea.

Aug. in psal. 40.

III. Est Voluntaria confessio peccatorum, & patefactio defectuum. *Cum vis te defendere, te de peccato tuo*, ait idem alibi, *laudare non potes Deum. In laude Dei non caperis, nisi in tua iactareris. transi ad vituperationem tuam & laudabis Deum. Redi ad verba psalmorum, quos execramini.*

Psal. 40.

Dic. Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meã, quoniam peccaui tibi. Ego dixi, ego peccaui, non fortuna, non fatum, non gens tenebrarum. Si ergo tu peccasti, iam vide, quemadmodum pateat laus Dei. Iam ergo confesso peccato

A. serm. 41.

tuo, vide quemadmodum laudetur Deus, quia iustus est, cum te punit perseuerantem, & misericors cum liberat confitentem. Et rursus in sermone quodam de Tempore. *Siue nos accusemus, siue Deum laudemus, semper illi gratias agere studeamus, à quo gratia gratis datur, cuicunq; datur. Bis ergo Deum laudamus, si pie nos accusemus, Deumq; laudemus. Quando Deum laudamus, tanquam eum, qui sine peccato est, prædicamus: quando autem nosmetipsos accusamus, ei per quem resurreximus* (a peccato) *gloriam damus.*

Eccli. 15. 9. A. in psal. 146.

IV. Est Vita laudata, & immunis à peccatis grauioribus: nihil enim æquè laudi diuinæ repugnat ac peccatum, iuxta illud Sapientis. *Non est speciosa laus in ore peccatoris.* Vnde Augustinus exponens versum psalmi. Deo nostra sit iucunda decoraq; laudatio. *Quomodo*, inquit, *erit Deo nostro iucunda laus? Si bene viuendo laudetur. Alio loco dicitur. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Si ergo in ore peccatoris speciosa laus*

Id in psal. 148.

non est, iucunda non est. Hoc enim iucundum, quod speciosum. Vis ergo vt Deo tuo iucunda sit laus? noli bona cantilenæ tuæ obstrepere moribus malis. Deo nostro iucunda sit laus. Quid dixit. Qui laudatis, bene viuite. Laudatio impiorum offendit Deum. Plus ille attendit, quid viuas, quam quid sonas, cuius aures non ad os, sed ad cor, non ad linguam, sed ad vitam laudatoris patent. Et rursus alibi. *Non cesset bene viuere, sed semper laudat Deum. Tunc desinis laudare Deum, quando à iustitia, & ab eo quod illi placet, declinas. Nam si à vita*

bona

bona nunquam declines, lingua tua tacet, vita tua clamat, & aures Dei ad cor tuum. Quomodo enim aures nostræ ad voces nostras, sic aures Dei ad cogitationes nostras. Non potest autem fieri, vt habeat mala facta, qui habet bonas cogitationes: facta enim de cogitatione procedunt. Quomodo de interiori palatio quicquid iusserit Imperator per imperium Romanorum emanat, quicquid videtis agi per prouincias, quantus motus fit ad vnam iussionem Imperatoris intus sedentis? Mouet solum ille labia cum loquitur, & mouetur omnis prouincia cum fit quod loquitur. Sic & in vnoquoq; nostrum intus est Imperator, intus in corde sedet. Si bonus bona iubet, bona sunt: & si malus mala iubet, & mala fiunt.

V. & postremum Medium sit Consideratio triplex vel quadruplex. 1. immensæ & infinitæ maiestatis Dei eiusque idionatum, sapientiæ scilicet, bonitatis, omnipotentiæ & reliquorum laude dignissimorum. 2. Beneficiorum eius innumerabilium; vtrasque enim causas vrget ipse Spiritus sanctus in scripturis pro laudatione diuina. 3. omnium creaturarũ etiam animæ & sensus expertium, quæ à Sanctis ad laudandum Deum prouocantur: non quod ipsæ vel corde, vel lingua, vel factis, vel vita sancta Deum benedicant & glorificent, sed quod sua pulchritudine, ordine & numero testentur conditoris sui potentiam & maiestatem, ac ita ad agnoscendum verum Deum, colendumque inflamment, secundum illud Apostoli. *Inuisibilia enim ipsius, à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas.* Rom. 1. 20. Vnde Augustinus in psalmum 148. *Sunt quæ spiritum vita & intellectum ad laudandum Deum non habent, quæ quidem per se voce sua & corde suo non laudant Deum, sed cum ab intelligentibus considerantur per ipsa laudatur Deus, & cum per ipsa laudatur Deus, quodãmodo & ipsa laudant Deum.* A. sub init. Et Chrysostomus in eundem. *Quomodo autem poterunt, dixerit quispiam, ea laudare, quæ neque vocem habent, nec linguam, nec animam, nec rationem? Quoniam duo sunt modi laudandi, gloriaq; & honore afficiendi. Vnus quidem per verba; alius vero per ipsam creaturam, vt cum ipse dicit. Cæli enarrant gloriam Dei, opera autem manuum eius* Psal. 18. 2. *annunciat firmamentum. Ita hic etiam laudat eum creatura pulchritudine, positione, magnitudine, natura, vsu, ministerio, constantia, vtilitate quæ ex eis proficiscitur. Quando ergo dicit: Laudate Dominum angeli, virtutes cæli, Luna, Sol stellæ, aqua quæ est super cælos, hoc dicit, vnumquodq; eorum quæ facta sunt, dignum esse sapientia effectoris, & esse plenum magno miraculo. Hanc ergo dicit laudem pulchritudinem eorum quæ facta sunt, quæ ei qui illa fecit* Rom. 1. *laudes & hymnos comparat. Quod Paulus quoq; significat dicens. Inuisibilia enim eius, &c.* 4. consideratio sit vnius hominis, vel vnionis animæ cum

corpore. Sola enim corporis humani fabrica sufficit ad declarandam sapientiam potentiamq; summi opificis, vt fuse declarat Sanctus Augustinus libro de ciuitate Dei 22. capite 24. Et Lactantius Firmianus libro de Ira Dei toto. Plura MEDIA vide in titulo, *Gratiarum actio Deo debita.*

VIDE V. *Cogitatio diuina praesentia. Cognitio Dei. Confessio sacramentalis. Contemplatio. Deuotio. Familiaritas cum Deo. Gratiarum actio. Oratio.*

LIBERALITAS.

CAPVT I.

De nomine & definitione Liberalitatis.

Sen. c.24. LIBERALITAS, si originem vocis spectes, auctore SENECA libro de Vita beata, *ita nominata est, non quia liberis debetur, sed quia à libero animo proficiscitur.* Eius definitio à Speusippo haec traditur. *Est habitus, qui in quarendis erogandisq; pecunijs decorum seruat,* hoc est, decens & moderata acquisitio, & erogatio pecuniae, auaritiae & prodigalitatis extremis circumscripta. Nomine pecuniae cum philosopho intellige, quicquid nummis aestimari potest. Moderata dicitur erogatio, quia si non tantum, quantum oportet, tribuas, Auaritia oritur: sin excedas in dando modum, in vitium laberis prodigalitatis. S. AMBROSIVS libro de Officiis primo, & ante eum M. TVLLIVS, eam scribunt benignitatis quoque nomine & beneficentiae appellari. Recte. Benignitatis quidem pro affectu. *Neq; enim satis est,* inquit Ambrosius, *bene facere, nisi id ex bono fonte, hoc est, ex bona voluntate proficiscatur. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nec aurum,* inquit Seneca libro primo de beneficiis, *nec argentum, nec quicquam eorum quae à proximis accipiuntur, beneficium est, sed ipsa tribuentis voluntas.* Beneficentia verò pro effectu designando appellatur. *Non enim satis est bene velle,* ait idem Ambrosius, *sed etiam benefacere. Vnde,* inquit idem, *quasi bonis dicit Apostolus,* 2. Cor. 8. *Qui non tantum facere, sed & velle cepistis ab anno praterito. Perfectorum vtrumq; est, non pars. Itaq; docet & liberalitatem sine benevolentia, & benevolentiam sine liberalitate esse*

Arist. 4. Eth. c. 1.

Amb. c. 28. Cic. 1. offic.

Ib. c. 30

2. Cor. 9.

Sen. c. 5.

Idem cit.

te esse perfectam. Vnde ad perfectum hortatur dicens. Nunc ergo & facere consummate, vt quemadmodum prompta est in vobis voluntas faciendi, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis. Quod ad genera liberalitatis attinet, ea duo facit CICERO, primum in primo libro de officijs, his verbis. *Cum duo genera liberalitatis sint, vnum dandi beneficij, alterum reddendi: demus, nec ne in nostra potestate est: non reddere viro bono non licet, si modo id facere possit sine iniuria.* Deinde in secundo libro. *Liberalitatis*, ait, *ratio est duplex. nam aut opera benignè fit indigentibus, aut pecunia, facilior est hac posterior, locupleti præsertim, sed illa lautior ac splendidior, & viro forti claroq; dignior. Quanquam enim in vtraq; inest gratificandi liberalis voluntas, tamen altera ex arca, altera ex virtute depromitur.* Cic. 1. de off.

CAPVT II.

De dignitate fructuq; Liberalitatis.

DIGNITAS huius virtutis inde primum elucet, quod CHRISTVS Dominus apud Matthæum eam, quando exercetur erga pauperes, prætulerit veteris testamenti Sacrificiis, dicens. *Euntes autem discite, quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium.* Deinde è priscis Patribus Clemens Alexandrinus in Pædagogo. *Oportet*, inquit, *vt in cælos conscendere, & pulchrum baculum, beneficentiam scilicet, circumferre, & ijs qui affliguntur elargientem veram quietem percipere. Fatetur enim Scriptura animæ redemptionis pretium esse proprias diuitias. Hoc est, si ditescat, saluus erit per elargitionem. Quemadmodum enim quicunq; putei scaturiunt, exhausti in pristinam mensuram reuertuntur; ita etiam elargitio, quæ est bonus fons benignitatis, potum sitientibus communicans, rursus augetur & repletur, quemadmodum ad vbera quæ suguntur, vel etiam mulgentur solet lac confluere.* Lactantius libro de Ira Dei sub finem. *Iustitia & beneficentia tàm immortales sunt, quam mens & anima, quæ bonis operibus similitudinem Dei assequitur.* Greg. Nazianzenus de pauperum amore. *Nihil tam diuinum homo habet, quam de alijs bene mereri, tametsi ille maiora, hic minora beneficia conferat, vterq; nostrum pro suis viribus. Fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando.* Et infra. *Doce vir sacrosancte panem esurienti frangere, & pauperes tecto carentes colligere, & nuditatem operire, nec consanguineos despicere ac præsertim hoc tempore, vt beneficentia nostra ex penuria sit, non ex redundanti facultatium copia: quo munere Deus magis delectatur, quam multis oblationibus, magnisq; largitionibus.* S. AMBROSIVS. *Adiuuat*, ait, *hoc quoque profectum bonæ existimationis, si de potentis manibus*

Vide V. Elemoz. c. 5. Matt. 9. 13. Osee. 6. 6. C. c. 7. lib. 3. Prou. 13. 8. A. 2. off. c. 11.

bus

bus eripias inopem, de morte damnatum eruas, quantũ sine perturbatione fieri potest. Iam si oppressum opibus potentis, & factione magis, quam sceleris sui pretio grauatum liberaueris, egregiæ conualescit opinionis testimonium. Et cetera. *Deesse benignum, iustum, non alieni cupidum, imò de suo iure cedentem potius aliqua si fuerit lacessitus, quam aliena iura pulsantem, fugitantem litium, abhorrentem à iurgiis. Siquidem suo iure virum bonum aliquid relaxare non solum liberalitatis, sed plerunq; etiam commoditatis est. Primo dispendio litis carere, non mediocre est lucrum. Deinde accedit ad fructum, quod augetur*

H. in c. 57. *amicitia, ex qua oriuntur plurima commoditates.* S. Hieronymus libro 16. in Isaiam. *Liberalitas quoq; & dispensatio virtus maxima est, & via regia, à qua declinat ad dexteram, qui parcus est, & non solum alijs. sed ne sibi quidem tribuit quod necesse est. Ad sinistram, qui comedit substantiam suam cum meretricibus, & dicit cum Israhel. Manducemus & bibamus, cras enim moriemur.*

Sa. 22. 13. Nyss. in orat. Greg. Nyssenus de pauperibus amandis. *Vt illi qui in certaminibus stultitiæ præmia proponũt tuba liberalitatem suam indicantes omnibus in palæstra decertantibus pecuniæ largitionem pollicentur atq; denunciant. Sic beneficentia omnes in miserijs positos ad se vocat, non vulnerum & plagarum præmia, sed ærumnarum & incommodorum remedia accedentibus impertiens.*

Ch. hom. 1. vel in præfat. *Hæc est omnium laudatarum virtutum præstantissima. Hæc est felicitatis comes. Hæc assidet Deo, & magna est cũ ipso necessitudine coniuncta.* Chrysost. in epist. ad Philippenses. *Quemadmodum diuitum filij ornatus gratia aureum monile gestant in collo, nec id vnquam deponunt, velut nobilitatis signũ circumferentes & ostentantes itidem, & nos oportet semper beneficentia indutos esse, declarantes, quod filij sumus eius qui misericors est, & Solem suum exoriri facit super bonos ac malos.* Ethomilia 27. in Genesin. *Non putemus aliud, dum benefacimus alijs, quàm quod magnum quoddam beneficiũ apud Deum deponamus. Nam ipsi sumus qui beneficio fruimur, & multũ lucri inde*

Æl. c. 12. *nobis conciliamus.* Addo Patribus Ethnicorum Sapientes. Pythagoras enim rogatus, auctore Æliano in varia historia, qua ratione homines Diis similes haberi possint, respondit, si veritatem amplecterentur, & cunctis bene facerent. Et Seneca libro tertio de beneficiis. *Qui dat*

Sc 15 Sc. serm 41. *beneficia*, ait, *Deos imitatur, qui repetit, faneratores.* Theophrastus, teste Stobæo, interrogatus quidnam vitam conseruaret humanam, respondit, Beneficentia. Cicero quoq; libro altero de diuinatione scribit nihil esse beneficẽtia præstantius, & in tertio de Officiis ait, *Herculem hominum fama beneficiorum memore in concilio cælestium collocatum.* De fructu huius virtutis plura vide titulo de Eleemosyna cap. 5.

CAP-

CAPVT III.

De Proprietatibus Liberalitatis.

PRIMA Proprietas est, quod *ea*, vt scribit M. Tullius primo de Officiis libro, *nihil est naturæ hominis accommodatius*. Et in Lælio. *Natura*, inquit *ad liberalitatem propensi sumus*. Seneca de vita beata, c. 24. *Hominibus prodesse natura iubet*.

II. Quod affectu dantis potius, quam effectu eius meritum sit æstimandum. Ambrosius libro de Viduis. *Liberalitas non cumulo patrimonij, sed largitatis definitur affectu*. Et primo de Officiis. *Christus duo ara viduæ illius diuitum muneribus prætulit, quia totum illa quod habuit, contulit. Affectus igitur diuitem collationem, aut pauperem facit, & pretium rebus imponit*. Sic & Aristoteles in quarto de moribus. *Liberalis actio non in multitudine rerum quæ dantur, sed in habitu dantis consistit, hic autem pro facultatibus erogat. Nihil igitur prohibet eum magis esse liberalem, qui pauciora largitur si modo minores eis sint facultates*. Et Seneca libro 1. de Beneficiis. *Beneficium non in eo quod fit, aut datur, consistit, sed in ipso dantis aut facientis animo. Animus est, qui parua extollit, sordida illustrat, magna & in pretio habita dehonestat*. Et infra. *Socrati cum multa a multi pro suis quisq; facultatibus offerrent. Æschines pauper auditor. Nihil, inquit, dignum te quod dare tibi possim inuenio, & hoc modo pauperem me esse sentio. Ita q; dono tibi, quod vnum habeo, meipsum: Hoc munus rogo qualecunque est, boni consulas, cogitesq; alios, cum multum tibi darent, plus sibi reliquisse. Cui Socrates. Quidni tu, inquit, mihi magnum munus dederis, nisi forte paruo te æstimas. Habebo itaq; curæ, vt te meliorem tibi reddam quam accepi. Vicit Æschines hoc munere Alcibiadis parem diuitijs animum, & omnium iuuenum opulentorum munificentiam*.

Luc. 21.

A.c. 2.

S. c. 6.

Id. c. 8.

III. Proprietas est, vt declaretur erga omnes, iuxta illud Apostoli. *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes*. Et Christi apud Lucam. *Omni petenti te tribue*. Vnde S. Augustinus de salutaribus documentis. *Ad omnes homines faciamus bonum. Ad omnes dico, non per partes, non ad vnum, vel ad duos, aut ad tres, sed ad omnes homines. Christus enim non pro sanctis tantum passus est, sed pro peccatoribus & impijs & sceleratis ascendit in crucem, & passione sua nos omnes reuocauit ad vitam. Non sanctis tantum Deus dedit Solem, & Lunam, & pluuiam, & omnia nascentia terræ, & omnes fructus, qui oriuntur in terris, sed in commune omnibus hominibus*

Gal. 6. 10. Luc. 6. 30. A.c. 45.

dedit illa, qui Solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Ideo omnibus hominibus dedit illud in commune, vt bonum nostrum & eleemosynæ nostræ & charitas nostra, & humilitas nostra, & patientia nostra in commune omnibus hominibus distribuatur. Et M. Tullius in secundo de Officiis, cum dixisset meliusapud bonos, quam apud fortunatos beneficium collocari, mox addit. *Danda omnino opera est, vt omni generi satisfacere possimus.* Et Seneca de beneficiis, *Si Deos imitaris,* 5 lib. 4. c. 25. *da etiam ingratis. Nam & sceleratis Sol oritur, & piratis maria patent.* Et de vita beata. *Vbicunq; homo est, ibi beneficio locus est.* Id. c. 24.

IV. Est, Vt erga omnes quidem, sed circumspectè, habita ratione circumstantiarum, personæ, temporis, necessitatis, dignitatis & ordinis. secundum illud B. Pauli monitum ad Corinthios. *Omnia honestè, & secundum ordinem fiant.* Vnde in epistola ad Galatas, cum hortatus esset, vt bonum operaremur ad omnes, addidit *maximè autem ad domesticos fidei.* Qua de re ita scribit Sanctus AMBROSIVS. *Perfecta liberalitas fide, causa, loco, tempore commendatur, vt primum operaris circa domesticos fidei. Grandis culpa, si sciente te fidelis egeat, si scies eum sine sumptu esse, fame laborare, ærumnam perpeti, qui præsertim egere erubescat. Si in causam ceciderit, aut captiuitatis suorum aut calumniæ, & non adiues: si sit in carcere, & pœnis & suppliciis propter debitum aliquod iustus excrucietur, (nam etsi omnibus debetur misericordia, tamen iusto amplius) si tempore afflictionis suæ nihil à te impetret, si tempore periculi, quo rapitur ad mortem plus apud te pecunia tua valeat, quam vita morituri. De quo pulcrè Iob dixit. Benedictio perituri in me veniebat.* Et paulo post. *Est etiam illa probanda liberalitas, vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim, vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati, non tamen vt illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes conferre inopibus.* Et infra. *Consideranda etiam in largiendo ætas atq; debilitas, nonnunquam etiam verecundia, quæ ingenuos prodit natales, vt sensibus plus largiaris qui sibi labore iam non queunt victum quærere. Similiter & debilitas corporis, & hæc iuuanda promptius. Tum si quis ex diuite cecidit in egestatem, & maximè, si non vitio suo, sed aut latrociniis, aut proscriptione, aut calumniis quæ habebat amisit.* Et S. Augustinus libro primo de doctrina Christiana. *Omnes homines æquè diligendi sunt. sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus constrictius tibi quasi quadam sorte iunguntur. Sicut enim, si tibi abundaret aliquid, quod dari oporteret ei qui non haberet, nec duobus dari posset, si tibi occurrent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel aliqua erga te necessitudine superaret, nihil iustius faceres, quam vt sorte eligeres, cui dandum esset, quod vtrique da-*

1. Cor. 14. 40. Gal. 6. 10.

Ad. 1. offic. c. 30.

Iob. 29. 13.

Ad. c. 28.

dari non posset. Eandem proprietatem tradit Philosophus loco citato. A. 4. Eth. c. 1. *Liberalis honestatis causa dabit, & rectè, dabit enim quibus oportet, & quot oportet, & cum oportet, ceteraque omnia obseruabit, quæ dandi actum rectum sequuntur.* Et infra. *Cum liberalitas mediocritas sit circa dandas, capiendasq; pecunias, liberalis dabit in quibus oportet, & quod oportet, tam in paruis, quã etiam in magnis, & accipiet vnde oportet.* Et CICERO in primo de officiis. *In collocando beneficio, si cætera paria sunt, hoc maximè officij est, vt quisque maximè opis indigeat, ita ei potissimum opitulari. Optimè autem societas hominum coniunctioque seruabitur, vt si quisque erit coniunctissimus, ita in eũ benignitatis plurimum conferetur.* Et SENECA de Beneficiis libro 4. S. c. 10. *Idem in beneficio faciam,* quod inde posito. *Videbo quando dem, cui dem, quemadmodum, quare. nihil enim sine ratione faciendum est. non est autem beneficium, nisi quod ratione datur, quoniam ratio omnis honesti comes est.* Et de beata vita, *Errat, si quis existimat facilem rem esse donare plurimum, ista res habet difficultatis. si modo consilio tribuitur, nõ casu & impetu spargitur. Hunc promereor, illi reddo, huic succurro, huius misereor, illum instruo. Quibusdam non dabo, quamuis desit. quia etiamsi dedero, erit defuturum. Quibusdam offeram, quibusdam etiam inculcabo.* Et iterum alibi. *Æstimanda est eius persona cui damus. Quædam enim minora sunt, quam vt exire à magnis viris debeant, quædam accipiente minora sunt. Vrbem cuidam Alexander donabat vesanus, & qui nihil animo nisi grande conciperet. Cum ille cui donabatur seipsum mensus tanti muneris inuidiam refugisset, dicens non conuenire fortunæ suæ: non quæro, inquit, quid te accipere deceat, sed quid me dare. Animosa vox videtur, & regia; cum sit stultissima. Nihil enim per se quenquam decet. Refert quid, cui, quando, quare, vbi, & cetera, sine quibus facti ratio non constabit. Tumidissimum animal, si illum accipere hoc non decet, nec te dare. Habeatur personarum ac dignitatum ratio.* Id. c. 24. l. 2. de benef. c. 15. & 16.

V. Proprietas, vt ne inimico quidem denegetur officium beneficentiæ. Hanc Christus tradidit apud Matthæũ dicens: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos.* Quæ verba exponens Chrysostomus in Genesin. *Cogita,* inquit, *obsecro dilecte, quanta sit virtutis magnitudo, & disce vel ex præmijs, quæ propter illam vniuersi Dominus promisit. Nam cum dixisset. Diligite inimicos vestros, benedicite eis, qui persequũtur vos, orate pro calumniantibus vos, quia sublimia sunt præcepta, summumque verticem tangentia, inquit, vt efficiamini similes Patri vestro, qui in cœlis est: quia solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Vidisti, quantum homo potest, cui similis fiat, cum non solum non vlciscitur eum qui offendit, sed etiam orare pro eo studet. Ne igitur* Matt. 5. 44. Chom. 27.

negligentia noſtra talibus nos fraudemus bonis & præmijs, quæ etiam rationem tranſcendunt. Et infra. *Scio, quod graue & moleſtum videtur, ad eum qui in te hoſtiliter affectus ſit, abire, cumq; eo ſtare & loqui. At ſi mandati cogitaueris dignitatem, & retributionis magnitudinem, & quod non in illum, ſed in te recurrant beneficia, omnia tibi leuia & facilia videbuntur.* Hanc proprietatem ignorauit Ethnicus Orator, qui ſcripſit. *Iuſtitiæ primum munus eſt, vt ne cui quis noceat, niſi laceſſitus iniuria.* Quem redarguit Lactantius & Ambroſius.

Cic. 1. offic. L. 6. c. 18.

A. 1. de off. c. 28.

Greg. ep. 54.

VI. eſt, vt benefactori rectus ſit propoſitus ſcopus, ac primo quidem vt ne noceat ei cui benefacit. *Multa enim ſunt*, inquit Nazianzenus ad Anyſium, *in quibus ij, qui iniuriam accipere videntur, beneficio ornantur, & contra ijs, qui beneficium accipere putantur, iniuria infertur.* Et Ambroſius de Officiis. *Pulchrum eſt eo largiri conſilio, vt proſis, non vt noceas. Nam ſi luxurioſo ad luxuriæ effuſionem, adulteræ ad mercedem adulterij largiendum putet, non eſt beneficentia, vbi nulla eſt beneuolentia. Officere enim iſtud eſt, non prodeſſe alteri.* Secundo, vt conferatur beneficium ſine fraude. *Hoc primum quæritur*, ait idem, *vt cum fide conferas, fraudem non facias oblatis, ne dicas te plus conferre, & minus conferas. Quid enim opus eſt dicere? in tua poteſtate eſt largiri, quod velis. Fraus fundamentum ſoluit, & opus corruit. Nunquid Petrus ita indignatione efferbuit, vt Ananiam extingui vellet, vel vxorem eius? Sed exemplo eorum noluit perire ceteros.* Tertio, vt non ob inanem gloriam. *Nec enim illa perfecta eſt liberalitas, inquit idem, ſi iactantiæ cauſa magis, quàm miſericordiæ largiaris. Affectus tuus nomen imponit operi tuo. Quomodò à te proficiſcitur, ſic æſtimatur.* Quarto & poſtremo, vt non commodi ſui cauſa largiatur. v. c. vt plus recipiat, iuxta illud Chriſti. *Mutuum date, nihil inde ſperantes. Nemo plus tribuit*, inquit Ambroſius libro de Viduis, *quam qui ſibi nihil requirit.* Et Philoſophus libro de moribus. *Eſt liberalis non ad ſeipſum reſpicere.* Et Seneca initio libri primi de Beneficiis. *Demus beneficia, non fæneremus. Dignus eſt decipi, qui de recipiendo cogitauit, cum daret.*

Ibid.

Act. 5. 1.

Matt. 6. 1.

Luc. 6. 35.

A. 4. Eth. c. 1.

Sen. c. 1.

VII. vt beneficium, conuenienter nomini ſuo, & liberalitatis in alterum conferas. Quod fiet, ſi primo id facias libenter & cum gaudio. *Hilarem enim datorem*, inquit Beatus Paulus, *diligit DEVS.* *Quod mœſto animo defertur, aut neceſſitate extorquetur*, ait Gregorius Nazianzenus, *ingratum que eſt, parumque glorioſum.* Et S. BERNARDVS ad Eugenium Papam. *Nemo, vt ait B. Ambroſius, inuitus benefacit, etiamſi bonum eſt quod facit, quia nihil prodeſt ſpiritus timoris, vbi non eſt ſpiritus charitatis.* ARISTOTELIS *quoque verba ſunt. Liberalis*

2. Cor. 9. 7.

G. de pauperamore.

Ep. 258.

A. 4. Eth. c. 1.

da-

dabit, in quibus oportet, & quod oportet tam in paruis, quam etiam in magnis, atque cum voluptate. Et Senecæ de beneficiis. *Demus libenter, cito sine vlla dubitatione proximus est neganti, qui dubitauit. Illud melius, occupare antequam rogeris.* S.l.2.c.1.

2. vt promptè & celeriter. *Beneficij enim gratia,* inquit Nazianzenus, *promptitudine & celeritate congeminatur,* iuxta illud Publii Mimi. *Qui cito dat, bis dat.* Et Luciani. Naz.ib.

Ὠκεῖαι χάριτες γλυκερωτέραι ἤδε βραδύνῃ
Πᾶσα χάρις κενέη μήδε λέγοιτο χάρις.

AVSONIVS ita vertit:

Si bene quid facias, facias cito, nam cito factum
Gratum erit, ingratum gratia tarda facit. S. cap. 5.

Et SENECA loco citato: *Omnis benignitas properat, & proprium est libenter facientis cito facere. Tarde velle nolentis est.* Tob. 4. 9.

3. vt liberaliter iuxta facultates. Vnde Sanctus Tobias filio. *Quomodo potueris, ita esto misericors, si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude.* Vnde S. AMBROSIVS de officiis. *Deus non vult simul effundi opes, sed dispensari: nisi forte vt Elisæus, qui boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus in disciplinam se propheticam daret.* Et rursum. *Etiam bonorum operum sumptibus immoderatum esse non decet. Pulchra liberalitas erga ipsos quoque pauperes mensuram tenete, vt abundantes pluribus, non conciliandi fauoris gratia vltra modum fluere.* Hinc ARISTOTELES. *Attinet etiam ad hominem liberalem, vt in dando adeo exuperet, vt sibi ipsi pauciora relinquat. At pro facultatibus ipsa liberalitas dicitur. Vnde non prohibet eum magis esse liberalem, qui pauciora largitur, si modo minores ei sint facultates.* A.lib.1.c.30. Id.l.2.c.22. A.l.cit.

4. vt tectè & occulte potius, quam palam largiare. *Perfecta est liberalitas,* inquit AMBROSIVS, *vbi silentio quis tegit opus suum, & necessitatibus singulorum occultè subuenit: quem laudat os pauperis & non labia sua.* SENECA libro 2. de beneficiis discrimen facit. *Præcipiunt,* ait, *omnes auctores sapientiæ, quædam beneficia palam danda, quædam secretò. Palam, quæ consequi gloriosum est, vt militaria dona, & honores, & quicquid aliud notitia pulchrius fit. Rursus quæ non producunt, nec honestiorem faciunt, sed occurrunt infirmitati, egestati, ignominiæ, tacite danda sunt, vt nota sint solis, quibus prosunt. Interdum & ipse qui iuuatur fallendus est, vt habeat: nec à quo accepit sciat. Arcesilaus, vt aiunt, amico pauperi, & paupertatem suam dissimulanti: ægro autem, & ne hoc quidem confitenti,* A. 1 off.c.30. L.lib.1.c.5. S.c.9. Id. c.10.

deesse sibi in sumptum ad necessarios vsus, cum clam succurrendum iudicasset, puluino eius ignorantis subiecit, vt homo inutiliter verecundus, quod desiderabat, inueniret potius, quam acciperet. Illustrius in hoc genere exemplum habemus in Sanctorum historiis de S. Nicolao Myræ Episcopo, cuius cum ciuis egens tres filias iam nubiles in matrimonio collocare non posset, earumq; pudicitiã prostituere cogitaret; re cognita Nicolaus noctu per fenestram tantum pecuniæ in eius domum iniecit, quantũ vnius virginis doti satis esset: quod cum iterum & tertio fecisset, tres illæ virgines in matrimonium datæ sunt.

in eius vita Sur. tom. 6.

5. Et vltimo, vt postquam beneficium dederis, vel liberalitatem in quempiam exercueris, memoriam eius nõ refrices, sed obliuiscaris. Notum siquidem est dictum CHILONIS apud Laertium. *Dati beneficij decet obliuisci, accepti autem meminisse.* Et SENECÆ loco allegato, *Hoc beneficij inter duos lex est. Alter statim obliuisci debet dati, alter accepti nunquam.* Et iterum. *Non est memoria reuocandum, nisi vt aliud dando prioris admoneas. Ne alijs quidem narrare debemus. Qui dedit beneficium, taceat: narret qui accepit. Quid opus est te loqui? quid alienum occupare officiũ? Est qui istud facere honestius possit: quo narrante & hoc laũdabitur, quod ipse non narras.*

L. lib. 1. c. 5.

5. c. 10.

Ibid.

VIDE V. *Charitas proximi. Eleemosyna. Et in* PANARIO, V. *Auaritia. Impatientia in damno rerum temporalium.*

M. MAN-

M.

MANSVETVDO.

CAPVT I.

Quid sit mansuetudo, & vt differat à clementia.

CLEMENS Alexandrinus quarto Stromatæo. *Mansueti, vel mites*, inquit, *sunt, qui infidam quæ est in anima pugnam sedauerunt, iræ & cupiditatis, & eorum quæ sub eas cadunt.* S. Basilius verò. *Qui sedati sunt & compositis moribus, nempe ab omni affectu vitioso liberi, adeò vt nullum in animabus suis perturbationi reliquerint locum, hi demum mansueti appellantur.* Et Sanctus AMBROSIVS. *Qui sunt mansueti, nisi quos nullus stimulus dissensionis exagitat, non ira perturbat, non sæuitia exasperat, non rabies crudelitatis inflammat?* Et S. AVGVSTINVS libro primo de sermone Domini in monte. *Mites sunt qui cedunt improbitatibus, & non resistunt malo, sed vincunt in bono malum.* Conuenit cum Patribus ex Ethnicis Philosophis in quarto Ethico, describens mansuetudinem esse virtutem *iræ moderatricem.* Differt autem è clementia, quod clementia sit auctore SENECA libro 2. de clemetia, *temperantia animi in potestate vlciscendi, vel lenitas superioris aduersus inferiorem in constituendis pœnis. Vel inclinatio animi ad lenitatem in pœna exigenda. Mansuetudo autem*, teste Sancto THOMA Aquinate, *non solum est superioris ad inferiorem, sed cuiuslibet ad quemlibet.* Huic opponitur iracundia, illi verò crudelitas. *Crudelitas autem*, inquit SENECA, *nihil aliud est, quam atrocitas in exigendis pœnis.*

Illos ergo crudeles vocabo, qui puniendi causam habent, modum non habent.

B. in psal. 33.

A. in psal. 36.

A. c. 3.

Arc. 5.

S. c. 3.

Th. 22. q. 157. art. 1.

Ib.

CAP.

CAPVT II.

De præstantia & vtilitate mansuetudinis.

PRÆSTANTIA vtilitasq; virtutis huius inde imprimis se prodit, quod CHRISTVS Dominus omnium virtutum princeps & auctor eam in se ante alias imitandam omnibus proposuerit, dicens. *Tollite iugũ meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris.* Deinde eam inter beatitudines in sermone habito in monte recensuit, adiuncto præmio remunerationis cælestis, inquiens, *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* nec enim vero simile est Christum in tam seria & sublimi concione, de terra hac corporea, quam alias despiciendam docuit, locutum, sed de cælo, quæ terra viuentium in Scripturis appellari solet, vt in psalmis. *Credo videre bona Domini in terra viuentium.* Et. *Tu es spes mea, portio mea in terra viuentium.* atq; ita plærique omnes Patres exposuere, vt Basilius, Nyssenus, Hieronymus, Cyrillus, & loco citato Augustinus. Deinde S. Scriptura alios glorioſos fructus promittit mansuetis, vt diuinam gratiam, spiritus sancti, inhabitationem & peculiarem institutionem ac directionem, vt sæpe in psalterio. *Diriget mansuetos in iudicio, docebit mites vias suas.* Et. *Mansueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.* Et. *Suscipiens mansuetos Dominus.* Et. *Exaltauit mansuetos in salutem.* Et in Sapiente. *Mansuetis* (Deus) *dabit gratiam.* Et. *Fili in mansuetudine opera tua perfice, & super hominum gloriam diligeris.* Et. *Fili mi per mansuetudinem gloriam animæ tuæ concilia, & eam honore, quem meretur, affice.* Et. *Sedes diuitum superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis.* Deinde apud Isaiam. *Ad annunciandum mansuetis misit me.* Et. *Ad quem respiciam,* ait Dominus, *nisi ad mansuetum & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Et apud Iudith. *Humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio.* Iam & S. Patrum præconia audiamus.

Mate. 11. 29.
Matt. 5. 4.
Psal. 26. 13.
Psal. 141. 6.
B. in ps. 33.
N. de beatit.
H. in Matt.
C. Isa. 58.
Psal. 24. 9.
Ps. 36. 11.
Ps. 146. 6.
Prou. 3 34
Eccli 3. 19.
Eccl 10. 17.
Isa. 61. 1
Isa. 66. 2.
Iud. 9. 16.

S. BASILIVS in psalmum 33. *Maxima omnium virtutum mansuetudo, eoq; in beatitudinum numerum relata est. Beati* inquit, *mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Illa enim terra cælestis Hierusalem non bellatorum spolium, sed longanimiter & mansuetè omnia tolerantium sperata hæreditas.* Et in constitutionibus monasticis. *Mansuetudini naturaliter etiam fere adiuncta patientia est, siquidem mansuetudo patientiæ est mater,*

Basc. 14.

com-

commista verò cum benignitate, coniunctaq; præstantissimam omnium virtutum caritatem efficit. B. Ephræm de virtutibus & vitiis. *Beatus ac felicissimus vere est vir ille, qui mansuetus est.* S. Ambrosius in psalmum 36. exponens verba illa. Mansueti autem possidebunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. *Merito,* inquit, *terram possident, in quibus Deus ipse requiescit, sicut diuino per Isaiam resultauit oraculo dicens. Supra quem requiescam, nisi supra humilem & quietum, & trementem verba mea? Et quia non vina, non epulas, non diuitias, sed pacem Domini dilexerunt in corpore constituti, pro illa delectatione corporalium voluptatũ, qua se putarunt esse fraudandos, vt gratiam adipiscerentur æternam, delectabuntur in multitudine pacis; quam Dominus noster Iesus in diebus suis generi donauit humano.* S. Chrysost. in epistolam ad Romanos. *Quomodo poterit quis, inquies, filius Dei fieri? Si omnibus fuerit affectuum passionibus liberatus, si mansuetudinem erga conuitiatores, atq; iniuriam facientes ostenderit: nam & Pater tuus talis est erga blasphematores suos. Atq; ideo licet sæpe multa dixerit, nunquam dixit, vt sitis similes Patri vestro, sed quãdo dicebat, orate pro calumniantibus vos, benefacite iis, qui vos oderunt, tunc istud etiam præmij subiũxit. Nihil enim adeo vicinum Deo, conformemq; facit, quemadmodum ista virtus. Ideo & Paulus cum dicit, Imitatores Dei estote, ad hoc dicit, vt isti studeatur virtuti. Nam omnibus quidem virtutibus opus habemus, maxime tamen mansuetudine, quandoquidem & nos benignitate indigemus & misericordia: multa siquidem singulis diebus deliquimus.* Et in Genesin. *Neq; contumelia affecti feroces simus, etiamsi contemptiores & pauperiores nobis sint, qui nobiscum contendunt, sed mansuetudine furorem comprimamus: nihil enim illa potentius, nihil illa fortius. Illa animam nostram in perpetua tranquillitate, & quasi in portu constituit, & omnis recreationis ac quietis nobis occasio est. Ea propter & Christus diuina illa docens dicebat. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, inuenietisq; requiem animabus vestris. Nihil enim animam ita in tranquillitate & quiete esse facit, vt mansuetudo & modestia. Hæc omni diademate se possidenti est vtilior. Hæc omni claritudine & gloria conducibilior. Quid enim beatius quam intestino liberari bello? sicut neq; mirabilius est aliquid ciuitate, quæ licet præsidijs & muris bene sit munita, intus tamen ciues foueat proditores.*

Isa 66.2.
C. hom. 19.
Matt. 5.
Matt. 5.45.
1. Cor. 11.1.
Eph. 5.1.
Ch. hom. 34.
Matt. 11.29.

CAPVT III.

De proprietatibus manſuetudinis.

PRIMA Proprietas eſt, quod hæc virtus naturæ hominis maximè ſit conſentanea, ſiue animum eius, ſiue corpus ſpectes. animum quidem, quia ratione præditus eſt, nihil autem æquè rationi repugnat, atq; contrarium ei vitium iracundia. Corpus verò quia nudum, omnibuſq; armis deſtitutum eſt à Deo creatum. Vnde Sanctus
Chr. hom. 23. CHRYSOSTOMVS in homilia quadam ad populum habita probare conatur hominem abiecta manſuetudine contra naturam ſuam degenerare in feram, imò feris fieri deteriorem. *Sed quid dico*, ait, *ferâm? Feris omnibus eſt huiuſmodi peior. Illæ ſiquidem licet ſint agreſtes, humanam artem nactæ, manſuetæ frequenter efficiuntur: Tu verò cum in ſupernaturalẽ manſuetudinem naturalem illarum feritatem mutaueris, quam habebis excuſationem, ſi naturalem tuam manſuetudinem in præternaturalem illarum feritatem redegeris? quod natura quidem ferum eſt, exhibens mite; teipſum verò naturâ mitem, contra naturam beſtialem conſtituens, & leonem quidem*
S. lib. 1. c. 3. *mulcens, reddenſq; manſuetum, animum verò tuum exhibens leone ſæuiorem.* Seneca verò Ethnicus in libro de Clementia contendit etiam clemẽtiam, hoc eſt, manſuetudinem ſuperioris erga inferiorem, eſſe naturæ humanæ conſentaneam. *Nullam*, inquit, *ex omnibus virtutibus magis homini conuenire, cum ſit nulla humanior, conſtet neceſſe eſt non ſolum inter nos, qui hominem ſociale animal communi bono genitum videri volumus, ſed*
Id. ep. 95. *etiam inter illos, qui hominem voluptati donant, quorum omnia dicta factaq; ad vtilitatem ſuam ſpectant. Nullum tamen clementia ex omnibus magis, quam regem aut principem decet.* Et in epiſtolis ad Lucilium. *Magna ſcilicet laus eſt, ſi homo manſuetus homini eſt. Omne hoc quod vides, quo diuina atq; humana concluſa ſunt, vnum eſt: membra ſumus corporis magni. Natura nos cognatos edidit, cum ex iiſdem, & in eadem gigneret. Hæc nobis amorem*
Terent. in Heaut. *induit mutuum, & ſociabiles fecit. Iſte verſus & in pectore, & in ore ſit. Homo ſum, humani nihil à me alienum puto, habeamus in cõmune, quod nati ſumus.*

Arist. 4. Eth. c. 5. II. Proprietas eſt, non eum hic vocari manſuetum, qui nunquam iraſcitur, ſed *qui pro quibus, & quibus oportet*, vt loquitur Philoſophus, *& vt oportet, & cum oportet, & quanto in tempore oportet, iraſcitur. Manſuetus enim perturbatione vacare ſolet, nulloque duci affectu, quouſque ratio præſcripſerit. Qui verò nunquam, etiam cum oportet,*

irascuntur, fatui esse videntur, quod nec sentire nec dolere videantur. Hucvsque ille. Vnde Sanctus BASILIVS in constitutionibus monasticis. B.c.14.
Non esse alienum ab iis, qui mansuetudini student animo interdum in loco incitari, hinc perspici facillimè potest, quod Moyses, de quo sanctis litteris testatum habemus, mortalium eum omnium longè mansuetissimum fuisse, vbi ita temporis ratio poscere visa est, vehementissimè est indignatus, atque eatenus animi concitatione progressus, vt eam non alia ratione, quam suorum cade terminarit, hocque tum, cum vitulum illum fabricarunt, tum etiam cum nefariis se Beelphegor ritibus polluerunt. Exquo intelligi facile potest, vt quis adhibita ratione animo incandescat posse nihilominus eum dignitatem mansuetudinis incorruptam re- C. in psal. 13.
tinere. In eandem sententiam ita scribit pro Moyse CHRYSOST. *Neque ferire est absolutè atrocitatis, neque parcere mansuetudinis: sed mitis ille est, qui ferre potest, quæ in seipsum peccata sunt, qui aliis factam iniuriam propulsat. Qui autem id non facit, est desses, & somnolentus, & nihilo melius mortuo affectus, non autem mansuetus. Quare hoc ipsum ostendit Moysis mansuetudinem, quod erat adeo ardens, vt prosiliret cum videret alios iniuria affici, pro iusto iram non valens cohibere: at quando ipse malo aliquo affectus est, nec vltus est, nec pœnam sumpsit, nec à philosophiæ instituto vnquam recessit: illo quidem se esse malis infestum, hoc vero se esse lenem & patientem ostendens. Sed dic quæso, quid eum facere oportuit, num despicere iniuriam & malum quod pertinebat ad populum? Sed id non erat eius qui regebat populum, nec patientis alicuius & mitis, sed desidis & ignaui.*

III. Proprietas est, vt qui mansuetudinis virtutem sibi vendicare volet, sciat se, instar paruulorum, omnis doli & fraudis debere esse expertem & ab omni hypocrisi ac simulatione abhorrentem. Quod ex phrasi Paulina ostendit CLEMENS Alexandrinus in Cl. lib. 1. Eph. 4. 14.
suo Pædagogo, exponens verba illa ad Ephesios. *Vt iam non simus paruuli fluctuantes.* Hic, inquit, *par est attendere appellationem huius vocabuli νήπιος, quod infantem significat. Quo fit vt is dicatur νήπιος, qui moribus mitis ac mansuetus recenter euasit; Hoc autem manifestissimè significauit beatus Paulus dicens.* 1. Thess. 2. 7.
Cum possimus oneri esse sicut Christi Apostoli, fuimus mites in medio vestri, sicut nutrix fouet filios suos. Mitis ergo ac mansuetus est infans, nempe νήπιος, & ea ratione magis tener ac mollis. tener autem molli q. est, qui est simplex, doli ac fraudis expers, & remotus à simulatione, recto q. & erecto animo, Hoc est autem fundamentum simplicitatis & veritatis. Isa. 66. 2.
Super quem enim, inquit, respiciam, nisi super mansuetum & quietũ? Sumus autẽ nos teneri ac mollet, dum persuasioni non reluctamur,

& à bonitate non difficulter colimur, bileq; vacui malitia & peruersitate minimè permixti sumus. Vetus enim generatio peruersa est & duro corde: chorus autem infantium, nos inquam, qui sumus nouus populus, mollis est, & delicatus, vt puer.

Ps.119.7. IV. Proprietas est, vt mansuetus ita simplicitatem colat, vt suam mansuetudinem etiam inter peruersos & discolos sartam tectam tueri conetur, exemplo regis Dauidis, dicentis. *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus, cum loquebar illis, impugnabant me gratis.* In quæ verba sic Chrysostomus. *Sed nunc quis nostrum hoc poterit dicere? rectè enim nobiscum agitur, si cum pacificis simus pacifici. Quomodo erga nos hac in re geremus? Si tanquam inquilini hic versemur, si vt hospites, si nullo eorum quæ sunt præsentia retardati. Nihil enim æquè pugnæ ac belli causa est, vt amor præsentium, vt vel gloriæ, vel pecuniæ, vel deliciarum cupiditas. Propterea etiam*

Ch. in ps.119. *iubet Christus oues esse inter lupos. Quid est oue mansuetius? quid verò lupo agrestius? hic tamen ab illa superabitur, id autem ostensum est in apostolis. Tanquam verò non sufficeret ouis mansuetudo, adiecit, Estote simplices sicut colũbæ, miscens duorum simplicium animalium mansuetudinem. Ne mihi dixeris. Est improbus, nec facere possum. tunc enim maximè ostendenda est mansuetudo, quando res nobis fuerit cum sæuis & agrestibus hominibus, quandò cum iis, qui sunt ab humanitate alieniſſimi: tunc enim eius virtus ostenditur, tunc*

Matt. 10.16. *eius munus fructusq; clare ostenditur.* Cum hoc dogmate conuenit illud dictum Gregorii Magni initio Moralium. *Neq; enim valde laudabile est bonum esse cum bonis, sed bonum esse cum malis. Sicut enim grauioris culpæ est inter bonos bonum non esse, ita immensi præconij est bonum etiam inter malos exstitisse.*

lib.1.c.1. V. Proprietas est, vt coniunctam habeat magnam humilitatem animi; qua etiam duri, sæui & agrestes homines molliuntur & superantur, si cum illis agendum sit. Hac enim virtute Iacob Patriarcha animum feri Esau fratris sui fregit, vt liquet ex capite 33. Geneseos, &

Ch. hom 58. notauit idem Chrysost. Exponens enim dictum caput. *Considera*, ait, *obsecro, quomodo humilitate excellenti fratrem deuicerit, & quem putabat affici erga se hostiliter, & atrociter, ita inuenit mansuetum, vt voluerit in ministerium eius omne officium suum declarare.* Et paulo post. *Hæc audientes imitemur iustum illum, & eandẽ animi humilitatẽ declaremus, & si qui sunt qui malè nobis afficiuntur, non magis attendamus eorum iram sed magna humilitate tàm verborum, quam operum reprimamus eorum inimicitias. Hoc verè summæ virtutis est, vt non solùm bene affectos magno studio diligamus, sed etiam nobis infestos assiduitate officiorum nobis conciliemus amicos. Nihil enim mansuetudine violentius. Nã sicut rogum valdè accẽsum aqua iniecta restinguit, ita & animum camino magis æstuantẽ verbum cum mansuetudine prolatum*

latum extinguit. Et duplex inde nobis lucrũ accreſcit, tum quod nos manſuetudinem declaramus, tum quod fratris indignationem ceſſare facimus: & mẽtem eius à turbatione liberamus. Baſilius, vt ſupra dictum eſt, eadem de cauſa comitem adiunxit patientiam. B. conſt. mon. c. cap. 14.

CAPVT IV.

Quibus mediis ad manſuetudinem perueniatur.

PRIMVM medium, & ſecundum tradit S. Gregor. quinto Moralium in hæc verba. *Duobus modis fracta poſſidere animũ ira deſueſcit. Primus eſt, vt mens ſolicita antequam agere quodlibet incipiat, omnes ſibi, quas poteſt pati contumelias, proponat: quatenus redemptoris ſui probra cogitans ad aduerſa ſe præparet. Quæ nimirum venientia tanto fortius excipit, quanto ſe cautius ex præſcientia armauit.* G. c. 32.

II. Secundus *autem ſeruandæ manſuetudinis modus eſt, vt cum alienos exceſſus aſpicimus, noſtra; quibus in alijs exceſſimus, delicta cogitemus. Cõſiderata quippe infirmitas propria, mala nobis excuſat aliena. Patienter namq; illatam iniuriam tolerat; qui piè meminit; quod fortaſſe adhuc habeat, in quo ipſe debeat tolerari. Et quaſi aqua ignis extinguitur, cum ſurgente furore animi, ſua cuiq; ad mentem culpa reuocatur; quia erubeſcit ſibi peccata non parcere, qui vel Deo vel proximo ſæpe ſe recolit parcenda peccaſſe.* S. Bernardus quoq; ſcribens in pſalmum. *Qui habitat,* aſſerit ex contemplatione iniquitatis propriæ, & ex dolore, qui ob culpam commiſſam concipitur, oriri non modo manſuetudinem, *cui draconis flatus non noceat, ſed etiam magnanimitatem, quam rugitus leonis non terreat.* Imò & S. Chryſ. hoc medium annotat in Ioannem. *Hoc pacto,* inquiens, *Chriſti erimus diſcipuli, ſi manſueti fuerimus, & mitis ingenij: Vnde autem tales fiemus? Si noſtra frequenter peccata reputabimus, ſi lugebimus, ſi flebimus. Neq; enim anima tanti doloris particeps irritari atq; iraſci patitur. Vbi fletus, ira eſſe non poteſt: vbi dolor & contritio, longe abeſt omnis irritatio. Mens enim dolore perculſa non ſtudet elationi, ſed amarè ingemiſcit.* B. ſerm. 13. Chry. hom. 15.

III. Medium, neq; ſimplex tradit S. Chryſoſt. in pſalmos, nempe, vt ne occaſionem demus rixæ vel odio, ſi manſuetudinem tueri velimus. *Non eſt enim hoc ſpectandum,* inquit, *vt non habeamus inimicos, ſed ne iuſtè, & cum cauſa, & vt licet millies odio habeamur, non habeamus odio. Quando enim odio habeor, & odio non habeo, ille me inimicum, non ego eum habeo. Quando ei bene precor, quando ei volo bene facere, quomodo ego illi ſum* Ch. in pſ. 7.

Rom.12.18. *inimicus. Ideireo dicebat Paulus. Si possibile est, quod est in vobis, cum omnibus hominibus pacem habentes. Nostra ergo afferamus, & huic ipsi sufficientem laudem. Quænam sunt autem nostra? Vt verbi gratia. Hic odio te habet, & bellum gerit, tu ama, eumq; beneficio affice: probris & maledictis appetit, tu benedic & lauda. Malienim quo magis obseruati bellum nolunt componere, eo nobis splendidiorem remunerationem comparant, & se reddunt imbecilliores.* Et iterum. *Fugiamus ergo inter nosipsos bellum gerere, & eorum radicem de medio tollamus vanam gloriam, & auaritiam. Vel enim propter pecunias est inimicus quispiam, vel propter vanam gloriam. Si ergo contumelia affecerit, magno animo & forti feramus, seipsum enim non te affecit iniuria: & si percusserit, ne dextram contratendas. Ipse est enim, qui verberatur, te quidem manu, sed se ira pulsans, & sibi malam apud omnes opinionem concilians. Si quis enim furens vestem tuam lacerarit, quemnam dixeris male pati, tene qui passus es, an illum, qui male fecit? Clarum est, quod illum.*

Ch.hom.58.in Gen. IV. Medium eiusdem, est perpendere, quod frustra alienæ iræ vel rixæ resistatur alia via, quam mansuetudine. *Quid enim dic mihi*, ait, *Accusas indignationem fratris tui, & quod hostiliter se gerat ergate? Cur igitur non diuersa via studes incedere, sed ipse magis irasci vis? Non potest igni ignis extingui, repugnat enim hoc naturæ: sic neq; furor furore alio demulceri poterit vnquam.* Matt. 5.46. *Verum quod igni est aqua, hoc est iræ mansuetudo. Vnde & Christus dicebat discipulis. Si diligentes vos diligitis, quam mercedem habetis? Magis autem negligentes arguere volens dicit. Nonne & publicani hoc faciunt? Quid autem publicano deterius? attamen inuenies eum omnibus modis hoc obseruare. Et non est possibile, vt non redamet, qui amatur. Ego autem quia excelsiores eos esse volo, & aliquid amplius habere, non hoc admoneo, sed vt inimicos diligatis.*

Id. hom.23.ad pop. V. Medium est eiusdem pro ira propria, velut bestia, compescenda. *Existima*, inquit, *si libet, iram quoq; bestiam esse. Et quantum alij circa leones domandos, tantum studij tu circa temetipsum impende. Hæc enim difficiles habet tam dentes, quam vngues, & nisi mansuetam reddideris, omnia destruet: nec enim ita leo, vel vipera potest dissipare, sicut ira ferreis vnguibus id continuè faciens. Nec enim solum ladit corpus, verum & ipsam animi sanitatem corrumpit, deuorans & dilacerans omnem eius virtutem, & ad omnia reddens inutilem. Cum enim vermes in intestinis nutriens nec respirare possit, cum eius omnia consumantur interiora, quomodo nos talem habentes serpentem, qui cuncta rodit viscera, iram dico, aliquid generosum parere poterimus? qualiter hac liberabimur peste?*

pestē? Si poculum bibamus, quod vermes atq; serpentes exitio tradere possit. Dicat aliquis, quodnam est illud poculum, quod huiusmodi virtutem habeat? Pretiosus Christi sanguis, si cum fiducia sumatur. Hic enim omnem extinguere poterit ægritudinem, & cum hoc diuinarum Scripturarum diligens meditatio, & eleemosyna Scripturis addita.

VI. Medium sunt exempla innumera, tàm sacra, quàm profana. Ego sacra tantum indicabo, & auctores qui ea fusius descripserunt. Primum est CHRISTI Domini, quod fusius vrget CHRYSOSTOMVS homilia 59. in Ioannem, & homilia prima de incomprehensibili Dei natura. AVGVSTINVS tractatu 33. in Ioannem. II. Est MOYSIS, quod tractat Chrysostomus in psalmum 131. & homilia 34. in Genesin. Gregorius libro 27. moralium cap. 7. & homilia 15. in Ezechielem. III. Est Dauidis regis, apud Chrysostomum homilia. 3. de Dauid & Saul. Et in psalmum 7. & homilia 34. in Genesin. Basilium hom. 11. de inuidia. & epistola prima ad Gregor. Nazianzenum. IV. Sit Abrahæ, Isaac & Iacob patriarcharum, de quibus Chrysostomus in Genesin homilia 35. 52. & 58. V. CONSTANTINI Magni & THEODOSII Imperatorum, apud eundem homilia 20. ad populum Antiochenum. VI. Octaniani Augusti, de quo SENECA libro primo de Clementia capite nono. Plura habes in historia Ecclesiastica & Vitis Sanctorum apud Laur. Surium.

VIDE V. *Affabilitas. Amicitia. Benevolentia. Charitas proximi. Eleemosyna, Humilitas, Pax. Simplicitas. Virtus.* Et *in* PANARIO. V. *Immortificatio passionum. Impatientia in aduersis. Iracundia.*

MAR-

MARTYRIVM.

CAPVT I.

De nomine & definitione Martyrij.

MAPTYP græcè, latinè testem: Μαρτύριον testimonium significat, cuius nominis rationem explicàs Sanctus AVGVSTINVS in verba epistolæ S. Ioannis Apostoli. *Et vidimus & testes sumus. Forte, inquit, aliqui fratrum nesciunt, quid sint testes. græcè & usitatum nomen est omnibus, & religiosum; quos enim testes latinè dicimus, græcè μάρτυρες sunt. Quis autem non audiuit martyres, aut in cuius ore Christiani non quotidie habitat nomen martyrum? Testimonium enim dicendo ex eo quod viderunt, & testimonium dicendo ex eo quod audiunt ab his, qui viderunt, cum displiceret ipsum testimonium hominibus, aduersus quos dicebatur, passi sunt omnia, quæ passi sunt martyres. Testes Dei passi sunt. Testes Deus habere voluit homines, vt & homines habeant testem Deum.*

A. tract. 1. in ep. 1. Ioan.

Dvo autem *sunt*, teste B. GREGORIO libro tertio dialogorum, *Martyrii genera, vnum in occulto, alterum quoque in publico. Nam etsi persecutio desit exterius, martyrij meritum in occulto est, cum virtus ad passionem prompta flagrat in animo. Quia enim esse possit, & sine aperta passione martyrium testatur in Euangelio Dominus, qui Zebedæi filiis adhuc præ infirmitate mentis maiora sessionis loca quærentibus dicit. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? cui videlicet cum responderent, Possumus, ait vtrisq;, Calicem quidem meum bibetis; sedere autem ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare vobis. Quid autem calicis nomen, nisi passionis poculum signat? Et cum nimirum constet, quia Iacobus in passione occubuit, Ioannes verò in pace Ecclesiæ quieuit, incunctanter colligitur esse, & sine aperta passione martyrium, quando & ille calicem Domini bibere dictus est, qui ex persecutione mortuus non est.*

G. c. 26. & hom. 35. in Euan.

Matt. 20. 22.

Vsv tamen iam in Ecclesia recepto propriè nuncupantur Martyres, qui pro Christo, vel alia pia causa sanguinem suum profuderunt. Cæteri autem, cum opinione sanctitatis sine morte ob Christi fidem inflicta obierunt, Confessores dicuntur. Vnde & in Eccle-

Ecclesiastico officio, officium de Martyribus, clare distinctum est ab officio de Confessoribus. Quanquam B. Cypriani tempore, qui iam tormenta aliqua experti essent, licet vitam nondum profudissent, vt liquet ex eius epistolis, vtroq; vocabulo & Martyrum & Confessorum appellati sint; quod contigit & illis, qui in tormentis expirassent, vt erudite exphrasi Cypriani ostendit Pamelius in annotatione epistolæ nonæ, & Cæsar Baronius in Martyrologio Romano ad 2. Ianuarij.

CAPVT II.

De excellentia & fructibus Martyrij.

EXCELLENTIAM fructumq; Martyrij ostendit regius Psalmographus, cum in hæc verba concinit. *Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* Psal. 115. *Emit enim eam*, inquit ibi Augustinus, (Christus) *sanguine suo, quem prior fudit pro salute seruorum, ne pro Domini nomine serui fundere dubitarent, quod tamen eorum non Domini vtilitate proficeret.* Deinde Sapiens. Sap. 3. 4. *Si coram hominibus, ait, tormenta passi sunt spes illorum immortalitate plena est; in paucis vexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentauit eos & inuenit illos dignos se. Tanquam aurum in fornace probauit illos. & quasi holocausti hostiam accepit illos. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum.* Hunc locum non semel pro Martyrum laude citat Beatus CYPRIANVS. Cyp. ep. 81. Idem declarat CHRISTVS Dominus apud Matthæum, Matt. 5. 11. dum ait. *Beati estis, cum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos, mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.* Et. *Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.* Et apud Lucam. *Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius, quid faciant. Omnis quicunque confessus fuerit me coram hominibus*, & filius hominis *confitebitur illum coram angelis Dei.* Et apud Ioannem. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Apostolus quoq; intendens digitum ad Martyrium ait. *Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei: si autem filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, si tamen compatimur, vt & glorificemur. Existimo enim quod non sient condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam,*

 quæ

1.Pet.2.21. *quæ reuelabitur in nobis.* Et Sanctus PETRVS non obscure ad illud nos exemplo Christi cohortatur, dicens. *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.* Denique turba illa magna Apoc.7.14. in Apocalypsi à S. Ioanne ante thronum Dei & in Agni conspectu spectata, martyrum fuit: de qua dictum est. *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni, ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius, & qui sedet in throno, habitabit super illos, non esurient, neque sitient amplius, &c.*

QVOD ad priscos Patres attinet integris illi libris Martyrii laudes prosecuti sunt: atque in primis TERTVLLIANVS & CYPRIANVS, ac ille quidem illos in libro ad martyres vocat, *benedictos, hic* C.ep.9. *verò beatissimos & fortissimos. O quale illud fuit spectaculum Domino,* ait Cyp. in epistola ad Martyres & Confessores, *quam sublime, quam magnum, quam Dei oculis sacramento, ac deuotione militis eius acceptum, sicut* Psal.115.13. *scriptum est in psalmis, Spiritu sancto loquente ad nos pariter & monente. Pretiosa est in conspectu Domini mors iustorum eius. Pretiosa mors hæc est, quæ emit immortalitatem pretio sui sanguinis, quæ accepit coronam de consummatione virtutis. Quam lætus illis Christus fuit, quam libens in talibus seruis suis & pugnauit, & vicit protector fidei, dans credentibus tantum, quantum se credit capere qui sumit.* Et in fine. *O beatam Ecclesiam nostram, quam sic honor diuinæ dignationis illuminat, quam temporibus nostris gloriosus martyrum sanguis illustrat. Erat ante in operibus fratrum* Id.ep.26. *candida, nunc facta est in martyrum cruore purpurea, Floribus eius nec lilia nec rosæ desunt.* Et rursus alibi. *Quid gloriosius, quid vè fœlicius vlli hominum poterit ex diuina dignatione contingere, quam inter ipsos carnifices interritum confiteri Dominum Deum? quam inter sæuientia secularis potestatis varia & exquisita tormenta etiam extorto ei excruciato, & ex carnificato corpore Christum Dei filium, etsi recedente, sed tamē libero spiritu, confiteri? quā relicto mundo cælum petisse, quam desertis hominibus inter angelos stare, quam collega passionis cum Christo in Christi nomine factum fuisse? quam iudicis sui diuina dignatione iudicem factum fuisse, quam immaculatam conscientiam de confessione nominis reportasse?* CLEMENS Alexandrinus libro 4. stromatum. *Consummationem,* ait, *vocamus martyrium, non quod vita finem homo acceperit, vt reliqui, sed quod perfectum opus ostenderit charitatis. Græci quoque veteres laudant finem eorum, qui mortui sunt in bello, non mortem violentam consulentes, sed quod qui in bello vitam finit, mortem non timens recessit. Deinde dicit Heraclitus. Martes cæsos Dij honorant & homines. & scribit Plato in quinto de Republica.*

Eorum

Eorum qui in bello mortui fuerint, qui praeclarè se gerens obierit, an non dicemus eum esse aurei generis? Omnium maximè. Sanctus BASILIVS in 40. Martyres. *O sanctum chorum, o sacrum ordinem, o cuneum inexpugnabilem, o communes generis humani custodes, optimi curarum socij, precum ac votorum inuicem suffragatores, legati apud Deum potentissimi, astra mūdi, flores Ecclesiarum: vos non terra contexit. sed cælum excepit, apertæ sunt vobis paradisi portæ, dignum profecto exercitibus angelorum, patriarchis, prophetis & iustis omnibus spectaculum.* S. Hieronymus ad Hedibiam. *Triumphus Dei est passio Martyrum & pro Christi nomine cruoris effusio, & inter tormēta lætitia. Cum enim quis viderit tanta perseuerantia stare martyres atq; torqueri, & in suis cruciatibus gloriari, odor notitiæ Dei disseminatur in gētes, & subit tacita cogitatio, quod nisi verum esset Euangelium, nunquam sanguine defenderetur. Neq; enim delicata & diuitiis studens ac secura confessio est, sed in carceribus, in plagis, in persecutionibus, in fame, in nuditate & siti. Hic triumphus est Dei, Apostolorumque victoria.* S. AMBROSIVS vel Maximus Episcopus in natali martyrum Tauricorum. *Beati martyres nec sibi vixerunt, nec sibi sunt mortui: exemplum enim nobis reliquerunt, bene viuendo conuersationis; tolerando fortiter passionis. Nam ideo Dominus per totum mundum diuersis in locis pati martyres voluit, vt tanquam idonei testes nos præsenti quodam fidei exemplo suæ confessionis vrgeret, vt humana fragilitas, quæ prædicationi Dominicæ aditu lōgiore vix credit vel præsenti oculorum testimonio martyrio crederet beatorum.* Et paulo post. *Cum sanctis martyribus quiescentes euadimus inferi tenebras, eorum proprijs meritis, attamen consocij sanctitate. Cernimus enim ab ijs frequenter obsessos immundissimis dæmonibus homines liberari, ita vt celesti medicina, & captiua anima de diaboli laqueis eruatur, & ipse diabolus vinculis igneis alligatus producatur de sua captiuitate captiuus.* S. Augustinus exponens verba illa psalmi Dauidici. Principes Iuda duces eorum, principes Zabulon. *Hoc loco,* inquit, *principes Ecclesiarum, ducesq; eorum, qui in Ecclesiis benedicant Domino, video commendari. Martyres namq; in Ecclesiis locum summum tenent, atq; apice sanctæ dignitatis excellunt.* Et in psalmum 118. *Ecce martyrium Christi, & apud homines, & in hoc mundo non solum non est opprobrium, sed magnum est ornamentum. Ecce non solum in conspectu Domini, verum etiam in conspectu hominum iam pretiosa est mors sanctorum eius. Ecce non solum contemnuntur, verū etiam magnis honoribus præferuntur martyres eius.* Ibidē exponens verba. *Multi persequentes me, & tribulātes me à testimoniis tuis non declinaui,* subiungit. *Factū est, nouimus, recolimus, agnoscim⁹. Purpurata est vniuersa terra sanguine martyrū, floret calū coronis martyrū, ornatæ sunt Ecclesiæ memoriis martyrū, insignita sunt tempora natalib.*

B. hom. 20.

H. quæst. 10.

A. ser. 75.

A. in psal. 65.

Id. conc. 8.

Id. conc. 30.

martyrum, crebrescunt sanitates meritis martyrum. Vnde hoc nisi quia impletum est, quod prædictum est de homine isto toto terrarum orbe diffuso, Multi perseq. me, &c. Addam vnam S. Chrysost. sententiam ex demonstratione aduersus Gentiles, quod Christus sit Deus. *Discipuli Christi*, ait, *qui ducebantur & circumducebãtur, qui contempti erant & vincti, qui innumera patiebantur, dum viuebant, vbi defuncti sunt, regibus ipsis magis erant venerabiles etiam Romæ, quæ vrbium est regalissima, relictis omnibus ad sepulchra piscatoris & pellionis currunt & Reges, & Præsides, & milites. Et in Constantinopoli reges nostri magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantq; piscatorum ostiarij reges. Neq; hinc in morte confunduntur, sed honestantur & ipsi, & eorũ nepotes, & pronepotes.*

Chryſ

CAPVT III.

De Proprietatibus Martyrii propriè dicti.

PRIMA Proprietas Martyrii proprie dicti est, vt mors obeatur ob iustam & piam causam, vt ob fidei defensionem. *Martyres enim*, inquit S. Augustinus in psalmum 32. *non facit pœna sed causa.* quod confirmat ex illis verbis psalmi. *Exurge Domine, & intende iudicio meo, Deus meus & Dominus meus in causam meam. Non*, inquit Augustin. *in pœnam meam, sed in causam meam: non in id quod mecum latro habet commune, sed in illud quo beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Hæc enim causa discreta est: nam pœna communis est bonis & malis.* Et epistola ad Bonifacium Comitem. *Dominus cum latronibus crucifixus, sed quos passio iungebat, causa separabat, ideo in psalmo 42. vox illa intelligenda est verorũ Martyrum, volentium se discerni à falsis martyribus. Iudica me Deus, & discerne causam meam: potest enim esse impiorum similis pœna, sed dissimilis est martyrum causa.* Eandem proprietatem ex Cypriano refert S. Gregorius libro 2. regist. epist. 36. data ad Episcopos Hiberniæ.

Psal. 34 23.

Matt. 5. 10.

Id. ep. 50.

II. Proprietas est, vt non repugnet martyris voluntati, quanquam necesse non est, vt sit actu voluntarium, vt liquet in Innocentibus, qui teste Beato HILARIO in Matthæum verum martyrium perpessi sunt, & per *Martyrij gloriam* æternitatem consecuti. Vnde SANCTVS BERNARDVS in sermone de natali Sanctorum Innocentum: *Considerent*, inquit, *& aduertant, qui de opere & voluntate, contentiosis solent disputationibus corrixari, neutrum negligi oportere.*

Hilar. 2.

portere, vbi non videtur deesse facultas, præsertim, cum vtrumque sine altero, vbi tamen facultas deest, non modo salutem conferre possit, sed etiam sanctitatem. Sed vt hoc quoque firmiter teneant prodesse quidem opus sine voluntate, non autem contra voluntatem, vt vnde saluantur infantes, inde magis damnentur fictè accedentes.

III. Proprietas est, vt nemo se vltro offerat ad illud subeundum. Vnde CYPRIANVS ad presbyteros & diaconos. *Vos autem fratres charissimi, secundum quod me tractante sapissimè didicistis, quietem & tranquillitatem tenete: ne quisquam vestrum aliquem tumultum de fratribus moueat, aut vltro se gentilibus offerat: apprehensus enim & traditus loqui debet, siquidem in nobis Dominus positus illa hora loquatur, qui nos confiteri magis voluit, quam profiteri.* Epist. 83.

Causam huius reddit libro de Mortalitate. *Primo*, ait, *in loco, non est in tua potestate, sed in Dei dignatione martyrium, nec potes te dicere perdidisse, quod nescis, an mereare accipere: tunc Deus scrutator renis & cordis, & occultorum contemplator & cognitor, videt te, & laudat, & comprobat, & qui perspicit apud te paratam fuisse virtutem, reddet pro virtute mercedem.* In eandem sententiam alibi docet totum Martyriũ. *Dominica esse promissionis & muneris, nec capi, nisi eius imperio.* GREG. Nazianzenus quoq; ita scribit. *Lex nostra hoc sancit, vt vrgente quidem tẽpore pro veritate periculum adeamus, nec pietatem per ignauiam prodamus: quamdiu autem, licet, pericula ipsa ne prouocemus, siue animarum nostrarum metu, siue vt iis consulatur, qui periculum nobis inferunt.* Et S. HIERONYMVS in Matthæum. *Ideo recessit Christus* occiso (Ioanne baptista in desertum) *vt nobis præberet exemplum vitandæ vltro tradentium se temeritatis, quia non omnes eadem constantia perseuerant in tormentis, qua se torquẽdos offerunt. Ob hanc causam & in alio loco præcipit. Cum vos persecuti fuerint in ista ciuitate fugite in aliam.* Exemplum huius rei præbuit ipse S. CYPRIANVS, nam vt est in Actis eius à Proconsule cõprehensus rogatusque vt proderentur presbyteri, respondit. *Eos exhibere non possumus: sed nec ipsi se vltro offerunt, cum hoc scriptura sancta prohibeat.*

Id. de laude Martyrii. G. orat. 10. H. lib. 2. c. 14. Extant in opere S. Cypr. initio.

IV. Proprietas, vt mors illata sit ab alio, non autem martyr sibi ipse eam conscierit. Diuino siquidem præcepto, *Non occides*, vetitum est & se occidere, vt fuse probat Sanctus AVGVSTINVS libro primo de ciuitate Dei. Nec valet, quod obiicitur, quosdam à scriptura laudatos se interfeciisse, vt Sampsonem, imo quasdam ab Ecclesia feminas ceu martyres coli, quæ seipsas interfecerint. *Respondeo enim cum Augustino loco citato. id eos non errantes, sed obedientes Deo feciisse, sicut de Sampsone*, inquit, *aliud nobis fas non est credere.* (laudatur enim ab Apostolo in epistola ad Hebræos) *cum autem Deus iubet, seq; iubere, sine* A. c. 17. & seqq. Iud. 16. Id. c. 26. Heb. 11. 32.

vllis ambagibus intimat, quis obedientiam in crimen vocet? quis & obsequiũ pietatis accuset?

V. Proprietas est, vt martyr existat in charitate, hoc est, sine affectu ad peccatum mortale, quod excludat caritatem. Nam clare ait B. Paulus in priore ad Corinthios. *Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Qua de causa hæretici vel schismatici, quotquot pro religione Christiana occisi sunt, martyres dici non possunt, vt asserit S. Augustinus libro primo contra epistolam Parmeniani. & D. Fulgentius libro de fide ad Petrum. S. Paciani ad Sympronianum hæc verba sunt. *Extra Ecclesiæ pacem, extra cõcordiam, extra eam matrem, cuius portio debet esse, quis martyr est? Audi Apostolum. Si tradidero corpus.* &c. Vnde B. Gregorius libro 18. moralium, docet, *non nisi in Ecclesia catholica veros martyres fieri.*

1. Cor. 13. 3.

A. cap. 7.
F. c. 39.
P. ep. 2.

G. c. 15.

VI. Proprietas est, Martyrium vicem tenere baptismi, & maximè in tribus, vt quod primo conformet hominem Christi passioni & morti. 2. remittat omnia peccata, etiam originale, si quis in eo existens pro Christo occidatur: & quidem remittat ex opere operato, vt nunc probabilior Doctorum habet sententia, quam sequitur noster Bellarminus & Valentia. 3. quod remittat omnem pænam peccato debitam tam æternam, quam temporalem, quod inter Sacramenta proprium est baptismi. Vnde Ecclesia nunquam orat pro animabus martyrum, sed potius illis se commendat. Immò *iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre*, ait S. AVGVSTINVS de Verbis Apostoli. & INNOCENTIVS III. c. cum Marthæ, extra, de celebratione Missarum. Vnde Cyprianus ad Antonianum conferens Martyres cum aliis Christianis morientibus. *Aliud*, inquit, *est ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire: aliud missum in carcerem non exire inde, donec soluat nouissimum quadrantem, aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emẽdari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse; aliud deniq; pendere die iudicii ad sententiam Domini, aliud statim à Domino coronari.* Hanc proprietatem in martyrio omnes veteres Patres agnoscunt, Tertullianus, Nazianzenus, Ambrosius, Cyrillus Hierosolymitanus & alii à Bellarmino citati. Imò S. Cyprianus martyrium præfert baptismo. Ita enim loquitur ad Fortunatum in præfatione, de exhortatione Martyrum. *Nos tantum qui Domino permittente primum baptisma credentibus dedimus, ad aliud quoq; singulos præparemus, insinuantes & docentes hoc esse baptisma in gratia maius, in potestate sublimius, in honore pretiosius: baptisma in quo angeli baptizant, baptisma in quo Deus & Christus eius exultãt, baptisma post quod nemo iam peccat, baptisma quod fidei nostræ incrementa consummat, baptisma quod nos de mundo recedentes statim*

B. lib. 1. de bapt. cap. 6.
V. 22. disp. 8. q. 2. p. 2.

A. ser. 171.
C. ep. 58.

Deo copulat, in aqua baptismo accipitur peccatorum remissa, in sanguinis corona virtutum.

CAPVT IV.

De multiplici Martyrio impropriè dicto.

MARTYRIVM impropriè dictum, hoc est, quod citrà obitum, vel separationem animæ à corpore peractum est, varium & multiplex conuenienter doctrinæ S. Patrum assignari solet. Primum est eorũ, quos Tertullianus in libro ad Martyres vocat designatos Martyres, qui scilicet tormenta quidem aliqua passi fuerunt, sed tamen occisi non sunt, & pares esse possunt aliquando veris martyribus, cum voluntas pro facto à Deo reputatur. Vnde ad tales ita scribit B. Cyprianus in epistola 9. ad Martyres & confessores data. *Si vos acies vocauerit, si certaminis vestri dies venerit, militate fortiter, dimicate constanter scientes vos sub oculis præsentis Domini dimicare, confessione nominis eius ad ipsius gloriam peruenire. Quod si ante diem certaminis vestri de indulgentia Domini pax superuenerit, vobis tamen manet voluntas integra & conscientia gloriosa. Nec contristetur aliquis ex vobis, quasi illis minor, qui ante vos tormenta perpessi victo & calcato sæculo ad Dominum glorioso itinere venerunt. Dominus scrutator est renis & cordis, arcana perspicit, & intuetur occulta. Ad coronam Dei promerendam sufficit ipsius testimonium solum, qui iudicaturus est.* Et in libro ad Fortunatum. *Nec solos animaduersos & interfectos diuinæ pollicitationis manent præmia, sed etiam si ipsa passio fidelibus defit, fides tamen integra atq; inuicta perstiterit, & contemptis ac relictis suis omnibus Christũ se sequi Christianus ostenderit, ipse quoque à Christo inter martyres honoratur.* In horum numero fuit S. Ioannes Euangelista in Actis Apostolorum cum aliis Apostolis flagellatus, & sub Domitiano Romę in feruenti olei dolio positus, teste S. Hieronymo de Scriptoribus Ecclesiasticis, qui allegat Tertullianum.

Edit. Pamel.

Act. 5. 40.

II. Est eorum, qui ex caritate pro aliorum salute manifesto vel valde probabili periculo mortis se exponunt. Nam in Martyrologio Romano ad 28. Februarij sunt hæc verba. *Alexandriæ commemoratio sanctorum Presbyterorum, Diaconorum, & aliorum plurimorum, qui tempore Valeriani Imperatoris, cum pestis sæuissima grassaretur, morbo laborantibus ministrantes libentissimè mortem oppetiêre, quos velut Martyres religiosa piorum fides venerari consueuit.* Horum res gestas, inquit in annotationibus Baronius, multis laudibus prosecutus est apud Euseb. S. Dion. Episcopus

Euseb. l. 7. hist. c. 16. & 17.

pus Alexandrinus in epistola ad Hieracem, vbi in fine hæc leguntur: *Ex Patribus, qui virtute erant præstantissimi, in hunc modum mortem oppetierunt, quorum nonnulli erant presbyteri, alij diaconi, quidam è populo virtutis ergo multum laudati: adeo vt istud mortis genus, quod propter incredibilem pietatem, & robustam fidem suscipiebatur, nihil à Martyrii splendore abesse videretur*: Huc pertinent, quotquot relictis omnibus, neglecto vitæ periculo remotas regiones, vel gentilium vel hæreticorum conuertendorum causa, vt Indias vel Angliam, hoc tempore adeunt.

III. Est eorum, qui cum prompta voluntate Martyrii veri subeundi, si ferret occasio, illud animi ærumnis voluntariè suscepti compensant: inter quos principem locum obtinet Beatiss. Virgo
Luc. 2.35. MARIA, Christi mater, cui à SIMEONE sene iam olim apud LVCAM prædictum fuit. *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius*. gladius nempe acerrimi doloris, cum coram spectauit filium, suum & Dei, è cruce pendentem, vti illum locum Beda, Theophylactus &
H. t. 9. operum. Eutymius sunt interpretati. Vnde HIERONYMVS, vel potius Sophronius in sermone de assumptione B. Mariæ. *Rectè dixerim*, inquit,
B. serm. 7. de assumpt. *quod Dei genitrix Virgo Martyr fuit, licet in pace vitam finierit*. Et S. Bernardus in sermone quodam. *Martyrium sane Virginis*, inquit, *tam in Simeonis prophetia, quàm in ipsa Dominicæ passionis historia commendatur. Positus est, ait sanctus senex de paruulo Iesu, in signum cui contradicetur; & tuam ipsius animam, (ad Mariam autem dicebat) pertransibit gladius. Verè tuam, ò beata mater, animam gladius pertransiuit: alioquin non nisi eam pertransiens carnem filij tui penetraret & quidem, postquã emisit spiritum suum ille Iesus. Tuam ergo animam pertransiuit vis doloris, vt plus quam Martyrẽ non immerito prædicemus, in qua nimirum corporeæ sensum passionis excesserit compassionis affectus.*

IV. Est eorum, qui operam dant continuæ carnis, cupiditatumq; carnalium mortificationi, vt solent ex instituto suo Religiosi. Sanctus
C. hom. 11. Chrysost. in cap. 6. ad Hebræos. *Sunt & aliæ*, inquit, *oblationes, quæ verè sunt holocaustomata Martyrum corpora. Ibi & anima & corpus offeruntur, illa sacrificia odorem suauitatis habent maximum. Potes & tu, si volueris, tale sacrificium offerre. Quid enim si non igni comburatur corpus? sed alio igni potest, vt pote paupertatis, voluntariæ tribulationis. Quum enim liceat deliciosè degere, si eligatur laboriosa vita & amara, mortificansq; corpus, nonne holocaustoma est? Mortifica ergo corpus tuũ, & crucifige, accipies & tu huius Martyrij coronam. Quod enim illic gladius operatur, hoc hic animi alacritas faci-*
1 hom. 3. *at*. Et B. Gregorius in Euangelia. *Quamuis occasio Martyrii desit, habet tamen & pax nostra Martyrium suum, quia etsi carnis colla ferro non subiicimus,*
B serm 30 *spirituali tamen gladio carnalia desideria in mente trucidamus*. Et S. Ber-

nar-

nardus in Cantica, exponens verba Christi. Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. *Perdet eam dixit, siue ponendo vt Martyr, siue affligendo vt panitens. Quanquam genus Martyrij est, spiritu facta carnis mortificare, illo nimirum, quo membra caduntur ferro, horrore quidem mitius, sed diuturnitate molestius.*

V. Priori annexum perpetua castitas. Vnde illud ad Demetriadem dictum S. Hieronymi de Virginitate seruanda. *Assume scutum fidei, loricam iustitiæ, galeam salutis, procede ad prælium. Habet & pudicitia seruata martyrium suum.* Eodem dicto vsus est MALCHVS monachus dum coactus ad coniugium, in se gladium verteret. Et S. Augustinus de honestate mulierum, *Omnibus Christianis martyria deesse non possunt, sicut castitas, veritas & iustitia Christus est: sic & ille, qui eis insidiatur persecutor Christi est. Ille verò qui castitatem, & veritatem, & iustitiam in fratribus suis defensare, in aliis & seipso custodire voluerit, martyr erit.* H.ep.8. Hier. in eius vita. A.c.3.

VI. Martyrium est omnium, qui vitam Christiano homine dignam gerunt, hoc est, diuinis mandatis parent, & contra quotidianas tentationes & peccata bellum gerunt. *Quicunque*, inquit Clemens Alexandrinus, *Seruatoris mandata exequuntur, in vnaquaque actione sunt Martyres, facientes quidem quod vult, consequenter autem nominantes Dominum, & reipsa testantes ei cui credunt, esse carnem, cum eam cruci affixerint cum vitiis & concupiscentiis.* Hieronymus ad Eustochium, de Epitaphio Paulæ matris. *Pars tua Dominus, & quo magis gaudeas, mater tua longo martyrio coronata est. Non solum enim effusio sanguinis in confessione reputatur, sed deuotæ quoque mentis seruitus immaculata quotidianum martyrium est.* Augustinus in sermonibus de Tempore. *Nemo dicat, quod temporibus nostris Martyrum certamina esse non possint: habet enim, & pax nostra Martyres suos. Nam sicut frequenter suggessimus, iracundiam mitigare, libidinem fugere, iustitiam custodire, auaritiam contemnere, superbiam humiliare, pars magna martyrij est.* C.4. strom. H.ep.27. A.serm.150.

MEDIORVM loco seruire possunt remedia plæraque in PANARIO tradita aduersus Impatientiam in aduersis.

MEDITATIO. V. *Contemplatio.*

MISERICORDIA. V. *Eleemosyna.*

MODESTIA. V. *Immodestia in Panario.*

MORTIFICATIO. V. *Immortificatio in Panario.*

N.

NOTITIA DEI. V. *Cognitio Dei.*
NOTITIA SVI. V. *Cognitio sui.*

O.

OBEDIENTIA.

CAPVT I.

Obedientiæ Definitio, & Partitio.

Th.22.q.104. a.2.

OBEDIENTIA, auctore S. THOMA Aquinate, est virtus moralis efficiens hominem promptum ad præstandam voluntatem vel præceptum Superioris. Nomine præcepti autem intelligo, non tantum proprii nominis præceptum, hoc est, legem obligantem ad noxam lethalem vel venialem, sed etiam quamlibet intimationem voluntatis Superioris non obligantem ad culpam, tum quia apud Religiosos quosdam sunt regulæ vel constitutiones, quarum præuaricatio subditos quidem facit inobedientes, non tamen culpabiles, saltem apud Deum; tum, quia perfectissima illa censetur obedientia, qua quis ad minimum signum voluntatis Superioris, paratus est ad obsequium. Vnde Apostolus negat iusto vllum præceptum vel legem esse positam. *Scimus autem*, inquit, 1.Tim.1.8. *quia bona est lex, si quis ea legitimè vtatur: sciens hoc, quia lex iusto non est posita, sed iniustis.* Iustus enim, cum sponte sua pronus sit ad quoduis opus bonum, lege cogente non indiget. Hinc & S. Bernar. de perfecto obediente agens, in libro de dispensatione & præcepto: *Perfecta obedientia*, ait, *legem nescit, terminis non arctatur, neque contenta angustiis professionis largiori fertur voluntate in latitudinem charitatis, & ad omne quod iniungitur spontaneo vigore liberalis, alacrisq; animi modum non considerans in infinitatem extenditur.*

HVIVS verò Obedientiæ partitio est duplex. Nam alia est, quam debemus Deo, eiusq; diuinis legibus, quam Abraham, Dauid, Isaias, cete-

ceteriq; prophetæ & Apostoli Deo vocanti & iubenti detulerunt. Alia quam debemus hominibus post Deum legitimè ad imperandum aliis constitutis. Atque hæc postrema multiplex est, pro varietate hominum qui aliis præsunt. Alia enim debetur *potestatibus*, quas Apostolus vocat, *sublimioribus*, hoc est, Principibus, vel Magistratibus, tam Ecclesiasticis, quam Politicis: Alia, quam filij parentibus, serui Dominis, discipuli ludimagistris, domestici Patrifamilias, vxores maritis. Alia denique quam Religiosi debent suis superioribus. Nos generatim quidem de omnium obedientia, præcipue tamen de religiosorum, quæ perfectionem maiorem postulat, agemus. Rom.13.2

CAPVT II.

Dignitas & præstantia Obedientiæ.

DIGNITATEM Virtutis obedientiæ imprimis ostendunt verba SAMVELIS prophetæ ad regem Saul. *Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & nõ potius, vt obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quam victimæ, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum. quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere.* In eandem sententiam scribit Ecclesiastes. *Custodi pedem tuum ingrediens domũ Dei, & appropinqua vt audias. Multo enim melior est obedientia, quam stultorum victima.* Quæ verba expendens S. GREG. in libro 35. Moralium. *Obedientia*, inquit, *victimis iure præponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante eius oculos repressa arbitrij sui superbia gladio præcepti se immolat. Quo contra ariolandi peccatum inobedientia dicitur, vt quanta sit virtus obedientiæ demonstretur. Ex aduerso igitur melius ostenditur, quid de eius laude sentiatur. Si enim quasi ariolandi peccatum est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere; sola est, quæ fidei meritum possidet, sine qua quisq; infidelis esse videatur. Hinc per Salomonem in ostensione obedientiæ, Vir obediens loquitur victorias. Vir quippe obediens victorias loquitur quia dum alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus.* Et rursus in commentariis primi Regum. *Si hoc ideo dicitur* (à Samuele) *vt virtus obedientiæ commendetur, liquet quam sublime bonum sit, quod victimis & sacrificiis excellit. Quid est ergo quod dicitur. Vult vt obediatur voci Domini, nisi quia omnia bona opera postponenda sunt his bonis, quæ iubentur?* 1. Reg 15.22. Eccl.4.17. G.c.12. Prou.21.28. G.lib.6.c.24

B. q. 41. EANDEM dignitatem professi sunt & prisci Patres. S. Basilius, in regulis fusius disputatis. *Exprompta*, ait, *vbique omnibus in rebus obedientia laudi semper tribuitur, cum idem Apostolus laudet quosdam, ac dicat. Semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis propter voluntatẽ Dei.* S. Gregorius Nazianzenus in oratione ad ciues timore perculsos. *Inter ceteras nostræ doctrinæ leges hanc quoq; habemus cum primis laudandam, & à spiritu, qui id quod præstare possumus cum eo quod honesti ratio poscit, explorauit, legeq; sanxit, præclarè constitutam: qua vt serui heris suis, & vxores viris,* Ier. 11 4. *& Ecclesia Christo, & discipuli Magistris ac pastoribus dicto audientes esse, atq; obtemperare iubentur.* S. Hieronymus in verba Ieremiæ. Audite vocem meam, & facite omnia quæ præcipio vobis, & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Dominum. *Non propter generis*, inquit, *priuilegia, non* Ioa. 15.14. *propter circumcisionis iniuriam & otium Sabbathi, sed propter obedientiam &* A.c.12. *Deus efficitur populi Israhel, & Israhel populus eius. Et hic quidem quasi ad seruos loquitur, vt placeant Deo. In Euangelio verò Dominus ad discipulos. Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.* S. Augustinus libro 14. de ciuitate Dei. *Obedientia commendata est in præcepto, quæ virtus in creatura rationali mater quodammodo est omnium, custosq; virtutum, quando quidem sic facta est vt ei subditam esse sit vtile, pernitiosum autem suam, rẽ* Id. conc. 2. *eius à quo creata est, facere voluntatem.* Et in psalmum 70. *Non potuit Deus perfectius demonstrare, quantum sit bonum obedientia, nisi cum* (Adamum) *prohibuit ab ea re, quæ non erat mala. Sola ibi obedientia tenet palmam, sola ibi inobedientia inuenit pœnam.* Et ad fratres in eremo. *In montem obedientiæ ascendamus, & quod Deo promisimus attendamus. Nihil enim* Id. ser. 34. *est maius obedientia, nihil peius inobedientia. Adam periit, quia inobediens fuit.* Ion. 2.1. *Christus resurrexit, quia obediẽs fuit Patri. Ionas inobediens à pisce absorptus est.* 1. Reg 16. *Saul inobediens à dæmone correptus est.* Sanctus Bernardus in verba: B. initio. *Ecce nos reliquimus omnia. Familiaris & amica saluti obedientia est, sed obedientia firma & stabilis, quæ fundata est super petram. Melior est enim obedi-* 1. Reg. 15.22. *entia, quam victimæ, & acquiescere nolle, vt peccatum ariolandi est. Vnde &* Phil. 2.9. *vitæ quoq; ipse Saluator prætulit hanc virtutem, eligens magis animam ponere, quam obedientiam non implere. Postremo & ipsum nomen Iesu, quod est super omne nomen, & in quo flectitur omne genu, Apostolo teste, obedientiæ remuneratio est.*

RATIO quoq; ipsa non obscurè pro dignitate huius Virtutis pugnat. Nam cum finis & perfectio vitæ Christianæ sit, vt liquebit in titulo. *Perfectio Christiana*, contemptis bonis terrenis inhærere T. 22. q. 184. a. 3. Deo. *Inter virtutes*, vt recte ratiocinatur S. Thomas. *morales tanto aliqua potior est, quanto aliquis magis aliquid contemnit, vt Deo inhæreat. Sunt*

autem

autem tria genera bonorum humanorum, quæ homo potest contemnere propter Deum, quorum infimum sunt exteriora bona, medium autem sunt bona corporis, supremum autem sunt bona animæ. Inter quæ quodammodo præcipuum est voluntas, inquantum scilicet per voluntatem homo omnibus aliis bonis vtitur. Et ideo per se loquendo laudabilior est obedientiæ virtus, quæ propter Deum contemnit propriam volũtatem, quam aliæ virtutes morales, quæ propter Deum aliqua alia bona contemnunt. Vnde etiam quæcunq; alia virtutum opera ex hoc meritoria sunt apud Deum, quod fiunt vt obediatur voluntati diuinæ. Nam si quis etiam martyrium sustineret, vel omnia sua pauperibus erogaret, nisi hæc ordinaret ad impletionem diuinæ voluntatis, quod certè ad obedientiam pertinet, meritoria esse non possent, sicut nec si fierent sine charitate, quæ sine obedientia esse non potest. Dicitur enim prima Ioannis secundo, quod qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Qui autem seruat verba eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Hæc Sanct. Thomas. 1. Ioan. 2. 4.

CAPVT III.

Necessitas Obedientiæ.

NECESSITATEM Virtutis obedientiæ vbique diuina Scriptura inculcat. Primo quidem, cum docet Deo esse obediendum, eiusque leges præstandas. *Nunquid vult Dominus*, ait Samuel *propheta, holocausta & victimas, & non potius, vt obediatur nomini Domini?* Et Ieremias. *Nunquid non accipietis disciplinam, vt obediatis verbis meis dicit Dominus?* Et Petrus cum Apostolis in Actis. *Obedire oportet Deo* magis, quam hominibus. 2. cum docet obediendum superioribus hominibus: vt in Deuteronomio. *Facies*, inquit Moyses, *quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus.* Et Christus. *Super cathedram Moysis sederunt scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite.* Et Paulus ad Romanos. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Et ad Hebræos. *Obedite præpositis nostris & subiacete eis.* Et S. Petrus. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum.* 3. cum inobedientibus comminatur grauẽ pœnam. Nam apud Isaiam Deus dicit. *Quod si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.* Et in Deuteronomio. *Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis morietur homo ille.* 1. Reg. 15. Ier. 35. 13. Act. 5. 29. Deut. 17. 10. Matt. 23. 3. Heb. 13. 17. 1. Pet. 2. 13. Isa. 1. 20. Deut. 17. 12.

Deu. 21.18. *mo ille.* Et iterum. *Si genuerit homo filium contumacem, qui non audit patris aut matris imperium, & coercitus obedire contempserit, lapidibus eum*
1 Thes. 3.14. *obruet populus.* Et Apostolus in altera ad Thessalonicenses. *Si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate, & ne commiscearnini cum illo,*
Heb. 2.2. *vt confundatur.* Et ad Hebræos. *omnis præuaricatio & inobedientia accepit iustam retributionem mercedis.*

S. c. 16. SECVNDO, eandem confirmant S. Patres. Sanctus BASILIVS in Constitutionibus monasticis. *Quemadmodum*, inquit, *Deus, qui omnium Pater est, & appellari sua solius vult dignatione, summam à quibus colitur, obedientiam requirit: sic qui spiritualis in hominibus pater est, cum præscripta sua ad diuinarum legum exemplum accommodet, perfectissimam ipse quoque obedientiam requirit.* Et iterum. *Doceamus, quam magna obedientia sit, quam erga antistites suos religionis veræ præstare cultores debent,*
Rom. 13.1. *eiusque magnitudinem non aliunde explicare adnitar, quam ex sacrosanctæ scripturæ auctoritate. Paulus Apostolus in ea epistola, quam ad Romanos scribit, ipsis præcipit, vt excellentioribus illi potestatibus omnibus subiecti sint, potestatibus inquam mundi, non spiritalibus, atque hoc ex his quæ deinceps adiecit, declarauit, cum de tributis & vectigali locutus est, quo in loco, qui vel minimum potestati resistit, eum ait Deo ipsi resistere. Si igitur qui mundo huic præsunt, & ex lege humana illam imperandi potestatem habuerunt, iis diuina lex pietatis cultores tantopere voluit esse subiectos, & quod maius est, quorum vita tota tunc erat impietas: quam magna tandem ei à pietatis cultore præstanda obedientia est, qui à Deo constitutus præses sit, & imperandi potestatem à legibus illius acceperit? præsertim cum apertissimè Apostolus iubeat omni in re parendum esse spiritualibus Præpositis? obedite enim, inquit, Præpositis vestris, & subiacete eis.* S. Greg. Nazianzenus. *Subijciamur tum Deo, tum alij aliis, tum iis, qui imperium in terra gerunt. Deo quidem omnibus de causis, alij autem aliis propter charitatis fœdus: Principibus denique propter ordinem, publicæque disciplinæ rationem, idque tanto etiam magis, quanto clementioribus, moderatioribusque illis vtimur.* S. Chrysost. in epistolã ad Hebræos.
Heb. 13. Naz ad ciues Nazian. Ch. hom. 34. *Malum quidem est, vbi nullus est Principatus, & multarum cladium hac res existit occasio, & est confusionis turbationisque principiũ. Sicut enim si ex choro ipsum principem auferas, nequaquam modulatus chorus existit, & militum phalanx si Ducem non habeat, nullo modo numerosa acies ordinatè procedit, & nauis si gubernatore priuetur, pessum eat necesse est. & gregi si pastorem abstuleris, cunctus dispergetur. Malum autem non minus est inobedientia eorũ, qui reguntur à Principe. Populus enim si non obsequitur Principi, similis est populo Principem non habenti, immò etiam deterior. Illi quidem saltem veniam habent pro quo indispositè, atque inordinatè versantur, siquidẽ ordinatore pri-*

uati

uati sunt: hi autem veniam non merentur, qui Principem habentes ei non obediunt. S. Ephræm parænēsi 16. *Ipse carissime vide, ne reijcias Patrum, qui te genuerunt in Domino adhortationes. Ait enim Apostolus. Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis, &c. Ideo in psalmo ait propheta. Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me, oleum autem peccatoris nō impinguet caput meum. Si enim qui secundum carnem ægrotant, suæ vim inferunt naturæ, vt seruent quæcunque ipsis præscripserint medici: nonne multo magis decet morem iis gerere, quibus cura animarum nostrarum est credita.* S. Hieron. epistola ad Rusticum monachum. *Præpositum monasterij, timeas vt Dominum: diligas vt parentem. Credas tibi salutare, quicquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere, quæ iussa sunt, dicente Moyse. Audi Israhel & tace.* S. Augustinus in psalmum LXX. *Homo* (Adam) *positus sub præcepto, audiuit à Domino Deo. noli tangere. quid? hanc arborem. Quid est enim illa arbor? Si bona est, quare non tango? si mala est, quid facit in Paradiso? prorsus ideo in paradiso est, quia bona est, sed nolo tangas. Quare non tango? Quia obedientem te volo, non contradicentem seruum: ad hoc serue, sed noli male serue. Serue audi prius Domini iussum, & tunc iubentis disce consilium. Bona est arbor. nolo tangas. Quare? Quia Dominus sum, & seruus es, Hæc tota causa est. Si parua est, dedignaris esse seruus. Quid autem tibi expedit, nisi esse sub Domino? Quomodo eris sub Domino, nisi fueris sub præcepto? Si autē debuit aliquid iubere, vt te, quod tibi expedit, sentires esse sub Domino, ab aliquare prohibendus eras, non propter illius arboris malitiam, sed propter tuam inobedientiam.*

Heb. 13.17. Psal. 140.5. H. ep. 4. Deu. 27.9. A. conc. 2.

TERTIO, Natura & ratio docet esse parendum. *Nulla enim ars,* ait Hieronymus, *absque magistro discitur. Etiam muta animalia & ferarum greges ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt. Grues vnam sequuntur ordine litterato. Imperator vnus. Vnus iudex prouinciæ. Omnis ordo Ecclesiasticus suis Rectoribus nititur. In naui vnus gubernator. In domo vnus Dominus. In quamuis grandi exercitu vnius signum expectatur. Per hæc omnia ad illud tendit oratio, vt doceam te non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina Patris.*

H. ep. 4. Sen. lib. 1. de clementia c. 19.

CAPVT IV.

Fructus Obedientiæ.

MAXIMVM esse virtutis Obedientiæ fructum, primum proclive est colligere ex illis Verbis Apostoli. *Obedite præpositis vestris,* Heb. 13.17.

vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes, hoc enim non expedit vobis. Si enim non expedit nobis vt Præpositi gementes nobis imperent, quando scilicet ægrè obedimus, à contrario certè expedit maximè, vt promptè pareamus. Vnde S. BASILIVS in Constitutionibus ante citatis, illa verba expendens. *Quod si*, inquit, *non expedit non perfectè obedire, sine controuersia quod magis expedit, illud consectari debemus. Nã mea quidem sententia, hoc quod dicitur, non expedire, magni eiusdem detrimenti ac pœnitendi, & quod ægrè admittat correctionem, significantiam habet.* Deinde inde liquet fructus, quod qui ex priscis Patribus cumprimis obedientiæ laude effloruerunt, ij etiam amplissima commoda tã temporalia quam Spiritualia cum ea sunt consecuti. *IESVS Naue filius*, inquit B. EPHRÆM in tractatu de Virtute, *perfecta sua obedientia tantum donum promeruit, vt Moysis successor fieret. Et Samuel per obedientiam quam Heli sacerdoti præstitit, dignus habitus est, qui vocem Dei audiret. Elisæus vero huius adminiculo pallium & gratiam sui accepit Magistri:* Mirum est in hoc catalogo omissum inter obedientes facile Principem Abrahamum, quem, quod mandato valde arduo de immolando filio paruisset, Deus per angelum in hæc verba allocutus est. *Per memetipsum iuraui, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in littore maris: & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ.*

Bæ. 23.

E. c. 2.
Ios. 1.
1. Reg 3.
4. Reg. 2.

Gen. 22. 16.

I. autem fructus specialis est, quod sit mater custosque virtutum, vt illam appellauit supra S. AVGVSTINVS. Cum quo conuenit illud B. GREG. dictum in 35. libro Moralium. *Sola virtus est obedientia, quæ virtutes ceteras menti inserit, insertasque custodit. Vnde & primum homo præceptum quod seruaret, accepit, cui se si vellet obediens subdere ad æternam beatitudinem sine labore perueniret.* Nec mirum quod sit parens virtutum, quia inobedientia fuit parens omnium vitiorum. Sicut enim ait ad Romanos Apostolus, *per obedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per vnius obeditionem iusti constituentur multi.* Recte, *multi*, non omnes, quia ii tantum per meritum Christi iustificantur, qui obedientiam Christi imitantur. Christus siquidem, vt est in epistola ad Hebræos, tantum *obtemperantibus sibi factus est causa salutis æternæ.*

A. 14. de ciuit. c. 12.
G. c. 10.

Rom. 5. 19.

Heb 5. 6.

2. Fructus est, quod valeat ad vincendum seipsum omnesque cupiditates, ac etiam dæmonum machinationes. Vnde Salomon, *Vir obediens loquetur victorias*, Vnde S. GREGORIVS lib. 4. Regum, *Victimæ*

prout. 21. 28.

G. c. 4.

Etimæ sunt obsequia obedientium, quia cum hominibus pro Deo subiicimur superbos spiritus superamus, cæteris quidem virtutibus dæmones impugnamus, per obedientiam vincimus. Victores ergo sunt qui obediunt, quia dum voluntatem suam aliis perfectè subiiciunt, ipsi lapsis per obedientiam angelis dominantur. Quod autem valeat ad vincendam carnem eiusq; cupiditates docet Augustinus in psalmum. 143. *Caro tua, coniux tua, famula tua, quidlibet deputato, opus est subiiciatur, & si pugnas, vt profis pugna. Hoc enim expedit, inferius subiici superiori, vt & ille qui sibi subiici vult, quod est inferius, se subiiciat Superiori suo. Agnosce ordinem, quære pacem. Tu Deo, tibi caro. Quid iustius, quid pulcrius? Tu maiori, minor tibi. Serui tu ei, qui fecit te, vt tibi seruiat, quod est factum propter te. Si autem contemnis tu seruire Deo, nunquam efficies, vt tibi caro. Qui non obtemperas Domino, torqueris à seruo.*

3. Fructus est, quod valeat ad veram sapientiam comparandam, Vnde propheta Dauid ait. *A mandatis tuis intellexi.* Quæ verba exponens S. Augustinus. *Aliud est*, inquit, *mandata tua intellexi: aliud est, à mandatis tuis intellexi. Nescio ergo quid aliud se significat intellexisse, à mandatis Dei, quod est, quantum mihi videtur faciendo mandata Dei peruenisse se dicit ad earum rerum intelligentiam, quas concupiuerat scire, propter quod scriptum est. Concupisti sapientiam, serua mandata, & Dominus præbet illam tibi, ne quisquam præposterus antequam habeat humilitatem obedientiæ, velit ad altitudinem sapientiæ peruenire, quam capere non potest, nisi ordine venerit. Audiat ergo. altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcepit tibi Dominus, illa cogita semper. Sic homo ad occultorum sapientiam, peruenit per obedientiam mandatorum.* Psal. 118. 104. Eccli. 1. 33. Eccli. 3. 22.

4. Fructus est. Quod apud Deum sit maximi meriti. Id discimus duobus maxime exemplis. Alterum est Patriarchæ Abrahæ, de quo diximus. Vnde & Deus initio ei dixit in Genesi. *Ego protector tuus sum & merces tua magna nimis.* Alterum Christi Domini, de quo cum Apostolus dixisset. *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis*, mox subiecit. *Propter quod & Deus exaltauit eum, & dedit illi nomẽ quod est super omne nomen.* Eodẽ vergit, quod in epistola ad Hebræos scripsit. *Videmus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatam.* Vbi Propter, causam profectò indicat meritoriam. Nam S. Augustinus hunc locum tractans. *Humilitas*, ait *claritatis est meritum, claritas humilitatis est præmium, sed hoc factum est in forma serui.* Et Chrysost. in epistolam ad Philippenses. *Extremam Christus præstitit obedientiam, propterea accepit & supremum honorem.* Gen. 15. 1. Phil. 2. 9. Heb. 2. 9. Aug. tract. 104. in Ioan. Ch. hom. 7.

5. & postremus fructus est Obedientiæ Religiosorum, quod eos eximat ab innumeris molestiis & curis, quas in dies experiuntur, qui in se-

in seculo suo arbitratu viuunt. Religiosi enim omnium rerum suarum curam in humeros Superiorum coniiciunt, & quasi infantes aliorum vlnis se gestari sinunt, ac quasi dormiendo iter ad cæleste regnum cõficiunt. Muneri enim Rectorum incumbit omnia necessaria tam in temporalibus, quam spiritalibus, suo tempore, loco & ordine cuique prouidere. Vnde B. Climacus. *Obedientia*, inquit, *est perfecta abnegatio propriæ animæ & corporis, mors volũtaria, vita sine solicitudine, nauigatio sine damno sepultura voluntatis, est iter facere dormiendo suo onere aliis imposito, & super aliorum vlnas, ne mergaris, natare.*

Cl. grad. 4.

CAPVT V.

De Proprietatibus Obedientiæ perfectæ.

PRIMA proprietas est Obedire IN OMNIBVS. Deo quidem, nulla re excepta; hoc enim ipso, quod aliquid in diuinam voluntatem cadit, rectum est & licitum. diuina siquidem voluntas omnis rectitudinis norma & regula est. Itaque ne tunc quidem, cum præcepit Abrahæ immolare Isaac, filiis Israhel exspoliare Ægyptios, Isaiam nudum incedere, Oseæ accipere mulierem fornicariam, voluit aut præcepit aliquid iniquum, vt docent Theologi. Vnde patiens Iob, licet tot malis permittente Deo obrutus, dixit. *Dominus dedit, Dominus abstulit sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum.* Homini verò Snperiori obedire, exceptis tribus, nempè si ille aliquid iubeat, quod euidenter constet, vel cum lege diuina, vel cum mandato Superioris maioris pugnare, vel excedat limites auctoritatis in subditum. Nam in iis omnibus & solis superior ius imperandi non habet. Si autẽ certo & euidenter non constet, tenetur obedire, quia *in dubiis* iuxta vulgatum Theologorum & Iureconsultorum dictum, *melior est conditio possidentis*, hoc est, superioris qui est in suæ auctoritatis possessione. Atq; iuxta hanc regulam Dominus præcipit obedientiam erga Maiores in omnibus, apud Matthæum, cum ait. *Omnia quæ dixerint vobis, seruate & facite.* Et Apostolus ad Colos. *Filij*, inquit, *obedite parentibus per omnia.*

Gen. 22.2. Exod. 3.22. Isa. 20.2. Ose. 2.

Tho. 22. q. 104. a. 4. Iob. 1. 21.

Vide Panar. V. inobedientia.

Matt. 23.3. Col. 3.20.

II. Proprietas est, obedire LIBENTER, quod fit cum voluntatem nostram omnino conformamus Superiorum Voluntati, sicut Christus suam conformauit voluntati Dei, dicens. *Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me.* Certe nihil libentius sumimus, quam cibum. Hanc proprietatem omnes Patres requirunt in obedientia. S. Basil. in regalis breuioribus. *In vniuersum* (in obedientia) inquit, *vti propria voluntate alienum est à recta ratione.* Cassianus lib. institutionum

Ioan. 4. 34.

B. q. 123.

C. c. 32.

duo-

duodecimo vult, *vt præter Abbatis mandatum nulla penitus voluntas viuat in nobis.* S. Greg. libro 35. moralium ob hoc præfert obedientiam victimis, *quod per victimas aliena caro, per obedientiam vero propria voluntas macletur.* S. CLIMACVS paulo ante eam vocauit voluntatis sepulcrum. Hinc sequitur à perfectione Obedientiæ discedere, primo eos, qui voluntatem superioris ad suam detorquere conantur. *Quisquis*, ait S. Bern. in serm. de tribus Ordinibus, *vel apertè vel occultè satagit, vt quod habet in voluntate, hoc ei spiritualis Pater iniungat, ipse se seducit, si forte sibi quasi de obedientia blandiatur: neque enim ea re ipse Prælato, sed magis ei Prælatus obedit.* Secundo eos, qui in pietatis operibus posse se putant nonnunquam à superioris voluntate discedere. Vnde Daniel Abbas apud CASSIANVM. *Vnum sane*, inquit, *atq; idem in obedientia genus est, vel propter operationis instantiam, vel propter otij desiderium senioris violare mandatum, tamq; dispendiosum est pro somno, quam pro vigilantia monasterij statuta conuellere: tantum denique est Abbatis transire præceptum vt legas, quantum si contemnas, vt dormias.* G.c.10. C.coll.4 c.20.

III. est, Obedire SIMPLICITER, quod sit cum & iudicium nostrum conformamus cum iudicio superioris. Quam proprietatem exegit Apostolus in obedientia seruorum erga Dominos. Nam ad Ephesios & Colossens. ait, *Serui obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri sicut Christo.* Et seruauit Abraham Patriarcha erga Deum, teste Apostolo. *Fide*, inquiens, *qui vocatur Abraham obediuit in locum exire, quem acceptarus erat in hæreditatem, & exiit nescions quo iret.* Et rursus. *Non infirmatus est fide nec consideravit corpus suum mortuum, cum fere centum esset annorum, & emortuam vulvam Saræ.* Seruarunt & Apostoli à Christo vocati. Vnde S. BERNARDVS de S. Andrea. *Vis audire perfectæ obedientiæ formam? Vidit Dominus, ait Euangelista, Petrum & Andream, mittentes rete in mare, & ait illis, Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum, At illi continuo nihil diiudicantes, aut hæsitantes, non soliciti vnde viuerent, non considerantes, quoniam rudes homines & sine litteris prædicatores fieri possent, nihil denique interrogantes sine omni mora relictis retibus & naui secuti sunt eum.* Idem docuere cæteri Patres. Sanctus BASILIVS in Constitutionibus monasticis. *Monachi*, ait, *libentissimè obtemperent suo Præposito, nec ab eo eorum, quæ sibi imponuntur, rationem reposcant, &c. nihil omnino ipsorum iussa curiosius perscrutando.* Sanctus Hieronymus ad Rusticum. *Credas tibi salutare, quicquid monasterij præpositus præceperit, nec de maiorum sententia iudices cuius officij est, obedire, & implere quæ iussa sunt, dicente Moyse. Audi Israhel & tace.* Cassianus libro quarto institutionum. *Ægyptii monachi vniuersa complere, quæcunque fuerint à Præposito* Eph. 6.5. Col. 3.22. Heb. 11.8. Rom. 4.19. B. serm. 2. Marci 1.16. B.c.20.& 23. H. ep. 4. Deut. 27.9. C.c.10. & 41.

suo præcepta, tanquam si à Deo calitus sint edita sine vlla discussione festinant.

C c. 2. Et S. Gregorius libro 2. in primum Regum. *Nescit iudicare, quisquis perfectè didicit obedire.* Ex hac proprietate nata est appellatio Obedientiæ

B. serm. de conuers. S. Pauli. Pag. 225. cæcæ, quæ laque S. Bernardi in eos qui nolunt, vt cæci, manu trahi

2. Cor. 9 7. cum Saulo. Plura vide in PANARIO, V. inobedientia.

IV. Obedire HILARITER. *Hilarem enim datorem*, teste Apo-

B. c. 23. stolo, *diligit Deus.* Vnde S. Basilius in Constitutionibus monasticis. *Apostoli*, inquit, *submissa mentis ceruice obedientiæ iugum subierunt, alacrique animo in fora, in contumelias, in lapidationes, in ignominias, in cruces, in varias neces processere. Hanc obedientiam is, qui secundum Deum verè est monachus antistiti suo præstet oportet.* Et S. Bernardus in sermone de Virtute

2. Cor. 9. 7. Obedientiæ. *Tertius*, inquit, *gradus obedientiæ est hilariter obedire. Non ex tristitia, inquit Apostolus, aut ex necessitate Serenitas in vultu, dulcedo in sermonibus, multum colorant obedientiam obsequentis. Vnde & gentilis ille*

Ouid. 8. metam. *poeta ait sic. Super omnia vultus accessere boni. Quis enim locus obedientiæ, vbi tristitiæ cernitur ægritudo? Ostendunt plerunq; voluntatem animi signa exteriora, & difficile est, vt vultum non mutent, qui mutant voluntatem.*

V. Obedire Velociter & promptè. Nam B. Paulus ad Titum ita

Tit. 3. 1. scribit. *Admone illos Principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.* Vnde Bernardus loco citato. *Velociter cur-*

Ps. 147. 15. *rit sermo Dei, & velocem habere desiderat sequentem. Vides cum quanta velo-*

Ps. 118. 32. *citate currit ille qui dicit. Viam mandatorum tuorum cucurri. Fidelis obedi-ens nescit moras, fugit crastinum, ignorat tarditatem, præripit præcipientem, parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes, totum se colligit, vt imperantis colligat voluntatem. Vide Dominum festinanter præ-*

Luc. 19, 5. *cipientem, & hominem festinanter obedientem. Zachæe, inquit, festinans descende, quia hodie in domo tua oportet manere. Et festinanter descendit, & excepit eum gaudens. Audisti obedientiam, audi & obedientiæ remunerationem. Quia salus domui huic facta est. Intuere etiam ex occasione huius obedientiæ conclusionis grande mysterium, & obsignatam signaculo misericordiæ sententiam. Venit enim, inquit, filius hominis saluum facere, quod perierat. Nonne legisti, quod filiis Israhel præcipitur, vt agnum comedant festinanter? Festinan-*

Exod. 12. 11. *ter quippe veri agni comestio signatur implenda, quia verba illa quæ per legem dedit, quæ per semetipsum præsens exhibuit, quæ per Ecclesiæ Præpositos tradenda reliquit, veloci sunt obedientia consummanda. Et tu ergo cum voluntatem cordi, simplicitatem operi, hilaritatem vultui coniunxeris, adde ve-*

Iac. 1. 19. *locitatem, vt sis iuxta Apostolum Iacobum velox ad audiendum, & ad implendum velocior.*

VI. Obe-

VI. Obedire VIRILITER, iuxta illud. *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum omnes qui speratis in Domino.* Psal. 30. 25. *Non est fortitudinis*, inquit idem Sanctus, *ire ad inobedientiam, sed ab obedientia non abduci. Si tribulatio intonat, si persecutio resultat, si peccatores tibi laqueum ponunt, si maligni tuum iter impediunt, tu obedientiæ viam non deseras, sed dic. paratus* Psal. 118. 60. *sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua. Quid enim superius enumerata pariunt vtilitatis, si fortitudo desit, quæ in arce constantiæ virtutis collocat, & eo vallo munit, quo furentis impetus aspirare non possit?*

VII. Obedire HVMILITER exemplo Christi, qui teste Apostolo ad Philippenses, *humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.* Phil. 2. 8. Vnde idem ad Hebræos. *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis.* Heb. 13. 17. & D. Petrus in epistola priore. *Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum.* 1. Pet. 2. 13. Subiectio enim talis non potest fieri sine humilitate. *Magna virtus*, ait S. BERN. loco allegato, *humilitas, sine cuius obtentu virtus fortitudinis, non solum virtus non sit, sed etiam indè superbiæ vitium erumpat. Quam fortiter currebat Saul, cum esset paruulus in oculis suis, quanta Philisteorum agmina prosternebat, quantis viribus* 1. Reg. 11. *exercebat gladium? Postquam autem tenuit eum Superbia, & transiuit in aspectum cordis, debilis & impotens factus in circumcisorum armis facilè prostratus occubuit.* Et infra. *Ne ergo fortitudo in superbiam transeat, condienda est sale humilitatis, quia nihil proderit fortiter obedire, si contigerit infeliciter superbire. Illi ergo fortitudinem suam ad Deum custodiunt* (cum Dauid Psal. 58. 10. dicente, Fortitudinem meã ad te custodiam) *qui cum fecerint, quod facere debẽt, dicere possunt, Serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus.* Luc. 17. 10.

VIII. Obedire INDIFFERENTER bonis & malis, doctis & indoctis. Matt. 23. 3. Christi siquidem dictum est. *Super cathedrã Moysi sederunt scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, seruate & facite*, atq; vt cõstaret esse improbos, mox subdidit. *Secundum opera verò eorum nolite facere.* Infideles quoq; erant Magistratus, de quibus scripsit B. Paulus Rom. 13. 1. ad Romanos. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Et S. PET. 1. Pet. 2. 8. epistola priore. *Serui subditi estote in omni timore Dominis; non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis.* Vnde S. CHRY. in epistolam alteram ad C. hom. 2. 2. Tim. 1. Timotheum. *Hinc*, inquit, *Iudæi Deum aspernari didicerunt, quia Moysen contempsere, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui pio sacerdoti afficitur, longe maiore pietate Deum reuerebitur. Etsi enim malus fuerit sacerdos quispiam, attendit Deus, quod sui gratia illum etiam qui dignus honore non est obsequiis foues, ipseque tibi præmia exoluet. Si enim qui prophetam in nomine* Matt. 10. 41. *prophetæ suscipit, mercedem prophetæ accipiet, profecto & qui cedit & obtemperat sacerdoti mercede sua non destituetur. Nam si vbi de hospitalitate*

agitur tantum, vbi quem suscipis ignoras, tantum præmiorum accipis: si ei
Matt.23.3. *subiiciaris, cui imperat Deus, non multo magis mercede donaberis? Super cathedram, inquit, Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis facere, facite, secundum autem opera eorum non faciatis.*

Phil.2.8. Matt.10.22. IX. Obedire PERSEVERANTER vsque ad mortem; qualis fuit obedientia Christi obedientis *vsque ad mortem, mortem autem crucis*, teste Apostolo ad Philippenses. *Qui enim perseuerauerit vsque in finem*, ait
B.q.28. Christus, *hic saluus erit.* Vnde S. Basilius in Regulis fusius disputatis. *Vbi quis*, inquit, *se semel in fratrum* (monachorum) *corpus cooptandum tradiderit, is si membrum postea ad ministrandum aptum iudicatum fuerit, esto quod ipsi impositum sit, vires ipsius videatur superare, de iudicii periculo prorsus illum esse solicitum sinito, qui ea imperet, quibus vires suæ pares esse nō possint: ipsi autem parendo alacritatem pro virili declaret studii sui vsque ad*
Id q.252. *mortem, mortem autem crucis.* Idem habet in Regulis breuioribus. Et S. Bernardus de Virtute obedientiæ. *Incipere*, inquit, *multorum est, perseuerare paucorum. Perseuerantia singularis est filia summi regis. virtutum fructus, earumque consummatio, totius boni repositorium, virtus sine qua nemo videbit Deum, nec à Deo videbitur, finis est ad iustitiam omni credenti, in qua virtutum conuentus reuerendum sibi thalamum consecrauit. Quid enim currere prodest, & ante metam cursus deficere?*

CAPVT VI.

Media perfectæ obedientiæ parandæ.

Anno.1553. MEDIA tria in hoc argumento suppeditauit mihi noster B. P. N. IGNATIVS in epistola quadam ad Lusitanos fratres quondam scripta. *Primum est, vt non intueamini*, inquit, *in persona Superioris hominem obnoxium erroribus atque miseriis, sed Christum ipsum, qui est sapientia summa, bonitas immensa, charitas infinita, qui nec decipi potest, nec nos vult ipse decipere, & quoniam conscii vobismet estis, vos Dei amore in gum obedientiæ subiisse, vt in Superioris voluntate sequenda, voluntatem diuinam certius sequeremini, nolite dubitare, quin pergat fidelissima Domini charitas eorum ministerio, quos vobis præfecit, vos deinceps gubernare, & rectis itineribus ducere. Itaq; Superioris vocem ac iussa non secus ac Christi vocem excipite: siquidem*
Col.3.23. *Apostolus etiam in hanc sententiam scribens ad Colossenses, cum ad obtemperandum Præpositis subditos adhortatur, ait, Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus, scientes, quod à Domino accipietis*

retri-

retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite. Sanctus verò Bernardus. Bern. de præc. & dispens.
Siue Deus, inquit, siue homo Vicarius Dei mandatum quodcunq; tradiderit, pari profecto obsequendum est cura, pari reuerentia deferendum, vbi tamen Deo contraria non præcipit homo.

ALTERVM medium est, inquit idem Pater noster, *vt statuatis vobiscum ipsi, quicquid Superior præcipit, ipsius Dei præceptum esse, & voluntatem, atq; vt ad credenda, quæ Catholica fides proponit, toto animo, assensuq; vestro statim incumbitis: sic ad ea facienda, quæcunq; superior dixerit, cæco quodam impetu voluntatis parendi cupidæ sine vlla prorsus disquisitione feramini. Sic egisse credendus est Abraham filium Isaac immolans.* Hæc ille. Ita Cassianus agens de perfecta obedientia Tabenensiotarum monachorum in Thebaide, scribit eos *sic vniuersa complere, quæcunq; à Superiore fuerint præcepta, tanquam si à Deo cælitus sint edita.* Et Perus Blesensis ad Priorem de Monasteriolo. *Quicquid tibi Prælatus iniunxerit, quod animæ saluti non obuiet, sic illud amplecti debes, ac si Deus ipse præceperit: beatusq; Benedictus protestatur Deo impendi obedientiam, quæ maioribus exhibetur.* Gen. 22. 2. C. 4. inst. c. 10. P. ep. 132.

TERTIVM Medium est, ait, *vt quod Superior mandat, vel sentit defendere semper apud animos vestros studiosè nitamini, improbare autem nequaquam, atq; ad eam ipsam rem proderit bene animatos, affectosq; esse ad id omne, quod ipse iusserit: sic enim fiet non solum vt sine molestia, sed etiam, vt cum voluptate lætitiaq; pareatis, nam vt est apud S. Leonem* (de ieiunio septimi mensis) *non dura ibi necessitate seruitur, vbi diligitur, quod iubetur.* Vnde S. Bernard. de præcepto & dispensatione. *Perfecta obedientia*, inquit, *legem nescit, terminis non arctatur, neq; contenta angustiis professionis. largiori fertur voluntate in latitudinem charitatis, & ad omne quod iniungitur spontaneo vigore liberalis alacrisq; animi modum non considerans in infinitatem extenditur.* L. serm. 4.

IV. Medium est S. Basilii in Constitutionibus Monasticis, Consideratio eorum, qui in obedientiæ virtute tam in veteri, quam in nouo testamento excelluerunt. *Imitanda est*, inquiens, *maximè Sanctorum obedientia, quam erga Deum illi adhibuerunt, si tamen proposito nobis eorum exemplo, eam fortasse rite poterimus explere.* Subiicit deinde prolixa oratione exempla duo. Primum Patriarchę Abrahæ, deinde Apostolorũ, accurateq; pertractat, quam omnibus numeris absoluta eorum fuerit obedientia. S. Augustin. vero tractatu 84. in Ioannem, Gregor. 35. Moralium, & Bernardus super Missus est, ad imitandum proponunt exemplum Christi. *Christum pia obedientia*, inquit Augustinus, *sic imitemur, vt ei nos comparare nulla præsumamus audacia. Discite homo obedire*, clamat mellifluus Doctor, *discite terra subdi, discite puluis obtemperare. De* Luc. 2. 51. *auctore tuo loquens Euangelista. Et erat, inquit, subditus illis haud dubium,* B. c. 23. A in c. 15. G. c. 10. B. hom. 1.

quin

quin Maria & Ioseph. Erubesce superbe cinis. Deus se humiliat, & tu te exaltas? Deus se hominibus subdit, & tu dominari gestiens hominibus tuo te praeponis auctori? Vtinam mihi aliquando tale aliquid cogitanti, Deus respondere dignetur, quod & suo increpando respondit Apostolo. Vade, inquit, post me Satana, quia non sapis ea, quae Dei sunt. De ipso namque dictum est, Et erat subditus illis.

Matt.16.23.

Eccli.32.21.

V. Medium est, assuefacere se ad obsequendum non modo maiori, sed etiam æquali & minori. Sapiens enim ait. *Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis.* Et Christus. *Qui voluerit inter vos primus esse, sit vester seruus.* Et Apostolus, *Nihil per contentionem, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes.* Vnde S. Basilius. *Alij,* inquit, *aliis obedientiam praestabimus, tanquam serui dominis, conuenienter praecepto Domini. Qui vult in vobis esse magnus, sit omnium vltimus & seruus omnium. Quibus verbis adiungit, quod nos efficacius etiam possit permonere. Sicut filius hominis non venit, vt ministraretur ei, sed vt ministraret. Et consentaneum etiam est dicto Apostoli. Per charitatem spiritus seruite inuicem.* Et S. Bernardus in Cantica. *Parum est subiectum esse Deo, nisi sis & omni humanae creaturae propter Deum, siue Abbati tanquam praecellenti, siue Prioribus, tanquam ab eo constitutis. Ego plus dico, subdere paribus: subdere & minoribus. Sic enim decet nos, inquit, omnem implere iustitiam. Vade & tu ad minorem, si vis esse in iustitia perfectus, defer inferiori, iuniori te inclinato.*

Matt.3.15.

Marc.10.

Gal.5.13.

B.reg. breu.115.

Phil.2.3.

Matt. 20.26.

B.serm.11.

VIDE V. *Abnegatio sui. Humilitas. Et in* PANARIO V. *Inobedientia. Immortificatio. Iudicium proprium. Voluntas propria.*

OBLATIO SVI

Deo facta.

CAPVT I.

Quid sit Oblatio, & quotuplex.

OBLATIONIS nomine intelligimus actum Virtutis religionis: cuius virtutis propriū est, vt homo protestetur se diuinæ maiestati subiectum, quatenus est primum omnium re-

um rerum principium & auctor, Dominusque cœli & terræ, eaque de causa se illi, & omnia sua offerat. Est autem duplex oblatio. Interna vel inuisibilis, & externa vel visibilis, secundum doctrinam S. Augustini libro de ciuitate Dei decimo. A.c.5. Interna, est actio voluntatis, qua homo diuinæ maiestati se suaque omnia offert. Externa vero est, qua ritu externo idem facit, quod gemino fieri potest cultu. Semel, eo qui etiam homini potest deferri, vt si caput aperias, si genua flectas, si supplices ad honorem Dei, si psalmos & hymnos decantes, si nomen diuinum in precibus inuoces: nam hunc externum ritum exhibemus & regibus & aliis hominibus honoratis. Secundo, eo cultu qui in solum Deum cadit, & dicitur cultus latriæ. atq; hic dicitur sacrificium. Vnde Exodi 22. dicitur, *Qui sacrificat Dijs occidetur præterquam Domino soli.* Exod.22.16. Quam oblationem Deo deberi omnes etiam gentiles naturali lumine agnouerunt, teste S. Augustino ita scribente libro citato. *Quis verò sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit?* A.l.10.c.4. Hoc autem sacrificium, vt propriè dictum sit sacrificium requirit tria. Primum est, vt in eo offeratur aliquid sensibile & ritu mystico consecretur: sacrificare enim, si vocem spectes, est idem quod sacrum facere: sic in veteri testamento consecrabantur victimæ impositione manuum, vel eleuatione rei oblatæ in altum. 2. vt res oblata transmutetur, hoc est, desinat esse quod ante fuit, sicut hostia in veteri lege cremabatur. 3. vt fiat à sacerdote. Vnde in lege naturæ sacerdotes erant vel capita familiarum vt Noe, Abraham, vel quibus Deus inspirabat. In lege autem scripta soli filii Aaron. In lege gratiæ soli Episcopi & presbyteri rite ordinati. In quacunque ergo oblatione etiam Deo facta horum trium aliquid defuerit, non erit propriè dictum sacrificium. Nos autem hic maximè loquimur de oblatione interna sui, suarumque rerum. Cui si aliquando externa accesserit, perfectior esse poterit, qualis erat beatæ Annæ, quæ vt est initio historiæ Regum filium Samuelem oblatum Deo etiam externo ritu obtulit sacerdoti Heli in loco sacro. 1.Reg.1.26. 2. B. Virginis MARIÆ, quæ secundum ritum legis Mosaicæ puerulum IESVM in templo Hierosolymitano obtulit S. Simeoni. 3. matris S. Bernardi, qui filium recens natum Deoque oblatum deposuit in templi altari. 4. omnium religiosorum, qui solenni professione publicè ante altare se totos offerunt Deo & religioni. Luc.2.28. Vilhel.in vita lib.1.c.1.

CAPVT II.

Deum non indigere oblatione nostra, & vt indigeat, nihil eo dignum posse offerri.

Psalm.15.2. Rom.11.35. C.3.Pæd.2.& 7. strom.

ID conteſtatus eſt propheta regius in pſalmis, cum ait, *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Et Apoſtolus. *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Vnde Clemens Alexandrinus in Pædagogo & Stromateis ſæpius. *Solus Deus nulla re omnino indiget.* Et Lactantius. *Non intelligunt*, inquit, *Ethnici, terrenis opibus Deum non indigere. Nihil enim ſapiunt niſi terram, bonaque & mala ſolius corporis ſenſu & voluptate perpendunt.* Et rurſus. *Illis, quæ in vſum tribuit homini Deus, ipſe non indiget: & cum omnis terra in ipſius ſit poteſtate, non indiget templo, cuius domicilium mundus eſt; non indiget ſimulachro, qui eſt & mente & oculis incomprehenſibilis: non indiget terrenis luminibus, qui ſolem cum cæteris aſtris in vſum hominibus potuit accendere.* Gregorius Nazianzenus in Paſcha. *Dignum munus offerre Deo vix ipſi quoque angeli poſſunt, illi, inquam, primi, intellectuales & puri, ſupernæque gloriæ ſpectatores acteſtes.* Sanctus Ambroſius tractans verba Apoſtoli ſupra citata. *Manifeſtum eſt*, ait, *ſolum Deum eſſe, qui nouerit omnium conſilia, & hunc vnum eſſe, qui nullius egeat, quia ab ipſo ſunt omnia.* Sanctus Chryſoſtomus in Geneſin. *Si voluerimus offerre aliquid Deo, quid amplius offerre poſſumus, quam quantum verbis gratias referimus? Ea ſane, quæ ipſe exhibet opere præſtat. Quam autem imparia ſunt verba & opera? Et Dominus nullarum rerum indigus eſt, nullaque rerum noſtrarum eget, quã verbis, atque hanc ipſam in ſermonibus gratiarum exigit, non quod ea ipſe opus habeat, ſed vt nos doceat gratos eſſe, & agnoſcere tantorum bonorum auctorem.* Sanctus Auguſtinus de verbis Domini. *Ne putemus fratres cariſſimi, quia beneficium præſtamus DEO, quia diximus pretium nos dare quodammodo. Non enim, vnde augeatur ille, damus, quite lapſo integer eſt, & te redeunte integer manet; paratus videre, vt beatificet conuerſos, & auerſos puniat cæcitate.* Et in epiſtola ad Marcellinum. *Nihil Deus iubet, quod ſibi proſit, ſed illi, cui iubet. Ideo verus eſt Dominus, qui ſeruo non indiget, & quo ſeruus indiget. In ea quippe Scriptura, quæ vetus dicitur teſtamentum, & eo tempore, quo adhuc illa offerebantur ſacrificia, quæ hoc tempore non offeruntur, dictum eſt. Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Nec illorum ergo ſacrificiorum egebat Deus, nec cuiuſquam eget vnquam, ſed rerum diuinitus*

L.lib.6.c.1.

Epit c.1.

G.orat.2.

A.in c.11.ad Rom.

C.hom.26.

A.ſerm.38.

Id.ep.5.

Psalm.15.2.

impartitarum, vel in buendo virtutibus animo, vel æternæ saluti adipiscendæ quædam signa sunt, quorum celebratione atque functione, non Deo, sed nobis vtilia pietatis officia exercentur. Et rursus libro 10. de ciuitate Dei. *Quis autem ita desipiat, vt existimet aliquibus vsibus Dei esse necessaria, quæ in sacrificijs offeruntur? Quod cum multis locis diuina Scriptura testetur, ne longum faciamus breue illud de psalmo commemorare sufficerit. Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Non solum igitur pecore, vel alia re corruptibili atq; terrena, sed ne ipsa quidem iustitia hominis Deum egere credendum est totumq; quod recte colitur Deus homini prodesse, nō Deo. Neque enim fonti se quisquam dixerit profuisse, si biberit, aut luci si viderit.* A.c.5 Psalm.15.c.

CAPVT III.

De conditionibus oblationis, quo Deo sit grata.

QVo Deo grata & accepta sit oblatio nostra nonnullæ requiruntur conditiones. Prima sit, vt offerens sit iustus & amicus Dei, quam S. Basilius colligit ex illis verbis Psalmi. *Afferte Domino filii Dei afferte Domino filios arietum. Psalmus*, inquit, *prius vult nos esse filios Dei, deinde vltroneos accedere ad offerenda Deo dona, non qualibet, sed quæ sint ab eo ordinata. Ante omnia dicito, Pater: deinde petes ea quæ ordine sequuntur. Scrutare verò teipsum, & cuiusmodi conuersatione ad Deum accedas: expende, num dignus sis, qui Deum sanctum voces Patrem. Per vitæ enim sanctimoniam nobis peruius est ad eum sanctum ac familiaris aditus. Si sancti filius cupis esse, sanctitas te in filium adoptet. Afferte itaque Domino, non omnes, neque ex omnibus, sed filij Deo.* Psalm. 28.a. S. Gregorius verò eandem colligit ex oblatione Abel. *Iram*, ait libro 22. moralium, *iudicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis. Vnde scriptum est. Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius: ad Cain autem & ad munera eius non respexit. Neque etenim sacrum eloquium dicit. Respexit ad munera Abel, & ad Cain munera non respexit, sed prius ait, quia respexit ad Abel, ac deinde subiunxit, & ad munera eius, Et rursum dicit, quia non respexit ad Cain, ac deinde subdidit, nec ad munera eius. Ex dantis quippe corde id quod datur accipitur, idcirco nec Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt. Prius namque ad eum legitur Dominus respexisse qui dabat, quam ad illa quæ dabat,* Gen 4. 4. G.c.12.

II. Conditio est, vt si iustus non sit, iustus esse velit, & de anteactæ vitæ noxis doleat, dicatque cum peccatore Dauide. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies.* Psalm. 50. 19. Hanc inculcat Augustinus libro 10. de Ciuitate Dei. *Ille pœnitens, inquit, apud prophetam, vel ipse Propheta quærens Deum peccatis suis habere propitium. Si voluisses, inquit, sacrificium dedissem: vtique holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernet. Intueamur quemadmodum vbi Deum dixit nolle sacrificium, ibi Deum ostendit velle sacrificium. Non vult ergo sacrificium trucidati pecoris, sed vult sacrificium contriti cordis. Illo igitur, quod eum nolle dixit, hoc significatur, quod eum velle subiecit.* Actor. c. 4. Cuius rei rationem paulo ante dederat hanc. *Nec enim quod ab antiquis Patribus talia sacrificia facta, sunt in victimis pecorum, quæ nunc Dei populus legitimè non facit aliud intelligendū est, nisi rebus illis eas res fuisse significatas, quæ aguntur in nobis, ad hoc vt inhæreamus Deo, & ad eundem finem proximo consulamus.*

III. est, vt pura simplicique mente, & recta intentione offerat. Hanc multi Patres indicarunt, vt Tertullianus in Marcionem. *Etsi Deus ad oblationes Abel aduertit, & holocausta Noe odoratus est libenter, quæ iucunditas siue viscerum veruecinorum, siue nidoris ardentium victimarum? Sed animus simplex & Deum metuens offerentium ea, quæ à Deo habebant, & pabuli, & suauis olentiæ gratia apud Deum deputabatur, non quæ fiebant exigentis, sed illud propter quod fiebant; ob honorem scilicet Dei.* T. lib. 2. Ch. hom. 18. Et S. Chrysost. in Genesin. *Attende, ait, rem miram. Aspexit Deus ad Abel, & ad dona ipsius: ad Cain autem, & ad sacrificia ipsius non attendebat. Quia recta intentione & syncera mente obtulerat, aspexit, inquit, Deus ad Abel, & ad dona ipsius, grata habuit, laudauit. Cæterum oblata vocauit dona, vt per hoc offerentis animo maiorem honorem haberet. Ecce quomodo per facta & verba ipsa docet Dominus, quod hæc omnia à nobis vult fieri, vt animi nostri per ea, quæ à nobis fiunt, manifestè conspiciantur; & vt sciamus quod Dominum habemus & conditorem eum, qui ex nihilo nos, vt essemus, produxit.* Isa 66. Hieronymus in extremum caput Isaiæ. *Deus non quærit sacrificia, sed animum.* Lc. 25. Eodem collimant, quæ Lactantius libro sexto diuinarum institutionum de oblationibus Deo factis scribit ex Seneca. *Quanto melius, ait, Seneca & verius: Vultisne vos, inquit, Deum cogitare magnum, & placidum, & maiestate leni verendum amicum, & semper in proximo? Non immolationibus, & sanguine multo colendum, sed mente pura, bono honesteque proposito.*

IV. est

IV. est, Vt oblatio sit Deo digna & offerente. Qua de causa Cain in Genesi deliquit, non quod aliquid obtulerit, sed quod nullo habito delectu viliora obtulerit. Vnde S. Ambrosius libro secundo de Cain & Abel. *Rectè Cain obtulit, quia oblatio insigne deuotionis, & indicium gratiarum est: sed non rectè diuisit, quia ante omnia Deo debuit deferre primitias, vt à gratia inchoaret auctoris. Etenim diuisionis hic ordo est, vt prima secundis, non primis secunda præcurrant, & cœlestia terrenis, non terrena cœlestibus præferantur. Sed quia Cain confundit hunc ordinem, dicitur ei. Peccasti, quiesce. omnia docet Deus. primum ne pecces, vt in Adam monuit, secundo; si peccaueris, quiescas, vt in Cain doceris. Erubescere enim debemus, & condemnare peccatum, non defendere.* Et S. Augustinus libro 15. de ciuitate Dei. *In admonitione quam Deus protulit ad Cain, illud quidem quod dictum est. Nonne si rectè offeras, rectè autem non diuidas peccasti, quia non elucet, cur vel vnde sit dictum, multos sensus peperit eius obscuritas. Recte quippe offertur sacrificium, cum offertur Deo vero, cui vni tãtummodo sacrificandum est. Non autem rectè diuiditur, dum non discernuntur rectè vel loca, vel tempora, vel res ipsæ, quæ offeruntur, vel qui offert, vel cui offertur, vel hi quibus ad vescendum distribuitur quod oblatum est, vt diuisionem intelligamus hic discretionem: siue cum offertur, quando non oportet, aut quod non tunc, sed aliàs oportet, siue cum id offertur, quod nusquam & nunquam penitus debuit, siue cum electiora sibi eiusdem generis rerum tenet homo, quam sunt quæ offert Deo. In quo autem horum Deo displicuerit, facile non potest inueniri.* Hæc ille. ac tandem cum Ambrosio in postremum hunc sensum diuisionis inclinare videtur. In eandem sententiam conspirat Chrysostomi commentarius. nam exponens verba illa Dei. Nonne si recte obtuleris, recte autẽ nõ diuiseris, peccasti? *Hoc quidem,* inquit, *quod animo statuisti esse offerendum laudè dignum est; quod verò non rectè diuiseris, oblatire pudiationem operatum est. Oportet enim offerentem Deo magnam adhibere diligentiam. Et quantum differunt qui offert, & qui accipit, tanta & in discretione facienda diuersitas. At horum nihil cogitasti sed vt fortuito contigit, obtuliſti.*

A.c.6.

Id.c.7.

A.c.7.

Ge. 4. sect. 1.70.

Ch. hom. 18.

V. est, vt oblatum sit expers vitii & maculæ. Vnde Ecclesiasticus. *Noli,* ait, *offerre munera praua, non enim suscipiet illa DEVS.* Et Malachias propheta. *Offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis. In quo polluimus te? Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum est: & si offeratis claudum & languidum, nonne malum est? offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum;* immo Deus exigit in omnibus sacrificiis, vt hostiæ essent immaculatæ, nullique vitio obnoxiæ. vt liquet ex legibus Leuitici, Numerorum, & Deuteronomii. *Homo,* inquit Dominus ad Moysen,

Eccli. 35 14.

Malach. 18. 14.

Leu. 22. L. 8. 20. Num. 28 3. Deut. 15. 21.

quiobtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota soluens, vel sponte offerens tam de bobus, quam de ouibus immaculatum offeret, vt acceptabile sit, omnis macula non erit in eo. Si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem, non offeretis ea Domino. Causa huius legis erat. 1. quia Deum O. M. non decent, nisi optima. 2. teste Apostolo, *omnia in figuram illis* veteris testamenti Patribus *contingebant, & vmbram habebat lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum*, vt est in epistola ad Hebræos. Oblationes autem omnes & sacrificia veteris legis præfigurabãt oblationem Christi in cruce, qui verè erat agnus immaculatus, omnis vitii expers, Vnde Paulus. *Si enim sanguis*, inquit, *hircorum & taurorum & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti?* 3. quo significaretur quanta innocentia vitæ & morum præditi esse debeant, qui seipsos Deo offerre volunt.

1 Cor. 10. 11. Heb 10. 1.

Heb. 9. 13.

CAPVT IV.

Rerum etiam minimarum oblationes Deo esse gratissimas.

QVOD verò etiam minimarum rerum oblationes Deo sint pergratæ, duobus diuinæ scripturæ exemplis ostendi potest; quorum alterum est in veteri testamento, nam in Exodo Deus inter dona pro constructione tabernaculi offerenda numerauit pilos caprarum. *Omnis*, inquit, *voluntarius, & prono animo offerat primitias Domino: aurum & argentum & æs, hyacinthum & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum, pilos caprarum, pellesque arietum rubricatas & iantinas, ligna setim & oleum ad luminaria concinnanda & vt conficiatur vnguentum & thymiama suauissimum, lapides onychinos & gemmas ad ornatum superhumeralis & rationalis.* Alterum est in nouo, de vidua, quæ apud Marcum & Lucam oblatione duorum minutorum in gazophylacium alios licet magna offerentes iudice Christo superauit. *Respiciens autem* IESVS, inquit Lucas, *vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylacium diuites. Vidit autem & quandam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo. Et dixit. Vere dico vobis, quia vidua hæc pauper plus quam omnes misit. Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera DEI; hæc autem ex eo quod deest*

Exod 35. 5. Exod. 35. 5.

Marc 12. 42. Luc. 21. 1.

deest illi omnem victum suum, quem habuit, misit. Ratio autem huius rei ab omnibus Patribus illa redditur, quod DEVS non tam considerat magnitudinem rei oblatæ, quam affectum, aliasque conditiones offerentis.

TERTVLLIANVS contra Marcionem agens de oblationibus, quando sint Deo gratæ, post exemplum Abel & Noe allatum ita scribit. *Si cliens diuiti aut regi nihil desideranti tamen aliquid vilissimi munusculi obtulerit, quantitas & qualitas muneris infuscabit diuitem & regem, an delectabit titulus offerii? At si cliens ei munera vltro, vel etiam dicto, ordine suo offerat, & solemnia regis obseruet, non ex fide tamen, nec corde puro, nec pleno circa cetera quoque obsequia, nonne consequens, vt rex illè vel diues exclamet. Quo mihi multitudinem munerum tuorum? Plenus sum.* Gregorius Nazianzenus oratione ad Iulianum. *Nihil earum rerum, quæ Deo offeruntur tam paruum est, quamuis etiam minimi momenti sit, quamuis longè illius dignitate inferius, quod non omnino accipiat atque comprobet. Accipit ille & Pauli plantationem, & Apollinis irrigationem, & viduæ duo minuta, & publicani humilitatem, & Manassis confessionem. Cum Moses olim tabernaculum illud cœlesti tabernaculo figura respondens in terra figeret, omnes quod cuique denuntiatum fuerat, conferebant. Quinetiam sua sponte alii aurum, alii argentum, alii gemmas pretiosas ad superhumeralis ornatum ferebant: mulieres partim byssum contortum, partim coccinum contextum, partim purpuram, partim arietum pelles rubro colore tinctas; partim caprarum pilos, rem vilissimam. Alii, vt quisque fortasse aliquid habebat, ad opus tabernaculi afferebant, sed omnes tamen afferebant, nec quisquam ab hac collatione immunis, ne pauperrimi quidem.* Et paulò post. *Atque illud pulcherrimum humanissimumque censendum est, quod Deus munificentiam, non oblatæ rei pretio & dignitate, sed offerentis affectu & facultate metitur.* Et rursus supra. *Vnusquisque Deo quod poterit offerat, quouis tempore, quouis genere vitæ & fortunæ, pro præsentis facultatis modulo, pro gratia sibi concessa.* Atque sub finem orationis in laudem Basilii scriptæ. *Quanquam*, ait, *Deo quoque gratum est, quod viribus respondet.* Sanctus Ambrosius libro de Viduis. *Dominica voce illa vidua omnibus antefertur, de qua dictum est. Vidua hæc plus omnibus misit: in qua moraliter dominus instituit vniuersos, ne quis à collatione ministerij paupertatis pudore reuocetur, nec sibi diuites blandiantur, quod plus videantur conferre, quam pauperes. Vberior est enim nummus è paruo, quam thesaurus, è maximo: quia non quantum detur, sed quantum resideat expenditur. Nemo plus tribuit, quam qui nihil sibi reliquit. Non ergo quid fastidio exspuas, sed quantum deuotione conferas, æstimandum est. Denique nulla plus tribuit, quam illa quæ de filiorum alimentis fauit prophetæ.* Sanctus Chry-

T. lib. 2.

Isa. 1. 11.

1. Cor. 3. 6. Marc. 12. 42. Luc. 18. 1.

Luc. 21. 1.

C.hom.42. CHRYSOST. quoque in Geneſin poſt collaudatam viduam Sareptanam, quæ parum obtulerat Eliæ prophetæ. *Dominus noſter*, ſubdit, *non quanta dentur, conſueuit attendere ſed voluntatis largitatem, & ob hoc parua etiam magna facit, & ſæpe affirmat, quando non hilari promptitudine, quæ fiunt, inſumuntur. Et ea propter vidua illa Euangelica multis multa in gazophylacium mittentibus proiectis duobus minutis omnes vicit, non quod immiſerit plura alijs ſed quod liberaliorem voluntatem oſtenderit.*

CAPVT V.

De conuenientia oblationis ſui Deo facta.

QVOD conueniens & ſalutare ſit, hominem Chriſtianum, non tam alias res creatas, quam ſemetipſum offerre Deo, inde probat ve-
Matth. 22. 21. tuſtiſſimus Tertullianus in libro de Idololatria, quod Chriſtus apud Matthæum Phariſæorum diſcipulis & Herodianis dixerit. *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Reddenda ſunt*, inquit, *Cæſari, quæ ſunt Cæſaris, & quæ ſunt Dei Deo, bene quod appoſuit, & quæ ſunt Dei Deo, id eſt, imaginem Cæſaris Cæſari, quæ in nummo eſt, & imaginem Dei Deo, quæ in homine eſt: vt Cæſari quidem pecuniam reddas, Deo temetipſum.* A-
Rom. 12. 1. poſtolus quoque Romanos ſuos his verbis ſuauiſſimè compellat. *Obſecro itaque, vos fratres per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum.*
Vide Chryſ. h. 1c. in 1. ad Cor. 1 Cor. 4 7. Rom. 11. 35. Deinde totos nos, quanti quanti ſumus, debemus Deo. *Quid enim habes*, ait Paulus, *quod non accepiſti?* Et quis *prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula. Amen.* Adhæc Deus pro incredibili ſua in nos caritate ſe obtulit nobis, cur non viciſſim nos offeramus illi? *Sic enim Deus*, inquit B. Ioannes, *dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Obtulit autem ſe nobis
Ioan. 3 16. per filium trifariam. Primo in eius incarnatione cum Deus homo factus eſt, quod beneficium tanti facit Eccleſia, vt cum in Symbolo cantatur, *Et homo factus eſt*, Vel in Euangelio Ioannis. *Verbum caro factum*
Symb. Conſtan. Io. *eſt*, omnes procidant in genua. 2. ſe obtulit in ara crucis, *quando vna oblatione*, teſte Apoſtolo, *conſummauit omnes ſanctificatos*, & nos ab æterna damnatione vindicauit. 3. in ſacra Euchariſtia, nam apud Ioannem
Heb. 10, 14. ipſe dicit. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me*
Ioan 6 56. *manet, & ego in illo.* Vnde S. Hieronymus ad Lucinium. *Aurum deponere*
H. ep 28. *incipientium eſt, non perfectorum. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antiſthenes, ſeipſum offerre Deo proprie Chriſtianorum eſt & Apoſtolorum.* Et S.

AVGV-

AVGVSTINVS libro de Quantitate animæ. *Vellem vt nihil aliud agerem, quam reddere me, cui me maximè debeo, atque ita Deo fieri, quod ait Horatius, amicum mancipium Domino.* A.c.28. H ser.2.Sat.7. Et epistola ad Armentarium, qui contempto mundo obtulerat se Deo per votum. *Cogites, quod in diuinis eloquiis legitur. Ne tardes conuerti ad Dominum, neque differas de die in diem, atque arripias, cureſque reddendum, quod ei te vouiſſe noſti, qui & debita exigit, & promiſſa perſoluit. Nam & hoc ſcriptum eſt. Vouete & reddite Domino Deo veſtro. Quanquam etſi non vouiſſes, quid aliud tibi ſuadendum fuit, aut quid melius ab homine fieri poteſt, quam vt ei reſtituat, à quo inſtitutus eſt, præſertim quia charitatis erga nos Dei tantum apparuit, atque illuxit indiciũ, vt filium ſuum vnigenitum mitteret, qui pro nobis moreretur?* Id. ep.45. Eccli.5.8. Pſal.75.12. Haud ſecus Sanctus BERNARDVS de Purificatione Beatæ Virginis. *Quid fratres,* ait, *nos offerimus, aut quid retribuimus Chriſto pro omnib. quæ retribuit nobis? Ille pro nobis obtulit hoſtiam pretioſiorem quam habuit, nimirum, qua pretioſior eſſe non potuit. Et nos ergo faciamus quod poſſumus optimum quod habemus offerentes illi, quod ſumus vtique noſmetipſi. Ille ſeipſum obtulit, tu quis es, qui teipſum offerre cunctaris? Quis mihi tribuat, vt oblationem meam dignetur maieſtas tanta ſuſcipere? Duo minuta habeo, Domine, corpus & animam: vtinam hæc tibi perfecte poſſim in ſacrificium laudis offerre. Bonum enim mihi longèque glorioſius atque vtilius eſt, vt tibi magis offerar, quam deferar mihiipſi. Nam ad meipſum anima mea conturbatur, in te vero exultabit ſpiritus meus, ſi tibi veraciter offeratur.* B.ſerm.3. EXEMPLVM huius voluntariæ oblationis habemus in Apoſtolo Paulo eximium, quod deſcribit CHRYSOSTOMVS oratione prima de Sancti Pauli laudibus in hæc verba. *Abel obtulit ſacrificium & inde laudatur, ſed ſi Pauli hoſtiam adducamus in medium, quam cœlum à terra ſuperior apparebit. Non enim vna tantum eſt, ſiquidem ſemetipſum per ſingulos dies immolabat, quam tamen rurſus hoſtiam dupliciter offerebat, cũ quotidie moriens, tum corpore ſuo mortificationem ſine intermiſſione circumferens. Nam & ad pericula iugiter parabatur conſummans voluntate martyrium, & naturã in ſe mortificando carnis nihilo minus, quam immolata hoſtia Deo munus implebat, imò etiam multo amplius. Non enim oues offerebat, aut boues, ſed ſemetipſum per ſingulos dies dupliciter immolabat, vt diximus. Propter quod confitendo dicebat. iam immolor, ſanguinem vtique ſuum immolationem vocans. Neque verò his tantum ſacrificijs contentus fuit, ſed quia ſeipſum conſecrauerat Deo, etiam orbem vniuerſum ſtuduit offerre. Propter quod diam hinc poſt ſudores plurimos ac trophæa innumerabilia tranſiturus pro diſcipulorum conſolatione dicebat. Sed etſi immolor ſuper ſacrificium & obſequium fidei veſtræ gaudeo, & congratulor omnibus vobis: propter quod & vos gaudete* 2.Tim.4.6. Phil.2.17.

dete & congratulamini mihi. Quidnam igitur huic hostiæ reperitur æquale, quam Paulus sancti Spiritus cultro immolauit, quamque in illo altari obtulit, quod supra cælos locatum est?

CAPVT VI.

De præstantia & fructu eximio huius oblationis.

IAM huius virtutis præstantiam iuxta ac fructum excellentem inde discere possumus, quod sit primarius Religionis inter virtutes morales nobilissimæ actus, haud secus quam sacrificium. Etsi sacrificia omnia, quæ in veteri testamento de brutis animantibus, frugibus, aliisque rebus creatis magnifico ritu & pompa instituta fuere, hoc inferiora sunt hac, de qua agimus, spontanea oblatione sui, quo bruta omnia, cæteræque res creatæ inferiores sunt rationali creaturæ ad Dei imaginem similitudinemque condita. Honorificè certe S. Patres de ea
H. ep. 18. locuti sunt, atque imprimis B. Hieronymus pluribus locis. Nam in
Luc. 21. 1. epistola ad Lucinium, cum dixisset *seipsum offerre Deo proprium esse Christianorum & Apostolorum*, mox subiecit, *qui duo cum vidua paupertatis suæ in gazophylacium æra mittentes, totum censum, quem habuerunt, Domino tradiderunt, & merentur audire. Sedebitis super duodecim solia, iudicantes*
Matt 19. 28. *duodecim tribus Israhel. Laudanda res & Apostolicorum temporum virtutibus coæquanda, quando venditis possessionibus suis credentes afferebant pecunias,*
Act. 4. 34. *atq; fundebant ante pedes Apostolorum, ostendentes auaritiam esse calcandam.*
Prou. 13. 8. *Sed Dominus magis quærit animas credentium, quàm opes. Legimus, redemptio animæ viri propriæ diuitiæ.* Et in consolatione ad Iulianum. *Respice*
H. ep. 54. *sanctum virum Pammachium, & feruentissimæ fidei Paulinum presbyterum, qui non solum diuitias, sed se ipsos Domino obtulerunt: qui contra diaboli tergiuersationem, nequaquam pellem propelle, sed carnes & ossa, & animas suas Domino consecrarunt. Contemnis aurum, contempserunt & multi Philosophi, è quibus vnus, vt ceteros, fileam, multarũ possessionum pretium proiecit in pelagus. Abite, dicens, in profundum malæ cupiditates, ego vos mergam, ne mergar à vobis. Philosophus, gloriæ animal, & popularis auræ vile mancipium totam simul sarcinam deposuit, & tu te putas in virtutum culmine constitutum, si partem ex toto offeras? Teipsum vult Dominus, hostiam viuam, placentem Deo, te, inquam, non tua. Apostoli gloriantur, quod omnia dimiserint, & secuti sint Saluatorem, & certe præter retia & nauem, nihil legimus eos dimisisse,*

& ta-

& tamen testimonio futuri iudicis coronantur, quia se offerentes totum dimiserant, quod habebant. Denique & epistolam ad Paulinum ipsum, his verbis claudit. *Totum Deo dedit, qui seipsum obtulit. Apostoli nauem tantum & retia reliquerunt. Vidua duo æra misit in gazophylacium, & præfertur Crœsi diuitiis. Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum.* Deinde Sanctus Augustinus libro primo Soliloquiorum. *Constanter*, inquit, *Deo crede, eique te totum committe, quantum potes. Noli esse velle quasi proprius & in tua potestate, sed eius clementissimi & vtilissimi Domini te seruum esse profitere: ita enim te ad se subleuare non desinet, nihilque tibi euenire permittet, nisi quod tibi prosit, etiamsi nescias.* Et in psalmum 131. *Quid vouimus Deo, nisi vt simus templum Dei? Nihil gratius ei possumus offerre, quam vt dicamus ei, quod dicitur in Esaia. Posside nos.* Qui autem dicit. Posside nos, certe se possidendum Deo offert. Et in sermone 3. de natali Domini. *Sunt multi qui vouent, alius pallam, alius oleum, alius ceram ad luminaria noctis. alius vt vinum non bibat per aliquot annos, alius vt ieiunia certo tempore faciat, alius vt carnes non comedat. Non est istud votum optimum, nec perfectum. Adhuc melius volo. Non eligit Deus nec speciem tuam, nec oleum tuum, nec ieiunium tuum, sed hoc quod te hodie redemit, ipsum offer, hoc est, animam tuam. Et si interroges me, quomodo animam meam, quam ipse habet in potestate, offeram? Et ego respondebo tibi quomodo. Moribus sanctis, cogitationibus castis, operibus fructuosis, auertendo à malo, & conuertendo ad bonum, &c.*

Ep.103. A.c.15. Isa.26.13. iuxta 70.

DEMVM excellens vtilitas huius spiritalis oblationis duobus minimè obscuris argumentis cognosci potest. Alterum est, quod Sanctorum historiæ passim doceant eos omnes, qui in primo ortu suo à sanctis parentibus Deo pie oblati fuerunt sanctitate quoque illustres, ac sæpe etiam miraculis extitisse, vt Samuelem prophetam, vt S. Ioannem Baptistam in vtero materno sanctificatum, glorioſissimam matrem Dei sine vllo peccato conceptam, Gregorium Nazianzenum, S. Bernardum Claræuallensem Abbatem, S. Dominicum, S. Bonauent. S. Bernardinum, S Nicolaum Tolentinatem, S. Franciscum de Paula, S. Elzearium comitem, alioſque complures. Si enim oblatio aliena tantopere apud Deum valuit, quantum valebit propria & voluntaria eius, qui cum regio propheta dicere audebit. *Voluntariè sacrificabo tibi.* Vnde S. CHRYSOSTOMVS libro tertio contra vituperatores vitæ monasticæ ita scribit de S. Samuel. *Anna fuit Hebræa mulier, quæ vnum filium cum partu edidisset, nec alium speraret se parituram post ablactationem statim obtulit Deo; nec iam vt paternam domum reuiseret*

1.Reg.1. Psal.53.8.

orauit, sed semper in templo Dei ille morabatur. Adeo verò magnus & strenuus adolescens ipse factus est, vt Deum, cum Hebræorum gentem ob effusam latè malitiam execraretur, nec visionem vllam eis reuelaret, rursus eximia virtutis meritis attraxerit, persuaserit q; ea omnia, quæ antea solebat exhibere: prophetiam quoq;, quæ diu auolarat, restituere. Nec ista tunc modo valuit cum ad maturam atatem peruenisset, sed etiam, cum adhuc puer esset; nõ enim erat visio manifesta, & verbum pretiosum non erat. Cum q; ista talia ac tanta essent, illum Deus iugiter alloquio familiari dignabatur, ac per illum frequens oracula edebat; tantum confert emolumenti Deo semper quæ possederimus concedere.

1.Reg 3.1.

Alterum argumentum est, quod Dei proprium sit, vt canit Ecclesia, *misereri & parcere*. Est enim ipsa bonitas & charitas, atque idcirco non optat vel expectat aliud, quam vt nosmetipsos illi offeramus, non vt commodi aliquid à nobis accipiat, sed vt nobis benefaciat. Vult vt nosipsos velut sportas vacuas sibi offeramus, quas possit suis implere donariis. Vnde S. Gregorius Nazianzenus in oratione quadam scripsit, *Deo dare, esse accipere*. Exemplum appositum huius rei commemorat Seneca libro primo de beneficiis, vbi cum Æschines, pauper nihil haberet, quod Minerualis loco penderet præceptori suo Socrati, dixit. Quoniam nummis careo, me totum tibi trado. Quod donum Socrati longe gratius fuit quàm pecuniarum; eiq; respondit se eum, cum moribus, tum litteris cultiorem, aliquando ad suos remissurum.

N. in S. baptisma.

5. cap. 5.

VIDE V. *Deuotio. Familiaritas cum Deo. Obedientia. Oratio. Perfectio Christiana. Religio. Et in* PANAR. IO. *Inobedientia. Voti violatio.*

OPERA BONA.

CAPVT I.

Quid operum bonorum nomine intelligatur, & quot eorum sint genera.

QVOD PERVM bonorum nomine iuxta diuinæ Scripturæ phrasin, intelligimus opera vtilia ad salutem, vti sunt, de quibus Christus apud Matthæum ait. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona.* Et S. Paulus ad Romanos, *Gloria & honor, & pax omni operanti bonum.* Et S. Ia-

Matt. 5.16.

Rom. 2.10.

S. Iacobus. *Qui perspexerit in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit.* Et Sanctus Petrus. *Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis.* Et Sanct. Ioannes. *Qui bene facit, ex Deo est.* Hæc opera nomine iustitiæ Christus honestauit apud Matthæum dicens, *nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Et. *Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus.* mox enim subiicit. *Cum ergo facis eleemosynam.* Et S. Zacharias apud Lucam. *vt sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi in sanctitate & iustitia coram ipso.* Et Apostolus. *Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.* Et B. Iacobus. *Ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum.* Et Sanctus Petrus. *Vt peccatis mortui iustitiæ viuamus.* Et S. Ioannes. *Qui facit iustitiam, iustus est.*

Iac. 1 25. 2. Pet. 1. 10. Ioan ep. 3. 11. Matt. 5. 20. Matt. 6. 1. Luc. 1. 57. Rom. 2. 13. Iac. 2 24. 1. Pet. 2. 24. 1. Ioan. 3. 7.

HORVM Operum bonorum tria Spiritus sanctus ipse in sacris literis genera patefecit, ad quæ tanquam ad tres fontes suos reliqua omnia facile, teste S. Augustin. in lib. de perfectione iustitiæ, referuntur. Nam in veteri testamento angelus Raphael hæc tria speciatim S. Tobiæ commendauit. *Bona,* inquiens, *est Oratio cum ieiunio, & Eleemosyna magis quam thesauros auri recondere.* In nouo verò Christus Dominus apud Matthæum singulatim docuit, quemadmodum eadem tria fructuose ad salutem exerceri queant. Vnde Augustin. loco citato. *Dominus,* inquit, *in Euangelio cum dixisset. Nolite facere iustitiam vestram coram hominibus, vt videamini ab eis, ne istum cursum nostrum fine humanæ gloriæ metiremur, non est in expositione iustitiæ ipsius executus nisi tria ista, ieiunium, eleemosynas, orationes Ieiunio scilicet vniuersam corporis castigationem significans; eleemosynis omnem beneuolentiam & beneficentiam, vel dandi vel ignoscendi: & oratione insinuans omnes regulas sancti desiderij.* Et in psalmum 42. *Hæc iustitia hominis in hac vita, ieiunium, eleemosyna, oratio. Vis orationem tuam volare ad Deum? fac illi duas alas, ieiunii, & eleemosynam.* S. Leo de ieiunio decimi mensis. *Tria sunt quæ maximè ad religiosas pertinent actiones: Oratio scilicet, ieiunii & eleemosyna: quibus exercendis omne quidem tempus acceptum sed illud est studiosius obseruandū, quod Apostolicis accipimus traditionibus cōsecratum. Oratione enim propitiatio Dei quæritur, ieiunio concupiscentia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur simulq; per omnia Dei in nobis imago reuouatur. Hæc triplex obseruātia omnium virtutum comprehendit effectus.* Petrus Chrysologus serm. 43. *Tria sunt, tria fratres, per quæ stat fides, constat deuotio, manet virtus. Oratio, ieiunium, Misericordia. Quod oratio pulsat, impetrat ieiunium, misericordia aperit. Sunt hæc tria vnum, dant hæc sibi inuicem vitam. Est namq; orationis*

A. responſ. 17. Tob. 12. 8. Matt. 6. L. serm. 1.

B.sect.11. *anima ieiunium, ieiunij vita misericordia est*, &c. multa. S. Bernardus in sententiis. *Tria sunt, quibus debent insistere, quicunq; iustificari debent, quæ etiam continet sermo Domini in monte, eleemosyna, ieiunium, oratio. Sic enim adimpletur iustificatio, dum ab interdictis vitiis abstinent, & bona quæ præcepta sunt, fideliter exercent. Opponantur ergo prauis operibus opera misericordiæ, contra carnalia desideria adhibeantur ieiunia, & pro curis seculi succedat amor Dei & frequentia orationis.*

CAPVT II.

De multiplici bonorum operum fructu.

NON dubium est multos magnosque bonorum operum existere fructus. Sapientis siquidem dictum est. *Bonorum laborum gloriosus est fructus.* Et. *Cognoui, quod non esset melius nisi lætari & facere bene in vita sua.* Et. *Deum time, & mandata eius obserua: hoc est enim omnis homo.*

Sap.3.15. Eccl 3.12. Eccl.12.13.

I. Fructus est testificatio veræ fidei & doctrinæ. Nam Christus voluit pseudoprophetarum doctrinam falsam ex operibus dignosci. *A fructibus eorum*, inquit, *cognoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus? Non potest arbor bona malos fructus facere, neq; arbor mala bonos fructus facere.* Nam de fide vera vel falsa hic sermonem esse liquet, & docet vetustissimus Tertullianus libro primo contra Marcionem. Deinde B. Iacobus. *Tu fidem habes, & ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.* S. Basilius in suis Moralibus ex eodem fundamento probat, *quod vnusquisque debeat professionem suam factis ipsi consentaneis comprobare.* idq; probat tribus aliis argumentis. Primo, quia Christus discipulis suis dixit. *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem mutuam habueritis inter vos.* 2. quia de se dixit. *Ipsa opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quod Pater miserit me. Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoscatis & credatis, quod pater in me est, & ego in Patre.* 3. quia Apostolus ita ad suos Corinthios scripsit. *Nemini dantes vllam offensionem, sed in omnibus exhibentes vosmetipsos, sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus.* &c. Eodem tendit, quod S. Chrysost. ad populum dixit, nihil æque nos à calumniis peruersorum hominum vindicare, ac bonam & piam cõuersationem. *Si viuimus*, inquiens, *in nequitia, licet sit qui detrahat nemo, omnium miserrimi sumus, si verò virtutem exerceamus, licet totus terrarum orbis maledicat, tunc sumus omnium beatissimi. Non enim improborum detra-*

Matt.7.16. Iac.2.18. B.reg.28. & 29. Ioan.13.35. Ioan 5.36. 2.Cor.6.3. C.hom.24.

detractionem, sed vitæ virtutem intuebuntur. Etenim omni tuba clarior est per opera demonstratio.

II. FRVCTVS est, quod bona opera ex viua fide, hoc est, per caritatem operante, vt loquitur Apostolus, profecta, non solum sint Symbolum Christianæ vocationis & prædestinationis, sed etiam eandem confirment, certamque faciant. Nam Apostolus Petrus, qui crebrius ad bona opera in suis epistolis nos cohortatur, hoc etiam adiecit. *Fratres, magis satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes non peccabitis aliquando.* Vnde S. Cyprianus epistola ad Cornelium Papam. *Hortamur plane quantum possumus, frater charissime, pro charitate mutua, qua nobis inuicem cohæremus, vt, quoniam prouidentia Domini monentis instruimur, & diuinæ misericordiæ consiliis salubrius admonemur, appropinquare iam certaminis & agonis nostri diem, ieiuniis, vigiliis, orationibus insistere cum omni plebe non desinamus, incumbamus gemitibus assiduis, deprecationibus crebris. Hæc enim sunt arma cœlestia, quæ stare & perseuerare fortiter faciunt. Hæc sunt munimenta spiritualia, & tela diuina quæ protegunt.* Gal. 5. 6. 2. Pet. 1. 10. C. lib. 1. ep. 1.

III. FRVCTVS est, quod gratiam iustis vere augeant, & perficiant, ac proinde & iustificent, id est, iustiores reddant. Id clarissimè ex B. Pauli epistolis euinci potest, nam in altera ad Corinthios agens de fructu spirituali eleemosynæ. *Qui administrat semen*, inquit, *seminanti, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ.* Et ad Colossenses. *Vt ambuletis digne Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes crescentes in scientia Dei.* Et S. Ioannes in Apocalypsi. *Qui iustus est, iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc.* Imo Ecclesiasticus. *Non verearis*, ait, *vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum.* Quod autem perficiant & consumment iustitiam & gratiam, clare tradit B. Iacobus. *Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est offerēs filium suum super altare? Vides, quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est?* Et Sanctus Paulus ad Corinthios. *Has habentes promissiones carissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei.* Hoc verò iustitiæ incrementum, aiunt Concilij Tridentini Patres, petit sancta Ecclesia cum orat. *Da nobis Domine fidei, spei, & charitatis augmentum.* 2. Cor. 9. 10. Col. 1. 10. Apoc. 22. 11. Eccli. 18. 22. Iac. 2. 22. 2. Cor. 7. 1. C. sess. 6. c. 10.

IV. est, quod fiduciam bonæ conscientiæ gignant, magisq; ad orandum & quidlibet impetrandum inflamment. *Fiducia magna erit*, dicitur in Tobia, *coram summo Deo eleemosyna omnib. facientibus eam.* Et apud Ioannem Christus, *Omnis qui male agit, odit lucē, & non venit ad lucē, vt non arguantur opera eius. Qui aūt facit veritatē, venit ad lucē, vt manifestentur* Tob. 4. 12. Ioan. 3. 20.

1.Ioan.3.21. *stentur opera eius, quia in Deo sunt facta.* Et Ioannes ipse in prima epistola. *Charissimi, si cor nostrum nō reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo quoniam mandata eius custodimus, &*
1.Ioan 4.17. *ea quæ sunt placita coram eo, facimus.* Et rursus. *In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij.* Exemplum huius habemus in Ezechia rege, qui conscientia bonorum operum fretus, non
Isa.38.3. dubitauit sic Deum compellare. *Obsecro Domine, memento quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim.* Et ante eum rex Dauid. *Retribuet mihi Dominus*
Psal.17 25. *secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum*
Ps.25.34.13.1. *retribuet mihi. Quia custodiui vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo,* Hunc
A.in præfat. fructum tradit & B. Augustin. enarrans psalmum 31. his verbis. *Finis,*
1.Tim.1.5. *inquit Apostolus, præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona & fide non ficta Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam, & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit fidei est, quod operatur, charitatis est.* Et Sanctus Cyprianus in sermone de Eleemosyna. *Præclara*, ait, *& diuina res salutaris operatio, solatium grande*
Matt.5.14. *credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati.*

V. quod prouocent, tum ad glorificandum Deum, tum ad Christi imitationem. Vnde Christus. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt vi-*
1 Pet.2.12. *deant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est.* Et S. Petrus. *Conuersationem vestram inter gentes habentes bonam, vt in eo, quod detractant de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos cōsiderantes glorificent Deum in die visitationis.* Ad imitationem sui Christus
Ioan.13.15. lauit discipulis pedes, nam dixit. *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum*
1.Pet.2.21. *ego feci, & vos faciatis.* Et S. Petrus. *Christus passus est pro nobis, vobis relin-*
Tit.2.7. *quens exemplum, vt sequamini vestigia eius.* Et S. Paulus ad Titum. *In omnibus præbe te exemplum bonorū operum in doctrina, in integritate, in gra-*
Heb 13 7. *uitate.* Et ad Hebræos. *Mementote Præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conuersationis imitamini fidem.* Apostoli, S. Antonius, Benedictus, Dominicus, Franciscus, Ignatius quot hominum myriades bonorum operum exemplo ad imitationem vitæ licet arduæ & religiosæ pellexerunt? Cur tot Sanctorum
In vita Moysis. vitæ descriptæ sunt. nisi vt res ab iis gestas cognoscamus & imitemur?
V Exemplum malum. *Idcirco*, inquit Greg. Nyssenus, *credendum est præstantissimorum virorum vitas exquisitissimè descriptas, vt vita nostra imitatione ad virtutem rectius deducatur.* Sed plura de hac re in Panario.

VI. Fru-

VI. FRVCTVS, quod promereantur vitam æternam. Nam Christus ipse apud Matthæum docet Apostolos, gaudendum esse in persecutionibus, quia copiosa eos maneat merces in cœlo. *Gaudete, inquit, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.* Matt.5.12. 2. passim in scripturis dicitur, vnicuique reddendum præmium cœleste, secundũ mensuram laboris. *Filius hominis*, ait Matthæus, *venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opera sua.* Matt.16.27. Et Apostolus ad Romanos. *Thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua.* Rom.2.7. Et Ioannes in Apocalypsi. *Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundum opera sua.* Apoc.vul.1.2. 3. in iisdem opera pro ratione assignantur, cur detur vita æterna. Nam in die iudicij loquetur Christus. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum ab origine mundi. Esuriui enim & dedistis mihi manducare.* Et. *Quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.* Matt.25.35. Ibid.21. 4. in iisdem dicitur regnum cœlorum ex iustitia reddendum bonis operibus. Paulus enim de se ait. *Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.* 2.Tim.4.8. Et iterum. *Non est iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri.* Heb.6.10. 5. in iisdem, qui bona opera fecerunt, dicũtur digni præmio vitæ æternæ. *Dignus est operarius*, ait Dominus apud Lucam, *mercede sua.* Luc.10.7. *Vt digni*, ait Paulus, *habeamini regno Dei, pro quo patimini.* 2.Thes.1.5. Et in Apocalypsi. *Ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.* Apoc.3.4.

NEC aliud Sancti Patres docuere. S. IGNATIVS epistola ad Romanos ita loquitur. *Sinite me bestiarum esca fiam, per quam possim Deum promereri.* Sanctus CYPRIANVS de vnitate Ecclesiæ. *Iustitiæ opus est, vt promereri quis possit Deum: præceptis eius & monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem.* Sanctus Ambrosius libro primo de Officijs. *Nonne euidens est meritorum aut præmia, aut supplicia post mortem manere?* A.c.15. Au.c.25. S. Augustinus libro de moribus Ecclesiæ. *Vita æterna est totum præmium, cuius remissione gaudemus. Nec præmium potest præcedere merita, & prius homini dari quam dignus est. Quid enim hoc est iniustius, & quid iustius Deo? non ergo debemus poscere præmium, antequam mereamur accipere.* G.c.42. B. Gregorius libro quarto moralium. *Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa procul dubio discretio dignitatum, vt quo hic alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat.* Matt 5.2. Luc.9.58. Matt.20.15.

IMMO S. Patres docent Deum remunerari opera bona supra condignum, hoc est, plus retribuere, quam iure mereantur: nam scriptura clare docet apud Matthæum, mercedem fore copiosam in cœlis, & apud Lucam *mensuram bonam, & confertam, & coagitatam & su-*

pereſſluentem. Et in parabola vineæ, quibuſdam datur integer denarius diurnus, cum tamen non integrum diem in labore impendiſſent, nempe ex liberalitate. Nam Dominus reſpondit, *An non licet mihi, quod volo facere? An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum?* Vnde S. Baſilius in pſalmum 114. *Propoſita eſt*, inquit, *æterna requies his qui legitimè in hac vita decertarunt, quæ non ſecundum operum debitum ac meritum retribuitur,* F. c.10. *ſed iuxta magnificentiam Dei his, qui in ipſum ſperauerunt, exhibetur.* Et Fulgentius lib. 1. ad Monimum, reddens rationē, cur vita æterna dicatur gratia cum merces ſit meriti, ita ſcribit. *Gratia autem ipſa non iniuſtè dicitur, quia non ſolum donis ſuis Deus dona ſua reddit, ſed quia tantum etiam ibi gratiæ diuinæ retributionis exuberat, vt incomparabiliter, atque ineffabiliter omne meritum quantumuis bonæ, & ex Deo datæ humanæ voluntatis atque operationis excedat.*

CAPVT III.

De neceſſitate bonorum operum ad ſalutem.

QVOD bonorum operum exercitatio ad ſalutem ſit neceſſaria, tota Scriptura clamat. Nam Chriſtus Dominus imprimis non ſolum præcipit obſeruationem Decalogi, verum etiam eius præuaricatores ſalute æterna diſertè excludit. Cum enim hortatus fuiſſet Apoſtolos in primis ſuæ prædicationis initiis ad bona opera. *Nolite*, addit, Matt.5.17. *putare, quoniam veni ſoluere legem aut prophetas, ſed adimplere. Quicunque ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum. Dico enim vobis, quia niſi abundauerit iuſtitia veſtra, plus quam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnū cœlorum.* Et rurſus. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Mandata autem ſunt de bo- Matt.19.27. nis operibus præſtandis, & malis cauendis. Vnde cum in iudicio extremo reprobos condemnat, vnam illam cauſam reddit, quod bona Matt.25.41. opera neglexerint. *Diſcedite*, inquiens, *à me maledicti in ignem æternum. Eſuriui enim & non dediſtis mihi manducare.* Et contra, cum probos ſaluat, illam vnam cauſam reddit, quod bona opera præſtiterint. Deinde Rom.8.13. perſpicuæ ſunt Apoſtoli Pauli ſententiæ ad Romanos. *Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Et. *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem cōfeſſio fit ad ſalutem.* Et ad Corinthios. *Id quod in præſenti eſt momentaneum* Rom.10.10. *& leue tribulationis noſtræ ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pon-* 2.Cor.4.17. *dus operatur in nobis.* Et. *Triſtitia quæ ſecundum Deum eſt pœnitentiam in ſa-* 2.Cor.7.10. *lutem ſtabilem operatur.* Et ad Philippenſes. *Cum metu & tremore veſtram* Phil.2.12. *ſalutem operamini.* Et ad Hebræos. Patientia vobis neceſſaria eſt, vt facientes

cientes voluntatem Dei reportetis promissionem. S. Iacobi quoque luculenta est oratio. *Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum?* Iac. 2.14.

S. PATRES idem profitentur. Nam Clemens Alexandrinus. *Gratia*, inquit, *saluamur, sed non absq; bonis operibus.* Et infra. *Quando audierimus, fides tua te saluum fecit, non accipimus absolutè eos saluos futuros, qui quomodocunq; crediderint, nisi facta quoque fuerint consecuta.* S. Greg. Nazianzenus. *Operare bonum super hoc doctrinarum fundamento, quoniam fides sine operibus mortua est, quemadmodum & opera sine fide.* S. Hieronymus in verba Isaiæ. *Murus & antemurale ponetur in ea. Murus*, inquit, *bonorum operum, & antemurale fidei. Non enim sufficit murum habere fidei, nisi ipsa fides bonis operibus confirmetur.* B. Cyrillus, *Quod fides ad salutem non sufficiat, Christi etiam discipulus ostendit scribens. Tu credis, quia vnus est Deus &c.* Sanctus Augustinus de gratia & libero arbitrio. *Homines*, ait, *non intelligentes, quod ait Apostolus. Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus, putauerunt eum dicere. sufficere homini fidem, etiamsi malè viuat, & bona opera non habeat, quod absit, vt sentiret vas electionis.* Sanctus PROSPER libro primo de vita contemplatiua. *Verbum fidei prædicandum est, vt audiens credat, credens intelligat, intelligens bonum opus perseueranter exerceat, quoniam eum, qui potest vti libera voluntatis arbitrio, nec opera sine fide, nec fides sola sine operibus iustificat.* Adde CHRYSOSTOMVM, qui scribens in dictum Apostoli. *Habentes autem eundem spiritum. Fides*, inquit, *opus habet auxilio spiritus ac præsentia, vt inconcussa permaneat: auxilium autem hoc vitæ puritate, moribusque probatis retineri apud nos solet. Quare si cupimus fidem radicatam habere, viuendi ratione pura nobis opus est, quæ spiritum retineat, à quo totam fidei vim dependere constat. Impossibile enim est, impossibile profectò, si vitam impuram habeas, in fide non vacillare.* C. 5. strom. G. orat. in San. Lauacrum. H. in c. 26. Isaiæ. C. lib. 10. in Ioan. c. 18. A. c. 7. Rom. 8. P. c. 19. 2. Cor. 4. 13.

CAPVT IV.

De bonorum operum proprietatibus.

PRIMA proprietas est, quod sint consentanea naturæ. Naturalis enim lex est, quam Christus apud Matthæum tulit, dum ait. *Omnia quæcunq; vultis, vt faciãt vobis homines, & vos facite illis.* Sicut & illa, de qua testatur Apostolus ad Rom. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter* Matt. 7. 12. Rom. 2. 14.

liter ea quæ legis sunt faciunt, qui ostendunt, opus legis scriptum in cordibus suis. quod opus legis non est nisi bonum opus legi Decalogi consentaneum. Vnde S. Ambrosius libro de fuga sæculi. *Lex autem gemina est naturalis & scripta: naturalis in corde, scripta in tabulis. Omnes ergo sub lege, sed naturali. Primum natura ipsa boni operis magistra est. Scis non furandum, & seruum tuum, si furtum tibi fecerit verberas, & si quis ad vxorem tuam affectauerit perfequendum putas.*

A.c.3.

II. Proprietas, quod sequantur cognitionem, vel cogitationem bonam. *Opera*, inquit Clemens Alexandrinus, *sequuntur cognitionem, non secus ac vmbra corpus.* S. Hieronymus ad Paulam Vrbicam, de interpretatione alphabeti Hebraici. *Nihil facere possumus, nisi prius quæ facienda sunt scierimus.* Et S. Augustinus. *Nullum est opus bonum, cuius non in mente sit cogitatio.* Et iterum. *Omnia opera vel mala, vel bona à cogitatione procedunt. In cogitatione quisq; innocens, in cogitatione reus est. propter quod scriptum est. Cogitatio sancta seruabit te.* Et B. Gregorius lib. 10. moralium. *pæne cuncta bona opera ex cogitatione prodeunt. Sed sunt nonnulla cogitationis acumina, quæ ex operatione nascuntur. Nam sicut ab animo opus sumitur, ita rursus ab opere animus eruditur. Mens quippe diuini amoris exordia capiens imperat bona quæ fiant.*

Cl.l.7.strom. Hep.155. A.in psal. 66. Id conc. 24. in psal.118. G.c.16.

III. Proprietas, quod nulla opera bona, hoc est, ad salutem pertinentia præstari possint, vel etiam inchoari sine diuina gratia. Clarè enim Dominus dixit: *Sine me nihil potestis facere.* Et Apostolus. *Qui cæpit in vobis opus bonum, perficiet vsq; in diem Christi.* Et. *Deus est enim qui operatur velle & perficere pro bona voluntate.* Consentiunt S. PATRES. vt CYPRIANVS libro 3. ad Quirinum. *In nullo*, ait, *gloriandum, quando nostrum nihil est.* Sanctus Ambrosius libro secundo in Lucam. *Vides, quia vbique Domini virtus studiis cooperatur humanis, vt nemo possit ædificare sine Domino, nemo custodire sine Domino, nemo quicquam inciperc sine Domino.* S. Hieronymus contra Pelagianos. *Hoc longa disertione conclusum est, vt gratia sua Dominus, qua nobis concessit liberum arbitrium, in singulis operibus iuuet atque sustentet.* S. Augustinus contra duas epistolas Pelagianorum. *Liberum arbitrium dicimus ad bene pieque viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adiuta.* Et de Prædestinatione Sanctorum. *Quod attinet ad pietatem & religionem, non sumus sufficientes cogitare aliquid quasi ex nobis, & nemo sibi sufficit ad incipiendum, vel perficiendum quodcunque opus bonum.* S. Gregorius in Ezechielem. *Nos præuenit Deus, vt velimus, & volentes subsequitur, ne inaniter velimus.*

Ioan.15.5. Philip.1.6. Ib. c.2.13. C.c.4 A.c.12. H.lib.3. A.lib.2.c.5. Id.c.2. G hom.9.

V. Proprietas, Opera bona nostra recte dicuntur & Dei, quia diuina gratia opitulante præstantur, & nostra, quia à libero arbitrio nostro

nostro à Deo adiuto profecta. Vnde sicut, teste Augustino libro de gratia & libero arbitrio, in Scriptura dicitur. *Conuerte nos Deus salutaris noster.* Et. *Præparatur voluntas à Domino*, ad ostendendam Dei gratiam, ita contra dicitur. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et. *Hominis est præparare animam*, ad ostendendum hominis arbitrium & cooperationem. Vtrunq; coniunxit Apostolus, cum dixit in priore epistola ad Corinthios. *Abundantius illis omnibus laboraui, non ego autem, sed gratia Dei mecum.* Vnde Hieronymus libro primo dialogorũ aduersus Pelagium. *Atticus ait. Hoc mihi respondeas velim, quod agis bonum, tuũ est an Dei? Critobulus respondet. Meum est & Dei, vt ego operer, & ille adiuuet* S. Augustinus libro primo Retractationũ. *Eadem regula & vtrumq;* (credere & velle) *ipsius est Dei, quia ipse præparat voluntatem; & vtrumque nostrum quia non fit nisi volentibus nobis.* Et S. Bernardus in tractatu de gratia & libero arbitrio. *Per quos, & cum quibus operatur Deus, boni sunt vel angeli, vel homines, qui quod vult Deus & agunt pariter & volunt. Vnde Paulus cum bona plurima, quæ Deus per ipsum fecerat, enarrasset. Non autem ego, ait, sed gratia Dei mecum. Potuit dicere per me, sed quia minus erat, maluit dicere, mecum, præsumens se non solum operis esse ministrum per effectum, sed & operantis quodammodo socium per consensum.* Et in fra. *Non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere indiuiduo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa; sed vt totum in illo sic totum ex illa.*

A. c. 5. Zach. 1. 3. Prou. 16. 1. 1. Cor. 15. 10. A c. 23. 1. Cor. 15. 10.

V. Eorum fundamentum est fides in Christum, quo sublato non prosunt ad salutem. *Qui enim non crediderit*, ait Christus apud Marcum, *condemnabitur.* Et Apostolus ad Hebræos. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Vnde S. Hieronymus in Oseam prophetam scribit, opera bona sine fide, perinde se habere ac membra sine capite. Chrysostomi quoque in Genesin verba sunt. *Cum recta fidei dogmatibus vitam quoque vestram diligenter curate. Fides enim sine operibus mortua est, & opera sine fide mortua sunt.* Augustinus in psalmum 31. *Ea ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania sunt: ita mihi videntur esse, vt magnæ vires & cursus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem: vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem finis dirigit.* S. Gregorius in Ezechielem. *Vnum sine altero nil prodesse valet, quia nec fides sine operibus, nec opera adiuuant sine fide, nisi forte asse pro fide percipienda fiant, sicut Cornelius ante pro bonis operibus meruit audire, quam fidelis existeret. Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.* Et in epistola ad Theodelindam reginam. *Sicut rami sine virtute radicis arescunt, ita opera quantum libet bona videantur, nulla sunt, si à soliditate fidei disiungantur.*

Marc. vlt. 16. Heb. 11. 6. H. in c. 6. C. hom. 2 A. in præfat. G. hom. 9 lib. 1 Act 10. 4. Greg ep. 33 l 3.

V. Opera bona, etiamsi rectissimè fiant ob gloriam Dei, licitè tamen fieri possunt intuitu mercedis vitæ æternæ. Sic enim loquitur psaltes regius. *Inclinaui cor meum ad faciendum iustificationes tuas propter retributionem.* Christus quoque Dominus sic præcipit. *Primum quærite regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.* Deinde ipse spe data regni cœlorum hortatur omnes ad pœnitentiam, & Apostolos hortari docet. *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorũ.* Apostolus quoque ita scribit ad Colossenses. *Quodcunque facitis ex animo operamini, sicut Domino & non hominibus, scientes quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis.* Et in epistola ad Hebræos producit Moysen in exemplum *maiores diuitias æstimantem thesauro Ægyptiorum improperiũ Christi, aspiciebat enim,* inquit, *in* remunerationem, Immo & seipsum, dum ad Philippenses ait. *Ad destinatum persequor, ad brauium superna vocationis in Christo IESV.* Certe ex Patribus Sanctus Cyprianus, cum libro de exhortatione Martyrij, spe præmij cœlestis martyres animasset. *Has cogitationes,* inquit, *quæ persecutio potest vincere? quæ possunt tormenta superare?* Sanctus Augustinus in psalmum 120. *Si opus bonum in terra propterea feceris, vt terrena tibi cibum dent, scit sinistra tua, quid faciat dextera tua, miscuisti dexteram sinistræ. Noli facere, nisi propter vitam æternam: ideo fac & securus facies. Hoc enim mandauit DEVS* Et Sanctus Gregorius in Euangelia. *Neque castitas magna est sine bono opere, nec opus bonum est aliquid sine castitate. Sed si vtrumq; agitur, restat, vt quisquis ille est, spe ad supernam patriam tendat.* Demum licet in temporalibus rebus spectare temporalem finem, vt in pharmaco sumendo sanitatem, in serendo agro messem, in bello gerendo victoriam, cur in opere spiritali non liceat spectare & remunerationem spiritalem à Deo promissam? Dices, S. Bernardum in libro de diligendo Deo docere, absq; præmij intuitu diligendum Deum. *Vacua namque,* inquit, *vera caritas esse non potest, nec tamen mercenaria est.* Respondeo, mercenariam fore si solam mercedem, vel præcipue intueremur, Deinde merces est Deus ipse, quia beatitudo nostra in visione Dei consistit.

Psal.118. 112. Matt.6.31. Matt.4.&10. Col.3.24. Heb.11.26. Phil.3.14. C.c.vlt. G.hom.13.

VI. Proprietas est perseuerentia in bonis operibus. *Qui enim perseuerauerit vsque in finem,* ait Christus, *hic saluus erit.* Et Apostolus. *Bonum facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes.* Et. *Participes Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ eius vsque ad finem firmum retineamus.* HIERONYMVS ad Furium. *Non quæruntur in Christianis initia, sed finis. Paulus male cœpit, sed bene finiuit. Iudæ laudantur exordia, sed finis proditione damnatur.* Et ad Lucinium. *Cœpisse multorum est, ad culmen peruenisse paucorum. Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium. At contra de nobis dicitur, Sic currite,*

Matt.10.22. Gal.6.9. Heb.3.14. Hep.16. Id.ep.28. 1.Cor.9.24.

rite, vt apprehendatis. Augustinus in sermone ad fratres in eremo. *Bonum inchoare, & malo fine concludere, quid aliud est, quam monstruosas res conficere? Illa enim actio quasi chymæra est, quæ initium habet à ratione, sed finem à sensualitate.* Sanctus Bernardus ad Ianuenses. *Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* A.serm.2. B.ep.129.

CAPVT VI.

De mediis quibus perfectionem suam consequantur.

PRIMVM Medium est, vt quæcunq; faciamus ad gloriam Dei, non nostram facimus, iuxta illud Apostoli. *Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Sic enim etiam adiaphora opera (vt est bibendi & edendi) quæ per se nec bona, nec mala sunt, prodesse nobis possunt ad salutem: Christus quoque Apostolus dixit. *Sic luceant opera vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent* (non vos, sed) *patrem vestrum qui in cœlis est.* Quæ verba tractans Sanctus AVGVSTINVS in psalmum 65. *Nam si*, inquit, *propter vos glorificandos facitis opera bona, respondetur vobis, quod ipse dixit de quibusdam talibus. Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam. Et iterum. Alioqui mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui in cœlis est. Ergo, inquiens, debeo abscondere opera mea, ne faciam coram hominibus? Non. Sed quid ait. Luceant opera vestra coram hominibus. Anceps ergo remanebo? Tam non potest homo seruire duobus Dominis diuersa iubentibus, quam nec vni diuersa iubenti. Non ait Dominus, diuersa iubeo. Finem attende, in finem canta. fine quo facias, vide. Si ideo facis, vt tu glorificeris, hoc prohibui: si autem ideo vt Deus glorificetur, hoc iussi. Date gloriam laudi eius. Totam intentionem nostram in laudem Dei mittit, nihil nobis relinquit, vnde laudemur.* Et rursus in psalmum 118. *Magni interest, cum aliquid boni facimus, cuius rei contemplatione faciamus. Officiũ quippe nostrum non initio sed fine pensandum est, vt sc. non tantũ si bonum est, quod facimus, sed præcipuè si bonũ est, ꝓpter quod facimus cogitemus.* Huc spectat, q; monet alicubi S. Amb. vt opus omne cum signo crucis inchoemus. *Debemus*, ait, *surgentes gratias Christo agere, & omne diei opus in signo facere Saluatoris. Nonne cum adhuc gentilis esses, solebas signa perquirere? quæ signa quibus reb. essent prospera,* 1.Cor.10.31. Matt.5.16. Matt.5.5. A.con.12. A.ser.43.

magna inquisitione colligere. Iam nunc nolo erres in numero, scito, quia in vno signo Christi omnium rerum tuta est prosperitas.

II. Medium est, vt ea exerceamus potius amore iustitiæ, quam
1 Ioan. 4. 18. formidine pœnæ: *Perfecta enim charitas*, teste S. Ioanne, *foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet: qui autem timet, non est perfectus in charitate.* Vnde S. Augustinus in psalmum 77. *Ex corde*, inquit, *nullo modo fieri potest, quod formidine fit pœna, non dilectione iustitiæ. Nam quantum attinet ad facta quæ forinsecus aguntur, & qui timent pœnam, & qui amant iustitiam, non furantur, & ideo pares sunt manu, dispares corde: pares*
Psal. 77. 8. *opere, dispares voluntate. Ideo illic sic notati sunt. Generatio, inquit, quæ non direxit cor suum. Non dictum est, opera, sed cor. Recto enim corde recta sunt opera. Cum autem cor rectum non est, opera recta non sunt, etiamsi recta videantur.* Et in psalmum 118. exponens verba illa. Bonitatem, vel suauitatem feciſti seruo tuo Domine. *Nihil hic*, ait, *aliud dictum existimo, nisi feciſti, vt me delectaret & bonum: quando enim delectat & bonum, magnum Dei donum est. Quando autem bonum opus, quod lex imperat, fit timore pœnæ, non amore iustitiæ, cum Deus metuitur, non amatur. seruiliter fit, non liberaliter. Seruus autem non manet in domo in æternum: filius manet in æternum, quia consummata charitas foras mittit timorem.*
Aug. conc. 17.

III. Medium est, vt dum præstamus bona opera, actu vel saltem virtute in Deum tanquam vltimum & supernaturalem finem ea referamus; docent enim Theologi ea, si in gratia fiant, esse vitæ æternæ meritoria. Virtute autem opus in Deum refertur, non si quis initio anni, mensis vel diei omnia futura illo anno vel die opera referat in Deum, sed necesse est vt opus particulare referatur. v. c. si quis mane constituat dalerum integrum eo die propter Deum erogare in pauperes, dicetur virtute referre opus suum in Deum, etiamsi dum pecuniam illam distribuit, nihil de Deo cogitet. Quo spectat illa monitio
Col. 3. 17. Apostolica ad Colossenses. *Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere omnia in nomine Domini Iesu Christi.* Et illud S. Ambrosij.
A. de Cain & Abel. lib. 2. c. 2. *Relinquenda sunt opera, quæ verum fructum, bonosq; processus habere non possunt, qualia sunt ista mundana, quorum vsus non potest esse diuturnus. Opus est vt opera tua ad Deum dirigas, & eius tibi aspiret fauor.*

IV. est, vt operibus bonis adiungatur deuota oratio. Vnde in
Thren 3. lamentationibus Ieremiæ sub persona pœnitentium dicitur. *Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos. nos iniquè egimus.*
H. lib. 2. Quæ verba ita exponit S. Hieronymus. *Valde apud Dominum vtraque hæc sibi necessario congruunt, & vt oratione operatio, & operatione fulciatur oratio. Cor enim cum manibus leuat, qui orationem suam operibus roborat.*

Nam

Nam quisquis orat, sed operari dissimulat, cor leuat, & manus nō leuat. Quisquis verò operatur, & non orat, manus leuat & cor non leuat. Iuxta ergo Ioannis vocem (Si cor nostrum non reprehenderit, nos fiduciam habemus ad Dominum, & quicquid petierimus ab eo accipiemus) tunc cor fiduciam in oratione accipit, cum sibi vita prauitas nulla contradicit, & bonorum operum ratio orationi concinit. Consentit Sanctus Bernardus in Natali Domini. *Quarat*, ait, *deuotionis aquas, quisquis seminauerit bonorum operum semina, vt irrigatus fonte gratiæ bonæ conuersationis hortus non arescat, sed in perpetua viriditate proficiat. Orat enim pro huiusmodi propheta. Et holocaustum tuum, inquiens, pinguefiat. Sic & laudibus Aaron regis, quoniam sacrificium eius quotidianus ignis absumpsit. In quibus omnibus nihil aliud intelligendum videtur, nisi vt bona opera feruore deuotionis, & dulcedine spiritualis gratiæ condiantur.* 1. Ioan. 3. Bern. serm. 1. Psalm. 19. 4.

V. Medium, vt cæteris operibus adiungatur opus Eleemosynæ. *Vidi ego*, inquit S. Basilius in diuites auaros, *multos ieiunantes, orantes præteritorum pœnitentia suspirantes, omnem denique sumptu pietatem ostendentes, egentibus verò ne obulum quidem præbentes. Quid his cætera virtutum diligentia prodest. Non propterea regnum Dei consequentur. Idcirco inquit Dominus, difficilius est diuitem intrare in regnum cœlorum, quam camelum per foramen acus. Hoc testimonium validum. Qui testatur verus, persuasi verò pauci.* Basil hom. 4. Matth. 19. 24.

VI. Medium, vt de bonorum operum nostrorum meritis humiliter sentiamus & loquamur, tum quia nemo absque reuelatione certò scire potest, se habere vera merita, tum quia facile ex bonorum operum consideratione in hac vita superbia gignitur. Vnde Daniel sic Deum precabatur. *Non in iustificationibus nostris prosternimus preces nostras ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.* Et Christus Dominus apud Lucā monet suos. *Cum feceritis hæc omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus.* Et Ecclesia sancta aliquando his verbis orat. *DEVS, qui conspicis, quia ex nulla nostra actione confidimus.* Et. *Vbi nulla suppetunt suffragia meritorum, tuis nobis succurre præsidijs*, Et S. Patres ita docuerunt. Chrysostomus in illud. Elatum est cor Oziæ. *Nihil*, inquit, *perinde gignit superbiam, vt bona conscientia, nisi aduigilemus. Vnde & Christus sciens, quod post benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat discipulis. Cum omnia feceritis, dicite, serui inutiles sumus.* Et in Matthæum. *Noli mercedem reposcere, vt accipias mercedem. Tu saluari te per gratiam confitere, vt se ille tibi debitorem fateatur, nec modo pro operibus tuis, sed etiam pro hac æquanimitate. Quando enim aliqua præclarè fecerimus, habemus eū debitorem ob res bene gestas, quando verò arbitramur nihil nos operatos egregium amplius* Dan. 9. 18. Luc. 17. 10. Dom. Sexagesi. Do. Aduentus C. hom. 3. Id. hom. 3.

plius etiam ob talem meremur affectum, quam propter opera ipsa quæ fecimus.
C.c.6. *Minimum itaq; de se sensisse, tam magnum est, quam maximas res fecisse.* Et Sanct. Gregorius libro 5. moralium. *Sæpe*, ait, *qui in potestate sunt, ea quæ rectè faciunt, quia elatè cogitant, amittunt, dumq; se ad cuncta vtiles æstimant, etiam impensa vtilitatis sibi meritum damnant. Vt enim cuiuslibet facta digniora sint, necesse est vt ei apud se semper indigna videantur, ne eadē bona actio agentis cor subleuet, & subleuando plus authorem de elatione deiiciat, quam ipsos forte, quibus impenditur, iuuat.* HABEMVS huius medii
P. in vita eius. illustria exempla duo. Primum S. Ambrosij, qui teste Paulino, morti vicinus sic circumstantes allocutus est. *Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus.* Quæ verba,
P. in vita Sanct. August. vt habet Possidius, S. Augustinus valde laudare solebat, dicebatque Ambrosium ita locutum, ne videretur præsidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse, & ideo magis de bono Domino, quam de suis meritis confisum. Alterum est S. Bernardi, qui epistola 310. quam paulo ante mortem dictauit, ita loquitur. *Orate Saluatorem, vt tempestiuum iam exitum non differat, sed custodiat; curate munire votis calcaneum nudum*
B. ep. 42. & in psal. 90. *meritis.* Et alibi non semel docuit vtilissimum esse coram Deo non iustitiam prætendere, sed misericordiam postulare. *Felix Ecclesia*, ait sermone 68. in Cantica, *cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest. Habet merita, sed ad promerendum, non ad præsumendum.*

VII. & extremum, quod eodem fere tendit, est vt opera nostra potius occultemus, quam diuulgemus, ob periculum vanæ gloriæ;
H. ep. 22. Matth. 6 f. quæ teste Hieronymo ad Eustochium, velut vmbra corpus vbique virtutem sequitur. Quod medium suggessit Dominus, cum apud Matthæum iubet orantem sese recipere intra cubiculum, & ieiunantem lauare faciem, & eleemosynam dantem ita dare, vt nesciat sinistra,
C. hom. 3. in Matth. quid faciat dextra. *Sicut vestem pretiosam*, ait Chrysostomus, *cum in publico ponimus plurimos ad insidias prouocamus si verò domi recondamus in tuto cuncta seruamus: sic si opes virtutum palam quasi venales assiduè portemus in mente, inimicum irritamus ad furtum: sin verò nemo alter id scierit, nisi quem nulla occulta latent, tutissimo in loco consistent.* Et S. Gregorius libro
E. c. 16. 18. Moralium. *Sanctorum virorum est, bona quæ fecerint occultare, ne contingat eos lapsum elationis incurrere. Vnde per semetipsam veritas dicit. Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.*
Matth. 9. 30. *Hinc est etiam quod duos cæcos iuxta viam sedentes illuminans præcepit dicens. Videte, ne quis sciat de quibus illico scriptum est. Abeuntes diffamauerunt eum per totam terram illam. Sed quærendum nobis est, quid sit hoc, quod ipse omnipotens, cui hoc est velle, quod posse; & tacere virtutes suas voluit, & tamen*

ab his

ab his qui illuminati sunt inuitus indicatur: nisi quod seruis suis se sequentibus exemplum dedit, vt ipsi quidem virtutes suas occultare desiderent, & tamen vt alij eorum exemplo proficiant, prodantur inuiti, bona ad proximos suos exempla transmittant. Occultentur ergo studio, necessitate publicentur, & eorum occultatio sit custodia propria, eorumq; publicatio sit vtilitas aliena. Similia habet homilia 11. in Euangelia. & in 3. parte Pastoralis admonitione 36.

VIDE: V. *Charitas. Eleemosyna. Fama bona. Fides. Hospitalitas. Intentio. Iustitia. Oratio. Profectus spiritualis. Satisfactio. Virtus.*
Et in PANARIO. *Acedia. Colloquia otiosa. Exemplum malum. Immodestia. Ludus. Alea. Otium. Pigritia. Tepiditas.*

ORATIO.

CAPVT I.

De definitione & partitione Orationis.

SI de nomine agatur. *Oratio*, inquit S. Hieronymus in epistola ad Cyprianum, *iuxta Grammaticos omnis sermo loquentiũ est, cuius etymologiam sic explicant, est oris ratio. In scripturis autem sanctis difficile orationem iuxta hunc sensum legimus sed eã quæ ad preces & obsecrationes pertinet.* Quo significatu non eodem modo à Sanct. Patribus definitur. ORATIO, inquit Sanctus Basilius oratione in martyrem Iulittam, *est boni cuiuspiam petitio, quæ ad Deum à pijs effunditur.* Gregorius Nyssenus de oratione Dominica. *Oratio est conuersatio, sermocinatioque cum Deo.* Chrysostomus in Genesin, & libro primo de orando Deum. *Oratio est colloquium cum Deo.* S. Augustinus in sermonibus de Tempore. *Quid autem oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cœlestia, inquisitio supernorum, inuisibilium desiderium?* Damascenus libro 3. orthodoxæ fidei. *Oratio est ascensio mentis in Deum.* Ex his omnibus definitionibus vna perfecta conflari potest huiusmodi. Oratio est colloquium cum Deo, quo petimus, quæ nobis aut aliis sunt salutaria. Dicitur, *colloquiũ cũ Deo.* quia hoc discrepat à lectione oratio, q̃ in lectione spiritali Deus loquatur nobis, in oratione nos Deo. Vnde Hieron. ad Eustochium de custodia Virginitatis. *Semper te cubiculi*

H. ep. 139.
B. hom. 5.
N. orat. 1.
G. hom. 30.
A. serm. 130.
D. c. 24.
H. ep. 12.

biculi tui secreta custodiant, semper tecum sponsus ludat intrinsecus. Oras, loqueris ad sponsum: legis, ille tibi loquitur. Et Augustinus in Psalmum 85. *Oratio tua locutio est ad Deum. Quando legis, Deus tibi loquitur, quando oras cum Deo loqueris.* Secundo dicitur in definitione, *quo petimus salutaria,* quia hic agimus de precatione, qua aliquid à Deo petitur, iuxta illud. Matth 7.7. *Petite, & dabitur vobis: quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis.* Vnde Augustinus sermon. 126. de tempore, agens de oratione Dominica, quæ 7. habet petitiones. *O verè* ait, *cœlestis oratio, quæ tota est oratio.*

Philip. 4. 6. PARTITIO Orationis potest esse triplex. Prima est S. Pauli, quam tradit in epistola ad Philippenses. *In omni*, inquiens, *oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum.* 1. Tim. 2. 1. & in priore ad Timotheum; *Obsecro igitur primum omnium, fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.* S. Hilarius in psalmum 140. appellat quatuor genera orationum. S. Chrysostomus in epistolam ad Thimotheum cum Theophylacto, & S. Augustinus in epistola ad Paulinum existimant Apostolum loqui de variis orationibus sacrificii Missæ, alii de quibusuis, vt S. Ambrosius libro 6. de sacramentis. Hilarius loco citato. Theodoretus in commentariis Paulinis. Cass. c. 9. & seq. Io. Cassianus collatione 9. S. Bernardus in sermone de 4. modis orandi, sed in explanatione vocum non conueniunt. Id videtur liquere, Apostolum, cum bis repetierit has 4. voces, discrimen aliquod inter eas constituisse. Videtur autem partitionis vim in materia orationis, quæ est res bona, vel mala, præterita vel futura collocasse, vt sensus Apostoli sit, orandum esse Deum pro malis auertendis, & bonis accipiendis, & quidem vtraq; postulanda esse in futurum, & pro impetratis gratias agendas. Videtur autem, vt habet Theodoretus & Augustinus, per *obsecrationes*, deprecationes malorum, per *orationes* verò petitiones bonorum intellexisse. Altera Partitio est. Oratio alia est Mentalis, alia mentalis simul & vocalis. Nam vocalis tantum, valet potius ad prouocandam Dei iram, quam ad auertendam, iuxta illud. Isa. 29. 13. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Mentalis sæpe vtilior est Vocali, nam teste Ambrosio loco allegato. A. c. 4. *Qui in silentio orat, fidem defert, & confitetur, quod Deus scrutator cordis & renis sit, & orationem tuam ante ille audiat, quam tuo ore fundatur.* Et S. Hieronymus quidem id à Christo apud Matthæum docet præceptum, cum ait. *Ora patrem tuum in abscondito. Mihi videtur,* inquit, *hoc magis esse præceptum, vt inclusa pectoris cogitatione, labiisque compressis oremus Dominum, quod & Annam in Regum volumine fecisse legimus. Labia, inquit, eius tantum mouebantur, & vox illius non audiebatur.* Et 1. Reg. 1. 13. S. Gregorius libro 22. moralium, idem tradit, causamque reddit: *Vera*

quippe

quippe postulatio, ait, *non in oris est vocibus, sed in cogitationibus cordis. Valentiores namq; voces apud secretissimas aures Dei, non faciunt verba nostra, sed desideria. Vnde rectè per psalmistam dicitur. Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, præparationem cordis eorum audiuit auris tua.* Tertia Partitio est. Oratio alia est publica, alia priuata. Publica dicitur, quę nomine totius populi in Ecclesia à Sacerdotibus peragitur, vt in Sacrificio Missæ. Priuata est, quam singuli priuatim quocunque loco peragunt, de qua S. Paulus. *Volo ergo viros orare in omni loco.* Psalm. 9.17. 1.Tim.2.8.

CAPVT II.

De excellentia & dignitate Orationis.

EXCELLENTIAM Orationis multa in diuinis litteris produnt. Ac primum, quod scriptum sit Moysis vultum ex colloquio cum Deo habito ita radiis collustratum, vt populus Israheliticus non potuerit oculos in illum intendere, vt est in Exodo, & posteriore ad Corinthios epistola S. Pauli. Deinde quod precibus suis Dominum quasi coegerit ad condonandam noxam eidem populo. Ita enim in Exodo Dominus eum alloquitur. *Cerno, quod populus iste durę ceruicis sit: dimitte me, vt irascatur furor meus contra illos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam.* Et psaltes regius de eodem. *Et dixit, vt disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius.* Eadem de causa Hieremias propheta vetuit ne oraret. *Tu ergo*, inquit, *noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem & non obsistas mihi, quia non exaudiam te.* In quæ verba S. Hieronymus. *Ne videatur rogans propheta non impetrare quod postulat, præcipit Deus, ne pro populo peccatore & nullam agente pœnitentiam deprecetur. Quod autem dicit, & nō resistas mihi, illud ostendit, quod Sanctorum preces iræ Dei possint resistere. Vnde & Dominus loquitur ad Moysen, Dimitte me.* Et in epistola ad Gaudentium. *Quando dicit, Dimitte me, ostendit se teneri posse, ne faciat, quod minatus est. Dei enim potentiam serui preces impediebant.* Deinde Oratio in psalmis confertur cum sacrificio. *Dirigatur mea*, ait Dauid, *sicut incensum in cōspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Et Deus apud Isaiam *Domus mea*, inquit, *domus Orationis vocabitur cunctis populis*, significans orandi functionē, notam fore populo Christiano, qua toto mundo cognoscatur & discernatur ab aliis nationibus. Denique nō semel indicat Scriptura angelorum ministerium in hoc maximè excubare, vt preces nostras deferant in cœlum. Nam Raphael angelus dixit Tobiæ. *Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, &c. ego obtuli orationem* Exod.34.30. 2.Cor.3.13. Exod.32.9. Psalm.105.23. Ierem.7.16. H.in c.7.Ierem. Exod.32.9. H.ep.12. Psalm.140.2 Isa.56.7. Tob.12.12.

Act. 10. 1e. *tuam Domino.* Et in Actis Apostolicis refertur Cornelium deprecantem Deum semper, manifeste vidisse *angelum Dei introeuntem ad se & dicentem sibi. Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.* Christo oranti in horto apparuit, teste Luca, *angelus de cælo confortans eum.* Petro quoq; Apostolo, cum oratio sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo fieret, astitit angelus cum magno fulgore & è carcere eduxit, vt est in Actis.

Luc. 22. 43. Act. 12. 7.

Tert. de orat. Qvod ad veteres Patres attinet, vt vetustissimi duo Tertul. & Cyp. libellum integrum de Oratione Dominica ediderunt, quorũ ille posita quæstione, cur S. Ioan. Baptista, cum docuerit suos discipulos orare, nullam tamen formulam orandi reliquerit, respondet. *Ideo nec exstat, in quæ verba docuerit Ioannes adorare, quod terrena cœlestibus cesserit. Qui de terra est, inquit, terrena fatur, & qui de cælis adest, quæ vidit ea loquitur. Et quid non cœleste, quod Domini Christi est? vt hæc quoq; orandi disciplina.* Et paulo post. *Neq; n. propria tantum orationis officia complexa est, veneratione Dei aut hominis petitionem, sed omnem pæne sermonem Domini, omnẽ commemorationem disciplinæ, vt reuera in oratione breuiarium totius Euangelij cõprehendatur.* Cyprianus verò ita de ea loquitur. *Qualia sunt, fratres charissimi, orationis Dominicæ sacramenta, quam multa, quam magna, breuiter in sermone collecta, sed virtute spiritualiter copiosa, vt nihil omnino prætermissum sit, quod non in precibus, atq; orationibus nostris cælestis doctrinæ compendio comprehendatur.* Greg. Nyssenus libro de Oratione. *Oratio corporum robur est, abundantia domus, recta legum ac iuris in ciuitate constitutio, regni vires, belli trophæum, pacis securitas, dissidentium conciliatio, coniunctorum conseruatio. Oratio virginitatis sigillum est, matrimonii fides, viatoribus scutum, dormientium custos, vigilantium fiducia, agricolarum fertilitas, nauigantium salus, eiusdem cum angelis honoris conditio, præsentium fructus, futurorum repræsentatio.* Ambrosius in psalmum 118. *Sunt etiam Orationis dignitates: si pro vidua reges, si reges pro pupillo, si reges pro misericordi, si reges pro nimium deuoto ac fideli, si reges in tribulatione, si reges cum dolore, si mæsto & ipse qui rogas compatiaris affectu intrat oratio tua Dei gratiam, intrat domum eius, si tecum Ecclesia deprecetur, si populus vniuersus imploret, vt Domini inclinet fauorem.* Chrysostomus in Genesin. *Magna arma sunt preces, magna securitas, magnus thesaurus, magnus portus, refugij locus. Oratio enim colloquium est cum Deo. Quod vt scias audi prophetam dicentem. Iucundum sit Deo eloquium meum: hoc est, sermo meus appareat Deo.* Et libro primo de orando Deum. *Quis non obstupescat & admiretur, tantam beneuolentiam erga nos Dei, vt mortalibus tantum honoris largiatur, vt dignos nos habuerit qui cum ipso colloquamur, nostraq; vota apud ipsum deponamus? Nam verè profectò cum Deo confabulamur, quoties vacamus deprecationi*

C. de orat. Dom

Ambr. ser. 22.

C. hom. 30.

Psalm. 103. 34.

tioni: per quam simul & angelis copulamur, & societatem, quam cum brutis animantibus habeamus, procul effugere videmur. Angelorum enim opus est deprecatio, superans interim etiam illorum dignitatem, si tamen maius est angelorum dignitate, colloquium miscere cum Deo. At qui quod id sublimius sit, ipsi nos docent, multo quidem cum tremore vota sua offerentes. Et circa finem. *Cum profitear deprecationem caput esse bonorum omnium, basim ac radicē vitæ frugiferæ, non est quod quisquam verbis illis Domini (*non omnis qui dicit mihi Domine, domine, intrabit in regnum cœlorum*) abutatur ad excusationem suæ socordiæ. Neque enim sola temperantia potest homini salutem adferre, si cætera desint bona, neque cura pauperum, neq; benignitas, neq; quicquam aliorum, quæ cum virtute geruntur, sed oportet vt omnia simul concurrant in animas nostras. Cæterum precatio ceu radix & basis omnib. cæteris substernitur.* S. Ephræm sermone de Virginitate. *Desidera orationem, familiare cum Deo colloquium. Omnis enim oratio sancta & pura cum Deo familiariter agit. Oratio autem perfectè Deum desiderantium, magna cum lætitia, fiduciaq; multa ipsum etiam cœlum iugiter penetrat. In ipsa angeli atq; archangeli exultant, & coram throno sancti & excelsi vniuersorum Dominii illam statuunt.* S. Bernardus in Cantica. *Attendite principes vestros, cum statis ad orādum vel psallendum, & state cum reuerentia & disciplina, & gloriamini, quia angeli vestri quotidie vident faciem patris. Nimirum missi in ministerium propter nos, qui hæreditatem capimus salutis, deuotionem nostram in superna ferunt, referunt gratiam. Vsurpemus officium, quorum sortimur consortium, vt in ore infantium & lactentium perficiatur laus.* B. serm. 8.

CAPVT III.

De necessitate vsurpandæ orationis.

NECESSITATEM nobis incumbere DEVM sæpe deprecandi documenta & exempla passim in scripturis ostendunt. Nam in primis regius psaltes, cum dixisset in psalmo 31. *Tu remisisti impietatem peccati mei,* adiecit. *Pro hac orabit ad te omnis sanctus.* Et alibi. *Subditus esto Domino, & ora eum.* Et. *Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Et inuoca me in die tribulationis, & eruam te & honorificabis me.* Ecclesiasticus quoque ita loquitur. *Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis.* Et. *Non impediaris orare semper, & ne verearis vsque ad mortem iustificari.* Et. *Fili in tua infirmitate ne despicias teipsum, sed ora Dominum & ipse curabit te.* Deinde Dominus apud Matthæum. *Petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis.* Psalm. 31. 7. Psalm. 36. 7. Psalm. 49. 14. Eccl. 3. 4. Eccli. 18. 23. Ib. 38. 9. Matth. 7. 7.

Omnis

Matth.26.41. *Omnis enim qui petit accipit.* Et. *Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.*
Marc. 13.33. Et apud Marcum, *Videte, vigilate & orate, nescitis enim quando tempus sit.*
Luc. 18 1. Et Lucam. *Oportet semper orare, & non deficere.* Et. *Vigilate itaque omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt.*
Luc.21.36.
Philip.4. 6. Paulus quoq; ad Philippenses. *In omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum.* Et ad Collossenses. *Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis.* Et ad Thessalonicenses. *Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Hæc enim est voluntas Dei in Christo IESV in omnibus vobis.* Ad hæc B. Iac. P. *Si quis vestrũ indiget sapientia, postulet à Deo qui dat omnib. affluenter.* Et S. Petrus. *Estote prudentes, & vigilate in orationibus.* Exempla orantium, quia innumera sunt, omitto. S. Patres quoque hanc necessitatem sæpe inculcarunt. vt S. Cyprianus libro de oratione Dominica. *Inter cætera salutaria sua monita & præcepta Christus etiam orandi ipse formã dedit, ipse quid precaremur monuit, & instruxit.* Et iterũ. *Quæ vera magis apud Patrem precatio, quam quæ à filio, qui est veritas, de eius ore prolata est? vt aliter orare quam docuit, non ignorantia sola sit, sed culpa, quando ipse posuerit, & dixerit. Reiicitis mandatum Dei, vt traditionem vestram statuatis?* Tertulliani quoque in exhortatione ad castitatem dictum est. *Si quotidie omni momento oratio hominibus necessaria, vbique & continentia, quæ orationi necessaria sit.* S. Chrysostomus libro primo de orando Deum. *Quisquis non orat Deum,* inquit, *nec diuino colloquio cupit assiduè frui, is mortuus est, & vita carens, experssque sanæ mentis. Nam hoc ipsum euidentissimum est amentiæ argumentum non intelligere magnitudinem huius honoris, nec amare deprecandi studium, nec hoc habere persuasum, quod animæ mors sit, non prouolui ad Dei genua. Quin insuper quod oporteat quauis morte*
Marc.7.9.
Dan 6.10. *tristius existimare, si quis deprecatione priuetur pulchrè nos docet Daniel ille propheta magnus, qui maluerit emori, quam triduo duntaxat arceri ab orando.* Et paulo post. *Arbitror cunctis esse manifestum, quod simpliciter impossibile sit absque precationis præsidio cum virtute degere, cumque hac huius vitæ cursum peragere. Etenim quisiat, vt quis virtutem exerceat, visi continenter supplex ad genua accidat ei, qui virtutem omnem largitur hominibus?* Et rursus libro secundo. *Iam verò si quis dicat animæ neruos esse deprecationem, mea quidem sententia verum dixerit. quemadmodum enim corpus neruis cohæret, currit, viuit, stat, & compactum est: adeo vt si neruos incideris, vniuersam corporis harmoniam dissolueris: itidem animæ per sanctas preces sibi constant & compinguntur, ac pietatis cursum facile peragunt. Quod si teipsum destitueris precatione, perinde feceris, ac si piscem ex aquis extraxeris. Vt enim pisci vita est aqua, ita tibi deprecatio: per hanc datur velut ex aquis*
Aep.11.c.8. *subuolare, cælumque transcendere.* S. Augustinus epistola ad Probam.

Qui-

Qui nouit, inquit, *bona data dare filiis suis, petere nos, & quærere, & pulsare compellit. Quod quare faciat, qui nouit quid nobis necessarium sit priusquam petamus ab eo, mouere animum potest, nisi intelligamus, quod Dominus & Deus noster non voluntatem nostram sibi velit innotescere, quam non potest ignorare, sed exerceri in orationibus desiderium nostrum, quo possimus capere, quod præparat dare. Illud enim valde magnum est, sed nos ad accipiendum parui & anguſti ſumus.* Et ad Hilarium. *Omnibus necessaria est oratio Dominica, quam etiam ipsis arietibus gregis, id est, Apostolis suis Dominus dedit, vt vnusquisque Deo dicat. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cui enim hæc in oratione verba necessaria non fuerint, ipse hic sine peccato viuere pronunciandus est.* Et libro de natura & gratia. *Sicut oculus corporis etiam plenissimè sanus, nisi candore lucis adiutus non potest cernere, sic homo etiam perfectissime iustificatus, nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, recte non potest viuere.* at illa lux oratione impetratur. Id. ep 89. A. c. 26.

CAPVT IV.

De multiplici orationis fructu.

PRIMVS fructus est, quod penetret cœlos, iuxta illud Ecclesiastici. *Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & non discedet, donec altissimus aspiciat.* Vnde Sanctus AVGVSTINVS. *Clamauit de profundo Ionas de ventre cati, erat non solum sub fluctibus, verum etiam in visceribus bestiæ, nec tamen illud corpus & illi fluctus intercluserunt orationem ne peruenirent ad Deum, & venter bestiæ non potuit tenere vocem deprecantis, Penetrauit omnia, dirupit omnia, peruenit ad aures Dei, quando aures Dei in corde precantis erant.* Eccli. 35. 21. A. in psal. 129.

II. Fructus est, quod à Deo impetret remissionem peccatorum. Nam in oratione Dominica Christus iussit nos dicere. *Dimitte nobis debita nostra.* Et Publicanus orans & dicens. *Deus propitius esto mihi peccatori, descendit in domum suam iustificatus*, vt est apud Lucam. Vnde CHRYSOSTOMVS libro primo de orando Deum. *Etiamsi*, inquit, *nos peccatis refertos precatio deprehenderit celeriter purgatos reddit. Quid itaque maius, aut diuinius obtingere possit, quam deprecatio, cum hanc animis ægrotantibus pharmacum quoddam esse liqueat? Quod enim animam peccatis obnoxiam deprecatio facile puram reddat, docet nos publicanus ille, qui petiit à Deo remissionem peccatorum & impetrauit. Docet & leprosus, qui simul vt procidit ad pedes Dei, mundatus est.* Matt. 6. Luc. 18. Luc. 18.

III. Fructus est, quod dæmonem repellat, eiusque tentationes.
Matt.6. Nam & in oratione Dominica id petimus. *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo.* Christus quoq; monuit genus quoddã dæ-
Matt.17.21. moniorum non expugnari, nisi ieiunio & oratione. Vnde Chrysost. loco citato. *Si dæmones nos conspexerint deprecatione communitos, illico resiliunt, non aliter quam prædones ac facinorosi, vbi conspiciunt militis gladium in caput suum vibrari. Quod si cõtingat aliquem esse nudum precationis præsidio, hic auulsus deportatur à Dæmonibus, & in calamitates variaq; mala im-*
A.c.22. *pellitur.* Et S. Augustin. libro 10. de ciuitate Dei. *Vera pietate homines Dei aeream potestatem inimicam, contrariamq; pietati exorcizando eijciunt, non placando: omnes tentationes eius vincunt orando, non ipsam, sed suum Deum aduersus ipsam. Non enim aliquem vincit, aut subiugat nisi societate peccati.*

IV. Fructus, quod valeat etiam ad vincendos hostes visibiles homines, & alia mala auertenda, quod multis Scripturæ exemplis ostendi potest. Pauca è multis numerat Augustinus alicubi his verbis. *O*
A. ad frat. in erem. serm. 22. *quam grandis est ipsius orationis causa, ô quam grande mysteriũ. Ecce Moyses orabat in monte, & Iosue Amalech deuincebat. Per orationem Ezechias sanatur, & salutem animæ & corporis adipiscitur. Per orationem Saulus efficitur Paulus & Doctor gentium, Hieremias confortatur in carcere, Daniel inter leones exultat, Iob in sterquilinio nudus triumphat, Susanna inter senes defenditur, paradisum de cruce latro inuenit. Stephanus de torrente in cælum suscipitur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur.*

V. Quod in iustis mereatur incrementum in virtute, & ipsam
Matt.6. vitam æternam. Clare enim dixit Dominus apud Matthæum. *Tu autem cum oraueris, intra in cubiculũ tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito reddet tibi.* Loquitur autem de merce de reddenda. Vnde S. Chrysost. in psalmum septimum. *Deo magnæ*, inquit, *cura est, vt in virtute crescamus. Nihil autem æquè facit in virtute crescere, atq; cum Deo assiduè versari & colloqui, eiq; perpetuo gratias agere & Psallere.* Et libro primo, de modo orandi Deum. *Si qui cum Cæsare miscent sermones, familiariterq; cum eo versantur, non possunt esse pauperes: multo minus fieri potest, vt qui Deum deprecantur, cum eo familiariter colloquentes animas habeant mortales. Nam mors animæ est impietas, ac vitæ pugnans cum lege diuina. Ex quo consequitur, animæ vitam esse Dei cultum, ac vitam eo cultu dignam. Porro vitam piam, ac Dei cultu dignam miris modis oratio conciliat, conciliatũ auget, ac ceu thesaurũ animis nostris recõdit.*

VI. quod valeat ad satisfaciendum pro pœnis peccato debitis; neq; enim cum in oratione dominica petimus dimitti debita nostra, dum taxat petimus peccatum remitti quoad culpam, sed etiam quoad pœnam. Deinde omnis qui peccat iniuriam facit Deo, ac ideò debitor

est

est Satisfactionis. Exemplum habemus Dauidis, qui tot psalmis compositis peccata sua defleuit, vt Deo satisfaceret. Item Manasse, de quo in secundo Paralipomenon sic legitur. *Qui postquam coangustatus est, orauit Dominum Deum suum, & egit pœnitentiam valde coram Deo patrum suorum, deprecatusque est eum, & exorauit intentè, & exaudiuit orationem eius, reduxitq; eum Hierusalem in regnum suum.* Vnde S. Augustinus in Enchiridio. *De quotidianis autem breuibus leuibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur quotidiana oratio fidelium satisfacit.* Et S. Leo de ieiunio decimi mensis. *Oratione propitiatio Dei quaritur, ieiunio concupiscentia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur.*

2. Par. 33.

A. c. 71.

L. serm. 2.

VII. quod impetret omnia subsidia ad vitam tam corporalem quam spiritualem necessaria, quæ nomine PANIS quotidiani in oratione Dominica S. Patres intelligenda volunt. Imo crebro plura impetrat, quam petantur, quod probat S. Hieronymus libro commentariorum in Isaiam exemplo Ezechiæ regis, cui post orationem cum lachrymis habitam *adijciuntur*, inquit, *quindecim anni ad vitam, quos ille non postulauerat, & insuper vinente eo regni securitas repromittitur.* Et Greg. Nazianzenus exemplo Alexandri Episcopi Constantinopolitani, qui cum tota nocte cum lacrymis Deum precatus esset, ne Arius in Ecclesiam, (quod fraude impetrarat à Constantino imperatore) reciperetur, postero die horrenda morte sublatus est. Verba eius sunt. *Egregij illius Alexandri discipuli estis, magni Trinitatis propugnatoris & præconis, qui & verbis & rebus impium errorem depulit ac profligauit. Neq; enim memoria vobis excidit Apostolica illa oratio, quæ impietatis auctorem atq; antistitem sustulit, idq; in locis impurissima lingua dignis, vt nimirum contumelia contumeliam vlciscereturac iusta morte mors animarũ iniusta sempiterno dedecore inureretur.* Nec enim aliud Alexander postularat, quàm vt è vita tolleretur ante ingressum in Ecclesiam, non autem vt in latrinis, instar Iudæ medius creparet, & cum iliis animam effunderet.

Isa. 38.

S. orat. ad Constantinop.

Theod. lib. 1. Eccl. hist. c. 14.

Socr. lib. 1. c. 2.

VII. quod orationi deditis, sæpe magnam conciliet voluptatem spiritus, quod probat S. Bern. ser. 5. de Quadragesima, verbis prophetæ Dauid dicentis. *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.* *Quid ô propheta*, inquit, *quod tam absolutè mones delectari in Domino, ac si ad manum nobis sit huiusmodi delectatio? Delectationem cibi, somni, & quietis, & ceterorum, quæ in terra sunt, nouimus. Deus. a. quam delectationem habeat, vt in eo delectemur? Fratres mei seculares hoc dicere possunt, vos non potestis. Quis enim vestrũ est, qui non sæpe expertus sit conscientiæ bonæ delectationem? qui non gustauerit saporem castitatis, humilitatis, charitatis? Non est hæc delectatio potus neq; cibi aut similis cuiuslibet rei, delectatio tamen est, & maior omnibus illis. diuina. n. est, & non carnalis delectatio, & cum in his dele-*

Psal. 36.

ctamur, planè delectamur in Domino. Quanta autem delectatio sit hæc, inde coniici potest, quod legamus multos Sanctos integras noctes, imò plures dies & noctes in oratione continuasse.

CAPVT V.

De conditionibus, quibus oratio redditur efficax ad impetrandum.

Ch. in psal. 7. QVONIAM *hoc perpetuo seruandum est*, auctore S. Chrysostomo, *vt non solummodo oremus, sed ita oremus, vt etiam exaudiamur*, operæ pretium est cognoscere conditiones, quibus oratio efficax redditur ad impetrandum. Oratio enim, vt idem ait, non est aliud quam *medicamentum, ex quo vtilitas multa capitur, nisi rectè adhibeatur.* Prima autem conditio est FIDES vera in Christum. Rom. 10. 14. *Quomodo enim inuocabunt*, ait Apostolus, *in quem nō crediderunt?* Et Christus apud Marcum. Mar. 11. 24. *Quæcunq; orātes petitis, credite, quia accipietis. Quæcunq; petitis*, intellige, bene: quia S. Iacobus quibusdam dicit. Iac. 4. 3. *Petitis & non accipitis, eo quod malè petatis.* Vnde S. Augustinus de Verbis Domini. A. ser. 36. *Si fides deficit*, inquit, *oratio perit. Quis enim orat, qui non credit? Vnde & beatus Apostolus, vt ostenderet fidem fontem esse orationis, ait. Quomodo autem inuocabunt, in quem non crediderunt?* Debet autem Fides esse in Christum, quia oratio quæ non Id. in ps. 108. *fit per Christum*, ait idem alibi, *non solum non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum.*

II. Conditio est FIDVCIA, quam exegit Dominus à Paralytico, cui dixit, Matt. 9. 2. *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Eidem promisit Deus impetrationem in psalmis. Ps. 90. 14. *Quoniam in me sperauit, liberabo eum: inuocabit me, & ego exaudiam eum.* Certe Cassianus collatione 9. signum Cass. c. 32. certum impetrationis esse docet, cum quis in oratione magnam fiduciam sensit. Sed quia hæc fiducia nascitur ex bonis operibus, vel iustitia fit tertia Conditio.

III. est Charitas, vel iustitia. Caritas enim vera perfectaq; iustitia est, vt alibi ex S. Augustino dictum est. Vnde S. Ioannes in priori epistola. 1 Ioan. 3. 21. *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus; accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita, coram eo facimus.* Et Psalmista. Psal. 33. 16. *Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum.* Et Christus apud Ioannem. Ioan. 15. 7. *Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis*

vobis. Chrysostomus quoque exponens initium psalmi 4. *Cum invocarem, exaudiuit me Deus iustitiæ meæ. Ante alia omnia oportet eum qui precatur habere fiduciam, & postulatum omnino consequetur. Et ideo propheta non dixit, exaudiuit me. sed iustitiam meam, suam in Deum fiduciam ostendens, & quod cum ea omnino ad Deum accedit. Ne dicat enim quispiam, ille fuit exauditus, quoniam erat Dauid, ego verò non exaudiar, quoniam sum pusillus & abiectus ostendit, quod nec illum audit quomodocunque, nec te non audit temere, & nulla ductus ratione, sed semper res & facta exactè contemplatur. Quæ si habueris, & eorum possis vti defensione, omnino exaudieris.*

IV. est Humilitas, qua orans non in sua iustitia, sed in Dei fidit misericordia. Ad quam conditionem tradendam Christus apud Lucam induxit parabolam de pharisæo nimium suæ iustitiæ fidente, & publicano. Vnde Deus ipse apud Isaiam. *Ad quem aspiciam nisi ad pauperculum, & contritum spiritu & trementem sermones meos?* Et Iacobus. *Deus superbis resistit, humilibus autẽ dat gratiam.* Exempla habemus duo, Abrahæ & Danielis. Ille sic orat. *Loquar ad Dominum meum, cum sim puluis & cinis.* Hic verò. *Neq; enim,* inquit, *in iustificationibus nostris prosternimus nos ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.* Eam omnes S. Patres requirunt ad exauditionem. Vnam tantum S. Bernardi in sermone de Quadragesima describam sententiam. *Sed & vitam æternam fortassis aliqui non in humilitate quærunt, sed tanquam in fiducia suorum meritorum. Nec hoc dico, quin accepta gratia fiduciam donet orandi, sed non oportet, vt in ea quisquam constituat fiduciam impetrandi.* Et infra. *Sit oratio in omni humilitate præsumens de sola, vt dignum est, miseratione diuina.*

Luc. 18. 11.

Isa. 66. 2.

Iac. 4. 6.

Gen. 18. 27.

Dan. 9. 18.

S. Bern. serm. 1.

V. Conditio est, Deuotio, vt nempe oratio sit seria, feruens & ex intimo corde profecta. Sic orabat enim rex Dauid cum diceret. *De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam.* In quæ verba S. Chryst. *Quid est, de profundis? non dixit, solummodo ex ore vel lingua, errante enim mente sæpe verba funduntur, sed ex corde profundissimo, cum magno studio, & magna animi alacritate, ex ipsis mentis penetralibus. Tales enim preces magnam habent potentiam, vt quæ neq; subuertantur, neq; concutiantur, etsi eas diabolus magno impetu inuadat. Quemadmodum enim arbor valida, & quæ in multa profunditate terræ agit radices, eius q; sinus deuincit & astringit cuiuis ventorum impetui resistit, quæ in terra autem summa superficie sita est, si qualibet parua aura incubuerit, labefactatur, & radicitus euulsa iacet super terram. Ita etiam preces, quæ abimo quidem ascendunt, & egerunt radices in profundo, etiamsi innumerabiles venerint cogitationes, etiamsi instructa tota diaboli acies firmæ manent & stabiles, & minimè euertuntur. Quæ autem ex ore & labiis procedunt, & non abimo ascendunt, ne possũt quidem ad Deum ascendere. Ac sancti non sic orabant, sed cum summo studio,*

Psal. 129. 1.

Chr. in psal. 129.

& maxima vehementia, vt etiam totum corpus inflecterent. Nam B. Elias orans primum quidem quæsiuit solitudinem, deinde cum posuisset caput inter genua, & seipsum cum magno ardore incenderet, ita fundebat preces. Et paulo post. *Audi, quomodo Anna orabat de profundis cuiusmodi fontes lacrymarum emittebat, quomodo per orationem euehebatur in sublime. Qui enim ita precatur, etiam antequam consequatur, quod postulat, ex oratione magna bona præcipit, omnes animi perturbationes reprimens, iram sedans, inuidiam expellens, rerum ad vitam pertinentium amorem diminuens, & exsiccans, animum in magnam tranquillitatem redigens, in ipsum deinceps cœlum ascendens.*

Reg. 1.

VI. vt petantur, quæ constat necessaria vel vtilia esse ad salutem, & si non constet, petantur, quæ optima censeantur diuinæ voluntati, iuxta illud in Dominica oratione. *Fiat volũtas tua, sicut in cœlo & in terra.* & illud Christi in horto. *Veruntamẽ nõ mea voluntas, sed tua fiat.* Et B. Ioannis in prima epist. *Hæc est fiducia, quam habemus ad Deum: quia quodcunque petierimus secundum voluntatem eius audit nos. Voluntas autem eius,* teste B. Paulo, *est sanctificatio vestra.* Vnde Sanctus Augustinus ad Probam. *Si aliquid contra quam oramus acciderit, patienter ferendo, & in omnibus gratias agendo, hoc potius oportuisse, quod Dei, non quod nostra voluntas habuit, minime dubitare debemus. Nam & huiusmodi exemplum præbuit nobis ille mediator, qui cum dixisset. Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste, humanam in se voluntatem ex hominis susceptione transformans, continuò subiecit. Veruntamen non quod ego volo, sed quod tu vis pater. Quisquis autem illam vnam petit à Domino, & hanc requirit, certus ac securus petit, nec timet ne forte obsit, cum acceperit, sine qua nihil prodest, quicquid aliud, sicut oportet, acceperit.* Hac conditione in orando vsus est nobilissimus Nebridius, quem Sanctus Hieronymus in epistola ad Saluinam, de viduitate seruanda testatur *sic semper orasse Deum, vt illi, quod optimum esset, eueniret,* quod sanè soli Deo constabat. Qua de causa Sanctus Chrysostomus alicubi sapienter monet, non minus agendas Deo gratias, cum negat, quam cum tribuit id quod petimus, quia non negat, nisi quod nobis est minus salutare. Et S. Augustinus in Ioannem, vt petamus nobis non dari, quicquid ignorantes non bene petimus.

Matt. 6.10. Luc. 22.42. Ioan. 5.14.

1. Thess. 4.3. A. ep. 121.

Hier. 9.

Ch. hom. 30. in Gen. Aæract. 73.

VII. & postrema fit Perseuerantia, quam Christus ipse tradidit, primum in parabola illius, qui apud Lucam ob improbitatem assiduè petendi impetrauit quod voluit: deinde verbis istis apud eundem. *Oportet semper orare, & nunquam deficere.* Et Apostolus ad Thessalonicenses, *Sine intermissione orate.* Vnde S. Hier. in lamentationes Ieremiæ. *Qui ad cupita peruenire voluerit, reflectere mentem à studio orationis non debet, sed magis perseuerare in intentione capta illum oportet. Hinc est, quod in libro*

Luc. 11.8. Luc. 18.1. 1. Thess. vlt. 17. Hier. 3.

Psalm-

Regum de Anna scriptum est, quod postquam orauerat, vultus eius non sunt amplius in diuersa mutati. Hinc & in Euangelio cæcus ille qui in Iericho trãseuntem IESVM audierat, misereri sibi ab eo petebat, sed cum à prætereuntibus sibi iuberetur vt taceret, ipse multo magis clamabat dicens, Miserere mei fili Dauid, vnde & lumen quod expetiit, nullo modo eius fructu carebat. 1. Reg. 1. 18. Luc. 18. 39. Et S. Chrysost. in Ioan. *Pudeat nos, pudeat dilectissimi, & incredibilem socordiam nostram deploremus octo & triginta annos paralyticus ad piscinam expectauerat, expectabatq; vt sanaretur, neq; eius impletum est desiderium, neq; negligentia sua non sanabatur, sed præuentus ab aliis, neq; propterea desperauit, nos autem, si vel decem dies orationibus inuigilantes non exaudimur, iam tepescimus: hominibus verò quam diligentissimum exhibemus ministerium in malitia, in difficultatibus seruientes, tandem frequenter omnem spem amittimus: dominum autem nostrum, vbi sine dubio merces sequitur longe laboribus amplior, Spes enim non confundit, inquit, debito studio & diligentia prosequi non patimur: & quonam hoc supplicio dignum? Sed laboriosa est assidua oratio.* Ch. hom. 35. Ioan. 5. 5. Rom. 5. 5. *Et quid non laboriosum, quod à virtute proficiscatur?* Et S. Greg. in psalmũ sextum Pœnitentialem. *De profundis clamaui ad te. Non ait clamo, sed clamaui. Habes in hoc perseuerantiæ documentum, vt si primo non exaudiris, ab oratione non deficias, immo precibus & clamori insistas. Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci. Ideo tibi dicit. Regnum Dei vim patitur, & violenti rapiunt illud. Esto ergo sedulus in oratione, esto in precibus importunus, caue ne ab oratione deficias. Si dissimulat audire quem rogas, esto raptor, vt regnum cælorum accipias: esto violentus, vt vim etiam ipsis inferas cælis. Quid hac rapina locupletius? Quid hac gloriosius violẽtia? Bona violentia, qua Deus non offenditur, sed placatur, proximus non læditur, sed iuuatur, peccatum minuitur, non multiplicatur.* G. in 7. ps. pœn. Matt. 11. 12.

CAPVT V.

De Circumstantiis vel Ritibus orationis.

CIRCVMSTANTIÆ vel Ritus orationis cum varii sint, nos præcipuos tantum assignemus, initio facto à circumstantia Temporis, quod nocturnum vel diurnum est.

DE TEMPORE NOCTVRNO.

NOCTE iam olim oratum esse ostendit psalmus 118. in quo Dauid ait, *Media nocte surgebam ad confitendum tibi.* CHRISTVS quoq; Psal. 118. 62.

Domi-

Luc.6.12. Act.16.25. Dominus non solum nocte orabat, sed etiam pernoctabat in oratione, vt scribit B. Lucas, & S. Paulus Apostolus & Silas, teste eodem, in carcere media nocte orantes laudabāt Deum. Quem morem tenuisse primos in Ægypto Christianos docet Philo in libro de Vita contemplatiua. Et Plinius secundus epistola ad Traianum. Vnde S. Cyprianus de oratione Dominica. *Quod si Christus orabat, qui sine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et ille per totam noctem iugiter vigilans continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare?* Et S. AMBROSIVS in 118. psalmum. *Addidit psalmista, Media nocte surgebam, docens tibi surgendum esse media nocte: nec otiosum esto, quod adiunxit. Ad confitendum tibi, hoc est, vt illo maximè tempore deprecari Deum, & propria debeamus deflere peccata, nec solum praeteritis veniam postulare, sed etiam praesentia declinare, futura cauere. Multa enim illo in tempore tentamenta proserpunt, tunc feruet carnis illecebra, tunc tentator illudit. Coquitur, cibus potusque digeritur. Tunc tentator assistit, tunc retia iacit, qui turbare possit mentem improuidam, quando nullus arbiter culpae & nullius criminis conscius, nullus potest esse erroribus testis. Et tenebrae circundant me, & parietes, quem vereor?* Lege Chrysostomum homilia 42. ad populum, & homilia 29. in Acta de vtilitate nocturnæ precationis.

Plin. lib. 10. ep. 97.

Ambros.

DE MATVTINO ET VESPERTINO.

Psal. 62.7. Pſ. 5.5. Pſ 118.48. Pſl. 54.18. Psal. 140.2. MANE orare consueuit, qui dixit, *In matutinis meditabor in te.* Et, *Mane exaudies vocem meam, mane astabo tibi, & videbo.* Et, *Praeuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua.* VESPERI quoque. Nam idem cecinit, *Vespere, & mane, & meridie narrabo & annunciabo, & exaudiet vocem meam.* Et. *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Vnde S. Cyprianus de oratione Dominica. *Mane orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur: quod olim Spiritus sanctus*

Psal. 5.5 *designabat in psalmis dicens, Rex meus, & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine mane exaudies vocem meam, mane assistam tibi & contemplabor te.*

Osc 6.3. *Et iterum per prophetam loquitur Dominus. Diluculo vigilabunt ad me dicentes. Eamus & reuertamur ad Dominum Deum nostrum. Recedente itaque Sole ac die cessante necessario rursum orandum est: nam quia Christus sol verus & dies est verus sole & die seculi recedente, quando oramus & petimus, vt super nos lux denuo veniat, Christi precamur aduentum lucis aeternae gratiam*

Chr. hom. 41. *prabiturum.* Et S. Chrysostomus ad populū Antiochenum. *Armis nobis opus est: magna vero armatura oratio: opus est ventis à puppi opus omnia facere, vt diei spatium absq; naufragiis & vulneribus transigamus. Multumque*

que per dies singulos scopuli, & frequenter illidilur scapha atq; submergitur; propterea nobis opus est oratione, matutina præsertim & nocturna. Et S. Ambrosius in psalmum 118. *Graue est si ociosum in stratis radius solis orientis inuerecundo pudore conueniat, & lux clara feriat oculos somnolento adhuc torpore depressos. Arguit nos tanti temporis spatium sine vllius deuotionis munere ac sacrificij spiritalis oblatione feriata trãsmissum. An nescis ô homo, quod primitias tui cordis ac vocis quotidie Deo debeas. Quotidiana tibi messis, quotidianus est fructus.* De ceteris horis, prima, 3. 6. 9. & aliis à clericis & monachis ad orandum frequẽtatis, lege nostrum Bellarminum tom. 3. cõtrouersiarum, libro primo de bonis operibus in particulari, capite 19, & seq. A. ser. 19.

De oratione ante vel post cibum.

PRo oratione ante vel post cibum facienda habemus exemplum Christi Domini, qui populum miraculosè cibaturus pane & pisce prius eos oculis in cælum coniectis benedixit, vt est apud Matthæum, & cæteros Euãgelistas. Deinde apud Matthæum legimus eum cum Apostolis hymno post cænam Eucharisticam dicto abiisse in montem Oliueti. Græcè est enim, καὶ ὑμνήσαντες, hoc est, cum laudes Deo cecinissent. Fuit enim Iudæis à Deo præceptum in Deuteronomio, vt post cibum gratias Deo agerent. *Cum comederis & satiatus fueris,* inquit, *benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi.* Idem insinuat Apostolus, cum ita ad Timotheum scribit. *Omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei & orationẽ.* Vnde Tertullianus in Apologetico aduersus gentes. *Si honesta causa est conuiuij, non prius discumbitur, quam oratio ad Deum prægustetur: editur quantum esurientes capiunt: bibitur, quantum pudicis est vtile: ita saturantur, vt qui meminerint etiam per noctem adorandum sibi Deum esse, ita fabulantur, vt qui sciant Dominum audire. Æquè oratio conuiuium dirimit, inde disceditur.* Et S. Basilius epistola ad Gregorium Theologum. *Orationes, antequam cibum sumimus pro dignitate diuinæ benignitatis ineundæ sunt, cùm earum, quæ in præsenti nobis diuinitus conferuntur: tùm vero earum, quæ in posterum eisdem reconditæ sunt. Iam à corporum curatione rursus orationes gratiarum actionem exequantur iam acceptorum ergo, atq; eo amplius eorum flagitationem, quæ Deus nobis pollicitus est.* Et S. Chrysost. ad populum. *Opus est nos & mensam petentes, & desistentes Deo gratias agere. Ad hoc enim paratus, nunquam in ebrietatem decidet, aut insolentiam, nunquam crapula disrumpetur: sed orationis expectationẽ pro freno sensibus habens impositam, cum debita modestia* Matt. 14. 15. Mar. 6. 37. Luc. 9. 11. Ioan. 6. 9. Matt. 26. 30. Deut. 8. 10. 1. Tim. 4. 4. B. ep. 2. C. hom. 79.

ex omnibus appositis sumet, & multa quidem corpus & animam benedictione implebit. Mensa namq; ab oratione sumens initium, & in orationem desinens nunquam deficiet, sed fonte largius omnia nobis afferet bona.

De breuibus vel iaculatoriis orationibus.

BREVES & iaculatorias orationes inde probari potest ex Dei verbo non improbari Domino Deo, quod Christus figillatim vetuerit multiloquium in oratione. Et S. Chrysostomus valde eas probat, si crebro per interualla instituantur, tum quod vehementer inflamment animum, tum quod à peccato hominem conseruent. Ita enim loquitur. *Si per interualla crebris precationibus teipsum accēdes, non dabis occasionē diabolo, aut vllum ad tuas cogitationes aditum. Et quemadmodum in apparādo prandio, quoties calidæ potu opus est, si aqua parum calcat, ad focum admotam recalfacimus, ita & hic faciendum est, & os nostrum ad precationes quasi ad prunas admouendum, vt hoc pacto mens ad pietatem rursum accendatur.* Et paulo post. *Ingemisce amarè, in memoriam reuoca peccata tua. Suspice in cælum, dic in mente, Miserere mei Deus, & absoluisti precationem. Qui enim dicit, Miserere, cōfessionem offert, & peccatum suum agnoscit. Qui dicit, miserere mei, remissionem delictorum accepit. Qui dicit, miserere mei, regnum cælorum obtinuit. Quem enim Deus misereatur, non à pœna solum liberat, sed futurorum etiam bonorum possessione dignatur.* Et rursus alibi ad populum. *Oportet orantem neque longos extendere sermones & iugiter orare. Breues enim & frequentes orationes fieri Christus & Paulus præceperunt paruis ex interuallis. Nam si sermonem in longum extenderis, in negligentiam frequenter lapsus multam subrependi diabolo facultatem dederis, & supplantandi, & cogitationem abducendi ab his quæ dicuntur. Si vero continuas & crebras orationes facias, totumq; tempus interpolans frequentia, facile poteris modestiam exhibere, & ipsas orationes cum multa facies solertia.* S. Augustinus eandē orandi rationem illustrat exemplis eremitarum in epistola ad Probā. *Dicuntur*, inquit, *fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, sed eas tamen breuissimas, & raptim quodammodo iaculatas, ne illa vigilanter erecta quæ oranti plurimum necessaria est per productiores moras euanescat atq; hebetetur intentio.* Idem de iisdem refert Cassianus institutionum monasticarum libro secundo. *Vtilius censent*, ait, *breues quidem orationes, sed creberrimas fieri; illud quidem, vt frequentius Dominum deprecantes iugiter eidem cohærere possimus: hoc verò, vt insidiantis diaboli iacula, quæ infligere nobis tunc præcipuè, cum oramus, insistit, succincta breuitate videmus.*

Matt. 6. g. C. hom. 4. de fide Annæ.

Id. hom. 79.

A. ep. 121. c. 10.

C. c. 10. & collat. 9. c. vlt.

Luc. 6. 12.

LONGIORES verò orationes suam laudem habent. Iab exemplo

ēmplo Christi in oratione apud Lucam pernoctantis. 2. à dicto eiusdē. *Oportet orare & non deficere.* & Apostoli. *Sine intermissione orate.* 3. ab exemplo B. Annæ, ieiuniis & orationibus nocte ac die in templo, vt habet S. Lucas seruientis. 4. primorum Christianorum, qui S. Petro in vincula coniecto sine intermissione, vt idem in Actis refert, orabant. Vnde forte hoc æuo consuetudo 40. horis continuis à Summis Pontificibus probata, manauit. Quoniam verò impossibile videtur, vt homo sine intermissione oret, quod Christus cum Apostolo præcipit, vide apud Bellarminum, quemadmodum veteres Patres hoc præceptum intellexerint. Mihi sanè cum S. Chrysost. simplicior ille sensus placuit, vt sine intermissione orare dicatur, qui dum aliquid à Domino petit, non ilico desperat, sed iterum atq; iterum instat, quia Apostolus dicit, *Orationi insta te*, qui vrget opportune importunè dōec impetret, quia Christus ipse docuit Apostolos, nocte molestandum amicum importunè, donec panis aliquid ab eo impetretur. *Regnum cælorum vim patitur*, vt Christus alibi docuit, *& violenti rapiunt illud.*

Luc. 18. 1. 1. Thes. 5. 17. Luc. 2. 37. Act. 12. 5. Rom 12. 18. Luc. 11. 8. Matt. 11. 12.

De loco orationis.

ORATIONI nullus certus locus est præscriptus. *Volo ergo*, ait Apostolus, *viros orare in omni loco leuātes puras manus sine ira & disceptatione.* Vnde S. Basilius in exhortatione ad baptismum. *Non locus*, inquit, *sed propositi initium requiritur. Ieremias enim in luto erat, & Deum attraxit. Daniel in leonum lacu Deum placauit. Tres pueri in camino Deum promeruere. Latro non cruce prohibitus, quin paradisum assecutus fuerit. Iob in stercore Deum ad misericordiā prouocauit. Igitur vbicunq; fueris, ora.* Si vero loca inter se conferantur, melius & consultius est in loco honesto, quàm sordido, in Ecclesia vel oratorio precibus dedicato orare, quam in alio loco profano, priuato vel publico. Vnde S. Chrysost. ad populum. *Neq;* inquit, *quispiam mihi dicat, quod nequit homo secularis continuè per diem orare, & ad Ecclesiam concurrere, potest enim & quam facillime. Si mentem namq; mundam habeas ab immundis motibus, licet in foro sis, siue in via, siue in mari, siue in diuersorio, siue in officina positus, siue sis vbicunq; Deo poteris inuocato petitionē obtinere. Et domi quidem orari potest, non a, potest sicut in Ecclesia, vbi tanta Patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter prorumpitur. Non ita Dominū per te solum ōrās audiris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid est puta vnanimitas & consonantia, charitatisq; vinculum & sacerdotum orationes.* Dices. Christus apud Matthæum iussit nos ingredi cubiculum, dum orandum est, & claudere ostium. Resp. quod non iubeat reuera nos ingredi cubiculum, sed tantum vanam hominum laudē fugere. Itaq; qui in publico orat, nolens à quoquam

1. Tim. 2. 8. Bas. hom. 13. Amb. in 1. Tim. 2. C. hom. 79. Matt. 6. 6. Chry. hom 8. in 1 ad Tim.

videri laudem aucupatur, quam si in cubiculo oraret: qui autem clauso cubiculo orat, cupiens tamen id innotescere hominibus, is in plateis orat, & tuba ante se canit, & quo se plus abdit, magis prodit, vt habet Chrysost. in opere imperfecto.

DE GESTV CORPORIS IN ORAT.

PRIMVS est GENVFLEXIO vsurpata in veteri & nouo testamento, probataq; exemplo Christi, Petri, Pauli, & Stephani protomartyris, omniumq; veterum Sanctorum. S. Hieronymus in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum, scribit S. Iacobum Apostolum *flexis genibus pro populo precatum in tantum, vt camelorum duritiem traxisse eius genua crederentur*. Idem de Pauli eremitæ corpore iam mortuo ita scribit in eius vita. *Introgressus speluncam S. Antonius vidit genibus complicatis erecta ceruice, extensisq; in altum manibus corpus exanime. Ac primum & ipse viuere eum credens pariter orabat. Postquam verò nulla, vt solebat suspiria precantis audiuit, in flebile osculum ruens, intellexit, quod etiam cadauer sancti Deum, cui omnia viuunt, officioso gestu precabatur.* Hunc gestum natura ipsa nos docuit, valeq; ad declarandam submissionem animi, inopiam & imbecillitatem nostram, quo aliquid impetremus ab eo, ad quem preces nostras dirigimus, vt docet Sanctus Augustinus libro de cura pro mortuis agenda, & S. Hieron. libro secundo commentariorum in epistolam ad Ephesios. Affinis huic gestui, & quidem humilior est Prostratio in terram, vsurpata etiam à Christo, & S. Iacobo. *Aiunt*, inquit Chrysost. homilia 5. in Matthæum, *eum assiduitate orationis, iugiq; ad pauimentum prostratione corporis frontem quoq; eius callo obductam, vt nihil fere à cameli genibus discreparet.*

3. Reg. 8. 2. Par. 6. Act. 7. 59.

A. c. 5.

H. c. 3.

Matt. 26. 39. Marc. 4. 35.

Statio.

De STATIONE quando in orationibus vsitata fuerit, lege Bellarminum tomo 3. libro 2. de bonis operibus in particulari, capite 22. Tertullianus libro de corona militis scribit nefas fuisse die Dominico de geniculis adorare. Et de *sessione* in libello de oratione ait. *Contra Scripturam fecerit, si quis in cathedra aut subsellio sederit*, nempe tempore orationis. *Siquidem*, inquit, *irreuerens est assidere sub conspectu, contraq; conspectum eius quem maximè reuereris ac venereris, quanto magis sub conspectu Dei viui angelo adhuc orationis astante. factum illud irreligiosissimum est, nisi exprobramus Deo, quod oratio nos fatigauerit.* Dices, Apostolos cum vacarent orationi sedentes Spiritum sanctum accepisse, nam de eo B. Lucas dicit. *Repleuit totam domum, vbi erant sedentes*, Respon-

Sessio.

Act. 2. 3.

deo,

deo, vocem sessionis ibi pro habitatione sumi. vti apud eundem Lucam in Euangelio cap. vltimo. *Vos autem sedete in ciuitate, quoadusq; induamini virtute ex alto.* Et capite primo. *In vmbra mortis sedent*; immò hoc ipso loco de Spiritu sancto dicitur. *Seditq; supra singulos eorum.* Act. 1.3.

ALTER Gestus est Eleuatio manuum, æquè in vtroque testamento tempore orationis vsurpari solita. Exemplum habemus Moysis in Exodo, & Aaronis in Leuitico. Rex Dauid quoq;. *Leuaui*, inquit, *manus meas ad mandata tua quæ dilexi.* Et in Threnis monemur, *vt leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos.* Apostolus item. *Volo*, ait, *viros orare in omni loco leuantes puras manus.* Vnde ex S. Patribus martyr Hippolytus in oratione de consummatione seculi Christum in iudicio querentem inducit. *Manus vestras feci, vt ad preces & obsecrationes extenderetis eas, at vos ad rapinas, & cædes, & mutuas occisiones extendistis.* Et Tertullianus ad hunc gestum respiciens in Apologetico. *Paratus est*, ait, *ad omne supplicium ipse habitus orantis Christiani*, &c. quasi dicat orans. *Præsto sum, necte & plecte si vis, aut certe miserere.* Et Clemens Alexandrinus *Caput & manus in cælum extendimus, vna cum verbo corpus à terra educere conantes erectam & eleuatam animã desiderio meliorum cogimus in sancta progredi, magno animo corporis vinculum despicientes.* B. Ephræm de Panoplia spiritali, scribit nos oratione tanquam arcu armari, *quoniam in ea manus extendimus, ac veluti sagittam in inimicum dirigimus.* Eusebius in vita Constantini, ait eum voluisse imaginem suam fingi tanquam precantis manibus expansis, oculisq; in cælum sublatis. Accedit, quod natura ipsa ritum hunc orandi indidit omnibus in repentino aliquo discrimine vitæ: & gentilis scriptor Apuleius in libro de mundo. *Habitus*, inquit, *orantium hic est, vt manibus extensis ad cælum precemur.* Exo. 17. 11. Leu. 9. 22. Psal. 118. 48. Thren. 3. 41. 1. Tim. 2. 8. T. c. 30. C. 7. Strom. E. tom. 3. E. l. 3. c. 3.

VIDE V. *Cogitatio diuina præsentiæ. Cognitio Dei. Conscientiæ Examen. Contemplatio. Deuotio. Familiaritas cum Deo. Gaudium spirituale. Gratiarum actio Deo debita. Laudatio Dei. Oblatio sui. Religio.* Et in PANARIO. *Acedia Desolatio spiritualis. Distractio in oratione. Illusiones spirituales.*

P.

PAX.

De significatione Pacis & Partitione.

Rom. 4 a. A. in pſ. 84. Id. 19. de ci. c. 13.

RIGENVS exp'anans verba Apoſt. *Iuſtificati ergo fide pacem habeamus ad Deum.* Pax, inquit, *dicitur, vbi nemo diſſidet, nemo diſcordat: vbi nihil hoſtile, nihil barbarum geritur.* Haud ſecus S. Auguſt. in pſalmos. *Pax quid eſt? vbi nullum bellum eſt, vbi non eſt contradictio, vbi nihil reſiſtit, nihil aduerſum eſt.* Et alibi magis generatim, *Pax eſt trãquillitas ordinis.* Vnde & hãc partitionẽ pacis adiicit. *Pax ergo corporis eſt ordinata temperatura partiũ. Pax animæ irrationalis ordinata requies appetitionũ. Pax animæ rationalis ordinata cognitionis, actionisq; cõſenſio. Pax corporis & animæ, ordinata vita & ſalus animãtis. Pax hominis mortalis, & Dei immortalis ordinata in fide ſub æterna lege obedientia. Pax hominũ, ordinata concordia. Pax domus ordinata imperandi atq; obediẽdi concordia cohabitantium. Pax ciuitatis ordinata imperandi atq; obedienti concordia ciuium. Pax cœleſtis ciuitatis, ordinatiſſima & cõcordiſſima ſocietas fruendi Deo, & inuicem in Deo.* Alia partitio pacis à Patribus traditur, in imperfectam & perfectam. Imperfecta eſt, qualis eſt iuſtorum in hac vita. Perfecta verò qualis eſt beatorum in altera, & eſt vltimus finis noſter ad quam S. Auguſt. in nono libro de ciuitate Dei, refert illud pſal. *Qui poſuit fines tuos pacem*, ideoq; vt idẽ notat, cœleſtis patria ſolet *Hieruſalem, id eſt, viſio pacis* nuncupari. Nos de imperfecta pace ipſorum hominum agimus, vt ſunt in hac vita, quam tenentur habere primo cum Deo, obſequendo illius voluntati in omnibus: ſecundo ſecum, reſiſtendo propriis cupiditatibus, tertio cum proximo alendo cum illo concordiam. Itaq; hæc plena erit pacis definitio. *Pax eſt quædam ordinata animi concordia cum Deo cum ſeipſo & cum proximo.* De prima pace cum Deo, qua efficimur filii Dei & amici, dixit Apoſtolus. *Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraq; vnum.* Et. *Iuſtificati ex fide* (operante per charitatem) *pacem habeamus apud Deum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* De altera pace cum ſeipſo loquitur Iſaias. *Et erit opus iuſtitiæ pax, cultus iuſtitiæ ſilentium, & ſecuritas vſq; in ſempiternum, & ſedebit populus meus in pulchritudine pacis.* De tertia pace cum proximo, ait Chriſtus apud Marcum. *Pacem habete inter vos.* Et Apoſtolus ad Romanos. *Si fieri poteſt*

A. c. 11. Pſal. 147. 14. Eph. 2. 14. Rom. 5. 1. Iſa. 32. 17. Marc. 9. 49. Rom. 12. 18.

potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Et Eph. *Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Recte autem dicitur vinculum. *Quemadmodum enim* ait CHRYSOST. in commentario illius epist. *si quando teipsum alteri cuipiam alligare volueris, aliaratione illud nō potes, nisi ipsum tibi colligaueris: ita hic Apostolus alligari nos inuicem vult non simpliciter pacificos esse, neque vtcumque diligere, sed in omnibus vnam animam esse,* nempe qualis erat primorum Christianorum pax, de quibus dicitur. *Credentium erat cor vnum, & anima vna.*

Eph. 4.3. C. Hom 19. Act. 4.32.

CAPVT II.

De Dignitate & præstantia Pacis.

EAM discere possumus primum ex diuinis scripturis, quæ satis declarant eam ob causam Christum Dominum in hunc mundū præcipuè venisse, nempe vt in eum inueheret pacem. Nam B. Ioannes in prima epistola ita loquitur. *In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Et S. Paulus. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominem faciens pacem, & reconciliet ambos (Iudæos & gentiles) in vno corpore Deo per crucem interficiens inimicitias in semetipso. Quare & Christus sic patrem orat. Volo pater, vt quos dedisti mihi, ōnes vnum sint. sicut & nos vnum sumus.* Et post longum sermonem. *Hæc dixi vobis, vt habeatis pacem in me.* Post resurrectionem quoq; stans in medio discipulorum dixit. *Pax vobis, ego sum, nolite timere.* Immò à pace Deus nomenclaturam suam sumere voluit. Apud Isaiam. n. ait. *Ego Dominus faciam pācem*, Et apud Apostolum crebro *Deus pacis* appellatur, *pax Dei.* vt in 2. ad Corinthios. *Pacem habete, & Deus pacis erit vobiscum.* Et ad Philippenses. *Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum* (id est, cuius magnitudo mente capi nequit) *custodiat corda vestra.* Vnde sequitur, vbi pax est, ibi Deum esse; & vbi Deus est, ibi & pacem esse. Certe Apostolus in omnibus ferè epistolis, vt ad Romanos, Corinthios, Galatas, Ephesios, Philippenses, Colossenses, & Thessalonicenses, vt Dei gratiam, ita animæ pacem suis exoptat, duo summa bona, radicem & fructum, principium & perfectionem, idq; hac verborum formula. *Gloria vobis & pax à Deo patre, & Domino nostro Iesu Christo.* Cum quo congruit septima beatitudo apud Matthæum à Christo relata. *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.*

1. Ioan. 3. & Eph. 2.14 Ioan. 17.21. Io 16.33. Luc. 24.36. Isai 45.7. 2. Cor. 13.11. Philip. 4.7. Matt. 5.9.

S. PATRES quoque eius dignitatem agnouerunt, vt S. Basilius in psalmum 28. *Inter benedictionis,* inquit, *diuinæ species pax perfectissima esse videtur, quum status sit mens temperata procul in temperie omni constabiliens: adeo vt pacificus vir hoc insigni tanquam proprijs notis internosci possit, si quidem, sedā-*

B. hom. 10.

ſedatis & peramœnis eſt moribus: contra, qui adhuc compugnantium affectionum fatigatur intemperie, is nondum effectus particeps eſt diuinæ illius pacis, quam Dominus ſuis dedit diſcipulis, quæ, cum omnem exuberat ſenſum, vtiq; illorum præmuniet & tuebitur animas, qui ſe ea præſtiterint dignos. Et in Iſaiam, dum explanat illud. *Et pacis eius* (Meſſiæ) *non eſt finis.* Iſai. 9.7. *Ait enim*, inquit, *Pacem do vobis, nõ quomodo mundus dat, ego do vobis.* Ioan. 14.27. *Neque enim pax eius vllo clauditur fine, quum id doni mundo ſit ſuperius. Si enim è mundo eſſet vtique cum decidua concretione mundi dirimeretur ac diſperiret. Nunc autem quiſquis ipſius pacem excepit perpetuo cõuictu perfruetur bonorum, quæ ab ipſa pace promanant. Salomonis pax præſcriptis annorum circulis finem accepit: quæ autem à Domino indulgetur pax, in omne coextenditur ævum, quod nullo circumſcribetur fine aut termino.* S. Greg. Nazianzenus oratione prima de pace, vt oſtendat eius præſtantiam, docet eam angelorum, qui primum à Deo locum obtinent, propriam eſſe. *His*, ait, *angelicis & cœleſtibus copiis nihil tam proprium eſt, quam pax & concordia. Nam nec diſſidijs obnoxia eſt diuinitas, quemadmodum nec diſſolutioni, quin potius & ſecum ipſa, & cum ſecundis rebus adeo concors & pacata eſt, vt præaliis nominibus appellari gaudeat, pax & charitas, nos videlicet admonens, vt has virtutes ſedulo amplectamur, perinde ac Deum ſimul habituri. Ac proinde qui pacis bonum amplexantur, diſſenſionemque oderunt, ad Deum, diuinasq; mentes accedunt.* Et in oratione de moderatione in diſputando. *Quidnàm in doctrina noſtra præſtantiſſimum eſt? pax. addam etiam, vtiliſſimum. Contra, quid turpiſſimum ac perniciioſiſſimum? voluntatum diſiunctio.* Et in oratione tertia de pace. *Pax amica, meditatio mea, & decus meum, quam & Dei, vt cuius Deum, & quam Deum eſſe ſcriptura pronunciat, velut in illo Apoſtoli loco, Pax Dei, & Deus pacis, & Ipſe eſt pax noſtra. Pax amica, quam tametſi omnes vt bonam laudibus vehant, pauci tamen tuentur atque conſeruant, vbinam nos tanto temporis ſpacio reliquiſti? ecquando ad nos reditura es?* S. Hieronymus in epiſtolam ad Epheſios. *Si qua alia bona ſunt, quæ tribuuntur à Deo patre & Domino IESV Chriſto inter hæc pax non minimum poſſidet locum, quæ ſuperat omnem ſenſum, & cuſtodit corda, intellectuſque Sanctorum: ſerenitas quædam atque tranquillitas animæ quieſcentis, & vniuerſam tempeſtatem & turbinem perturbationum fugans.* Et ad Galatas. *Tertius fructus ſpiritus eſt pax, à qua Salomon quoque, qui in typo Chriſti præceſſit, nomen accepit: Et de Eccleſia pſalmiſta canit. Factus eſt in pace locus eius. Et inter octo Euangelii benedictiones ſcribitur. Beati pacifici, quoniã filij Dei vocabuntur. In primo etiam graduum pſalmo cantatur. Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. Nec putemus pacem in eo tantum eſſe quærendam, ſi cum alio non iurgemur, ſed tunc pax Chriſti, hoc eſt, hæreditas noſtra nobiſcũ eſt ſi tranquilla mens nullis paſſionibus perturbetur.* S. Auguſtinus libro 19.

Phil. 4.7. 2 Cor 13.13. Eph. 2.14.

H. lib. 2. Eph. 6.15.

Id lib 3. Gal 5.22.

Pſal. 75.3. Matt 5.9. Pſal. 119.7.

Rom. 11.

de

de ciuitate Dei. *Tantum est pacis bonum, vt etiam in rebus terrenis atque mortalibus, nihil soleat gratius audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo possit melius inueniri.* Et sermone 169. de Tempore. *Meritum Christianæ virtutis vilescit in cunctis, si vnitatem non habet pacis, nec peruenit ad vocabulum filii nisi per nomen pacifici. Pax est, quæ expoliat hominem seruitute, dat nomen ingenuum, mutat cum conditione personam, ex famulo liberum facit filium ex seruo, amicum facit ex Deo, patrem reddit ex Domino. Filius Dei esse incipit, qui pacificus esse cœpit. Quanta est huius pacis retributio, hæreditatem possidere cum Christo? Pax dilectionis mater est, concordiæ vinculum, ac puræ mentis indicium manifestum. Pacem meam do vobis, dixit Christus: vnde seruare mandatum, est pacem in omnibus custodire.* S. Gregorius libro 7. epistola ad Eusebium Episcopum. *Si quam magna,* inquit, *sit pacis virtus attendimus, quo à nobis studio sit colenda agnoscimus. Hanc quippe Dominus & redemptor noster in magno munere discipulis suis relinquere ac dare dignatus est, vt eos qui firmitate fidei ei cohærebãt, per hanc sibi pia faceret participatione consortes. Scriptum namque est. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Quisquis ergo patris hæres esse desiderat, filius existere hanc custodiens non renuat.*

Ioan. 14. 27. G. ep. 6.

Matt. 5. 9.

CAPVT III.

De commodis Christianæ pacis.

PRIMVM commodum Christianæ pacis tradit iam dictus Sanctus Gregorius in tertia parte Pastoralis, quod sine ea nemo possit fieri spiritalis. *Discordes,* inquit, *admonendi sunt, vt certissimè sciant, quia quantislibet virtutibus polleant, spiritales nullatenus fieri possunt, si vniri per concordiam proximis negligant. Scriptum quippe est. Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax. Qui ergo seruare pacem non curat, ferre fructus spiritus recusat. Hinc Paulus ait. Cum sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis? Hinc iterum quoque dicit. Pacem sequimini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit DEVM. Hinc rursus admonens ait. Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, vnum corpus & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ.*

G. admon. 2. 3.

Gal. 5. 22.

1. Cor. 3. 3.

Heb. 12. 14. Eph. 4. 3.

II. Commodum tradit ORIGENES in Numeros, quod eius beneficio conseruentur in nobis cæteræ virtutes, ea verò absente, diffluant. *Non est,* inquit, *dictum de cõmuni numero bellatorum, quod nemo ex*

O hom 26. Num. 2.

Act.4 32. *eis dissensit, sed de iis dictum est, qui summa bellatorum nominati sunt. In istis*
Matt.5.23. *enim qui tales sunt, nulla dissensio, nulla discordia. Isti sunt, de quibus dictum est. Erat autem credentium cor vnum & anima vna. Isti sunt qui offerunt munera Deo, & præceptum illud diligenter obseruant. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersum te, dimitte ibi munus tuum, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Quo scilicet leuet manus suas ad Deum sine ira & disceptatione. Discenda igitur nobis magnopere est consonantia disciplinæ, quia tanquam in musicis, si harmonia chordarum fuerit consonanter aptata sonum suauem modulati carminis reddit: si verò sit aliqua in fidibus dissonantia ingratissimus sonus redditur, & carminis dulcedo corrumpitur: ita & hi qui Deo militant, si discordias inter se habeant, ingrata erunt omnia, & nihil acceptum Deo videbitur, etiamsi multa bella conficiant, etiamsi spolia multa deferant, & multa munera Deo offerant.*

Chom.14. III. Commodum habet Chrysost. in epistolam ad Ephesios, quod si integra sit pax & plena, omnem aditum ad animam obstruat diabolo. *Non detis, ait, locum diabolo; oportet omnes pariter esse mutua compactione obturatos, & simul illi resistere: iubemus itaq; vt solutis inimicitiis, quas quisq; erga proximum habet, in vnum inuicem conuertamini. Nam ita non poterit vnquam locum habere diabolus: quemadmodum si inimicitias inter vos alueritis, hinc innumera mala generantur. Et sicut quamdiu lapides bene compacti sunt, nihilq; vacuum inter se habent, firmi & infracti perstant: si verò vel foramen acus duntaxat quod vtringq; penetret aut scissura, quæ capilli locum habeat, fieri contigerit, omnia dissoluuntur ac pereunt: ita & diabolus, donec compacti quidem & bene compositi fuerimus, nihil suorum omnino poterit inferre. Quamprimum verò vel modicum nos relaxare vel diuidere contigerit, non aliter quam torrens quidam toto impetu infunditur. Vbique enim illi solis initiis opus est.*

A serm.2. IV. Commodum tradit Sanctus Augustinus ad fratres in eremo, quod vtilitati coniungat iucunditatem, *misceat vtile dulci*, vt loquitur Horatius. *Scire*, inquit, *debetis fratres, quod quædam sunt bona, quæ non sunt iucunda, quædam iucunda, quæ non sunt bona, v.g. bona sunt ieiunia, vigiliæ, macerationes, & similia. Hæc enim bona sunt, sed non iucunda, quia caro in his non iucundatur, sed læditur. Iucunda quippe sunt comessationes, ebrietates, sed non sunt bona. O monache vix poteris inuenire in præsenti vnum quod sit bonum & iucundum. Cupis tamen illud inuenire? persequere pacem, & amplectere eam. Hæc est enim sola virtus, quæ habet bonum & iucundum. Hæc est illa bonitas, quæ nos habitare facit vnius moris in domo, vt simul viuere simulq; mori semper optemus. O pax, tu mentis serenitas, animi tranquillitas, amoris vinculum, charitatis consortium. Hæc est illa summa felicitas, quæ*

bella

bella compescit, iras comprimit, discordes sedat, inimicos concordat, cunctis placet, à cunctis optatur. Beatus qui te habet, maledictus qui te odit & frangit inter homines, quoniam Antichristus est & filius perditionis.

V. Commodum esto, quod fusè persequitur Nazianzenus, omnia sola pace conseruari, diffidio perire, cœlum, elementa, imperia, populos, vrbes, Israelitas, Ecclesiam Christi. N. orat. 1. de pace.

VI. Commodum Clementis Alexandrini, pacem & concordiam nos quasi manuducere ad felicitatem æternam. C. 2. Strom.

CAPVT IV.

De Proprietatibus Pacis.

PRIMA Proprietas est, quod ab omnibus expectatur, vt copiosè tradit S. Augustinus libro 19. de ciuitate Dei. Cuius ratio est duplex. I. quia omnis res conuenienter naturæ suæ desiderat perfectionem sibi congruentem obtinere sine repugnantia, quod est pacem habere. Vnde August. loco citato. *Sicut nemo*, inquit, *est, qui gaudere nolit, ita nemo est, qui nolit habere pacem.* tunc enim aliquis gaudet, quando bonum aliquod obtinuit cum quiete & tranquillitate, id est, cum pace. 2. quia homo prorsus nudus ac inermis à Deo conditus est, velut animal pacificum, à contentione alienum, secus quam cetera animantia, quibus Deus pro sui defensione dedit vel cornua, vel dentes, vel rostra, vel stimulos, vel aliquid aliud. vnde sequitur à natura homini inditam propensionem ad pacem, eoque magis quod S. Augustinus dicto libro probare conetur omnibus etiam bestiis quamuis sœuis inesse amorem pacis. *Quæ enim tigris*, ait, *non filiis suis mitis immurmurat, & pacata feritate blanditur? Quis miluus quantumlibet solitarius rapinis circumuolat, non coniugium copulat, nidum congerit, oua confouet, & quasi cum sua matrefamilias societatem domesticam quanta potest pace conseruat? Quanto magis homo fertur quodammodo natura sua legibus ad incundam societatem pacemq; cum hominibus, quantum in ipso est omnibus obtinendum, cum etiam mali propace suorum belligerent, omnesq; si possint suos facere velint, vt vni cuncti & cuncta deseruiant.* A. c. 11.

II. Proprietas est, quod cum omnibus, quoad fieri potest, non solum bonis, sed etiam malis sit colenda, sicut fecit rex Dauid dicens in psalmo quodam. *Cum his qui oderunt pacẽ, eram pacificus.* Et docuit Apostolus. *Si fieri potest*, ait ad Romanos, *quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Et ad Hebræos. *Pacem sequimini cum omnibus,* Psal. 119. 7. Rom. 12. 18. Heb. 12. 14.

A. serm. 12. & *sanctimoniam.* Vnde S. Ambrosius in 118. psalmum. *Quam latum*
Matt. 5. 44. *mandatum est charitatis? Diligite, inquit, inimicos vestros. Omnes vtiq; affectu charitatis includit, qui non excludit inimicos. Vnde Apostolus ait. Si fieri potest: cum omnibus hominibus pacem habentes. Non potest hoc Iudæis dici, non gentibus, vt cum omnibus pacem habeant. Illi vix suos diligunt. Christiano etiam inimicos non licet non amare. Christianum cum dico, perfectum dico. In Christo enim plenitudo diuinitatis est, cuius nomen vsurpas.* Dixi (quoad fieri potest cum malis pacem colendam) quia aliquando fieri non potest, vt si fieret cum fidei orthodoxæ dispendio. *Neq; enim,* inquiebat Greg.
In Conc. Constantin. Nazianzenus ad centum quinquaginta Episcopos, *cum vera atque orthodoxa fidei pernicie paci studendum est.*

III. est, quod non sit veri nominis pax nisi apud probos & iustos.
Isa 57. 21. *Non enim est pax impiis,* vt est apud Isaiam. & Ieremiæ 7. nominantur
Matt. 5. 9. quidam *dicentes, pax pax, & non erat pax.* Qua de causa videtur Christus Dominus pacificos vocare filios Dei: & Apostolus pacem facere
Gal. 5. 22, fructum Spiritus sancti, & fere semper coniungere gratiæ, dum eam
Rom. 1. 7. Romanis, Corinthiis & aliis optat. *Gratia,* inquiens, *sit vobis & pax.* Vnde S. Augustinus in psalmum 127. *Dicatur ergo quales debent esse filij? quales? pacifici? quare pacifici? quia Beati pacifici, quia ipsi filij Dei vocabuntur. Quia ergo in oliua fructus est pacis: oleum enim pacem significat, quia charitatem significat, sine charitate nulla pax est. Et manifestum est, quod qui diuiserunt pacem, non habent charitatem.*

IV. est, pacem huius vitæ nihil esse, si conferatur cum pace & tranquillitate vitæ futuræ in cælo. In vita enim futura, S. ait Augustinus
A. c. 10. in 19. libro de ciuitate Dei, erunt *virtutes, non contra vlla vitia, vel mala quæcunque certantes, sed habentes victoriæ præmium æternam pacem, quam nullus aduersarius inquietet. Ipsa est enim beatitudo finalis, ipsa perfectionis finis, qui consumentem non habet finem. Hic autem dicimur quidem beati, quando pacem habemus, quantulacunque hic haberi potest in vita bona. Sed hæc beatitudo illi, quam finalem dicimus beatitudini comparata prorsus miseria reperitur. Hanc ergo pacem, qualis hic potest esse, mortales homines in rebus mortalibus quando habemus, si rectè viuimus bonis eius rectè vtitur virtus: quando verò eam non habemus etiam malis quæ homo patitur, bene vtitur virtus. Sed tunc est vera virtus, quando & omnia bona, quibus bene vtitur, & quicquid in bono vsu bonorum & malorum facit, & seipsam ad eum finem refert, vbi nobis talis & tanta pax erit, qua melior & maior esse non possit.*

V. Proprietas. Pax est finis fidei Catholicæ omniumque virtu-
Ps. 147. 14. tum, iuxta illud Psalmistæ. *Qui posuit fines tuos pacem.* Et Apostoli. *Pax*

fratri-

fratribus & charitas cum fide à Deo Patre & Domino Iesu Christo. Sic enim illa verba expoſuit idem Auguſtinus in homiliis 50. *Tria dixit*, inquiens, *Pax, charitas fides. A fine cœpit, ad initium terminauit. Initium enim eſt in fide, finis in pace, quia enim credimus, ipſa eſt fides. Vnde charitas cum fide. Si enim non credas, non amas. Nos dicamus. Fides, charitas, pax. Crede, ama, regna. Si enim credis & non amas, adhuc non diſcreuiſti fidem tuam ab eis qui tremebant & dicebant, ſcimus, quia ſis filius Dei viui. Ergo tu ama, quia charitas cum fide ipſa te perducit ad pacem. Quam pacem? veram pacem, plenam pacem, ſolidam pacem ſecuram pacem, vbi nulla peſtis, nullus hoſtis. Ipſa pax eſt finis omnium deſideriorum bonorum.* Eph. 6. 23. A hom. 7.

CAPVT V.

De mediis idoneis ad obtinendam pacem.

PRIMVM medium eſt magno ſtudio eam quærere, ſecundum conſilium prophetæ Regii canentis. *Diuerte à malo, & fac bonum, inquire pacem, & perſequere eam.* Et Apoſtoli. *Pacem ſequimini cum omnibus & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum.* Græcè eſt διώκετε, hoc eſt, *perſequimini.* Vnde Theophylactus. *Reputa etiam, quod dixit, perſequimini, hoc eſt, pacem etiam remotam, & quæ procul eſt, ſtudete comprehendere, eam ad vos ipſos attrahentes.* Et Sanctus Baſilius exponens dicta verba pſalmi. *De hac*, inquit, *pace dixit Dominus. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Inquire igitur Domini pacem, & perſequere eam. Perſequeris autem non aliter, quam deſtinato ſtudio currens & enitens ad brauium ſuperna vocationis Dei. Illic enim ſupra pax vera eſt. Etenim quamdiu huic aſtricti ſumus, carni multis admodum vinculis obnoxii ſumus, quæ nobis turbas cieant. Inquire pacem, nimirum ſolutionem à tumultuariis huius mundi curis.* Pſal. 33. 15. Heb. 12. 14. Th. in ep. ad Hebr. B. hom. in pſal. 33.

II. Medium eſt, omnem internam animi amarulentiam, perturbationemque tollere, qua nondum ſublata impoſſibile eſt ad pacem veram peruenire, quod indicauit Apoſtolus loco proximè citato. Nam cum dixiſſet, *Pacem ſequimini cum omnibus*, mox ſubiecit, *contemplantes, ne quis deſit gratiæ Dei: ne qua radix amaritudinis ſurſum germinans impediat, & per illam inquinentur multi:* Vnde Chryſoſtomus in pſalmum 4. *Nihil æquè ſolet pacem facere ac Dei cognitio & virtutis poſſeſſio, quæ animi perturbationum internum bellum domo procul eiicit, nec permittit, vt homo cum ſeipſo ſeditiones agitet. Sanè ſi hac pace non fruatur, etiāſi* Heb. 12. 14.

sit extrinsecus summa pax, etiamsi nullus eum hostis inuadat, est omnium qui viuunt in terra miserrimus. Neque enim Scythæ, nec Thraces, nec Sarmatæ, nec Indi, nec Mauri, nec quæcunque sunt ferę gentes, tam atrox bellum gerunt, quam improba ac nefaria cogitatio, quæ versatur in penetralibus animi, & quæ non castigatur intemperans libido, & amor pecuniæ, & potentiæ vehemẽs desiderium. Quod autem quæ intus nascuntur, sint iis quæ extrinsecus inuadunt grauiora, hoc licet videre in omnibus. Etenim & ligni naturam vermis, qui est intus magis corrumpit, & vires sanitatemq; corporis morbi, qui intus procreantur, plus lædunt, quam qui extrinsecus aduenium, & ciuitates non tam externi, quam interni hostes perdunt. Sed si quis timorem Dei habens perturbationes animi sedauerit, is purissima & altissima pace perfruetur. Hanc pacem Christus largitus est.

III. Nullam causam vel occasionem dare dissensioni, & si ab alio data sit, se subducere. *Occasiones enim quærit,* inquit Sapiens, *qui vult recedere ab amico.* Prou. 18. 1. Vnde Paulus cum monuisset Romanos, vt quo ad fieri posset, cum omnibus pacem colerent, addidit, *non vos ipsos defendentes charissimi* (ne scilicet occasionem præberent contentioni) *sed,* inquit, *date locum iræ. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.* Rom. 12. 18. Quo pertinet quod S. Basilius in regulis breuioribus respondet ad Quæstionem positam. *Quid sit illud, de quo Dominus præcepit, cum dixit. Habete in vobis sal, pacifici estote inter vos. Et quid item illud, de quo Apostolus ait, Sermo vester semper in gratia sale sit conditus. In hoc loco, etiam ex contextu,* inquit *& serio vtriusque capitis sensus perspicuus est. Etenim ex verbis Domini nihil aliud docemur, quam vt nullam causam demus, mutuæ disiunctionis mutuiue dissidij; sed vt ad vnitatem spiritus nos semper conseruemus in vinculo pacis. Ex verbis autem Apostoli, si quis in memoria habuerit illum, qui dixit. Si comedetur panis absque sale, & si est gustus in verbis inanibus, docebitur profecto disponere sermones suos ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus tempore opportuno.* Mar. 9. 49. Col. 4. 6.

IV. Considerare, quod pax & concordia nobis testamenti loco relicta sit velut symbolum Christianorũ. Ex hoc enim mundo discessurus Christus ad discipulos dixit. *Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Et. *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem ad inuicem habueritis.* Ioan. 13. 14. Qua de causa Apostolus omnem litigandi formulam pro delicto aliquo habere videtur. Iam quidem inquit in epist. ad Corinthios, *omninò delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos; quare non magis iniuriam accipitis, quare nõ magis fraudem patimini.* 1. Cor. 6. 7. Nempe vt alibi dixit. *Charitas omnia suffert.* 1. Cor. 6. 7. Raræ sunt lites inter patrem & filium, virum & vxorem. Ratio est, quia tanta fere inter eos viget dilectio, vt multa pati malint, quam ad lites descendere. At quotquot

Chri-

Christiani dicimur, omnes fratres sumus vnius Dei patris filij, vnius Christi capitis membra, vno pane & calice potamur. Quod autem testamenti loco hæc pax nobis legata sit, docet Greg. Nazian. oratione 3. de pace. *Pacifici*, ait, *manus, hoc est pacem reuereamur, quam nobis hinc discedens Christus quasi testamento reliquit. Vnum hoc bellum agnoscamus, quod cum aduersariis potestatibus committitur. Eos quoque, qui nobis infesti sunt fratrum nomine appellemus; si tamen id æquo animo patiantur. Exiguum quiddam concedamus, vt quod maius est, vicissim accipiamus, nimirum concordiam: cedamus superemus.* C. sub fin.

V. Amor studiumque iustitiæ, vel bonorum operum. Psaltes siquidem regius canit, *Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt*, nempe se mutuo tanquam duæ sorores, Et iterum. *Pax multa diligentibus legẽ tuam.* Et Isaias. *Et erit opus iustitiæ pax.* Et Apostolus. *Gloria autem & honor, & pax omni operanti bonum.* Vnde S. Augustin. in ps. 84. ita scribit. *Iustitia & pax osculatæ sunt. Fac iustitiam & habebis pacem, vt osculentur se iustitia & pax. Si enim non amaueris iustitiam, pacem non habebis. Amant enim se duo ista iustitia & pax, & osculantur se, vt qui fecerit iustitiam, inueniat pacem osculantem iustitiam. Duæ amicæ sunt, tu forte vnam vis, & alteram non facis. Nemo enim qui non vult pacem, sed non omnes volunt operari iustitiam. Si ergo vis pacem, ama iustitiam, quia duæ amicæ sunt iustitia & pax. Ideo alius psalmus dicit tibi. Declina à malo & fac bonum: inquire pacem, & prosequere pacem. Iam enim non diu illam quares, quia ipsa occurret tibi, vt osculetur iustitiam.* Psal. 84. 11. Psal. 118. Isai. 32. 17. Rom. 2. 10. Psal. 33. 15.

VI. Medium est humilitas, quod S. Greg. pro pace sarta tecta tenenda in Ecclesia Cyriaco Patriarchæ Constantinopolitano præscribit in hæc verba. *Quanta sit pacis virtus, charissime frater, ex voce Dominica diligentius intuentes, quæ ait, Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis, ita in eius nos decet dilectione persistere, vt locum discordiæ præbere nullo modo debeamus. Sed quia in radice ipsius viuere aliter non valemus, nisi mente & actu humilitatem, quam ipse auctor pacis docuit, teneamus, cum ea charitate, qua dignum est, suademus vt profanam elationem, quæ animabus semper aduersa est cordis pede calcantes, peruersi superbique vocabuli scandalum Ecclesiæ auferre de medio festinetis, ne à pacis nostræ societate diuisi inueniri possitis. Sed vnus in vobis spiritus, vna mens, vna charitas, vna in Christo, qui sua membra esse nos voluit, sit, Compago concordiæ.* G. lib. 11. ep. 45 Ioan. 14. 29.

VIDE V. *Amicitia. Charitas proximi. mansuetudo.* Et in PANARIO. *Immortificatio passionum.*

PER-

PERFECTIO
Christiana.

CAPVT I.

Quid nomine Christianæ Perfectionis intelligatur.

DIVINÆ Litteræ perfectionis nomen variis virtutibus videntur attribuere, ac primo dilectioni Dei & proximi, maximè autem inimicorum. Nam Christus Dominus cum docuisset diligendos esse inimicos, & pro iisdem orandum, mox subiecit. *Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est.* 2. Paupertati Euangelicæ, nam diuiti iuueni Christus dixit. *Si vis perfectus esse, vade & vende, quæ habes & da pauperibus.* 3. solidæ institutioni in doctrina & vita Christiana. Nam Apostolus ad Corinthios ait. *Sapientiam autem loquimur inter perfectos.* Et ad Hebræos. *Perfectorum est solidus cibus, eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.* 4. tribuunt consensioni in fide. nam idem Apostolus ait. *Obsecro, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia.* 5. martyrio, ad quod respexisse videtur S. Iacobus, cum ait. *Patientia autem opus perfectum habeat, vt sitis perfecti & integri in nullo deficientes.* 6. linguæ plenè domitæ. *Si quis enim in verbo non offendit*, ait idem, *hic perfectus est vir.* 7. diuinæ visioni in altera vita. Nam S. Paulus sic loquitur. *Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est*: Et iterum. *Non quod iam acceperim aut iam perfectus sim, sequor autem, si comprehendam. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse.*

Matt. 5. 48.
Matt. 19. 21.
1. Cor. 2. 6.
Heb. 5. 14.
1. Cor. 1. 10.
Iac. 1. 4.
Iac. 3. 2.
1. Cor. 13. 10.
Phil. 3. 12

PATRES quoq; veteres annotarunt non vnam esse intelligentiam vocabulo perfectionis subiectam. Clemens Alexandrinus libro 4. Stromatum. *Inuenio*, inquit *perfectum multis modis accipi, prout is est, qui in vnaquaque virtute se recte gerit. Perficitur itaque & consummatur aliquis, & vt pius ac religiosus, & vt tolerans, & vt cõtinens, & vt operarius, & vt Martyr, & vt cognitione præditus. In omnibus autem simul perfectus nescio an vllus sit, qui est ad huc homo, nisi solum is, qui propter nos induit hominem.* S. Ambrosius libro de officiis tertio. *Ipsum Paulum*, ait, *lego perfectum & non*

Act.

non perfectum. Nam cum dixisset. Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim, sequar autem si comprehendam, statim subiecit. Quicunque ergo perfecti sumus. Duplex enim est forma perfectionis, alia medios, alia plenos numeros habens; alia hic, alia ibi: alia secundum hominis possibilitatem, alia secundum perfectionem futuram. Deus autem iustus per omnia, sapiens super omnia, perfectus in omnibus. Idem fere habet Sanctus Hieronymus aduersus Pelagianos eundem locum Apostoli pertractans. *Ex quo,* ait, *perspicuum est duas in Scripturis sanctis esse perfectiones, duasque iustitias, & duos timores. Primam perfectionem & incomparabilem veritatem, perfectamque iustitiam Dei virtutibus coaptandam. Secundam autem, quæ competit nostræ fragilitati iuxta illud quod in psalmis dicitur. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens ad eam iustitiam, quæ non comparatione, sed Dei scientia dicitur esse perfecta.* Haud secus S. Augustinus de verbis Apostoli. *Dixerat Apostolus. non sum perfectus. & dicit. Quotquot perfecti hoc sapiamus. Ego me non arbitror apprehendisse, non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim, & dicit. Quotquot perfecti hoc sapiamus. Perfecti & non perfecti. Perfecti viatores, nondum perfecti possessores. Et vt noueritis, quod perfectos viatores dicat: qui iam in via ambulant, perfecti viatores sunt, vt scias viatores eum dixisse, non habitatores, non possessores, audi quod sequitur. Quotquot ergo perfecti hoc sapiamus, & si quid aliter sapitis, ne forte surrepat vobis, quia vos aliquid estis. Qui autem seipsum putat esse aliquid, cum nihil sit, seipsum seducit. Veruntamen in quod peruenimus, in eo ambulemus. Videtis quia viatores sumus. Dicitis, quid est ambulare? Breuiter dico, proficere.* Huc vsque ille. Ioannes denique Cassianus collatione xi. ex sententia Abbatis Chæremonis ita de Perfectione scribit. *Pro statu atque mensura vniuscuiusque mentis Scriptura diuina ad diuersos perfectionum gradus arbitrij nostri prouocat libertatem. Nec enim poterat vniformis omnibus perfectionis corona proponi, quia nec omnium vna virtus, aut voluntas, aut feruor est, & idcirco ipsarum quodammodo perfectionum diuersos ordines, diuersasq; mensuras sermo diuinus instituit. Quod ita esse Euangelicarum quoque beatitudinum varietas euidenter ostendit.*

H. lib. 1.

Ps. 142. 2.

A. serm. 15. Phil. 3. 15.

Gal. 6. 3.

C. c. 12.

CAPVT II.

In quo propriè consistat huius vitæ perfectio.

ETSI Sancti Patres fere in hoc conueniant, duplicem esse perfectionem, aliam huius vitæ, aliam alterius, tamen non ita præcisè

exposuerunt, in quo propriè sita sit huius vitæ, de qua nos agimus,
Rom.10.4. perfectio. Videtur autem sita in coniunctione, quanta in hac vita obtineri potest, cum Deo. Cum enim quæq; res tum dicatur perfectionem suam consecuta, cum suo fini copulatur: Finis autem hominis sit Deus. *Finis enim legis Christus*, ait Apostolus, tunc demum homo di-
1.Cor. 6. cendus est in virtute perfectus, cum perfectè Deo adhæserit. *Qui enim*
A.c. 22. *adhæret Deo, vnus spiritus est.* Vnde S. Augustinus libro 2. de doctrina
A.c.22. Christiana. *Tunc*, ait, *optimus est homo, cum tota vita sua pergit in incommutabilem vitam, & toto affectu inhæret illi.* Et libro primo Confessionum. *Qui fecit nos ad te*, inquit, *inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* Et in psalmum 56. *Finis est Christus. quare dictus est finis? non qui consumat, sed qui consummet: consumere enim perdere est, consummare perficere. Finis ergo propositi nostri Christus est, quia quantumlibet conemur, in illo perficimur, & ab illo perficimur, & hæc est perfectio nostra, ad illum peruenire: sed cum ad illum peruenieris, vltra non quæris, finis tuus est. Quomodo enim finis vitæ tuæ locus est quo tendis, quo cum peruenieris, iam manebis: sic finis studij tui, propositi tui, conatus tui, intentionis tuæ ille est, ad quem pertendis: ad quem cum peruenieris, vltra nil desiderabis, quia melius nihil habebis.* Hac perfe-
Phil.1.21. ctione præditus erat Apostolus, cum in epistola ad Philippenses dice-
Phil.3.12. ret. *Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Coarctor autem è duobus desi-*
1.Cor.13. *derium habens dissolui & esse cum Christo multo magis melius.* Cur enim mori erat lucrum illi; cur erat melius, nisi quia per mortem arctius erat Christo adhæsurus? eumq; comprehensurus & à facie ad faciem visurus? Et cum scriberet in epistola ad Galatas. *Christo confixus sum cruci.*
Gal.2.20. *Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus.*

ADHÆREMVS verò toto affectu Deo, quando ei adhæremus per charitatem Dei & proximi perfectam. Charitas enim, vt loquitur
Col.3.14. idem Apostolus ad Colossenses, *est vinculum perfectionis.* Vnde S. Io-
1.Ioan.4.16. annes in epistola prima ait. *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in*
Ioan.14.23. *Deo manet, & Deus in eo.* Et Christus Dominus. *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & man-*
Matt.22.40. *sionem apud eum faciemus.* Hinc est, quod idem Dominus apud Matthæum pronunciarit, *ex duobus mandatis*, nempe diligendi Deum &
Rom.13.10. proximum, *vniuersam legem pendere & prophetas.* Vt B. Paulus Roma-
1.Cor.12.13. nis scripserit, *plenitudinem legis esse dilectionem.* Corinthiis verò, esse omnibus virtutibus, donisq; cælestibus anteponendam. Nam cum dixisset, *Æmulamini autem charismata meliora*, subiecit. *Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.* Hinc denique Christus cum multa apud Matthæum de perfectione caritatis, maximè ea quæ in diligendis ini-

micis

mìcis sit, aut esset, dixisse, subdidit. *Estote ergo perfecti, sicut Pater vester cœlestis perfectus est*: non obscurè indicans beneficio charitatis ad perfectionem veram perueniri. Matt. 5. 48.

NEQVE mirum videri debet charitate imprimis & non aliis virtutibus perfectionem illam adhæsionis comparari. Nam charitas omnium virtutum, vt iam dictum est, habetur præstantissima. Deinde, alias omnes virtutes, earumque perfectiones suo ambitu complectitur, & ideo Apostolus loco citato ad Corinthios scripsit. *Charitas patiens est, benigna est*, &c. texens quasi omnium virtutum compendium. Postremò quia amoris vel charitatis proprium est vnire amantem rei amatæ, vt docet S. Dionysius Areopagita in libro de diuinis nominibus. Et Sanctus Augustinus scribit libro octauo de Trinitate, Amorem *esse quasi iunctura quandam duo aliqua copulantem, amantem scilicet & quod amatur*: Quo amore ipse flagrans erga Deum libro 13. Confessionum ita loquitur. *Non possum metiri, vt sciam quantum mihi desit amoris ad id, quod satis est, vt curras vita mea in amplexus tuos: nec auertatur, donec abscondatur in abscondito vultus tui. Hoc tantum scio, quia malè mihi est præter te, non solum extra me, sed & in meipso, & omnis mihi copia, quæ Deus meus non est, egestas est.* 1. Cor. 13. 4. D. c. 4. A. c. 10. A. c. 8.

CAPVT III.

Perfectionem adhærendi Deo per charitatem omnibus Christianis esse mandatam.

QVOD verò mandatum & commendatum sit omnibus fidelibus, vt sint perfecti, ex variis Scripturæ, veteris atq; nouæ testimoniis discere possumus. Nam imprimis omnium fidelium parenti Abrahæ à Deo dictum est. *Ambula coram me, & esto perfectus.* vel vt LXX. interpretes verterunt, *irreprehensibilis.* Deinde in Deuteronomio toti populo Israhelitico imperatur. *Perfectus eris & absque macula cum Domino Deo tuo*, Et alibi. *Non erit inconsummatus in filiis Israhel.* Tum Christus apud Matthæum. *Estote perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est.* Et eius præcursor S. Ioan. Baptista missus est teste S. Luca. *in spiritu Eliæ parare Domino plebẽ perfectã.* Apostolus quoq; in altera ad Corinth. *De cetero*, inquit. *fratres, gaudete, perfecti estote.* Et ad Colos. *Docẽtes omnẽ hominẽ in omni sapiẽtia, vt exhibeamus omnẽ hominem perfectũ in Christo Iesu.* Et iterũ *Epaphras semp solicit⁹ p nobis in orationib. vt sitis pfecti & pleni in ōni* Gen. 17. 1. Deut. 18. 13. Matt. 5. 48. Luc. 1. 17. 2. Cor. 13. 11. Col. 1. 28. Col. 4. 12.

Eph 6.13. *voluntate Dei.* Et ad Ephesios. *Accipite armaturam Dei vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.* Et ad Timotheum. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Hæc omnia fere testimonia adduxit S. Augustinus in libro de perfectione iustitiæ. Quibus accedat illud de caritate, quæ vinculum est perfectionis. Nam mandatum de diligendo Deo & proximo in vtraque lege primum est & maximum, vt docuit Christus apud Matthæum. Immò finis totius legis, vel omnium mandatorum, teste Apostolo, est dilectio. Sicut ergo hæc sub præceptum cadit, ita necesse est cadat sub præceptum & perfectio, quæ citra charitatem esse non potest.

2.Tim.3.16.

A. ante med.

Matt.22.38.

Rom.13.10.

Quo verò intelligatur, quæ charitatis perfectio cadat sub præceptum, notandum est posse distingui quasi tres gradus charitatis. Primus & summus est eorum, qui ita Deum amore prosequuntur, vt sine intermissione per contemplationem & amorem ei inhæreãt. quæ perfectio ita solis beatis competit, vt nemo in hac vita ad eam aspirare queat. Vnde de Ioanne Baptista, qui tamen omnibus mortalibus in sanctitate erat prælatus, dixit Christus. *Qui minor est in regno cælorum, maior est illo.* Ad eandem respexit & Paulus, cum ad Philippenses scriberet. *Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem, si quo modo comprehendam.* Secundus vel medius est eorum, qui sic amore Deum prosequuntur, vt quamuis propter vitæ huius necessitates interrumpant aliquando Dei amorem, tamen conantur frequẽter posthabitis curis ei operum dare. Ad quem gradum aspirare debẽt omnes Episcopi, qui sunt in statu perfectionis, & post eos religiosi, qui tenentur quotidie in vita spirituali progressum facere. Tertius & infimus gradus est eorum, qui ita Deum amore prosequuntur, vt licet nec semper, nec valde assiduè inhæreant, Deo per amorem actualem, tamen nullam rem Deo & amicitiæ eius anteponunt, sed illum habẽt sibi propositum tanquam vltimum suum finem. Et hanc perfectionem omnes Christiani colere tenentur, cum omnes teneantur obsequi diuinis mandatis, & cauere peccata mortalia, quibus Deo creatura peruersè anteponitur. Et de hac perfectione charitatis agit S. Ioannes cum in prima epistola ait. *Qui seruat mandata eius, in hoc charitas perfecta est.* Hoc etiam seruatur, quantum satis est in hac vita ad vitandum peccatum mortale præceptum illud primum & maximum. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, &c. vt docet S. Augustinus libro de perfectione iustitiæ ante citato. Exigitur enim tantum his verbis, vt quis totam mentem suam ita quidem per amorem Deo impendat

Matt.11.11.

Phil.3.12.

1.Ioan.2.5.

Matt.22.38.

pendat, vt illum solum ceu vltimum finem amet, neque aliud aliquid, vt vltimum finem diligat.

CAPVT IV.

De Proprietatibus Christianæ Perfectionis.

PROPRIETAS prima sit, quod sit donum Dei, *Non potest*, inquit Sanct. AMBROSIVS libro 2. de Pœnitentia, *sine fauore Dei aliquis esse perfectus.* Nec mirum, quia sine charitate, vt diximus, nemo potest esse perfectus. de qua ita loquitur Sanctus Paulus ad Romanos. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Et ad Galatas eidem dat principem locum inter fructus Spiritus sancti. S. Ioannes quoque in prima epistola ita scribit. *Charissimi, diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo est, & omnis qui diligit, ex Deo natus est.* A.c.2. Rom.5.5. Gal.5.22. 1.Ioan.4.7.

II. Proprietas est, quod semper augeri possit in hac vita. Ea enim hominis natura est, vt non repente euadat summus in studio virtutis, sed primo sit quasi infans incipiendo, secundo adolescat proficiendo, tertio fiat vir, hoc est, perueniat ad perfectionem. Vnde Sanctus Hieronymus scribens ad Cyprianum. Ioannes, inquit, *Apostolus secundum merita filiorum suorum, profectusq; operum singulorum, scribit ad paruulos scribit ad iuuenes, scribit ad Patres.* Et S. Augustinus in epistolam Ioannis. *Nunquid mox*, ait, *vt nascitur* (charitas) *iam perfecta est? vt perficiatur nascitur: cum fuerit nata nutritur: cum fuerit nutrita roboratur, cum fuerit roborata perficitur, cum ad perfectionem venerit; quid dicit. Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Optabam dissolui, & esse cum Christo.* Et de Verbis Apostoli. *Vnusquisq; iam in ipsa iustificatione constitutus, accepta scilicet remissione per lauacrum regenerationis accepto Spiritu sancto proficiens de die in diem, videat vbi sit, accedat, proficiat, & crescat, donec consummetur.* Quare & Scriptura ipsa hortatur, vt crescamus in charitate. *In charitate*, ait Paulus ad Ephesios, *crescamus in illo.* Et ad Philippenses. *Hoc oro, vt charitas vestra magis abundet.* Et ad Thessalonicenses. *Vos Dominus multiplicet & abundare faciat in charitate.* Eccleſia quoque sic orat. *Da nobis Domine fidei & charitatis augmentum.* H.ep.139. 1.Ioan.2. A.tract.5. Phil.1.21. A.ser.16. Eph.4.15. Phil.1.9. 1.Thess.3.12.

III. Omnis perfectio in hac vita imperfecta est. Ita S. Hieronymus libro primo aduersus Pelagianos. *Hæc*, inquit, *est hominis vera*

sapientia imperfectum se nosse, atque, vt ita loquar, cunctorum in carne iustorum imperfecta perfectio est. Et forte ideo Apostolus ipse in epistola
Phil.3.12. ad Philippenses vocat perfectum & imperfectum. Vnde AVGV-
Aserm.15. STINVS de verbis Apostoli. *Dixerat, non sum perfectus, & dicit, Quotquot perfecti hoc sapiamus, perfecti & non perfecti viatores nondum perfecti possessores.* Quamuis perfectio nostra in hac vita non solum sit imperfecta respectu perfectionis futuræ in cœlo, vt hic indicat Augustinus, sed etiam quia nulla tanta perfectio vel caritatis vel aliarum virtutum dari possit, quin possit augescere, etiam in infinitum vt S.
T.22.q.24.c.7. Thomas multique alii Theologi docent. Immò in beatis hominibus & angelis existentibus in cœlo tanta non est, quin maior inueniatur in Deo O.M.

IV. Nemini, quocunque in statu, licito tamen, degat, intercluſus est aditus ad perfectionem. Habemus enim & in vetere testamento quosdam nuncupatos perfectos. Nam in Genesi dicitur. *NOE vir*
Gen.6. *iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit.* Et in
Eccli.44.17. Ecclesiastico. *NOE inuentus est perfectus iustus, & in tempore iracundiæ*
Gen.17.1. *factus est reconciliatio.* ABRAHÆ quoque omnium gentium patriarchæ dictum est. *Ambula coram me, & esto perfectus.* Quis verò neget
Psal.72.28. & regem Dauid fuisse perfectum, dicentem in psalmis. *Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam.* cui Deus dixit vt
Act.13.22. est in Actis Apostolicis, *Inueni Dauid filium Iesse virum secundũ cor meum,*
Psal.88.22. *qui faciet omnes voluntates meas.* Vnde Cas. collatione quarta. *Facilius,*
C.c.19. inquit, *ad salutarem conuersationem ac perfectionis fastigium carnalis quis, id est, secularis vel gentilis accedit, quam is, qui professus monachum, nec tamen viam arripiens secundum regulam disciplinæ ab illo semel spiritualis feruoris igne discessit. Ille namque corporalibus saltem vitiis humiliatus, atque immundum se sentiens contagione carnali ad fontem veræ purificationis ac perfectionis culmen quandoque compunctus accurrit, & horrescens illum, in quo est, gelidissimum statum spiritus ardore succensus ad perfectionem facilius conuolabit.*

V. Proprietas est, Diligere inimicos. Christus enim cum docuisset diligendos eos exemplo Patris cælestis pluẽtis super iustos, & iniustos mox subiecit. *Estote ergo perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est.* Et Apostolus ad Romanos inde extollit charitatem Christi, quod pro
Ac.73. inimicis mortuus sit. Vnde S Augustinus in enchiridio. *Munus magnum est erga eum esse beneuolum, siue etiam beneficum, qui tibi mali nihil*
Rom.5.10. *fecerit. Illud multò grandius, & magnificentissimæ bonitatis est, vt tuum quoque inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & si potest, facit, tu bo-*
C

num semper velis, faciasque cum possis, illius memor exempli, qui in cruce pendens, pro suis exorat persecutoribus, suosque admonuit, dicens. Diligite Matt.5.44. *inimicos vestros, benefacite eis, qui vos oderunt, & orate pro eis, qui vos persequuntur. Sed quoniam perfectorum sunt ista filiorum Dei, quo quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum orando Deum, secumque agendo luctandoque perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est, quantum credimus exaudiri, cum in oratione Dominica dicitur. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, proculdubio verba sponsionis huius implentur, si homo, qui nondum ita profecit, vt iam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine, qui peccauit in eum, vt ei dimittat, dimittit ex corde, quia etiã sibi roganti vult vtique dimitti, cum orat & dicit. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, dimitte sic nobis debita nostra rogantibus nobis. sicut & nos dimittimus rogantibus debitoribus nostris.*

VI. est Sanguinem pro Christo vel proximo profundere. *Maiorem hac dilectionem nemo habet*, ait Christus, *vt animam suam ponat quis* Ioan.15.13. *pro amicis suis.* & S. Ioannes in epistola prima. *In hoc cognouimus charitatem* 1.Ioan.3.16. *Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* Vnde B. Iacobus ait. *Patientia opus perfectum habet,* Ia.c.1.4. *vt sitis perfecti & integri in nullo deficientes. Qui est autem perfectus*, auctore Clemente Alexandrino, *propter charitatem omnia sufferri, omnia* Id.4 strom. *sustinet, non vt homini placens, sed Deo.* Et alibi idem ostendit nomen perfecti propriè in eum competere, qui vsque ad mortem omnia sustinet & Martyrij coronam obtinuit. *Qui*, inquiens, *cum vera religione recte* Cl.7.strom. *vitam instituerit maximam inter homines dignitatem consecutus, nec sic quidem eo perueniet vt dicatur in carne perfectus, quoniam hanc appellationem præoccupauit vitæ finis, cum qui est Martyr ex cognitione, iam eo perueuerit vt perfectum opus ostenderet, sanguine per charitatem ex cognitione profectam benigne donato emittens spiritum: beatus autem hic fuerit & iure perfectus vocetur, vt sublimitas potestatis sit Dei, & non ex nobis, vt dicit* 2.Cor.4.7. *Apostolus.* Et S. Augustinus de verbis Apostoli. *Perfectio in hac vita,* A.serm.17. inquit, *nonnulla est, ad quam sancti Martyres peruenerunt, ideoque habet Ecclesiastica disciplina quod fideles nouerunt, cum Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vbi non pro ipsis oretur, pro ceteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationib. commendari. Certauit enim contra peccatum vsq; ad sanguinem. Quibusdam* Heb.12.4 *verò adhuc imperfectis, & tamen ex parte iustificatis ad Hebræos dicit Apost. Nondum.n. vsq; ad sanguinẽ pugnastis aduersus peccatũ certantes. Si ergo illi*

nondum vsque ad sanguinem, procul dubio aliqui vsque ad sanguinem. Qui
Iac.1.1. *vsque ad sanguinem? vtique sancti Martyres, de quibus lectio S. Iacobi Apostoli. Omne gaudium existimate fratres mei, cum in varias tentationes incideritis. Perfectis iam dicitur, qui etiam possunt dicere, Proba me, Domine, &*
Ps. 25. 1. *tenta me. Scientes, inquit, quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habet. Quid addi potest, vt opus perfectum habeatur?* Hæc ille. Atque hæc perfectio maximè requiritur in Episcopis aliisque
Ioan.10.11. Dominici gregis pastoribus. *Bonus enim pastor*, teste Pastorũ principe, *animam suam ponit pro ouibus suis.*

CAPVT V.

De mediis ad perfectionem obtinendam idoneis.

Psal.110.10. Prou.1.7. Eccli.1.20. PRIMVM medium est Timor Domini. *Timor enim Domini initium est sapientiæ*, teste Dauide & Salomone. *Imò plenitudo sapientiæ est timere Deum*, ait Syracides. Quid verò aliud plenitudo sapientiæ, nisi
C.c.39. & 43. perfectio? Hoc medium præscripsit Cassianus institutionum suarum libro 4. *Principium nostræ salutis*, inquit, *eiusdemque custodia timor Domini est. Per hunc enim & initium conuersionis, & vitiorum purgatio & virtutũ custodia his qui imbuũtur ad viam perfectionis acquiritur. Qui cum penetrauerit hominis mentẽ contemptum rerum omnium parti, oblitionem parentum,*
B. serm.55. *mundique ipsius gignit horrorem.* Et S. Bernardus in Cantica. *In veritate didici nil æquè efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inueniaris, non altum sapere, sed time-*
Prou.28.14. *re. Beatus homo qui semper est pauidus. Time ergo cum arriserit gratia, time cum abierit, time cum denuo reuertetur, & hoc est semper pauidum esse. Cum*
2.Cor.6.1. *adest, time ne digne operereris ex ea. Nã hoc monet Apostolus. Videte, inquiens, ne in vacuũ gratiam Dei recipiatis. Quid si recesserit? Plane multo magis tunc timendum, quia vbi deficit tibi gratia, deficis tu. Audi etenim quid gratia dator*
Ioann.15.5. *dicat. Sine me, ait, nihil potestis facere. Time ergo subtracta gratia, tanquam mox casurus. Time & contremisce Deo tibi, vt sentis, irato. Iam si gratia repropitiata redierit, multo amplius timendum, ne forte cõtingat recidiuum pati, iuxta illud in Euangelio. Ecce sanus factus es, vade & iam amplius noli pec-*
Ioan.5.14. *care, ne aliquid detertius tibi contingat. Beatus es, si cor tuum triplici isto timore repleueris, vt timeas quidem pro accepta gratia, amplius pro amissa, longè plus pro recuperata. Hoc fac & eris hydria in Christi conuiuio impleta vsque ad summum, continens nimirum metretas, non binas tantum, sed & ternas, vt*

Christi

Christi merearis benedictionem, qui aquas tuas conuertat in vinum latitiæ, & perfecta charitas foras mittat timorem. Quoniam autem Cassianus ex timore Dei, dixit oriri omnium rerum, totiusque mundi contemptum, merito secundo loco subiicimus pro medio renuntiationem seculi.

II. MEDIVM est renuntiatio seculi per vota tria Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ, qualis fieri solet à religiosis. Nam vt S. Ioannes in prima epistola monet, *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Concupiscentia carnis tollitur per votum castitatis, oculorum per paupertatis, superbia vitæ per votum obedientiæ & subiectionis. Hæc autem renunciatio non sub præceptum, sed consilium tantum cadit. Vnde Christus adolescenti, qui præcepta omnia seruarat, dixit, *Si vis perfectus esse: Vade, vende quæ habes, & da pauperibus. Semper enim grandia,* inquit S. Hieronymus ad Pammachium, de obitu Paulinæ, *in audientium ponuntur arbitrio.* Sensus autem verborum Christi est. Si vis compendio ad perfectionem, quæ consistit in intima cum Deo coniunctione per charitatem, peruenire, amplectere hoc medium renuntiationis opum, honorum & voluptatum huius mundi, propriæq; voluntatis, remotisque his impedimentis viam planissimam aperueris ad summam vitæ Christianæ perfectionem. Vnde S. Thomas Aquinas in opusculo 18. *paupertas*, inquit, *non tam perfectio censenda est, quam via ad perfectionem.*

1. Ioan. 2. 16.
Matt. 19. 21.
Hier. ep. 26.
S. Th. c. 7.

III. Medium est humilitas. *Nam*, inquit idem Cassianus loco citato, *contemptu, ac priuatione facultatum omnium humilitas acquiritur, quæ*, subdit, *cum fuerit in veritate possessa confestim te ad charitatem, quæ timorem non habet, gradu excellentiore perducet.* Huc collineant dicta Patrum, qui ex verbis Apostoli in epistola ad Philippenses non semel citatis, colligunt perfectorum proprium esse agnoscere se non esse perfectos. Chrysostomus exponens illud. *Quotquot igitur perfecti sumus, hoc sentiamus. Quid?* inquit, *nempe quod oporteat, quæ à tergo sunt obliuisci, quod perfecti sit non putare seipsum esse perfectum. Quomodo ergo dicis* (Paule) *Quotquot perfecti sumus? Si enim non accepisti, neq; perfectus factus es, quomodo perfectos iubes sentire, quod tu sentis, quum nondum perfectus sis?* Et Hieronymus aduersus Pelagianos. *Hæc est hominis vera sapientia imperfectum se nosse.* Et Augustinus in psalmum 38. *Aliter ergo hic non potes esse perfectus, nisi scias hic te non posse esse perfectum.* Adde Basilium in epistola ad Neocæsarianos dicentem, *quod perfectorum hoc est proprium, vt seipsos non extollant.*

Phil. 3. 14.
Hier. lib. 1.
B. ep 75.

IV. est Studium & conatus in dies proficiendi. Hoc vtebatur Apostolus, vt tandem perueniret ad perfectionem: cum enim negas-

Phil. 3. 15.

set se esse perfectum. *Vnum autem*, inquit, *quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea verò, quæ sunt priora extendens meipsum ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.* Ad quæ verba apud Hieronymum libro allegato respiciens Atticus, cum Critobolus rogasset. *Quomodo ad perfectionem diuinus sermo prouocat?* respondit. *Hac ratione qua dixi, vt secundum vires nostras vnusquisq; nostrorum quantum valuerit extendatur, si quo modo possit peruenire & comprehendere brauium*
C.hom 11. *supernæ vocationis.* Quomodo autem nos extendamus, exponit Chrysostomus ibidem in epistolam ad Philippenses. *Extendens*, inquit, *is est, qui pedes tanquam currentes reliquo corpore anteuertere studens, seipsum in ea, quæ à fronte sunt, extendit, & manus quoq; protendit, vt etiam amplius quiddam vltra cursum efficiat. Hoc verò fit ex multa animi alacritate, ex multo feruore. Ita oportet currentem currere, cum tanto studio, cum tanta ala-*
B.ep.253. *critate, non pigrè.* Hoc medium tanti fecit S. Bernardus, vt nomenclaturam perfectionis illi tribuerit. *Indefessum proficiendi studium, & iugis*, scribit ad Abbatem Guarinum, *conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Quod si studere perfectioni, esse perfectum est, profecto nolle proficere deficere est. Vbi sunt ergo, qui dicere solent, sufficit nobis, nolumus esse meliores, quam Patres nostri?*

V. Mortificatio affectuum, perturbationumque animi. Et hoc inter media ad perfectionem obtinendam opportuna retulit in libro
C.lib.4.c.vlt. de institutis renunciantium CASSIANVS. *Audi*, ait, *paucis ordinem, per quem ascendere ad perfectionem summam sine vllo labore ac difficultate valeas. Principium nostræ salutis sapientiæq; secundum Scripturas timor Domini est: De timore Domini nascitur compunctio salutaris: De compunctione cordis procedit abrenunciatio, id est, nuditas & contemptus omnium facultatum. De nuditate humilitas procreatur. De humilitate mortificatio voluntatum generatur: Mortificatione voluntatum extirpantur atq; marcescunt vniuersa vitia. Expulsione vitiorum virtutes fructificant atque succrescunt. pullulatione virtutum puritas cordis acquiritur: puritate cordis Apostolicæ*
Ib.c.35. *charitatis perfectio possidetur.* Quemadmodum autem mortificare affectus nostros possimus non longe ante his verbis exposuit. *Sicut in-*
Gal.6,14. quiens, *crucifixus quis* (alludit autem ad Apostoli verba dicentis se esse mundo crucifixum) *iam non pro animi sui motu membra sua quoquam mouendi vel conuertendi habet potestatem; ita & nos voluntates nostras ac nostra desideria, non secundum id quod nobis suaue est, ac delectat ad præsens, sed secundum legem Domini, quo nos illa constrinxerit, applicare debemus. Et sicut is qui patibulo crucis affigitur, non iam præsentia contemplatur, nec de suis affectionibus cogitat, non pro die crastino cura solicitudineq; di-*

stendi-

flenditur, nulla possidendi concupiscentia permouetur, nulla superbia, nulla contentione, nulla æmulatione succenditur, non de præsentibus dolet iniuriis, non præteritarum iam recordatur, seque cum adhuc spirat in corpore cunctis elementis credit esse defunctum, illuc præmittens sui cordis intuitum, quo se non dubitat ilico transiturum: ita nos quoque timore Domini crucifixos oportet his omnibus, non solùm carnalibus vitiis, verum etiam ipsis elementis mortuos esse, illuc habentes oculos animæ nostræ defixos, quo nos sperare debemus momentis singulis migraturos. Hoc enim modo mortificatas poterimus vniuersas concupiscentias nostras, & affectus habere carnales. Vnde Sanctus AVGVSTINVS docet incremẽtum perfectionis vel caritatis æstimari debere secundum maiorem mortificationem affectuum, & subactionem cupiditatum carnalium. Nam in libro 83. quæstionum sic loquitur. *Nutrimentum charitatis est imminutio cupiditatis, perfectio, nulla cupiditas. Quisquis igitur eam nutrire vult, instet minuendis cupiditatibus.* A. q 36.

VI. Expulsio vitiorum; hanc enim CASSIANVS supra mortificationi voluntatum subiecit. Eam sæpe inculcat Apostolus, vt ad Romanos. *Vetus*, inquiens, *homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati.* Et ad Corinthios. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei.* Et ad Ephesios. *Deponite vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris.* Vnde S. BASILIVS de institutione monachorum scribit, *Christianum qui ingreditur genus vitæ, quod est secundum philosophiam, id est, secundum virtutis perfectionem, vitiosas animi affectiones diuersas, quibus anima inficiolet debere ab se segregare.* Rom. 6, 6. 2. Cor. 7. 1. Ephes. 4. 22.

VII. Insitio virtutum, quam & Apostolus expulsioni vitiorum coniunxit, cum enim dixisset de vetere homine exuendo addidit. *Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.* Vnde Cassianus collatione 14. *Actualis perfectio duplici ratione subsistit: nam primus eius est modus, vt omnium naturæ vitiorum & curationis ratio cognoscatur. Secũdus, vt ita discernatur ordo Virtutum earumq; perfectione mens nostra formetur, vt illis non iam velut coacta, & quasi violẽto imperio subdita famuletur, sed tanquam naturali bono delectetur, atq; pascatur.* Addit ibidẽ, facilius esse inserere virtutes, quã euellere vitia, *ideo fortasse, quia vitia plura sunt, q̃ virtutes, & naturæ corruptæ quasi cognata, virtutes autem extraneæ: aut etiam quia idem labor & industria, qua in vitiis conuellendis ponitur, virtutibus inserendis inseruit.* Hæc duo media, nempe fugam vitiorum, & insitionem virtutum si coniungas, efficies puritatem cordis, quam illis Eph. 4. 23. Col. 3. 10. C. c. 3.

proxime subiecit Cassianus; itaque nihil opus est de ea sigillatim dicere.

IIX. Medium sit Oratio, cum enim perfectio in charitate sit eximium Dei donum, atque adeo omnium nobilissimum, mirum non est, quod ad illud impetrandum oratione opus habeamus. Vnde S.
A.conc.17. Augustinus in psalmum 118. scribens. *Cui*, ait, *donatur à Deo charitas Dei, & propter Deum charitas proximi profecto instanter orare debet, quo tantum sibi augeatur hoc donum, vt non solum pro illo contemnat delectationes ceteId c.3 & 4. ras, sed etiam quaslibet perferat passiones.* Et libro 8. confessionum. *Hei mihi quam excelsus es in profundis, nunquam recedis, & vix redimus ad te. Age Domine, & fac, excita & reuoca nos: accende & rape: flagra & dulcesce: iam*
Id c 26. *amemus & curramus.* Et libro de natura & gratia. *Sicut oculus corporis etiam plenissimè sanus nisi candore lucis adiutus non potest cernere, sit homo etiam perfectissimè iustificatus, nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, recte non potest viuere.*

Ps 5.5. IX. Meditatio crebra rerum diuinarum, de qua loquebatur rex
Ps.38.4. Dauid cum diceret. *Mane astabo tibi & videbo*, vel vt legit Augustinus,
Ps.118.18. *contemplabor.* Et. *In meditatione mea exardescet ignis.* Et. *Reuela oculos meos,*
Ib 34. *& considerabo mirabilia de lege tua.* Et. *Da mihi intellectum, & scrutabor le*
2.Cor.4 18. *gem tuam.* Et S. Paulus in altera ad Corinthios. *Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videtur, temporalia sunt,*
P.q 5. *quæ autem nõ videntur, æterna.* De quo medio ita scribit S. Basilius in regulis fusius disputatis, ad eos qui seculo renuntiarant. *Omni custodia custodiendum fuerit cor nostrum, neq; patiendum, vt assidua de Deo cogitatio ex animis nostris elabatur, neue eorum, quæ mirabiliter ab eis facta sunt, memoria contaminetur per futiles & euanidas cogitationes: contraq; illud agendum assiduè, vt ex purissima ac perpetua recordatione impressam in animis nostris piam de Deo cogitationem, velut indelebile aliquod signum circumferamus. Siquidem hæc est ratio, per quam erga Deum acquiri charitas consueuit, quæ simul cum ad conficienda Dei mandata nos excitet, tum vicissim quoq; ab ijsdem ipsa ad perpetuitatem stabilis conseruetur.*

X. & postremum medium est, Vti Duce & Magistro, qui viam
C. c.11. coll.2. perfectionis ostendat. *Cum enim omnes artes ac disciplinæ*, ait Cassianus, *humano ingenio repertæ, quæ nihil amplius, quam huius vitæ commodis prosunt, recte tamen à quoquam sine instituentis doctrina nequeant comprehendi, quam ineptum est credere, hanc solam non egere doctore, quæ & inuisibilis & occulta est, & quæ non nisi corde purissimo peruidetur: cuius error non temporale damnũ nec quod facile reparetur, sed animæ perditionẽ parit, mortemq;*
Deut.32.7. *perpetuam?* Spiritus sancti certè hæc sunt salutaria monita ad nos. *Inter*
Eccli.37.12. *roga Patrem tuum & annuntiabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi.* Et. *Cum*

viro

viro irreligioso tracta de sanctitate, & cum iniusto de iustitia, &c. *Sed cum viro sancto assiduus esto, quemcunq; cognoueris obseruantem timorem Dei. Anima viri sancti enuntiat aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.* Et S. Paulus ad Romanos. *Non plus sapere, quam oportet sapere. sed sapere ad sobrietatem. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.* Rom. 12. 16. Vnde S. Basilius in Isaiam. *Intolerabilis est superbiæ argumentum existimare se nullius egere consilio, sed sibi vni attentum esse, quasi solus possit sibi consilio decernere, quæ optima sunt.* B. in c. 1. S. Ambrosius de Officiis libro primo. *Si hi qui sunt ignari locorum cum solertibus viarum iter adoriri gestiunt, quanto magis adolescentes cum senibus debent nouum sibi iter vitæ aggredi, quominus errare possint, & à vero tramite virtutis deflectere.* A. c. 43. S. Hieronymus ad rusticum monachum. *Mihi quidem placet, vt habeas sanctorum contubernium, nec ipse te doceas, & absq; doctore ingrediaris viam, quam nunquam ingressus es.* H. ep. 4. Et S. Bernardus ad Ogerium. *Qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum subdit.* B. ep. 87. Plura in PANARIO require V. *Iudicium proprium.*

VIDE V. *Abnegatio. Charitas Dei & proximi. Conscientia examen. Contemplatio. Familiaritas cum Deo. Martyrium. Oblatio sui. Profectus spiritualis. Sapientia. Virtus.*

PERSEVERANTIA.

VIDE V. *Inconstantia. in* PANARIO.

PIETAS IN DEVM.

VIDE V. *Religio.*

PIETAS

in Parentes.

CAPVT I.

Quid nomine pietatis intelligatur.

A.G.I. HVIVS vocis significationem accuratè tradit S. Augustinus libro decimo de ciuitate Dei. *Pietas*, inquiens, *propriè Dei cultus intelligi solet, quam Græci* εὐσέβειαν *vocant. Hæc tamen & erga parentes officiosè haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordiæ frequentatur, quod ideo arbitror euenisse, quia hæc fieri præcipue DEVS mandat, eaque sibi vel pro sacrificiis vel præ sacrificiis placere testatur.* Nos de secunda vocis significatione hic agemus, quam M. T. Cicero in Somnio Scipionis vsurpauit, dum ait. *Cole pietatem, quæ cum sit magna in parentibus & propinquis, tum in patriam maxima est.* Sic autem agemus de pietate filiorum erga parentes, vt adiungamus etiam (quoniam eiusdem argumenti est) de pietate parentum ergo filios.

HANC pietatem alioquin naturæ consentaneam imperauit nobis Deus in quarto Decalogi præcepto, vt cum dixit in exodo. *Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quã Dominus Deus tuus dabit tibi.* Et in Deuteronomio. *Honora patrem tuum & matrem tuam, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore & bene sit tibi.* Et in Prouerbiis Salomonis. *Audi patrem tuum qui genuit te, & ne contemnas cum senuerit mater tua.* Et. *Gaudeat pater tuus & mater tua, exultet quæ genuit te.* Et apud Ecclesiasticum. *Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore, & qui obedit patri, refrigerabit matrem.* Et apud Tobiam. *Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius.* Et Christus ad iuuenem diuitem inter mandata seruanda, *Honora*, inquit, *patrem tuum & matrem tuam, Diliges proximum sicut teipsum.* Et Paulus ad Ephesios. *Filij obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim iustum est. Honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum in promissione, vt bene sit tibi & sis longæuus super terram.* Et ad Colossenses. *Filij, obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino.*

Exo. 20.12. Deut. 5.16. Prou. 23.22. Eccli. 3.6. Tob. 4.3. Matt. 19.19. Col 3.20.

NATVRA eandem pietatem docuit Ethnicos. Pythagoræ dictum est. *Parentes honora, & qui genere tibi proximi sunt.* Et PITTACI vnius è 7. Sapientibus. γονέας αιδ'ε. *Parentes venerare.* PLATO in libris de legibus. *Existimandum est nullum apud Deos magis honorandum simulachrum nos habere debere, quam patres & auos senio confectos, matresque simul, quibus honoratis DEVS gaudet.* EVRIPIDES in Hercule. *Nihil est tam honorificum liberis, quam debitum honorem parentibus offerre.* ARISTOTELES octauo Ethicorum. *Natura pater filiorum, & aui nepotum, & rex eorum quibus præsidet imperium obtinet. hæ autem amicitiæ in excellentia consistunt, quapropter & honorantur ipsi parentes.* A.c.11. Et 8. Topicorum. *Qui dubitat, num oporteat Deos venerari, aut parentes honorare, non eget ratione sed pœna.* Marcus Tullius primo de officiis. *Si comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum sit officij, principes sunt, patria, & parentes, quorum beneficiis maximè obligati sumus: proximi liberi, totaque domus.* Et post reditum ad Senatum. *Parentes carissimos habere debemus, quod ab his vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita est.* Et de aruspicum responsis. *Parentibus nos primum natura conciliat.*

CAPVT II.

Quæ pietatis officia filij debeant parentibus.

FILII parentibus debent primo officium honoris & reuerentiæ, vtliquet ex testimoniis scripturæ allatis. Debent autem, verbo, ore & opere. Vnde Ecclesiasticus. *In opere & sermone, & omni patientia honora patrem tuum.* Eccli.3.9. S. Hieronymus tractans verba illa. *Honora patrem & matrem primus gradus pietatis est, iste* inquit, *vt quos auctores sibi voluit esse Deus, honores obsequiis, abstineas contumeliis, sed nec vultu lædēda est pietas parentum, meretur cæcitatis subire supplicium, qui parentum vultus toruo visu despexerit.* Et S. Ambrosius lib. 8. in Lucam. *Honora tuos parentes, quia suos Dei filius honorauit: legisti enim. Et erat subditus illis. Si DEVS seruulis, quemadmodū tu parentibus. Honorabat igitur Ioseph & Mariā Christus non naturæ debito, sed pietatis officio. Honora ergo & tu parentes.* A.c.17. Luc.2.51. Et lib. primo de officiis. *Est bonorum adolescentium timorem Dei habere, & deferre parentib. honorem, habere senioribus reuerentiam. Vt.n. in senib. grauitas, in iuuenibus alacritas, ita, in adolescentibus verecundia velut quadam dote cōmendatur natura. Erat Isaac Deum timens, vtpote Abrahæ indoles, honorem deferens patri vsque eo, vt aduersus paternam voluntatem nec mortem* A.c.17.

recusa-

Gen. 22. *recusaret.* Cyrillus Alexandrinus libro 4. in Genesin. *Qui rectam viam sequi voluerint, mirum in modum proficient, si didicerint nullam rem excellentiorem fore quam pietatem filiorum, obseruantiamque in suos parentes. Quod autem parentes res sanctissima inter omnes nationes habeatur, lex quoque diuina plane docebit: quæ cum iussisset Deum vnum ex toto animo, totoque corde oportere diligere, hoc etiam addidit. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt bene tibi sit. Parentes enim imaginem Dei quodammodo gerunt.*

II. Debent officium timoris, & amoris, sed magis amoris. Nam Leuitici 19. dicitur. *Vnusquisque patrem suum, & matrem suam timeat.* Et. *Diliges amicum tuum sicut teipsum, dicit Dominus,* at quis filiis amicior esse debet parentibus? De hoc officio ita differit S. Bas. in hæxamero. *Vos porro filij amate & colite parentes. Vos parentes nolite ad iracundiam filios prouocare. Nunquid & natura ea non dicit? Nihil noui diuus Paulus dicit, sed naturæ vincula vincit, insuperque præstringit. Nam vnde fit, vt in obuium quidem tam copioso numerosoque grege è stabulis exiliens agnus matris suæ continuo percipiat vocem, ad eam properet, atque lactis fontes proprios rectà petat, papillisque maternis contentus sit, etiamsi perperam habeant succi præteritis haud paucis vberibus lacte distentis? Quin mater ipsa inter tam multos agnos eum internoscit vt proprium?* S. Hieronymus ad Theophilũ aduersus errores Io. Hierosolymitani. Amari parẽs debet. *Amari parens & Episcopus debet, non timeri. Antiqua sententia est. Quem metuit quis, odit; quem odit, periisse cupit. Vnde in nostris literis cum initia paruulorum in timore consistant, perfecta dilectio foras mittit timorem.* Sanctus Ambrosius in psalmum 118. *Naturam interroga,* (inquit Christus) *quid exegerim, quæ vtique auctoris arbitrium genitali singularum necessitudinem testatur affectu. Amare parentes filios lex naturæ est. Diligere fratres naturæ prærogatiua est, quæ eodem domicilio diu fotos assuefecit ad gratiam charitatis.* Sanctus Gregorius in psalmos pœnitentiales. *Filij Ecclesiæ in hoc quod Deum toto corde diligunt, patrem se Deum habere euidenter ostendunt. Filiorum enim est diligere, non timere.* Huc tendit illud Terentij in Adelphis.

Leuit. 19. 3. Ib. 19. B. hom. 9. H. ep. 62. A. serm. 15. G. in 4 psal.

Hoc patrium est potius consuefacere filium,
Sua sponte recte facere, quam alieno metu.
Hoc Pater ac Dominus interest: hoc qui nequit,
Fateatur se nescire imperare liberis.

Et CICERO, post reditum ad Senatum. *Parentes charissimos habere debemus quod ab his vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita est.* Et pro Cluentio. *Nullum est nomen amantius, indulgentiusque quam maternum* Seneca libro tertio de beneficiis. *Parentes suos non amare impietas est, non agnoscere insania.* S. c. 1.

III. De-

III. Debent iis officium parendi & obsequendi in omnibus, quæ voluntati diuinæ non repugnant. Idcirco Apostolus commonefecit tam Ephesios, quam Colossenses, vt filij parentibus obedirent in Domino. Vnde S. Hieron. in epistolam ad Ephesios. *Ambiguè*, inquit, *dictum, Vtrum in Domino parentibus suis filij debeant obedire, an certe parentibus suis filij obediant in Domino. Quod vtrumq; faciendum, vt in his parentibus, qui nos in Domino genuere, qualis fuit Paulus & Apostoli obediamus, & ea faciamus quæcunq; præceperint: & parentibus de quibus secundum carnem nati sumus obtemperemus in Domino, implentes ea quæ non sunt Domini contraria voluntati.* Sapiens, & modum, quo perfectè officium hoc præstari queat insinuat, dum ait, *Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi Dominis seruiet his qui se genuerunt.* Sic teste Petro Apostolo, Sara obediebat quondam Abrahæ, *Dominum eum vocans.* Sic Christus Dominus, qui venerat vt in forma serui ministraret, & non ministraretur, velut seruus fuit quoq; subditus parentibus suis, nam Lucas dicit. *Et erat subditus illis.*

Eph. 6. 1. Col. 3. 20. H. lib. 3. comm. Eccli. 3. 8. 1. Pet. 3. 6. Luc. 2. 51.

IV. Debent iis officium subministrandi omnia ad victum & amictum necessaria, cum iis fuerint destituti, id enim verbo *honorandi* significari in præcepto Decalogi, ex ipsa Scriptura probant sancti Patres, vt S. Ambrosius in Lucam. *Est autem honor non solum honorificentiæ, sed etiam largitatis. Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Honor enim est deferre pro meritis. Pasce patrem tuum, pasce matrem tuam. O fili, quantum tibi sumes iudicium, si non pascas parentem? Illi debes, quod habes, cui debes, quod es. Si non propter gratiam & salutem propter verecundiam pasce.* S. Hieron. in Matthæum. *Honor in Scripturis non tantum in salutationibus & officiis deferendis, quantum in eleemosynis, ac munerum oblatione sentitur. Honora, inquit Apostolus, viduas, quæ verè viduæ sunt, hic honor donum intelligitur. Et in alio loco, Presbyteri duplici honore honorandi, maximè qui laborant in verbo & doctrina Dei. Præceperat Dominus, vel ætates, vel penurias parentum considerans, vt filij honorarent, etiam in vitæ necessariis ministrandis parentes suos. Hanc prouidentissimam Dei legem volentes scribæ & Pharisæi subuertere docuerunt pessimos filios, vt quæ parentibus erant offerenda, Deo vouerēt, &c.* Deinde Ecclesiasticus. *In opere*, inquit, *& sermone, & omni patientia honora patrem tuum.* Et iterum. *Fili suscipe senectam patris tui, & nō contriste eum in vita illius, & si defecerit sensus, veniā da, & ne spernas eum in virtute tua: Eleemosyna enim patris non erit in obliuione.* Et rursus. *Quam malæ famæ est, qui derelinquit patrem, & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem.* Præterea Apostolus in priore ad Timotheum ita loquitur. *Si quis suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, &*

A. lib. 1. c. 17. 1. Tim. 5. 3. H. lib. 2. c. 15. 1. Tim. 5. 3. Ib. v. 17. Matt. 15. 5. Eccli. 3. 9. Ib. 12. Ib. 18. 1. Tim. 5 & 8.

est infideli deterior. Qui autem magis sui, & domestici censeri debent liberis, quam parentes? Denique habemus exemplum Christi Domini, qui de cruce matrem suam commendauit Ioanni Euangelistæ. *Deinde,* inquit Ioannes, *dicit discipulo. Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.* Quæ verba expendens Sanctus Augustinus tractatu 119. in Ioannem. *Exemplo*, ait, *suo suos ministros instruxit præceptor bonus, vt à filiis piis impendatur cura parentibus, tanquam lignum illud, vbi erant fixa membra morientis etiam cathedra fuerit magistri docentis. Ex hac sana doctrina didicerat Paulus Apostolus, quod docebat, quando dicebat. Si quis autem suis, & maximè domesticis non prouidet, fidem negauit, & est infideli deterior. Quid autem tam cuique domesticum quam parentes filiis, aut parentibus filij? Huius itaque celeberrimi præcepti ipse magister sanctorum de seipso constituebat exemplum, quando non vt famula Deus quam creauerat & regebat, sed vt matri homo, de qua creatus fuerat, & quam relinquebat alterum pro se quodammodo filium prouidebat. Nam cur hoc fecerit, quod sequitur, indicat. Ait enim Euangelista. Ex illa hora accepit eam discipulus in sua, non prædia, quæ nulla propria possidebat, sed officia, quæ propria dispensatione exequenda curabat.* Huc vsque Augustinus. Addam hic hominis Ethnici nunquam satis laudatam de hoc argumento sententiam, nempe SENECÆ, qui disputans, possintnè liberi parem reddere pro beneficiis acceptis gratiam, tandem concludit. *Nulla vi verborum, nulla ingenij facultate exprimi potest, quantum opus sit, quam laudabile, quamque nunquam à memoria hominum exiturum, posse hoc dicere. Parentibus meis parui, cessi: imperio eorum, siue æquum siue iniquum fuit obsequentem, submissumque me præbui: ad hoc vnum contumax fui, ne beneficiis vinceret. Certate obsecro vos, & fusi quoque restituite aciem. Felices, qui vicerint, felices qui vincentur. Quid eo adolescente præclarius, qui sibi ipsi dicere potuit, nec enim fas est alteri dicere. Parentem meum beneficiis vici? Quid eo fortunatius sene, cui omnibus vbique prædicabit, à filio suo se beneficiis victum. Quid autem est felicius, quam sibi cedere?*

Ioan. 19. 27.

A. c. 19. Io.

1. Tim. 5. 8.

S. lib 3. de benef. c. 38.

Sanctus Basilius quoque & ex eo Sanctus Ambrosius in hexæmero suo ad pudefaciendos filios ingratos, qui necessaria subsidia parentibus senio grauatis subtrahunt, ita scribunt. *Quam verò*, ait Ambrosius, *rationabilium excedat pietatem ac prudentiam Ciconia clementia, considerandum. Nam depositi patris artus per longæuum senectutis plumarum tegmine alarumque remigio nudatos circumstans soboles pennis propriis fouet. Et quid dicam? collatitio cibo pascit, quando etiam ipsa reparat natura dispendia, vt hinc atque inde subleuantes senem fulcro alarum suarum ad volandum exerceant, & in pristinos vsus desuetæ iam reuocent pij patris membra.*

B. hom. 8.

A. lib. 5. c. 16.

bra? Quis nostrum leuare ægrum non fastidiat patrem? Quis fessum senem suis humeris imponat, quod in ipsa historia vix credibile habetur? Quis, vt pius sit, non hoc seruulis mandat obsequium? At verò auibus non est graue, quod pietatis est plenum, non est oneroſum, quod soluitur naturæ debito. Est enim vectura pietatis, quod eo vsque frequenti testificatione percrebuit, vt congruæ mercedem remunerationis inuenerit. Nam Romanorum vsu pia auis vocatur. Habet etiam vniuersorum suffragia: nam retributio beneficiorum ἀντιπελάργωσις vocatur. πέλαργος enim ciconia dicitur. Virtus itaque ab his nomen accepit, cum relatio gratiarum ciconiæ vocabulo nuncupatur.

CAPVT III.

Cur liberi hæc officia debeant parentibus.

QVOD liberi hæc omnia officia debeant parentibus perspicuum est, nempe ob multa & magna beneficia ab illis accepta. Vnde Apostolus, *Filij*, inquit, *obedite parentibus vestris in Domino. hoc enim iustum est.* 2. quia Deus ita præcepit. Vnde idem Apostolus ad Colossenses. *Filij, obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est in Domino*, id est, præcepit Dominus; ait Theodoretus. Et Syracides. *Deus honorauit Patrem in filiis, & iudicium matris exquirens firmauit in filios.* Honorauit autem, quia filiis præcepit, vt honore afficerent patrem: iudicium verò matris firmauit, quia iussa matris suo præcepto rata fecit. Quare & mox subiecit. *Qui timet Dominum, honorat parentes.* Beneficia autem parentum scriptura non reticuit, nam cum Tobias filio dixisset. *Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius*, addit. *Memor enim esse debes; quæ & quanta pericula passa sit propter te in vtero suo.* Non tacuerunt S. Patres. Sanctus Ambrosius in Lucam. *Disce, quid parentibus tuis debeas. Tu matri debes pudoris iniuriam, virginitatis dispendium, partus periculum, matri longa fastidia, discrimina, cui miseræ in ipsis votorum fructibus maius periculum est, & cum ediderit, quod optauit, partu absoluitur, non timore. Quid anxios patres loquar pro filiorum profectu multiplicatos alienis vsibus census, iactaque agricolæ semina posterorum ætatibus profutura? Nonne pro his obsequia saltem oportet rependi?* Et infra. *Pasce matrem tuam, etsi paueris matrem, adhuc non reddi.*

Eph. 6. 1. Eccli. 3. 3.

Ib.

Tob. 4. 5.

A. lib. 2. c. 3.

Id lib. 8. c. 17.

reddidisti dolores, non reddidisti cruciatus, quos pro te passa est, non reddidisti obsequia, quibus illa te gestauit, non reddidisti alimenta, quæ tribuit tenero pietatis affectu, immulgens labris tuis vbera: non reddidisti famem, quam illa pro te tolerauit, ne quid quod tibi noxium esset, ederet, ne quid quod lacti noceret, hauriret. Tibi illa ieiunauit, tibi manducauit, tibi illa quem voluit cibum non accepit, tibi quem noluit cibum sumpsit, tibi vigilauit, tibi fleuit, & tu illam egere pateris?

TERTIO debent hæc officia parentibus, quia Deus ea præcepit serio, id est, adiuncta comminatione grauissima si secus faciant, eos non audiendo, non honorando, non pascendo, sed contemnendo, dedecore vel more afficiendo. Qua de re multa habes in diuinis litteris, vt in Exodo. *Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur. Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur.* Et in Leuitico. *Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur: Patri matriq; qui maledixerit, sanguis eius sit super eum.* Et in Deuteronomio. *Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audierit patris ac matris imperium, ducent ad seniores ciuitatis, dicentq; ad eos. Filius noster iste proteruus & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuria atq; conuiuiis, lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, vt auferatis malum de medio vestri, & vniuersus Israhel audiens, pertimescat.* Et iterum. *Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem, & dicet omnis populus, Amen.* Deinde in Salomonis Prouerbiis. *Qui maledicit patri suo & matri, extinguetur lucerna eius in mediis tenebris.* Et. *Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit, hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.* Et. *Oculũ, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.* Et in Ecclesiastico. *Quam malæ famæ est, qui derelinquit patrem, & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem?* Vnde S. Ambrosius loco supra citato. *Honora patrem tuum & matrem tuam. Primus enim gradus iste pietatis est, namque hos auctores tibi esse voluit Deus. Honora obsequiis, vt abstineas à contumeliis, quia ne vultu quidem lædenda est pietas parentum. Sed parum est non lædere, quia lex prospexit ne patiantur iniuriam. Qui enim maledixerit patri vel matri, morte morietur. Tu honora, vt bonus sis. aliud est legis beneficium, aliud pietatis officium.* Ethnicorum dicta prætermitto.

Exod. 21. 15. Leu. 20. 9.

Deu. 21. 18.

Ib. c. 27.

Prou. 20. 20. Ib. 28. 24.

Ib. 30. 17.

Eccli. 3. 18. A. l. 8. in Lucam Cap. 17.

CAP.

CAPVT IV.

Quantus fructus ex his officiis in liberos dimanet.

PRIMVM fructum Deus ipse præcepto de honorandis parentibus adiunxit in Deuteronomio, dicens. *Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & bene sit tibi.* Et repetiuit S. Paulus *Honora*, &c. *quod est mandatum primum in promissione, vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram.* Vbi hoc mandatum primum dicitur in promissione, vt habet commentarius S. Ambrosij, & Augustini, vel quia primum est in secunda Decalogi tabula, habetq; promissionem illam. *Vt bene sit tibi*, &c. Vel quia cum sæpe in Scriptura promittatur longæuitas mandata Dei præstantibus, ea tamen primo promittitur honorantibus parentes, idq; rectè. Nam cum homines soleant ex operibus suis fructum & vtilitatem quærere, ex parentibus autem declinantibus ad mortem non videatur magna speranda vtilitas, ideo Dominus Deus voluit aliquid promittere honorantibus parentes, nempe longam vitam, eo quod gratus super accepto beneficio, dignus est cui acceptum beneficium conseruetur, ingratus autem acceptum beneficium meretur perdere. Quod beneficium cum filio sit vita, quam à parentibus accepit, iustum est, vt si honorando parentes gratum se præbuerit, vita ei conseruetur, hoc est, diu viuat. Nec solum longam vitam promittit Dominus, sed *vt bene sit tibi*, inquit, hoc est, vt felicem & iucundam ducas vitam. omnia enim quæ ad vsum huius vitæ pertinent, promittuntur honoranti parentes, vt sunt honor, dignitas, opes, lætitiæ & successus ex animi sententia. Vnde Sapiens. *Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.* Dices, multos morigeros citò mori, & immorigeros diu viuere. Respondeo iuxta doctrinam S. Augustini libro primo de ciuitate Dei, non ideo falsam reddi Dei promissionem, quia si morigeris eam non præstet in hac vita, abunde compensabit in altera: sicut nemo violatæ promissionis eum arguerit, qui cum ceruisiam promiserit, postea dat eius loco vinum. Subiiciã memorabile exemplum ex S. Bernardino de adolescente, cui ob inobedientiam vita abbreuiata est. *Nostra ætate*, ait, *in Hispania citerioris oppido, cui nomẽ Sui, non ita procul Valentia adolescẽs fuit, qui per parentum inobedientiam eo deuenerat, vt anno 18. propter latrocinia & publica facinora in vincula coniectus, & suspendio damnatus sit. Erat etiã tum*

Deut. 5. 16. Eph. 6. 1.

Amb. in ep. ad Eph. Aug. l. de 10. chordis.

Prou. 1. 8.

c. 8.

prorſus imberbis. pendenti verò iam atque exanimi ſubito prorumpit barba moxque ſpectante populo, tum illa, tum coma capitis plane caneſcunt, vt ætatem referret hominis nonagenarij. Miraculo rei accitus cum populo & toto clero accurrit Epiſcopus. Omnes in genua proſtrati exſpectant, dum oſtẽdat Deus, quid ſibi monſtrum hoc velit. Atque ecce tibi Epiſcopus editiorem capiens tumulum, ad omnes ait Voluiſſe Deum oſtendere, quantum de vita iis detrahat, qui de parentum obedientia detraxerunt, Victurum enim fuiſſe hunc iuuenem ad eam ætatem, quæ iam apparebat in facie, niſi ipſos ſeptuaginta annos parentum inobedientia detraxiſſet. Ita habet Dominica Quadrageſimæ ſermone 17. art. 3. c. 1.

Eccli. 3. 5. COMPLVRES alios fructus coarceruat Eccleſiaſticus. *Sicut qui theſaurizat*, ait, *ita & qui honorificat matrem ſuam*, hoc eſt, multa bona ſpiritualia & temporalia accumulat. 2. *Qui honorat patrem ſuum, iucundabitur in filiis, & in die orationis ſuæ exaudietur*, hoc eſt, abundabit liberis, & votorum ſuorum compos fiet. 3. *Qui honorat patrem ſuum, vita viuet lõgiore, & qui obedit patri, refrigerabit matrem*, id eſt, pro doloribus & curis afficiet gaudio. 4. *Honora patrem tuum vt ſuperueniat tibi benedictio ab eo, & benedictio illius in nouiſſimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta.* Qua ſententia indicatur, quanti Deus faciat benedictionem, vel maledictionem filiorum à parentibus profectam, cum Deo faciente fiat, vt ad benedictionem parentum, filiorum familiæ & res ſtabiliantur; contra verò vt ad maledictionem eorundem fundamenta domorum eradicentur, id eſt, penitus eorum familiæ euertantur. Id patuit in Iac. benedicto ab Iſaac. In Ephraim & Manaſſe, & duodecim patriarchis à Iacob. benedictis, & multo antiquius in benedictione & maledictione Noe. S. Au-

Act. 8. guſtinus libro 22. de ciuitate Dei, de 10. filiis à matre maledictis ita ſcribit. *Decem quidam fratres fuerunt, quorum ſeptem ſunt mares, tres fœmina de Cæſarea Cappadociæ ſuorum ciuium non ignobiles maledicto matris recenti patris eorum obitu deſtitutæ, quæ iniuriam ſibi ab eis factam acerbiſſimè tulit, talipœna ſunt diuinitus coerciti, vt horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum. In qua fœdiſſima ſpecie oculos ſuorum ciuium non ferentes, quaquauerſum cuique ire viſum eſt, totopæne vagabantur orbe Romano. Ex his etiam ad nos venerunt duo frater & ſoror, Paulus & Palladia, multis aliis locis miſeria diffamante iam cogniti.* Deinde fusè narrat, quomodo ad memoriam Stephani martyris à tremore liberati ſint, toto populo ſpectante, & maximo clamore Deo & Martyri gratias agente.

CAP.

CAPVT V.

Liberos non semper esse obligatos ad dicta obsequia præstanda parentibus.

ETSI mandato diuino filii teneantur obsequi parentibus, non tamen tenentur, quotiescunque parentum voluntas repugnat cum diuina voluntate. *Oportet enim, Deo magis obedire,* ait Petrus cum Apostolis in Actis, *quam hominibus.* Et Christus cuidam discipulo postulanti, vt prius sepeliret patrem suum, respondit. *Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Et rursus alibi. *Qui amat patrē aut matrem plusquam me, non est me dignus.* Et iterum. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem suam, &c. adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Deinde Apostolus in epistola ad Ephesios & Colossenses, vbi filios iussit obedire parentibus, addit *in Domino*, hoc est, cum mandatum parentum conspirat cum Domini Dei voluntate, vt expositum S. Hieronymus & Chrysostomus in commentariis. Vnde S. Ambrosius in psalmum 118. *Fortasse dicat aliquis. Tu Domine Iesu legem dedisti dicens. Dilige Dominum Deum tuum, dilige proximum tuum: & vt impleres hanc legem venisti. Dixisti per legem. Honora patrem & matrem, & in Euangelio iubes, vt parentes oderim? Quomodo sibi conueniunt ista præcepta? Sic mitis & humilis corde venisti? non possum saluo pietatis iure odisse patrem, cui debeo quod creatus sum.* Et infra responsum dans ait. *Denique ipse Christus in Euangelio euidenter exposuit, qua ratione nostros debeamus odisse dicens. Qui diligit patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus. Non dixit indignos esse, qui parentes suos diligunt, sed eos indignos ait, qui plus parentes, quam Christum diligunt. Si enim ideo deferimus parentibus, quia nostræ generationis auctores sunt, quanto magis Christum oportet amare, qui ipsorum est auctor parentum. Isti dederunt, quod non potestatis est, sed ministerii sui; Christus dat salutem, qui parentum beneficia conseruat.* Sanctus Hieronymus ad Furiam, de Virginitate seruanda. *Honora*, inquit, *Patrem tuum, sed sit e à vero patre non separat. Tamdiu scito sanguinis copulam, quamdiu ille suum nouerit creatorem. Alioquin Dauid protinus tibi canet. Audi filia, & vide & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum & domum patris tui, & concupiscet rex decorē tuum, quia audisti: qa vidisti: qa inclinasti aurē tuā, & popul: tui, domus patris tui oblitae es.* Et ad Nepotianū

Act 5.30. Matt.8.21. Matt.10.37. Luc.14.26. Eph.6.1. Col.3.20. Amb serm.15. Hier.ep.10. Psal.44.12. Id.ep.2.

Ecce

Ecce aduersarius in pectore tuo Christum conatur occidere. Licet paruulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine & scissis vestibus vbera, quibus te nutrierat mater ostenda: licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est in hac re esse crudelem. Scitum est & illud Chrysostomi in Ioannem. *Cum spiritualia impediunt parentes, ne cognoscendi quidē sunt: ita cum nihil impediunt, merito omnia ijs sunt tribuenda, & omnibus ipsi anteferendi.* S. Augustinus ad Lætum. *Sicut praeceptum quo perdere iubemur animam nostram, non ad id valet, vt se quisque interimat quod inexpiabile nefas est: & tamen valet, vt interimat in se carnalem affectum animæ, quo cum impedimento futura vitæ praesens vita delectat. Hoc est enim quod dictum est: oderit animam suam, & perdat eam. Quod tamen diligendo fit, quandoquidem apertissimè fructum eiusdem animæ acquirendæ in eodem praecepto commemorat, dicens. Qui perdiderit eam in isto seculo, in vita æterna inueniet eam. Ita de parentibus rectissimè dicitur, vt qui eos amat, perdat eos, non more parricidarum interficiens, sed spirituali gladio Verbo Dei carnalem affectum eorum, quo & seipsos, & eos quos genuerunt irritamentis huius seculi obligare conantur, piè fidenterque percutiens & occidens, illud in eis viuere faciat, quo fratres sunt, quo cum filiis suis temporalibus parentes æternos Deum Ecclesiamque cognoscunt.* Et in libro contra Adimantum Manichæi discipulum, qui, contendebat propter testimonia initio citata nouum testamentum repugnare veteri, allegat pro contemptu parentum locum ex Deuteronomio. *Qui dicit patri,* inquit, *aut matri, non noui vos, & qui filios suos non agnoscit, ipse autem cognouit testamentum tuum.* & ideo vetus non repugnare nouo dicenti, odiendos parentes. *Ex quo,* addit, *manifestum est, & honorem parentum in gradu suo esse seruandum, & eos tam in diuini amoris comparatione, praesertim si impedimento sunt, nulla dubitatione oportere contemni.*

C.hom.84.

A.ep.38.

A.c.6.

Deut.33.9.

Ex qva doctrina liquet posse aliquem, si parentes impedimento sint, religiosæ vitæ statum ad quem à Deo vocatur, etiam inuitis illis inire: hoc enim est quod S. Hieronymus paulo ante dixit, *Per calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum crucis euola.* excipe casum, nisi parentes extrema vel graui inopia premantur, & aliunde non suppetunt præsidia. Tunc enim filius tenetur, vel in aliud tempus differre, vel etiam prætermittere religionis ingressum. Quod si parentes in eandem inopiam labantur post professionem solennem in religione à filio factam, filius tantum ea subsidia temporalia & spiritalia conferre tenetur, quæ saluis religionis suæ legibus, in quas iurauit, omnino poterit, sicut si vxorem duxisset, teneretur iisdem omnia suppeditare, quę saluis matrimonij legibus posset. *Sic etenim quisque,* inquit S. Gregorius libro moralium septimo, *propinquorum debet necessitatibus com-*

G.c.13

compati, vt tamen per compassionem non sinat vim suæ intentionis impediri, vt affectus quidem mentis viscera repleat, sed tamen à spiritali proposito non auertat. LEGE nostrum Gregorium à Valentia in 22. S. Thomæ disputat. 7. quæstione I. de Pietate, Puncto 2. de hoc casu differentem.

CAPVT VI.

De pietatis officiis, quæ parentes debent liberis.

PRIMVM officium, quod parentes etiam natura duce & magistra præstare debent liberis est, diligere illos; nam & feræ hoc officium præstant suis fœtibus. Vnde Sapiens. *Omne*, inquit, *animal diligit simile sibi, sic & omnis homo proximum sibi.* quis autem parenti proximior vel similior est quam filius? Et Apostolus vult à fœminis senioribus doceri adolescentulas, *vt viros suos ament, & filios suos diligant*: Sanctus Ambrosius libro de sancto Ioseph. *Amare*, inquit, *liberos dulce & impensius amare prædulce: sed frequenter amor ipse patrius, nisi moderationem teneat, nocet liberis, si aut nimia indulgentia dilectum resoluat, aut prælatio vnius cæteros ab affectu germanitatis auertat. Quid ergo? reprehendendus Iacob, quia præferebat vnum cæteris? Sed nec libertatem possumus auferre parentibus, ne eos plus diligant, quos plus credunt mereri, nec filiis resecare debemus studium plus placendi.* Idem in hexæmero pro hoc amore varia affert exempla brutorum animantium, vt piscium, hirundinis, cornicis & vrsæ M. Tullij dicta sunt. *A natura ipsa, vt eos quos genuerimus, amemus, impellimur. Feræ partus suos diligunt, & nos in liberos nostros vti debemus indulgentia. Nihil dulcius hominum generi à natura datum est, quam sui cuique liberi. Nullum est nomen amantius indulgentiusq; quam maternum.* Contra hoc officium grauiter peccant. 1. qui prolem necdum in lucem editam in vtero materno enecant. 2. qui abortum studio vel incuria procurant. 3. qui iam natos exponunt. 4. qui tam negligenter educant, vt claudi, lusci, gibbosi fiant, in ignem vel aquam cadant.

Eccli. 13. 18.
Tit. 2. 4.
A. c. 2.
Gen. 37. 3.
A. l. 5. c. 3. 17. 18. & lib. 6. c. 4.
Cic. 1. de fin. 2. de orat. post redit. ad Quir.

II. Officium est, liberos in lucem editos materno lacte alere, & non alienis nutricibus, nisi cum necessitas cogit, tradere, quod multis rationibus Phauorinus probat apud A. Gellium Noctium Atticarum duodecimo. Exemplum habemus in Scripturis sanctarum mulierum, Saræ, Annæ Samuelis, matris Machabæorum, & ipsius Dei genitricis, quæ proprios filios lactasse leguntur. Et merito, ad quid enim

AC lib. 12. c. 1.
Gen. 21. 7.
1. Reg. 1. 23.

2.Mach.7.27. Deus & natura matribus vbera præbuit, nisi vt natis submini strent lac? Certe periculosum est tenero infantulo, vt inquit Phauorinus ille, proprij, consueti, & iam cogniti sanguinis alimonia priuare. Vnde sæpe fit, vt vel cito extinguatur vel saltem imbecillior fiat, ac potius nutricem quam parentem suam loco matris habeat. Quare Sanctus Ambrosius in hexæmero ita scribit. *Discant homines amare filios ex vsu pietate cornicum, quæ etiam volantes filios comitatæ sedulo prosequuntur, & solicitæ ne teneri forte deficiant cibum suggerunt, ac plurimo tempore nutriendi officia non derelinquunt. At verò femina nostri generis cito ablactant etiam illos quos diligunt, aut si ditiores sunt, lactare fastidiunt, pauperiores verò abiiciunt paruulos, & exponunt, & deprehensos abnegant.* Et Sanctus Gregorius ad interrogationes Augustini Anglorum Episcopi. *Prima consuetudo in coniugatorum moribus effecit, vt mulieres filios, quos gignunt, nutrire contemnant, eosque aliis mulieribus ad nutriendum tradant, quod videlicet ex causa incontinentiæ videtur inuentum: quia dum se continere nolunt, despiciunt lactare quos gignunt.*

Plut. de libr. educandis.

A.c.19.

G.c.10.

III. Officium est iisdem, non quæ ad copiam & delitias, sed ad necessarium victum & amictum pertinent, prouidere in præsens & futurum tempus. *Nec enim debent*, inquit Apostolus, *filij parentibus thesaurizare, sed parentes filiis*, quod natura, inquit in eum locum Chrysostomus, eos docuit. Et Sanctus Basilius in psalmum 7. *Debetur*, ait, *liberis à parente secundum naturalis amoris affectum sustentandæ vitæ prouentus. Parentum enim est, inquit, colligere siue thesaurum recondere liberis, vt præter hoc, quod ad vitam illos genuerunt, etiam viuendi subsidia subministrent.* Contra hoc officium delinquunt, qui neglecta filiorum cura bona sua dilapidant, aut tam multa in alios conferunt, vt pro filiis alendis parum superfit, quos reprehēdit S. Augustinus in epistola ad Ediciam, quæ tam multa erogarat in pauperes, vt parum restaret filij sustentationi. Deinde, qui ob alteras nuptias initas, priorum obliuiscuntur filiorum, quos perstringit Sanctus Basilius homilia nona. Tertio, qui non aduigilant, vt tempestiuè, vel opificiū addiscant, vel rei litterariæ eo vsque operam dent, vt muneri aliquo vel seculari, vel Ecclesiastico gerendo idonei fiant. Quarto, qui plus eis locuplerandis, quam bonis moribus veraque pietate informandis studeant: quos non semel insectatur Sanctus Chrysostomus: vt homilia 60. in Matthæum & nona in priorem epistolam ad Timotheum. *Exerceamus*, inquit, *ad virtutem atque pietatem molles filiorum animos, cætera omnia secundo loco quæramus. Nam si quidem illi improbi fuerint, nihil eis pecuniæ proderunt,*

2.Corinz.14.

A.ep.199.

Ch.h.9.in 1 ad Tim.

sin

sin autem probi, nihil ex paupertate lædentur. vis filium relinquere diuitem? Benum illum ac benignum esse doce: ita enim etiam rem familiarem auctiorem facere poterit. Quod si tenuis illi substantia fuerit, nihil deteriori in loco erit, quam hi qui plurima possident. Quod si malus fuerit, etiamsi infinitam illi substantiam relinquas, non illi custodem reliquisti, sed longè deteriore conditione illum fecisti, quam si in extremam deueniſſet inopiam. Paupertas enim vel inuitos coercet, atque intra virtutis limites continet: opes verò ne volentes quidem pudice, temperanterque viuere sinunt, verum exorbitare faciunt, atque peruertunt.

IV. est Erudire eos per se & alios in sana & Catholica doctrina, inculpatisque moribus, verbo & exemplo. Ita Spiritus sanctus crebro monet in scripturis, vt in Deuteronomio. *Docete*, inquit, *Filios vestros, vt illa* (præcepta Dei) *meditentur, quando sederis in domo tua, & ambulaueris in via, & accubueris, atque surrexeris, Scribes ea super postes & ianuas domus tuæ, vt multiplicenter dies tui, & filiorum tuorum.* Et in Salomonis Prouerbiis. *Erudi filium tuum, ne desperes.* Et. *Prouerbium est, Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea.* Et. *Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ.* Et apud Ecclesiasticum. *Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorum in illo gloriabitur.* Quam autem doctrinam, quo ad mores, tradere debeant patres filiis, habes Prouerbiorum capite 4. & 5. ac Tobiæ 4. & 10. Apostolus quoque Ephesiis ita scribit. *Patres, educate filios in disciplina & correptione Domini.* Et ad Titum. *Anus prudentiam doceant adolescentulas; vt viros suos ament, filios diligant, prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, vt non blasphemetur Verbum Dei.* Vnde Sanctus Hieronymus exponens verba Danielis de parentibus sanctæ Susannæ. *Et parentes eius iusti edocuerunt filiam suam iuxta legem Moysi. Hoc vtendum est*, inquit, *testimonio ad exhortationem parentum, vt doceant iuxta legem Dei, sermonemque diuinum non solum filios, sed & filias suas.* Et in epistola ad Saluinam de viduitate seruanda. *Non est parui apud Deum meriti bene filios educare. Audi Apostolum commonentem. Vidua eligatur non minus annorum sexaginta, quæ fuerit vnius viri vxor, in bonis operibus habens testimonium, si filios educauit, si hospitalis fuit, si sanctorum pedes lauit.* Sanctus Chrysostomus aduersus vituperatores vitæ monasticæ. *Paulus eum*, inquit, *ad Timotheum de parentibus scriberet, aiebat. Quoniam saluifient per filiorum generationem, si permanserint in fide & dilectione, & sanctificatione cum castitate Iob quoq; sanctissimum virum, quum ex virtutibus reliquis scriptura collaudet, quod fuerit iustus, quod verax, quod religiosus, quod pius, tum ex eo maximè, quod filiorum optimè nutriendorum*

Deut. 11. 9.
Prou. 19. 18. Ib. 22. 6. Ib 29. 17.
Eccli. 30. 2.
Eph. 6. 4. Tit. 2. 5.
Dan. 11. 5.
Hep 9. 1. Tim. 5 9.
Chr. lib. 3. 1. Tim. 2. 15.

habuerit summam diligentiam. Non enim ea cura vtebatur, vt aurum illis copiosissimum acquireret, non vt humana gloria verendos & illustres cerneret, sed quid ille tandem? Audi quid Scriptura dicat. Cum consummati, inquit, essent dies conuiuij, mittebat Iob & purificabat eos, consurgens q; diluculo, offerebat pro eis sacrificia ad numerum ipsorum, vitulumq; vnum, pro peccatis, pro animabus eorum. Dicebat enim Iob in corde suo. Ne forte filii mei in mente sua mala cogitauerint aduersus Deum.

Iob.1.5.

CONTRA hoc officium peccant, qui cum ipsi liberos in recta doctrina & moribus per otium instituere vel non possint vel nolint, ne pædagogis quidem probatis tradunt instituendos, in quos inuehitur S. Chrysost. ita in Matthæum scribens. *Maiorem*, inquiens, *asinorum ac equorum, quam filiorum curam habemus. Nam si asinis agaso nobis præficiendus est, non parum vigilamus, ne dementem, aut temulentum, aut furem, aut rei eius imperitum præficiamus: sin verò ad colendum filiorum ingenium pædagogus sit nobis inueniendus, qui casu oblatus fuerit eum recipimus, nec consideramus vllam artem hoc artificio sublimiorem inueniri. Quid enim maius, quam animis moderari, quam adolescentulorum fingere mores? Omni certè pictore, omni statuario, ceteris huiusmodi omnibus excellentiorem hunc duco, qui iuuenum animos fingere non ignoret.* Multa de hac re præclarè consuluit PLVTARCHVS in libro dē educandis liberis, ostenditque adolescentiam magis quam pueritiam, ob grauiorum lapsuum pericula opus habere pædagogo.

Chr.hom.60.

V: Officium est, filios cum deliquerint pro grauitate lapsus corrigere, quod sæpissimè Sapiens inculcat, vt in Prouerbiis. *Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit.* Et. *Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam.* Et. *Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.* Deinde in Ecclesiastico. *Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. Filiæ tibi sunt? serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.* Et. *Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, vt lætetur in nouissimo suo.* Et. *Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadet præceps. Lacta filium, & pauentem te faciet: lude cum eo, & contristabit te. Non des illi potestatem in iuuentute, & tunde latera eius dum infans est, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.* De eodem officio monuit Apostolus, cum in epistola ad Ephesios commonefecit parentes, vt educent lib. *in disciplina & correptione Domini.* Et ad Hebr. vt probet Deum flagellare omnem filium quem recipit. *Quis enim*, inquit, *filius, quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri, & non filij estis.* Vnde S. Ambro-

Prou 13. 24.
Ib.22.15.
Ib.23.13.
Eccli.7.25.
Ib. 30.1.
Ib.8.9.10.
Eph.6.4.
Hcb.12 8.
A.ep.18.

sius

sius epistola ad Horontianum. *Vtiles sunt correptiones parentis, qui non parcit, vt obedientem præceptis salutaribus præstet animam filij sui. Nemo desperare debet, quicunq; corripitur, atq; arguitur. Qui enim diligit filium corripit. Nemo de remedio diffidat.*

VI. est moderationem in disciplina seruare, vt nec in austeritate excedatur, nec in indulgentia. Austeritate enim imperij fit, vt pueri & adolescentes disciplinam fugere & odisse incipiant. Vnde Apostolus. *Et vos Patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros.* Et iterum. *Patres, nolite ad indignationem prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant.* Quæ verba expendens S. Hieron. libro 3. commentariorum in epistolam ad Ephesios. *Peccatum filiorum est, non obedire parentibus: peccatum verò parentum paruulos filios atq; lactentes ad iracundiam prouocare: aut certe iam adolescentibus & maturioris ætatis ea imperare, quæ grauia sunt. Sicut igitur in filiis obsequium, & merces subiectionis est demonstrata: ita parentibus moderatum iubetur imperium, vt non quasi seruis, sed quasi filiis præesse se nouerint. Nec hoc præceptis fine contentus est, sed & illud adiunxit. Educate illos in disciplina & correptione Domini. Quam correptionem nos legimus, melius in græco dicitur νουθεσία, quæ admonitionem magis & eruditionem, quam austeritatem sonat.*

Eph. 6. 4. Col. 3, 21. H. in c. 6.

QVOD ad Indulgentiam attinet, si in ea excedatur, deteriores parit filios quam austeritas, nempe segnes, superbos, audaces, præfractos, indomitos, vt ostendunt monita Salomonis pro quinto Officio paulo ante allata, & illud vulgati Poetæ:

Blanda Patrum segnes facit indulgentia natos
Iuge sed impigros reddit, vigilesq; flagellum.

Accedit, quod Deo maximè in parentibus blanda illa indulgentia displicere videtur, nam, vt liquet ex sacra Regum historia, Deum eam in Heli sacerdote iudice cæteroquin iusto & sancto grauissima pœna vindicauit, dum & ipse de sella misere ruens fractis ceruicibus expirauit, & posteritas eius valde afflicta fuit. Vnde S. Hieronymus loco citato. *Heli sacerdos ipse sanctus fuit, sed quia filios suos non erudiuit in omni disciplina & correptione, supinus cecidit & mortuus est: non enim poterat ad priora extendi, sed retrorsum ruit, & opisthotono insanabili lapsus in tergum ad Sodomam cum Loth vxore respexit. Et certè corripuerat filios suos dicens. Quare facitis verba hæc, quæ ego audio de vobis mala ab omni populo? nolite filij mei, quoniam non est bona fama, quam ego audio de vobis.* Et S. Chrysostomus aduersus vituperatores vitæ monasticæ multò fusius. *Sacerdos*, inquit, *quidam apud Iudæos fuit vir imprimis moderatus atque mansuetus, Heli nomine, huic duo cum essent liberi, videretq; illos vitiis deditos non*

4. Reg. 4. 18. H. in c. 6. ad Eph. 1. Reg. 2. 3. Chr. lib. 3.

coercuit, siue vt verius loquar, corripuit illos quidem & cohibuit, verum non cum omni studio & vehementia id fecit: Horum autem hæc fuere crimina: ventris ingluuies & fornicatio. Edebant enim, inquit, antequam sacrificarentur sacræ carnes, priusquam offerretur Deo sacrificium. Quibus compertis pater non illos pœna affecit, ceterum verbis tantum castigare, leniq; castigatione
1. Reg. 2. 23. *ab hac eos peruersitate reuocare conatus est, atque huiuscemodi verba iugiter ad illos loquebatur. Nolite filij, nolite sic facere. non enim bona fama est, quam ego audio de vobis, vt faciatis populum non seruire Domino. Si delinquens peccauerit vir in virum, orabunt pro illo Dominum: sin autem Domino peccauerit vir, quis pro illo orabit? Et certè plena sunt grauitatis, reuerentiæ & ponderis hæc verba, quæ ad statũ vitæ melioris reuocare possent eum, qui penitus excors & amens non esset. Quippe sceleris immanitatem indicant, & quam sit metuendum & cauendum admonent, & quæ pœna subsequebatur ostendunt, grauissima scilicet & intolerabilis. Verum quia non omnia, quæ fuerant agenda; vt illa vitia necarentur, molitus est, & ipse cum illis vna periit. Namque ille & minas addere debuerat, & à suo eos conspectu amouere atq; etiam verberibus afficere, multoque illis grauius & durius instare. Quia verò verborum tantum monitis contentus fuit, illis & sibiipsi Deum aduersum, infestumq; constituit: cumq; improbè & intempestiuè filiis parceret, & suam simul & illorum salutem perdidit.* Denique post multa ita concludit. *Itaque nulla alia ex ratione peruersi vt fiant liberi contingit, nisi quod eorum patres circa vitæ præsentis commoda æquo amplius incumbunt, & ferè dixerim, insaniunt. Cum enim illa solummodo inquirunt, nihilq; illis præferendum censent, & suam pariter & liberorum animam negligere coguntur. Hos ego patres, quod nemo tamen me commotius dicere, quam verius existimet, parricidis ipsis immaniores, sceleratioresq; dixerim. Illi enim corpus ab anima disseparant: isti & animam & corpus æternis ignibus tradunt. Atq; is quidem, qui corpore occiditur, necessario naturali lege, etiamsi necatus non fuisset, moreretur: hic verò sempiternam mortem vitare potuisset, nisi hanc illi conciuisset paterna negligentia. Præterea corporis mortem superueniens resurrectionis gloria protinus delere poterit, cum sibi nulla sit iam reliqua salutis spes, verum immortales cruciatus luere cogatur. Itaque non iniuria parentes eiusmodi deteriores parricidis esse diximus.*

POSTREMVM officium parentum est, nihil quod turpe sit, aut dedeceat coram liberis agere. *Habet enim quiddam erga parentes*, inquit S. Augustinus libro secundo de ciuitate Dei, *humana verecundia, quod nec ipsa nequitia possit auferre.* Qua edocti quondam Sem & Iaphet
A c. 4. Gen 9. 23. Noe parentem ex ebrietate nudatum auerso vultu veste operuerunt.
Amb. c. 31. Atque inde S. Ambrosius colligit non decere vt filij cum parentibus lauacra

lauacra ingrediantur. Ita enim scribit libro de Noe & arca. *Quid est, quod Sem & Iaphet imposuerunt vestimentũ super humeros suos, & perrexerunt retrorsum, & operuerunt nudum patrem, & non viderunt nudationem eius? Littera euidentem expressit pietatis affectum, quod nudatum amictu patrem boni filij videre cauerunt, ne paterna reuerentia vel ipso minueretur aspectu. Siquidem etiam tacito vultu pietas frequenter offenditur. Vnde etiam Romæ vetus fuisse vsus dicitur, ne filii cum parentibus, & maximè puberes intrarent lauacrum.* De pluribus monet Poeta Ethnicus IVVENALIS ita canens: Iu. Sat. 14

Plurima sunt Fuscine, & fama digna siniſtra,
Et nitidus maculam ac rugam figentia rebus,
Quæ monstrant ipsi pueris, traduntq; parentes.
Si damnosa senem iuuat alea, ludit & hæres
Bullatus, paruoq; eadem mouet arma fritillo.
Sic natura iubet, velocius & citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeant animos auctoribus vnus & alter,
Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt,
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ.
Abstineas igitur damnis huiusce, etenim vel
Vna potens ratio est, nec crimina nostra sequantur,
Ex nobis geniti, quoniam dociles imitandis
Turpibus ac pravis omnes sumus, & Catilinam
Quocunque in populo videas, quocunque sub axe,
Sed nec Brutus erit, Bruti nec auunculus vsquam.
Nil dictu fœdum, visuq; hæc limina tangat,
Intra quæ puer est, procul hinc, procul inde puellæ
Lenonum, & cantus pernoctantis parasiti.
Maxima debetur puero reuerentia, si quid
Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos,
Sed peccaturo obsistat tibi filius infans.

EODEM pertinet pietas discipulorum in magistros, & subditorum, mximè religiosorum vel religiosarum in suos Superiores.

VIDE V. *Charitas proximi. Correctio proximi. Honestas. Iustitia. Obedientia.*

POENI-

POENITENTIA.

CAPVT I.

De nomine & definitione Pœnitentiæ.

POENITENTIÆ nomen priſci Grammatici à pœna deriuari volunt. Quos enim pœnitet facti, ij pœna aliqua vel dolore excruciantur. Quo ſignificatu dixit in Tuſculana quarta M. Tullius, *Quomodo ſi naturalis eſſet ira, quenquam pœniteret quod feciſſet per iram, vt Alexandrum regem videmus, qui cum interemiſſet Clytum familiarem ſuum, vix à ſe manus abſtinuit, tanta vis fuit pœnitendi.* Tertullianus contra Marcionem, cum dixiſſet, vocem pœnitentiæ cum Deo tribuitur, tantum ſignificare, *ſimplicem conuerſionem ſententiæ prioris*, addit, *Nam & in græco ſono pœnitentiæ nomen non ex delicti confeſſione, ſed ex animi demutatione compoſitum eſt.* Lactantius verò libro VI. inſtitutionum. *Agere pœnitentiam*, ait, *nihil aliud eſt, quam profiteri & affirmare ſe vlterius non peccaturum.* Et multo inferius, *Is enim quem facti ſui pœnitet, errorem ſuum intelligit: ideoque Graci melius & ſignificantius μετάνοιαν dicunt, quam nos poſſimus reſipiſcentiam dicere. Reſipiſcit enim, ac mentem ſuam quaſi ab inſania recipit, quem errati piget, caſtigatque ſeipſum dementiæ & confirmat animum ſuum ad rectius viuendum.* Verum indubitatum eſt, tum in diuinis ſcripturis, tum apud S. Patres vtramq; vocem non pro ſola reſipiſcentia, ſed pro deteſtatione & vindicatione peccatorum vſurpatam. Nam apud Matt. & Lucam ſic legimus, *Si in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent.* Vterq; autem Euangeliſta vtitur voce μετενόησαν. Nemo autem dicitur propriè in cilicio & cinere reſipiſcere, cum reſipiſcentia præcedat pœnitentiam in cilicio. Sic B. Baſilius in oratione de fame & ſiccitate externam pœnitentiam Niniuitarum vocat μετάνοιαν S. Cyprianus ſermone 5. de lapſis, *Pœnitentia*, inquit, *crimine minor non ſit.* Et S. Ambroſius libro primo de Pœnitentia. *Qui culpam exaggrauit, exaggeret etiam pœnitentiam. Maiora enim crimina, maioribus abluuntur fletibus.* S. Auguſt. epiſtola ad Seleucianam, *Eſt Pœnitentia bonorum & humiliũm pœna quotidiana, in qua pectora tundimus dicen-*

Tert. lib. 2. L. c. 15.

Id. c. 24.

Matt. 11. Luc. 10.

Amb. c. 2.

Epiſt. 108.

dicentes, Dimitte nobis debita nostra. S. Gregorius in Euangelia *Panitentiam agere est, & perpetrata mala plangere & plãgenda non perpetrare.* Nos hoc loco non agimus de Pœnitentia, qua sacramentum est, sed duntaxat, quâ virtus est (vt liquet ex inscriptione li.) & nihil aliud significat, quam verum animi dolorem, de peccato cum voluntate illud puniendi coniunctum, quem Theologi vocant Contritionem. De ipsa autem punitione peccati vel satisfactione sub loco agemus. Contritionis vero vocabulum sumptum est ex phrasi scripturæ, vt ex illa psalmi quinquagesimi, *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies,* & 146. *Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.* Quam expendens S. Augustinus ibidem, *Sanat*, ait, *contritos corde, sanat ergo humiliatos corde sanat confitentes, sanat seipsos punientes, in sese verum iudicium exercentes, vt possint esse illius misericordiam sentientes.* G. hom. 34.

CAPVT II.

Quæ requirantur ad veram Pœnitentiam vel Contritionem.

PRIMA conditio est, vt pœnitentiam acturus resipiscat, id est, agnoscat se peccasse. Idcirco enim DEVS percunctatus est Euam in paradiso. *Quare hoc fecisti?* Et Cain. *Quid fecisti?* Angelus quoque populum in libro Iudicum. *Quare hoc fecistis?* vt agnoscerent ipsi lapsum suum. Deinde rex Dauid post lapsum ait. *Iniquitatem meam cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* Et rex Ezechias apud Isaiam. *Recogitabo omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Et rex regum apud Ezechielem. *Notas fac Hierusalem abominationes suas.* Idem docuere prisci Patres. S. Cyprianus. *Vos verò pœnitentes ac dolentes peccata vestra perspicite, grauissimum conscientiæ crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti vestri oculos aperite.* Lactantius loco ante citato. *Is quem facti pœnitet, errorem suum intelligit.* Chrysostomus de compunctione cordis. *Hoc solum est, quod à nobis exposcitur, vt semper recordemur mala nostra & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos.* S. Hieronymus exponens illud Ieremiæ. *Postquam cognoui, percussi femur meum: Dolentis*, ait, *& plagentis, & super errore pristino plorantis indicium est, vt femur manu percutiat.* Gen. 3. 13. Gen. 4. 10. Iud. 2. 2. Psal. 50. 5. Isa. 38. 15. Ezech. 16. 2. C. ser. de lapsis. C. lib. 1.

II. CONDITIO est, vt oderit peccatum commissum, & de eo doleat. Vnde Iob dicebat post agnitũ peccatum. *Auditu auris audiui te, idcirco* Iob. 4. 2.

Isa. 16. 17. *ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.* Et Isaias. *Sicut quæ concepit, dum appropinquauerit, dolens clamat in doloribus suis: sic facti sumus à facie tua Domine.* Et apud eundem Ezechias rex promittit se

Isa. 38. 15. Eccl. 2. 12. *in amaritudine animæ suæ,* annos recogitaturum. Apud Ioelem quoque vox Dei est, *Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, & fletu &*

Luc. 22. 62. *planctu.* Petrus certe Apostolus lapsum suum, teste B. Luca, *flenit amare.* Nec aliud S. Patres. S. Cyprianus supra dixit, *pœnitentes ac dolentes*

C. de lapsis. L. 1. 6. c. 24. *peccata vestra perspicite.* Lactantius, resipiscit, *qui dementiam suam castigat.* Gregorius Nazianzenus oratione in Sancta lumina, ait se *pœnitentes recipere, si lachrymis confectos videat.* Ambrosius libro 2. de pœ-

A. c. 10. nitentia. *Dum dolemus admissa, admittenda excludimus, & fit quædam de condemnatione culpæ disciplina innocentia.* Augustinus in Enchiridio, *In*

Au. c. 65. *actione pœnitentiæ, non tam consideranda est mensura temporis, quam doloris.* Et sermone 7. de tempore. *Pœnitentiam certam non facit nisi odium peccati & amor Dei: quando sic pœnites, vt tibi amarum sapiat in animo, quod*

G. 3. p. c. 31. *ante dulce fuit in vita.* Et S. Greg. in pastorali. *Admonendi sunt, qui admissa deserunt, neque tamen plangunt, ne iam relaxatas æstiment culpas, quas etsi agendo non multiplicant, nullis tamen fletibus mundant.*

III. est, vt proponat in animo, se vitam emendaturum, Vnde Isa.

Isa. 1. 17. Ezech. 18. 31. ad peccatores. *Quiescite agere peruerse, discite benefacere.* Et Ezechias.

Eph. 4. 22. *Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum.* Et S. Paulus ad Ephesios. *Deponite vos veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris: renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem.* Hanc cõ-

L. loco cit. ditionem etiam supra admisit Lactantius, dum scripsit *agere pœnitentiam nihil aliud esse quam profiteri se vlterius non peccaturum.* Deinde eum resipiscere, *qui confirmat animum suum ad rectius viuendum, tum*

G. hom. 34. in Euang. *illud ipsum maximè cauet, ne rursus in eosdem laqueos inducatur.* Idem indicat. S. Gregorius cum ait *Pœnitentiam agere est & perpetrata mala plangere: & plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, vt tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat.* Deinde in

C. Trid. sess. 24. c. 4. Synodo Tridentina ita Contritio explicatur, vt sit *dolor de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero.* Idem asserunt C. Florentini patres in instructione Armenorum.

IV. Conditio est, vt serio & ex animo tria iam dicta præstet, hoc est, vere lapsus suos agnoscat, ex corde & serio doleat, ac de emendatione seria constituat, si velit remissionem peccatorum consequi & iustificari. Hoc enim euincitur ex modo loquendi diuinæ Scripturæ.

Deut. 4. 29. Ier. 30. Nam in Deuteronomio dicitur. *Cum quæsieris Dominum, inuenies, si toto corde quæsieris eum, & tota tribulatione anima tuæ.* Et rursus. *Si ductus*

pœnite-

pœnitudine cordis, reuersus fueris ad Dominum in toto corde tuo, & tota anima tua, miserabitur tui. Et in 2. Paralipomenon. *Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt eum.* Et apud Ioelem. *Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, fletu & planctu, & scindite corda vestra.* Conuerti autem ad DEVM in toto corde, non est dolorem concipere æqualem offensioni diuinæ: hoc enim est impossibile, cum offensio Dei sit infinita: sed tantum est conuerti serio & syncere; non frigide, sed feruenter, hoc est, vt simpliciter ab omnibus peccatis abhorreamus tanquam summo malo quod nobis possit contingere. Itaque quod scribit S. Cyprianus in sermone de lapsis. *Quam magna deliquimus tam granditer defleamus*, ita intelligendum est, vt velit grauiora peccata vehementius deploranda esse quam leuiora. *Grauiora peccata*, inquit Ambrosius libro primo de Pœnitentia, *maioribus sustentanda fulcris docuit Christi misericordia.*

1. Par. 30. Ioel. 2. 13. A. c. 4.

CAPVT III.

De necessitate Pœnitentiæ vel contritionis.

NECESSITATEM duplicem faciunt Theologi, aliam præcepti, aliam medii: licet enim quæcunque necessaria sunt necessitate medii, sint etiam necessaria necessitate præcepti, non tamen è conuerso. Vtraque autem necessitas competit Pœnitentiæ. Præcepti quidem, quia in vtroque testamento non pauca exstant mandata agenda pœnitentia, vt apud Ezech. *Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris.* Et rursus. *Conuertimini, conuertimini à viis vestris pessimis, & quare moriemini domus Israhel?* Et apud Io. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu & planctu.* Et apud Matt. S. Ioa. Bap. *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum.* Et Christus Dominus. *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum.* Et S. Petrus. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum.* Et S. Ioannes in Apocalysi. Memor esto, *vnde excideris, & age pœnitentiam.*

Ezech. 18. 30. Id. c. 33. 11. Matt. 3. 2. Matt. 4. 17. Act 2. 38. Apoc. 2. 5.

MEDII quoque necessitas ex iisdem scripturis perspicere probatur. Nam Dominus apud Ezechielem sic loquitur. *Si annunciaueris impium, vt à viis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua, ipse in iniquitate sua morietur.* Et apud Lucam. *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* Et Sanctus Petrus. *Pœnitemini, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.* Ac Paulus. *Ignoras, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit: secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor thesaurizabis tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicii Dei.*

Ezech. 33. 9. Luc 13. 3. Act 3. 19. Rom. 2. 4.

Et Dominus in Apocalypsi. *Veniam tibi cito, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.* ADHÆC Scriptura crebro accusat impœnitentes, vt in psalmis. *Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Et in Prouerbiis. *Quia vocaui & renuistis, &c. ego quoq; in interitu vestro ridebo.* Et apud Matthæum. *Quoties volui congregare filios tuos, &c. & noluisti?*

Apoc. 2. 5.
Psal. 94. 8.
Prou. 1. 24.
Matth. 23. 37.

S. PATRES quoque prisci eandem necessitatem agnouerunt. Tertullianus libro de Pœnitentia. *Bonum est*, ait, *pœnitere, an non? quid reuoluis? Deus præcipit.* S. Ambrosius ad virginem lapsam. *Pœnitudo necessaria est, sicut vulneratis sunt necessaria medicamina. Cum animo conceperis non aliud remedium constitutum esse post baptismum, quam pœnitentiæ solatium, quantamuis afflictionem, quantumuis laborem & indecorem subire esto contenta.* Hieron. epistola ad Demetriadem, de seruanda virginitate. *Pœnitentia quasi secunda post naufragium miseris tabula sit: in virgine integra seruetur nauis.* B. Pacianus epistola ad Symphronianum. *Pigeat sane peccare, sed pœnitere non pigeat, pudeat periclitari, sed non pudeat liberari. Quis naufrago tabulam, ne euadat, eripiet? quis sanandis vulneribus inuidebit?* S. Augustinus epistola ad Vincentium. *Nec quenquam putes ab errore ad veritatem, vel à quocunq; seu magno, seu paruo peccato ad correctionem sine pœnitentia posse transire.*

A. 6. c. 8.
Hep. 8.
P. ep. 1.
A. ep. 48.

CAPVT IV.

De præstantia & vtilitate Pœnitentiæ.

PRAESTANTIAM virtutis huius inde discimus, quod diuina Scriptura tradat eam nisi ex dono Dei posse obtineri. Vnde crebræ sunt in ea eiusmodi voces, vt in psalmis, *Conuerte nos Deus salutaris noster.* Et. *Deus virtutum conuerte nos.* & in Ieremia. *Conuerte me Domine, & conuertar.* Et. *Postquam conuertisti me, egi pœnitentiam.* Vbi Hieronymus. *Vide*, inquit, *quantum sit auxilium, & quam fragilis humana conditio, vt hoc ipsum, quod pœnitentiam agimus, nisi nos Dominus ante conuerterit & nisi Dei nitamur auxilio, nequaquam implere valeamus.* Et S. Leo ad Theodorum Episcopum. *Ipsam pœnitentiam ex Dei credimus inspiratione conceptam, dicente Apostolo. Ne forte det illis Deus pœnitentiam.* Et S. Fulgentius de fide ad Petrum. *Firmissimè tene, & nullatenus dubita, neminem hic posse pœnitentiam agere, nisi quem Deus illuminauerit, & gratuita sua miseratione conuerterit.*

Psal. 84. 5.
Psal. 79. 4.
Ier. 31. 19.
L. ep. 91.
P. c. 31.

DEINDE Scriptura eam confert cum Sacrificio, actu religionis

nis præstantissimo. vt in psalmo 50. *Sacrificium Deo*, inquit rex David, *spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies.* Vnde Lactantius in epitome diuinarum institutionum. *Pœnitentia nomini mum locum inter virtutes habet, quia sui correctio est, magnum est pœnitentiæ auxilium, magnum solatium: illa est vulnerum peccatorum q; sanatio, illa spes, illa portus salutis: quam qui tollit, viam vitæ sibi amputat, quia nemo esse tam iustus potest, vt nunquam sit ei pœnitentia necessaria. Hæ sunt victimæ, hoc sacrificium placabile, hic verus est cultus, cum homo mentis suæ pignora in aram Dei confert, summa illa maiestas hoc cultore lætatur hunc vt filium suscipit sibi, quia donum immortalitatis impartitur.* Apud reliquos quoq; Patres eximia habet encomia. S Cypriani libro de lapsis hæc extrema sententia est. *Qui pœnitenti a facti sui, qui pudore delicti plus & virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adiutus à Domino, quam contristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam, nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronã.* S. Basilius in Isaiam *Contritto cum à Domino veniat, necesse sit, vt ipsi præuertentes eius aduentum nostrum cor de se plus iusto sentiens conteramus, vt eius humiliatio fiat hostia & sacrificium* Et libro de vera Virginitate *Pœnitentia certum est relaxari peccata.* S. Ephræm libro de die iudicii. *Compunctio sanitas animæ est, illuminatio mentis est, compunctio remissionem delictorum nobis acquirit.* S. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ agens de eius contritione. *Quæ peccata fletus iste non purget? quas inueteratas maculas h clamenta non abluant?* Et infra. *O felix pœnitentia, quæ ad se Dei trahit oculos.* S. Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia. *Euidentissimè Domini prædicatione mandatũ est etiam præsidi criminis reis, si ex toto corde & manifesta confessione peccati pœnitentiam gerant, sacramenti cælestis refundendam gratiam.* S. Chrysost. ser none de pœnitentia. *O pœnitentia quæ peccatum miserante Deo remittis, & paradisum reseras, quæ contritum sanas hominem, & tristem exhilaras, vitam de interitu reuocas statum restauras honorem renouas fiduciam das, reformas vires, gratiam q; abundantiorem refundis. O pœnitentia, quid de te nouit referam. Omnia ligata tu soluis, omnia soluta reseras, omnia aduersa tu mitigas, omnia contrita tu sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. O pœnitentia rutilantior auro, splendidior sole, quam non vincit peccatum, nec defectio superat, nec desperatio delet. Pœnitentia respuit auaritiam, horret luxuriam, &c. O pœnitentia misericordiæ mater, & magistra virtutũ magna opera tua quibus reos resoluis ac reficis delinquentes lapsos releuas, recreas desperatos. Per te subito rapuit latronem Christus ad regnum; per te Dauid post flagitium felix iterum recepit Spiritum sanctum,* &c. S. Augustinus ad Macedonium. *Quosdam à societate remouemus altaris, vt pœnitendo placare possint quem peccando contempserant.* S. Gregorius in primum Reg im. *Niniuitæ dum veluti pro*

Pſal. 50. 19.

L c. 6.

B. in c. 15.

B. vltra med. Ep. c. 5.

H. ep. 30.

A. ep. 54.

G. lib. 3 c. 4.

difficili reconciliatione graui pœnitentia se deijciunt omnipotentis Dei misericordiam facile meruerunt. S. Bernardus in Cantica agens de vnctione Mariæ Magdalenæ. *Quid*, inquit, *de illo vnguento legitur? Et domus repleta est odore vnguenti. Peccatricis manibus distillabatur, & extremis membris corporis, id est, pedibus fundebatur, & tamen non vsq; adeo contemptibile, aut vile fuit, quin totam domum vis aromatum, & suauitas repleret odoris. Quod si attendamus, quanta in vnius peccatoris conuersione fragrantia respergatur Ecclesia, & quantis fiat odor vitæ ad vitam quiuis pœnitens si publicè perfecteque pœniteat, profecto & de hoc æquè indubitantes pronunciabimus, quia domus impleta est ex odore vnguenti. Deniq; & supernas beatorum mansiones attingit pœnitentiæ odor, ita vt, teste ipsa veritate, magnum gaudium sit inter angelos Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Gaudete pœnitentes, pusillanimes confortamini. Non est omnino spernenda, nec vilis æstimanda huiuscemodi vnctio, cuius odor non solum homines prouocat ad correctionem, sed & angelos ad exultationem inuitat.*

B. serm. 10.

Ioan. 22. 8.

Luc. 15. 7.

CAPVT V.

De quibusdam Pœnitentiæ adiunctis, ad perfectionem eius attinentibus.

PRIMVM adiunctum est S. Ambrosij, difficile esse in hac vita congruam pœnitentiam de peccatis agere. Sic enim scribit ad Simplicianum. *Nihil peccare solius est Dei: emendare sapientis est, & corrigere erratum, & pœnitentiam gerere peccati. Id tamen est difficile in hac vita hominum. Quid enim tam rarum, quam vt inuenias virum, qui seipsum coarguat, & factum condemnet suum? Repugnat enim natura, repugnat verecundia, quia erubescit vnusquisq; propriam culpam fateri. Præponderant enim futuris præsentia, & iucunda serijs, & asperis mollia, & tristibus læta, & illecebrosa rigidioribus.* Et libro 2. de Pœnitentia. *Facilius iuueni qui innocentiam seruauerint, quam qui congruè egerint pœnitentiam.* Si quæras, quam ergo Ambrosi congruam vocas pœnitentiam? respondet ibidem. *Renunciandum seculo est, somno ipsi minus indulgendum, quam natura postulat, interpellandus est gemitibus, interrumpendus est suspiriis, sequestrandus orationibus: viuendum ita, vt vitali huic moriamur vsui, seipsum sibi homo abneget, & totus mutetur: sicut quendam adolescentem fabulæ ferunt post amores meretricios peregrè profectum, & abolito amore regressum postea veteri occurrisse dilectæ, quæ vbi interpellatam mirata putauerit non recognitam, rursus occurrens dixerit. Ego sum, responderit ille. Sed ego non sum ego. Vnde bene Dominus*

A. lib. 1. ep. 6.

Id. cap. 10.

Matt. 16. 24.

minus ait. Qui vult venire post me, abneget semetipsum sibi, & tollat crucem suam & sequatur me. Verum loquitur Ambrosius de perfecta pœnitentia. Notum enim & vulgatum est Dei dictum apud Isaiam. *Quacunque hora ingemuerit peccator, saluus erit.* Et illud Chrysostomi homilia 9. de Pœnitentia. *Dicimus facilem esse pœnitentiam, neque onus in ea. Peccator es? dic, peccaui, & soluisti peccatum. Producimus peccantem Dauid, & soluentem peccatum.* Isa. 30. 15. iuxta 70.

II. Adiunctum est, vt pœnitentes fructus pœnitentiæ dignos edant, quod Pharisæos & Sadducæos docuit S. Ioannes Baptista, hoc est, lacrymis, humilitate, precibus, ieiunio, ciliciis, operibusque misericordiæ demonstrent se serio pœnitere. Vnde S. Cyp. serm. de lapsis, qui fidem in persecutione eiurarant. *Quam magna deliquimus, tam granditer defleamus. Alto vulneri diligens & longa medicina non desit, pœnitentia crimine minor non sit. Putas ne tu Dominum cito posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium præponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione violasti? Putas facilè eum misereri tui, quem tuum non esse dixisti? Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrymosis lamentationibus occupare, stratos solis adhærere cinere, in cilicio & sordibus volutari: post indumentum Christi perditum, nullum hic iam velle vestitũ; post diaboli cibum malle ieiunium, iustis operibus incumbere, quibus peccata purgantur; eleemosynis frequenter insistere, quibus à morte animæ liberentur. Incunctanter & largiter fiat operatio.* S. Basil. in regulis moralibus, & in regulis breuioribus quæstione quinta notat ab Apostolo Paulo hos fructus Pœnitentiæ descriptos in altera epistola ad Corinthios, dum ait. *Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos in aduentu Christi, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me. Ecce enim hoc ipsum quod secundum Deum contristati estis, quantam in vobis operatur solicitudinem, sed defensionem sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam.* Et homilia prima de laudibus ieiunii docet *pœnitentiam sine ieiunio otiosam esse & infrugiferam.* In altera verò, ieiunium esse *pœnitentiæ initium.* Et S. Ambrosius libro secundo de Pœnitentia. *Audiant qui agunt pœnitentiam, quo modo agere debeant, quo studio, quo affectu, qua mentis intentione, qua intimorum concussione viscerum, qua cordis conuersione. Vide, inquit, Domine, quia tribulor, venter meus turbatus est à fletu meo, conuersum est cor meum in me. Cognouisti intentionem animi, fidem mentis cognosce & habitum corporis. Sederunt, inquit, in terra, tacuerunt seniores filiæ Sion, & imposuerunt terram super caput suum, præcinxerunt se cilicio, virgines Hierusalem defecerunt in lachrymis, oculi mei* Matth. 3. 8. B. c. 3. 2. Cor. 7. A. c. 11.

Ion. 3. 6. *mei cal gauerunt. Sic fleuit & Niniue populus & denunciatum excidium ciuitatis euasit. Tanta est enim pœnitentiæ medicina, vt mutare videatur suam Deus sententiam. In te est igitur vt euadas. vult rogari Dominus, vult de se sperari, vult sibi supplicari. Homo es & vis rogari vt ignoscas: & putas Deum tibi non roganti ignoscere? Ipse Dominus Hierusalem fleuit, vt quia ipsa flere nolebat Dominus lachrymis ad veniam pertingeret. Ipse nos flere vult vt euadere possimus: Quid erubescis tu peccata tua flere, cum Deus etiam prophetas,*

C. hom. 9. *iusserit flere pro populis?* S. Chrysost. in epistolam ad Hebræos. *Deus dedit pœnitentiæ medicinam quæ possit omnia peccata nostra delere tantum si consideremus, qualiter oporteat apponere. Qualiter ergo istud medicamentum conficitur? Primo contemnendo & confitendo propria peccata. Iniquitatem, inquit, meam non celaui. Secundo confiteri ex humilitate multa. Si enim confessus fueris peccatum tuum sicut oportet confiteri, humiliatur anima. Oportet autem*

Psal 50. 19. *& alia addere humilitati si talis erit qualem B. Dauid habebat dicens. Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Post humilitatem autem oratione*

Psal. 6. 7. *intenta opus est lacrymis multis per diem & noctem. Lauabo, inquit, per singulas noctes lectum meum, & lacrymis meis stratum meum rigabo. Post orationē [illegible] intentam opus est eleemosyna multa. Medicamentum enim validū,*

Luc. 12. 41. *[illegible] operetur ad pœnitentiam hoc est. Audi enim quid dicit Scriptura. Date eleemosynam & erunt vobis omnia munda. Adhæc oportet opem ferre iniustitiam patienti &c.* S. Hieronymus epistola ad Eustochium fructus pœnitentiæ dignos Paulæ matris ita describit. *Mollia etiam in grauissima febre lectuli strata non habuit sed super durissimam humum stratis ciliciolis quiescebat: si tamen illa quies dicenda est, quæ iugibus pane orationibus dies noctesq; iungebat, illud implens de psalterio Lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. In qua fontes crederes lacrymarum, ita leuia peccata plangebat, vt illam grauissimorum criminum crederes ream. Cum q; à nobis crebrius moneretur, vt parceret oculis aiebat. Turpanda est facies quam contra Dei præceptum purpurissa & cerussa, & stibio sæpe depinxi, affligendum corpus quod multis vacauit delitiis. Longus risus perpeti compensandus est fletu.*

III. Adiunctum, vt non differatur ad mortem. Sapientis enim monitum est. *Ne tardes conuerti ad Dominum & ne differas de die in diem.*

Eccli 5. 4. A. c. 11. *Subito enim veniet ira illius.* Et S. Ambrosii libro 2. de Pœnitentia. *Eos,* inquit, *qui pœnitentiam differunt, satis ipse Dominus admonuit dicens. Pœnitentiam agite appropinquauit enim regnum cælorum. Nescimus, qua hora fur veniat, nescimus an proxima nocte à nobis reposcatur anima. Adam post culpam statim de paradiso Deus eiecit: non distulit, sed statim separauit à delitiis, vt ageret pœnitentiam. Quid enim, quod differas? an vt plura peccata committas?*

mittas? Ergo quia Deus bonus est, ideo tu malus, & diuitias bonitatis eius & patientiæ contemnis? Sed plura de hac re in PANARIO V. *Procrastinatio.*

IV. Adiunctum, Quamuis periculosum sit prorogare conuersionem longius, nunquam tamen sera est conuersio. nam Ezechiel ait. *Impietas impij non nocebit, in quacunq; die conuersus fuerit ab impietate sua.* S. Cyprianus. *In eodem articulo temporis, cum iam anima festinat ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit pœnitentiam clementissimi Dei benignitas nõ aspernatur, nec serum est quod verum, nec irremissibile quod voluntarium, & quacunq; necessitas cogat ad pœnitudinem, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio: si pura fuerit voluptatum mutatio excludit à venia.* S. Hieronymus tribus epistolis hoc suum dictum repetit. *Nunquam sera conuersio. Latro de cruce transiit ad paradisum.* Sed plura in dicto PANARIO V. *Desperatio.*

Ez. c. 33. 12.

C. serm. de cæna. Dom.

H. ep. 7. 25. & 48.

V. Adiunctum, vt quotidiana sit nostra pœnitentia, & proinde continuetur per totam vitam. Quotidie enim tundendo pectus, vt supra ex Augustino epistola ad Seleucianam citauimus, in oratione Dominica dicimus. *Et dimitte nobis debita nostra.* Eiusdem in libro 50. homiliarum hæc sunt verba. *Altera pœnitentia est, cuius actio per totam istam vitam, qua in carne mortali degimus, perpetua supplicationis humilitate subeunda est; primo, quia vitam æternam incorruptibilem, immortalemq; nullus desiderat, nisi eum vitæ huius temporalis corruptibilis mortalisq; pœniteat. Deinde quamuis quisq; se glorietur sic habere corpus edomitum, vt mundo crucifixus ab omni opere malo in seruitutem redacta membra castiget, intelligat sibi omnia hæc præstita esse, non à se existere non solum ergo propter ipsam mutabilitatem, & ignorantiam & propter diei malitiam, sed etiam propter ipsum puluerem mundi huius quotidianam debemus agere pœnitentiam.* Eodem collimant verba S. Chrysost. in Genesin. *Si animam ornare vis, sicut corpus solet, appone adiutorium quod ex precibus est, & peccatorum confessionem, & continuis lacrymis faciem tuam leuare ne cesses. Nam sicut faciem corporis tui quotidie abluis ne qua forte macula faciei inhærens fœda appareat, sic & animæ curam habe, quotidie lachrymis eam abluens calidis. Hæc enim aqua maculæ deponuntur.* Et homilia 3. de pœnitentia. *Tametsi quotidie peccas, quotidie pœnitentiam age.* Et S. Ambrosii libro altero de Pœnitentia sic scribentis. *Merito reprehenduntur, qui sæpius agendam pœnitentiam* (publicam) *putant quia luxuriantur in Christo. Nam si verè agerent pœnitentiam, iterandam pestea non putarent, quia sicut vnum baptisma, ita vna pœnitentia, quæ tamen publicè agitur. Nam quotidiani nos debet pœnitere peccati:*

A. hom. vlt.

C. hom. 21.

A. cap. 10.

sed hæc delictorum leuiorum, illa grauiorum. Ex his ergo Patribus habemus quotidianam & perpetuam agi posse pœnitentiam saltem ob leuia vel venialia peccata. De lethalibus agemus capite sequenti.

CAPVT VI.

De mediis, vel motiuis ad agendam Pœnitentiam.

PRIMVM medium est, Consideratio peccatorum etiam olim commissorum, quo ad fœditatem, magnitudinem & multitudinem. Exemplum habemus regis Dauidis in psalmo quinquagesimo peccata iam dimissa recolentis. *Quoniam iniquitatem*, inquit, *meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper*. Et S. Pauli, sæpe inculcantis, quod persecutus sit Ecclesiam. Vnde S. Chrysostomus libro 2. de Compunctione cordis. *Tantum boni confert meminisse frequentius hominem peccati sui, vt etiam Paulum Apostolum videamus ea quæ abolita iam fuerant & deleta, adducere tamen in medium, & cum culpam de præsentibus non haberet, tamen quoniam recordationes peccatorum, & luctum gemitumq; sciebat animæ prodesse, etiam illa commemorat, quæ per ignorantiam commissa, gratia baptismi & confessio fidei aboleuerat.* Et infra. *Oportet ergo nos recordari priora delicta, etiam ea pro quibus veniam consecuti sumus, vt intuentes quam ingentem modum debiti remisit nobis Deus, & amplius eum diligere possimus, & verecundiam pudoremq; concipere, atq; ex his corde compungi considerantes, quod ni miseratio ipsius subuenisset, tantum illud peccatorum pondus sine dubio nos in imis inferni pœnis supplicijsq; pressisset.* Hoc medio vsus videtur S. Augustinus, qui in libris confessionum ita de se loquitur. *Amore amoris tui facio istud recolens vias meas nequissimas in amaritudine recogitationis meæ, vt dulcescat mihi dulcedo non fallax, dulcedo felix, & secura, & colligens me à dispersione, in qua frustatim discissus, dum ab vno te auersus in multa euanui.* Atq; hac ratione fieri potest, vt etiam probi & iusti perpetuam pœnitentiam vsq; ad vitæ exitum de lethalibus peccatis agere queant, atq; olim egerint, qui idcirco se carceribus, sepulcris, & monasteriis, vt est in Ioanne Climaco & Vitis Sanctorum, incluserunt.

Psal. 50. 5.

A lib. 2. c. 2.

Cl. gradu 5.

II. Medium est memoria nouissimorum. Vnde Sapiens. *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Et ex Dauid. *A iudiciis tuis timui.* Et Christus Dominus. *Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis hunc timete.* Quod medium non semel vrget S. Chrysostomus, vt libro primo de

Eccli 7. 40. Psal. 118 120. Luc. 12. 5.

de compunctione cordis. *Hoc solum est*, inquit, *quod exposcitur à nobis, vt semper ad animum reuocemus mala nostra, & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, vt pro his supplicemus Deo & gehennam ponamus in conspectibus nostris, & angelos, qui in die iudicii vbiq; discurrunt & congregant de omni orbe terrarum eos, qui trudendi sunt in gehennam, ac suppliciis tradendi. Ponamus etiam illud ante oculos, quanti doloris est excludi ac proiici regno cœlorum, quod, vt mihi videtur, grauius est ipsa gehenna. Nam etsi ignis ille non arderet, & immortalis illa pœna non esset parata, hoc solum, quod alieni efficimur à Christo, & excludimur à bonis æternis, nonne omni pœna cruciabilius diceretur?* Et S. Augustinus de innocentibus. *Si diem mortis suæ homines iugiter cogitare vellent, animam suam ab omni cupiditate vel malitia cohiberent.* A. serm. 3. Et Ioan. Cassianus collatione decima. *Postremum illud est, quod generaliter omnium vitiorum peremptorium esse non dubium est, vt se de hoc mundo credat quotidie migraturum.* C. c. 6.

III. Medium consideratio passionis Christi Domini.

IV. Considera, quot bonis donisq; spiritalibus vnum peccatum mortale hominem Christianum spoliet, & contra quot quantisq; malis eundem obruat.

V. Considera, quantam pœnitentiam multi Sancti etiam pro leuibus peccatis egerint. De quibus tribus mediis, consule nostrum PANARIVM in V. *Peccatum. & Peccatum veniale.* Rem. 5. 6. Rem. 8.

VI. Fiducia magna in diuina misericordia, qua fretus magnus ille peccator dixit. *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Nemo siquidem*, teste S. Ambrosio libro primo de Pœnitentia, *potest bene agere pœnitentiam, nisi qui sperauerit indulgentiam.* Immò nulla potest esse tanta vel magnitudo vel multitudo peccatorum, quæ beneficio pœnitentiæ non expientur. *Si fieri potest*, ait S. Basilius in regulis breuioribus, *vt multitudo miserationum Dei numeretur, & magnitudo misericordiæ vlla mensura comprehendatur, collata cum magnitudine peccatorum, adhibeatur sane si libet, desperatio. Si autem hæc & magnitudine possunt, & numero definiri (misericordia Dei & miserationes, neq; magnitudine vlla possunt, neq; numero circumscribi) sine dubio non est, cur desperatio adhibenda sit, sed agnoscenda misericordia Dei: & commissa peccata detestanda, quorum condonatio proposita est in sanguine Christi.* Et S. August. serm. 58. de Tempore. *Sed forte cogitat aliquis tam grauia se admisisse peccata, vt iam misericordiam Dei promereri non possit. Absit hoc à sensibus omnium peccatorum. O homo quicunq; illam peccatorum multitudinem attendis, cur & omnipotentiam cælestis medici non attendis? Cum. n. Deus velit misereri, quia bonus est, &* Psal. 50. 1. A. cap 1. B. quæst. 13.

possis quia omnipotens est, ipse contra se diuinæ pietatis ianuã claudit, qui Deum sibi misereri aut non velle, aut non posse credit, eumq; aut bonum, aut omnipotentem esse diffidit.

VII. Examen conscientiæ, de quo S. Augustinus in 50. homiliarum libro. *Ascendat*, inquit, *homo aduersum se tribunal mentis suæ, si timet illud, quod oportet nos exhiberi ante tribunal Christi, vt illud recipiat vnusquisq; quod per corpus gessit, siue bonum siue malum, constituat se ante faciem suam, ne hoc ei postea fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori, dicens. Arguam te, & statuam te ante faciem tuam. Atq; ita constituto in corde iudicio adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia carnifex timor. Inde quidem sanguis animæ confitentis per lacrymas profluat.* Et S. Chrysost. in psalmum 50. *Habeto codicem conscientiam tuam, & scribe quotidiana peccata. Quando accubueris super stratum tuum & neminem infestum pateris, antequam veniat tibi somnus, profer in medium conscientiam tuam & reminiscere peccata tua, si quid in verbo, seu in facto, vel in cogitatione peccasti. Hoc enim dicit propheta. Irascimini & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini*, &c. Plura de hac re V. *Conscientia.*

A. hom. 50.

Psal. 49. 21.

Ch. hom. 2.

Psal. 4. 5.

VIII. & vltimum medium sit consideratio exemplorum, hoc est, eorum, qui veram pœnitentiam egerunt, ac primo Dauidis, Achab, Manassis, Niniuitarum, de quibus S. Basilius in diuites auaros, & homilia de Pœnitentia. 2. Eliæ & S. Ioannis Baptistæ, de quibus S. Hieron. lib. 2. in Matthæum, 3. S. Petri Apostoli, de quo Augustinus sermone 104. & 124. de tempore. 4. S. Mariæ Magdalenæ, de qua S. Ambrosius libro 2. de Pœnitentia. 5. Theodosii Imperatoris, de quo idem in oratione funebri, de obitu Theodosii.

B. hom. 8. & 29.

H. in c. 11.

A. c. 8.

VIDE V. *Confessio sacramentalis. Conscientiæ examen. Iustitia. Profectus spiritualis. Satisfactio. Et in* PANARIO. *Immortificatio passionum.*

PRO-

PROFECTVS SPIritualis.

CAPVT I.

Quid sit Profectus spiritualis, & quæ de eo in S. Scripturis monita.

PROFECTVS Spiritualis nomine hoc loco intelligimus progressum in studio virtutis & pietatis Christianæ, similitudine sumpta ab iter facientibus. *Proficere*, enim teste S. Bernardo sermone 2. in Vigilia natalis Domini, *est quoddam proficisci.* Vnde de quibusdam profectus spiritalis studiosis dicitur in psalmo 83. *Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem*; nam paulo ante dixerat. *Beatus vir, cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit.* In quæ verba S. Hieron. *Ille disposuit ascensiones in corde suo; quicunque sanctus quotidie in priora extenditur, & præteritorum obliuiscitur. Propterea dicuntur & in Psalterio psalmi graduum quindecim, & primus dicitur. Ad Dominum, cum tribularer, clamaui; & in secundo. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Et in Tertio. Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi, & semper procedit, & proficit & ascendit in sublimiora. Quod dicit hoc est. Ascensiones in corde suo disposuit. Felix est, qui quotidie proficit, qui non considerat, quid heri fecerit, sed quid hodie faciat, vt proficiat. Sanctus ascensiones in corde suo ponit, peccator descensiones. Quomodo qui sanctus est, quotidie proficit, ita qui peccator est, quotidie decrescit.* Hæc iste; Quare Salomon in Prouerbiis suis ita iustum describit. *Iustorum autẽ semita, quasi lux splendens procedit & crescit vsq; ad perfectam diem.* Et Ecclesiasticus. *Qui edunt me adhuc esurient, & qui bibunt me adhuc sitient.* Cuius perpetuæ famis & sitis in iustis causam pulcrè assignat S. Gregorius in Euangelia. *Hoc distare*, inquit, *fratres carissimi, inter delitias corporis & cordis solet, quod corporales delitiæ cum non habentur graue in se desiderium accendunt, cum verò auidè eduntur comedentem protinus in fastidium per satietatem vertunt. At contra spir. tales delitiæ, cum non habentur, in fastidio sunt, cum verò habentur, in desiderio,*

Psal. 83. 8.

H. in ps. 83.

Prou. 4. 18.

Eccli. 24. 29.

G. hom. 36.

tantoque amplius à comedente esuriuntur, quanto & ab esuriente amplius comeduntur. In istis appetitus placet, experientia displicet. In istis appetitus vilis est, & experientia magis placet. In illis appetitus saturitatem, saturitas fastidium generat: in istis autem appetitus saturitatem, saturitas appetitum parit. Augent enim spiritales deliciæ desiderium in mente, dum satiant: quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur, quod auidius ametur. Et ideo non habitæ amari non possunt, quia earum sapor ignoratur.

CAPVT II.

De necessitate & fructu huius profectus.

CVR hic spiritualis profectus omnibus veræ virtutis cultoribus necessarius sit & salutaris, plures causæ reddi possunt. Prima sit, quod omnes teneamur ad vitæ Christianæ perfectionem aspirare, quod sine quotidiana in virtute progressione ægrè fieri potest. Clarum
Matt.5.48. siquidem est Christi edictum apud Matthæum promulgatum. *Estote perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.* Deinde tenemur diligere
Matt.22.37. Deum ex toto corde, & proximum sicut nos ipsos, vt est apud eun-
Rom.13.10. dem, at perfectio, vel *plenitudo legis*, vt loquitur Apostolus ad Romanos, *est dilectio.* Et ad Colossenses: *Super omnia autem hæc*, ait idem, *Charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.* Et perspicua est huius doctrinæ ratio. Tum enim quæque res perfectionem suam consecuta dicitur, cum peruenit ad suum finem. At finis noster est Deus, cui
1.Ioan.4.16. vtique adhæremus per charitatem. *Deus enim charitas est*, inquit B. Io-
A.c. 22. annes, *& qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Vnde S. August. libro primo de doctrina Christiana. *Tunc quippe*, inquit, *optimus est homo, cum tota vita sua pergit in incommutabilem vitam, & toto affectu inhæret illi.*

II. Causa est, quia quamdiu in hac vita degimus, in schola Christi versamur, & discipuli Christi sumus: atqui indignus est schola & magistri institutione, qui non conatur in studio quod pertractat proficere.
Luc.14.26. Accedit, quod apud B. Lucam Christus diserte negat suos esse discipulos, qui non oderint patrem & matrem, qui non tulerint crucem,
Ib.33. qui non renunciarint omnibus quæ possident, & apud S. Ioannem,
Ioann.13.35. *In hoc*, ait, *cognoscent omnes, quia discipuli mei estis si dilectionem habueritis*
Ioann.15.13. *ad inuicem.* Et addit. *Maiorem hac dilectionem nemo habet vt animã suam ponat quis pro amicis suis*, at quomodo ad hanc virtutum perfectionem
S. ep.341. aspirabit contemptor profectus in spiritu? Vnde Sanctus Bernardus

sic

sic inchoauit epistolam ad monachos Ecclesiæ S. Bertini scriptam. *Ita quaso, ita facite dilectissimi, Discipulus quippe proficiens gloria est magistri. Quisquis in schola Christi non proficit, eius indignus est magisterio.*

III. Causa est, quia *vera virtus*, vt loquitur idem Sanctus in epistola ad Abbatem Garinum, *finem nescit, tempore non clauditur. Vnde est illud. Charitas nunquam excidit. Et item. Patientia pauperum non peribit in finem. Et. Timor Domini sanctus permanet in seculum seculi. Nunquam iustus arbitratur se comprehendisse, nunquam dicit; satis est, sed semper esurit sitit que iustitiam, ita vt si semper viueret, semper quantum in se est iustior esse contenderet, semper de bono in melius proficere totis viribus conaretur. non enim ad annum, vel ad tempus instar mercenarij, sed in aternum diuino se mancipat famulatui. Audi denique vocem iusti. In aternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me. Et rursum inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in aternum. Non igitur ad tempus. Proinde iustitia eius non manet aliquanto tempore, sed in seculum seculi Sempiterna itaque iusti esuries sempiternam meretur refectionem. Et, licet in breui consummetur pro tempore iudicatur tamen expleisse tempora multa pro virtutis perpetuitate. Quo denique pacto temporis breuitas bonorum præiudicet perpetuæ deuotioni, quæ pertinacem reproborum malitiam excusare non sufficit? Ob hoc enim proculdubio inflexibilis, & obstinatæ mentis punitur aeternaliter malum, licet temporaliter perpetratum: quia quod breue fuit tempore vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate, ita vt si nunquam moreretur, nunquam vellet peccare desineret: imò semper viuere vellet, vt semper peccare posset. Proinde potest & de isto per contrarium itidem dici. Consummatus in breui expleuit tempora multa, quod merito multorum, immò omnium temporum receperit vicem, qui nullo tempore voluerit mutare intentionem.* Hucusque Bernardus.

B.ep.258. 1.Cor.13.8. Psal.9.19. Psal.18.10. Phil.3.13. Psal.118.93. Ib.v.112. Sap.4.13.

IV. Causa est, quia qui vel non vult proficere, vel existimat sibi opus non esse vlteriore progressu, incipit deficere. *Quantumcunque hic vixerimus*, ait Sanctus Augustinus, *quantumcunque hic profecerimus, nemo dicat. Sufficit mihi, iustus sum: qui dixerit, remansit in via, non nouit peruenire. Vbi dixerit, sufficit, ibi hæsit. Attende Apostolum, cui non sufficit. Fratres, inquit, ego me non arbitror apprehendisse. Et rursum dicit. Qui se putat scire, nondum scit, quemadmodum eum oporteat scire. Vnum autem quæ retro sunt oblitus, in ea quæ ante sunt extentus secundum intentionem, sequor ad palmam supernæ vocationis. Ille ergo currit, tu hæsisti? ille dicit nondum se perfectum, & tu iam de perfectione gloriaris? Confundantur, qui dicunt tibi, euge, euge.* Et Doctor mellifluus. *Non proficere sine*

A. in psal.69. Phil.3.13. 1.Cor.8.2. B.ep.341.

dubio

dubio deficere est. Nemo proinde dicat, satis est, sic volo manere, sufficit mihi esse sicut heri & nudius tertius. In via residet qui eiusmodi est, in scala subsistit, vbi
Gen. 28. 12. 1. Cor. 10. 12. Ioan. 14. 2. *neminem Patriarcha vidit non ascendentem. Dico ergo qui se existimat stare, videat, ne cadat. Ardua & angusta est, & non hic sed in domo patris mansiones sunt multæ.*

V. Causa est, quia nihil est, quod in hoc mundo quiescat. *O monache*, inquit idem Clarauallensis Abbas, *non vis proficere? non vis ergo*
B. ep. 253. *deficere? nequaquam, quid ergo, Sic mihi, inquis, viuere volo & manere in quo perueni, nec peior fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergo vis, quod esse non potest. Quid enim stat in hoc seculo? Et certe de homine specialiter dictum est. Fugit velut vmbra & nunquam in eodem statu permanet.* Et iterum alibi. *Mo-*
Iob. 14. 2. Id ep 3. 41. *ueat nos ipsum quoque secularis cupiditatis exemplum. Quem enim ambitiosum vidimus aliquando contentum adeptis dignitatibus ad alias non anhelare. Sic & curiosi cuiusque non satiatur oculus visu, nec auris impletur auditu. Quid, eorum qui auaritiæ seruiunt, aut amatores sunt voluptatum, seu vanas hominum sectantur laudes, nonne & ipsorum insatiabilia desideria arguunt nos negligentiæ & tepiditatis? Pudeat certè spiritualium nos bonorum minus cupidos inueniri. Erubescat anima conuersa ad Dominum minori affectu se-*
Rom. 6. 23. *ctari iustitiam, quam iniquitatem antea sectaretur. Est enim causa quoque valde dissimilis. Stipendium quippe peccati mors, fructus autem spiritus vita æterna. Pudeat proinde negligentius nunc in vitam, quam prius in mortem, & minori studio salutis acquirere, quam perditionis augmentum. Nam vt omnino simus inexcusabiles, in via vitæ, quo citius, eo facilius curritur, & leue saluatoris onus, quo crescit amplius, portabilius est. Nonne & auiculas leuat,*
Gen. 15. 13. Gen. 23. 4. Psal 118 19. 2. Cor. 5 8. Phil 3. 20. 1. Pet. 2. 11. Heb 11 13. Heb. 13. 14. *non onera pennarum siue plumarum numerositas ipsa? Tolle eas & reliquum corpus pondere suo fertur ad ima.* Confirmat hanc causam, quod hominis, qua Christianus est, proprium sit non quiescere. Est enim secundum doctrinam S. Scripturarũ incola, peregrinus & viator, cuius munus est tendere ad patriam cœlestem. *Non enim habemus hic manentem ciuitatem*, vt ait Apostolus, *sed futuram inquirimus.*

CAPVT III.

De mediis idoneis ad faciendum progressus spirit.

Phil. 3. 13. PRIMVM medium suppeditat nobis B. PAVLVS verbo & exemplo in epistola ad Philippenses. *Fratres*, inquit, *ego me non arbitror comprehendisse, Vnum autem quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea vero, quæ sunt priora extendens me ipsum ad destinatum persequor, ad brauium*

su-

superna vocationis Dei in Christo IESV. Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. Quibus verbis indicat, si proficere velimus, nos non debere meminisse bonorum quæ egimus, sed quæ acturi simus. Nam vt in illum locum scribit S. Chrysost. *Nihil adeo recte facta euacuat, & in ventũ abigit, atq; memoria bonorum, quæ nos operati sumus. Nam duo mala parit; & segniores facit, & in arrogantiam extollit. Quapropter Paulus quoniam videbat naturam nostram ad socordiam pronam, & Philippenses plurimum laudauerat: vide, quomodo animos eorum contrahat per hunc locum. Quid dicit? Fratres mei, ego meipsum nondum arbitror assequutum esse, nempe virtutem omnem.* Et paulo post. *Si Paulus post mille mortes, post tanta pericula isthuc arbitratus de se est, multo magis nos obliuiscenda ergo & nobis rectè facta & à tergo relinquenda sunt. Etenim & qui currit non reputat, quantum spacij confecerit, sed quantum adhuc desit: & non quantum virtutis impleuerimus reputemus, sed quantum adhuc superst. Quid enim nos iuuerit, quod confectum est, si quod deest adiectum non fuerit? Et non dixi, non reputans, neque memorans, sed obliuiscens. Nam ita demum diligentes & sedulí reddimur, quando omnem animi promptitudinem, & alacritatem ad id, quod adhuc superest assequendum recollegerimus & reparauerimus, quanto præterita obliuioni mandauerimus.* Ch. hom. 12.

II. MEDIVM est diuini auxilii imploratio. Vnde psaltes regius agens de profectus spiritalis cupido. *Beatus*, inquit, *vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem.* Vnde S. Augustinus illud psalmi 118. legem pone mihi Domine viam mandatorum tuorum exponens. *Ad hoc*, ait, *poscit sibi legem poni, quæ vtique si posita ei non fuisset, non in via mandatorum Dei (vt ante dicit) in cordis latitudine cucurrisset, sed quia proficiens loquitur, & Dei donum nouit esse, quod proficit: quid aliud petit, cum sibi legem poni petit, nisi vt in ea magis magisque proficiat? quemadmodum si poculum plenum teneas & sitienti dare incipias, & haurit bibendo, & posci desiderando.* Et infra. *Inde est, quod & corrigit viam suam in custodiendo verba Dei, illo regente, illo fauente; neque enim per se ipse posset, cum Hieremias fateatur & dicat. Scio Domine, quoniam non est hominum via eius, neque viri, vt corrigat viam suam. Et iste superius optauit. Vtinam dirigantur viæ meæ. Et hic. In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi, continuò diuinum quæsiuit auxilium, ne in corde eius Dei eloquia sine fructu absconderentur, nisi opera iustitiæ sequerentur.* Ps. 83. 6. A. in psal. 118. conc. 11. Ier. 10. 23.

III. est, nostra cum Dei auxilio industria & cooperatio. *Dei enim sumus*, vt est in epistola priore ad Corinthios, *adiutores.* Idque in loco paulo ante citato indicauit Apostolus, cum ait. *Ad ea vero, quæ sunt* 1. Cor. 3. 9. Phil. 3. 3.

Chom 12.ad Philip. *priora extendens me ipsum. Extendens enim is est*, inquit Chrysost. ibidem, *qui pedes quanquam currentes, reliquo corpore anteuertere studẽs seipsum in ea quæ à fronte sunt extendit, & manus quoque protendit, vt etiam amplius quiddam vltra cursum efficiat. Hoc verò fit ex multa animi alacritate, ex multo feruore. Ita oportet currentem currere, cum tanto studio, cum tanta alacritate, non pigrè.* Huc pertinet quod idem Paulus scribit ad Ti-

1.Tim 4 7. motheum. *Exerce autem teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia.* Vnde apud Græcos monachi, qui maximè huic quotidiano profectui in virtute operam dabant Ascetæ, dicti sunt, & S. Basilius institutiones suas monasticas Ascetica, vel exercitamenta nominauit. *Omnis enim res*, ait S. Ambrosius in primo libro de officiis, *proprijs ac domesticis exercitijs augetur. Quomodo sine exercitio doctrina, aut sine vsu profectus? Qui disciplinam bellicam vult assequi, quotidie exercitatur armis, & tanquam in procinctu positus præludit prælium. Et qui viribus corporis, legitimoque luctandi certamine coronam petunt, quotidiano vsu palestræ durantes membra, nutrientes patientiam, labori assuescunt.*

Ep 253. IV. est imitatio Christi Domini, & sanctorũ Christi exemplũ, ponit S. Bern. *Ipse*, inquiẽs, *hominis seculique auctor quamdiu in terris visus est,*

Act.10.38. *& cum hominibus conuersatus est, nunquid fletit? Et quidem teste scriptura, pertransiit bene faciendo, & sanando omnes. Pertransiit ergo, sicut non infructuosè, ita non remisse, non pigrè, non lento gressu, sed quemadmodum item de*

Ps.18.7. *eo scriptum est. Exultauit vt gigas ad currendam viam. Porro currentem non apprehendit, qui et ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? Ideo Paulus aiebat. Sic currite, vt comprehendatis. Ibi tu Christiane fige tui cursus profectusque metam, vbi Christus posuit suam.*

1 Cor. 9.24. Phil.2.8. *Factus est, inquit, obediens vsque ad mortem. Quantumlibet ergo cucurreris, si vsque ad mortem non peruenieris, brauium non apprehendis. Brauium Chri-*

Ch hom.11. *stus est.* Sanctorum verò exempla proponit Chrysost. in Genesin, cum agit de profectu faciendo in virtutibus. *Propterea etiam*, inquit, *Sanctorum omnium vitas & conuersationem in diuinis scripturis perscriptam Spiritus sancti gratia reliquit, vt discentes, quod licet eiusdem fuerit naturæ, virtutibus tamen studuerunt, ne simus nos ignaui & desides in ijs exercendis. An non naturæ nostræ fuit & beatus Paulus? Flagro amore huius viri, & propterea continuo versatur ipse in ore meo, & quasi in archetypum aliquod exemplar, ita in illius animam respiciens, obstupesco in hoc viro miram affectionum supplantationem, fortitudinis excellentiam, amoris in Deum feruorem, & arbitror, quod vnus homo omnes virtutes congregarit, & perfecerit.*

V. Medium est creber vsus Examinis conscientiæ, quod insi-

A. serm.15. nuat Sanctus AVGVSTINVS sermone quodam de verbis Apo-

stoli.

ſtoli. dum tractat verba S. Pauli ex epiſtola ad Philippenſes. *Verumtamen in quod peruenimus, in eo ambulemus. Dicitis,* inquit, *quid eſt ambulare? Breuiter dico proficere, ne forte non intelligatis, & pigrius ambuletis. Proficite fratres mei, diſcutite vos ſemper ſine dolo, ſine adulatione. ſine palpatione. Non enim eſt aliquis intus tecum, cui erubeſcas, & iactes te. Eſt tibi, ſed cui placet humilitas, ipſe te probet. Proba & teipſum tu ipſe. Semper tibi diſpliceas, quod es, ſi vis peruenire ad id quod nondum es. Nam vbi tibi placuiſti ibi remanſiſti. Si autem dixeris ſufficit, & periſti, ſemper adde: ſemper ambula, ſemper profice: noli in via remanere, noli retro redire, noli deuiare. Remanet, qui non proficit: retro redit, qui ad ea reuoluitur, vnde iam abſceſſerat; deuiat, qui apoſtatat. Melius it claudus in via, quam curſor præter viam.* Phil. 3. 13. C. hom. 2. in Geneſin.

Idem medium præſcribit S. Chryſoſtomus loco iam citato. *Si Paulus,* ait, *qui tot præclaris operibus excelluit, & quaſi angelus ſuper terram apparebat, quotidie ſtudebat lucrifacere, & pro veritate ſtare in acie contra pericula, & ſibi colligere ſpirituales merces; & ſemper progredi, qualem habebimus nos defenſionem, qui non ſolum bonis omnibus operibus deſtituti ſumus, ſed & malis grauati quorum vnum duntaxat in ipſum perditionis profundum detrudere nos ſufficeret, nullumque præterea ſtudium eſt, vt vel hæc ſaltem emendemus?* Et infra. *Obſecro igitur vos omnes, vt vnuſquisque, ſi non antea, vel certè iam operam det, vt vitium quod affectiones ſuas magis interturbat ex anima exſecet, & pia cogitatione quaſi ſpirituali quodam gladio vtens ſeipſum ab affectionibus liberet. Dedit enim nobis Deus rationem quæ ſufficiat & poſſit ſi velimus prauum reſpicere ad edomanda omnia quæ in nobis naſcuntur vitia.* Examen particulare.

V. Medium & extremum ſit quotidiana propoſiti renouatio, quam non ſemel S. Antonius eremita, teſte S. Athanaſio fratribus ſuis congregatis conſuluit in hæc verba. *Hoc ſit autem primum cunctis in commune mandatum, nullum arrepti propoſiti vigore laſſeſcere, ſed quaſi incipientem augere ſemper debere, quod cœperit, præſertim cum humanæ vitæ ſpacia æternitati comparata breuiſſima ſint & parua.* Et rurſus impendente iam morte. *Ego,* inquit ad eoſdem, *filioli ſecundum eloquia ſcripturarum Patrum gradior viam: iam enim Dominus me inuitat, iam cupio videre cœleſtia, ſed vos, ô viſcera mea admoneo, ne tanti temporis laborem repente perdatis. Hodie vos religioſum ſtudium arripuiſſe arbitramini, & cœpta voluntatis fortitudo ſuccreſcat.* Et Sanctus GREGORIVS libro 22. moralium. *Humana mens,* ait, *dum igne amoris excoquitur, ſemper in ſe ſeruat claritatem pulchritudinis quotidiana innouatione feruoris: neſcit enim mens per torporem veteraſcere, qua ſtudet per deſide-* Ath. in eius vita. G. c. 20.

rium semper inchoare. Hinc nempe per Paulum dicitur. Renouamini spiritu
Eph.4.23. *mentis vestræ. Hinc Psalmista, qui ad perfectionis culmen iam peruenerat,*
quasi inchoans dicebat. Ego dixi, nunc cœpi: quia videlicet si lassescere ab in-
Psal.76.11. *choatis bonis nolumus, valde necesse est, vt inchoare nos quotidie credamus.*

VIDE V. *Abnegatio. Cogitatio diuinæ præsentiæ. Cognitio sui & Dei. Conscientiæ examen. Deuotio. Familiaritas cum Deo. Gaudium spirituale. Humilitas. Oratio. Perfectio Christiana. Sapientia. Virtus. Et in* PANARIO. *Procrastinatio. Tepiditas spiritualis.*

PRVDENTIA.

CAPVT I.

Quid sit Prudentia, & quotuplex.

PRVDENTIÆ vocabulum, vel à prouidendo, vt habet Cicero de Legibus, vel à porro vel procul videndo, teste
A. in ps 93. Amb. c.25. Augustino in psalmos, deductum est. Ambrosius in primo de Officiis eam sitam esse vult *in inuestigatione veritatis.* Basilius in principium Prouerbiorum rectius definit *rerum a-*
A c.13. *gendarum, omittendarum ue cognitionem.* Augustinus libro de libero arbi-
Id.q.31. trio, *esse appetendarum, vitandarumue rerum scientiam.* Et libro 83. quæstionum, *esse rerum bonarum & malarum, & neutrarum scientiam.* Vtramque sumpsit ex M. Tullio libro primo de Officiis, libro altero de inuentione.

Ib.q.31. PARTES eius testè Augustino loco citato, sunt tres, *memoria, intelligentia, prouidentia. Memoria est per quam animus repetit illa, quæ fuerunt. Intelligentia, per quam ea perspicit quæ sunt. Prouidentia, per quam futurum aliquid videtur, antequam factum est.* His S. Thomas adiicit *docilita-*
Th.22.q.49. *tem, solertiam, rationem, circumspectionem, & cautionem. Docilitas* est, qua vel audiendo prudentum consilia, vel legendo eorum libros, vel experientia discimus quid agendum sit. *Solertia* est bona & celeris con-
Ar.9.Eth.c.9. iectatio, vt docet Aristoteles. *Ratio* est cognitio vnius ex alio per argumentationem. *Circumspectio* est accurata consideratio circumstantiarum.

rum *Cautio* est prouisio aduersus mala contraria, quæ obstare bonis consiliis possint. Vnde Apostolus ad Ephesios scripsit. *Videte fratres, quomodo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed vt sapientes.* Eph 5.15.

ACTIONES quoque eiusdem tres sunt, Philosopho teste. Prima est *consilium*: constituto enim fine, ad quem obtinendum tendimus, voluntas mouet intellectum, vt inuestiget media ad illum assequendum idonea. II. *est iudicium*, quo iudicat homo, quod medium magis sit opportunum. III. est *Imperium*, quo imperat ratio voluntati, vt exequatur quod iudicatum est. Ar. 6. Eth. c. 9. & 10.

AD has autem actiones facile, accurateque præstandas, tres assignantur habitus. Eubulia, Synesis, & Gnome. *Eubulia* seruit ad media accommodata facile inuenienda. *Synesis*, ad bene iudicandum de iis, quæ lege aliqua definita sunt. *Gnome* verò, ad ferendum iudicium de iis quæ non sunt lege aliqua decreta, & tamen in praxin veniunt. Ib.

CAPVT II.

De dignitate Virtutis Prudentiæ.

DIGNITATEM huius virtutis ostendit in Verbo diuino Spiritus sanctus, cum eam tanquam præcipuam optimamque nobis commendat. Nam per Salomonis os ait. *Beatus vir qui inuenit sapientiam, & affluit prudentia. Melior est acquisitio eius negotiatione argenti & auri primi, & purissimi fructus eius.* Et rursus. *Posside sapientiam, posside prudentiam: ne dimittas eam, & custodiet te; dilige eam & conseruabit te.* Et per Sapientem. *Sobrietatem & prudentiam docet* (sapientia) *& iustitiam & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus.* Et per Ecclesiasticum. *Sapiens in populo hæreditabit honorem, & nomen illius erit viuens in æternum.* Christusquoque Dominus Apostolis suis hanc imprimis virtutem commendauit, dicens. *Estote prudentes, sicut serpentes.* Et S. Paulus ad Romanos, *Prudentia*, ait, *carnis mors est. Prudentia autem spiritus vita & pax.* Et in priore ad Corinthios *discretionem spirituum* numerat inter dona Spiritus sancti. Prou. 3.14. Sap. 8.7. Eccli. 37. 29. Matt. 10.16. Rom. 8.6. 1. Cor. 12.10.

OSTENDVNT & S. Patres. Basilius in principium Prouerbiorum. *Prudentiam vnam ex virtutibus præclaris existere palam est, qua bonorum, & malorum, & indifferentium nos homines scientes reddimur.* Et paulo post. *Quam si quis rite sectatus fuerit, nunquam ab officio, virtuteque abscedet. nunquam vitiorum pestem incurret.* Et in oratione de fælicitate. *Profecto diuina quædam res est consilium: est namque animi coniunctio, charitatis* Basil. hom. 12. Id. orat. 25.

A.c.14. *tatis fructus, mentis demissi demonstratio.* S. Ambrosius primo de officiis, agens de virtutibus cardinalibus quatuor. *Quarum*, ait, *primo loco constituerunt prudentiam quæ in veri inuestigatione versatur, & scientiæ plenioris infundit cupiditatem: secundo iustitiam, &c.* Et infra. *Primus igitur officij fons prudentia est. Quid enim tam plenum officij, quam deferre auctori studium atq; reuerentiam?* Putauit Ambrosius hoc primum veræ prudentiæ munus esse, credere in verum Deum, vt Abraham credidit. Vnde subiicit. *Neque iterum prudentia sine iustitia est: pietas enim in Deum, initium intellectus.* Chrysost. in Matthæum operis imperfecti, in verba. *Quis enim fidelis seruus & prudens? Rem quidem*, inquit, *laudabilem proponit, rarissimam autem, vt quis fidelis inueniatur & prudens. Ecce si quæras fideles, id est, Deum timentes, & ipsos quidem non multos inuenies, tamen adhuc facile inuenis. Item si prudentes quæras, inuenies multos, fidelis autem & prudens difficile inuenitur. Quanto ergo rarior inuenitur, tanto qui inuentus fuerit beatior est. Prudentem autem dico non scientem & doctum, sed sensatum & mente acutum, qui potest rerum ponderare naturas, & secundum quod potest rationabiliter omnia agere.* S. Augustinus libro 19. de ciuitate Dei. *Quid illa virtus, quæ prudentia dicitur, nonne tota vigilantia sua bona discernit à malis, vt in illis appetendis, istisque vitandis nullus error obrepat? At per hoc & ipsa in nos malis, vel mala in nobis esse testatur. Ipsa enim docet malum esse ad peccandum consentire, bonumq; esse ad peccandum non consentire libidini.* S. Prosper libro 2. de vita contemplatiua agens de 4. virtutibus cardinalibus generatim. *Hoc*, ait, *imprimis nosse & tenere debemus, quod istæ quatuor virtutes, vel omnes quæ ex illis existunt, dona sint Dei, & quod nullus eas habet, habuit, aut habebit, nisi cui Deus, qui est omnium virtutum proprietas & origo contulerit, quoniam quicunque quocunq; tempore in quacunque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, iusti ac fortes fieri vtiq; potuerunt. Qui autem nescientes Deum, vel etiam blasphemantes sine fide vixerunt, nihil earum virtutum à Deo accipere, vel habere potuisse credendi sunt.* Ioan. Cassianus collatione 2. *Est discretio, non mediocris quædam virtus, nec quæ humana passim valeat industria comprehendi, nisi diuina fuerit largitate collata.* Et rursus. *Omnium virtutum generatrix custos, moderatrixq; discretio est.* S. Bernardus in Cantica. *Discretio omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem etiam & perpetuitatem, &c. Est ergo discretio non tam virtus, quam quædam moderatrix & auriga virtutum, ordinatrixq; affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit.*

Id. c. 27.

Ibid.

Matt. 24.

C. hom. 51.

A. c. 4.

P. c. 16.

C. c. 1.

Id. c. 4.

B. serm. 49.

CAPVT

CAPVT III.

De necessitate & vtilitate eiusdem.

NECESSITAS Prudentiæ liquet primo ex iis Scripturæ testimoniis, quibus arguuntur imprudentes, & qui sine consilio res suas gesserunt, vt in Deuteronomio. *Gens*, inquit, *absque consilio & sine prudentia: vtinam saperent & intelligerent ac nouissima prouiderent.* Et in Prouerbiis Salomonis Deus. *Despexistis omne consilium meum & increpationes meas neglexistis.* 2. Vbi iubemur nihil sine consilio facere, vt in Ecclesiastico. *Fili sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.* Et iterum. *Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile.* 3. vbi iubemur à Deo petere consilium, ipse enim de se dicit. *Meum est consilium & æquitas mea est prudentia.* Sic Tobias ad filium: *Pete ab eo, vt vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant.* Sic S. Iudith orabat. *In corde meo Domine consilium corrobora, vt domus tua in sanctificatione permaneat.* 4. vbi petere ab hominibus. *Consilium semper*, ait idem Tobias, *à sapiente perquire.* Et Ecclesiasticus. *Cum sapientibus & prudentibus tracta.*

Deut. 32. 8. Prou. 1. 25. Eccli. 32. 24. Eccli. 37. 20. Pro. 8. 14. Tob. 4. 20. Iud. 9. 18. Tob. 4. 18. Eccli. 9. 21.

VTILITAS verò prudentiæ inde constat, quia teste mortalium prudentissimo, *Vbi non est gubernator, populus corruet: salus autem, vbi multa consilia.* Cuius & hæc sunt dicta. *Custodi legem atque consilium, & erit vita animæ tuæ.* Et. *Dissipantur cogitationes, vbi non est consilium, vbi verò sunt plures consiliarij, confirmantur.* Et. *Vnguento & odoribus varijs delectatur cor, & bonis amici consiliis anima dulcoratur.*

Prou. 11. 14. Prou. 3. 22. & 15. 22. Prou. 27. 9.

EANDEM vtilitatem, necessitatemque confirmant S. Patres. Sanctus Basilius in Isaiam. *Planè*, inquit, *non exigui momenti beneficium est, quod à prudente & beneuolo consiliario emanat consilium, quippe qui suo aduentu supplet, quod desit prudentiæ consilium de re quapiam captantibus. Proinde quantum emolumenti obueniat ex accepto consilio declarat vel maxime Moses, qui omni sapientia, Ægyptiorum eruditus qui familiari colloquio cum Deo congrediebatur. Hic tantus consilium sibi redditum à Iethor socero suo accepit, vt tribunos millenarios constitueret, &c. Vtque in genere dicam, sacra quædam res est consilium, voluntatum vnio, fructus dilectionis, humilitatis insigne.* Et in oratione de fœlicitate. *Magnam mehercle hominibus affert vtilitatem consilium, eo quod nemo sibi sufficiat ad electionem rerum honestarum, vtilium ue, sed pluribus sane sociis, iisque solertibus opus habet,*

B. 11. c. 1. Gen. 18. Id. orat. 21.

habet. Vnde haud absurdè homo consilij expers, similis censetur nauigio rectore carente, quodq; ventorum impetu huc illucq; impellitur. Et de constitutionibus monasticis. Id.c.15. *In omni quæ suscipitur actione antecedere prudentia debet. Nam prudentia remota nihil cuiusuis generis est quod licet bonum videatur, non in vitium recidat. si aut alieno tempore, aut non adhibita moderatione fiat. Ratio verò & prudentia, vbi rebus bonis idoneum tempus ac modum definiunt, mirabile est, quantus ex earum vsu, cum in dantes, tum in accipientes fructus redundet.* S. Ambrosius libro primo de officiis. A.c.27. *Primus officij fons est prudentia: qui tamen fons & in virtutes deriuatur cæteras. Neque enim potest iustitia sine prudentia esse: cum examinare, quid iustum, quidue iniustum sit, non mediocris prudentiæ sit.* Et libro de Paradiso c. 2. P.lib.3.c.29. *non angusta quædam sed diues vtilitatum prudentia est quæ pluribus prosit.* S. Prosper de vita contemplatiua. *Cognitio rerum, quæ de prudentiæ fonte confertur, spiritales omnes à carnalibus vitijs defæcatos illustrat & ab omni noxiæ curiositatis delectatione auersos desiderio contemplandæ virtutis inflammat, vt humanarum rerum diuinarumq; scientiam consecuti prudentes ac sapientes veraciter fiant, prospiciant imminentia mala, simul & caueant, nec putent vlla esse mala; nisi ea quæ malos efficiant, inter fallentia & solida bona discernant, nec ipsi aliis noceant, nec sibi nocere permittant. Tales Dominus in Euangelio fieri præcepit.* Matt.10.16. *Estote prudentes, sicut serpentes, simplices sicut columbæ, quia nec simplices circumuenire aliquos possunt, nec prudentes se circumueniri permittunt.* S. A.c.24. Augustinus libro primo de moribus Ecclesiæ, ait, si desit prudentia nullum esse cæterarum virtutum vsum, & addit. *Huius autem excubiæ, atq; diligentissima vigilantia est, ne subrepente paulatim mala suasione fallamur.* C.c.2. Luc.11.34. Io. Cassianus collatione secunda. *Hæc est*, ait, *quæ oculus & lucerna corporis in Euangelio nuncupatur secundum illam sententiam Saluatoris: Lucerna corporis tui est oculus tuus, &c. eo quod ipsas cogitationes hominis vniuersas, actusq; discernens cuncta quæ agenda sunt peruideat, atque perlustret.* Id.c.4. Et iterum. *Tam B. Antonij quam vniuersorum sententia definitum est, discretionem esse, quæ fixo gradu intrepidum hominem perducat ad Deum, prædictasq; virtutes iugiter conseruet illæsas, cum qua ad cõsummationis excelsa fastigia minore possit fatigatione conscendi.* Idem docuit S. Bernardus, ita vt B.serm.49. in Cantica scribat. *Tolle discretionem, & virtus vitium erit, ipsaq; affectio naturalis in perturbationem magis conuertetur exterminiumq; naturæ.*

VERVM & gentiles Philosophi hanc necessitatem, vtilitatemque prudentiæ agnouerunt. Aristoteles enim in sexto de moribus. A.c.13. *Constat*, ait, *neque propriè bonum esse sine prudentia, neque prudentem sine morali virtute quempiam esse.* Et M. Tullius in prima Tusculana. *Prudentia nihil dulciius, quam vt cetera auferat, adfert certe senectus.* Et in secunda, *Sine pru-*

Sine prudentia ne intelligi quidem vlla virtus potest. Et Seneca. *Sine prudentia nullum initur consilium.* Et rursus. *Prudentia ad beatam vitam satis est.* Et IVVENALIS. S.ep.68.& 85. I.Sat.10.

Nullum numen abest, si sit prudentia.

CAPVT IV.

De proprietatibus quibusdam prudentiæ.

PRIMA Proprietas est, vt cum fide & charitate sit coniuncta. Vnde S. Ambrosius de officiis. *Fuit in S. Abraham primo loco prudentia, de quo dicit Scriptura. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Nemo enim prudens, qui Deum nescit. Denique insipiens dixit, quia non est Deus.* Et libro 2. de Abraham. *Prudentia sine iustitia nocet.* Iustitiam vocat, *quæ virtutes omnes complectitur.* S. Basilius. *Ipsa prudentia ædificanti domum fundamentum suprapetram locare, hoc est, in Christi fide fundare largitur.* De virtute morali idem agnouit Socrates apud Aristotelem, & Cicero in secundo de officiis. *Prudentia,* inquit, *nihil valet sine iustitia ad faciendam fidem. quo enim quis versutior & callidior est, hoc inuisior & suspectior, detracta opinione probitatis.* A.lib.1.c.25. Gen.15.6. Rom.4.3. Psal.13.2. Id.c.10. B.hom.12. A.6.Eth.c.13.

II. Proprietas est, vt iuncta sit simplicitati, à fuco & dolo aliena, vti iunxit eam Christus dicens. *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Vnde S. Hieron. libro 2. commentariorum in Osee. *Præcepit Dominus in Euangelio, vt simus simplices quasi columbæ, & astuti quasi serpentes, vt imitantes simplicitatem columbarum, & serpentis astutiam, nec alijs nocere possimus, nec ab alijs patiamur insidias, sed simplicitate & prudentia exhibeamus hominem temperatum, quia prudentia absq; bonitate malitia est, & simplicitas absq; ratione stultitia nominatur.* Idem habet B. Proper loco supra citato, & addit: *Cæterum, si in contractu quolibet siue in colloquio, vel in alia quaq; re se decipi quisq; non sinit, & alium tamen ipse decipiat, iste non habet prudentiam, quæ salutis magis, quam perditionis est causa, sed simulat. Quoniam quidem hæc virtus à vitio distat, quod illud corrumpat sana, hæc sanat vitij accessione corrupta, ac sic aut omnibus quibus potest prodesse festinat veraciter prudens, vt eius meritis omnium, qui per eum Deo acquirantur fructus augescat, aut si cogitat de perditione cuiuspiam, vel de casu pereuntis exultat, necesse est, vt prius pereat ipse, quam alium perdat, & ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.* Matt.10.16. H.in c.7.

III. Vt post sufficiens consilium, iudiciumq; de re agenda, fugiendaue habitum, celeriter & impigrè voluntati imperet executionem. Vnde S. Petrus prudentiæ vigilantiam coniunxit, dicens. *Estote prudentes, & vigilate in orationibus.* & S. Paulus ad Romanos. *Solicitudine non pigri. Vult enim & non vult piger*, teste Salomone, *anima autem operantium impinguabitur.* Nec secus S. Augustinus epistola ad Hieronymum de Stoicis. *Certe hinc persuadent, qui vnam virtutem habuerit, habere omnes, & omnes deesse, cui vna defuerit, quod prudentia nec ignaua, nec iniusta, nec intemperans potest esse.* Et de moribus Ecclesiæ. *Huius*, (nempe prudentiæ inquit) *excubiæ, atq; diligentissima vigilantia est, ne subrepente paulatim mala suasione fallamur. Vnde sæpe Dominus, Vigilate, clamat: &, Ambulate, dum lucem habetis.* Consentit & Philosophus in sexto de moribus asserens *cito agenda esse, quæ consultaueris.*

1.Pet.4.7. Rom.12.11. Prou.13.4. A.ep.29. Id.c.24. A.c.9.

IV. est prospicere in futurum, hoc est, in futuram vitam, ac proinde anteferre cœlestia terrenis, spiritualia carnalibus, æterna caducis. *Prudentia enim carnis*, teste Apostolo, *mors est, prudentia autem spiritus vita & pax.* Nos autem hic *non secundum carnem ambulamus*, inquit idē, *sed secundum spiritum Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt, qui verò secundum spiritum sunt, quæ sunt spiritus sentiunt.* Quibus dicitur. Igitur *si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Vnde S. Augustinus in verba Psalmographi. *Simul imprudens & insipiens peribunt.* Quis *est imprudens? qui non sibi prospicit in futurum. Quis est insipiens? Qui non intelligit, in quo malo sit. Tu verò intellige, in quo malo sis modo, & prospice vt in bonis sis in posterum. Intelligēdo in quo malo sis, non eris insipiens: prospiciendo tibi in futurum, non eris imprudens* Et paulo post. *Esto prudens, & prospice tibi in posterum in cœlo. Esto ergo prudens & imitare formicam, sicut dicit Scriptura; reconde æstate, ne esurias in hyeme. Hyems est dies nouissimus, dies tribulationis.* Et S. Ambrosius in Lucam, tractans verba. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. *Habes*, ait, *prudentiam, [illegible]us est flere occidua, & ea quæ æterna sunt quærere, lugere secularia, quæ seipsa compugnent: Deum pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, vt confundat sapientes.*

Rom.8.6. Id.v.4. Col.3.1. A.in ps.48. Prou 30.25. A.in c.6.

V. est, quotidie per examen conscientiæ discutere cogitationes & actus suos, iuxta Psalmistæ dictum. *Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore. Debet enim vniuscuiusq; mens*, vt docet S. Gregorius libro 25. moralium, *& causas suas apud Dominum, & causas Domini contra se solicita inquisitione discutere: debet cautè pensare, vel quæ ab eo bona perceperit, vel quæ mala bonis illius peruersè viuendo responderit.*

Psal.105.3. G.c.6.

Quod

Quod electi quidem quotidie facere omninò non cessant. Vnde bene Salomon Prou.12.5
ait. Cogitationes iustorum iudicia. Accedunt enim ad secretarium iudicis intra sinum cordis: considerant quàm districtè quandoq; feriat, qui diu patienter expectat, metuunt in his quæ se egisse meminerũt, & puniunt flendo, quod pertransse se intelligunt, &c. Ibi aduersum se, quicquid se impugnat enumerant ibi ante oculos suos omne quod defleant, coaceruant, ibi quicquid per iram districti iudicis decerni possit intuentur, ibi tot patiuntur supplicia, quot pati timent, nec deest in hoc iudicio mente concepto omne ministerium, quod punire reos suos plenius debeat. Nam conscientia accusat, ratio iudicat, timor ligat, dolor excruciat. Quod iudicium eo certius punit, quo interius sæuit, quia videlicet ab exterioribus non accedit.

VI. Proprietas est, quod Prudentia magis conueniat Superioribus aliorumq; magistris, quam subditis & discipulis. *Prudentia,* inquit Aristoteles, *propria virtus est præsidentis. Nam cetera quidem virtutes videntur communes tàm eorum qui præsunt, quàm eorum, qui subsunt, at prudentia non est virtus eius qui subsit.* Quod intelligendum est de subditis, qua subditi sunt, & de discipulis, qua discipuli, & de prudentia, non qua consulendi & iudicandi, sed tantum qua præcipiendi munere fungitur; si enim subditis ceteræ virtutes competunt, quomodo potest abesse virtus prudentiæ? omnes siquidem virtutes sunt inter se connexę. Quod autem subditorum sit, dum superior aliquid imperat, obtemperare, & non per propriam prudentiam discutere Superioris mandatum, tradit S. Basilius in Constitutionibus monasticis. Ar.3.Eth.c.5 B.c.20.&23.
Monachi, inquit, *libentissimè obtemperent suo Præposito, nec ab eo eorum, quæ sibi imponuntur, rationem reposcant, nihil omnino ipsorum iussa curiosius perscrutando.* Et S. Hieron. epistola ad Rusticum monachum. *Credas tibi salutare, quicquid monasterii Præpositus præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officii est obedire & implere quæ iussa sunt dicente Moyse. Audi Israhel & tace.* Sed plura de hac re in Panario V. inobedientia, post VI. Deut 6.3. H.ep.4.
REMEDIVM.

CAPVT V.

De mediis ad comparandam prudentiam idoneis.

PRIMVM medium est diligens inquisitio & meditatio eorũ de quibus consiliũ capitur, maximè si ardua sint. Nam rex sapientissimus Dauid, cum in psalm. foribus dixisset beatũ, q non abiisset in consilium Pſal.1.1.

Pſ.118.47. lb.v.77. impiorum, mox ſubiecit. *Sed in lege Domini meditatur die ac nocte.* Et alibi. *Meditabar in mandatis tuis.* Et *Lex tua meditatio mea eſt.* Et Salomon, quamuis aſſeratiuſtum virum non niſi quæ placeant Deo cogitare, ea tamen ipſa pronunciat ab eodem conſiderari, cum ait. *Labia iuſti conſiderant placita.* Hinc S. Ambroſius primo de officiis. *Sapiens, vt loquatur, multa prius conſiderat, quid dicat, aut cui dicat, quo in loco, quo tempore. Eſt ergo & tacendi & loquendi modus.* Et S. Gregorii ad Paulum Epiſcopum monitum eſt *Summis in rebus citum non oportet eſſe conſilium.* Ariſtotelis quoq; in ſexto Ethico ſententia eſt, vulgato prouerbio, Senecæ attributo, conſentiens. *Deliberandum eſſe diu, quod ſtatuendum eſt ſemel.*

Prou.10.32. Act.10. G.lib.2.ep 6. Ariſt.c 9.

II. Medium eſt, aliorum doctiorum, prudentiorum, ſeniorumq; conſiliis vti. Qua de re multa ſunt dicta Spiritus ſancti. *Ne innitaris,* ait *Sapiens, prudentiæ tuæ.* Et *Qui ſapiens eſt, audit conſilia.* Et. *Fili ſine conſilio nihil facias.* Et Apoſtolus. *Nolite prudentes eſſe apud voſmetipſos.* Et Eccleſiaſticus. *Non te prætereat narratio ſeniorum ipſi enim didicerunt à Patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum, & in tempore neceſſitatis dare reſponſum.* Vnde S. Hieron. in Iſaiam, *Græci poetæ laudabilis illa & admiranda ſententia eſt, primum eſſe beatum, qui per ſe ſapiat: ſecundum qui ſapientem audiat: qui autem vtroq; carcat, hunc inutilem eſſe tam ſibi quam omnibus. Vnde & illud in noſtris libris legimus. Amici tibi ſint plurimi, conſiliarius autem vnus de mille.* Et S. Baſilius in Prouerbia. *Superbia magna habetur, exiſtimare ſe nullius egere conſilio, ac ſibi ipſi penitus acquieſcere, quaſi vel ſolus ſapiat, vel quam optima in medium conſulere valeat. Magnam profecto affert hominibus vtilitatem conſilium, eo quod nemo ſibi ſufficiat ad electionem rerum vtilium, honeſtarumue, ſed pluribus ſane ſociis, iiſq; ſolertibus opus habet:* Et S. Chryſoſtomus de laudibus Pauli. *Conſiliariis omnes opus habent, etiamſi Moſi conferri poſſint. Multa enim ſunt quæ magni & admirabiles viri ignorant, quæ tamen parui abiectiq; ſcire ſolent. Nam poſtquam Moſes ex Ægypto exiit, & in ſolitudinem venit, præfuit ſexcentorum millium populo, & ſolus omnium contendentium lites diiudicauit, quod vt vidit ſocer eius Iethro homo alioqui barbarus & inſipiens (nihil enim gentilibus eſt inſipientius) eum correxit, non curans quod ſapiens eſſet Dei amicus, ille verò ſapiens, ille tot myriadum dux omni manſuetudine eum dicentem audiuit & conſilio acquieuit. Non eum admiramur hodie Iethro quod Moſen correxerit, quam admiramur Moſen, qui non erubuit tot præſentibus corrigi, & factum hoc memoriæ commendare.*

Prou.3.5. Prou.12.15. Eccli.32.24. Rom.12.16. Eccli.8.11. Hin.c.3. Eccl.6.6. B. hom.11. Ch hom.9. Gen.18.

III. Medium eſt implorare diuinam opem, *vt vbi humanum defecit auxilium,* vt loquitur in quodam ſermone S. Auguſtinus, *illic intercedat diuinum adiutorium.* Exemplum habemus regii pſaltis in hæc verba

A.de temp. ſer.68. Pſ.118.35.

verba orantis. *Deduc me in semita mandatorum tuorum quia ipsam volui.* Et. *Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.* Cuius medii necessitatem indicauit S. GREGORIVS libro secundo moralium, dum ait. *Aliquando, dum cuncta nos agere consilij grauitate gaudemus, pulsante causæ emergentis articulo, præcipitatione subita rapimur, & qui nos semper dispositè vixisse credidimus, repente intima confusione vastamur: sed tamen eiusdem confusionis eruditione discimus, ne nostris viribus consilia nostra tribuamus, & tanto maturius ad grauitatem restringimur, quanto ad hanc quasi amissam redimus.* Psal.142 10. Greg c. 36.

IV. Medium est imitari in serpente, quem Christus nos cum Apostolis imitari voluit, quod imitatione dignum est. Vnum notauit S. BASILIVS in regulis breuioribus. *Vt videlicet quemadmodum in paradiso serpens, & blandiore aspectu callidè ad primos parentes accessit, & verborum probabilitate eos auertit à Deo, ac peccato subiunxit, ita nos quoque & personæ & loci & idonei ad agendum temporis rationem habeamus, & omnibus modis sermones in iudicio disponamus, vt à peccato homines auertamus, & ad Deum reducamus, & in tentationibus patientiam vsque in finem teneamus, sicut scriptum est.* Exemplum huius rei illustre extat apud Chrysostomum in homiliis ad populum de prudenti colloquio B. Pauli cum Festo. ALTERVM notauit S. Hieronymus in Matthæum. *Serpentis,* inquit, *astutia ponitur in exemplum, quia toto corpore occultat caput, vt illud in quo vita est, protegat: ita nos toto periculo corporis caput nostrum, qui Christus est, custodiamus, id est, fidem integram & incorruptam.* Eadem explanatio est S. Hilarii can. 10. in Matthæum, & Epiphanii hæresi 37. B. quæst. 245. Ch hom. 16. Act. 26. 29. H. in c. 10.

VIDE V. *Cognitio sui. Contemplatio. Intentio. Sapientia. Virtus. Et in* PANARIO V. *Indiscretio.*

PVDICITIA.

VIDE V. *Castitas.*

R

RELIGIO.

CAPVT I.

De nomine & definitione Religionis.

NOMEN religionis, non pro ſtatu Religioſo, ſed pro virtute Religionis, vel pietatis erga Deum hic vſurpamus. Quod ſi origo eius ſpectetur, S. Auguſt. lib. de ciuitate Dei decimo exiſtimat à religendo appellatum. *Hunc, inquiens, (fontem beatitudinis Deum) eligentes vel potius religentes, amiſeramus enim negligentes: hunc ergo religentes, vnde & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus, vt perueniendo quieſcamus, ideo beati, quia illo fine perfecti.*

L. c. 28.

Lactan. vero li. diuinarum inſtit. quarto, exiſtimat à religando dictum. *Hac*, ait, *conditione gignimur, vt generanti nos Deo iuſta & debita obſequia præbeamus, hunc ſolum nouerimus, hunc ſequamur. Hoc vinculo pietatis obſtricti Deo religati ſumus, vnde ipſa religio nomen accepit, non vt Cicero interpretatus eſt à relegendo.* Et infra. *Diximus nomen religionis à vinculo pietatis eſſe deductum, quod hominem ſibi Deus religauerit & pietate conſtrinxerit: quia ſeruire nos ei, vt Domino, & obſequi vt patri neceſſe eſt. Melius ergo id nomen Lucretius interpretatus eſt: quia ait, religionum ſe nodos exoluere.* Lactantio ſubſcribit S. Hieronymus in commentariis prophetæ Amos. & ipſe Auguſtinus capite extremo libri de vera Religione. immò primo libro Retractationum ait hanc ſibi originem magis placuiſſe, quam alteram ab re eligendo. Idem libro 83. Quæſtionum ita eandem definit ex M. Tullio. *Religio eſt, quæ ſuperioris cuiuſdam naturæ, quam diuinam vocant, ceremoniamque affert.* Rectius & breuius cum Lactantio, ipſoque Auguſtino, dicimus Religionem nil aliud eſſe quam cultum veri Dei, quam græci θρησκείαν, λατρείαν vel θεοσεβείαν appellarunt. *Quæ λατρεία græcè nuncupatur*, inquit S. Auguſtinus libro citato de ciuitate Dei, *& latine interpretatur ſeruitus, ſed ea qua colimus Deum: vel quæ θρησκεία græcè, latine autem religio dicitur, ſed ea quæ nobis eſt erga Deum vel quam illi θεοσέβειαν, nos vero non verbo exprimere, ſed Dei cultum poſſumus appellare:*

H. in c. 3. Amos.

A. c. 14.

A. q. 31.

Cic. 2. de inu.

A. ſ. 10. c. 1.

appellare: hanc ei tantum Deo deberi dicimus, qui verus est DEVS, *facitque suos cultores Deos.*

PIETATIS vox etsi aliquando significet cultum parentibus debitum, & consanguineis, vt apud Ciceronem loco citato, & misericordiæ opera, tamen proprie apud sacros scriptores accipitur pro cultu Dei, & religioni synonyma est. *PIETAS*, inquit Lactantius libro tertio, *nihil aliud est, quam Dei parentis agnitio.* Et lib. 5. *pietas nihil aliud est quam Dei notio, sicut Trismegistus verissimè definiuit, cuius cognitionis hæc summa est, vt eum colas.* Et Sanctus Augustinus. *Pietas quoque propriè Dei cultus intelligi solet, quam Græci* εὐσέβειαν *vocant. Hæc tamen & erga parentes officiosè haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordiæ frequentatur.* G. 2. de Inuc. L. c. 9. Id. c. 14. A. lib. 10. de Ciuit. c. 1.

CAPVT II.

De Variis Actionibus virtutis Religionis.

ETSI variæ sint virtutis Religionis actiones, omnes tamen ad duo capita reuocari queunt, vt aliæ sint proximæ, quas scholæ Theologi vocant *elicitas*, aliæ remotæ, quas vocant *imperatas*. PROXIMÆ sunt, quę continent seruitutem vel subiectionem hominis erga Deum, quia *seruire nos ei*, vt loquebatur Lactantius, *vt Domino, & obsequi vt Patri necesse est*, ex qua statim oritur maiestatis diuinæ notio, & consequenter cultus & glorificatio, cuiusmodi actiones sunt, *adoratio, oratio, deuotio sacrificium, votum.* L. l. 4. c. 28.

CVM ergo munus virtutis religionis sit eam subiectionem suam erga Deum, vt est Dominus & conditor & pater omnium protestari, ex diuersitate eorum quæ Deo subiiciuntur, sumi debet actionum varietas. Triplex autem bonum per religionem homo potest subiicere Deo. PRIMVM est bonum mentis spirituale & hoc maximè subiicitur Deo, per actus *adorationis, deuotionis, orationis*, atq; etiam *voti, iurisiurandi, & sacramentorum Voti* quidem, cum homo protestatur se velle Deo seruire tanquam seruum in statu monastico. *Iurisiurandi* verò, quatenus per Deum iurat, tanquam *maiorem sui*, vt loquitur Apostolus. *Sacramenti* autem, quatenus per vsum eius protestamur Deum esse gratiæ auctorem, quę in illo confertur. Secundum bonum est externum corporis, quod subiicimus Deo p exteriorē, adorationē, g.. flexionē, prostrationem, alioquè gestus corporis. Tertium est quoduis bonum Heb. 6. 16.

exter-

externum, cuius homo sit Dominus, quod subiici ab homine potest Deo trifariam. 1. vt offeratur ipsi Deo immediate, & soli, & non cedat in hominis vsum, vti sunt *sacrificia*. 2. vt mediatè, videlicet dando illud Dei ministerio, quatenus locum Dei tenet, vti erant in veteri testamento *oblationes & primitiæ*. 3. vt offeratur Deo adhuc magis mediatè, vt cum aliquid offertur Dei ministris, non proxime respiciendo Dei gloriam, sed vt satis fiat obligationi alendi ministros, ex quo etiam redundat ad Deum gloria. sic subiiciuntur Deo bona externa per *Decimarum solutionem*. Atque hæ omnes actiones pertinent ad virtutem Religionis proximè vel elicitiuè.

REMOTE verò vel imperatiuè, omnes aliarum virtutum actiones possunt ad religionem pertinere, quia omnes ad Dei gloriam possunt referri. Quo sensu dixit S. Iacobus. *Religio munda & immaculata apud Deum & patrem hæc est: visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo.* Et S. Augustinus *Aduersus dæmonum nequitiam, quæ nobis Dominus arma ostendit debemus vtique retinere. Hoc, ait, genus non eiicitur nisi in oratione & ieiunio. Hæc cum plena fide exercentur pietas est. Pietas autem ad omnia vtilis est professionem habens vitæ præsentis & futuræ.* Visitare siquidem pupillos, actus proximus & elicitus est virtutis misericordiæ: & ieiunium actus temperantiæ.

Iac. 1. 27.

A. serm. 230 de tem.

CAPVT III.

De excellentia virtutis Religionis.

EXCELLENTIA splendorq; huius virtutis nemini obscurus esse potest, cum circa eum occupetur, *ad cuius*, vt loquitur Tertullianus libro de Trinitate, *cogitandam, & eloquendam maiestatem, & eloquentia omnis merito muta est, & mens omnis exigua. Quid enim*, inquit, *condignè de eo dicas, qui est sublimitate omni sublimior, & altitudine omni altior, & profundo omni profundior, & omni luce lucidior, & omni claritate clarior, omni splendore splendidior, omni robore robustior, omni virtute viritior, omni pulchritudine pulchrior, veritate omni verior, & fortitudine omni fortior, & maiestate omni maior, & omni potentia potentior, & omnibus diuitijs ditior, omni prudentia prudentior, & omni benignitate benignior, omni bonitate melior, omni iustitia iustior, omni clementia clementior? Minora enim sint necesse est omnium genera virtutum eo ipso, qui virtutum omnium & Deus & parens est.* Deinde Dominus Deus cultum & honorem sibi

sibi debitum nulli alii rei creatæ vult communicari. *Dominum Deum tuum timebis*, ait in Deuteronomio, *& illi soli seruies.* Et Paulus in priore ad Timotheum. *Regi autem seculorum immortali, inuisibili soli Deo honor & gloria in secula seculorum.* Et Deus apud Isaiam. *Ego Dominus, hoc est nomen meum, gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus.* Adhæc continenter colere & glorificare Deum proprium est angelorum, & beatorum in cœlo, *clamantium, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum*, vt est in eodem Isaia & Apocalypsi, Vnde Lactantius in fine libri sexti institutionum ita scribit. *Summus colendi Dei ritus est ex ore iusti hominis ad Deum directa laudatio.* Eiusdem hæc pro religione sunt Encomia. *Quisquis aut Deum colendum esse intelligit, aut immortalitatis spem sibi propositam habet, mens eius in cœlo est. Qui autem religionem non suscipiunt, terreni sunt, quia religio de cœlo est.* Et. *Si ratio, si ius hominis hoc præcellit, & superat cæteras animantes, quod solus notitiam Dei cæpit, apparet religionem nullo modo posse dissolui.*

Deu.6.15. 1.Tim.1.17. Isa.42.8. Isa.6.3. Apoc.4.8. L.c.25. Id.li.3.c.27. Id l.de ira Dei c.7.

PATRVM verò ceterorum hæc sunt elogia. Sanctus AMBROSIVS primo de officiis. *Pietas in Deum initium intellectus. Quo aduertimus illud ab huius seculi translatum magis, quam inuentum sapientibus, quia pietas fundamentum est omnium virtutum.* Et epistola ad Demetriadem ægens de contemptoribus mundi: *ad ipsum*, inquit, *omnium visibilium & inuisibilium ambiunt creatorem, cui appropinquare claresce re est, quem timere gaudere est, cui seruire regnare est.* CLEMENS Alexandrinus in paræneſi ad gentes. *Dicimus eum solum, qui pius ac religiosus est esse Christianum, & diuitem & temperantem, & generosum, & ea ratione Dei imaginem, cum similitudine & dicere, & credere iustum est & sanctum, vt qui à Christo Iesu factus sit cum prudentia, atque adeo tum quoque Deo similis. Nam calat itaque prophetagratiam dicens: Ego dixi, Dij estis & filij excelsi omnes.* Et multo ante. *Pietas quæ Deo hominem, quoad eius fieri potest assimilat, conuenientem sibi magistrum adscribit, nempe Deum, qui vel solus potest pro dignitate hominem Deo assimilare. Hanc Doctrinam Apostolus cum sciret verè esse diuinam. Tu autem ô, inquit, Timothee, ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instituere ad salutem per fidem in Christum. Sunt enim verè sacræ litteræ, quæ sacros faciunt & Deificant.* Sanctus Gregorius Nazianzenus in sermone de hominis vtilitate ait, *pios viros angelos potius dicendos quam homines.* Et in epistola ad Hellenium eosdem appellat *clarissima sidera, præstantissima Christi membra, immortalis Dei sigilla, & astra carne conuestita.* Sanctus Hieronymus veram pietatem multis boni-

A.c.27. Id ep.85. Pſal.81.6. 2.Tim.3.15. H ep.27.

operibus testatam comparat martyrio : ita enim scribit ad Eustochium Virginem in epitaphio Paulæ matris. *Secura esto Eustochium magna hæreditate ditata es. Pars tua Dominus, & quo magis gaudeas, mater tua longo martyrio coronata est. Non solum enim effusio sanguinis in confessione reputatur, sed deuotæ quoq; mentis seruitus immaculata quotidianum martyrium est. Illa corona de rosis & violis plectitur, ista de lilijs.* Et li. 16. in Isaiam. *Pietas & vera religio via regia est. Cognita vna via regia videamus, quæ dextræ viæ sint & sinistræ, per quas prohibemur incedere. Via regia temperata est, nec plus in se habens, nec minus. Declinat ad dextram pietatis, qui superstitiosus est & meretur audire. Ne sis multum iustus. Ad sinistram, qui negligit cultum Dei, & inter hædos, hircosque numeratur.* Sanctus Augustinus in Enchiridio. *Sicut nemo à seipso esse potest, ita nemo à seipso sapiens esse potest. sed ab illo illustrante de quo scriptum est. Omnis sapientia à Deo est. Hominis autem sapientia pietas est. Habes hoc in libro Sancti Iob. Nam ibi legitur, quod ipsa sapientia dixerit homini. Ecce pietas est sapientia. Si autem quæras, quam dixerit eo loco pietatem, distinctius in græco reperies θεοσεβείαν, qui est Dei cultus.* Denique S Thomas aliique scholæ Theologi huic virtuti, inter omnes morales virtutes tribuunt principatum, eo quod propinquius, quam aliæ respiciat Deum, qui est omnium virtutum extremus finis.

H. in c. 57. Isa. Eccli 7.17. A.c.2. Eccli.1.1. Iob 28.28. iuxta 70. S.Tho. 22.q 81.

CAPVT IV.

De necessitate, vtilitateque Religionis.

NECESSITAS religionis, vel obligatio colendi, omnique veneratione afficiendi veri Dei non solum lege diuina imperata est, sed etiam cum natura ipsa homini insita & impressa. Legem diuinam habemus in Deuteronomio, & in Euangelio, vbi Christus dixit spiritui peruerso: *Vade Satana, scriptum est enim, Dominum DEVM adorabis & illi soli seruies.* De qua autem seruitute locutus sit exponit Sanctus Augustinus in decimo li. de ciuitate Dei. Quę λατρεία, inquit, *græce nuncupatur, & latine interpretatur seruitus, sed ea qua colimus Deum, hanc ei tantum Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facitque suos cultores Deos.* Deinde in vtraque lege veteri & noua habemus mandatum Dei de diligendo Deo & proximo, quod autem caritate colatur Deus, docet idem Augustinus in Enchiridio. Cum enim dixisset pietatem non esse aliud quam θεοσεβείαν, id est, Dei cultum. *An hoc ipsum, ait, tibi for-*

Deu.6.13. Matt.4.10. A.c.1. Deu.6.5. Matt. 22.37. A.c.2.

fortasse desideras breuiter aperiri, atque in sermonem colligi breuem, quonam modo sit colendus DEVS. Hic si respondero, fide, spe, charitate colendum, profecto dicturus es breuius hoc dictum esse quam velis. Et libro 12. de Trinitate. *Pietatem hoc loco posuit Dei cultum, quæ græcè dicitur θεοσέβεια. Et quis cultus eius, nisi amor eius, quo nunc desideramus eum videre, credimusque & speramus eum nos esse visuros?* 12.c.14.

QVOD autem cum natura rationis compote homini insita sit notio cupiditasque Dei colendi probat ex Cicerone Lactantius libro diuinarum institutionum tertio. *Hoc, ait, eximium facit hominem, quod soli datum est intelligere diuina. Qua de re Ciceronis vera est sententia. Ex tot, inquit, generibus nullum est animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei ipsisque in hominibus nulla gens est, neque tam mansueta, neque tam fera, quæ non etiamsi ignoret, qualem Deum haberi deceat, tamen habendum sciat.* Et paulo post. *Quid est, cur ijdem ipsi (Philosophi) disputent eo dirigendam esse mentem, quo vultus erectus est? Si enim nobis in cœlum spectandum est, ad nihil aliud vtique, quam ob religionẽ. Si religio tollitur, nulla nobis ratio cum cœlo est. Itaque aut eo est spectandum, aut procumbẽdum in terram.* Et libro de ira Dei. *Homo ideo solus præter ceteras animantes rectus corpore ac statu factus est, vt ad contemplationem parentis sui excitatus esse videatur: ideo sermonem solus accepit, ac linguam cogitationis interpretem, vt enarrare maiestatem Domini sui possit. Postremo idcirco ei cuncta subiecta sunt, vt factori artifici Deo esset ipse subiectus. Si ergo Deus hominem voluit suum esse cultorem, ideoque illi tantum honoris attribuit, vt rerum omnium dominaretur, vtique iustissimum est & Deum colere, qui tanta præstiterit.* S. Gregorius Nazianzenus in Carmine Virginitatis. L.c.1. Id.c.15.

Quin si vera cupis cognoscere, quisquis honesti
Corripitur studio, rectique tenetur amore,
Talis ab æterno formatur pneumate, talis
Vi verbi efficitur: pietatis namque sepulta
In nobis scintilla latet, velut igneus ardor
Inclusus saxis: vt porrò sæpe terendo
De rigido tandem ferro silice excutit ignem,
Haud aliter pietas latitans sermone salutis
Attrita in medium prodit, clareque refulget.

S. AMBROSIVS de officiis. *Iustitiæ pietas est prima in Deum, Secunda in patriam, tertia in parentes, item in omnes, quæ & ipsa secundum naturæ est magisterium. Si quidem ab ineunte ætate, vbi primum sensus infundi cœperit, vitam amamus tanquam DEI munus.* A.l.1.c.27.

IAM verò VTILITATEM huius virtutis luculenter prædicat Apostolus ad Timotheum scribens. *Exerce autem teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia vtilis est promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.* Vnde Clemens Alexandrinus in paræneſi ad gentes. *Dominus Iesus cum sit benignus adhortatur omnes homines ad agnitionem veritatis, qui mittit paracletum. Quænam est ergo agnitio, pietas ac Dei cultus? Est autem pietas ad omnia vtilis ex Pauli sententia habens promissionem vitæ præsentis & futuræ. Quantiô homines profiteremini vos esse empturos, si salus æterna venderetur? ne si Pactolũ quidem qui totus aureo, vt est in fabulis, fluit fluento quis dederit, pro salute iustum pretium numerauerit. Hoc pretium Deus lubenter accepit. Sperauimus enim in Deo viuo, qui est seruator omnium hominum, maximè autem fidelium.* Et S. Ambrosius in 118. psalmum. *Pietas*, inquit, *virtutum omnium fundamentum est iuxta humanarum rerum & cælestium disciplinam. Pietas amica Deo, parentibus grata, dominum conciliat, necessitudines fouet, Dei cultura est, merces parentum, filiorum stipendium. Pietas, inquam, iustorum tribunal, egenorum portus, miserorum suffugium; indulgentia peccatorum.* Et S. Augustinus epistola ad Macedonium, in fine. *Pietas, id est, verus veri Dei cultus ad omnia prodest, & quæ molestias huius vitæ auertat, aut leniat, & quæ ad illam vitam salutemq; perducat, vbi nec aliquid iam malipatiamur, & bono summo sempiternoq; fruamur.*

1. Tim. 4. 8.

A ser. 18.

A ep. 52.

CAPVT V.

De Proprietatibus eiusdem Virtutis.

PRIMA Proprietas est, quod cultus ille, qui ratione virtutis religionis debetur soli Deo, propriè vocetur λατρεία. 1. quia Scriptores sacri vocem illam nunquam vsurpant, nisi pro cultu solius Dei, vt liquet ex toto nouo testamento. 2. quia nec Patres tribuunt nisi Deo, qui tamen & Sanctos volunt esse religiosè colendos. vt S. Augustinus libro 10. de ciuitate Dei. cap. 1. & libro 20. contra Faustum cap. 21. S. Damascenus oratione 2. & 3. de imaginibus. BEDA in c. 4. Lucæ, & Patres Synodi Nicenæ secundæ. 3. quia idcirco omnes veteres cultum falsorum Deorum vocauerunt idololatriam. 4. quia in Ecclesia, & schola Theologorum ille vsus iam pridem obtinuit. Vnde Concilii Tridentini Patres sessione 13. definierunt canone sexto Christũ in Eucharistia cultu latriæ etiam externo adorandum.

II. Pro-

II. Proprietas est, quod cultus, qui ratione eiusdem virtutis, licet inferior diuino, debetur sanctis, vt angelis, & hominibus iam cum Christo in cœlo regnantibus, vocetur δουλεία. 1. quia is vsus in schola Theologorum iam à Magistri sententiarum temporibus ita obtinuit, vt liquet ex 3. Sententiarum distinctione 9 2. quia ita vocat V. BEDA in cap. 4. Lucæ, & insinuat S. Augustinus libro de ciuitate Dei 10. cap. 1. Dicit enim cultum debitum creaturæ ab Apostolo in capite 6. ad Ephesios non vocari latriam, sed alio nomine. Apostolus autem vtitur voce δουλείας. Quoniã vero Beatissima Virgo MARIA, vt mater filii Dei, sic omnibus sanctis antecellit, vt possit dici *Domina & Regina nostra*, eam Thelogi dicunt colendam & venerandam ὑπερδουλείᾳ, id est, excellentissimo aliquo cultu, qui competere possit creaturæ. Cuique enim is honor debetur, quem dignitas eius postulat.

III. est, Deus cultu latriæ colendus est gratis & propter se. Ita S. Augustinus in psalmum 52. *Deus*, inquit, *gratis se vult coli, gratis se vult diligi, hoc est, caste amari, non propterea se amari, quia dat aliquid præter se, sed quia dat se. Qui ergo inuocat Deum vt dines fiat, Deum non inuocat: hoc enim inuocat, quod ad se vult venire. Quid enim est inuocare, nisi vocare in se. Nam cum dicitur, Deus da mihi diuitias, non vis vt ipse Deus ad te veniat, sed vis, vt diuitiæ veniant ad te. Si autem Deum inuocares, ipse ad te veniret, ipse esset diuitiæ tuæ. Nunc autem vis habere arcam plenam & inanem conscientiam. Deus non implet arcam, sed pectus. Ergo isti qui propter secularia commoda, qui propter terrena bona, qui propter vitam præsentem & terrenam felicitatem inuocant Deum, non inuocant Deum.* Consentit B. Prosper exponens verba illa Psalmi Dauidici, *Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Orat*, ait, *vt in ipsa voluntate proficiat, & cor non in auaritiam, sed in testimonia Dei habeat inclinatum: quæ testimonia hoc insinuant, hoc docent, vt Deus gratis colatur. Quia si cor non in auaritiam sit declinatum, Deum non colimus nisi propter Deum, vt Dei cultus ipse sit merces. Nam qui Deum ideò colit, vt aliquid aliud promereatur quam ipsum, non quem colit diligit, quia non ipsum sed aliud concupiscit.* Et in libro Epigrammaton. P. in psal. 118. Id. n. 20.

Hac desiderij Deus est pietate colendus,
Iustitiæ vt merces tota sit ipse Deus.
Nam sperans alio se munere posse beari,
Non, quod poscit, amat, sed quod habere cupit.

IV. Colendus est, non vt ipsi vlla re prosimus, sed vt hoc officio, protestemur eum esse Dominum & redemptorem nostrum, pro beneficiis acceptis aliquam grati animi significationem demus; nam

cum psalte regio quotidie oramus. *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Psal.15.2. Vnde Lactantius libro sexto diuinarum L.c.1. institutionum Ethnicos irridet his verbis. *Quicquid aspectu rarum, quicquid opere aut odore pretiosum est, id gratum esse dijs suis, non ex aliqua diuinitatis ratione, quam nesciunt, sed ex suis cupiditatibus iudicant: nec intelligunt terrenis opibus Deum non indigere.* A.c.5. Et S. Augustinus libro 10. de Ciuitate Dei. *Quis ita desipiat, vt existimet aliquibus vsibus Dei esse necessaria quæ in sacrificiis offeruntur? Quod cum multis locis diuina Scriptura testetur,* Psal.15.2. *ne longum faciamus, breue illud de psalmo commemorare sufficerit. Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum non eges. Non solum igitur pecore, vel alia qualibet re corruptibili atq; terrena, sed ne ipsa quidem iustitia hominis Deum egere credendum est, totumq; quod rectè colitur Deus homini prodesse, non Deo. Neq; enim fonti se quisquam dixerit profuisse, si biberit, aut luci, si viderit.* Quod autem cultus Dei nobis potius prosit, quam Deo, elegantèr ab eodem sancto declaratur in psalmum 145. his verbis. *Possessio Dei eris & possessio tua erit Deus. Tu eris possessio eius, vt colaris ab eo, & ipse erit possessio tua, vt colas eum. Nam & tu colis Deum, & coleris à Deo. Rectè dicitur colo Deum, quomodo autem color à Deo? Inuenimus apud Apostolum.* 1.Cor.3.9. *Dei, inquit, agricultura estis, Dei ædificatio estis. Et Dominus. Ego sum, inquit,* Ioan.15.5. *vitis, vos estis sarmenta, & Pater meus agricola. Colit te ergo Deus, vt sis fructuosus, & colis Deum, vt sis fructuosus. Tibi bonum est, quod te colit Deus, bonum est tibi, quod colis Deum. Cultor Deus, si recedat ab homine, desertus sit ipse homo: cultor homo si recedat à Deo, desertus sit ipse homo. Nec crescit Deus accedente te, nec decrescit discedente te. Ergo erit possessio nostra vt nos pascat, & erimus possessio eius, vt nos regat.*

Heb.12.29. Deu.4.24. Luc.12.49. Matt.3.11. V. Proprietas. Colendus Deus est, & inuocandus, non frigidè, sed feruenter. *Etenim Deus noster,* inquit Apostolus ex Deuteronomio, *ignis consumens est.* Deus apud Lucam ait. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur?* S. Ioannes Baptista de venturo Deo homine dixit. *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni.* Act.2.3. Quod factum est die Pentecostes, *cum apparuerũt dispertitæ linguæ tanquam ignis seditq; supra singulos eorum,* id est, Apostolorum, vt est in Actis. Hoc igne flagrare cupiebat Vir Dei, qui dicebat. *Concaluit cor meum intra me, &* Psal.38.3. *in meditatione mea exardescet ignis.* Et. *Dirigatur oratio mea sicut incensum* Psal 140.2. *in conspectu tuo; eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Et Ie- Ierem. 20.9. remias, dum ait. *Dixi, non recordabor sermonis Domini, neque loquar vltra in nomine illius, & factus est in corde meo sicut ignis exæstuans, claususque in ossibus meis, & defeci, ferre non sustinens.* Hoc igne ardebant duo discipuli euntes in Emaus, dicentes. Luc.24.32. *Nonne cor nostrum ardens erat, dum*

(Chri-

(Christus) *loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas?* Ardebant Apostoli Petrus & Ioannes cum Concilio Iudæorum responderent. *Non possumus quæ audiuimus & vidimus non loqui.* Ardebat Paulus scribens. *Non possumus aliquid aduersus veritatem sed pro veritate.* Ardebat martyr Ignatius, cum teste S. Hieronymo ante martyrium scripsit ad Romanos. *Ignis, crux, bestiæ, confractio ossium, membrorum diuisio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me veniant, tantum Christo fruar.*

Act. 4. 20.
2. Cor. 13.
H. de script. Eccles.

VI. Proprietas. Colendus est Deus non coactè, sed voluntariè & libenter. Vnde Psalmista. *Voluntariè sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum est.* Et. *Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine.* hoc est, inquit ibi AVGVSTINVS, *placeant ibi, noli reprobare, sed approbare. Bene autem intelliguntur oris voluntaria sacrificia laudis, confessione charitatis & non timore necessitatis oblata.* Vnde Tertullianus ad Scapulam. *Sed nec religionis est cogere religionem, quæ sponte suscipi debeat, non vi: cum & hostiæ ab animo libenti expostulentur.* Et Lactantius libro quinto. *Dei cultus, quoniam militia cælestis est, deuotionem maximam, fidemque desiderat. Quomodo enim Deus, aut amabit colentem, si ipse non ametur ab eo, aut quomodo præstabit precanti quicquid orauerit, cum ad precandum neque ex animo, neque obseruanter accedat?*

Psal. 53. 8.
Ps. 118. 108.
Exod. 35. 5.
Leu 22. 23.
L. c. 19.

VII. & postrema proprietas est, quod sine Religionis virtute, vel vero Dei cultu nulla possit esse iustitia, nulla salus, quia teste Apostolo in epistola ad Romanos, non alia de causa græci vel Ethnici salute exciderunt, quam, *quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt.* Vnde S. Ambrosius, vel potius Prosper libro primo de Vocatione gentium. *Sine cultu veri Dei,* ait, *etiam quod virtus videtur esse peccatum est, nec placere vllus Deo sine Deo potest. Qui verò Deo non placet, cui nisi sibi & diabolo placet?* Et S. Augustinus de ciuitate Dei. *Veræ,* inquit, *virtutes nisi in eis, quibus vera ineſt pietas, esse non possunt.* Et Lactantius de ira Dei. *Religionis est propria iustitia, quam nullum aliud animal attingit: iustitiæ autem cultus Dei adscribitur, quem quinon suscipit, hic à natura alienus vitam pecudum sub humana specie viuet.*

Rom. 1. 21.
A. c. 3.
A. lib. 19. c. 4.
L. c. 7.

CAPVT

CAPVT VI.

De mediis quibus hæc virtus paretur.

PRIMVM medium ad religionem vel pietatem veram comparandam est timor Domini. Vnde crebrius Sacræ litteræ astruunt *initium sapientiæ esse timorem Domini*: quid verò aliud est sapientia, quam pietas? 2. iungunt timorem cum Dei cultu. *Timete Deum*, dixit Iosue iam morti proximus ad populum, *& seruite ei perfecto corde atque verissimo.* Et rex Dauid. *Seruite Domino in timore.* Imò Deus ipse in Deuteronomio. *Dominum Deum tuum timebis & illi soli seruies.* Et in Apocalypsi. *Timete Dominum & date illi honorem.* Hoc medium tradidit S. Augustinus libro de vera religione. *Nunc verò*, inquit. *quoniam pietas timore inchoatur, charitate perficitur, populus timore constrictus tempore seruitutis in veteri lege multis sacramentis onerabatur. Hoc enim talibus vtile erat ad desiderandam gratiam* Dei *quæ per prophetas ventura canebatur.*

Pſ. 110.10. Prou.1.7. Eccl.1.16. Ioſ.24.14. Pſal.2.11. Deut.6.13. Apoc 14.7. Act.17.

II. Medium est Fuga peccati. *Per timorem enim* Domini, inquit Sapiens, *declinat omnis à malo.* Vnde psalmographus psalterium veræ pietatis ita inchoauit. *Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit.* Et rursus. *Declina à malo, & fac bonum, & inhabita in seculum seculi.* Hoc medium profert S. Basilius homilia in psalmum primum. *Nos verò*, ait, *& illud dicimus, quod principium ad bonorum apprehensionem seu emendationem vitæ est à malis abscessio. Declina à malo*, inquit, *& fac bonum. Sapienter itaque & solerti consilio ad nos virtutem introducere cupiēs fugam vitiorum (in exordio psalterij) initium fecit bonorum. Si enim statim ea quæ sunt perfecta tibi proposuisset, ad ea forte obeunda fuisses cunctantior. Ego quippe pietatis exercitationem scalæ à Iacob visæ rectè comparauerim, cuius pars terram attingebat, pars altera ipsi supereminens in cœlum vsque porrigebatur. Ex quo eos admonere opus est, qui ad virtutem instituuntur, primum vt primis gradibus admoneant vestigium, & inde paulatim ascendendo progrediendoque, ad comprehensibilem humanæ naturæ altitudinem sensim promouentes perueniant. Vt ergo in gradu scalari prima est ascensio ab humo recessus, sic in exercitatione diuinæ conuersationis principium profectus est discessus à malo. Omnino autem facilius longe est otiari, ac quiescere, quàm qualecunque opus facere. facilius non machari, non furari, quam diligere proximum sicut seipsum, vel vendere omnia & dare pauperibus.*

Prou.15. 27. Pſal.36.27. Gen. 28.12.

III. est

III. est Studium proficiendi in virtute, quod S. Hieron. & S. Bernardus in eadem visione patriarchæ Iacob denotari piè obseruarunt. Ille enim ad Furiam ita scribit. *Non quæruntur in Christianis initia, sed finis. Paulus malè cæpit, sed bene finiuit. Iudæ laudantur exordia, sed finis proditione damnatur. Ista est scala Iacob, per quã angeli conscendunt & descendunt: cui Dominus innititur, lassis porrigens manum, & fessos ascendentium gradus sui contemplatione sustentans. Sed sicut non vult mortem peccatoris tantum, quantum vt conuertatur & viuat; ita tepidos odit, & cito ei nauseam faciunt. Cui plus dimittitur, plus diligit.* Bernardus verò ad Guarinum sic loquitur. *Vidit scalam Iacob, & in scala angelos, vbi nullus residens, nullus subsistens apparuit, sed vel ascendere vel descendere videbantur vniuersi, quatenus palam daretur intelligi inter profectum & defectum in hoc statu mortalis vitæ nihil medium inueniri, sed quomodo ipsum corpus nostrum continuè aut crescere constat, aut decrescere, sic necesse sit & spiritum aut proficere semper aut deficere.* Quod autem hoc studium sit medium ad cultum verum Deo præstandum liquet præsenti exemplo, simulatque enim S. Iacob hac visione fruitus est, votum vouit Domino se decimas omnium bonorum suorum oblaturum Deo, proximum autem religionis actum esse Votum, & oblationem, supra diximus. Deinde quis finis est studii proficiendi, nisi vt perueniatur ad perfectionem? at perfectio non modo pietas est, sed pietatis fastigium, immò, vt loco citato asserit S. Bernardus, *indefessum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionem perfectio reputatur.*

H.ep.10.

B.ep.253. Genes.28.11.

IV. Amor rituum piorum & ceremoniarum Ecclesiæ, vt Festorum tam Domini, quam Sanctorum angelorum & hominum, cantus Ecclesiastici, tam nocturni quam diurni, quotidiani sacrificii Missæ, supplicationum publicarum, deportationis Sanctissimi sacramenti, Votorum priuatorum & sollemnium, peregrinationum ad loca sacra, venerationis sanctorum, templorum, imaginum Christi, Mariæ Virginis aliorumq; beatorum, consignationis S. crucis, genuflexionis, apertionis capitis, sublationis oculorum in cælum, tunsionis pectoris, & similium in Ecclesia Catholica receptorum, sine quibus affirmat S. Augustinus libro 19. contra Faustum Manichæum religionem sartam tectam teneri & conseruari non posse. Quod enim sal præstat carnibus, vagina gladio, cortex arbori, & folia fructibus hoc externæ cerimoniæ religioni veræ? non enim solum eam declarant & distinguunt ab hæreticorum sectis, quæ cane peius & angue eas oderunt, sed etiam fouent, nutriunt, augent, & confirmant. Certe

A c.11.

M. Tullius licet Ethnicus libro de Diuinatione secundo censuit *sapientis esse maiorum instituta tueri sacris, ceremoniisq; retinendis.*

VIDE V. *Catechesis Christiana. Charitas Dei & proximi. Cognitio Dei. Contemplatio. Familiaritas cum Deo. Fides. Laudatio Dei. Oblatio sui Deo facta. Perfectio Christiana. Sapientia. Spes vel Fiducia. Timor Dei. Virtus. Et in* PANARIO V. *Hæresis. Superstitio. Veneficia.*

S.

SAPIENTIA.

CAPVT I.

De Nomine & definitione Virtutis Sapientiæ.

A. cap. 2. B. ser. 85.

SAPIENTIA, teste S. Augustino libro XII. de ciuitate Dei, & S. Bernardo in Cantica, ab eo quod est sapere, nomenclaturam accepit. Definiunt autem eam ferè Patres omnes vt M. Tullius libro altero de officiis. *Sapientia est*, inquit, *(vt à veteribus Philosophis definitum est) rerum diuinarum & humanarum, causarumq; quibus hæ res continentur, scientia.* Ita Clemens Alexandrinus 1. & 6. stromatum. Basilius in principium Prouerbiorum, & in caput 5. Isaiæ. Greg. Nazianzenus in plagam grandinis, & apologetico primo pro fuga. & S. August. libro primo contra Academicos, cap. 8. Eodem vergit Lactantius libro diuinarum institutionum tertio, definiens eam esse *virtutem cum scientia coniunctam.*

L. c. 8.

QVOMODO autem differat à prudentia tradidit S Hieronymus libro 2. commentariorum in Isaiam. *Inter sapientiam*, ait, *& prudentiam hoc dicunt interesse Stoici, quod sapientia sit rerum diuinarum humanarumq; notitia, prudentia autem tantum mortalium.* Clemens Alexandrinus de hoc discrimine ita scribit. *Xenocrates*, inquit, *in libro de Prudentia, sapientiam dicit esse scientiam primarum causarum & essentiæ quæ percipitur intelligentia, existimans esse duplicem prudentiam: vnam quidem, quæ versatur in agendo, alteram quæ in contemplando, quam quidem esse dicit humanam*

H. ad c. 5 & in c. 1. ad Ephes.

Cl. 2. strom.

nam sapientiam. Quocirca sapientia quidem est prudentia, sed non quæuis prudentia est sapientia. De eodem ita loquitur Cicero. *Princeps omnium virtutum est illa Sapientia, quam σοφίαν Græci vocant: prudentiam enim, quam Græci φρόνησιν dicunt, aliam quandam intelligimus, quæ est rerum expetendarum fugiendarumq; scientia: illa autem sapientia, quam principem dixi, rerum est diuinarum atq; humanarum scientia.* Cic. 1. offic.

Etsi vero à dictis auctoribus Sapientia appelletur scientia, esse tamen aliquod discrimen inter sapientiam & scientiam statuendum ex diuinis litteris euincit S. Augustinus libro de Trinitate duodecimo, his verbis. *Quamuis & illa quæ sapientia est, possit scientia nuncupari, sicut & Apostolus loquitur, vbi dicit: Nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum, quam scientiam profecto contemplationis Dei vult intelligi, quod Sanctorum erit præmium summum tamen, vbi dicit. Alij quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, hæc duo vtique sine dubitatione distinguit, licet ibi non explicet, quid interfit, & vnde possit vtrumq; dignosci. Verum Scripturarũ sanctarum multiplicem copiam scrutatus inueni scriptum esse in libro Iob, eodem sancto viro loquente. Ecce pietas est sapientia, abstinere autem à malis est scientia. In hac differentia intelligendum est ad contemplationem sapientiam, ad actionẽ scientiam pertinere. Pietatem quippe hoc loco posuit Dei cultũ, quæ græcè dicitur θεοσέβεια. Et quid est in æternis excellentius quam Deus? & quis cultus eius, nisi amor eius, quo nunc desideramus eum videre? De his sermo ipse mihi videtur esse sermo sapientiæ. Abstinere autem à malis, quam Iob scientiam dixit esse, rerum procul dubio temporalium est, quoniam secundum tempus in malis sumus &c.* Et iterum libro 13. de Trinitate. *Ego quoque,* ait, *in libro superiore vtrarumq; rerum cognitionem, id est, diuinarum atque humanarum & sapientiam & scientiam dici posse non tacui. Verum secundum hanc distinctionem, qua dixit Apostolus. Alij datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, ista definitio diuidenda est, vt rerum diuinarum scientia propriè sapientia nuncupetur, humanarum autem propriè scientiæ nomen obtineas.* A.c.14. 1.Cor.13.12. 1.Cor.12.8. Iob.28.28. A.c.1.

CAPVT II.

De dignitate & præstantia Sapientiæ.

SAPIENTIÆ dignitatem imprimis expressit B. Iob, cum ait. *Sapientia verò vbi inuenitur, & quis est locus intelligentiæ? Nescit homo* Iob.28.12.

pretium eius, nec inuenitur in terra suauiter viuentium. Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius. Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonycho pretiosissimo vel sapphiro. Excelsa & eminentia non memorabuntur comparatione eius. Vnde ergo sapientia venit, & quis est locus intelligentiæ? Deus intelligit viam eius, & ipse nouit

Prou.3.13. *locum illius.* Et Salomon in Prouerbiis. *Beatus homo qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia. melior est acquisitio eius negotiatione argenti, & auri primi & purissimi fructus eius, pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ*

Prou.8.11. *desiderantur huic non valent comparari. Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam & qui tenuerit eam beatus.* Et iterum. *Melior est sapientia cunctis pretiosissimis, & omne desiderabile ei non potest comparari. Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus. Mecum sunt diuitiæ & gloria, opes superbæ & iustitia. Melior est enim fructus meus auro, & lapide pretio-*

Sap.6.15. *so, & genimina mea argento electo.* Et in libro Sapientiæ. *Clara est, & quæ nunquam marcescit sapientia, & facile videtur ab his qui diligunt eam, & in-*

Ib.7.7. *uenitur ab his qui quærunt illam.* Et iterum. *Venit in me spiritus sapientiæ, & præposui illam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius, nec comparaui illi lapidem pretiosum, quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum æstimabitur argentum in con-*

Eccli.1.4. *spectu illius.* Et Ecclesiasticus. *Sapientiam Dei præcedentem omnia quis inuestigauit? Prior omnium creata est sapientia, & intellectus prudentiæ ab æuo. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna. Radix sapientiæ cui reuelata est? & astutias illius, quis agnouit? Vnus est altissimus creator omnipotens, ipse creauit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinu-*

Eccli.37.27. *merauit, & mensus est.* Et rursus. *Vir sapiens implebitur benedictionibus, & videntes illum laudabunt. Sapiens in populo hæreditabit honorem, & nomen illius erit viuens in æternum.*

PATRVM quoq; veterum magna exstant encomia pro Sapientiæ virtute. Clemens Alexandrinus primo Stromatum. *Merito*, inquit, *Apostolus variam ac multiplicem dixit Dei sapientiam, vt quæ multis modis, per artem, per scientiam, per fidem, per prophetiam suam ostendat potentiam ad nostrum beneficium. Quoniam omnis sapientia à Domino & cum ipso*

Eccli.1.1. Prou.2.5. *est in sæcula, vt dicit Iesu sapientia: Si enim prudentiam & sensum magna voce inuocaueris, & eam quæsieris, sicut argenti thesauros promptoq; & alacri animo inuestigaris, intelliges Dei cultum, & sensum diuinum inuenies.* Et paulo post: *Est sapientia domina Philosophia, sicut illa eius, quæ prius auditur, disciplina. Si enim philosophia profitetur continentiam & linguæ, & ventris, & eorum quæ sunt sub ventrem, & est propter se eligenda, multo videbitur venerabilior & præstantior, si exerceatur propter Dei honorem & cognitionem.* Et libro 4.

bro 4. Stromatum. *Confide in toto corde tuo & mente tua in Deo. Hoc enim modo fieri potest, vt qui est sapientia vel cognitione præditus iam Deus euaserit. Ego dixi Dij estis, & filij altissimi. Dicit autem Empedocles quoque Sapientum animas Deos fieri, hoc modo scribens:* Psal. 81. 6. Ioan. 10. 35.

Postremo vates, & qui hymnos carmine cantant,
Et medici in sedis hominum terrestribus insunt
Hinc existunt Dii, sunt quorum maximi honores.

S. Ambrosius ad Simplicianum. *Sapiens non metu frangitur, non potestate mutatur, non attollitur prosperis, non tristibus mergitur. Vbi enim sapientia, ibi virtus animi, ibi constantia & fortitudo. Sapiens manet perfectus in Christo fundatus caritate, radicatus fide. Sapiens ergo defectus rerum ignorat, & varium animum nescit, sed fulgebit sicut Sol iustitia, qui in regno Patris sui fulget.* Et libro 2. de Abraham. *Futurorum interpres sapientia est, scit præterita, & de futuris æstimat. Scit versutias sermonum, & solutiones argumentorum. Signa & monstra scit antequam fiant, & euentus temporum & seculorum. Non potest igitur bonus atque perfectus non esse, qui hanc acquisierit, quia & omnem habet virtutem, & imago bonitatis est. Vnde & seculi istius Sophistæ traxerunt definitionem huiusmodi, quod Sapiens vir bonus dicendi peritus sit. Redeamus nunc ad domum Dei, quo nihil plenius. Quid enim melius sapientia?* S. Gregorius Nazianzenus in primo Apologetico. *Censesne sapientiam, quæ omnia regit, complexúque suo, quicquid vsquam laudabile est & præclarum, tenet (adeo, vt ipse quoque Deus, quamuis permultis nominibus vocetur hoc tamen nomine impensius, quam vllis alijs delectetur) rem vsque adeo leuem & protritā existimabimus, vt ad sapientis nomen adipiscendum voluntas sola requiratur? Magnæ hercle stultitiæ hoc fuerit.* S. Gregorius Romanus libro 18. Moralium, cum exponit illud Iob. *Non conferetur* (sapientia) *tinctis Indiæ coloribus. Tincti*, inquit, *Indiæ colores sunt huius mundi sapientes, qui quamuis per infidelitatem, & plerumque per actionem fœdi sunt, ante humanos tamen oculos superinductæ honestatis colore fucantur. At contra doctrina sapientia & prædicatione pulchra est, & pura veritate conspicua, nec aliud se per fallaciam prætendit exterius, & aliud reseruat interius, neque in dictis suis pulchra videri appetit nitore sermonis, sed integritate veritatis. Quam fucationem tinctura bene Paulus despexerat, cum dicebat. Quæ & loquimur, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus. Malebat quippe hanc sapientiam sola puritate veritatis ostendere, non autem eloquij tinctione fucare.* SCRIPTORES quoque huius virtutis præstantiam agnouerē. M. T. Cicero in secundo de

Epist. 7. lib. 1. A. c. 10. G. c. 30. Iob. 28. 1. Cor. 2. 4.

Officiis ita loquitur. *Quid est per Deos optabilius sapientia, quid praestantius? quid homini melius? quid homine dignius? Hanc qui expetunt igitur, philosophi nominantur; nec quidquam aliud est philosophia, si interpretari velis quam studium sapientiæ. Cuius studium qui vituperat haud sane intelligo, quidnam sit, quod laudandum putet.* Et libro 1. de Legibus. *Quid est autem, non dicam in homine, sed in omni cœlo atque terra ratione diuinius? quæ cum adoleuit atque perfecta est, nominatur rite sapientia.* Et SENECA epistola 117. ad Lucilium. *Sapientia est mens perfecta: vel ad summum optimumque perducta.* Et libro ad Serenum, agens de Sapientia, *Ergo ita habe Serene, perfectum illum virum humanis diuinisque virtutibus plenum nihil perdere. Bona eius solidis & inexuperabilibus munimentis præcincta sunt. Non Babylonis illi muros contuleris, quos Alexander intrauit. Non Carthaginis, aut Numantiæ mœnia vna manu capta, non Capitolium, arcemue.* Et paulo post. *Sapiens vicinus, proximusque Dijs consistit exceptæ mortalitate similis Deo.*

Sen. c. 6.

Ib. c. 8.

CAPVT III.

De Sapientiæ proprietatibus.

PRIMA Proprietas est, quod sapientia vera & Christiana sit donum Dei, vt sapientissimus ille mortalium Salomon non semel professus est, vt in Prouerbiis. *Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia & scientia.* & in Ecclesiastico prima sententia est. *Omnis sapientia à Domino Deo est, & cum illo semper, & est ante æuum.* Et Deus *ipse creauit illam in Spiritu sancto, & præbuit illam diligentibus se.* Vnde B. Iacobus Apostolus. Si quis *vestrum*, inquit, *indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter.* Lactantius libro secundo. *Verum scire*, ait, *diuinæ est sapientiæ, Homo autem per se ipsum ad hanc scientiam peruenire non potest, nisi doceatur à Deo.* Gregorius Nazianzenus oratione de pauperum amore. *Virtus sapientiæ à vera sapientia postulanda est.* Sanctus Prosper libro primo de Vocatione gentium. *Ieremias verò quod à Deo homini sit recta sapientia, sic profatur. Scio Domine, quia non sit in homine via eius, nec viri est, vt dirigat iter suum.*

Prou. 2. 6.

Eccli. 1. 1.

Ib. v. 8.

Iac. 1. 5.

L. d inst. c. 3.

P. c. 24.

Ier. 10.

II. Proprietas est, quod non sit nisi in hominibus iustis, vera fide, spe & charitate præditis. *Quoniam in malevolam animam*, ait Sapiens, *non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.* Vnde rursus

Sap. 1. 4.

sus LACTANTIVS libro quarto. *Non potest nec religio à sapientia separari, nec sapientia à religione secerni, quia idem Deus est qui intelligi debet, quod est sapientiæ, & honorari, quod est religionis. Sed sapientia præcedit, religio sequitur: quia prius est, Deum scire: consequens colere.* Sanctus Ambrosius libro 2. de officiis cum dixisset de sapientiæ pulchritudine. *Superest*, ait, *vt doceamus Scripturæ auctoritate nullum ei contubernium cum vitijs esse, sed indiuiduam veteris virtutibus coniunctionem. cuius spiritus est disertus, sine inquinamento, certus, sanctus, amans bonum, acutus qui nihil vetet benefacere, benignus, stabilis, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens.* A.c.13. Sanctus Augustinus libro 14. de ciuitate Dei. *Fecerunt ciuitates duas amores duo: terrenam sc. amor sui vsque ad contemptum Dei: cœlestem verò amor Dei vsque ad contemptum sui. Denique illa in se ipsa, hæc in Domino gloriatur: in illa sapientes secundum hominem viuentes; in hac autem nulla est hominis sapientia, nisi pietas, qua rectè colitur verus Deus.* A.c.28. Si quæras quo modo sit colendus? respondet initio Enchiridii ad Laurentium, *fide, spe & charitate colendum.* Id.c.3.& 6. Sanctus Bernardus in Cantica. *Si anima iusti, sedes est sapientiæ, sicut est, profecto is sapiens, qui iustus.* B.ser 63. Sap.7.

III. priori affinis, quod exstet tantum in timentibus Deum. *Sapiens timet*, ait Salomon, *& declinat à malo.* Et Ecclesiasticus, *plenitudo sapientiæ est timere Deum.* Et. *Da locum timori altissimi, quia omnis sapientia timor Dei & in illa timere Deum.* Et. *Consummatio timoris Dei sapientia & sensus.* Prou.14.16. Eccli.1.20. Ib 19.18. Ib.21.13. Vnde S. Hieronymus in caput 4. Hieremiæ. *Illa est vera sapientia, quæ Dei timore iungitur: alioquin vbi insidiæ sunt & tergiuersatio, non sapientia sed versutia & calliditas appellanda est.* Gregorius Nazianzenus in Maximum *Vnam hanc sapientiam scio, quæ in Dei timore sita est. Nam & principium sapientiæ timor Domini, & finis sermonis. Omnia audi, Deum time. Hæc sapientissimi illius Salomonis verba sunt.* Psal 110.10. Eccli.vlt.13.

IV. est quod facile se cõmunicet aliis. *Sapientia*, si quidem absconsa ait Ecclesiasticus, *& thesaurus inuisus, quæ vtilitas in vtrisq; ? Melior est, qui celat insipientiam suam, quam homo, qui abscondit Sapientiam suam.* Et iterum. *Ipse palam faciet disciplinam doctrinæ suæ, & in lege testamenti Domini gloriabitur.* Neq; huic contrarium est quod in Prouerb. *dicitur. Sapientes abscõdunt scientiã.* Et. *Homo versutus celat scientiam.* Sapientes. n. aliquãdo id quod sciũt subticent, quia non expedit oĩa omnib. & omni tempore vulgare. Vnde Eccle. dicit, *Homo sapiens tacebit vsq; ad tempus.* Et Prou. *Stultus quoq; si tacuerit, sapiens reputabitur.* Exemplum huius proprietatis habemus in ipso sapientissimo Salomone q de sapientia agens, dixit. *Quam sine fictione didici, & sine inuidia communico & honestatem,* Eccli.20.32. & 41.17. Ib.39.11. Prou.10.14 & 12.23. Eccli.20.7. Prou.17.18. Sap.7.13.

Ar.c.1. P.sat.1. Sen.ep.89. Pl.litt.25.c.1. G. Meth.

statem illius non abscondo. Eamque Ethnici etiam scriptores prodiderunt. Philosophorum enim princeps in primo Metaphysico asserit *Sapientis proprium esse alios docere.* Et Persii dictum est. *Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.* Seneca ad Lucilium non dubitat affirmare *Sapientiam esse humani generis pædagogum.* Plinius deplorat eos, qui eorum quæ norunt scientiam aliis inuident. Galenus verò & vnius se erudiendi causa ad dicendum, scribendumuè paratum offert.

Prou. 3.7. Ib.26.12. Rom.1.22. 1. Cor.1.21.

V. est, ne nimium sibi sapiat. Monet enim Sapiens. *Ne sis sapiens apud temetipsum.* Et. *Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens.* Exemplum habet in Apostolo eorum, qui *dicentis se esse sapientes stulti facti sunt. Nonne stultam*, inquit idem, *fecit Deus sapientiam huius mundi?* S. Gregorius Nazianzenus in oratione de seipso habita perstringens Arium. *Neque enim*, ait, *alios doctrina & sapientia quicquam antecello, quantum quidem mihi conscius sum: nisi quis hoc ipsum mihi sapientia ducat quod me sapientem non esse, atque à vera & primaria sapientia longè remotum esse scio.* Et S. Augustinus. *Nemo sibi arroget aliquid. nemo habet aliquid boni, nisi ab illo acceperit, qui solus bonus est. Qui autem voluerit sibi arrogare sapientiam, stultus est. Sit humilis vt inueniat sapientiam, & illuminet illud. Si autem antequam veniat in illum sapientia putat se esse sapientem ante lucem surgit, & ambulat in tenebris.*

A. in psal. 126.

VI. vt aliena sit à voluptatibus, & deliciis huius seculi. Iob enim cum rogasset. *Sapientia vbi inuenitur?* respondet. *Nescit homo pretium eius, nec inuenitur in terra suauiter viuentium.* Hæ deliciæ pertinent ad sapientiam carnis, de qua Apostolus ita loquitur. *Qui secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt; qui verò secundum spiritum sunt, quæ sunt spiritus sentiunt. Nam prudentia carnis mors est, quoniam sapientia carnis inimica est Deo. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.* Cur autem Deo sapientia carnis placere non possit, exponit in epistola ad Galatas. *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, veneficia, ebrietas, comessationes, & his similia, &c. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.* Vnde S. Bernardus in sermone de 7. donis Spiritus sancti. *Operemur*, inquit, *in sapientia quæ dicit. Qui operantur in me, non peccabunt. Ager enim est mundus, ait veritas. Fodiamus in eo, thesaurus absconditus latet effodiamus eum: ipsa est enim sapientia quæ trahitur de occultis. Omnes eam quærimus, omnes concupiscimus eam. Sed frustra quærit, qui in lectulo suo quærit: neque in terra suauiter viuentium inuenitur. Lectulus est, & ibi gigantem quæris. Tuus est, & tibi speras inuenire; qui diuersoria semper ignorat? si quæritis, inquit, quærite, couertimini & venite. Quæris vnde? à lectulo tuo Quæris, vnde conuertaris? A voluptatibus, inquit tuis auertere.*

Iob. 28.12. Rom. 8.5. Gal. 5.19. Eccli. 24. Matt. 13.38. Isa. 21.12. Eccli. 18.30.

VII. Vt

VII. Vt sit moderata, & circumspecta. *Dico per gratiam*, inquit Apostolus ad Romanos, *omnibus qui sunt inter vos. Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* Et iterum. *Non alta sapientes sed humilibus consentientes.* Et paulo ante. *Noli altum sapere, sed time.* Cū quo conuenit illud Salomonis. *Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum, sic qui scrutator est maiestatis opprimetur à gloria.* Et Ecclesiastes. *Quid necesse est homini maiora se quærere, cum ignoret quid conducat sibi in vita sua? Aut quis ei poterit indicare, quid post eum futurum sub Sole sit?* Hāc moderationem pulchrè exponit S. Bern. in Cantica exemplo scientiæ rerū humanarum, dum explanat superiora verba Apost. *Non prohibet*, inquiens, *Apostolus sapere, sed plus sapere quam oportet. Quid autem sapere ad sobrietatem? Vigilantissimè obseruare, quid scire magis priusuè oporteat. Qui se, inquit, putat aliquid scire, nondum scit, quomodo oporteat eum scire. Vides quoniam non probat multa scientem, si sciendi modum nescierit. Quid ergo dicit modum sciendi? Quid nisi vt scias, quo ordine, quo studio, quo fine quæque nosse oporteat? Quo ordine? vt id prius, quod maturius ad salutem. Quo studio? vt id ardentius, quod vehementius ad amorem: Quo fines? vt non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantum ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt namque qui scire volunt eo fine tantum vt sciant, et turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, vt sciātur ipsi, & turpis vanitas est. Et sunt item, qui scire volunt, vt scientiam suam vendant, verbi causa pro pecunia, pro honoribus, & turpis quæstus est. Sed sunt quoque, qui scire volunt vt ædificent, & charitas est. Et item, qui scire volunt, vt ædificentur & prudentia est. Horum omnium soli vltimi duo, non inueniuntur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere, vt bene faciant.* Hæc ille.

Rom. 12.3. Rom. 11.20. Prou. 25.27. Eccli. 7.1. Bern. ser. 6. Rom. 12.3. 1. Cor. 8.2.

VIII. vt sit fortis, quænec aduersis deiiciatur, nec extollatur prosperis. Nam teste Salomone. *Vir sapiens, fortis: & vir doctus robustus & validus.* Vnde S. Ambrosius de Iacob & vita beata, *Manet*, inquit, *semper inter aduersa & delectabilia perfecta virtus, neque aduersa de perfectione eius quic quam minuunt, neque delectabilia adiungunt perfectioni.* Et paulo post. *Perfecti est enim viri communitatem naturæ sustentare animi virtute, & ad meliora adducere, nec succumbere ijs quæ plerisque terribilia & formidolosa videntur, sed quasi fortem militem grauissimorum casuum sustinere incursus, conflictus subire, & quasi prouidum gubernatorem nauem in tempestate regere atque occurrendo insurgentibus fluctibus magis vitare naufragium sulcando vndas, quam declinando.* Senecæ Ethnici dictum est in cōsolatione ad Heluiam. *Nec secunda sapientem euehunt, nec aduersa demittunt.* Et. *Neminem aduersa fortuna comminuit, nisi quem secunda decepit.*

Prou. 24.5. A.c.8. S.c.5.

CAPVT IV.

De multiplici fructu sapientiæ.

SOLA Sacra scriptura, vt hactenus proprietates, ita fructus quoq; complures veræ Sapientiæ suppeditat.

1. In Salomonis Prouerbiis. *Custodiet*, inquit, *Sapientia Rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter, seruans semitas iustitiæ & vias sanctorum custodiens. Tunc intelliges iustitiam, & iudicium, & æquitatem, & omnem semitam bonam. Si intrauerit sapientia cor tuũ, consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine, qui peruersa loquitur.* Et rursus. *Longitudo dierũ in dextera eius, & in sinistra illius, diuitiæ & gloria eius viæ pulchræ, & omnes semitæ illius pacificæ.* Lignum *vitæ est his, qui apprehenderit eam, & q tenuerit eam beatus.* Et. *Arripe illã, & exaltabit te, glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus, dabit capiti tuo augmẽta gratiarum, & corona integra proteget te.* Et. *Lex sapientis, fons vitæ, vt declinet à ruina mortis.* Et. *Cum inueneris sapientiam habebis in nouissimis spem, & spes tua non peribit.*

Prou. 1. 7.
Ib. 2. 16.
Ib. 4. 9.
Ib. 13. 14.
Ib. 24. 14.

2. in libro Ecclesiastæ. *Vtilior est sapientia cum diuitijs, & magis prodest videntibus solem. Sicut enim protegit sapientia sic protegit pecunia. Hoc plus habet eruditio & sapientia, quod vitam tribuũt possessori suo.* Et rursum. *Sapientia confortauit sapientem super decem principes ciuitatis.* Et. *Inuentus est* (in ciuitate parua obsessa à rege magno) *vir pauper & sapiens, & liberauit vrbem per sapientiam suam. Et dicebam ego, meliorem esse sapientiam fortitudine. Verba sapientium audiuntur in silentio, plusquam clamor principis inter stultos. Melior est sapientia quam arma bellica.*

Eccl. 7. 12.
Ib. 9. 15.

3. in lib. Sapientiæ, *Si delectamini*, ait, *scidibus & sceptris, ô reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis: diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis. Multitudo autem sapientum sanitas est orbis terrarum, & Rex sapiens stabilimentum populi est.* Et rursum. *Venerunt autẽ mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sũ in omnibus, quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam, quoniam horum omnium mater est. Infinitus enim thesaurus est hominibus, quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei.* Et iterum. *Si diuitiæ appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia &c. Habeo per hanc immortalitatem, & memoriam æternam his qui post me futuri sunt, relinquam. Disponam populos, & nationes mihi erunt subditæ. Timebunt me audientes reges horrendi, in multitudine videbor bonus, & in bello fortis.* Et iterum. *Per sapientiam sanati sunt, quicunque placuerunt tibi Domine à principio.* Quod

Sap. 6. 22.
Ib. 7. 11.
Ib. 8. 5.
Sap. 9. 19.

pro-

probat deinceps multis exemplis, & primo ipsius protoplasti Adæ. Ib.10.1.
Hæc, inquiens, *illum, qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarum, cum solus esset creatus custodiuit, & eduxit illum à delicto suo, & dedit illi virtutẽ continẽdi omnia.* &c. Quibus exemplis adiungi potest exemplum Salo- 3.Reg.3.9.
monis, qui cum à Deo tantum sapientiam, non opes & gloriam postulauisset, vt est in hist. sacra Regum, non solum Deo mirifice placuit, verum etiam beneficio sapientiæ ad summam huius vitæ felicitatem peruenit.

4. in libro Ecclesiastici. *Sapientia*, inquit, *filijs suis vitam inspirat, & susc ipit inquirentes, & præibit in iustitia, & qui illum diligit, diligit vitam, & qui vigilauerint ad illam, complectentur placorem eius. Qui tenuerint illã, vi-* Eccli.4.12.
tam hæreditabunt, & quo introibit, benedicit Deus. Et. *Inuestiga illã, & manifestabitur tibi, & continens factus ne derelinquas eam; in nouissimis.n. inuenies requiẽ in ea & cõuertetur tibi in oblectationẽ. Et erũt tibi cõpedes eius in protectionẽ fortitudinis & bases virtutis, & torques illius in stolã gloriæ: decor.n.* Eccli.6.28.
vitæ est in illa, & vincula illius alligatura salutaris. Et. *Scientia sapientis tan-* Ib.21.16.
quam inundatio abundabit, & consilium illius sicut fons vitæ permanet. Et. Ib.25.7.
Quam speciosa veteranis sapientia, & glorios is intellectus & consilium. Corona senum multa peritia, & gloria illorum timor Dei. Et. *Vir sapiens implebitur* Ib.37.27.
benedictionibus & videntes illum laudabunt. Sapiens in populo hæreditabit Ib.39.12.
honorem, & nomen illius erit viuens in æternum. Et. *Collaudabunt multi sapientiam eius, & vsq; in seculum non delebitur. Non recedet memoria eius, & nomen eius requiretur à generatione in generationem. Sapientiam eius enarrabunt gentes, & laudem eius enunciabit Ecclesia.*

5. in Epistola S. Iacobi Apost. *Quæ desursum est sapientia*, inquit, Iac 3.17.
primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta suasibilis, bonis consentiẽs, plena misericordia & fructibus bonis, non iudicans sine simulatione.

PATRES quoq; nõnullos alios fructus his adiungunt. Primus est Clemen. Alexan. in Pœdagogo, quod beneficio Sapientiæ expugnemus animi perturbationes. *Medicina.n. vt ait Democritus, medetur mor-* Cl lib.1.c.2.
bis corporis, sapientia autem liberat animam à perturbationibus. Bonus autem pædagogus, qui est sapientia: qui Verbum Patris, qui fabricatus est: cœlum vniuersi figmenti curam gerit, eiusque corpori & animæ medetur. Ita S. August. cum disputat in nono de Ciuitate Dei, an perturbationes in animum A.c.4.
sapientis cadant, tandem ita loquitur. *Ita mens* (sapientis) *nullas perturbationes, etiamsi accidant inferioribus animi partibus, in se contra rationem præualere permittit, quinimo eis ipsa dominatur, eisque non consentiendo sed potius resistendo regnum virtutis exercet. Talem etiam describit Virgilius Æneam, vbi ait:*

Mens immota manet, lacrymæ voluuntur inanes. V.4.Æneid.

A.c.2. 2. est S. Ambrosii libro 2. de Abraham, Sapientis esse omnia.
Gen.13.15. *Non otiose*, inquit, *Scriptura posuit. Et dixit Deus ad Abraham. Omnem terram, quam tu vides tibi dabo eam. Hic tanquam à fonte hauserunt Stoici philosophi dogmatis sententiam, omnia sapientis esse. Oriens enim & occidens, septentrio & meridies portiones sunt vniuersitatis. His enim totus mundus includitur. Haec cum promisit Deus daturum se Abraha, quid aliud declarat nisi*
Prou.7. *sapienti & fideli praesto omnia, deesse nihil. Vnde & Salomon in Prouerbiis ait,*
Iuxta 70. *eius qui fidelis sit totus mundus diuitiarum. Quanto prior Salomon, quam Zenon Stoicorum magister, aut auctor secta ipsius? Quis autem fidelis nisi sapiens? Stultus enim sicut luna mutatur, sapiens autem immobilis fide permanet. Sed forte dicas. Quomodo sapientis totus mundus? Quoniam ipsa natura dat illi sortem omnium, etiamsi ipse nihil possideat.*

A lib.1.ep.4. 3. est eiusdem, epistola ad Simplicianum, quod hominem inducat ad agendam de peccatis poenitentiam. *Nihil*, ait, *peccare, solius est Dei, emendare sapientis est, & corrigere erratum, & poenitentiam gerere peccati. Id tamen est difficile in hac vita hominum. Quid enim tam rarum, quam vt inuenias virum qui seipsum coarguat, & factum condemnet suum? Rara itaq; confessio de peccato, rara poenitentia, rara in hominibus verbi eius assertio; repugnat enim natura, repugnat verecundia.*

Ed.lib.2.ep.7. 4. eiusdem ad eundem, quod hominem liberet ab omni iugo
Parad.5. seruitutis, qua de re tota epistola copiose agit. Inter paradoxa quoq; Stoicorum habes apud Ciceronem, *Sapientes omnes esse liberos*. Et Senecæ dictum est ad Lucilium. *Sapientia sola libertas est.*
8.ep.57.

CAPVT V.

De medijs ad comparandam, seruandam & augendam Sapientiam opportunis.

Prou.23. PRIMVM Medium est. Magnum desiderium Sapientiæ. Nam Sapiens ait in Prouerbiis. *Fili mi, si inclinaueris cor tuum prudentiæ, si quæsieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam, tunc intelliges*
Sap.5.18. *timorem Domini, & scientiam Dei inuenies*, Et in Sapientia. *Initium enim*
Ib.8.2. *illius, verissima est disciplinæ concupiscentia.* Et iterum. *Hanc amaui, & exquisiui à iuuentute mea, & quæsiui sponsam mihi eam assumere, & amator factus sum formæ illius.* Et apud Ecclesiasticum. *In omni animo tuo accede ad*
Eccli.6.27. *illam, & in omni virtute tua conserua vias eius.*

Psal.110.10. II. Medium. Timor Domini. nam psaltes regius ait. *Initium*
Prou.7.9. *sapientiæ Timor Domini.* Quæ sententia sæpius alibi repetitur.

III. Hu-

III. Humilitas. *Vbi fuerit superbia*, ait Salomon, *ibi erit & contumelia. Vbi autem est humilitas, ibi & sapientia.* Vnde S. Augustinus in psalmum 126. *Si volumus custodiri ab illo, qui humiliatus est propter nos, & exaltatus est ad custodiendos nos, humiles simus. Nemo sibi arroget aliquid, nemo habet aliquid boni, nisi ab illo acceperit, qui solus bonus est. Qui autem sibi voluerit arrogare sapientiam stultus est. Sit humilis vt inueniat sapientiam, & illuminet illum. Si autem antequam veniat in illum sapientia putat se esse sapientem, ante lucem surgit & ambulat in tenebris.* Et S. Gregorius libro 34. moralium. *Hoc proprium esse specimen electorum solet quod de se semper sentiunt infra quam sunt. Hinc namq; ab eodem Dauid dicitur. Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam. Hinc Salomon ad sapientiam parvulos vocat dicens: Si quis est paruulus, veniat ad eam. Qui enim necdum semetipsum despicit, humilem Dei sapientiam non apprehendit. Hinc in Euangelio Dominus dicit. Confiteor tibi Domine pater cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Eccli.1.16.25. Prou.11.2. G.c.13. Psal.130.1. Prou.9.16. Matt.11.25.

IV. Audire libenter sapientiores, eorundmque sciscitari consilia. Nam, vt est in Prouerbiis Salomonis. *Audiens sapiens sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit.* Et. *Beatus homo qui audit me, & vigilat ad fores meas quotidie.* Et. *Audi consilium, & suscipe disciplinam, vt sis sapiens in nouissimis tuis.* Et in Ecclesiastico. *Fili, si attenderis mihi, disces, & si accommodaueris animum tuum sapiens eris. Si inclinaueris aurem tuam, excipies doctrinam, & si dilexeris audire sapiens eris.* Et. *Fili, sine consilio nihil facias & post factum non pœnitebis.* Prou.1.5. Prou.8.34. Prou.19.20. Eccli.6.33. Eccli.32.24.

V. Diligere monitores & reprehensores. *Argue sapientem*, inquit Salomon, *& diliget te. Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia.* Et. *Auris quæ audit increpationes vitæ, in medio sapientum commorabitur:* Et. *Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem.* Prou.9.8. Prou.15.31. Ib.25.12.

VI. Vti consuetudine sapientum & bonorum. *In multitudine*, ait Ecclesiasticus, *prudentium presbyterorum sta, & sapientiæ illorum ex corde conungere, vt omnem narrationem Dei possis audire. Et si videris sensatum, euigila ad illum, & gradus ostiorum illius exterat pes tuus.* Et. *Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium, & in prouerbijs eorum conuersare, ab ipsis enim disces sapientiam, & doctrinam intellectus. Non te prætereat narratio seniorum; ipsi enim didicerunt à patribus suis.* Et. *Cum sapientibus & prudentibus tracta.* Senecæ ad Lucilium simile monitum est. *Nullares magis animos honesta induit, dubiosque, & in prauum inclinantes reuocat ad rectum, quam bonorum virorum conuersatio. Paulatim enim descendit in pectora, & vim præceptorum obtinet, frequenter audiri, aspicique frequenter.* Eccli.6.35. Eccli.8.9. Ib.9.21. S.ep.94.

Occursus mehercle ipse sapientium iuuat: & est aliquid, quod ex magno viro, vel tacente proficias.

VII. non parcere labori ad acquirendam sapientiam. Sic enim loquitur post partam summam à Deo sapientiam Ecclesiastes. *Dedi cor meum, vt scirem prudentiam atque doctrinam, erroresque & stultitiam, & agnoui, quod in his quoque esset labor & afflictio spiritus, eo quod in multa sapientia multa sit indignatio, & qui addit scientiam, addit & laborem.* Et in libro Sapientiæ, *Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit, assidentem enim illam foribus suis inueniet.* Et in Ecclesiastico. *Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & in prophetis vacabit. Occulta prouerbiorum exquiret, & in absconditis parabolarum conuersabitur. In terram alienigenarum gentium pertransiet: bona enim & mala in hominibus tentabit. Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum.* Vnde S. Gregor. Nazianzen. in Apologetico primo pro fuga censet ingentis stultitiæ esse, cum omnes aliæ artes non nisi magnis laboribus sudoribusque ediscantur, arbitrari sapientiam quæ omnia regit, complexuque suo quicquid vsquam laudabile est, tenet, sola voluntate, nullo autem sudore comparari.

Eccl. 1.17.

Sap. 6.15.

Eccli. 39.1.

VIII. Otium, maximè litterarium. Vnde Ecclesiasticus. *Sapientia scribæ in tempore vacuitatis: & qui minoratur actu, sapientiam percipiet.* Videmus enim eos qui operibus seruilibus mechanicisque sunt dediti parum idoneos esse ad capessendam eam sapientiam, qua alios erudire possint. Huic vacuitati vel otio quia plus dedita erat Maria Magdalena quam Martha, idcirco ei à Domino dictum est. *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* S. Bernardus hunc Ecclesiastici locum tractans in Cantica. *Sapientiam*, inquit, *scribe in otio, ait Sapiens. Ergo sapientiæ otia, negotia sunt, & quo otiosior sapientia, quo exercitatior in genere suo. E regione virtus exercitata clarior est, eoque probatior, quo officiosior. Et si quis sapientiam virtutis amorem definierit, non à vero deuiare videbitur, vbi autem amor est, labor non est, sed sapor. Et forte sapientia à sapore denominatur, quod virtuti accedens quoddam veluti condimentum sapidam reddat, quæ per se insulsa quodammodo & aspera sentiebatur.*

Eccli. 38.25.

Luc. 10.42.

S. serm. 85.

IX. Obseruatio mandatorum diuinorum, vel quod idem est, bona opera, vel bona vita. *Fili concupiscens sapientiam, ait Sapiens, conserua iustitiam, & Deus præbebit illam tibi.* Et. *Sapiens cor & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.* Et *Cogitatũ tuum habe in præceptis Dei, & in mandatis illius maximè assiduus esto: & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.* Et. *Omnia autem Dominus fecit, piè agentibus dedit sapientiam.* Vnde S. Greg. Nazianzenus in Iulianum. *Fieri non potest, vt sapientiæ sint participes, qui vitam non sapienter instituerint.*

Eccli. 1.33.

Ib. 3.32.

Ib 6.37.

Ib. 43.37.

S. orat. 1.

rint. Et S. Augustinus exponens verba illa Dauidis. *A mandatis tuis intellexi. Nescio,* inquit, *quid aliud se significat intellexisse à mãdatis Dei, quam, quantum mihi videtur, faciendo mandata Dei peruenisse se dicit ad earum rerum intelligentiam, quas concupierat scire, propter quod scriptum est. Concupisti sapientiam, serua mandata & Dominus præbet illam tibi; ne quisquam præposterus antequam habeat humilitatem obedientiæ, velit ad altitudinem sapientiæ peruenire.* Non omisit hoc Medium Ethnicus Seneca ad Lucilium. *Prosunt,* ait, *inter se boni: exercent enim virtutes, & sapientiam in suo statu continent. Peritos luctandi vsus exercet. Opus est & sapienti agitatione virtutum.* A in psal. 118. Eccli. 1. 33. S. ep. 109.

X. Medium est, oratio, vel diuinæ opis imploratio, cuius exemplũ nobis præbuit Salomon, qui donum sapientiæ maximum beneficio huius medii à Deo impetrauit. Vnde in Sapientiæ libro ait. *Propter hoc optaui & datus est mihi sensus; & inuocaui, & venit in me spiritus sapientiæ, & præposui illam regnis.* Et Ecclesiasticus. *Sapiens,* ait, *aperiet os suum in oratione, & pro delictis suis deprecabitur. Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum, & ipse tanquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ, & in oratione confitebitur Domino.* Formulam autem orandi pro Sapientiæ dono habes Sapientiæ nono. 3 Reg 3. Sap. 7. 7. Eccli 39 7.

XI. Medium est stulteſcere, quod proponere non dubitauit Apostolus in priore epistola ad Corinthios. *Nemo,* ait, *se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat vt sit sapiens. Sapientia enim huius mundi stultitia est apud Deum.* Vnde & paulò post se in numero stultorum cum suis similibus, ponit. *Nos,* inquiens, *stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: vos nobiles, nos autem ignobiles.* In quo autem stultitia illa consistat, non reticuit; consistit nimirum in amore & prædicatione Christi crucifixi, quam gentilium sapientes arbitrabantur stultam. *Nos prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis Christum Dei virtutem & Dei sapientiam, quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus.* Hinc Tertullianus contra Marcionem, *Quid,* inquit, *indignius Deo, quid magis erubescendum, nasci ac mori? carnem gestare, an crucem? circũcidi, an suffigi? educari, an sepeliri? Sapientior eris, si nec ista credideris. Sed non eris sapiens, nisi stultus seculo fueris, Dei stulta credendo.* 1. Cor 3. 18. 1. Cor. 4. 10. 1. Cor. 1. 23. T. lib. de carne Christi.

VIDE V. *Abnegatio sui. Charitas in Deum & proximum. Cognitio sui & Dei. Contemplatio. Deuotio. Familiaritas cum Deo. Fides. Gratiarum actio Deo debita. Laudatio Dei.*

SATIS-

SATISFACTIO.

CAPVT I.

Quid & quotuplax sit Satisfactio, quæq; opera satisfactoria.

Tom.3.c.54. AVCTOR Libri de Ecclesiasticis dogmatibus in S. Augustino in hunc modum definit. *Satisfactio pœnitentiæ est causas peccatorum excidere, nec earum suggestionibus indulgere.* Verum hæc non est propriè dicta definitio, vt nomen ipsum declarat: etiamsi enim salutare sit peccatorum causas, post conuersionem à peccatis & vita peruersa, excidere, nec suggestionibus deinceps mundi, carnis & diaboli indulgere, tamen veræ satisfacit aliquis pro peccatis, si operibus satisfactoriis, pœnam pro iis debitam compensetIb.c.55. etiamsi peccatorum causas non mox excidat. Vnde idem ibidem ita scribit. *Quamuis quis peccato mordeatur, peccandi non habeat de cetero voluntatem & communicaturus satisfaciat, lacrymis & orationibus.* Et rursus. *Secreta satisfactione solui mortalia crimina non negamus, sed mutato prius seculari habitu, & confesso religionis studio, per vitæ correctionem, & iugi immò perpetuo luctu.* Luctu autem, lacrymis & orationibus propriè Deo satisfacimus. Rectius ergo definiemus secundum doctrinam in Synodo Tridentina Oecumenica traditam his verbis. *Satisfactio est actio, vel*C.Trid sess. 14. cap 9. *punitio criminum à nobis commissorum, vel sponte susceptæ, vel sacerdotis arbitrio pro grauitate delicti impositæ.*

QVONIAM autem Deo, quem peccatis offendimus satisfaciendum est, necessariò duplex constituenda est Satisfactio. Perfecta & imperfecta. Perfecta est, quæ fit ad absolutam & perfectã æqualitatem, vt cum actio contumeliosa inter duos homines æquales recompensatur per aliam contrariam tantum habentem honoris, quantum alia habuerat contumeliæ. Imperfecta verò est, quæ fit ad æqualitatem imperfectam, vt cum quis qui pertulit iacturam decem millium aureorum, satisfieri patitur sibi cessione omnium bonorum, licet ea bona ad summam tot millium non perueniant. Deo igitur à nobis in hac vita nunquam pro peccatis in eum admissis, & iniuria illi irrogata ex

æquo

æquo potest fieri satisfactio, nisi interueniente gratia, ac proinde nec perfecta, tum quia offensa est infinita, nempe contra Deum infinitæ dignitatis, tum quia quicquid rependimus Deo, est Dei, & à Deo accepimus: quod & Ethnici Philosophi intellexerunt, docentes nunquam Deo posse paria reddi. Potest autem fieri satisfactio imperfecta. Deus enim pro immensa sua pietate in nos voluit, & in Verbo suo declarauit, si contingat nos post baptismum semel susceptum in peccata relabi, pœnitentiam non solum agere, sed etiam fructus dignos pœnitentiæ edere, ad expianda per contritionem & confessionem peccata quoad culpam, per satisfactionem verò pœnalem, quoad pœnam, quæ remanet sæpe post expiatam culpam, vt postea probabitur.

OPERA autem Satisfactoria, quibus pro reatu pœnæ expiando satisfacere debemus Deo, à Theologis & à Con. Trident. Patribus numerantur tria, Oratio, ieiunium & eleemosyna, ad hæc enim omnia alia reuocari possunt. Nam tria sunt genera, bonorum quæ Deo dari à nobis queunt. Prima sunt animi, quæ damus per Orationem. 2. corporis, quæ per Ieiunium. 3. externa, quæ per eleemosynam. Deinde omnia vitia reuocari possunt ad tria, quæ S. Ioannes in priore epistola recensuit; concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum & superbiam vitæ. Ieiunium siquidem coercet concupiscentiam carnis; eleemosyna concupiscentiam oculorum, id est, auaritiam; oratio superbiam vitæ. Ad ieiunium autem reuocantur omnia quæ carnem affligunt, vt cilicia, cineres, flagellatio, humicubatio. Ad Eleemosynam omnia opera misericordiæ corporalia & spiritualia. Ad orationem omnes religionis actiones, vt laudes, gratiarum actiones, dolor de peccatis, confessio, & professio fidei, quatenus sunt opera laboriosa & pœnalia. Vnde docent Theologi, etiamsi per contritionem proprie remittatur culpa, tamen qua pœnalis est semper etiam aliquid pœnæ temporalis remitti, & aliquando, si magna & vehemens sit, remitti totam.

C. Trid. sess. 14. can. 13.

1. Ioa. 2.

CAPVT II.

De necessitate & vtilitate Satisfactionis.

SATISFACTIONIS necessitatem Spiritus sanctus in diuinis literis ostendit, cum ita clamat in prophetis. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu & planctu.* Et. *Conuertimini & agite pœ-*

Ioel. 2. 12.

nitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Deinde, vbi iubet nos *facere iudicium & iustitiam*, vt Isaiæ 56. Ezechiel 18. Ierem. 12. Eiusmodi satisfactionem, quia Dauid & Niniuitæ, in ieiunio, sacco & cinere, peregerant, ideo approbati fuisse à Deo leguntur. Ad eandem peccatores hortatus est S. Ioan. Baptista dicens apud Lucam. *Facite fructus dignos pœnitentiæ.* sic enim exponit S. Greg. in Euangelia. *Aliud*, inquiens, *est fructum facere pœnitentiæ, aliud dignum fructum facere. Vt enim de dignis pœnitentiæ fructibus loquamur, sciendum est, quod quisquis illicita non commisit, huic iure conceditur vt licitis vtatur, sicq; opera pietatis faciat, vt tamen si voluerit ea quæ mundi sunt non relinquat. At si quis in fornicationis culpam, vel fortassis, quod grauius est in adulterium lapsus est, tanto à se licita debet abscindere, quanto se meminit illicita perpetrasse.* Et Chrysost. in Matth.. *Facite*, ait, *fructus dignos pœnitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus? si vtiq; peccatis aduersa faciamus. Verbi gratia, aliena rapuisti? incipe donare iam propria, &c. Delitiis antea & temulentia diffluebas? ieiunio & aquæ potu vtrumq; compensa.*

2 Reg 12. Psal 34. & 68. Ioan. 3. Luc. 3. 8. Greg. hom. 20. Ch. hom. 10.

PATRES quoq; prisci hanc necessitatem perspicuè expresserunt, vt Tertullianus libro de Pœnitentia, *Offendisti*, inquit, *sed reconciliari adhuc potes: habes cui satisfacias, & quidem volentem.* Origenes in librum Iudicum. *Non in perpetuum tradit delinquentes Dominus, sed quanto tempore errasse te nosti, quanto tempore deliquisti, tanto nihilominus tempore humilia te Deo, & satisfacito ei confessione pœnitentiæ.* S. Cyprianus in sermone de lapsis. *Dominus orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus. Orare oportet impensius, & rogare, diem luctu transigere, vigiliis ac fletibus noctes ducere, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari.* S. Ambrosius ad Virginem lapsam. *Grandi plagæ alta & prolixa opus est medicina: grande scelus grandem necessariam habet satisfactionem.* S. August. in homiliis 50. *Non sufficit mores in melius commutare & à factis malis recedere, nisi etiam de iis quæ facta sunt satisfiat Deo, per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis Sacrificium cooperantibus eleemosynis.* S. Chrysostomus in homilia 41. ad populum. *A nobis vltionem sumamus, ita placabimus iudicem.* S. Hieronymus in cap. 1. Ioelis. *Qui peccator est, & quem remordet propria conscientia, cilicio accingatur, & plangat vel propria delicta, vel populi, & ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus, & cubet vel dormiat in sacco, vt præteritas delitias, per quas offenderat Deum, vitæ austeritate compenset.*

Orig hom. 3. A. c. 8. A. hom. 15. S. c. 13.

SEVERVS Sulpitius libro 2. Dialogorum de miraculis S. Mar-

Martini. *Fornicatio deputatur ad pœnam, nisi satisfactione purgetur.* Theodoretus in epitome diuinorum decretorum. *Sunt medicabilia etiam quæ post baptismum fiunt vulnera: medicabilia autem, non vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus & luctus, & ieiunium, & orationem & laborem facti peccati contemperatum.* S. Gregorius libro 6. in 1. Regum, *Non solum*, ait, *confitenda sunt peccata, sed etiam pœnitentiæ austeritate delenda: quia postquam à delinquentis voluntate discedunt, purgari satisfactione salubriter possunt.* B. Isidorus libro 2. de summo bono. *Ille pœnitentiam digne agit, qui reatum suum satisfactione legitima plangit.*

Th.c.de Pœnit. G.c.15. Isc.13.

RATIO quoque triplex huic doctrinæ suffragatur. 1. quia cum Christus Dominus passus sit pro peccatis nostris, iustum est vt nos quoque aliquid pro iisdem patiamur. Vnde S. Petrus. *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius.* Et Paulus spondet nos cohæredes fore Christi, *si tamen compatimur, vt & conglorificemur.* Vnde S. Gregorius in caput nonum libri 1. Regum. *Non omnia nostra Christus expleuit. Per crucem quidem suam omnes redemit, sed remansit, vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profecto residuum viderat qui dicebat. Si compatimur, & conregnabimus: quasi dicat, quod expleuit Christus, non valet, nisi ei, qui id quod remansit, adimplet.* Hinc Paulus ait, *Adimpleo ea quæ desunt passioni Christi in corpore meo.*

1.Pet.21.2. Rom.8.17. Col.1.24.

2. RATIO est, quia Deus non solum misericors, sed & iustus est. Vnde dicebat regius psaltes. *Faciens misericordias Dominus, & iudicium omnibus iniuriam patientibus.* Et. *Misericordia & veritas obuiauerunt sibi.* Et S. Basilius in regulis breuioribus. *Deus pro remissione peccatorum nostrorum demisso vnigenito filio suo, quantum in ipso est, ea ante iam omnibus condonauit. Quoniam autem misericordiam & iudicium sanctus vir canit, & testatur Deum misericordem esse & iustum, necesse est, vt quæ & à prophetis, & ab Apostolis suis locis de pœnitentia dicta sunt, ea à nobis præsentur, vt appareant iudicia iustitiæ Dei & misericordia eius consummetur ad condonationem peccatorum.*

Psl.102.6. Pf.84.11. B.q.12.

3. RATIO est, quia ἀξίωμα S. Patrum est. Nullum peccatum relinqui impunitum: itaque si homo illud non puniat in hac vita, puniendum à Deo est in altera, qua de re plura in Panario, at *horrendum est incidere in manus Dei viuentis.* Vnde S. AVGVSTINVS ad Macedonium. *Nihil aliud agit, quem veraciter pœnitet, nisi vt id quod mali fecerit impunitum esse non sinat: eo quippe modo sibi non parcenti ille parcit, cuius altum iustumque iudicium nullus contemptor euadit.* Et S. GREGORIVS libro 4. Moralium. *Nullum*

Pan V.Peccatum. Heb.10.31. Aug.ep.54. G c.11.

peccatum Dominus multum relaxat, aut enim nos hoc flendo insequimur, aut ipse iudicando reseruat.

CAPVT II.

De varijs proprietatibus satisfactionis.

PRIMA Proprietas est, quod naturæ sit consentanea. Natura enim docet noxæ omni, maximè si grauis sit, deberi pœnam, & idcirco omnes Respublicæ, siue fidelium siue infidelium, grauiores quasq; noxas castigare solent. Nec vllus est Paterfamilias, nullus bonus ludimagister, nullus superior, qui non delicta subditorum pœnis coerceat. *Quis filius*, inquit Apostolus, *quem non corripit pater?* Et exempla castigatorum pro criminibus exstant apud Homerum de Oreste, Peleo, Antilocho, Adrasto & similibus. Heb.12.7.

II. Proprietas est, quod vt salutaris sit, debeat fieri ab homine iusto & in Dei gratia constituto. Ratio est, quia homo peccato mortali obnoxius, cum sit inimicus Dei & æterni exitij reus, non potest satisfacere pro culpa mortali, & Deum ex inimico amicum reddere. Vnde consequitur non valere satisfactionem ad expiandam pœnam temporalem.

III. est, quod Satisfactionis necessitas idcirco incumbat etiã iustis & in gratia Dei constitutis, quod non semper cum dolentes de suis peccatis restituuntur gratiæ Dei & liberantur omni culpa ac reatu pœnæ æternæ, simul liberentur omni debita pœnæ temporalis: licet possit aliquando tanta esse eorum contritio, vt omnis etiam pœna expietur; quemadmodum docent Theologi, ac deinde non indigeant satisfactione. Habemus huius doctrinæ exemplum duplex in rege Dauide; nam in primo Regum eum post impetratam veniam adulterii & homicidii, punitum morte filii, legimus; item post remissam noxam numerati populi ei optionem à Deo datam, vt in pœnam sui lapsus eligat bellum, famem vel pestem. Deinde in populo Israhelitico; nam, vt est in Numeris, cum murmurasset aduersus Deum, & Mosis interuentu Deo esset reconciliatus, tamen in pœnam criminis omnes exclusi sunt, excepto Caleb & Iosua, qui non murmurarant, ingressu terræ promissionis. Deinde B. Paulus in priore epistola ad Corinthios scribit multos indigne communicantes corpori Domini morte punitos. *Ideo*, inquiens, *inter vos multi imbecilles, & dormiunt multi*: quo ante mortem Deo reconciliatos fuisse idem Apostolus non tacuit. 2.Reg.12. 2.Reg.24. Num.14. 1.Cor.11.30.

nam

nam addit, *A domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.* Quod autem nos per Christum satisfacere valeamus patienti tolerationę flagellorum à Deo immissorum tradunt Concilii Tridentini Patres sessione 14. de Pœnitentię Sacramento. Trid. c. 9.

IV. est, quod homo propriè satisfaciat Deo operibus laboriosis, vel sponte susceptis, vel etiam à sacerdote iniunctis. De sponte susceptis complura exstant exempla in Scripturis, vt S. Iob ita loquentis. *Insipienter locutus sum, idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.* Iob. vlt. 6. Et Regis Achab, qui vt est in tertio Regum sponte sua cilicium ad carnem induit, & dormiuit in sacco, de quo Dominus ad Eliam. *Nonne vidisti Achab humiliatum coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius.* 3. Reg. 21. Adhæc Niniuitarū; nonne enim Rex sponte surrexit de solio, indutus est sacco, & ieiunium toti populo indixit? Vnde Apostolus ad Corinthios. *Si nosipsos diiudicaremus,* ho est, puniremus, *non vtique iudicaremur,* nempe à Domino. Sic enim exponit Chrysost. *Audi,* inquit, *Paulum dicentem si nosipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Et quonam modo, dices, rationes à meipso viuendi & supplicia accipiam? largos effunde lacrymarum imbres, laboribus ac vigilijs te ipsum affligе.* Ioan. 3. 6. Gin c. 7. De INIVNCTIS verò habeo testimonium B GREGOR. II libro 3. in 1 Regum. *Afflictio,* inquit *pœnitentiæ ad delenda peccata idonea est cum sacerdotis fuerit iudicio imperata, cum ab eo confitentium actibus discussis pro modo criminis onus eis decernitur afflictionis.* In Conciliis quoque multi extant canones pœnitentiales. Hæc autem potestas sacerdotibus omnib. collata est, in S. Petro & Apostolis, quibus dictum est, quorumcunque soluerent vel ligarent peccata in terris, ea quoque solutum vel ligatum iri in cœlis. Ligant enim peccata, cum ad illa expianda, quoad pœnam temporalem iniungunt pœnitentibus aliqua opera laboriosa & satisfactoria, vt exposuit Synodus Tridentina sessione 14. can. 15.

V. Proprietas, Satisfactio plena & integra, hoc est, quæ tollat omnem pœnam temporalem, debet exæquari grauitati delicti, iuxta illud Deuteronomii. *Pro mensura peccati, erit & plagarum modus.* Vnde S. Cyprianus. *Deus quantum patris pietate indulgens est, tantum iudicis maiestate metuendus est: alto vulneri diligens & longa medicina non defit: pœnitentia crimine minor non sit: orare oportet impensius, diem luctu transire, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrymosis occupare lamentationibus.* S Basilius in verba, Attende tibi. *Attende,* inquit, *tibi, vt pro delicti proportione hinc quoque mutueris ex admota tibi medela valetudinis instaurandæ subsidium. Magnum est & graue peccatum? multa opus habes confessione, lacrymis amarulentis, peracri contentione vigiliarum, indiuulso & con-*

A.c.2. *tinenti* ieiunio. S. Ambrosius ad virginem lapsam. *Lugubris tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione punienda, Amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuriæ præstiterunt. Defluãt oculi lacrymas, qui masculum simpliciter non aspexerunt. Pallescat facies, quæ quondam viruit impudicè. Denique totum corpus incuria maceretur, cinere aspersum & opertum cilicio perhorrescat, quia malè sibi de pulchritudine placuit. Sic conuersus magnus ille Dauid iustificatus est, sic Niniue peccatrix illa ciuitas incumbentem sibi euasit interitum. Peccator ergo si sibiipsi non pepercit*

C. post princip. *à Deo illi parcitur.* S. Chrysost. lib. 2. de Sacerdotio. *Non temere*, ait, *ad delictorum modum oportet & mulctam ipsam adhibere: sed tanquam ex coniecturis quibusdam explorandus est delinquentium animus.* Quæres, an quilibet peccator teneatur plenam satisfactionem in hac vita subire, & sacerdos in confessione teneat iniungere. Respondeo peccatorem non teneri nisi ad aliquam satisfactionem vel sponte faciendam, vel explendam, quæ à sacerdote iniungitur, quæ si non sufficit ad totam pœnam temporalem expiandam, expianda erit in Purgatorio, vt B. Petrus Damianus scribit in 2. sermone de S. Andrea Sacerdos item non tenetur plenam satisfactionem cuique imponere, sed tamen aliquam grauiorem grauius lapsis.

VI. Proprietas. Leuiora & quotidiana peccata leuiori satisfactione possunt expiari, vt oratione Dominica, tunsione pectoris, gemitu, ardenti amoris actu, pia aspersione aquæ benedictæ & similibus. Vnde

A.c.71. S. August. in Enchiridio. *De quotidianis autem breuibus, leuibusq; peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur quotidiana oratio fidelium satisfacit.*

VII. Proprietas, satisfactio à sacerdote iniuncta ordinarie sequitur contritionem & confessionem: Conuenit enim quo ordine Deum offendimus, nempe corde, ore ac opere, eodem Deo reconciliemur, corde quidem per contritionem, ore per confessionem, ac opere per satisfactionem. Vnde Chry. ser. de Pœnitentia. *Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre: in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas.* Dixi, *ordinariè*, quia in veteri Ecclesia nemo ad absolutionem admittebatur, nisi post dignam satisfactionem ante peractam,

In c.7. sic enim scribit S. Inno. 1. Papa ep. prima. *De pondere delictorum æstimando Sacerdotis est iudicare, vt attendat ad confessionem pœnitentis & ad fletus atque lacrymas corrigentis, ac tum debere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem.* Id tamen non erat ita necessarium, quin etiam cõtrarium

C. Ni. can. 12. Cath 4. c. 76. Mog. can. 20. aliquando fieret. nam multis in Conciliis decretum est, vt existentibus in articulo mortis, non negetur absolutio vel communio, licet satisfactionem non perfecerint, modo admoneantur, vt eam perficiant, si reualuerint.

CAP.

CAPVT IV.

De multiplici fructu satisfactionis.

PRIMVS fructus est, quod ea imprimis placemus Deum, & iram impendentem auertamus, vti innumera ostendunt exempla in sacris scripturis eorum, qui pœnitentia acta, in cilitio, cinere, ieiunio, precibus & lacrymis diuinum numen sibi reconciliarunt, vt rex Dauid cum suis in primo paralipomenon. Achab in tertio Regum. Niniuitæ apud Ionam. Iudith cum filiis Israhel in historia Iudith. Idem apud Ieremiam & Ezechielem. Matathias cum filiis in Machabæorum libris. Vnde S. Cyp. de lapsis. *Dominus*, inquit, *orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus est.* S. Aug. ad Maced. *Quosdam à societate remouemus altaris, vt pœnitendo placare possint, quem peccando contempserãt.* S. Gregorius in primum regum. *Niniuitæ dum veluti pro difficili reconciliatione grauipœnitentia se deiciunt, omnipotentis Dei misericordiam facile meruerunt.*

1. Par. c. 22. 3. Reg 21. Ion. 3. Iud. 4. 7. 8. Ierem. 4. 25. Ezech. 7. 1. Mach. 23. A ep. 54. G. lib. 3. c. 4.

II. Fructus, quod redimat nos à pœnis temporalibus, tum huius vitæ, vt liquet ex exemplis iam iam allatis, tum vitæ futuræ in Purgatorio luendis. Ita enim Tertul. lib. de Pœnitentia loquitur, de satisfactione. *Hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit: hac pœnitentiæ compensatione redimendam proponit impunitatem.* Et S. Cyp. ep. 2. lib. 4. *Aliud est pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia purgasse.* S. Hil. in Matthæum. *Quia charitas plurimum peccatorum tegit, & errorum nostrorum ambitiosa ad Deum patrona est, nouissimum pœnæ quadrantem soluemus, nisi pretio ipsius aliquãtorum criminum culpa redimamur.* Eo autem plures redimimus pœnas debitas, quo maior est satisfactio. *In quantum*, ait S. Pacianus in parænesi ad pœnitentiam extrema, *pœnæ vestræ non peperceritis, in tantum vobis Deus parcet.*

H. cap. 4.

III. quia dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, (qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est) conformes efficimur, certissimam quoq; inde arrham habentes, quod *Si compatimur & conglorificabimur.* Ita C. Trid. Patres sessione 14. de Sacramento Pœnitentiæ. Eadem quoq; ratione testamur nos Christi crucem libenter amplecti, abnegare nos ipsos, mortificare corpora nostra quæ sunt super terram, veteris hominis odio permotos ad perfectiora conniti, quo pertinẽt oẽs Christi Dom. & Apost. Pau. adhortationes.

Rom. 8. 17. Trid. c. 8. Luc. 8. 23. Matt. 16.

IV. quia timor satisfactionis cum labore peragendæ, deterret nos à peccando. Vnde Greg. Nazian. in funere patris sui. *Deus*, inquit, *vltionum est Dominus, qui licet ob clementiam à seruitute ad remissionem inclinare consueuerit, non tamen in omnibus parcit peccantibus, ne illi bonitate sua fiant deteriores.*

G. orat. 14.

V. admo-

V. admonet, quanta sit peccati grauitas, & eo modo animam erudit & illustrat? ex eo vero lumine ingens odium aduersus peccatum nascitur, vt iam non timore pœnæ, sed amore iustitiæ, & odio peccati in bonis actionibus perseueretur. Conducit quoque ad habitus vitiorum eradicandos, & virtutum inserendos. Ita patres citati Concilii.

Ios. 7. VI. quia sæpe ob peccatum vnius non punitum, vt oportebat in totum populum Dei furor accenditur, cuius rei testis est Iosue, qui scribit populum Israhel coram hostibus tam diu terga vertisse, donec peccatum Achan detectum & punitum non fuit. Accedit, quod ex vnius pœna sæpe corriguntur multi.

VII. quia sæpe peccatores sua satisfactione promptè susceptа magnum gaudium afferunt Ecclesiæ, sicut attulit Apostolo satisfa-
2. Cor. 7. 7. ctio fornicarii in 2. epistola ad Corinthios. Vnde S. Cyprianus sermone de lapsis, *Is qui Deo pro peccatis suis satisfacere, vt par est, laborat, non solum veniam apud* Deum *impetrat, sed etiam, quam contristauerat nuper lætam facit Ecclesiam.*

De Mediis nihil opus est scribere, cum sufficiant ea quæ titulo Pœnitentiæ, Operum bonorum, ieiunii, & alibi commemorata sunt.

Vide. V. *Castitas. Ieiunium. Martyrium. Oratio. Pœnitentia. Profectus spiritualis. Virtus.* Et in Panario *Immortificatio passionum.*

SEPVLTVRA defunctorum.

Caput I.

Quid diuinæ litteræ de sepultura tradant?

Eccli. 7. 37. Eccli 38. 16. Diuinæ Litteræ iubent corpora fidelium vita defunctorum terræ mandari vel sepeliri. Ecclesiastici verba sunt. *Mortuo non prohibeas gratiam*, hoc est, beneficium sepulturæ, & alia similia. Et rursum. *Secundum iudicium* (ius quod ei debetur) *contege corpus illius* (mortui,) *& non despicias sepulturam illius*, Alii verterunt. *iuxta morem funebrem contege.* Sic Iacob patriarcha in Genesi
Genes. 49. 29. præcepit filiis congregatis, vt se sepeliant cum Patribus suis. Et in
Deut. 22. 23. Deuteronomio lex talis lata est de suspenso in patibulo. *Non permanebit cadauer eius in ligno, sed eadem die sepelietur.* Tobias quoque ad
Tob. 4. 5. filium

filium. *Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli, & honorem habeas matri tuæ omnibus diebus vitæ eius. Cum autem & ipsa compleuerit tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me.* Tob.4.3.

DEINDE eædem varia commemorant exempla honorificè tumulatorum, vt Saræ vxoris in spelunca duplici agri à filiis Heth, de quo in Genesi, ab Abraham coempti. Deinde Abrahæ, Isaac, Rebeccæ & Liæ in eadem. Iacob item, cuius corpus à Ioseph & fratribus eius magno comitatu Ægyptiorum ex Ægypto honorificè in terram Chanaan delatum est, vt ibi humaretur. Sic, vt habet Regum historia, Samuel, Saul, & Ionathas, propheta à leone occisus, rex Iosias & alii honorificè sepulti leguntur. Sic Tobias officium sepulturæ sæpius corporibus fidelium à tyranno trucidatorum benigne exhibuit. Legimus & apud Matthæum Ioanne Baptista ab Herode occiso discipulos eius corpus eius tulisse & sepeliisse. Ioseph quoque Arimathæum corpus Christi à Pilato petiisse, & in monimento suo nouo, quod exciderat in petra, condidisse. Gen.23.19. Gen.25. & 49. Gen.50.1. 1. Regum. 25. 28 Ib 31.11. 3. Reg 13.30. 2. Par.35.25. Tob.1.20. Tob.2.4. Matth.14.12. Matt. 27.57.

DENIQVE & collaudant hoc opus velut pium & meritorium. Nam, vt est in altero libro Regum, cum viri Iabes Galaad sepeliissent corpus Saulis occisi, per nuncios rex Dauid in hæc verba eos allocutus est. *Benedicti vos à Domino, qui feciſtis misericordiam hanc cum Domino vestro Saul & sepeliſtis eum. Et nunc retribuet vobis quidem Dominus misericordiam & veritatem, sed & ego reddam gratiam, eo quod feciſtis verbum istud.* Angelus quoque Raphael laudauit eam ob rem Tobiam. *Quando*, inquiens, *orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.* Et Christus Dominus Mariam Magdalenam, cum in Bethania effudit *alabastrum vnguenti pretiosi super caput ipsius recumbentis. Mittens enim hæc*, inquit, *vnguentum hoc in corpus meum ad sepeliendum me fecit.* Immò addit *toto mundo prædicandum quod hæc fecerit in memoriam eius.* Dices, si res tanta laude digna est, sepelire mortuos, cur Christus alibi cuidam non permiserit sepelire patrem suum, sed dixerit, *dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Respondeo Christum rem maximè mirabilem hoc responso indicasse, nempe cum ab eo vocamur, ne vnius quidem diei aut horæ moram etiam pietatis erga parentes præstandæ causa interponendam, quo minus è vestigio vocantem sequamur. Nullam maiorem esse posse pietatem, quam ipsum sequi, cum ne patrem quidem nisi propter ipsum sepelire debeamus. *Dimitte autem mortuos*, id est, vel infideles, vt exponit Chrysostomus in Matthæum, vel peccatores, vt Augustinus de ciuitate Dei, qui non de Christo, sed de huius mundi rebus cogitant. *Sepe-* 2. Reg. 2.5. Tob.12.12. Matt. 26.13. Matt.8.22. Maldonatus in Matth. C hom. 28. A.20.c.6.

Genes. *lire mortuos*, hoc est, verè vita defunctos, *suos*, id est, suum quemque patrem, filium, vxorem, vt loquitur Abraham in Genesi, *Date mihi ius sepulchri vobiscum, vt sepeliam mortuum meum.*

CAPVT II.

Quid prisci Patres pro sepultura scripserint.

Lact. LACTANTIVS Firmianus sexto institutionum libro. *Vltimum*, inquit, *illud & maximum pietatis officium est peregrinorum & pauperum sepultura, quod illi virtutis iustitiæque doctores* (Ethnici) *prorsus non attigerunt. Nec enim poterant id videre, qui vtilitate omnia officia metiebantur.* Et paulò post. *Non quærimus nunc, vtrumne tota sepeliendi ratio sit vtilis, nec ne? Sed hæc etiamsi sit inanis (vt illi existimant) tamen facienda est, vel ob hoc solum, quod apud homines bene & humanè fieri videtur. Animus enim quæritur, & propositum ponderatur. Non enim patiemur figuram & figmentum Deiferis ac volucribus in prædam iacere, sed reddamus id terræ, vnde ortum est, & quamuis in homine ignoto necessariorum munus implebimus, in quorum locum, quia desunt, succedat humanitas, & vbicunque homo desiderabitur ibi exigi officium nostrum putabimus.* Prudentii versus sunt hymno 10.

Sancti sator ille Tobiæ
Sacer ac venerabilis heros
Dapibus iam rite paratis
Ius prætulit exequiarum.
Iam stantibus ille ministris,
Scyphos & fercula liquit,
Studioque accinctus humandæ
Fletu dedit ossa sepulchro.

S. GREGORIVS Nazianzenus in laudem Heronis scribens, de Heliodoro presbytero in mari vna cum naui cremato. *Nec verò*, inquit, *tantum apud barbaros homines sacerdotij dignitas impetrare quiAmcs. nit, vt minus inhonesto saltem mortis genere interiret, aut si hoc nimium erat, at certè sepultura, quæ non impijs quidem & facinorosis hominibus*

negа-

negari debet, conderetur. Sanctus AMBROSIVS libro de Tobia, Tobias, inquit, *vir iustus, misericors, hospitalis dum conuiua accersitur, nunciatis insepulti corporis reliquiis, deferebat, nec putabat pium, vt ipse cibum sumeret, cum in publico corpus iaceret exanime. Hoc est quotidianum opus & magnum quidem. Nam si viuentes operire nudos lex præcipit, quanto magis debemus operire defunctos? Si viantes ad longiora deducere solemus, quanto magis in illam aternam domum profectos, vnde iam non reuertentur? Nihil hoc officio præstantius, ei conferre, qui tibi iam non possit reddere, vindicare à volatilibus, vindicare à bestijs consortem naturæ. Fera hanc humanitatem defunctis corporibus detulisse produntur, homines denegabunt?* Sanctus HIERONYMVS in vita Pauli eremitæ primi, de feris narrat. Cum enim Sancto Antonio sarculum deesset, quo sepulcrum effoderet pro Sancti Pauli corpore humando. *Ecce*, inquit, *duo leones ex interioris eremi parte currentes volantibus per colla iubis ferebantur, quibus aspectis primo exhorruit, rursusque ad Deum referens mentem, quasi columbas videret mansit intrepidus. Et illi quidem directo cursu ad cadaver beati senis substiterunt, adulantibusque caudis circa eius pedes accubuere, fremitu ingenti rugientes, prorsus vt intelligeret eos plangere quo modo poterant: deinde haud procul cœperunt humum pedibus scalpere, arenamque certatim egerentes vnius hominis capacem locum foderunt, ac statim quasi mercedem pro opere postulantes cum motu aurium ceruice deiecta ad Antonium perrexerunt, manus eius pedesque lingentes: at ille animaduertit benedictionem eos à se precari. Nec mora in laudationem Christi effusus, quod muta quoque animalia Deum esse sentirent, ait. Domine, sine cuius nutu nec folium arboris defluit, nec vnus passerum ad terram cadit, da illis, sicut tu scis. Et manu annuens eis vt abirent, imperauit, cumque illi recessissent, sancti corporis oneri seniles curuauit humeros, & depositio eo in fossam, desuper humum congregans, tumulum ex more composuit.* Sanctus AVGVSTINVS libro primo de ciuitate Dei. *Nec ideo tamen*, inquit, *contemnenda & abijcienda sunt corpora defunctorum, maximeque iustorum & fidelium, quibus tanquam organis & vasis ad omnia bona opera sanctus vsus est, spiritus enim si paterna vestis & annulus, ac siquid huiusmodi tanto charius est posteris, quanto ergaparētes maior extitit affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, qua vbique multo familiarius atque coniunctius, quam qualibet indumenta, gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adiutorium, quod adhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Vnde & antiquorum iustorum funera officiosa pietate curata sunt, exequia celebrata & sepultura prouisa: ipsique dum viuerent, de sepeliendis, vel etiam* A.c. 13.

Tob.12. *transferendis suis corporibus filijs mandauerunt. Et Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste Angelo, commendatur. Ipse quoque Dominus die tertio*
Matt.26. *resurrecturus religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumq; commendat, quod vnguentum pretiosum super membra eius effuderit, atq; hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum diligenter atq; honorificè tegendum sepeliendumque curarunt. Verum istæ auctoritates non hoc admonent, quod insit vllus auaueribus sensus, sed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoq; mortuorum pertinere significant propter fidem resurrectionis astruendam.*

CAPVT III.

De Proprietatibus vel Ritibus sepulturæ Christianæ annexis.

T.c.42. RITVS primus erat, quod lauarentur defunctorum corpora. Cuius ritus meminit Tertullianus in Apologetico. Epiphanius in
Act.9.37. oratione de sepultura Christi. Exempla habes, primo in Actis Apostolicis de Tabitha post mortem lota. Deinde plura in Patribus, vt in epi-
Lib.7.c.17 stola Dionysii Alexandrini apud Eusebium de Christianis qui etiam
G.hom.38.in Euang. peste extinctorum corpora accurate lauerant. De Tharsilla virgine apud Gregorium Magnum, in cuius lotione reperta sunt genua cum cubitis callo camelinæ pellis instar, ob precandi studium, obducta.
G.T.c.7.42. 104. De aliis apud Gregorium Turonicum libro de gloria confessorum. Bedam in vita S. Guthberti. Eginardo in vita Caroli Magni. Surium in vita S. Vincentii Ferrerii, cuius abluti aqua etiam valuit ad sanandos ægros. Fertur Balduinum Hierosolymorum Regem ad Flandros suos misisse pretiosissimam aquam, qua cruentum Christi corpus fuerat ablutum ante sepulturam.

II. RITVS erat, quod lota vngerentur, de quo Tertullianus
T.c.13. G.c.1. loco citato. Prudentius in Cathemerinum, hymno ad exequias defunctorum. S. Gregorius in Cantica. Exemplum habemus de Christo
Ioan.19.39. variis aromatibus condito apud Euangelistas. Nicodemus enim mixtura myrrhæ & aloes illum condiit. mulieres quoq; vngendi causa venerant ad monumentum. In Genesi quoq; legimus Iacobi patriarchæ
Gen.50. corpus, iussu filii Ioseph, conditum & Asæ regis Iuda in secundo Para-
2.Par.19.14. lipomenon. Vterque mos lauandi & vngendi receptus fuit & apud gen-

gentiles, tam Græcos quam Romanos. De Romanis celebratur ENNII versus:

Tarquinij corpus bona fœmina lauit & vnxit.

De funere Miseni Traiani MARO: V. Æneid. 6.

Corpusq; lauant frigentis & vngunt.

HOMERVS item vtrumq; ritum ponit in funere Patrocli & Achillis. Lege nostrum Franciscum Bentium oratione 22. *de ratione funeris apud Romanos.* Qua de causa autem hos ritus vsurparint Ethnici, non est necesse indagare. Christiani certe vsurpant, tum declarandi amoris sui in defunctos causa, tum vt indicent corporibus eorum hunc cultū deberi, siue quia fuerint templa Spiritus sancti, vt Apostolus ea vocat, dum viuerent, siue quia credunt ea aliquando resurrecturā in vitam æternam. Ilad. 6. & 18. S. Aug. 1. de ciuit c. 13. 1. Cor. 3. & 6.

III. RITVS, quod linteo funebri inuoluerentur. Corpus Christi apud Matthæum *inuoluit Ioseph in sindone munda.* Quæ nunc seruatur Taurini sicut *Sudarium quod fuerat*, vt scribit S. Ioannes *super caput eius*, quotannis ostenditur Moguntiæ. De corporibus pestiferorum linteo opertis habes apud Eusebiū loco nuper allegato. De corpore S. Pauli eremitæ pallio S. Athanasii obuoluto à S. Antonio, habes in Pauli vita à S. Hieronymo descripta. S. Athanasius in vita S. Antonii ait morem fuisse Ægyptiis nobilium & præcipue S. Martyrum corpora linteamine obuoluere. PRVDENTIVS in hymno ad exequias. Ioan. 20. 7. E. lib 7. c. 17.

Candore nitentia claro,
Prætendere linteamos est.

S. HIERONYMVS de muliere septies icta. *Clerici*, inquit, *quibus id officij erat, cruentum linteo cadauer obuoluerunt.* Plutarchus in problematis Romanis restatur apud suos gentiles albis vestibus contecta fuisse cadauera. In nobilibus personis aureum velamentum super feretrum defuncti apponi consuetum indicat S. Hieronymus ad Paulam super obitu Blesillæ. *Ex more*, inquiens, *parantur exequiæ, & nobilium ordine præeunte aureum feretro velamen obtenditur.* H ep. 49. Pl q 26. H. ep. 25.

IV. RITVS, quod funus efferretur, magno hominum comitatu. Exemplum habemus in Genesi de Iacob Patriarcha, & apud Lucam, de vidua cuius vnicum filium elatum magna turba commitabatur. Hieron. ad Eustochium de obitu Paulæ Romanæ. *Tota*, ait, *ad funus eius Palæstinarum vrbium turba conuenit.* Et ad Oceanum de funere Fabiolæ. *Iam fama volat tanti prænuncia luctus totius vrbis populum* Gen. 50. Luc. 7.

ad exequias congregabat. De eodem ritu lege Gregorium Nazianzenum oratione 2. in Iulianum, & Seuerum Sulpitium in vita S. Martini.

B.c.66. V. RITVS, quod cum cereis & facibus accensis. Nam Eusebius libro 4. de vita Constantini testatur in funere Constantini arsisse lumina in aureis candelabris. Nazianzenus oratione citata, ait, cum cereorum ignibus delatum fuisse corpus Constantii Cæsaris, eo quod Christiani putarint pium eius discessum è vita his officiis orandum. Ch.hom.4. S. Chrysost. in ep. ad Hebræos. *Dic mihi*, ait, *quid sibi volunt lampades istæ tam splendidæ? nonne sicut athletas mortuos comitamur? quid etiam hymni, nonne vt Deum glorificemus?* Theodoretus historiæ Ecclesiasticæ libro Th.c.26. 5. scribit in translatione corporis S. Chrysostomi Bosphori ostium ad Propontidem prorsus luminaribus fuisse completum. Gregorius Nyssenus ad Olympium de morte sororis suæ Macrinæ. *Amplius clerici ordine progredientes, accensos cereos gestantes manibus funus deducebant.* Hieron. ad Eustochium de obitu Paulæ. *Cum alij Pontifices lampades; cereosq; præferrent*. Et in Epitaphio Paulæ. *Sacerdotes lampades, cereosq; prætulerunt funeri*. Recte autem hunc ritum ad traditionem Christi- D.c.7. anam referimus. quia eius meminit Dionysius Areopagita libro de N.c.21. Ecclesiastica hierarchia. Et Nicephorus libro 2. historiæ Ecclesiasticæ. ait Beatissimæ Virginis Mariæ corpus cereis ardentibus, floribusq; sparsis ab apostolis ex Sion in Gethsemani elatum. Accendimus autem cereos, vt indicemus animas viuere, & defunctos fuisse filios lucis, aliquando ad æternam lucem resurrecturos.

VI. RITVS, quod cum Canticis, hymnisq; spiritalibus. Ita Clc 29. enim iubent Apostoli apud Clementem Romanum Constitutionum Apostolicarum libro 6. Greg. Nyssenus ad Olympium, indicat sacer- Naz.10.18. dotes in funere maxime psalmos concinuisse. Et Nazianzenus oratione in laudem Cæsarii fratris, ait psalmodiis luctum sedantibus sepultum S. Hieron. in vita S. Pauli eremitæ. à S. Antonio Pauli corpus foras prolatum, cum hymnorum psalmorumq; cantu ex traditione Ch.hom.70. Christiana. Idem habet ad Eustochium de obitu Paulæ, & ad Oceanum de funere Fabiolæ. Seuerus in vita S. Martini Chrysostomus ad populum. *Quanam de causa*, inquit, *quæso presbyteros vocas & psallentes? nonnè vt te consolentur, nonne vt defunctum* honorent? S. Augustinus A.c.12. quoq; de funere matris agens, libro Confessionum nono. *Psalterium?* ait, *Euodius aperuit, & cantare cœpit psalmum, cui respondebamus. Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine*. Eiusdem ritus meminit S. Dio- D.c.7. nysius Areopagita de Ecclesiastica Hierarchia. Eodem pertinet pul-

sus

sus campanarum, quo populum solere conuocari ad funerum deductionem docet Beda libro 4. de Tintinnabulis. Apparet quoq; ex Matthæo apud Iudæos in funere adhibitos tibicines. Ambrosius siquidem scribit in Lucam morem fuisse gentilium, vt ad omne funus lamentatrices & tibicines adhiberentur, qui lachrymas audientibus cantatis næniis elicerent, eamq; consuetudinem ad Iudæos quoq; permanasse. Vnde OVIDIVS quarto Fastorum:

B.c.23. Matt.9.23. A.in c.8.

Cantabat mœstis tibia funeribus.

VII. quod in locis sacris humarentur. Qua de causa olim Iacob & Ioseph Patriarchæ in terra Ægypti mortui in terra promissionis sepeliri voluerunt, vnde Christus erat nasciturus, & vbi templum Domini erat futurum. Dionysius Areopagita de Ecclesiastica hierarchia. *His peractis*, inquit, *Pontifex condit in loco dignissimo corpus, cum alijs sui ordinis corporibus sacris.* Et Clemens Romanus libro 6. Constitutionum Apostolicarum. *Conuenite*, ait, *in cæmeteria, sacros libros in iis legentes & psallentes pro his qui dormierunt.* Ea autem consecrari solere à sacerdotibus docet Gregorius Turonicus de gloria Confessorum. Et Iuo Carnotensis epistola 229. Vocantur autem κοιμητήρια quasi dormitoria, eo quod fideles in Scripturis post mortem dicantur dormire, extremo die iudicii resuscitandi, teste Augustino epistola 122 S. Cyprianus libro primo epistolarum arguit Martialem quendam quod filios suos exterarum gentium more *apud profana sepulchra deposuerit.* Quo ipso indicat iam tum sacra sepulcra fuisse pro Christianis. In templis autem sæpe sepultos fuisse fideles testatur Ambrosius libro primo de Abraham. Hieronymus in vita Paulæ & Fabiolæ. Augustinus libro de cura pro mortuis agenda: & Gregorius libro tertio dialogorum.

Gen.49 & 50. D.c.7. C.c.30. G.c.106. Ioan.11. 1.Thes.4. C.ep.4. A.c.9. Au.c.1. G.c.13.

IIX. Quod pro liberanda anima ex pœnis Purgatorii sacrificium Missæ offerretur, & aliæ orationes instituerentur. Nam in 2. libro Machabæorum (qui teste Augustino ab Ecclesia pro canonico habetur) narratur Iudam Machabæum misisse Hierosolymam 1200. drachmarum argenti in sacrificia pro mortuis expendenda, ac deinde subiicitur. *Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Idem docuere omnes veteres Patres græci atq; latini à nostro Illustriss. Cardinale Bellarmino libro primo de Purgatorio cap. 6. accurate citati. S. Epiphanius certe in fine Panarii, & Augustinus libro de hæresibus Aërium faciunt Hæreticum, quod negauerit orandum esse pro mortuis. CALVINVS ad hæc respondet omnes Patres ante mille & trecentos annos in errorem abreptos fuisse, quod non est aliud, quam summam suam testari im-

2.Mach.12. A.18 de ciuit. c.36. A.c.55. C.3 inst.c.5. n.10.

impudentiam & Aerii (quem tamen nobiscum inter hæreticos numerat) se discipulum profiteri.

IX. Quod idem sacrificium, eædemque preces pro eadem anima certis diebus repetantur, vt *tertia* ab obitu die, *septima*, *tricesima*, & *anniuersaria*. De tribus prioribus testatur Sanctus Ambrosius initio orationis de obitu Theodosii. De anniuersaria Tertullianus de Monogamia & Greg. Nazian. oratione in Cæsarium fratrem.

Ch. hom. 32. Iob. 4. X. Quod eleemosynæ in eundem finem erogarentur in pauperes, de quo ritu S. Chrysost. in Matthæum, quo pertinet illud Iob. *Panem tuum & vinum super sepulturam iusti constitue, & noli ex ea manducare & bibere cum peccatoribus*. hoc est, instrue conuiuium, & voca fideles pauperes, vt ipsi post acceptam eleemosynam orent pro anima defuncti. Cur, inquit loco citato Chrysostomus, *post mortem tuorum pauperes conuocas? cur presbyteros, vt pro eis velint orare, obsecras?*

XI. Quod laudes defunctorum in funere celebrarentur. Extat Eusebii Cæsarienſis oratio in funere Constantini Magni dicta. Nazianzeni in funere Basilii & Cæsarii. Nysseni in Meletii. Ambrosii in exequiis Valentiniani Imperatoris & Satyri fratris, & aliæ innumeræ.

XII. Quod tumulus defuncti floribus respergeretur. Vnde S. Ambrosius in oratione funebri Valentiniani. *Non ergo*, inquit, *floribus tumulum eius aspergam, sed spiritum eius Christi odore perfundam.* Et S. Hieronymus ad Pammachium de obitu vxoris Paulinæ. *Ceteri mariti super tumulos coniugum spargunt violas, rosas, lilia, flores & purpureos.* Nicephorus libro 2. Eccleſiasticæ historiæ meminit de floribus sparsis in funere glorioſiſſ. Virginis MARIÆ. N. c. 22.

Gen. 35. 10. XIII. Quod tituli & Epitaphia in memoriam defuncti erigerentur iuxta sepulchra. Exemplum peruetustum habemus in Genesi, vbi sic legimus, *Mortua est ergo Rachel, & sepulta est: erexitq; Iacob titulum super sepulchrum eius. Hic est titulus monumenti Rachel vsque in præsentem diem.* Et in primo Machabæorum de monumento magnifico à Simone erecto super sepulchrum patris sui & fratrum. S. Hieronymus scribit se ad Mausoleum Dauidis Regis precari solitum in epistola ad Marcellam. De quo videtur loqui S. Petrus in Actis, cum ait. *Et sepulchrum eius apud nos vsque in hodiernum diem*. Prudentius in passione Hyppoliti ita canit: 1. Mac. 13. 30. Hieronymus ep. 17. Act. 2. 29.

Innumeros cineres Sanctorum Romula in vrbe
Vidimus, ô Christi Valeriane sacer.

Inci-

Inciſos tumulos, titulos, & ſingula quæuis
Nomina, difficile eſt vt replicare queam.
Plurima litterulis ſignata ſepulchra loquuntur,
Martyris aut nomen, aut Epigramma aliquod.

CAPVT IV.

De vtilitate Sepulturæ, eiuſque Rituum.

DVPLEX eſt tum Sepulturæ Eccleſiaſticę, tum cęrimoniarum eius vtilitas, altera ad vita defunctos, ad viuos à quibus humãtur ſe porrigens. Quod ad priorem attinet, Primum ideo prodeſt vita defunctis eiuſmodi Sepultura, quia voto & deſiderio, quod dum viuerent habuerunt, potiuntur. Cum enim homo propenſione & lege naturali diligat ſeipſum, Apoſtolusq; ad Epheſios teſtetur, neminem eſſe, qui carnem ſuam odio proſequatur; optat quoque corpus ſuum honeſtè poſt mortem tractari. Vnde & mortui quidam, inquit S. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, *ferũtur vel inſomnis, vel alio quocunque modo apparuiſſe viuentibus, atq; vbi eorum corpora iacerent inhumata neſcientibus, locisq; monſtratis admonuiſſe, vt ſibi ſepultura quæ defuerat, præberetur.* Deinde veriſimile eſt animam ipſam, quæ poſt mortem retinet naturalem ſuam inclinationem ad corpus, quod extremo iudicii die eſt receptura, idem optare, quocum tanquam fido comite & adiutore diuino cultui vacauit. 2. Prodeſt, quod & honori ipſorum apud poſteros, quibuſcum vixerunt, conſulatur. Nam præterquam quod experientia doceat, eos infames haberi, quibus ius ſepulturæ negatum eſt, vt ſuſpendioſis, vel in rogum actis: Scriptura ipſa pro ignominia reputat deſtitui ſepultura: Eccleſiaſtæ verba ſunt. *Si genuerit quiſpiam centum liberos, & vixerit multos annos, ſepulturaq; careat, de hoc ego pronuntio, quod melior illo ſit abortiuus. Et in regnorum libris*, inquit Auguſtinus libro citato, inuenitur *Deum per Prophetam minari alteri prophetæ, qui eius tranſgreſſus eſt verbum, quod non inferretur cadauer eius in ſepulcrum patrum eius.* Et Ieremias. *Hæc dicit Dominus ad Ioacim regem Iuda. Non plangent eũ. Væ Domine, & væ inclyte. Sepultura aſini ſepelietur putrefactus & proiectus extra portas Ieruſalem.* 3. Proſunt animabus eorum ſacrificia, quæ offeruntur, orationes & eleemoſynæ, vt docent omnes S. Patres. S. Auguſtinus de Verbis Apoſtoli. *Orationibus Sanctæ Eccleſiæ & ſacrificio ſalutari, & eleemoſynis quæ pro eorum Spiritibus erogantur, non eſt dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis miſericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum vniuerſa obſeruat Eccleſia. Non omnino ambigendum eſt iſta prodeſſe defunctis, ſed talibus, qui ita vixe-*

Matt. 22. Epheſ. 5. A. c. 10. Eccl. 6. 3. A. c. 7. 3. Reg. 13. Ier. 22. 18. Bellarm. I ſupracit. A. ſerm. 34.

rint ante mortem, vt possint eis hæc vtilia esse post mortem. Accedit, quod si in templis Martyrum, aliorumuè Sanctorum humentur, sæpe homines memoria loci excitati eorum quoq; patrociniũ pro defunctis implorent, vt notauit S. Augustinus. *Cum*, inquit libro de cura pro mortuis, *recolit animus vbi sepultũ sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine Martyris venerabilis eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis aspectus. Qui cum defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est ijs, qui cum in corpore viuerent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt.*

A. c. 4.

QVOD ad posteriorem Vtilitatem attinet in Viuos redundantem. Prima est, quod pompa funebris luctum temperet eorum, qui funus ex officio curarunt, mœstisq; solatiũ afferat. Ita idem Augustinus de verbis apostoli. *Monuit Apostolus, non vt non contristemur, sed non sicut ceteri, qui spem non habent. Contristamur ergo nos in nostrorum mortibus necessitate amittendi, sed cum spe recipiendi. Inde angimur, hinc cõsolamur: inde infirmitas afficit, hinc fides reficit. Inde dolet humana conditio, hinc sanat diuina promissio. Proinde pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monumentorum opulenta constructio, viuorum sunt qualiacunq; solatia, nõ adiutoria mortuorũ.* Et infra. *Sit pro viribus cura sepeliendi, & sepulchra construendi, quia & hæc in Scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt: Impleant hæc homines erga suos officia postremi muneris, & sui humana lenimẽta mæroris. Verũ illa quæ adiuuent Spiritus defunctorũ, oblationes, orationes, erogationes multo pro eis obseruantius, instantius, abundantius impendant, qui suos carne non Spiritu mortuos, non solũ carnaliter, sed etiã spiritaliter amant.*

A. 534. 1. Thess. 4.

II. Vtilitas est, quod hæc pompa sit quasi speculum omnium mundi vanitatum, quæ omnes morte quasi sepeliuntur & in terram retruduntur: deinde μνημόσυνον nouissimorum, Vnde Sapiens consuluit *Melius esse ire ad domum luctus quam ad domum conuiuij.* Etiam causam addidit, *in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, & viuens cogitat quid futurum sit.* Ecclesiasten autem loqui de funebri luctu, domumq; luctus esse exequias funeris tradit hic Hieronymus & Olympiodorus.

Eccl. 7. 3.

III. Est, quod opere hoc homo profiteatur palam fidem suam, quã habet de animæ immortalitate, & futura resurrectione. Quid. n. aliud significãt varia lumina prælata & crucis effigies nisi lumẽ fidei? Deinde quod profiteatur quoq; contra hæreticos huius æui fidem Catholicã Romanam, nam crucem, lumina, hymnum & preces mortuorũ, eleemosynas, aquam benedictam, Missę Sacrificium, aliasque funebres cærimonias Ecclesiasticas Nouatores omnes detestantur.

IV. Et postrema vtilitas, quod homo Christianus in gratia existens hoc officio charitatis vere promereatur vitam æternam, quod liquet

primo

primo ex exemplo Tobiæ supra ab angelo Raphaele mirifice collaudato: deinde Magdalenæ, quod tãti fecit Christus, vt dixerit, toto orbe commemoratum iri; quod & factum est, atq; etiamnum fit, vbi Christi Euangeliũ prædicatur. Hinc S. Augustinus paulò ante monuit vt pro viribus curam sepeliendi & sepulcra construendi suscipiamus, *quia*, inquit, *& hæc in Scripturis Sanctis inter bona opera deputata sunt*, & Lactantius in diuinarum institutionum epitome ita scripsit. *Redimere ab hoste captiuos magnum misericordiæ opus est, item ægros pauperes visitare atq; fouere: inopes aut pauperes si obierint, non patiamur insepultos iacere. Hæc sunt opera, hæc officia misericordiæ: quæ si quis perfecerit, verum & acceptum Deo sacrificium immolabit. Hæc litabilior victima est apud Deum, qui non pecudum sanguine, sed hominis pietate placatur: quem Deus, quia iustus est, sua & ipsum lege, sua & conditione prosequitur: miseretur ei, quem viderit misericordem: inexorabilis est ei, quã precãtibus cernit immitem. Ergo vt hæc omnia, quæ Deo placent facere possimus contemnenda est pecunia, & ad cælestes transferenda thesauros, vbi fur non effodiet, nec rubigo consumet, nec tyrannus eripiet, sed nobis ad æternam opulentiam Deo custode seruabitur.*

Tob. 12. 12.

Matt. 26. 13. A. de v. Apostoli.

VIDE V. Eleemosyna, Hospitalitas, Opera bona.

SIMPLICITAS.

CAPVT I.

Quid nomine Virtutis Simplicitatis intelligatur.

SIMPLICITAS in sacris litteris fere significat synceritatẽ, vel candorem animi ab omni dolo, simulatione vel fuco alieni, qualis est in infantibus & pueris, vt notauit libro primo Pædagogi Clemens Alexandrinus. Vnde S. Ambrosius laudans fratrem Satyrum ab hac virtute, definit eam esse *quandã morũ temperantiam, mentisq; sobrietatem.* illũ verò tanta ait simplicitate fuisse, *vt conuersus, in puerum simplicitate illius ætatis innoxiæ, perfectæ virtutis effigie, & quodam innocentium morum Speculo reluceret.* B Ioan. Climacus scribit Simplicitatem *esse habitum animæ varietate carentem, totiusq; peruersæ intentionis ignarum, & qui nulla mala cogitatione moueatur.* Eodẽ

Clem. c. 5. A. orat. de eius obitu.

Clim. grad. 24.

Greg. c.38 spectat illa B. Gregorii in octauo moralium descriptio. *Sapientia*, inquit, *iustorum est, nihil per ostentationem fingere, sensum verbis aperire, vera vti sunt, diligere, falsa deuitare, bona gratis exhibere, mala libentius tolerare quã facere, nullam iniuriæ vltionem quærere, pro veritate contumeliam lucrum putare. Sed hæc iustorum Simplicitas deridetur, quia ab huius mundi sapientibus puritatis virtus fatuitas creditur.*

Iob. 1. 3. Ab hac virtute Deus collaudauit B. Iob, cum dixit ad Satan. *Nunquid considerasti seruum meum Iob, quod non sit ei similis in terra, vir simplex & rectus?* Et Christus Dominus Nathanaelem, cum ait. *Ecce verè Israhelita in quo dolus non est.* Hanc idem commendauit Apostolis, cum apud Matthæum eos commonefaceret, vt simplicitate imitarentur columbas, deinde & paruulos dicens. *Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Hanc inculcat & Paulus Romanis. *Volo*, inquiens, *vos sapientes esse in bono, & simplices in malo.* Et Corinthiis. *Malitia paruuli estote.* Et Philippensibus. *Hoc oro, vt sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi.* S. Petrus quoque eandem commendat electis aduenis. *Deponentes*, inquiens, *omnem malitiam & omnem dolum, & simulationes, &c. sicut modò geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite.* Deinde in ea Christum imitandum proponit; nam ait. *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cum malediceretur non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur, tradebat autem iudicanti se iniustè.* S. Thomas Aquinas subiicit simplicitatem virtuti Veritatis, quam Aristoteles in Ethicis inter virtutes morales numerauit.

Matt. 10. 16. Rom. 16. 19. 1. Cor. 14. 20. Phil 1. 10. 1. Pet. 2. 2. Ib. v. 21. S. Th. 22. q. 109. a. 2 ad 4. Ar 2. & 3 Eth.

Caput II.

De simplicitatis proprietatibus.

Prima proprietas est, vt cum ratione & prudentia iuncta sit. quod Christus indicauit, cum ad Apostolos dixit. *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Vnde Tertullianus scribens in Valentinianos. *Ideo*, inquit, *simplices notamur apud illos, vt hoc tantum, non etiam sapientes: quasi statim deficere cogatur à simplicitate Sapientia, Domino vtramque iungente: Estote prudentes, vt serpentes, & simplices vt columbæ.* Et Sanctus Ambrosius in Lucam. *Quia plerisque non virtus, sed infirmitas videtur sine ratione simplicitas, vt tu veram suscipias admoneris, id est, vt exequaris industria munus naturæ.* Sanctus Hieronymus ad Paulinum, de institutione monachi. *Habeto simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, & serpentis astutiam, ne aliorũ supplãteris insidiis. Non multũ distat in vitio, vel decipere posse vel decipi Christianũ.* Augustinus ad fratres in eremo. *Estote fratres mei prudentes sicut serpentes, & simplices*

Matt. 10. 10. Tertull. lib. 7. in c. 9. Hier. ep. 13. Aug. serm. 4.

sicut

ſicut columbæ. Duo enim ſunt, quæ annexa ad inuicem ſunt, vt vnum ſine altero, aut parum aut nihil omnino proficiat. Simplicitas enim ſine aſtutia ſtultitia reputatur: aſtutia ſine ſimplicitate ſuperbia approbatur. Et Gregorius libro 4. regeſti. *In ſcriptura ſacra, cum in bona intelligentia ponitur ſimplicitas, ſæpe prudentiæ, aut rectitudini ſociatur. Vnde etiam de beato Iob ſcriptum eſt. Erat vir ſimplex & rectus; & beatus Apoſtolus Paulus admonet dicens. Eſtote ſimplices in malo, & prudentes in bono. Et per ſemetipſam veritas admonet dicens. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ: eſſe valde inutile iudicans, ſi aut ſimplicitati prudentia, aut prudentiæ ſimplicitas deſit, quatenus & ſerpentis aſtutia columbæ ſimplicitatem acueret, & columbæ ſimplicitas ſerpentis aſtutiam temperaret.* Idem habet libro 1. moralium cap. 2.

G. ep. 31.
Iob. l. 2.
Rom 16. 19.
Matth. 10. 16.
Rom. 16. 9.
1. Cor. 14. 20.

II. Proprietas iniuriæ obliuiſci, hoc enim apud Apoſtolum eſt, *ſimplices eſſe in malo, & malitia paruulum eſſe.* Vnde S. Hieronymus in Matth. exponens verba Chriſti. Quicunque ergo humiliauerit ſe, ſicut paruulus iſte, hic eſt maior in regno cœlorum. *Sicut iſte*, inquit *paruulus, cuius vobis exemplum tribuo non perſeuerat in iracundia, non meminit læſus: non videns pulchram mulierem delectatur: non aliud cogitat & aliud loquitur, ſic & vos niſi talem habueritis innocentiam & animi puritatem, non poteritis regna cœlorum intrare.* Et S. Ambroſius primo de officiis. *Nolite hos condemnere pueros, de quibus Dominus ait. Niſi conuerſi fueritis & efficiamini ſicut paruuli non intrabitis in regnum cœlorum. Itaque & ipſe Dominus, hoc eſt, Dei virtus ſicut puer, cum malediceretur, non maledixit: cum percuteretur, nõ repercuſſit. Ita ergo te compara, vt quaſi puer iniuriam non teneas, malitiã non exerceas, omnia à te innocenter proficiſcantur. Non cõſideres, quid ab aliis in te referatur. Locum tuum ſerua ſimplicitatem & puritatem tui pectoris cuſtodi.* Et S. Baſilius in regulis breuioribus, quæſtione poſita, quis dicatur ſimplex vt columba, reſpõdet. *Simplex vt columba eſt, qui ne ſimpliciter quidem de vlciſcendo eo, qui ſibi aduerſarius ſit, cogitat, potiusque in inſtituto ſuo bene de illo merendi perſeuerat ex præcepto Apoſtoli ſic dicentis. Vos autem nolite deficere bene facientes.* Et S. Chryſoſtomus in Matthæum, *Nos quoque ſi cœlorum hæredes conſtitui volumus paruulorum virtutem conſequi ſtudeãus. Ab omnibus enim paſſionibus anima paruulorum munda eſt, hi qui dolorem intulerunt nullas vltionis vices reſeruant: & quaſi nihil actum eſſet, veluti ad amicos accedunt. Quanto magis à matre vapulant, tanto magis eam quærit ãt. atque cæteris omnibus eam anteponunt.* Et infra ſubiicit exemplum regis Dauidis. *Nemo*, inquiens, *quam Saul verſutior vnquam fuit, nemo ſimplicior atque integrior quam Dauid. Nonne, bis illum in manibus habuit Dauid, & cum interficere poſſet, pepercit? nonne irretitũ, & quaſi carcere circumuallatũ tenebat, & dimiſit? Et quamuis in Dauid ille commiſerit crimina, & quamuis à multis in necem illius Dauid incitaretur, intactum tamen abire voluit?*

H. in c. 18.
A. c. 21.
Matt. 18. 3.
1. Pet. 2. 23.
B. q. 245.
2. Theſſ. 3. 13.
Chr. hom. 63.

III. Proprietas, non noſſe obtrectare, non inuidere, non ſuſpicari malum de altero, & ſuis rebus eſſe contentum. Hanc tradit S. Ambroſius in exhortatione ad Virgines. *Bona*, ait, *diuitiæ ſunt innocentiæ atq; ſimplicitatis, quibus peccatum non imputatur, quia nulla in iis doli fraudisq; verſutia eſt. Omnis enim ſimplex obtrectare non nouit, neſcit inuidere, ſuo contentus eſt, aliena non quærit. Et ſi egeat ſibi diues videtur, ſi ſuppetat, quod alimẽto eſt ſatis. Pulchrè Apoſt. Paulus. Et profunda, inquit, paupertas eorum abũdauit in diuitias ſimplicitatis eorum.* Et in tertio de officiis eandẽ confirmat exemplo Ioſue nihil mali ſuſpicantis de Gabaonitis, *Adeo*, inquiens, *ſancta erat illis temporibus fides, vt fallere aliquos poſſe non crederetur. Quis hoc reprehendat in ſanctis, qui cæteros de ſuo affectu æſtimant? & quia ipſis amica eſt veritas mentiri neminem putant, fallere quid ſit ignorant, libenter credunt quod ipſi ſunt; nec poſſunt ſuſpectum habere, quod non ſunt. Hinc Salomon. Innocens credit omni verbo, non vituperanda facilitas ſed laudanda bonitas.* Chryſoſt. vero confirmat exemplo Ioſeph, his verbis. *Ioſephus nonne citra fucum agebat cum fratribus? nonne propter hoc probatus fuit, eo quod ipſe quidem omnia abſque ſuſpicione loquebatur, illi autẽ malitiosè inſidiabantur? Somnia ſua ſimul atque iterum incautè eis prodidit: itidem pari ſecuritate ad illos profectus eſt cibos allaturus totum committens Deo: illi erga ipſum tanquã hoſtẽ affecti erant: ipſe viciſſim erga illos vt fratres. Et poterat DEVS illum non permittere incidere in illos, ſed permiſit, vt oſtenderetur miraculum, quod licet illi quod poterant, conarentur, ille tamen vicit.*

a.Cor.8.
A.c.10.
Ioſue.9.14.
Prou.14 15.
Ch.hom.7. in Acta.

IV. Proprietas, non erubeſcere publicum. Quam tradit Tertullianus libro contra Valentinianos, alludens ad dictum Chriſti. *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes*, &c. *Abſcondat*, inquit, *ſe ſerpens quantum poteſt, totamque prudentiam in latebrarum ambagibus torqueat, aliè habitet, in cæca detrudatur. Noſtra columbæ domus ſimplex, etiam in editis ſemper, & apertis, & ad lucem: amat figuram Spiritus ſancti, Orientem Chriſti figuram. Nihil veritas erubeſcit, niſi ſolummodo abſcondi: quia nec pudebit vllum aures ei dedere, eum Deum recognoſcere, quem iam illi natura commiſit, quem quotidie in operibus omnibus ſentit.*

Matth.10.16.

V. Proprietas, Quod ſimplex eſt & ſyncerum, ſolidum eſt, conſtans & diuturnum, quod verò duplex, vel fictum & ſimulatum, facile diſſipatur & ſoluitur iuxta illud B. Iacobi. *Vir duplex animo inconſtans eſt in omnibus viis ſuis.* Hanc annotauit S. Ambroſius in altero de officiis cũ ait. *Nihil ſimulatum & fictum veræ virtutis eſſe certum eſt, quin etiam diuturnum eſſe non ſolet. In principio vernat, in proceſſu tanquam floſculus diſſipatur & ſoluitur: quod autem verum ac ſincerum, alta radice fundatur.* Deinde poſtquam ſubiecit exemplum Abſolonis, qui per ſimulatam ambitionem anhelauit fruſtra ad regnum, *Liquet igitur*, inquit, *ea eſſe perpe-*

Iac.1.8.
A.c.12.
2.Reg.15.

tua ac

tua ac solida, quæ vera sunt, & quæ sincere potius, quam dolo congregantur: ea vero, quæ simulatione atque assentatione parata sunt, nõ posse diu perseuerare.

CAPVT III.

De dignitate & vtilitate huius Virtutis.

DIGNITATI, vtilitatique simplicitatis satis amplum testimonium præbet Spiritus sanctus in suo verbo. Nam in Prouerbiis ait Salomon. *Abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius.* Et: *Abominabile Domino cor prauum, & voluntas eius in iis, qui simpliciter ambulant.* Vnde S. Gregorius in tertia parte pastoralis. *Audiant impuri quod sapientis esse dicitur, spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. Audiant quod scriptura rursum testatur. Cum simplicibus sermocinatio eius. DEO enim sermocinari est per illustrationẽ suæ præsentiæ humanis mentibus arcana reuelare. Cum simplicibus igitur sermocinari dicitur, quia de supernis mysteriis illorum mentes radio suæ visitationis illuminat, quos nulla vmbra duplicitatis obscurat.* Et rursus in 4. Psal. Pœnitentialem. *Vnde & scriptum est. Sentite de Domino in bonitate: & in simplicitate cordis quærite illum. Cordis enim simplicitas dies est, quam fraus non obnubilat, non obtenebrat mendacium, non obscurat inuidia, non obfuscat dolus, quam lux veritatis illuminat, præsentiæ diuinæ claritas illustrat. Scriptum est enim. Cum simplicibus sermocinatio eius. DEO autem sermocinari est per sua præsentiæ illuminationem* &c. vt supra. *Quo contra*, addit, *de non simplicibus dicitur. Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus.* Et Salomon ait. *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu. Constat ergo, quia illos inhabitando illuminat; illos recedendo excæcat.*

Prou. 3.31. Prou.11.39. G.admon.12. Sap.1.5. Prou.3.32. Sap.1.1. Psal.5.7. Sap.1.5.

CVM hoc Salomonis dicto ita exposito, conuenit illa Christi Domini confessio, dum ait apud Matthæum. *Confiteor tibi pater Domine cœli & terræ: quia abscõdisti hæc à sapiẽtibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Et apud Ioannem. *Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à Patre meo nota feci vobis.* Vnde HIERONYMVS scribens in Prouerbia Salomon. *Sermocinatio*, inquit, *Domini cũ simplicibus est, quia illos cœlestis sapiẽtia secretis illustrat quos terreni fastus ac duplicitatis nihil habere cõsiderat. Hinc etenim dicit. Abscondisti hæc á sapiẽtib. & prudẽtibus, & reuelasti ea paruulis.* Et Chrysost. in Matthæũ. *Non dixit Christus stultis reuelasti sed paruulis, quasi nõ formatis adhuc sed simplicibus. Ita ostendit nõ indigne scribas & phariseos, sed iure his rebus fuisse priuatos, ac per omnia nos docet statum superbiæ omnino esse fugiendũ, ac simplicitatem admirandam. Quod Paulus am-*

Matth.11.25. Ioan.15.15. Prou 3.32.

plioribus

1.Cor.3.18. *plioribus verbis scribit, dicens. Si quis in vobis videtur in hoc seculo sapiens esse, is fiat stultus, vt sapiens efficiatur, sic enim gratia Dei monstratur.*

EXEMPLA quoq; se cum hac confessione Christi conspirant multorum sanctorum, qui ob simplicitatis virtutẽ maximorum mysteriorum effecti sunt conscii. Chrysostomus certè expendens verba illa B. Lucæ de primis Christianis. *Quotidie quoque perseuerantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis*, ita loquitur. *Per simplicitatem omnem virtutem declarauit, quæ maior est ipso ieiunio, diuitiarum erogatione, ac perseuerantia in oratione. Quis enim non obstupesceret, quis non admiretur hominem moribus simplicem, vel quis non se iũgeret ei, qui subdolus non est? aut quorum aliorum est salus, quorum præter hos eximia illa felicitas? Nonne pastoribus initio Euangelium prædicatum est? nonne Ioseph simplex homo erat, adeo vt nec per adulterij suspicionem perterreretur, quo peccato perpetrando cõsentiret? Nonne agrestes fuci expertes elegit? anima enim benedicta, inquit, omnis simplex. Via quædam est ad philosophiam simplicitas.* Hæc ille. Idem supra ostendit, ad quantam Ioseph Patriarcha, & rex Dauid diuinorum mysteriorum notitiam, statusque dignitatem euecti sint beneficio simplicitatis.

Act.2.46. Chr.hom.7.

Iam verò idcirco idẽ Spiritus sanctus hortatur nos, vt in simplicitate cordis Deum quæramus eique vota nostra offeramus. Ait enim Sapiens. *Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum*, id est, syncere & ex animo. *Caret enim*, inquit S. Ambrosius libro 3. de officiis, *merito simplicitatis omne arte elicitum, & fraude compositum.* Exemplũ huius dedit religiosissimus rex Dauid cum ita in Paralipomenis Deum alloquitur. *Scio Deus meus, quod probes corda, & simplicitatem diligas; vnde ego & in simplicitate cordis mei lætus obtuli vniuersa hæc & populum tuum.* Deinde insinuat vt cum magna fiducia in ea ad Deum accedamus. *Qui enim ambulat simpliciter*, ait Salomon, *ambulat confidenter*. ita vt dicat. *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Si enim cor nostrum*, inquit B. Ioannes, *non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum.* Vnde S. Gregorius in Pastorali loco citato. *Audiant*, inquit, *impuri, quod scriptũ est, Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Fiducia quippe magnæ securitatis est simplicitas actionis.*

Sap.1.8. A.c.9. 1.Par.29.17. Prou.10.10. Ps 26.1. 1 Ioan.3.21.

VIA quoque perbreuis & directa nobis patet per simplicitatem ad salutem & vitam æternam, secundum illud B. Iob. *Deus non proiiciet simplicem, nec porriget manum malignis.* & Sapientis. *Qui ambulat simpliciter, saluus erit. Quorum aliorum*, supra inquit Chrysostomus, *est salus quam simplicium? quorum præter hos eximia illa felicitas?* In Matthæum vero probat nullis contingere salutem, nisi simplicibus, ex illo dicto Christi. *Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum*

Iob. 8.20. Prou.28.18. Chr. hom. 7. in Acta Id hom 63. Matth 18 3.

gnum cœlorum. Imitemur igitur, inquit, *etiam nos paruulos & eorum mores in omni fastu & malitia contemnenda complectamur. Non enim est, non est, inquam, aliter possibile cœlos attingere, sed necesse omnino est in gehennam detrudi malitiosos omnes, atq; simulatores, immo vero antequam tempus gehennæ venerit, non paruis hic suppliciis cruciantur.* Certè in 14. Psalmo regio, cuius initium est; *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo*, huius nostri simplicis mores describi videntur. *Qui*, inquit, *ingreditur sine macula: qui loquitur veritatem in corde suo: qui non egit dolum in lingua sua. Nec fecit proximo suo malum, Qui iurat proximo suo, & non decipit. Qui facit hæc, non mouebitur in æternum*, id est, *perueniet ad maiora*, ait Augustinus, *in quibus est inconcussa stabilitas.* Qua de causa forte iam pridem vsu receptum, vt cum sedis Apostolicæ autoritate aliquis solemni ritu referendus est in Catalogum Sanctorum, cum de aliis virtutibus, tum imprimis de eius simplicitate & humilitate inquisitio instituatur, vt ex Innocentio, Hostiense, & aliis Ecclesiastici iuris Doctoribus in sua summa, verbo, *Canonizatio sanctorum*, probat Syluester Prieras. Aug. in ps. 14. Extra. de præsumpt. c. ex studiis.

CAPVT IV.

Quibus medijs obtineri queat simplicitatis Virtus.

PRIMVM medium est, studium imitandi mores paruulorum, quod Dominus ipse præscripsit apud Matthæum, & Apostolus vterque Beatus Petrus & Paulus, vt supra monuimus. Vnde Tertullianus in Valentinianos. *Repueraſcere nos*, inquit, *& Apostolus iubet secũdum Deum, vt malitia infantes per simplicitatem ita demum sapientes sensibus simus, diuinæ sapientiæ ordinem de simplicitate amando.* Et Chrysostomus in Matthæum. *Nos quoque si cœlorum hæredes constitui volumus, hanc paruulorum virtutem consequi studeamus. Hoc enim supremum Philosophiæ culmen est, vt cum prudens sis, nihil ficti, nihil simulati asciscas, id Angelorum vita est. Nam etiamsi Regina cum diademate atque purpura paruulis offeratur, non præponunt eam matri licet pannosæ. Quod enim suum aut alterum est, non inopia & copia rerum, sed quasi Philosophia discernunt, nec vltra necessitatem aliquid quæritant, sed cum lacte repleti fuerint, statim relinquunt mammillam: non dolent pecuniarum, aliarumq; rerum huiusmodi iacturam, sicuti grandiores: non venustas formas admirantur. Ideo dicebat, Talium est regnum cœlorum, vt eanos volentes faciamus, quæ ingenita paruulis atq; insita duce natura facit. Nam quoniam omnia Phariſæi malitia & arrogantia faciebant, idcirco vbique discipulos ad simplicitatem hortatur, illos occulte malignos esse significans, & hoc apertius erudiens.* Matth. 18. C. hom. 64.

II. Medium est, imitati mores primorum Christianorum, ab Apostolis conuersorum, quos in Actis Apostolorum accuratè describit S. Lucas. Illi enim tam cupide excipiebant Apostolorum conciones, vt vna die tria, altera quatuor millia hominum se Christo adiungerent, quotidie in templum orationis & sacræ communionis causa confluebant, tanto flagrabant amore fidei in Christum, vt præ eo parentes, vxores, fratres, cognatos odissent; tanto in fratres, vt omnium esset cor vnum & anima vna, vt omnia etiam temporalia bona haberent communia, nihil proprium possiderent, vt exitiale & peremptorium censeretur, si quis aliquid retinendo fraudasset, vt patuit in exemplo Ananiæ & Saphiræ. Vt si qui serui forent, Dominis licet Ethnicis, in simplicitate cordis parerent, quod Paulus eos docuit, sicut Christo. Vt pauperibus suas facultates etiam supra virtutem voluntarie & hilariter cõmunicarent in simplicitate. Vt inimicos diligerent, iisq; benefacerent & alapa ab iis accepta etiam alteram maxillam præbere parati essent: vt rapinam bonorum suorum cum gaudio sustinerent, vt contumeliam verberaq; passi gauderent & exultarent, quod digni habiti essent pro nomine Iesu contumeliam pati. Vt in carceribus, vinculis, plagis, aliisq; cruciatibus gloriarentur. vt non putarent se Christianos vel Christi discipulos, nisi crucem cum Christo baiularent. Quod obseruans Chrysostomus in Acta. *Illic*, inquit, (apud primos Christianos) *tria millia & quinq; millia statim virtutem arripuerunt, & mox à Deo Philosophi facti sunt, nunc autem vix vnus inuenitur. Quid hoc, quod illos tam agiles & excitatos reddebat? quid illos repente accendit? Quoniam cum multa accedebant deuotione, quoniam honores non erant sicut nunc, quoniam ad futura suam mentem conuerterant, & nihil præsentium expectabant. Hoc est ignitæ animæ in periculis versari: hoc putabant illi Christianismum esse, sed non nos, nunc in meris dissolutionibus viuitur. Propter hoc, neque quando oportet hæc assequemur. Quid faciemus? interrogabant illi, condemnantes seipsos, & agnoscentes, quantum donum acceperãt. Quomodo autem vos eritis tales, per omnia diuersum quod illi, facientes? Illi simul audierunt & baptizati sunt, neq; moras nectebant, quamuis non omnes audissent iustificationes.*

Act. 2.
Act 4. 32.
Act 5. 1.
Eph. 6. 6.
Col. 3. 22.
2. Cor 8 3.
2. Cor. 9. 11.
Matth. 5. 39.
Heb 10. 34.
Matth. 5. 40.
Act. 5 41.
2. Cor. 12. 8.
Gal. 6. 14.
Luc 14.
Ch. hom. 7.

III. Medium est considerare fœditatem vitiorum cum simplicitate pugnantium, vt duplicitatis, dolositatis, hypocriseos, simulationis. Dauid ait. *Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus.* Et Salomon. *Abominatio Domini est omnis illusor.* Et Malachias. *Maledictus dolosus.* Christus certè apud Matth. octo maledictiones fulminat in hypocritas. *Sicut sepulcrum*, inquit Chrysost. in Matth. *quamdiu clausum est, sepulchrum videtur foris: si verò fuerit apertum, horribile est, sic & simulatores bonorum, quamdiu non cognoscuntur laudabiles sunt. cum autem cogniti fuerint,*

Psal. 5. 7.
Prou. 3 32.
Mal. 1. 14.
Matth. 23.
Ch. hom. 45.
Am. Ep. 63.

rint, inueniuntur abominabiles. Et S. Augustin. in psalmos. *Simulata innocentia non est innocentia: simulata æquitas non est æquitas, quia & iniquitas est, simulatio.* Et libro 83. quæstionum. *Sicut propè summa & diuina virtus est neminem decipere sic vltimum vitium est, quemlil et decipere.* Sed plura de hac re in Panario. Concludo cum graphica descriptione duplicitatis allata à S. Gregorio libro 10. Moralium in verba Iob. *Deridetur enim iusti simplicitas. Huius mũdi,* ait, *sapientia est, cor machinationibus tegere, sensum verbis velare; quæ falsa sunt vera ostendere: quæ vera sunt falsa demonstrare. Hæc nimirum prudentia vsu à iuuenibus scitur, hæc à pueris pretio discitur: hanc qui sciunt cæteros despiciendo superbiunt: hanc qui nescunt, subiecti & timidi in alijs mirantur, quia ab eis hæc eadem duplicitas iniquitatis nomine palliata diligitur, dum mentis peruersitas vrbanitas vocatur. Hæc sibi obsequẽtibus præcipit honorum culmine quarere: adepta temporalis gloriæ vanitate gaudere: irrogata ab aliis mala multiplicius reddere: cum vires suppetunt nullis resistentibus cedere: cum virtutis possibilitas deest quicquid explere per malitiam non valent, hoc in pacifica bonitate simulare.* Hæc ille. A.q.53. V.Hypocrisit. G.c.27. Iob.12.

VIDE V. *Abnegatio sui. Cognitio sui. Diffidentia sui. Humilitas. Timor Domini. Verecundia. Veritas. Et in* PANARIO *V. Curiositas. Hypocrisis.*

SPES VEL FIDVCIA.

CAPVT I.

De natura virtutis SPEI, vel Fiduciæ.

SPEI nomẽ non pro appetitus sensitiui passione cum brutis communi, sed pro virtute Theologica, qua in DEVM speramus, accipimus; nec aliter differt secundum Theologos à Fiducia quam quod Fiducia propriè significet spem perfectam & roboratam. Quod discrimen quoque indicauit Seneca, cum ad Lucilium scripsit. *De te spem habeo, nondum fiduciam.* Spes ergo vel Fiducia est virtus Theologica diuinitus infusa, qua futura bona oculis minimè nunc subiecta expectamus. Virtutem Theologicam voco, quia æquè ac fides & charitas immediatè circa Deũ versatur. De quibus Apostolus in epistola priore ad Corinthios. *Nunc autem maxent, Fides, Spes, Charitas, tria hæc; maior autem horum est Charitas.* Et S. AVGVSTINVS in Enchiridio. *Hic,* inquit, *si respondero (ad quæstionem videlicet quomodo sit colendus Deus) fide, spe, charitate colendum Deum, profecto dicturus es: breuius hoc dictum esse quam velis.* S.Thom.22.q. 129. art.6. Sen.ep.16. 1.Cor.13.13. A.c.3.

tom.c.6. DIVINITVS autem infusa est, quia donum Dei est æquè ac fides, & charitas. Vnde Beatus Prosper libro contra Collatorem. DEVS hominem peccatorem, *ex inuito volentem facit, & quibuslibet modis infidelitatem resistentis inclinat, vt cor audientis obediendi in se delectatione generata, ibi surgat, vbi premebatur: ibi discat, vbi ignorabat; inde fidat, vnde diffidebat: inde velit, vnde nolebat.* Et in Psalmum 130. *Fiducia sperantium misericordia DEI est.* Et S. Bernardus in Psalmum 90. *Nec alius ex sententia dicere potest. Quoniam tu es Domine spes mea, nisi cui intus persuasum sit à spiritu, vt quemadmodũ monet propheta, iactet cogitatũ suum in Domino, sciens quod enutriendus sit ab eo iuxta illud quoq; Petri Apostoli. Omnem solicitudinem vestram proiicientes in eum, ipse enim est cura de vobis.*

B. serm. 9. Psal 54. 23. 1. Pet. 5. 7.

QVOD autem sit futurorum bonorum, eorumq; inuisibilium expectatio habemus ex Apostolo in epistola ad Romanos ita ratiocinante. *Et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ videtur non est spes: nam quod videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus per patientiam expectamus.* Vnde prisci Patres. Clemens Alexandrinus in altero Stromatum. *Spes*, inquit, *consistit ex fide. Spes autem est boni acquirendi expectatio: fidelem autem necesse est expectationem esse.* Fidelem appellat, quæ fidei traditioniq; Apostolicæ consentanea sit. Et S. Ambrosius ad Horontianum. *Spes autem quid est nisi futurorum expectatio? Non enim quæ videntur, sed quæ non videtur, æterna sunt. Nam quod quis videt, quid sperat? Videmur enim tenere ea quæ videmus; Quomodo ergo quæ tenemur speramus? Nihil igitur eorum, quæ sperantur videtur. Oculus enim non vidit, nec auris audiuit, quæ præparauit DEVS diligẽtibus eum. Ergo si sperari non potest quod videtur, non bene habent aliqui: & ideo quamuis abesse videatur à nobis, expectamus illud per patientiam. Expectans enim expectaui Dominum, & respexit me. Ideo ergo expectamus patienter, quia bonus est Dominus sustinentibus eum, Pulchrè aũt dicunt. Spes aũt quæ videtur nõ est spes, de potestatibus istius seculi, de dignitatibus, de diuitijs. Video nescio quem fascibus præminentem & curribus, nihil habet spei in curribus, qui videtur. Nec Chaldæus in stellis spem habet, quas obseruat, nec diues in possessionibus, nec auarus in vsuris, sed ille spẽ habet, q in eum spem suã ponit, quẽ non videt, id est, in Domino Iesu, qui medius nostrũ stat & non videtur.* Et Chrysost. in sermone de fide, spe & charitate. *Spes*, inquit, *est futuræ pollicitationis religiosus assensus, præmissa gloriæ deuota intẽtio, sanctorũ destinata sublimitas, bonorũ expectatio futurorũ. Spes est, inquã, cognitio fidei, crudelitatis ppinquitas, destinatũ præmiorũ tẽpus, futura expectatio meritorũ.* Et S. Aug. in Enchiridio. *Est fides, & malarũ rerũ, & bonarũ, qa & bona credũtur: & mala. Est etiã fides & præteritarũ rerũ, & præsentiũ, & futurarũ. Spes aũt non nisi bonarũ rerũ est, nec nisi futurarum. Propter has causas*

Rom. 8. 23. 1. Cor. 2. 9. Psal. 39. 2. Rom. 8. 23. A. lib. 5 ep. 22. A. c. 66.

causas distinguenda erit fides à spe, sicut vocabulo, ita & rationabili differẽtia.

CAPVT II.

De conditionibus virtuti Spei annexis.

PRIMA conditio est. Vt spes sit salutaris, debet esse semper connexa fidei & charitati. Fidei quidem, quia *sine fide*, teste Apostolo *impossibile est placere DEO.* Charitati, quia sine ea nihil prosunt excellentissima opera teste eodem. *Qui non diligit*, ait B. Ioannes, *manet in morte* Quod autem ad ordinem & originem harum trium virtutum attinet. Spes oritur ex fide. *Fides enim est*, teste Paulo, *sperandarum substantia rerum*, id est, fundamentum. Docet siquidem Christum venisse, vt peccatores saluos faceret, vnde spes nobis orta salutis. Charitas vero oritur ex spe, vt docet S. Augustinus in Ioannem: licet alio quodã modo etiam spes oriatur ex charitate: *non enim speratur, quod non amatur* teste eodem Augustino in Enchiridio. Vnde S. Ambrosius in c. 17. Lucę. *Ex fide*, ait, *charitas, ex charitate spes, & rursus in se sancto quodam circuitu reuoluuntur.* Heb 11.6. 1 Cor. 13.1. 1 Ioan. 3.14. Heb. 11.1. A tract. 83. A. c. 117.

II. Conditio. Debet esse certissima & firmissima, quia fide Catholica nititur, qua nihil certius. Vnde Apostolus agens de fide & fiducia Abrahæ. *In quo*, inquit, *abundantius volens DEVS ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatẽ consilii sui, interposuit iusiurandum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam & incedentẽ vsq; ad interiora velaminis, vbi præcursor pro nobis introiuit Iesus secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum.* Ex quibus verbis quatuor vel quinq; alia argumẽta suppetũt, cur spes nostra in Deum esse debeat certissima. 1. quia nititur promissioni diuinæ, quæ infallibilis est. 2. quia iureiurando DEI. 3. quia vocat anchoram animæ tutam & firmam, vt declaret spem nostram esse inexpugnabilem & omnibus huius seculi fluctibus & tempestatibus fortiorem: anchoris enim naues maximæ alligantur, ne vi tempestatum dissiciantur. 4. quia addit eam, non bonis corporalibus vel spiritalibus huius seculi contentam, ad interiora velaminis progredi, id est, ad felicitatem æternam iam nobis velatam, ad Dei visionem & Deum ipsum. 5. quia indicat nos spei beneficio iã cœli possessionem adiisse in Christo capite nostro. *Vbi præcursor inquit, pro nobis introiit IESVS*: præcursorẽ autem vocat, vt indicet nos, inquit Theophylactus, secuturos. Deniq; ibi Christum ipsum, nõ semel in anno interpellare pro populo vt faciebat veteris legis Pontifex, sed in æternum. *Vnde & saluare*, ait cap. 7. *in perpetuum potest accedens per semetipsum ad Deum semper viuens ad interpel-* Heb. 6.15. Heb 7.25. Iob. 13.15.

Psal. 26.3. Rom. 8.38. *laudum pro nobis.* Hac spe fretus dicebat Iob. *Etiam si occiderit me, in ipso sperabo.* Et Dauid. *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum: Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo.* Et Paulus. *Certus sum, quia neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, &c. neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo IESV.*

III. Conditio. Non est tamen tam absoluta certitudo Spei, vt excludat omnem timorem, quia potest fieri vt ex parte nostra vel dispositionis nostræ accidat defectus. Vnde Apostolus monet, vt cum timore & tremore salutem nostrã operemur. Quamuis enim charitas spei adueniens minuat paulatim timorem seruilem, non tamen eo vsq; minuit in hac vita, vt inducat securitatem. De qua re agens S. Bernardus in Cantica, dum exponit versum Psalmistæ. *Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me. Donec,* inquit, *quis premitur à Spiritu seruitutis, parumq; habet de spe, de timore plurimum, non est ei pax neq; requies fluctuante nimirum conscientia inter spem & timorem, maximeq; quod à superexcellente timore abundantius crucietur: nam timor pœnam habet. Et ideo non est illi dicere. In pace in idipsum dormiam & requiescam, quando nec dum se singulariter in spe constitutum dicere potest. Cæterum si paulatim per incrementum gratiæ cæperit deficere timor, & proficere spes, cum demum ad hoc ventum fuerit, vt totis viribus exurgens charitas in adiutorium spei foras mittat timorem, nonne eiusmodi anima singulariter in spe constituta, videbitur, ac proinde etiã in pace in idipsum dormire iam & requiescere? Si dormiatis, inquit, inter medios cleros pennæ columbæ deargentatæ? Quod propterea dictum puto, quoniam est locus inter timorem & securitatem, tanquam inter læuam & dexterã, media videlicet spes, in qua mens & conscientia molli nimirum suppositio charitatis stratu suauissimè requiescit.*

Bserm. 51. Psal. 4.10. Psal. 67.14.

IIII. Conditio. Immò Timor Dei ab ea diuelli nequit. *In timore enim Domini,* inquit Salomon, *fiducia fortitudinis, & filiis eius erit spes; gloria & diuitiæ in domo eius.* Et Ecclesiasticus. *Qui timetis Dominum sperate in illũ.* Et. *Oculi Domini ad timentes eum.* Et D. Virgo Maria. *Misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.* Vnde Augustinus sermone 15. ad fratres in eremo. *O spes,* inquit, *tu omnia portare facis dulciter & suauiter. Eia ergo fratres hanc amate, hanc tenete, non tamẽ sine timore, quia qui sperat, & non timet negligens est, qui autem timet & non sperat, depressus est, & descendit in profundum quasi lapis.* Et S. Bernardus in Cantica agens de osculo duorum pedum Domini, *Pulchre,* ait, *omnino quoniam quidem incarnata Dei Sapientia, misericordia & veritas obuiauerunt sibi, deniq; vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. Felix mens, cui semel dominus IESVS vtrumq; infixerit pedem. A duobus signis cognoscite ea, quæ huiusmodi est, quæ secum necesse est referat diuinis impressa vestigiis. Ipsa sunt timor & spes, ille iudicii,*

Prou. 14.26. Eccl. 2.9. Ib. 15. Luc. 1.50. B. serm 7. Psal. 84.16. Psal. 24.10.

iudicii, ista misericordiæ repræsentans imaginem. Merito beneplacitum est Deo Psal.146.11.
super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius, cum sapientiæ timor initium sit spes profectus: nam consummationem sibi charitas vendicat. Quæ cum ita sint, non paruus fructus est in primo hoc osculo quod ad pedes accipitur, tantum curato, vt neutro fraudaris illorum. Alioquin alterum sine altero osculari non expedit, quia & recordatio solius iudicii in barathrum desperationis præcipiat, & misericordiæ fallax assentatio pessimam generat securitatẽ.

V. Conditio est patientia in tribulationibus. nam cum Apostolus Rom.5.2.
in epistola ad Romanos dixisset. *Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei*, addidit. *Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem.* Hanc tradit S. Cyprianus de bono Patientiæ his verbis. *Tolerandum & perseuerandum est fratres dilectissimi, vt ad spem veritatis & libertatis admissi, ad veritatem & libertatem ipsam peruenire possimus, quia hoc ipsum, quod Christiani sumus, fidei & spei res est; vt autẽ spes & fides ad fructum sui possint peruenire patientia opus est. Non enim præsentem gloriam sequimur, sed futuram, quod Paulus Apostolus monet dicens. Spe saluati sumus. Spes autẽ, quæ vi-* Rom.8.23.
detur non est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus, propterea exspectatio & patientia necessaria est: vt id quod esse capimus impleamus, & quod credimus & speramus Deo præstante capiamus. Et S. Bernardus in psalmum, Qui habitat. B.serm.17 in pſ 90.
Prælibemus primitias gloriæ, gloriemur in spe gloriæ magni DEI. Non solum autem sed vt dicam expressius, gloriemur in tribulatione: in ea siquidem spes gloriæ est. Vide si non hoc ipsum docere voluit Apostolus, cum subiunxit. Quoniã tribulatio patientiam operatur, &c. Manifestè aduertere est in his verbis, cum præmisisset Apostolus, gloriari in spe, non aliud aliquid, sed amplius eum addidisse dicendo. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus. Non enĩ altera gloriatio commendatur, sed additur, vbi spes gloriæ, vbi ipsa spei gloriatio requiratur. Si quidem in tribulatione spes gloriæ, imò & ipsa in tribulatione gloria continetur sicut spes fructus in semine, sic & ipse fructus in semine est.

VI. Conditio, vt spes vel fiducia in solo Deo figatur: dicit enim Dominus ipse apud Osee prophetam. *Perditio tua Israhel, tantummodo* Ose.13.9.
in me auxilium tuum. Vnde rex Dauid. *Dominus firmamentum meum &* Pſal.17.3.
refugium meum, & liberator meus. Deus meus, adiutor meus, & sperabo in eũ. pſal.56.2.
Et *In te confidit anima mea.* Et. *Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine.* Et rex Salomon. *Habe fiduciam in Domino, ex toto corde* Pſal.117.8.
tuo. Et Ecclesiasticus. *Confide in Deo, & mane in loco tuo.* Et Ieremias. *Be-* Prou 3.5.
nedictus vir qui confidit in Domino. Et Paulus in altera ad Corinthios. *Ipsi* Eccl.11 22.
in nobis ipsis responsum mortis habuimus, vt non simus fidentes in nobis, sed in Ier 17.7.
Deo qui suscitat mortuos, Et ad Colossenses. *Christus in nobis spes gloriæ, quẽ* 2.Cor.1.9.

nos

B orat.7. *nos annũciamus.* Deinde S. Patres. S. Basilius in oratione de Virtute & vitio. *Beatus*, inquit, *qui omni spe rerum huius mundi seipsum orbauit, ac in solo Deo omnem spem fixit atq; locauit suam, sicut enim execrandus est ille homo, qui spem suam positam habet in homine, ita omni laude dignus, qui ex Deo totus pẽdet.* Et in oratione de principatu. *Sicut nulli alii nos præter quam soli Deo cultum tribuere par est, sic etiam neq; ulla in alia re spem nostram constituere debemus, quam in Deo omnium rerum Domino. Qui enim in homine spem suam collocat, aut quiob aliud quiddam ex rebus humanis se iactat, veluti ob potestatem, aut pecunias, aut aliquid eorum, quæ vulgò splendida existimantur, is nõ potest dicere. Domine Deus meus, in te spem defixi meam.* Et ante eum Clemẽs Alexandrinus. *In solo Deo fiduciam habuimus, quem scimus non transgressurum ea, quæ sunt ab ipso pulchrè nobis promissa.* Hieron. libro tertio aduersus Pelagianos. *Salomon loquitur. Esto confidens in Dominum in toto corde tuo: in tua autem sapientia ne exalteris: in omnibus viis tuis cognosce eum, vt rectas faciat vias tuas. Intellige quid loquitur. Nec in sapientia nostra, nec in vllis virtutibus confidendum, sed in solo Domino, à quo gressus hominis dirigũtur.* Et in Ezechielẽ. *Quodsi in aliquo fiducia est, in solo Domino confidamus. Maledictus enim omnis homo qui spem habet in homine, quamuis sancti sint, quamuis prophetæ. Legimus, nolite confidere in hominibus. Et iterum. Bonum est confidere in Domino, quam confidere in principibus. Non in principibus tãtum seculi, sed & in principibus Ecclesiarũ, qui suas tantum animas si iusti fuerint, liberabunt.* Cur autem in solo Deo meritò fidendum sit, tractat S. Bernardus in psalmum 90. vltra medium.

Cl. 2. strom.

Prou. 3. 5.

H. lib. 4. c. 14.
Ierem. 17. 5.
Psal. 145 2.
Psal. 117. 9.

B. serm. 9.

VII. Conditio, vt à Deo speretur non solum vita æterna, verum etiã illa, sine quibus obtineri nequit, cuiusmodi sunt, *Dei gratia & amicitia, remissio peccatorum, virtutes & dona omnia*, sine quibus Christiani hominis status non perficitur, & ab Apostolo nomine Sanctificationis continentur; vt cum ait ad Romanos. *Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in Sanctificatione, finem verò vitã æternã.* Causa autem huius spei est Christus dominus mediator noster, qui factus nobis à Deo iustitia, sanctificatio & redemptio sanguine suo meruit, vt illa speraremus. *Per quem*, ait idem *& habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum DEI.* Atq; hæc causa est, cur ab Apostolo Christus non solum mediator nominetur, sed & spes nostra. SECVNDO speranda sunt à Deo quæcũq; mortalibus in hac vita sunt conducibilia, siue æterna siue temporalia, & in oratione Dominica à Christo præscripta continentur. Vnde S. Augustinus in Enchiridio. *De iis omnibus quæ fideliter sunt credenda, ea tantũ ad spem pertinent, quæ in oratione Dominica continentur.* Et rursus. *Apud Euangelistam Matthæum septem petitiones continere Dominica videtur oratio,*

Rom. 6. 22.

Rom. 5 2.

A c. 114.
Id c. 15.

oratio, quarum in tribus æterna poſcuntur, in reliquis quatuor temporaria, quæ tamen propter æterna conſequenda ſunt neceſſaria.

CAPVT III.

De dignitate, neceſsitate & fructu eiuſdem Virtutis.

DIGNITAS, vel excellentia Virtutis SPEI primo inde liquet & lucet, quod ſit vna ex tribus virtutibus Theologicis; deinde, quod circa nobiliſſimum obiectum verſetur, nempe vitam æternam; tam nobilem & ſublimem, vt teſte Apoſtolo qui in tertium cælum aſcenderat, tale quid *nec oculus viderit, nec auris audierit, nec in cor hominis aſcenderit.* Conſiſtit ſiquidem vita æterna in contemplatione ipſius Dei, quo nihil eſt excellentius. Quod agnoſcentes Sancti ipſum Deum vel Chriſtum vocarunt ſpem noſtram, vt Pſaltes regius. *Deduxiſti me, quia factus es ſpes mea.* Et. *Domine ſpes mea à iuuẽtute mea.* Et. *Quoniam tu es Domine ſpes mea.* Et Ieremias. *Spes mea tu in die afflictionis.* Et S. Paulus ad Timotheum. *Paulus Apoſtolus ſecundum imperium Dei Saluatoris noſtri, & Chriſti Ieſu ſpei noſtræ.* Vnde S. Bernardus in Pſalmum 90. *Quod dicit. Tu es Domine Spes mea, forte amplius aliquid ſonat & ſublimius, quod videlicet non modo in eo ſperet, ſed eum. Conuenientius ſi quidem ſpes noſtra dicitur, quod ſperamus, quam in quo ſperamus. Sunt autem forte nonnulli, qui à Domino obtinere temporalia ſeu ſpiritualia qualibet concupiſcunt, ſed perfectæ charitas ſolum ſitit, quod ſummum eſt, tota deſiderij vehementia clamans. Quid enim mihi eſt in cœlo, & à te quid volui ſuper terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* Et S. Auguſtinus exponens verba illa. *Deduxiſti me, quia factus es Spes mea. Ille,* inquit, *ſi noſtra ſpes factus non eſſet, non nos deduceret. Deducit tanquam dux, & in ſe ducit tanquam via, & ad ſe perducit tanquam patria. Deducit ergo nos. Vnde? quia factus eſt ſpes noſtra. Vnde factus eſt ſpes noſtra? Ecce ſic quomodo nunc audiſtis, quia tentatus eſt, quia paſſus eſt, quia reſurrexit factus eſt ſpes noſtra. Quid enim nobis dicimus, quãdo hæc legimus? non enim perdet nos Deus propter quos filium ſuum miſit tentari, crucifigi, mori, reſurgere. Non enim verè nos deſpicit DEVS, propter quos filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum. Sic ergo factus eſt ſpes noſtra. In illo vides & laborem tuum & mercedem tuam, laborem in paſſione, mercedem in reſurrectione. Sic ergo factus eſt ſpes noſtra.* Quo ſenſu & Tertullianus in libro de Carne Chriſti dixit vnicam ſpem totius orbis eſſe Chriſti paſſionem. Sed ſit ſatis de dignitate.

1 Cor. 2. 9.

Pſal. 60. 4.

Pſal. 70. 5.

Pſal. 90. 9. Ier. 17. 17.

B. ſerm. 9.

Pſal. 72. 25. Pſal. 60. 4.

NECESSITAS ſequitur ſperandi in Deum & fiduciam in eo collocandi, quæ eadem eſt cum neceſſitate Deum colendi, quia teſte S. Au-

A. c. 3.

gustino in Enchiridio, fide, spe & charitate Deum colimus. Scriptura verò Sacra, duo pro hac necessitate suppeditat argumenta. Alterum, ꝙ in ea reprehendantur, qui in aliis rebus, Deo excluso, spes suas defigũt. vti sunt, de quibus psalmista. *Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriãtur. Nolite confitere in principibus*, ait idem, *neq; in filiis hominum, in quibus non est salus.* Et Salomon. *Qui confidit in diuitiis suis corruet.* Et. *Qui confidit in corde suo stultus est.* Et Isaias. *Va qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multa sunt, & super equitibus, quia praualidi nimis, & Dominum non requisierunt.* Et Ieremias. *Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnẽ brachium suum.* Et Paulus. *Diuitibus huius seculi precipe non sublime sapere, neq; sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo.* Alterum est, quod in ea iubeamur spem omnem defigere in Deo. vt in Prouerbiis. *Habe fiduciã in Domino Deo tuo.* Et in psalmis. *Sperate in eo omnis congregatio populi.* Et apud Ecclesiasticum. *Confide in Deo, & mane in loco tuo.* Et. *Crede Deo, & Spera in illum.* Vnde S. Augustinus in sermone de fide, spe & caritate. *Tria*, inquit, *quadam proposuit anima nostra necessaria beatus & egregius gentium doctor, dicens: Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc, maior autem horum est charitas. Primum ergo fides catholica Christiano necessaria est, &c. Post hanc fidem spem firmam habere discite.*

Psal. 48.7. Psal. 145.2. Prou. 11. & 28. Isa. 31.1. Ier. 17.5. 1. Tim. 6.17. Prou. 3.5. Psal. 61.9. Eccl. 11.22. Eccl. 2.6. A. serm. 53. de temp. 1. Cor. 13.13.

Fructvs deniq; virtutis spei multiplex est. quod non confundat sperantem. *Spes autem*, inquit Apostolus, *non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Et Dauid. *In te Domine speraui, non confundar in æternum.* Et Ecclesiasticus. *Scitote, quia nullus sperauit in Domino, & confusus est.* Vnde S. Augustinus in psalmum 36. *Quis est, qui confunditur? Qui dicit, quod sperabam non inueni. Non immerito. Sperabas enim de te, aut sperabas de homine amico. Maledictus autem, qui spem suam ponit in hominem. Confunderis quia fefellit te spes, fefellit spes posita in mendacio: omnis enim homo mendax. Si autem ponas spem tuã in Deo tuo, non confunderis, quia ille in quo spem posuisti falli non potest. Vnde & ille, quem paulo ante commemorauí, iustius confirmatus positus in tempore malo, in die tribulationis, quia non confundebatur, quid ait? Gloriamur in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit. Vnde spes non confunditur? quia in Deo posita est: ideo sequitur. Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Iam datus est nobis Spiritus Sanctus; quomodo nos fallit, cuius tale pignus tenemus?*

Rom. 5.5. Psal. 30.1. Eccl. 2.11.

Fructus est, quod nos saluet, & beatos reddat in hac vita. *Spe salui facti sumus*, ait idem Apostolus. Et Psaltes. *Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius.* Et Salomon, *Qui sperat in Domino beatus est.* Et. *Qui sperat in*

Rom. 8. 24. Psal. 39.5. Prou. 16. 20.

Domi-

Domino saluabitur. Et Isaias. *Beati omnes, qui expectant Dominum.* Duplici autem sensu secundum S. Augustinum spei beneficio dicimur hic salui & beati. Semel, quia vt habet in psalmum 133. *Spes nostra tam certa est, quasi iam res perfecta sit. Neq; enim timemus promittente veritate. Veritas enim nec falli potest, nec fallere.* Iterum, quia vt habet libro vndecimo contra Faustum Manichæum *spes nobis in Christo est, in quo iam completum est, quod nobis promissum speramus. Ille quippe iam resurrexit, & mors ei vltra non dominabitur.* Vnde alio loco dicit. *Si resurrexistis cum Christo, qua sursum quærite: nondum vtiq; resurreximus sicut Christus, sed tantum secundũ spem.* Isa.30.18. A.c.7.

III. Fructus est, ingens lætitia & consolatio. Vnde idem Apostolus ad Romanos. *Spe,* inquit *gaudentes.* Et ad Hebræos. *Fortissimum solatium habemus, qui confugimus ad tenendam propositam spem.* Et rex Dauid. *Lætentur,* inquit, *omnes qui sperant in te Domine.* Et Ecclesiasticus. *Sperate in illum, & in oblectationem veniet vobis misericordia.* Vnde Augustinus in psalmum 127. quæstione posita cur Dauid dicat. *Labores manuum tuarum quia manducabis.* Quis enim, ait, labores manducat, & non potius fructus laborum? respondet. *Modo labores habemus, fructus postea erit. Sed quia & ipsi labores non sunt sine gaudio propter spem, de qua paulo ante diximus, Spe gaudentes, in tribulatione patientes, modo nos ipsi labores iucundãt, & lætos faciunt de spe. Si ergo labor noster potuit manducari, & potuit iucundare, manducatus fructus ipsius laboris, qualis erit? Manducabãt labores suos, qui euntes ibant & flebãt mittentes semina sua. Quanto iucundius manducabunt fructus laborum, qui venientes venient cum exultatione portantes manipulos suos?* Rom.12.12. Heb.6.18. Eccl.2.9.

IV. Fructus est inuictum robur animi in aduersis, quale apparuit in Martyribus, q̃ sola spe remunerationis æternæ fulti acerbissima tormẽta sustinuerunt. Vnde Psalmista. *In Domino sperans nõ infirmabor.* Et. *Qui confidunt in Domino sicut mons Sion, non cõmouebitur in æternũ qui habitat in Hierusalem.* Et Isaias *In silentio & spe erit fortitudo vestra: beati omnes q̃ expectant dominũ.* Et. *Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinẽ, assument pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficiẽt.* S. Ambros. in 118. psalmũ scribens, de hoc fructu Spei ita loquitur. *Esto sint aliq̃ duri ad labores, firmi ad iniurias perferẽdas, si spẽ auferas, nõ potest ppetua esse patiẽtia. Ipsa patientia nõ probatur, si fides defit, cuius radix spes est. Quæ n. potest ꝓbatio esse, nisi ꝓ Christi nomine, vel incõmoda, vel pericula vniuersa sustineas. Ideo spes est sola q̃ nostrũ non confundit affectũ. Vbi est spes, Apostoliçũ illud, foris pugnæ, intus timores, nocere nõ possunt.* Deniq; spẽ vnicum esse & pẽs afflictis & calamitosis remediũ, sæpius notauit Greg. Nazian. vt oratione prima de pace, & oratione de pauperum amore. Et Greg. Romanus in Ezechielem, *Spes cælestium mentem solidat, non concutiatur* Psal.15.1. Psal.124.1. Isa.30.15. Isa.40.31. A serm.15. G lib.2 hom. 17.

Heb.6.19. *fluctibus tumultuum terrenorum; De qua & per Paulum dicitur. Quam sicut*
Id.c.16. *anchoram habemus animæ tutam ac firmam.* Et Sexto moralium. *Spes in æternitatem animus erigit, & idcirco nulla mala exterius quæ tolerat sentit.*

Psal.33 23. V. Fructus est, immunitas à peccatis. Ait enim Psalmographus. *Et*
Cass. coll.11. c.6. *non delinquent omnes qui sperant in eo.* Hanc obseruauit Ioann. Cassianus ex sententia Abbatis Chæremonis, dum ait. *Tria sunt quæ faciunt homines à vitijs temperare, id est, aut metus gehennæ, siue præsentium legum, aut spes atq; desiderium regni cælorum, aut affectus boni ipsius, amorq; virtutum. Nam timor ita mali contagium legitur execrari. Timor Domini odit malitiam. Spes etiam viciorum omnium excludit incursum. Non enim delinquent omnes qui sperant in eum.*

CAPVT IV.

De Medijs ad alendam, augendamuè Spem accommodatis.

1.Ioan.3.21. PRIMVM Medium est Conscientia bona, *quoniam si cor nostrum*, inquit B. Ioannes, *non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus accipiemus ab eo.* Quia autem conscientia bona nascitur ex bona vita, bonisq; operibus, mox subijcit. *quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo facimus.* Similiter B. Paulus bo-
2.Cor.1.12. næ conscientiæ bonam vitam cõsociat in altera epistola ad Corinthios dicens. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate & sinceritate Dei, & non in Sapientia carnali, sed in gratia Dei conuersati sumus in hoc mundo.* Vnde S. Augustinus in præfatione psalmi 31. ita scribit. *Quomodo mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscien-*
1.Cor.13. *tia tota in spe. Et erunt tria hæc de quibus dixit Apostolus, Fides, spes, charitas. Et alio loco ipsa tria, sed prospe bonam conscientiam posuit. Finis, inquit, præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta: Prospe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit fidei est, quod operatur charitatis est.* Hoc
Dan.13 35. medio vel antidoto spem suam communiuit apud Danielem Susanna cum à senibus impudicis falso de adulterii crimine accusaretur. *Flens enim*, vt habet historia; *suspexit in cælum, erat enim cor eius fiduciam habens*
Cap.2.&6. *in Domino.* Quatenus autem fiducia in bonis operibus locari queat, supra diximus in Verbo, Opera Bona.

II. Medium est Patientia afflictionũ pro Christi nomine, vel volun-
Rom.8.17. taria earundẽ susceptio. *Si.n.cõpatimur*, ait Apostolus, *& cõglorificabimus.*

Vnde

Vnde idem cum in epistola ad Hebræos primos fideles gẽtis suæ egregie collaudasset, quod vinctis compassi essent, & rapinam bonorum suorum cum gaudio suscepissent. *Nolite*, inquit, *amittere confidentiã vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.* Eodem spectat quod idem Apostolus in epistola ad Romanos cum dixisset, se gloriari in tribulationibus, causam addit hanc. *scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem.* Quo quis enim plura patiatur, hoc copiosiorem mercedem sibi parat iuxta promissionem Christi, in cœlis: augescente verò mercede, augescit & spes eiusdem. Hebr.10.35. Rom.5. Matth.5.12.

III. Est fortitudo animi, in præstandis diuinis mandatis, & superandis omnibus obstaculis, quæ solent cursum virtutis remorari. Vnde propheta clamat. *Exspecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.* Et, *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.* Exemplum habemus Hierichuntini cæci, qui cum spe recuperandi visus imploraret auxilium Christi, & circumstãtes eum ob rem illam, velut importunum, increparent. ipse, inquit S. Lucas, *multo magis clamabat, Fili Dauid miserere mei.* Et quod sperauit, impetrauit. illa enim natura est hominis in fide & charitate feruentis, vt quo plus tacere iubetur, hoc clarius se per confessionem exerat. *Virtus fidei*, ait Chrysostomus in Matthæum, *in periculis secura est, & in securitate periclitatur. Quid enim aliud sic vigorem fidei in hominibus laxat ac longa tranquillitas?* Et S. Cyprianus. *Traditam nobis diuinitus disciplinam pax lõga corruperat, iacentem fidem, & pænè dixerim, dormientem censura cælestis* (id est persecutio) *erexit.* Et S. Hilarius de Trinitate. *Proprium hoc Ecclesiæ est, vt tum vincat, cum laditur: tum intelligat, cum arguitur, tum obtineat, cum deseritur.* Et S. Ambrosius in Lucam. *Vt vinea dum ligatur erigitur & recisa non minuitur, sed augetur: ita sancta plebs dum ligatur erigitur, dũ humiliatur attollitur: dum reciditur, coronatur.* Psal.26.14. Psal.30.25. Luc.18.39. C.hom 26.ep 10.impetf. Cyp ferm de lapsis. H.lib.7. A.lib.7.

IV. Diuinæ opis imploratio per preces ad Deum directas. Est enim oratio Christiana non modo spei soboles, sed etiam tota nititur fiducia ad id obtinendũ à Deo, quod postulat. *Si quis* inquit S. Iacobus, *indiget sapientia, postulet à Deo: postulet autem in fide, nihil hæsitans.* Et S. Ioannes. *Hæc est fiducia, quam habemus ad eum, quia quodcunque petierimus secundum voluntatem eius, audit nos.* Eandem fiduciam, & quidem constãtem declarauit saluator parabola eius, qui ab amico media nocte importunè petiit sibi commodari tres panes, & ob importunitatem, vel in petendo perseuerantiam impetrauit, nam mox subdit. *Et ego dico vobis. Petite & dabitur vobis. Omnis enim qui petit accipit. Quis autem ex vobis* Iac.1.5. 1.Ioan.5.14. Luc.11.5.

Luc. 11. c. 7. *Patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? aut si petierit ouum, nunquid porriget illi scorpionem?* Quæ verba tractans S. Augustinus epistola ad Probam, de orando Deum, per panem charitatem, per piscem fidem, & per ouum intelligit spem, quia *vita pulli nondum est, sed futura est: nec iam videtur, sed adhuc speratur. Spes enim quæ videtur, non est spes.*

V. Inuocatio D. Virginis MARIÆ, aliorumque sanctorum, siue angelorum, siue hominum: in quorum precibus spem & fiduciam collocamus, sed longè inferiori modo, quam in Deo. In illis enim eo sensu spem nostram collocamus, quod speremus eos nos suis precibus adiuturos apud Deum, hoc est, non Dei, sed nostrũ officium subituros. Sic Paulus implorabat preces aliorum fidelium pro felici prædicationis Euangelicæ cursu. Sic filii Israel preces prophetæ Samuelis, sic Deus amicos Iob, remittit ad Iob, vt eius in precando auxilium requirant. Sãctorum enim hominum preces longe sunt gratiores Deo, & vt est in Apocalypsi, *sicut fumus aromatum ascendunt ante Deum.* Quare cum inter omnes sanctos glorioſissima Dei mater Virgo MARIA in hoc genere merito emineat, vt præsto sit omnibus eius patrocinium apud filium poscẽtibus, iure ab Ecclesia in antiphona SALVE regina vocatur *Spes nostra*, vt eam quoque appellauit B. Ephræm in oratione de laudibus sanctissimæ Deimatris. B. Aug. serm. 18. de sanctis & alii Patres, idq; sine vlla Dei vel Christi iniuria, haud secus, quam Apostolus sine vlla Christi iniuria vocauit Thessalonicenses Christianos *spem suam, gaudium & coronam gloriæ*, sperans suam gloriam eorum, quos conuerterat, sancta vita & conuersatione adauctum iri.

Iob. 42. 8.

Apoc. 5. & 8.

1. Thes. 2. 19.

VI. Mediũ, sæpe mente recolere, quã immensa ac prorsus incõparabilis felicitas nobis promissa & p̃parata sit in cœlo, si in fide p charitatẽ operante vsq; ad finem vitæ persistamus, vt quantam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽderit, cũ qua si nõ solũ laboris nostri pro Christo suscepti, sed etiam passiones nostræ comparentur, nullo modo eius dignitatem, vt loquitur Apostolus, exęquare queant. Meminisse item illud, nec calicem aquæ frigidæ, pauperi porrectum nomine Christi, vel aliud bonum opus præstitum sua remuneratione ibi carituram. Id vero quod *in præsenti* contigerit *momentaneum vel leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operaturum, nõ contemplantibus nobis quæ videntur*, vt loquitur idem Apostolus, *sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna.* Qua cogitatione perculsus B. Augustinus librum de libero arbitrio tertium his verbis concluſit. *Tanta est pulchritudo iustitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ hoc est, incommutabilis veritatis atq; sapientiæ, vt si non liceret amplius in ea manere, quã vnius diei mora ppter hoc solũ innumerabiles*

Rom. 8. 18.

2. Cor. 4. 17.

merabiles anni huius vitæ pleni deliciis, & circumfluentia temporalium bonorum rectè meritoq; contemnerentur. Non.n. falso aut paruo affectu dictum est Psal 83.11.
Quoniam melior est dies vnus in atriis tuis super millia.

VII. Expendere exempla Patrum veteris & noui testamenti, qui fiducia in Deum excelluerunt, cuiusmodi complura collegit in variis Dominicis Promptuarii sui Stapletonus.

T

TEMPERANTIA.

CAPVT I.

Quid sit Temperantia, quaque eius partes.

TEMPERANTIAM, quam latinæ linguæ princeps moderationem, modestiã, nonnunquam etiam frugalitatẽ appellat, B. Ambrosius libro primo de S. Iacob. & vita beata, agẽs de vorãdi libidine, & effusione luxuriæ, ita describit. Cic 3. Tusc. & 2. de Fin. A.c.2.
Temperantia est virtus quæ maximè istarum passionum restinguit ardorem, quæ primum sobrietate atque moderatione animum temperat, mentem informat, deinde etiam delitiarum abstinentia restinguit habenas corporalis ferocitatis. B. eiusdem B. Augustinus libro primo de libero arbitrio. *Temperantia* A.c.13.
est animæ affectio coercens & cohibens appetitum ab iis rebus, quæ turpiter appetuntur. Et libro 83. quæstionum. *Temperantia est rationis in libidinem, atque alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio.* Quæ definitio sumpta est ex Ciceronis libro 2. de Inuentione. Clarius & plenius cum B. Thoma in summa Theologica & Philosopho definiemus esse virtutem moralem earum passionum appetitus concupiscibilis, quæ circa delectabilia corporis, iuxta sensum tactus in vsu cibi & potus & Venereorum versantur, moderatricem. Id.q 21. S. Tho. 21. q. 141. Arist. 3. eth. c. 10.

PARTES eius, si de integralibus sermo sit, duæ sunt. Honestas & verecundia, de quibus B. Ambrosius primo de officiis, & nos suo loco. A.c.45.46.47.
Si verò de subiectiuis, quæ sunt q. eius species, numerãtur quatuor, abstinentia, sobrietas, castitas vel pudicitia, & virginitas. Abstinentia est virtus moderatrix voluptatum in vsu ciborum, de qua Augustinus libro 10. Confessionum Deum alloquens dixit. *Hoc me docuisti, vt quem admodum medicamenta, sic alimentum sumpturus accedam.* Sobrietas est A.c.31. Eccli. 31.32.
virtus moderatrix voluptatis in vsu potus, de qua apud Ecclesiasticum.

Æqua

Æqua vita hominibus vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius. Pudicitia est moderatrix voluptatum venerearum, vel eas repudians, vel non aliter eis vtens, quam per coniugii leges fas est. Vocatur autem pudicitia à pudore qui circa vsum venereorum existit, sic & B. Aug. A.c.17. l. 1. de ciuitate Dei, quod etiam ipse concubitus coniugalis, qui secundum matrimonalium præscripta *tabularum procreandorum fit causa liberorum, quanquam sit licitus & honestus, remotum ab arbitris cubile conquirat.* Virginitas est virtus, qua quis firmo animi proposito abstinet ab omni actu Venereo & illibatam seruat corporis integritatem. Vnde B. Am- A.c.11. brosius libro de Virginibus. *Castitas*, inquit, *Virginalis est expers contagionis integritas.* Hæc virginitas si Deo per votum consecretur, pertinet etiam ad religionis virtutem. De qua Augustinus libro de sancta virginitate, *Nec nos hoc in Virginibus prædicamus quod virgines sunt, sed quod Deo dicatæ pia continentia Virgines*, de quibus illud Christi dictum intelligendum est. Matt.19.12. *Sunt Eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum.* Ibid.c.23.24. teste eodem Augustino.

CAPVT II.

De dignitate huius Virtutis, necessitate & Vtilitate.

DIGNITATEM Virtutis Temperantiæ inde coniicimus, quod non modo à Philosophis, verùm etiam à S. Patribus referatur inter quatuor virtutes principales, quas Patres vocant Cardinales, quod sint quasi omnium aliarum virtutum fontes & cardines, & quemadmodũ ostium in cardine sic omnis honestæ vitæ ratio cõtineatur in illis. Vnde S. Ambrosius confert eas cum quatuor beatitudinibus. B. Prosper verò & S. Gregorius quatuor paradisi fluminibus, quatuor Euangeliis, quatuor elementis & quatuor mundi angulis vel partibus, Orienti, Occidenti, Aquiloni & Meridiei. Et apud Sapientem eas coniunctas reperimus, cum ita loquitur, *Sobrietatem & prudentiã docet, & iustitiam & virtutem.* Quem locum tractans S. Augustinus libro primo Retractationũ, *His nominibus*, inquit, *latinus interpres quatuor illas virtutes, quæ maxime in ore Philosophorum esse assolent nominauit, sobrietatem appellans temperantiam, fortitudinem verò virtutis vocabulo enuncians.* Deinde numeratur hæc virtus, vt cæteræ tres, inter diuina Dei dona. Ita enim scribit dictus Beatus Prosper loco allegato. *Veruntamen hoc in primis nosse & tenere debemus, q̃ istæ quatuor virtutes vel omnes, quæ ex illis existũt, dona sint Dei, & q̃ nullus eas habet, habuit, aut habebit, nisi cui Deus, qui est omniũ virtutũ proprietas & origo, cõtulerit quoniã quicunq; quocunq; tẽpore, in quacunq; gente in Deũ credentes ex fide vixerunt, illius dono tẽperantes ac prudẽtes iusti ac fortes*

Am in 6. Luc. Prof. 3. de vita cont. cap. 18. Greg. 2. moral. c 36.

Sap. 8 7. August. cap. 7.

fieri

fieri vtique potuerunt. Et Clemens Alexandrinus. *Oportet*, inquit, *nos exercere ad ea cauenda quæ sunt obnoxia vitiis: fugiendo, vt ii qui verè sunt Philosophi, eos cibos, qui incitant ad libidinem, &c. Est enim donum Dei maximum temperantia.* Et S. Bernardus in Cantica *prorsus contendit temperantiam in scripturis vocari sanctificationem. Audi*, inquit, *ipsum præcipuè Apostolum, quã familiare habeat, vel vti, vel vsurpare sanctificationẽ in hoc sensu. Hæc est*, inquit, *voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt sciat vnusquisq; vestrum suum vas possidere in sanctificatione, & nõ in passione desiderij. Item. Non. n. vocauit nos Deus in immunditiam sed in sanctificationem. Liquet quod sanctificationẽ pro temperantia ponit.* Et Paulo post. *Incassum quis laborat in acquisitione virtutum si aliunde eas sperandas putet quam à Domino virtutum, cuius doctrina seminarium prudentiæ, cuius misericordia opus iustitiæ, cuius vita speculum temperantiæ, cuius mors insigne est fortitudinis.* Bern. serm. 22. 1. Thess. 4. 3.

NECESSITAS verò huius virtutis inde comprobatur. PRIMO quod eam nobis commendarit mandarit q; Spiritus sanctus in sacris litteris, vt apud Ecclesiasticum. *Vtere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur vt non cum manducas multum edio habearis. Cessa prior, causa disciplinæ, & noli nimius esse, ne forte offendas. Quam sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem. Diligentes in vino noli prouocare, multos enim exterminauit vinum. Æqua vita hominibus vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus.* Et iterum. *Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam: in multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsq; ad choleram.* Et apud Ecclesiasten. *Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius Principes vescuntur tempore suo ad reficiendum & non ad luxuriam.* S. Petrus in epistola priore. *Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærẽs quem deuoret.* Et S. Paulus ad Thessalonicenses. *Non dormiamus sicut & ceteri, sed vigilemus & sobrij simus. Et. Nos qui diei sumus, sobrij simus induti loricam fidei & charitatis, & galeam spem salutis* Et in Prima ad Timotheum. *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum sobrium,* &c. *Diaconos similiter pudicos, non multo vino deditos. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias.* Et ad Titum. *Tu autem loquere, quæ decent sanam doctrinam; Senes vt sobrii sint, pudici. Anus similiter in habitu sancto, non multo vino seruientes, sobrias, &c. Iuuenes similiter hortare, vt sobrii sint.* Secundo, quia omne genus intemperantiæ Scriptura vetat & damnant S. Patres item, & Ethnicorum Sapientes, vt copiosè probauimus in PANARIO V. *Ebrietas. Gula. Luxuria, Voluptas carnis.* Eccli 11. 19. Eccli 37. 32. Eccl. 10. 17. 1. Pet. 5. 8. 1. Thess. 5. 6. Ib. 8. 1. Tim. 3. 2. Ib 8. & 11. Tit. 2. 1.

VTILITAS deniq; temperantiæ quotidiana est experientia nota, eoq; luculentius, quo gulæ, ebrietatis, comessationum, omnium

cupiditatum carnalium fœdissimi fructus magis in vulgus innotuerũt.
Eccli.31.36. *Exultatio animæ & cordis*, inquit Sapiens, *vinum moderate potatum. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus.*
Eccli.37.34. Et rursus. *Propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinens est, adiiciet vitam.*
1 Cor 9.25. Et S. Paulus in priore ad Corinthios. *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.*
Tit 2.12. Et ad Titum. *Abnegantes impietatem & sæcularia desideria sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi.* D. Ambrosius ad Vercellensem Ecclesiam.
Ad ep.82. *Quid pulchrius abstinentia, quæ facit etiam iuuentutis annos senescere, vt fiat morum senectus? Namq; vt redundantia ciborum ac temulentia etiam maturior ætas calescit, ita mitigatur iuuentutis ferocitas epularum parsimonia, irriguoque fontis. Quid quod naturæ conueniens temperantia est, atque illi diuinæ legi, quæ in ipso rerum ortu omnes fontes potui fructus arborum esui dedit. Vinum post diluuium iustus ad tentationem sui reperit. Vtamur ergo temperantiæ*
1.Tim.5.23. *naturali cibo vtinamq; possimus. Sed quia non omnes fortes, ideo Apostolus ait. Vino modico vtere propter frequentes tuas infirmitates. Non ergo propter voluptatem bibendum est, sed propter infirmitatem. Pro remedio igitur parcius, non pro delicijs redundantius.* Subiicit deinde exempla Sanctorum, qui
P.c.10. hac virtute eminuerunt, vt Danielis cum Hebræis pueris, Iudith, Hester, Eliæ, Elisæi, Ioannis Baptistæ. S. Prosper libro 2 de Vita contemplatiua. *Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, serium, verecundum. Hæc virtus si in animo habitat, libidines frænat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas, ignem libidinosæ voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit.*

CAPVT III.

De quibusdam Temperantiæ proprietatibus.

PRIMA proprietas est, quod Temperantia veræ virtutis nomen retinere non queat, nisi reliquas tres virtutes Cardinales sibi habeat annexas. Ita tradit Ambrosius primo libro de officiis, cap. 27. cuius inscriptio est. *Quod virtutes quatuor ita perplexæ sint, vt ab inuicem separari nequeant.* Et in caput sextum Lucæ, vbi cum has 4. virtutes quatuor beatitudinibus Christi comparasset. *Connexæ igitur*, inquit, *sibi sunt concatenataq; virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur. Beati igitur pauperes spiritu. Habes temperantiam, quæ à peccato abstinet, sæculum calcat,*

illece-

illecebrosa non quærit. S. Augustinus vero in epistola ad Hieronymum approbat sententiam communem philosophorum, non solum has quatuor, sed etiam omnes virtutes esse inter se connexas, ac ideo necesse esse vt tẽperantia sit *prudens fortis & iusta.* Idem S. Greg. in Ezech. *Ecce*, inquit, *ipsæ virtutes, quas habere bonos ac fideles diximus ita in quadra sunt, vt vna aliam non excedat. Magna quippe est prudentia sed si minus est à voluptatibus temperans, minus in periculis fortis, minus in operationibus iusta, profecto minus est prudens. Magna est temperantia, sed si minus intelligit, vnde se temperat, si aduersa sustinere per fortitudinem minus valet. si per præceptionem suam aliquando ad iniustitiæ opera prorumpit, minus est temperans.* A.cp.19. G hom.11.

II. Proprietas est, Temperantiam tum demum esse moderatricem voluptatum vel delectationum corporis, hoc est, obtinere nomen virtutis, cum illa moderatio est consentanea rectæ rationi, ita vt fiat, quando quantum, quomodo & vbi oportet, vt docet Aristoteles in libro 3. de moribus: nam quod pusioni satis est, vel nimium in sumptione cibi vel potus, giganti parum est. Regula autem, qua iudicetur, an materia sit talis, qualem recta ratio præscribit, continetur in ipsa rerum necessitate aut vtilitate ad vitam humanam; quæ necessitas vel vtilitas honestati non repugnet. Vnde idem Philosophus loco citato ait *temperantem ea tantum appetere iucunda, quæ vel ad sanitatem, vel ad bonã habitudinem faciunt.* Quod idem docuit S. Hier. in Ezechielem, tractans verba illa. *Inducitis filios alienos incircumcisos corde & incircumcisos carne. Ergo*, ait, *& caro similiter circũciditur, vt nequaq; faciamus terrena opera, quæ pro necessitate corporis facere compellimur, cibum capere & potum, &c. quæ tunc circumcidimus, si non ad delicias & ad luxuriam, & ad inertiam, sed ad necessitatem naturæ & corporis istius sustentaculum cuncta faciamus.* Et S. Augustinus, libro de moribus Ecclesiæ. *Habet vir temperãs in rebus huius vitæ regulam vtroq; testamento firmatam, vt eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet, sed ad vitæ huius, atq; officiorum necessitatem, quantum satis est, vsurpet, vtentis modestia, non amantis affectu.* Quoniam autem necessitati cibi sumendi vel potus semper coniuncta est voluptas; quatenus peam peccetur vel non, vide in PANARIO in IV. Antidoto V. Gula. Aristc.19. H.in c.44. A.c.21.

III. Proprietas est, quod inter Virtutes Cardinales, (licet non eodem ordine semper numerentur à Patribus,) postremum obtineat locum. Teste enim Philosopho libro primo Rhetoricorum eę virtutes ceteris antecellunt, quarum vtilitas latius patet. Patent.2. latius quæ in commune multitudinis bonum vergunt. *Multitudinis si quidem bonũ*, auctore eodem in 1. Ethico, *diuinius est proprio* vel priuato. Quare cum iustitia & fortitudo, maximè quæ est in bello, Reipub. bonũ pro- A.c.9. Id c.2.

moueant, temperantia verò tantum bonum priuatum cuiusq; spectet, merito temperantię præferuntur. Prudentia verò idcirco omnibus tribus præstat, quia omnes imperio suo dirigit. *Primus officii fons*, inquit, S. Ambrosius, *Prudentia est.*

A.1.offi.c.17.

IV. Proprietas est. Si largius nomen Temperantiæ accipiamus, vt fere accipiunt S. Patres, hoc est, vt in moderatione qualibet consistat, multo plura illi attribui possunt, vt quæ attribuit S. Ambrosius; ait enim. In temperantia *maximè tranquillitas animi, studium mansuetudinis, moderationis gratia, honesti cura, decoris consideratio spectatur & quæritur.* Et S. Augustinus libro de moribus Ecclesiæ. *Curiosi*, inquit, *esse prohibemur, quod magnum temperantiæ munus est.* Et B. Prosper libro 3. de Vita contemplatiua. *Temperantiæ est, quod senioribus reuerentiam exhibemus, æquales germanitus honoramus, iunioribus gratiam paternæ dilectionis impendimus, quod præstamus loquenti seniori silentium, quod ipsius ad loquendum præstolamur imperium, quod non attollimus immoderatum in collocutionibus sonum quod risui prorumpere non permittimus in cachinnum, quod nulli detrahimus, nec detrahentes æquanimiter sustinemus scientes, quod tam illi qui detrahunt, quàm qui detrahentibus acquiescunt; vanitatis morbo corrupti sunt.*

A.1.off.43.

A.c.21.

P.c.19.

DE MEDIIS nihil attinet hic præscribere, quia REMEDIA omnia in Panario allata, pro EBRIETATE, GVLA, LVXVRIA, & VOLVPTATE, seruiunt etiam Temperantiæ.

TIMOR DOMINI.

CAPVT I.

Quot sunt timoris species.

QVo rectius intelligatur, de quo timore hic agatur, Timorem possumus distinguere in quinque species, naturalem, mundanum, seruilem, castum vel filialem, & initialem. Naturalis est passio quædam appetitus sensitiui, à natura insita non hominibus modo, sed etiam brutis, quæ cum in potestate nostra non sit, nec bona, nec mala dici potest moraliter. Bona autem est naturaliter; quia ad multa commoda à Deo nobis est ingenita teste S. Basilio in oratione contra iracundos. MVNDANVS est, quo quis ita reformidat aliquod huius vitæ incommodum vel pœnam, vt ad illud depellendum non dubitet offendere Deum mortaliter, quo timore per-

Vide Panar. V. Timor.

perculsus fuit Petrus, cum Christum negauit. Atque hic verè malus est & noxius, quem Christus vetuit apud Matthæum dicens. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus.* Et S. Petrus. *Timorem eorum ne timueritis.* A quo liberari petebat Dauid cum sic precaretur. *A timore inimici eripe animam meam.* vti exponit in psalmum 33. S. Basilius, vbi vocat timorem hostilem. SERVILIS est, quo quis timet pœnas à Deo constitutas peccatoribus, & quo proinde mouetur ad rectè agendum, vt illas pœnas effugiat. Oritur autem hic timor propriè non ex amore Dei, sed ex amore sui, quo quisq; scilicet amat incolumitatem suam, suaq; cõmoda. Atq; ideo appellatur seruilis. Mos enim seruorum est obsequi Dominis, non ex amore ipsorum, sed ex amore sui, ne si non obsequantur, vapulent ab iis. Vnde S. Augustinus in psalmum 118. *Timor*, ait, *iste, quo non amatur iustitia sed timetur pœna, seruilis est.* Filialis est, quo quis timet offendere Deum, & ideo non audet aliquod præceptum præuaricari, ne gratia eius excidat. Dicitur autem filialis, quod nascatur ex amore Dei, sicut timor, quo filii reformidant offensam parentum, nascitur ex filiali amore, quo parentes suos complectuntur. Hic timor appellatur quoque Castus à S. Augustino in psalmi 118. verba illa. *Confige timore tuo carnes meas.* INITIALIS denique est, quo quis ita Dei timet offensionem, vt simul etiam timeat pœnam, & ideo est timor filialis imperfectus, vel timor mixtus ex filiali & seruili. Quem qua parte seruili est, pellit timor filialis perfectus, vtpote manans ex caritate perfecta, de qua S. Ioannes epistola priore dicit, *perfecta charitas foras mittit timorem.* Cuius rationem reddit S. Augustinus in commentario eiusdem epistolæ. *Quid*, inquit, *dicimus de illo, qui cæpit timere diem iudicii? Si perfecta in illo esset charitas, non timeret. Perfecta enim charitas perfectam faceret iustitiam, & non haberet, quare timeret: immò haberet, quare desideraret, vt transeat iniquitas, & veniat regnum Dei. Ergo timor non est in charitate, sed in qua charitate? non in inchoata, in qua ergo? Perfecta, inquit, charitas foras mittit timorem.* Nos hic tantum agimus de tribus postremis speciebus Timoris, quibus etiam nomenclatura Timoris Domini verè competit; vt ostendemus.

Matt. 10. 28. 1. Pet. 3. 14. Bas. hom. 5. Aug. conc. 25. A. ser. 25. 1. Ioan. 4. 18. A. tract. 8.

CAPVT II.

Timorem seruilem esse bonum & salutarem.

ETSI verò timor seruilis ex amore sui originem trahat, tamen non ideo malus & noxius est, sed bonus & salutaris, vt liquet ex sacra-

rum litterarum teſtimoniis. Primo enim illæ docent timorem initium
Pſ.110.Prou.1.7 eſſe ſapientiæ & dilectionis, expellere que peccatũ, at timor antecedens
Eccl.1.16. dilectionem & expellens peccatum non eſt filialis, ſed ſeruilis, filialis e-
Matt.3.7. nim eſt effectus dilectionis. Deinde S. Ioan. Bapt. apud Matt. hunc timorẽ ſuaſit, vt moueret homines ad pœnitentiam. *Progenies*, inquiens,
Matt.10.28. *viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira?* Imò & Dominus ipſe, *Timete eum*, inquit, *qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam.* Et alibi per ſæpe minatur ignem gehennæ, ſtridorem dentium, tenebras exteriores, vermem non morientem & flammas inextinguibiMatt.13.
Matt.24.25.
Mar.9.
Luc.13. les. Si ergo Chriſtus, ſancti alii & paſſim Spiritus ſanctus in Scripturis terrorem iniiciat peccatoribus vt reſipiſcant, dubitandum non eſt timorem ſeruilem non ſolum eſſe bonum, ſed etiam eſſe à Deo, ac recte dici timorem Domini.

NEC aliud docuerunt S. Patres. Clemens Alexandrinus 2. Stromatum. *Fides*, ait, *eſt prima ad ſalutem inclinatio, poſt quam timor & ſpes & pœ-*
Ath.in vita. *nitentia.* Et infra. *Qui timorem damnant, ij legem etiam inſectantur: quod ſi legem, clarum eſt, quod & eum qui legem dedit.* B. Antonius apud Athanaſium. *Formido iudicij & pœnarum timor horridus, ſimul & lubricæ carnis in-*
E.hom.8. *centiua diſſoluit, & ruentem animam quaſi ex aliqua rupe ſuſtentat.* S. Baſilius in pſalmum 32. *Neceſſario velut introductorius ad pietatem timor aſſumitur: dilectio verò deinceps ſuccedens à timore ſcientifico adaptatos perficit.*
Id.hom.9. Et in pſalmum 33 *Timor ſalutaris, & timor ſanctificationem faciens, qualis ſit, vis exponam? Cum ad peccatum aliquod progredi voles, cogita mihi horrendum illud & non ferendum Chriſti iudicium, &c. Hæc time, & hoc timore eruditus animam à concupiſcentia ad hæc mala velut fræno quodam relide.*
Ch.hom.15. S. Chryſoſtomus ad populum Antiochenum dicit metum gehennæ etiam in anima hominis iuſti eſſe militem fortem & armatum, qui fu-
A.ſerm.21. res & latrones omneſque hoſtes longe arceat à domo. S. Ambroſius in pſalmum 118, ſcribit. B. Martyres in agone martyrii conſtitutos, timore gehennæ ante oculos mentis propoſitæ vincere ſolitos earum pœ-
Hier.ep.22. narum timorem, qui à carnificibus ingerebatur. B. Hieronymus in epiſtola ad Euſtochium de ſeruanda Virginitate, ait ſe metu gehennæ
A.c.18. Marc.10.28. ſolitudinem, & duriſſimum vitæ genus elegiſſe. B. Auguſtinus libro de
A. tract.9. gratia & libero arbitrio ait, ſanctis viris timorem illum à Deo donari, de quo Dominus ait. *Timete eum qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam.* Et in epiſtolam primam Ioan. *Si nullus*, inquit, *timor, non eſt qua intret charitas. Sicut videmus per ſetam introduci linum, quando aliquid ſuitur. Seta prius intrat, ſed niſi exeat, non ſuccedit linum; ſic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt introduceCaſſ.c.8. rit charitatem*, nempe perfectam. Ioannes Caſſianus collatione 11. *Eſt*

gradus

gradus cuiusdam profectus, vt, dum vel pœnarum metu, vel præmiorum spe incipimus vitia declinare, ad charitatis gradum transire possimus. S. Gregorius in Euangelia. *Praua mens si non prius per timorem euertitur, ab assuetis vitiis non emundatur.* Et rursus alibi *omnes hortatur, vt futurum iudicium timeant, antequam veniat.* G hom. 14. Id. hom 26.

SENTENTIÆ tot Patrum accedit ratio naturalis. Quid enim tam naturæ & rationi consentaneum est, quam pertimescere grande aliquod malum, & maxime malum gehennæ, quo nullum atrocius? *Quis habitare poterit de vobis,* ait Isaias, *cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Deinde amor sui, ex quo hic timor seruilis est exortus, est bonus, cum habeat bonum obiectum, nempe propriam incolumitatem; quare & bonus timor est, ex eo ortus: quo scilicet metuit pœnas illi bono proprio contrarios, non vt summum malum sed vt malum quoddam formidandum. Deniq; optimi sunt huius timoris fructus; nempe retrahere hominem à peccato, viam parare ad iustitiam & caritatem, iustos deterrere à lapsu; *non potest autem arbor mala bonos fructus facere.* Isa. 33.14. Matt. 7.18.

CAPVT III.

De dignitate Timoris Domini.

DIGNITAS vel præstantia Timoris Domini primum liquet ex iis Spiritus sancti oraculis, quæ quo sui timentes Deum pronunciant beatos. *Beatus vir,* inquit Psaltes regius, *qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis. Potens in terra erit semen eius; generatio rectorum benedicetur. Gloria & diuitiæ in domo eius, & iustitia eius manet in seculum seculi.* Et Sal. *Beatus homo qui semper est pauidus.* Et Eccle. *Beatus homo, cui donatũ est habere timorem Dei, qui tenet illum, cui assimilabitur?* Et. *Timentis Dominum, beata est anima eius. Ad quem respicit, & quis est fortitudo eius? Oculi Domini super timentes eum. protector potentiæ, firmamentum virtutis, tegimen ardoris & vmbraculum meridiani.* Deinde ex iis, quæ timorem Dei ante ferũt aliis donis, vt apud Sapientem. *Non est maior illo qui timet Deum.* Et. *Nihil melius est, quam timor Dei, & nihil dulcius quam respicere in mandatis Domini.* Et. *Quam magnus qui inuenit sapientiam, & scientiam, sed non est super timentem Dominum. Timor Dei super omnia se superposuit.* Et. *Non est in timore Domini minoratio* (defectus). *Timor Domini sicut paradisus benedictionis & super omnem gloriam operuerunt illum.* AD HAEC EX IIS quæ in eo initium, progressum & perfectionem Sapientiæ, qua nihil nobilius, constituunt. Nã Salõ. ait. *Timor Domini principiũ sapientiæ.* Et Iob. Pſal. 111.1. Prou. 28.14. Eccl 25.15. Id. 34.17. Eccl. 10.27. Eccli. 23.37. Ib 35 13. Ib. 40.27. Prou. 17. Iob. 28.28.

Ecce

Eccli. 1. 20. *Ecce timor Domini ipsa est sapientia.* Et Ecclesiasticus. *Plenitudo sapientiæ est timere Deum, & plenitudo à fructibus illius. Corona sapientiæ timor Domini.* Et Ecclesiastes. *Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time & mandata eius obserua, hoc est enim omnis homo.* In quæ verba S. Hieronymus. *Hoc de consummato in virtutibus metu dici puto, secundum illud. Nihil deest timentibus eum.* Deniq; apud Isaiam Timor Domini inter septem Spiritus sancti dona, quæ super Christum conquierunt, numeratur. *Et requiesset,* inquit, *super eum Spiritus Domini, Spiritus sapiētiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.* Timorem autem seruilem etiam pertinere ad illa dona spiritus sancti clarè docuit S. Augustinus, & B Gregorius. Ille enim in libro de gratia & libero arbitrio fatetur spiritum timoris Domini, de quo agit Isaias, esse illum de quo Dominus ait. *Timete eum, qui potest corpus & animam perdere in gehennam.* Et S. Greg. in Ezech. fatetur Isaiam loqui de timore pœnæ, qui minuitur crescente charitate. In Christo autem etsi non fuerit timor seruilis, fuit tamen filialis vel reuerentialis erga Patrem cœlestem.

Eccli. 1. 13.
H. in Eccles.
Psal. 33. 10.
Isa. 11. 2.
A. c. 18.
Matt. 10. 28.
Chrys. hom. 19.

IAM & prisci Patres hanc Timoris Domini nobilitatem non obscure deprædicarunt. Tertullianus certe initio libri de cultu feminarum, *Timor*, inquit, *fundamentum salutis est.* S. Cyprianus libro 3. ad Quirinum. *Fundamentum & firmamentum spei & fidei esse timorem, in psalmo 110. Initium sapientiæ timor Domini. De hoc ipso in sapientia Salomonis. Initium sapientiæ metuere Deum.* S. Chrysostomus in homilia ad populum Antiochenum. *Si Dei timorem habeamus, nihil nobis est opus: si verò hunc non habeamus, etsi regnum ipsum possideamus, sumus omnium pauperrimi. Nihil æquale Deum timenti. Timor enim Domini omnia superat. Hūc possideamus itaq;, omnia propter hunc faciamus, vt hunc assequamur timorem.* Et iterum. *Nisi bonum esset timor, non multos impendisset Christus sermones & longos de pœna & supplicio loquens. Timor nil aliud est, quam murus & munimentum, & turris inexpugnabilis: etenim multa nobis munitione opus est, quia multæ sunt vndiq; insidiæ.* Et in psalmum 62. *Si dixeris mihi ex psalmis illud. Beatus qui timet Dominū, & potueris scire quidnam sit id quod dicis, non diuitem, non principem, non formosum, non eum qui valet viribus, non eum qui ædes possidet magnificas, non eum qui gerit magistratus, non eum qui regnum obtinet, nullum deniq; alium, nisi eum, qui est pius ac religiosus, qui studio sapientiæ tenetur, qui Deum timet, beatum dices, non solum propter futura, sed etiam propter præsentia. Nam etiam in hac vita hic quoq; est illo potentior.* S. Amb. vel Prosper lib. de Vocatione gentium, vt probet Timorem esse donū Dei. *De timore*, inquit, *Dei & sapientia in Ecclesiastico legitur. Corona sa-*

C. c. 20.
Ch. h. 69.
Id. hom. 15.
Psal. 117.
A. c. 9.
Eccli. 1. 22.

pientiæ

pientiæ timor Domini, vtraq; autem sunt dona Dei. Item de eodem. Timor domini omnia se super posuit. Beatus cui donatum est habere timorem Domini. S. Augustinus & Gregorius in eo præstantiam eius indicant, quod 7. dona Spiritus sancti non semel conferant cum 7. beatitudinibus à Christo traditis, ac donum quidem timoris cum prima beatitudine, *Beati pauperes spiritu. Timor Dei*, inquit Augustinus libro primo de sermone Domini In monte, *congruit humilibus, de quibus hic dicitur. Beati pauperes spiritu, id est, non inflati, non superbi, de quibus Apostolus dicit. Noli altum sapere, sed time, id est, noli extolli.* Sanctus Bernardus in tractatu de donis Spiritus sancti. *Prima gratia est timor Domini. Qui hanc habet gratiam, omnem odit iniquitatem iuxta illud psalmistæ. Iniquitatem odio habui, & abominatus sum. Et alio loco. Omnem viam iniquitatis odio habui. Scriptum nanq; est, Timor Domini odit malum. Et iterum. Time Deum & recede à malo. Et de Iob dicitur. Vir timens Deum, & recedens à malo. Sine hac gratia prima gratiarum, quæ totius religionis exordium est nullum bonum pullulare vel manare potest.* Ioannes Cassianus collatione 11. agens de timore filiali. *Cuius timoris*, inquit, *magnificentiam Isaias vnus prophetarum eleganter expressit Diuitiæ, inquiens, salutis sapientia & scientia timor Domini ipse thesaurus eius. Non potuit timoris istius dignitatem ac meritum magis euidenter exprimere, quam vt diuitias salutis nostræ, quæ in vera sapientia Dei scientiaque consistunt, diceret nisi à timore Domini posse seruari.*

A.c.9.

Rom.11.21.
B.c.1.

Psal. 118.
Prou.8.
Prou.3.
Iob.1.

C c.13.
Isa.33.

CAPVT IV.

De necessitate Timoris Domini.

NECESSITATEM quoque huius Virtutis percrebris monitis, mandatisq; vtrumq; Testamentum indubitatam reddidit. Vetus quidem dum in Deuter. Moyses præcepit. *Dominum Deum tuũ timebis, & illi soli seruies.* Et infra. *Præcepitq; nobis Dominus vt timeamus Dominum Deum nostrum, vt bene sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ.* Et iterum. *Et nũc Israhel quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius?* Moysen secutus Iosue. *Nunc ergo*, inquit, *timete Dominum, & seruite ei perfecto corde, atque verissimo.* Et rex Dauid. *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Et. *Timete Dominum omnes sancti eius, quoniam non est inopia timentibus eum.* Et rex Salomon. *Time Deum & recede à malo.* Et. *Time Dominum fili mi, & regem.* Et *Deum time & mandata eius obserua: hoc est enim omnis homo.* Et Ecclesiasticus

D 6.13.

Deut.10.12.

Ios 24 14.

Psal 2.11.
Psal 33.c.
Prou 3.7.
Prou 24 21.
Eccli 1a. 13.

Eccl.7.31. *In tota anima tua time Dominum, & sacerdotes illius sanctifica.* Et propheta
Ier.32.39. Ieremias. *Et ego*, dicit Dominus, *dabo eis cor vnum & viam vnam, vt ti-*
Mal.1.4. *meant me vniuersis diebus.* Et Malachias. *Si pater ego sum*, ait Dominus,
vbi est honor meus? & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? In nouo vero
Matt.10.28. testamento Christus apud Matthæum. *Nolite*, ait ad Apostolos, *timere*
eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere? sed potius time-
1.Pet.2.17. *te eum, qui potest & animam & corpus mittere in gehennam.* Et S. Petrus in
Apoc.14.7. epistola priore. *Deum timete, regem honorificate.* Et S. Ioannes in Apoca-
lypsi, *Timete Dominum*, ait angelus, *& date illi honorem.* Neque mirum
est in nouo testamento rarius nobis commendari timorem Dei, quam
in veteri, sæpius autem amorem, quia Lex vetus amoris est, noua verò
Rom.8.15. amoris. *Non enim accepistis*, inquit Apostolus ad Romanos, *Spiritum ser-*
uitutis iterum in timore (sicut in veteri lege) *sed accepistis spiritum adoptio-*
nis filiorum, in quo clamamus, Abba (*Pater*). Eandem necessitatem cor-
Eccl.1.28. roborant ea Scripturæ testimonia, quæ negant timore Domini desti-
Deut.15.28. tutis aditum ad gratiam & salutem. *Timor Domini*, inquit Syracides, *ex-*
Iob.6.14. *pellit peccatum: nam qui sine timore est nõ poterit iustificari.* Illa quoque, quæ
Psal.13.2. passim arguunt improbos metus diuini expertes, vt in Deuteronomio,
Ps.35.2. Iob, Psalmis, Ecclesiastico, Malachia, & aliis prophetis.
Eccli.23.27.
Malach.3.5.

S. PATRVM perpauca subiiciam testimonia. S. Cyprianus de la-
psis. *Deus quantum Patris pietate indulgens semper & bonus est, tantum iu-*
dicis maiestate metuendus est. Supra quoque cum magistro suo Tertul-
liano professus est timorem esse *fundamentum fidei & spei*, ac proinde
Bas.hom.7. maximè ad fidem & salutem necessarium. S. Bas. in psalmum 32. expo-
nens verba illa. *Timeat Dominum omnis terra. Terræ vniuersæ timorem præ-*
cipit hic sermo. Nam quando timor Domini initium est sapientiæ, qui terrena
sapiunt, per timorem erudiantur. Timor enim quasi introductorius necessario
ad pietatem condiscendam assumitur: Charitas verò à timore instructiuo exer-
H in cãment. *citatos suscipiens perficere solet.* S. Hieronymus in c.3. Malachiæ agens de
variis Iudæorum sceleribus ait, *suffecisse eis solum crimen ad pœnam, quod*
A.ser.17. de sanctis. *non timuerint Dominũ.* S. August. ser. de annunciatione Dominica. *Quis*
potest, nisi Deum timeat seruare iustitiam? Dicit enim (*Scriptura*) *alio loco. Nã*
qui sine timore est, non poterit iustificari, recurritur ad illam sententiam, Initiũ
E.c.1. *sapientiæ timor Domini.* S. Bernardus tractatu de donis Spiritus sancti.
Prima gratia est timor Domini, sine hac gratia prima gratiarum, quæ totius re-
ligionis exordium est, nullum bonum pullulare, vel manare potest. Sicut enim
securitas vel desidia, causa est & mater omnium delictorum. Sic timor Domini
radix est & custos omnium bonorum. Vnde scriptum est. Si non in timore Domi-
Eccli.27. *ni tenueris te instanter, cito subuertetur domus tua: Omne namque virtutum*
ædificium ilico vergit in præcipitium, si huius gratiæ amiserit præsidium.

CAP.

CAPVT V.

De multiplici fructu Timoris Domini.

TANTAM Spiritualium fructuum copiam suppeditat nobis diuina Scriptura ex pœnu Timoris Domini, vt alieno præsidio non admodum egeamus.

1. Sit odium mali. *Timor Domini*, ait Salomon, *odit malum.* Prou. 8. 13. Eccl. 1. 27.

2. Depulsio peccati. Ecclesiasticus. *Timor Domini expellit peccatum.* C. 7. strom. Vnde Clemens Alexand. *Abstinentiam à malis operatur, qui timet.* Et A. 1. Hex. c. 4. Amb. *Qui timet Dominum declinat errorem, & ad virtutis semitam vias suas dirigit. Nisi enim quis timuerit Deum non potest renunciare peccato.*

3. *Studium placendi Deo*, Ecclesiasticus. *Qui timent Dominum inquirent, quæ beneplacita sunt ei.* Eccl. 2. 19.

4. Conuersio ad vitam meliorem. *Qui timet Deum, conuertetur ad cor suum.* ait sapiens. Et Isaias. *A timore tuo concepimus & peperimus spiritum salutis.* Augustinus de catechizandis rudibus. *Rarissimè accidit, imò vero nunquam, vt quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo Dei timore perculsus.* Cassianus institutionum libro quarto. *Per timorem Dei, & initium conuersionis, & vitiorum purgatio, & virtutum custodia his qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur.* Eccli. 7. Isa. 26. iuxta 70. A. c. 5. C. c. 1. 39.

5. Initium sapientiæ & pietatis. Ita Iob, Dauid, Salomon & Ecclesiasticus. Vnde Amb. in psalmum 118. sermone 5. *Basis quædam verbi est timor sanctus. Sicut enim simulacrum aliquod in Basi statuitur, & tunc maiorem habet gratiam, cum in basi statua fuerit collocata, standiq; accipit firmitatem: ita verbum Dei, vel rationabile Dei in timore sancto melus statuitur, fortius radicatur, hoc est in pectore timentis Dominum, ne labatur verbum de corde viri, ne veniant volucres, & auferant illud de incuriosi & dissimulantis affectu.* Iob. 27. Psal. 110. Prou. 1. Eccl. 1. 25.

6. Initium fidei & charitatis. *Timor Dei*, ait Sapiens, *initium dilectionis eius, fidei autem initium agglutinandum est ei.* Eccli. 25 16. Eccli. 2. 21. Eccl. 15. 1.

7. Causa obseruationis mandatorum Dei, & bonorum operum. *Qui timent Dominum*, ait idem, *custodiunt mandata illius.* Et. *Qui timet Deum*, facit bona. Vnde S. Augustinus in sententiis. *Ad omne opus bonum amor ducit & timor Dei. Ad omne peccatum ducit amor & timor mundi.* L. c. 17. A. 2. 48.

8. Constantiæ in tentationibus radix. Salomon *In timore*, ait, *fiducia fortitudinis.* Et. *Qui timet Dominum nihil trepidabit & non pauebit quoniam ipse est spes eius.* Lactantius libro 6. de vero cultu. *Nemo dubitat,* Prou. 1. 32.

inquit, *quin timidi & imbecillis sit animi, aut dolorem metuere, aut egestatem, aut exilium, aut carcerem, aut mortem. quæ omnia quisquis non exhorruerit fortissimus iudicatur. Qui autem Deum metuit, illa vniuersa non metuit.* Quod probat exemplo Christianorum Martyrum qui solo metu Dei atrocissima passi sunt supplicia. B. Cyrillus in Isaiam. *Tenendum*, inquit, *est animam Dei timore velut muro obseptam, fortem esse & quodammodo inuictam, & vires eorum, qui manus cum ea conserunt, expugnare.*

C lib. 2. c. 16.

Ps 10. 2. 17. Ps. 117. 4. Luc. 1. 50. Eccl 10 23. Tob 4. 23.

9. Fauor & misericordia Dei erga timentes Deum, ipsorumque posteros. *Misericordia Domini ab æterno*, ait Dauid, *& vsque in æternum super timentes eum.* B MARIA apud Lucam. *Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.* Et Sapiens. *Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum.* Et Tobias. *Multa bona habebimus, si timuerimus Deum.*

Ps. 33 10.

10. Affluentia bonorum temporalium. *Timete Dominum omnes sancti eius*, ait Psaltes regius, *quoniam non est inopia timentibus eum. Diuites eguerunt & esurierunt, inquirentes autem Dominum, non minuentur omni bono* Et. *Beatus vir qui timet Dominum. Potens in terra erit semen eius. Gloria & diuitiæ in domo eius.* Et Salomon. *Timor Domini apponet dies, anes autem impiorum peribit.* Et Syracides. *Non est in timore Domini minoratio, & non est in eo inquirere adiutorium. Timor Domini, sicut paradisus benedictionis.* Vnde S. Chrysostomus ad populum. *Omnium*, inquit Dauid, *regem eis reddam propitium, & nihil eis amplius deerit. Dominus enim pascit me, & nihil mihi deerit. Hæ magnæ sunt opes, thesaurus magnus. Si Deum timorem habeamus, nihil nobis est opus: si verò non habeamus, etsi regnum ipsum possideamus, sumus omnium pauperrimi. Nihil æquale Deum timenti. Timor enim Domini omnia superat.*

Ps 111. 1. Prou. 10. 27. Eccl. 1. 40. 27

Chom. 69. Ps. 22. 1.

Eccl. 1. 11.

11. Verum cordis gaudium. *Timor Domini*, ait Ecclesiasticus, *gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis. Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam, & gaudium, & longitudinem dierum.* Hinc Chrysostomus rursus ad populum. *Dei timor stabilis est immotusque & tantam emittit lætitiam, vt nullus nos aliorum sensus malorum capiat. Deum enim, sicut oportet, timens, & in ipso confidens voluptatis radicem lucratus est, & omnem habet lætitiæ fontem. Et sicut in mare decidens immensum scintilla exigua facile extinguitur, sic quantacunq; Deum timenti illidantur, velut in vastū lætitiæ pelagus incidentia extinguuntur & perduntur.* Et S. Augustinus in verba Dauidis. *Iucundetur cor meum, vt timeat nomen tuum. Ergo*, inquit, *timor in iucunditate est. Et quo iucunditas, si timor? nonne timor amarus solet esse? Erit ergo aliquando iucunditas sine timore, modo iucunditas cum timore. Nondum est enim plena securitas, nec perfecta iucunditas.*

C. hom. 28.

Ps. 85.

Si

Si nulla iucunditas, deficimus. Si plena securitas, malè exultamus. Ergo & iucunditatem aspergat, & timorem incutiat, vt de dulcedine iucunditatis perducat nos ad sedem securitatis. Ideo sic dicit psalmus, Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Ps. 2. 11.

12. Fiducia de felici exitu ex hac vita. *In timore Domini esto*, ait Sapiens, *tota die, quia habebis spem in nouissimo, & præstolatio tua non auferetur.* Et. *Timenti Dominum bene erit in extremis, & in die defunctionis sua benedicetur.* Cæteri fructus sunt tantum ex Patribus. Prou 23. 17. Eccli. 1. 19.

13. Custodia innocentiæ & castitatis. nam *innocentiæ custodem* timorem Dei appellat S. Cyprianus epistola ad Donatum. Pro castitate ita scribit S. Basilius. *Nisi timor*, ait, *instituendæ vitæ nostræ rudimenta iaciat, impossibile fuerit castitatem, sanctimoniamq; legitime obseruari. Confige, inquit Dauid, timore tuo carnes meas. Nam quemadmodum qui corporis membra habent clauis transfixa ad actionem quamlibet immobilia ea retinent: sic ij, quorum animam occupauit Dei timor, omnem prorsus importunam peccati & obstreperam occasionem vitant.* Eodem pertinet quod S. Ephræm in sermone de patientia ait. *Timor Dei, velut gladius anceps est, omnem concupiscentiam prauam excidens.* Et S. Augustinus in verba psalmi. *Confige timore tuo carnes meas. Tali*, inquiens, *timore carnes crucifiguntur, quando carnales delectationes, quæ legis littera vetantur potius, quàm vitantur, spiritualium bonorum delectatione vincuntur, & eadem vsq; ad perfectionem crescente victoria perimuntur.* C. ep. 1. B. in ps. 33. Ps. 118. 120. Psa. 118. 120.

14. Custodia omnium virtutum. S. Hieron. ad Fabiolam. *Timor virtutum custos est, securitas ad lapsum facilis. Vnde & quodam psalmo postquam propheta dixerat, Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit, iungit timorem, qui custos est beatitudinis, & infert. Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt, & est sensus. Dum tormenta formido seruaui gratiam, quam acceperam.* Idem supra dixit Cassianus & S. Bernardus. H. epist. 127. Psal. 22. 4.

15. Antidotum ad promerendam gratiam, retinendam & recuperandam. Ita S. Bernardus in Cantica. *In veritate*, inquit, *didici nil æquè efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inueniaris non altum sapere, sed timere. Beatus homo, qui semper est pauidus. Time ergo, cum arriserit gratia: time cum abierit, time cum denuo reuertetur, & hoc est semper pauidum esse. Succedant vicissim sibi in animo tres isti timores, secundum quod gratia vel adesse dignatur, vel offensa recedere seu iterum placata redire sentietur. Cum adest time, ne non dignè opereris ex ea. Nam hoc monet Apostolus. Videte, inquiens, ne in vacuum* B. serm. 55. Prou. 28. 14. 2. Cor. 6. 1.

1 Tim 4.14. 1 Cor. 15.10. *gratiam Dei recipiatis. Et ad discipulum, Noli, inquit, negligere gratiam, quæ in te est, Et de semetipso dicebat, quia gratia Dei in me vacua non fuit.*

CAPVT VI.

De quibusdam Proprietatibus eius.

Eccl. 7.19. PRIMA proprietas est, nihil negligere. Ait enim Ecclesiasticus. *Qui timet Deum, nihil negligit,* earum nempe rerum, quæ ad dilectionem Dei vel proximi pertinent. Vt enim negligentiæ mater securitas, ita timor curæ & diligentiæ. Simile quid habes in Ecclesiastico. Eccli 7.31 34. *In tota anima tua,* inquit, *time Deum, & de negligentia purga te cum paucis.* Sensus est. Offer sacrificium in Leuitico pro negligentia imperatum: & si non potes id quod ditiores, saltem offer quod solent pauperiores. Mar. 12.42. Munera enim parua, si ex caritate & humilitate offerantur, æquè grata Deo esse possunt, ac magna, sicut duo viduæ Euangelicæ æra.

Eccli. 2.8. II. est, Iungi cum fide, spe & dilectione ac pietate vera. Vnde Sapiens. *Qui timetis Dominum,* inquit, *credite illi, & non euacuabitur merces vestra. Qui timetis Dominum sperate in illum. Qui timetis Dominum diligite illum, & illuminabuntur corda vestra.* C. 2 strom. Et Clemens Alexandrinus. *Fidei nostræ coadiutores sunt timor, & tolerantia.* Et. *Post fidem, timor & spes & pœnitentia ducunt nos ad charitatem.* Pro. 14.26. Deinde probat ex loco Salomonis. *In timore est spes fortitudinis,* à timore deduci nos ad pœnitentiam & spem. Psal. 146.11. Et S. Augustinus exponens illud Dauidicum. *Bene placitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius. Ecce,* ait, *timuit eum Iudas traditor Christi sed non sperauit in misericordia ipsius: postea enim pœnituit eum, quod tradiderit Christum. Bene quidem timuisti, sed si sperares in misericordia eius, quem timuisti: ille desperando abiit, & laqueo se suspendit. Ergo sic time Dominum, vt speres in misericordia eius, placabis enim eum si speres in misericordia eius.* Greg. hom. 19. Et S. Gregorius in Ezechielem. *Qualis est iste timor, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationibus dissimulat, huius timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, quia non subleuatur ad pietatem.* Verum quia B. Ioannes, vt supra monuimus, dixit perfectam caritatem foras mittere timorem, subiicienda est hic alia proprietas.

III. ergo proprietas Timoris, maximè seruilis, est introducere in animam charitatem. Nam Scriptura docet non solum esse initium sapi-

sapientiæ, quæ sane sine caritate non est, sed etiam dilectionis, vt supra probatum est. Et S. Gregorius loco iam citato, cum aliis Patribus docet Isaiam Prophetam, cum vaticinatur de 7. donis Spiritus sancti in Christum dilapsis, ideo à summo descendere ad infimum spiritum timoris Domini, vt nos discamus à timore Domini sensim ascendere ad summum sapientiæ & caritatis. Quomodo autem timor seruilis inducat caritatem, exponit S. Augustinus in psalmum 127. *Alius*, inquit, *non in hac terra pati timet, (timore seruili,) sed gehennam timet. Vnde terruit & Dominus. Audistis cum Euangelium legeretur. Vbi vermis eorum non moritur, & ignis eorum non extinguetur. Audiunt hæc homines, & quia verè futura sunt impijs, timent, & continent se à peccato. Timent quidem, sed non amant iustitiam. Cum autem per timorem continent se à peccato, fit consuetudo iustitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus, & iam incipit homo iustè viuere, propterea non quia timet pœnas, sed quia amat æternitatem. Excluſus est ergo timor (seruilis) à charitate, sed successit timor castus. Quis est iste timor castus? Secundum quem debemus fratres mei intelligere, quod dictum est. Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in viis eius.* Et tractatu 9. in epistolam Ioannis. *Timor*, inquit, *quasi locum præparat charitati. Cum autem cæperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum; quantum enim illa crescit, ille decrescit, & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Maior charitas, minor timor, minor charitas maior timor. Si autem nullus timor, non est qua intret charitas. Sicut videmus per setam introduci linum, quãdo aliquid suitur. Seta prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit vt introduceret charitatem. Iam facta securitate in animo, quale gaudium nobis est, vel in hoc, vel in futuro seculo? Et in hoc seculo, quis nobis nocebit plenis charitate? Quis nos, inquit, separabit à charitate Christi?*

Eccli. 25.16 Vt. Fruct. Isa. 11.3.

Isa. 66.24.

Ps. 127.1.

Rom. 8.35.

IV. Proprietas est filialis vel casti timoris, vt permaneat in æternum, iuxta illud regii psaltis. *Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi.* Cuius loci geminam intelligentiam tradit S. Augustinus libro 14. de ciuitate Dei. *Timor*, inquiens, *ille castus permanens in seculum seculi, si erit & in futuro seculo: (nam quo alio modo potest intelligi permanere in seculum seculi) non est timor exterrens à malo, qꝫ accidere potest, sed tenens in bono qꝫ amitti non potest. Vbi enim boni adepti amor immutabilis est, profectò si dici potest mali cauendi timor securus est. Timoris quippe casti nomine ea voluntas significata est, qua nos necesse erit nolle peccare, & non solicitudine*

Psal. 18.10.

Aug. 9.

infir-

infirmitatis ne forte peccemus, sed tranquillitate charitatis cauere peccatum. Aut si nullius omnino generis timor esse poterit in illa certissima securitate perpetuorum feliciumq; gaudiorum, sic dictum est, Timor Domini castus permanens in seculum seculi, quemadmodum dictum est, Patientia pauperum non peribit in æternum. Neq; enim æterna erit ipsa patientia, quæ necessaria non est, nisi ibi toleranda sunt mala: sed æternum erit, quo per patientiam peruenitur. Ita fortasse timor castus in seculum seculi dictus est permanere, quia id permanebit, quo timor ipse perducit.

Pſal.9.19.

VERVM prior commentarius anteferendus est posteriori, vtpote verbis psalmistæ, Patribusq; & Ecclesiastico dogmati magis consentaneus. Ait siquidem Iob. *Columnæ cœli contremiscunt & pauēt ad nutum eius*, In quæ verba B. Gregorius in 17. moralium. *Ipsæ*, inquit, *virtutes cœlestium, quæ Deum sine cessatione conspiciunt, in ipsa contemplatione contremiscunt*. Deinde Apostolus in prima ad Corinthios, ait *charitatem nunquam excidere*, at timor castus oritur ex charitate, eaq; crescente augetur. Ad hæc in Canonis Missæ Præfatione ipsæ *angelicæ potestates* dicuntur Deum *tremere*. Deniq; S. Bernardus epistola 190. inter errores Petri Abailardi numerat, quod senserit, *non futurum timorem in altera vita*. Est autem timor castus in beatis, non angentis timoris, vt est in hac vita, sed *admirationis*, vt loco citato ait B. Gregorius; cælites enim admirantes diuinam excellentiam & maiestatem tanto affectu ei adhærent vt etiam reformident non actualem, sed possibilem separationem, qualis absolutè fieri posset, spectata ratione naturæ. Lege Cassianum collatione 11. pulchrè exponentem, quomodo in cælis timor castus cum amore consistat.

Iob.16 11. G.c.15.

1. Cor 13.8.

C.c.13.

CAPVT VII.

Quibus medijs ad Timorem Domini perueniatur.

PRIMVM medium est Cognitio sui, quod tradit S. Bernardus in Cantica his verbis. *Volo*, inquit, *animam primum scire seipsam quod id postulet ratio & vtilitatis & ordinis. Et ordinis quia quod nos sumus primum est nobis: vtilitatis verò quia talis scientia non inflat, sed humiliat. Nam quomodo non verè humiliabitur in hac vera cognitione sui, cum se perceperit oneratam peccatis, mole huius mortalis corporis aggrauatam, carnalium desideriorum fœce infectam, cæcam, curuam, implicitam multis erroribus, expositā mille periculis, &c. Tali itaque ordine salubriter innotescit Deus, cum prius se homo nouerit*

B.serm 36. & 37.

nouerit in necessitate positum, & clamabit ad Dominum, & exaudiet eum. Sed iam demũ aduerte quomodo vtraque cognitio (Dei, & tui) sit tibi necessaria ad salutem. Nam si ignoras te, non habebis timorem Dei in te, non humilitatem. An vero sine timore Dei, & sine humilitate de salute præsumas, tu videris. Et Ser 36. paulo post. *Ergo tenetis memoria, neminem absque sui cognitione saluari, de qua animarum mater salutis humilitas oritur, & timor Domini, qui & ipse sicut initium sapientiæ est, ita & salutis. Noueris proinde te vt Deum timeas, noueris ipsum vt æquè ipsum diligas. In altero initiaris ad sapientiam, in altero & consummaris, quia initium sapientiæ timor Domini est, & plenitudo legis est charitas. Tam ergo vtraque ignorantia cauenda est tibi, quam sine timore Dei salus esse non potest.*

II. est Meditatio nouissimorum, maximè iudicii, & inferni, quod tradit S. EPHRAEM in sermone de patientia. *Semper mente*, inquit, *timorem Dei sumito, memor semper nouissimi atque tremendi illius diei, quando cœli ardore ignis soluentur, & terra cum omnibus operibus, quæ in ea sunt, comburetur. Quando astra tanquam folia decident, Sol & Luna tenebris obscurabuntur, neque dabunt lumen suum. Quando apparebit filius Dei, & de cœlis in terram descendet, cœlorumque virtutes commouebuntur: quãdo angelorum discursiones, vocesque tubarum superueniẽt: ignis in conspectu eius ardens atque comburens totum orbem. In circuitu eius tempestates maximæ, terræque motus horribiles ac fulgura, qualia nunquam euenerunt, vt vel ipsæ virtutes cœlorum tremore magno corripiantur.* Et S. Basilius, *Si quando sen-* B in Psal 33. *seris te ad aliquod cieri peccatum, in mentem reuoca nulli moralium tolerabile Christi iudicium, in quo quidem præsidet iudex in sublimi throno, astabit porro omnis creatura ad eius aduentum contremiscens. Eo singuli sistentur examinãdi de his, quæ gesserint in vitis. Eos autem, qui multa perperam in vita admiserunt, horrendi quidam circumstabunt angeli ignem expirantes, & vultum noctis similem præferentes, pro hominum mœrore atque odio. Deinde conspiciẽt baratrum in imum patens, tenebras inpermeabiles quidem illas, ignemque obscurum, causticas quidem vires habentem, luce verò destitutum. Inde vermes innumerabiles venenosos, & carniuoros semper esitantes, nunquam saturos & intollerabiles dolores morsu infligentes. Postremo omnium durissimam pœnam, probrum illud & confusionem sempiternam. Hæc tu time, & eiusmodi timore eruditus quasi freno quopiam animam tuam ad vitiosam concupiscentiã procliuem cohibe.*

III. Operam dare, vt Timor Dei sit secundum scientiam, hoc est discretior e & prudentia conditus. *Nisi enim secundũ scientiã sit*, ait S. Ambrosius in 118. psalm. *nihil prodest, imo obest plurimũ. Si quidẽ Iudæi habent zelũ Dei sed quia non habent secundũ scientiã, in ipso zelo & timore maiorẽ contrahunt diuinitatis offensam. Quod circumcidunt insalitulos suos,* A. serm. 5.

quod Sabbatha custodiũt, timorẽ Dei habent, sed quia nesciunt legẽ spiritalẽ esse, circũcidunt corpus, non cor suum. Ignem sabbatho adolere formidant, cum lex sanctificationis die libidinum ignẽ prohibeat accendi. Et quid de Iudæis dico. Sunt etiam in nobis, qui habent timorẽ Dei, sed non secundũ scientiã statuẽtes duriora præcepta quæ non possit humana cõditio sustinere. Timor in eo est, quia videtur sibi consulere disciplinæ, opus virtutis exigere: sed insciti a in eo est, quia non compatiuntur naturæ, non æstimant possibilitatẽ. Non sit ergo irrationabilis timor. Etenim vera sapientia à timore Dei incipit, nec est sapientia spiritalis
Isa. 11. 3. *sine timore Dei, ita timor Dei sine sapientia esse non debet.* Et infra. *Lege Isaiã. Vide quantis subiecerit timorẽ, vt faceret irreprehensibilem & bonũ timorem. Spiritus, inquit, sapientiæ & intellectus spiritus consilii atque virtutis spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus sancti timoris. Quantis timorẽ subiecit, vt haberet quod sequi possit? informatur per sapientiam, instruitur per intellectũ, consilio dirigitur, virtute firmatur, cognitione regitur, pietate decoratur. Tolle Timori Domini iſta, & est irrationabilis & insipiens timor. Nec otiosum est in*
Prou. 2. 5. *Prouerbiis. Tunc intelliges timorem Domini, quid est, tunc? cum sapientiã inuocaueris, & prudentiæ dederis vocem tuam, & si quæsieris illam vt pecuniam, & vt thesauros scrutatus fueris eam, tunc intelliges timorem Domini.*

Phil. 2. 15. IV. Medium, Deum semper habere præ oculis. Ita consulit Chrys. homilia octaua in epistolam ad Philippenses, cum tractat verba Apost.
2. Cor. 9. *Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Deus est enĩ qui operatur in vobis. Talem timorẽ, ait, habebat Paulus, quapropter & dixit. Metuo, ne quo pacto cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Si enim temporalia sine timore cõparari & disponi nequeunt, quanto minus spiritalia. Dic enĩ mihi, quis litteras absque timore didicit? Quis artes cuiusquam peritus factus est absque timore? Quomodo verò comparabitur iste timor? Si cogitauerimus Deũ vbiq; præsentem esse, omnia audire, omnia videre, non solũ quæ opere fiunt, & quæ dicuntur, sed & quæ in corde sunt omnia, & quæ in profundo sunt animi: iudex enim est cogitationum & consiliorum cordis. Si ita nos ipsos disposuerimus, nihil mali faciemus, nihil mali dicemus, nihil mali cogitabimus. Dic mihi, si tibi semper proximè principem standum esset, non cum timore astares? Quando comedis, cogita præsentem esse Deũ, adest enim. Quando dormiturus es, quando iraſceris, quando rapis, quando deliciaris, & quicquid tandem feceris, cogita adesse Deum, & nunquam in risũ incides, nunquã ad irã accenderis. Artifex, etiãsi peritus sit, cum timore tamen & tremore stat metuens ne ab ædificio decidat.*
Psal. 2. 12. *Et tu credidisti, multa bona patrasti, in sublime ascendisti, cauè teipsum contine, oculumque vigilantem habe ne inde decidas. Sunt enim multæ nequitiæ spiritales, quæ te deiicere conantur. Seruite Domino, cum timore, & exultate ei cum tremore.*

VIDE V. *Charitas in Deum. Cogitatio præsentiæ Dei. Diffidentia sui. Humi-*

Humilitas. Pœnitentia Profectus spiritualis. Sapientia. Virtus. Et in PANARIO *V. Conscientia scrupulo. a. Mortis metus. Timor humanus.*

V.

VERECVNDIA.

CAPVT I.

Quid sit Verecundia & quotuplex.

VERECVNDIA proprie virtus nō est, teste B Ioan. Damasceno. B. Thoma Aquinate & Philosopho, sed affectus quidā & passio, eo quod similior sit affectui, quā habitui. Damascenus ita definit libro 2 de fide orthodoxa. *Verecundia est passio timoris de turpi actu.* cum qua conuenit illa Aristotelis. *Est timor dedecoris vel infamiæ, siue veræ, siue existimatæ.* A pudore differt in hoc, auctore Donato, quod verecundia ingenuitatis cuiusdam sit & modestiæ, Vnde & in laude ponitur. Pudor vero animi sibi male conscii ob scelus aliquod perpetratum. Nos pro eodem vsurpabimus. S.Th.22.q.144 a.1. Arist.4 Eth.9. Dam.c.15.

TAM laudatus autem affectus est verecundia, vt apud S. Patres nomen virtutis meruerit. *Pulchra igitur virtus verecundia,* inquit B. Ambrosius libro primo de officiis, *& suauis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus.* Et S. Bernardus in Cantica. *Porro verecundiam intellige, tanquam colorem in facie, quod hæc potissimum virtus & venustatem ingerat, & augeat gratiam.* Nec hanc nomenclaturā B. Thomas omnino ei detrahit, nam ait. *Communiter dicitur virtus, omne quod est bonum & laudabile in humanis actibus vel passionibus: & secundum hoc quandoque verecundia dicitur virtus, cum sit quædā laudabilis passio.* Arist. 2.Eth. c. 7. A.c.18. Bern. serm. 40. S. Th.1.c.16.

BIPARTITAM autem ipsa S. scriptura facit Verecundiam vel pudorem; honestum & vitiosum: honestum qui est de malo, quo pudet aliquem perpetrati mali, vitiosum vero, qui est de bono, quo quēpiam pudet operis boni. *Pro anima tua,* inquit Ecclesiasticus, *nō confundaris dicere verum. Est enim confusio adducens peccatum & est confusio adducens gloriā & gratiā.* Vnde B. Gregorius in Ezechielem. *Sicut verecūdia laudabilis est in malo, ita reprehēsibilis est in bono. Erubescere enim malū sapiētiæ est, bonū verò erubescere fatuitatis. Vnde scriptum est. Est confusio adducēs peccatū, & est confusio adducens gloriam. Qui enim erubescit pœnitendo mala quæ fecit, ad vitæ libertatē peruenit. Qui verò erubescit bona facere, à statu rectitudinis cadit, atque ad damnationem tendit. sicut per redemptorē dicitur Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cū venerit in maiestate sua.* Et S. Bernardus in epistola ad Eustachium pseudo episcopum. *O verecundia expers rationis, inimica salutis, totius ignara honoris &* Eccl.4.24. G.hom.10. Luc.9.26. B. ep.185.

honestatis. Hæc plane illa, quam Sapiens loquitur, confusio adducens peccatum.
Ps.50.6. *Itane verecundũ est homini vinci à Deo, & probro ducitur humiliari sub potentima manu altissimi? Non ita rex ille gloriosus Dauid. Tibi soli, inquit, peccaui, & malum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.*
Eccl.4.24. *Summum victoriæ genus diuinæ cedere maiestati, & authoritati matris Ecclesiæ non reluctari, summus honor & gloria. Operuersitas, non pudet inquinari, & ablui pudet? Est Pudor iuxta sapientem adducens gloriam, si videlicet peccare pudeat.* De hoc noxio pudore plura vide in nostro PANARIO V. *Pudor noxius.*

CAPVT II.

De verecundiæ laudatæ proprietatibus.

PRIMA Proprietas est, quod deceat maximè iuuenilem ætatem. *Vt enim,* inquit S. Ambrosius, *in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas,*
A.1.off.c.17. Ib.c.19. *ita in adolescentibus verecundia velut quadã dote commendatur naturæ.* Et iterum. *Verecundia cum sit omnibus ætatibus, personis, temporibus & locis apta, tamen adolescentes, iuuenilesque annos maximè decet.* Et B. Bernardus in
B.serm.86. Cantica. *Hanc verecundiam,* inquit, *libet quasi speciosum florem decerpere, nostrisque apponere adolescentibus: non quia non sit, & in prouectiori ætate omni studio retinenda, quæ est certe omniũ ornatus ætatũ, sed quod tenera gratia*
A.4.cth.29. *verecũdiæ in teneriori ætate amplius pulchrius q; eniteat.* Et Philosophus in quarto de moribus. *Non ad quãuis ætatem affectus verecundiæ, sed adiuuenilem accõmodatur. Censemus enim eos, qui huius ætatis sunt verecundos esse oportere: vt cũ non sine perturbatione viuant, multũ q; ob hoc peccent, à verecũdia prohibeantur delinquere. Atq; laudamus quidẽ iuuenes verecũdos. sed seniores nemo ideo laudat, quia censemus eos nihil eorum agere, vnde verecundia*
S. ep. 11. *emergere solet.* Deinde Seneca ad Lucilium. *Locutus est mesũ amicus tuus, bonæ indolis. Vbi se collegit, verecundiam (bonum in adolescente signum) vix potuit excutere: adeo illi ex alto suffusus est rubor.* Et paulo post. *Inter hæc & ruborem esse scio, qui grauissimis quoq; viris, subitus offunditur. Magis quidem in iuuenibus apparet, quibus & plus caloris est, & tenera frons: nihilominus veteranos & senes tangit. Nihil erat mollius ore Pompeii: nunquã non coram pluribus erubuit. Nam vt quidã boni sanguinis sunt, ita quidam incitati & mobilis, & cito in os prodeuntis. Nihil horũ vitari potest, nõ magis quã accersi.*

II. est, quod mulieres quantumuis ætate affectas plus deceat quam viros. Vnde B. Ambrosius lib. 1. de Abraham, expendẽs dictũ angeli. *Vbi*
A.5.5. Gen.18.9. *est Sara vxor tua? Qui respondit & dixit: Ecce in tabernaculo est. Nũquid,* ait, *ignorabat Dominus, qui in posterioribus Sodomorũ futura excidia denũciat, vbi Sara esset? Sed docere nos voluit, quantus pudor esse debeat fœminarũ, ne procacioccursu hospitũ in se oculos inflectãt, sed salua verecũdia ministeriũ suum*

exerce-

exerceant. Vnde & S. Paulus de coniugatis feminis scribens. *Volo*, inquit, *viros orare in omni loco. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se.* Inter feminas autem dicta virtus maxime decet Virgines. *Virginitatis enim dos quædam*, ait Ambros. de institutione Virginis, *est Verecundia, quæ commendatur silentio.* Refert Stobæus, Demadis celebrari apophtegma verecundiam in muliere pulchritudinis arcem obtinere. 1. Tim 2.8. A. c.1. S.serm.72.

III. Est, quod natura ipsa sit magistra verecundiæ. *Hæc ipsa natura*, inquit idem S. Ambrosius, *nos docet quæ perfecte quidem omnes partes corporis nostri explicauit, vt & necessitati consuleret, & gratiam venustaret. Sed tamen eas, quæ decoræ aspectu forent, in quibus formæ apex quasi in arte quadam locatus, & figuræ suauitas, & vultus species emineret, operandiq; vsus esset parator; obuias atq; apertas reliquit: eas verò, in quibus esset naturalis obsequium necessitatis, ne deforme sui præberent spectaculum, partim tanquam in ipso amandauit atq; abscondit corpore, partim docuit & suasit tegendas. Nonne igitur ipsa natura est magistra verecundiæ? Ergo naturæ opifex sic nostræ studuit verecundiæ, sic decorum illud & honestum in nostro custodiuit corpore, vt velut ductus quosdam aquæ, exitus cuniculorum nostrorum post tergum relegaret, atq; ab aspectu nostro auerteret, ne purgatio ventris visum oculorum offenderet. De quo pulchre Apostolus ait. Quæ videntur, inquit, membra corporis infirmiora, necessaria sunt. Et quæ putamus ignobiliora esse membra corporis his abundantiorem honorem circumdamus, & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent. Etenim imitatione naturæ industria auxit gratiam.* A.I.off.c.18. 1.Cor.12 22.

IV. Prima Sedes Verecundiæ est in fronte, vnde effrontes, & perfricare frontem, dicuntur, qui omnem pudorem deposuerunt. Ita S. Augustinus de Verbis Apostoli. *In fronte illam* (crucem) *figat, vbi sedes pudoris est, ibi omnino, ibi, in quo membro erubescitur.* S. Ambrosius de obitu Valentiniani Imperatoris ponit eam in genis. *Istæ*, inquit, genæ *sunt, in quibus solet nitere verecundia, pulchritudo fulgere, in quibus aut flos iuuentæ, aut perfectæ ætatis insigne est.* In iisdem locat S. Bernardus, exponens verba illa in Canticis Salomonis. *Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis.* Atq; è gentilibus Plinius naturalis historiæ libro 11. *Pudoris*, inquiens, *in malis sedes.* A.serm.8. A.in orat. Cant.1. B.serm.40. Psal.c.37.

V. Est quoq; seruanda verecundia in voce, in modo loquendi & canendi. *Verecundia*, inquit Ambrosius, *non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus, ne modum progrediaris loquendi, ne quid indecorum sermo resonet tuus. Speculum enim mentis plerumq; in verbis refulget. Ipsum vocis sonum libret modestia, ne cuiusquam offendat aurem vox fortior. Denique in ipso canendi genere prima disciplina verecundia est, imò etiam in omni vsu loquendi,* A.I. off.c 17.

quenas, vt sensim quis aut psallere, aut cancre, aut postremo loqui incipiat, vt verecunda principia commendent processum. Silentium quoq; ipsum, in quo est reliquarum virtutum otium, maximus actus verecundiæ est. Denique si aut infantiæ putatur, aut superbiæ, probro datur: si verecundiæ laudi ducitur. Et infra. *Vox ipsa non remissa, non fracta, nihil femineum sonans, qualem multi grauitatis speciem simulare consuerunt. Sed formam quandam & regulam ac succum virilem reseruans. Hoc est enim pulchritudinem viuendi tenere, conuenientia cuiq; sexui & personæ reddere. Hic ordo gestorum optimus, hic ornatus ad omnem actionem accommodus. Sed vt molliculum & infractum, aut vocis sonum, aut gestum corporis non probo, ita neq; agrestem ac rusticum. Naturam imitemur. Eius effigies, formula disciplinæ, forma honestatis est.*

b.c.19.

A. ib.c.18.

VI. Est & *in oculis verecundia*, ait idem, *vt nec videre viros femina nec videri velit. Hic* (pudor) *in ipso cognitionis ingressu Domini matrē commendat legentibus, & tanquam testis locuples, dignam quæ ad tale munus eligeretur, astruit, quod in cubiculo, quod sola quod salutata ab angelo tacet, & mota est introitu eius, quod ad virilis sexus speciem peregrinam turbatur aspectus Virginis. Itaq; quamuis esset humilis, pra verecundia tamen non salutauit, nec vllum responsum retulit, nisi vbi de suscipienda Domini generatione cognouit, vt qualitatem effectus disceret, non vt sermonem refelleret.*

Luc.1.28.

Ibid.

VII. *In ipsa quoq; oratione*, Pergit AVCTOR, *nostra multum verecundia placet, multum conciliat gratia apud Deum nostrum. Nonne hæc prætulit publicanum, & commendauit eum, qui nec oculos audebat ad cœlum leuare? Ideò iustificatur magis Domini iudicio, quam ille pharisæus, quem deformauit præsumptio. Ideoq; oremus in incorruptione quieti & modesti spiritus, qui est ante Deum locuples vt ait Petrus. Diues est modestia, quia portio Dei est. Paulus quoq; orationem deferri præcepit cum verecundia & sobrietate. Primam hanc & quasi præuiam vult esse orationis futuræ, vt non glorietur peccatoris oratio, sed quasi colore pudoris obducta, quo plus defert verecundiæ de recordatione delicti, eò vberiorem mereatur gratiam.*

Luc 18.14.

1.Pet.3.4.

2.Tim.2.9.

bid.

VIII. *Est etiam*, ait idem Pater sanctus, *in ipso motu gestu, incessu tenenda verecundia. Habitus enim mentis in corporis statu cernitur. Hinc homo cordis nostri absconditus, aut leuior, aut iactantior, aut turbidior, aut contrà grauior & constantior, & purior, & maturior æstimatur. Itaq; vox quædam animi est corporis motus. Meministis filij quendam amicum, cum sedulis se videretur commendare officijs, hoc solo tamen in clerum à me non receptum, quod gestus eius plurimum dedeceret. Alterum quoq; cum in clero reperissem, insistisse me, ne vnquam præiret mihi, quia velut quodam insolentis incessus verbere oculos feriret meos. Idq; dixi, cum redderetur post offensam munera; Hoc solum excepi. Nec fefellit sententia. Vterq; enim ab Ecclesia recessit, vt qualis incessu prodebatur, talis perfidia animi demonstraretur. Namq; alter Arianæ infestationis*

tioni, tempore fidem deseruit, alter pecuniæ studio, ne iudicium subiret, Sacerdotem se nostrum negauit. Lucebat in illorum incessu imago leuitatis, species quædam scurrarum percursantium. Motum natura informet. Si quid sane in natura vitij est, industria emendet: vt ars desit, non desit correctio.

IX. *Cauendum est*, addit idem, *multo magis ne quid turpe ore exeat: hoc* Ibid.
enim grauiter coinquinat hominem. Non enim cibus inquinat hominem, sed iniusta obtrectatio, sed verborum obscœnitas. Hæc etiam vulgo pudori sunt. In nostro verò officio, nullum verbum quod inhoneste cadat, non incutiat verecundiam. Et non solum nihil ipsi indecorum loqui, sed ne aurem quidem debemus huiusmodi præbere dictis; sicut Ioseph ne incongrua suæ audiret verecundiæ, Gen. 39. 12.
veste fugit relicta; quoniam quem delectat audire, alterum loqui prouocat. Intelligere quoque quod turpe sit, pudori maximo est. Spectare verò, si quid huiusmodi fortuito accidat, quanti horroris est? Quod ergo in alijs displicet, nunquid potest in seipso placere?

X. Proprietas est, vt verecundus sit vestitus, de quo noster morum Ibid. c. 19.
magister non tacuit. *Vt artifex in materia commodiore*, inquit, *melius operari solet sic verecundia in ipso quoq; corporis decore plus eminet: ita tamen vt etiam ipse non sit affectatus decor corporis, sed naturalis, simplex, neglectus magis, quam expetitus, non pretiosis & albentibus adiutus vestimentis, sed communibus, vt honestati vel necessitati nihil desit, nihil accedat nitori.*

XI. est Amare secretum, vt notauit S. Bernardus in Cantica sermo- B. serm. 86.
ne extremo ante mortem in Cantica conscripto. Exponens enim ver- Cant. 31.
ba illa. *In lectulo meo per noctes quæsiui, quem diligit anima mea. Verecundia tibi*, ait, *si aduertis, & loco signatur & tempore. Quid tam amicam verecundo animo quàm secretum? Porrò secretum & nox & lectulus habet. Deniq; orare volentes iubemur intrare cubiculum, vtiq; Secreti gratia. Id quidem ad cautelam, ne coram orantibus laus humana orationis furetur fructum, frustretur effectum.* Sed *doceris nihilominus*, addit, *verecundiam sententia hac. Quid tam proprium verecundiæ, quàm proprias vitare laudes, vitare iactantiam?* Eodem collineant, quæ sermone 40. de Sponsa verecunda solitudinem cum turture amante conscribit. *O sancta anima*, inquit, *Sola esto, vt Soli omnium serues teipsam quem ex omnibus tibi elegisti. An nescis verecundum te habere sponsum, & qui nequaquam suam velit tibi indulgere præsentiam præsentibus cæteris?*

XII. Et postrema sit primo loco verecundari seipsum. Quam multi Sapientũ apud Ethnicos tradiderũt, imprimis Pythagoras his verbis:

Πρῆξες δ' αἰσχρὸν πότε μήτε μητ' ἄλλῳ,
Μήτ' ἰδίᾳ, πάντων δὲ μάλις αἰσχύνεο σεῦτον.

Facies autem turpe vnquam nihil, neq; cum alio,
Neq; solus: omnium autem maximè verecundare teipsum.

LAER-

L.c.5. LAERTIVS quoque libro 5. de Philosophorum vitis scribit Demetrium Phaleræum solitum monere adolescentes, vt domi parentes, in via obuios, in solitudine seipsos reuererentur, sic enim fore vt facilè à peccato deterreantur. Stobæus in sermonibus suis Democrito præclaram hanc tribuit gnomen. *Malum, etiamsi solus fueris, neq; dixeris, neque feceris Discè autem teipsum multo magis, quam alios reuereri.* Et Theophrasto. *Reuerere teipsum, & non erubescès coram aliis.* Et Musonio. *Verecundia apud omnes dignus habeberis, si primum teipsum vereri incæperis.* Patres prisci hanc proprietatem maximè exigunt à Virginibus. *Vera & tota & pura Virginitas*, ait Tertullian. in libro de velandis Virginibus, *nihil magis timet, quam semetipsam.* Et S. Basil. de vera virginitate. *Virgo sola quoque nullo hominum teste, nihil, quod Sponso suo indignum sit, agere vllaratione patietur. Etsi enim adsit nemo, ipsa tamen sibi Virgo adest, debetq; præ omnibus seipsam reuereri, suamq; conscientiam.*

5. fer. 2. & 31.

CAPVT III.

De præstantia & effectis Verecundiæ.

Eccl 4.24. PRÆSTANTIAM, Salutaremq; Verecundiæ fructum Sapiens imprimis in superiori gemini pudoris discrimine patefecit, cum dixit vitiosum parare viam ad peccatum, laudatum verò ad gratiam & gloriam, *Est*, inquiebat, *confusio adducens gratiam & gloriam*, qualem gloriam consecuti sunt omnes Martyres, eorumq; Princeps Christus, de quo Apostolus ad Hebræos scripsit, quod *proposito sibi gaudio sustinuit crucē, confusione contempta, atque in dextra sedis Dei sedet.* Et ad Philippenses, cum dixisset eum *humiliasse se vsq; ad mortem crucis*, qua nihil ad pudefaciendum & confundēdum excogitari potuit ignominiosius, mox subiecit de gloria ex confusione secuta. *Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen.* Deinde ipse Christus Dominus apud B. Lucam ait. *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, & Patris & Sanctorum angelorum.* Vnde à contrario sensu sequitur. Qui verò meos sermones non erubuerit, sed sermones Tyrannorum cogentium ad idolatriam, hunc filius hominis nō pudore, sed honore & gloria afficiet, cum venerit in maiestate sua, & Patris & Sanctorum angelorum.

Hebr.12.3.

Phil.2.9.

Luc.9.26.

Ac.18. EASDEM verecundiæ laudes prosecuti sunt & S. Patres. S. Ambrosius lib.1. de Officiis, *Est*, inquit, *verecundia pudicitiæ comes, cuius societate castitas ipsa tutior est. Bonus enim regendæ castitatis pudor est comes, qui si se prætendat ad ea quæ prima pericula sunt, pudicitiā temerari non sinat. Magna modestia,*

modestia, quæ cum sit etiam sui iuris remissior, nihil sibi vsurpans, nihil vindicans, & quodammodo intra vires suas contractior, diues est apud Deum, apud quem nemo diues. Diues est modestia, quia portio DEI est. Et infra. *Ordo quidã vitæ nobis tenendus est, vt à verecundia prima quædam fundamenta ducãtur, quæ socia ac familiaris est mentis placiditati, proteruiæ fugitans, ab omni aliena luxu, sobrietatem diligit, honestatem fouet, decorum illud requirit.* Et lib. 2. de Cain & Abel. *Cain dicitur. Peccasti? quiesce. Omnia docet Deus: primum ne pecces, vt in Adam monuit. Secundo si peccaueris, quiescas, vt in Cain docẽs. Erubescere enim debemus, & condemnare peccatum, non defendere: quoniam pudore culpa minuitur, defensione cumulatur. Sit saltem verecundia, vbi non est absolutio. Inde illud. Iustus in exordio sermonis accusator est sui. Et iterum ab ipso Domino alibi dictum est. Dic iniquitates tuas, vt iustificeris, Quanta pudoris gratia, vt iustitiam teneat verecundia, quam culpa reatus abstulerit.* De- S. Bernardus in Cantica. *Quid amabilius verecundo adolescente? quam pulchra hæc, & quam splendida gemma morum in vita & vultu adolescentis, quã vera & minimè dubia bonæ nunciaspei, bonæ indolis index? Virga disciplinæ est illi, qui pudendis aspectibus imminens lubricæ ætatis motus, actusq; leues coerceat, comprimat insolentes. Quid ita turpiloquii, & omnis deinceps turpitudinis fugitans? soror continentiæ est. Nullum æquè manifestum indicium columbinæ simplicitatis, & ideo etiam testis innocentiæ. Lampas est pudica mentis iugiter lucens, vt nil inest turpe vel indecorum residere attentet, quod nõ illa ilicò prodat. Ita expunctrix malorum, & propugnatrix puritatis innatæ specialis gloria conscientiæ, & famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus, & insigne totius honesti. Rubor ipse genarum, quem forte inuexerit pudor, quantum gratiæ & decoris suffusio afferre vultui solet? Vsq; adeo genuinum animi bonum verecũdia est, vt & qui male agere non verentur, videri tamen verecundentur, dicente Domino Omnis qui malè agit, odit lucem.*

Lib. c. 43.

Id. c. 7.

Prou. 18. 17.

Isa. 43. 26. iuxta 70.

B. serm. 86

Ioan. 3. 20.

Eodem pertinet quod S. Gregorius Nazianzenus in oratione aduersus mulieres, DEVM inducit loquentem, *cum tanta inter homines vt fama fert, esset perturbatio, vt optimi à sceleratissimis nullo modo internosci possent. Haud quaquam*, inquit *DEVS, æquum est bonos ac malos eadẽ gloria frui, sic enim vitium indies augeretur. Quocirca præclarum signum ipsis imponam, quo perspicuè cognosci queat, quis bonus, quis malus sit. Hac oratione habita*, ait Nazianzenus, *bonorum quidem genas rubore tinxit, suffuso scilicet pelli sanguine, quoties turpitudo aliqua animum adoriri pararet. Quem etiam ipsum mulieribus, quia & rariori cute, & molli pectore sunt, vberius infudit. At verò malis sanguinem condensauit, immotumq; intus tenuit, eoq; efficitur, vt ad nullam turpitudinem erubescant.* Idem in oratione de moderatione in disputatione seruanda, ait, *nullum maius adiumentum ad virtutem excogitari posse verecundiæ lege.*

M. Serm. 41. NON absimilia sunt, quæ celebres apud Ethnicos Philosophi, de verecundia prodiderunt. SOCRATES teste Maximo, hortabatur iuuenes, vt tria haberent. *In animo prudentiam, in lingua silentium, in vultu verecundiam.* Diogenes, auctore Laertio, videns adolescentulum inhonesto dicto erubescentem. *Confide*, inquit, *fili, hicce virtutis color est.* Pythias Aristotelis F. interrogata, quis color esset pulcherrimus? teste Stobæo, respondit, *qui per verecundiam ingenuis oboritur.* M. Cato, vt refert Plutarchus, aiebat, *sibi magis placere iuuenes qui erubescerent, quam qui pallescerent*, quod rubor arguat probam indolem, pallor non item.

L. in vitis.

P. in apopht.

C. 1. offic. M Tullius scribit de Officiis, sine verecundia, *nihil rectum, nihil honestum esse posse.* Et in Partitionibus Oratoriis, Verecundiam esse, *virtutum omnium custodem, dedecus fugientem & laudem maximam consequentem.* Et 2. de Finibus *cupiditatis moderatorem esse pudorem.* Seneca quoq; ad Lucilium, monet *nutriendum adolescentis pudorem, qui quamdiu in animo eius duraverit, aliquis*, inquit, *erit bonæ spei locus.*

S. ep. 25.

CAPVT IV.

Media ad complectendam fouendamq; Verecundiam.

PRIMVM Medium esto, Considerare exempla eorum, qui hac virtute excelluerũt, cuiusmodi multa exstant in solis diuinis Scripturis. 1. sit Sem & Iaphet, qui vt cognouerunt parentem in tabernaculo iacere nudatum, vultu auerso post terga nuditatem eius contexerunt, vnde & magnæ benedictionis beneficium promeruerunt. Quod exemplum perpendens S. Ambrosius in libro de Noe & arca. *Littera*, inquit, *euidentem pietatis expressit aspectum, quod nudatum amictu patrem boni filii videre cauerunt, ne paterna reuerentia, vel ipso minueretur aspectu. Siquidem etiam tacito vultu pietas frequenter offenditur. Vnde etiam Romæ vetus fuisse vsus dicitur, ne filii cum parentibus, & maxime puberes intrarent lauacrũ.* Addit in libro de Officiis primo. *Licet pleriq; se & in lauacro, quantum possunt, tegant, ne vel illis, vbi nudum totum est corpus, huiusmodi intecta sit portio. Sacerdotes quoq; veteri more, sicut in Exodo legimus, braecas accipiebãt, sicut ad Mosen dictum est à Domino. Et facies illis braccas lineas, vt tegatur turpitudo pudoris, à lumbis vsq; ad femora erunt, & habebit eas Aaron & filii eius, cum intrabunt in tabernaculum testimonii, & cum accedent sacrificare ad aram sancti, & non inducent super se peccatum, ne moriantur.*

Gen. 9. 22.

A. c. 31.

Id. c. 18.

Ioan. 28. 42.

2. Est Moysis, de quo S. Paulus ad Hebræos ait, quod maiores diuitias æstimarit thesauro Ægyptiorum improperium Christi. Quod considerans idem Ambrosius in psalmum 118. *Moyses*, ait, *noluit rex esse, cum posset, sed opprobrium Christi thesauris Ægypti arbitratus est præferendũ, sed fugiendo potentiam potentior factus est. Factus est enim in Deum regi Pharaon*

Heb. 11. 24. A. serm. 2.

raoni hoc est, regi terribilis, quem rex timeret. Et tu si vis, tanquam Deus peccatoribus esse terrori, Regibus reuerentia, &c. contemne quæ seculi sunt, & Dominicæ passionis opprobrium, contende omnibus præferre diuitijs. Opprobrium dico, quod illis videatur opprobrium, hoc est, Iudæis scandalum, Gentibus stultitia, nobis autem virtus Dei atq; Sapientia.

3. Est Ioseph patriarchæ, de quo in Genesi. *Ioseph quoque*, inquit idem Pater primo de Officiis, *cum somniasset, quod Sol & Luna & stellæ adorarent eum, sedulum tamen obsequium deferebat Patri: castus ita vt ne sermonem quidem audire vellet nisi pudicum: humilis vsq; ad seruitutem, verecundus vsq; ad fugam, patiens vsq; ad carcerem, remissor iniuriæ vsq; ad remunerationem. Cuius tanta verecundia fuit, vt comprehensus à muliere, vestem in manibus eius fugiens mallet relinquere, quam verecundiam deponere. Moyses quoq; & Ieremias electi à Domino, vt oracula Dei prædicarent populo, quod poterant per gratiam, excusabant per verecundiam.* Gen. 39. 12. A. c. 17.

4. Susannæ apud Danielem. *Tacebat*, inquit idem, *in periculis Susanna. & grauius verecundiæ, quam vitæ damnum esse putabat, nec arbitrabatur periculo pudoris tuendam Salutem. Deo soli loquebatur, cui poterat casta verecundia eloqui, refugiebat ora intueri virorum. Est enim & in oculis verecundia, vt nec videre viros femina, nec videri velit.* lb. c. 18. Dan. 13. 35.

5. Elizabeth. S. Ioannis Baptistæ matris. De qua idem in Lucam ita scribit. *Magna sanctis cura est verecundiæ, vt plerumq; in ipsis pudor voto sit, sicut hoc loco aduertimus Sanctam Elizabeth, quæ vtiq; filios habere cupiebat, occultantem se mensibus quinq;. Quæ causa occultationis nisi pudoris? Est enim vnicuiq; officio præscripta ætas, & quod tempore decet, tempore non decet, auiq; mutatio facti vniuscuiusq; mutat sæpe naturam. Sunt etiam ipsi quædam tempora præscripta coniugio, quando dare operam liberis sit decorum, dum anni vigent, dum suscipiendorum liberorum spes est.* Et infra. *Merito Sancta Elizabeth, erubescebat gratiã, etsi non cognosceret culpã. Nã etsi concepit de viro, tamẽ partus sui erubescebat ætatem: & rursus caruisse sese gaudebat opprobrio. Hoc igitur opprobriũ cõsolatur sui pudore sublatũ eo pudore, vt dixi, quod pudebat eam propter ætatem.* De Verecundia S. Mariæ Virginis supra diximus. Luc. 1. A in Lucam c. 1. Cap. 5.

ALTERVM Medium est intemperantium hominum vitare consortia. Est eiusdem sæpe dicti S. Ambrosij. *Habet sane*, ait, *suos scopulos verecundia, non quos ipsa inuehit, sed quos sæpe incurrit, si intemperantium incidamus consortia, qui sub specie iucunditatis venenũ infundunt bonis. Hi si assidui sint & maximè in conuiuio, ludo ac ioco, eneruant grauitatẽ illam virilem. Caueamus itaq; ne dum relaxare animum volumus, soluamus omnem harmoniã quasi concentum quendã bonorũ operum. Vsus enim cito inflectit naturam. Vnde quam prudenter factis conuenire Ecclesiasticis, & maximè ministrorum officiis arbitror, declinare extraneorum conuiuia, vel vt ipsi hospitales sitis* A 1. off. c. 20.

peregrinantibus, vel vt ea cautione nullus sit opprobrio locus. Conuiuia quippe extraneorum occupationes habent, tum etiam epulandi produnt cupiditatem. Surrepunt etiam fabulæ frequenter de Seculo, ac voluptatibus, claudere aures non potes, prohibere putatur superbiæ. Surrepunt etiam prater voluntatem pocula. Melius est tuæ domui semel excuses, quam alienæ frequenter: & vt ipse sobrius surgas, tamen ex aliena insolentia condemnari non debet præsentia tua. Simile medium præscribit feminis Gregorius Nazianzenus in paræneticocarmine ad Olympiadem. *Quod ad vitæ occupationes attinet, radio & lanæ operam da, atq; in oraculorum sacrorum meditatione versare. Externa negotia viro committe. Noli pedem tuum limine crebro efferre, nec ad publicos ludos, turbamque inconditam proficisci. Id enim pudorem verecundis etiam excutit, oculosq; oculis iungit. Pudoris autem iactura flagitiorum omnium certissima est parens. Ad honestos autem & laudabiles cœtus cum prudentibus feminis te conferas iubeo: vt egregium aliquem sermonem in animo tuo insculpas, quo vel vitia tua deleas, vel virtutes arctius amplectaris. Domus tibi vrbis ac nemorũ instar sit. Ne aspectus tui copiam alijs facias, quam propinquis tuis, ijsq; grauibus & honestis, & Sacerdoti, ac senectute iuuentuti præstantiori. Sed & illud te admonitum velim, vt nec ad nuptiale, nec ad natalitium conuiuium properes, vbi & perpotatur, & saltatur, & ridetur, ac deniq; infacetis facetijs indulgetur. Hæc enim eiusmodi sunt, vt vel pudicum pectus delinire ac demulcere queant non secus ac Solis radius ceram quam citissimè penetrans. Cura præterea, vt virgineus pudor egregium sub palpebris tuis ruborem marito fundat, vtq; etiam ad hominum aspectum erubescas, oculos cæcos, superciliumq; humi depressum habens.* Hæc ille, aliaque plura.

PLVRA media vel remedia offendes in PANARIO. V. *Immodestia, & Pudor noxius.*

VERITAS.

De definitione Veritatis.

VERITAS vocem bifariam vsurpare possumus. Vno modo, quatenus ea aliquid appellatur verum. Quo significatu non est virtus, sed obiectum potius vel finis virtutis. Ita apud S. Ioannem Christus dicit spiritum sanctum nos docturum *omnem veritatem*, hoc est, omnem veram doctrinam, & nos dicimur profiteri veritatem fidei Catholicæ. Altero modo, quatenus aliquis verum eloquitur & non mentitur. Et hoc sensu est virtus, quia verum loqui est bona & laudabilis actio. Ita Apostolus ad Ephesios scripsit.

Ioan. 16, 13.

Eph. 4, 25.

scripsit. *Deponentes mendacium loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo.* Et Dauid in psalmis. *Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.* Nos vtroque significatu, propter affinitatē quā inter se habent, vsurpabimus: nam, vt alicubi S. Thomas commonefecit, *quia moralia in quantum sunt à nobis cognita circa nos sunt, & ad nos pertinent, secundum hoc veritas doctrinæ potest ad hanc virtutem pertinere, & quæcunque alia veritas, qua quis manifestat verbo vel facto, quod cognoscit.* Idem vero S. Doctor Veritatem, qua virtus est, conuenienter doctrinæ Philosophi in libro quarto de moribus, ita definit. Veritas est virtus, *qua aliquis & vita & sermone demonstrat qualis est, & non alia, quam circa ipsa sint, nec maiora, nec minora.* Cum quo consentit, quod S. Augustinus scripsit in psalmum quintum, ad verba. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Si hoc dicitur,* inquit, *quod est, verum dicitur; si autē hoc dicitur, quod non est, mendacium est.* Et libro 2. Soliloquiorum post longam disquisitionem de natura veri. *Ergo illud dico,* inquit, *& sic definio, nec vereor, ne definitio mea ob hoc improbetur, quod nimis breuis est. Nam verum mihi videtur esse id quod est.* Imo consentit formula loquendi Christi Domini apud Matthæum. *Sit sermo autem vester, est, est, non non,* Atque etiam B. Pauli in altera epistola ad Corinth. *Aut quæ cogito,* ait, *secundum carnem cogito, vt sit apud me EST & NON. Fidelis autem Deus quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo EST & NON.*

Psal. 14. 2.

Tho. 22. q. 109. a. 9. ad. 3.

Ibid.

Arist. c. 7.

A. c. 5.

Matt. 5. 37. 2. Cor. 1. 17.

CAPVT II.

De excellentia & dignitate Veritatis.

EXCELLENTIAM veritatis, siue virtutem, siue veram doctrinam vitæ congruentē ea intelligamus, inde elicere possumus, quod Deus in psal. dicatur. *Deus veritatis* & spiritus sanctus apud B. Ioan. *Spiritus veritatis.* Et Christus ipse hoc nomine se cōpellarit dicens. *Ego sum via, veritas & vita,* atque etiam coram præside Pilato palam contestatus sit se veritatis docendæ & diuulgandæ causa in hunc mundum venisse. *Ego,* inquiens, *in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.* Quod dictum admiratus Pilatus dixit; *Quid est veritas?* Hinc postea S. Ioannes scripsit; *Gratia & veritas per Iesum Christū facta est,* Præclarum quoque illud præconiū est Regis Dauidis in psalmis, quod *Veritas Domini maneat in æternum.* Et trium iuuenū corporis regii Darii custodū certamen, in quo vicit eousque tertii sententia omnibus præferentis veritatem, vt omnes populi acclamarint & dixerint. *Magna est veritas & præualet.* Rex autem dixerit victori; *Pete, si quid vis amplius, quā quæ scripta sunt, & dabo, secundum quod es inuentus sapientior proximis, & proximus mihi sedebis, & cognatus meus vocaberis.*

Psal. 30. 6. Ioan. 14. 6.

Ioan. 18. 37.

Ioan 1. 17. psal. 116. 2.

3 Esd. 4. 41.

EANDEM excellentiam agnouerunt vetusti Patres. Clemens Alexandrinus de Græcæ philosophiæ veritate ita scribit. *Cum sit singularis veritas quæ in græca apparet Philosophia quæ verè quidem est veritas, quomodo sol illuminans colores & album & nigrum, ostendit qualis sit vnusquisque eorum: sic ipsa quoq; refellit omnem sermonis probabilitatẽ. Merito ergò à Græcis quoq; acclamatum est. Principium magnæ virtutis est Regina veritas.* C.6.Strom. Tertullianus de virginibus velandis. *Veritati nemo præscribere potest, non spatium temporum, non patrocinia personarum, non priuilegium regionum.* Et paulo post. *Si semper Christus & prior omnibus, aquè veritas sempiterna & antiqua res.* T. initio. Et libro de anima. *Cui veritas cõperta sine Deo, cui Deus cognitus sine Christo? cui Christus exploratus sine spiritu sanctõ, cui spiritus sanctus accõmodatus sine fidei sacramento?* Hinc liquet veritatem esse donum Dei, quod etiam Lactantius libro septimo diuinarum institutionum agnouit, cum ait. *Non nisi eius est scire veritatem, qui sit doctus à Deo. Neque enim potest aliter repudiare quæ falsa sunt; eligere ac probare quæ vera, sed si vel casu id efficeret, certissimè Philosopharetur. & quamuis non posset diuinis testimoniis illa defendere, tamen se ipsa veritas illustraret suo lumine.* L.c.7. Cum quo conuenit, quod libro primo scripsit in hæc verba. *Veritatis ipsius tãta vis est, vt nemo possit esse tam cæcus, qui non videat ingerentem se oculis diuinam claritatem.* Id.l.5. S. Gregorius Nazianzenus in oratione de Pace. *Omnium rerum fortissima est veritas, vt cum Esdra censeo.* Et in oratione de seipso, cũ falso eius fama à quibusdam traduceretur. *Quid verò mea,* inquit, *interest, qui rei veritatem magis curo, immò solum curo? hoc enim vel me condemnauerit vel absoluerit, hoc miserum vel beatum reddiderit. At quid aliis videatur, nihil ad nos, quemadmodum nec alienum somnium.* G.orat.23. 3.Esd.3. Id.ad Constan. S. Ambrosius in psal. 118. exponens verba illa. *Principium verborum tuorum veritas.* Cũ principium ait, *verborum Dei veritas sit, veritas vtique fidei fundamentum est. Primum enim oportet vt credam veræ esse Dei summi, quæ in diuinis scripturis legimus oracula, secundum est, virtutem eorũ pleniore cognitione discamus.* A.serm.20. H.in apol. S. Hieronymus aduersus Ruffinum inter Pythagoræ sententias refert hanc. *Post Deũ veritatẽ colendã, quæ sola homines Deo proximos faciat.* Id. ep.128. Et ad Fabiolã, de veste sacerdotali. *Quod dicitur in ipso Rationali δήλωσις esset & ἀλήθεια. id est manifestatio, atque doctrina vel veritas hoc ipsum significat, quod nunquam in Dei ratione mendacium sit: sed & ipsa veritas multis signis & argumentis monstretur hominibus, vsque ad mortales veniat.* Et in proœmio commentariorum libro 5. in Ierem. *Veritas claudi & ligari potest, vinci non potest, quæ & suorum paucitate contenta est, & multitudine hostium non terretur.* H.6.24. B. Augustinus de vera religione. *Quid admirabilius, quid speciosius ipsa veritate, ad quam omnis spectator peruenire se cupere cõfitetur, cum vehementer, ne fallatur, inuigilat, & inde se iactat, si quid acutius cæteris & viuacius in*

us in ſpectando cognoſcat & iudicet? Et in Pſal. 108, *Deus verax*, inquit, *omnis autem homo mendax, quia non eſt homo verax, niſi in quo loquitur Deus.* Et libro 2. de libero arbitrio. *Promiſeram me tibi demonſtraturum eſſe aliquid, quod ſit mente noſtra atque ratione ſublimius. Ecce tibi eſt ipſa veritas. Amplectere illam, ſi potes & fruere illa & delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quid enim petis amplius, quam vt beatus ſis? Et quid beatius eo, qui fruitur inconcuſſa & incommutabili, & excellentiſſima veritate?* &c. multa B. Proſper de vocatione gentium. *Dubitandum non eſt ad ipſam cognitionem veritatis & perceptionem ſalutis non ſuis quenquam meritis, ſed ope atque opere diuinæ gratiæ peruenire.* Et de vita contemplatiua. Veritas, vndecunque claruit, non eſt ingenio humano deputanda ſed Deo. Cyr. Alexandrinus libro 5. theſauri. *Vt Eſdras*, inquit, *ſcribit, omnis terra veritatem vocat, & cælum ipſam adorat, & omnes creaturæ ipſam tremiſcũt, Filius verò de ſcipſo ait; Ego ſum veritas.*

A. c. 49.
Id. c. 15.
P. lib. 2 c. 1.
Id. li. 2 in præf.
Cyr. c. 1.
3. Eſd. 4.
Ioan 14. 6.

CAPVT III.

De Proprietatibus Veritatis.

PRIMA Proprietas eſt, Homo natura propenſus eſt ad indagandã veritatem. Ita B. Ambr. lib. 1. de officiis. *Omnibus*, inquit, *hominibus ineſt ſecundum naturam humanam verum inueſtigare, quod ad ſtudiũ cognitionis & ſcientiæ trahit, & inquirendi infundit cupiditatem. In quo excellere vniuerſis pulchrũ videtur.* Et B. Auguſtinus in Quæſtionibus teſtamẽti. *Neſcire bonum aut malum ſimplicitas quædã eſt naturalis, quæ neque ad bonũ, neque ad malum erudita eſt, hoc eſt, ignorantia ſine malitia. Sine ſenſu enim naſcimur, ſed noſtra natura capax eſt ediſcere veritatem.* Et Cicer. primo de officiis. *Imprimis hominis eſt propria veri inquiſitio atque inueſtigatio.* Et. *Quod verum, ſimplex, ſincerumq; ſit, id eſt, naturæ hominis aptiſſimum.*

A. c. 26.
A. q. 80. & 43.

II. Proprietas, veritas natura ſua ſimpliciter eſt & nuda, alieniſſima à mendacio, fraude, ſimulatione & fuco. Vnde Chriſtus de Nathanael loquẽs ait *Ecce verè Iſraelita, in quo dolus non eſt.* Quæ verba expẽdens B. Aug. *Dolus*, inquit, *fraus eſt. ſimulatio eſt, quando aliquis aliud in corde tegit & aliud loquitur dolus eſt, & tanquam duo corda habet. Vnum quaſi ſinum cordis habet, vbi videt veritatem, & alterum ſinum vbi concipit mendacium, & vt noueritis hunc eſſe dolum, dictum eſt in pſalmis, labia doloſa, ſequitur, in corde & corde locuti ſunt mala. Quid eſt, in corde & corde niſi duplici corde? Et hoc nomine etiam vocatur in ſcripturis ſcilicet, duplici corde & duplex animo. Nec vacat myſterio, quod vir minimè doloſus dicatur vere Iſraelita ab Iſrale, qui & Iacob, nam de Iacob ſcriptum eſt. Iacob autem vir ſimplex.* Hinc B. Hiero-

Ioan. 1. 47.
A tract. 7. in Ioã
Gen. 25. 27.
Hiero. 3.

Hieron. lib. 3. Hieronymus in cap. 12. Oſee. *Quamuis conentur hæretici veritati miſcere mendacium, oleum aquis & cæteris humentibus & liquentibus rebus non poteſt copulari. Semper veritas ſupra eſt, deorſumque mendacium. Omnes aliæ ſpecies, id eſt hæreſes, quæ non habẽt oleum veritatis, poſſunt ſibi miſceri, & de pluribus vnum effici corpus. Sed harum oleum deteſtatur Propheta, dicens. Oleum peccatoris non impinguet caput meum.* Tertullianus de ſpectaculis. *Nõ amat falſum auctor veritatis, adulterium eſt apud illum omne quod fingitur.*

Pſ. 140 5.

L. c. 1. III. Non eget præſidio eloquentiæ, etiamſi per eam illuſtrari poſſit. Ita Lactantius initio libri primi de falſa religione. *Veritas licet poſſit ſine eloquentia,* inquit, *defendi, vt eſt à multis ſæpe defenſa, tamen charitate ac nitore ſermonis illuſtranda & quodam modo differenda eſt, vt potentius in animos influat, & vi ſua, & inſtructa religione, & luce orationis ornata.* Et S. Baſilius de martyre Mamante. *Ne pudeat nos veritatis: ne fabulatores illos extraneos imitemur, ne veritatem verborum ornatu obuelemus. Nuda eſt veritas, abſque patrocinio ipſa ſe ipſam declarans.* Et B. Auguſtinus libro 4. de doctrina Chriſtiana. *Bonorum ingeniorum inſignis eſt indoles, in verbis verũ amare, non verba. Quid enim prodeſt clauis aurea, ſi aperire quòd volumus nõ poteſt? aut quid obeſt lignea ſi hoc poteſt, quando nihil quærimus niſi patere, quod clauſum eſt?*

B. hom. 26.

A. c. 11

IV. Cõmuniſ eſt omnibus, omnibuſque publicanda. Tertullianus contra Valentinianos. *Nihil veritas erubeſcit, niſi ſolũ modo abſcondi: quia nec pudebit vllum aures ei dedere, eum Deum recognoſcere, quem tam illi natura commiſit, quem quotidie in omnibus operibus ſentit.* B. Hieronymus exponens verba Apoſtoli ad Epheſios. *Deponentes mendacium loquimini veritatem vnuſquisque cum proximo ſuo.* docet per proximum, non amicum vel propinquum, ſed omnem hominem intelligi, ſicut in parabola Hierichuntini Samaritani apud Lucam. Itaque omnibus hominibus veritatem enunciandam. Et B. Auguſtinus libro ſecundo de libero arbitrio. *Veritatis pulchritudo nec multitudine audientium cõſtipata ſecludit venientes, nec peragitur tempore, nec migrat locis, nec nocte intercipitur, nec vmbra intercluditur, nec ſenſibus corporis ſubiacet. De toto mundo ad ſe cõuerſis qui diligunt eam omnibus proxima eſt, omnibus ſempiterna. Nullo loco eſt, nuſquam deeſt, foris admonet, intus docet cernentes. ſe commutat omnes in melius, à nullo in deterius commutatur: nullus de illa iudicat, ſine illa iudicat bene.*

H. in. c. 4.

Luc. 10 37.

A. c. 14.

Id. con. 1. Et in Pſalmum trigeſimum. *Veritas nec quadra eſt, nec rotunda, nec longa: vbique præſens eſt. ſi cordis oculus ad eam pateat.* Et libro primo contra Creſconium Grammaticum fusè probat veritatem ſemper omnibus opportunè importunè vt monuit Timotheum Apoſtolus prædicandã. Quando autem fructuosè occultetur veritas, docet lib. de bono perſeuerantiæ caput 10. & in pſalmum quintum.

Ac. c 5. 6. 7. 8. 2 Tim. 4.

V. Non

V. Non est mutationi obnoxia, sed constans. Tertullianus libro de spectaculis. *Hæc est veritatis integritas, & quæ ei debetur disciplinæ plenitudo, & æqualitas timoris, & fides obsequij non immutare sententiam, nec variare iudicium. Non potest aliud esse quod verè quidem est bonum seu malum.* Eiusmodi veritas est omnium, quæ diuinis literis, vel traditione Apostolica continentur.

VI. Veritatis notitia ardua est, amara, & obscura. Vnde Clemens Alexandrinus. *Clarum est, quod cum veritas sit ardua & difficilis, propterea certæ sunt quæstiones, ex quibus natæ sunt hæreses.* Et S. Basil. in proœmio libri de Spiritu sancto. *Quoniam difficilis est inuentu veritas, vndiq; nobis est vestiganda.* Hieron. libro 2. in Iouinianum. *Amara est veritas, & qui eam prædicāt replentur, amaritudine. In azymis enim veritatis & sinceritatis Domini Pascha celebratur, & cum amaritudinibus comeditur.* Et libro 1. contra Pelagianos. *Veritas amara est, rugosæ frontis ac tristis, offenditq; correptos. Vnde & Apostolus loquitur. Inimicus vobis factus sum, veritatem dicens vobis? Et Comicus. obsequium amicos, Veritas odium parit.* Et Lactantius libro primo. *Quoniam*, inquit, *pauci vtuntur hoc beneficio* (doctrinæ Christi) *quod obuoluta in obscuro veritas latet, eaq; vel contemptui doctis est, quia idoneis assertoribus egent: vel odio indocti: ob insitam sibi austeritatem (nam quia virtutibus amaritudo permista est, vitia vero voluptate condita sunt, illa offensi, hac deliniti feruntur in præceps,) succurrendum esse his erroribus credidi.* Cl. 7. strom.

In tertio verò libro declarat, quid veteres Philosophi de veritate senserint. *Anaxagoras* ait, *pronuntiat circumfusa esse tenebris omnia. Empedocles angustas esse sensuum semitas queritur, tanquam illi ad cogitandum rheda & quadrigis opus esset. Democritus quasi in puteo quodam sic alto, vt fundus sit nullus, veritatem iacere demersam: nimirum stultè, vt cetera. Ex hac desperatione confessio illa Socratis nata est, qua se nihil scire dixit, nisi hoc vnum, quod nihil sciat. Hinc Academiæ disciplina manauit. Si tamen disciplina dici potest, in qua ignoratio & discitur & docetur.* Quomodo autem hæc veritatis vel obscuritas, vel austeritas vel difficultas tollatur, paucis verbis discussit S. Bernardus in Cantica, *Amara*, inquiens, *est veritas sine condimento gratiæ sicut absq; veritatis freno, leuis & nescions modum plerumq; & insolens est ipsa deuotio.* Cic. l. 2. Acad. quæst. B. serm. 74.

VII. Veritas odium parit, vt ait Terentius. Hoc expertus S. Paulus ad Galatas ait. *Inimicus vobis factus sum verum dicens vobis?* Greg. Nazianzenus in Apologetici primi initio auctor est, *duobus imprimis affectibus, odio nempe & beneuolentia veritatem labefactari.* Cuius causam reddit S. Augustinus in libris Confessionum. *Cur veritas parit odium, inquit, & inimicus eis factus est homo tuus verum prædicans, cum ametur beata* T. in Andria. Gal. 4. 16. A. 10. conf. c. 23.

vita, quæ non est nisi gaudium de veritate: nisi quia sic amatur veritas, vt quicunque aliud amant, hoc quod amant velint esse veritatem: & quia falli nollent, nolunt conuinci, quod falsi sint. Itaq; propter eam rem oderunt falsitatem, quam pro veritate amant. Amant eam lucentem, oderunt eam redarguentem. Quia enim falli nolunt, & fallere volunt, amant eam cum seipsam indicat, & oderunt eam cum eos ipsos indicat. Inde retribuit eis vt qui se ab ea manifestari nolunt, vt eos nolentes manifestet, & eis ipsa non sit manifesta. Sic sic etiam, sic animus humanus etiam, sic cæcus & languidus, turpis atque indecens latere vult, se autem, vt lateat aliquid, non vult. Contra illi redditur, vt ipse non lateat veritatem, ipsum autem veritas lateat. Tamen etiam sic, dum miser est, veris mauult gaudere quam falsis. Beatus ergo erit, si nulla interpellãte molestia, de ipsa, per quam vera sunt omnia sola veritate gaudebit. M. Tullius in Lælio. *Nescio, quo modo verum est quod in Andria familiaris meus Terentius dixit. Obsequium amicos, veritas odium parit, molesta veritas est si quidem ex ea nascitur odium, quod est venenum amicitiæ.*

A.c.30.31. Ep.28.

VIII. Veritas à quocunque dicta recipienda. Est S. Augustini libro 13. Confessionum. Cuius rationem reddit in epistola ad Hieronymum. *A quocunque*, inquit, *verum dicitur illo donante dicitur, qui est ipsa Veritas.* Idem docet B. Prosper in præfatione libri 2. de vita contemplatiua. Et in psalmum 140. vbi agens de gentium philosophis. *Etsi*, ait, *aliquid recti verique dixerint, non cuiusquam hominis, sed est ipsius veritatis.*

CAPVT IV.

De necessitate & vtilitate Veritatis.

NECESSITAS huius virtutis inde euincitur, quod Spiritus sanctus passim in Verbo suo scripto, vetat, arguit, & damnat omnia, quæ repugnant Veritati, vt mendacia, dolos, hypocrisin, errores & fucos, de quibus in PANARIO. Verbo. *Hypocrisis, Mendacium, &c.*

Eccli.4.30. 2.Cor.13.8. Gal.3.1.

Non contradicas, ait Ecclesiasticus, *verbo veritatis vllo modo, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere.* Et S. Paulus ad Corinthios. *Non possumus aliquid aduersus veritatem.* Et ad Galatas. *O insensati Galatæ quis vos fascinauit, non obedire veritati?* Deinde quia iubet vt Veritatem in omnibus quæramus, loquamur & doceamus. *Veritatem*, inquit psalmista, *requirit Dominus.* Et. *Ecce veritatem dilexisti.* Et Zacharias propheta. *Veritatem tantum & pacem diligite.* Et Apostolus ad Ephesios.

Ps.30.24. Ps.50.8. Ep.4.15.

Veri-
tatem

tatem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia. Et Christus apud Ioannem. *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.* Et, Si *vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Præterea Christus ipse est Veritas, quia dixit. *Ego sum via, Veritas & vita*, at sine cognitione Christi & fide in eum præclusus nobis est omnis aditus ad gratiam & salutem. *Gratia enim*, teste S. Ioanne, *& veritas per Iesum Christum facta est.* Et S. Petrus repletus Spiritu sancto in Actis Apostolicis dixit. *Non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.*

Ioan. 4. 23. Ioan. 8. 32. Ioan. 14. 6. Ioan. 1. 17. Act. 4. 12.

Quod si cognoscere & audire teneamur Veritatem, non potest non ex ea auditione magnus promanare in nos fructus. *Audire siquidem*, teste S. Augustino, *nihil est, si non auditionem fructus sequatur.* Primus est, quod iis maximè felicitas æterna adiudicetur, qui veritatem amant & ab omni dolo & fuco sunt alieni. nam rex Dauid, cum ita precatus esset. *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?* respondet Dominus. *Qui loquitur veritatem in corde suo: qui non egit dolum in lingua sua. Nec fecit proximo suo malum, &c.* Vnde Clemens in paræneſi ad gentes. *Consuetudo voluptatum in barathrum deturbat, in cælum autem deducit veritas.*

Vtilitas. A. in ps. 66. in fine. Ps. 14. 2.

II. Fructus est, vera libertas. Christus enim ad Iudæos credentes dixit. *Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Et iterum. *Si ergò vos filius liberauerit, verè liberi eritis.* Quæ verba exponens S. Augustinus in Ioannem. *Hoc verbum*, ait, *Dominus ad libertatem posuit. Liberabit vos. Nihil enim est aliud propriè, liberat, nisi liberum facit: quomodo saluat, nihil est aliud, quam saluum facit: quomodo sanat, nihil est aliud, quam sanum facit: ditat, nihil est aliud, quam diuitem facit. Hoc in græco verbo planius est.* Et quia Iudæi arbitrabantur eum loqui de seruitute legali, Christus respondet se loqui de seruitute peccati. *Omnis*, inquiens, *qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem, non manet in domo in æternum. Quæ ergo nobis est spes?* pergit Augustinus, *qui non sumus sine peccato? Audi spem tuam. Filius manet in æternum. Si ergo filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Hæc spes nostra est fratres, vt à libero liberemur, & liberando seruos nos faciat: Serui enim eramus cupiditatis, liberati serui efficimur charitatis. Hoc & Apostolus dicit. Vos autem fratres in libertatem vocati estis, tantum ne libertatem in occasionem carnis detis, sed per charitatem seruite inuicem.*

Ioan. 8. 32. A. tract. 41. Gal. 5. 13.

III. Fructus, bonus odor prædicatæ veritatis, de quo ita Apostolus

2. Cor. 2.14. lus in posteriore epistola ad Corinthios. *Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo in ijs qui salui fiunt, & in ijs qui pereunt.* Vnde Augustinus apud Prosperum in sententiis. *Bonus Christi odor est prædicatio Veritatis, quo odore vitam capit, qui Euangelio bonis operibus seruit & congruit. Mortem autem incurrit, cuius ab his quæ bene loquitur vita dissentit. Quæ conditio etiam auditores obstringit, cum recta prædicatio ab* 1. Cor. 13. *alijs per incredulitatem auditur in mortem: ab aliis per fidem suscipitur in salutem.*

Sent. 351.

IV. Fructus est, quod nihil ea iucundius possit excogitari. Et ideo iuxta Apostolum, charitas forte *congaudet veritati. Solemus*, inquit S. A. c. 13. Augustinus libro 2. de libero arbitrio, *audire voces clamantium se beatos, si iaceant in rosis aliisq; floribus, vel etiam vnguentis odoratissimis perfruantur. Quid fragrantius, quid iucundius inspiratione veritatis? Et dubitamus nos, cum ab illa inspiramur, dicere beatos? Multi beatam vitam in cantu vocum, & neruorum, & tibiarum sibi constituunt, & cum ea sibi desunt, se miseros iudicant: cum autem adsunt, efferuntur lætitia, & nos cum mentibus nostris sine vllo strepitu vt ita dicam canorum, & facundum quoddam silentium veritatis illabitur, aliam vitam beatam quærimus, & tam certa & præsente non fruimur? Luce auri & argenti, luce gemmarum, & aliorum colorum, siue ipsius lucis, quæ ad hos oculos pertinet, siue in ignibus terrenis, siue in stellis & Luna vel Sole claritate & iucunditate delectati homines, cum ab ista lætitia nullis molestiis, nulla indigentia reuocantur, beati sibi videntur, & propter hæc semper volunt viuere: & nos in luce veritatis beatam vitam collocare metuimus? Immò verò, quoniam in veritate cognoscitur & tenetur summum bonum, eaq; Veritas sapientia est, cernamus in ea, teneamusq; summum bonum, eoq; perfruamur.* Et paulò post. *Quicquid enim iucundum est in cæteris veris, ipsa vtiq; veritate iucundum est. Hæc est libertas nostra, cum isti subdimur veritati. Et ipse est Deus noster, qui nos liberat à morte, id est, à conditione peccati. Nulla enim re fruitur anima cum libertate, nisi qua fruitur cum securitate. Nemo autem securus est in iis bonis, quæ potest inuitus amittere. Veritatem atq; sapientiam nemo amittit inuitus. Non enim locis separari ab ea quisquam potest, sed ea quæ dicitur à veritate atq; sapientia separatio, peruersa voluntas est, qua inferiora diliguntur. Nemo autem vult aliquid nolens.*

Eph. 6.14. Nahum. 2.

V. Fructus est Mortificatio carnis, nam ad Ephesios ita loquitur Apostolus. *State ergo succincti lumbos vestros in veritate.* Vnde S. Hieronymus exponens verba Nahum prophetæ. *Conforta lumbos, robora virtutem valde. Dicitur Iudæ, vt teneat lumbum*, inquit, *id est, vt post electionem vere mortificet corpus suum, & seruituti subijciat, ne quasi rex & magister*

alijs

aliis prædicans, ipse reprobus inueniatur. Longum est nunc dicere, quod virtus diaboli maximè sit in lumbis, Et quod Ioannes zona pellicea cingitur. Et quod à Saluatore discipulis imperatur. Sint lumbi vestri præcincti. Et Apostolus ad Ephesios. State ergo accincti lumbos vestros in veritate. Licet enim ἀσκησις plurimum præstet, & vitæ continentia super mortificatione lumborum: tamen nihil eos ita mortificat, vt cognitio veritatis. Vnde dicitur, accingite lumbos vestros in veritate. Si enim veritas est Christus: qui tota mente in Christo credidit, lumbos suos mortificauit in Christo. Matt. 3 4. Luc. 12. 35. Eph. 6. 14.

VI. Fructus est Expugnatio hæresum omniumq; errorum. *Veritatis cuneo*, ait Tertullianus contra Marcionem, *omnis extruditur hæresis.* Et de velandis Virginibus initio. *Hæreseis non tam nouitas, quàm veritas reuincit.* T. lib. 1.

CAPVT V.

De Mediis ad cognoscendam, tuendamq; Veritatem idoneis.

QVONIAM teste M. Tullio in primo de Officiis libro *hominis imprimis propria est veri inquisitio, atq; inuestigatio*, necesse est hoc loco adiumenta quædam ad illud inquirendum, & inueniendum subiicere.

I. MEDIVM est, vt animus à vitiis sit alienus, & à rerum terrenarum cupiditate abstractus. *In maleuolam enim animam*, ait Sapiens, *non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.* Vnde S. Augustinus de agone Christiano. *Cum*, inquit, *cognitio & actio sint dona Dei, & beatum hominem faciant, sicut in cognitione cauendus est error, sic in actione cauenda est nequitia. Errat autem quisquis putat veritatem se posse cognoscere, cum adhuc nequiter viuat. Nequitia autem est, mundum istum diligere & ea quæ nascuntur & transeunt pro magno habere, & ea concupiscere, & pro his laborare vt acquirantur: & lætari cum abundauerint, & timere ne pereant, & contristari cum pereunt. Talis vita non potest puram illam, & sinceram & incommutabilem videre veritatem, & inhærere illi.* Sap. 1. 4. Aug. de agone Christ. c. 13.

II. Medium; vt alienus ab omni fastu & arrogantia, sed verè humilis. *Vbi enim humilitas*, inquit Salomon, *ibi & sapientia.* Et summus veritatis magister, hanc imprimis virtutem à discipulis suis exegit dicens. *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* cum gratias egisset Deo quod Deus sua mysteria, hoc est, veritatem ipsam reuelasset paruulis & humilibus. Vnde S. Cyprianus natiuitatem Christi describens. *Elec-* Prou. 11. 2. Matt. 11. 25. Cyp. de natiuit.

ta, ait, *humilium personarum simplicitas, vt poneretur regula, & indissolubilis daretur forma, quod non nisi pauperibus spiritu Christi pateret humanitas, nec superbos ad intuitum sui posset admittere Vnitas.* Et S. Augustin. lib. de Ciuitate Dei disputans contra Platonicos ostendit nihil illis aliud obstare, quo minus fiant Christiani, quam superbiam. *Quid est*, inquiens, *quod vt beati simus omne corpus fugiendum esse opinamini, nisi quia illud, quod iterum dico, Christus est humilis, vos superbi. An forte corrigi pudet? Et hoc vitium non nisi superborum est. Pudet videlicet doctos homines ex discipulis Platonis fieri discipulos Christi, qui piscatorem suo spiritu docuit sapere ac dicere. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum*, &c. Idem hoc vnum antidotum Dioscoro pagano prolixè inculcauit ad perspiciendam veritatem dogmatis Christiani. *Noz aliam*, ait, *tibi ad capessendam & obtinendam veritatem viam munias, quam quæ munita est ab illo, qui gressuum nostrorum tanquam Deus videt infirmitatem. Ea est autem prima humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas, &c.*

A. lib. 10. c. 29.

Ioan. 1

A. ep. 56.

III. Medium, vt summo studio & vigilantia indagetur veritas. Ita Clemens Alexandrinus 6. Stromatum. *Est*, inquit, *ipsa veritas magna cura & studio indaganda, non quærendo scire nomina.* S. Basilius Eustochio Sebastiæ Episcopo. *Multa cura & solicitudine opus est, multarumq; noctium perferendæ vigiliæ, ac multis lachrymis quoque à Deo querenda veritas.* Et S. Ambrosius primo libro officiali. *In veri inuestigatione tenendum illud decorum, vt summo studio requiratur quid verum sit, non falsa pro veris ducere, non obscuris vera inuoluere, non superfluis vel implexis atque ambiguis occupare animum.* Et paulo post. *Quanto excelsior virtus est sapientia, tanto magis enitendum esse arbitror nobis vt assequi eam possimus.* Plato quoq; in tertio de Republica, teste S. Hieronymo in Apologia aduersus Ruffinum, docuit, *Veritatem magnopere sectandam.*

B. ep. 79.

A. c. 26.

IV. Medium, veritati semel perspectæ & exploratæ statim obsequi, & in ea constanter persistere, vt præclare monet S. Cyprianus in epistola ad Iubaianum. *Sapientibus*, inquiens, *& Deum timentibus congruit patefactæ & perspectæ veritati libenter atque incunctanter obsequi.* Et S. Basilius in homilia de Virginitate. *Viam veritatis ignorasse præstat, quam ab ea semel arreptaper inconstantiam deficere.* Ad quam rem opus est non paruo robore animi, cum potius debeamus sanguinem profundere, quam veritatem semel agnitam deserere. Vnde Christus ipse monuit suos. *Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua.* Hinc Clemens in 7. Strom. *Opus est autem*, ait, *vt opinor, amatori veritatis robore animi: necesse est. n. labi etiam in maximis eos qui res maximas aggrediuntur, nisi regulam Veritatis ab ipsa veritate acceptam tenuerint.* Quæ autē illa Regula sit subiiciemus.

C. ep. 73.

Luc. 9 26.

V. Me-

V. Medium. Diligens lectio diuinarum Scripturarum. Quod Christus ipse Iudæis apud B. Ioannem proposuit, vt probaret se esse Messiam & veritatem. *Scrutamini*, inquiens, *Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: & illæ sunt quæ testimonium perhibent de me, & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis.* Et in historia Apostolica scribit Sanctus Lucas Beroenses, cum verbum Dei omni auiditate suscepissent, quotidie scrutatos Scripturas, *si hæc ita in se haberent*, quæ sc. Paulus & Silas eos docuerant. Deinde Diuus Paulus verbis commonefacit Episcopum Timotheum. *Tu verò permane in ijs quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris & quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo IESV. Omnis Scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia.* Vnde Sanctus Augustinus libro 6. Confessionum, de initiis suæ conuersionis agens. *Cum essemus*, ait, *infirmi ad inueniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc nobis opus esset auctoritate Sanctarum litterarum, iam credere cæperam nullo modo te* (Domine Deus) *fuisse tributurum tam excellentem illi scripturæ per omnes iam terras auctoritatem, nisi & per ipsam tibi credi, & per ipsam te quæri voluisses.* Et tractatu 2. in epistolam B. Ioannis, agens de discipulis quibus post resurrectionem Christus aperuit Scripturas. *Maximè*, ait, *debetis animaduertere, & memoriæ vestræ mandare, quia contra insidiosos errores Deus voluit ponere firmamentum in Scripturis, contra quas nullus audet loqui, qui quoquo modo se vult videri Christianum. Cum se palpandum præbuisset non ille suffecit, nisi de Scripturis confirmaret cor credentium: prospiciebat enim nos futuros. In quo palpemus, nos non habemus, & quod legamus habemus. Si enim illi propterea crediderunt, quia tenuerunt & palpauerunt, nos quid facimus? Iam Christus ascendit in cœlum, non est venturus nisi in fine, vt iudicet de viuis & mortuis. Vnde crediturisumus, nisi vnde & ipsos palpantes voluit confirmare? Aperuit n. illis Scripturas, & ostendit eis quæ oportebat pati Christum.*

Ioan. 5. 39.

Act. 17. 11.

2. Tim. 3. 14.

A. c. 5.

Luc. 24.

VI. Medium, inquirere, vbi nam sit vera Ecclesia. nam Scriptura ipsa docet per os Apost. Pau. *Ecclesiam Dei viui esse columnam & firmamentum veritatis.* Vnde S. Augustinus libro primo contra Cresconium *Quoniam*, inquit, *sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.* Quæres vbi Scriptura sine ambiguitate demonstret Ecclesiam. Resp. loco iam allegato. & Matt. 18. & alibi. Sed & sine ambiguitate demonstrat certam Ecclesiam nempe Romanam, nam Christus apud Matth. Apostolorum Principi primo Ecclesiæ Romanæ Pontifici dixit. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt eam.* Vnde

1. Tim. 3. 16.

A. c. 5. 3.

Matt. 18. 17.

Matt. 16. 18.

S. Augustinus epistola ad Generosum, enumeratis omnibus Pontificibus Romanis vsque ad Anastasium suo tempore sedentem, Et in ps. contra partem Donati. *Numerate*, inquit, *Sacerdotes, vel ab ipsa sede Petri, & in ordine illo Patrum, quis cui successerit, videte. Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* Et contra epistolam fundamenti. *Tenet me Ecclesia ab sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas Dominus commendauit vsque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum.*

A. ep. 165

Id. c. 4.

VII. Medium est, sæpe numero de dogmatibus vel certis vel ambiguis, obiectis in contrarium argumentis disceptare, vt veritas conflictu illo magis elucescat. Ita Clemens Alexandrinus initio Stromatum suadet. *Ipsorum*, inquit, *dogmatum conflictus, dum inter se conferuntur veritatem conciliat. vnde consequitur cognitio, non quod per principalem rationē ingressa Philosophia, sed quod per eum fructum, qui capitur ex cognitione veræ comprehensionis firmā ac stabilem suscipimus persuasionem. Quemadmodum ergo qui studio tenetur venationis postquam quæsiit, indagauit, inuestigauit, canes qui cursu persequerentur emisit, feram capit; ita etiam apparet verum dulcedine quæsitum & labore paratum.* Et iterum. *Vt ferri silicisque concussione ignis, ita hominum doctissimorum conflictu disputatione que veritas elicitur.* Et S. Augustinus in verba psalmi 118. *In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. Quod Græcus*, inquit, *habet ἀδολεσχήσω, Latini quidam interpertes, garriam, quidam, exercebor, interpretati sunt, quæ duo inter se videntur esse diuersa: sed si exercitatio intelligatur ingenij cum quadam delectatione disputationis, vtrumque coniungitur, & quasi ex vtroque vnum aliquid temperatur, vt non sit aliena ab huiusmodi exercitatione garrulitas. Solent enim garruli vocari loquaces. Si autem in Dei mandatis se exercet Ecclesia aduersus omnes inimicos fidei Christianæ atque Catholicæ copiosis doctorum disputationibus est garrula, quæ tunc fructuosa sunt disputantibus, si non ibi considerentur nisi viæ Domini. Vniuersæ autem viæ Domini sicut scriptum est, misericordia & veritas, quorum duorum plenitudo inuenitur in Christo.*

Cl. 1. strom.

A conc. 6.

Psal. 24. 11.

VIDE V. *Catechesis. Cognitio Dei. Fides Catholica. Religio. Sapientia. Simplicitas. Virtus.* Et in PANARIO. V. Hæresis. *Iudicium temerarium. Mendacium, Superstitio.*

VIR-

VIRTVS.

CAPVT I.

De definitione partitioneque Virtutis.

VIRTVS, si nomen spectes, auctore Tullio in Tusculanis quæstionibus, *à viro appellata est*: si significatū, id simplex nō est in sacris litteris. Nam annotauit in Isa. S. Hier. *Virtutes in ijs sæpe ponuntur pro signis & miraculis, vt ibi, Gloriam meam alteri non dabo, nec virtutes meas sculptilibus. Et alibi. Virtutes eius in insulis nunciabunt, vel gentibus totius mundi, vel Ecclesiis, quæ firma mole fundatæ sunt, & feriuntur potius, quam subuertuntur. Interdū virtus nequaquam pro fortitudine accipitur atque miraculis, sed pro conuersatione bona, vt illud est Apostoli Petri. Ministrate, in scientia vestra virtutem, & Pauli. si qua virtus, & si qua laus. Iuxta quod & alio loco dicitur. Melior est sterilitas cum virtute.* Nos autem vsurpamus pro perfectione animi, sicut vsurpauit regius Psaltes in psalmo 83. cum cecinit. *Ibunt de virtute in virtutem, & videbitur Deus Deorum in Sion.*

Cic. 2. Tusc. q. H. li. 17. c. 65. Isa. 42. 8. 2. Pet. 1. 5 Phil. 4. 8. Sap. 1. 4. iuxta 70. Psal. 83. 8.

HANC non vno modo definierunt Patres veteres. Clem. Alexand. in pœdagogo, *Virtus*, inquit, *est concinna & congrua animi affectio, quæ per totam vitam rationi subiicitur.* Lactan. li. 6. institutionum. *Virtus est cupiditas recta & honesta faciendi.* S. Basilius in regulis fusius disputatis. *Virtus est rectus, præceptisque Domini conueniens earum facultatum vsus, quæ boni causa nobis à Deo sunt datæ.* Et in Isaiam. *Virtus est quædam inter excessum & defectum mediocritas.* S. Augustinus in lib. 83. quæstionum. *Virtus*, inquit, *est habitus bonus, modo & ratione naturæ consentaneus.* Aristoteles in 2. Ethicorum. *Virtus est habitus electiuus in mediocritate consistens.* Denique Cicero in paradoxis. *Virtus est consentiens & cum ratione perpetua constantia.*

C. 1. pæd. c. 13. L. c. 5. B. quæst. 2. Id. in c. 5. Arist. c. 6. Cic. par.

Virtutis Partitio quoque varia est. 1. sit. Virtutis vel est acquisita, vel infusa. Acquisita, quam nostro studio vel actibus efficimus. Infusa, quam Deus in nobis efficit, de qua loqui videtur S. Augustinus cum in altero de libero arbitrio, asserit *virtutem esse bonam qualitatem mentis, qua nemo male vtitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur.* 2. Virtus acquisita, p diuersitate causæ materialis, id est subiecti diuiditur in *Intellectualem*, quæ est in parte apprehensiua, & *Moralem*, quæ est in parte appe-

A. c. 18. & 19.

titiua. III. Virtus infusa, pro diuersitate obiecti diuiditur in virtutem *Theologicam*, quæ versatur immediate circa Deum, vt est fides, spes & charitas, & in *Moralem* infusam, quæ versatur circa medium deducens ad Deum.

CAPVT II.

De dignitate & præstantia Virtutis.

QVAMVIS singularum virtutum encomia toto libri decursu hactenus descripta non obscurè dignitatem & præstantiam Virtutis generatim sumptæ declarent, tamen hoc loco aliquot veterum Patrum libuit pro generali virtute subiicere testimonii. Primusque sit Clemens Alexandrinus ita in Pœdagogo scribens. C.lib.c.3.c. *Non satis animaduertimus, quis sit is solus diues, qui quæ sunt longè pretiosissima possidet. Magni autem pretij sunt, non gemma, non argentum, non vestis, non corporis pulchritudo, sed virtus. Accipite, inquit, disciplinam, & non argentum, & cognitionem super aurum probatum: melior est enim sapientia lapidib.* Prou. 8. 10. *pretiosis. Quicquid est autem pretiosum, nequaquam est ea dignum. Et rursus.* Ibid. *Colligite me super aurum & lapidem pretiosum, & argentum. Germina.n. mea* Id.lib.c.12. *meliora sunt argento electo.* Et iterum. *In sola anima apparet pulcritudo, & ideo is solus qui est virtute præditus, verè est pulcher, bonus & honestus, & solum quod pulchrum est & honestum bonum esse statuitur. Sola autem virtus, vel per pulchrum corpus apparet, & in carne efflorescit, moderationis speciem amabilē ostendens, quando mores tanquam lux quædam in forma resplēduerint. Vniuscuiusque enim plantæ & animalis pulchritudinem, vniuscuiusq; virtute esse euenit.* Lactantius libro 3. institutionum. L.c.11. *Negari non potest, quin virtus & bonum sit, & summum certe bonum. Nihil virtute pulchrius, nihil sapientia dignius inueniri potest.* Et infra. d.c.12. *SENECA quoque imprudens incidit, vt fateretur nullum esse aliud virtutis præmium, quam immortalitatem. Laudans enim virtutem in eo libro, quem de immatura morte conscripsit, Vna, inquit, res est virtus, quæ immortalitate nos donare possit, & pares Dijs facere, Sed & Stoici, quos secutus est, negāt sine virtute effici quenquam beatum posse.* B.hom.24. B. Bas. de legendis libris gentilium. *Vt ego quidem*, inquit, *ex viro grauiq; maximè Poetarum sensus tenebat, audiui, oīs Homeri poesis, virtutis est laus, & eius oīa ad hūc finem referuntur, vt nihil ab re aut parergum sit positū. Maximè autem vbi ducem Cephalensium nudum è naufragio seruatū scripsit. Primum quidem reginā apparentem solum veritum esse, tanti modestiā ac nuditatis verecundiam existimasse. Vnde loco vestis virtutis ornatum sumpsit, Phæacibus omnib. tanti postea fuit, vt relictis illi delicijs, quibus magnopere dediti fuerāt,*

eius

eius imitarentur exemplum, & se nihil potius optarent, quam esse Vlysem, quanquam nudum & è naufragio seruatum. Quo sane exemplo enarrator mentis Poeta nihil aliud Homerum intendere, & tantum non clamare voluisse affirmat, quam: O viri, curanda nobis ante omnia virtus est quæ naufraganti præsto adest & connatat, & in terra nudum existentem honoratiorem Phæacibus delicatis ac felicibus reddit. Et profecto, sic res habet. Nam alia quidem omnia non magis possidentium, quam quorumlibet sunt, velut in talorum ludo huc illuc transposita. Virtus autem sola possessio immortalis atq; immobilis, & viuenti & morienti permanens. Vnde Solon mihi videtur iure illud addiuites dicere. Nos nequaquam commutabimus cum virtute diuitias, quod virtus firma sit, diuitiæ verò alius alias ac aliter, interdum habet. S. Ambrosius de dignitate humanæ conditionis. *Homo creatus est, vt charitatē haberet, vt bonus esset & iustus, vt patiēs atq; mitis, mūdus & misericors foret. Quæ virtutes, quanto quisq; plus in seipso habet, tāto propius est Deo, & maiorem sui conditoris gerit similitudinem. Qui verò maior honor potuit homini esse, quam vt ad similitudinem sui factoris conderetur, & eisdem virtutum vestimentis ornaretur, quibus conditor? de quo legitur. Dominus regnauit, decorem indutus est, id est, omnium virtutum splendore, & totius bonitatis decore ornatus.* S. Greg. Nazian. de Machab. *Horum fortitudinem,* inquit, *cum vniuersa Iudæa admirata est, perindeque ac si ipsa victricem coronam accepisset, exultabat, eam ipse quoq; Antiochus admiratus est, conuersis nimirum in admirationē minis. Nam egregiorū hominū virtus hostib. quoq; ipsis admirationē excitare solet, cum se data ira facinus in seipso perpenditur.* S. Chrysostomus ad Philippenses. *Virtus vbiq; lucet & inexpugnabilis est, nihil eam impedire potest, nō diuitiæ, nō paupertas, non principatus, non subiectio, non rerum præsidentia & administratio, non morbi, non ignominia, sed his omnibus in terra relictis ad cœlum ipsa pertingit. Dum taxat sit animus generosus, & nihil poterit strenuum ac solidum impedire. An non per omnia ista efficaciter operati sunt Apostoli? Per gloriam & ignorantiam, per infamiam, & bonam famam? Istud demum est athletæ ad omnia accommodum esse. Etenim talis quoque est virtutis natura.* Et oratione prima de prouidentia. *Quid si scirent,* inquit, *improbi, in hoc vitæ cursu nihil bonum nisi virtutem solam, nō pecunias, non sanitatem, non potentiam, non aliud quippiam, nihilq; malum in hac vita nisi improbitatem & malitiam animi, non paupertatem, ægritudinem, contumelias, quæ honorabilia esse putantur, non ita animum abiicerent, non ita de rebus humanis statuerent.* Et in psal. 48. *Nihil facit nomen adeò immortale, vt natura virtutis. Id ostendunt martyres, ostendunt Apostolorū reliquiæ, ostendit memoria eorum, qui rectè ex virtute vixerāt.* Et in ps. 134. *Extremus virtutis finis est, & quod facit vel ad summum bonorum fastigium*

A.c.5.

Pſal. 92.

Ch.hom.12.

A. c.20. *pertingere, Dei esse similes quantum nobis conceditur.* S. Augustinus libro 4. de ciuitate Dei. *Virtutem quoq;*, ait, Romani, *Deam fecerunt, quæ quidem si Dea esset, multis fuerat præferenda. Et nunc quia Dea non est, sed donum Dei,*
Id. c.21. *ipsa ab illo impetretur, à quo solo dari potest.* Et infra. *Virtutes veri Dei munera sunt, non ipsæ sunt Deæ. Veruntamen vbi est virtus & felicitas, quid aliud quæritur? Quid ei sufficit, cui virtus, felicitas q; non sufficit? omnia quippe agenda complectitur virtus, omnia obtinenda felicitas. Quid doctrinæ vel à Mercurio, vel à Minerua petendum esset, cum virtus omnia secum haberet? Ars quippe ipsa bene recteq; viuendi à veteribus definita est. Vnde ab eo quod grecè ἀρετὴ dicitur virtus, nomen artis latinos traduxisse putarunt.* Cassianus collatio-
C. c.3. ne sexta. *Nihil in rebus duntaxat humanis principale bonum esse credendum est, nisi virtus animi sola, quæ fide sincera nos ad diuina perducens illi immutabili bono facit iugiter inhærere. Et è contrario nihil malum esse dicendum est,*
P. c.16. *nisi peccatum solum.* S. Prosper de Vita contemplatiua libro 3. *Omnis sancta virtus res est diuina incorporea prorsus atq; mundissima, quam mentes inquinatæ non inquirant, sed ipsa inquinatas emaculat, cuius participatione formantur informia, suscitantur mortua, sanantur infirma, corriguntur praua, reconciliantur auersa, Hanc non habet nisi Deus, & is cui dederit Deus. Quæ in animo habitat, sed animum corpusq; sanctificat, ad quam nullus accedit inui-*
B. ser. 1. *tus, quam nullus amittit nisi propria voluntate deceptus.* S. Bernardus in
Psal. 88.18. natali S. Victoris. Psalmista ait, *Quoniam gloria virtutis eorum tu es. Pulchrè, non eorum, sed virtutis eorum gloria commendatur. Quæ enim sine virtute est gloria? profecto indebita venit, præpropere affectatur, periculosè captatur. Virtus, gradus ad gloriam, virtus mater gloriæ est. Fallax gloria, & vana pulchritudo, quam illa non parturiuit. Sola est, cui gloria iure debetur, & securè impenditur.* Subiiciam & Philosophorum gentilium elogia. Socrates, auctore Laertio, rogatus à Gorgia, regem Persarum putaret ne
A. c.2. fælicem? respondit. Nescio Hercule, quantum virtutis & disciplinæ habeat. Plato, vt est in Menexemo, omnes opes, omnem rerum copiam virtuti concedere dicebat. Aristoteles libro primo magnorum
C. par.6. Moralium. Virtus, inquit, est honorabile bonum, à quo qui studiosus euaserit, eum virtutis habitum induisse certum est. M. Tullius in Paradoxis. *Quis dubitet, quin in virtute diuitiæ positæ sint, quoniam nulla possessio, nulla vis auri & argenti pluris, quam virtus æstimanda est.* Et Academicarum quæstionum libro primo. *Quod in philosophia absolutum est, id est virtus, quasi perfectio naturæ, omniumq; rerum, quas in animis ponunt, vnares optima.* Et libro 5. Tusculanarum quæstionum. *Nos virtutem semper liberam volumus, semper inuictam, quæ nisi sunt, sublata virtus est.* Plautus in Amphitruone.

Virtus præmium est optimum,
Virtus omnibus rebus anteit profecto
Libertas, salus, vita, res, parentes,
Patria & prognati tutantur, seruantur.
Virtus omnia in se habet, omnia assunt bona
Quem penes est virtus.

SENECA ad Lucilium. *Virtus extollit hominem, & supra cara mortalibus collocat: nec ea quæ bona, nec ea quæ mala vocantur, aut cupit nimis, aut expauescit.* Et libro primo de Ira. Sola sublimis & *excelsa virtus est.* S. ep. 87. Id in fine.

CAPVT III.

De Proprietatibus Virtutis.

PRIMA proprietas est, quod homo natura sit procliuis ad virtutem; nam psaltes regius canit, *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*, quod enim illud lumen nisi veri cognoscendi, bonique expetendi? Vnde Seneca 4. de Beneficiis cap. 17. *maximum habemus hoc naturæ meritum, quod virtus in omnium animos lumen suum præmittit, etiam qui non sequuntur illam, vident.* Et Apostolus ad Romanos scribit, *gentes naturaliter ea quæ legis sunt facere.* Clemens Alexandrinus in sexto Stromateo. *Illud quoque*, ait, *illos scire oportebat, quod natura quidem apti nati sumus ad virtutem, sed non quod eam habeamus ab orta, sed simus apti ad eam acquirendam.* Et paulò post. *Aptitudo autem est quidem inclinatio ad virtutem, non autem virtus. Atque omnes quidem apti sunt natura ad acquirendam virtutem, sed alius quidem magis, alius vero minus accedit ad disciplinam & exercitationem.* Et Cyrillus Alexandrinus libro 3. in Iulianum, ex sententia Alexandri Philosophi. *Nam*, inquit, *si natura virtutes habere possemus, nullus certè vitio locus relictus esset. Quoniam autem hoc impossibile, natura solum procedit vsq; ad hoc, quod virtutum capaces nos simus. Necessario enim omne quod alicuius capax est, cui est contrarium, id & contrarij capax est.* Etiamsi verò natura nostra capax sit contrarij, hoc est vitij, vt dicit Cyrillus, tamen homo potius natura procliuis est ad virtutem, tanquam ad perfectionem suam. (Virtus enim teste M. Tullio naturæ perfectio est) quam ad vitium, cum vitium sit contra naturam, vt docent S. Patres. Nam S. Augustinus in libro vndecimo de ci- Rom. 2. 14. Cic. 1. Acad. quæst. Ac 17.

uitate Dei ita scribit. *Vitium ita contra naturam est, vt non possit nisi nocere naturæ. Non itaq; esset vitium recedere à Deo, nisi naturæ, cuius id vitium est, potius competeret esse cum Deo.* Idem habet libro 3. de libero arbitrio cap. 13. Et S. Chrysost. homilia 2. in epistolam Pauli ad Ephesios. *Age scrutemur, num ex necessitate peccata committantur. Non occides, inquit (Dominus) Quæ est hic necessitas, qua coactio? Quis enim nostrum gladium velit in guttur proximi sui immergere, cruentamq; facere dextram? Nemo. Indidit quippe magis naturæ nostræ Deus hunc amorem, vt alius alium vicissim diligamus. Omne siquidem animal, inquit, quod sibi simile est, diligit, & homo proximum suum. Vides quod ab ipsa natura habeamus indita ad virtutem seminaria. Quæ verò malitiæ sunt, præter naturam sunt.* Et rursum paulò post probat vitium magis repugnare naturæ quam virtutem, eo quod vitium maiore labore perpetretur. *Quid enim dicoro*, inquit, *difficilius, quid molestius, noctu peruigilem circuire, parietes perfodere, ad cædem instructum tremere, timoreq; emortuum esse, animam in manibus habere: an quotidianis laboribus intentum & securitate frui & libertate? Postremum hoc facile est, & quoniam facile est, plures hoc faciunt, quam istud. Vides quod iuxta naturam sit virtus, præter verò naturam malitia?*

C. serm. 2.

Eccli. 13. 19.

II. Proprietas, quod sit bonum animi, non corporis, vt probat contra quosdam veteres Philosophos Lactantius libro diuinarum institutionum primo, Deinde *bonum rationi consentaneum. Virtus*, inquit Cicero de natura Deorum, *sine ratione constare nequit.* Et Philosophus in secundo de Moribus, docet eam *in mediocritate consistere ratione definita, & vt definierit ipse prudens*, Vnde S. Ambrosius primo libro de Officiis. *Primus officij fons est prudentia.* Tertio *bonum voluntarium.* Vnde S. Basilius in homilia, quod Deus non sit auctor malorum. *Deo eum putafore amicum, non qui coactus, sed qui sponte sua, virtuteq; illi obtemperat. Virtus verò ex voluntate perficitur, non necessitate. Voluntas autem ab illis pendet quæ in nobis sunt sita. Quod verò in nobis situm est, voluntarium & spontaneum est.* Et Chrysostomus homilia 54. in Genesin initio. *In voluntate nostra comite superna gratia sitæ sunt virtutes & vitia.* Et B. Prosper libro 2. de Vocatione gentium. *Siue initia, siue profectus fidelium, siue vsque in finem perseuerantium cogitemus genus, nulla species cuiusquam virtutis occurrit, quæ vel sine dono diuinæ gratiæ, vel sine consensu voluntatis nostræ habeatur. Nam virtus nolentium nulla est, nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonis consensus alienus est.*

L. c. 18.

C. lib. 3. A. c. 6.

A. c. 27.

B. hom. 19. P. c. 9.

III. Quod sit in medio, vel mediocritate constituta. Non enim raro indicat diuina Scriptura viam virtutis esse quasi mediam inter vitio-

vitiosa extrema. Vnde in Deuteronomio sic monet Deus *Non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram.* Et Salomon. *Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram. Vias enim quæ à dextris sunt nouit Dominus, peruersæ verò sunt quæ à sinistris sunt.* Et S. Paulus ad Romanos. *Dico autem omnibus, non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem,* id est, non plus nec minus quam oportet. & S. Patres. Greg. Nazianzenus in oratione de seipso. *Da operam vt sagittam ita semper manu teneas, vt ad destinatum scopum tendat: sic quidem, vt neq; vltra Christi mandatum, nec citra eiusdem præcepta eam mittas. Neutro enim modo virtutis album feries.* Et Nyssenus in Cantica. *Virtus media est inter duo vitia, nempe inter defectum honesti & exuperationem.* Et S. Hieron in Isaiam. *Neq; enim vitia & perturbationes inuicem se sequuntur, quod de virtutibus dicitur, in quibus nec ὑπερβάσεις sunt, nec ἐλλείψεις, id est, nec plus, nec minus, sed omnia temperata.* Plutarchus de liberis educandis. *Mediam*, inquit, *in cunctis secare viam, summæ artis & consonantia est.* Et Horatius:

Deut. 5. 32. Prou. 4. 27. Rom. 12. 3. G. N. h. 2. H. lib. 14. c. 52. H. ep. 19.

Virtus est medium vitiorum, vtrinque reductum.

Et:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines:
Quos vltra citraque nequit consistere rectum.

Id. sat. 1. lib. 1.

IV. Quod quælibet, vt perfecta sit, omnes alias habeat connexas. Ita S. Ambrosius in Lucam. *Connexæ*, inquit, *sibi sunt, concatenatæq; virtutes.* S. Hieron. ad Fabiolam de 40. mansionibus. *Hærent sibi, & inter se ita connexæ sunt, vt qui vna caruerit, omnibus careat.* S. Augustinus libro 6. de Trinitate. *Virtutes quæ sunt in animo humano nullo modo separantur ab inuicem.* Et epistola 28. ait *omnibus Philosophis placuisse dogma de inseparabilitate virtutum.* S. Gregorius primo moralium. *Neq; enim*, ait, *vnaquæq; virtus verè virtus est, si mixta alijs virtutibus non est.* Et 22. Moralium. *Vna virtus sine alijs, aut omnino nulla est, aut imperfecta.* Idem docuit Plato libro de regno. & Aristoteles in 6. de moribus. & Cicero in altero de Officiis, vbi ait *inter omnes Philosophos constare, qui vnam haberet omnes habere virtutes.* Dices, si qui vnã habet omnes habeat, inde sequi omnes esse æquè sanctos & perfectos. Respondet Atticus apud Hier. dialogo 1. aduersus Pelagianos, qui vnam habuerit, habere omnes *participatione, non proprietate. Necesse est enim*, inquit, *vt singulæ excellant in quibusdam, vt in Salomone sapientia, in Dauid animi mansuetudo, in Elia & Phinees zelus, in Abraham fides, in Petro cui dictum est: Simon Ioannis*

A. lib. 5. H. 38. manſ. A. c. 4. G. c. 39. Id. c. 1. Ar. c. 12. 13.

amas me, perfecta dilectio, in electionis vase studium prædicandi, & in cæteris, vel bina vel terna.

Matt. 7. 14. V. Quod difficilis sit & amara, maximè in religione Christiana. *Arcta est enim via*, teste Christo, *quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.* Et. *Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Et. *Qui non baiulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus.*

Matt. 11. 13. Luc. 14. 27.

C. 4. strom. Hinc Clemens Alexandrinus. Merito scribit Simonides. *Fertur virtus habitare in rupibus aditu difficilibus, nunc autem celerem castum locum tenere, & quæ nec aspici possit omnium mortalium cilijs, sed ab eo demum ad quem sudor venerit.* Et Tertullianus ad Martyres. *Virtus duritia extruitur, mollitia verò destruitur.* Et Gregor. Nazianzenus Apologetico. 1. *Rara*, ait, *atque ardua est virtutis adeptio, quamlibet etiam multis modis ad eam inuitemur ac trahamur. Quod etiam ipsum à beatissimo Aggæo animaduersum mihi fuisse videtur cum admiranda illa verissima imagine vteretur. Percontamini ex lege sacerdotes, num si caro sancta in veste cibum aliquem, aut potionem, aut vas denique aliquod tetigerit, rei admotæ sanctitatem protinus allatura est? Quod cum pernegassent, percontamini rursus, inquit, si qua res impuritatis eorum propius admota fuerit, nonne impuritatem statim contrahet? tanquam videlicet eam piaculi participem fore, puritatemque suam contagione amissuram esse haud dubiè affirmaturi sunt. Quibus verbis, mea quidem sententia, hoc significat, virtutem huiusmodi esse, vt eam homines non nisi summo labore adipisci queant, sicut nec humida materia ignem facile excipere solet: contra vero ad vitij perceptionem omnes mortales promptos ideneosq; esse, non secus ac stipula ad scintillam ob naturæ societatem facile accenditur.* Et B. Hieron. in Ezechielem. *Lata & spatiosa est via, inquit, quæ ducit ad mortem, & multi ingrediuntur per eam, sicut econtrario dicitur ad Israhel. Vos autem estis pauci inter omnes gentes: semper enim virtus rara est, & arcta & angusta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui ingrediuntur per eam.* Et libro contra Vigilantium. *Rara est virtus, nec à pluribus appetitur.* Lactantius libro primo sub initium. *Quia virtutibus amaritudo permista est, vitia vero voluptate condita sunt, homines illa offensi, hac deliniti feruntur in præceps, ac bonorum specie falsa, mala pro bonis amplectuntur.* Idem docuere Philosophi gentiles. Aristoteles in 2. de moribus ita scribit. *Difficilius est, vt Heraclito placet voluptati repugnare, quàm iræ, at circa difficilius semper ars sit & virtus.* Et Ouidius de Ponto.

Agg. 2. 12.

H. lib. 10. c. 32. Matt 7. 13.

Gen. 34. 30. Deut. 28. 62. Matt 7. 14. Luc. c. 1.

A. c. 3.

O. l. 2. eleg. 2.

Difficile est fateor, sed tendit in ardua virtus.

Et CLAVDIANVS Iliade quædam.

Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemq; aditum primum spectantibus offert.

VI. Pro-

VI. Proprietas, quod virtutem non secus sectetur, vt loquitur Hier. vana gloria, atq; vmbra corpus. Vnde S. Bas. in Constitutionibus monasticis. *Fugiamus*, inquit, *inanem gloriam, dulcem spiritualium operum spoliatricem, iucundum animarum nostrarum hostem, tineam virtutum, blandissimam bonorum nostrorũ depræ datricem.* Et S. Hieronymus epistola ad Eustochium. *Nec satis religiosa velis videri, ne plus humilis, quam necesse est, ne gloriam fugiendo quæras. plures enim paupertatis, misericordiæ atque ieiunij arbitros declinantes hoc ipso cupiunt placere, quod placere contemnunt, & mirum in modũ laus dũ vitatur appetitur. Noui apud te superbiã, per quã diabolus cecidit penitus locum non habere. Sed ne hoc ipsũ tibi iactantiam generet, quod seculi iactantiam contempsisti, ne cogitatio tacita subrepat, vt quia in auratis vestibus placere desistis, placere coneris in sordibus, & quanto in cõuẽtum fratrum veneris vel sororum sedeas scabello te causeris indignam.* Et Sanctus Augustinus ad Dioscorum. *Nisi*, inquit, *humilitas omnia quæcunque bene facimus & præcesserit, & comitetur & consecuta fuerit, tam nobis de aliquo bono facto gaudentibus totum extorquet de manu superbia, vitia quippe cætera in peccatis, superbia verò etiam in rectè factis timenda est, ne illa quæ laudabiliter facta sunt ipsius laudis cupiditate amittantur.* Et Cassianus. *In solitudine quoque cunctorum mortalium consortia gloriæ causa fugientem persequi non desistit: quantoque amplius quis vniuersum vitauerit mundum, tanto eum acrius infectatur.* Et rursus. *Omnia vitia superata marcescunt, & deuicta per singulos dies infirmiora redduntur, hoc deiectum acrius conualescit.*

B.c. 11. H ep. 18. A. ep. 56. C. lib. 11. c. 6.

VII. Quod non possit diu delitescere, quod S. Hieronymus egregiè probat S. Hilarionis anachoretæ exemplo, qui quo magis virtutes suas cælare conabatur, migrando ex vno loco in alium, hoc magis diuulgabantur, etiam ab ipsis dæmonibus. Hanc proprietatem Virtutis agnouere & Ethnici, vt Seneca ad Lucilium ita scribens. *Nulla virtus latet, & latuisse non ipsius est damnum, veniet qui conditam & seculi malignitate compressam dies publicet.* Et paulo ante. *An Æthna tua possit sublabi, & in se ruere, nescio, virtutem non flamma, non ruina inferius adducet. Hac vna maiestas deprimi nescit.* Et libro de Tranquillitate animi. *Nunquam quamuis obscura virtus latet. sed mittit sui signa. Quisquis dignus fuerit, vestigiis illam colliget.*

H. in vitã. S. ep. 79. Id. c. 3.

IIX. Quod quidem hac in vita, non sit perpetua, sit tamen in futura. Seneca ad Lucilium & Lactantius arbitrati sunt etiam in hac vita esse perpetuam, sic vt semel parta non possit amitti, sed hoc bene refellit Sanctus Augustinus in psalmum 65. *Si aterna*, inquit, *esset virtus nostra, non lapsi essemus, non cecidissemus in peccatum, non meruissemus mortalita-*

S. ep. 50. L. lib. 7. c. 10.

tem pœnalem Ille voluntate suscepit, quo nos meritum nostrum deiecit. Qui dominatur virtute sua in æternum, eius participes efficiamur, in cuius virtute erimus fortes, ille autem in sua. Nos illuminati, ille lumen illuminans: nos auersi ab illo, contenebramur: ille auerti à se non potest. Quod autem in altera
A.c.9. vita permansuræ sint virtutes etiam morales, licet aliam rationem agendi sint habituræ, docet idem S. Augustinus libro 14. de Trinitate. *Deo regenti esse subditum, si iustitiæ est, immortalis est omnino iustitia, nec in illa beatitudine esse desinet, sed talis ac tanta erit, vt perfectior & maior esse non possit. Fortassis & aliæ tres virtutes, prudentia sine vllo iam periculo erroris, fortitudo sine molestia tolerandorum malorum, temperantia sine repugnatione libidinum erunt in illa felicitate, vt prudẽtiæ sit nullũ bonũ Deo præponere vel æquare, fortitudinis ei firmissimè cohærere, temperantiæ nullo defectu noxio delectari.* Idem habet Sanctus Prosper de vita contemplati-
P.c.33. ua lib. 3. *Porrò*, inquit, *illæ virtutes quatuor etsi ibi erunt, longe tamen alio modo, quam in hac vita sunt, vbi contra vitia sine intermissione confligunt,*
1.Cor.13.8. &c. De Theologicis virtutibus, fide, spe & charitate clara sunt verba Apostoli. *Charitas nunquam excidit. Fides est*, vt est in epistola ad Hebræos, *substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium.* Spes, quoque versatur circa rem nondum obtentam. *Quod enim videt quis*, ait idem *quid sperat?* At in altera vita omnia apparent & videntur,
Rom.8.24. quæ hic creduntur & sperantur.

CAPVT IV.

De necessitate atque Vtilitate virtutis.

NECESSITATEM Virtutis demonstrare opus non est, cum sæpe demonstrata sit hactenus ex necessitate obseruationis mandatorum diuinorum; omniumque operum bonorum, atq; etiam particularium quarumq́, virtutum, vt fidei, spei, charitatis, iustitiæ, temperantiæ, humilitatis, & ceterarum. De vtilitate, quamuis idem dici posset, aliquot tamen proprias hic subiiciemus ex Patribus.

C.lib.3.c.6. PRIMA sit Clem. Alexan. in Pędagogo. *Hoc ex dogmatib.* (Christianarum virtutum) *optimum est perpetuo agendum, quod vir bonus, qui est moderatus & iustus in cælo recondit thesaurũ pecuniæ Is qui terrena vẽdidit & dedit pauperib. inuenit thesaurum, in quem non cadit interitus, vbi nec tinea est, nec latro. Is ergo est verè beatus, etiamsi sit paruus, imbecillus & inglorius, & reuera magnas possideat diuitias.*

B.ep.42. II. est, BASILII Magni ad Maximum philosophum, cum discipulus

lus Christi factus esset. *Reuera*, ait, *amicissimè fili solum hoc bonum maximoperè expetendum est ac laudabile, quod & perpetuo est duraturum. Hoc vero est in pretio & honore esse apud Deum: Ista quippe humana, vmbra sunt obscuriora, & somnijs fallaciora. Etenim iuuenta vernis floribus citius defluit. Et corporis venustas, aut morbo, aut tempore flaccescit, & diuitiæ sunt incertæ. Honoris splendor facilè immutatur: Artium studia & labores vita cum hoc tempore finiuntur: Quin & ipsa eloquentia, cuius studio passim omnes tenentur, gratiam habet, sed solo aurium iudicio, & illici iucũditate. Virtutis autem studium, pretiosa quidem se habenti possessio est: iucundissimum verò spectaculum illis exhibet, quibuscum congreditur familiariter.*

III. eiusdem in oratione de Virtutibus & vitiis. *Virtutes*, ait, *vbi ex industria naturæ cohæserint, nostra bona efficiũtur, neque nos in terra laborantes deserere volunt, nisi ipsi spõte eas repulerimus, alias magis prauas, inducendo, sed ad Deum accelerantes nos præcurrunt, & penes angelos conditoris se collocant, atque ante angelos creatoris perpetuo fulgent splendescuntque. Diuitiæ vero dominatio, splendor, deliciæ, ac omnis denique eiusmodi turba, quæ indies nostra dementia increscit, neque vna nobiscum ingressa est in hanc vitam, neque etiam simul discedit, sed illud, quod quondã iustus protulit, in oẽs homines valet. Nudus egressus sum ex vtero matris meæ, nudus etiã discedã.* Id. orat. 7. Iob. 1. 21.

IV. eiusdem de legendis libris gentilium, quod sit *Viaticum senectutis. Nec Biantis*, inquit, *saluberrimum dictum præteribo, qui ad Ægyptios eunti filio, & percunctanti, quod ei maximè gratum faceret, viaticum, respondit, senectutis possidendo, virtutem scilicet viaticum appellans, ac breui definitione describens, vt humanæ vitæ vtilitatem suppeditantem definiuit. Ego autem etsi Tithoni senectam, & Arganthonij, ac Mathusalem illius, qui mille annos triginta minus vixisse dicitur, denique si tempus omne ab initio, quo cœperunt homines, computes, sane vt pueri sententiam ridebo, ad prolixum illud & nulli senio obnoxium seculum respiciens, cuius nec finem vllum est mente deprehendere, non magis quam immortalis animæ mortem cognoscere: ad cuius possessionem admonemus comparandum esse viaticum, ac omnem lapidem secundum prouerbium mouendum: vnde aliqua nobis vtilitas ad hoc consequẽdum prouentura sit.* Id. sub fin.

V. CHRYSOSTOMI in sermone de Virtutibus & vitiis, quod etiam in aduersis sit beata. *Quem*, inquit, *bene viuere perspicies, & omnia ad diuinum cultum referre intelliges, hic si innumeris etiam catenis obsitus fuerit, si semper in carcere vixerit, si apud indignos seruitutem tulerit, si pauper sepulchro reuulsus combustusque fuerit, si tractim perdendum corpus præbuerit, si denique graue quicquid dici potest passus fuerit, hunc beare, hunc felicem dicere, hunc ad sydera tollere memineris. Quod si alium videas per summa flagitia viuere, multis verò honoribus*

fungi, regio sedentem solio, diademate ac purpura insignem, super eo lachrymas funde, eumq; miserabiliorem omnibus hominibus puta.

VI. eiusdem ibidem, quantum vel vnius iusti virtus Reipub. prosit. *Vir*, inquit, *quidem vnus rectè viuens diuina ira omnem populum liberare sufficiet: e contra verò ciuitas omnis corrupta in suam pœnam atq; supplicium imminens eum rapere non poterit. Quod quidem ex Noe liquidius patet, pereuntibus siquidem omnibus liberatur vnus, & ex Moyse hoc idem videre licet, potuit scilicet vnus tantam restituere gentem. Quando verò viuos homines, quibus loquendi fiducia sit nullos prorsus inuenerit, tum verò ad mortuos profugiens. Per eos, inquit, peccata remitto. Quomodo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipse gratia protego vrbem Dauid serui mei causa, qui ab hac tam pridem vita discessit. Aspice sanctorum quanta sit virtus.*

Gen. 8.
Exo. 14.
Isa. 37. 35.
A. c. 16

VII. S. Augustini libro de Quantitate animæ, quod vitam humanam reddat æquabilem & tranquillam. *Nunc ergo*, (inquit Augustinus ad collocutorem suum Adeodatum) *illud attende, vtrum tibi videatur virtus æqualitas quædam esse vitæ rationi vndique consentientis? Nam si aliud ab alio in vita discrepet, magis ni fallor offendimur, quam si aliqua pars circuli maiore minoreue interuallo, quam aliæ partes distent à puncto, an tu aliter existimas? ADEODATVS. Imò assentior, & hanc quæ abs te descripta est, probo esse Virtutem. Nam & ratio non dicenda est, aut existimanda nisi vera, & cuius vita per omnia congruit veritati, is est profecto vel solus, vel certe maximè qui bene atq; honestè viuit, & qui ita sit affectus solus habere virtutem, & ea viuere iudicandus est. AVGVST. Probe dicis. Sed certe etiam illud vides, vt opinor, similiorem esse virtuti circulum, quàm figurarum planarum aliam quamlibet. Hinc est enim quod apud Horatium magnis laudibus solemus extollere illum versum, quo ait, cum de sapiente ageret, Teris & in seipso totus teres atq; rotundus. Et rectè. Nam neq; in animi bonis quicquam inuenis, quod magis sibi ex omni parte consentiat, quam virtutem, neq; in planis figuris, quam circulum. Quamobrem si circulus non magnitudine spacii, sed quadam conformatione ceteris præstat: quanto magis de virtute existimandum est, quod non maioris loci occupatione, sed diuina quadam congruentia rationum, atq; concordia, ceteras affectiones animi superat.*

H. 2. ser. sat. 2.

CAP.

CAPVT V.

De medijs idoneis ad Virtutem.

PRIMVM medium suggerit S. Basilius in caput primum Isaiæ, & in primum psalmum Dauidis, Recessionem à vita flagitiosa. *Principium*, inquit, *recuperandorum bonorum, est recessio à malis. Declina, inquit, à malo, & fac bonum. Si enim statim proposuisset tibi perfecta, pigrius ea aggressus fuisses: nunc verò ijs quæ facilius comprehenduntur, te assuefacit, quo maiore animo sequentia aggrediaris. Vt enim in scala primus ascensus est à terra discessio, ita in diuina politia principium progressus secessio est à malis.* B. orat. 7. de virt. & vitio. Psal. 36. 27.

II. Eiusdem ibidem est, Consideratio duplicis viæ à Pythagora symbolo litteræ Y propositæ. Quamdiu, inquit, quisque nostrum puer est, iucunditati huius vitæ studens nullam futuri curam habet, sed cum in virum euaserit, ac intelligentiam assecutus fuerit, videt vias sibi duas propositas esse. Vnam, quæ ad virtutem ducit: alteram, quæ ad vitium. In vtramque itaque partem frequenter animæ oculum coniiciens confert ea inter se, quę vtrique adsunt. Ac peccatorum quidem via omnia ostendit in præsenti seculo iucunda: iustorum verò demonstrat futuri seculi bona. Et via quidem eorum qui seruantur, quãto pulcriora pollicetur futura, tanto magis laborioſa exhibet præsentia: at via voluptaria & incontinens, non quæ in posterum expectanda sit, sed iam præsentem efficit voluptatem. Beatus igitur ille est, qui voluptatis inescatione ad interitum non est conuersus, & qui in vtriusque viæ electione ad eam, quæ ad dereriora ducit, non deflexit. Idem medium eleganter describit Lactantius diuinarum institutionum libro sexto. L. c. 3. & 4.

III. Eiusdem hom. in 61. psalmum est, Mortificatio, vel excidium omnium prauarum cupiditatum, & solicitudinum huius mundi. *Beatus*, ait, *qui omnispe rerum huius mundi se ipsum orbauit, ac in solo Deo omnem spem fixit. Diuina autem gratia vix digni esse possumus, si prius eas perturbationes quæ prauitate sua animos nostros infecerunt, non exegerimus. Vidi ergo medicos non prius præbentes salutaria medicamenta, quam ante vomitionibus eam materiem quæ morbum gignebat, vacuam fecissent, quam sibi ipsis ex praua victus ratione homines intemperantes aggregarant. Verum & vas si re liquida male olente vnctum fuerit, nec non elutum, recipit vnguenti influxionem. Proinde necessarium est, vt ea quæ prius insunt, effundãtur, vt post possint* B. ibi.

ea recipi, quæ inducenda atque inferenda sunt. Omnibus quidem adest Spiritus
Id. in asceticis. *sanctus, sed solummodo illis, qui à perturbationibus sunt vacui propriam virtutem imprimit suam.* Et alibi de curis. *Fieri non potest, vt id rectè, cui studemus, perficiatur, si animus in diuersas curas distractus fuerit, sicut ipse Dominus declarauit dicens. Nemo potest duobus dominis seruire.* Et rursus. *Non po-*
Matt. 6. 24. *testis Deo & mammonæ seruire. Neque enim aliquod mandatum Dei præstare, neque Deum diligere, neque proximum possumus, si animus varijs curis distractus sit. Neque fieri potest, vt quis artem aliquam aut scientiam comprehendat, qui ad aliam rem se confert, imò nec vllam artem consequi poterit, si non prius ea, quæ finis sunt, cognorit: necesse est enim, vt actiones fini respondeant. Nam neque ars ferraria finem suum opera figulinæ consequitur, neque corona athleticæ ex studio tibiæ canendi parantur, sed ad vnumquemq; finem consequendum proprius ac congruus labor requiritur.*

IV. est, non abhorrere à labore: *labor improbus*, ait Poeta, *omnia vin-*
Virg. 1. Georg. *cit, & regnum calorum vim patitur.* Hoc medium ab omnibus fere Pa-
Matt. 11. 13. tribus annotatum est. Vnde Lactantius libro tertio. *Hoc vno beati esse*
L. c. 11. *in hac vita possumus, si fugientes illecebras voluptatum, solique virtuti seruientes in omnibus laboribus, miseriisq; viuamus, quæ sunt exercitia & corroboramenta virtutis, si denique asperam illam viam difficilemq; teneamus, quæ*
A. c. 4. *nobis ad beatitudinem patefacta est.* S. Ambrosius libro primo de Cain & Abel. *Apud ignauos*, inquit, *nulla sunt insignia virtutis, apud sapientes prima habentur: studia enim virtutis quædam instrumenta sunt. Itaque sicut bellator sine armis esse non potest, ita nec sine exercitatione virtus. Vnde &*
Matt. 11. 13. *Dominus in Euangelio ait. A diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum cogitur,*
Id. c. 2. *& cogentes diripiunt illud.* Et libro secundo. *Nulla sine labore virtus, quia*
Ch. hom. 54. *labor processus virtutis est.* S. Chrysost. in Genesin. *Ne spectet quis ad laborem virtutum, sed cælestia lucra cogitantes promptè labores obeamus. Nam si hi qui in terrenis versantur negotijs, & in colligendas opes insaniunt omnia promptè suscipiunt facienda, & videntes ante oculos pericula maris, piratarum insidias & naufragia non deterrentur, nec segniores fiunt, quamvis, quod plus est, de fine nihil certi habeant, qualem nos habituri sumus excusationem, si non omni studio accingamur ad virtutum studia & agones propter æterna illa*
H ep. 13. C. c. 6. *bona?* S. Hieronymus ad Paulinum. *Nihil sine magno labore vita dedit*
B. ep 116. *mortalibus.* Cassianus collatione 7. *Nulla virtus sine labore perficitur.* S.
& ep. 94. Bernardus ad Episcopos Aquitaniæ. *Virtus in pace acquiritur, in pressura probatur, approbatur in victoria.* Seneca ad Lucilium. *Pars virtutis disciplina constat pars exercitatione. Et discas oportet, & quod didicisti agendo confirmes.*

H manf 23. ep. 117. V. Medium sit Timor Domini, quod præscribit S. Hieronymus ad Fabiolam, de 24. mansionibus, *Venisti*, inquit, *ad Ecclesiam, ascendisti*

ad

ad mortem pulcherrimam, ſtupore & miraculo Chriſti magnitudinem confiteris, vides ibi multos virtutis tuæ ſocios, noli altum ſapere, ſed time. Dominus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gratiam. Et qui ſe exaltat, videat ne cadat. Potentes potenter tormenta patientur. Timor virtutum cuſtos eſt: ſecuritas ad lapſum facilis. Vnde & in quodam pſalmo, poſtquam propheta dixerat. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit, iungit timorem, qui cuſtos eſt beatitudinis, & infert. Virga tua & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt. Et eſt ſenſus, dum tormenta formido, ſeruaui gratiam, quam acceperam. Et Io. Caſſianus libro 4. inſtitutionum. *Per timorem Dei & vitiorum purgatio, & virtutum cuſtodia, his qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur.* Et S. Bernardus de donis Spiritus ſancti. *Sicut ſecuritas,* inquit, *vel deſidia cauſa eſt & mater omnium delictorum, ſic timor Domini radix eſt & cuſtos omnium bonorum.*

Pſal. 21. 1. v. 4. C. c. 39. B. c. 1.

VI. Medium & poſtremum, ob oculos ponere exempla eorum qui virtutibus excelluerunt, nam vt Seneca ſcripſit epiſtola ſexta. *Longum iter eſt per præcepta, breue & efficax per exempla. Idcirco,* inquit Gregorius Nyſſenus in enarratione vitæ Moyſis, *credendum eſt præſtantiſſimorum virorum vitas exquiſitiſſimè deſcriptas, vt vita noſtra imitatione ad virtutem rectius deducatur.* Deinde eorum vti contubernio, à quibus virtutem diſcere poſſimus. *Sequatur,* inquit Ambroſius de Officiis, *conuerſationis electio, vt adiungamur probatiſſimis quibuſq; ſenioribus. Namque vt æqualium vſus dulcior, ita ſenum tutior eſt, qui magiſterio quodam & ductu vitæ colorat mores adoleſcentium, & velut mucia probitatis inficit.* Plura de hac re habes in PANARIO V. *Exemplum malum.* A lib. 1. c. 43.

VIDE V. *Honeſtas. Intentio. Iuſtitia. Profectus ſpiritualis. Prudentia. Religio. Timor Dei. Et in* PANARIO V. *Peccatum.*

Z. ZE-

Z.

ZELVS.

CAPVT I.

De nomine & significatione Zeli.

ZELI nomen, quod origine Græcum est, idem est cum æmulatione; & in Scripturis, nunc in malam, nunc in bonam partem vsurpatur. IN malam, cum vel inuidiam & liuorem vel cæcum quendam impetum & furorem significat. vt cum in Actis legitur. *Exurgens autem princeps Sacerdotum, & qui cum illo erant, repleti sunt zelo, & iniecerunt manus in Apostolos.* & in epistola ad Romanos. *Testimonium perhibeo illis, quod æmulationem Dei habent sed non secundum scientiam.* Et ad Corinthios. Cum enim sit inter vos *zelus & contentio, nonne carnales estis?* Et ad Galatas. *Proficiebam in Iudaismo abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum.* Et apud S. Iacobum. *Quod si zelum amarum habetis & contentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari. Quòd autem in bonam partem accipiatur,* inquit Hieronymus in Nahum, *Paulus Apostolus ostendit dicens, zelamini χαρίσματα maiora. Et in alio loco, zelon vos Dei zelo. Et ipse Dominus in psalmo. zelus domus tuæ comedit me. Et Elias, Zelans, inquit, Zelatus sum Domino omnipotenti Deo Israel. Phinees quoque zelum & Matathiæ legimus. Et Simonem Zelotem Apostolum Iesu Christi,* quem Marcus Euangelista Simonem Cananæum vocat.

Act 5.17.

Rom. 10.2.

1. Cor. 3.3. Gal. 1.14.

Iac. 3.14.

H. ad c. 1. 1. Cor. 12. 31. 2 Cor. 11 1. Psal 68.10. 3. Reg. 19. Num. 25.7. Act. 1. 14. Mar. 3. 19.

Hoc autem secundo modo acceptus zelus Virtus est, qua de in præsentia agimus, geminamq; habet in iisdem sacris litteris significationem. Primo enim designat laudabile studium, quo accendimur ad virtutes alicuius imitandas, vel etiam superandas, sine vllo tamen ipsius odio. Quo sensu Apostolus dixit in altera ad Corinthios. *Quoniam & Achaia parata est ab anno præterito*, ad erogandum eleemosynam, *& vestra æmulatio prouocauit plurimos.* Et ad Galatas. *Bonum autem æmulamini in bono semper.* Secundo designat animi æstum ex indignatione de iis conceptum, quę indigne fiunt, vel aduersus Deum ipsum, vel aduer-

2. Cor. 9. 2.

Gal. 4.18.

aduersus homines quos diligimus. qualis erat Christi zelus apud S. Ioannem, quando eiecit ementes & vendentes è templo, vnde textus ait. *Recordati sunt verò discipuli eius, quia scriptum est, zelus domus tuæ comedit me.* Qualis & Corinthiorum, de quibus Paulus. Referens *nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me, ita magis vt gauderem.* Et iterum. *Ecce enim hoc ipsum secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur solicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed æmulationem, sed vindictam.* Ioan. 2. 15. Psal. 68. 10. 2 Cor. 7 7. lb. v. 11.

VNDE quod ad originem vocis zeli attinet. S. Augustinus suspicatur à zelo maritali translatam; nam libro 2. Quæstionum in Exodum ita scribit. *Quod Deus dicitur zelator, hoc verbo indicat, non impunè plebem suam per alienos Deos fornicaturam. Ductum est enim verbum à tropo metaphoræ à zelo maritali, quod castitatem custodit vxoris, quod nobis prodest, non Deo.* Et libro 83. quæstionum. *Quia coniugis castitatem zelando viri custodire consueuerunt, illam Dei prouidentiam, per quam præcipitur atq; agitur, ne anima corrumpatur, & Deos alienos sequens quemadmodum meretricetur, Zelum Dei appellauerunt.* A c. 158. Id. q 52.

CAPVT II.

De dignitate Virtutis Zeli.

DIGNITAS huius virtutis inde elucet, quod fere à duabus maximis virtutibus, nempe caritate & religione in Deum proficiscatur. Vnde enim verba illa Pauli, æstum zeli redolentia, *Tristitia mihi magna est & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis*, profecta sunt, nisi ex flagrantissimo amore & desiderio salutis Iudæorum promouendæ? Et ideò paulo ante exclamarat. *Quis nos separabit à charitate Christi?* Et S. Dionysius Areopagita capite 4. libri de diuinis nominibus, ait nomen Zelotis idcirco in sacris litteris tribui Deo, quod ingenti amore res à se conditas prosequatur. B. Gregorii quoq; in fine libri primi in Ezechielem celebratur sententia. *Nullum omnipotenti Deo tale est sacrificium, quale est Zelus animarum.* Deinde hoc ipsum attestatur dignitati huius virtutis, quod in Scripturis, eius nomenclatura tum Deo Opt. Max. tum Christo Saluatori atq; adeo etiam ipsis angelis attribuatur, vt obseruauit S. Ambrosius in psalmum 118. *Angeli quoq;*, ait, *sine zelo nihil sunt, & substantiæ suæ amittunt prærogatiuam, nisi eam zeli ardore sustentent. Denique in Apocalypsi Ioannis Dominus ad angelum Laodiciæ dicit. Scio opera tua, neq; frigidus* Rom. 9. 2. C. hom. 12. A. serm. 18. Apoc. 3. 15.

es, neq; calidus. Vtinam frigidus esses aut calidus, sed quia tepidus es incipiam te euomere ex ore meo, quia dicis quod dives sum & ditatus, & nullius egeo, & nescis, quod tu es miser, & miserabilis & mendicus, & nudus & cæcus. Consulo tibi vt emas à me aurum igne probatum. Hic est Dei Zelus, hic est fidei vapor, deuotionis feruor, qui nos velut suauem cibum in Christo remollit & format. Et paulo post. *Et quid miremur, si angelicum habent. Ipse Deus pater ait. Zelans zelabo Hierusalem zelo magno. Quia Deus magnus, ideò & zelus eius magnus est, & pro vniuscuiusq; potentiæ qualitate, ita & zelus aut mediocris aut magnus est. Zelo vindicatur Hierusalem, zelo Ecclesia congregatur, zelo fides acquiritur, zelo pudicitia possidetur. Dominus quoq; Iesus ait, Zelus domus tuæ comedit me, increpans Iudæos, quod domum orationis fecerint speluncam latronum, fecerint & domum negotiationis.*

Psal. 68.10. Ioan. 2.15.

DEINDE eadem virtus in Scripturis maximè tributa est personis in populo Israhel dignissimis, vt sacerdotibus, & summis quibusque prophetis: Vnde idem Ambrosius loco citato, *Zelum habere debet sacerdos, qui incorruptam seruare studet Ecclesiæ castitatem. Et Phinees sacerdos erat, & nepos sacerdotis & filius sacerdotis. Bonus zelus & vtilis in sacerdote, præcipuè ne negligens, ne remissus sit. Vides quia Zelus Dei gratia est, qui exqrit, qui superuenit, qui se iusti fundit pectori. Zelus Dei vita est. Zelum habuit Elias & ideo raptus ad cælum est. Zelans, inquit, zelaui Dominum. zelum habuit Matathias Butanus, qui aduersus sacrilegia Antiochi excitauit Dei plebem. Quid multa? Apostolus quoq; Domini hoc declaratus est nomine, vt Iudas zelotes diceretur, sicut legimus in Euangelio.* Hæc ille, cui adiice ex nouo testamento Præcursorem Domini, Principem Apostolorum Petrum, & gentium Doctorem Paulum, & Protomartyrem S. Stephanum & alios zeli nomine illustres. Accedit quotquot post Apostolorum tempora doctrina sanctitateq; excelluerunt in Ecclesia Dei, eosdem quoque hac virtute efflоruisse, vt Cyprianus, Hilarius, Basilius, Ambrosius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, Gregorius Romanus, Bernardus.

3. Reg. 19.10.

1. Mach. 2.27

CAPVT III.

De Zeli proprietatibus.

PRIMA Proprietas est, quod sit peculiare donum Dei. Vocatur enim in sacris litteris zelus vel æmulatio Dei, vel à Deo data, nam Deus ad Ezechielem sic loquitur. *Ponam Zelum meum in te.* Et iterum. *Auferetur zelus meus à te.* Et primo Machabæorum de Phinee dicitur. *Phinees pater noster Zelando zelum Dei accepit testamentum sacerdotii æterni.*

Ez. 23. 25. Id. 16. 42. 1. Mach. 2. 57.

Es

Et Apostolus. *Æmulor vos Dei æmulatione.* Vnde S. Augustinus in psalmum 118. *Æmulationem Dei,* inquit *suo spiritu inspirat fidelibus Deus, amoris enim est, non liuoris.* Huc pertinet illud S. Bernardi in Cantica. *Cum duo sint beatæ contemplationis excessus, in intellectu vnus, & alter in affectu: vnus in lumine, alter in feruore: vnus in agnitione, alter in deuotione: pius sane affectus, & pectus amore calens, & sanctæ deuotionis infusio, etiam & vehementi spiritus repletus zelo, non planè aliunde quam è cella vinaria reportantur, & cuicunq; cum horum copia surgere ab oratione donatur, potest in veritate loqui, introduxit me rex in cellam vinariam.* A.conc.18. B.ser.49. Cant.2.4.

II. Proprietas est, quod coniunctus sit cum feruore animi. Vnde sæpe in scripturis zelo adiungitur verbum ignis. Nam rex Dauid Deum alloquens. *Vsquequo,* ait, *accendetur velut ignis zelus tuus?* Et apud Ezechielem. *Quoniam in igne zeli mei,* inquit ipse Deus, *locutus sum de reliquis gentibus.* Et Sophonias. *In igne zeli eius deuorabitur.* Eodem spectare videtur illud Christi dictum apud Lucam. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt accendatur?* Et illud duorum discipulorum euntium in Emmaus. *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via?* Et *dispertitæ linguæ, quæ, tanquam ignis insederunt die* Pentecostes, capitibus Apostolorum, aliorumq; vt est in Actis Apostolicis. Et quod ex Deuteronomio allegat S. Paulus. *Etenim Deus noster ignis consumens est.* Hoc zeli igne ardebat cor dicti Pauli, vt annotauit S. Gregorius cum exponit verba illa ex propheta Ezechiele. *Et tu sume sartaginem ferreã, & pones eam murum ferreum inter te & ciuitatem. Quam bene,* inquit, *Paulus sartaginem ferream sumpserat, cum zelo animarum cruciatus dicebat. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Ipsum suum cor quod animarum zelo succenderat, quid aliud, quam sartaginem fecerat, in qua amore virtutum contra vitia ardebat? Quod enim vrebatur, sartago erat. Inardescebat enim & coquebat, quia incendebatur amaritudine, sed virtutum alimenta præparabat, ex sua afflicta cogitatione.* Ps.78.5. Ez.36.5. Sop.1.18. Luc.12.49. Luc.24.32. Act.2.3. Deu.4.24. Heb.12.29. G.lib.1.hom.17. 2.Cor.11.29.

III. quod iunctus cum ingenti animi dolore, vt liquet exemplo eiusdem zelosi Apostoli, dum ex zelo scribit. *Tristitia mihi magna est & continuus dolor cordi meo: optabam enim,* &c. Et cũ Ephesiis valediceret. *Per triennium,* ait, *nocte & die non cessaui, cum lachrymis monens vnumquemque vestrum.* Et ad Philippenses. *Multi ambulant, de quibus dixi, & nunc iterum flens dico, inimici crucis Christi, quorum Deus venter est.* Idem liquet & in aliis sanctis. *Flebam,* inquit Iob, *super eo qui afflictus erat.* Moyses, teste Apostolo, maluit affligi cum populo Dei, quam cum Pharaone lætari. Rex Dauid ex zelo clamat. *Tabescere me* Rom.9.2. Act.20.31. Phil.3.18. Iob.20.25. Heb.11.25. Ps.118.139.

1.Reg.15. Ier.9.1. *fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei.* Samuel luget Saulem à Deo reprobatum. Ieremias clamat. *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum?* Iubetur Ezechiel assumere super Tyrum lamentum. Denique & Christus ipse ex eodem zelo *videns ciuitatem Hierusalem*, referente S. Luca *fleuit super illam.*

Luc.19 41. Ezech.27.2.

IV. quod iunctus cum magna animi fortitudine, vt bene notauit loco supra allegato S. Greg. *Sumamus ergo*, ait, *sartaginem ferream & ponamus eam murum ferreũ inter nos & ciuitatem, id est, assumamus zelũ fortem, vt inter nos & auditoris nostri animam inueniamus hanc postmodum fortem munitionem. Tunc enim hunc murum ferreum inuenturi sumus, si nunc eum fortiter teneamus, videlicet docendo, custodiendo, suadẽdo, increpando, mulcendo, terrendo aliquando leniter, aliquando verò etiam seuerius agendo. De qua seueritate recta subditur.* Et obfirmabis faciẽ tuã ad eam, & erit in obsidionem. *Quid est obfirmare faciem ab Hierusalem in latere descripta, nisi vt ei animæ, cui cœlestis pacis visionem doctor denunciat, si adhuc eam infirmari in suis actibus concipiat remissiorem & clementiorem se minimè ostendat. Vnde scriptum est. Filiæ tibi sunt? serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas. Infirmæ quippe animæ, atque appetitui mundi deditæ aliquando melius ex seueritate seruantur, vt obfirmata facies, id est per seueritatis custodiam ab omni spe friuolæ remissionis abducta inconstantem animã terreat, atquè à delectatione vitiorum districtionis vigore constringat.* Ad eandem proprietatem S. Ambrosius in 118. psalmum, refert illud ex Canticis. *Fortis, vt mors, dilectio, dura sicut infernus æmulatio. Durus*, inquit, *zelus, quem vitæ huius nulla vincit illecebra. Durus sicut inferi, per quem peccato morimur, vt viuamus Deo.* Et S. Chrysost. homilia 52. in Acta de zeloso ita loquitur. *Qui igne Christi captus fuerit, talis fit, qualis esset homo solus super terram habitans; adeo nihil curæ est ei gloria & ignominia. Tentationes autem sic contemnit & flagella & carceres, quasi in alieno corpore pateretur, vel quemadmodum si adamãtinum possideret corpus. Quæ autem suauia sunt in hac vita ita ridet, & non sentit, sicut nos ipsi mortui corpora mortua. Et sicut muscæ in medium flammæ non incidunt, sed fugiunt, ita & affectiones illos accedere non audent.*

G. hom.12.in Ezech. Eccli.7.26. A.serm.18. Cant.8.6.

V. quod respuat carnis & sanguinis consilia cum instinctu vel voluntate Dei pugnantia, velut respuit S. Paulus, qui simul vt zelum hunc imbibit, ita scripsit ad Galatas. *Cum autem placuit ei, qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, vt reuelaret filium suum in me, vt euangelizarem illum in gentibus, continuo non acquieui carni & sanguini.* Vnde S. Ambrosius ibidem. *Zelum qui habent, omnes sibi inimicos suos putant, qui sunt hostes Dei, quamuis patrem, fratres, sorores. Omnibus.*

Gal.1.15.

bus dicit. In hostes facti sunt mihi, sicut Dauid ait. Talem zelum exegit quoque Christus in Apostolis & primis Christianis, cum dixit. *Si quis venit ad me & non odit patrem suum & matrem, & vxorem & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Luc.14.26.

Hoc zelo accensus quondam Moyses dixit ad populum. *Si quis est Domini iungatur mihi, & ait ad filios Leui. Hæc dixit Dominus Deus Israhel. Ponat vir gladium super femur suum, & occidat vnusquisque fratrem, & amicum & proximum suum. Fecerunt que filij Leui iuxta sermonem Moysi, ceciderunt que in die illa quasi viginti tria millia hominum. Et ait Moyses: Consecrastis manus vestras hodie Domino, vnusquisque in filio, & fratre suo, vt detur vobis benedictio.* Exod.32.26.

VI. Quod requirat virtutem discretionis. Queritur enim Apostolus de quibusdam, quod *æmulationem quidem Dei habeant, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti* Vnde B. Bernardus in Cantica. *Deus vult se amari non solum dulciter sed & sapienter. Vnde Apostolus: rationabile, inquit, obsequium vestrum: alioquin facillimè zelo tuo Spiritus illudet erroris, si scientiam negligas. Nec habet callidus hostis machinamentum efficacius, ad tollendum de corde dilectionem, quàm si efficere possit, vt in ea incautè, & non cum ratione ambuletur.* Et iterum. *Importabilis*, ait, *absq; scientia est zelus. Vbi ergo vehemens æmulatio, ibi maximè discretio est necessaria, quæ est ordinatio charitatis. Semper quidem zelus absque scientia minus efficax, minusq; vtilis inuenitur, plerumq; autem & pernicioſus valde sentitur. Quo igitur zelus feruidior ac vehementior spiritus profusiorq; charitas, eo vigilantiori opus scientia est, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem.* Hinc & B. Ambrosius. *Aduertimus*, inquit, *quod mensura quædam & disciplina sit zeli, sicut disciplina virtutis. Et ideo beatus, qui zeli nouerit disciplinam.* Rom.10.2. B.ser.19. Rom.12.1. Id.serm.49. A.l.cit.

VII. Proprietas, quod hæc virtus maximè competat in Prælatos & Pastores Ecclesiæ, omnesq; Superiores. Et ratio est, quia eorum officio incumbit corrigere & punire subditos. Vnde B. Paulus ad Romanos. *Dei*, inquit, *minister est vindex in iram ei qui malè agit.* Et D. Gregorius in Pastorali. *Sit rector bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum iustitiæ erectus, vt & bonis in nullo se præferat, & cum prauorum culpa exigit potestatē protinus sui prioratus agnoscat: quatenus & honore suppresso æqualem se subditis bene viuentibus putet & erga peruersos iura rectitudinis exercere non formidet.* 2. quia munera, quæ in veteri lege prophetis, & in noua Episcopis, & Pastoribus præscribuntur virtutem zeli exposcunt. In veteri enim iubentur à Deo prophe- Rom.13.4. G.2.p.c.c.4.

tæ, non populum modo, sed Reges etiam, de grauissimis criminibus reprehendere, eaque illis annunciare, quæ ipsos in luculentum vitæ discrimen vocarent. In noua verò à Pastoribus exigitur, vt parati sint animam pro ouibus ponere, incorrigibiles Ethnicos & publicanos declarare, atque etiam per sententiam excommunicationis Satanæ tradere, *peccantes coram omnibus arguere, instare oportunè, arguere, & obsecrare, increpare in omni patientia & doctrina, increpare quoque durè*, cum opus est, sicut Apostolus putauit Cretenses increpandos, quia ventri dediti erant & ignaui. Hinc verò factum est vt Deus ad summam vtriusque Ecclesiæ, Vet eri & nouæ præfecturam & magistratum, non elegerit, nisi viros à zelo quantumuis infami celebratos, vt Moysen ad veteris, qui Ægyptium occiderat. Ad nouæ verò Doctorem gentium Paulum, qui persecutus fuerat Christi Ecclesiam, & Principem omnium Christianorum Petrum, qui Malcho ex prauo zelo amputarat auriculam.

Ioan 10. 11. Matt. 18. 17.

1 Cor. 5. 5. 1. Tim. 5. 20. 2. Tim 4. 2.

Tit. 1. 14.

Exod 2. 12. Act 9. 1. Ioan. 18. 10.

CAPVT IV.

De Zeli necessitate.

NECESSITATEM vel obligationem huius virtutis incumbere omnibus Episcopis & pastoribus, quorum est curare animas, primum inde liquet, quod Spiritus sanctus in verbo diuino grauiter inuehatur in pastores ignauos, vt apud Ieremiam, cum ait, *Sacerdotes non dixerunt. Vbi est Dominus, & tenentes legem nescierunt me*. Et iterum. *Grex perditus factus est populus meus, pastores eorum seduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus*. Et apud Ezechielem. *Fili hominis, propheta de pastoribus Israhel. Væ pastoribus Israhel qui pascebant semetipsos, nonne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum, non sanastis. Quod confractum est, non alligastis: & quod abiectum est non reduxistis: & quod perierat, non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis*. Et apud Zachariam. *Vox vlulatus pastorum, quia vastata est magnificentia eorum. Hæc dicit Dominus Deus meus, pasce pecora occisionis, quæ qui possidebant, occidebant, & non dolebant, & vendebant ea dicentes, Benedictus Dominus, diuites facti sumus. Et pastores eorum non parcebant eis. Ego non parcam vltra super habitantes terram dicit Dominus. Et in Apocalypsi de ignauia & tepore arguitur Episcopus Laodicenus*

Ier. 2. 8.

Ier. 50. 6.

Ezech. 34. 2.

Zach. 11. 5.

Apoc. 3. 17.

centus, & iubetur exemplo Dei zelum assumere. Ego quos amo, inquit, *arguo & castigo. Æmulare ergo & pœnitentiam age.* Deinde idem Spiritus sanctus monet eos & mandat, vt sedulo aduigilent supra gregem suum, vti imprimis Christus tertio monuit omnium pastorum Coriphęum apud B. Ioan. *Pasce oues vel agnos meos.* Et Apostolus Paulus alios. *Attendite*, inquiens, *vobis, & vniuerso gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Et Diuus Petrus. *Seniores ergo*, ait, *qui in vobis sunt obsecro, consenior, & testis Christi passionum, qui & eius, quæ in futuro reuelanda est, gloriæ communicator: pascite quæ vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntariè, neq; vt dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo.* Auget obligationem Pastorum, quod pro animabus omnium subditorum reddituri sint rationem in die iudicij, vt indicat Apostolus scribens ad Hebræos. *Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Et tradit Sanctus Gregorius, cum scribit ad Panthaleonem Episcopum Aphricæ non compescentem Donatistarum audaciam. *Perditorum*, inquiens, *animas Deum nostrum de manu vestra scitote requirere, si tantum nefas, in quantum possibilitas exigit, emendare negligitis.*

Ioan. 21. 16. Act. 20. 28. 1. Pet. 5. Heb. 13. 17. G. lib 3. ep. 31.

IAM verò non superioribus tantum, verum etiam subditis necessitas eadem quadantenus incumbere videtur procurandi spiritalem quendam zelum & feruorem in vitæ Christianæ institutione, aliisque ad eam pertrahendis. *Vnicuique enim*, ait Sapiens, mandauit *Deus de proximo suo.* Vnde Sanctus Augustinus exponens verba Christi apud Ioannem. *Vbi ego sum, illic & minister meus erit. Cum auditis*, inquit, *fratres Dominum dicentem. Vbi ego sum, illic & minister meus erit: nolite tantummodo bonos Episcopos & clericos cogitare, etiam vos pro modulo vestro ministrare Christo, bene viuendo, eleemosynas faciendo, nomen, doctrinamque eius, quibus poteritis prædicando. Vt vnusquisque etiam paterfamilias hoc nomine agnoscat paternum affectum suæ familiæ se debere pro Christo, & pro vita æterna suos omnes admoneat, doceat, hortetur, corripiat, impendat benevolentiam, exerceat disciplinam: ita in domo sua Ecclesiasticum, & quodammodo Episcopale implebit officium, ministrans Christo, vt in æternum sit cum ipso.* Deinde, lege Diuina non solum superioribus, sed etiam quibusuis hominibus imperatum est, vt corrigant proximorum lapsus, quod propriè est zeli. nam in Leuitico dicitur. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum.* Et Christus. *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum.* Et Sanctus Paulus. *Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarũ, magis autem redarguite* Ratio

Eccli. 17. 12. A. tract 56. in Ioan. Ioan. 12. 26. Leui. 19. 17. Matt. 18. 15. Eph. 5. 12.

quoq;

S. in Prou. quoque naturalis idem docuit Philosophos gentiles. Senecæ enim hæc feruntur dicta. *Cum his conuersare, qui te corrigant. Vitia transmittit ad*
Cap. 2. 4. *posteros qui præsentibus culpis ignoscit. Bonis nocet, qui malis parcit.* Plura de hac re titulo Correctio.

CAPVT V.

De Zeli multiplici Vtilitate.

PRIMA Vtilitas est, quod nulla re magis quam hac virtute, maximè, si sit zelus animarum Deum demereri possimus. Notum enim
D. c. 3. est aureum B. Dionysij Areopagitæ de cœlesti Hierarchia dictum. *Diuinorum omnium diuinissimum esse cooperari Deo in conuersione peccatorum.* Deo namque, vti est summa per essentiam bonitas proprium est, suam bonitatem communicare omnibus, omnes salutis capaces ad eandem perducere, cuique pro inopia subuenire. Vnde qui in hac re Deum imitantur Dei formes, diuini imò diuinissimi, atque adeo Dij sunt nuncupandi, de quibus in psalmis dictum & à Christo repetitum. *Ego*
Ps. 81. 6. *dixi, Dij estis vos, & filij excelsi omnes.* Vnde Richardus de S. Victore ali-
Ioan. 10. 24. cubi de talibus ita scripsit. *Nescio an maius beneficium possit homini à Deo conferri, quam vt per eius obsequium alij consequantur salutem, si tamen homo Deo cooperetur ex charitate.* Et B. Chrysostomus in Genesin. *Nihil ita*
Ch. hom. 3. 1. Tim. 2. 4. *gratum est Deo, & ita curæ, vt animarum salus, sicut clamat Apostolus dicens,*
Ezech. 18. 23. *Qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et iterum Deus ipse ait. Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Talem igitur habentes Dominum, tam misericordem, tam benignum, tam mansuetũ, cum nostræ, tum fratrum nostrorum salutis curam geramus. Et vt scias, quan-*
Ier. 15. 19. *tum bonum sit, cum salute nostra & alios lucrari, audi prophetam ex persona Dei dicentem. Qui educit pretiosum à vili, quasi os meum erit. Quid hoc est? Qui ab errore ad veritatẽ, ait, manu duxerit, vel à peccato ad virtutem proximum induxerit, pro virili humano me imitatur. Etenim ipse cum Deus sit propter nihil aliud nostram induit carnem, & crucem quoque suscepit, nisi vt nos peccato obnoxios à maledicto liberaret. Si igitur ipse, qui Deus est ineffabilis essentiæ ob misericordiam ineffabilem hæc omnia propter nos & nostram salutem sustinuit, cur non & nos erga fratres iusti simus, agnoscentesque eos vt membra nostra, & eripientes ex diaboli faucibus in viam virtutis inducamus? Nam vt anima corpore melior est, ita his qui indigentibus pecunias & facultates suppeditant, maioribus præmijs digni sunt hi, qui admonendo, & continuè docendo in viam actam supinos & desides inducunt, monstrando eis diuinarum*

virtu-

virtutum fragrantiam, & vitiorum maleolentiam. Hæc omnia cũ sciamus, præ omnibus aliis vitæ curis, de salute animarum loquamur proximis, eandem illis solicitudinem ingerentes.

II. VTILITAS, quod angelorum quoque patrocinium hoc officio magis demereamur, cum nos socios ipsis adiungimus in procurãda hominum salute. *Omnes siquidem,* teste Apostolo, *sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis.* Hinc sequitur nos angelico prorsus munere fungi, cum aliorum saluti curandæ inuigilamus. Vnde S. Chrysostomus in commentario epistolæ ad Hebræos. *Proinde,* inquit, *hoc est opus angelicum omnia facere pro salute proximorũ, magis autem hoc est corpus Christi. Ipse enim sicut Dominus saluat, isti verò sicut serui: & nos itaque etiam si serui, angelorũ tamen conserui sumus. Quamuis autem multum interſit inter angelos & homines, tamen propinquos eos nobis facit, vt pene dicere videatur, quia nobis laborant, nobis discurrunt, nobis suo funguntur officio: hoc est eorum ministerium, vt propter nos vbique mittantur. Et harum rerum exemplis pleni sunt libri veteris testamenti, pleni etiam noui.* Heb. 1.14. Ch. hom 5.

III. Quod huius virtutis beneficio gentilium facta sit conuersio in toto orbe terrarũ, vt annotauit S. Ambrosius in psalm. 118. *Zelo fidei,* inquit, *populus gentilium vitam sibi acquisiuit æternam, quam negligẽtia atque desidia Iudæorum populus amisit. Ideoque scriptum est, Zelus apprehendet populum ineruditum. Quoniam populus, qui erat eruditus in lege, nullũ fidei habebat ardorem. Contulit se zelus ad gentes: cuius tanta est gratia, vt electionis prærogatiuam vicerit & eruditionis industriam superarit. Denique apprehendens populum ineruditum, fecit esse meliorem. Itaque ea gratia operata est in populo nationum, vt hæreditatem Domini mereretur quam operatus est Dominus vt Ecclesiam sibi ex nationibus copularet.* A.serm.18. Alludit S. Ambrosius ad locum Apostoli in epistola ad Romanos, vbi disputans de causa excæcationis Iudæorum, & conuersionis gentium, ita scribit. *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Nunquid non audierunt?* (Iudæi) *Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed dico, nunquid Israhel cognouit? Primus Moyses dicit. Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientem, in iram vos mittã. Isaias autem audet & dicit. Inuentus sum à non quærentibus me. Ad Israel autem dicit, Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem mihi.* Et infra. *Nunquid sic offenderunt, vt caderent? absit. Sed illorum delicto salus est gentibus, vt illos æmulentur.* Et rursus, *Nolo vos ignorare* Rom.10.17. Psal. 18.5. Deut.32.21. Isa. 65.1. Ib.2. Rom 11.11.

A. in pſ.118. 140. *rare fratres myſterium hoc, quia cæcitas ex parte contigit in Iſrahel, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrahel ſaluus fieret.*

IV. eſt, quod ignis huius zeli exurat omnia peccata noſtra, eiuſque fontem exſiccet, nempe prauas cupiditates conſumat, mundet cor, & in notitia & amore affectus animi accendat. Sic idem S. Ambroſius ibidem explanans verſum illum. *Ignitum eloquiũ tuum nimis, & ſeruus tuus dilexit illud. Quem ait, Dominus ignem nouo ſparſit teſtamento? Qui ſecretos mentium diuinæ ardore cognitionis inflammaret affectus, qui vaporem fidei & deuotionis adoleret, qui cupiditatem virtutis accenderet. Hoc igne calefactus*

Hier.20.9. *dicit Hieremias Et erat ignis flammiger ans in oſſibus meis. Hoc ſermonum igne cœleſtium vaporati Cleophas & ille alius, qui ſimul cum Domino ab Hieruſalẽ*

Luc.24.32. *vſq; ad caſtellum confecerant iter, dicebant: Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis Scripturas? Ignis ergo hic ſermo Chriſti eſt. Et bonus ignis, qui calefacere nouit, neſcit exurere, niſi ſola peccata. Hoc igne ſuper bonũ fundamentum poſito, Apoſtolicum illud aurum probatur, hoc igne illud morum vel operum examinatur argentum: hoc igne pretioſi illi lapides illuminantur, fœnum autem & ſtipula conſumitur. Inũndat ergo hic ignis animum, conſumit errorem. Hic eſt ignis, qui ardet ante Dominum. Niſi enim quis flagrantiam deuotionis ſumpſerit, præſentiam Domini habere non poterit.*

Exod.3.2. *Hoc igne vrebatur rubus, & non exurebatur. Vrit enim ſermo diuinus, vt corrigat conſcientiam peccatoris, non exurit vt perdat.*

V. eſt, quod dum zelo, maximè ſalutis animarũ, accendimur, facilè poſſimus aduertere præſentiam Spiritus ſancti. Ita enim ſcribit talia

Bern. ſerm.70. expertus S. Bernardus in Cantica. *Si Dominus Ieſus dignetur venire ad me, vel potius in me in charitate & ſpiritu manſuetudinis, æmulans me Dei æmulatione (quid enim ita Dei vt charitas? nempe & Deus eſt) ſi inquam in iſta venerit, in hoc cognoſcam, quod non ſit ſolus ſed venerit etiam Pater ſuus cum eo. Nam quid æquè paternum? Propter hoc nempe non Pater Verbi tantum, ſed & Pater miſericordiarum eſt appellatus, quod innatum habeat miſereri ſemper & parcere. Si ſenſero aperiri mihi ſenſum, vt intelligam Scripturas, aut ſermonem ſapientiæ quaſi ebullire ex intimis, aut infuſo lumine deſuper reuelari myſteria, aut certè expandi mihi, quaſi quoddam largiſſimum cœli gremium, & vberiores deſurſum influere animo meditationum imbres, non ambigo ſponſum adeſſe.*

Verbi ſiquidem hæ copiæ ſunt, & de plenitudine eius iſta accipimus. Quod ſæpe pariter infuderit humilis quædã ſed pinguis internæ aſperſionis deuotio, vt

amor

amor agnitæ veritatis necessarium quoddam odium vanitatis in me generet & contemptum, ne forte aut scientia inflet, aut frequentia visitationum extollat me, tunc prorsus paterne sentio agi mecum, & Patrem adesse non dubito. Si autem perseueraverit huic dignationi dignis semper, quod in me est, affectibus, & actibus respondere, & gratia Dei apud me vacua non fuerit, etiam mansionem apud me faciet tam Pater enutriens, quam Verbum erudiens. Quanta putas ex hac mansione inter animam & Verbum familiaritatis gratia oriatur, quanta de familiaritate sequatur fiducia?

VI. est, quam colligere possumus ab vno exemplo Phinees, Id his verbis describitur in Numeris. *Et ecce vnus de filiis Israel intra-* Num. 25. 6.
uit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi. Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filii Aaron Sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione ingressus est post virum Israelitem in Lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus. Cessauitque plaga à filiis Israel, & occisi sunt viginti quatuor millia hominum. Dixitque Dominus ad Moysen. Phinees filius Eleazari filii Aaron Sacerdotis auertit iram meam à filiis Israel, quia zelo meo cõmotus est contra eos, vt non ipse delerem filios Israel in zelo meo: idcirco loquere ad eum. Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quam semini eius pactum Sacerdotii sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israel. Vnde psaltes Regius. *Et stetit Phine-* Psal. 105. 30.
es, & placauit, & cessauit quassatio. Et reputatum est ei in iustitiam in generationem & generationem vsque in sempiternum. Liquet ergo quã multiplex ex vno zeloso facto manarit vtilitas.

CAPVT VI.

Quibus mediis obtineri queat zelus.

PRIMVM est vigilantia & studium continuum placendi Deo, quod suggerit paulo antè citatus Sanctus BERNARDVS dicens, In Cant. serm. 70.
Denique ait, Deus, *Ego diligentes me, diligo, & qui mane vigilauerint ad me, inuenient me. Vides, quomodo non solum de amore suo certum te reddat, siquidem tu ames illum: sed etiam de solicitudine sua.* Prouerb. 8.

quam prote gerit, si te senserit solicitum sui. Vigilas tu? Vigilat & ille. Consurge in nocte, in principio vigiliarum tuarum. Accelera, quantum vis, etiam ipsas anticipare vigilias, inuenies eum, non praeuenies. Temerè in tali negotio, vel prius aliquid tribuis cibi vel plus, & magis amat, & ante. Si haec anima scit, immò miraris, quod illa maiestatem quasi cætera non curantem soli sibi intendere glorietur, cui soli ipsa postpositis curis omnibus tota se deuotione custodit. Vnum dico spiritualibus, qui in nobis sunt, mirum quidem, sed verum: animam Deum videntem haud secus videre quam si sola videatur à Deo. Bonus es Domine animæ quærenti te, occurris, amplecteris, sponsum exhibes, qui Dominus es, immò qui es super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

II. Medium est, instruere se armis spiritalibus, congruentibus magnitudini belli. Zelo enim opus est in bello. Ea prolixè descripsit Apostolus ipse in epistola ad Ephesios. *Induite*, inquiens, *vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli, quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calceati pedes in præparatione Euangelii pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite, & gladium spiritus (quod est verbum Dei) per omnem orationem, & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia & obsecratione pro omnibus sanctis & pro me.* Epes. 6. 11.

Quæ verba expendens S. Chrysostomus in Genesin. *Vidisti*, inquit, *quomodo omnia nostra membra Apostolus munierit: & quasi in prælium egressuros, primum zona cingat, quo expeditiores simus ad cursum: deinde induat nos thorace, ne à iaculis vulneremur: sed & pedes munit & vndique armat fide. Quæ autem sunt ignita tela diaboli? malæ concupiscentiæ, immundæ cogitationes, pernitiosi affectus, furor, inuidentia, ira, odium, opum cupiditas, & omnis alia ignauia. Hæc ait, omnia extinguere poterit gladius spiritus. Et quid dico extinguere, etiam ipsum hostis caput amputare valet.* Ch. hom. 3.

III. Tantum studii & laboris in zelo exercendo impendere, quantum suggerunt gratiæ diuinæ vires, quas nobis Deus subministrarit. neque enim eadem ab omnibus expectanda sunt. Vnde S. Gregorius in Euangelia. *Nemo dicat, admonere non sufficio adhortari ido-* C. hom. 6.

neus

neus non sum: quantum potes exhibe, ne male seruatum talentum, quod acce- Apoc. 22 17.
peras, in tormentis pendere exigatis. Et rursus. *In quantum nos profeci sse pensatis, etiam vobiscum alios trahite in via Domini socios habere desidera te: Si ad Deum tenditis, curate ne ad Deum soli veniatis. Hinc in Apocalypsi scriptum est. Qui audit, dicat, veni, vt qui iam in corde vocem superni amoris acceperit, foras etiam proximis vocem exhortationis reddat, & forta sse panem vt indigenti porrigat non habet, sed maius est, quod tribuere valeat, qui linguam habet: plus enim est verbi pabulo victuram in perpetuum mentem reficere, quam ventrem moriturae carnis terreno pane satiare.*

A. tract. 10.

Eodem tendunt quæ monet Sanctus Augustinus in Ioannem. *Vnumquemq; Christianũ zelus domus Dei cõedat. Verbi gratia. Vides fratrem currere ad theatrum prohibe, mone, contristare, si zelus domus Dei comedit te. Vides alios currere & inebriari velle, & hoc vellem locis sanctis, quod nusquam decet, prohibe quos potes, terre quos potes, quibus potes blandire, noli quiescere. Tamen si amicus est, admoneatur leniter. Vxor est, seueriss imè refrenetur: ancilla est, etiam verberibus compescatur. Fac quicquid pro persona quam portes.*

IV. Quod si fructus conatui tuo non respondent, atque etiam ludibrio aliorum zelus tuus excipiatur, & inde in animo oriatur mœror, non idcirco putes, te meriti tui iacturam feciss e. tantum memor esto, zelum esse actum charitatis, charitatis autem est omnia sufferre. Mœrebat enim in eiusmodi casibus & Zelosus Dauid, cum diceret. *Zelus domus tuæ comedit me*, id est, exedit me. Et. *Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei.* Et. *Vidi præuaricantes, & tabescebam.*

Vnde B. Augustinus loco allegato. *Quis comeditur zelo domus* Ps. 68. 10. Ps. 118. 139. & 138. A. in c. 3. Ioan.
DEI? Qui omnia, quæ ibi videt forte peruersa, satagit emendare, cupit corrigere, non quiescit: si emendare non potest, tolerat, gemit. Non excutit de area granum, sustinet paleam vt intret in horreum, cum palea fuerit separata.

V. Medium. Considerare exempla eorum, qui virtute Zeli, in veteri testamento, æquo ac nouo excelluere. vt Mosis, Phinees, Dauidis, Eliæ, Matathiæ, Ioannis Baptistæ, Petri, atque imprimis Sancti Pauli, quem Sanctus Chrysostomus in quodam sermone de eius laudibus audet non solum exæquare illis, quod ad Zelum attinet, verum etiam angelis. *Quid ergo*, inquit, *in angelis magnificum prædicamus?* Ch. s. m. 1.

Psal.12.30. *profecto, quia cum omni cura obediunt Deo. Quod Dauid quoque admirando dicebat. Potentes virtute, facientes verbum illius. Huic enim bono æquale est nihil. Prorsus etiam si sint millies incorporei, hoc est enim, quod maximè præstat eos beatos, quia obediunt præceptis DEI, quia eum in nullo aliquando contemnunt. Hoc igitur & in Paulo plane animaduerti potest, cum*
2.Cor.9.18. *omni diligentia & cautione seruatum. Non autem solum sermonem eius impleuit, verum etiam præcepta. Super quæ præcepta hoc quippe declarãs ait. Quæ est ergo merces mea, vt Euangelium prædicans sine sumptu ponam Euangelium DEI?*

Psal.103.4. *Quid vero aliud in angelis prophetamiratur. Qui facit, inquit, angelos suos Spiritus, & ministros suos ignem vrentem. Sed hoc etiam in Paulo possumus inuenire, qui velut ignis ac Spiritus totum terrarum percurrit orbem, percurrendoq; purgauit. Sed necdum cœlum iste sortitus est, & hoc omnino mirabile, quia talis versabatur in terris, & mortali adhuc carne circumdatus cum incorporalium potestatum virtute certabat.* LEGE nostrum Bernardinum Rosignolam de actionibus virtutis cap. 23.

EODEM pertinent exempla anachoretarum, qui spe lucri animarum etiam solitudines suas deseruerunt, vt S. Antonius Magnus temporibus Imperatoris Constantii, qui relicta solitudine venit Alexandriam, & *totam illam*, teste B. Theodoreto libro Ecclesiasticæ historiæ
Th.c.25. quarto, *circuibat vrbem, quo omnes doceret, tum Athanasium preconem veritatis, tum Arianos veritatis hostes esse. Itaque non ignorabant*, inquit, *illi sancti viri, quæ res cuique tempori essent accommodatæ, & quando solitudinis otium esset amplectendum, quando rursus vrbana negotia quieti solitariæ præferenda.*

Deinde APHRAATES monachus qui tempore Valentis Ariani Imperatoris ex Zelo Antiochiam venit, quo conspecto Valens dixit,
lb.c.24. vt eodem libro refert Theodoretus, *cedo quo te confers? Ille tum sapienter & apposite, pro tuo, ait, regno precaturus. Tum Imperator. At domi, inquit, tibi manendum est, & intra cellam, vti lex monastica postulat, orandum. Cui diuinus ille vir præclarè admodum dicit ô Imperator: istud sane mihi faciendum est, & hactenus feci, dum oues Saluatoris pace fruerentur. Verum, quoniam iam magnopere conturbantur, & multum illis impendet periculi, necesse est omnes vias persequi, non modo ne à feris capiantur, sed etiam vt conseruentur incolumes. Nam dic mihi quæso, ô Imperator, si filia alicuius essem, & sederem in conclaui, vti ædes curarem, atque deinde cernerem flammam in eas incidisse, ædesque paternas iam conflagrare, quid me facere oporteret? intusne manere, & ædes incensas negligere, an relicto conclaui sursum deorsumque cursitare, & aquam afferre, qua flammam extinguerem. Hoc certe te respon-*

surum

surum constat. Nam hæ sunt partes filiæ prudentis & prouidæ. Atque hoc ipsum nos agimus ô Imperator. Etenim cum tu iam in patris nostri ædes flammam iniecerit, nos circum cursitamus, quo eam maturè possimus extinguere. Quæ cum locutus esset Aphraates, Imperator ei interminatus conticuit. Cubicularius autem eius cum grauiores in eum iactasset minas, paulò post in calidissimum balneum, quod Imperatori parabat, de potestate mentis deturbatus se precipitauit, & illicò extinctus est.

DE pluribus alijs anachoretis refert S. Chrysostomus ad populum Antiochenum, quemadmodum è montium cauernis Antiochiam accurrerint, vt Theodosij Imperatoris indignationem auerterent, (populus siquidem Placillæ coniugis eius statuam deiecerat (quam etiam præclarè auerterunt. *Monachi*, inquit, *homines pauperes, pallio plus nihil habentes vili, viuentes in rusticitate, nulli esse apparentes, in montibus & saltibus versantes, velut quidam leones magno & alto sensu præditi, omnibus pauifactis & trepidantibus in medio consistentes, malum dissoluêre, non multis diebus sed breui temporis momento. Et sicut generosi athletæ non tantum aduersarios complexi sed etiam visi tantum in oppositione & vociferati aduersarios conuertunt: Sic & hi die vna & descenderunt, & disseruerunt, & soluerunt calamitatem, & ad propria reuersi sunt tabernacula. Tanti est Philosophia à Christo introducta.* Chr. hom. 15.

ADDO recentius exemplum de Zelo animarum D. Francisci, de quo ita scribit S. Bonauentura in eius Vita. *Fidelis reuera famulus & minister Christi Franciscus, vt cuncta fideliter & perfectè perageret, illis potissimum virtutum exercitijs intendebat, quæ Deo magis placere cognouerat. Dubitans autem an potius orationi, quam prædicationi vacandum esset, fratrum sententiam exquisiuit. Siquidem ego, inquiens, simplex & imperitus sermone maiorem orandi accepi gratiam, quam loquendi. Videtur etiam in oratione lucrum, & cumulatio gratiarum: in prædicatione distributio donorum cœlitus acceptorum. In oratione etiam purificatio interiorum affectuum, & vnitio ad vnum summum & verum bonum cum vigoratione virtutis: in prædicatione Spiritualium pulueriz atio pedum, distractio multa & relaxatio disciplinæ.* B.c.12.

Tandem in oratione Deum alloquimur & audimus, & quasi vitam angelicam agentes inter angelos conuersamur; In prædicatione multa oportet vti condescensione ad homines, & humanè inter eos viuendo, humana cogitare, videre, dicere & audire. Sed vnum videtur præponderare his omnibus ante Deũ, quod vnigenitus DEI filius propter animarum salutem de sinu patris descendit, vt suo mundum informans exemplo verbum salutis hominibus loqueretur, & ideo videtur magis Deo placatum, quod intermissa quiete foras

egrs-

egrediar ad laborem. Subiicit deinde Bonauentura, quod cum ex illa collatione cum fratribus nihil certi ſtatuiſſet, eum confugiſſe ad preces S. Claræ aliorumque ſui ordinis Sanctitate præſtantium, qui cum voluntatem Dei cognouiſſent, potius prædicationi eſſe vacandum, *continuo Franciſcum ſuccinxiſſe ſe, & cum tanto feruore iter ingreſſum, ac ſi facta manu Dei ſuper eum nouam induiſſet è cœlo virtutem.*

VIDE V. Charitas in Deum & proximum. Correctio proximi. Iuſtitia. Virtus.

LAVS DEO, DEIPARÆQ;

MEN-

INDEX COMMV-NIS.

PANARIO, ET VIRIDARIO.

In quo P. Panarium. V. Viridarium significat.

A.

ABnegatio. *V.*
Abstinentia. Vide, Ieiunium. *V.*
Acceptio Personarũ. Vide, Personarium acceptio. *P.*
Acedia. *P.*
Adulatio. *P.*
Affabilitas. *V.*
Ambitio. *P.*
Amicitia. *V.*
Amor Dei. Vide, Charitas. *V.*
Amor sui. *P.*
Auaritia. *P.*

B.

Beneficentia. Vide, Liberalitas. *V.*
Beneuolentia. *V.*
Benignitas. Vide, Mansuetudo. *V.*
Blasphemia. *P.*

C.

Castitas. *V.*
Catechesis Christiana. *V.*
Charitas Dei & proximi. *V.*
Choreæ. *P.*
Clementia. Vide, Mansuetudo. *V.*
Clericorum habitatio cum mulierib. Vide, Mulierũ commoratio. *P.*
Cogitatio diuinæ præsentiæ. *V.*
Cognitio sui. *V.*
Cognitio Dei. *V.*
Colloquia otiosa. *P.*
Concordia. Vide, Pax. *V.*
Confessio peccatorum. *V.*
Confidentia. Vide, Spes. *V.*
Conscientiæ examen. *V.*
Conscientia scrupulosa. *P.*
Consilium. Vide, Prudentia. *V.*
Consuetudo praua & bona. *P.*
Contemplatio. *V.*
Contemptus. *P.*
Continentia. Vide, Castitas. *V.*
Contritio. Vide, Pœnitentia. *V.*
Correctio proximi. *V.*
Curiositas. *P.*

D

Desolatio spiritualis. *P.*
Desperatio. *P.*
Detractio. *P.*
Deuotio. *V.*
Diffidentia sui. *V.*
Discordia. *P.*
Discretio. *V.* Indiscretio. *P.* & Prudentia. *V.*
Distractio in oratione. *P.*

E.

Ebrietas. *P.*
Eleemosyna. *V.*
Eucharistiæ communio. *V.*
Exemplum malum & bonum. *P.*

F.

Fama bona. *V.*
Familiaritas cum Deo. *V.*
Familiaritas cum homin. nimia. *P.*
Fides in Deum. *V.*
Fiducia. Vide, Spes. *V.*
Fortitudo. *V.*

G.

Gaudium spirituale. *V.*
Gratiarum actio Deo debita. *V.*
Gratitudo. Vide, Ingratitudo. *P.*
Gloria vana. *P.*
Gula. *P.*

H.

Hæresis. *P.*
Honestas *V.*
Hospitalitas. *V.*
Humilitas. *V.*

I.

Ieiunium. *V.*
Illusiones spirituales. *P.*
Immodestia. *P.*
Immortificatio passionum. *P.*
Impatientia in aduersis. *P.*
Impat. in morbis. P.
Imp. in cæcitate. P.
Imp. in lepra. *P.* & podagra. P.
Imp. in paupertate. *P.*
Imp. in damno rerum temporal. P.
Imp. in obitu parentum, liberorũ, fratrum, cognatorum. *P.*
Inconstantia. P.
Indiscretio. *P.*
Ingratitudo. *P.*
Inobedientia. *P.*
Intentio. V.
Inuidia. P.
Iracundia. *P.*
Iudicium proprium. *P.*
Iudicium temerarium. P.
Iuramentum. P.
Iustitia. *V.*

L.

Labor. Vide, Pigritia. P.
Laudatio Dei. *V.*
Liberalitas. V.
Linguæ abusus. P.
Ludus aleæ. *P.*
Luxuria. P.
Luxus Vestium. Vide, Vestiũ luxus. *P.*

M.

Maledictio. P.
Magia. Vide, Veneficia. *P.*
Magnanimitas. Vide, Fortitudo. *V.*
Mansuetudo. V.
Martyrium. V.
Meditatio. Vide, Cõtẽplatio. V.
Mendacium. P.
Misericordia. Vide, Eleemosyna. V.
Modestia, Vide, Immodestia. *P.*
Mortificatio. Vide, Immortificatio. *P.*
Mortis metus immodicus. P.
Mulierũ cõmoratio cũ clericis. *P.*
Munerum corruptela. P.
Murmuratio. P.

N.

Negotiatio. P.
Notitia sui. Vide, Cognitio sui. V.

O

Obedientia. V.
Oblatio sui Deo facta. V.
Obstinatio. P.
Odium. P.
Opera bona. V.
Oratio. V.
Otium. P.

P.

Patientia. Vide, Impatientia. P.
Paupertas. Vide, Impatientia in paupertate. P.
Pax. V.
Peccatum generatim. P.
Peccatum Veniale. P.
Perfectio Christiana. V.
Perseuerantia. Vide, Inconstantia. P.
Personarum acceptio. P.
Pietas in Deum. Vide, Religio. V.
Pietas in parentes. V.
Pigritia. P.
Pœnitentia. V.
Prædicatio verbi Dei. Vide, Catecheſis. V.
Præsumptio. P.
Procrastinatio. P.
Profectus Spiritualis. V.
Proprietas Religiosorum P.
Prudentia. V.
Pudicitia. Vide, Castitas. V.
Pudor noxius. P.
Pusillanimitas. P.

Q.

Quadrageſimæ ieiunium. Vide. Ieiunium. V.

R.

Recidiua peccatorum. P.
Religio Christiana. V.

S.

Sapientia. V.
Satisfactio. V.
Sepultura. V.
Silentium. Vide, Linguæ abusus. P.
Simonia. P.
Simplicitas. V.
Societas praua & bona. P.
Spectacula illegitima. P.
Spes vel Fiducia. V.
Superbia. P.
Superstitio. P.

T.

Temperantia. V.
Tentationes. P.
Tepiditas spiritualis. P.
Timor Dei. V.
Timor humanus & seruilis. P.
Tristitia. P.

V.

Venèficia. P.
Verecundia. V.
Veritas. V.
Vestium luxus. P.
Vindicatio iniuriæ. P.
Virginitas. Vide, Castitas. V.
Virtus. V.
Voluntas propria. P.
Voluptas carnalis. P.
Votorum violatio P.
Vsura. P.

Z.

Zelus. V.

FINIS.